

कालिकालसर्वज्ञ-श्रीमद्-हेमचन्द्राचार्यविरचितः
अभिधानार्णवोपाधिकोशः

चन्द्रोदयाभिधगूर्जरभाषाटीका समलंकृत
(वीजक-शेष-शिलोच्छ सस्कृत-गूर्जरशब्दानुक्रमणिका-
पञ्चवर्गपरिहारनाममालादिसहित.)

अनुवादकः संपादकश्च

विश्वविख्यात-रत्न-परसमयपारावारपारीण-सूरिसम्राट्-जगद्गुरु-

तीर्थोद्धारक-श्रीमद्विजयनेमिसूरीश्वरपट्टालंकार-परम-

पूज्य-समयशान्तमूर्ति श्रीमद् विजय-

विज्ञानसूरीश्वर-पट्टधराचार्यः

विजयकसूरसूरिः

द्वितीयावृत्तिः

शासनसम्राट् जन्मशताब्दीवर्षे

श्री पी. नि. सं. २४८८

वि सं. २०२८

नेमि सं. २५

श्रीविजय नेभि विज्ञान-कस्तूर-सुरिज्ञानमंदि, सूरत.
ज्ञानमंदिस्तुं टुस्टी भ उण.

शातिલાલ ચીમનલાલ સઘવી. } મેનેજિંગ ટ્રસ્ટીઓ.
 પાનાચંદ સાકરચંદ મદ્રાસી. }

શા. ખુબચંદ ભાઈ રતનચંદ ભાઈ	સોભાગચંદ નાનાભાઈ લાકડાવાળા.
જોરાણ,	આશુભાઈ ચીમનલાલ સંઘવી.
શા રમણિકલાલ નેમિદાસ	કુસુમચંદ ચીમનલાલ સંઘવી.

પ્રાપ્તિસ્થાન :

૧ જૈન પ્રકાશન મંદિર.
C/O જસવન્તલાલ ગીરધરલાલ શાહ
૩૦૯/૪ દોશીવાડાની પોળ.
અમદાવાદ-૧

૨ સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર,
૬. હાથીખાના રતનપોળ.
અમદાવાદ.

355 :

श्रीरामानन्द प्रिन्टिंग प्रेस
कांठरिया रोड, अमरावती-२२

પ્રકાશકીય

અમારા આ કોષની દ્વિતીય આવૃત્તિના પ્રકાશનથી ખૂબ જ આનંદ થાય છે કે અમારી આ ગ્રંથમાળા દરેક વર્ષે કોઈ ને કોઈ નવીન પ્રકાશન કરી જનતાને લાભ આપી રહી છે.

પ્રસ્તુત પ્રકાશન બાળકથી માડી સાક્ષરો સુધીના તમામે તમામ વર્ગને ઉપયોગી છે. તે તેના પરિચયમા આવનારા સૌ કોઈ જાણી શકશે અને કહી શકશે કે આ પ્રકાશનની સમાજને ઘણી જ જરૂર હતી. તે કાર્ય આજ વર્ષોની મહેનત બાદ પૂ. સિદ્ધાંત મહોદયે પ્રાકૃત વિશારદ, વિદ્વદ્ય આ. મ. શ્રી વિજય કસ્તૂર સૂરીશ્વરજી મ. શ્રીએ તૈયાર કર્યું છે તેઓશ્રીના અગાધ પરિશ્રમથી ભાષાંતર થયેલ હોઈ ઘણું જ આવકાર પાત્ર થશે એમ આશા રાખવી ઉચિત છે. તેથી જ પૂ. આચાર્યશ્રીનો ઉપકાર અમે ભૂલી શકીએ તેમ નથી.

પૂ. આ. મ. શ્રી એ અભિધાન ચિંતામણિ ગ્રંથનું ભાષાંતર ઘણું ગ્રંથોના તેમજ વ્યાકરણોના અર્થોને ખ્યાલમા રાખી, કેટલાક પર્યાય-વાચક શબ્દોનાં ગુજરાતી ભાષામાં સહેલાઈથી સમજી શકાય તેવી રીતે અર્થો આપી કર્યું છે. તેઓશ્રી નિરંતર શિષ્ય પ્રશિષ્યાદિને વાચના આદિ આપવાના અભ્યાસી હોઈ તેઓશ્રીએ સાધારણ બુદ્ધિવાળાને ઉપયોગી થાય તેમ ખ્યાલમાં રાખી લિંગ (જાતિ)ની વ્યવસ્થા પણ કરી છે. સંસ્કૃતના અભ્યાસીઓને મોટાકોષના લાગે સાથે રાખવામાં મુશ્કેલી પડતી હોવાથી આ ગ્રંથને નાના કદમાં રામાનંદપ્રેસમાં ખંતપૂર્વકના સંશોધનથી તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે.

સાથે ગુજરાતી શબ્દો ઉપરથી પણ સંસ્કૃત શબ્દો જાણવા માટે ગુજરાતી અનુક્રમણિકા તથા વિષયવાર બીજક આપવામાં આવ્યું છે એટલે આ ગ્રંથને તેના બધા અંગોથી વિશિષ્ટ રીતે શણગારવામાં આવ્યો છે.

જેન સાહિત્યના અભ્યાસીઓએ અમારા આ પ્રકાશનની પહેલી આવૃત્તિ ખૂબ જ ઉત્સાહભરે વધાવી લીધી છે તે જાણી સંતોષ થયો છે.

આ બીજી આવૃત્તિ પદ્મ વરસ બાદ પ્રસિદ્ધ થાય છે તે અંગે ધણી જ માંગણી હોવા છતાં પણ પ્રેસ વગેરેના અનેક કારણોને લઈને પ્રકાશન કરવામાં દીલ થઈ છે તે ક્ષતવ્ય ગણશો.

અંતમા આ બીજી આવૃત્તિના પ્રકાશન અંગે ઉપદેશક પૂજ્યશ્રમણુ ભગવતો નો તેમજ આર્થિક સહાય કરનાર અનેક ગામોના શ્રી સંઘો તેમ જ ઉદાર દીલ શ્રાવકોની સહાયતા ધણી જ ઉપયોગ રૂપ થઈ છે તે સર્વેનો હમો આ તકે આભાર માનીએ છીએ.

અંતમા રામાનંદ પ્રેસના સંચાલક મહંત શ્રી ત્રિભુવનદાસજી શાસ્ત્રી પોતાની અનેક પ્રવૃત્તિઓ હોવા છતાં પણ આ ગ્રંથ છાપી આપ્યો તે બદલ તેઓના પણ અમો ઋણી છીએ તદ્દુપરાંત આ ગ્રંથ છપાવવામા મુખ્ય સહાયક સાબરમતીના ચંદુલાલ હવજીભાઈ ગુજરાત સ્ટેઈટ કંપનીવાળા કે જેઓ પોતાના અનેક વ્યાવહારિક વ્યાપારિક પ્રવૃત્તિઓને ગૌણ કરી સંપૂર્ણ કાળજી રાખી ગ્રંથ છપાવવા તમામ સહાય કરી તે કાંઈપણ રીતે ભૂલાય તેમ નથી. તેઓના પણ અમો અત્યંત ઋણી છીએ.

સાથે આ પ્રકાશનમા પ્રેસમેટર, પ્રુફ સંશોધન આદિ કાર્યોમાં પૂ. આ. મ. શ્રી વિજય ચંદ્રોદય સૂરીશ્વરજી મ. તથા પૂ. મુનિ શ્રી હીંકાર ચંદ્રવિજયજી મ પૂ. મુનિ શ્રી વિવેકચંદ્રવિજયજી મ પૂ બાલમુનિશ્રી સોમચંદ્રવિજયજી પૂ મુનિ શ્રી કુશળચંદ્રવિજયજી મ આદિ પૂજ્યાચાર્ય ભગવંત શ્રીમાનના ધર્મ પરિવારના શ્રમણનો સહયોગ પ્રશસ્ય દેખાનો હતો જેથી અમો આ સુદર પ્રકાશન કરી શક્યા છીએ

પ્રથમાવૃત્તિ માટે શ્રીયુત પડિતપ્રવરશ્રી લાલચંદ ભગવાનદાસ ગાંધીએ લખી આપેલી મનનીય અભ્યાસપૂર્ણ પ્રસ્તાવના પણ આ દ્વિતીયાવૃત્તિમા સામાર મૂકવામા આવી છે.

અતમા આ બીજી આવૃત્તિનો સદ્ઉપયોગ સૌ કોઈને થાય તે અંગે મુખ્ય સહાયક સાબરમતી સંઘને તેમજ બીજા સર્વ સહાયકોની સ્મૃતિ ધ્યાનમા લઈ અમે અમારી કૃતજ્ઞતા પ્રદર્શિત કરીએ છીએ

એન લી. પ્રકાશક

આ પ્રકાશન માટે સહાય આપનારની શુભ નામાવલી

રૂપિયા	નામ	ચદ્ર વિજયજી મ. ના ઉપદેશથી
૫૦૦૦.૦૦	શ્રી સાગરમતી રામ- નગર જૈન શ્વે મૂ. સધ.અમદાવાદ	૧૦૦૦ ૦૦ ,, મુખર્ષી ભુલેશ્વર લાલ બાગ મોતીશા જૈન ટ્રસ્ટ
૨૦૦૧ ૦૦	,, મુખર્ષી સેન્ડ હર્સ્ટરોડ જૈન શ્વે સંધ	૭૦૧ ૦૦ અમદાવાદ શાહપુર ખાનપુર જૈન સંધ.
૧૫૦૦ ૦૦	,, મુખર્ષી લુહાર ચાલ જૈન સધ.	૫. શ્રી અશોકચદ્ર વિ ગણિવર તા ઉપદેશથી
૧૦૦૧ ૦૦	,, અમદાવાદ ઉસ્મા- પુરા શ્રોવર્ધમાન જૈન સધ.	૭૦૦ ૦૦ અમદાવાદ કીકા- ભટ્ટની પોળના ઉપાશ્રય તત્કથી
૧૦૦૦ ૦૦	,, ભાવનગર જૈનસધ હ શેઠ ડોનાભાઈ અભેચંદ પેઢી	૭૫૦ ૦૦ અમદાવાદ મસ્કતી મારકીટ મારવાડી પત્ર પૂ મુનિશ્રી. પ્રદીપચદ્ર વિ તથા મુ. કુશળચદ્ર વિ ના ઉપદેશથી.
૧૦૦૦.૦૦	,, મુખર્ષી માટુગા જૈન શ્વે તપ સધ.	
૧૦૦૦ ૦૦	,, સુરત વડાયોટા જૈન સધ.આ. શ્રી વિ કુમુદચદ્ર સૂરી- શ્વરજી મ તથા મુનિશ્રી પ્રબોધ-	૫૦૧ ૦૦ પાલેજ જૈન શ્વે- તાબર સધ તરકથી પૂ મુનિશ્રી પ્રમોદચંદ્ર વિજયના ઉપદેશથી.

રૂપિયા	નામ	રૂપિયા	નામ
૫૦૧.૦૦	અમદાવાદ મરચાટ સોસાયટી જૈન સંઘ	૨૫૧.૦૦	અમદાવાદ શામળાની પોળ ઉપાશ્રય સંઘ.
૫૦૦.૦૦	મુબઈ તારદેવ જૈન સંઘ.	૨૦૦.૦૦	અમદાવાદ જુના મહા- જનવાડા ઉપાશ્રય સંઘ.
૫૦૧.૦૦	શ્રી નવસારી જૈન સંઘ.	પૂ. મુનિશ્રી નરચંદ્રવિજ- યજી તથા મુનિશ્રી વિવેક ચંદ્રવિજયના ઉપદેશથી.	
૫૦૦.૦૦	ખભાત ચ પાપ્રભા દાન શાળા તરફથી પૂ. સાધ્વી શ્રી પ્રમોદશ્રીજી તથા સા. પુષ્પાશ્રીજીના ઉપદેશથી	૨૦૧.૦૦	એક સદ્ગૃહસ્થ તરફથી હ સાધ્વીશ્રી પદ્મશ્રીજી તથા સા. હેમપ્રભાશ્રીજીના ઉપદેશથી.
૩૫૧.૦૦	માંડવી જૈન શ્વે. સંઘ. તરફથી પૂ. મુનિશ્રી પ્રમોદચંદ્ર વિજયજી મ. ના ઉપદેશથી.	૨૦૦.૦૦	બારડોલી જૈન સંઘ તરફથી પૂ. મુનિશ્રી અભયચંદ્ર વિજયજીના ઉપદેશથી.
૩૦૦.૦૦	સુરત સગરામપુરા જૈન સંઘ	૨૦૦.૦૦	કીમ જૈન શ્વે. સંઘ તરફથી.
૨૫૦.૦૦	અમદાવાદ ખુશાલભુવન જૈન સંઘ	૧૫૦.૦૦	કીમ શા. નથમલજી ઈડમલજી
૨૫૦.૦૦	મુબઈ ચોપાટી જૈન શ્વે. સંઘ	૫૦.૦૦	કીમ હ. શા. નાનુભાઈ

ત્રણ ચાતુર્માસ

પ્રાચીન ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ અમદાવાદ (રાજનગર) જૈન પુરી તરીકે પ્રખ્યાત છે તેમા સાબરમતી ઉપનગર આવેલ છે

પ્રાચીન સમયમાં અનેક મહાપુરુષોએ આ જમિને પાવન કરેલ છે તેમ રાજકીય, ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ પણ તેનું સ્થાન મહત્વનું છે અને આજે તે ચુલસાનના પાટનગરનું ગૌરવ પામેલ છે.

સુરતમાં સાબરમતી સંઘની ચાતુર્માસની વિનંતિ :

પં. પૂ. સમયસર વ્યવહાર વિચક્ષણ, પ્રજ્ઞાત મૂર્તિ પૂજ્યપાઠશાલ્યાર્મ શ્રી મહા વિજય વિજ્ઞાનસૂરીશ્વરજી મહારાજના પદધર ભદ્રમૂર્તિ, પ્રાકૃત વિશારદ પં. પૂ. આ. મ. શ્રી. વિજયકસ્તૂરસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રી તથા તેમના વિદ્વાન શિષ્ય વ્યાખ્યાન વાચસ્પતિ, પ્રખર વક્તા ઉપા. શ્રી ચંદ્રોદય વિજય ગણિવર મ. (હાલ આચાર્ય મહારાજશ્રી)ને કેટલાયે વરસથી સાબરમતી શ્રીસંઘની ચાતુર્માસ કરાવવાની વિનંતિ હતી. પરંતુ કોઈ ભવિનવ્યતાના યોગે તે લાભ સંઘને આપી શક્યા નહોતા છતાં તેમના પ્રયાસો તેમણે ચાલુ રાખ્યા હતા.

પૂજ્યશ્રી સુરત શહેરમાં અંજન શલાકા મહોત્સવ વગેરે અનેક શાસન પ્રભાવનાના કાર્યો કરી કરાવી વિ. સ. ૨૦૨૫નું ચાતુર્માસ ભંડૂ વેળલપુર ક્યું હતું. ત્યાં પણ ઉપધાનાદિ અનેક શાસન પ્રભાવના કરી સુરત શ્રીનેમિ-વિજ્ઞાન કસ્તૂરસુરિજ્ઞાન મંદિરમાં ગુરુમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા તેમજ સુરત દેસાઈ પોળ જૈન પેઢિના મેનેજર ટ્રસ્ટી ડાહ્યાભાઈ કીનારીવાલાના દીક્ષા પ્રસંગે પધાર્યા હતા.

ભાવનાથી ભરપૂર સુરત શહેરના ભાવિકો અનેક શાસન પ્રભાવનાનાં કાર્યો કરી રહ્યા હતા શહેરમા વિ. સ. ૨૦૨૬ ના માહ સુદ ૧૦ ના રોજ સુઅર્ધ ગોડીજી, સાબરમતી, મલાડ વગેરે સંઘો વિનંતિ કરવા આવ્યા હતા. દરેક સંઘોની વિનંતિ થતા. વિચાર વિનિમય કરી ક્ષેત્ર સ્પર્શના એ અતિઆગ્રહ અને લાભાલાભ જોઈ સાબરમતી સંઘની ચાતુર્માસ વિનંતિ સ્વીકારાઈ હતી.

સુરતમાં ગુરુમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા અને સાબરમતી ચાતુર્માસ માટે પ્રયાણ

સુરત શ્રીનેમિવિજ્ઞાન કસ્તૂરસુરિજ્ઞાનમંદિર ગોપીપુરા મેઘનરોડ ઉપર વિશાળ તૈયાર કરાવેલ છે તે જ્ઞાન મંદિરમા પં. પૂ. ગુરુદેવ શાસન સમ્રાટ શ્રી વિજય નેમિસૂરીશ્વરજી મ. તથા પં. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજય વિજ્ઞાન સૂરીશ્વરજી મ ની ગુરુમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ માહ સુદ ૧૪ થી, માહ વં ૭ સુધી શ્રી શાંતિસ્નાત્રાદિ સહિત થયો હતો, તેમજ તેમના શિષ્ય પ્રશિષ્યોના

રચિત ગ્રંથોનું પ્રદર્શન, રગોળી રચના તેમજ નૂતન મુનિશ્રી કુંશલચંદ્ર વિજયજીની વડીદીક્ષા મહાવદ ૫ ના, તેમ મહા વદ. ૭ ના. ગુરુમૂર્તિપ્રતિષ્ઠા કરી ડ્રાગણુ સુદ ૨ ના રોજ અમદાવાદ તરફ પ્રયાણ કર્યું હતું.

વિહારમાં અનેક શાસન પ્રભાવનાનાં કાર્યો

વિહારમાં સાયણ, કીમ, ક્રાસંબા અદ્યેશ્વર વગેરે ગામોમાં અનેક કાર્યો કરી. ભદ્રચંદ્રમાં નૂતન સાધ્વી શ્રીમેરશીલાશ્રીની વડી દીક્ષા કરાઈ હતી.

પાલેજમાં ચારદિવસનાં રોકાણ દરમ્યાન દેવદ્રવ્યનું રૂણ રૂપીયા વીસ હજારનું હતું તે અંગે રૂ. ૨૫૦-ની કાયમી તિથિઓ કરાવી દેવદ્રવ્યના ઋણમાંથી શ્રી સંઘને રૂણમુક્ત કર્યો હતો.

ખભાતમાં ચૈત્ર સુદ ૨ના રોજ પ્રવેશ કર્યો હતો. ચૈત્રીઓળીની આરાધના, પ. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજ્ઞાન સૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીની ગુણાનુવાદ સભા, જનુ જીનની આરાધના, મુનિશ્રી. પ્રદીપચંદ્ર વિ જી ના વરસી તપના પારણા નિમિત્તે શ્રી સિદ્ધગિરિની રચના ને તવાણું અભિષેકની પૂજા, ગુરુમૂર્તિ પ્રવેશ વરઘોડો, તેમજ ચીમનલાલ ખુશાલદાસની પુત્રી રેણુકા બેનની વૈ. સુ. ૧૦ની દીક્ષા, શ્રીસિદ્ધચંદ્ર પૂજન વગેરે અનેક પ્રભાવનાનાં કાર્યો કરાવ્યા હતા.

અમદાવાદ દશાપોરવાડ સોસાયટીમાં પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ

દશાપોરવાડ સોસાયટીના દેરાસરમાં બે નૂતન દેવકુલિકા તૈયાર કરાઈ હતી તેમાં મૂર્તિપ્રતિષ્ઠા અંગે વિનિયત તથા ખભાતથી વિહાર કરી વૈશાખ વદ ૧૦ ના રોજ ત્યાં પ્રવેશ કર્યો હતો.

જેઠ સુદ ૭ ના રોજ પ્રતિષ્ઠા હોવાથી વૈ. વ. ૧૪ થી જેઠ સુદ ૭ સુધી શ્રીશાતિસ્નાત્રાદિ સંદિત મહોત્સવ ઉજવાયો હતો દેવદ્રવ્યની ઉપજ લગભગ રૂ. ૧૧૧ લાખની થઈ હતી. શ્રીસંઘનો અદ્યેશ્વર ઉલ્લાસ ઉમ્માહ હતો સ્વ. આ. મ. શ્રી ઉદય સૂરીશ્વરજી મ.ની ગુણાનુવાદ સભા તથા શ્રીસિદ્ધચંદ્રપૂજન

ભાવનગર બંદરે વયોવૃદ્ધ પ. પૂ. આ. મ. શ્રી ઉદયસૂરીશ્વરજી મ. વૈ. વ. ૧૧નાં રોજ કાળ ધર્મ પામતા જેઠ સુદ ૧૦ રોજ દશાપોરવાડ સોસાયટી

માં શ્રીસિદ્ધચક્રપૂજન. તેમજ પ્રકાશ હાઈસ્કૂલ રીલીફરોડ ઉપર શહેરમાં ગુણાનુવાદ સભા યોજાઈ હતી.

અમદાવાદ ઉસ્માનપુરામાં સ્વર્ગારોહણ નિમિત્તે શાંતિસ્નાત્રાદિ મહોત્સવ

ઉસ્માનપુરામાં પૂ. સ્વ. આ. મ. શ્રી. ઉદય સૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીનો ઘણો જ ઉપકાર હોવાથી તે નિમિત્તે જેઠ સુદ ૧૧ થી જેઠ વદી ૫ સુધી શાંતી સ્નાત્ર, શ્રી સિદ્ધ ચક્રપૂજન આદિ મહોત્સવ થયો હતો તેમજ ગુરુ મંદિર બનાવવાનો પણ નિર્ણય કરાયેલ હતો.

સાબરમતીમાં ચાતુર્માસ પ્રવેશ

૫ પૂ આ. મ. શ્રી વિજય કસ્તૂર સૂરીશ્વરજી. મ. તથા તેમના વિદ્વાન શિષ્ય પ્રખર વક્તા ઉપા શ્રી ચંદ્રોદય વિજય ગણિવર મ. (હાલ આચાર્ય મહારાજશ્રી), પૂ. ગણિવર શ્રીઅશોકચંદ્ર વિજયજી મ, પ્રવર્તક શ્રીવિજયચંદ્ર વિજયજી મ આદિ વિશાલ પરિવાર સાથે જેઠ વદ ૭ રોજ સાબરમતીમાં પ્રવેશ કર્યો હતો. ધર્મનગરથી સામૈયું થવાના સમાચાર સાબરમતી રામનગરમાં ફેલાતાં ઘણા વરમોની ઈચ્છા પાર પડતા અનેરો આનંદ ફેલાયો હતો અને ભવ્ય સામૈયું થયું હતું અનેક ગાહુ લીઓ થઈ હતી. પ્રવેશ ઉત્સાહપૂર્વક ચયો હતો.

સાબરમતીમાં ચાતુર્માસની વિવિધ આરાધના

- * દરરોજના ચાતુર્માસ વ્યાખ્યાનમાં ધર્મરત્ન પ્રકરણ અને નર્મદાસુઠરી ચરિત્ર વચાવવાનું શરૂ કર્યું હતું ઉપરાંત દરરવિવારે અનેક વિધ વિપયો ઉપર બપોરના જાહેર વ્યાખ્યાનો આલતા હતા
- * શ્રીઅરિહંતપદજીની આરાધના જનપૂર્વકની કરાઈ તેમાં ૧૮૦૦ થી ૨૦૦૦ આરાધકોએ લાભ લીધો હતો
- * દીપક એકાસણા ઠામચીવિહાર એકજ દ્રવ્યના કરાવ્યા તે આરાધનામાં ૧૫૦૦ આરાધકો જોડાયા હતા

- * વીશસ્થાનકની સામુદાયિક આરાધના એક દિવસ ઉપવાસથી કરાવતાં ૧૨૦૦ ભાવિકો જોડાયા હતા
- * સ્વસ્તિકેતપ, શ્રીસીદ્ધગિરિના અક્રમ વગેરે અનેક વિધ આરાધના બહુ જ ઉત્સાસ ને ઉમંગપૂર્વક કરાઈ હતી.

૫ પૂ. ગુરુદેવ આ. મ શ્રી ઉદયસૂરીશ્વરજી મ.નો સ્વર્ગારોહણ નિમિત્તે મહોત્સવ

સ્વ ગુરુ દેવનો સાચરમતી સંઘ ઉપર અસીમ ઉપકાર હતો તેમના સ્વર્ગારોહણ નિમિત્તે આપાડ વદ ૧૪થી શ્રાવણ સુદ ૬ સુધી શાંતિસ્નાત્રાદિ મહોત્સવ, કુંભસ્થાપના, નવગ્રહપૂજન. વરદોડો વગેરે પ. પૂ. આ. મ. શ્રી. વિજય નન્દન સૂરીશ્વરજી મ. પ. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજય કસ્તૂરસૂરીશ્વરજી મ. પ. પૂ. આ. મ શ્રી વિજય યશોમદ્ર સૂરીશ્વરજી મ પ. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજય દેવ સૂરીશ્વરજી મ. આદિ વિશાળ મુનિ મંડલની નિશામાં બહુ જ ઉત્સાહપૂર્વક થયા હતા.

અર્ગસ્થના જીવનને સ્પર્શતી રચનાઓ હાલતી ચાલતી રચનાઓ સુદર રીતે યોજાઈ હતી તેનું ઉદ્ઘાટન અમદાવાદ કોર્પોરેશનના મેયર શ્રીનરોત્તમભાઈ ઝવેરીના શુભ હસ્તે કરાયેલ હતું

તેમજ ગુજરાત રાજ્યના રાજ્યપાલ શ્રી શ્રીમન્નારાયણ તથા તેમના ધર્મપત્ની મદદસા બહેન એક દિવસ ભાવનામાં આવ્યા હતા ૧૫થી ૨ કલાક ભાવનામાં રસ લીધો હતો આ બંને જણાએ સુદર વક્તવ્ય કર્યું હતું.

મહોત્સવ અગે દરરોજ સુંદર અગ રચના ને ભાવનામાં શાંતિલાલ બી શાહ સુદર સ્મરણ જમાવતા હતા

મહોત્સવ દરમ્યાન શ્રીસદ્ગે ગુરુદેવના ઉપકારની સ્મૃતિનિમિત્તે ગુરુમંદિર બનાવવાનો નિર્ણય કર્યો હતો.

ગુરુમંદિરતું ખાતમુહૂર્ત અને શિલારોપણ
 ગુરુમંદિરતું ખાતમુહૂર્ત શ્રાવણ સુદ ૩ ના રોજ કરાયું હતું અને શ્રાવણ
 સુદ ૧૦ ના રોજ શિલારોપણ કરાયું હતું.

પર્યુષણ પર્વની વિવિધ આરાધના અને કાળાઓ

- * આયંબીલ ખાતા અંગે રૂ. ૧૫૦૦૦ લગભગ કાળો.
- * દેરાસરજીના જીર્ણોદ્ધાર માટે જુદા જુદા ગામોમાં આપવા રૂ. ૧૦૦૦૦ મંજૂર કરાયા
- * સ્વપ્નાનીઉપજ, પાનરાપોળ, ઉપાશ્રયો, જીવદયા, રેલરાહત, અનુકંપા વગેરે માટે અનેક કાળા થયા હતા.
- * અનેક વિધ તપસ્યાઓ થઈ હતી.
 મામખમણ સોળઉપવાસ દસઉપવાસ સિદ્ધિતપ અટ્ટાર્ધ અટ્ટમ
 ૨ ૯ ૨૧ ૨ ૧૬૮ ૩૫૦
 ચોસઠપદેરી પૌપધ વગેરે અનેકવિધ નાની મોટી તપસ્યા થઈ હતી.
 ૨૦૦
- .. ચોસઠપદેરી કરનાર ૨૦૦ જથ્થાને કામળ તેમજ રોકડ રૂપિયાની પ્રભાવના થઈ હતી
- * પાલેજવાલા શાહ યુનીલાલ તલકચંદભાઈને શ્રી ઉપધાન તપ કરાવવાનો આદેશ અપાયો હતો,

છપન્ન દિક્કુમારિકા મહોત્સવ

સાધરમતી અર્ચુદગિરિ સોસાયટીમાં ચાતુર્માસ રહેલ સાધ્વીશ્રી સુવર્ણ પ્રભાશ્રી જી મ. ના માસખમણ નિમિત્તે ભાદરવા સુદ ૧૩ થી ભાદરવા-૧૬ ૧ સુધી મહોત્સવ થયો હતો તે પ્રસંગે ૫૬ દિક્કુમારિકા મહોત્સવ ઉજવાયો હતો તે પ્રસંગે અમદાવાદ પાનરાપોળનું મહાળ આવેલ ને આખેહુબ સૌને આશ્ચર્ય ઉપજાવે તેવો દિક્કુમારિકા મહોત્સવ ઉજવાયો હતો ને ૫૦૦૦

માણુસોએ સવારના ૧૧ થી ૪ સુધી સ્થિર ચિત્તે જોયો હતો જે જાંઘીમાં
યાદ રહે તેવો બનેલ હતો ને સાધર્મિક વાત્સલ્ય યોગ્યું હતું.

સ્વ. આ. મ.શ્રી કીર્તિસાગરસૂરિજી

મહારાજશ્રી ના સ્વર્ગારોહણ નિમિત્તે મહોત્સવ આસો સુદ ૨ થી
આસો સુદ ૧૫ સુધી ઉજવાયો હતો.

મરકતી મારકીટમાં શ્રીસિદ્ધયક પૂજન

મુનિશ્રી પ્રદીપચંદ્ર વિજય મ. તથા મુનિ શ્રી કુશલચંદ્રવિજયજી મરકતી
મારકીટ પર્યુષણ કરાવવો ગયા હતા તે દરમિયાન મુ શ્રી પ્રદીપચંદ્રવિજયજી
એ અઠ્ઠાઈ કરી હતી તે નિમિત્તે શ્રી સિદ્ધયક પૂજન ગખેલ હતું રૂ ૪૦૦૦
લગલગની જીવદયાની ટીપ થઈ હતી.

અર્ધુદગિરિ સોસાયટી અને પદ્મનગર સોસાયટીમાં તેમજ આબુમાબુ
ઘણી જે જૈનોની વસ્તી વધતી જતી હોવાથી બંને સોસાયટીમાં એક દેગસર
બધાવવાનો નિર્ણય થયો હતો તેને અગે જમીન લેવા માટે અગ્ર્ય કાર્ય-
વાહી કરી જમીન લેવાઈ હતી તેમ તે અગે પૂજપત્રીના ઉપદેશથી આધાર-
રણ ખાતાનો એક ફાળો થયો હતો.

શ્રીઉપધાન તપ આરાધના

આસો સુદ ૧૧ થી ઉપધાનનપની આગધના શા ચુનીલાલ તલકચંદ
પાલેજવાલા તરફથી શરૂ થઈ હતી

તેમા ૪૮૧ આગધકો જોડાયા હતા ૧૫ વગસની અદગના ૩૫
આરાધકો, ૨૮૫ માળવાળા હતા.

ઉપધાનનપમા તમામ લાભ પોતે જ લીધો હતો.

ઉપધાન તપ આરાધકોએ સામુદાયિક પ્રભાવનાની ટીપ રૂ ૫૭૦૦૦
ઉપરાંત કરી હતી ચાદીની રકાબી અને વાડકીની તેમજ બીજી નાની મોટી
અનેક પ્રભાવના થઈ હતી.

ઉપધાન તપમાં માલનાં ધીની ઉપજ રૂ. ૩૭૭૦૦૦ લગભગ થઈ હતી ધીની ઉપજમાંથી ચાંદીનો રથ અને નવા દેરાસર બનાવવાનો નિર્ણય કરાયો હતો રૂ. ૨૫૦૦૦ લગભગ બહારના દેરાસરોના જીર્ણોદ્ધારમાં વાપરવાના મંજુર કરાયા હતા.

ચાતુર્માસ પરિવર્તન

આચાર્ય મહારાજાદિ સહિત સર્વે મુનિઓનું ચાતુર્માસ પરિવર્તન ઉપધાન વહન કરાવનાર શા. યુનીલાલ તલકચદ્દ પાલેજવાલાને ત્યાં કરાયું હતું. તે વરસોડાની ચાલીના જ્ઞાનમંદિરમાં સિદ્ધગિરિનો પદ્મ જુહાર્યો હતો.

ઉપધાનતપમાહારોપણ તથા ગણિપદારોપણ મહોત્સવ

- * ઉપધાન તપની માળારોપણ માગશરશુદ્ધ ૩ના રોજ રખાઈ હતી તેા તે નિમિત્તે શાંતિ સ્નાત્રાદિ મહોત્સવ, ઉપધાનની માલનો વરઘોડો, અને આરાધકો તરફથી ૨૩ છોડનું ઉજમણું થયું હતું.
- * કારતકવદ-૧૨ થી માગશરશુદ્ધ-૩ સુધી મહોત્સવ ઉત્સાહપૂર્વક ઉજવાયો હતો. ૨૯૫ આરાધકોને માળારોપણ થયું હતું.
- * અમદાવાદ શહેરના ૧૨૫ લગભગ ઉપાશ્રમના સાધુ સાધ્વીઓની જનના પેકેટ બહોરાવી ભક્તિ કરાઈ હતી.
- * ૫ પૂ. પ્રવર્તક શ્રીવિજયેચંદ્ર વિજય મહારાજશ્રીને શ્રી ભગવતી સૂત્રના યોગોદ્ધન ચાલતા હોવાથી શ્રીસદ્યે ગણિપદારોપણ મહોત્સવ કા. વ. ૧૧ ના રોજ ઉજવ્યો હતો તે પ્રસંગે પ. પૂ. આ. મ. શ્રી નન્દનસૂરિશ્વરજી મહારાજશ્રી તથા આ. મ. શ્રી યશોભદ્રસૂરીશ્વરજી પ. પૂ. આ. મ. શ્રી વિ. દેવસૂરીશ્વરજી મ. આદિ વિશાળ સમુદાયની હાજરી હતી.

પ. પૂ. આચાર્ય મહારાજશ્રીના ૭૧માં જન્મદિન

પ્રસંગે ભેટપુસ્તકની યોજના

પોષવદ ૧ના રોજ આચાર્યદેવશ્રીમાનેનો ૭૧ મો જન્મદિન હોવા ઉપરાંત ૫૧ વરસની સયમ સાધના નિમિત્તે શ્રી સદ્યે તરફથી આંગીપૂજા રાખી

હતી તેમજ ભારતભરની યુનીવર્સીટીઓ, કોલેજો, પ્રોફેસરો, પ્રુસ્તકાગ્રયો, જ્ઞાન-ભંડારો મુનીમહારાજશ્રી વગેરેને તેઓ શ્રીએ રચિત, પ્રકાશિત, ગ્રંથોના સેટ સેટ આપવાની યોજના કરાઈ હતી તે અંગે ૩ થી ૪ હજાર પુસ્તકો ૨૫૦ ઉપરાંત વિદ્વાનોને સેટ મોકલવાનું નક્કી થયું હતું. ને તે અંગે સારી રકમ નો ફાળો થયો હતો.

સેરીસા, પાનસરનો છરી પાળતો સંઘ

શ્રી સેરીસા તીર્થનો મહીમા અપૂર્વ છે પોસ દશમીના અઠ્ઠમની આરાધના કરાવવા જવાનું થતાં ત્યાં માગશર વદ ૮-૯-૧૦ના અઠ્ઠમમાં મુનિઓ સહિત ૨૫૦ લગભગ અઠ્ઠમની આરાધના બહુ જ ઉત્સાહ ને ઉમંગપૂર્વક કરાઈ હતી અને ત્યાંથી આરાધકોનો સઘ છરી પાળતો કલોલ થઈ પાનસર ગયો હતો. કલોલમાં શા. રમણુદાસ સકરચંદ તથા બાબુભાઈ સોમચંદ તરફથી સઘનુ સામેયું ને સ્વામિ વાત્સલ્ય થયું હતું. પાનસરમાં પણ સામુદાયિક ભક્તિ ૮-૧૦ જણા તરફથી કરાઈ હતી

આઠ મુમુક્ષુઓનો ભવ્ય દીક્ષા મહોત્સવ

સેરીસા પાનસર માત્રા કરી સાબરમતી આવી ગયા બાદ મહોત્સવ. ૫. ના ૮-મુમુક્ષુ ભાઈ બેનોની દીક્ષા પ્રદાન થયું હતું.

તે અભૂતપૂર્વ પ્રસંગ નજરે જોનાર અનુમોદના કરી જામ તેવો થયો હતો ને હજારોની મેદની સમક્ષ પ્રવળ્યા અપાઈ હતી.

દીક્ષાવિધિ હાઈસ્કુલનો વિશાળ કમ્પાઉન્ડમાં ૫. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજયકૃષ્ણ સૂરીશ્વરજી મ. તથા ૫. પૂ. આ. મ. શ્રી યશોદેવસૂરીશ્વરજી મ. ને વિશાળ સાધુસાધ્વી સમુદાયની હાજરી વચ્ચે થઈ હતી.

દીક્ષાપ્રસંગે પોપ વં ૧૨ થી માહ સુદ ૫ સુધી શાંતિસ્નાત્રાદિ મહોત્સવ ઉજવાયો.

ચાતુર્માસની ફળ શ્રુતિ

શ્રી સાબરમતી સંઘની સાત વરસની અથાગ મહેનતે થયેલ વિનંતિ પછી આ 'ફળશ્રુતિ-સંઘ' માટે યોદ્ધાગાર બની છે તેની સ્મૃતિ અર્થે શ્રી

સંઘ તરફથી રૂ. ૫૦૦૦ અભિધાન ચિતામણિ ગ્રંથની બીજી આવૃત્તિ છાપવા માટે અર્પણ કરવામા આવ્યા છે.

સાબરમતીથી વિહાર કરી વિ. સં. ૨૦૨૭નુ ચાતુર્માસ અમદાવાદ ઉર્મિમાનપુરા કરાયું અને વિ. સં. ૨૦૨૮નુ ચાતુર્માસ સુરેન્દ્રનગર કરાયુ તે દરમ્યાન ગ્રંથ છપાઇ તૈયાર થઈ જવા આવેલ.

તેમજ ગુરૂમંદિર પણ તૈયાર થવા આવેલ જેથી ૫ પૂ. આચાર્યદેવ શ્રીમાન્ આદિ અમદાવાદ આવવાના સમાચાર મળતા ગુરૂમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા કરવા નિર્ણય કરાયો હતો.

ગુરૂ મૂર્તિપ્રતિષ્ઠા અને પંન્યાસપદારોપણ

૫ પૂ. આચાર્યદેવશ્રીમાન સુરેન્દ્રનગરમા વિ. સં. ૨૦૨૮નુ ચાતુર્માસ બહુ જ ઉત્સાહને ઉમગપૂર્વક પૂર્ણ કરી શાસન સમ્રાટ શતાબ્દી મહોત્સવ તેમજ ૫ પૂ. ઉપાધ્યાયજી મહારાજશ્રીનો આચાર્ય પદારોપણ મહોત્સવ તેમજ અનેક વિધ શાસન પ્રભાવનાના કાર્યો કરી કરાવી અમદાવાદ કૃષ્ણનગરના કીર્તિકુમારની દીક્ષા નિમિત્તે પો. વ - ૩ ના વિહાર કરી અનેક ગામેમા શાસન પ્રભાવના કરી આવી રહ્યા હતા તે ગુરૂમૂર્તિપ્રતિષ્ઠા કરવા અંગે વિહારમા વિનંતિ કરાઈ અને સાબરમતીમા માહ સુદ ૨ ના રોજ બને આચાર્યદેવશ્રી સપરિવાર ને શ્રીસંઘે ઉત્સાહ ને ઉમગપૂર્વકના સામૈમા સાથે પ્રવેશ કરાવ્યો હતો ગુરૂમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા માહ સુદ ૧૩ ના રોજ કરવાનું નક્કી થતા તે અંગે માહ સુદ ૨ થી શાંતિસ્નાત્રાદિ મહોત્સવ બહુ જ ઉલ્લાસપૂર્વક ઉજવાયો હતો.

પંન્યાસ પદારોપણ

મહોત્સવ દરમ્યાન માહ સુદ ૧૧ ના રોજ ૫ પૂ. આચાર્ય દેવશ્રી ચ દ્રોહ્યસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય ગણિપ્રવરશ્રી વિનયય દ્રવિનયજી તથા ૫ પૂ. આ. મ. શ્રી કર્સ્તૂરસૂરીશ્વરજી મ.ના શિષ્ય ગણિપ્રવર અશોક્ય દ્રવિનયજી મહારાજશ્રીનું પંન્યાસપદારોપણ બહુ જ ઉત્સાહપૂર્વક થયું હતું.

તે પ્રસંગે અનેક સંઘોની હાજરી હતી અને પ્રશસ્તિ ઉલ્લાસ હતો.

ગુરુમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા

માહ સુદ ૧૩ ના રોજ ગુરુમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠાની ઉજામણી ખેલી વરસોડાવાળા શા પોપટલાલ મગનલાલે લાભ લીધો હતો તેમજ કળશ-ધ્વજદંડ દારોહ-ધાટન વગેરેની પણ બહુ જ સારી ઉજામણી થઈ હતી અને શ્રીસંઘમાં ઘરદીઠ લાડુ મૈસુર વગેરેથી ભક્તિ કરાઈ હતી.

ગુરુમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા બાદ પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંતાદિ અમદાવાદ-સૈનપુર-કૃષ્ણનગર મુમુક્ષુ કીર્તિકુમારની મહાવદ-૭ ના દીક્ષા પ્રદાન પ્રસંગે પધાર્યા અભૂતપર્વ રીતે તે પ્રસંગની પૂર્તિ બાદ અલ્લિક્ષિત મુનિશ્રી ડૈન્ડાસચંદ્ર વિજયજી મ. આદિ મુનિમંડળ સહિત અમદાવાદ પાંજરાપોળ શેઠ. હઠી-સિંગ કેશરીસિંગ ઉપાશ્રયે પધાર્યા અને અતિ આગ્રહ ભરી વિનંતિ થી. પૂજ્યશ્રીનું વિ. સ. ૨૦૨૬નું આતુર્ભાસ પાંજરાપોળ કરવા નક્કી થયું.

આમ વિ. સં. ૨૦૨૬-૨૦૨૭-૨૦૨૮ ના ત્રણ આતુર્ભાસની કળ-શ્રુતિનો અદ્યપાંશ રજુ કરી અનુમોદનાના પુણ્ય હાંસલ કરવા પુરુષાર્થ થયો છે.

લી.

પ્રકાશક

जगद्गुरु ग्रासनगमाद् सूरिचक्रवर्ति पौढप्रभावगालि
भट्टारक आचार्य देव

शाश्वतसम्राट्

श्रीमान् विजयनेमिसूरीश्वरजी महाराज
जन्म संवत् १९२९ कार्तिक सु८ १ महुवा—दीक्षा संवत् १९४५
आचार्यपद १९६४ रवर्गवास २००५ आसो व८ ०)) महुवा

नान्तमृति वान्मल्यवाग्धि समयन आचार्यदेव

श्रीमान विजयविद्यानसूरीश्वरजी महाराज

जन्म भवन १९४७ पाटग - दोला भवन १९६२

आचार्यभट १९९१- रवर्गवास २०२२ चैत्र सुद १० खंभात

समर्पणम् —

श्रीमत् 'तपा' गणगगनाङ्गणगगनमणि—गासन सम्राट् सूरि-
चक्र चक्रवर्ति—प्रतिबोधितानेकभूषति—अखण्ड ब्रह्मतेजो-
मूर्ति—श्रीकदम्बगिरि प्रमुख प्रभूत तीर्थोद्धारक—भट्टार-
काचार्य महाराज श्री विजय नेमिसूरीश्वर—पट्टा-
लङ्काराणा समर्थग—शान्तमूर्ति—बालब्रह्मचारि-
परमोपकारि — पूज्यपाद—गुरुवर्याचार्य
महाराज श्री विजयविमानसूरीश्वराणा
सञ्चरण — करण — शील — गालि-
सुकोमलकर पङ्कजेभ्यः
सादरं समर्पयति
इदमभिधान चिन्तामणि कोशरत्नम्
गुरुगुण सौरभ मधुलिङ्ग
विजय कस्तूर सूरिः

परमपूज्य प्राकृतविभाग मिहान्तमहोदधि आचार्यदेव
श्री विजयकन्तूरमूरीश्वरजी महाराज

जन्म वि म. १९५७ पोम वड १ अनदावाड
दीक्षा वि म १९७६ फागम वड ३ मेवाड
आचार्यपद वि म २००३ फागम वड ६ बुगानपुर

પ્રસ્તાવના

પૂજ્ય શ્રીહિમચંદ્રાચાર્યના પ્રસાદ

“શબ્દ-પ્રમાણ-સાહિત્ય-છન્દો-લક્ષ્મ-વિધાયિનામ્ ।

શ્રીહિમચંદ્રપાદાના પ્રસાદાય નમો નમઃ ॥”

નાટ્યદર્પણ-વિવરણમા મહાકવિ રામચન્દ્ર અને ગુણચન્દ્ર

ગૂજરાતના મહાન સુપુત્ર, સુપ્રસિદ્ધ સિદ્ધસારસ્વત સૂરિ-શિરોમણિ વિદ્વદ્દત્તન ‘કલિકાલ સર્વજ્ઞ’ બિરુદથી પ્રખ્યાત આચાર્ય શ્રીહિમચન્દ્રે ગૂજરાત પર જ નહિ, સમસ્ત જગત્ પર વિવિધ પ્રકારે અનેક ઉપકારો કર્યા છે. ખાસ કરીને ગૂજરાતની કૃતિમા જનતા તો એમના વિશાલ ઉપકારોનું વિસ્મરણ કરી શકે નહિ વિવિધ વાઙ્મયનુ વિશિષ્ટ વિજ્ઞાન આપનારી એમની અત્યુચ્ચ સુસરકારી સાહિત્ય-સમૃદ્ધિએ વિદ્યાભ્યાસી સાહિત્ય-સેવી સમાજ પર ચિરસ્મરણીય અસાધારણ ઉપકારો કર્યા છે, તેનું મૂલ્ય આંકી શકાય નહિ, વિશેષતઃ સાહિત્ય-સમુપાસકો સદા તેમના ઝાણી રહેશે, વિવિધ વિદ્યા-વિશારદ વિદ્યા-વ્યાસગી, નિઃસ્વાર્થ પરોપકાર-પરાયણ સત્કર્તવ્યનિષ્ઠ એ મહાન આચાર્યે લોકોપકાર માટે ઉપયોગી વિવિધ સાહિત્યની સુયશસ્વી રચના કરી છે ગૂજરાતના વિશાલ સામ્રાજ્યમા અને ઇતર દેશોમા વિદ્વાનો વિકાસ કેવી રીતે થાય ? પ્રજામા વક્રતૃત્વશક્તિ અને કવિવશક્તિ સુગમતાથી કઈ રીતે ખીલે ? સમાજમા વ્યુત્પત્તિ-વિજ્ઞાન સાથે શુભ સરકારો કેવી રીતે સ્થાપી શકાય ? ગૂજરાતનું વાસ્તવિક ગૌરવ કઈ રીતે થઈ શકે ? એ સર્વનો દીર્ઘદષ્ટિથી વિચાર કરી ઉદ્ધાર-ચરિત એ આચાર્યવરે વાઙ્મયના વિવિધ વિષયોનું અવગાંહન કરી-દોહન કરી રચેલી અમૃતમય વિશાલ સાહિત્યસ્રષ્ટિ સમાજને સમર્પણ કરી છે

મહાન પ્રતાપી ગુર્જરેશ્વર મહારાજ સિદ્ધરાજ જયસિંહે અને કુમાર-પાલભૂપાલે આવા વિદ્વદ્દત્તની અદ્ભુત યોગ્યતા પીછાણી હતી. તે બંને

મહારાજાઓની ભક્તિ-ભરપૂર સાહિત્ય-રચના-પ્રાર્થનાને સૂરીશ્વરે સફળ બનાવી હતી. પરિણામે સિદ્ધહેમચંદ્ર જેવા અષ્ટાધ્યાયમય નવીન શબ્દાનુશાસન (લિંગાનુશાસન, ધાતુપારાયણ, ઉણાદિગણ આદિ સાથે) ની તથા કાવ્યાનુશાસન, છંદોનુશાસન આદિની વિશિષ્ટ સ્વોપસ રચના કરી એ સર્વને આવશ્યક વૃત્તિ-વિવરણોથી વિભૂષિત કરી હતી. શબ્દાનુશાસન દ્વારા આપેલા સંસ્કૃત, પ્રાકૃત આદિ પ્રાચીન પરંપરાના વ્યુત્પત્તિ-વિજ્ઞાનને પ્રયોગો દ્વારા પરિપક્વ કરાવવા સંસ્કૃત-પ્રાકૃત દ્વાત્રય જેવા વિશિષ્ટ મહાકાવ્યની રચના કરી સ્વોપસ સમગ્ર શબ્દાનુશાસનનાં આદિથી અંત સુધીનાં ઉદાહરણોને એ મહાકાવ્યમાં ક્રમશઃ ઉતારી યુક્તિ રાંકલિત કર્યાં—અથવા અને એ પ્રયત્ન દ્વારા બીજા કાર્ય તરીકે ‘ચૌલુક્ય-વશ’ને ઇતિહાસમાં અમર કર્યો છે. સોલંકી-પૂર્વજોના ગુર્જરેશ્વર મહારાજા મૂલ-રાજથી લઈને પોતાના સમકાલીન પૂર્વોક્ત ભક્ત બંને મહારાજા પર્યંતના-વિશેષતઃ ગુર્જરેશ્વર સિદ્ધરાજ જયસિંહ અને પરમાર્હત કુમારપાલ ભૂપાલના પ્રમાણિક જીવન-ચરિત્રથી પણ આપણને પરિચિત કર્યા છે, તથા ગુજરાતની પ્રાચીન રાજધાની પાટણની સાચી પ્રશુતાથી પણ માહિતગાર બનાવ્યા છે.

પરમાર્હત મહારાજા કુમારપાલની અભ્યર્થનાને અનુસરીને શ્રીહેમ-ચંદ્રાચાર્યે ત્રિપષ્ટિશલાકાપુરુષ-ચરિત્ર જેવા વિશાલ સંસ્કૃત મહાકાવ્યની રચના કરી હતી. દશપર્વમય જે મહાકાવ્યમાં ૨૪ તીર્થકરો, ૧૨ ચક્રવર્તીઓ, ૯ બલદેવો, ૯ વાસુદેવો અને ૯ પ્રતિવાસુદેવો જેવા રેખાંકિત-નામાંકિત ૬૩ મહાપુરુષોનાં જીવન-ચરિત્રો સરસ શૈલીથી ગુંથ્યાં છે, તથા તેના પરિશિષ્ટપર્વમાં ભગવાન મહાવીરની પદ્મ-પરંપરામાં વજ્રસ્વામી-પર્યંત ચર્ચ ગયેલા આચાર્યોનાં ચરિત્ર રચ્યા છે. સ્વોપસ વિવરણવાળા બારપ્રકાશમય યોગશાસ્ત્રની તથા વીશપ્રકાશમય વીતરાગ-સ્તોત્રની રચના પણ એ જ પરમાર્હત મહારાજા કુમારપાલની પ્રાર્થનાને આભારી છે. ગંભીર તત્ત્વ-જ્ઞાનવાળી અયોગ-વ્યવચ્છેદ અને અન્યયોગ-વ્યવચ્છેદ નામની શ્રીવર્ધમાન-

સ્તુતિરૂપ દ્વાત્રિશિક્ષાઓ, તથા પ્રમાણ-મીમાંસા જેવી ખીજ ઉપયોગી તેમની અનેક રચનાઓ પણ વિદ્વજ્જનોમાં માન્ય થયેલી છે.

શબ્દ-કોશોની રચના

શબ્દ-કોશોના જ્ઞાન વિના વિદ્યાબ્યાસીઓ કે વિદ્વાનો, લેખકો કે વાચકો, કવિઓ કે વ્યાખ્યાતાઓ પ્રગતિ કેવી રીતે કરી શકે? પ્રાચીન વિવિધ વિષયક વાડમ્બ સમજવામાં અને નવીન સાહિત્યની રચના કરવામાં પણ શબ્દ-વૈભવની ખાસ અપેક્ષા-આવશ્યકતા જણાઈ આવે છે. મહારાજાઓને-રાજ્ય સાંચલકોને અખૂટ અર્થ-કોશની-ધન-ભંડારની અત્યંત જરૂર જણામ છે, તેમ વ્યુત્પત્ત વિદ્વાનોને, વ્યાખ્યાકારોને, સાહિત્યકારોને, કવિઓને, લેખક-વાચકોને અને વાડમ્બના કોઈ પણ પ્રદેશમાં વિચરનારાને શબ્દર્થ-ભંડારરૂપ વિપુલ શબ્દ-કોશની અગત્યતા જણાયા વિના રહેતી નથી. એથી સંસ્કૃત સાહિત્યના સમુપાસક ભારતવર્ષના પ્રાચીન અનેક વિદ્વાનોએ એકાર્થ, અનેકાર્થ અનેક સંસ્કૃત શબ્દ-કોશોની રચના કરેલી છે. પૂર્વે થઈ ગયેલા તે કોશકારોના પોતાના સમયમાં-આઠસો વર્ષો પહેલાં પ્રાપ્ત થયેલા કોશોનું સૂક્ષ્મ અવગાહન કરીને આચાર્યશ્રી હેમચંદ્રે પોતાની મુગમ વિશિષ્ટ શૈલીથી વિશાલ જ્ઞાન આપનારા ચાર કોશોની રચના કરી હતી. (૧) એકાર્થ-અભિધાનચિંતામણિ નામ-માલા, (૨) અનેકાર્થ-સંગ્રહ, (૩) નિર્ઘંટુ-શેષ (વનસ્પતિ-વિષયક) અને (૪) દેશીનામમાલા (દેશી-શબ્દ-સંગ્રહ) એ નામના ચાર કોશોની સરસ સંકલના કરી છે, સ્વોપજ વિવર્ણ સાથેનો છેલ્લો કોશ, દેશ્યપ્રાકૃત ૩૬ શબ્દોનું વિશિષ્ટ જ્ઞાન આપે તેવો છે અને પૂર્વે જણાવેલા ત્રણે કોશો સંસ્કૃત ભાષા-સાહિત્યમાં પ્રાચીન કોશકારો, મહાકવિઓ અને વિદ્વાનોદ્વારા વપરાયેલા

૧. પ્રભાચ દ્રસ્યુરિએ વિ સ. ૧૩૩૪માં રચેલા સ પ્રભાવક-ચરિતમાં (શ્રીહેમ-ચ દ્રસ્યુરિ-પ્રબંધના) આ કોશોનું સસ્મરણ કર્યું છે —

“एकाधिकार्थकार्या देस्या निर्घण्ट इति च चत्वारः ।

विहिताश्च नामकोशा भुवि (भुवि) कविता-नटशुपाध्याया”

વિશાલ શબ્દ સંગ્રહથી ભરપૂર છે. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે શબ્દોના વ્યાપક લિંગ-જ્ઞાન માટે સ્વોપજ સ્વતંત્ર નામ-લિંગાનુશાસન વિવરણ સાથે રચ્યું હોવાથી કોશોની રચનામાં તે સંબંધમાં તેમણે અન્ય કોશકારની જેમ અન્તર્ગત પ્રયત્ન કર્યો નથી, ખાસ વિશેષ સૂચન કરવા જેવું જણાયું, ત્યાં ત્યાં પોતાની સ્વોપજવૃત્તિમાં તેઓશ્રીએ સ્પષ્ટ સૂચિત કર્યું છે. સ્વોપજવૃત્તિમાં પૂર્વના કોશકારોનું સંસ્મરણ કર્યું છે.

અહિં પ્રકાશમાં આવેલા એમાનો સંસ્કૃત કોશ એ (૧) એકાર્થ-અભિધાન-ચિંતામણિ નામમાલા નામથી સુપ્રસિદ્ધ છે આચાર્યશ્રીએ ૧૫૪૨ જેટલાં પદોમાં તેને (૧) દેવાધિદેવ-કાંડ, (૨) દેવ-કાંડ, (૩) મર્ત્ય-કાંડ (૪) તિર્યક-કાંડ, (૫) નારક-કાંડ અને (૬) સામાન્ય-કાંડ એવા છ વિભાગોમાં વિભક્ત કરેલ છે, જે તે તે નામ પ્રમાણે સંબંધ ધરાવતા શબ્દ-વૈભવથી સુસમૃદ્ધ છે આ કોશ, ચિંતામણિ રત્નની જેમ મનો-વાંછિત શબ્દાર્થ પૂર્ણ કરે તેવો પ્રભાવક હોઈ તેનું તેનું નામ સાર્થક છે વિશેષમાં સુજ્ઞ શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યે આ નામમાલાને દશહજાર શ્લોક-પ્રમાણ સ્વોપજવૃત્તિથી વિભૂષિત કરી વ્યુત્પત્તિ-નિર્ણાસ અભ્યાસી વિદ્યાર્થી-ગણ પર અસાધારણ ઉપકાર કર્યો છે આ પ્રસ્તાવના લેખકે આજથી ચાલીશ વર્ષો પહેલાં વિ સ ૧૯૬૪ થી ૧૯૭૨ માં વારાણસીમાં 'શ્રીચશોવિનય જૈન સ. પ્રા. પાઠશાળામાં' વિદ્યાર્થીઓ કરતા-શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યના ગ્રંથોનું અધ્યયન કરતા આ કોશનો પણ યથામતિ અભ્યાસ કર્યો હતો ખાસ કરીને કાશીની શ્રીચશોવિનય-જૈન ગ્રંથમાળા તરફથી તે સમયે પ્રકાશિત થતા એ વૃત્તિ-વિવરણવાળા કોશની પ્રાચીન પ્રતિને આધારે પ્રેસ કોપી કરવાની તક તેને સાંપડી હતી (સં. ૧૯૬૮ થી ૧૯૭૦) તથા તેની શેષ-શબ્દ રૂચી ઐ. વિશેષનામ-સૂચી, શુદ્ધિપત્રક આદિ બનાવવાની તક પણ સંવત ૧૯૭૩ માં તેને પ્રાપ્ત થઈ હતી એ ભાગમાં પ્રકાશિત એ સ્વોપજ વિવરણવાળો કોશ હાલમાં મળી શકતો નથી.

‘આચાર્ય શ્રીહેમચંદ્ર’ નો ઐતિહાસિક પ્રમાણિક પરિચય કરાવવા આ લેખકે આજથી ૧૭ વર્ષો પહેલાં પ્રયત્ન કર્યો હતો, તે લેખ વડોદરાથી

પ્રકાશિત થયેલા ‘સુવાસં’ માસિકના સં. ૧૯૬૫ નો શ્રીહિમચંદ્રાચાર્ય-વિશેષાક્રમા, તથા હિમસારસ્વત સત્રના નિબંધ સંગ્રહમા ગૂજરાતી સાહિત્ય-પરિષદ તરફથી પણ પ્રકાશિત થઈ ગયેલ છે. એથી અહિં તેની પુનરુક્તિ કરીશુ નહિ, જિજ્ઞાસુ સમજનો ત્યાં જોઈ શકશે. વિ. સ. ૧૧૪૫ થી વિ. સં. ૧૨૨૯ સુધીના જીવન-કાલમા, વિ. સ. ૧૧૬૬ માં સૂરિપદે પ્રતિષ્ઠિત થયેલા આચાર્ય શ્રીહિમચંદ્રે સાહિત્ય સેવા, ધર્મ-સેવા, સમાજ સેવા અને દેશ-સેવાનાં જે ઉત્તમોત્તમ કર્તવ્યો બજાવ્યા છે, તેનું વર્ણન અહિં અશક્ય છે. તે માટેના પ્રમાણિક સાધનોનું દિગ્દર્શન ઉપર્યુક્ત લેખમાંથી મળી રહેશે.

કેશ રચના સમય

અભિધાન-ચિંતામણિ નામમાલા નામના પ્રસ્તુત કેશની રચના; શ્રીહિમચંદ્રાચાર્યે મહારાજા કુમારપાલના રાજ્ય સમયમાં કરેલી જણાઈ આવે છે, ખાસ કરીને તે ધર્માત્મા રાજર્ષિ પરમાર્હત-પરમજ્ઞેન તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા, તે સમયમાં થઈ હોય તેમ આ કેશમા (કાંડ ૩, શ્લો. ૩૭૬-૩૭૭) સૂચન મળે છે. ત્યાં કુમારપાલના વિશેષણો-નામોદ્ધાર તેનો જે પરિચય કરાવ્યો છે, તે પરથી જણાય છે:

“કુમારપાલશ્ચૌલુક્યો, રાજર્ષિઃ પરમાર્હતઃ ।

મૃતસ્વમોક્તા ધર્માત્મા, મારિ-વ્યસન-વારકઃ ॥”

-આ અવૃત્તિમાં પૃ. ૧૯૬, શ્લો. ૭૧૨-૭૧૩.

વિ. સ. ૧૧૫૦થી ૧૧૯૯ સુધી સિદ્ધનંદ જયસિંહે ગુજરાત પર રાજ્ય કર્યા પછી વિ. સ. ૧૧૯૯થી વિ. સ. ૧૨૩૦ સુધી મહારાજા કુમારપાલે ગુજરાત આદિ અનેક દેશો પર શાસન-સામ્રાજ્ય કર્યું હતું. તેમ તેમના સજ્જમા રચાયેલા અનેક ગ્રંથોદ્ધાર જાણી શકાય છે. વિક્રમ-સંવત્ ૧૨૧ માં તે મહારાજાએ પરમાર્હત પરમજ્ઞેન સુશ્રાવક તરીકેનાં વ્રતો સ્વીકાર્યા હતા, એટલું જ નહિ, ‘યયા રાજા તથા પ્રજા’ એ નિયમ પ્રજાને પણ અહિંસા-વ્રદાણુ ધર્મની અનુરાગી બનાવી અસાવારણુ ઉચ્ચ

કર્તવ્ય બળવ્યું હતું—એવા ઉલ્લેખો મળે છે. આચાર્ય શ્રીહેમચંદ્રે ત્રિં
શં પું ચરિત્રના બારમા સર્ગમાં જગવાન મહાવીરની ભવિષ્યવાણીના
રૂપમાં તેનો તેવો પરિચય કરાવ્યો છે તથા તેની અંતિમ પ્રશસ્તિમાં સૂચન
કર્યું છે, તેમજ તેની તેવી છત્રન-ચર્યાનું વર્ણન પ્રાકૃતકથાત્રય મહાકાવ્યમાં—
કુમારપાલ-ચરિતમાં પણ તેઓએ કર્યું છે, એ જ સમયમાં મારિવારક
ધર્માત્મા આ મહારાજાએ પોતાના આદર્શ વિશાલ સામ્રાજ્યમાં પ્રાણિવધ
ન થાય તે માટે અમારિ-અહિંસાની પ્રશંસનીય અનુકરણીય ઉદ્દેશપણા
કરાવી હતી તથા વ્યસન-વારક એ ગર્જપિંચે શિકાર, જુગાર, મદિરા
જેવાં દુર્વ્યસનોને અટકાવ્યાં હતા અને પુત્ર વિના મૃત્યુ પામનારનું જે
ધન પ્રાચીન સમયથી રાજ-ગ્રાહ્ય થતું હતું, તે પણ તેણે તબ્યું હતું. તેથી
તેને મૃત રવ-મોજા' નામથી ઓળખાવેલ છે. ઉપર્યુક્ત શ્લોકમાં આચાર્યશ્રીએ
તેના મથાર્થ નામો-વિશેષણો દ્વાગ તેનું સંક્ષેપમાં સૂચન કર્યું છે. તે સર્વ
સ્તુત્ય ઘટના પાછળ આ કોશકાર ધર્માચાર્ય શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યના પવિત્ર
અમોઘ ધર્મોપદેશનો પ્રબલ પ્રભાવ હતો—તેમ તેમના અન્તર્ગત સૂચનોથી—
ઉલ્લેખોથી, તથા બીજા સમકાલીન અને પશ્ચાત્કાલીન અનેક આધારભૂત
ગ્રંથો સાધનોથી જણાય છે તે સબધમાં આચાર્યશ્રી સ્વયં સ્વશ્લાઘાકર
વિશેષ વચન ન ઉચ્ચારે એ સ્વાભાવિક છે આ અભિધાન-ચિંતામણિ-કોશની
સ્વોપજ વૃત્તિના પ્રારભમાં તેઓએ તેવા આચાર્યનું સહજ સૂચન કર્યું છે કે—

“શ્રેયોઽર્થમયમાનમ્ કિં તત્રાત્મ-વિકલ્પનૈઃ ? ।

પરાત્મ-નિન્દા-સ્તોત્રે હિ, નાદિયન્તે મનીષિણા ॥

ભાવાર્થ—આ આરંભ, શ્રેયને માટે કરવામાં આવે છે, તેમાં આત્મ-
પ્રશંસા કરવાથી શુ ? મનીષી યુગ સંબંધનો પર-નિંદા અને આત્મસ્તોત્ર
(પ્રશંસા)ના આદર ક્રાંતા નથી

તેમના સમકાલીન મહારાજા અબ્જયપાલના મત્રીશ્વર મહાકવિ યશપાલે
વિ સં ૧૨૩૧-૩૨ લગભગમાં રચેલા મોહરાજ-ગરાજ નાટક (ગા
ઓ. સિ. નં. ૯) માં તથા સોમપ્રભાચાર્યે વિ સં ૧૨૪૧માં પાટણમાં

રચેલા પ્રા. કુમારપાલ-પ્રતિબોધ (પ્રબંધચિંતામણિ) અને અન્યત્ર કુમારપાલ-ચરિત્ર-પ્રબંધ આદિમાં એ ઘટનાઓનું સમર્થન કર્યું છે. પરમાર્હત મહારાજ કુમારપાલે પાટણમાં રચાવેલ 'કુમાર-વિહાર' નામના અદ્ભુત જિનમંદિરનું અને 'ત્યાં' થતા ભક્તિ-ભરપૂર પૂજન-મહોત્સવોનું સરસ વર્ણન શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યના પદ્ધતિ પ્રબંધશતકાર મહાકવિ રામચંદ્રસૂરિએ કુમારવિહાર-શતકમાં કર્યું છે, તે પરથી પણ તે મહારાજની જૈનધર્મ પ્રત્યેની પ્રબલ-ભક્તિનો ખ્યાલ કરી શકાય છે. એ સર્વ પ્રસંગોનો વિચાર કરતા પ્રસ્તુત અભિધાન-ચિંતામણિ કોશની રચના વિક્રમની તેરમી સદીના પ્રથમ ચરણમાં-વિ. સ. ૧૨૧૬ લગભગમાં થયેલી માનવી ઉચિત ગણાય.

અભિધાન-ચિંતામણિની પ્રાચીન પ્રતિયો

શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યે રચેલા વિશાલ ગ્રંથોને ગૂર્જરેશ્વર મહારાજ સિંહ-રાજ જયસિંહે અને પરમાર્હત કુમારપાલ ભૂપાલે બહુમાન-સન્માનથી સુઝ લેખકો દ્વારા સૈંકડોની સંખ્યામાં લખાવ્યા હતા પઠન-પાઠન માટે વિદ્યાર્થી-સીઓને તથા વિદ્વાનોને સમર્પણ કર્યા હતા અને જ્ઞાન-ભંડારોમાં પણ સ્થાપના કરાવ્યા હતા; પરંતુ અનેક ક્રાંતિકારી રાજ-પરિવર્તનો પછી-આઠસો વર્ષો પછી તે સમયની હસ્તલિખિત પ્રતિયો હાલમાં મળવી દુર્લભ છે. પાછળની વિપરીત રાજ્યક્રાંતિથી અને કાલ-બલે પણ ઘણું વિનષ્ટ થયું છે, તેમ છતાં જૈનશાસન-સરક્ષક, સાહિત્ય-સરક્ષક સમયના રાનપ્રેમી ધર્મપ્રેમી સજ્જનોએ સુરક્ષિત પરથી કાલાન્તરે તેની કરાવેલી નકલો હાલમાં પણ મળી આવે છે.

વિક્રમની ચૌદમી સદીમાં આ કોશનાં પઠન-પાઠનો

પાટણમાં સધવીપાડાના જૈનજ્ઞાનભંડારમાં (પોથી ન. ૨૨૭ (૫)માં) અભિધાન-ચિંતામણિ કોશની એક તાડપત્રીય પ્રતિ (પત્ર ૧૬ થી ૧૬૮) વિ. સ. ૧૩૦૩ માં લખાયેલી જણાય છે. તે પાઠ્ય પુસ્તિકામાં માત્ર પ્રથમકાંડ દેવાધિદેવ કાંડના પ્રથમના ૨૩ શ્લોક મૂકીને આગળના શ્લોકો

જ અધ્યાસ માટે લખ્યા જણાય છે. (જુઓ ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬
પાટણ-જૈનગ્રંથલંકાર-સૂચી પૃ. ૧૪૯)

એ જ પ્રાચીન લંકારમા (પોથી નં. ૯૯) આ અં ૦ ચિં ૦ નામમાલાની સ. ૧૩૧૪માં લિ પત્ર ૧૬૧ વાળી એક તાડપત્રીય પ્રતિ સંયમસિરિ યોગ્ય જણાવી છે, તે સુમેરુસુંદરી મહત્તરાના ઉપદેશથી ચિત્રકૂટ મહાદુર્ગ-નિવાસી મહ તીડાની પત્ની ગંગાદેવી સુશ્રાવિકાએ પાર્શ્વસ્થ વ્રતીઓની પાસેથી લઈને તિલકપ્રભા ગણિનીને પઠન માટે સમર્પણ કરી હતી-એ ઉલ્લેખ અમે પાટણ જૈનલંકાર-ગ્રંથસૂચીમાં (ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬, પૃ. ૬૬) દર્શાવ્યો છે.

આ ઉપરથી જણાશે કે પ્રાચીન સમયમાં જૈન અમણી સાધ્વી. વર્ગમાં આ અં ૦ ચિં ૦ નામમાલાકોશનું પઠન-પાઠન ચાલુ હતું અને તે માટે સુશ્રાવિકાઓ અનુકૂલતા કરી આપતી હતી.

એ જ વિક્રમની ચૌદમી સદીમા વિ. સં. ૧૩૩૭માં વૈ. શુ. ૫ ગુરુવારે અણહિલપાટક (પાટણ)મા, અર્જુનદેવના રાત્ર્ય સમયમા મહામાત્ય મહાદેવ હતા, ત્યારે મહારાજે-કુમાર સારંગદેવ મુદ્દગવટી (મગોડી ?)નો ભોગવટો કરતા હતા, તે સમયમા મહીપાલ વગેરે પયના અધિકાર-સમયમાં, નર-ચંદ્રસૂરિ-પ્રતિષ્ઠિત મદનચંદ્રસૂરિ-પદ્મ-પ્રતિષ્ઠિત મલયચંદ્ર-શિષ્ય પ. સહજ-કીર્તિએ પોતાના પઠન માટે લખાવેલી આ અં ૦ ચિં ૦ કોશની સ્વોપદ દીક્ષ સાથેની એક તાડપત્રીય પ્રતિ, પાટણના એ જ સધવીપાડાના લંકારમા (પોથી નં. ૧૧૧) વિદ્યમાન છે, એનો ઉલ્લેખ અમે પાટણ-જૈનલંકાર-ગ્રંથ-સૂચી(ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬, પૃ. ૭૪)માં દર્શાવ્યો છે.

એ ઉપરથી જણાય છે કે વિક્રમની ચૌદમી સદીમાં જૈન-અમણ-વર્ગમા પણ આ અં ૦ ચિં ૦ કોશનું પઠન-પાઠન ચાલુ હતું.

ત્યાર પછીના સૈકાઓમા લખાવેલી બીજી પણ અનેક પ્રતિયો જૂદા જૂદા સ્થળોના અનેક જૈન માન-લંકાર-સંગ્રહોમા મળી આવે છે. ઓ. વેલ્લનકરે સંકલિત કરેલ 'જિનરત્નકોશ' જેવાથી વિશેષ જણાશે.

અભિધાનચિંતામણિ કોશનાં પઠન-પાઠન અને ટીકા-ટિપ્પનો.

પ્રસિદ્ધ અમરકોશની જેમ આ અ. ચિ. કોશને હૈમીનામમાલા અને હૈમકોશ નામથી જૈન, જૈનેતર અનેક પ્રાચીન વ્યાખ્યાકારોએ વ્યાખ્યામા પ્રમાણુ તરીકે નિર્દિષ્ટ કરેલ જોવાય છે.

શેષ-નામમાલા

આચાર્ય શ્રીહિમચન્દ્રે આ અભિધાનચિંતામણિ-કોશની ઉપર્યુક્ત સ્વોપસ-વૃત્તિમા આવારયક સ્થળે 'શેષશ્ચાત્ર' શબ્દદ્વારા જે પદાશો સૂચિત કરેલા છે, તે પાછળથી શેષ-નામમાલા નામથી, આ અભિધાનચિંતામણિ કોશના પરિશિષ્ટ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ છે. મગલ અભિધેયવાળા શ્લોક સાથે તેની સંખ્યા અન્યત્ર ૨૦૪ અને અહિં ૨૦૮ છે, તે અહિં પ્રથમ પરિશિષ્ટ તરીકે (પૃ ૪૩૩થી ૪૬૦ માં) પ્રકાશિત છે, જોઈ શકાશે 'યદાહુઃ' શબ્દદ્વારા સૂચિત, ત્યાં દર્શાવેલ અંતિમ પદ્ય શ્રીહિમચ દ્રાચાર્યનું સભાવિત નથી.

આ શેષ-નામમાલા, મગલ-અભિધેયવાળો શ્લોક, શ્રીહિમચ દ્રાચાર્યની પદ્ધતિને અનુસરી પાછળથી કોઈએ જોડીને, શ્રીહિમચ દ્રાચાર્યની અભિધાનચિંતામણિની સ્વોપસવૃત્તિમા 'શેષશ્ચાત્ર' દ્વારા સૂચવેલ પદાશોનો ક્રમશઃ સંગ્રહ કરેલ જણાય છે વિશેષ ગવેષણા કરતા જણાય છે કે તેમના સમકાલીન 'શેષ' નામના એક વિદ્વાન વિદ્યમાન હતા, જેનું સસ્મરણ આચાર્ય શ્રીહિમચન્દ્રના શિષ્ય દેવચન્દ્ર કવિએ મહારાજા કુમારપાલની પરિપૂર્ણ ચિત્ત-પરિતોષ માટે કુમાર-વિહારના વસંતોત્સવ-પ્રસંગે રચેલા 'ચન્દ્રલેખા-વિજય' નામના પ્રકરણ-૩૫૬મા પોતાના સહાયક તરીકે કર્યું છે જેસલમેરમાં ગ્રન્થ-સૂચીમા (ગા. ગ્રા. સિ. ન. ૨૧ પ્ર. સ. ૧૯૭૯ અપ્રસિદ્ધગ્રન્થ-ગ્રન્થકૃત્ પરિચયમા પૃ. ૬૪ માં) એવા ઉલ્લેખવાળું ત્યાંનું પદ્ય અમે દર્શાવ્યું છે

“વિદ્યામ્બોનિધિ-મન્ય-મન્દરગિરિ. શ્રીહિમચન્દ્રો ગુરુ,”

સાન્નિધ્યૈકરતિર્વિશેષવિધયે શ્રીશેષમદ્ધારકઃ ।

યસ્ય રતઃ કવિપુત્રવસ્ય જયિન. શ્રીદેવચન્દ્રસ્ય સા.

કિર્તિસ્તસ્ય જગત્રયે વિજયતાત્ સાદ્રલલીલાયિતે ॥

એ શેષવિક્ષાને સૂચવેલ પૂરક નામાવલી એ જ શેષ-નામમાલા હોવાની સભાવના છે.

વિક્રમની ચૌદમી સદીમાં શિલોગ-૭

વિક્રમની ચૌદમી સદીના મધ્યભાગમાં અતરંગચ્છીય પ્રભાવક જિન-પ્રભસૂરિ (વિવિધ તીર્થસ્થપકાર) અને તેમના પદ્ધર જિનદેવસૂરિ થઈ ગયા. જે બન્ને ગુરુ શિષ્યતુ સન્માન દિલ્હીશ્વર સમ્રાટ મહમ્મદ તુગલકે વિ. સ. ૧૩૮૫-૮૬માં ક્યું હતું તેમાંના જિનદેવસૂરિએ ૧૩૯ પદ્યોમાં હૈમનામમાલાનો શિલોગ-૭ રચી કેટલાંક વીણેલાં અવશિષ્ટ નામો સૂચવ્યાં છે. તેની રચના અહિં જણાવેલા પાઠ-પ્રમાણે અને તેના દીકાકારે કરેલા સમર્થન પ્રમાણે વિ સ. ૧૪૩૩માં જણાય છે, 'ત્રિવલ્લુ' પાઠાંતર-પ્રમાણે વિ સ. ૧૪૮૩ વિશેષ સભવિત છે. આ શિલોગ-૭ અહિં પરિશિષ્ટ [૨] તરીકે પૃ ૪૬૧ થી પૃ ૪૮૦માં પ્રકાશિત છે. શેઠ દે લા પુ, ૬૩ તરફથી ગ્ર. ૨૯ તરીકે વિ સં ૨૦૦૨માં પ્રકાશિત અભિધાનચિંતામણિ કોશ સાથે પ્રકાશિત આ શિલોગ-૭ની રચનાનો પાઠ 'વૈક્રમેડન્દે ત્રિવલ્લુમિતે' જણાવી (૧૮૩૧) જણાવેલ છે, તે યોગ્ય જણાતો નથી. 'શ્રીજિનપ્રભસૂરિ અને સુલતાન મહમ્મદ' એ નામના (પ્ર સ ૧૯૬૫ શ્રીજિનહરિસાગરસૂરિ-જ્ઞાનભંડાર, લોહાવટ, મારવાડ) ગ્રંથમાં મે જિનદેવસૂરિનો પણ પ્રાસંગિક પરિચય કરાવ્યો છે-તે જોવાથી વિશેષ જણાશે

વિશેષમાં આ શિલોગ-૭ની એક દીકા, ખ ગ, જ્ઞાનવિમલગણિના શિષ્ય પ વલ્લભગણિએ રચેલી છે, જેની સ. ૧૬૫૪માં વિક્રમપુરમાં લખેલી પ્રતિ પણ મળે છે ૧ જેમણે સં. ૧૬૬૭માં અભિધાનચિંતામણિ નામમા-

૧ શિલોગ-૭-દીકાના પારલ-મ ગણમાં કલવર્ધિકા-પાઠનાથતુ સ સ્મરણ છે-

“શ્રીમચ્છીફલવર્ધિકાડમિવપુરી-નારીવરોરઃસ્થલી-

રાજદ્વારનિર્મિતં પ્રણુત્ય સતતં શ્રીપાર્શ્વનાયં જિનમ્ ।

ય. શાસ્ત્રેષ્વલિલેષુ પઞ્ચિતજનસ્યાવિષ્કરોતિ સ્ફુટં

જ્ઞાન માનુરિવ પ્રહત્ય ચ ત્તમ. સર્વેષુ સત્કર્મસુ ॥”

લાતો દુર્ગપ્રદ-પ્રબોધસારોદ્ધાર પણ રચ્યો હતો. 'વિજયદેવસૂરિ-મહાત્મ્ય' જેવા કાવ્યની રચના (સં ૧૬૯૯) દ્વારા જે ઉ. ની ગુણાનુરાગભરી કવિ-ત્વશક્તિ પ્રસિદ્ધ છે.

વિક્રમની સત્તરમી સદીમાં

ખ૦ ગ૦ વાચક ચારિત્રસિંહે આ કોશની દીપિકા વૃત્તિ, તથા પં. હૈમવિજય ગણિયે અવચૂર્ણિ રચી જણાવ્યું છે. તથા આ જ સદીમાં વિદ્યમાન સત્રાદ્ અકબર દ્વારા શત્રુ જયકર-મોચન આદિ અનેક શુભ કાર્યો કરાવનાર, કાદંબરી, વસતરાજ-શકુનશાસ્ત્ર, વિવેકવિલાસ વગેરેના દીકાકાર મહોપાધ્યાય ભાનુચદ્રગણિયે આ હૈમકોશને આધારે રચેલ વિવિક્તનામ-સગ્રહ મળે છે. ભાનુચદ્રગણિનુ ચરિત્ર, તેમના શિષ્ય ઉ. સિદ્ધિચંદ્ર સં. મહાકાવ્યના રૂપમાં રચ્યું છે, જે સિંધી-જૈન ગ્રંથમાળા (અ૦ ૧૫)માં પ્રકાશિત છે, વિશેષ જિજ્ઞાસુએ ત્યાં જોવું.

પ્રસ્તુત અ૦ ચિ૦ હૈમી નામમાલા પર વિધિપક્ષના વાચક દેવ-સાગરગણિયે વિ. સ ૧૬૮૬માં હાલ્દાર દેશમાં નવાનગરમાં લખાણના

તથા દીકાના અંતમાં આવેલ હલ્લેખ છે—

“વૃહત્સ્વરતરંગચ્છીય—શ્રીજયસાગરમહોપાધ્યાય—સન્તાનીય—વાચનાચાર્ય—શ્રી-ભાનુમેદુગણિ—શિષ્યમુખ્ય—વાચનાચાર્યધુર્ય—વિક્રજનસ્મર્ય—શ્રીજ્ઞાનવિમલગણિશિષ્ય—પંડિત (વાચનાચાર્ય) શ્રીવલ્લભગણિ—વિરચિતાયા શ્રીહૈમનામમાલા—શિલોન્ધ્ર દીકાયા”

તથા સમાપ્તિ—સવત—રચલ—સુચક પદ્ય આ પ્રમાણે છે—

“વેદેન્દ્રિય—રસ—પૃથ્વી સંખ્યે [૧૬૫૪] વર્ષે નાગપુરે ।

મધુમાસાદ્યપક્ષે મૂલાર્કે સત્તમીતિથ્યામ્ ॥૨૧॥

તેના અંતમાં લેખન—સવત રચલ આદિનો હલ્લેખ આ પ્રમાણે છે —

“સવત્ ૧૬૫૪ વર્ષે શ્રીમદ્વૃહત્સ્વરતરંગચ્છે શ્રીજિતમદ્રસૂરિ સન્તાનીય—પંડિતશ્રીરંગવર્ધનગણિ—શિષ્યમુખ્ય—કલ્યાણસારગણિ—શિષ્યમુખ્ય—પંડિતપ્રકાશ[વ]—રાણા મુનિનાડલેચ્છિ પ્રતિરિય સ્વવાચનાદ્યર્થ શ્રીવિક્રમપુરે ॥”

રાજ્ય-સમયમાં વ્યુત્પત્તિ-રત્નાકર નામની વિસ્તૃત વૃત્તિ રચી હતી; જેની પ્રતિ જેસલમેરમાં થીરુશાહના ભંડારમાં વિદ્યમાન છે. તેની ૧૨ પદ્યોવાળી અંતિમ પ્રશસ્તિ અમે જેસલમેર ભાં. ગ્રન્થસૂચી (ગા. ઓ. સી. નં. ૨૧ પૃ. ૬૧)માં સવત્ ૧૯૭૮ માં દર્શાવેલ છે તથા ત્યાં અપ્રસિદ્ધ ગ્રન્થ-ગ્રન્થકૃતપરિચય (પૃ. ૬૪)માં પરિચય કરાવ્યો છે.

આ કોશ પર કુશલસાગરની ટીકા તથા સાધુરત્નની અવચૂરિ હોવાનું અન્યત્ર નોંધાયેલ છે, તથા અ. ચિ. ના ની પ્રતીકાવલી પણ જણાય છે.

તથા અભિધાનચિંતામણિનામમાલાનાં ૩ ખીજકો જાણવામાં આવ્યા છે. (૧) સ. ૧૬૬૧ માં શુભગણિવિજયનું, (૨) દેવવિમલગણિનું અને (૩) અજ્ઞાતનામવાળું પ્રો. વેલનકર રાંકલિત 'જિનરત્નકોશ' પૃ. ૧૩-૧૪ માં એની નોંધ છે.

અભિધાન-ચિંતામણિનાં પ્રકાશનો

વિક્રમની ઓગણીસમી સદીમાં

(૧) શ્રીહિમચદ્રાચાર્યના શબ્દ-કોશોએ છેલ્લા બે સૈકામાં પણ આ દેશના અને પરદેશના અનેક વિદ્વાનોનું લક્ષ્ય ખેંચ્યું જણાય છે, તેના પરિણામે મુદ્રણયત્રના આ યુગમાં લગભગ દોઢસો વર્ષો પહેલાં-વિ. સ. ૧૮૬૪માં (વેદર્વજ્ઞકલાનાથ-વિક્રમાન્દે)=ઈસ્વીસન્ ૧૮૦૮માં વિપ્ર આયૂરામે લિખિત આ અભિધાનચિંતામણિ કોશ, અનેકાર્થસંગ્રહ આદિ સાથે કલિકત્તાથી કોલેબ્રક સાહેબની આજ્ઞાથી વિદ્યાકર-મિત્રની સૂચિ સાથે પ્રકટ થયો હતો.

વિક્રમની વીસમી સદીમાં

(૨) આ કોશ ઈ. સન્ ૧૮૪૭માં (વિ. સ., નોંદ સાથે લિખ્તગમાં મુદ્રિત થઈ સેન્ટપિટર્સબર્ગથી પ્રકાશિત થયો હતો) ખોટલિક અને રયુ નામના જર્મન વિદ્વાનોએ ૨૦૪ શ્લોકવાળી શેષનામમાલા સાથે તેને સંપાદિત કર્યો હતો.

(૩) કલિકાતા-નગરમાં બાબુ ભુવનચંદ્ર વસાકે સ્થાપિત 'સંવાદ-જ્ઞાનરત્નાકર' મંત્રમાં તેમના દ્વારા સંવત્ ૧૯૩૪માં આ અભિધાનચિંતામણિ, સંક્ષિપ્ત ટીકા સાથે પ્રકાશિત થયો હતો. જેનું સપાદન 'વેદાન્તવાગીશ' ઉપનામક શ્રી કાલીવર શર્માએ અને બ્રહ્મપુર વાસ્તવ્ય શ્રીરામદાસસેને કર્યું હતું, ત્યાં પણ પર્ગિશિષ્ટમાં (૫ ૨૧૯થી) શિલોગ-છ પ્રકટ થયેલ છે. ત્યાંનું સસ્કૃત વિજ્ઞાપન ભૂલ-ભરેલું જણાયું છે, ત્યાં શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય અને કુમારપાલના જીવન માટે રામદાસસેને રચેલ ઐતિહાસિક રહસ્ય નામનું બંગલાવા-પુસ્તક જેવા ભલામણ કરેલી છે.

(૪) મુંબઈ-નિર્ણયસાગર પ્રેસ-પ્રકાશનમાં અભિધાનસંગ્રહ (ભાગ બીજા)માં આચાર્ય શ્રીહેમચંદ્રના આ અં. ચિં. સાથે બીજા સસ્કૃત કોશો સન ૧૮૯૭માં (વિ સ ૧૯૫૩માં) પ્રકાશિત થયા હતા. ત્યાં પ્રકાશિત જિનદેવસૂરિના હે ના, શિલોગ-છનો રચના સવત્વાળો શ્લોકિપાઠ 'વૈક્રમેડ્વે ત્રિ-વસ્તિન્દુ (?) મિતે' શક્તિ જણાવેલ છે,

(૫) શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યની દસહજાર શ્લોક-પ્રમાણ સ્વોપચ રૂત્તિ સાથે અભિધાન-ચિંતામણિ કોશ, બનારસની શ્રીયશોવિજય જૈન ગ્રંથમાળામાં સવત્ ૧૯૭૧મા પ્રકાશિત થયો હતો, જેનો શબ્દાનુક્રમણિકા, ઐ નામસૂચી, શુદ્ધપત્રકવાળો બીજો ભાગ સંવત્ ૧૯૭૬મા ચ. વિ. ગ્રંથમાળા તરફથી પ્રકાશિત થયો હતો.

(૬) ઉપરની રૂત્તિને અનુસરી 'કશેળકર' ઉપાધૈ વાસુદેવ શર્માએ રચેલી 'રત્નપ્રભા' નામની સંક્ષિપ્ત વ્યાખ્યા સાથે આ અં. ચિં. કોશ સ. ૧૯૮૧માં વડોદરાની મુક્તિકમલ-જૈન-મોહનમાલામા [પુ. ૨૧માં] પ્રકાશિત થયેલ છે. તેના પરિશિષ્ટમા [૧] શેષનામમાલા, [૨] શિલોગ-છ, તથા સુધાકલશની [૩] એકાક્ષર-નામમાલા પણ છે. ત્યાં શિલોગ-છનો સવત્-સૂચક શ્લોક નિ. સા પ્રેસદ્વારા પ્રકાશિત અભિધાનસંગ્રહ પ્રમાણે શક્તિ છે.

એકવીસમી સદીમાં

(૭) વિ. સ. ૨૦૦૨ માં શેઠ દે. લા. પુ. ૬૩ દ્વારા (અ. ૯૨ તરીકે) આ અ. ચિ. કોશ પ્રકાશિત થયેલ છે, તે સાથે તેમના અન્ય કોશો શેષ-નામમાલા, નિઘડુ-ગેપ, લિંગાનુશાસન આદિ પ્રકાશિત છે તથા પૂર્વોક્ત શિલોગ-છ અને સુધાકરશની એકાદશ નામમાલા તથા જૈનેતર કવિ પુરુષોત્તમદેવ વગેરેના કોશને પણ તેમાં જોડેલ છે ત્યાં ટાઈટલ પેજ પર સુધાકરશને બદલે ભૂલથી 'સુધાકુશલ' નામ છપાયેલું જણાય છે.

(૮) ઉપર જણાવેલાં પ્રકાશનો હાલમાં મળવા દુર્લભ છે તેથી અભિધાન-ચિતામણિ કોશ (મૂળ)નું આ નવીન શુદ્ધ સંસ્કરણ અહિં સં. ૨૦૧૨માં પ્રકાશિત થાય છે. વિશેષમાં તે સાથે મૂળ નીચે ગૂજરાતીમાં અર્થ સૂચવતી 'ચંદ્રોદયા' નામની લાપાટીકા જોડવામાં આવી છે, તે શ્રીહિમચંદ્રાચાર્યની સ્વોપચિત્ર વૃત્તિનો આશય લક્ષ્યમાં લઈ આચાર્ય શ્રીવિજયકર પૂરસૂરિજીએ રચેલી છે. તેઓએ પોતાના ભક્તિમાન શિષ્ય ચંદ્રોદયવિજયજીની પ્રાર્થનાથી, ખાસ કરીને તેમના અધ્યયન-પ્રસંગે રચી હોવાથી આ ટીકાનું નામ 'ચંદ્રોદયા' પ્રતિષ્ઠિત કર્યું છે, તે અન્ય અભ્યાસીઓને પણ ઉપયોગી થઈ અભ્યુદય કરાવનારી થાઓ-એવા અભિપ્રાયથી પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે. ભાષા-ટીકા રચનાર, આવા કાર્યની સિદ્ધિમાં પોતાના વિજયવંત સમયના સદ્ગુરુ ભદ્રપ્રકૃતિ શાંતમૂર્તિ શ્રીવિજયવિજ્ઞાનસૂરિજી મ (સદ્ગુન સુપ્રસિદ્ધ આચાર્ય શ્રીવિજયનેમિસૂરિધરજીના પદધર)ના પ્રસાદને નિમિત્તભૂત માને છે.

આ ટીકાની રચનામાં અને ગ્રંથના વિશદ સંપાદનમાં તેઓએ નીચે જણાવેલી ૬ સિ પ્રતિયોગો યથાશક્ય ઉપયોગ કર્યો જણાવ્યો છે

(૧) અભિધાન-ચિતામણિ (મૂળ)ની પ્રાય સત્તરમાં સૈકાની શુદ્ધપ્રાય પ્રતિ મળી હતી, તે સુરનમાના શ્રીનેમિ-વિજ્ઞાન-કસ્તૂરસૂરિ-જ્ઞાન-મંદિરની છે

(૨) હૈમકોશ-તાત્પર્યપ્રકાશિકા વૃત્તિની વૃદ્ધિ પ્રતિ, ચાણુરમાના જૈન જ્ઞાનમંડારની (નં. ૬, ૨૭૦) મળી હતી.

(૩) હૈમનામમાલા-દીપિકા પત્ર ૫૧ (ત્રુટિત).

(૪) ખતરગચ્છીય વાયક ચારિત્રસિ હગણિ-વિરચિત વૃત્તિ ચાણુસ્મા
શા. ભ. નં. ૬, ૨૬૮)

(૫) હૈમકોશ, હેમવિનયકૃત અવચૂર્ણિ સાથે.

(૬) અનેકાર્થ રાગ્રહ, મહેન્દ્રસૂરિ-કૃત વૃત્તિ સાથે લે. સં. ૧૬૬૧
છે (ચાણુસ્મા-જ્ઞાન-ભ. નં. ૩, ૨૫)

(૭) હૈમકોશ (અભિધાન-ચિંતામણિ)-અવચૂરિ-વાચક વલ્લભકૃત
સારોદ્ધાર (ચા. શા. ભ. નં. ૪, ૨૫૮)

(૮-૯) શેષનામમાલાની ૧ પ્રતિ, સુરતની શ્રીનેભિવિજ્ઞાનકસ્તૂરસૂરિ-
જ્ઞાનમંદિરની અને ૧ બીજી પ્રતિ વિદ્વદ્વલ્લભ મુનિરાજ શ્રીપુણ્યવિનયજી
પાસેથી મળી હતી.

(૧૦-૧૧) હૈમનામમાલા-શિલોગ્ચ-ટીકા (ખ. ગ. વાચનાચાર્ય
વલ્લભગણિ-વિરચિત)ની ૨ પ્રતિ, મુનિરાજ શ્રીપુણ્યવિનયજી પાસેથી મળી
હતી. અન્ને પ્રતિયો શુદ્ધપ્રામ છે. તેમાંની ૧ પ્રતિમાં પત્ર ૧થી ૨૬ છે,
તેમાં છેલ્લું પ્રશસ્તિવાળું પત્ર નથી તથા સહજ ઉદ્દેહીથી ખવાઈ છે, બીજી
પ્રતિ પત્ર ૧ થી ૨૩માં પૂર્ણ છે; પરંતુ તે ઉદ્દેહીથી વધારે ખવાઈ ગયેલ છે

(૧૨) મહોપાધ્યાય શ્રીભાનુચદ્રગણિ-વિરચિત વિવિક્ત-નામસ ગ્રહની
સત્તરમા સૈકા લગભગની ૧ પ્રતિ સુરત ને. વિ. ક. જ્ઞાનમંદિરની છે

(૧૩) ૧જિનભદ્રસૂરિ-કવિરાજ-વિરચિત પંચવર્ગપરિહાર-નામમાલાની

૧ તેના ૧૭૩ મા અતિમ શ્લોકમા આ પ્રમાણે કવિ-કોશકારે પોતાનો
પરિચય આપ્યો છે—

“સૂરિશ્રીજિનવલ્લભાન્વય-વિચદ્-રાજીવિની-જીવિતા-

ધીશશ્રીજિનદત્તસૂરિ પરગઢદ્વારવિન્દાલિ : ।

શિષ્યઃ પૂજ્ય-જિનપ્રિયસ્ય સુગુરોર્વર્ગાક્ષરૈરુજ્જ્ઞતા-

મેનાં શ્રીજિનમદ્રસૂરિ કવિરાદ્ ચક્રેડમિધાનાવલોમ્ ॥”

૮ પત્રવાળી પ્રતિ, ઉપર્યુક્ત શેષનામમાલા સાથે લખાયેલી છે, તે ને. વિ.
ક. જ્ઞાનમંદિર સુરતની છે. પ્રાયઃ સત્તરમા સૈકાની છે.

ઉપસહાર

એ રીતે પ્રાપ્ત સાધન સામગ્રીદ્વારા આ સંસ્કરણને વિશુદ્ધ પ્રકાશિત કરવા તેમણે કરેલો શક્ય પ્રયત્ન જણાઈ આવે છે.

અહિં પ્રારંભમા આપેલ અભિધાન-બીજક એ પ્રાચીન બીજકોને અનુસરી ચાલુ ભાષામા રચેલ-વિસ્તૃત વિષયાનુક્રમ દર્શાવે છે, તથા પરિશિષ્ટોમાં પ્રકાશિત કરેલ મૂળ સાથે સંબંધ ધરાવતી શેષનામમાલા તથા શિલોગ-છ પણ અભિધાન-ચિંતામણિ કોશના અભ્યાસીઓને પૂર્તિરૂપ જ્ઞાન આપશે, તથા તે ત્રણે કોશોમા આવેલા સંસ્કૃત શબ્દોની દર્શાવેલી અકારાદિ અનુક્રમણિકા, તથા ગૂર્જરભાષા-ટીકા 'ચંદ્રોદયા' મા અર્થરૂપે દર્શાવેલા મુજરાતી શબ્દોની તેવી અનુક્રમણિકા વિદ્યાર્થીઓને, તથા જિજ્ઞાસુ શબ્દ-શોધકોને-સાક્ષરોને પણ ઉપયોગી થશે-તેવી સ ભાવના છે.

આચાર્ય શ્રીહિમચંદ્રનો અભિધાનચિંતામણિ કોશ, ભાષાટીકા જોડીને તથા પરિશિષ્ટમા બીજક કોશો જોડીને આવી રીતે પ્રાથમિક અભ્યાસીઓને તથા જિજ્ઞાસુ મુજનોને મુગમ મુલભ કરી આપવા માટે આચાર્ય શ્રીવિજયકસ્તૂરસૂરિજીને ધન્યવાદ ઘટે છે. તેમણે રચેલી પ્રસિદ્ધ પ્રાકૃત-વિજ્ઞાનપાઠમાલા જેમ અભ્યાસીઓમા આદર પામી લોકપ્રિય થઈ તેમ 'ચંદ્રોદયા' ટીકા સાથેનું આ કોશનું તબું વિશુદ્ધ સંસ્કરણ પણ પઠન-પાઠન દ્વારા સર્વત્ર પ્રચાર પામી લોક-પ્રિય થાય અને અભ્યાસીઓને તથા અધ્યાપકોને પણ ચિંતામણિરતનની જેમ અભીષ્ટ અર્થ-અભ્યુદય આપનાર થાય-તેવી પરમાત્માને પ્રાર્થના કરતા વિરમુ છુ

સંવત્ ૨૦૧૨ શરત્પૂર્ણિમા
ઘીકાટા-વડીવાડી,
વડોદરા.

લાલચંદ્ર ભગવાન ગાંધી
(નિવૃત્ત જૈનપંડિત-વડોદરાજીવ્ય)

ॐ नमो जिणाणं ॥

सूरिं नत्वा नेमिं, विज्ञानं ज्ञानगौरवमपि भक्त्या ।

हैमाभिधानबीजक-मालिखति सूरिः कस्तूरः ॥ १ ॥

अभिधान बीजक

	श्लोकाङ्क	श्लोकाङ्क
भंगल	१	वाष्पिना उप विशिष्ट गुणो ६५-७१
परिभाषादि	२-२३	१८-दोषनां नाम ७२-७३
अरिहतनां नाम	२४-२५	भोक्ष तथा साधुनां नाम ७४-७६
आ अवसर्पिणीमा थयेल २४		योग, भौन, गुर्, आचार्य,
तीर्थं करोना नाम	२६-२८	उपाध्याय, गणिना नाम ७७-७८
ऋषल-श्रेयांस-अनत-सुविधि-		शिष्य, नूतन दीक्षित, गुर्भाध,
मुनिसुप्रत-नेमि अने वीर		विवेकना नाम ७८-७९
जिनना पर्यायवाचक नाम २९-३०		सहाध्यायी, गुर् आभाम, दीक्षाना
श्रीमहावीर प्रभुना गणु, गणुधरोना		नाम ८०-८१
नाम	३१-३२	योगना आह अंगो (यम, नियम,
यरभकेवली तथा छ श्रुतकेवली अने		आसन, प्राणायाम, प्रत्याहार,
दृश्यपूर्विना नाम	३३-३४	धारणा, ध्यान अने समाधि)ना
२४ तीर्थं करोना कुल, पिता-		नाम ८१-८५
माताना नाम	४१-४६	कल्याणना नाम ८६
गत-अनागत २४ तीर्थं करोना		इति प्रथमदेवाधिदेवकाण्ड ॥ १ ॥
नाम	५०-५६	अद् द्वितीयदेवकाण्डः
जितेश्वरना भूधयी ४, कर्म-		स्वर्ग, देव, देवानुं विमान,
क्षययी ११ अने देवकृत १८		अमृतना नाम ८७-८८
अतिशयो(३४ अतिशय)नां नाम		अमुरकुमारदि १० भवनपति,
	५७-६४	व्यतर, ५ ज्योतिषक, १२ वैमानिक,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

૯ ગ્રેવેયક, ૫ અનુત્તરવિમાનના
 દેવોનાં નામ ૯૦-૯૪
 સૂર્ય, કિરણના નામ ૯૫-૧૦૦
 પ્રકાશ, મૃગતપ્ષા, પરિવેપ, અરુણ-
 સૂર્યનો સારથી, સૂર્યપુત્ર, સૂર્યના
 પારિપાર્શ્વિક દેવના નામ ૧૦૧-૧૦૩
 ચન્દ્ર, ચન્દ્રકલા, લાઝન, જ્યોત્સ્ના,
 ચન્દ્રબિબનાં નામ ૧૦૪-૧૦૭
 નક્ષત્રનાં સામાન્ય નામ, અશ્વિની
 આદિ ૨૭ નક્ષત્રોના પર્યાય નામ,
 ૨૭ નક્ષત્રોના સમૂહનું ભેગુ
 નામ ૧૦૭-૧૧૫
 મેષાદિ ૧૨ લક્ષના નામ ૧૧૬
 મગલ, ખુધ, ગુરુ, શુક્ર, શનિ,
 રાહુ, કેતુ, ગ્રહના નામ ૧૧૬-૧૨૨
 દ્રુવ, અગત્ય, અગત્યભાર્યા, મરીચિ
 આદિ સપ્તર્ષિનાં નામ ૧૨૨-૧૨૪
 સૂર્ય ચન્દ્રનું ભેગુંગ્રહણ, ઉપદ્રવ,
 અગ્નિ ઉપદ્રવનાં નામ ૧૨૪-૧૨૬
 કાલ, અવસર્પિણી, ઉત્સર્પિણી,
 કાલચક્ર, ૬ આરાના નામ ૧૨૭-૧૩૫
 નિમેષ, કાષ્ઠા, લવ, કલા, લેશ,
 ક્ષણ, ઘડી, મુહૂર્તનાં નામ ૧૩૬-૧૩૭
 અહોરાત્ર, દિવસ, પ્રભાત, મધ્યાહ્ન,
 સાયકાલ, સંધ્યા, ત્રિસંધ્યા,
 દિવસનો આઠમો ભાગ ૧૩૮-૧૪૧

રાત્રિ, અમાવાસ્યાની રાત્રિ, પૂન-
 મની રાત્રિ, રાત્રિસમૂહનાં નામ
 ૧૪૧-૧૪૩
 જે દિવસની વચલી રાત્રિ, રાત્રિ-
 યુગલ, રાત્રિના પ્રથમભાગનાં
 નામ ૧૪૪
 પ્રહર, અર્ધરાત્રિ, રાત્રિનો છેલ્લો
 ભાગ, અધરાર, સમરાત્રિ અને
 દિવસ હોય તેવા દિવસનાં
 નામ ૧૪૪-૧૪૬
 પક્ષ, કૃષ્ણ-શુક્લપક્ષ, તિથિ, પડવો,
 પુનમ-અમાસનાં યુગપદ્ધ વાચક,
 પર્વમૂલ, પર્વસન્ધિ, પૂર્ણિમા,
 પૂર્ણચન્દ્રવાળી રાત્રિ, પૂર્ણચન્દ્ર ન
 હોય તેવી પુનમ, માગશર માસની
 પુનમના નામ ૧૪૭-૧૫૦
 અમાસ, ચન્દ્ર ન દેખાય તેવી
 અમાસ, ચન્દ્ર દેખાય તેવી અમાસ,
 ચૌદશનાં નામ ૧૫૦-૧૫૧
 માસ, માગશર વગેરે ૧૨ માસ,
 ઋતુ, છ ઋતુ, અયન, ઉત્તરાયણ,
 દક્ષિણાયન, વર્ષના નામ ૧૫૨-૧૫૬
 ચૈત્ર-દૈવત-બ્રાહ્મઅહોરાત્રિ, કંદપ,
 મન્વન્તરનાં નામ ૧૫૬-૧૬૦
 પ્રલયકાળ, તત્કાળ, તાત્કાલિક કળ,
 ઉત્તરકાળ, ઉત્તરકાળના કળ

શ્લોકાંક

૧૬૧-૧૬૨

આકાશ, મેઘ, મેઘની શ્રેણી, દુર્દિન,
વેગવાળો વરસાદ, વાંછટ, વરસાદ,
વરસાદનો પ્રતિબંધ, કરા, દિશાના
નામો

૧૬૩-૧૬૬

પૂર્વાદિ ૪ દિશા, વિદિશા, દિશામા
ઉત્પન્ન થયેલ વસ્તુના નામ

૧૬૭-૧૬૮

દિશા વિદિશાના અધિપતિ,
દિગ્ગજના નામ ૧૬૯-૧૭૦
ધન્દ્વ, ધન્દ્વના શત્રુ, ધન્દ્વાણી,
ધન્દ્વપુત્ર-પુત્રી, ધન્દ્વનો અશ્વ સારથી
દ્વારપાલ ઐરાવણહાથી પ્રાસાદ
ધ્વજ નગરી સરોવર સભા વન વૃક્ષ
ધનુષ્ય, સરલ ધનુષ્ય, લાઘુ અને
સરલ ધનુષ્ય, વજ્ર, વજ્રજવાલા
અને વજ્રધ્વનિના નામ ૧૭૧-૧૮૧
સ્વર્ગના વૈદ્ય, વિશ્વકર્મા, અપ્સરા,
દેવોના ગવૈયાના નામ ૧૮૧-૧૮૩
યમ, યમની સ્ત્રી નગરી પ્રતિહારી
દાસ અને લેખકના નામ ૧૮૪-૧૮૬
રાક્ષસ, વરુણદેવ, કુબેર, કુબેરનું
વિમાન વન નગરી અને પુત્રના
નામ ૧૮૭-૧૯૧

ધન, નિધાન, નવનિધિ, યક્ષ,
કિન્નરના નામો ૧૯૧-૧૯૪

શ્લોકાંક

મહાદેવ, મહાદેવની જટા, આસન
ધનુષ્ય સાત માતાઓ અને ગણના
નામ ૧૯૫-૨૦૧

અષ્ટસિદ્ધિ, પાર્વતીનું વાહન,
પાર્વતીની સખીના નામો ૨૦૨-૨૦૫
ચામુડા, ગણેશ, કાર્તિકેય, શંકરના
ગણો ભૃગી કૂમારુક નદીગણના
નામો ૨૦૬-૨૧૦

બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, વિષ્ણુવધ્ય, વિષ્ણુનું
વાહન, શખ ચિહ્ન તલવાર ગદા
ધનુષ્ય ચક્ર હાથનો મણિ, વક્ષસ્થલ
મણિ અને પિતા-ધસુદેવનાં
નામ ૨૧૧-૨૨૩

બલદેવ, બલદેવનું મુસલ હળતા
નામ ૨૨૪-૨૨૫
લક્ષ્મી, કામદેવ, કામદેવના પુષ્પ
શત્રુ ધ્વજ બાણ પ્રિયા ઉત્પત્તિ મિત્ર
અને પુત્રના નામ ૨૨૬-૨૩૦

ગરુડ, બુદ્ધ, સાતબુદ્ધ, સાતમા
(શાક્યસિંહ)બુદ્ધના નામ ૨૩૦-૨૩૭
અસુર, ૧૬ વિદ્યાદેવી, સરસ્વતીદેવી,
વચન, વાક્ય, પદ, આગમના નામ
૨૩૦-૨૪૨

૧૧ અગ, ૧૨ ઉપાગ, ૧૨ સુ અગ,
દષ્ટિવાદ, દષ્ટિવાદના ભેદ, ૧૪
પૂર્વના નામ ૨૪૨-૨૪૮

સ્ત્રોતકે

સ્ત્રોતકે

સામાન્યવેદ, ૪ વેદ, ઉપનિષદ,
ઓકાગ, વેદના ૭ અંગ, સ્મૃતિ,
ન્યાયશાસ્ત્ર મીમાંસા પુરાણ ૧૪
વિદ્યા, સૂત્ર, ભાષ્ય, પ્રકરણ, પદ-
લજનના નામ ૨૪૭-૨૫૪

નિત્યકર્મ, અધિકાર, વાર્તિક ટીકા,
ન્યાસ, નિષાધ, વૃત્તિ, સંગ્રહ,
પરિશિષ્ટ, પદ્ધતિ વગેરે ગ્રંથાવયવના
નામ ૨૫૫-૨૫૭

કારિકા, સર્વવિદ્યા, શબ્દકોશ,
ઈતિહાસ, પ્રહેલિકા, કિલ્લ-તી,
પૂર્વચરિત્રના નામ ૨૫૮-૨૫૯

વાર્તા, નામ, સમ્બોધન, બોલાવવું,
ધણાતું બોલાવવું. ઉપોદ્ધવાત પ્રસ્તા-
વના, વ્યવહાર, સોગન, જવાબ,
પ્રશ્ન, દેવપ્રશ્ન, ખુશામત, સત્ય
અને ત્રિયવચન, સત્ય-અસત્ય-
વિરુદ્ધ-મધુગ-ગ્રામ્ય-અસ્પષ્ટ-અપૂર્ણ
અવાચ્ય વચન, શૂંકે ઉંડે તેવું,
વચન, ઉતાવળે બોલવું, બે ત્રણ
વાર બોલાય તેવું, અર્થ વગરનું
વચન, પાછળ દોષ કહેવા, બોટું
આળ દેવું, યુક્તિવાળા વચનના
નામ ૨૬૦-૨૬૮

કોરવચન, ઉચે સ્વરે બોલવું,
પ્રશ્ન સા, બોટી પ્રશ્ન સા, લોકાવવાદ

નિદા, શાપ, મૈથુન વિષયક અપ-
વાદ, ગાળ, આશીર્વાદ, યશ,
અભાગલિક વચન, શુભવચન,
તાલી આપવાપૂર્વકે ગાનનાં નામ

૨૬૮-૨૭૩

નિન્દાપૂર્વકે દપકો, આલાપ,
વારવાર-બોલવું, અર્થવગરનું
બોલવું, વિલાપ, કાકુવચન,
ન્યાયપૂર્વકે વાનચીત, પરસ્પર
વિરુદ્ધ બોલવું, છુપાવવાનું વચન,
સારું વચન, સદેશા, આજ્ઞા,
બોલાવીને હુકમ કરવો, અગીકા-
રના નામ ૨૭૪-૨૭૮

ગીત-વાનિત્રસહિત નૃત્ય, બેવાને
માટે તૈયાર કરેલ ગીત નૃત્યાદિ,
શાસ્ત્રાધારનું સગીત, ગીત, નૃત્ય,
સ્ત્રીનૃત્ય, મઘપાનમા થતું નૃત્ય,
સમરાંગણમા કરાતું નૃત્ય, ૨૭૯-૨૮૧
નાટકનું સ્થાન, નાટકનો પ્રારભ,
હાવભાવપૂર્વકે નૃત્ય, ૪ અભિનય
(આહાર્યવાચિક-આગિક-સાત્ત્વિક)
નાટ્ય પ્રબંધનના નામ ૨૮૨-૨૮૪
પરુભાષા, વાચિક વગેરે વૃત્તિ,
વાનિત્ર, તત વગેરે વાનિત્રના
બેદ, વીણા, સતાર, શિવ સરસ્વતી
નારદ શિવના ગણની, વિશ્વાવસુ

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

તુમ્બર અને ચાડાલની વીણાનાં
નામ ૨૮૫-૨૯૦

તાર રહિત વીણા, વીણાનાં તારનું
બંધન, વીણાનો મધ્યદંડ, વીણાનો
નીચલો ભાગ, વીણાની નીચેનું
કાષ્ટપાત્ર, વીણાની વાસની સળી
તાલ, લય-તાલની વિશ્રાન્તિ, શીઘ્ર
મદ-મધ્યમ ગતિવાળું નૃત્ય,
મૃદગ, મૃદગના ભેદ, ડકો, દુદુભિ
સારંગીનો ગજ તેના નામ

૨૯૦-૨૯૪

નવરસ, નવરસના રતિ વગેરે
સ્થાવીભાવ, રતિ-રાગ, હાસ્ય,
મદહાસ્ય, કાષ્ઠિક દાંત દેખાય તેવું
હાસ્ય, નાના મોટા અવાજવાળું
હાસ્ય, અતિહાસ્ય, અકારણહાસ્ય,
ક્રોધ થાય તેવું હાસ્ય, હોઠ ફરકે
તેવું હાસ્ય, શોક, ક્રોધ, ઉત્સાહ,
અત્યુત્સાહ, ભય, સ્વપક્ષભય, અગ્નિ
વગેરેથી ભય, સ્વદેશ-પરદેશ ભય
ભયાનક, દુગંધા, વિરમય, શમના
નામ

૨૯૪-૩૦૪

૮ સાત્ત્વિકભાવ (જડતા, પરસેવો,
રોમાચ, અભ્યક્તસ્વર, કપ,
મલીનતા, અશ્રુ, મૂર્છા)ના
નામ ૩૦૫-૩૦૭

૩૩ વ્યભિચારીભાવ-૧ ધૃતિ-
સન્તોષ, ૨ સ્મૃતિ, ૩ બુદ્ધિ,
બુદ્ધિના ૮ ગુણ (શુશ્રૂષા, શ્રવણ,
ગ્રહણ, ધારણા, ઊહ, અપોહ,
અર્થવિજ્ઞાન, તત્ત્વજ્ઞાન,), ૪ લભ્ય
૫ મૂર્ખતા, ૬ વિષાદ. ૭ મદ,
૮ વ્યાધિ, ૯ નિદ્રા ૧૦ અધિક
નિદ્રા, ૧૧ ઉત્કંઠા, ૧૨ આકાર-
ગોપન, ૧૩ શકા, ૧૪ ચંચળ,
૧૫ આલસ્ય, ૧૬ હર્ષ, ૧૭
અભિમાન, અહ પૂર્વિકાદિ, ૧૮
ઉગ્રતા, ૧૯ જગવુ, ૨૦ બલ-
હીનતા, ૨૧ ગરીબાઈ, ૨૨ પરિશ્રમ
૨૩ ચિત્તભ્રમ, ૨૪ મૂઢતા ૨૫
ચિન્તા, ૨૬ અમર્ષ-પ્રતિકાર
કરવાની ઈચ્છાવાળો ક્રોધ, ૨૭
આકસ્મિક ભય, ૨૮ આવેશ, ૨૯
નિર્વેદ, ૩૦ શીઘ્રતા, ૩૧ વિચા-
રણા, ૩૨ અસૂચા, ૩૩ મરણ
અને મારિના નામ ૩૦૭-૩૨૬
નાટકને લાગતાં નામ પાત્ર,
ભૂમિકા નટ, ચારણ, સ્ત્રીવેશધારક
નટ, નૃત્યશિક્ષક, સૂત્રધાર, નાન્દી-
પાઠક, પાર્શ્વચર. વિદૂષક, ધૂતારો
નાટકની ભાષામા પિતા, બનેવી,
વિદ્વાન, યુવરાજ, કુમારી, આર્ય,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

રાજા, રાજાનો સાજો, રાજકન્યા,
પટરાણી, અન્ય રાણી, ગણિકા,
નીચ સ્ત્રી, દાસી અને સખીને
ખોલાવવાના નામ ૩૨૭-૩૩૪
અવધ્ય-અધ્વજાલ્ય, મોટીએન,
સ્વામી, માતા, નિર્મળાદિ
મુનિઓ, પૂજ્યના નામ ૩૩૫-૩૩૬

इति द्वितीयदेवकाण्ड ॥ २ ॥

અથ તૃતીયમત્વકાણ્ડ

મનુષ્ય, બ્રાહ્મક, બ્રાહ્મવસ્થા, નરુણ
યુવાની, વૃદ્ધ વૃદ્ધાવસ્થા, અતિવૃદ્ધ
વિદ્વાન, નિપુણ, અતિનિપુણ,
પ્રતિભાશાળી નીક્ષુબ્ધિવાળો,
હાજર જવાબી, દૂરદર્શી, પગિષ્ઠ
બુદ્ધિવાળો, શાસ્ત્રતત્ત્વનો સરસરી,
શાસ્ત્રવિદ્, શ્રેષ્ઠવક્તા, ખોલવામા
કુશળ, વક્તા, વાચાત્મ, જેમ તેમ
ખોલનાર, નિન્દ્ય ખોલનાર, થોડું
ખોલનાર, બહેરો અને મૂઝો,
શબ્દકરનાર, દુષ્ટાશયવાળો, અસ્પષ્ટ
ખોલનાર, મૂઝો, ખરાબ સ્વસ્થાળો,
જાણકાર, વદન કરનાર, વાંછા
કરનાર, અત્યંત ખરાબ, નિરાકરુણ
કરનાર, વિકરવર, અપ્રિયખોલનાર,
પ્રિય ખોલનાર, પ્રિયવાણીથી દાન
આપનાર, દાતા અને પ્રિયવા-

દીનાં નામ ૩૩૭-૩૫૧
મૂર્ખ, આળસુ, ક્રિયામા આળસુ,
ક્રિયામાં તત્પર કાર્ય કરવામા
સમર્થ, પ્રયત્નપૂર્વક કાર્યને પૂર્ણ
કરનાર, સતત કાર્ય પ્રવૃત્ત, તીક્ષ્ણ
ઉપાયવડે કાર્ય કરનાર, મજબુત
સધયણવાળો, સ્વચ્છદી, પરાધીન,
લક્ષ્મીવાળો, ધનાઢ્ય, સમૃદ્ધિ,
નિર્ધન, સ્વામી, દાસ, પગાર લઈ
કાર્ય કરનાર, પગાર વિના કાર્ય
કરનાર, પગાર, ગણિકાનો પગાર,
ખળું સાક કરનાર, મજૂર
અન્નાદિકનો ભાર વહન કરનાર,
ભાર, સીકું કાવડના નામ

-૩૫૧-૩૬૪

શરવીર કાયર, વ્યાકુલ, ભયંપીડિત,
અત્યંત વ્યાકુલ, ઉદાર, કૃપણ,
દયાલુ, દયા, હિંસક, હિંસા, કાપતું,
વધ માટે ઉદ્ધત, છ આતતાથી,
વધ યોગ્યના નામ ૩૬૫-૩૭૩
મૃત્યુ પામેલ, મૃત્યુ પાછળ પિડાદિ
દાન, મૃતકર્તુ સ્નાન, પિતૃતર્પણ,
ચિતા, સરલ, ઉદારચિત્ત, માયાધી,
કૂર, ધૂર્તકર્મ, માયા, કંપટ, દમ-
પૂર્વક આલેવું, હાથે, સન્નન,
દોષગ્રાહી, દુર્જન, વ્યસનથી

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

પીડિત, ચોર, દેખતા ચોરી કર-
નારનાં નામ ૩૭૩-૩૮૨
ચોરી, ચોરીનું ધન, દૈવાદી,
આળસુ, દક્ષ, આસક્ત, દાતાર,
ધણુ આપનાર, દાન, દાની અને
ભોગી, યાચક, યાચના કરવી,
ફૂંદનાર, શોભાવનાર, ઉત્પન્ન
થનાર, વર્તનાર, પ્રસરનાર,
લજ્જાળુ, લાભાવત, ક્ષમા, ઇર્ષ્યાળુ,
ઇર્ષ્યા, ક્રોધી અતિક્રોધી, ક્ષુધિત-
ભૂખ્યો, ક્ષુધા, તૃપિત-તરસ્યા,
તૃપા, સુકાલું, ખાનાર ભોજનના
નામ ૩૮૩-૩૯૫
બળેલો ભાત, ઓસામણુ. મઠો,
ઉકાળેલા અનાજનું ધોવણુ, જવર,
દાળ, વ્યજન, તલમિશ્ર અન્ન,
માલખૂંડા, પૂરી, પોળી, કઢી,
કરખો, ઘેખર, અડદ મગ વગેરેની
વસ્તુ (ખાપડ-સેવ વગેરે) વડાં
[રોટલી, ખાપડ, તળેલી રોટલી,
મોદક, સિહકેસરિયા મોદક]
ધાણી ધાણીનું ચૂર્ણ, સાથવો,
પૌવા ચોખ્ખાની ધાણીના નામ
૩૯૬-૪૦૧
ઘઉંનો લોટ, જવનો લોટ, ગોળ,
સાકાર, ખાડ, ગોળની પ્રાંતળી

ખનાવટ-કાકમ, શીખડ, મગ
વગેરેનું પાણી, દૂધ, ગોરસ,
તાજુ દૂધ, દૂધનો વિકાર-માવો
વગેરે, દૂધપાક, દહી, ઝાશ, ધી,
ગર્મકાલે દોહેલ ગાયનું ધી,
માખણુ, વલોવેલુ દહી, અર્ધુ,
પાણીવાળુ દહી, સમપાણીવાળુ
દહી, પા, ભાગના પાણીવાળું
દહી, પાણી વિના મથેલું દહી,
ધી દહી મીઠું અને પાણીથી
સંસ્કારિત દ્રવ્યના નામ ૪૦૨-૪૧૦
અર્ધા પાણીવાળા દહીથી સંસ્કારિ-
ત દ્રવ્ય, મીઠાથી સંસ્કારિત
દ્રવ્ય, વાસણુમાં સંસ્કારિત દ્રવ્ય,
મિઠાન્ન, રાધેલું અન્ન, સેકેલું
અન્ન, અગ્નિમાં પાકેલું માસ,
લોઢાના સિંજિમાં ઉપર પાકેલું માસ,
માસનો રસ, સ્વાદિષ્ટ અન્ન,
ચીકણુ, અત્યત્ત ચીકણુ, ધૂપ
પુષ્પાદિવડે માંસિત કરેલું, સ્વચ્છ
કરેલું, કાળરાખ, તેલ, મસાલો-
સુંઠ, વગેરે, આખલી-કોકમ,
હળદર, રાઇ, ધાણા-કોથમીર,
કાળામરી, સુંઠના નામ ૪૧૧-૪૨૦
પીપર, પીપ્રણીમૂલ, સુંઠ, મંરી,
પીપર એ ત્રણે ભોગા, જીરું, હીંગા,

શ્લોકાંક

જમવું, ચાવવું, ચાટવું. નાસ્તા સાથે
 જમવું, કવચ, વૃક્ષધરાયેલ, વૃક્ષિ,
 એકું, ઉદરભરિ-પેટભરે, સૂખથી
 પીડિત, સર્વત્ર એકલો ખાનાર,
 માંસભક્ષક, ઉન્મત્ત, અતિલોભી,
 અભિલાષા, પરધનેચ્છુ, અવિનીત,
 વિનીતનાં નામ ૪૨૧-૪૩૧
 ઇદ્રિયજથી, સાંભળવામાં તત્પર,
 આધીન ધૃષ્ટ-નિર્લજ્જ, વિરિન્ન
 સરળ, માગધિક, અભિમાની,
 કામી, વ્યસની, આનંદી દુષ્ટ-
 મનવાળો, મત્ત, હિત્રાહી, લોહ-
 પવાદથી નિન્દિત, ગુણથી ખ્યાતિ
 પામેલ, નિગુણી ચપળ, મૂંગો,
 દુષ્ટશુદ્ધિવાળો, કેદી, બંધન,
 નિરાશ, નિરસ્કૃત, અહિરસ્કૃત,-
 બહાર દાદેલ, પરાભાવ પામેલ,
 ધિક્કાગયેલના નામ ૪૩૨-૪૪૦
 ઝાંખો પડેલ પગભવ, વંચિત,
 સયાધુ-કીંધનાર, એક એકા કીંધ-
 નાર, મૂતેલો, ભગનાર, ઉન્નગરો,
 સર્વનો પૂજક, દેવપૂજક, સાથે
 જનાર, વાકે ચાલનાર, મંદમાધુ,
 અદ્યુ કનાર, પડનાર રચિવાળો,
 દક્ષિણને યોગ્ય, દંડાયેલો-
 (અથવા ધનાદિઆપી વશ કરાયેલ)

શ્લોકાંક

પૂજ્ય, પૂજાયેલ, પૂજા, અભિધાન,
 ભયભીત, સ્થૂળ, રૂપાળો, દ્રુપથોગ્ય,
 બલવાન, દુર્બલ, મોટા પેટવાળો,
 નાકવિનાનો, ચીમો, તીણા નાક-
 વાળો, નાના નાકવાળો ૪૪૧-૪૫૧
 ખરી જેવા નાકવાળો, હિચી
 નાસિકાવાળો, પાંગળો, ટાક્ષીઓ,
 ક્ષણો-એકાક્ષ, નાના શરીરવાળો,
 કુખજ, કૂઠો, વામન, બાધર,
 ખરાબ ચામડીવાળો, લંગડો,
 પાંગળો, હિર્વજનતુક, હીચલ
 વચ્ચેના આંતરાવાળો, જોડાયેલ
 હીચલુવાળો, કરચોલીવાળો, બહાર
 નીકળેલ દાંતવાળો, લાંબા અંડવાળો
 આંધળો, હિચા મુખવાળો, નીચા
 મુખવાળો, મુંદિન, કેશવાળો, ત્રાંસી
 આંખવાળો, મોટા પેટવાળો, રોગી,
 દાદર (ગાંગ) વાળો, ખસવાળો,
 અતિસાર-વાળો, વાતરોગી,
 કંકવાળો, ૪૫૧-૪૬૦
 ચીપડાભરેલી આંખવાળો, હરસ
 રોગવાળો, ખેલાન, સ્વેતકુષ્ઠરોગી,
 પિત્ત, કંકરોગ, કાચરોગ, છીક,
 ખાંસી, ખસ, ખરજવું, ધા, ધાતું
 ચિન્હ, હાથીપગો, પગમાં થયેલ
 ફાટ, ફોલો, ખુધ, મેનક્રોહ, કેશ

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

ખરી પડે તેવો રોગ, ચામડીનો
રોગ, કોઢ, કંઠમાલ, ગંડમાલ,
હેડકી, સળેખમ, સોળે, હરસ,
વમન; ઉલટી, પેટની ગાંઠ અથવા,
ખરોળ, મળ મૂત્રાદિક રોકવાથી
થતો રોગ-આફરો, લોહી ઝરતું
પ્રણુ, અડકોશની વૃદ્ધિ, પથરી,
પરમાયો.

૪૬૧-૪૭૦

બ ધકોશ, સંગ્રહણી, અસ્થિનો
સોળે, ભગદર, જ્વર વગેરે
બાધિના પ્રકાર, વૈદ્ય ઔષધ,
ચિકિત્સા, લાઘણુ, વિપવૈદ્ય,
આરોગ્ય, નીરોગી, લાય સન્ધિ
કે દલાલી વડે આજીવિકા
ચલાવનાર, અલકાર, પહેરાવી
કન્યાદાન આપવું, ચપલ, ગાઢસ્નેહી
ક્ષણિકરાગી, અતિસ્નેહવાળું;
ગેહશ્વર, ધનવાન, પાડોશીની
ધૃત્ય કરનાર, આપત્તિમા પડેલો,
આપત્તિ, સ્નેહાળુ, કુટુંબ યોષનાર
દીર્ઘાયુ, ત્રાસદાયક, શરણાર્થી
પરીક્ષક, વરદાન આપનાર, સમુ-
દાયની સાથે અનેક પ્રકારની
આજીવિકાવડે જીવનાર, સભાજનો

૪૭૧-૪૮૧

સભા, જ્યોતિષી, શાસ્ત્ર જાણનાર,

લેખક, લીપિ, સહીનો ખડિયો,
શાહી, નગરશેઠ, જુગારી, પાસા-
વડે રમનાર, જુગાર, પાસા, ખાજી
ઉપર મૂકેલી રકમ, ચોપાટ સોગઠી,
પાસા પ્રમાણે સોગઠા ફેરવવા,
શરત કરી પ્રાણીઓને લડાવવા,
ગારડી, પિતાતુલ્ય, શાસન કરનાર,
પુણ્યવાન, મિત્રવત્સલ, કલ્યાણકારી
શ્રદ્ધાળુ, નારિતક, વૈરાગી, દંભ-
રહિતના નામે

૪૮૧-૪૯૦

વિશ્વ, શોધનાર, સમર્થ, ભૂત-
અસ્ત, શિથિલ, અંગમર્દક, સત્વ-
રહિત, ખેઠેલ, ઊભેલ, પ્રવાસી,
પથિકનો સમુદાય, લાતુ, વેગવાળો,
ખેપીઓ, અતિવેગવાળો, વેગ,
ધીમે ચાલનાર, સ્વેચ્છાચારી, ઘણું
ચાલનાર, સેવક, સેવા, પાળો,
અગ્રેસર, અતિથિ, આતિથ્ય,
સૂર્યાગત બાદ આવેલ અતિથિ,
પગ ધોવાનું પાણી, પૂજા માટેનું
પાણી; ઊંભા થઈ સતકાર કરવો

૪૯૧-૫૦૧

પીડનાર, ગામડીઓ, લોક પ્રજા
પ્રખ્યાત પિતાનો પુત્ર, કુલવાન,
કુળ, સ્ત્રી, વિશેષ પ્રકારની સ્ત્રીઓ,
સ્ત્રીનું ધન-માન વગેરે, સ્ત્રીઓના

સ્ત્રોત્રાંક

સ્ત્રોત્રાંક

સ્વભાવિક દશ અક્ષરો, વિના
મહેનતે પ્રાપ્ત થતા સાત અક્ષરો,
અગ્ની ઉત્પન્ન થતા ત્રણ અક્ષ-
રો, દોષવાળી, હોશીયાર અને
ઉન્મત્ત સ્ત્રી, દુભારી, અપ્રાપ્ત ઋતુ-
વાળી કન્યાના નામ ૫૦૧-૫૩૦

યુવાન સ્ત્રી, સ્વયંવરા, પરણેલી
યુવાન સ્ત્રી, પરણીતા પરિવાર-
વાળી, ભાભી, પુત્રની સ્ત્રી, દેરાણી-
જેઠાણી, વીરપત્ની કુસીન સ્ત્રી,
બહાલી સ્ત્રી, બહાલો પતિ, વરના
મિત્રો, વિવાહ, જમાઈ, જર, ગણિ-
કાપતિ, પતિ-પત્ની, મહેરામણીમાં
મળેલુ દ્રવ્ય, પટરાણી, બીજ
સામાન્ય ગણીઓના નામ

૫૧૧-૫૨૦

કેશ સમારવા વગેરે શિલ્પ જાણ-
નાર સ્ત્રી, અન્ત પુરમા નિમાયેલ
સ્ત્રી ધૂતી, તીલજી બુદ્ધિવાળી, બુદ્ધિ-
વાળી સ્ત્રી, ભરવાડાણુ આચાર્યની
સ્ત્રી, મામી, ઉપાધ્યાયની સ્ત્રી,
ક્ષત્રિયની સ્ત્રી, વૈયની સ્ત્રી, શૂદ્રની
સ્ત્રી, સ્ત્રી આચાર્ય શૂદ્રજાતિની
સ્ત્રી, ક્ષત્રિય જાતિની સ્ત્રી શિક્ષક,
વૈશ્યજાતિની સ્ત્રી, પુનલ સવાળી સ્ત્રી
પુનર્જન કરેલ સ્ત્રીનો પતિ, પુન-

ર્જન કરેલ સ્ત્રીનો આજ્ઞાણ પતિ,
અપરિણીત જ્યેષ્ઠ ભ્રાત્રા હોય ત્યારે
પરિણીત નાનો ભાઈ પરણેલ છતાં
કુવારો મોટો ભાઈ, જ્યેષ્ઠભ્રાતાં
નહિ પરણેલ છતાં પરણેલ નાના-
ભાઈની સ્ત્રી, મૈથુનની ઈચ્છા-
વાળી, સામાન્યધનાદિકની ઈચ્છા-
વાળી સ્ત્રી, પ્રથમ પરિણીતા સ્ત્રી,
પતિવ્રતા કુલટા સ્ત્રી, કામની ઈચ્છા-
વડે પ્રિયપાસે જનારી, સખી, પુત્ર-
વિનાની સ્ત્રી, સંધવા, વિધવા, પુત્ર
રહિત વિધવા સ્ત્રી, જીવિત સતતી
વાળી સ્ત્રીનાં નામ ૫૨૧-૫૩૦

મૃતસન્તતિ વાળી સ્ત્રી, દાદી મૂઢ-
વાળી સ્ત્રી, આધેડવયની રાતાવસ્ત્ર
વાળી સ્ત્રી, લિલ્લુણી, પુરપનાં લલ-
ણવાળી સ્ત્રી, વેશ્યા, સેવામા નિમા-
યેલી વેશ્યા, કુટુંબી, દાસી, નગ્ન સ્ત્રી,
વૃદ્ધા, રજસ્વલા, અરજસ્વલા, રજસ્વલા
કન્યા, રજ, રજસેનો કાલ, મૈથુન,
સ્ત્રી- પુરપતું યુગલ, ગર્ભવતી,
દોહદવાળી સ્ત્રી, પ્રસૂતાસ્ત્રી, ગર્ભ,
ગર્ભાશય, યુકે અને રુધિરનું મિશ્ર-
ણનાં નામ ૫૩૧-૫૪૦

દોહદ, ગર્ભવતી છેલ્લો માસ, પ્રસવ,
પુત્ર, પુત્રી, સન્તતિ, ક્ષત્રીજો,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

ભાણેજ, પૌત્ર, દીકરીનો દીકરો,
પૌત્રનો પુત્ર, પ્રપૌત્રનો પુત્ર, ફેઈનો
દીકરો, માસીનો દીકરો, ઓર-
માન ભાઈ, ખેમાતાનો પુત્ર, સતી-
પુત્ર, સૌભાગ્યવતીનો પુત્ર, કન્યાનો
પુત્ર, પુનર્લગ્નવાળી સ્ત્રીનો પુત્ર,
પરસ્ત્રીનો પુત્ર, દાસી પુત્ર, નટ્ટીનો
પુત્ર, વ્યભિચારિણીનો પુત્ર, ભિક્ષુકી
સતી સ્ત્રીનો પુત્ર, અસતી કે ભિક્ષુકી
સતી સ્ત્રીનો પુત્ર, દીયર વગેરેથી
થયેલ પુત્ર, સ્વસ્ત્રીથી થયેલ પુત્ર,
પતિ મરી ગયા પછી બારથી થયેલ
પુત્ર, પતિ જીવતા છતાં બારથી
થયેલ પુત્રના નામ ૫૪૧-૫૫૦
સગોભાઈ, જ્યેષ્ઠભ્રાતા, લઘુભ્રાતા
કાકો, સાળો, મામે, દીયર બહેન,
જ્યેષ્ઠ, ભગિની, નણદ, પત્નીની
મોટી બહેન, પત્નીની નાની બહેન,
ક્રીડા-રમત, પિતા, દાદા વડદાદા,
માતાના પિતા, માતામહના પિતા,
માતા, ઘણીવાર પ્રસવ કરનારી સ્ત્રી,
ધાવસાતા, વીર, પુરુષની માતા,
સાસુ, સસરો, પિતાના વશમા
થયેલા, માતાના વશમા થયેલા,
માતા પિતા, સાસુ સસરો, દીકરો
દીકરી અને ભાઈ બહેનનાં.

એકાં નામ ૫૫૦-૫૬૧
સ્વજન, પોતાનું, પિત્રાર્થિઓ (સાન
પેઢી સુધીના કુટુંબીઓ), નપુ સક,
શરીર, કચેવર, નાચતું ધડ, વય-
ઉંમર દેહના લક્ષણ, દેહાવમવ,
મસ્તક, કેશ, કેશ સમૂહ, વક્ત્રવાળ,
લલાટ ઉપર લટકતા વાળ, અ ખોડો,
ગુચેત્ર કેશ, વેણી, નિર્મળ કેશ,
સેથો, સફેદ કેશ, શિખા કાનશે-
રિયાંના નામ ૫૬૧-૫૭૨
મુખ, લલાટ કર્ણ, કર્ણપાપડી,
કર્ણની વેદ, કર્ણનો પ્રાન્તભાગ,
કર્ણમૂળ, લમણા, ચક્ષુ, કીકી,
ડાળી ચક્ષુ, જમણી ચક્ષુ, વિકૃતિ-
વાળી ચક્ષુ જોવું, કટાક્ષ આખ
ખોલવી, આખ બધ કરવી,
આંખના છેડા, ભમર ભેગા, બ્રુકટી-
વક્રભર, ખેલવાનો મધ્યભાગ
પાંપણ ૫૭૨-૫૮૦
નાસિકા, હોઠ, હોઠના છેડાનો
ભાગ, હોઠનો નીચેનો ભાગ,
નીચલા હોઠની નીચેનો ભાગ, ગાંઠ,
કપોલ લમણા, હડપચી, મછ, દાઢી,
દાઢ, દાઢત, રાજદાઢ, જીભ,
તાળવું, પ્રડજીલી, ડોક, શખના
આકારવાળી ડોક અને સાથાનો.

શ્લોકક

શ્લોકક

સધિભાગ, ડોકનો મધ્યભાગ,
 ડોકની બન્ને બાજુનાં પડખાં,
 ગ્રીવાની આગળ રહેલ બન્ને
 નાડીઓ, ગ્રીવાની પાછળ રહેલ બન્ને
 નાડીઓ, કંઠ, કંઠ મથિ, હરડીઓ,
 ખભો, ખભો અને છાતી વચ્ચેનો
 સધિભાગ, હાથ, કાપ, કાપની
 નીચેનો ભાગ-પડખાં, કોણી,
 કોણીની નીચેનો કાડાસુધીનો ભાગ

૫૮૧-૫૮૦

કોણીથી ખલાસુધીનો ભાગ, હાથનો
 પંજો, કાંડુ, હાથના કાડાથી નાની
 આગળી સુધીનો ભાગ, આગળી,
 અગુષ્ઠ, તર્જની, મધ્યમા, અના-
 મિકા કનિકા, હાથની પાછળનો
 ભાગ, નખ, તર્જની આદિ આગળી
 સાથે અંગૂઠાની લંબાઈ, હાથનો
 પંજો-ચપેટો એ હથેળી જોડવી,
 મૂઠી, અર્ધ મૂઠી, પસલી, અજલી
 ચલુ ચાગળુ, હસ્ત-રત્નઅરત્નના-
 પ્રમાણુ, વામ અને મનુષ્યનું પ્રમાણુ

૫૬૧-૬૦૦

માનવાચક પ્રત્યય, પાસળી, પીઠ,
 ખોળો, છાતી, હૃદય, જે સ્તન,
 સ્તનનું મુખ, ઉદર, કાળજી,
 સ્તનના અદરનો ભાગ, ફેફસાં,

બરોળ, આતગડું, શેમાવલી
 નાસિ, મૂત્રાશય, શરીરનો મધ્ય-
 ભાગ, કેડ, સ્ત્રીની કેડનો આગલો
 ભાગ, સ્ત્રીની કેડનો પાછલો ભાગ,
 બરડાનીચે હાડકાનું બનેલ ત્રિક,
 નિતમ્બમા રહેલો ગોળાકાર એ
 ખાડા, કુલા, યોનિ, પુરુષલિંગનાં
 નામ

૬૦૧-૬૧૦

યોનિ અને લિંગએ બન્ને, ગુહનો
 મધ્યભાગ, ગુહની નીચેનો દોરો,
 અડકોશ, ગુદ, અંડમૂલ, મૂત્રાશ-
 યની નીચે સાથળનો સધિભાગ,
 સાથળ, હીચણનો પાછલો ભાગ,
 હીચણના આગલાભાગ, જઘા
 ધુંટીથી ધુટણ સુધીનો ભાગ, જઘાનો
 અગ્ર ભાગ, પીંડી, પગની એડી
 ઉપરની ધુંટી પગ, પગની એડી,
 પગની પાની, પગનો અગ્રભાગ,
 ક્ષિપ્ર-અગૂઠો અને આંગળીઓનો
 મધ્યભાગ, ક્ષિપ્રની ઉપરનો કૂચ-
 ભાગ, કૂચનો અગ્રભાગ, પગના
 તળીયાનો મધ્યભાગ, તલ સાત
 અને દશ ધાતુઓ, રસધાતુના
 નામ

૬૧૧-૬૨૦

લોહી, માસ, માસલતા, મુખ્યમાસ,
 શુષ્કમાસ, દુર્ગંધમાસ, ચરબી,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

મગજ, અરિય, કરોડ-માથાનું
હાડકું, કપાલખોપરી, પીકનું
હાડકું, નળી જેવું હાડકું, પડ-
ખાની પાસળી, હાડપિત્તર, મગજ
શુક્ર-વીર્ય, રવાડાં, આમડીનાં
નામ ૬૨૦-૬૩૦

નસ, નાડી, મોટી નસ, નેત્રનો
મેલ, જીહ્વાનો મેલ, દન્તનો મેલ,
કર્ણનો મેલ, નાસિકાનો મેલ, લાળ
મૂત્ર, લિંગનો મેલ, વિષ્કા, વેપ-
અંગ શોભા, અંગ સંસ્કાર,
ઝોળવું, વિલેપન, ચઢનાદિથી,
શરીરને સુગંધિત કરવું, શરણુગાર,
સાફ કરવું, પટવાસાદિ સુગંધી
ચૂર્ણ, અખીલ, માઘ્ય-ધૂપાદિથી
સંસ્કાર કરવો, ઉપભોગ, સ્નાન,
યક્ષર્દ્દમ-સુગંધી લેપ, વાટેલી
વસ્તુનો લેપ, ચાર પ્રકારના
દ્રવ્યનો સમમિશ્રલેપ, અગર,
ભોગગના જેવી (સુગંધીવાળો)

અગર ૬૩૧-૬૪૧

કાળો અગર, સુખડ, ગોશીર્ષચઢન
રક્તચઢન, જાયફલ, કપુર, કર્તૂરી,
કેશર, લવીંગ, કકોલ, પીત્તચઢન,
રાળ, અનેક દ્રવ્યોનો બનેલો દશાંગ
ધૂપ-લોખાન, ગુગળનો ધૂપ, પ્રસ-

રતો ધૂપ, હાથનો ચાપો, અલકાર
ધરેણું, મસ્તકનો મણિ, હારના
મધ્યગણિના નામ ૬૪૧-૬૫૦
મુકુટ, શિરોધાર્યા પુષ્પમાલા, દેશમા
ધારણ કરવાની પુષ્પમાલા, મસ્તક
પાછળ લટકતી પુષ્પમાલા, દામણી,
જનોઈની જેમ પહેરેલી માલા
ગળામા લટકતી માલા, રચના
તિલક, મસ્તક ઉપર મુકુટ આકારે
નાખેલી માલા, કાનનું આભૂષણ,
સ્ત્રીના ગાલ સ્તન વગેરે ઉપર
કરેલ કર્તૂરી વગેરેથી વેલ-
પાદડાની રચના, લલાટનું આભૂ-
ષણ, વાળ બાધવાને માટે મોતીનો
સેરો, કાનનું ધરેણું, કુંડલ,
તાડપત્ર-સુવર્ણ કુંડલ, વાળી, કંઠી
લાખી કંઠી, નાભિસુધી લટકતી
સોનાની અને મોતીની માળા
હાર, દેવચ્છદ વગેરે ૧૪ પ્રકારના
હારના નામ ૬૫૧-૬૬૧

એક સેરનો હાર, નક્ષત્રમાળા,
કકુ, પોચી, કંકણ વગેરે, વીંટી,
નામાક્ષર વાળી વીંટી, સ્ત્રીની
કેડનો કદોરો ધૂધરી, પુરુષની કેડનો
કદોરો, ધૂધરી, ઝાંઝર, વસ્ત્ર વસ્ત્રનો
છેડો, વસ્ત્રની બને છેડાની

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

દશીઓ, ધોયેલરેશમી વસ્ત્ર, પાઘડી
ધોયેલ વસ્ત્રયુગલ, ચાર પ્રકારના
વસ્ત્ર, શણ વગેરેનું વસ્ત્ર, કપાસ-
માંથી બનેલ વસ્ત્ર, રેશમી વસ્ત્ર
મૃગના રુવાડામાંથી થયેલ વસ્ત્ર,
ભિનનું વસ્ત્ર ૬૬૧-૬૭૦

નવું વસ્ત્ર, ખેસ, સ્થૂલ વસ્ત્ર,
નીચે પહેરવાનું વસ્ત્ર, નીચેના-
વસ્ત્રની ગાંઠ, સુંદર સ્ત્રીનું અર્ધ
સાથળ સુધી ઢકાય તેવું વસ્ત્ર,
સાધારણ સ્ત્રીનું અર્ધ સાથળ
સુધી ઢકાય તેવું વસ્ત્ર, કાચળી,
સાડી, રળઈ, કાછડી, લંગોટી,
ગળણુ, ઓછાડ, હિસવનું વસ્ત્ર,
સર્વ અગ ઢંકાય તેવું વસ્ત્ર,
મુનિનું વસ્ત્ર, છૂર્ણ વસ્ત્ર, કાંણા-
વાળું વસ્ત્ર, ભીંજાયેલું વસ્ત્ર,
પલાઠી, હાથી દે રચની શૂંઘ,
પડદાનાં નામ ૬૭૧-૬૮૧

ચદરવો; તણુ, રાવટી, પાદડાં
વગેરેની શય્યા, શય્યા-તળાઈ,
પલગ, ઓશીકું, પાત્ર-પિંકદાણી,
આગીસો, નેતરનું બનાવેલ આસન
કાષ્ટઆસન, ભોજન અને વસ્ત્ર,
શયન અને આસન, લાખ,
લાખનો રસ-અલતો, કાળળ,

દીવો, પખો, મૃગચર્મનો પખો,
વસ્ત્રનો વીંઝણો, કાંસકો, બાળકને
રમવાનું સાધન ગેડી, દડો ૬૮૧-૬૮૯ .
રાજા, સામાન્ય રાજા, રાજેશ્વર,
ચક્રવર્તી, ભરત ક્ષેત્રમાં થનારા
૧૨ ચક્રવર્તી, ૯ વાસુદેવ ૯
બલદેવ, ૯ પ્રતિવાસુદેવ (૨૪
તીર્થંકર, ૧૨ ચક્રવર્તી, ૯ વાસુદેવ,
૯ બલદેવ, ૯ પ્રતિવાસુદેવ કુલ
૬૩) શલાકા પુરુષના નામ

૬૮૯-૭૦૦

પૃથુરાજા, માન્ધાતા, હુન્ધુમાર,
હરિશ્ચન્દ્ર, પુરુરવા, ભરત, કાર્તવીર્ય
રામચન્દ્ર, સીતા, રામના બે પુત્ર,
લક્ષ્મણ, વાલી, સુગ્રીવ, હનુમાન,
રાવણ, રાવણનો પુત્ર, યુધિષ્ઠિર,
ભીમસેન, અર્જુન અર્જુનનો
રથ, સહદેવ, નકુલ, સહદેવ અને
નકુલ બને, યુધિષ્ઠિર, ભીમસેન
અને અર્જુન એ ત્રણ, અર્જુનનું
ધનુષ

૭૦૦-૭૧૦

દ્રૌપદી, કર્ણ, કર્ણનું ધનુષ, શ્રેષ્ઠિક
રાજા, સાલિવાહન, કુમારપાળ
રાજા, રાજવશી, વશજા, રાજ્યના
૭ અગ, સ્વદેશની ચિન્તા,
પરમહલની ચિન્તા, પરિવાર,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

રાજની શય્યા, ભદ્રાસન, સિંહાસન
રાજનુ છત્ર, ચામર, તાબૂલપાત્ર
કળશ સોનાની, ઝારી, પાણીથી
ભરેલો કળશ, બાળેઠ, અમાત્ય-
પ્રધાન, અમાત્ય સિવાયના મત્રી,
ન્યાયાધીશ, મુખ્યપ્રધાન, પુરોહિત,
દારપાલના નામ ૭૧૧-૭૨૧
અગરક્ષક, અધિકારી, રસોડાનો
ઉપરી, રસોઈઓ, સુવર્ણ ઉપરનો
અધિકારી, દીનાર ઉપરનો અધિ-
કારી, થાણદાર, જકાતઉપરનો
અધિકારી, જકાત-દાણ, ધર્મા-
ધિકારી, વેપારી પાસેથી દાન
લેવાના કાર્યમાં નિમાયેલા અધિ-
કારી, સેનાપતિ, ગ્રામાધિકારી,
ઘણા ગામનો અધિકારી, અન્ત-
પુર, કંચુકી વાંમન વગેરે અન્તઃ-
પુરના રક્ષક, પદે, શત્રુ, વૈરના
નામ ૭૨૨-૭૩૯
મિત્ર, મૈત્રી, આલિંગનથી આનંદ
ઉપજવાવાલો, શત્રુરાજ, મિત્રરાજ,
ઉદાસીનરાજ, પાછળ પડેલ રાજ
અનુસરવું, ચરપુરુષ, વિશ્વાસુ,
ગૃહપતિ. દૂત, રાજ્યના ઉપકારી છ
ગુણ, પ્રભુત્વ પ્રમુખ ત્રણ પ્રકારની
શક્તિ, સામ ભેદ ૬૩ અને દાન

એ ચાર ઉપાય, ત્રણ તુચ્છ
ઉપાય, સાત વ્યસન, પરાક્રમ,
પ્રતાપ, આભાત્યાદિકની પરીક્ષાના
નામ ૭૩૦-૭૪૦
ખાનગી મસલત, એકાન્તે થતી
વિચારણા, એકાન્ત, ગુહ્ય, ન્યાય,
વ્યાજબી, અધિકાર, મર્યાદા,
અપરાધ, કર-મહેસૂલ, દિગુણ ૬૩
લશ્કર, છાવણી, યુદ્ધમાં થતી
સૈન્યની રચના, વ્યૂહનો પાછળનો
ભાગ, સૈન્યની પાછળનો ભાગ,
પત્તિ, સેના, સેનામુખ, ગુદમ,
વાહિની, પૂતના, ચમૂ, અનીકિની,
અક્ષીહિણી, સૈન્યનું સંજ્ઞ કરવું,
ધ્વજનો અગ્રભાગ, ધ્વજનો
અધોભાગના નામ ૭૪૧-૭૫૦
સેનાના ૪ અંગો, યુદ્ધનો રથ,
કીડારથ, દેવરથ, શસ્ત્રાભ્યાસ
નિમિત્તનો રથ, મુસાફરીનો રથ
મીયાનો-પાલખી ગાકુ, બેલગાડી,
કાળગથી ઢંકાયેલ રથ, વસ્ત્રથી
ઢંકાયેલ રથ, શ્વેત કાળગથી
ઢંકાયેલ રથ, વાઘના ચર્મથી
ઢંકાયેલ રથ, ચક્ર, ઘેરાવો, ધરીનો
ખીલો પૈડાનો મધ્ય ભાગ,
ધુસરીનું કાષ્ઠ. ઘોસડું, ધુસરીનો

સ્થાનક

સ્થાનક

ખાલો, જોતર, આગી-રથની
નીચેનું કાષ્ઠ, રથ વગેરેનો અગ્ર
ભાગ, રથ ઉપરનું લોહનું કાષ્ઠ.
ચક્ર સિવાય રથના અગ્રે, પાંચળી
હીચકો, શિથિલાદિ વાહન, સર્વ-
પ્રકારના વાહન સામ્યોના નામ
૭૫૧-૭૬૦

રથમા રહી યુદ્ધ કરનાર, અથવાજો
ઘોડેસવાર, હાથી ઉપર બેસનાર
મહાવત, સુભટ, પહેરેગીર, સૈનિક,
હજાર સૈનિકનો ઉપરી, જન ધારણ
કરનાર, ધન્ય ધારણ કરનાર,
ચોક્કીદાર, કંચુક ધારણ કરેલ,
અખતર ધારણ કરેલ, અખતર-
કવચ, કંચુક, કમગપટ્ટો, ટોપ
મસ્તક પેટ, જંઘા અને હાથનું
અખતર, લોહનું અખતર, શસ્ત્રવડે
જીવનાર, લાલાવાળો. કુહાડીવાળો
૭૬૧-૭૭૦

તલવાર વાળો, શક્તિરૂપ વસ્ત્ર
વાળો, લાકડીવાળો ધનુર્ધારી, બાણ
ધારણ કરનાર, સારી ગીતે બાણ
વાપરી જાણનાર, નિશાનઆજ,
નિશાનથી ચૂકેલ દૂરથી લક્ષ્ય
વીધનાર, શસ્ત્ર, ચાર પ્રકારના શસ્ત્ર
ધનુષ્ય, ધનુષ્યનો મધ્યભાગ, ધનુષ્ય-
નો અગ્રભાગ, ધનુષ્યની દોરી,

દોરીનો ધનુરનો ન વાગે તે માટે
કરેલો ચર્મખંડ ધનુર્ધારીના પાંચ
આગળ, વેધ્ય-નિશાન. બાણ
લોહનું બાણ, કોંકરું બાણ, સેરવી
સિમ બાણ, બાણનું કોંકરું, બા-
ણનો અધિકતેજ દુરપ્રાપ્તિ બાણનો
બેદો. ૭૬૧-૭૮૦

બાણના પુંખતાને કારણે મીનવચે-
રનો પીઠાં, પડાનું બાણ, કંચ-
ઉપર રથામરુ આમરુ પુંખ,
બાણ મળવાનું બાણ, તલવાર,
તલવારની મૂઠ, અથાત તલકલક,
લાંડની મૂઠ, જમી, જંગ, લાકડી.
દારી, ગોદરુ, બાલો, ઘણ-મ-
ગલ, પરશુ, ડાગ-કડીવાળી લાક-
ડી, રવૈયાના આકારનું રથ બા-
ણનો અગ્રભાગ, ત્રિશુળ શક્તિ-
આદિ શસ્ત્રોના બેદો, શસ્ત્રકળાનો
અભ્યાસ, શસ્ત્રાભ્યાસનું સ્થાન,
ચતુરંગી સેનાને સજ્જ કરી યુદ્ધ
માટેનું પ્રયાણ, યુદ્ધ પહેલાં સ્વ-
પૂજનનું વિધાન, પ્રયાણ, સૈન્યસાથે
શત્રુ પ્રતિ જવું, મિત્રમળ, આલેલ
લરકરના નામ ૭૮૧-૯૬૦
ધાસ કાષ્ઠાદિ માટે સૈન્યની જહાર
જવું, યુદ્ધમા નિર્ભયપણે શત્રુ પ્રતિ

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

શત્રુ જવું. પ્રતિ જનાર, વિશાળ
છાતીવાળો, અતિશય પરાક્રમી,
યુદ્ધમાં કુશળ વિજય મેળવનાર,
છતી શક્તિય તેવો, છતવાં યોગ્ય,
અદીનજન, ઘંટા વગાડીને રાજને
જગાડનાર, ભાટ-ચરણ, મોગધ,
યુદ્ધથી પાંછો નહિ ફરનાર, સ્તુ-
તિપાઠક, સ્તુતિપાઠકનો ગ્રન્થ,
પરાક્રમ, યુદ્ધ, આહુયુદ્ધ, યુદ્ધનો
પટલ, કોલાહલવાળુ યુદ્ધ, યુદ્ધમાં
આગળ જવું, શત્રુના સૈન્યથી
દેશને થયેલી પીડા, ધાડના નામ

૭૯૧-૮૦૦

રાત્રિમાં થયેલી ધાડ, ભયકર
યુદ્ધભૂમિ અખાડો, મૂર્છા, યુદ્ધમાં
થતુ મહિરાપાત્ર, પલાયન, વિજય
પરાજય, પ્રલય ઉપદ્રવ, વેરનો બ-
દ્ધો, બલાતકાર, હલહાગાઈ, હારેલો,
નાસી ગયેલ, લડાઈમાં નિર્મલ,
પડેલો, કેદખાત્ર, કેદી, ચાર વર્ણ-
ચાર આશ્રમો, બ્રહ્મચર્ય-ગૃહસ્થ-
વાનપ્રસ્થ રાન્ધ્યાસાશ્રમ, પ્રત
ધારણ કરી ભૂમિ પર સૂઈ રહે-
નારના નામ ૮૦૦-૮૧૦
તપના કલેશને સહનાર, નિતે-
ન્દ્રિય, સોડ આચરણ, આલણ,

જેનોઈ ધારણ કરનાર બાળક,
ભિક્ષા, જેનોઈસંસ્કાર, અગ્નિ હો-
મનુ સ્થાન, પ્રતેમાં ખાખરાનો વાસ
નો બીલુનો પીલુનો પીપળાનો અને
ઉંખરાનો ઢંડ, જટા દાબનું આ-
સન, કમંડલુ, વેદ જાણનાર વિપ્ર,
યાગ કરનાર, સોમ યજ્ઞ કરનાર,
હંમેશા યજ્ઞ કરવાના સ્વભાવવાળો,
સોમરસ ખેચી યજ્ઞ કરનાર,
યજ્ઞમાં સોમરસ પીનાર, બૃહસ્પ-
તિસવ નામનો યજ્ઞ કરનાર, પો-
તાનું સર્વસ્વ આપી યજ્ઞ કરનાર,
યજ્ઞવેદ ઋગ્વેદ અને સામવેદ
જાણનાર, યજ્ઞના નામ ૮૧૧-૮૨૦
બ્રહ્મચર્ય, હોમ-દેવચર્ય, પિતૃચર્ય,
મનુષ્યચર્ય, ભૂતંચર્ય એ પાંચ મહા-
ચર્ય, શુકલપક્ષ અને કૃષ્ણપક્ષને
અ તે થતો યજ્ઞ, ઈષ્ટ દીક્ષા, યજ્ઞને
ફરતી કરેલી વાડ, વેદી, યજ્ઞની
અસ કૃત ભૂમિ, યજ્ઞનો ખીલો, યજ્ઞિય
યૂપને માથે કરેલી વલયાકાર વસ્તુ,
ધૃતથી લિપ્તચર્યસ્ત ભનો એક
ભાગ, યૂપનો અગ્રભાગ, અરણિકોષ,
ત્રણ પ્રકારના અગ્નિ, ત્રણ અગ્નિનું
ભેગુ નામ, મન્ત્રાદિથી સંસ્કારિત
અગ્નિ, કષિપ્રક્ષેપસંમયે ખોલવાની

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

ઋચ્યા, બળતણુ, રાખ, યજ્ઞમા, વપરાતું પાત્ર, યજ્ઞપાત્ર રારવો, ઉપભૂત ગુણુ અને ક્રુવા એ યજ્ઞપાત્ર વિશેષ, મત્રથી સંસ્કારિત પશુ, યજ્ઞમા થતો પશુવધ, હિંમા-માટેનું કર્મ, યજ્ઞકાર્ય, ૮૨૧-૮૩૦ અભિધાન, આમિક્ષા-ઉષ્ણ ક્ષધમા નાખેલ દહી, પાણીમા દહી નાખતા જે કોકડા થાય છે તે, દેવનાઓને આપવા યોગ્ય ઓદન, પિતૃઓને આપવા યોગ્ય ઓદન, દહીથી મિશ્ર થી, દહીં સાથે મિશ્રિત મધ, હોમ કરવાનો કુંડ, હવ્યાત્ર, યજ્ઞ કરતા બચેલું દ્રવ્ય, યજ્ઞમાં નાખતા વધેલું, યજ્ઞાન્તે શેષકર્મ. પૂર્ત-વાવ કૃવાદિ બાધવાનું કર્મ, ઇષ્ટ-યજ્ઞક્રિયા, ઇષ્ટપૂર્ત-યજ્ઞકર્મ અને વાવ કૃવા વગેરે બન્ને કરાવવા, દર્ભાનું આસન, અગ્નિહોત્રી, અગ્નિહોત્ર, ધી હોમવાની કડછી, હોમનો અગ્નિ, હોમનો ધૂમાડો, હોમની રાખ, આચમન, ધી વગેરેથી અગ્નિનું સિચન, બ્રહ્માસન, બ્રહ્મતેજ, બ્રહ્માંજલિ, બ્રહ્મણિ દુ. ગ્રન્થની આદિથી અંતસુધી આવૃત્ત કરવી, કદપ-આચાર, બ્રાહ્મ

કાય પિતૃ અને દેવત તીર્થના નામ ૮૩૧-૮૪૦

બ્રહ્મત્વ, દેવત્વ શ્રુતિનું સંસ્કાર-પૂર્વક ગ્રહણ કરવું, વેદાધ્યયન, ઉપવાસ ચાન્દ્રાયણાદિ તપવિશેષ, સન્યાસીનું અનશન વ્રત, ચારિત્ર, સર્વ પાપનો નાશ કરનારો જાપ, પગમાં પડી નમસ્કાર કરવો, જમણા ખભાની જનોઈ, ડાબા ખભાની જનોઈ, કંઠમા માલાની પેડે પહેરેલી જનોઈના નામ

૮૪૧-૮૪૫

વાલ્મીકિઋષિ, વ્યાસઋષિ, વ્યાસની માતા, પરશુરામ, નારદ, વશિષ્ઠઋષિ, અરન્ધતી, વિશ્વામિત્ર, દુર્વાસાઋષિ, ગૌતમઋષિ, યાજ્ઞવલ્ક્ય, પાર્ણિનિ વૈયાકરણ, પત-જલિઋષિ, કાત્યાયન, વ્યાક્રિ મુનિ, રંગેટાચન ઋષિ, પાલકાચ્યમુનિ, વાત્સ્યાયનમુનિ, વ્રતભગ કરનાર, સંસ્કારહીન બ્રાહ્મણ, દુરાચારી બ્રાહ્મણ, અધમ બ્રાહ્મણ, જેનો અગ્નિહોત્રાગ્નિ હોલવાઈ ગયો છે એવો બ્રાહ્મણ, જાતિ માત્રથી જીવનાર બ્રાહ્મણ, પાખંડી બ્રાહ્મણ, વેદથી રહિત બ્રાહ્મણ, સ્વાધ્યાય

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

વિનાનો, લોજનમાટે સ્વકીય, જોત્રાદિને કહેનાર, દેવનાં નૈવેદ્યને ખાનાર, કુપાકંક, સ્વવેદશાખાનાં કર્મ છોડેનાર શસ્ત્રથી આજીવિકા ચલાવનાર, ગુરુહણનાર, દેવની પૂજા માં શ્રદ્ધા રહિત, બ્રહ્મચર્ય વગેરે પાત્ર યજ્ઞથી ભ્રષ્ટ થયેલ, નિષિદ્ધ વસ્તુમાં રુચિવાળો, સૂતો હોય ને સૂર્યોદય થાય, સૂતો હોય ને સૂર્યાસ્ત થાય હોમ નહીં કરનાર, અગ્નિ હોત્રના ઇલથી માગી ખાનાર, શૂદ્રના ધનથી હોમ કરનારનાં નામ

૮૪૬-૮૬૧

ચાહવાહવાદી, બૌદ્ધ, નૈયાયિક, સામ્ય, વૈશેષિક, ચાર્વાક-નાસ્તિક, આજીવાર્કિક-દર્શનકાર છે, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, વેપાર પશુ અને ખેતી એ ત્રણ પ્રકારની આજીવિકા, આજીવિકા, ધાન્યના દાણા એકઠા કરવા તે ઉંછ, ધાન્યની મંજરી લેવી તે શિલ, એ બન્નેનું સાથે ગ્રહણ કરવું તે ઋત, ખેતી, માગવાથી મળેલું, માગ્યા વિના મળેલું, ચારી, વાણિજ્ય, વેપારી, ખરીદનાર, વેચનાર, મૂલ્ય, પુંજ,

નફા, સાદુ-અદલો બદલો કરવો, થાપણ, થાપણ પાછી આપવી,

૮૬૧-૮૭૦

ક્રેમવસ્તુ, ક્રેમમાટે મૂકેલું દ્રવ્ય, ખરીદવા યોગ્ય, ખરીદવા માટે નક્કી કરી બહાનું આપવું, વકરો, ગણી શકાય તેવું, સખ્યા (એક-બે વિગેરે), એકથી પરાર્ધ પર્યન્તની સખ્યા, અસખ્ય-દ્વીપ-સમુદ્રાદિ, અનન્ત પુદ્ગલ, આત્માદિ, વહાણવટી, વહાણ, વહાણ ચલાવવાને માટે શક્તિવાન, સુકાની-ખલાસી, નૌકા નાનું વહાણ, દ્રોણી-કાષ્ટનું ભાજન વિશેષ, હલેસુ, સઠ, વહાણના વચલા દડો, વહાણનો અગ્રભાગ, વહાણનો કચરો કાઢવા માટેનું સાધન, નાવનું પાણી ઉલેચાય તે-ખોખ, વહાણનું સુકાન, મછવો, વહાણનું ભાડું, વ્યાજથી આજીવિકા ચલાવનાર, વ્યાજનો ધધો

૮૭૧-૮૮૦

વ્યાજ, કરજ-દેવું, માગીને મેળવેલ, સાટામાં લીધેલી વસ્તુ, દેવાદાર, લેણદાર, જમીન, સાક્ષી, ગીરો, મૂકેલ વસ્તુ, માપ મજન,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

ત્રણ પ્રકારનાં માપ

૧. પૌતવમાપ-માસો, રતિ, કર્ષ, પલ, સુવર્ણકર્ષ, સુવર્ણપલ, સો પલ, ભાર, દશભાર.

૨. કુડવમાપ-પસલી, પ્રસ્થ, આઢક, દ્રોણ, ખારી.

૩. હાથ વગેરેનું માપ-હસ્ત, દડ, ગાઉ, બેગાઉ, યોજનના નામ. પશુપાલની વૃત્તિ, ગાયવાળો, ગોપાળ, ગાયોનેમાટે નિમાયેલ, રખારી, ખેડૂત, મોડું હળ, હળ, હળનો દડ, હળથી પાડેલી રેખા, દડ રહિત હળ, કોસ-લોખડી ફળુ

૮૮૧-૮૯૧

દાતરહુ, દાતરડાનો હાથો, ખેત-રની ભૂમીને સરખી કરવી, કોદાળી, પાવડો, ચાખુક, જોતરું, હથોડો, ખળામા બળદ બાધવાનું કાક, ચક્ર, મિશ્રજનતિ-મૂર્ધાવસિક્તથી રચકાર સુધીનાં ૧૨ નામ-મૂર્ધાવસિક્ત, અમ્બઘ, પારાશવ. માહિબ્ય, ઉગ્ર, કરણ, આયોગવ, દાતા, ચડાલ, માગધ, વૈદેહક, સૂત (આ પ્રમાણે ચક્રના-૧૨ ભેદ છે.) રચકારક, શિલ્પી, શિલ્પી-ઓનો સમુદાય, શિલ્પ-કળા,

માળી, માલણનાં નામ ૮૯૨-૯૦૦

કલાલ-મદિરા વેચનાર, મદિરા, મહુડાનો દારુ, શેરડી વગેરેનો દારુ, મદિરાનો કાદવ, સુરાખીજ, મદિરા બનાવવાની ક્રિયા, મઘની-તર, મદિરાપાત્ર, દારુનું પીકું, મઘ પીવાનો કંમ, સાથે પીવું, દારુ પીવા બેઠેલી મડળી, મઘ પીવાની પ્રીતિને ઉત્પન્ન કરનારો ભક્ષ્યપદ્ધર્થ, સોની, મૂષા, ધમણ, મોતી વગેરે વીંધવાનું શસ્ત્ર, કસો-ટીનો પત્થર, સાણસી, ફાળકો, ઝવેરી, કસારો, શખ, છીપ વગેરેના ધરણા કરી વેચનાર, દરજનાં નામ

૯૦૧ ૯૧૦

કાતર, સોય, સોયનો દોરો, રેંટીઓ, પીજવાનું યન્ત્ર, સીવવું, થેલી, વણકર, વણવાનું સાધન-તાસની, વણવું, વણકરની સાળ, સૂતર, ધોખી, મોચી, જોડા, પગ પ્રમાણે વિસ્તારવાળો જોડો-મોજડી, ચર્મદોરી, ચારી-ચર્મ કાપવાનું શસ્ત્ર, કુંભાર, સરા-ણિયો-શસ્ત્ર ધસનાર, ધાચી, ખોળ, સુથાર, આમ્યસુથાર, સ્વતત્ર સુથાર, વાંસલો, કરવત, વાધો-ડિયું, કુહાડો, ટાકણ, લુંહાર,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

લોહાનો ધણુ, ધાતુ કે પાંદડાં
કાપવાની છીછી, કાષ્ટ કે લોહાની
સળીના નામ ૯૧૧-૯૨૦
કદોઈ, કદાઈ, ચિત્રકાર, ચિતા-
રાની પીછી, ચિત્ર, કડિયો, માટી,
વગેરેના રમકડા, હળમ, હળમત,
પ્રથુ શોધવાનું શસ્ત્ર, પૂળરી,
મૃદગ વગેરે વગાડનાર, વીણા
વગાડનાર, વાસળી વગાડનાર,
હાથનો તાલ દેનાર, ઈન્દ્રજલિક-
બાજીગર, ઈન્દ્રજળ, ગાશ્ડી વિદ્યા,
કૌતુક, શિકારી, શિકાર, વાધરી,
મૃગને પકડવાની જળ, દોરકું,
માછીમાર, મત્સ્ય પકડવાનો
આકડો, મત્સ્ય પકડવાની જળ,
મત્સ્ય પકડવાનો કરડિયો, પક્ષીઓ,
હણનાર, કસાઈ, પ્રથુને હણવાનું
સ્થાન, પાશ-જળ, મૃગાદિ
બાધવા માટેની ગાઠ, મૃગાદિને
પાડવા માટેનો ખાડો, પ્રથુ વગેરેને
પકડવાનો ફાંસો, નીચ, ચંડાલ,
બીલ વગેરે મ્લેચ્છ જાતિઓના
નામ ૯૨૧-૯૩૪

इति तृतीयमर्थकाण्ड ॥३॥

अथ चतुर्थतिर्यक्काण्डः

પૃથ્વી, સ્વર્ગ અને પૃથિવી, (એક

સાથે બંનેના વાયક.) સર્વ જાતનું
ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય તેવી પૃથ્વી,
ઉપરભૂમિ, સ્થળ-જળ વિનાની
અકૃત્રિમ ભૂમિ, નિર્જલ પ્રદેશ,
નહિ એડેલી ભૂમિ, માટી, ખારી
માટી, સારી માટી, મીઠા(લવણ)
ની ખાણ, સમુદ્રનું લવણ, સિંધવ,
સાગર મીઠું, ખીડ લવણ, સચળ,
કળો, સચળ, જવખાર, ટકણ-
ખાર, સાજીખાર, સાજીના નામ

૯૩૫-૯૪૫

૧૫ કર્મભૂમિઓ, ૩૦ કલભૂ-
મિઓ-અકર્મભૂમિઓના ક્ષેત્ર,
દેશ, આર્યાવર્ત, ૬૩ શલાકા પુરુ-
ષોની જન્મભૂમિ, પ્રમાગથી હરદાર
સુધી તથા ગંગા અને યમુનાનો
મધ્ય પ્રદેશ સરસ્વતી અને દ્વપ-
દતીનો મધ્ય ભાગ, કુરુક્ષેત્રમા
પાય રામહરના મધ્ય ભાગ, કુરુ-
ક્ષેત્રનો ખાર યોજન સુધીનો ભાગ,
મધ્યદેશ-હિમાલય અને વિન્ધ્યા-
ચલની વચ્ચેનો ભાગ, શરાવતી
નદીનો પૂર્વ અને દક્ષિણનો દેશ,
શરાવતી નદીનો પશ્ચિમ અને
ઉત્તરનો દેશ, મ્લેચ્છનો દેશ, સકેદ
માટીવાળો દેશ, સારી ભૂમિવાળો

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

દેશ, કાળીભૂમિવાળો દેશ, નિર્જલ દેશ, બહુ જલવાળો દેશ, જલ-
પ્રાય દેશ, કુમુદવાળો પ્રદેશ, બહુ
નેતરવાળો પ્રદેશ, ઘણાં બરવાળો
દેશ, લીલા ધાસવાળો દેશ, નદીના
પાણીવડે ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય તેવો
દેશ, વૃષ્ટિવડે ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય
તેવા દેશના નામ ૯૪૬-૯૫૫
કામરૂપ-આસામ, માલવ, પૂર્વ
હિન્દુસ્તાન, બગાલ, બિહાર,
સાલ્વ દેશ, મારવાડ, ત્રિગર્ત-
દેશ, તર્જિક, કાશ્મીર, વાહીક
દેશ, અરબસ્તાન, તુર્ક-
સ્તાન, કાશ્પદેશ, લપાક-
દેશ, સૌવીર દેશ, અહિચ્છેત્રદેશ,
મગધ દેશ, મલબાર-ઓરિસા દેશ,
કુન્તલ દેશના નામ ૯૫૬-૯૬૧
ગામ, પાડો-ગામનો અર્ધભાગ,
મર્યાદા, ગામનો સીમાડો, ગામનો
મધ્યગત જંગલ વિભાગ, સીમાડો,
ખેડેલી ભૂમિ, ગાયનો વાડો, પૂર્વે
ગામનો વાડો હોય તેવું સ્થાન,
જ્યાં ગાયો ચરીને વૃક્ષ થાય એવું
સ્થાન, ખેતર, પૂલ, શક વાવવાનું
ખેતર, ડાગરનું ખેતર, સાડી
ચોખા થઈ શકે તેવું ખેતર, કાદરા

મગ કાંગ શણ અળશી જલ તંત્ર
અને અંડનું ખેતર, હળથી ખેડી-
શકાય તેવું ખેતર, ત્રણ વાર
ખેડેલું ખેતર, એ વાર ખેડેલું
ખેતર, પ્રથમ વાવીને ખેડેલું, એક
દ્રોણ પ્રમાણ ધાન્ય વાવી શકાય
તેવું ખેતર, એક દ્રોણ અનાજ
રાધી શકાય તેવું વાસણ, એક
આઠક પ્રમાણ ધાન્ય વાવી શકાય
તેવું ખેતર, ખણ, ચૂર્ણ, ધૂળ,
માટીનું ઢેકું, રાફડો, ૯૬૧-૯૭૧
નગર, ગામનું-પરું, નગરનો અર્ધો
વિસ્તાર, રાજધાની, દિલ્હો, ગંધ-
રાજર્ષિની નગરી, કાન્ધુબજાર-
કનોજ, કાશી, અયોધ્યા, મિથિલા,
એલી દેશની નગરી, કૌશામ્બી,
ઉન્નયિની, પાટલિપુત્ર-પટના,
ચંપાપુરી, બાણાસુરનું નગર,
મથુરા, દિલ્હી, તામ્રલિપ્તી નગરી,
કુંડિનપુર, દારકા, નલરાજની
નગરી, કોટ, કોટની મૂળ ભૂમિ,
૯૭૧-૯૮૦

કિલ્લાના કાગરા, કિલ્લાની ઉપરનો
સમભાગ, નગરનો દરવાજો, નગરની
શેરી, નગરનો દ્વાર પાસે ચઢવા
ઉતરવાનો ઢાળ, ઘરમાં પેસવા

શ્લોકાંક

નીકળવાનું પ્રથમદ્વાર, નગરાદિકને
કરતી વાડ, ભાગ, સારો ભાગ,
ઉત્તરભાગ, કુભાગ, દૂર અને અન્ય
ભાગ, વિકટભાગ, સુરગ-ભૂમિની
અંદરનો ગૂઢભાગ, ચૌદુ, ત્રણ
અને એ રસ્તા ભેગા થાય તેવું
સ્થાન, રાજભાગ, અન્નર, સ્થાન,
ત્રણ ભાગ ભેગા થાય તેવું સ્થાન,
ધણી રસ્તા ભેગા થાય તેવું સ્થાન,
શમશાન, ઘર માટેની ભૂમિ,
ઘરનાં નામ. ૯૮૧-૯૮૨
પ્રત્યેક વગેરેથી બાંધેલી ભૂમિ,
ચોક્કવાળું ઘર, રાજમહેલ, મડપ.
વગેરેથી વિભૂષિત રાજમહેલ તંબુ
વગેરે, પ્રવેશદ્વાર, દેવમંદિર અને
રાજમહેલ, હવેલી. મઠ, ઝુપડી,
નિનમંદિર, ઘરનો મધ્યખંડ-
ગભારો, લડાર, અગાસી, ટક-
શાલ, તુલકાષ્ટની ઝુપડી, બલિ-
ઘર, બલિગૃહથી પૂર્વ દિશામાં કરેલો
મડપ, અથર્વાણુ પેદપાઠીનું શાન્તિ-
ગૃહ, સલોગૃહ તેલની ઘાણી,
સૂતિકાગૃહ, રસોડું, હસ્તિશાલા,
અશ્વશાલા, ગોશાલા, ચિત્રશાલા,
કુભારશાલા, તંતુશાલા, હનુમતનું
સ્થાન, નિશિદિપશાલા, દાનશાલાના

શ્લોકાંક

નામ ૯૮૩-૧૦૦૦
આશ્રમ પ્રાકોશીનું ઘર, પરણ,
દારુ પીવાનું સ્થાન, ભીલોનું સ્થાન,
ગોવાલોનું સ્થાન, દુકાન, ઘણિકા-
ગૃહ, મડપ, ભીત, અસ્થિવાળી
ભીત, વેદિકા, આગણુ, દાર, ભોગળ,
નાનો આગળીઓ, કુંચી, તાળું,
તાળુ ઉઘાડવાનું યન્ત્ર-
વિશેષ, ઓતરંગ, દાર ઉપરનું
કાષ્ઠ, કમોડ, અડકી, ગુમદાર,
તોરણ, તોરણ ઉપર બાંધેલી માંગ-
લિક માળો, કુભી, સ્તંભનું
આધારભૂત લાકડું, ભારવટિયાં,
ઘરનો ઉબરો, દારની આગળનો
ઓટલો, કચુતરખાનું, છાપર, ૧૦૦૦-૧૦૧૦
છાપરાનો અગ્રભાગ, ઝુલતી અટારી,
છાપરાનો આધાર, પીટી, ઝરખો,
ગવાક્ષ-ગોખ, અન્નનો કોઠાર,
ખૂણો, પગથિયું, કાદર, સ્તંભ,
કાષ્ઠ વગેરેની પૂતલી, ચીતરેલી
પૂતલી, શ્રીમન્તોના ઘરોની વિશેષ
પ્રકારની રચનાઓ, દાભેડો, પેટી,
સાવરણી, કચરો, ખાડણીઓ, છાંડાં
કાઢવાં, ધાન્ય વગેરેનું ખાંડવું,
સાદડી, સામેણું, કરડિયો, ત્રાલણી,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

સૂપકું, ચૂલો, યાળી, ઘડો, સગડી,
 કડાઈ, કલાકુ ૧૦૧૧-૧૦૨૦
 કડછી, ડોચો, ઝારી, નાલિયેરની
 કાચલી, લોઢાની કડાઈ, મોટો ઘડો,
 સાગર, રવૈયો, રવૈયો બાધવાનો
 ખીલો, શકોર, ખાલો, મોટું કુડલું,
 નાતું કુડલું, મસક, ચર્મની ઝારી,
 દરેક જાતનાં વાસણ, વાસણ, મોટું
 વાસણ, ઢાકણ, પર્વત, ઉદ્યાયલ,
 અસ્તાયલ, હિમાલય, હિમાલય-
 નો પુત્ર, અષ્ટાપદ, કૌચપર્વત,
 મલયાયલ, માલ્યવાન, વિધ્યાયલ,
 શત્રુંજય-સિદ્ધાયલ, મદરાયલ,
 ત્રિકુટાયલના નામ ૧૦૨૦-૧૦૩૦
 ગિરનાર, કુલાયલ, 'લોકાલોક'
 નાંમનો કલ્પિત પર્વત, મેરુપર્વત,
 શિખર, ભૃગુપાત-પર્વત ઉપરથી
 પડવાનું સ્થાન, પર્વતનો મધ્ય-
 ભાગ, કૃત્રિમ ગુફા સ્વાભાવિક ગુફા
 એ પર્વતની સંધી, નાનાં પર્વતો,
 પર્વતના દાત જેવા નીકળતા
 ભાગો, પર્વતની ઊર્ધ્વભૂમિ,
 નીચેની ભૂમિ, નળેટી, પર્વત
 ઉપરનો સમ્ભાગ, પથરું પર્વત-
 માથી છૂટા પડેલ મોટા પથરો,
 ખાણ, ગેર-પર્વતમાંથી નીકળતી

મોતું વગેરે ધાતુ, ખડી, લોહું,
 લોઢાનો કાટ, મુવર્ણાદિ સર્વ
 ધાતુઓ, લોઢાની કાશ, ત્રાપ્પુ,
 સીસું ૧૦૩૦-૧૦૪૧

કલઈ, રૂપ, અકુપ્ય-સોત રૂપ
 અને સોના રૂપાના સિક્કા આશૂ-
 પણ વગેરે, કુપ્ય સોના અને રૂપા
 સિવાયની ધાતુ, કુપ્ય અથવા
 અકુપ્ય-દીનાર વગેરે, અલંકાર
 માટેનું સોત, સોત અને રૂપાથી
 મિશ્રધાતુ, પિત્તળ વિશેષ, પિત્તળ, એક
 જાતનું પિત્તળ, કાંસુ, પંચધાતુ, એક
 જાતનું લોહું, પારો ૧૦૪૨-૧૦૫૦
 અબરખ, સુગમો, મોરથુથુ, એક
 જાતનું મોરથુથું, ખાપરીઈ, રસા-
 જન-કુસુમાજન, ખાપરિમા-ફૂલ,
 માલિક ધાતુ, હીરાકસી, ફટકડી,
 રાતી હીરાકસી, એક જાતની હીરા-
 કસી, ગન્ધક, હરતાલ, મણસીલનાં
 નામ ૧૦૫૧-૧૦૬૦

સિન્દૂર, હિંગળો, શિલાજીત, કાચ
 લવણ, કાળો સુરમો, હીરાખોળ
 રત્ન, વૈડ્ય રત્ન, મરકત મણિ,
 માણેક, નીલમણિ, હીરો, વિરાટ
 દેશમાં, થયેલ હીરો, પરવાલા
 સૂર્યકાન્તમણિ, ચન્દ્રકાન્ત મણિ,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

ક્ષીરસ્ફટિકરત્ન, તૈલસ્ફટિકરત્ન,
ક્ષીરસ્ફટિકરત્ન અને તૈલસ્ફટિકથી
લિન્ન સૂર્યકાન્ત અને ચન્દ્રકાન્ત
મણિ-આકાશ સ્ફટિક કહેવાય
છે, મોતીના નામ ૧૦૬૧-૧૦૬૮
इति पृथ्वीकायः ।

અથાપ્કાયઃ

જળ-પાણી, અત્યંત ઉંડું, ગભીર,
છીછરું, નિર્મળ, મલિન, હિમ-
અરક્ષ, હિમનો સમૂહ, સમુદ્ર, દ્વીપ
અને સમુદ્રો અસંખ્યાતિ છે પણ
અન્ય મેતમા સાતજ સમુદ્ર છે તે
આ પ્રમાણે ૧ લવણ, ૨ ક્ષીર
૩ દધિ, ૪ ધૂત, ૫ સુરો, ૬
ધક્ષિ, ૭ સ્વાદુજળ સમુદ્ર, પાણીનાં
મોળાં, પાણીનાં મોટાં તરંગો-
મોળાં, પાણીનું ચક્રાકારે ભ્રમણું,
પાણીની ભરતી, સમુદ્રફણ, પર-
પોટો, સમુદ્રનો કિનારો, કાઠો,
રેતાળ જમીન, દ્વીપ, સાંમો કાઠો,
આ સરકનો કાઠો, અને કિના-
રાની વચ્ચેનો જલપટ, નદીના
નામ ૧૦૬૯-૧૦૮૦

ગંગા, યમુના, નર્મદા, ગોદાવરી,
તાપી, સતલજ, કાવેરી, કરતાધી,

ચન્દ્રમાળા, ગોમતી, સરસ્વતી,
ખિયાસ-ખનાસ, બાહુદા, વૈતરણી
નદી, સ્વાભાવિક જળનો પ્રવાહ,
પ્રવાહ, ઘાટ-પાણીનો આરો,
જલની વૃદ્ધિ, વમળ-નદીનો વળાંક,
ચક્રાકારે જળનું નીચે જવું, વધી
ગયેલા પાણીને નીકળવાનો રસ્તો,
સુકી નદીમાં પાણી માટે કરેલા
ખાડા-વહેણાઓ, પાણી જવા
માટેની પ્રનાળ, નીક, રેતી, જળ-
ખિન્દુ, કાદવ, શૌણ નદી, મોટી
નદી અને નદના નામ

૧૦૮૧-૧૦૯૧

ગિંડો દ્રહ, કૂવો, ગરગડી, કૂવાનું
ચણેલું ઢાકણ, હવાડો, વાવડી,
નાનો કૂવો, રેટ, અરધદ્ર, સ્વા-
ભાવિક તળાવ, ખોદેલી તળાવડી,
તળાવ, નાનું સરોવર, ખાંધ,
ક્યારો, બાધેલો બધ, ઝરાણુ, જલ-
શયના નામ.

इति अप्कायः ।

અથ તેજસ્કાયઃ

અગ્નિ, અગ્નિની પ્રિયા, વડવાનલ,
દાવામલ, વીજળાનો અગ્નિ, ઇ-
ણાનો અગ્નિ, ફાતરાનો અગ્નિ, દાઝ-

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

વાથી આવેલો જ્વર, ઊભા-હુક,
અગ્નિની જ્વલ, અગ્નિની જ્વાળા,
મોટી જ્વાળા, અગ્નિકણ, જ્વાળા-
રહિત અગ્નિ, ઉપાડીયું, ધૂમાડો,
વીજળીના નામ ૧૦૯૧-૧૧૦૫

इति तेजस्काय ।

अथ वायुकायः

પવન, વરસાદ સહિત પવન-આપટા,
શરીરમાં પાચ પ્રકારના વાયુ હોય
છે, -તે આ પ્રમાણે-૧-પ્રાણ, ૨
અપાન, ૩ સમાન, ૪ ઉદાન, ૫
આન ૧૧૦૬-૧૧૦૯

इति वायुकाय ॥

अथ वनस्पतिकायः

જંગલ, ધણા ધાસવાળુ વન,
બગીચો, ઘરની પાસેનો બગીચો,
નગરની બહારનો બગીચો, સાધા-
રણ બગીચો, રાણીઓને માટેનો
ભાગ, અમાત્યાક્તિના ઘરની પાસેનો
બગીચો, નાની વાડી, વૃક્ષ, લતા-
ગૃહ, પ્રથમ ફૂલ આવી કળ આવે
તેવું ઝાડ, ફૂલ ન આવતાં પ્રથમથી
જ- કળ આવે તેવું ઝાડ, ફળે તેવું
વૃક્ષ, વાઝિયું વૃક્ષ, ફળવાળું,

ફળ પરિપક્વ થતાં ઝાડ નાથ
પામે તે ઘઉં વગેરે, જટાકાર મૂળ
અને, શાખાઓ નાની હોય તેવું
ઝાડ, વેલો, વિસ્તાર પામેલો વેલો,
અંકુરો, ગાંઠમાથી નીકળેલો
અંકુરો, ડાળી, મોટી ડાળી, થડ,
મૂળથી શાખા મુધીનો ભાગ,
ઝાડનું મૂળ, થડ અને-શાખા વગર
વૃક્ષના નામ. ૧૧૧૦-૧૧૨૦
વૃક્ષાગ્રભાગ, વૃક્ષનું મૂલ્ય વૃક્ષાદિતું
સરવ, જાલ, વૃક્ષનું હુંહું, કાષ્ઠ,
કોટર, મંજરી, પાલ્કું, કુંપળ,
નવીન કુંપળો, પ્રવાલનો અગ્રભાગ,
પાંદડાની નસ, વૃક્ષનો વિસ્તાર,
ફૂલ, કળીનો સમૂહ, પુષ્પની કળી;
અર્ધખીલેલી કળી, ગુચ્છો, ફૂલની
રજ, પુષ્પરસ, ડીટ ખીલેલું પુષ્પ
સ કુચિત પુષ્પ, વૃક્ષાદિતું ફળ, શુષ્ક
ફળ, કાચું ફળ, ગાંઠ, ખીજનો
કોશ ૧૧૨૧-૧૧૩૧
પીપળો, પીંપળ, વડ, ઉબરાનું વૃક્ષ,
કાળા ઉબરાનું વૃક્ષ, આખો, સમ-
પર્ણ, સરગવો, શ્વેત સરગવો,
મુત્રાગ, બકુલવૃક્ષ, આસો પાલવનું
વૃક્ષ, અર્જુનવૃક્ષ, ખીલી વૃક્ષ, પીળો
બાણપુષ્પ, પલાશવૃક્ષ, તાડ, કેળ,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

કણેર, ઇન્દ્રજવનુ વૃક્ષ, નેતર, બોરડી,
કદંબ, શાલવૃક્ષ, અરિહનુ વૃક્ષ,
લીમડો, હિન્નલવૃક્ષ, કપાસનો
છોડ, કપાસ, ગરમાળો, અરગુશી,
કરંજવૃક્ષ, થોર, દ્વિધિયો થોર,
વિલાયતીથોરનાં નામ ૧૧૩૧-૧૧૪૦
કિપાક વૃક્ષ, કદપવૃક્ષ, મહુડો,
પીલુનુ ઝાડ, ગૂગળનુ ઝાડ, ચારો-
લીનું વૃક્ષ, તિનિશવૃક્ષ, નારંગીનુ
વૃક્ષ, ઇગોરીઓ, સીવણુ વૃક્ષ,
આબલી, મોટી ગુદી, અસનવૃક્ષ;
કાંકય, ભોજપત્રનુ વૃક્ષ, કણેર,
સમુદ્રફળ, આમળા, બહેડા, હરડે,
ત્રિફલા, તમાલ વૃક્ષ, ચપો, સિન્દુ-
વાર માધવીલતા જરવંદી, ચમેલી,
મોગરો, બટમોગરો, જુઇ, પીળા-
ફુલવાલી જુઇ, પિમગુ, બપોરીઓ,
કુટજવૃક્ષ, લીણુ, બીજોઈ, કેરડો,
એરંડો, ધાવડી વૃક્ષનાં નામ,

૧૧૪૧-૧૧૫૦

કૌવચ, ધતુરો, કોઠ, નાળિયેરી,
જગલી આળો, કેવડો, કૌવિદાર-
વૃક્ષ, સદ્લકીગજપ્રિય વનસ્પતિ
વિશેષ, વાસ; હિંદ્રમા પવન ભરાતા
શબ્દ થાય તેવો વાસ, વાસ કપૂર,
સોપારીનુ ઝાડ, સોપારી, નાગર-

વેલ, તુંબડી, ચણોઠી, દ્રાક્ષ, ગોખર,
ગરણી, બેડી ભોંમરીગણી, ગળો,
ઇન્દ્રવારણી, કાજાવાળાનું મૂળ,
કાળો વાળો, સુગંધી વાળો, પુવા-
ડીઆનુ વૃક્ષ, કસુંબો, લોધ્ર, કમ-
લનો વેલો, કમળના નામ.

૧૧૫૧-૧૧૬૨

શ્વેતકમળ, રક્તકમળ, કુમુદનો
વેલ, કુમુદ, ચન્દ્રવિકાસી શ્વેત
કમળ, નીલ કમળ, સધ્યાવિકાસી
રક્ત કમળ અને શ્વેત કમળ,
કમળનો ડોડો, કમળની નાળ,
કેસરાં, કમળ વગેરેનું નવું પાંદડું,
કમળ વગેરેનો કદ, ચન્દ્રવિકાસી
નળનો કદ, સેવાલ, ધાન્ય, ડાંગ-
રની એક જાત, સાડી ચોખા,
શાલી, કલમી ચોખા, લાલ
ચોખા, સુગંધી ચોખા, જવ,
લીલો જવ, મસુર, વટાણાનો
નામ

૧૧૬૨-૧૧૭૧

ચણો, અડદ, મગ, પીળા મગ,
કાળા મગ, જગલી મગ, મઠ,
ધઉ, વાલ, કલથી, નાની કલથી,
તુવેર, બાકળા, વન્ય વ્રીહિ, હલકા
ચોખા, ડાંગ, કાળી લાલ સફેદ
અને પીળી કાગ. કોદરા, કાગ

શ્લોકક

શ્લોકક

જાતિનું ધાન્ય વિશેષ, જુવાર,
શણ, અળશી, બટી, જગલી
તલ, ઉગી ન શકે તેવા તલ,
સરસવ, સ્વેત સરસવનાં નામ

૧૧૭૧-૧૧૮૦

કસાડો, ઘાસ, સર્વજાતનું વૃક્ષ,
ઝેર, 'હત્રાદ્રવ' વગેરે ૩૪
સ્થાવરવિષ, અગ્રગીજ વગેરે વન-
સ્પતિ કાચની જમૂલ જાનિઓના

નામ

૧૧૮૧-૧૨૦૧

શમીધાન્ય-અડદ મગ વગેરે, શુક્ર-

ધાન્ય-જવ ઘઉં વગેરે, ધાન્યના

દાણાનો અગ્રભાગ, કણશર્કુ,

ધાન્યનો છોડ, સાઠો, પગળ-

કડબ, ફાતરાં-કુદસી, પરાળ વગે-

રેનો ભૂકો, મસજેલુ ધાન્ય, સાદ

કગએલુ ધાન્ય, મૂલા વગેરે દલ

પ્રકારના શાક, તાંદળજો, ગીલો-

ડાનો વેલો, હિરણ દોડી, ચીલની

ભાજી, પાલખાની ભાજી, લસણ,

ગાજર અને કુગળી, ભોંગગે,

કાકભાચી, કારેલી, કોળું, પટોળ,

કાકડી, સરણું, આદુ, તમાલ પત્ર,

મૂળાનાં નામ ૧૧૮૧-૧૧૯૦

નડ જાતિનું ઘાસ, બાલતણુ, એક-

જાતનું ઘાસ, 'રેંસાનું' ઘાસ,

દર્ભ, મુળ નામનું ઘાસ, ધરો

બર, મોથ, ભદ્રમોથ-ઉત્તમ નાગ-

રમોથ, એક જાતનું કોમળ ઘાસ,

શેલડી, (કાંતાર-પુરૂ વગેરે શેલ-

ડીનાં ભેદો) ઇંદુ મૂલ,

કતિ વનસ્પતિકાચનાં

અથ હોન્દ્રિયનામાનિ

શરીરની અંદર થનાગ કરમિયા,

બહાર થનાગે નાનો કીડો, નાના

કીડા, નાના કરમિયા, કાછનો,

કીડો, અળસિયા, ગંડોલા, જળો,

મોતીની છીપ, શંખ, શંખલા,

છીપો, કોડી, જળોના આકારનું

જળચર જાંતુનાં નામ ૧૨૦૨-૧૨૦૬

અથ ત્રોન્દ્રિયનામાનિ —

મકોડો, કીડી, મોટા માથાવાળી

નાની કીડી, ધીમેલ, ઉધેઈ, લીખ,

જુ, ગીગોડી, જાણના કીડા,

માકડ, ઇંદ્રગોપ, કાનખજુરાના

નામ ૧૨૦૬-૧૨૧૦

અથ ચતુરિન્દ્રિયનામાનિ

કરોળિયો, વીંછી, વીંછીનો

આંકડો, લમરો, આગીઓ, તીક,

મધમાખી, મધ, મીણુ, કીચી

માખી, બગતરા, ડાંસ, નાના

ડાસ, ભમરા જેવું જીવકું, તમ-

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

રૂનાં નામ ૧૨૧૦-૧૨૧૬
અથ સ્થલચર પચ્ચેન્દ્રિયનામાનિ-
પશુ, હિંસક પશુ, હાથી, હાથણી,
ચાર પ્રકારની હાથીની જાતિઓ,
સમય થયે પણ દાતવિનાનો અને
ટૂકા અગવાળો હાથી, પ્રાંચ દશ
વીશ અને ત્રીસ વર્ષનો હાથી,
ટોળાનો નાયક, મદોન્મત્ત હાથીનાં
નામ ૧૨૧૬-૧૨૨૦
ધણા મદવાળો હાથી, મદવિનાનો
હાથી, યુદ્ધમાટે સજ્જ કરેલો
હાથી, વક ધા કરનાર હાથી, દુષ્ટ
હાથી, અકુશને નહિ ગણનારો
હાથી, રાજાને યોગ્ય હાથી, યુદ્ધને
યોગ્ય હાથી, દીર્ઘ દંતવાળો હાથી,
હાથીઓનો સમુદાય, મદ, સૂદ-
માથી ઉડતા જલકણુ, સૂદ, સૂદનો
અગ્રભાગ, હાથીની આગળી,
હાથીનાં બંને દંતશ્લ, હાથીનો
સ્કંધ, હાથીનું કર્ણમૂલ, આખનો
ગોળો, આખનો ખૂણો, ગડસ્થળ,
હાથીનું લલાટ, કુભસ્થળનો
અધોભાગ, કુભસ્થળ, બે કુભ-
સ્થળનો મધ્યભાગ, કુભસ્થળના
મધ્યભાગથી નીચેનો ભાગ, કુભ-
સ્થળ અને લલાટથી નીચેનો ભાગ,

દંતશ્લની વચ્ચેનો ભાગ, પૂછડાનું
મૂળ, હાથીનો આગળનો ભાગ,
પડખાનો ભાગ, પગ જ ધા વિગેરે
આગળનો પ્રદેશ, પાછળી જ ધ
વિગેરેનો ભાગ હાથીને
યૌવન અવસ્થામા દેહ પર થતાં
રક્ત બિંદુઓ, પગે બાંધવાની
શ ખલા, હાથીને બાંધવાની જગ્યા,
હાથીનો તંગ, વાસનો પરાણો,
હાથીને બાંધવાનો સ્તંભ-ખીલો,
અકુશનો નામ, ૧૨૨૧-૧૨૩૦
અકુશનો અગ્રભાગ, અકુશથી
વારણુ, હાથીને ચલાવવામાં મહા-
વતના પગની સંજ્ઞા, થત અને
યાત એ બંને, હાથીની કેડપડ
બાંધવાનો ચર્મનો દોર, હાથીને
ગળે બાંધવાનું બધન, ઘોડો,
ઘોડી, નાની વમનો ઘોડો-વછેરો,
અધિક વેગવાળો ઘોડો, રથને
વહન કરનાર ઘોડો, કુલીન ઘોડો,
સિંધુ અરબસ્તાન ધરાન કબોજ
અને વાલ્હિક-દેશના ઘોડા, સુશિ-
ક્ષિત ઘોડો, દુર્વિનીત ઘોડો,
ચાલુકને યોગ્ય ઘોડો, દ્વિયાદિ
ઉપર પ્રસસ્ત આવર્તવાળો ઘોડો,
પચકલ્યાણી ઘોડો, અષ્ટમ ગલ-

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

વાળો ઘોડો, સફેદ ઘોડો, સફેદ અને
પીળો ઘોડો, અમૃત જેવા વર્ણુવાળો
ઘોડો, પીળા, શ્યામ, લાલ, લીલો,
કપિલ વર્ણુવાળો ઘોડો, સફેદ
કેશવ અને પૂંછડાવાળો, કર્ષક
સફેદ અને શ્યામ જંઘાવાળો,
ગધેડાના સરખો ઘોડો, ગુલાબી
ગંગો ઘોડો ૧૨૭૧-૧૨૪૦

કર્ષક પીળો અને જાનુ પ્રદેશમાં
શ્યામ વર્ણુવાળો ઘોડો, ઉકનાદ-
પીત લાલ કાતિવ જો ઘોડો, રાના
કમલ સરખી કાતિવાળો, પીત અને
લીલી કાતિવાળો, સફેદ કાચ જેવો
કાબરચીતરો, અશ્વમેધ યજ્ઞનો
ઘોડો, ઘોડાની નાસિકા, ઘોડાનો
મધ્ય ભાગ ગળાનો પ્રદેશ, ખરી,
પૂંછડું, ઘોડાનું જમીન ઉપર
આળોટવું, પાંચ પ્રકારની ઘોડાની
ગતિ-ચાલ, તે-૧ ઘોરિત, ૨
વલ્ગિત, ૩ પ્લુત. ૪ ઉત્તેજિત
૫ ઉત્તેરિત, ઘોડો એક દિવસ
જેટલું જઈ શકે તેટલો માર્ગ,
લગામનાં નામ- ૧૨૪૧-૧૨૫૧
ઘોડાનો તંગ, દાંમણ, ઘોડાનું
બખતર, ચાપુક, લગામ, પલાણ,
વીત-નકામાં હાથી ઘોડા, ખચ્ચર,
ઊંટ, ત્રણ વર્ષનો ઊંટ, કાષ્ટનું

બનાવેલ પગબંધનવડે નેત્રાયેલો
ઊંટ, ખધેડો, બળદ, જુવાન બળદ,
સાગ સફેદવાડો, મોટો બળદ,
વૃદ્ધ બળદ, ખસી કંવા લામક,
ભાંગેલા શીંગડાવાળો બળદ, સદ,
વાહડો, મોટો વાહડો, નાકમાં
નાથેલો બળદ, અગ્નિસને માટે
ધોસરે જેડેલો નવો બળદ

૧૨૫૧-૧૨૬૦

ધૂસરો ખેંચનાર બળદ, ગારાને
ખેંચનાર બળદ, બધી જાનની
ધૂસ વહન કરનાર બળદ, એક
ધોસરીને વહન કરનાર બળદ,
લાઠ વહન કરનાર બળદ, ગળીઓ
બળદ, પીકપર ભાગવહન કરનાર
બળદ, બે દાનવાળો, છ દાનવાળો
બળદ, ખાધ, કુદુદખનાપરનો
ટેકરો, બળદનું મરતક. શીંગડું,
ગળાનીચે લટકતી ગલકંબલ-
ગોહડી, ગાય, (તે ગાય વર્ણુથી
અનેક જાતની હોય છે.) ગર્ભિણી
ગાય, વાઝણી ગાય, ગર્ભાધાન
માટે બળદ પાસે જનારી ગાય,
ગર્ભપાત થયેલી, ગર્ભાધાન કરા-
યેલી, લાંબા વખતની પ્રસવેલી,
નવી પ્રસવેલી, ઘણીવાર પ્રસવેલી,

શ્લોકાંક

૧૨૬૧-૧૨૭૦

શ્લોકાંક

૧૨૮૧-૧૨૯૦

એકવાર પ્રસવેલી, ગર્ભગ્રહણ
સમયને પામેલી, સુખે દોહી શકાય
તેવી, કષ્ટથી દોહી શકાય તેવી,
ધણ દૂધવાળી, દ્રોણપ્રમાણ દૂધ
આપનારી, જડા આચળવાળી,
ગીરો મૂકેલી ગાય, ઉત્તમ ગાય,
બાલવયમા ગર્ભવાળી ગાયના
નામ

૧૨૬૧-૧૨૭૦
દર વર્ષે વિયાતી ગાય, રાક ગાય,
વાછરડાને ઇચ્છનારી ગાય, ચાર
ત્રણ જે અને એક વર્ષની ગાય,
આચળ, છાણ, સૂકું છાણ,
ગાયનું સર્વ-દૂધ દહી વગેરે,
ગાયનો સમૂહ, ગર્ભગ્રહણકાળ,
ગાય બાધવાનો ખીલો, દામણ,
ધણ પશુઓ બાધી શકાય તેવું
દોરકુ, બકરો, બકરી, બુવાન
બકરો, ઘેટો, ઘેટી, જંગલી બકરો,
ઘેટીનું દૂધ, કૂતરો, હડકાયો કૂતરો
૧૨૭૧-૧૨૮૦

શિકારી કૂતરો, કૂતરી, આમ્ય ભૂડ,
પાડો, જંગલી પાડો, સિહ, વાઘ,
જેરખ, અષ્ટાપદ-શરભ, રોઝ,
ગેડો, ભૂડ, રીંછ, શિયાળ, એક
જાતનું શિયાળ-લોકીની નામ
૧૨૮૧-૧૨૯૦

રહેજ શિયાળને મળતું પ્રાણી,
વર, વાંદરો, શ્યામ મુખવાળો,
વાંદરો, હરણ, સત્તર પ્રકારનાં
હરણ, જમણા પડખે ધાયલ
થયેલ હરણ, એક જાતનું વેગવાળું
હરણ, સસલુ, શાહુડી, શાહુડીની
સળી અને શિશોળીયુ, ઘો, ઘોના
દુષ્ટબચ્ચા, ઘોના સારા બચ્ચા,
ગરોળી, આજણી, મોટી ગરોળી,
કાચ ડો સરડો, ઉદરનાં નામ

૧૨૯૧-૧૩૦૦
છછુ દરી, નાનો ઉદર, બિલાડો, સેહલો,
નોળિઓ, સર્પ, રાજસર્પ, અજ-
ગર જલનો સર્પ જેર વિનાનો મોટો
સર્પ, ગાયના જેવી નાસિકાવાળો
સર્પ, કુદકુટ સર્પ, નાગો, નાગોની
નગરી, શેષનાગ, કાળો અગર સફેદ
શેષનાગ, વાસુકી તક્ષક મહાપદ્મ
શખ અને કુલિક નાગોના નામ

૧૩૦૦-૧૩૧૦
ચાર પ્રકારના નાગો, ઉતરેલી
કાચળીવાળો સર્પ, એરવાળા માગ
વગેરે, એર વિનાના અજગર વગેરે,
દિધિમાં જેર હોય તેવા નાગો,
પૂછડામાં એરવાળા વીંછી વગેરે,
લોમ-વાળામાં એરવાળા વીંછી વગેરે,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

નખમા ઝેરવાળા મનુષ્ય વગેરે,
લાળમાં ઝેરવાળાં કરોળિયાં વગેરે,
કાલાન્તરે જેઓનું ઝેર ચઢે તેવાં
ઉંદર વગેરે, ઔષધ અને મંત્ર
વગેરેના પ્રયોગથી વીર્યરહિત કરા-

યેલું ઝેર, કૃત્રિમ ઝેર, સર્પનું
શરીર, સર્પની દાઢ ફેણ કાચળીનાં
નામ

૧૩૧૧-૧૩૧૫

અથ સ્થેચરપચ્ચેન્દ્રિયનામાનિ
પક્ષી, પક્ષીની ચાચ, પક્ષીની
પાખ, પાંખનું મૂળ, ઊડવાની
ક્રિયા, ઈંડુ, પક્ષીનો માળો, મોર,
મોરની વાણી, મોરનું પીંછું, મોરના
પીંછાનો ચંદ્રકનાં નામ

૧૩૧૬-૧૩૨૦

કોયલ, કાગડો, માત જનના કાગ-
ડાઓ, પાણીનો કાગડો, ધૂવડ,
કુંકડો, હસ, રાજ હંસ, મલિકાક્ષ
હસ, ધાર્તરાષ્ટ્ર હંસ, કલહંસ,
બાલહંસ, હંસી, લછ્છડે ફૂટ પક્ષી,
ખજન-પક્ષી, સારસપક્ષી, સારસી,
કોચ, ચાપ્પપક્ષી, ચાતક, ચક્રવાક,
ટીંટીડીનાં નામ

૧૩૨૧-૧૩૩૦

ચક્રો, ચક્રી, બાળચક્રી, બાળ-
ચક્રો, જલકાગડો, બગલો, બગ-
લાની જાતિ, બગલી, મરતક ચૂડ-

કાકા કકિઆ, કંકપક્ષી, સમળી,
સીંચાણો-બાજપક્ષી, ગીધ, કુર-
રપક્ષી, પોપટ, મેના, ચામાચિડિયુ,
વાગોળ, અશુભ બોલનાર એક
જાતનું પક્ષી, શરારીપક્ષી, સફેદ
તેતર, ભાસપક્ષી, જલકુકડી, કમ્બૂ-
તર, ચકોરપક્ષી, છવંછવ પક્ષી,
ભારદ્વાજ પક્ષી, પ્લવપક્ષીનાં નામ

૧૩૩૧-૧૩૪૦

તેતર, હારીત પક્ષી બતક, સુધરી,
રાતી કૂકડો, શ્યેન, ઘેર પાળેલાં
પશુપક્ષી,

અથ જલચરપચ્ચેન્દ્રિયનામાનિ-
માછલુ, હજારદાવાળો મરચ,
મગર મરચ વિશેષ, શકુલમરચ,
શકુલમરચનો બાલક, શિશુમારના
જેવો મરચ, સેહરી મરચ, તૃણ-
ચારી મરચ, મરચરાજ રાજશૃંગ-
મરચ, મદ્દુરમરચની સ્ત્રી, નાના
માછલાનો સમુદાય, મોટા માછલા,
મગર વગેરે હિંસક જલજન્તુઓ,
મગરમરચ, શિશુમાર મરચ, જલ-
ખિલાડો

૧૩૪૧-૧૩૫૦

ગાહ-ગુડ, મગર-વગેરે બીજા પશુ,
જલજન્તુના ભેદો, કરચલો,
કાચબો, કાચબી, દેડકો, મનુષ્ય

શ્લોકાંક

વગેરે જે સ્થલચરજીવો. છે તેના
જીવોમા 'જલ' શબ્દમા પૂર્વમા મૂક-
વાથી થતા જલચર જીવોનાં નામ,
૧ અડજ, ૨ પોતજ, ૩ રસજ,
૪ જરાયુજ, ૫ રવેદજ, ૬ સંમૂ-
ર્જમોહલવ, ૭ ઉદ્દમિદ અતો ૮
ઉપપાદુક એ ત્રસજીવોની યોનિ-
ઉત્પત્તિસ્થાનો આઠ છે

૧૩૫૧-૧૩૫૭

इति चतुर्थतियस्ककाण्ड ॥ ૪ ॥

અથ પચ્ચમનારકકાણ્ડઃ
નારકીઓ-નરકમા ઉત્પન્ન થયેલા
જીવો, જલાતકારે નરકમા નાખવુ
તે, નરકની પીડા, નરક, બનોદધિ-
ધનવીત તત્તુવીત અને આકાશ,
એ સારેના આધારે નરકાવાસો
રહેલા છે, રતનપ્રભા વગેરે સાત
નરકની પૃથ્વીઓનાં નામ, સાતે
નરકમાં નરકાવાસોની સાંખ્યા
સીમન્તક વગેરે નરકાવાસ પ્રાપ્તિ
છિદ્રમિલ, ભૂમિનો ખાડો

૧૩૫૮-૧૩૬૪

इति पचमनारककाण्ड ॥ ૫ ॥

અથ પષ્ટઃ સામાન્યકાણ્ડઃ

શ્લોકાંક

જગત-દુનિયા, લોક, જ્વલોક,
આત્મા-જીવ, સ સારીજીવ, જન્મ-
ઉત્પત્તિ, પ્રાણ, જીવન, ઔષધ,
શ્વાસ, ઉચ્છવાસ-અ દરનો શ્વાસ,
નિ-શ્વાસ-ખહારનો શ્વાસ, આયુષ્ય,
ચિત્ત-મન, મનનો સકલ્પ, સુખ,
દુઃખ-પીડાના નામ ૧૩૬૫-૧૩૭
માનસિક પીડા, અત્યંત પીડા,
ક્ષુધા, દ્રોહ ચિન્તવલો, પ્રથમજ્ઞાન,
અર્ચા, વાસના, નિશ્ચય, યોગ્યા-
યોગ્યની પરીક્ષા, અજ્ઞાન, બ્રમાત્મક
જ્ઞાન, સંશય, ઉત્કર્ષ, દોષ,
સ્વભાવ, અવસ્થા, રેતેહ, અનુ-
કૂલતા, પ્રશ્નાત્તાપ, સમાધિ, પુણ્ય,
ભાગ્ય, સાર, ભાગ્ય, અશુભ-
ભાગ્ય, પાપના નામ ૧૩૭૧-૧૩૮
ધર્મનો વિચાર, ત્રિવર્ગ, ચતુર્વર્ગ,
ચતુર્ભુજ, પ્રભાદ, જ્ઞાનેન્દ્રિય, કર્મેન્દ્રિય,
ઈન્દ્રિયોના પાંચ વિષયો, શીતલ-
ઠંડક, ઉષ્ણ-ગરમ, કંઈકે ગરમ,
કઠોર સ્પર્શ, કોમળ સ્પર્શ, મધુર-
રસ, ખાટો, ખારો, કટુરસ, તિક્ત-
રસ, ક્ષાયલો-તૂરુ આ ૭ રસો
છે, સુગંધ, દૂરવ્યાપી સુગંધની
નામ ૧૩૮૧-૧૩૯
દેહ અંગરૂઢાના સંઘર્ષથી ઉત્પન્ન

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

થયેલ 'સુગધ, ઇષ્ટિગધ-સુવાસ,
દુર્ગન્ધ, કોચા માસ વગેરેની ગધ,
વર્ણો (સફેદ વગેરે) આ પ્રમાણે
છે-સફેદ, કાંપક સફેદ, કખૂતર જેવા
વર્ણ, પીળો, લીલો પીળો મિશ્ર,
ગુલાબી, ઊગતી સધ્યા જેવો,
લાલમિશ્રિત પીળો વર્ણ, શ્યામવર્ણ,
રાતો અને કાળો મિશ્ર, કાળર
ચિતરો, શબ્દના નામ

૧૩૯૧-૧૪૦૦

સાત સ્વર, મન્દ્ર મધ્ય અને તાર
સ્વર, રુદન, આન્તરહૃદયનું રુદન,
ગુણાનુરાગથી ખોલાયેલ શબ્દ-નય-
ન્યકાર, પાંદવુ, પેટનો ગડબડાટ,
સુખદોની સિહંગીર્ણનો, સુખદ-
ધ્વનિ, ક્યેકેલશબ્દ, યુદ્ધનો શોર,
બકાર, વસ્ત્ર પ્રાંદા વગેરેનો શબ્દ,
ભૂપણ વગેરેનો અવાજ, ઘોડા-
ઓનો ખોખારો, હાથીની ગર્જનો,
ધનુષ્યનો શબ્દ, ગાયનો શબ્દ,
મેઘનો ગર્જનો, પક્ષી પશુ
અને વસ્તુનો અવાજ, કૂતરાનું
ભસવું, આત્મસ્વર, સતિકાળે
દેવતાનો અવ્યક્ત અવાજ,
વીણા મૃદંગ વાસ અને બેરીનો
અવાજ, તાર ગંભીર અને મધુર

અવાજ, ઝીણો અને મધુર શબ્દ,
એક લખવાળું ગાન, સ્વરનું બદલા
લાવું તે, પડધો ૧૪૦૧-૧૪૧૦
સમુદાય, પશુ પક્ષિઓનો સન્નતીય
સમુદાય, સન્નતીય અને વિન્નતીય
સમુદાય, સન્નતીય પ્રાણીઓનો
સમુદાય, સમાન આચારવાળાનો
સમુદાય, સમાન સન્નતીય નેડ
અને પ્રાણીઓનો સમુદાય, મનુષ્ય
હસ્તી અને ઘોડાઓનો સમુદાય,
વિષમ શબ્દ અથ્થ ભૂત ધન્દિય
અને-ગુણનો સમુદાય, -પશુઓનો
સમૂહ, -પશુસિવાય પ્રાણીઓનો
સમૂહ, પોપટ-મોર અને તેતર-
વગેરેનો સમૂહ, બિહાનો સમૂહ,
હનંરોનો સમૂહ, ગર્ભિણીઓનો
સમૂહ, યુવતીઓનો સમૂહ, ઉપ-
ગુના વંશવો સમૂહ, બળદ મનુષ્યો
વૃક્ષ ઉંટ રાજપુત્રો રાજાઓ બકરા
વાઘરડીંધેટી, અખતર પહેરેલા
પુરુષો, હાથીઓ કે હાથણીઓ, નડો
વસ્તુઓ અને ગાયોનો સમૂહ,
અળદ અને ગાયોનો સમૂહ, કમારા
બ્રાહ્મણો બાળકો બ્રાહ્મણો ગણિકા
કેશ અશ્વો અને-કુહાડીઓના
સમૂહના નામ ૧૪૧૧-૧૪૨૦

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

વાયુ ગાયો જાળો ખલપુરુષ જન
બધુઓ ગામો હાથીઓ મિત્રો અને
રથોનો સમૂહ, શ્રેણી, જે, યુગલ,
પશુઓનું યુગલ, પશુઓનું પદક,
૧૦૦થી અધિક સંખ્યા, બહુ,
નાનુ-થોડું, સૂક્ષ્મ, લેશ, ટુંકું
ઘણુ નાનુ, લાંબુ, જિંચુ, નીચું,
વિશાળતાં નામ ૧૪૨૧-૧૪૩૦
લંબાઈ, ઉંચાઈ, પહોળાઈ,
વિસ્તાર, શબ્દનો વિસ્તાર, સંક્ષેપ,
સમસ્ત, ટુકડો, ભાગ, ચોથો ભાગ,
મલીન, પવિત્ર, ઉજ્જવલ, ફોતરા
વિનાનુ, સાક કરાયેલુ, સમુખ,
વિમુખ, મુખ્ય, શ્રેષ્ઠતાં નામ,
વ્યાધ-પુ ગવ-ઝપમ-કુંજર-સિંહ-
શાહૈલ અને નાગ તેમજ તલ્લજ,
મતલિકા, મચરિંકા, પ્રકાંડ અને
ઉદ્ધ-શબ્દો ઉત્તર પદ્મમાં જોડવાથી
બનતા પ્રશંસાવાચક નામ, ગૌણ
શબ્દનાં નામ ૧૪૩૧-૧૪૪૧
અર્ધમ, આખ તૃપ્તિ મં પામો તેલુ,
સુદર, ફલાં નકામું, શૂન્ય, નિરન્તર,
છૂટું છવાયુ-ધિરલ, નવુ-પુરીતન,
રૂપી, બહુવિધ, અધિક, સમીપના
નામ ૧૪૪૨-૧૪૫૧
સ લેખ, અત્યંત નીચક, દૂર અત્યંત

દૂર, શાશ્વત, અત્યંત સ્થિર, અનંત
કાલ એક સ્વરૂપે રહે તે, સ્થાવર,
જંગમ, ચપલ, સરળ, નમેલ, વક,
પાછળ, એકલો, એકાગ્ર, પ્રથમ,
ચરમ, મધ્યમ, વચ્ચેનું, અંતરનાં
નામ ૧૪૫૧-૧૪૬૦

તુલ્ય, સમાન અર્થવાલા ઉત્તરપદ્મમાં
આવતા શબ્દો, ઉપમા, પ્રતિમા,
લોહાની પ્રતિમા, સુવર્ણની પ્રતિમા,
વિપરીત, ડાબું અને જમણું અ ગ,
અકુશ રહિત, સ્પષ્ટ, ગોળ, ઉપા-
ધિવશથી કંઈક નમેલુ, વિષમ અને
ઉન્નત, જુદું, મિશ્રિત, વિવિધ
પ્રકારનુ, જલદી, ફેદવુ

૧૪૬૧-૧૪૭૦

નિરતર-નિત્ય, સાધારણ, દહસં-
હનન, ગહન, ખીચોખીચ, પૂર્ણ,
પ્રત્યાખ્યાત-નિષિદ્ધ, ઘેરાયેલું, તળેલું,
વિચારેલું, વિખરાયેલું, ઝંકાયેલું,
અન્તર્ધાનિ, પ્રગટ કરાયેલું, અવલ-
બનવાળું, અયમતા કરાયેલું,
તિરસ્કાર, સૂલમાથી ઉખેડી નીખેલું,
હલાવેલના નામ ૧૪૭૧-૧૪૮૧
હીડોળો, કિંવાય, નીચે ફેંકેલું, જાંચે
ફેંકેલું, ઘેરણાકરેલું, લેપાયેલું,
વાકુવેળું, ધૂળથી ખિરડાયેલું,

શ્લોકાંક ૧૪૮૧-૧૪૮૨

શ્લોકાંક

ચોરાયેલુ, ગુણાયેલુ, તીક્ષ્ણ કરા-
યેલુ, ઠંડાયેલુ, સન્ન પામેલુ,
સરવાળો હરેલુ, જોડાયેલુ, પાકેલું,
પકાવેલુ, ઉકાળેલું, બજેલુ, પાતળું
કરેલુ, વીધાયેલું, સિદ્ધ થયેલુ,
પીગળીગયેલુ, પરાવેલું, સીવેલું,
કોડેલુ, કોડવુ, સ્વીકાર કરેલું,
છેદાયેલુ, મેળવેલુ, પડી ગયેલું

૧૪૮૧-૧૪૮૨

સારો રીતે નિશ્ચિત થયેલુ, શોધેલુ,
ભીનું, મોડેલું, વિખ્યાત, સતા-
પેલુ, થીજેલું, ઉપસ્થિત પવન
વિનાંતો, નિર્વાણ (મુનિ અગ્નિ
વગેરેનુ), પ્રૌઢ, ભૂક્ષી જવાયેલુ, વમન
કરેલું, હંગેલું મૂતરેલુ, જાણેલું,
ઝગેલુ, રક્ષણ કરાયેલુ, ક્રિયા,
વિચાર રહિત, કામણ, વશીકરણ,
રોડાણ, સ્થાન, પરસ્પર, આવેશ,
રચના, આગ્રહ, પ્રવેશ, વિહારનાં
નામ

૧૪૮૧-૧૫૦૦

પર્યટન, સાધુઓનુ આચારમાં
રહેવુ, વિપરીત, વૃદ્ધિ, ખુશ કરવુ,
રક્ષણીમતે બચાવવું, નમસ્કાર,
પહેરેગીરેનુ વારા ફરતી ચૂવું,
અનુક્રમ, અતિક્રમ, સાંકડું, ઇચ્છી-
પ્રમાણ, અતિશય, બગાસું, આશિ-

ગન, ઉત્સવ, સંગમ, અનુગ્રહ, અટ-
કાવ, અંતરાય, અવસર, ઉપોદ-
ધાત-આરંભ, ચઢવુ

૧૫૦૧-૧૫૧૦

આક્રમણ, ક્રમવિનાશ, વિયોગ,
શોભા, અત્યંતશોભા, પરિચય,
ઈશારત, કારણ, કાર્, સમાપ્ત,
જળ વગેરેનુ બહાર જવુ, સામાન્ય,
વિશેષ, વાંકુ, સ્પર્ધા, અપકાર,
નિષ્ફળ, નિર્ચય, આકાર વ્યય, સર્વ-
તરફ વ્યાપવુ, ઊંચા સ્થાનથી
પડવું, નાશ. વિષ્ટભાગી, દુકાળ
તથા વજનમાં સમાનતા, અવધાન,
વિશ્વાસ, કેરકાર, ભમવુ, ઠંગવુ,
અતિશય દાન, અતુભવ પ્રાપ્તિ,
આરા, ફક્ત આપવું ૧૫૧૧-૧૫૨૦
કાંપવું, ધાન્ય વગેરેના ફેતરા
કાઢી નાખવા, થુકવું, અટકવુ,
હલાવવું, સખલના, રક્ષણ, ગ્રહણ
કરવું, વીધવુ ક્ષીણના, કચ્કવુ,
જીર્ણતા, ઘેરો, સમુદાય, હાનિ-
હાસ, ઇન્દ્રિયોને વિપયોથી પાછી
ખેંચવી, પ્રજ્ઞા-સામર્થ્યના નામ

૧૫૨૧-૧૫૨૪

અવ્યયો સ્વર્ગ, રસાનલ, આકાશ,
આકાશ અને પૃથ્વી, ઊર્ધ્વ, નીચે,

विनी, सौधे, असे-पर्याप्त, पर-
 शोक, मौन, आनद्वयी, यारेआन्तु.
 आर्गण, धलुं करीने, खालं, नल
 हीना नाम १५२५-१५३०

हमेशां, पारवार, साजे, द्विवस, १५३१-१५४०

अकहम, लायो वपत, कोधकवपत, अहार, गंधकाले, आवतीकाले,
 रात्रि, सवार, तीरधु, शैगट, नीयुं, गियुं, सत्ता, निन्ध,
 असत्त, पासे, सुभ, अतिशय, विरुद्ध ओलवु, ने, म द, पडेला,
 पडेला, वर्ष, परस्पर, रात्रिना छेडा
 -परोद्वियु, थोडुं वितर्क, पर पराधी
 आवेक्ष, उपदेश-स प्रहाय, कारण १५४१-१५४२

के, सजोधत अर्थमा अव्यय, इति षष्ठः सामान्यकाण्डः ॥६॥
 देवेने अलि आपवाभा स्वाहा

इति श्रीतपोगच्छाविपति-श्रीकदम्बगिरिप्रमुखाऽनेकतीर्थोद्धारक-शासनसम्राट्

महाराजाचार्य श्रीमद्विजयनेमिसूरीश्वरपट्टधरसिद्धास्तमहोदधेः

श्रीमदाचार्य श्रीविजयविशानसूरीश्वरपट्टधरसिद्धास्तमहोदधेः

दधि-प्रकृतविशारदाचार्यश्रीविजय-

कस्तूरसुरिणा विरचित हैमनाममालाया

वीजकमिद समाप्तम् ॥

ઉપયોગિ વિશેષ સૂચનાઓ.

*

૧. મૂલ શ્લોકોમાં એકાર્થવાચક શબ્દોની સંખ્યા જણવા માટે શબ્દો ઉપર અંકો મૂકવામાં આવ્યા છે.
૨. જ્યાં એકાર્થવાચક શબ્દો પૂરા થાય છે ત્યાં આવું । દંડનું ચિહ્ન મુક્યું છે.
૩. છએ કાંડની અંદર ક્રમાંકો ચાલુ ૧ થી ૧૫૪૨ સુધી આપ્યા છે.
૪. અર્થમાં પણ નીચે ચાલુ અંકો આપ્યા છે.
૫. શબ્દોના અર્થો અભિધાનચિંતામણિની સ્વોપજ્ઞવૃત્તિને આધારે મુખ્યતાએ આપેલા છે; કોઈ કોઈ સ્થળે અમરકોશ વગેરે કોશોને આધારે અધિક અર્થ આપવામાં આવ્યા છે.
૬. () આવા ચિહ્નમાં આપેલ શબ્દો ટીકાના જણવા.
૭. મૂલ એક શબ્દ આપ્યા પછી આવી-લાઈન કરીને જે શબ્દો આપ્યા છે તે કાંઈક સમાન શબ્દો ટીકાના જણવા.
૮. ‘ ’ આવા ચિહ્નમાં આપેલ શબ્દો અમરકોશના જણવા.
૯. [] આવા ચિહ્નમાં આપેલ શબ્દો શેષાખ્ય નામમાલા અને શિલોંછના જણવાં, તેની સાથે આપેલ અંકો તે શેષ અને શિલોંછના ક્રમાંક જણવા.
૧૦. ટિપ્પણમાં આપેલ શબ્દોની પછી માનુ० એ મહામહોપાધ્યાય ભાનુચંદ્રગણિ-વિરચિત વિવિક્તનામસંગ્રહના અને વિક. એ શ્રીનેમિ-વિજ્ઞાન-કસ્તૂરસૂરિ-જ્ઞાનભંડારની મૂલ પ્રતિના પ્રતીક જણવા.
૧૧. પાછળ આપેલ શેષાખ્યનામમાલા અને હૈમશિલોંછ મૂલ એ બંનેલી ટિપ્પણમાં આપેલ પુ० આ મુનિરાજ શ્રીપુણ્ય-વિજયજી મહારાજની પ્રતિની સંજ્ઞા, શિ० ટી० એ સટીક-શિલોંછપ્રતિની સંજ્ઞા અને સૂ० સૂરતના શ્રીનેમિ-વિજ્ઞાન-કસ્તૂરસૂરિ જ્ઞા० ભ० પ્રતિની સંજ્ઞા જણવી.

અનુવાદમાં આપેલ શબ્દોની સંજ્ઞા

પું ન પુલિંગ	અં અન્યય
સ્ત્રીં સ્ત્રીલિંગ	એં વં એકવચન
નં નપુસકલિંગ	દ્વિં વૂં દ્વિવચન
ત્રિં ત્રિલિંગ	બં વં બહુવચન
વિં વિશેષણ	

પાછળ અકારાદિ અનુક્રમણિકામાં આપેલ શબ્દોની સંજ્ઞા

૧. શબ્દોની પાછળ આપેલ અંકની પછી મૂકેલ હોં એ શેષા-ખ્યનામમાલા માટેની અને શિં શિલોંછની સંજ્ઞા છે.
૨. () આવા ચિહ્નમાં આપેલ શબ્દો અભિધાનચિંતામણિ સ્વોપજ વૃત્તિના જાણવા
૩. ‘ ’ આ ચિહ્નમાં આપેલ શબ્દો અમરકોશના જાણવા.
૪. અંકની સાથે આપેલ વં સંજ્ઞા પરિભાષામાં આપેલ પ્રત્યય કે શબ્દો માટે છે.

अनुक्रमणिका

*

विषय	पृष्ठ
१ अक्षिधान श्रीलङ्का	१ - ३७
२ अभिधानचिन्तामणिकोशः	१ - ४३२
३ शेषनाममाला	४३३ - ४६०
४ हैमनाममालाशिलोच्छ	४६१ - ४८०
५ संस्कृतशब्दानुक्रमणिका	१ - २२४
६ गूजरातीशब्दानुक्रमणिका	२२५ - २८३
७ पञ्चवर्गपरिहारनाममाला	२८४

अहम् ॥

ॐ ह्रीं अँ श्रीशङ्खेश्वरश्रीस्तम्भनपार्श्वजिनेश्वरेभ्यो नमः ।
शासनसम्राट्-श्रीविजयनेमिसूरीश्वरपरमगुरुभ्यो नमः ।

स्वपरसिद्धान्तपारावारपारीण-शब्दोवतार-परमार्हत-
कुमारपालमूपालप्रतिबोधक-कलिकालसर्वज्ञ-
श्रीमद्-हेमचन्द्रसूरीश्वरविरचितः

अभिधानपिन्तामणिकोशः ।

आचार्यश्रीविजयकस्तूरसूरिकृत-चन्द्रोदयामिध-
गूर्जरभाषाटीकोसमलङ्कृतः ।

देवाधिदेवकाण्डः प्रथमः १ ।

भङ्गलाचरणम् ।

ध्यात्वा श्रीमन्गाहावीरं, सर्वभावप्रकाशकम् ।
विराजतीर्यतीर्थेशं, तारकं भविनां भवात् ॥ १ ॥
गौतमादिगणीन्द्रांश्च, श्रुताब्धिपारगांस्तथा ।
श्रीहेमचन्द्रसूरीशं, कलिकालाखिलक्षकम् ॥ २ ॥
प्रगुरुं नेमिसूरीशं, सूरिसम्राट्पदाञ्जितम् ।
विज्ञानसूरिपं नत्वा, समयशं गुरुं स्वकम् ॥ ३ ॥
आचार्यहेमचन्द्रेशा-भिधानाऽऽलम्बिनीमहम् ।
गौर्जर्या भाषया कुर्वे, टीकां चन्द्रोदयामिधाम् ॥ ४ ॥
अत्राऽभिधानटीकायां, शेषे शिलोञ्छके च ये ।
गृहीताः शब्दसङ्घास्ते, सार्थाः कस्तूरसूरिणा ॥ ५ ॥

પ્રણિપત્યર્હતઃ સિદ્ધસાક્ષરાવ્દાનુશાસનઃ ।

રુઢયૌગિકમિશ્રાણાં, નામનાં માલાં તનોમ્યહમ્ ॥ ૧ ॥

વ્યુત્પત્તિરહિતાઃ શબ્દા, રુઢા આશ્વપ્ડલાદયઃ ।

યોગોડન્વયઃ સ તુ ગુણક્રિયાસમ્બન્ધસમ્ભવઃ ॥ ૨ ॥

ગુણતો 'નીલકળ્ઠાદ્યાઃ,' ક્રિયાતઃ 'સ્રષ્ટૃસન્નિમાઃ' ।

સ્વસ્વામિત્વાદિસમ્બન્ધસ્તત્રાહુર્નામ તદ્વતામ્ ॥ ૩ ॥

સ્વાત્ પાલ-ધન-મુગ્ધ-નેતૃ-પતિ-મત્ત્વર્થકાદયઃ ।

મંગલ અને અભિધેય

અરિહ ત ભગવતોને નમસ્કાર કરીને પ્રતિષ્ઠાને પામેલું છે સાગે-
પાંગ શબ્દાનુશાસન જેતું એવો હું ૩૬, યૌગિક અને મિશ્ર (યોગ૩૬)
નામોની શ્રેણી બનાવુ છું. ॥ ૧ ॥

પરિભાષા

જે શબ્દોની વ્યુત્પત્તિ ન થઈ શકે એવા 'આશ્વપ્ડલ' = ઇન્દ્ર
વગેરે શબ્દો ૩૬ બાણવા અને ગુણ, ક્રિયા કે સંબંધથી જેનો અર્થ
નીકળી શકે તેને યૌગિક કહેવા. ॥ ૨ ॥ ગુણોના હેતુથી અર્થ નીકળી
શકે એવા 'નીલકળ્ઠ' = શંકર વગેરે શબ્દો અને ક્રિયાના હેતુથી અર્થ
નીકળી શકે એવા સ્રષ્ટા-પ્રજ્ઞા વગેરે શબ્દો તેમજ સ્વસ્વામિભાવ
સંબંધમાં મૂપાલ-રાજા વગેરે શબ્દો યૌગિક છે. ॥ ૩ ॥

જુદા જુદા સંબંધમાં બનતા શબ્દો

સ્વસ્વામિભાવ સંબંધમાં-મૂળ શબ્દથી પાલ, ધન, મુગ્ધ, નેત્ર,
પતિ અને મત્ત્વર્થક મત્ વગેરે જોડાઈ સ્વામિવાચક શબ્દો બને છે.
તેનાં અનુક્રમે ઉદાહરણ-મૂપાલઃ, મૂધનઃ, મૂમુગ્ધ, મૂનેતા, મૂપતિઃ,
॥ ૪ ॥ મૂમાનુ=રાજા.

૨લોકમાં મૂડેલો 'ઇતિ' શબ્દ બીજા પ્રકારોને પણ બાણાવનાર

મૂપાલો મૂધનો મૂધુર્, મૂનેતા મૂપતિસ્તથા ॥ ૪ ॥

મૂમાંથેતિ કવિરુઢ્યા, જ્યોદાહરણાવલી' ।

જન્યાત્ કૃત્-કર્તૃ-સૃટ્-સૃષ્ટ્-વિધાત્-કર-સૂ-સમાઃ' ॥ ૫ ॥

જનકાદ્ યોનિ-જ-રહ-જન્મ-મૂ-સૂત્યણાદયઃ ।

ધાર્યાત્ ધ્વજા-ઽસ્ત્ર-પાણ્યઽક્ષ-મૌલિ-મૂષણ-મૃન્નિમાઃ ॥ ૬ ॥

હોવાથી મૂષ વગેરે શબ્દો પણ સમજી લેવા. આમ ઉદાહરણો કવિ-સમયોક્તિથી-શિષ્ટ પુરુષોની પર પરાથી સમજી લેવા.

જન્યજનકેભાવ સંબંધમાં

જન્ય=કાર્યવાચક શબ્દને કૃત્, કર્તૃ, સૃજ્, સૃષ્ટ્, વિધાત્, કર, સૂ અને તેના સરખા બીજા શબ્દો લગાડતાં જનકવાચક શબ્દો બને છે. ઉદાહરણુ વિશ્વકૃત્, વિશ્વકર્તા, વિશ્વસૃદ્, વિશ્વસ્રષ્ટા, વિશ્વવિધાતા, વિશ્વકરઃ, વિશ્વસૂઃ (પ્રહ્મા) વગેરે જાણુવા. વિશ્વ-કારકઃ, વિશ્વજનકઃ ઇત્યાદિ પણ થાય છે. ॥ ૫ ॥ જનક=કારણુ વાચક શબ્દો થકી યોનિ, જ, રહ, જન્મન્, મૂ, સૂતિ, વગેરે શબ્દો અને 'અર્' વગેરે પ્રત્યયો લગાડવાથી જન્યવાચક શબ્દો બને છે. ઉદા-આત્મયોનિઃ, આત્મજઃ, આત્મરહઃ, આત્મજગ્મા, આત્મમૂ, આત્મસૂતિઃ, આત્મસન્મવઃ (પ્રહ્મા), માર્ગવઃ=ભૃગુનો પુત્ર (શુક) દૈત્ય=દિતિનો પુત્ર.

ધાર્યધારકેભાવ સંબંધમાં

ધાર્યવાચક શબ્દ થકી ધ્વજ, અસ્ત્ર, પાણિ, અક્ષ, મૌલિ, મૂષણ, મૃત્ અને તેના સરખા શબ્દો. ॥ ૬ ॥ તેમજ શાલિન્, શેખર શબ્દો, મત્વર્થક પ્રત્યયો અનેમાલિન્, મર્ત્, ધર વગેરે શબ્દો લગાડવાથી ધારક શબ્દો બને છે. ઉદા-વૃષધ્વજઃ, શૂલોસ્ત્રઃ, પિનાકપાણિઃ, વૃષાક્ષઃ, ચન્દ્રમૌલિઃ, શશિમૂષણઃ, શૂલમૃત્ (વૃષકેતનઃ, શૂલાયુધઃ, વૃપલક્ષ્મા, ચન્દ્રશિરાઃ, ચન્દ્રામરણઃ વગેરે.) તેમજ પિનાકશાલી,

શા^૧લિ-શે^{૧૦}ખર-મ^{૧૧}ત્વર્ય-મો^{૧૨}લિ-મ^{૧૩}ર્ત્ત-ધરા અપિ^૧ ।

મો^૧જ્યાદ્ મુ^૨ગ-અ^૩ન્ધો-વ્રત-લિ^૪હ-પા^૫યિ-પા-અ^૬શા-અ^૭શનાઽઽદયઃ^૮ ॥ ૭ ॥

પત્યુઃ^૧ કાન્તા-પ્રિય^૨તમા-વૃ^૩ધૂ-પ્રણયિની-નિમાઃ^૪ ।

કલત્રાદ્^૧ વર-રમણ-પ્રણયીશ-પ્રિયા^૨દયઃ^૩ ॥ ૮ ॥

શશિશેખરઃ, શૂલી, પિનાકમાલી, પિનાકમર્ત્તી, ગદ્ગાધરઃ (શંકર) વગેરે.

લોભ્યલોભકભાવ સંબંધમાં

લોભ્ય-લભ્ય (ખાદ્ય) શબ્દ થકી-મુજ્, અન્ધસ, વ્રત, લિહ, પાયિન્, પ, અશ અને અશન વગેરે શબ્દો લગાડવાથી લોભક-ખાનાર વાચક શબ્દો બને છે. ઉદાહરણ-અમૃતમુજઃ, અમૃતાન્ધસઃ, અમૃતવ્રતાઃ, અમૃતલિહઃ, અમૃતપાયિનઃ, અમૃતપાઃ, અમૃતાશાઃ, અમૃતાશનાઃ (દેવો) વગેરે ॥ ૭ ॥

પતિ-પત્નીભાવ સંબંધમાં-પતિવાચક શબ્દો થકી કાન્તા, પ્રિયતમા, વૃધૂ, પ્રણયિની વગેરે તેમજ તેના સમાન વલ્લભા વગેરે શબ્દો લગાડવાથી પત્નીવાચક શબ્દો બને છે. ઉદાહરણ-શિવકાન્તા, શિવપ્રિયતમા, શિવવૃધૂઃ, શિવપ્રણયિની, શિવવલ્લભા (ગૌરી, પાર્વતી) વગેરે અને પત્નીવાચક શબ્દો થકી વર, રમણ, પ્રણયિન્, રૂશ અને પ્રિય વગેરે શબ્દો લગાડવાથી પતિવાચક શબ્દો બને છે. ઉદાહરણ-ગૌરીવરઃ, ગૌરોરમણઃ, ગૌરોપ્રણયી, ગૌરીશઃ, ગૌરીપ્રિયઃ (શિવ) ॥ ૮ ॥

અભિના સંબંધમાં-મિત્રવાચક શબ્દો થકી સખિ અને તેના જેવા બીજા શબ્દો લગાડવાથી મિત્રવાચક શબ્દો બને છે. ઉદાહરણ-શ્રીકણ્ઠસખઃ (કુબેર), મધુસખઃ (કામદેવ), વાયુસખઃ (અશ્વિ) વગેરે.

વાહ્ય-વાહકભાવ સંબંધમાં-વાહ્ય (ઉપાડનાર) વાચક શબ્દ થકી ગામિન્, યાન, આમન વગેરે શબ્દો લગાડવાથી વાહક

સરયુઃ સૌરિસમા^૧ વાહ્યાદ્, ગામિ-યાના-ડડસનાદયઃ^{૨ ૩} ।

જાતેઃ સ્વસ્ટ-દુહિત્રા-ડડત્મજા-ડગ્રજા-ડવરજાડડદયઃ ॥ ૯ ॥

આશ્રયાત્ સન્નપર્યાય-શય-વાસિ સદાડડદયઃ ।

વધ્યાદ્ મિદ્-દ્વેષિન્-જિદ્-ધાતિ-ધ્રુગ્-અરિ-ધ્વંસિ-શાસનાઃ ॥ ૧૦ ॥

(ઉપડાવનાર) વાચક શબ્દો બને છે. ઉદાહરણ વૃષભામો, વૃષયાનઃ, વૃષાસનઃ, વૃષવાહનઃ (શંભુ-શંકર) વગેરે.

કૌટુંબિક સંબંધમા-જાતિવાચક શબ્દ થકી સ્વસ્ટ, દુહિત્ર, આત્મજ, અગ્રજ, અવરજ વગેરે શબ્દો લગાડવાથી કુટુંબીવાચક શબ્દો બને છે. ઉદાહરણ-યમરવસા (યમુના) હિમવદ્દુહિતા (ગૌરી), ચન્દ્રાત્મજઃ (ખુદ), ગદાગ્રજઃ, ઇન્દ્રાવરજઃ (વિષ્ણુ), (કાલિન્દીસોદરઃ-યમઃ) વગેરે. ॥ ૯ ॥

આશ્રય-આશ્રયિભાવ સંબંધમા-આશ્રય (નિવાસ) વાચક શબ્દ થકી સન્ન અને તે અર્થવાળા બીજા શબ્દો, તેમજ શય, વાસિન્ અને સદ્ વગેરે શબ્દો જોડવાથી આશ્રયિ (રહેનાર) વાચક શબ્દો બને છે. ઉદાહરણ-દ્યુસધ્યાનઃ, દ્યુસદનાઃ, દિવૌકસઃ, દ્યુવસતર્યાઃ, દિવાશ્રયાઃ, દ્યુશયાઃ, દ્યુવાસિનઃ, દ્યુસદઃ (દેવો).

વધ્ય-વધકભાવ સંબંધમા-વધ્ય (હણવા યોગ્ય) વાચક શબ્દ થકી મિદ્, દ્વેષિન્, જિદ્, ધાતિન્, દ્રુહ, અરિ, ધ્વંસિન્, શાસન, અન્તકારિન્, વ્મન, દર્પચ્છિદ્, મથન વગેરે શબ્દો જોડવાથી વધક (હણનાર) વાચક શબ્દો બને છે. ઉદાહરણ-પુરમિદ્, પુરદ્વેષી, પુરજિત્, પુરવાતી, પુરધ્રુક્, પુરારિઃ, પુરધ્વંસી, પુરશાસનઃ, ॥ ૧૦ ॥ પુરાન્તકારી, પુરદમનઃ, પુરદર્પચ્છિત્, પુરમથનઃ (શિવ) આદિ શબ્દથી (પુરદારી, પુરનિહન્તા, પુરકેતુઃ, પુરહા, પુરસૂદનઃ,

અપ્ય-^{૧૦}ન્તકારિ-^{૧૧}દમન-^{૧૨}દર્પ-^{૧૩}ચ્છિન્-મથનાડડયઃ' ।

વિવક્ષિતો હિ સમ્વન્ધ,' એકતોડપિ પદાત્ તતઃ ॥૧૧॥

ગ્રાવપ્રદર્શિતસંવન્ધિશબ્દા યોજ્યા યથોચિતમ્' ।

દશ્યતે સ્વલુ વાહ્યત્વે, વૃપસ્ય 'વૃષવાહનઃ' ॥૧૨॥

સ્વત્વે પુનર્વૃપપતિર્ધાર્યત્વે, વૃપલાઞ્છનઃ' ।

અંશોર્ધાર્યત્વેડંશુમાલી સ્વત્વેડંશુપતિરંશુમાન્' ॥૧૩॥

વધ્યત્વેડહેરહિરિપુર્મોજ્યત્વે 'અહિમુક્' શિશી' ।

ચિદ્ધૈર્વ્યક્તૈર્મેવેદ્ વ્યક્તૈર્જાતિશબ્દોડપિ વાચકઃ' ॥૧૪॥

તથા દ્યૌઃસ્તિપૂતા દિગ્, દક્ષિણાગા નિગદ્યતે' ।

અયુગ્-વૈષમશબ્દૌ, ત્રિ-પञ्च-સપ્તાદિવાચકૌ ॥૧૫॥

પુરાન્તકઃ, પુરજયી વગેરે શિવના નામો થાય છે, વધને યોગ્ય તે ઉપરથી કાલિયદમનઃ, કાલિયારિઃ, કાલિયશાસનઃ વગેરે વિષ્ણુનાં નામ થાય છે)

પરસ્પરનો સંબંધ વિવક્ષાધીન છે એક સંબંધવાળા પદથી પણ-॥ ૧૧ ॥

ઉપર કહેલા સંબંધમાં યોગ્યતા પ્રમાણે પદો બેડવાથી બીજા સંબંધને બતાવનારા શબ્દો બને છે. જેમ કે

એકનો એક 'વૃપ' શબ્દ વાહ્ય-વાહકલાવ સંબંધમાં વૃપવાહનઃ= રુદ્ર. ॥ ૧૨ ॥ તે સ્વસ્વામિલાવ સંબંધમાં વૃષપતિઃ, ધાર્યધારકલાવ સંબંધમાં વૃપલાઞ્છનઃ પણ થાય છે તેવી જ રીતે 'અંશુ' શબ્દ તે બંને વિવક્ષામાં અનુક્રમે ધાર્યધારકલાવમાં અંશુમાલી, સ્વસ્વામિ-લાવમાં અંશુપતિઃ, અંશુમાન્ (રવિ-સૂર્ય) પણ થાય છે ॥ ૧૩ ॥

એક જ અહિ શબ્દ વધ્યવધકલાવની વિવક્ષામાં અહિરિપુઃ (ભોર) અને ભોજ્યભોજકલાવ સંબંધમાં અહિમુક્ (ભોર) બને છે.

ત્રિનેત્ર-પञ્ચેષુ-સપ્તપલાશાદિષુ યોજયેત્ ।
 ગુણશબ્દો વિરોધ્યર્થે, નવાદિરિતરોત્તરઃ ॥૧૬॥
 અભિધત્તે યથા કૃષ્ણઃ, સ્યાદસિતઃ સિતેતરઃ ।
 વાદ્યયાદિષુ પદે પૂર્વે, વાહવાગ્ન્યાદિષૂતરે ॥૧૭॥
 દ્વયેઽપિ સૂમૃદાદિષુ, પર્ય્યાયપરિવર્તનમ્ ।
 एवं પરાવૃત્તિસહા, યોગાત્ સ્થુરિતિ યૌગિકાઃ ॥૧૮॥
 મિશ્રાઃ પુનઃ પરાવૃત્ત્યસહા ગીર્વાણસન્નિભાઃ ।

સદ્દેહરહિત વિશેષણો વડે- જાતિવાચક શબ્દ પણ વ્યક્તિ-
 સંજ્ઞાવાચક બની જાય છે. ॥ ૧૪ ॥ જેમ-અગસ્તિપૂતા દિક્=દક્ષિણ
 દિશા. (સપ્તર્ષિપૂતા દિક્=ઉત્તર દિશા. અત્રિનયનસમુત્થજ્યોતિઃ=
 ચન્દ્ર વગેરે.)

અયુગ્મ અને વિષમ શબ્દ ત્રણ પાંચ કે સાત વગેરેના વાચક
 છે. ॥ ૧૫ ॥

તે શબ્દો ત્રિનેત્ર પञ્ચેષુ, કે સપ્તપલાશ, (ત્ર્યક્ષઃ, પञ્ચવાણઃ,
 સપ્તચ્છદઃ) વગેરે સ્થાનોમાં જોડવા. જેમ ત્રિનેત્રઃ, અયુક્તનેત્રઃ,
 વિષમનેત્રઃ (શંભુ) પञ્ચેષુઃ, અયુગિષુઃ, વિષમેષુઃ (કામદેવ).
 સપ્તપલાશઃ, અયુક્તપલાશઃ, વિષમપલાશઃ (સપ્તપર્શુ) આદિ શબ્દથી
 નવશનિર્જઃ, અયુક્તશક્તિઃ, વિષમશક્તિઃ (શંભુ) વગેરે શબ્દો બને છે.

ગુણવાચક શબ્દની પૂર્વમાં 'નબ્' કે પાછળ 'હતર' શબ્દ આવ્યો
 હોય તો તે જ શબ્દ વિરોધવાચક બની જાય છે. ॥ ૧૬ ॥ જેમ
 અસિતઃ, સિતેતરઃ, કૃષ્ણઃ-(કાણુ) અકૃશઃ, કૃશેતરઃ-સ્થૂલઃ,
 (જડું) વગેરે.

વાહ્નિ વગેરે શબ્દોમાં પૂર્વપદમાં, વહવાગ્નિ વગેરે શબ્દોમાં
 ઉત્તરપદમાં- ॥ ૧૭ ॥

પ્રવક્ષ્યન્તેऽત્ર લિંગં તુ, જેયં લિંગાનુશાસનાત્ ॥૧૯॥

દેવાધિદેવાઃ પ્રથમે, કાण्डे देवा द्वितीयके ।

नरारुतृतीये तिर्यञ्चस्तुर्य एकेन्द्रियादयः ॥२०॥

एकेन्द्रियाः पृथिव्यम्बुतेजोवायुमहीरुहः ।

કૃમિપીલકલૂતાદ્યાઃ, સ્યુદ્ધિત્રિચતુરિન્દ્રિયાઃ ॥૨૧॥

पञ्चेन्द्रियाश्चैभकेकिमत्स्याद्याः स्थलखाम्बुगाः ।

અને મૂમૃત્ વગેરે શબ્દોમાં પૂર્વ કે ઉત્તર બન્ને પદોમાં પર્યાય-
વાચક શબ્દો મૂકી શકાય છે. પૂર્વપદમાં જેમ— વાહ્નિઃ, જલધિઃ,
તોયધિઃ, (જલદઃ, તોયદઃ, નીરદઃ) વગેરે. ઉત્તરપદમાં જેમ—
વડવાગ્નિઃ, વડવાનલઃ, વડવાવક્ત્રિઃ (સરોજમ્, સરોરુહમ્) વગેરે.
પૂર્વ કે ઉત્તર પદમાં જેમ—મૂમૃત્, ડર્વીમૃત્, મૂધરઃ, ડર્વીધરઃ
(સુરપતિઃ, દેવરાજઃ) વગેરે. આ રીતે પદોના ફેરફારવાળા શબ્દો
વ્યુત્પત્તિથી બનતા હોવાથી યૌગિક કહેવાય છે. ॥ ૧૮ ॥

પર્યાયના ફેરફાર વિનાના મીર્વાણ (દશરથઃ, કૃતાન્તઃ) વગેરે
શબ્દો મિશ્ર (યોગરૂઢ) કહેવાય છે. આ બધા શબ્દો આ કોશમાં
જણાવવાના છે.

દરેક શબ્દોનું લિંગ પોતેજ (આચાર્ય શ્રી હેમચન્દ્રસૂરીશ્વ-
રભાષ્યે) બનાવેલ લિંગાનુશાસનથી જાણવું. ॥ ૧૯ ॥

મોક્ષગતિ, દેવગતિ, મનુષ્યગતિ, તિર્યચગતિ, અને નારકગતિ—
એમ પાંચ પ્રકારની ગતિ હોવાથી જીવોના પણ પાંચ ભેદો છે જેમ
૧ મુક્તાઃ, ૨ દેવાઃ, ૩ મનુષ્યાઃ, ૪ તિર્યચ્ચઃ, ૫ નારકાઃ ।

આ અભિધાન ચિન્તામણિ કોશમાં છ કાંડ છે.

પહેલા કાંડમાં—દેવાધિદેવ વાચક શબ્દો, બીજા કાંડમાં દેવો,
ત્રીજા કાંડમાં મનુષ્યો, ચોથા કાંડમાં એકેન્દ્રિય વગેરે તિર્યચો ॥૨૦॥
તેમાં એકેન્દ્રિય (એક સ્પર્શન ઈન્દ્રિયવાળા જીવો પાંચ

પૃથ્વેન્દ્રિયા એવ દેવા, નરા નૈરયિકા અપિ' ॥૨૨॥

નારકાઃ પશ્ચમે સાક્ષા, 'પૃથે સાધારણાઃ સ્ફુટમ્' ।

પ્રસ્તોબ્યન્તેઽવ્યયાશ્ચાત્ર', ત્વન્તાથાદી ન પૂર્વગૌ' ॥૨૩॥

અર્હન્ જિનઃ પારગતસ્ત્રિકાલવિત્, ક્ષીણાષ્ટકર્મા પરમેષ્ઠ્યઽધીશ્વરઃ ।

શમ્શ્ચઃ સ્વયમ્ભૂર્ભગવાન્ જગત્પ્રમુસ્તીર્થક્કરસ્તીર્થકરો જિનેશ્વરઃ ॥૨૪॥

પ્રકારે છે. ૧ પૃથ્વીકાય (માટી વગેરે) આ પૃથ્વીકાય અનેક છે જેમ-
શુદ્ધ પૃથ્વી, શર્કરા, વાલુકા વગેરે. ૨ અપ્કાય (જલ, હિમ વગેરે).
૩ તેજઃ-તેજકાય (અગ્નિ વગેરે). ૪ વાયુકાય (વાત વગેરે). ૫
વનસ્પતિકાય (ઝાડ, સેવાલ વગેરે). એમ એકેન્દ્રિય જીવો પાંચ ભેદે
છે. એકેન્દ્રિય (સ્પર્શન, રસના એ એકેન્દ્રિયવાળા) જીવો કૃમિ વગેરે.
તેકેન્દ્રિય (સ્પર્શન, રસના અને નાસિકા એ ત્રણેકેન્દ્રિયવાળા)
જીવો કીડી વગેરે ચતુરેન્દ્રિય (સ્પર્શન, રસના, નાસિકા અને આંખ
એ ચારેકેન્દ્રિયવાળા) જીવો કરોળીઆ વગેરે જાણવા. ॥ ૨૧ ॥

પચેન્દ્રિય (સ્પર્શન, રસના, નાસિકા, ચક્ષુ અને શ્રવણ એ
પાંચેકેન્દ્રિયવાળા) જીવોના ત્રણ ભેદ છે. ૧ સ્થલચર, ૨ ખેચર,
૩ જલચર. સ્થલચર-હાથી વગેરે, ખેચર-મોર વગેરે, જલચર-માછળા
વગેરે. દેવો, મનુષ્યો અને નારકો પણ પચેન્દ્રિય જ છે. ॥ ૨૨ ॥

દેવો અને મનુષ્યો અનુક્રમે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે જીવતા અને ત્રીજા
કાંડમા આવે છે, પાંચમાં કાંડમા-નારકો, છઠ્ઠા કાંડમા બાકી રહેતા
સાધારણ શબ્દો અને અવ્યયો કહેવાશે

‘તુ’ અન્તવાળો શબ્દ અને ‘અથ’ આદિવાળો શબ્દ આ બંને
શબ્દો પૂર્વના પદની સાથે સંબંધ રાખતા નથી પણ પછીના પદની
સાથે સંબંધ રાખે છે. (જેમ-‘સ્વાદનન્તજિદનન્તઃ સુવિધિસ્તુ
પુણ્યદન્ત’-અહીંયાં સુવિધિ શબ્દને અંતે તુ શબ્દ હોવાથી પુણ્યદન્ત
એ સુવિધિજિનતુ નામ જાણવું. ‘મુક્તિર્મોક્ષોઽપવર્ગોઽથ મુમુક્ષુઃ

૧૦ અમિધાનચિન્તામણી દેવાધિદેવકાण्डः ૧

^{૧૫} સ્યાદ્વાદ્યમયદસાર્વાઃ ^{૧૬} સર્વજઃ ^{૧૭} સર્વદર્શિકૈવલિનો ^{૧૮} ।

^{૨૧} દેવાધિદેવવોધિદપુરુષોત્તમવીતરાગાસાઃ ^{૨૨} ॥૨૫॥

^{૨૩} એતસ્યામવસપ્પિપ્પ્યામૃષમોઽજિતશમ્ભવો ^{૨૪} ।

^{૨૫} અમિનન્દનઃ ^{૨૬} સુમતિસ્તતઃ ^{૨૭} પન્નપ્રમામિયઃ ॥૨૬॥

^{૨૮} સુપાર્શ્વશ્ચન્દ્રપ્રમથ, ^{૨૯} સુવિધિશ્ચાથ ^{૩૦} શીતલઃ ।

^{૩૧} શ્રેયાંસો ^{૩૨} વાસુપૂજ્યશ્ચ, ^{૩૩} વિમલોઽનન્તીર્થકૃત્ ^{૩૪} ॥૨૭॥

^{૩૫} ધર્મઃ ^{૩૬} ગાન્તિઃ ^{૩૭} કુન્ધુરો, ^{૩૮} મલિલશ્ચ ^{૩૯} મુનિસુવ્રતઃ ^{૪૦} ।

^{૪૧} નમિર્નેમિઃ ^{૪૨} પાર્શ્વો ^{૪૩} વીરશ્ચતુર્વિંશતિરહતામ્ ^{૪૪} ॥૨૮॥

અમણો યતિઃ' અહીંયાં મુમુક્ષુ શબ્દની આદિમાં અથ શબ્દ છે, તેથી મુમુક્ષુઃ, અમણઃ, યતિઃ વગેરે એ એકાર્થક જાણવા. આ ક્રમે સંદિગ્ધ વિષયમા જાણવું). ॥ ૨૩ ॥

॥ ઇતિ પરિભાષા ॥

અથ પ્રથમો દેવાધિદેવકાण्डः—

તીર્થ' કરના અર્થને જાણાવનારા શબ્દો—

અર્હન્ 'ત્' (પુ.), જિનઃ, પારગતઃ, ત્રિકાલવિદ્ (પુ.), ક્ષીણા-
ધુકર્મા 'અન્' (પુ.), પરમેષ્ઠી 'ઇન્' (પુ.), અધીશ્વરઃ, શમ્ભુઃ,
સ્વયમ્ભૂઃ, ભગવાન્ 'વત્' (પુ.) જગત્પ્રભુઃ, તીર્થકરઃ, જિનેશ્વરઃ,
॥ ૨૪ ॥ સ્યાદ્વાદી 'ઇન્' (પુ)—અનેકાન્તવાદી 'ઇન્' (પુ.), અમયદઃ,
સાર્વઃ, સર્વજઃ, સર્વદર્શી 'ઇન્' (પુ), કૈવલી 'ઇન્' (પુ), દેવાધિ-
દેવઃ, વોધિદઃ, પુરુષોત્તમઃ, વીતરાગઃ, આસઃ, [શિલોઽષ્ઠમાં સર્વીયઃ
શ્લો. ૨.] એ ૨૫-અરિહંત, જિનેશ્વર, તીર્થ' કર. ॥ ૨૫ ॥

આ અવસર્પિણીમાં થયેલા એવીશ તીર્થ' કરોનાં નામો

૧ ક્રપમઃ, ૨ અજિતઃ, ૩ શમ્ભવઃ, ૪ અમિનન્દનઃ, ૫ સુમતિઃ,

ઋષભો વૃષભઃ શ્રેયાન્, શ્રેયાંસઃ સ્યાદનન્તજિદનન્તઃ ।

સુવિધિસ્તુ પુષ્પદન્તો, મુનિસુવ્રતસુવ્રતો તુલ્યો ॥૨૯॥

અરિષ્ટનેમિસ્તુ નેમિવીરશ્ચરમતીર્થકૃત્ ।

મહાવીરો વર્દ્ધમાનો, દેવાર્યો જ્ઞાતનન્દનઃ ॥૩૦॥

ગણા નવાઽસ્યર્ષિસહ્યા, એકાદશ ગણાધિપાઃ ।

ઇન્દ્રમૂતિરગ્નિમૂતિર્વાયુમૂતિશ્ચ ગોતમાઃ ॥૩૧॥

૬ પદ્મપ્રભઃ, ॥ ૨૬ ॥ ૭ સુપાર્શ્વઃ, ૮ ચન્દ્રપ્રભઃ, ૯ સુવિધિઃ, ૧૦ શીતલઃ, ૧૧ શ્રેયાંસઃ, ૧૨ વાસુપૂજ્યઃ, ૧૩ વિમલઃ, ૧૪ અનન્તઃ, ॥ ૨૭ ॥ ૧૫ ધર્મઃ, ૧૬ શાન્તિઃ, ૧૭ કુન્થ્યુઃ, ૧૮ અરઃ, ૧૯ મલ્હિઃ, ૨૦ મુનિસુવ્રતઃ, ૨૧ નમિઃ, ૨૨ નેમિઃ, ૨૩ પાર્શ્વઃ, ૨૪ વીરઃ, એ ૨૪ અવસર્પિષીભીમાં થયેલા તીર્થ કરોના ક્રમથી નામો જાણુવા [સંભવઃ-સંભવઃ, ૧ મુનિસુવ્રત-મુનિઃ । નેમિઃ-નેમી 'ઇન્' શિ૦ ૨.] ॥ ૨૮ ॥ તીર્થ કરોનાં સમાન નામો

ઋષભઃ-વૃષભઃ । શ્રેયાંસઃ-શ્રેયાન્ 'ઈયસ્' । અનન્તઃ-અનન્ત-જિત્ । સુવિધિઃ-પુષ્પદન્તઃ । મુનિસુવ્રતઃ-સુવ્રતઃ ॥ ૨૯ ॥

નેમિઃ-અરિષ્ટનેમિઃ । વીરઃ-ચરમતીર્થકૃત્ (પુ), મહાવીરઃ, વર્દ્ધમાનઃ, દેવાર્યઃ, જ્ઞાતનન્દનઃ ॥ ૩૦ ॥

ઋષિઓના સમુદાયો તે ગણાઃ-ગણો કહેવાય છે. શ્રીમહાવીર ભગવાનના નવ ગણુ (સરખી વાચના લેનારા મુનિઓના સમુદાયો) હતા અને ગણાધિપાઃ-ગણુનાયકો (ગણુધરો) અગિયાર હતા. (અકંપિત અને અચલબ્રાતા તેમજ મેતાર્થ અને પ્રભાસ એ બળબેની એક જ વાચના હોતી માટે નવ ગણો અને અગિયાર ગણુધરો જાણુવા).

અગિયાર ગણાધિપો (ગણુધરો) નાં નામ

૧ ઇન્દ્રમૂતિઃ, ૨ અગ્નિમૂતિઃ, ૩ વાયુમૂતિઃ-આ ત્રણ ગોતમાઃ-

૪ વ્યક્તઃ સુધર્મા પૅન્ડિતમૌર્યપુત્રાવકમ્પિતઃ ।

૧ અચલબ્રાતા મૈતાર્યઃ, પ્રમાસશ્ચ પૃથવકુલાઃ ॥૩૨॥

કૈવલી ચરમો જન્મસ્વામ્યઽથ પ્રમવપ્રમુઃ ।

૨ શન્યમ્ભવો ૩ યશોમદ્રઃ, ૪ સંમ્ભૂતિવિજયસ્તતઃ ॥૩૩॥

૫ મદ્રવાહુઃ ૬ સ્થૂલમદ્રઃ, શ્રુતકૈવલિનો હિ પદ્ ।

૭ મહાગિરિસુહરત્યાઘા, વજ્રાન્તા દશપૂર્વિણઃ ॥૩૪॥

૮ ક્ષ્વાકુકુલસંમ્ભૂતા, સ્યાદ્ દ્વાવિંશતિરર્હતામ્ ।

૯ મુનિસુવ્રતનેમી તુ, હરિવંશસમુદ્ભવૌ ॥૩૫॥

ગૌતમ કુલના છે. ॥ ૩૧ ॥ ૪ વ્યક્તઃ, ૫ સુધર્મા 'અન' (પુ.) દ મંડિતઃ, ૭ મૌર્યપુત્રઃ, ૮ અકમ્પિતઃ, ૯ અચલબ્રાતા 'ત્વ' (પુ.), ૧૦ મૈતાર્યઃ, ૧૧ પ્રમાસઃ આ આઠ ગણધરો બુદ્ધા બુદ્ધા કુલવાળા છે એ અગિયાર ગણધરના ક્રમથી નામો બાણવા. [મણ્ડિતઃ મણ્ડિત-પુત્રઃ શિ૦ ૩.] ॥ ૩૨ ॥

જન્મસ્વામી 'દન' એ છેલ્લા દેવલી છે. ૧ પ્રમવપ્રમુઃ-પ્રમવઃ, (પ્રમવસ્વામી 'દન'), ૨ શન્યમ્ભવઃ, ૩ યશોમદ્રઃ, ૪ સંમ્ભૂતિવિજયઃ, ॥ ૩૩ ॥ ૫ મદ્રવાહુઃ, ૬ સ્થૂલમદ્રઃ-એ છ શ્રુતદેવલી થયા છે.

૧ મહાગિરિઃ, ૨ સુહસ્તી 'દન', (૩ શ્રીગુણસુન્દરઃ, ૪ શ્યામાર્યઃ, ૫ સ્કન્દિલાર્યઃ, ૬ રેવતોમિત્રઃ, ૭ શ્રીધર્મા 'અન', ૮ મદ્રગુતઃ, ૯ શ્રીગુતઃ,) ૧૦ વજ્રઃ-આર્યમહાગિરિ-આર્યસુહસ્તીથી માડીને વજ્રસ્વામી સુધી એ દશ દશપૂર્વી થયા છે. ॥ ૩૪ ॥

૨૪ તીર્થ ક્ષેત્રમા ૨૨ ક્ષ્વાકુકુલમા ઉત્પન્ન થયા છે. તથા મુનિસુવ્રતસ્વામી અને નેમિનાથ હરિવંશકુલમાં ઉત્પન્ન થયા છે. ॥ ૩૫ ॥

^१नामिश्च ^२जितशत्रुश्च, ^३जितारिरथ ^४संवरः ।

^५मेधो ^६धरः ^७प्रतिष्ठश्च, ^८महासेननरेश्वरः ॥३६॥

^९सुग्रीवश्च ^{१०}ददरथो, ^{११}विष्णुश्च ^{१२}वसुपूज्यराट् ।

^{१३}कृतवर्मा ^{१४}सिंहसेनो, ^{१५}मानुश्च ^{१६}विश्वसेनराट् ॥३७॥

^{१७}सूरः ^{१८}सुदर्शनः ^{१९}कुम्भः, ^{२०}सुमित्रो ^{२१}विजयस्तथा ।

^{२२}समुद्रविजयश्चाश्वसेनः ^{२३}सिद्धार्थ एव च ॥३८॥

^{२४}मरुदेवा ^{२५}विजया ^{२६}सेना ^{२७}सिद्धार्थो च ^{२८}मङ्गला ।

^{२९}ततः ^{३०}सुसीमा ^{३१}पृथ्वी, ^{३२}लक्ष्मणा ^{३३}रामा ततः ^{३४}परम् ॥३९॥

२४ तीर्थंकरेणा अनुकुम्भे पितानां नाम

१ नामिः, २ जितशत्रुः, ३ जितारिः, ४ संवरः, ५ मेवः, ६ धरः, ७ प्रतिष्ठः, ८ महासेन ॥ ३६ ॥ ९ सुग्रीवः, १० ददरथः, ११ विष्णुः, १२ वसुपूज्यः वसुपूज्यराट् 'ज्', १३ कृतवर्मा 'अन्', १४ सिंहसेनः, १५ मानुः, १६ विश्वसेनः-विश्वसेनराट् 'ज्', ॥ ३७ ॥ १७ सूरः, १८ सुदर्शनः, १९ कुम्भः, २० सुमित्रः, २१ विजयः, २२ समुद्रविजयः, २३ अश्वसेनः, २४ सिद्धार्थः, ये योवीश तीर्थंकरेणा पितानां नाम ॥ ३८ ॥

२४ तीर्थंकरेणी अनुकुम्भे भातानां नाम

१ मरुदेवा, २ विजया, ३ सेना, ४ सिद्धार्थो, ५ मङ्गला, ६ सुसीमा, ७ पृथ्वी, ८ लक्ष्मणा, ९ रामा, ॥ ३९ ॥ १० नन्दा, ११ विष्णुः, १२ जया, १३ श्यामा, १४ सुयशः 'अस्', १५ सुप्रता, १६ अचिरा, १७ श्रीः, १८ देवी, १९ प्रभावती, २० पद्मा २१ वप्रा, २२ शिवा, ॥ ४० ॥ २३ वामा, २४ त्रिशला-ये योवीश तीर्थंकरेणी भातायां नाम [मरुदेवा मरुदेवी शि० उ-]

^{१०} नन्दा ^{११} विष्णु ^{१२} र्जया ^{१३} श्यामा, ^{१४} सुयशाः ^{१५} सुप्रताञ्चिरा ।

^{१७} श्रीदेवी ^{१८} प्रभावती च, ^{२०} पद्मा ^{२१} वप्रा ^{२२} शिवा तथा ॥४०॥

^{२३} वामा ^{२४} त्रिशला क्रमतः, ^{२५} पितरो ^{२६} मातरोऽर्हताम् ।

^{२७} स्याद् ^{२८} गोमुखो ^{२९} महायक्षः ^{३०} त्रिमुखो ^{३१} यक्षनायकः ॥४१॥

^{३२} तुम्बुरुः ^{३३} कुसुमश्चापि, ^{३४} मातङ्गो ^{३५} विजयोऽजितः ।

^{३६} ब्रह्मा ^{३७} यक्षेद् ^{३८} कुमारः ^{३९} पण्मुखपातालकिन्नराः ॥४२॥

^{४०} गरुडो ^{४१} गन्धर्वो ^{४२} यक्षेद्, ^{४३} कुबेरो ^{४४} वरुणोऽपि च ।

^{४५} भृकुटिर्गोमेधः ^{४६} पार्श्वो, ^{४७} मातङ्गोऽर्हदुपासकाः ॥४३॥

^{४८} चक्रेश्वर्यजितवला, ^{४९} दुरितारिश्च ^{५०} कालिका ।

^{५१} महाकाली ^{५२} श्यामा ^{५३} शान्ता, ^{५४} भृकुटिश्च ^{५५} सुतारका ॥४४॥

२४ तीर्थङ्करोना अनुक्रमे यक्षो (शासनहेवो)नां नाम

१ गोमुखः, २ महायक्षः, ३ त्रिमुखः, ४ यक्षनायकः-यक्षेशः,
॥ ४१ ॥ ५ तुम्बुरुः, ६ कुसुमः, ७ मातङ्गः, ८ विजयः, ९ अजितः,
१० ब्रह्मा 'अनू', ११ यक्षेद् 'शू', १२ कुमारः, १३ पण्मुखः,
१४ पातालः, १५ किन्नरः, ॥ ४२ ॥ १६ गरुडः, १७ गन्धर्वः, १८
यक्षेद् 'शू'-यक्षेन्द्रः, १९ कुबेरः, २० वरुणः, २१ भृकुटिः, २२
गोमेधः, २३ पार्श्वः, २४ मातङ्गः-ये योवीश तीर्थङ्करोना उपासक
यक्षोनां नाम. ॥ ४३ ॥

२४ तीर्थङ्करोनी अनुक्रमे यक्षिणीभ्यो (शासनहेवता)
नां नाम

१ चक्रेश्वरी, २ अजितवला, ३ दुरितारिः, ४ कालिका काली,
५ महाकालि, ६ श्यामा, ७ शान्ता, ८ भृकुटिः, ९ सुतारका, ॥ ४४ ॥

^{१०}अशोका, ^{११}मानवी, ^{१२}चण्डा, ^{१३}विदिता, ^{१४}चाङ्कुशा तथा ।

^{१५}कन्दर्पा, ^{१६}निर्वाणी, ^{१७}बला, ^{१८}धारिणी, ^{१९}धरणप्रिया ॥४५॥

^{२०}नरदत्ता, ^{२१}गान्धारी, ^{२२}अम्बिका पञ्चावती तथा ।

^{२४}सिद्धायिका चेति जैन्यः, क्रमाच्छासनदेवताः ॥४६॥

^३वृषो, ^२गजो, ^३अश्वः, ^४प्लवगः, ^५क्रौञ्चो, ^६जं, ^७स्वस्तिकः, ^८शशी ।

^९मकरः, ^{१०}श्रीवत्सः, ^{११}खड्गी, ^{१२}महिषः, ^{१३}शूकरस्तथा ॥४७॥

^{१४}येनो, ^{१५}वज्र, ^{१६}मृगश्छागो, ^{१७}नन्दावर्त्तो, ^{१८}घटोऽपि च ।

^{२०}कूर्मो, ^{२१}नीलोत्पलं, ^{२२}शङ्खः, ^{२३}फणी, ^{२४}सिंहोऽर्हतां ध्वजाः ॥४८॥

१० अशोका, ११ मानवी, १२ चण्डा, १३ विदिता १४ अङ्कुशा,
१५ कन्दर्पा, १६ निर्वाणी, १७ बला, १८ धारिणी, १९ धरण-
प्रिया,—वैरोद्या, ॥ ४५ ॥ २० नरदत्ता, २१ गान्धारी, २२ अम्बिका,—
कुष्माण्डी, २३ पञ्चावती, २४ सिद्धायिका ऐशोवीश शासन देवतानां
नाम. [चक्रेश्वरी-अप्रतिचक्रा, अजितबला-अजिता, श्यामा-अच्युत-
देवी, सुतारका सुतारा शि० ४] ॥ ४६ ॥

२४ तीर्थ-उद्देशानां अनुक्रमे लांछनो

१ वृषः, २ गजः, ३ अश्वः, ४ प्लवगः, ५ क्रौञ्चः, ६ अजम्,
७ खरिपकः, ८ शशी 'इन्' (पु.), ९ मकरः, १० श्रीवत्सः,
११ खड्गी 'इन्' (पु.) १२ महिषः, १३ शूकरः, ॥ ४७ ॥ १४
येनः, १५ वज्रम्, १६ मृगः, १७ छागः, १८ नन्दावर्त्तः, १९
घटः-कुम्भः, २० कूर्मः, २१ नीलोत्पलम्, २२ शङ्खः, २३ फणी
'इन्' (पु.), २४ सिंहः-ऐशोवीश विनेश्वरानां क्रमथी लांछनो ॥ ४८ ॥

તેષાં ચ દૈહોઽદ્ભુતરૂપગન્ધો, નિરામયઃ સ્વેદમલોઽજ્ઞિતઃ ।
 શ્વાસોઽબ્જગન્ધો રુધિરામિપંતુ, ગોક્ષીરધોગધવલં હવિસ્રમ્ ॥૫૭॥
 આહારનીહારવિધિસ્ત્વદ્દગ્ધ્યશ્ચત્વાર एतेऽतिशયાः सहोत्थाः ।
 ક્ષેત્રે સ્થિતિર્યોજનમાત્રકેઽપિ, નૃદેવતિર્યગ્જનકોઠિકોદેઃ ॥૫૮॥
 વૌણી નૃતિર્યક્સુરલોકમાપા સંવાદિની યોજનગામિની ચ ।
 મૌમળલં ચારુ ચ મૌલિપૃષ્ઠે, વિહમ્વિતાર્હર્પિતમળલશ્ચિ ॥૫૯॥
 સાગ્રે ચ ગવ્યુતિશતદ્વયે રુજા, વૈરૈતયો મૌર્યૈતિવૃષ્ટ્યંવૃષ્ટયઃ ।
 દુર્મિશ્નમન્યસ્વકચક્રતો મેયં, મ્યાન્નૈત ઇકાદગ કર્મઘાતજાઃ ॥૬૦॥

૩ રુધિરમ્-લોહી. આમિષમ્-માંસ એ ગાયના દૂધ જેવા સફેદ
 અને અવિસ્રમ્-દુર્ગંધ વિનાનાં હોય છે ॥ ૫૭ ॥ આહારનીહાર-
 વિધિઃ-આહાર, નીહાર (મૂત્ર મલત્યાગ) અદ્દશ્ય હોય છે. કર્મક્ષયથી
 થતા અગિયાર અતિશયો-૧ એક યોજન પ્રમાણુ ક્ષેત્રમાં પણુ કોડા
 કોડી દેવ મનુષ્યો અને તિર્યંચો રહી શકે. ॥ ૫૮ ॥ ૨ વૌણી-લાધા
 અર્દ્રભાગધી, દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યંચની લાધામાં પરિણમતી
 અને યોજન સુધી જતી વૌણી ૩ મામળલમ્-મરતકની પાછળ
 સૂર્ય મંડલની શોભા કરતાં પણુ ચઢિયાતું સુંદર ભામંડલ ॥ ૫૯ ॥
 ૪ રુજા-રોગ એકસો પચીસ યોજન સુધી ન થાય ૫ વૈરમ્-
 વૈરભાવ એકસો પચીસ યોજન સુધી પરસ્પર ન થાય ૬ ર્હૈતિ-
 ઈતિ-ધાન્યાદિકને ઉપદ્રવ કરનાર ઉદર વગેરે જીવોની ઉત્પત્તિ એકસો
 પચીસ યોજન સુધી ન થાય. ૭ મારિ.-મારી-અકાળે ઔત્પાતિક
 મરણુ એકસો પચીસ યોજન સુધી ન થાય ૮ અતિવૃષ્ટિ-અતિ-
 વૃષ્ટિ એકસો પચીસ યોજન સુધી ન થાય. ૯ એકસો પચીસ
 યોજન સુધી અવૃષ્ટિ-વરસાદ ન વરસે એમ પણુ ન અને. ૧૦

સ્વે ધર્મચક્રં ચમરાઃ સપાદપીઠં મૃગેન્દ્રાસનમુજ્જ્વલં ચ ।

છત્રત્રયં રત્નમયો ધ્વજોઽહિન્ન્યાસે ચ ચામીકરપક્ષ્જાનિ ॥૬૧॥

વપ્રત્રયં ચારુ ચતુર્મુખાક્ષતાં, ચૈત્યદ્રુમોઽધોવદનાશ્ચ કણ્ઠકાઃ ।

દ્રુમાનતિર્દુન્દુભિનાદ ઉચ્ચકૈર્વાતોઽનુકૂલઃ શકુનાઃ પ્રદક્ષિણાઃ ॥૬૨॥

ગન્ધામ્બુવર્ષ વહુવર્ણપુષ્પવૃષ્ટિઃ કચમશ્રુનસ્થાપ્રવૃદ્ધિઃ ।

ચતુર્વિધામર્ત્યનિકાયકોટિર્જઘન્યમાત્રાદપિ પાર્શ્વદેશે ॥૬૩॥

દુર્મિશ્નમ્—દુકાળ એકસો પચીસ યોજન સુધીન પડે ૧૧ મયમ્—ભય એકસો પચીસ યોજન સુધી પોતાના કે ણીજના દેશ કે રાજથી ન આવે ॥ ૬૦ ॥

દેવતાઓએ કરેલા ૧૯ અતિશયો.

૧ ધર્મચક્રમ્—આકાશમા ધર્મચક્ર આવે. ૨ ચમરાઃ—આકાશમાં ચામર વીંઝાતા રહે. ૩ મૃગેન્દ્રાસનમ્—આકાશમા પાદપીઠિકાસહિત ઉજ્જ્વલ સ્ફટિકમય સિંહાસન હોય. ૪ છત્રત્રયમ્—આકાશમા ત્રણ છત્ર હોય ૫ રત્નમયધ્વજઃ—આકાશમા રત્નમય ધ્વજ હોય ૬ ચામીકરપક્ષ્જાનિ સુવર્ણકમલાનિ—સુવર્ણ કમળો ઉપર જ પગ મૂકવાના હોય. ॥ ૬૧ ॥ ૭ વપ્રત્રયમ્—સમવસરાણુમાં સોનું, રૂપું અને રત્નમય એમ ત્રણ પ્રકારના ગઠ (કિલ્લા) હોય. ૮ ચતુર્મુખાક્ષતા—સમવસરાણુમા ચાર મુખ. ૯ ચૈત્યદ્રુમઃ ચૈત્યવૃક્ષ (અશોકવૃક્ષ). ૧૦ કણ્ઠકાઃ કાંટા ઊંધા થઈ જાય ૧૧ દ્રુમાનતિ—વૃક્ષો અત્યંત નમી જાય. ૧૨ દુન્દુભિનાદઃ—દુન્દુભિનો અવાજ થયા કરે. ૧૩ વાત—વાયુ મુખ આપે તેવો અનુકૂલ વાય. ૧૪ શકુનાઃ—પક્ષિઓ પાણુ પ્રદક્ષિણા કરે. ॥ ૬૨ ॥ ૧૫ ગન્ધામ્બુવર્ષમ્—સુગંધી પાણીનો વરસાદ થાય ૧૬ વહુવર્ણપુષ્પવૃષ્ટિઃ—જુદી જુદી જાતના રંગવાળાં (પચવર્ણવાળા) ફુલોની વૃષ્ટિ થાય. ૧૭ કચમશ્રુનસ્થાપ્રવૃદ્ધિઃ—વાળ, દાઢી, મૂછ અને

રત્નો ચ પદ્મપ્રભાસુપૂજ્યો, શુક્લો ચ ચન્દ્રપ્રમુખપદન્તો ।
 કૃષ્ણો પુનર્નેમિમુની વિનીલો, શ્રીમલ્લિપાર્શ્વો કનકત્વિષોઽન્યે ॥૪૯॥
 ઉત્સર્પિષ્યામતીતાયાં, ચતુર્વિંશતિરર્હતામ્ ।
 કેવલજ્ઞાની નિર્વાણી, સાગરોઽથ મહાયશાઃ ॥૫૦॥
 વિમલઃ સર્વાનુભૂતિઃ, શ્રીધરો દત્તતીર્થકૃત્ ।
 દામોદરઃ સુતેજાથ, સ્વામ્યયો મુનિસુવ્રતઃ ॥૫૧॥
 સુમતિઃ શિવગતિશ્ચૈવાઽસ્તાગોઽથ નિમીશ્વરઃ ।
 અનિલો યશોધરાલ્યઃ, કૃતાર્યોઽથ જિનેશ્વરઃ ॥૫૨॥

૨૪ તીર્થકરોનાં વર્ણ-પદ્મપ્રભુ અને વાસુપૂજ્ય રક્ત (લાલ)
 વર્ણવાળા. ચન્દ્રપ્રભુ અને સુવિધિનાથ શુક્લ (સફેદ) વર્ણવાળા.
 નેમિનાથ અને મુનિસુવ્રતસ્વામી એ કૃષ્ણ (કાળા) વર્ણવાળા. મલ્લિનાથ
 અને પાર્શ્વનાથ એ નીલ (લીલા) વર્ણવાળા અને બાકીના ૧૬
 જિનેશ્વર સોનાની કાન્તિવાળા (પીળા વર્ણવાળા) છે. એ ૨૪
 જિનેશ્વરોના વર્ણો. ॥ ૪૯ ॥

ગર્થ ચોવીશીના ૨૪ તીર્થકરોનાં નામ

૧ કેવલજ્ઞાની 'ઇન્' (પુ.) ૨ નિર્વાણી 'ઇન્', ૩ સાગરઃ, ૪
 મહાયશાઃ 'અસ્' (પુ.), ॥ ૫૦ ॥ ૫ વિમલઃ, ૬ સર્વાનુભૂતિઃ, ૭
 શ્રીધરઃ, ૮ દત્તતીર્થકૃત્ (પુ.), ૯ દામોદરઃ, ૧૦ સુતેજાઃ 'અસ્
 (પુ.) ૧૧ સ્વામી 'ઇન્' (પુ.), ૧૨ મુનિસુવ્રતઃ, ॥ ૫૧ ॥ ૧૩
 સુમતિઃ, ૧૪ શિવગતિઃ, ૧૫ અસ્તાગઃ, ૧૬ નિમીશ્વરઃ, ૧૭ અનિલઃ,
 ૧૮ યશોધરઃ, ૧૯ કૃતાર્યઃ, ૨૦ જિનેશ્વરઃ, ॥ ૫૨ ॥ ૨૧ સુદ-
 મતિઃ, ૨૨ શિવકરઃ, ૨૩ સ્યન્દન, ૨૪ સમ્પ્રતિઃ એ ગર્થ ઉત્સર્પિણીના
 ૨૪ તીર્થકરોના નામ.

^{૨૧}શુદ્ધમતિઃ ^{૨૨}શિવકરઃ, ^{૨૩}સ્યન્દનશ્ચાથ ^{૨૪}સંપ્રતિઃ' ।

માવિન્યાં તુ ^૧પદ્મનામઃ, ^૨શૂરદેવઃ ^૩સુપાર્શ્વકઃ ॥૫૩॥

^૪સ્વયંપ્રભશ્ચ ^૫સર્વાનુભૂતિર્દેવશ્ચ ^૬તોદયો ।

^૭પેઢાલઃ ^૮પોઢિલશ્ચાપિ, ^૯શતકીર્તિશ્ચ ^{૧૦}સુવ્રતઃ ॥૫૪॥

^{૧૧}અમમો ^{૧૨}નિષ્કપાયશ્ચ, ^{૧૩}નિષ્પુલાકોઽથ ^{૧૪}નિર્મમઃ ।

^{૧૫}ચિત્રગુપ્તઃ ^{૧૬}સમાધિશ્ચ, ^{૧૭}સંવરશ્ચ ^{૧૮}યશોધરઃ ॥૫૫॥

^{૧૯}વિજયો ^{૨૦}મહાદેવો ^{૨૧}ચાનન્તવીર્યશ્ચ ^{૨૨}ભદ્રકૃત્ ।

एवं सर्वावसर्पिण्युत्सर्पिणीषु जिनोत्तमाः' ॥૫૬॥

આવતી ઓવીશીના ૨૪ તીર્થકરોનાં નામ

૧ પદ્મનામઃ, ૨ શૂરદેવઃ, ૩ સુપાર્શ્વઃ-સુપાર્શ્વકઃ, ॥ ૫૩ ॥

૪ સ્વયંપ્રભઃ, ૫ સર્વાનુભૂતિઃ, ૬ દેવશ્ચુતઃ, ૭ ઉદયઃ, ૮ પેઢાલઃ,

૯ પોઢિલઃ, ૧૦ શતકીર્તિઃ, ૧૧ સુવ્રતઃ, ॥ ૫૪ ॥ ૧૨ અમમ',

૧૩ નિષ્કપયાઃ, ૧૪ નિષ્પુલાકઃ, ૧૫ નિર્મમઃ, ૧૬ ચિત્રગુપ્તઃ,

૧૭ સમાધિઃ, ૧૮ સંવરઃ, ૧૯ યશોધરઃ, ॥ ૫૫ ॥ ૨૦ વિજયઃ,

૨૧ મહાઃ, ૨૨ દેવઃ, ૨૩ અનન્તવીર્યઃ, ૨૪ ભદ્રકૃત્-ભદ્રઃ, [ભદ્ર-

કર', શિ૦ ૫] આ ૨૪ આવતી ઉત્સર્પિણીમાં થનારા તીર્થકરોનાં

નામ આવી રીતે વર્તમાન, અતીત અને અનાગત અવસર્પિણી

તથા ઉત્સર્પિણીમાં ઓવીશ ઓવીશ તીર્થકરો થાય છે ॥ ૫૬ ॥

તે તીર્થકરોના જન્મથી થતા ચાર અતિશયો

૧ દેહઃ-શરીર અદ્ભુતરૂપ અને અદ્ભુત ગધવાળું, નીરોગી

અને પરસેવો, મદા વિનાનું હોય છે. ૨ શ્વાસ-કમળ જેવો સુગંધી.

^{૧૯}ઋતૂનામિન્દ્રિયાર્થાનામનુકૂલત્વમિત્યમી ।
 ૧૯ એકોનવિંશતિર્દેવ્યાશ્ચતુસ્ત્રિંશચ મિલિતાઃ ॥૬૪॥
 સંસ્કારવત્ત્વમૌદાત્યમુપચારપરીતતા ।
 મેઘગમ્મીરવોપત્ત્વં, પ્રતિનાદવિધાયિતા ॥૬૫॥
 દક્ષિણત્વમુપનીતરાગત્વં ચ મહાર્થતા ।
 અવ્યાહતત્ત્વં શિષ્ટત્ત્વં, સંશયાનામસંભવઃ ॥૬૬॥

નખ ન વધે ૧૮ અમર્ત્યનિકાયકોટિઃ ચારે નિકાયના ઓછામા
 ઓછા કોડ દેવતા પાસે રહે ॥ ૬૩ ॥ ૧૯ વસત વગેરે છએ ઋતુઓ
 ઈ દ્રિયોના વિષયોને અનુકૂલ રહે. આ પ્રમાણે સહજ (જન્મથી)
 ૪ અતિશય, કર્મક્ષયજન્ય ૧૧ અને દેવોએ કરેલ ૧૯ અતિશય
 એમ ૩૪ અતિશયો તીર્થ કરેના હોય છે ॥ ૬૪ ॥

વચનાતિશય વાણીના પાંત્રીશ વિશિષ્ટ ગુણ

૧ સંસ્કારવત્ત્વમ્-સંસ્કૃતાદિ લક્ષણવાળી. ૨ ઔદાત્યમ્-ઉચ્ચ
 વૃત્તિપણું. ૩ ઉપચારપરીતતા-ગામડિયાપણુનો અભાવ. ૪ મેઘ-
 ગર્ગીરદ્રોષત્ત્વમ્-મેઘની જેમ ગંભીર અવાજ ૫ પ્રતિનાદવિ-
 ધાયિતા-પડઘા પડે તેવી. ॥ ૬૫ ॥ ૬ દક્ષિણત્વમ્-સરળપણું.
 ૭ ઉપનીતરાગત્વમ્-ઉપનીતરાગત્વ-માલકોશ વગેરે રાગયુક્ત. આ
 સાત ગુણો શબ્દ અપેક્ષીને છે. બીજા અર્થને આશ્રયીને થાય છે તે આ
 પ્રમાણે-૮ મહાર્થતા-વિશાળ અર્થવાળી. ઘણી સમજાવટ ૯ અવ્યા-
 હતત્ત્વમ્-પૂર્વાપર વાડ્યોના વિરોધ વિનાના અર્થો. ૧૦ શિષ્ટત્ત્વમ્-
 શિષ્ટપણું-સચ્ચતા ૧૧ સંશયાનામસંભવઃ-સદેહ વિનાની. ॥ ૬૬ ॥

^{૧૨}નિરાકૃતાન્યોત્તરત્વં, ^{૧૩}હૃદયજ્ઞમતાપિ ચ ।

^{૧૪}મિથઃસાકાદ્દક્ષતા ^{૧૫}પ્રસ્તાવૌચિત્યં ^{૧૬}તત્ત્વનિષ્ઠતા ॥૬૭॥

^{૧૭}અપ્રકીર્ણપ્રસૂતત્વમસ્વશ્લાધાન્યનિન્દિતા ।

^{૧૯}આમિજાત્યમેતિરિગધ્યમધુરત્વં ^{૨૧}પ્રશસ્યતા ॥૬૮॥

^{૨૨}અમર્મવેધિતૌદાર્ય, ^{૨૪}ધર્માર્થ્યપ્રતિવદ્ધતા ।

^{૨૫}કારકાદ્યવિપર્યાસો, ^{૨૬}વિમ્રમાદિવિયુક્તતા ॥૬૯॥

^{૨૭}ચિત્રકૃત્ત્વમદ્સુતત્વં, ^{૨૯}તથાનતિવિલમ્બિતા ।

^{૩૦}અનેકજાતિવૈચિત્ર્યમારોપિતવિશેષતા ॥૭૦॥

૧૨ નિરાકૃતાન્યોત્તરત્વમ્-બીજના દૂષણુ વિનાની ૧૩ હૃદયંગમતા-
મનોહર. ૧૪ મિથઃસાકાદ્દક્ષતા-પરસ્પર પદ-વાક્યની અપેક્ષા રાખ-
નારી, ૧૫ પ્રસ્તાવૌચિત્યમ્-દેશ-કાળને અવિરોધી. ૧૬ તત્ત્વનિ-
ષ્ઠતા-ઇચ્છિત વસ્તુ સ્વરૂપને અનુસરતી. ॥ ૬૭ ॥ ૧૭ અપ્રકીર્ણપ્રસૂ-
તત્વમ્-સંબધ વાળી અને અતિવિસ્તાર વિનાની ૧૮ અસ્વશ્લાવા-
ન્યનિન્દિતા-ખેતાની બકાઈ અને પરનિંદા વિનાની ૧૯ આમિજા-
ત્યમ્-વક્તા અને પ્રતિપાદ્યભાવને ઉચિત. ૨૦ અતિસ્નિગ્ધમધુર-
ત્વમ્-અત્યંત મીઠાશ અને રોહવાળી ૨૧ પ્રશસ્યતા-પ્રશસાને પાત્ર.
॥ ૬૮ ॥ ૨૨ અમર્મવેધિતા-બીજના મર્મને પ્રગટ નહિ કરનારી.
૨૩ ઔદાર્યમ્-તુચ્છતા વિનાની. ૨૪ ધર્માર્થ્યપ્રતિવદ્ધતા-ધર્મ અને
અર્થના સંબધવાળી. ૨૫ કારકાદ્યવિપર્યાસ-કારક, કાળ, વચન,
લિંગ વગેરેના વિરોધ વિનાની. ૨૬ વિમ્રમાદિવિયુક્તતા-બ્રાન્તિ વગેરે
દોષરહિત ॥ ૬૯ ॥ ૨૭ ચિત્રકૃત્ત્વમ્-નિરંતર આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કર-
નારી ૨૮ અદ્સુતત્વમ્-આશ્ચર્યકારી. ૨૯ અનતિવિલમ્બિતા-વિલંબ
વિનાની. ૩૦ અનેકજાતિવૈચિત્ર્યમ્-વર્ણનીય વસ્તુ આશ્રયી અનેક

^{૩૨}સત્ત્વપ્રધાનતા ^{૩૩}વર્ણપદવાક્યવિવિક્તતા ।

^{૩૪}અવ્યુચ્છિત્તિરણેદિત્વં, ^{૩૫}પશ્ચત્રિશ્ચ વાગ્ગુણાઃ ॥૭૧॥

અન્તરાયા ^૧દાનલાભવીર્ય^૨મોગોપમોગનાઃ ।

^૬હાસો ^૭રત્યરતી ^૮મીતિજુગુપ્સા ^૯શોક એવ ચ ॥૭૨॥

^{૧૨}કામો ^{૧૩}મિથ્યાત્વમજ્ઞાનં, ^{૧૪}નિદ્રા ^{૧૫}ચાવિરતિસ્તથા ।

^{૧૭}રાગો ^{૧૮}દ્વેષશ્ચ નો ^૧દોષાસ્તેપાસપ્તાદશાપ્યમી ॥૭૩॥

^૧મહાનન્દોઽમૃતં ^૨સિદ્ધિઃ, ^૩કૈવલ્યમપુનર્ભવઃ ।

^૪શિવં ^૫નિઃશ્રેયસં ^૬શ્રેયો, ^૭નિર્વાણં ^૮બ્રહ્મ ^૯નિર્વૃત્તિઃ ॥૭૪॥

પ્રકારની વિચિત્રતાઓ વાળી ૩૧ આરોપિતવિશેષતા-વિશેષણથી વિશિષ્ટ. ॥ ૭૦ ॥ ૩૨ સત્ત્વપ્રધાનતા-સાહેસવાળી. ૩૩ વર્ણપદવાક્ય-વિવિક્તતા-અક્ષર, પદ, વાક્ય છુટાં છુટાં. ૩૪ અવ્યુચ્છિત્તિ-અર્થ-સિદ્ધિ સુધી રહેનારી ૩૫ અણેદિત્વમ્-થાક વિનાની. આ પ્રમાણે તીર્થકરોની વાણીના અતિશયો ૩૫ પાત્રીશ ગુણો હોય છે ॥ ૭૧ ॥

તીર્થકરોને જે હોય જ નહિ તે અઠાર દોષોનાં નામ

પાંચ અતરાય-૧ દાનાન્તરાયઃ, ૨ લામાન્તરાયઃ, ૩ વીર્યાન્તરાયઃ, ૪ મોગાન્તરાયઃ, ૫ ઉપમોગાન્તરાયઃ, ૬ હાસઃ, ૭ રતિઃ, ૮ અરતિઃ, ૯ મીતિઃ, ૧૦ જુગુપ્સાઃ, ૧૧ શોકઃ, ॥ ૭૨ ॥ ૧૨ કામઃ. ૧૩ મિથ્યાત્વમ્, ૧૪ અજ્ઞાનમ્, ૧૫ નિદ્રા, ૧૬ અવિરતિઃ, ૧૭ રાગઃ, ૧૮ દ્વેષઃ, આ ૧૮ દોષો દોષો તીર્થકરોને હોય જ નહિ ॥ ૭૩ ॥ મહાનન્દઃ, અમૃતમ્, સિદ્ધિઃ, કૈવલ્યમ્, અપુનર્ભવઃ, શિવમ્, નિઃશ્રેયસમ્, શ્રેયઃ 'સ' (ન) નિર્વાણમ્, બ્રહ્મ 'અન્' (પુ. ન.) નિર્વૃત્તિઃ

^{૧૨}મહોદયઃ ^{૧૬}સર્વદુઃસ્વલયો ^{૧૪}નિર્યાણમક્ષરમ્ ।

^{૧૬}મુક્તિર્મોક્ષોડપવર્ગોડય, ^{૧૭}મુમુક્ષુઃ ^{૧૮}અમણો ^{૨૦}યતિઃ ॥૭૫॥

^૪વાચંયમો ^૫યતી ^૬સાધુરનંગાર ^૭ઋપિર્મુનિઃ ।

^{૧૦}નિર્ગ્રન્થો ^{૧૧}મિશ્રુરસ્ય ^{૧૨}સ્વં, ^{૧૩}તપોયોગશમાદયઃ ॥૭૬॥

મોક્ષોપાયો યોગો જ્ઞાનશ્રદ્ધાનચરણાત્મકઃ ।

અમાપણં પુનર્મૌનં, ગુરુર્ધર્મોપદેશકઃ ॥૭૭॥

^૧અનુયોગકૃદાચાર્ય, ^૨ઉપાધ્યાયસ્તુ ^૩પાઠકઃ ।

^૪અનૂચાનઃ ^૫પ્રવચને, ^૬સાજ્ઞેડધીતી ^૭ગણિશ્ચ ^૮સઃ ॥૭૮॥

(સ્ત્રી.) ॥ ૭૪ ॥, મહોદયઃ, સર્વદુઃસ્વલયઃ, નિર્યાણમ્, અક્ષરમ્, મુક્તિઃ (સ્ત્રી.), મોક્ષઃ, અપવર્ગઃ, [સીતીભાવઃ, શાન્તિઃ, નૈશ્ચિન્ત્યમ્, અન્તિકઃ, એ ૪-શે. ૨] એ ૧૮-મોક્ષના નામ. મુમુક્ષુઃ, અમણઃ, યતિઃ ॥ ૭૫ ॥, વાચંયમઃ, યતી 'ઇન્' (પુ), સાધુઃ, અનંગારઃ, ઋપિઃ, મુનિઃ, નિર્ગ્રન્થઃ, મિશ્રુઃ, [શ્રવણઃ શિ૦ ૫] એ ૧૧-સાધુ, મુનિ, યતિ, એ મુનિતું ધન-તપઃ, યોગ અને જ્ઞાન વગેરે છે. (તેથી તપોધનઃ, યોગી 'ઇન્', જ્ઞાનમૃત્, જ્ઞાન્તિમાન્ 'મત્' વગેરે મુનિનાં નામો બને છે ॥ ૭૬ ॥ જ્ઞાન-યથાવસ્થિતતત્ત્વનો યોગ, શ્રદ્ધા-સત્તત્ત્વ ઉપર રુચિ. ચરણ-ચારિત્ર-સાવધયોગવિરતિ-આ ત્રણ સ્વરૂપવાળો યોગઃ એ મોક્ષનો ઉપાય છે. અમાપણમ્, મૌનમ્ (પુ. ન.) પુ એ ૨-મૌન. ગુરુઃ, ધર્મોપદેશકઃ એ ૨-ગુરુ ॥ ૭૭ ॥ અનુયોગકૃત્ (પુ), આચાર્યઃ, એ ૨-આચાર્યાકાર, આચાર્ય, ઉપાધ્યાયઃ, પાઠકઃ, એ ૨-ઉપાધ્યાય, અધ્યાપક અનૂચાનઃ, ગણિઃ એ ૨-આચારાદ્ વગેરે પ્રવચન બાણનાર. ॥ ૭૮ ॥ શિષ્યઃ, વિનેયઃ,

શિષ્યો વિનેયો^૩ન્તેવાસી, શૈક્ષઃ પ્રાથમકલ્પિકઃ ।
સતીર્થ્યાસ્ત્વૈકગુરવો, વિવેકઃ પૃથગાત્મતા ॥૭૯॥

एकब्रह्मव्रताचारा, मिथः सप्रहचारिणः ।

स्यात्^૧ પારમ્પર્યમા^૨નાયઃ, સમ્પ્રદાયો ગુરુક્રમઃ ॥૮૦॥

व्रतादानं परिब्रज्या तपस्या नियमस्थितिः ।

અહિંસા સૂનૃતા^૩સ્તેયબ્રહ્માકિચ્ચનતા યમાઃ ॥૮૧॥

નિયમાઃ શૌચસન્તોષો, સ્વાધ્યાયતપસી અપિ ।

देवताप्रणिधानं च, करणं पुनरासनं ॥८२॥

અન્તેવાસી ‘ઇન્’ (પુ), [છાત્રઃ શેઠ ૨. અરોપદ્ શિઠ ૬] એ
૩-શિષ્ય શૈક્ષઃ, પ્રાથમકલ્પિકઃ એ ૨-નવીન શિષ્ય, પ્રથમ શિક્ષા
દેનાર સતીર્થ્યાઃ, એકગુરવઃ એ ૨-(બ વ.) ગુરુભાઈ, વિવેકઃ,
પૃથગાત્મતા એ ૨-વિવેક, ભેદજ્ઞાન, જડ અને ચેતન, શુદ્ધ અને
અશુદ્ધ ઇત્યાદિ પૃથક્ત્વ જ્ઞાન ॥ ૭૯ ॥ સપ્રહચારિણઃ ‘ઇન્’ (પુ.
બ.) સમાન આગમ, વ્રત અને આચારવાળા. પારમ્પર્યમ્, આન્યાયઃ,
સમ્પ્રદાયઃ, ગુરુક્રમઃ એ ૪-સમ્પ્રદાય, ગુરુપરંપરાગત ઉપદેશ.
॥ ૮૦ ॥ વ્રતાદાનમ્, પરિવ્રજ્યા, તપસ્યા, નિયમસ્થિતિઃ [વ્રજ્યા,
શિઠ ૬] એ ૪-વ્રજ્યા, દીક્ષા.

योगના આઠ અંગોનાં નામ

૧ યમાઃ (પુ. બ) શરીર માત્ર સાધનથી થતું નિત્ય કર્મ તે
યમ. તે યમ ૧ અહિંસા, ૨ સૂનૃતમ્-સત્યવચન, ૩ અરોપમ્, ૪
બ્રહ્મ ‘ન્’- બ્રહ્મચર્યમ્ અને ૫ અકિચ્ચનતા-અપરિગ્રહ એમ પાંચ
છે. ॥ ૮૧ ॥ ૨ નિયમાઃ (પુ. બ) જેમા બાહ્ય સાધનની જરૂર હોય

પ્રાણાયામઃ^૧ પ્રાણયમઃ^૨, શ્વાસપ્રશ્વાસરોધનમ્^૩ ।

પ્રત્યાહારસ્તિવિન્દ્રિયાણાં, વિષયેભ્યઃ સમાહૃતિઃ^૪ ॥૮૩॥

ધારણા તુ ક્વચિદ્ધ્યેયે, ચિત્તસ્ય સ્થિરબન્ધનમ્^૫

ધ્યાનં તુ વિષયે તસિન્નેકપ્રત્યયસન્તતિઃ^૬ ॥૮૪॥

સમાધિરુ^૭ તદેવાર્થમાત્રાભાસનરૂપકમ્

શ્વં યોગો યમાદ્યજ્ઞૈરષ્ટભિઃ સંગતોઽષ્ટઘા^૮ ॥૮૫॥

તેવું નિત્ય કર્મ. તે-નિયમ ૧ શૌચમ્ શરીર-મનની શુદ્ધિ, ૨ સંતોષઃ, ૩ સ્વાધ્યાયઃ, ૪ તપઃ અને ૫ દેવતાપ્રણિધાનમ્ એમ પાંચ છે ૩ કરણમ્, આસનમ્-એ ૨-આસન, પદ્માસન વગેરે ॥ ૮૨ ॥ ૪ પ્રાણાયામઃ પ્રાણયમઃ શ્વાસપ્રશ્વાસરોધનમ્ એ ૩-શ્વાસ અને પ્રશ્વાસનો નિરોધ કરવો, પ્રાણોને રોકવાની યોગની ક્રિયા ૫ પ્રત્યાહારઃ-વિષયોમાંથી ઈન્દ્રિયોને રોકવી ॥ ૮૩ ॥ ૬ ધારણા-કોઈક ધ્યેયમા (ધ્યાન કરવા યોગ્યમા) ચિત્તને સ્થિર કરવું. ૭ ધ્યાનમ્-ધ્યેયમા એકતાનતા ॥ ૮૪ ॥ ૮ સમાધિઃ (પુ.)-પદાર્થ-માત્રના આભાસ રૂપ જે ધ્યાન, ચિત્ત અને પ્રાણોની ધ્યેય સાથે એકતા. આ પ્રમાણે ચમ વગેરે આઠ અંગવાળો યોગ-ચિત્તવૃત્તિના નિરોધસ્વરૂપવાળો યોગ છે. ॥ ૮૫ ॥ શ્વઃશ્રેયસમ્, શુભમ્, શિવમ્, કલ્યાણમ્, શ્વોવસીયસમ્, શ્રેયઃ 'સ' (ન), ક્ષેમમ્ (પુ. ન),

^१श्वः^२श्रेयसं^३ शुभशिवे^४ कल्याणं^५ श्रौवसीयसं^६ श्रैयः ।

^७क्षेमं^८ भा^९भु^{१०}क^{११}भ^{१२}विक^{१३}कुशल^{१४}मङ्गल^{१५}मद्र^{१६}मद्र^{१७}शस्तानि^{१८} ॥८६॥

इति श्रीस्वपरसमयपारावारपारोण-शब्दावतार-
कलिकालसर्वशाचार्यपुङ्गवश्रीहेमचन्द्र
सूरीश्वरविरचिताभिधानचिन्तामणि-
नाममालायां देवाधिदेवकाण्डः
प्रथमः समाप्तः ॥ १ ॥

भाभुकम्, भविकम्, कुशलम्, मङ्गलम्, मद्रम्, मद्रम्, शस्तम्,
[भव्यम्, काम्यम्, सुकृतम्, सूनुतम् ये ४ श्लो-२ मन्द्रम्,
प्रशस्तम् श्लो ५] ये १४-उत्थाणु, शुल ॥ ८६ ॥

इति श्रीतपोगच्छाधिपति-श्रीकदम्बगिरिप्रमुखानेकतीर्थोद्धारक-
वासनसम्राट्-सर्वतन्त्रस्वतन्त्राचार्यवर्यश्रीविजयनेमिसूरीश्वर-
पट्टालङ्कारसमयज्ञ-गान्तमूर्तिश्रीमदाचार्यश्रीविजय-
विज्ञानसूरीश्वरपट्टधर-सिद्धान्तमहोदधि प्राकृत-
विशारदाचार्यश्रीविजयकस्तूरसूरिणा गौर्जयां
विरचिताया चन्द्रोदयाभिधटीकाया प्रथमो
देवाधिदेवकाण्ड समाप्त ॥ १ ॥

॥ देवकाण्डः द्वितीयः ॥

स्वर्गस्त्रिविष्टपं द्यौर्दिवौ भुविस्तविषताविषौ नाकः ।

गौस्त्रिदिवमूर्ध्वलोकः सुरालयस्तत्सदस्त्वमराः ॥८७॥

देवाः सुपर्वसुरनिर्जरदेवतर्भु-

वर्हिर्मुखाः निमिपदैवतनाकिर्लेखाः

वृन्दारकाः सुमनसस्त्रिदशा अमर्त्याः,

स्वाहा-स्वधा-ऋतु-सुधा-भुज आदितेयाः ॥८८॥

अथ द्वितीयदेवकाण्डः-

स्वर्गः, त्रिविष्टपम्-त्रिपिष्टपम्, द्यौः 'द्यौ' (स्त्री) द्यौः 'दिव्'
(स्त्री.) भुविः 'इष्' (स्त्री,) तविषः, ताविषः, नाकः (पु. न.), गौः
'गौ' (पु. स्त्री.), त्रिदिवम् (पु. न.) ऊर्ध्वलोकः, सुरालयः
(त्रिदशावासः, देवलोकः इत्यादि), स्वः अ.) [फलोदयः, मेख-
पृष्ठम्, वासवावासः, सैरिकः, दिदिविः, दीदिविः, द्युः, दिवम्,
ये ८ शे. ३] ये १२-स्वर्गः, देवलोकः. तत्सदः-स्वर्गसदः 'दू'
(पु.), (द्युसन्नातः 'अनू'), अमराः ॥ ८७ ॥, देवाः, सुपर्वणः
'अस्' (पु.), सुराः निर्जराः, देवताः (स्त्री.), क्रमवः 'भु' (पु.),
वर्हिर्मुखाः, अनिमिपाः, दैवताः (पु. न.), नाकिनः 'इन्' (पु.),
(स्वर्गिणः, त्रिदिवाद्योशाः), लेखाः, वृन्दारकाः, सुमनसः, 'अस्'
(पु.), त्रिदशाः, अमर्त्याः, स्वाहाभुजः 'ज', स्वधाभुजः 'जू', स्वधाभुजः
'जू', ऋतुभुजः 'जू', सुधाभुजः 'जू', (स्वाहाशनाः, स्वधाशनाः, यज्ञा-
शनाः, अमृतान्धसः अस्) आदितेयाः, (आदित्याः, अदितिजाः
इत्यादि) ॥ ८८ ॥, गीर्वाणाः, मरुतः 'तू', अर्यमाः, ववुधाः,

ગૌર્વાણા મસ્તોડસ્વણા, વિવુધા દાનવારયઃ ।

તેષાં યાનં વિમાનોડન્ધઃ, પીયૂષમમૃતં મુઘા ॥૮૯॥

અસુરા નાગાસ્તડિતઃ સુપર્ણકા વહ્નયોડનિલાઃ સ્તનિતાઃ ।

ઉદધિદ્વીપદિશો દગ મવનાધીશાઃ કુમારાન્તાઃ ॥૯૦॥

સ્યુઃ પિશાચા ભૂતા યક્ષા રાક્ષસાઃ કિન્તરા અપિ ।

કિપુરુષા મહોરગા, ગન્ધર્વા વ્યન્તરા અમી ॥૯૧॥

દાનવારયઃ 'રિ' (દતુજઙિપઃ 'પ્ર') [નિલિપ્તઃ કામરૂપાઃ, સાધ્યાઃ, શોભાઃ, ચિરાયુષઃ પૂજિતાઃ, મર્ત્યમહિતાઃ, સુધાલાઃ, વાયુભાઃ એ ૮-શે૦૪] એ ૨૭-(પુ. બ) દેવો, દેવતાઓ. [૧૨ અર્કાઃ, ૮ વસવઃ ૧૩ વિશ્વદેવાઃ, ૩૬ તુષિતાઃ ૬૦ આમાસ્વરાઃ ॥ ૫ ॥ ૨૩૬ મહારાજિકાઃ, ૧૧ રુદ્રાઃ, ૪૯ વાયવઃ, ॥ ૬ ॥ ૧૪ વૈકુણ્ઠાઃ, ૧૦ સુશર્માણઃ, ૧૨ સાધ્યાઃ ઇત્યાદિ ગણદેવતાઃ ગણુ-દેવતાઓ. શે૦ ૭.] વિમાનઃ (પુ ન), (દેવયાનમ્, સુરયાનમ્) [વ્યોમયાનમ્ શિ૦ ૭] એ ૧-દેવોનુ વિમાન, (વિમાન કે યાનના સંબંધથી વિમાનયાનાઃ, વૈમાનિકાઃ, વિમાનિકાઃ ઇત્યાદિ દેવોના યૌગિક નામ) દેવાન્ધઃ 'સ્', (દેવાન્નમ્, દેવમોજ્યમ્, દેવાહારઃ,) પીયૂષમ્, અમૃતમ્, સુધા [પેયૂષમ્, સમુદ્રનવનીતમ્ શિ૦ ૭] એ ૩-અમૃત, સુધા, દેવોના આહાર. ॥ ૮૯ ॥ આ દેવોના ચાર પ્રકાર છે ૧ ભવનપતિ, ૨ વ્યન્તર, ૩ જ્યોતિષ્ક અને ૪ વૈમાનિક. તેમાં ભવનપતિ દેવોના ૧૦ લેહ છે ૧ અસુરકુમારાઃ, ૨ નાગ-કુમારાઃ, ૩ તડિત્ કુમારાઃ, ૪ સુપર્ણકુમારાઃ, ૫ વહ્નિકુમારાઃ, ૬ અનિલકુમારાઃ, ૭ સ્તનિતકુમારાઃ, ૮ ઉદધિકુમારાઃ, ૯ દ્વીપ-કુમારાઃ, ૧૦ દિક્કુમારાઃ એ ૧૦-(પુ બ) મવનાધીશાઃ ભવનપતિ દેવોના નામ ॥ ૯૦ ॥ વ્યતરદેવોના ૮ લેહ છે ૧

જ્યોતિષ્કાઃ પञ्च चन्द्रार्कग्रहनक्षत्रतारकाः ।

वैमानिकाः पुन कल्पमवा द्वादश ते त्वमी ॥९२॥

सौधर्मेशानसनत्कुमारमाहेन्द्रब्रह्मलान्तकजाः ।

शुक्र-सहस्रार-नत-प्राणत-जा आरणा-च्युतजाः ॥९३॥

कल्पातीता नव ग्रैवेयकाः पञ्च त्वनुत्तराः ।

निकायभेदादेवं स्युर्देवाः किल चतुर्विधाः ॥९४॥

પિશાચાઃ, ૨ મૂતાઃ, ૩ યક્ષાઃ, ૪ રાક્ષસાઃ, ૫ કિન્નરાઃ, ૬ કિપુરુષાઃ, ૭ મહોરગાઃ, ૮ ગન્ધર્વાઃ, એ ૮—(પુ. થા) વ્યન્તરાઃ—વ્યતરદેવો છે [વાનમન્તરાઃ આ પછી વ્યન્તર જાતિના દેવો છે. શિ. ૮] ॥૯૧॥ જ્યોતિષ્ક દેવોના ૫ ભેદ છે ૧ ચન્દ્રાઃ, ૨ અર્કાઃ, ૩ ગ્રહાઃ, ૪ નક્ષત્રાણિ, ૫ તારકાઃ આ ૫—(પુ. થા.) જ્યોતિષ્કાઃ—જ્યોતિષિક દેવોના નામ વૈમાનિક દેવોમા જે કલ્પ (આચાર) વાળા છે, તેના ૧૨ ભેદો છે. ॥ ૯૨ ॥ ૧ સૌધર્મજાઃ, ૨ પેશાનજાઃ, ૩ સનત્કુમારજાઃ, ૪ માહેન્દ્રજાઃ, ૫ બ્રહ્મજાઃ, ૬ લાન્તકજાઃ ॥ ૯૨ ॥, ૭ શુક્રજાઃ—મહાશુક્રજાઃ, ૮ સહસ્રારજાઃ, ૯ આનતજાઃ । ૧૦ પ્રાણતજાઃ, ૧૧ આરણજાઃ ૧૨ અચ્યુતજાઃ એ ૧૨—(પુ. થા.) વૈમાનિકાઃ કલ્પભવ વૈમાનિક દેવો ॥ ૯૩ ॥ કલ્પાતીત—સ્વાભિસેવકભાવ રહિત (વૈમાનિક દેવો). ગ્રૈવેયકાઃ—નવ ગ્રૈવેયક (૧ સુદર્શનઃ, ૨ સુપ્રતિવદ્ધઃ, ૩ મનોરમઃ, ૪ સર્વતોમદ્રઃ, ૫ સુવિશાલઃ, ૬ સુમનસઃ, ૭ સૌમનસઃ, ૮ પ્રિયંકરઃ, ૯ નન્દીકરઃ), અને અનુત્તરાઃ પાત્ર અનુત્તર (૧ વિજયઃ, ૨ વૈજયન્તઃ, ૩ જયન્તઃ, ૪ અપરાજિતઃ, ૫ સર્વાર્થસિદ્ધઃ) વિમાનના દેવો છે આ પ્રમાણે નિકાયના ભેદથી દેવો ચાર પ્રકારના છે ॥ ૯૪ ॥ આદિત્યઃ, સર્વિતા ‘તૃ’ (પુ), અર્યમા ‘અન્’ (પુ), ચરાંશુઃ, સહસ્રાંશુઃ, ઉષ્ણાંશુઃ, (ચરરશ્મિઃ,

^१आदित्यः ^२सविता^३ऽर्यमा ^४खरसहस्रोष्णां^५शुरंशू रवि-

^{१०}मार्त्तण्ड^{११}स्तरणिर्गमस्तिरणो ^{१२}मानुर्नभो-^{१३}ऽहर्मणिः ।

^{१६}सूर्यो^{१७}ऽर्कः ^{१८}किरणो ^{१९}भगो ^{२०}ग्रहपुपः ^{२१}पूपा ^{२२}पतङ्गः ^{२३}खगो,

^{२४}मार्ताण्डो ^{२५}यमुना-^{२६}कृतान्तजनकः ^{२७}प्रद्योतनस्तापनः ॥९५॥

^{२८}ब्रध्नो ^{२९}हंसश्चित्रमानुर्विवस्वान्, ^{३०}सूरस्त्वष्टा ^{३१}द्वादशात्मा ^{३२}च हेलिः ।

^{३३}मित्रो ^{३४}ध्वान्तारातिरञ्जां-^{३५}शु-^{३६}हस्त-^{३७}श्चक्राञ्जान-^{३८}ह-^{३९}र्वान्वधः ^{४०}सप्तसप्तिः ॥९६॥

^{४१}दिवा-^{४२}दिना-^{४३}ह-^{४४}दिवस-^{४५}प्रभा-^{४६}विभा-

^{४७}भासः ^{४८}करः ^{४९}स्यान्मिहिरो ^{५०}विरोचनः ।

^{५१}ग्रहा-^{५२}ञ्जिनी-^{५३}गो-^{५४}द्यु-^{५५}पतिर्विकर्त्तनो.

^{५६}हरिः ^{५७}शुची-^{५८}नो ^{५९}गगनाद्-^{६०}ध्वजा-^{६१}ध्वगो ॥९७॥

दशशतरश्मिः, शीतेतररश्मिः) अंशुः, रविः, मार्त्तण्डः, तरणिः (यु. स्त्री.) गमस्तिः, अरुणः, मानुः, नभोमणिः, अहर्मणिः, (व्योमरत्नम्, दिनरत्नम्), सूर्यः, अर्कः, किरणः, भगः, ग्रहपुपः, पुपा 'अन्' (यु.), पतङ्गः, खगः, मार्ताण्डः, यमुनाजनकः, कृतान्त-जनकः, (कालिन्दीसूः, यमसूः), प्रद्योतनः, तापनः ॥ ९५ ॥ ब्रध्नः, हंसः, चित्रमानुः, विवस्वान् 'वत्' (यु.), सूरः-शूरः, त्वष्टा 'तृ' (यु.), द्वादशात्मा 'अन्' (यु.) हेलिः, मित्रः, ध्वान्तारातिः (तिमिरारिः), अञ्जहस्तः, अंशुहस्तः, (पञ्चपाणिः, गमस्तिपाणिः), चक्रवान्धवः, अञ्जवान्धवः, अहर्वान्धवः, (चक्रवाकवन्धुः, पञ्च-वन्धुः, दिनवन्धुः), सप्तसप्तिः, (विश्वमाश्वः) ॥ ९६ ॥ दिवा-करः, दिनकरः, अहरकरः, दिवसकरः, प्रभाकरः, विभाकरः, भास्करः, (वासरकृत्, दिनप्रणीः, दिनकृत्), मिहिरः, विरो-

^{६४}हरिद^{६५}श्वो^{६६} जगत्^{६७}कर्म-साक्षी^{६८} भास्वान् विभावसुः

^{६९}त्रयीतनुर्^{७०}जगच्चक्षुस्तपनो^{७१}ऽरुणसारथिः^{७२} ॥९८॥

^१रोचि^२रु-स्त्र-रुचि^३शोचिरं^४शुगौ, ^७ज्योति^८रर्चिरुप^९धृत्यमीशवः^{१०}

^{११}प्रग्रहः^{१२} शुचि-भरीचि-दीप्ति^{१३}यौ, ^{१४}धाम^{१५} केतु-धृणि-रश्मि^{१६}पृश्नय^{१७} ॥९९॥

^{२०}पाद-दीधि^{२१}ति-कर-द्युति-द्युतो, ^{२२}रुग्विरोक-किरण-त्विपि-त्विपः^{२३}

^{२४}भाः^{२५} प्रभा-वसु-गमस्ति-भानवो^{२६} भा मयूख-महसी^{२७} छविर्विभा॥१००॥

चनः, ग्रहपतिः, अञ्जिनीपतिः, गोपतिः, द्युपतिः, (ग्रहेशः, पञ्चि-
नीशः, त्विषामीशः, दिनेशः), विकर्त्तनः, हरिः, शुचिः, इनः,
गगनध्वजः, गगनाध्वगः, (नभःकेतनः, नभःपान्थः) ॥ ६७ ॥,
हरिदश्वः, जगत्साक्षी 'इन्' (पु), कर्मसाक्षी 'इन्' (पु), भास्वान्
'वत्' (पु.), (अंशुमान्, अंशुमाली), विभावसुः, त्रयीतनुः,
जगच्चक्षुः 'षू' (पु.), तपनः, अरुणसारथिः ॥, [वाजी, लोक-
वन्धुः, भानेमिः, भानुकेसरः, सहस्राङ्गः, दिवापुष्टः, कालभृत्,
रात्रिनाशनः ॥ ८ ॥ पपीः, सदागतिः, पीतुः, सांवत्सररथः, कपिः,
दशानः, पुष्करः, प्रह्ला, बहुरूपः, कर्णसूः ॥ ६ ॥, वेदोदयः, खति-
लकः, प्रत्यूषाण्डम्, सुरावृतः, लोकप्रकाशनः, पीथः, जगद्दीपः, अम्बु
तस्करः ये २६-शे०१०] ये ७२ सूर्यानां नाम ॥ ६८ ॥ रोचिः
'इस्' (न.), उस्त्रः, रुचिः (स्त्री), शोचिः 'इस्' (न.), अंशुः
(पु.) गौः 'गो' (पु स्त्री.), ज्योतिः 'इस्' (न.), अर्चिः 'इष्'
(स्त्री. न.), उपधृतिः (पु.), अभीशुः अभीषुः (पु.), प्रग्रहः,
शुचिः (पु.), मरीचिः (पु. स्त्री.), दीप्तिः (स्त्री.), धाम 'अन्'
(न.) केतुः (पु.), धृणिः (पु.), रश्मिः (पु), पृश्निः, 'धृणिः'

प्रकाशस्तेज उद्द्योत, आलोको वर्च आतपः ।

मरीचिका मृगतृष्णा, मण्डलं तूपसूर्यकम् ॥१०१॥

परिधिः परिवेषथ, सूरसूतस्तु काश्यपिः ।

अनूरुर्विनतासूनुंरुणो गरुडाग्रजः ॥१०२॥

रेवन्तस्त्वर्करेतोजः, ऋवगो ह्यवाहनः ।

अष्टादश माठराद्याः, सवितुः पारिपार्थिकाः ॥१०३॥

(पु. स्त्री) ॥६६॥, पादः, दीधितिः (स्त्री) करः, द्युतिः (स्त्री)
 द्युत् (स्त्री.), रुक् 'चू' (स्त्री.), विरोकः, किरणः, त्विपिः (स्त्री),
 त्विद् 'प्' (स्त्री), भाः 'स्' (पु. स्त्री), प्रभा, वसुः (पु.), गभरितः
 (पु.), भानुः (पु.), भा, मयूखः, महः 'अस्' (न.), छविः
 (स्त्री.), विभा, [पृष्णिः, वृष्णिः, द्योतः शि० ८] अ० ३६-
 डिरेषु ॥ १०० ॥ प्रकाशः, तेजः 'स्' (न.), उद्द्योतः, आलोकः,
 वर्चः 'स्' (न.), आतपः (द्योतः) अ० ६-प्रकाश, सूर्येनो प्रकाश.
 मरीचिका-मरुमरीचिका, मृगतृष्णा अ० २-मृगतृष्णा, अंशवानु नृणा.
 मण्डलम् (त्रि.), उपसूर्यकम् ॥ १०१ ॥, परिधिः, परिवेषः अ० ४-
 मण्डल, यंद्र अने सूर्येनीयारे आनु इरतुं गोणादरे देवातुं तेज, नृत्त
 हुं डाणुं. सूरसूतः (रविसारथिः), काश्यपिः, अनूरुः, विनतासूनुः-
 वेनतेयः, अरुणः, गरुडाग्रजः, [वपुलस्कन्धः, महासारथिः, आश्विनः
 अ० ३-शे० ११] अ० ६-सूर्येनो सारथि, अरुण ॥ १०२ ॥ रेवन्तः,
 अर्करेतोजः, ऋवगः, ह्यवाहनः अ० ४-सूर्येनो पुत्र माठरः (पिङ्गलः,
 दण्डः, राजश्रोथौ, खरद्वारिकौ, कल्माषपक्षिणौ, जातकारः, कुता-
 पको, पिङ्गगजौ, दण्डिपुरुषौ, किशोरकौ,) माठर वगेरे १८-सूर्येना
 पारिपार्थिकं (पडमे रडेनार-सेवक) देवो ॥ १०३ ॥ चन्द्रमाः 'अस्',

^१चन्द्रमाः ^२कुमुदवान्धवो ^३दशश्वेतवाज्यमृतसूस्तिथिप्रणीः ।

^४कौमुदी-कुमुदिनी-भ-दक्षजा-रोहिणी-द्विज-निशौर्ष-धी-पतिः ॥१०४

^{१५}जैवातृकोऽञ्जश्च ^{१६}कला-^{१७}शशे-^{१८}ण-^{१९}च्छाया-^{२०}भृदिन्दु-^{२१}विधुर-^{२२}अत्रिद्वजः ।

^{२४}राजा ^{२५}निशो ^{२६}रत्नकरौ च ^{२७}चन्द्रः, ^{२८}सोमोऽमृत-^{२९}श्वेत-^{३०}हिम-^{३१}द्युतिर्ग्लौः ॥१०५

^{३२}पोडशोऽशः ^{३३}कलां ^{३४}चिह्नं, ^{३५}लक्षणं ^{३६}लक्ष्मं ^{३७}लाञ्छनम् ।

^{३८}अङ्कः ^{३९}कलङ्कोऽभिज्ञानं, ^{४०}चन्द्रिका ^{४१}चन्द्रगोलिका ॥१०६॥

कुमुदवान्धवः (कैरववन्धुः, कुमुदसुहृद्), दशवाजी 'इन्', (दशाश्वः), श्वेतवाजी 'इन्', (श्वेताश्वः, सिताश्वः), अमृतसूः, (सुधासूः), तिथिप्रणीः, कौमुदीपतिः, कुमुदिनीपतिः, भपतिः, दक्षजापतिः, रोहिणीपतिः, द्विजपतिः, निशापतिः, औषधीपतिः (ज्योत्स्नेशः, कुमुदतीशः, नक्षत्रेशः, दाक्षायणीशः, रोहणीशः, द्विजेशः, निशेशः, औषधीशः) ॥ १०४ ॥, जैवातृकः, अञ्जः, कलामृत, शशमृत, पणमृत, छायामृत, (कलानिधिः, शशधरः, मृगलाञ्छनः, छायाङ्कः), इन्दुः, विधुः, अत्रिद्वजः, (अत्रिनेत्रप्रसूतः), राजा 'अन्', निशारत्नम्, निशाकरः, (निशामणिः, रजनीकरः), चन्द्रः, सोमः, अमृतद्युतिः, श्वेतद्युतिः, हिमद्युतिः, 'सुधांशुः, सितांशुः, शीतांशुः), ग्लौः 'ग्लौ', [माः 'सू', तपाः- 'सू', राजः, शुभांशुः, श्वेतवाहनः ॥ ११ ॥ जर्णः, सृष्टः, राजराजः, यजतः, कृत्तिकाभवः, यज्ञराट् 'जू', औषधीगर्भः, तपसः, शयतः, बुधः ॥ १२ ॥, स्यन्दः, खसिन्धुः, सिन्धूत्यः, अविष्टारमणः, आकाशचमसः, पीतुः, क्लेदुः, पर्वरिः, चिक्रिदः ॥ १३ ॥ परिज्वा 'अन्', युवनः, नेमिः, चन्द्रः, रोहुः, एकभूः, अ ३० शि० ॥ १४ ॥ समुद्रनवनीतम् शि०-६] अ ३२-अर्द्र, अर्द्रमा ॥ १०५ ॥ कला अ-अर्द्रनो सोणमेो लाग् चिह्नम्, लक्षणम्, लक्ष्मं 'मन्' (न), लाञ्छनम्, अङ्कः, कलङ्कः,

चन्द्रातपः^३ कौमुदी^४ च, ज्योत्स्ना^१ विम्बं^५ तु मण्डलम्^६ ।

नक्षत्रं^१ तारका^२ ताराज्योतिषी^३ भमुद्गु^४ ग्रहः^५ ॥१०७॥

धिष्यम्^१ मृक्षमथाश्विन्यश्वकिनी^२ दक्षदेवता^३ ।

अश्वयुग्^४ वालिनी^५ चाथ भरणी^६ यमदेवता^७ ॥१०८॥

कृत्तिका^१ बहुला^२ आग्निदेवा^३ ब्राह्मी^४ तु रोहिणी^५ ।

मृगशीर्षं^१ मृगशिरः^२, मार्गश्रान्द्रमसं^३ मृगः^४ ॥१०९॥

इल्वलास्तु^१ मृगशिरः^२ शिरःस्थाः^३ पञ्च तारकाः^४ ।

आर्द्रा^१ तु कालिनी^२ रौद्री^३, पुनर्वसु^४ तु यामकौ^५ ॥११०॥

अभिधानम् अ ७ द्वाधन, ग्रिह. चन्द्रिका, चन्द्रगोलिका ॥१०६॥, चन्द्रातपः, कौमुदी, ज्योत्स्ना [चन्द्रिमा शि० ६] अ ५ चन्द्र-प्रकाश विम्बम् (पु. न), मण्डलम् अ २ चन्द्रतुं णिंण नक्षत्रम्, तारका (त्रि.), तारा, ज्योतिः 'इस् (पु. न), भम्, उड्ड (स्त्री. न), ग्रहः ॥ १०७ ॥, धिष्यम्, ऋक्षम् अ ६-नक्षत्र, तारा. अश्विनी, अश्वकिनी, दक्षदेवता, अश्वयुग् 'जु' (स्त्री.), वालिनी अ ५-अश्विनी नक्षत्र भरणी, यमदेवता अ २-क्षरणी नक्षत्र. ॥१०८॥ कृत्तिकाः, बहुलाः, अग्निदेवाः (सर्व स्त्री-ण. व) अ ३-कृत्तिका नक्षत्र. ब्राह्मी, रोहिणी अ २-रोहिणी नक्षत्र. मृगशीर्षम्, मृगशिरः 'सु' (पु. न), मार्गः, चान्द्रमसम्, मृगः अ ५-मृगशिर नक्षत्र. ॥१०९॥ इल्वलाः (स्त्री. ण), [इल्वकाः शि० ६] अ १-मृगशिर नक्षत्रना भस्तक उपर रडेला पांथ तारायो. आर्द्रा, कालिनी, रौद्री अ ३-आर्द्रा नक्षत्र. पुनर्वसु, यामकौ ॥ ११० ॥, आदित्यौ अ ३- (पु. द्वि.) पुनर्वसु नक्षत्र पुष्यः, तिष्यः, सिध्यः, गुरुदेवतः, अ ४-पुष्य नक्षत्र. सार्पि, अश्लेषा (पु. स्त्री.) अ २-अश्लेषा

आदित्यौ च पुण्यस्तिण्यः, सिध्यश्च गुरुदैवतः ।

सार्प्यश्लेषा मघाः पित्र्याः, फल्गुनी योनिदेवता ॥१११॥

सा तूत्तरार्यमदेवा, हस्तः सवितृदैवतः ।

त्वाष्ट्री चित्राऽऽनिली स्वाति विशाखेन्द्राग्निदेवता ॥११२॥

राधाऽनुराधा तु मैत्री, ज्येष्ठेन्द्री मूल आश्रपः ।

पूर्वाषाढाऽऽषी सोत्तरा, स्याद् वैश्वी श्रवणः पुनः ॥११३॥

हरिदेवः श्रविष्ठा तु, धनिष्ठा वसुदेवता ।

वारुणी तु शतभिषग-जा-हिर्बुध्न-देवता ॥११४॥

नक्षत्र मघाः, पित्र्याः ऐ-२ (स्त्री. ङ.) मघा नक्षत्र. पूर्वफल्गुनी,
(पूर्वफल्गुन्यौ, पूर्वफल्गुन्यः), योनिदेवता ऐ २-पूर्व श्रद्धुनी
नक्षत्र. ॥ १११ ॥ उत्तरफल्गुनी, (उत्तरफल्गुन्यौ, उत्तरफल्गुन्यः),
अर्यमदेवा ऐ उत्तराश्रद्धुनी नक्षत्र. हस्तः (पु. स्त्री), सवितृ-
दैवतः ऐ २-हस्त नक्षत्र. त्वाष्ट्री, चित्रा ऐ २-चित्रा नक्षत्र
आनिली, स्वातिः (पु. स्त्री.) ऐ २-स्वाति नक्षत्र विशाखा,
इन्द्राग्निदेवता ॥ ११२ ॥ राधा ऐ ३-विशाखा नक्षत्र अनुराधा,
मैत्री, [अनुराधा-शि १०] ऐ २-अनुराधा नक्षत्र ज्येष्ठा, ऐन्द्री
ऐ २-ज्येष्ठा नक्षत्र. मूलः (पु. न), आश्रपः-आश्रयः ऐ २-मूल-
नक्षत्र. पूर्वाषाढा, आषी ऐ २-पूर्वाषाढा नक्षत्र. उत्तराषाढा, वैश्वी
ऐ २-उत्तराषाढा. श्रवणः (पु. स्त्री.) ॥ ११३ ॥ हरिदेवः ऐ २-
श्रवण नक्षत्र. श्रविष्ठा, धनिष्ठा, वसुदेवता ऐ ३-धनिष्ठा नक्षत्र.
वारुणी, शतभिषक 'जू' (स्त्री.) ऐ २-शतभिषा नक्षत्र. अज-
देवताः, पूर्वभद्रपदाः, प्रोष्ठपदाः (सर्व स्त्री. ङ. व.) ऐ ३-पूर्वा-

પૂર્વોત્તરા મંદ્રપદા, દ્વય્યઃ પ્રોષ્ઠપદાશ્ચ તાઃ ।

રેવતી તુ પૌર્ણા દાક્ષાયણ્યઃ સર્વાઃ ચંચિપ્રિયાઃ ॥૧૧૫॥

રાગીનામુદયો લગ્નનં મેષપ્રમૃતયસ્તુ તે ।

આરો વક્રો લોહિતાક્ષો, મંજુલોઽજ્ઞારકઃ કુન્નઃ ॥૧૧૬॥

આષાઢામૂર્નર્વાર્ચિશ્ચ, વૃધઃ સૌમ્યઃ પ્રહર્ષુલઃ ।

જ્ઞઃ પચ્ચાર્ચિઃ શ્રવિષ્ઠામૂઃ, ચ્યામાક્ષો રોહિણીમૃતઃ ॥૧૧૭॥

વૃહસ્પતિઃ સુરાચાર્યો, જીવશ્ચિત્રશિખણ્ડિજઃ ।

વાચસ્પતિર્દ્વાદશાર્ચિર્વિપ્ણઃ ફલ્ગુનીમવઃ ॥૧૧૮॥

ભાદ્રપદ, અહિર્વુધ્રદેવતાઃ, ઉત્તરમદ્રપદાઃ, પ્રોષ્ઠપદાઃ (સર્વ સ્ત્રી. ય. વ) એ ૩-ઉત્તરાભાદ્રપદ નક્ષત્ર, ॥ ૧૧૪-૫ ॥ રેવતી, પૌર્ણામ એ ૨-રેવતી નક્ષત્ર, દાક્ષાયણ્યઃ, શશિપ્રિયાઃ (સર્વ સ્ત્રી ય. વ.) એ ૨-સુતાવીસ નક્ષત્રો ॥ ૧૧૫ ॥ લગ્નમ (પુ. ન) એ ૧-રાશિઓનો ઉદય, મેષઃ, (વૃષઃ, મિથુનઃ, કર્કટઃ, સિંહઃ, કન્યા, તુલા, વૃશ્ચિકઃ, ધનુઃ 'સૂ', મકરઃ, કુમ્ભઃ, મીનઃ) મેષ વગેરે ૧૨-રાશિઓ છે. આરઃ, વક્રઃ, લોહિતાક્ષઃ, મંજુલઃ, અજ્ઞારકઃ, કુન્નઃ ॥ ૧૧૬ ॥ આષાઢામૂઃ નર્વાર્ચિઃ 'સૂ', (મૌમઃ, માહેયઃ, ઘરણીસુતઃ), [મૌમઃ, વ્યોમોલ્મુકઃ, પૃથ્વીકાક્ષઃ શેઠ ૧૪] એ ૮ (પુ) -મંગલચંદ્ર. વૃધઃ, સૌમ્યઃ, (ચન્દ્રાત્મજઃ, ચાન્દ્રમસાયનિઃ), પ્રહર્ષુલઃ, જ્ઞઃ, પચ્ચાર્ચિઃ 'સૂ' શ્રવિષ્ઠામૂઃ, ચ્યામાક્ષઃ, રોહિણીસુતઃ, (રોહિણેયઃ) એ ૮-ધ્રુવચંદ્ર ॥ ૧૧૭ ॥ વૃહસ્પતિઃ, સુરાચાર્યઃ, (દેવગુરુઃ), જીવઃ, ચિત્રશિખણ્ડિજઃ, વાચસ્પતિઃ, દ્વાદશાર્ચિઃ 'સૂ' (પુ), વિપ્ણઃ, ફલ્ગુનીમવઃ ॥ ૧૧૮ ॥ ગીઃપતિઃ, વૃહતીપતિઃ, ઉત્તરચતુર્જઃ, આક્ષિ -

गौर्वृहत्सोः^{१०} पतिस्तथ्यानुजाङ्गिरसो^{११} गुरुः^{१२} ।

शुक्रो मधामवः^१ काव्यः^२ उशना भार्गवः^३ कविः^४ ॥११९॥

षोडशाचिदैर्त्यगुरुर्धिष्ण्यः^५ शनैश्वरः^६ शनिः^७ ।

छायासुतोऽसितः^८ सौरिः^९, सप्ताची रेवतीभवः^{१०} ॥१२०॥

मन्दः^{११} क्रौडो नीलवासाः^{१२}, स्वर्माणुस्तु विधुन्तुदः^{१३} ।

तमो राहुः^{१४} सैहिकेयो, भरणीभूर-आहिकः^{१५} ॥१२१॥

रसः, गुरुः, [महामतिः ॥ १४ ॥, प्रख्याः 'स्', प्रचक्षाः 'स्', वाग् 'च्', वाग्मी 'इन्', गौरः, दीदिविः, गीरथः अ ८ शे० १५, सप्तर्षिजः, - शि० १०] अ १३-गुरुनां नाम. शुक्रः, मधामवः, काव्यः, उशनाः 'अस्', भार्गवः, कविः ॥११९॥, षोडशाचिः 'ष्' दैत्यगुरुः, (असुराचार्यः) धिष्ण्यः, [भृगुः शे० १५] अ ६ शुक्रना नाम. शनैश्वरः, शनिः, छायासुतः, असितः, सौरिः, सप्ताचिः 'ष्' (पु), रेवतीभवः, ॥१२०॥, मन्दः, क्रौडः, नीलवासाः 'अस्' (पु), [पङ्गुः, श्रुतकर्मा 'अन्', महाग्रहः ॥ १५ ॥, श्रुतश्रवोऽनुजः, कालः, प्रहण्यः, यमः, स्थिरः, क्रूरात्मा 'अन्' (पु.) अ ६ शे० १६ सौरिः, शि० १०] अ १०-शनिनां नाम. स्वर्माणुः, विधुन्तुदः, तमः, 'स्' (पु न.), राहुः, सैहिकेयः, भरणीभूरः, [उपरागः, उपप्लवः, शे० १६ ग्रहकल्लोलः, ॥ १० ॥, अत्रपिशाचः शि० ११] अ ६-राहुनां नाम. आहिकः ॥१२१॥

અન્લેપામૂઃ શિલ્પી કેતુઃ^૧ધ્રુવસ્તૂતાનપાદજઃ^૨ ।

અગરત્યોઽગસ્તિઃ પીતાઽધિર્વાતાપિઙ્ગિદ્ વટોદ્ભવઃ ॥૧૨૨॥

મૈત્રાવરુણિરાગ્નેય, ઔર્વશ્યાગ્નિમારુતો^૩ ।

લોપામુદ્રા તુ તદ્ધાર્યા, કૌપીતકી વરપ્રદા ॥૧૨૩॥

મરીચિપ્રમુક્ષાઃ સતર્પયચિત્રગિલ્હિનઃ^૪ ।

પુષ્પદન્તૌ પુષ્પવન્તાવેકોતયા શશિમાસ્કરૌ ॥૧૨૪॥

રાહુગ્રાસોઽકૈન્દ્રોઽગ્રિદ્, ઉપરાગ ઉપપ્લવઃ^૫ ।

ઉપલિઙ્ગં ત્વરિષ્ટં સ્યાદુપસર્ગ ઉપદ્રવઃ ॥૧૨૫॥

અન્લેપામૂઃ, 'શિલ્પી' 'કેતુઃ' [અર્ધ્વકચઃ-શેઠ ૧૭] એ ૪-
કેતુઘ્નઃ, ધ્રુવઃ, ઉત્તાનપાદજઃ (ઔત્તાનપાદિઃ, ઔત્તાનપાદઃ), [જ્યોતી-
રથઃ, પ્રહાથયઃ શેઠ ૧૭] એ ૨-ધ્રુવનાં નામ. અગરત્યઃ, અગસ્તિઃ,
પીતાધિઃ, વાતાપિઙ્ગિદ્ 'પ' વટોદ્ભવઃ ॥ ૧૨૨ ॥, મૈત્રાવરુણિઃ,
આગ્રેયઃ, ઔર્વશ્યઃ, આગ્નિમારુતઃ, [ચિન્વ્યકૃદઃ, દક્ષિણાશારતિઃ,
મુનિઃ ॥ ૧૭ ॥, સત્યાગ્નિઃ, વારુણિઃ, ત્ર્યમ્બકઃ, તપનઃ, કલશોસુતઃ
એ ૮-શેઠ ૧૮] એ ૬-અગસ્ત્યઋષિ. લોપામુદ્રા, કૌપીતકી,
વરપ્રદા એ ૩-અગસ્ત્યઋષિની ભાર્યા ॥ ૧૨૩ ॥ સતર્પયઃ, ચિત્રગિ-
લ્હિનઃ 'કેતુ' (પુ. બ), (મરીચિઃ, અત્રિઃ, અક્ષિરાઃ 'અસુ',
પુલસ્ત્યઃ, પુલહઃ, કેતુઃ, વસિષ્ઠઃ, મહાતેજાઃ 'અસુ',) એ ૨-મરીચિ
વગેરે સાત ઋષિ (અપ્તર્ષિ)ના નામ. પુષ્પદન્તૌ, પુષ્પવન્તૌ (કિ.,
વ.) એ ૨-ચંદ્ર અને સૂર્યનું લેણું નામ ॥ ૧૨૪ ॥ રાહુગ્રાસઃ,
પ્રહઃ, ઉપરાગઃ, ઉપપ્લવઃ એ ૪-ચંદ્રઘટલુ કે સૂર્યઘટલુ. ઉપલિઙ્ગમ્,
અરિષ્ટમ્, ઉપસર્ગઃ, ઉપદ્રવઃ ॥ ૧૨૫ ॥ અજન્યમ્ (પુ. ન.), કૃતિઃ

અજન્યમીતિસ્ત્પાતો^૧, વહ્યુત્પાતે^૨ ઉપાહિતઃ^૩ ।

સ્યાત્^૧ કાલઃ^૨ સમયો^૩ દિષ્ટાનેહસૌ^૪ સર્વમૂપકઃ^૫ ॥૧૨૬॥

કાલો દ્વિવિધોઽવસર્પિણ્યુત્સર્પિणीવિભેદતઃ ।

સાગરકોટિકોટીનાં, વિશેત્યા સ્ સમાપ્યતે ॥૧૨૭॥

અવસર્પિण्याઃ પડરા ઉત્સર્પિण्याં ત એવ વિપરીતાઃ ।

एवं द्वादशभिरैर्विवर्त्तते 'कालचक्रमिदम्' ॥१२८॥

તત્રૈકાન્તસુપમાઽરશ્વતસ્રઃ કોટિકોટયઃ ।

સાગરાણાં^૧ સુપમા તુ, તિસ્રસ્તત્કોટિકોટયઃ^૨ ॥૧૨૯॥

(અ.) , ઉત્પાતઃ એ ૭-અકસ્માત કે ઉપદ્રવ. વહ્યુત્પાતઃ, ઉપાહિતઃ એ ૨-અગ્નિનો ઉપદ્રવ. કાલઃ, સમયઃ (પુ ન.), દિષ્ટઃ, અનેહાઃ 'અસ્' (પુ.), સર્વમૂપકઃ એ ૫-કાળ, સમય વખત ॥ ૧૨૬ ॥ તે કાળ અવસર્પિણી હાનિ કાળ અને ઉત્સર્પિણી-વધતો કાળ એમ બે પ્રકારનો છે અને તે બંને ૨૦ કોડાકોડી સાગરોપમે પૂર્ણ થાય છે. ॥ ૧૨૭ ॥ અવસર્પિણીમાં છ આરા હોય છે અને તે જ ઉત્સર્પિણીમાં વિપરીત રીતે હોય છે. આ બાર આરાનું એક કાલચક્રમ-કાળચક્ર થાય છે. ॥ ૧૨૮ ॥ તેમાં ૧-પહેલો યકાન્ત-સુપમા સુપમસુપમા એકાન્ત સુખવાળો આરો ચાર કોડાકોડી સાગરોપમનો છે. ૨-બીજો સુપમા (સુખ) નામનો ત્રણ કોડાકોડી સાગરોપમનો છે ॥ ૧૨૯ ॥ ૩-ત્રીજો સુપમદુઃખમા (સુખ દુઃખ) આરો બે કોડાકોડી સાગરોપમનો છે, ૪-ચોથો દુઃખમસુપમા આરો તે ૪૨ હજાર વર્ષ ન્યૂન એક કોડાકોડી સાગરોપમનો છે ॥ ૧૩૦ ॥, ૫-પાચમો દુઃખમા (દુઃખ) આરો એકવીશ હજાર વર્ષનો છે. ૬ છઠ્ઠો

एकान्तदुःखमचिता', उत्सर्पिण्यामपीदृशाः ।
 पञ्चानुपूर्व्या विज्ञेया, अरेषु किल पदस्वपि' ॥१३५॥
 अष्टादश निमेषाः स्युः, काष्ठा काष्ठाद्वयं लवः' ।
 कला तैः पञ्चदशभिर्लेशस्तद्वितयेन च' ॥१३६॥
 क्षणस्तैः पञ्चदशभिः, क्षणैः षड्भिश्च नाडिका ।
 सा धारिका च घटिका, मुहूर्तस्तद्वितयेन च' ॥१३७॥
 त्रिंशता तैरहोरात्रस्तत्राहर्दिवसो दिनम् ।
 दिवं द्युर्वासरो धस्रः, प्रभातं स्यादहर्मुखम् ॥१३८॥
 व्युष्टं विभातं प्रत्यूषं, कल्यप्रत्यूषसी उपः ।
 काल्यं मध्याह्नस्तु दिवामध्यं मध्यन्दिनं च सः' ॥१३९॥

१-एकान्त दुःखवाणा, २ दुःखवाणा, ३ दुःखसुखवाणा, ४ सुख-
 दुःखवाणा, ५ सुखवाणा अने ६-एकान्त सुखवाणा अने ७-
 कुमथी छये आराना मनुष्ये समञ्जवा ॥ १३५ ॥ निमेषः-आभनो
 पलकारो. काष्ठा-अठार निमेष प्रमाण. काष्ठद्वयम्, लवः-अ २-अ
 काष्ठा प्रमाण कला पदर लव प्रमाण (त्रीश काष्ठा प्रमाण),
 लेश-अ कला प्रमाण. ॥ १३६ ॥ क्षणः-पदर लेश प्रमाण.
 नाडिका, धारिका, घटिका [नालिका शि० ११] अ ३-घडी
 ६ क्षण प्रमाण मुहूर्त-अ घडी प्रमाण ॥ १३७ ॥ अहोरात्रः
 (पु. न.) त्रीश मुहूर्त प्रमाण. अहः 'न' (न.), दिवसः
 (पु. न.), दिनम् (पु. न.), दिवम्, द्युः (पु.), वासरः (पु.
 न.), धस्रः (दिवा अ.) अ ७-दिवस. प्रभातम्, अहर्मुखम्, ॥ १३८ ॥
 व्युष्टम्, विभातम्, प्रत्यूषम् (पु. न.), कल्यम्, प्रत्यूषः 'अस्'
 (न.), उपः 'अस्' (न.), काल्यम्, (प्रातः, प्रगे, प्रात्ते, पूर्वद्युः,

^१दिनावसानमुत्सूरो, ^२विकालसंवलौ अपि ।

^५सायं सन्ध्या तु ^१पितृस्त्रिसन्ध्यं ^२तूपवैणवम् ॥१४०॥

^१आद्धकालस्तु ^२कुतपोऽष्टमो भागो दिनस्य यः ।

^१निशा ^२निशीथिनी रात्रिः, ^३शर्वरी क्षणदा क्षपा ॥१४१॥

^१त्रियामा यामिनी भौती, ^२तमी तमा विभावरी ।

^१रजनी वसतिः श्यामा, ^२वासतेयी तमस्विनी ॥१४२॥

^१उषा दोषेन्दुकान्ताऽथ, ^२तमिस्रा दर्शयामिनी ।

^१ज्यौत्स्नी तु पूर्णिमारात्रिर्गणरात्रौ निशागणः ॥१४३॥

सर्व-अ गोसः-पु. देश्य.) [निशात्ययः, गोसर्गः शे० १८] अ

६-प्रलातडाण. मध्याह्नः, दिवामध्यम्, मध्यन्दिनम् अ ३-मध्याह्न.

॥ १३८ ॥ दिनावसानम्, उत्सूरः, विकालः, संवलः (पु.), सायम्

(पु न. अ) अ ५ सायं डाव. सन्ध्या, पितृस्त्र (पितृप्रसूः) अ

२-सन्ध्याडाण. त्रिसन्ध्यम्, उपवैणवम् अ २-त्रिषु सन्ध्या ॥१४०॥

आद्धकालः, कुतपः (पु. न.) अ २-दिवसने आठमे लाण.

निशा, निशीथिनी, रात्रिः-रात्री, शर्वरी, क्षणदा, क्षपा ॥ १४१ ॥

त्रियामा, यामिनी, भौती, तमी, तमा, विभावरी, रजनी-रजनिः,

वसतिः (स्त्री), श्यामा, वासतेयी, तमस्विनी ॥ १४२ ॥

उषा (स्त्री. अ.), दोषा (स्त्री. अ.) इन्दुकान्ता, (चन्द्रस्त्रीः

वगेरे यौगिके, नक्तम्-अ) [चक्रमेदिनी ॥ १८ ॥, निषद्वरी

निशीथ्या, निड् 'श्र', घोरा, वासरकन्यका, शताक्षी, राक्षसी,

याम्या, पूतार्चिः 'पू', तामसी ॥ १८ ॥, तमिः, शर्वरीः, क्षणिनी,

नक्ता, पैशाची, वासुरा, उषाः 'अस्' अ १८ शे० २०,

यामवती, तुङ्गी -शि०-११] अ २०-रात्रिनां नाम तमिस्रा,

પક્ષિણી પક્ષતુલ્યામ્યામહોમ્યાં વેષ્ટિતા નિશાં ।

ગર્મકં રજનીદ્વન્દ્વં, પ્રદોષો યામિનીમુખમ્ ॥૧૪૪॥

યામઃ પ્રહરો નિશીથસ્ત્વર્ધરાત્રો મહાનિશાં ।

ઉચ્ચન્દ્રસ્ત્વપરરાત્રસ્તમિસં તિમિરં તમઃ ॥૧૪૫॥

ધ્વાન્તં મૂચ્છાયાઽન્ધકારં, તમસં સમન્વાન્ધતઃ ।

તુલ્યનત્કંદિને કાલે, વિપુવદ્ વિપુવં ચ તત્ ॥૧૪૬॥

દર્શયામિની એ ૨-અમાસની રાત. જ્યૌત્સ્ની, પૂર્ણિમારાત્રિઃ એ ૨-પૂનમની રાત. ગણરાત્રઃ (પુ. ન.), નિશાગણઃ એ ૨-રાત્રિનો સમૂહ. ॥ ૧૪૩ ॥ જેમ જે પાંખ વચ્ચે પક્ષિણી હોય છે તેમ વર્તમાન અને આગામી જે દિવસની વચલી રાત-એવો અર્થ કરવો હોય તો પક્ષિણી શબ્દ વપરાય છે. (તેવી જ રીતે જે રાત વચ્ચેનો દિવસ એવો અર્થ કરવો હોય તો પણ પક્ષી 'દ્વન્' (પુ.) શબ્દ વાપરી શકાય) ગર્મકમ્, રજનીદ્વન્દ્વમ્ એ ૨-જે રાત. પ્રદોષઃ યામિનીમુખમ્, [દિનાત્યયઃ શેઠ] એ ૨-રાત્રિનો પ્રથમ ભાગ. ॥ ૧૪૪ ॥ યામઃ, પ્રહરઃ એ ૨-પ્રહર, પહોર. નિશીથઃ, અર્ધરાત્રઃ, મહાનિશાં, [નિઃસંપાતઃ શિઠ ૧૧] એ ૩-અર્ધરાત. ઉચ્ચન્દ્રઃ, અપરરાત્રઃ એ ૨-રાત્રિનો છેલ્લો ભાગ. તમિસ્રમ્ (સ્ત્રી-ન) તિમિરમ્ (પુનઃ), તમઃ 'સ' (ન) ॥ ૧૪૫ ॥, ધ્વાન્તમ્ (પુ ન), મૂચ્છાયા-મૂચ્છાયમ્, અન્ધકારમ્ (પુ. ન), સન્તમસમ્, અવતમસમ્, અન્ધતમસમ્, [વૃત્રઃ, રજોવલમ્ ॥૨૦॥, રાત્રિરાગઃ, નીલપદ્મઃ, દિનાળ્ડમ્, દિનકેસરઃ, સ્વપરાગઃ, નિશાવર્મ, વિચદ્મૂતિઃ, દિગમ્વરઃ એ ૧૦-શેઠ ૨૧, અન્ધાતમસમ્ શિઠ ૧૨] એ ૬-અર્ધકાર. વિપુવત્ (પુ. ન.), વિપુવમ્ એ ૨-સમાન રાત્રિ અને દિવસ હોય તેવો દિવસ (એષ તથા તુલા સંક્રાન્તિનો દિવસ.)

પચ્ચદશાહોરાત્રઃ સ્યાત્ પક્ષઃ સ વહુલોઽસિતઃ ।
 તિથિઃ પુનઃ કર્મવાટી, પ્રતિપદ્ પક્ષતિઃ સમે ॥૧૪૭॥
 પચ્ચદશ્યૌ યજ્ઞકાલૌ, પક્ષાન્તૌ પર્વણી અપિ ।
 તત્ પર્વમૂલં ભૂતેષ્ટાપચ્ચદશ્યૌર્યદન્તરમ્ ॥૧૪૮॥
 સ પર્વસન્ધિઃ પ્રતિપત્પચ્ચદશ્યૌર્યદન્તરમ્ ।
 પૂર્ણિમા પૌર્ણમાસી સાં, રાકા પૂર્ણે નિશાકરે ॥૧૪૯॥
 કલાહીને ત્વનુમતિ માર્ગશીર્ષ્યાઽઽગ્રહાયણી ।
 અમાઽમાવસ્યમાવસ્યા, દર્શઃ સૂર્યેન્દુસંજ્ઞમઃ ॥૧૫૦॥

॥ ૧૪૬ ॥ પક્ષઃ એ પંદર દિવસ, પખવાડિયું. વહુલઃ (અસિતપક્ષઃ)
 એ-કૃષ્ણપક્ષ [પક્ષ-કૃષ્ણ અને શ્વેત એમ પ્રકારે છે, તેમાં કૃષ્ણઃ,
 નિશાઘ્રયઃ એ ૨-કૃષ્ણપક્ષ, શુક્લઃ, દિવાઘ્રયઃ એ ૨-શુક્લપક્ષ, આ
 પ્રથમ પક્ષ બાણવો, શેઠ ૨૨] તિથિઃ (પુ. સ્ત્રી.), કર્મવાટી એ
 ૨-તિથિ, પડવો બીજ વગેરે. પ્રતિપદ્ (સ્ત્રી.), પક્ષતિઃ (સ્ત્રી.)
 એ ૨-પડવો. ॥ ૧૪૭ ॥ પચ્ચદશ્યૌ, યજ્ઞકાલૌ, પક્ષાન્તૌ, પર્વણી
 'અનુ' (ન.), એ ૪-(દ્વિ વ) પૂનમ-અમાસ યુગપદ્ વાચક. પર્વ-
 મૂલમ્-એ ચૌદશ-પૂનમ કે ચૌદશ-અમાસનો વચલો ભાગ. ॥ ૧૪૮ ॥
 પર્વ 'અનુ' (ન.)-પર્વસન્ધિઃ, એ-પૂનમ કે અમાસ અને પડવાની
 વચ્ચેનો સંધિકાળ પૂર્ણિમા, પૌર્ણમાસી એ ૨-પૂનમ રાકા એ-
 પૂર્ણચન્દ્ર હોય તે પૂનમ. ॥ ૧૪૯ ॥ અનુમતિઃ એ-પૂર્ણચન્દ્ર ન
 હોય તે પૂનમ. માર્ગશીર્ષી, આગ્રહાયણી એ ૨-માગશર પૂનમ.
 અમા, અમાવસી, અમાવસ્યા, દર્શઃ, સૂર્યેન્દુસંજ્ઞમઃ ॥ ૧૫૦ ॥

अमावास्याऽमावासी च, 'सो नष्टेन्दुः कुहुः कुहूः ।

दष्टेन्दुस्तु 'सिनीवाली', भूतेष्टा तु चतुर्दशी ॥१५१॥

पक्षौ मासौ वत्सरादिमार्गशीर्षः सहः सहाः ।

आग्रहायणिकश्चाथ, पौषस्तैषः सहस्यवत् ॥ १५२ ॥

माघस्तपाः फाल्गुनस्तु, फाल्गुनिकस्तपस्यवत् ।

चैत्रो मधुश्चैत्रिकश्च, वैशाखे राधमाधवौ ॥ १५३ ॥

अमावास्या, अमावासी ये ७-अभास. कुहुः (स्त्री), कुहूः (स्त्री.)
 ये २-अन्द्र न ज्ञातो तेवी अभास. सिनीवाली ये अन्द्र ज्ञातो
 होय तेवी अभास. भूतेष्टा, चतुर्दशी ये २-यौदश. ॥ १५१ ॥
 मासः (पु न.) [वर्षाशकः ॥ २२ ॥, वर्षकोशः, दिनमलः ये ३-
 शे० २३] ये पञ्चवाडियानो मास, भडिनो. वत्सरादिः, मार्गशीर्षः-
 मार्गः, सहः, सहाः 'अस्' (पु.), आग्रहायणिकः ये ५-भागशर
 भडिनो. पौषः, तैषः, सहस्यः सहस्यवत् ये ३-पौष भडिनो.
 ॥ १५२ ॥ माघः, तपाः 'अस्' (पु न.) ये २-भाड भडिनो.
 फाल्गुनः, फाल्गुनिकः, तपस्यः-तपस्यवत्, [फल्गुनालः शे० २३]
 ये ३-झाण भडिनो. चैत्रः, मधुः (पु.), चैत्रिकः, [मोहनिकः,
 कामसखः, फाल्गुनानुजः ये ३ शे० २३] ये ३-चैत्र भडिनो.
 वैशाख, राघः, माधवः [उच्छरः शे० २४] ये ३-वैशाख भडिनो.
 ॥ ३५३ ॥ ज्येष्ठः, शुक्रः (पु न.) [खरकोमलः, ज्येष्ठामूल्यः
 शे० २४] ये २-जेठ भडिनो. आपाढः, शुचिः (पु.) ये २-
 आपाढ भडिनो. श्रावणः, नभाः 'अस्' (पु.), श्रावणिकः ये ३-
 श्रावण मास नभस्यः, प्रौष्ठपदः, भाद्रपदः ॥ १५४ ॥, भाद्रः ये

શરદ્ ઘનાત્યયોડયનં, શિશિરાઘૈસ્ત્રિમિસ્ત્રિમિઃ ।

અયને દ્વે મતિરુદ્ગ્ દક્ષિણાર્કસ્ય વત્સરઃ ॥ ૧૫૮ ॥

સ સં-પર્ય-ત્તૃદ્સ્યો વર્ષ, હાયનોડ્વં સમાઃ શરત્ ।

ભવેત્ પૈત્રં ત્વહોરાત્રં, માસેનાન્દેન દૈવતમ્ ॥ ૧૫૯ ॥

દૈવે યુગસહસ્રે દ્વે, બ્રાહ્મં કલ્પો તુ તે નૃણામ્ ।

મન્યન્તરં તુ દિવ્યાનાં, યુગાનામેકસપ્તતિઃ ॥ ૧૬૦ ॥

માસમાં. અયનમ્ એ શિશિર વગેરે ત્રણ ત્રણ ઋતુનું ‘અયન’ થાય છે. એક અયનમાં સૂર્ય ઉત્તર દિશામાં જતો હોવાથી તે ઉદ્ગયનમ્-ઉત્તરાયણમ્ અને બીજા અયનમાં દક્ષિણ દિશામાં જતો હોવાથી તે દક્ષિણાયનમ્ કહેવાય છે. આ બે અયન મળીને એક વર્ષ થાય છે. વત્સરઃ ॥ ૧૫૮ ॥, સંવત્સરઃ, પરિવત્સરઃ, અનુવત્સરઃ, ઉદ્વત્સરઃ, વર્ષમ્ (યુ. ન.), હાયનઃ (યુ. ન.), અન્દમ્ (યુ. ન.), સમાઃ (સ્ત્રી બ), શરત્ (સ્ત્રી.) [ઋતુવૃત્તિઃ, યુગાંશકઃ, કાલગ્રન્થિઃ, માસમલઃ, સંવત્, સર્વતુ, શારદઃ, ॥ ૨૬ ॥, વત્સઃ, હૃદ્વત્સરઃ, હૃદાવત્સરઃ, પરવાણિઃ એ ૧૧-શેઠ ૨૭] એ ૧૦-વરસ. મનુષ્યના એક મહિનાની પૈત્રમ્-પિતૃની એક અહોરાત્ર થાય મનુષ્યના એક વરસની દૈવતમ્-દેવોની એક અહોરાત્ર થાય ॥ ૧૫૯ ॥ દેવોના બે હજાર યુગનો (મનુષ્યના ૪ યુગનો દેવનો ૧ યુગ) બ્રાહ્મમ્-બ્રહ્માનો એક અહોરાત્ર થાય (દેવોના ૧૨ હજાર વરસનો એક લૌકિક ‘ચતુર્યુગ’ થાય. તેજ લૌકિક ચતુર્યુગ દેવોના ૧ યુગ તરીકે ગણાય છે. એવા બે હજાર યુગથી બ્રાહ્મ-બ્રહ્માની અહોરાત્ર થાય. બ્રહ્માનો એક અહોરાત્ર તે મનુષ્યની સ્થિતિ અને પ્રલય એ બે કલ્પ બાણવા) દેવોના બે હજાર યુગરૂપ બ્રાહ્મ અહોરાત્ર તે મનુષ્યના બે કલ્પરૂપ

^१कल्पो ^२युगान्तः ^३कल्पान्तः, ^४संहारः ^५प्रलयः ^६क्षयः ।

^१संवर्तः ^२परिवर्तश्च, ^३समसृप्तिर्जिहानकः ॥१६१॥

^१तत्कालस्तु ^२तदात्वं स्यात् ^३तज्जं ^४सांद्ष्टिकं ^५फलम् ।

^१आयतिस्तूतः ^२काल, ^३उदर्कस्तद्भवं ^४फलम् ॥१६२॥

^१व्योमान्तरिक्षं ^२गगनं ^३धनाश्रयो,

^१विहाय ^२आकाशमनन्तपुष्करे ।

^१अग्रे ^२सुरा-^३ओ-^४हु-^५मरुत्पथोऽम्बरं,

^१खं ^२द्यौ-^३दिवौ ^४विष्णुपदं ^५वियद् ^६नमः ॥१६३॥

छे ते स्थितिकालः अने प्रलयकालः लक्षणवा ७१ दिव्य (देवेना)
युगनुं मन्वन्तरम् थाय छे ॥ १६० ॥ कल्पः, युगान्तः, कल्पान्तः,
संहारः, प्रलयः, क्षयः, संवर्तः, परिवर्तः, समसृप्तिः (यु.), जिहान-
नकः अये १०-प्रलयकाण क्षय ॥ १६१ ॥ तत्कालः, तदात्वम् अये
१-ते न वभत, वर्तमानकाण सांद्ष्टिकम्, [सांस्ष्टिकम्-शि०
१२] अये तात्कालिके इण-नलही इण भणे तेवुं आयतिः (अ.)
अये आवतो काण उदर्कः अये लविध्य इण-पछीथी भणे तेवुं इण
॥ १६२ ॥ व्योम 'अन्' (न), अन्तरिक्षम्, गगनम्, धनाश्रयः,
विहायः 'अस्' (यु न), आकाशम् (यु न), अनन्तम्, पुष्करम्,
अम्रम्, सुरपथः, अम्रपथः, उडपथः, मरुत्पथः (दिववर्त्म मेधवर्त्म,
नक्षत्रवर्त्म वायुवर्त्म-अन्) अम्बरम्, खम्, द्यौः 'द्यौ' (अ.),
द्यौः 'दिव्' (अ.) विष्णुपदम्, वियत् (न), नमः 'स्त्' (न.)
(विहायसा-अ, मेहाविलम्-देश्य) [नक्षत्रवर्त्म 'अन्', ग्रहनेमिः

^१नम्राद् ^२तडित्वान्मुदिरो ^३धनाधनो-

^४ऽभ्रं ^५धूमयोनिस्तनयित्तुमेधाः ।

^६जीमूतपर्जन्यवलाहका ^७धनो,

^८धाराधरो ^९वाह-द-मुग्ध-धरा ^{१०}जलात् ॥१६४॥

^{११}कादम्बिनी ^{१२}मेघमाला, ^{१३}दुर्दिनं ^{१४}मेघजं ^{१५}तमः ।

^{१६}आसारो ^{१७}वेगवान् ^{१८}वर्षो, ^{१९}वातास्तं ^{२०}वारि ^{२१}शीकरः ॥१६५॥

नमः; अवटी 'इन्' ॥ २७ ॥, छायापथः अे ४ शे० २८ । अन्तरोक्षि-
शि० १२] अे २०-आशश. ॥ १६३ ॥ नम्राद् 'जू' (पु.) तडित्वान्
'वर्' (पु.), मुदिरो; घनाधनः, अभ्रम्, धूमयोनिः (पु.), रान-
यित्तुः (पु.), मेघः, जीमूतः, पर्जन्यः, वलाहकः, धनः, धाराधरः,
जलवाहः, जलदः, जलमुक् 'चू' (पु.) जलधरः, (वारिवाहः,
वारिदः, वारिमुक्, वारिधरः वगेरे.) [व्योमधूमः, नमोऽध्वजः,
'गडयित्तुः, गदयित्तुः, वार्मसिः, वारिवाहनः ॥ २८ ॥, खतमालः
अे ७-शे० २६] अे १७-मेघ, वाहण ॥ १६४ ॥ कादम्बिनी, मेघ-
माला, [कालिका-शि० १३] अे २-मेघनी श्रेष्ठी. दुर्दिनम्,
[वार्दलम्-शि० १३] अे दुर्दिनं, वाहणांवाणो द्विवस् आसारः,
(मेघावृष्टिः), [धारासम्पातः-शे० २६] अे वेगवाणो वरसाद.
शीकरः-पाणीना छाटा, वाछोट. ॥ १६५ ॥ वृष्टिः (स्त्री.), वर्षणम्,
वर्षम् (पु. न.) अे ३-वरसाद. अवग्राहः-वग्राहः, अवग्रहः-
वग्रहः, अे २-वरसादनो अंतराय. करकः (त्रि), धनोपलः,
[अम्बुधनः, मेघकफः, मेघास्थिमिजिका ॥ २८ ॥, बीजोदकम्,
तोयडिम्भः, वर्षाबीजम्, इरावरम्, अे ७-शे० ३०] अे २-

१ गर्जयित्तु - । २ मेघास्थिपुजिका । ३ इराम्बरम्-भाणं ।

૧ વૃષ્ટ્યાં ૨ વર્ષણવૈર્ષે ૩ તદ્વિધને ૪ ગ્રાહ-ગ્રહાવવાત્ ૫ ।

૧ ઘનોપલસ્તુ ૨ કરકઃ, ૩ કાષ્ઠાઽઽશા ૪ દિગ્ ૫ હરિત્ ૬ કકુપ્ ॥૧૬૬॥

૧ પૂર્વા ૨ પ્રાચી ૩ દક્ષિણાઽપાચી ૪ પ્રતીચી ૫ તુ ૬ પશ્ચિમા ૭ ।

૮ અપરાઽથોત્તરોદીચી, ૯ વિદિક્ ત્વપદિશં ૧૦ પ્રદિક્ ॥૧૬૭॥

૧ દિશ્યં ૨ દિગ્ભવવસ્તુન્ય-પાંગપાંચીનમ્-૩ દગુદીચીનમ્ ૪ ।

૫ પ્રાક્ ૬ પ્રાચીનં ૭ ચ ૮ સમે ૯ પ્રત્યક્ ૧૦ તુ ૧૧ સ્યાત્ ૧૨ પ્રતીચીનમ્ ॥૧૬૮॥

પાણીના કરા કાષ્ઠા, આશા, દિગ્ 'શ' (સ્ત્રી.) હરિત્ (સ્ત્રી.),
કકુપ્ 'મ્' (સ્ત્રી.) એ ૫-દિશા. ॥૧૬૬॥ પૂર્વા, પ્રાચી
[અપરેતરા-શેઠ ૩૦] એ ૨-પૂર્વ દિશા. દક્ષિણા, અપાચી-
અવાચી, [ઉત્તરેતરા-શેઠ ૩૧] એ ૨-દક્ષિણ દિશા. પ્રતીચી, પશ્ચિમા,
અપરા [પૂર્વેતરા-શેઠ ૩૦] એ ૩-પશ્ચિમ દિશા. ઉત્તરા, ઉદીચી
[અપાચીતરા-શેઠ ૩૧] એ ૨-ઉત્તર દિશા. વિદિક્ 'શ' (સ્ત્રી.),
અપદિશમ્, (ન. અ.) પ્રદિક્ 'શ' (સ્ત્રી.), એ ૩-વિદિશા, દિશાના
ખૂણા. ॥૧૬૭॥ દિશ્યમ્ એ-દિશામાં ઉત્પન્ન થયેલું. અપાક્ 'ચ્',
અપાચીનમ્ એ ૨-દક્ષિણ દિશામાં ઉત્પન્ન થયેલું ઉદક્ 'ચ્' ઉદી-
ચીનમ્ એ ૨-ઉત્તર દિશામાં ઉત્પન્ન થયેલું. પ્રાક્, પ્રાચીનમ્ એ
૨-પૂર્વ દિશામાં ઉત્પન્ન થયેલું. પ્રત્યક્ 'ચ્', પ્રતીચીનમ્ એ ૨-
પશ્ચિમ દિશામાં ઉત્પન્ન થયેલું. (સર્વ ત્રિલિંગે છે.) ॥૧૬૮॥ પૂર્વ
આદિ દિશાઓ અને વિદિશાઓના અધિપતિનાં નામ-૧ હન્દ્રઃ-
પૂર્વ દિશાનો સ્વામી, ૨ અગ્નિઃ--આગનેથીનો ૩ યમઃ-
દક્ષિણનો, ૪ નૈઋતઃ ગૈર્ઋત્યનો, ૫ વરુણઃ--પશ્ચિમનો,
૬ વાયુઃ--વાયવ્યનો, ૭ કુવેર--ઉત્તરનો, ૮ ર્દિશાનઃ
ઈશાન દિશાનો સ્વામી છે. (સ્વામીના સંબંધથી દિશાનાં નામો-

शक्रः, वृषा 'अन्' (पु.), शुनासीरः-सुनासीरः, सहस्रनेत्रः, पर्जन्य, हयैश्वर्यः, क्रमुक्षाः 'इन्', बाहुदन्तेयः, वृद्धश्रवाः 'अस्' (पु.), तुरा-

^{२८} ^{२९} ^{३०} ^{३१} ^{३२}
सुरर्षमस्तपस्तक्षो जिष्णुर्वरगतक्रतुः ।

^{३३} ^{३४} ^{३५}
कौशिकः पूर्वदिग्-देवाप्सरः-स्वर्ग-शची-पतिः ॥१७३॥

^{३६} ^{३७} ^{३८} ^{३९} ^{४०}
पृतनापोद्ध्रधन्वा, मरुत्वान् मधवाऽस्य तु ।

^{४१} ^{४२} ^{४३} ^{४४} ^{४५}
द्विषः पाकोऽद्रयो वृत्रः, पुलोमा नमुचिर्वलः ॥१७४॥

^{४६} ^{४७} ^{४८} ^{४९} ^{५०}
जम्भः प्रिया शचीन्द्राणी, पौलोमी जयवाहिनी ।

^{५१} ^{५२} ^{५३} ^{५४} ^{५५}
तनयस्तु जयन्तः स्याज्जयदत्तो जयश्च सः ॥१७५॥

पाद् 'साह' (यु.), ॥ १७२ ॥, सुरर्षमः, तपस्तक्षः, जिष्णुः (यु.),
वरक्रतुः (यु.), शतक्रतुः (यु.), कौशिकः, पूर्वदिक्पतिः, देवपतिः, अप्स-
रःपतिः, स्वर्गपतिः, शचीपतिः, (प्राचीशः, पूर्वदिगीशः, सुरेशः,
सुरस्त्रीशः, नाकेशः, शचीशः, पौलोमीशः) इत्यादि ॥१७३॥ पृतना-
पाद् 'साह' (यु.), उद्ध्रधन्वा 'अन्' (यु.), मरुत्वान्, वत्',
मधवा 'अन्', ['खदिरः, 'नेरी 'इन्', त्रायस्त्रिशपतिः, जयः ॥३१॥,
गौरावस्कन्दी 'इन्', वन्दीकः, वराणः, देवदुन्दुभिः, किणालातः,
हरिमान् 'मत्', यामनेभिः, असन्गाहाः 'सू' ॥ ३२ ॥, 'शपीविः,
मिहिरः, वज्रदक्षिणः, 'वयुनः' अे १६-शे० ३३, सूत्रामा 'अन्'
शि० १३] अे ४२-धन्द्र. पाकः, अद्रयः 'द्रि' (यु. अ.) वृत्रः,
पुलोमा 'अन्' (यु.), नमुचिः, वलः ॥ १७४ ॥, जम्भ. अे ७-
धन्द्रना शत्रु. (आ धन्द्रने वध्य होवाथी, पाकद्विद् 'प्', अद्रिद्विद्,
वृत्रद्विद्, पुलोमद्विद्, नमुचिद्विद्, वलद्विद्, जम्भद्विद्, पाकशा-
सनः वगेरे धन्द्रनां नामो अने छे) शची, इन्द्राणी, पौलोमी, जय-
वाहिनी [शकाणी, 'चारुघारा, शतावरी ॥ ३३ ॥, महेन्द्राणी,

१ खदिर. । २ नरी । ३ वरण । ४ शापाचिः । ५ विजुषः । ६

चारुवा । -मा० ।

सुता जयन्ती तविषी, ताविष्युच्चैःश्रवा हयः ।

मातलिः सारथिर्देवनन्दी द्वाःस्थो गजः पुनः ॥१७६॥

पेरावणोऽअमातङ्गश्चतुर्दन्तोऽर्कसोदरः ।

पेरावतो हरिामल्लः, श्वेतगजोऽअमुप्रियः ॥१७७॥

वैजयन्ती तु प्रासादध्वजौ पुष्यमरावती ।

सरो नन्दीसरः पर्यत् सुधर्मा नन्दनं वनम् ॥१७८॥

वृक्षाः कल्पः पारिजातो, मन्दारो हरिचन्दनः ।

सन्तानश्च धनुर्देवायुधं तद्वज्र रोहितम् ॥१७९॥

परिपूर्णसहस्रचन्द्रवती ऐ ५-शे० ३४] ऐ ४-धद्राणी. जयन्तः,
जयदत्तः, जयः, [यागसन्तानः शे० ३४] ऐ ३-ध'द्रनी पुत्र.
॥ १७५ ॥ जयन्ती, तविषी, ताविषी ऐ ३ ध'द्रनी पुत्री. उच्चै-
श्रवाः 'अस्' (पु), [वृषणाश्वः शे० ३४] ऐ ध'द्रनो घोडो. मातलिः
(पु.) [हयंकपः शे० ३५] ऐ ध'द्रनो सारथी देवनन्दी 'इन्' (पु.),
ऐ ध'द्रनो-द्वारपाल. ध'द्रनां हाथीनां नाम-॥ १७६ ॥ पेरावणः,
अअमातङ्गः-अअरूपः, चतुर्दन्तः, अर्कसोदरः, पेरावतः (पु. न.),
हरिामल्लः, श्वेतगजः, अअमुप्रियः, [मदाम्बरः, सदादानः, मद्र-
रेणुः ऐ ३-शे० ३५] ऐ ८ ध'द्रनो हाथी, ऐरावणु हाथी ॥ १७७ ॥
वैजयन्तः ऐ ध'द्रनो प्रासाद. वैजयन्तः ऐ-ध'द्रनो ध्वज. अमरा-
वती, [सुदर्शनम् शे० ३५] ऐ ध'द्रनी नगरी. नन्दीसरः 'स्' ऐ-
ध'द्रनुं सरोवर. सुधर्मा, 'अन्' ऐ ध'द्रनी सला नन्दनम् ऐ ध'द्रनुं
वन ॥ १७८ ॥ कल्पः, पारिजातः, मन्दारः, हरिचन्दनः (पु. न.),
सन्तान ऐ ध'द्रना वृक्षा. देवायुधम् ऐ ध'द्रनुं धनुष्य. रोहितम्,
(क्रजुरोहितम्) ध'द्रनुं सरणधनुष्य. ॥ १७९ ॥ पेरावतम् (पु. न.)

દીર્ઘજ્વૈરાવતં^{૧૧} વજ્રં, ત્વશનિર્હાદિની^{૧૨} સ્વરઃ^{૧૩} ।
 શતકોટિઃ^{૧૪} પવિઃ^{૧૫} શંવો, દમ્ભોલિમિદુરં^{૧૬} મિદુઃ^{૧૭} ॥૧૮૦॥
 વ્યાધામઃ^{૧૮} કુલિશોઽસ્યા^{૧૯} ચિરતિમીઃ^{૨૦} સ્ફૂર્જયુર્ધ્વનિઃ^{૨૧} ।
 સ્વવૈદ્યાવશ્વિનીપુત્રાવશ્વિનો^{૨૨} વડવાસુતૌ^{૨૩} ॥૧૮૧॥
 નાસિક્યાવર્કજૌ^{૨૪} દસૌ, નાસત્યાવઙ્ગિજૌ^{૨૫} યમૌ^{૨૬} ।
 વિશ્વકર્મા^{૨૭} પુનસ્ત્વષ્ઠા, વિશ્વકૃદ્^{૨૮} દેવવર્ધકિઃ^{૨૯} ॥૧૮૨॥
 સ્વઃ-સ્વર્ગિવધ્વોઽપ્સરસઃ^{૩૦}, સ્વર્વેશ્યા^{૩૧} ઉર્વશીમુખાઃ^{૩૨} ।
 હાહાદયસ્તુ ગાન્ધર્વા, ગાન્ધર્વા^{૩૩} દેવગાયનાઃ^{૩૪} ॥૧૮૩॥

ઇંદ્રતુ લાખુ અને સરણધનુષ્ય. વજ્રમ્ (પુ. ન.), અશનિઃ, (પુ. સ્ત્રી.) હ્રાદિની, સ્વરઃ (પુ.), શતકોટિઃ (પુ.), પવિઃ (પુ.), શંવઃ, દમ્ભોલિઃ (પુ.) મિદુરમ્, મિદુઃ (પુ.) ॥ ૧૮૦ ॥ વ્યાધામઃ, કુલિશઃ (પુ. ન.), [શતારઃ, શતધારઃ શિ૦ ૧૩] એ ૧૨-ઇંદ્રતુ વજ્ર. અતિમીઃ (સ્ત્રી.) એ વજ્રની જવાલા. સ્ફૂર્જયુઃ (પુ.) એ વજ્રનો અવાજ. સ્વવૈદ્યો, અશ્વિનીપુત્રો, અશ્વિનો 'ઇન્', વડવાસુતૌ ॥ ૧૮૧ ॥, નાસિક્યૌ, અર્કજૌ, દસૌ, નાસત્યૌ, અઙ્ગિજૌ, યમૌ, [નાસત્યદસૌ, પ્રવરવાહનો, ગદાન્તકૌ, ચક્ષવહૌ એ ૪-શે૦ ૩૬, આશ્વિનેયૌ શિ૦ ૧૪] એ ૧૦-(પુ. દ્વિવ.) સ્વર્ગના વૈદ્ય. વિશ્વકર્મા 'અન્', ત્વષ્ઠા 'ત્વ', વિશ્વકૃત્, દેવવર્ધકિઃ (પુ.) એ ૪-દેવનો શિલ્પી, વિશ્વકર્મા ॥ ૧૮૨ ॥ સ્વર્વધ્વઃ 'ધૂ', સ્વર્ગિવધ્વઃ 'ધૂ', (સ્વર્ગ-સ્ત્રિયઃ, સુરસ્ત્રિયઃ), અપ્સરસઃ (અપ્સરાઃ), સ્વર્વેશ્યાઃ (દેવગણિકાઃ) એ ૪-(સ્ત્રી. બ. વ) ઉર્વશી-ઉર્વશી વગેરે અપ્સરાઓ. ગાન્ધર્વાઃ, ગાન્ધર્વાઃ, દેવગાયનાઃ (પુ. બ.) એ ૩ હાહા (હાહા હ્ર્ર્ર્ર, તુમ્બુલઃ,

यमः^१ कृतान्तः^२ पितृ-दक्षिणाशा-^३

प्रेतात्^४ पतिर्दण्डधरोऽर्कसूनुः^५ ।

कीनाश-मृत्यू^६ समवर्ति-कालौ^७

शीर्णाहि-हर्यन्तक-धर्मराजाः^८ ॥१८४॥

यमराजः^९ श्राद्धदेवः^{१०}, शमनो^{११} महिषध्वजः^{१२} ।

कालिन्दीसोदरश्चापि^{१३}, धूमोर्णा^{१४} तस्य^{१५} वल्लभा^{१६} ॥१८५॥

पुरी पुनः^{१७} संयमनी^{१८}, प्रतीहारस्तु^{१९} वैध्यतः^{२०} ।

दासौ^{२१} चण्डमहाचण्डौ^{२२}, चित्रगुप्तस्तु^{२३} लेखकः^{२४} ॥१८६॥

वृषणाश्वः, विश्वावसुः, वसुरुचिः) छाडा वगेरे गन्धर्वो, देवोना

गवैया ॥ १८३ ॥ यमः, कृतान्तः, पितृपतिः, दक्षिणाशापतिः, प्रेत-

पतिः, दण्डधरः, अर्कसूनुः, कीनाशः, मृत्युः (पु.), समवर्ती 'इन्द्र',

कालः, -शीर्णाहिः, -शीर्णाङ्घ्रिः, हरिः, अन्तकः, धर्मराजः ॥ १८४ ॥

यमराजः-यमराट् 'ज', श्राद्धदेवः, शमनः, महिषध्वजः, कालिन्दी-

सोदरः, [यमुनाग्रजः ॥३६॥, महासत्यः, पुराणान्तः, कालकूटः

श्लो ४-श्लो ३७] श्लो २०-यम, यमराज । धूमोर्णा श्लो-यमनी स्त्री.

॥ १८५ ॥ संयमनी श्लो-यमनी पुरी. वैध्यतः श्लो यमनो प्रतीहारः.

चण्डः, महाचण्डः श्लो २-यमनो दास. चित्रगुप्तः श्लो-यमनो लेखक.

॥ १८६ ॥ राक्षसः, पुण्यजनः, नृचक्षाः 'असू', यातु (न.), आशरः,

कोणपः, यातुघातः, रात्रिञ्चरः, रात्रिचरः, पलादः, कीनाशः,

रक्षः, 'सू' (न.), निकसात्मजः-नैकसेयः ॥ १८७ ॥, कव्यात् 'दू'

कव्यादः, कर्तुरः, नैर्ऋतः, असृक्प्रः (रक्षसू सिवाय सर्वे पु.),

स्याद् राक्षसः पुण्यजनो नृपक्षा,
 यात्वाऽऽशरः कौणप-यातुवानौ ।
 रात्रिञ्चरो रात्रिचरः पलादः,
 कीनाशरक्षो-निकसात्ताजाश्च ॥१८७॥

क्रव्यात् कर्बुर-नक्रः तावत्सुपो
 वरुणस्त्वर्णवमन्दिरः प्रचेताः ।
 जल-यादः पतिपाशिमेवनादा,
 जलकान्तारः स्यात् परञ्जनश्च ॥१८८॥

[पलप्रियः १ खसापुत्रः, कर्वरः, २ नरविष्णुः ॥३७॥, ३ अशिरः, हनुपः,
 शंकुः, ४ विचुरः, जललोहितः, ५ उद्धरः, स्तब्धसंभारः, रक्तग्रीविः,
 प्रवाहिकः ॥ ३८ ॥ संध्यावलः, रात्रिवलः, त्रिशिराः 'असू', समि-
 तीपदः अथ १७-शे० ३६] अथ १७-राक्षस. वरुणः, अर्णवमन्दिरः,
 प्रचेताः 'असू' (यु.), जलपतिः, (यु.), यादःपतिः (यु.), (अपांनाथः,
 यादोनाथः), पाशी 'इन्' (यु.), (पाशपाणिः), मेघनादः, जल-
 कान्तारः, परञ्जनः [प्रतीचीशः, दुन्दुभिः, उदामः, संवृतः अथ
 ४-शे० ३६] अथ ६-वसुधदेवता, जलदेवता ॥ १८८ ॥, श्रीदः, सितो-
 दरः, कुहः, ईशसखः, पिशाचकी 'इन्', इच्छावसुः (यु.), त्रिशिरा
 'असू' (यु.), पेलविलः-पडविडः, पकपिङ्गः, पौलस्त्यः, वैश्रवणः,
 रत्नकरः, कुत्रेरः, यक्षः, नृधर्मा 'अन्' (मनुष्यधर्मा) धनदः, नर-
 वाहनः ॥ १८९ ॥, कैलासौकाः 'असू' (यु.), यक्षेश्वरः, धनेश्वरः,

१ कपापुत्रः । २ नरविष्णुः । ३ आसिरः । ४ विचुर । ५ उद्धर-

श्रीदः^१ सितोदर-कुहे-शंसखाः^२ पिशाच-

कीच्छावसुस्त्रिशिरैलविलैकपिज्ञाः ।

पौलस्त्यवैश्रवणारत्नकरा^{१०} कुवेर-

यक्षौ^{१४} नृधर्मधनदौ^{१५} नरवाहनश्च^{१६} ॥१८९॥

कैलासौका यक्ष-धन-निधि-किपुरुषे-श्वरः^{१७} ।

विमानं पुष्पकचैत्ररथं वनं पुरी प्रभा ॥१९०॥

अलका^२ वस्वोकसारा^३ सुतोऽस्य^४ नलकूवरः^५ ।

चित्तं^६ रिक्थं^७ स्वापतेयं^८, राः^९ सारं^{१०} विभवो^{११} वसु ॥१९१॥

धुम्नं^{१२} द्रव्यं^{१३} पृक्थं-भृक्थं^{१४}, स्वमृक्थं^{१५} द्रविणं^{१६} धनम् ।

हिरण्यार्थौ^{१७} निधानं^{१८} तु कुनाभिः^{१९} शेवधिनिधिः^{२०} ॥१९२॥

निधीश्वरः, किपुरुषेश्वरः, ('गुह्यकेशः, वित्तेशः, निधानेशः, किनरेशः, राजराजः) [निधनाक्षः, महासत्त्वः, प्रमोदितः, रत्नगर्भः, उत्तराशाधिपतिः, सत्यसङ्गरः ॥ ४० ॥, धनकेलिः, सुप्रसन्नः, परिविद्धः] ओ ६-शे० ४१ ह्यक्षः [शि० १४] ओ २२-कुभेरदेवः पुष्पकम्-कुभेरतुं विमानं चैत्ररथम्-कुभेरतुं वनः प्रभा ॥ १८० ॥, अलका, वस्वोकसारा [वसुप्रभा, वसुसारा शि० ४१] ओ ३-कुभेरनी नगरी. नलकूवरः-कुभेरनो पुत्रः. चित्तम्, रिक्थम्, स्वापतेयम्, राः 'रै' (पु. स्त्री.), सारम् (पु. न) विभवः, वसु (न) ॥ १८१ ॥ धुम्नम्, द्रव्यम्, पृक्थम्, भृक्थम्, स्वमृक्थम् (पु. न.) ऋक्थम्, द्रविणम्, धनम् (पु. न.) हिरण्यम्, अर्थः ओ -१७-धनः. निधानम्, कुनाभिः (पु.), शेवधि (पु. न.),

^१महापद्मश्च ^२पद्मश्च, ^३शङ्खो ^४भकरकच्छपौ ।

^५मुकुन्दकुन्दनीलाश्च, ^६चर्चाश्च ^७निधयो नव ॥१९३॥

^८यक्षः ^९पुण्यजनो ^{१०}राजा, ^{११}गुह्यको ^{१२}वटवास्यपि ।

^{१३}किन्नररसु ^{१४}किम्पुरुषस्तुरङ्गवदनो ^{१५}भयुः ॥१९४॥

^{१६}शम्भुः ^{१७}शर्वः ^{१८}स्थाणुरीशान ईशो,

^{१९}रुद्रोऽङ्गीशो ^{२०}वामदेवो ^{२१}वृषाङ्कः ।

^{२२}कण्ठेकाल, ^{२३}शङ्करो ^{२४}नीलकण्ठः,

^{२५}श्रीकण्ठोग्रौ ^{२६}धूर्जटिर्भौम-भर्गौ ॥१९५॥

^{२७}मृत्युञ्जयः ^{२८}पञ्चमुखोऽष्टमूर्तिः,

^{२९}रमशानवेष्मा ^{३०}गिरिशो ^{३१}गिरीशः ।

निधिः (पु. न) अ ४-लंठार, निधान ॥ १८२ ॥ महापद्मः, पद्मः (पु. न), शङ्खः, भकरः, कच्छपः, मुकुन्दः, कुन्दः, नीलः, चर्चाः 'अक्ष' (पु.) (नैन शास्त्रभा नव निधिनां नामो- १ नैसर्गः, २ पाण्डकः, ३ पिङ्गलः, ४ सर्वरत्नकः, ५ महापद्मः, ६ कालः, ७ महाकालः, ८ माणवः, ९ शङ्खकः) अ नव निधिनां नाम ॥ १८३ ॥ यक्षः, पुण्यजनः, राजा 'अनू' (पु.) गुह्यकः, वटवासी 'इन्' (पु) अ प-यक्ष. किन्नरः, किम्पुरुषः, तुरङ्गवदनः, भयुः (पु) अ ४-किन्नरदेव, देवनी जति ॥ १८४ ॥ शम्भुः, शर्वः, स्थाणुः, ईशानः, ईशः, रुद्रः, अङ्गीशः, वामदेवः, वृषाङ्कः-वृषलाञ्छनः, कण्ठेकालः, शङ्करः, नीलकण्ठः, श्रीकण्ठः,

^{२४} ^{२५} ^{२६} ^{२७}
पण्डः कपदीश्वर ऊर्ध्वलिङ्गः,

^{२८} ^{२९} ^{३०} ^{३१}
एक-त्रि-दक् भालद्वगेकपादः ॥१९६॥

^{३२} ^{३३} ^{३४} ^{३५}
मृडोऽदृहासी धनवाहनोऽहि-

^{३६} ^{३७}
र्बुध्नो विरूपाक्षविपान्तकौ च ।

^{३८} ^{३९} ^{४०}
महाव्रती वह्नि-हिरण्यरेताः,

^{४१} ^{४२} ^{४३}
शिवोऽस्थिधन्वा पुरुषास्थिमाली ॥१९७॥

^{४४} ^{४५} ^{४६}
स्याद् व्योमकेशः शिपिविष्टभैरवो,

^{४७} ^{४८} ^{४९} ^{५०}
दिक्-कृत्तिवासा भव-नीललोहितौ ।

^{५१} ^{५२} ^{५३}
सर्वज्ञ-नीटयप्रिय-खण्डपर्शवो,

^{५४} ^{५५} ^{५६}
महा-परा देव-नट-शरा हरः ॥१९८॥

उग्रः, धूर्जटि, भीमः, भर्गः ॥ १९५ ॥, मृत्युञ्जयः, पञ्च-
मुखः, अष्टमूर्तिः, श्मशानवेश्मा 'अन्' गिरिशः, गिरीशः, पण्डः,
कपदी 'इन्' (पु) ईश्वरः, ऊर्ध्वलिङ्गः, एकदक् 'श्' (पु.), त्रिदक्
'श्' (पु.), (एकनेत्रः, विषमनेत्रः,), भालद्वक् 'श्' (पु.),
एकपाद् ॥१९६॥ मृडः, अदृहासी 'इन्' (पु) धनवाहनः-अब्द-
वाहनः, अहिर्बुध्नः, विरूपाक्षः, विपान्तकः, महाव्रती 'इन्' (पु),
वह्निरेताः, 'अस्' (पु), हिरण्यरेताः 'अस्' (पु.), शिवः,
अस्थिधन्वा 'अन्' (पु.) पुरुषास्थिमाली 'इन्' (पु.) ॥ १९७ ॥,
व्योमकेशः, शिपिविष्टः, भैरवः, दिग्वासाः, 'अस्', कृत्तिवासाः अस्'
(दिग्वस्त्रः, चर्मवसनः,) भवः, नीललोहितः, सर्वज्ञः, नीट्यप्रियः,
खण्डपर्शुः, महादेवः, महानटः, महेश्वरः, हरः ॥१९८॥, पशुपतिः,

५८-

६१

६२

६३

पशु-प्रमथ-भूतो-मापतिः पिङ्गजट-क्षणः ।

६४

६५

पिनाक-शूल-खट्वाङ्ग गङ्गा-ऽही-न्दु-कपालमृत् ॥१९९॥

६६-

६७

गज-पूष-पुरा-ऽनङ्ग-काला-ऽन्धक-मखाऽसुहृद् ।

कपर्दीऽस्य जटाजूटः, खट्वाङ्गस्तु सुखंसुणः ॥२००॥

पिनाकं स्यादाजगवमेजकावं च तद्धनुः ।

ब्राह्मचाद्या मातरः सप्त, प्रमथाः पार्षदा गणाः ॥२०१॥

प्रमथपतिः, भूतपतिः, उमापतिः, (पशुनाथः, गणनाथः, भूत-
नाथः, गौरीनाथः) पिङ्गजटः, पिङ्गक्षणः, पिनाकमृत्, शूलमृत्,
खट्वाङ्गमृत्, गङ्गामृत्, अहिमृत्, इन्दुमृत्, कपालमृत् (पिनाक-
पाणिः, शूली 'इन्', खट्वाङ्गधरः, गङ्गाधरः, उरगभूषणः, शशि-
भूषणः, कपाली 'इन्') ॥ १९९ ॥, गजासुहृत्, पूषासुहृत्,
पुरासुहृत्, अनङ्गासुहृत्, कालासुहृत्, अन्धकासुहृत्, मखा-
सुहृत्, (गजासुरद्वेषी, पूषदन्तहरः, त्रिपुरान्तकः, कामध्वंसी 'इन्',
यमजित्, अन्धकारिः, दक्षाध्वरध्वंसकः) [नन्दिर्वर्धनः ॥४९॥,
बहुरूपः, सुप्रसादः, मिहिराणः, अपराजितः, कङ्कटीकः, गुह्यगुरुः,
भगनेत्रान्तकः, खरः ॥४२॥, परिणाहः, दशबाहुः, सुभगः, अनेक-
लोचनः, गोपालः, 'वरवृद्धः, अहिपर्यङ्कः, 'पांसुचन्दनः ॥४३॥,
कूटकुब्जः, मन्दरमणिः, नवशक्तिः, 'महाम्बुकः, 'कौणवादी, 'इन्',
शैलधन्वा 'अन्', विशालाक्षः, अक्षतरवनः ॥४४॥, उग्रात्तवेषः,
शवरः, 'सिताङ्गः, धर्मवाहनः, महाकान्तः, वन्धिनेत्रः, स्त्रीदेहार्द्धः,
नृवेष्टनः, ॥ ४५ ॥, महानादः, 'नराधारः, भूरिः, पकादशोत्तमः,

१ वरवृष्टः । २ पाशुचन्दन । ३ महाम्बुक । ४ कौणवादी । ५ शिताङ्ग

६ निराधार ग्रासु० ।

લ^૧ધિમા વ^૨શિતેશિત્વં, પ્રા^૪કામ્યં મ^૫હિમા^૬ઽણિમા ।

ય^૭ત્રકામાવસાયિત્વં, પ્રા^૮પ્તિરૈશ્વર્યમષ્ટ^૯ઘા ॥૨૦૨॥

ગૌરી કાલી પાર્વતી માતૃમાતા-

ડપ્પર્ણારુદ્રાણ્યમ્બિકા ત્ર્યમ્બકોમા ।

જોટી 'ઇન્', 'જોટીજ્ઞઃ, અર્ધકૂટઃ, 'સમિરઃ, ધૂન્નઃ, યોગી 'ઇન્'
 ॥૪૬॥, ડલન્દઃ, જયતઃ. કાલઃ, જટાધરઃ, દશાવ્યયઃ, સંધ્યાનાટી
 'ઇન્', રેરિહાણઃ, શઙ્કુઃ, 'કપિલાન્જનઃ ॥૪૭॥, જગદ્રોણિઃ,
 'અર્ધકાલઃ, દિશાપ્રિયતમઃ, 'અતલઃ, જગત્સપ્તા, કટાટંકઃ,
 કટપૂઃ, હીરઃ, હ્રત્કરઃ એ ૬૧-શે ૦ ૪૨-૪૮] એ ૭૭-શંકર,
 મહાદેવ. કપર્દઃ, જટાજૂટઃ, એ ૨ શંકરની જટા. સ્વદ્વાજ્ઞઃ (પુ.
 ન), સુર્વસુણઃ એ ૨-શંકરનુ સુખાસન ॥ ૨૦૦ ॥ પિનાકમ્
 (પુ. ન.), આજગવમ્, અજકાવમ્ [અજગવમ્, અજગાવમ્ શિ ૦
 ૧૪] એ ૩-શંકરનું ધનુષ્ય. બ્રાહ્મી-(બ્રહ્માણી, સિદ્ધી, માહેશ્વરી,
 કૌમારી, વૈષ્ણવી, વારાહી, ચામુન્ડા) ગ્રાહી વગેરે (સાત)
 શંકરની માતાઓ (શક્તિરૂપ) છે. પ્રમથાઃ, પાર્ષદા-પરિષદાઃ, ગુણાઃ
 (પુ. બ.) એ ૩-શંકરના ગણો છે. ॥૨૦૧॥ ૧ લધિમા 'અન્'-
 અત્યંત હલકા થવાની શક્તિ ૨ વશિતા-સર્વને વશ કરવાની
 શક્તિ. ૩ ર્શિત્વમ્-જીવ કે અજીવ સર્વ આજ્ઞા માને તેવી શક્તિ.
 ૪ પ્રકામ્યમ્-ઇચ્છિત પ્રાપ્ત થાય તેવી શક્તિ. ૫ મહિમા 'અન્'
 અત્યંત મોટા થવાની શક્તિ. ૬ ઽણિમા 'અન્'-અત્યંત નાના થવાની
 શક્તિ. ૭ યત્રકામાવસાયિત્વમ્-વિષય વગેરેને અમૃતરૂપે પરિણુમા-
 વાની શક્તિ ૮ પ્રાપ્તિઃ-પૃથ્વી ઉપર રહેલો માણસ આગળીના

^{૧૦}દુર્ગા ^{૧૧}ચण્ડી ^{૧૨}સિંહયાના ^{૧૩}મૃડાની-

^{૧૪}કાત્યાયન્યૌ ^{૧૫}દક્ષજા ^{૧૬}ડર્યા ^{૧૭}કુમારી ॥૨૦૩॥

^{૧૮}સતી ^{૧૯}શિવા ^{૨૦}મહાદેવી, ^{૨૧}શર્વાણી ^{૨૨}સર્વમજ્જલા ।

^{૨૩}મવાની ^{૨૪}કૃષ્ણા-^{૨૫}મેનાકસ્વસા ^{૨૬}મેના-^{૨૭}ઽદ્રિજેશ્વરા ॥૨૦૪॥

^{૨૮}નિશુમ્મ-^{૨૯}શુમ્મ-^{૩૦}મહિષમથની ^{૩૧}મૂતનાયિકા ।

તસ્યાઃ ^{૩૨}સિંહો ^{૩૩}મનેસ્તીલઃ, સસ્યૌતુ ^{૩૪}વિજયા ^{૩૫}જયા ॥૨૦૫॥

અથ ભાગથી અઢ્ર અને સૂર્યને પણ સ્પર્શ કરી શકે તેવી શક્તિ. આ લઘિમા વર્ગેરે આઠ સિદ્ધિઓ છે. ॥૨૦૨॥ ગૌરી, કાલી, પાર્વતી, માતૃમાતા 'ત્વ', અપર્ણા, રુદ્રાણી, અમ્બિકા, ત્ર્યમ્બકા, ડમી, દુર્ગા, ચણ્ડી, સિંહયાના-સિંહવાહના, મૃડાની, કાત્યાયની, દક્ષજા, આર્યા, કુમારી ॥૨૦૩॥, સતી શિવા-શિવી, મહાદેવી, શર્વાણી, સર્વમજ્જલી, મવાની, કૃષ્ણાસ્વસા 'સ્તુ', મૈનાકસ્વસા 'સ્તુ' મૈનાજી, અદ્રિજા, ઈશ્વરા ॥૨૦૪॥, નિશુમ્મમથની, શુમ્મમથની, મહિષમથની, મૂતનાયિકા, [ગૌતમી, કૌશિકી, કૃષ્ણા, તામસી, વામ્બવૌ, જયા, કાલરાત્રિઃ, મહામયા, આમરી, યાદવી, વરા ॥૪૬॥ વર્હિધ્વજા, શૂલધરા, પરમવ્રહ્મચારિણી, અમોઘી, વિન્ધ્યનિલયા, પદ્મી, કાન્તારવાસિની ॥૫૦॥, જોહ્નગુલી, વંદરીવાસા, વરદા, કૃષ્ણપિંગ્લો, દ્વપદ્મતી, 'ઈન્દ્ર-મણિની, પ્રગલ્ભા, રેવતી ॥૫૧॥, મહાવિદ્યા, સિનીવાલી, રક્તદન્તી, પક્ષપાટલ્લા, 'પક્ષપર્ણા, વહુમુજા, નન્દપુત્રી, મહાજયા ॥૫૨॥, મદ્રકાલી, મહાકાલી, યોગિની, ગણનાયિકા, હાસા, મીમા, પ્રકૂ-ખાણ્ડી, ગદિની, વારુણી, હિમા ॥૫૩॥, અનન્તા, વિજયા, ક્ષેમા, માનસ્તોકા, કુહાવતી, ચારુણા, પિતૃગણા, રુક્મમાતા,

चामुण्डा^१ चर्चिका^२ चर्ममुण्डा^३ मर्जारकर्णिका^४ ।

कर्णमोटी^५ महागन्धा, भैरवी^६ च कपालिनी ॥२०६॥

हेरम्बो^७ गण-विघ्नेशः^८, पशुपाणिर्विनायकः^९ ।

द्वैमातुरो गजास्यैकदन्तौ^{१०} लम्बोदराखुगौ^{११} ॥२०७॥

धनाञ्जनी ॥५४॥, गान्धर्वी, 'कर्तुरा, गार्गी, सावित्री, ब्रह्मचारिणी, कोटिश्रीः, मन्दरावासा, केशी, मलयवासिनी ॥५५॥, कालायनी, विशालाक्षी, किराती, गोकुलोद्भवा, एकानसी, नारायणी शैला, शाकम्भरी, ईश्वरी ॥५६॥, प्रकीर्णकेशी, कुण्डा, नीलवस्त्रा, उग्रचारिणी, अष्टादशभुजा, पौत्री, शिवदूती, यमस्वसा ॥५७॥, सुनन्दा, विकचा, लम्बा, जयन्ती, नकुला, कुला, 'विलंका, नन्दिनी, नन्दा, नन्दयन्ती, निरञ्जना ॥५८॥, कालञ्जरी, शतमुखी, विकराला, करालिका, विरजाः 'सू' पुरला, 'जारी, बहुपुत्री, कुलेश्वरी ॥५९॥, कैटभी, कालदमनी, 'दुर्दुरा, कुलदेवता, रौद्री, कुन्द्रा, महारौद्री, 'कालङ्गमा, महानिशा ॥६०॥, बलदेवरयसा 'सू', पुत्री, द्वीरी, क्षेमङ्करी, प्रमा, भारी, हिमवती, गोला, शिखरवासिनी
 अ-११७ शे० ४६-६१. दाक्षायणी, ईश्वरी शि० १५] अ ३२ शंकरनी स्त्री. पार्वती. मनस्तालः अ पार्वतीनुं वाङ्मन. विजया, जया, अ २-पार्वतीनी सङ्गीत्या. ॥२०५॥, चामुण्डा, चर्चिका, चर्ममुण्डा, मर्जारकर्णिका, कर्णमोटी, महागन्धा, भैरवी, कपालिनी, [महोचण्डी, चण्डमुण्डा शे० ६२] अ ८-चामुण्डानां नाम ॥२०६॥ हेरम्बः, गणेशः, विघ्नेशः, (प्रमथाधिपः विघ्नराजः, पशु-)
 १ कर्वरी । २ विलज्जा । ३ पुरजा । ४ जीरी । ५ दुर्दुरी । ६ कालङ्गमी-भातु० ।

स्कन्दः स्वामी महासेनः, सेनानीः शिखिवाहनः ।

पाण्मातुरो ब्रह्मचारी, गङ्गो-मा-कृत्तिकासुतः ॥२०८॥

द्वादशाक्षो महातेजाः, कुमारः पण्मुखो गुहः ।

विशाखः शक्तिमृत् क्रौञ्च-तारकारिः शरा-अग्निभूः ॥२०९॥

भृङ्गी भृङ्गिरिदिर्भृङ्गिरीटिर्नाड्य-स्थविग्रहः ।

कूष्माण्डके कैलिकिलो, नन्दीशे तण्डु-नन्दिनौ ॥२१०॥

पाणिः, (परशुधर) विनायकः, द्वेमातुरः, गजास्यः, एकदन्तः, लम्बोदरः, आखुगः, (मूपिकरथः), [पृश्निगर्भः, पृश्निशृङ्गः, द्विशरीरः, त्रिधातुकः ॥६२॥, हस्तिमहः, विषाणान्तः अ ६-शे० ६२-६३] अ १०-गणेश, विनायकः ॥२०७॥ स्कन्दः, स्वामी 'अन्', महासेनः, सेनानीः, शिखिवाहनः मयूररथः, पाण्मातुरः ब्रह्मचारी 'इन्', गङ्गासुतः, उमासुतः, कृत्तिकासुतः, (गङ्गेयः, पार्वतीनन्दनः, बाहुलेयः) ॥२०८॥, द्वादशाक्षः, महातेजाः 'अस्' कुमारः, पण्मुखः, गुहः, विशाखः, शक्तिमृत्-शक्तिपाणिः, क्रौञ्चारिः तारकारिः, (क्रौञ्चादारणः, तारकान्तकः), शरभूः, शरजन्मा 'अन्', अग्निभूः अग्निजन्मा 'अन्', ['करवीरकः, सिद्धसेनः, वैजयन्तः 'बालचर्यः, दिगम्बरः अ ५-शे० ६३] अ २१- (पु.) अतिथेय, शंकरो पुत्रः, ॥२०६॥ भृङ्गी 'इन्', भृङ्गिरिटीः (पु.), 'भृङ्गिरीटीः, नाडी-विग्रहः, अस्थिविग्रह, [चर्म 'इन्' शे० ६४] अ ५-शंकरो लृङ्गीगणु. कूष्माण्डकः, कैलिकिलः अ २-कूष्माण्डक नाम्नो शंकरो गणु. नन्दी-शः, तण्डुः, नन्दी 'इन्' अ ३-शंकरो नन्दी गणु ॥२१०॥ द्रुहिणः, 'विरिञ्चिः, द्रुघणः, 'विरिञ्चः, परमेष्ठी 'इन्', अजः, अपृथ्वणः,

१ करवीरक । २ दिवाकरः । ३ बालचर्यः । ४ भृङ्गिरीटि । ५ विरिञ्ची । ६ विरिञ्च । ७-मातु० ।

^१द्रुहिणो ^२विरिञ्चिर्द्रुधणो ^३विरिञ्चः,

^४परमेष्ठ्यजोऽष्टश्रवणः ^५खयम्भूः ।

^६कमनः ^७कविः ^८सार्विकवेदगर्भो,

^९स्थविरः ^{१०}शतानन्दपितामहो ^{११}कः ॥२११॥

^{१२}धाता ^{१३}विधाता ^{१४}विधिवेधसौ ^{१५}ध्रुवः,

^{१६}पुराणगो ^{१७}हंसगविश्वरेतसौ ।

^{१८}प्रजापतिर्ब्रह्मचतुर्मुखो ^{१९}भवा-

^{२०}न्तकृज्जगत्कर्तृसरोरुहासनौ ॥२१२॥

^{२१}शम्भुः ^{२२}शतधृतिः ^{२३}स्रष्टा, ^{२४}सुरज्येष्ठो ^{२५}विरिञ्चनः ।

^{२६}हिरण्यगर्भो ^{२७}लोकेशो, ^{२८}नाभि-पद्मान्-त्मभूराप ॥२१३॥

खयम्भूः, कमनः, कविः, सार्विकः, वेदगर्भः, स्थविरः, शतानन्दः, पितामहः, कः ॥२११॥ धाता 'तृ' विधाता 'तृ', विधिः, वेधाः 'अस्', ध्रुवः, पुराणगः, हंसगः, (श्वेतपत्ररथः), विश्वरेताः 'अस्', प्रजापतिः, ब्रह्म 'अन्' (पु न.) चतुर्मुखः, भवान्तकृत्, जगत्कर्ता 'तृ', (विश्वसृष्ट 'जृ'), सरोरुहासनः ॥२१२॥, शम्भुः, शतधृतिः, स्रष्टा 'तृ', सुरज्येष्ठः, विरिञ्चनः, हिरण्यगर्भः, लोकेशः, नाभिभूः, पद्मभूः, आत्मभूः, (नाभिजन्मा 'अन्', कमलजन्मा 'अन्', आत्मयोनिः), [क्षेत्रज्ञः, 'पुरुषः, सनत् ओ ३-शे०६४] ओ ४० ग्रह्या. ॥२१३॥ विष्णुः, जिष्णुः, जन-

१ पुरुषासन भानु० ।

अभि ५

^१विष्णु^२र्जिष्णु^३जनार्दनो^४ हरि^५हृषीकेशा^६च्युताः^७ केशवो,
^८दाशार्हः^९ पुरुषोत्तमो^{१०}ऽब्धिशयनो^{११} पेन्द्रा^{१२}वजेन्द्रा^{१३}नुजो ।
^{१४}विश्ववसेन^{१५}नरायणो^{१६} जलशयो^{१७} नारायणः^{१८} श्रीपति-
^{१९}दैत्यारिश्च^{२०} पुराण-^{२१}यज्ञपुरुषस्ता^{२२}र्क्ष्यध्वजो^{२३}ऽधोक्षजः ॥२१४॥
^{२४}गोविन्द^{२५}षड्विन्दु^{२६}मुकुन्द^{२७}कृष्णा, वैकुण्ठ^{२८}पञ्चशय^{२९}पद्मनाभाः ।
^{३१}वृषाकपिर्माधव^{३२}वासुदेवो, विश्वम्भरः^{३३} श्रीधर^{३४}विश्वरूपो^{३५} ॥२१५॥
^{३६}दामोदरः^{३७} सौरिसनातनो^{३८} विधुः,
^{४१}पीताम्बर^{४२}मार्जजिनो^{४३} कुमोदकः ।
^{४५}त्रिविक्रमो^{४६} जह्नु^{४७}चतुर्भुजो^{४८} पुन-
^{४९}र्वसुः^{५०} गतावर्त्तगदाग्रजो^{५१} स्वभूः ॥२१६॥

दर्दनः, हरिः, हृषीकेशः, अच्युतः, केशवः, दाशार्हः, पुरुषोत्तमः,
 अब्धिशयनः, उपेन्द्रः, अजः, इन्द्रानुजः, (वासवावरजः),
 विश्ववसेनः, नरायणः, जलशयः जलेशयः, नारायणः, श्रीपतिः,
 (लक्ष्मीनाथः), दैत्यारिः, पुराणपुरुषः, यज्ञपुरुषः, तार्क्ष्यध्वजः,
 (गरुडाक्षः), अधोक्षजः ॥२१४॥ गोविन्दः, षड्विन्दुः, मुकुन्दः,
 कृष्णः, वैकुण्ठः, पञ्चशयः, पद्मनाभः, वृषाकपिः माधवः, वासुदेवः,
 विश्वम्भरः श्रीधरः, विश्वरूपः ॥२१५॥ दामोदरः सौरिः-शौरिः,
 सनातनः, विधुः, पीताम्बरः, मार्जः, जिनः, कुमोदकः, त्रिविक्रमः,
 जह्नुः, चतुर्भुजः, पुनर्वसुः, शतावर्त्तः, गदाग्रजः, स्वभूः ॥२१६॥
 मुञ्जकेशी 'इन्', वनमाली 'इन्', पुण्डरीकाक्षः, वभ्रुः, शशविन्दुः,
 वेधीः, 'अस्र', वृश्चिशृङ्गः, घरणीधरः (महीधरः), आत्मभूः,

^{५२}मुञ्जकेशिवनमालिपुण्डरी-^{५३}काक्षवभ्रुशशि^{५४}विन्दु^{५५}वेधसः । ^{५७}

^{५८}पृश्निगृङ्गधरणीधरात्मा^{५९}भू-पाण्डवायन^{६०}सुवर्णविन्दवः ॥२१७॥ ^{६२}

^{६३}श्रीवत्सो^{६४} देवकीसूनुर्गोपेन्द्रो^{६५} विष्टरश्रवाः । ^{६६}

^{६७}सोमसिन्धुर्जगन्नाथो,^{६८} गोवर्धनधरोऽपि च ॥ २१८ ॥ ^{६९}

^{७०}यदुनाथो^{७१} गदा-शार्ङ्ग-^{७२}चक्र-श्रीवत्स-^{७३}शङ्खभृत् । ^{७४} ^{७५}

^१मधु-^२धेनुक-^३चापूर-^४पूतना-^५यमलार्जुनाः ॥ २१९ ॥

पाण्डवायनः , सुवर्णविन्दुः ॥ २१७ ॥ श्रीवत्सः , देवकी-
सूनुः , गोपेन्द्रः , विष्टरश्रवा 'अस्', सोमसिन्धुः , जगन्नाथः ,
गोवर्धनधरः ॥२१८॥, यदुनाथः , गदाभृत् , शार्ङ्गभृत् , चक्रभृत् ,
श्रीवत्सभृत् , शङ्खभृत् , (गदाधरः , शार्ङ्ग 'इन्', चक्रपाणिः ,
श्रीवत्साङ्गः , शङ्खपाणिः) , [तीर्थपादः , पुण्यश्लोकः , बलिन्दमः
॥६४॥ उरुक्रमः , उरुगायः , तमोमः , श्रवणः , उदारशिः , लतापर्णः ,
सुमद्रः , पांशुजालिकः ॥६५॥ चतुर्व्यूहः , नवव्यूहः , नवशक्तिः ,
षडङ्गजित् , द्वादशमूलः , शतकः , दशावतारः , एकदश- 'श' ॥६६॥
हिरण्यकेशः , सोमः , अहिः , त्रिधामा 'अन्', त्रिककुत् , त्रिपाद्
'द्' , मानञ्जरः , पराविद्धः , पृश्निगर्भः , अपराजितः ॥६७॥ हिर-
ण्यनाभः , श्रीगर्भः , वृषोत्साहः , सहस्रजित् , ऊर्ध्वकर्मा 'अन्',
यज्ञधरः , धर्मनेमिः , असंयुतः ॥६८॥ पुरुषः , योगनिद्रालुः , खण्डा-
स्यः , शलिकः , अजितः , कालकुण्ठः , वरारोहः , श्रीकरः , वायु
वाहनः ॥६९॥ वर्द्धमानः , चतुर्दण्डः , नृसिंहवपुः 'ष', अव्ययः ,
कपिलः , भद्रकपिलः , सुषेणः , समितिजयः ॥७०॥ क्रतुधामा
'अन्', वासुमद्रः , बहुरूपः , महाक्रमः , विधाता 'त्' , धारः , पकाङ्गः ,
१ लतापर्ण । २ शलिकाजितः । ३ रुद्रकपिल । ४ सुमतिजय । ५ धीर ।

^६कालनेमि-^७हयग्रीव-^८शकटा-^९अरिष्ट-^{१०}कैटभाः ।

^{११}कंस-^{१२}केशि-^{१३}मुराः ^{१४}साल्व-^{१५}मैन्द-^{१६}द्विविद-^{१७}राहुवः ॥ २२० ॥

^{१८}हिरण्यकशिपुर्वाणः, ^{१९}कालियो ^{२०}नरको ^{२१}वलिः ।

^{२२}शिशुपालश्चास्य वध्या, ^{२३}वैनतेयस्तु वाहनम् ॥ २२१ ॥

शङ्खोऽस्य ^{२४}पाञ्चजन्यो ^{२५}ऽङ्गः, ^{२६}श्रीवत्सोऽसिराजु ^{२७}नन्दकः ।

गदा कौमोदकी चापं, ^{२८}शार्ङ्गं ^{२९}चक्रं ^{३०}सुदर्शनः ॥ २२२ ॥

वृषाक्षः, सुवृषः, अक्षजः ॥७१॥ रन्तिदेवः, सिन्धुवृषः, जितमन्युः,
वृकोदरः, बहुशृङ्गः, रत्नवाहुः, वायुष्पहासः, महातपाः 'असू',
॥ ७२ ॥ लोकनाभः, सूक्ष्मनाभः, धर्मनाभः, पराक्रमः, पद्महस्तः,
महाहंसः, पद्मगर्भः, सुरोत्तमः, ॥७३॥ शतवीरः, महामायः,
ब्रह्मनाभः, सरीसृपः, वृन्दाह्वः, अधोमुखः, धन्वी 'इन्', सुधन्वा
'अन्', विश्वसुग् 'जू', स्थिरः ॥७४॥ शतानन्दः, शरः, यवनारिः,
प्रमर्दनः, ध्वजनेमिः, लोहिताक्षः, एकपाद्, द्विपदः, कपिः ॥७५॥
एकशृङ्गः, यमक्रीलः, आसादः, शिवकीर्तनः, शङ्खः, वंशः,
श्रीवराहः, सदायोगी 'इन्', सुयामुनः अ १०८-शे० ६४-७६ ।
जलेशयः शि० १५) अ ७५-विष्णु, नारायण, कृष्ण, मधुः,
धेनुकः, चाणूरः, पूतना, यमलार्जुनौ (द्विव) ॥२१६॥ कालनेमिः,
हयग्रीवः, शकटः, अरिष्टः, कैटभः, कंसः, केशी 'इन्', मुरः,
साल्वः, मैन्दः, द्विविदः, राहुः-॥२२०॥ हिरण्यकशिपुः, वाणः,
कालियः, नरकः, वलिः, शिशुपालः अ २३-विष्णुना वध्य, विष्णुना
शत्रु. (विष्णुने वध्य उपरथी विष्णुना यौगिक नामो-मधुमथनः,
धेनुकध्वंसी 'इन्', चाणूरसूदनः पूतनाद्रूपणः, यमलार्जुनभञ्जनः,

मणिः^१ स्यमन्तको^२ हस्ते, भुजमध्ये^३ तु कौस्तुभः^४ ।

वसुदेवो^५ भूकरयपो, दिन्दुरानकदुन्दुभिः^६ ॥ २२३ ॥

रामो^१ हली^२ मुसलिसात्वतकामपालाः^३, सङ्कर्षणः^४ प्रियमधुर्वलरोहिणेयो^५ ।

रविगप्रलम्बयमुनाभिदनन्तताल-लक्ष्मैककुण्डलसितासित-रेवतीशाः^{१०} ॥ २२४ ॥

बलदेवो^{१०} बलभद्रो, नीलवस्त्रोऽच्युताग्रजः^{११} ।

मुसलं त्वस्य सौनन्दं, हलं संवर्तकाद्वयम्^{२०} ॥ २२५ ॥

कालनेमिहरः, हयग्रीविरिपुः, शकटारिः, अरिष्टहा 'अन', कैट-
भारिः, कंसजित्, केशिहा 'अन', मुरारिः, सात्वारिः, मैन्दमर्दनः,
द्विविदारिः, राहुमूर्धहरः, हिरण्यकशिपुदारणः, बाणजित्, कालि-
यदमनः, नरकारिः, वलिवन्धनः, शिशुपालनिषूदनः ये २३-
विष्णुना नाम) वैनतेयः ये विष्णुतुं वाहन (विष्णुना वाहन उपरथी
वैनतेयवाहनः, गरुडगामी 'इन्' ये २-विष्णु ॥ २२१ ॥ पाञ्च-
जन्यः ये-विष्णुनो शंभु श्रीवत्सः ये-विष्णुतुं ग्रिह्ण, लांछन
रुंवांटानुं गनेन श्रीवत्स वक्षस्थलमां होय छे. नन्दकः ये-विष्णुनी
तलवार कौमोदकी [कौपोदकी शि० १५] ये-विष्णुनी गदा
शार्ङ्गम् ये विष्णुतुं धनुष्य. सुदर्शन (पु न) ये-विष्णुतुं यङ्क
॥ २२२ ॥ स्यमन्तकः ये विष्णुना हाथनो मणि. कौस्तुभः ये-वक्ष-
स्थलनो मणि. वसुदेवः, भूकरयपः, दिन्दुः (पु.), आनक-
दुन्दुभिः (पु.) ये ४-विष्णुना पिता, वसुदेव ॥ २२३ ॥
रामः, हली 'इन्', मुसली 'इन्', सात्वतः, कामपालः, सङ्कर्षणः,
प्रियमधुः, बलः, रौहिणेयः, रविगभिद्, प्रलम्बभिद्, यमुनाभिद्,
(रविगदारणः, प्रलम्बभ्रं, कालिन्दीकर्षणः), अनन्तः, ताललक्ष्मा
'अन', एककुण्डलः, सितासितः, रेवतीशः ॥ २२४ ॥, बलदेवः,
बलभद्रः, नीलवस्त्रः, अच्युताग्रजः, [भद्राङ्गः, फालः, गुप्तचरः,

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११
लक्ष्मीः पद्मा रमा या मा, ता सा श्री कमलेन्दिरा ।

हरिप्रिया^{१२} पञ्चवासा^{१२}, क्षीरोदतनया^{१४}ऽपि च ॥ २२६ ॥

मदनो^१ जरा^२मीर^३रनङ्ग^४मन्मथौ^५, कमनः^६ कला^७कैलिरनन्यजो^८ऽङ्गजः ।

१ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७
मधुदीपमारौ मधुसारथिः रत्नरो, विपमायुधो दर्पककामहृच्छयाः ॥

प्रद्युम्नः श्रीनन्दनश्च, कन्दर्पः पुष्पकेतनः ।

पुष्पाण्यस्येपुचापास्त्राण्य री शंवरशूर्पको ॥ २२८ ॥

વળી 'ઇન્', પ્રલાપી 'ઇન્', મદ્રચલનઃ, પૌરઃ, શેષાહિનામમૃત્ એ
૮-શેઠ ૭૭] એ ૨૧-બલદેવ. સૌનન્દમ્ એ-બલદેવનું મુસલ.
સંવર્તકમ્ એ-બલદેવનું હુળ. ॥ ૨૨૨ ॥ લક્ષ્મીઃ, પદ્મા, રેમા, ર્દેઃ,
આ (યા), મા, તા, સા, શ્રીઃ, કમલો, ઇન્દિરા, હરિપ્રિયા, પદ્મ-
વાસા, ક્ષીરોદતનયા, [મર્મરી, વિષ્ણુશક્તિઃ, ક્ષીરાન્ધિમાતૃપી એ
૩-શેઠ ૭૮, આ, ર્દેઃ શિઠ ૧૫] એ ૧૪-લક્ષ્મી, વિષ્ણુની પત્ની
॥ ૨૨૬ ॥ મદનઃ, જરામીરઃ, અનન્નઃ, મન્થાથઃ, કમનઃ, કલાકેલિઃ,
અનન્યજઃ, અન્નજઃ, મધુદીપઃ, મારઃ, મધુસારથિઃ, રારઃ, વિષ-
માયુધઃ, દર્પકઃ, કામઃ, હૃષ્ણયઃ, (મનસિશયઃ) ॥ ૨૨૭ ॥
પ્રદુન્નઃ, શ્રીનન્દનઃ, કન્દર્પઃ, પુષ્પકેતનઃ, (પુષ્પધ્વજઃ), [યૌવનો-
દમેદઃ, શિખિમૃત્યુઃ, મહોત્સવઃ ॥ ૭૮ ॥, શમાન્તકઃ, સર્વધન્વી
'ઇન્', રાગરજ્જઃ, પ્રકર્પકઃ, મનોદાહી 'ઇન્', મયનઃ એ ૯ શેઠ
૭૮-૭૯, કન્તુઃ શિઠ ૧૬] એ ૨૦-કામદેવ હયુઃ, ચાપમ્,
અસ્ત્રમ્ આ ત્રણ કામદેવના પુષ્પો છે (તેથી પુષ્પેયુઃ, કુસુમવાણઃ,
પુષ્પચાપઃ, કુસુમધન્વા 'અન્', પુષ્પાસ્ત્રઃ, કુસુમાયુધઃ વગેરે કામ-
દેવના યૌગિક નામ થાય છે.) શંવરઃ (શમ્વરઃ), શૂર્પકઃ એ ૨-
કામદેવના શત્રુ, (તેથી શંવરારિઃ-શમ્વરારિઃ, શૂર્પકારિઃ કામદેવનાં
નામે બને છે.) ॥ ૨૨૮ ॥ કેતનમ્, મીનઃ, મકરઃ એ ૩-કામનું

કેતનં^૧ મીનમકરૌ^૨, વાણાઃ^૩ પચ્ચ^૪ રતિઃ^૫ પ્રિયા^૬ ।

મનઃ^૧શ્રુજ્ઞારસઙ્કલ્પાત્માનો^૨ યોનિઃ^૩ સુહૃન્મધુઃ^૪ ॥ ૨૨૯ ॥

સુતો^૧નિરુદ્ધ^૨ ઋષ્યાઙ્ક^૩, ઉપેશો^૪ બ્રહ્મસૂ^૫ સઃ^૬ ।

ગરુડઃ^૧ શાલ્મલ્યરુપા^૨વરજો^૩ વિષ્ણુવાહનમ્^૪ ॥ ૨૩૦ ॥

સૌપર્ણેયો^૧ વૈનતેયઃ^૨ સુપર્ણઃ^૩, સર્પારતિર્વજ્રિજિદ્^૪ વજ્રતુण्डः^૫ ।

પક્ષિસ્વામી^૧ કાશ્યપિઃ^૨ સ્વર્ણકાય-સ્તાર્ક્ષ્યઃ^૩ કામાયુર્ગરુત્માન્^૪ સુધાહત્^૫ ॥

ચિહ્ન, ધ્વજ (તેથી મીનકેતનઃ, શ્વધ્વજઃ, મકરકેતનઃ, મકર-
ધ્વજઃ વગેરે કામનાં યૌગિક નામો બને છે.) કામના બાણ પાચ
છે-(અરવિન્દમ્, અશોકમ્, ચૂતમ્, નવમલ્લિકા, નીલોત્પલમ્ તેથી
પચ્ચવાણઃ, વિષમેયુ, એ કામના યૌગિક નામો થાય છે.) રતિઃ-
એ કામની પ્રિયા (તેથી રતિવરઃ, રતિપતિઃ એ કામનાં યૌગિક
નામો થાય છે) મનઃ ‘સ’ (ન.), શ્રુજ્ઞારઃ, સઙ્કલ્પઃ, આત્મા ‘અન્’
એ ૪-કામની યોનિ-ઉત્પત્તિ. (તેથી મનોયોનિઃ, ચેતોમવઃ, શ્રુજ્ઞા-
રયોનિઃ, શ્રુજ્ઞારજન્મા ‘અન્’, સઙ્કલ્પયોનિઃ, રમૃતિભૂઃ, આત્મયોનિઃ,
આત્મભૂઃ એ કામના યૌગિક નામો બને છે.) મધુઃ (ચૈત્રઃ) એ
કામનો મિત્ર. (તેથી મધુસુહૃત્, ચૈત્રસખઃ એ કામનાં યૌગિક નામો
થાય છે) ॥ ૨૨૯ ॥ અનિરુદ્ધઃ, ઋષ્યાઙ્કઃ (ઋષ્યકેતુઃ), ઉપેશઃ
(ઉપારમણઃ), બ્રહ્મસૂ એ ૪-કામનો પુત્ર ગરુડઃ (ગરુડઃ),
શાલ્મલી ‘ઇન્’, અરુપાવરજઃ, વિષ્ણુવાહનમ્ ॥ ૨૩૦ ॥, સૌપર્ણેયઃ,
વૈનતેયઃ, સુપર્ણઃ, સર્પારતિઃ (પુ), વજ્રિજિત્ (પુ), વજ્રતુण्डः,
પક્ષિસ્વામી ‘ઇન્’ (પુ.), કાશ્યપિઃ, સ્વર્ણકાયઃ, તાર્ક્ષ્યઃ, કામાયુઃ
‘ષ્’, ગરુત્માન્ ‘મત્’, સુધાહત્, [વિષાપહઃ ॥ ૭૯ ॥, પક્ષિસિંહઃ,
મહાપક્ષઃ, મહાવેગઃ, વિશાલકઃ, ઝનનતીશઃ, સ્વમુખભૂઃ, શિલાડ-

^૧બુદ્ધ^૨સ્તુ ^૩સુગતો ^૪ધર્મયાતુસ્ત્રિકાલવિજ્જનઃ ।

^૬બોધિસત્ત્વો ^૭મહાવોધિરાર્યઃ ^૮શાસ્તા ^૯તથાગતઃ ॥ ૨૩૨ ॥

^{૧૧}પञ्चજ્ઞાનઃ ^{૧૨}પડમિજ્ઞો, ^{૧૩}દશાર્હો ^{૧૪}દશમૂમિગઃ ।

^{૧૫}ચતુસ્ત્રિશજ્ઞાતકજ્ઞો, ^{૧૬}દશપારમિતાવરઃ ॥ ૨૩૩ ॥

^{૧૭}દ્વાદશાક્ષો ^{૧૮}દશવલસ્ત્રિકાયઃ ^{૧૯}શ્રીધનાઽદ્વયો ।

^{૨૦}સમન્તભદ્રઃ ^{૨૧}સંઘુત્તો, ^{૨૨}દયાકૂર્ષો ^{૨૩}વિનાયકઃ ॥ ૨૩૪ ॥

^{૨૪}માર-^{૨૫}લોક-^{૨૬}સ્વ-^{૨૭}જિદ્ ^{૨૮}ધર્મરાજો ^{૨૯}વિજ્ઞાનમાતૃકઃ ।

^{૩૦}મહામૈત્રો ^{૩૧}મુનીન્દ્રશ્ચ, ^{૩૨}બુદ્ધાઃ ^{૩૩}સ્યુઃ સત્ત તે સમી ॥ ૨૩૫ ॥

નીહઃ, અહિમુક્ 'જ્' એ ૯-શે૦ ૭૯-૮૦] એ ૧૭-ગરુડ પશ્ચી
 ॥ ૨૩૧ ॥ બુદ્ધઃ, સુગતઃ, ધર્મયાતુઃ (પુ). ત્રિકાલવિદ્ (પુ),
 જિનઃ, બોધસત્ત્વઃ, મહાવોધિઃ, (પુ). આર્યઃ, શાસ્તા 'ત્', તથા-
 ગતઃ ॥ ૨૩૨ ॥ પञ्चજ્ઞાનઃ, પડમિજ્ઞઃ, દશાર્હઃ, દશમૂમિગઃ, ચતુ-
 સ્ત્રિશજ્ઞાતકજ્ઞઃ, દશપારમિતાધરઃ ॥ ૨૩૩ ॥ દ્વાદશાક્ષઃ, દશવલઃ,
 ત્રિકાયઃ, શ્રીધનઃ, અદ્વયઃ, સમન્તભદ્રઃ, સંઘુત્તઃ, દયાકૂર્ષઃ, વિના-
 યકઃ ॥ ૨૩૪ ॥ મારજિત્ (પુ.), લોકજિત્ (પુ.), સ્વજિત્ (પુ)
 ધર્મરાજઃ, વિજ્ઞાનમાતૃકઃ, મહામૈત્રઃ, મુનીન્દ્રઃ, [મગવાન્ 'વત્',
 યોગી 'ઇન્', 'બુદ્ધઃ', વિજ્ઞાનદેશનઃ, મહાસત્ત્વઃ, લોકનાથઃ, બોધિઃ,
 અર્હન્ 'ત્', મુનિશ્ચિતઃ ॥ ૮૧ ॥, ગુણાન્ધિઃ, વિગતકન્ધઃ એ ૧૧-
 શે૦ ૮૧-૮૨; સિદ્ધાર્યઃ શિ૦ ૧૬] એ ૩૨-બુદ્ધ, સુગત. બુદ્ધ
 સાત છે તે આ પ્રમાણે- ॥ ૨૩૫ ॥ વિપશ્ચી 'ઇન્' શિશ્વી 'ઇન્'
 (પુ.), વિશ્વમૂઃ (પુ.), કકુચ્છન્દઃ, કાચ્ચનઃ, કાચ્ચપઃ એમ છ

વિપરી શિશી વિશ્વમૂઃ, પ્રકુચ્છન્દશ્ચ કોઞ્ચનઃ ।

કાર્યપશ્ચ સત્તમસ્તુ, શાક્યસિંહોઽર્કવાન્ધવઃ ॥ ૨૩૬ ॥

તથા રાહુલસૂઃ સર્વાર્થસિદ્ધો ગોતમાન્ધવઃ ।

માયાશુદ્ધોદનસુતો, દેવદત્તાગ્રજશ્ચ સઃ ॥ ૨૩૭ ॥

અસુરા દિતિ-દનુજાઃ, પાતાલૌકઃસુરારયઃ ।

પૂર્વદેવાઃ શુક્રશિષ્યા, વિદ્યાદેવ્યસ્તુ પોઢશ ॥ ૨૩૮ ॥

અને સાતમે શાક્યસિંહ તેના નામ—શાક્યસિંહઃ શક્યઃ, અર્કવાન્ધવઃ ॥ ૨૩૬ ॥, રાહુલસૂઃ, સર્વાર્થસિદ્ધઃ, ગોતમાન્ધવઃ, માયાશુદ્ધોદનસુતઃ, દેવદત્તાગ્રજઃ (શૌર્દ્ધોદનિઃ) એ ૮—શાક્યસિંહના નામે છે. ॥૨૩૭॥ અસુરાઃ, દિતિજાઃ, દનુજાઃ, (દૈતેયાઃ, વાનવાઃ), પાતાલૌકસઃ ‘અસ’ (પુ.), સુરારયઃ ‘રિ’ પૂર્વદેવાઃ, શુક્રશિષ્યાઃ એ ૭—(પુ. ય.), અસુરે સોળ વિદ્યાદેવીઓ છે— ॥ ૨૩૮ ॥ ૧ રોહિણી, ૨ પ્રજ્ઞપ્તિઃ (સ્ત્રી.), ૩ વજ્રશૃંગલા, ૪ કુલિશાશ્વકુશા, ૫ ચક્રેશ્વરી, ૬ નરદત્તા, ૭ કાલી, ૮ મહાકાલી ॥ ૨૩૯ ॥ ૯ ગૌરી, ૧૦ ગાન્ધારી, ૧૧ સર્વાસ્ત્રમહાજ્વાલા, ૧૨ માનવી, ૧૩ વૈરોટ્યા, ૧૪ અચ્છુષ્ઠા, ૧૫ માનસી, ૧૬ મહામાનસિકા, એ—સોળ વિદ્યાદેવીઓના નામે. ॥ ૨૪૦ ॥ વાક્ ‘ચૂ’, બ્રાહ્મી, ભારતી, ગૌઃ ‘ગો’ (પુ. સ્ત્રી.), ગીઃ ‘ગિહ્’ (સ્ત્રી), વાણી, માયાસરસ્વતી, સુતદેવી એ ૯—સરસ્વતી દેવી, વાણી. વચનમ્, વ્યાહારઃ, માપિતમ્, વચઃ ‘સૂ’ (ન.), [જલ્પિતમ્, લપિતમ્, ઉદિતમ્, મણિતમ્, અભિધાનમ્, ગદિતમ્, એ ૬—શેઠ ૮૨] એ ૪—વાણી, વચન. ॥ ૨૪૧ ॥ વિશેષણ સહિત કે રહિત, પ્રયોગમાં વપરાયેલું કે ન પણ વપરાયેલું ક્રિયાપદ વાક્ય કહેવાય છે. તેમજ સ્યાદિ કે ત્યાદિ વિભક્તિઓ લાગેલું પદ કહેવાય છે.

रोहिणी^१ प्रज्ज^२सिर्वज्र^३मृद्वला कुलिशाङ्कुशा ।

चक्रेश्वरी^४ नरदत्ता, काल्यथासौ^५ महापरा ॥ २३९ ॥

गौरी^{१०} गान्धारी^{११} सर्वास्त्रमहाज्वाला च मानवी^{१२} ।

परादयाऽच्छुम्भा^{१४} मानसी, महामानसिकेति^{१५} ताः ॥ २४० ॥

वाग्^१ ब्राह्मी^२ भारती^३ गौर्गीर्वाणी^४ माया^५ सरस्वती ।

श्रुतदेवी^१ वचनं^२ तु व्यवहारो^३ भाषितं^४ वचः^५ ॥ २४१ ॥

सन्निगोपणमाख्यातं^१, वाक्यं^२ स्त्याद्यन्तकं^३ पदम् ।

राक्षसिद्धकृतेभ्योऽन्त^४, आप्तोक्तिः^५ समयार्गमौ^६ ॥ २४२ ॥

आचाराङ्गं^२ सूत्रकृतं^३, स्थानाङ्गं^४ समवाययुक् ।

पञ्चमं^५ भगवत्यङ्गं^६, ज्ञाताधर्मकथापि च ॥ २४३ ॥

उपासकान्तकृदनुत्तरोपपातिकाद्^७ दशाः ।

प्रश्नव्याकरणं^{१०}, चैव^{११}, विपाकश्रुतमेव च ॥ २४४ ॥

राक्षान्तः, सिद्धान्तः कृतान्तः, आप्तोक्तिः (श्री), समयः, आगमः,
 अ-६ आगम, सिद्धान्त ॥ २४२ ॥ १ आचाराङ्गम्, २ सूत्रकृतम्,
 ३ स्थानाङ्गम्, ४ समवायः, ५ भगवत्यङ्गम्, [व्याख्याप्रज्ञप्तिः
 (श्री), विवाहप्रज्ञप्तिः शि० १६] ६ ज्ञाताधर्मकथा ॥ २४३ ॥, ७
 उपासकदशाः (ण. प.), ८ अन्तकृदशाः (ण. प.), ९ अनु-
 त्तरोपपातिकदशाः (ण. प.), १० प्रश्नव्याकरणम्, ११ विपाकश्रु-
 तम् ॥ २४४ ॥ आ अगितार अंगो ते उपवार्ध (१ औपपातिकम्,
 २ राजप्रसीयम्, ३ जीवामिगमम्, ४ प्रजापना, ५ जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तिः,

इत्येकादश सोपाङ्गान्यङ्गानि द्वादशं पुनः ।

^{૧૨}દૃષ્ટિવાદો ^૧દ્વાદશાંગી, સ્યાદ્ ^૨ગણિપિટકાદ્યાં ॥ ૨૪૫ ॥

^૧પરિકર્મ-^૨સૂત્ર-^૩પૂર્વાનુયોગ-^૪પૂર્વગત-^૫ચૂલિકાઃ પચ્ચ ।

स्युर्दृष्टिवादभेदाः पूर्वाणि चतुर्दशपि पूर्वगते ॥ २४६ ॥

^૧ઉત્પાદપૂર્વમગ્રાયણીયમથ ^૨વીર્યતઃ પ્રવાદં સ્યાત્ ।

^૪અસ્તેજ્ઞાનાત્ ^૫સત્યાત્ ^૬તદાત્મનઃ ^૭કર્મણશ્ચ ^૮પરમ્ ॥ ૨૪૭ ॥

^૯પ્રત્યાખ્યાનં ^{૧૦}વિદ્યાપ્રવાદ-^{૧૧}કલ્યાણનામધેયે ચ ।

^{૧૨}પ્રાણાવાયં ચ ^{૧૩}ક્રિયાવિશાલમથ ^{૧૪}લોકવિન્દુસારમિતિ' ॥ ૨૪૮ ॥

૬ ચન્દ્રપ્રજ્ઞતિઃ, ૭ સૂર્યપ્રજ્ઞતિઃ, ૮ નિરયાવલિકા, ૯ કલ્પાવર્ત-
સિકા, ૧૦ પુષ્પિકા, ૧૧ પુષ્પચૂલિકા, ૧૨ વૃષ્ણિદશા) વગેરે
બાર ઉપાંગ સહિત છે ૧૨ દૃષ્ટિવાદઃ [દૃષ્ટિપાતઃ શિ૦ ૧૭]
આ દૃષ્ટિવાદ તે બારમુ અંગ છે. દ્વાદશાંગી, ગણિપિટકમ્ એ ૨
-દ્વાદશાંગીના નામ ॥ ૨૪૫ ॥ પરિકર્મ 'અન્' (ન.), સૂત્રમ્, પૂર્વા-
નુયોગઃ, પૂર્વગતમ્, ચૂલિકા આ પાંચ બારમા દૃષ્ટિવાદ અંગના
લેદો છે. એમા ચોથા 'પૂર્વગત' મા ૧૪ પૂર્વો છે તેમાં નામ
॥ ૨૪૬ ॥ ૧ ઉત્પાદમ્, ૨ અગ્રાયણીયમ્, ૩ વીર્યપ્રવાદમ્, ૪
અરિતનાસ્તિપ્રવાદમ્, ૫ જ્ઞાનપ્રવાદમ્ ૬ સત્યપ્રવાદમ્, ૭ આત્મપ્ર-
વાદમ્, ૮ કર્મપ્રવાદમ્ ॥ ૨૪૭ ॥, ૯ પ્રત્યાખ્યાનપ્રવાદમ્, ૧૦
વિદ્યાપ્રવાદમ્, ૧૧ કલ્યાણમ્ (કલ્યાણપ્રવાદમ્), [અવન્ધ્યમ્ શિ૦
૧૭], ૧૨ પ્રાણાવાયમ્ (પ્રાણાવાયપ્રવાદમ્), ૧૩ ક્રિયાવિશાલમ્,
૧૪ લોકવિન્દુસારમ્ એ ૧૪-પૂર્વના નામ ॥ ૨૪૮ ॥ સ્વાધ્યાયઃ,
શ્રુતિઃ, આશ્રાયઃ, છન્દઃ 'સુ' (ન), વેદઃ એ ૫-વેદ. ત્રયી-વેદ

સ્વાધ્યાયઃ શ્રુતિરાષ્ટ્રાયચ્છન્દો વેદસંપ્રદાયો પુનઃ ।

ઋગ્યજુઃસામવેદાઃ સ્યુરથર્વા તુ તદુદ્ભૂતિઃ ॥ ૨૪૯ ॥

વેદાન્તઃ સ્યાદુપનિષદો-ઙ્કારપ્રણવો સમો ।

શિક્ષા કલ્પો વ્યાકરણં, છન્દો જ્યોતિર્નિરુક્તયઃ ॥ ૨૫૦ ॥

ષડ્જ્ઞાનિ ધર્મશાસ્ત્રં, સ્યાત્ સ્મૃતિધર્મસંહિતા ।

આન્વીક્ષિકી તર્કવિદ્યા, મીમાંસા તુ વિચારણા ॥ ૨૫૧ ॥

સર્ગશ્ચ પ્રતિસર્ગશ્ચ, વંશો મન્વન્તરાણિ ચ ।

વંશાનુવંશચરિતં, પુરાણં પञ્ચલક્ષણમ્ ॥ ૨૫૨ ॥

ત્રણુ છે, તે આ પ્રમાણે—૧ ઋક્ ‘ચ’ (સ્ત્રી.) ઋગ્વેદઃ, ૨ યજુઃ ‘હપ્’ (ન.)—યજુર્વેદઃ, ૩ સામ ‘અન્’ (ન.)—સામવેદઃ તેમજ અથર્વા ‘અન્’—અથર્વવેદઃ (પુ.). આ અથર્વવેદનો ત્રણુ વેદમાંથી ઉદ્ધાર કરેલો છે. ॥ ૨૪૯ ॥ વેદાન્તઃ, ઉપનિષદ્ (સ્ત્રી.) એ ૨-વેદાન્ત, વેદરહસ્ય વેદનો સાર. ઓઙ્કારઃ, પ્રણવઃ એ ૨-ઓઙ્કાર, ઓઙ્ક મંત્રથીજ શિક્ષા, કલ્પઃ, વ્યાકરણમ્, છન્દઃ ‘સ્ર’ (ન.), જ્યોતિઃ ‘સ્ર’-જ્યોતિષમ્ (ન.), નિરુક્તિઃ (સ્ત્રી.)—નિરુક્તમ્ આ ૬-વેદનાં અંગો છે. ॥ ૨૫૦ ॥ ધર્મશાસ્ત્રમ્, સ્મૃતિઃ (સ્ત્રી.) ધર્મસંહિતા એ ૩-સ્મૃતિ, ધર્મશાસ્ત્ર. આન્વીક્ષિકી, તર્કવિદ્યા એ ૨-પ્રાયશાસ્ત્ર, તર્કવિદ્યા. મીમાંસા, વિચારણા એ ૨-વિચારણા ॥ ૨૫૧ ॥ સર્ગઃ, પ્રતિસર્ગઃ, વંશઃ, મન્વન્તરાણિ (ન બ.), વંશાનુવંશચરિતમ્—આ પાંચ લક્ષણવાળું પુરાણમ્—પુરાણ કહેવાય છે. ॥ ૨૫૨ ॥ ષડ્જ્ઞો—છ અંગ, વેદાઃ—ચાર વેદ, મીમાંસા, આન્વીક્ષિકી, ધર્મશાસ્ત્ર અને પુરાણ મળી ચૌદ વિદ્યા છે. ॥ ૨૫૩ ॥ સૂત્રમ્ (પુ. —

પડઙ્ગી વેદાશ્વત્તારો, મીમાંસાડઽન્વીક્ષિકી તથા ।

ધર્મશાસ્ત્રં પુરાણં ચ, વિદ્યા ઇતાશ્ચતુર્દશ ॥ ૨૫૩ ॥

સૂત્રં સૂચનકૃદ્ ભાષ્યં, સૂત્રોક્તાર્થપ્રપઞ્ચકમ્ ।

પ્રસ્તાવન્તુ પ્રકરણં નિરુક્તં પદમઞ્જનમ્ ॥ ૨૫૪ ॥

અવાન્તરપ્રકરણવિશ્રામે શીઘ્રપાઠતઃ ।

આહ્લિકમધિકરણં ત્વેકન્યાર્યોપપાદનમ્ ॥ ૨૫૫ ॥

ઉક્તાનુક્તદુસ્તાર્થચિન્તાકારિ તુ વાર્ત્તિકમ્ ।

ટીકા નિરન્તરવ્યાખ્યા, પઞ્જિકા પદમઞ્જિકા ॥ ૨૫૬ ॥

નિબન્ધવૃત્તી અન્વયે, સંગ્રહસ્તુ સમાહૃતિઃ ।

પરિશિષ્ટપદ્ધત્યાદીન્, પથાડનેન સમુન્નયેત્ ॥ ૨૫૭ ॥

ન)-વિષયોને લેગા કરનાર, સૂચના કરનાર. ભાષ્યમ્-સૂત્રમા બતાવેલ અર્થનો વિસ્તાર કરનાર. પ્રસ્તાવઃ, પ્રકરણમ્ એ ૨-પ્રસ્તાવ. નિરુક્તમ્, પદમઞ્જનમ્ એ ૨-પદોનો વિભાગ કરવો. ॥ ૨૫૪ ॥ આહ્લિકમ્-૧ શીઘ્રપાઠથી અવાન્તર પ્રકરણોનો વિશ્રામ, અન્થનો વિભાગ. ૨ પ્રતિદિન કર્મ, હ મેશનુ અધિકરણમ્-અધિકાર, કાયદો ચલાવવો તે ॥ ૨૫૫ ॥ વાર્ત્તિકમ્-કહેલા, નહિ કહેલા અને કહથી કહી શકાય તેવા પદાર્થોની વિચારણા. ટીકા-નિરન્તર વ્યાખ્યાન. કઠિન અને સરળ સર્વ શબ્દોનું વિવરણ. પઞ્જિકા-પદમઞ્જિકા (ન્યાસઃ)-કઠિન પદોને સ્પષ્ટ કરી અર્થ કરવો. ॥ ૨૫૬ ॥ નિબન્ધઃ-વિશેષ અર્થને અનુસરનાર વૃત્તિઃ (સ્ત્રી)-વિશેષ અર્થને જણાવનાર સદ્ગ્રહઃ, સમાહૃતિઃ (સ્ત્રી.) એ ૨-અર્થ વિશેષનો સંગ્રહ, સંક્ષેપ સારરૂપ વચન. ૩ પરિશિષ્ટમ્, ૨ પદ્ધતિઃ (આદિ પદ્ધતી ૩

કારિકા તુ સ્વલ્પવૃત્તૌ, વહોરર્થસ્ય સૂચની ।

કલિન્દિકા સર્વવિદ્યા, નિવળ્ડુર્નામસદ્ગ્રહઃ ॥ ૨૫૮ ॥

ઈતિહાસઃ પુરાવૃત્ત, પ્રવલ્લિકા પ્રહેલિકા ।

જનશ્રુતિઃ કિંવદન્તી, વાર્ત્તેતિહાં પુરાતની ॥ ૨૫૯ ॥

અધ્યાયઃ ૪ ઉચ્છ્વાસઃ, ૫ અક્કઃ, ૬ સર્ગઃ) વગેરે ગ્રન્થના અવયવ-
વિશેષ છે. ॥ ૨૫૭ ॥ કારિકા એ થોડી વૃત્તિથી ઘણા અર્થનું
સૂચના કરનાર. કલિન્દિકા-કલિન્દિકા, સર્વવિદ્યા એ ૨-આન્વી-
ક્ષિકી વગેરે સર્વવિદ્યા. નિવળ્ડુઃ (પુ), નામસદ્ગ્રહઃ એ ૨-શબ્દ-
કોષ, નામોનો સંગ્રહ ॥ ૨૫૮ ॥ ઇતિહાસઃ, પુરાવૃત્તમ્ એ ૨
પૂર્વનું ચરિત્ર. પ્રવલ્લિકા, પ્રહેલિકા, એ ૨ ગુપ્ત ભાવને સૂચન કર-
નાર, ઉપર દેખાતો અર્થ બુદ્ધો અને અંદરનો અર્થ બુદ્ધો. (આ
શાબ્દી અને આર્થી એમ બે ભેદ છે. તેમાં શાબ્દી પ્રહેલિકા જેમ-
પયસ્વિનીનાં ધેનૂનાં પ્રાહ્લણઃ પ્રાપ્ય વિશતિમ્ । તામ્બોડપ્રાદર-
વિક્રીય ગૃહોત્ત્વૈકાં ગૃહં ગતઃ ॥ અર્થ-એક પ્રાહ્લણુ દૂધવાળી વીસ
ગાયો મેળવી તેમાંથી અઠાર ગાયો વેચીને એક ઘર લઈ ગયો. આમાં
પૂર્વાર્ધમાં ‘ધેનૂનાં’-એક ગાય ઓછી એવી ‘પયસ્વિનીનાં’ દૂધવાળી
ઓગણીસ ગાયો મેળવીને એવો અર્થ કરવો. આર્થી પ્રહેલિકા જેમ
જઈ સાસુઆઈ મળિજા, પ્રિયવાસધરંમિ દીવયં દેસુ । તા કીસ
મુદ્ધડમુદ્ધી હિલયંમિ નિવેસયે દિક્કિ ॥ (યદિ શ્વશ્રા મળિતા પ્રિય-
વાસગૃહે દોષકં દેહિ, તતઃ કરાગાદ્ મુગ્ધમુગ્ધિ ! હૃદયે નિવેશયેઃ
દષ્ટિમ્ ॥) અર્થ-જો સાસુએ (તને) કહ્યું છે કે તું-પ્રિયના વાસ-
ધરમાં દીવો કર તો પછી હે સુદર મુગ્ધવાળી સ્ત્રી ! તું હૃદયમાં
દાષ્ટ (નજર) શા માટે કરે છે. અહીં સાસુએ પ્રિયના ઘરમાં દીવો
કરવાનું કહ્યું પણ પુત્રવધૂ પ્રિયવાસતુ ઘર પોતાનું હૃદય માની

વાર્તા પ્રવૃત્તિર્વૃત્તાન્ત ઉદન્તોઽથાઽઽહ્યોઽમિધા ।

ગોત્રસંજ્ઞાનામધેયાઽઽર્યાઽઽહ્વાઽમિર્યાશ્ચ નામ ચ ॥ ૨૬૦ ॥

સમ્બોધનમામન્ત્રણમાહ્વાનં ત્વમિમન્ત્રણમ્ ।

આકારણં હવો હૃતિઃ, સંહૃતિર્બહુમિઃ કૃતા ॥ ૨૬૧ ॥

ઉદાહાર ઉપોદ્ધાત, ઉપન્યાસશ્ચ વાહ્મુલ્લમ્ ।

વ્યવહારો વિવાદઃ સ્યાત્, શપથઃ શપનં શપઃ ॥ ૨૬૨ ॥

ઉત્તરં તુ પ્રતિવચઃ, પ્રશ્નઃ પૃચ્છાઽનુયોજનમ્ ।

કથઙ્કથિકતાં ચાથ, દેવપ્રશ્ન ઉપશ્રુતિઃ ॥ ૨૬૩ ॥

તેમા દષ્ટિ કરે છે. આ અર્થથી સમજાય છે.) જનશ્રુતિઃ (સ્ત્રી.),
કિંવદન્તી એ ૨-લોકમા સભળાતું, લોકવાયકા. પેતિહ્યમ્-એ ઇતિ-
હાસ, પૂર્વચરિત્ર, જૂના જમાનાની વાત ॥ ૨૫૯ ॥ વાર્તા, પ્રવૃત્તિઃ
(સ્ત્રી.), વૃત્તાન્તઃ, ઉદન્તઃ એ ૪-વાર્તા, યથાસ્થિત ખબર. આહ્યઃ,
અભિધા, ગોત્રમ્, સંજ્ઞા, નામધેયમ્, આર્યા, આહ્વા, અમિર્યા,
નામ 'અન' (પુ ન) એ ૯ નામ ॥ ૨૬૦ ॥ સમ્બોધનમ્, આમ
ન્ત્રણમ્, એ ૨-સંબોધન. આહ્વાનમ્, અમિમન્ત્રણમ્, આકારણમ્-
આકારણા, હવ, હૃતિઃ, [હૈકારકઃ, આકારઃ શેઠ ૮૩] એ ૫-
બોલાવવું તે સંહૃતિઃ (સદશાહ્યા) ઘણા માણસોએ બોલાવવું તે.
॥ ૨૬૧ ॥ ઉદાહારઃ, ઉપોદ્ધાતઃ, ઉપન્યાસઃ, વાહ્મુલ્લમ્ એ ૪-ઉપો-
દ્ધાત, પ્રસ્તાવના, શાસ્ત્ર પ્રારંભવચન વ્યવહારઃ, વિવાદઃ એ ૨-
અનેક સંદેહ દૂર કરવારૂપ વ્યવહાર લેણુ-દેણુસંબંધી વ્યવહાર
શપથઃ, શપનમ્, શપઃ, એ ૩-સોગદ, કેસમ. ॥ ૨૬૨ ॥ ઉત્તરમ્
પ્રતિવચઃ 'સ' (ન.) એ ૨-ઉત્તર, જવાબ. પૃચ્છા, અનુયોજનમ્,
(અનુયોગઃ, પર્યનુયોગઃ), કથંકથિકતા (સ્ત્રી.), એ ૪ પ્રશ્ન. દેવ-

૧ ૨
ચડુ ૧ ચાડુ પ્રિયપ્રાયં, પ્રિયસત્યં તુ સ્નૃતમ્ ।

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
સત્યં સમ્યક્ સમીચીનમૃતં તથ્યં યથાતથમ્ ॥ ૨૬૪ ॥

૬
યથાસ્થિતં ચ સદ્મૂતેડલીકે તુ વિતથાનૃતે ।

૧ ૨
અથ ક્ષિપ્તં સંકુલં ચ, પરસ્પરપરાહતમ્ ॥ ૨૬૫ ॥

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
સાન્ત્વં સુમધુરં ગ્રામ્યમશ્લીલં મિલ્લમસ્ફુટમ્ ।

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
લુપ્તવર્ણપદં ગ્રસ્તમગોચ્યં સ્યાદનક્ષરમ્ ॥ ૨૬૬ ॥

૧ ૨
અમ્બૂકૃતં સંયૂત્કારે, નિરસ્તં ત્વરયોદિતમ્ ।

૧ ૨
આપ્રેહિતં દ્વિસ્ત્રિરુતમવજ્ઞ તુ નિર્થકમ્ ॥ ૨૬૭ ॥

પ્રશ્નઃ, ઉપશ્રુતિઃ (અ.), એ ૨-દેવપ્રશ્ન, ઉપશ્રુતિ-૧ પ્રશ્નફલ જાણવાને માટે જ્યોતિષીને કહેલું પ્રથમ વચન. ૨ કાર્યને માટે બહાર જતાં માણસનાં મુખમાથી નીકળેલ સ્વભાવિક વચન. ॥૨૬૩॥ ચડુ (પુ. ન.), ચાડુ (પુ. ન.), પ્રિયપ્રાયમ્ એ ૩-પ્રેમવડે મિથ્યા વખાણ કરવા તે, ખુશામત. પ્રિયસત્યમ્ સ્નૃતમ્ એ ૨-સત્ય અને પ્રિયવચન. સત્યમ્, સમ્યગ્ 'ચ', સમીચીનમ્, ક્રતમ્, તથ્યમ્ યથાતથમ્, ॥૨૬૪॥, યથાસ્થિતમ્, સદ્મૃતમ્ એ ૮-સત્ય સાચું. અલીકમ્, વિતથમ્, અનૃતમ્, (અસત્યમ્, સત્યેતરત્વ, મૃષા અ. મિથ્યા અ.) એ ૩-અસત્ય વચન. નિલપ્તમ્, સંકુલમ્ એ ૨-પૂર્વાપર વિરુદ્ધ વચન-આંધળો દેખે અને બહેરો સાંભળે તેવાં વચન ॥૨૬૫॥ સાન્ત્વમ્, સુમધુરમ્ એ ૨-અત્યંત મધુર શબ્દ. ગ્રામ્યમ્, અશ્લીલમ્ એ ૨-ગ્રામ્ય વચન, બીલસ વચન. મિલ્લમ્, અસ્ફુટમ્-અસ્પષ્ટમ્, એ ૨-અસ્પષ્ટ વચન. લુપ્તવર્ણપદમ્, ગ્રસ્તમ્, (ધ્વસ્તમ્) એ ૨-અક્ષર અથવા પદ રહી જાય તેવા વચન, અપૂર્ણ વચન અવાચ્યમ્, અનક્ષરમ્ એ ૨-ન બોલવાલાયક વચન ॥૨૬૬॥ અમ્બૂકૃતમ્, સંયૂ-

પૃષ્ઠમાંસાદનં તદ્ યત્, પરોક્ષે દોષકીર્તનમ્ ।
મિથ્યામિયોગોઽભ્યાખ્યાનં, સંજ્ઞતં હૃદયજ્ઞમમ્ ॥ ૨૬૮ ॥

પરુષં નિષ્કુરં રૂક્ષં, વિક્રુષ્ટમથ ધોષણા ।
ઉચ્ચૈર્ધુષ્ટં વર્ણનૈર્દા, સ્તવઃ સ્તોત્રં સ્તુતિર્નુતિઃ ॥ ૨૬૯ ॥

પ્રલાધા પ્રશંસાર્થવાદઃ, સા તુ મિથ્યા વિકત્થનમ્ ।
જનપ્રવાદઃ કૌલીનં, વિગાનં વચનીયતા ॥ ૨૭૦ ॥

સ્યાદવર્ણઃ ઉપક્રોશો, વાદો નિષ્પર્યયાત્ પરઃ ।

ગર્હણા ધિક્રિક્રિયા નિન્દા, કુત્સા ક્ષેપો જુગુપ્સનમ્ ॥ ૨૭૧ ॥

કારમ્, (સનિષ્ઠેવમ્) એ ૨-થૂંકે ઊડે તેવું વચન. નિરસ્તમ્
ઉતાવળે બોલેલું. અત્રેદિતમ્ એક જ શબ્દ બે ત્રણવાર બોલાય તે
જેમ-આ સાપ સાપ. અવદ્ધમ્-અસંવદ્ધમ્, નિરથકમ્ એ ૨-અર્થ
વગરનું બોલેલું તે. ॥૨૬૮॥ પૃષ્ઠમાંસાદનમ્-પરોક્ષમાં કોઈના દોષો
કહેવા તે, જે પીઠનું માંસ ખાવા જેવું કહેવાય. મિથ્યામિયોગઃ,
અભ્યાખ્યાનમ્ એ ૨-અસત્ય આક્ષેપ, ખોટું આળ ચડાવવું તે
સંગતમ્, હૃદયંગમમ્ એ ૨-ચુક્તિવાળું વચન. ॥૨૬૯॥ પરુષમ્,
નિષ્કુરમ્, રૂક્ષમ્, વિક્રુષ્ટમ્ એ ૪-કઠોર વચન. ધોષણા, ઉચ્ચૈર્ધુષ્ટમ્
એ ૨-ઊંચે સ્વરે પોકારીને બોલેલું તે વર્ણના, ઈંડા, સ્તવઃ, સ્તોત્રમ્,
સ્તુતિઃ (સ્ત્રી.), નુતિઃ (સ્ત્રી.) ॥૨૬૯॥, પ્રલાધા, પ્રશંસા, અર્થવાદઃ
એ ૬-વંખાણુ, સ્તુતિ, પ્રશંસા. વિકત્થનમ્ એ ફેગટ વખાણું જનપ્ર-
વાદઃ, કૌલીનમ્, વિગાનમ્, વચનીયતા એ ૪-લોકાપવાદ ॥૨૭૦॥
અવર્ણઃ, ઉપક્રોશઃ, નિર્વાદઃ, પરિવાદઃ, અપવાદઃ, ગર્હણા
ગર્હઃ, ધિક્રિક્રિયા, નિન્દા, કુત્સા, ક્ષેપઃ, જુગુપ્સનમ્ 'જુગુપ્સા, [ગર્હા,
જુગુપ્સા શિ૦ ૧૭] એ ૧૧-નિન્દા. ॥૨૭૧॥ આક્રોશઃ અમીષજ્ઞઃ

आक्रोशासीपङ्गाक्षेपाः, शापः स क्षारणा रते ।

विरुद्धशंसनं गालिराशीर्मङ्गलशंसनम् ॥ २७२ ॥

श्लोकः कीर्तिर्यशोऽभिख्या, समाज्ञा रशती पुनः ।

अशुभा वाक् शुभा कल्या, चर्चरी चर्मटी समे ॥ २७३ ॥

यः सनिन्द उपालम्भस्तत्र स्यात् परिभाषणम् ।

आपृच्छाऽऽलापः सम्भापोऽनुलापः स्यान्मुहुर्वचः ॥ २७४ ॥

अनर्थकं तु प्रलापो, विलापः परिदेवनम् ।

उल्लापः काकुवाग्न्योऽन्योक्तिः संलापसंकथे ॥ २७५ ॥

आक्षेपः, शापः अे ४-श्राप, निन्दा क्षारणा, (दूषणम्) [आक्षारणा शि० १७] अे मैथुन (परस्त्रीअने पुरुषना सयोग संधी) विषयक अपवाद भूकेयो ते विरुद्धशंसनम्, गालिः (स्त्री.) अे २-न भोदवालायक भोदवुं, गाण. आशीः 'इस्' (स्त्री.), मङ्गलशंसनम् अे-२ आशीर्वाद. ॥ २७२ ॥ श्लोकः, कीर्तिः (स्त्री.), यशः 'स' (न.), अभिख्या, समाज्ञा, [समाख्या शि० १८] अे यांय यश, श्रुति, वभाण. रशती (त्रि) तेन रशत् शब्दः, रशद् वच इत्यपि [उरती, शि० १८] अे-अभांगलिक शब्द, भराभ वयन. कल्या, [कात्या शि० १८] अे-भांगलिक शब्द, शुभ वयन. चर्चरी, चर्मटी अे २-हर्षनी रमत. हर्षकीडा, ताटी आपवापूर्वक गान करवुं. ॥ २७३ ॥ परिभाषणम्-निन्दापूर्वक ठपके आपयो. आपृच्छा, आलापः, समापः अे ३-अेक भीजने स भो-धीने वातगीत करवी. अनुलापः-वारंवार भोदवुं ॥ २७४ ॥ प्रलापः अर्थ विनानुं भोदवुं. विलापः, परिदेवनम्-उपशोचनम् अे-२ शोक करवो, रुदनपूर्वक भोदवुं ते. उल्लापः, काकुवाक् 'च' (स्त्री.),

વિપ્રલાપો વિરુદ્ધોક્તિરપલાપસ્તુ નિહ્વઃ ।

સુપ્રલાપઃ સુવચનં, સંદેશવાક્ તુ વાચિકમ્ ॥ ૨૭૬ ॥

આજ્ઞા શિષ્ટિર્નિરાહ્નિમ્યો દેશો નિયોગશાસને ।

અવવાદોઽપ્યથાહૂય પ્રેષણં પ્રતિશાસનમ્ ॥ ૨૭૭ ॥

સંવિત્ સન્ધાઽઽસ્થાઽમ્યુપાયઃ, સંપ્રત્યાહ્મ્યઃ પરઃ શ્રવઃ ।

અક્ષીકારોઽમ્યુપગમઃ, પ્રતિજ્ઞાઽઽગ્રૂશ્ચ સક્ષરઃ ॥ ૨૭૮ ॥

ગીતનૃત્યવાદ્યત્રયં, નાટ્યં તૌર્યત્રિકં ચ તત્ ।

સંજ્ઞીતં પ્રેક્ષનાર્થેઽરિગન્, શાસ્ત્રોક્તે નાટ્યધર્મિકા ॥ ૨૭૯ ॥

એ ૨-શોક, લય વગેરેથી સ્વરનું બદલાવું તે. અન્યોઽન્યોક્તિઃ (સ્ત્રી.), સંલાપઃ, સંકથા એ ૩-પરસ્પર ન્યાયપુરઃસર વાત કરવી તે. ॥ ૨૭૫ ॥ વિપ્રલાપઃ, વિરુદ્ધોક્તિ (સ્ત્રી.), એ ૨ પરસ્પર વિરુદ્ધ બોલવું તે. અપલાપઃ, નિહ્વઃ એ-૨ છુપાવવાનું વચન સુપ્રલાપઃ, સુવચનમ્ એ ૨-સારું વચન. સંદેશવાક્ 'ચ' (સ્ત્રી.), વાચિકમ્, એ ૨-સંદેશો, સંદેશાવાણું વચન. ॥ ૨૭૬ ॥ આજ્ઞા, શિષ્ટિઃ (સ્ત્રી.) નિર્દેશઃ, આદેશઃ, નિદેશઃ, નિયોગઃ, શાસનમ્, અવવાદઃ એ ૮-આજ્ઞા, હુકમ. પ્રતિશાસનમ્ એ સેવકાદિને બોલાવીને આજ્ઞા કરવી તે. ॥ ૨૭૭ ॥ સંવિત્ 'દ્' (સ્ત્રી.), સન્ધા, આસ્થા, અમ્યુપાયઃ, સંપ્રવઃ, પ્રતિશ્રવઃ, આશ્રવઃ, અક્ષીકારઃ, અમ્યુપગમઃ, પ્રતિજ્ઞા, આગ્રૂઃ, સક્ષરઃ (સ્ત્રી.) [સમાધિઃ શિ૦ ૧૮] એ ૧૨-અંગીકાર, સ્વીકાર. ॥ ૨૭૮ ॥ નાટ્યમ્, તૌર્યત્રિકમ્ એ ૨-નૃત્ય, ગીત અને વાજિંત્ર સહિત નૃત્ય. સંગીતમ્ એ-ગીત, નૃત્ય અને વાજિંત્ર એ બેવાને માટે તૈયાર કરેલું, સાથે મળી ગાવાનું ગીત.

ગીતં^૧ ગાનં^૨ ગૈયં^૩ ગીતિર્ગાન્ધર્વમયં^૪ નર્તનમ્^૫ ।

નટનં^૬ નૃત્યં^૭ નૃત્તં^૮ ચ, લાસ્યં^૯ નાટ્યં^{૧૦} ચ તાન્ડવમ્^{૧૧} ॥ ૨૮૦ ॥

મળ્ડલેન તુ યન્નૃત્તં, સ્ત્રીणां હૃલ્લીસકં દિ તત્ ।

પાનગોષ્ઠયામુચ્ચતાલં, રણે વીરજયન્તિકાં ॥ ૨૮૧ ॥

સ્થાનં નાટ્યસ્ય રજ્ઞઃ સ્યાત્, પૂર્વરજ્ઞ ઉપક્રમઃ ।

અજ્ઞહારોઽજ્ઞવિક્ષેપો, વ્યઞ્જકોઽભિનયઃ સમૌ ॥ ૨૮૨ ॥

સ ચતુર્વિધ આહાર્યો રચિતો ભૂષણાદિનાં ।

વચસા વાચિકોઽજ્ઞેનાઽઽજ્ઞિકઃ સર્વેન સાત્ત્વિકઃ ॥ ૨૮૩ ॥

નાટ્યધર્મિકા-એ ભરતાદિશાસ્ત્રને આધારે ગીત, નૃત્ય અને વાદ્ય
 ॥ ૨૭૯ ॥ ગીતમ્, ગાનમ્, ગૈયમ્, ગીતિ. (સ્ત્રી.), ગાન્ધર્વમ્ એ
 ૫-ગીત, ગાયન. નર્તનમ્, નટનમ્, નૃત્યમ્, નૃત્તમ્, લાસ્યમ્, નાટ્યમ્,
 તાન્ડવમ્ (પુ. ન.) એ ૭-નૃત્ય, નાચ. ॥ ૨૮૦ ॥ હૃલ્લીસકમ્
 (પું. ન) સ્ત્રીઓનું મઠળ ભેગું થઈ કરાયેલું નૃત્ય ડચ્ચતાલમ્-
 મઘપાનમાં થતું નૃત્ય વીરજયન્તિકા-સમરાંગણમાં કરાતું નૃત્ય. ॥ ૨૮૧ ॥
 રજ્ઞઃ એ નાટકનું સ્થાન. પૂર્વરજ્ઞઃ એ નાટકનો પ્રારંભ. અજ્ઞહારઃ, અજ્ઞ-
 વિક્ષેપઃ એ ૨-નાટકમાં અંગ મરડવું. હાવભાવપૂર્વકનું નૃત્ય. વ્ય-
 ઞ્જકઃ, અભિનયઃ એ ૨-હાથ વગેરેથી હૃદયનો ભાવ જણાવવો.
 ॥ ૨૮૨ ॥ તે અભિનય ચાર પ્રકારે છે-૧ આહાર્યઃ-એ ભૂષણ વગેરેથી
 કરાયેલું અભિનય. ૨ વાચિકઃ-વચનથી કરાયેલો અભિનય. ૩ આક્ષિકઃ-
 અંગથી કરાયેલ. ૪ સાત્ત્વિકઃ-એ પરાક્રમથી કરાયેલ અભિનય.
 ॥ ૨૮૩ ॥ નાટકમ્, પ્રકરણમ્, માણઃ (પુ. ન.) પ્રેક્ષકનમ્, ડિમઃ,

સ્યાન્નોટકં પ્રકરણં, માણઃ પ્રહસનં હિમઃ ।

વ્યાયોગસમવકારી, વીર્યક્લેદામૃગા इति ॥ ૨૮૪ ॥

અભિનેયપ્રકારાઃ સ્યુર્માષાઃ પદ્ સંસ્કૃતાદિકાઃ ।

ભારતી સાત્વતી કૈશિક્યારમટથૌ ચ વૃત્તયઃ ॥ ૨૮૫ ॥

વાદ્યં વાદિત્રમાતોદ્યં, તૂર્યં તૂરં સંગરધ્વજઃ ।

તેતં વીણાપ્રમૃતિકં, તાલપ્રમૃતિકં ધનમ્ ॥ ૨૮૬ ॥

વંશાદિકં તુ શુષિરમાનંદ્યં મુરજાદિકમ્ ।

વીણા પુનર્વોપવતી, વિપજ્વી કળ્થકૂળિકા ॥ ૨૮૭ ॥

વલ્લકી સાડથ તન્ત્રીભિઃ, સપ્તભિઃ પરિવાદિની ।

શિવસ્ય વીણાડંત્રીલમ્બી, સરસ્વત્યાસ્તુ કલ્થપી ॥ ૨૮૮ ॥

વ્યાયોગઃ, સમવકારઃ, વીથી, અક્કઃ, ર્દહામૃગઃ એ ૧૦-નાટ્ય પ્રથ-
ધના પ્રકાર. ॥ ૨૮૪ ॥ સંસ્કૃતમ્ (પ્રાકૃતમ્, માગધી, પૈશાચી;
શૌરસેની, અપભ્રંશઃ) વગેરે ૬ ભાષા છે ભારતી, સાત્વતી, કૈશિકી,
આરમટો એ-૪ વાગ્ગિક, સાત્વિક, આંગિક વગેરે-વૃત્તિયો-અભિન-
યના પ્રકારો ॥ ૨૮૫ ॥ વાદ્યમ્, વાદિત્રમ્, આતોદ્યમ્, તૂર્યમ્ (પુ.ન.)
તૂરમ્, સંગરધ્વજઃ એ ૬-વાગ્ગિત્ર, વાણુ. તતમ્-વાણી વગેરે તાર-
વાણુ વાગ્ગિત્ર ઘનમ્-કરતાલ, ઘંટ, ઝલ્લરી વગેરે કાંસાનું વાગ્ગિત્ર
॥ ૨૮૬ ॥ શુષિરમ્-સુષિરમ્ એ-વાંસળી, શખ વગેરે છિદ્રવદે શબ્દ
ઉત્પન્ન થાય તેવું વાગ્ગિત્ર. આનંદ્યમ્ (અવનંદ્યમ્, વર્દરમ્, કરદમ્
વગેરે.) એ મૃદંગ, ઢોલ વગેરે, જેમા મુખે આમડું બંધાય છે તે
વાગ્ગિત્ર. વીણા, ધોષવતી, વિપજ્વી, કળ્થકૂળિકા ॥ ૨૮૭ ॥ વલ્લકી

નારદસ્ય તુ મહતી, ગણાનાં તુ પ્રમાવતી ।

વિશ્વાવસોસ્તુ વૃહતી, તુમ્બુરોસ્તુ કલાવતી ॥ ૨૮૯ ॥

ચણ્ડાલાનાં તુ કટોલવીણા ચાણ્ડાલિકા ચ સા ।

કાયઃ કોલમ્બકસ્તસ્યા, ઉપનાહો નિવન્ધનમ્ ॥ ૨૯૦ ॥

દण्डः पुनः प्रवालः स्यात्, ककुभस्तु प्रसेवकः ।

मूले वंशशलाका स्यात्, कलिका कूणिकापि च ॥ २९१ ॥

કાલસ્ય ક્રિયયા માનં, તાલઃ સામ્યં પુનર્લયઃ ।

द्रुतं विलम्बितं मध्यमौर्वस्तर्यं घनं क्रमात् ॥ २९२ ॥

એ ૫-વીણા, સારંગી. પરિવાદિની-સાત તારવાળી વીણા, સતાર.

અનાલાવી-શિવની વીણા. કણ્છપી-સરસ્વતીની વીણા. ॥ ૨૮૮ ॥

મહતી-નારદની વીણા પ્રમાવતી એ ગણોની વીણા. વૃહતી-વિશ્વા-

વસુની વીણા. કલાવતી એ તુમ્બુરુની વીણા. ॥ ૨૮૯ ॥ કટોલવીણા

ચાણ્ડાલિકા [વણલકો, કાણ્ડવીણા, કુવીણા, હવકારી, કિનરી

॥ ૮૩ ॥, સારિકા, સુહૃણી એ ૭-શેઠ ૮૩-૮૪] એ ૨-ચાંડા

લની વીણા. કોલમ્બકઃ-તાર રહિત વીણા. ઉપનાહઃ, નિવન્ધનમ્

એ ૨-વીણાના તારનું બંધન. ॥ ૨૯૦ ॥ પ્રવાલઃ-વીણાનો વચ્ચેનો

દંડ. કકુભઃ, પ્રસેવકઃ એ-વીણાનો નીચેનો ભાગ, જે ચામડાથી

મઢેલું હોય છે તે. વીણાની નીચેનું ઠાકપાત્ર. વંશશલાકા, કલિકા,

કૂણિકા એ ૩-વીણાની વચ્ચે રહેલી વાંસની સળી. ॥ ૨૯૧ ॥ તાલઃ

એ તાલ, ઠાલ અને ક્રિયાનું પરિમાણ, અવાય, નિષ્ક્રમણાદિ ક્રિયા-

વડે ઠાલનું માન. લયઃ-ગીત, નૃત્ય, વાદ્ય, ઠાલ અને ક્રિયાનું

સામ્યપણું, તાલની વિશ્રાન્તિ. ઓઘઃ-દ્રુતમ્ એ શીઘ્ર ગતિવાળું

નૃત્યાદિ. તત્ત્વમ્-વિલમ્બિતમ્ એ મંદગતિવાળું નૃત્ય. ઘનમ્-

મૃદંગો મુરજઃ સોડક્કચાલિજ્જયુર્ધ્વક ઇતિ-ત્રિધા ।

સ્યાદ્ યશઃપટહો ઢક્કા, મેરી ડુન્દુમિરાનકઃ ॥ ૨૯૩ ॥

પટહોડય શારિકા સ્યાત્, કોળો વીળાદિવાદનમ્ ।

શૃંગારહાસ્યકરણા, રોદ્રવીરમયાનકઃ ॥ ૨૯૪ ॥

મધ્યમ્ (અનુગતમ્) એ મધ્યમ ગતિવાળું નૃત્યાદિ. ॥ ૨૯૨ ॥ મૃદંગઃ, મુરજઃ એ ૨-મૃદંગ, મર્દલ. તે મૃદંગના ત્રણ પ્રકાર છે-અક્કી 'દુન્' - અક્કયઃ એ ખોળામાં રાખી વગાડી શકાય તેવું મૃદંગ. આલિજ્જી 'દુન્' - આલિજ્જયઃ એ-આલિંગન કરીને વગાડી શકાય, ગાયનાં પુચ્છ જેવું મૃદંગ. ઝુર્ધ્વકઃ-આમોગિકઃ એ ઊંચું કરી એક મુખવડે વગાડી શકાય, ઊંચા મોંવાળું મૃદંગ (નરધા, ઘણિયુ વગેરે) જવના મધ્યભાગ જેવી આકૃતિવાળું મૃદંગ.), યશઃપટહઃ, ઢક્કા એ ૨-ડકો, યશન-ગારું. મેરી, ડુન્દુમિઃ (પુ.), આનકઃ ॥ ૨૯૩ ॥ પટહઃ એ ૪-હુંદુભિ, નગારું-ઢોલ. [દર્દરઃ, કલશીમુખઃ એ ૨-વાદ્યવિશેષ, સૂત્રકોળઃ, હંમરકમ્ એ ૨-હંમરું. પળવઃ, કિકિળઃ એ-૨ વાદ્યવિશેષ, નોનો પટહ, ઢોલ ॥ ૮૪ ॥ શૃંગવાદ્યમ્, શૃંગમુખમ્ એ ૨-શિંગડાના આકાર તુ વાજિત્ર. હુહધકઃ, તાલમર્દકઃ એ ૨-વાદ્યવિશેષ. કાહલા, કુહાલા ચણ્ડકોલાહલા એ ૩-શિંગડાના જેવું વાજિત્ર. ॥ ૮૫ ॥ દ્રગડઃ, દ્રકટઃ એ ૨-શયન માટે અને જગાડવાને માટે વગાડાતું વાદ્ય-નોખત ધૂમલઃ, વલિઃ એ ૨-દેવતાર્ચન સમયે વગાડાતું વાદ્ય-ઝાલરે ઘટડી. ॥ ૮૬ ॥ ક્ષુણ્ણકમ્ એ-મૃતકની યાત્રામાં વગાડાતું વાદ્ય મૃત્યુ વખતે તેવી ઢળથી વગાડાતું ઢોલ. પ્રિયવાદિકા એ-માંગલિક પ્રસંગતું વાદ્ય, મંગલ વાજિત્ર. અર્ધતૂરઃ એ-યુદ્ધસમયનું વાદ્ય. તેમજ ખીળ પણ ॥ ૮૭ ॥ હિન્દમઃ, ક્ષર્શરઃ, મહુહઃ, તિમિલા, કિરિકિચ્ચિકા, લમ્બિકા, દટ્ટરી, વૈધ્યા, કલાપૂરઃ વગેરે વાજિત્રના

૧. કલશીમુખ. ૨ કિકિળ. ૩. તાલમર્દન. ૪. દ્રકટઃ. ૫. વ્યલિ. ૬. ક્ષણકમ્. ૭ ક્ષર્શર. ૮. મહુહઃ. ૯. હુમ્બિકા-માણુ. ૧૦.

વી^૧મત્સા^૨દ્વૃતશાન્તાશ્ચ, રસા^૩ માવાઃ પુનસ્તિથા ।

સ્થાયિસા^૧ત્વિકસ^૨ચ્ચારિત્રમેદૈઃ સ્યાદ્ રતિઃ પુનઃ ॥ ૨૯૫ ॥

રાગો^૨નુરાગો^૩નુરતિર્હાસસ્તુ હસનં હસઃ ।

વર્ધરો^૧ હાસિકા હાસ્યં, તત્રાદૃષ્ટરદે રિગતમ્ ॥ ૨૯૬ ॥

વક્રોષ્ટિકા^૨ઽથ હસિતં, કિઞ્ચિદ્દૃષ્ટરદાક્ષુરે ।

કિઞ્ચિચ્છુતે વિહસિતમંદુહાસો મહીયસિ ॥ ૨૯૭ ॥

લેહો છે. ॥ ૮૮ ॥ શ્લો ૮૪-૮૮] શારિકા, કોણઃ એ ૨-સારંગીનો ગજ-વીણા વગાડવાનું ધનુષ્યાકારનું હોય છે તે. શૃક્ષારઃ (પુ. ન.), હાસ્યઃ, કણ્ણઃ, રૌદ્રઃ, વીરઃ, મયાનકઃ ॥ ૨૯૪ ॥, ધીમત્સઃ, અદ્ભુતઃ, શાન્તઃ એ નવ રસનાં નામ. (ગૌડમતમાં વાતલ્પ્યઃ સહિત દશ રસ કહ્યા છે.) ૧ સ્થાયિનઃ ‘હન’ (પુ. બ.), ૨ સાત્ત્વિકાઃ (પુ. બ.), ૩ સંજ્ઞારિણઃ ‘હન’-વ્યમિચારિણઃ ‘હન’ (પુ. બ.) એ નવે રસોના ત્રણ માવાઃ-લાવો છે. નવરસોના રતિ વગેરે સ્થાયી લાવો-૧ રતિઃ (સ્ત્રી.) ॥ ૨૯૫ ॥, રાગઃ, અનુરાગઃ, અનુરતિઃ, (સ્ત્રી.) એ ૪૬-રાગ શંગારરસનો રતિ સ્થાયી લાવ. ૨ હાસઃ, હસનમ્, હસઃ, વર્ધરઃ, હાસિકા, હાસ્યમ્ એ ૬-હાસ્ય, હાસ્ય રસનો સ્થાયીલાવ. રિગતમ્ ॥ ૨૯૬ ॥, વક્રોષ્ટિકા (સ્ત્રી, ન.) એ ૨-દાંત ન દેખાય તેવું હાસ્ય, મોં મલકાવવું તે, મંદ હાસ્ય હસિતમ્-કાંઈકે દાંતના અંકુશ દેખાય તેવું હાસ્ય. વિહસિતમ્-કાંઈકે અવાજ થાય તેવું હાસ્ય, અદ્દહાસઃ મોટા અવાજવાળું હાસ્ય. ॥ ૨૯૭ ॥ અતિહાસઃ-અતિશય અને

એતિહાસસ્તવનુસ્યૂતેઽપેહાસોઽકારણાત્કૃતે ।

સોત્રાસે ત્વાચ્છુરિતકં, હસનં સ્ફુરદોષ્ટકે ॥ ૨૯૮ ॥

શોકઃ શુક શોચનં શ્વેદઃ, ક્રોધો મન્યુઃ ક્રુધા રુષા ।

ક્રુત્ કોપઃ પ્રતિઘો રોષો, રુદ્ ચૌત્સાહઃ પ્રગલ્ભતા ॥ ૨૯૯ ॥

અભિયોગોઽધમૌ પ્રૌઢિરુદ્યોગઃ કિયદેતિકા ।

અધ્યવસાય ઝર્જોઽથ, વીર્યં સોઽતિશયાન્વિતઃ ॥ ૩૦૦ ॥

ભયં મીર્મૌતિરાતઙ્ક, આશઙ્કા સાધ્વસં દરઃ ।

મિયા ચ તત્ત્વાઽહિમયં, ભૂપતીનાં સ્વપક્ષજમ્ ॥ ૩૦૧ ॥

અદૃષ્ટં વક્તિતોયાદેદૃષ્ટં સ્વપરચક્રજમ્ ।

ભયઙ્કરં પ્રતિભયં, મીમં મીષ્મં મયાનર્કમ્ ॥ ૩૦૨ ॥

નિરન્તર હસવું તે, અપહાસ-કારણ વિના હસવું તે. આ-ચ્છુરિતકમ્
બીજાને ક્રોધ થાય તેવું હાસ્ય, ૨ અભિપ્રાય સહિત હસવું તે.
હસનમ્-હોઠ ફરકવા ૩૫ હાસ્ય. ॥ ૨૯૮ ॥ ૩ શોકઃ, શુક 'ચ'
(સ્ત્રી.), શોચનમ્, શ્વેદઃ એ ૪-શોક, કરુણરસનો સ્થાયીભાવ. ૪
ક્રોધઃ, મન્યુઃ (પુ.), ક્રુધા, રુષા, ક્રુત્ 'ધુ' (સ્ત્રી.), કોપઃ, પ્રતિઘઃ,
રોષ, રુદ્ 'ર્ષ' (સ્ત્રી.) એ ૬-ક્રોધ, કેાપ, રૌદ્ર રસના સ્થાયી ભાવ
૫ ઉત્સાહઃ, પ્રગલ્ભતા ॥ ૨૯૯ ॥, અભિયોગઃ, 'ઉદ્યમઃ' (પુ. ન),
પ્રૌઢિઃ (સ્ત્રી.) ઉદ્યોગઃ, કિયદેતિકા, અધ્યવસાયઃ, ઝર્જઃ 'ઝ' (ન.)
એ ૬-ઉત્સાહ. વીરરસનો સ્થાયી ભાવ. વીર્યમ્ એ ઘણો જ ઉત્સાહ,
॥ ૩૦૦ ॥ ૬ ભયમ્, મીઃ (સ્ત્રી.) મીતિઃ (સ્ત્રી.) આતઙ્કઃ, આશઙ્કા,
સાધ્વસમ્, દરઃ (પુ. ન) મિયા એ ૮ ભય, ભયાનક રસનો સ્થા-
યીભાવ. અહિમયમ્-રાજાઓને સ્વપક્ષથી થતો ભય. ॥ ૩૦૧ ॥
અદૃષ્ટમ્-અગ્રિ, પાણી વગેરેથી થતો ભય. દૃષ્ટમ્-સ્વદેશ અને પર-

મીપણં મૈરવં ધોરં, દારુણં ચ મયાવહમ્ ।

જુગુપ્સા તુ ધૃણાઽથ સ્યાદ્, વિરાગયશ્ચિત્રમશ્રુતમ્ ॥ ૩૦૩ ॥

ચોદ્યાશ્ચર્યે શમઃ શાન્તિઃ, શમથોપશમાવપિ ।

તૃષ્ણાક્ષયઃ સ્થાયિનોઽમી, રસાનાં કારણં ક્રમાત્ ॥ ૩૦૪ ॥

સ્તમ્ભો જાડયં સ્વેદો ઘર્મનિદાધો પુલકઃ પુનઃ ।

રોમાઞ્ચઃ કણ્ઠકો રોમવિકારો રોમહર્ષણમ્ ॥ ૩૦૫ ॥

રોમોદ્રમ ડહુપણમુલ્લકસનમિત્યપિ ।

સ્વરમેદસ્તુ કલ્લત્વં, સ્વરે કમ્પસ્તુ વૈપયુઃ ॥ ૩૦૬ ॥

દેશથી થતો ભય. મયક્કરમ્, પ્રતિભયમ્, મીમમ્, મીભમ્, મયાનકમ્,
॥ ૩૦૨ ॥, મીપણમ્, મૈરવમ્, ધોરમ્, દારુણમ્, મયાવહમ્ [હમરમ્,
આમીલમ્, માસુરમ્ એ ૩ શેઠ ૮૯] એ ૧૦-ભયાનકે, ભયંકર.
૬ જુગુપ્સા, ધૃણા એ ૨-દુગંછા, બીભત્સ રસનો સ્થાયીભાવ. ૮
વિરાગયઃ, ચિત્રમ્, અદ્ભુતમ્ ॥ ૩૦૩ ॥, ચોદ્યમ્, આશ્ચર્યમ્, [ફુલ્લ-
કમ્, મોહઃ, વીક્ષ્યમ્ એ ૩-શેઠ ૮૯] એ ૫-આશ્ચર્ય, અદ્ભુત,
અદ્ભુતરસનો સ્થાયી ભાવ. ૧ શમઃ, શાન્તિઃ, શમથઃ, ઉપશમઃ,
તૃષ્ણાક્ષયઃ એ ૫-શાન્તિ, ઉપશમ, શમ-શાન્તરસનો સ્થાયી ભાવ
ઉપર કહેલા રતિ વગેરે નવ સ્થાયી ભાવો છે. અને તે સ્થાયી ભાવો
અનુક્રમે શૃંગાર વગેરે નવ રસોનું કારણ બને છે. ॥ ૩૦૪ ॥ ૧ સ્તમ્ભઃ,
જાડયમ્ એ ૨-જડતા. ૨ સ્વેદઃ, ઘર્મઃ, નિદાધઃ ૩-ધામ, ગરમી,
પરસેવો. ૩ પુલકઃ (પુ. ન.) રોમાઞ્ચઃ, કણ્ઠકઃ (પુ. ન.), રોમવિ-
કારઃ, રોમહર્ષણમ્ ॥ ૩૦૫ ॥, રોમોદ્રમઃ, ડહુપણમ્, ડલ્લકસનમ્,
એ ૮-રોમાંચ ૪ (સ્વરમેદઃ, કલ્લત્વમ્ એ ૨-અવ્યક્ત સ્વર. ૫ કમ્પઃ,
વૈપયુઃ (પુ.) એ ૨-કંપ ॥ ૩૦૬ ॥ ૬ વૈવર્ણ્યમ્, કાલિકા એ ૨

વૈવર્ણ્ય^૧ કાલિકાઽથાશ્રુ^૨, વાળ્પો^૩ નૈત્રામ્બુ^૪ રોદનમ્^૫ ।

અસ્રમસ્રુ^૬ પ્રલયસ્ત્વવેષ્ટતેત્યષ્ટ^૭ સાત્ત્વિકાઃ^૮ ॥૩૦૭॥

ધૃતિઃ^૯ સન્તોષ^{૧૦} સ્વાસ્થ્યં^{૧૧} સ્યાદાધ્યાનં^{૧૨} રાગરણં^{૧૩} સ્મૃતિઃ^{૧૪} ।

મતિર્મનીષા^{૧૫} બુદ્ધિર્ધીધિપણા^{૧૬} જ્ઞાસિચેતનાઃ^{૧૭} ॥ ૩૦૮ ॥

પ્રતિભા^{૧૮} પ્રતિપદ્^{૧૯} પ્રજ્ઞાપ્રેક્ષાચિત્^{૨૦} ઉપલબ્ધયઃ^{૨૧} ।

સંવિત્તિઃ^{૨૨} શૈમુપી^{૨૩} દષ્ટિઃ^{૨૪}, સા^{૨૫} મૈધા^{૨૬} ધારણક્ષમા^{૨૭} ॥ ૩૦૯ ॥

મલીનતા, ઢિઠ્ઠુ અશ્રુ (ન.) વાળ્પઃ (પુ. ન.), નૈત્રામ્બુ (ન.), રોદનમ્, અસ્રમ્, અસ્રુ (ન.) [દ્વગ્જલમ્, લોતઃ શેઠ ૮૯] એ ૬-અશ્રુ, આંસુ. ૮ પ્રલયઃ, (મૂર્છા), અવેષ્ટતા એ ૨-મૂર્ચ્છા.-ઉપરના આઠ સાત્ત્વિક ભાવો છે. ॥ ૩૦૭ ॥ ૩૩ વ્યભિચારી ભાવોનાં નામ-૧ ધૃતિઃ (સ્ત્રી.), સન્તોષઃ, સ્વાસ્થ્યમ્ એ ૩-સન્તોષ, ધૃતિ. ૨ આધ્યાનમ્, રાગરણમ્, સ્મૃતિઃ એ ૩-સ્મૃતિ સ્મરણ. ૩ મતિઃ (સ્ત્રી.), મનીષા, બુદ્ધિઃ (સ્ત્રી.), ધીઃ (સ્ત્રી.) ધિપણા, જ્ઞાસિઃ (સ્ત્રી.) ચેતના ॥ ૩૦૮ ॥ પ્રતિભા, પ્રતિપદ્, (સ્ત્રી), પ્રજ્ઞા, પ્રેક્ષા. ચિત્ (સ્ત્રી.), ઉપલબ્ધિઃ (સ્ત્રી.), સંવિત્તિઃ (સ્ત્રી.), શૈમુપી, દષ્ટિઃ (સ્ત્રી.) એ ૧૬-મતિ, બુદ્ધિ. મૈધા-ધારણ કરનારી બુદ્ધિ. ॥ ૩૦૯ ॥ પૃષ્ઠા તત્ત્વને અનુસરનારી બુદ્ધિ. જ્ઞાનમ્-મોક્ષ વિષય કે મોક્ષવાળી બુદ્ધિ વિજ્ઞાનમ્-મોક્ષ સિવાય અન્ય શાસ્ત્ર-શિલ્પાદિ વિષયવાળી બુદ્ધિ. શુશ્રૂષા, શ્રવણમ્, ગ્રહણમ્, ધારણમ્ ॥ ૩૧૦ ॥, ઝહઃ, [ઝહા શિઠ ૧૯] અપોહઃ, અર્થવિજ્ઞાનમ્, તત્ત્વજ્ઞાનમ્-આ આઠ ગુણો બુદ્ધિના છે. (શુશ્રૂષા-સાલણવાની ઇચ્છા. શ્રવણમ્-સાલણવું. ગ્રહણમ્-ગ્રહણ કરવું ધારણમ્-ભૂદાય નહિ તેવું ધારણ કરવું. ઝહઃ-યુક્તિપૂર્વક વિચારવું અપોહઃ-વિરુદ્ધ પક્ષનું નિરાકરણ કરવું. અર્થવિજ્ઞાનમ્-યથાવસ્થિત

पण्डा तत्त्वानुगा मोक्षे, ज्ञानं विज्ञानमन्यतः ।

शुश्रूषा श्रवणं चैवं, ग्रहणं धारणं तथा ॥ ३१० ॥

ऊहोऽपोहोऽर्थविज्ञानं, तत्त्वज्ञानं च धीशुणाः ।

व्रीडा लज्जा मन्दाक्षं ह्रीस्त्रपा साऽपत्रपाऽन्यतः ॥ ३११ ॥

जाड्यं मौर्ख्यं विषादोऽवसादः सादो विषण्णता ।

मदो मुनोहसम्भेदो व्याधिस्त्वाधी रुजाकरः ॥ ३१२ ॥

निद्रा प्रमीला शयनं, संवेश स्वाप संलयाः ।

नन्दीमुखी श्वासहेतिस्तन्द्रा सुप्तं तु साधिका ॥ ३१३ ॥

औत्सुक्यं रणरणकौत्कण्ठे आयल्लकाऽरती ।

हृल्लेखौत्कलिके चाथोवहित्याऽऽकारगोपनम् ॥ ३१४ ॥

अर्थं तुं ज्ञासुषुं. तत्त्वज्ञानम्-परमार्थं ज्ञानं. ४ व्रीडा, लज्जा, मन्दाक्षम् (शूका), ह्रीः (स्त्री.), त्रपा [व्रीडः, शूका, मन्दाक्षम् शि० १८] अये ५-दाज, शरभ. अपत्रपा-भीजथी यती शरभ, दाज ॥ ३११ ॥ ५ जाड्यम्, मौर्ख्यम् अये २-भूर्धता. ६ विषादः, अवसादः, सादः, विषण्णता-अये ४-मननी पीडा, भेद ७ मदः-अये स'भोड-मिश्र आनंद. ८ व्याधिः (पु.), आधिः, रुजाकर अये ३-भानसिडे पीडा. ॥ ३१२ ॥ ९ निद्रा, प्रमीला, शयनम्, संवेशः, स्वापः, संलयः, नन्दीमुखी, श्वासहेतिः (स्त्री.) तन्द्रा [तामसी शि० ६०. तन्द्रिः, तन्द्री शि० १८] अये ६-निद्रा, विध, तंद्रा. १० सुप्तम्- [सुप्वापः, सुखसुप्तिका शि० ६०] अये अधिडे निद्रा. ॥ ३१३ ॥ ११ औत्सुक्यम्, रणरणकः, उत्कण्ठा, उत्कण्ठः, आयल्लकम्, अरतिः, हृल्लेखः, उत्कलिका अये ७ उत्साहः, उत्कंठा. १२ अवहित्या (स्त्री.

शङ्काऽनिष्टोत्प्रेक्षणं स्यात्, चापलं त्वनवस्थितिः ।

आलस्यं तन्द्रा कौसीद्यं, हर्षश्चित्तप्रसन्नता ॥३१५॥

ह्लादः प्रमोदः प्रमदो, मुत्प्रीत्यामोदसम्भवादः ।

आनन्दानन्दधूँ गर्वस्त्वहङ्कारोऽवलितता ॥३१६॥

दर्पोऽभिमानो ममता मानश्चित्तोन्नतिः रागयः ।

स मिथोऽहमहमिका या तु सम्भावनाऽऽत्मानि ॥३१७॥

दर्पात् साऽऽहोपुरुषिका, स्यादहम्पूर्विका पुनः ।

अहं पूर्वमहं पूर्वमित्युग्रत्वं तु चण्डता ॥३१८॥

न.), आकारसोपनम् [आकारगूहनम्, अवकटिका, अवकुटारिका
॥ ६० ॥ गृहजालिका ये ४-शे० ६०-६१] ये २-आकार छुपावयो
॥ ३१४ ॥ १३ शङ्का-अनिष्ट सलावना. १४ चापलम्, अनव-
स्थितिः ये २-अचण, अस्थिर. १५ आलस्यम्, तन्द्रा, कौसीद्यम्
ये ३-तन्द्रा, आणस. १६ हर्षः, चित्तप्रसन्नता ॥ ३१५ ॥ ह्लादः,
प्रमोदः, प्रमदः, मुत् 'इ' (स्त्री.), प्रीतिः (स्त्री.). आमोदः, सागादः,
आनन्दः, आनन्दधूँ (पु.) ये ११-सन्गी प्रसन्ता, आनन्द, हर्ष
१७ गर्वः, अहङ्कारः, अवलितता ॥ ३१६ ॥ दर्पः, अभिमानः, ममता,
मानः (पु. न.), चित्तोन्नतिः (स्त्री.), रागयः ये ६-अभिमान, गर्व
अहमहमिका-ये युद्धादिमां परस्परं हुं शक्तिमान् हुं हुं शक्ति-
मान् हुं तेवो गर्वः ॥ ३१७ ॥ आहोपुरुषिका-हुं न शक्तिमान् हुं
येवी पोतानां संलावना करवी, अरे हुं न पुरुष हुं तेवो गर्वः.
अहम्पूर्विका अहमग्रिका [अहम्प्रथमिका शि० २०] हुं पडेते हुं पडेते।

प्र^१बोधस्तु विनिद्र^२त्वं ग^३लानिस्तु वल^४हीनतो^५ ।

दै^६न्यं कार्प^७ण्यं श्रम^८स्तु क^९लमः क^{१०}लेशः परिश्रमः ॥३१९॥

प्रयासायास^{११}व्यायामा^{१२}, उन्मादश्चित्तविप्लवः^{१३} ।

मो^{१४}हो मो^{१५}ह्यं चिन्ता^{१६} ध्या^{१७}नममर्षः क्रोधसम्भवः^{१८} ॥३२०॥

गुणो जिगीषोत्साहवांस्त्रासस्त्वाकरिणकं भयम् ।

अपरा^{१९}णारः स्यादावेशो^{२०}, निर्वेदः स्वावमाननम् ॥३२१॥

आवेगारु^{२१} त्वरिस्तूर्णिः^{२२} संवेगः सम्भ्रमस्त्वेरा^{२३} ।

वितर्कः^{२४} स्यादुन्नयनं परामर्शो विमर्शनम् ॥३२२॥

तेषां अर्थभा. १८ उग्रत्वम्, चण्डता ये २-उग्रपशुं, क्रूरपशुं ॥
 ३१८ ॥ १९ प्रबोधः, विनिद्रत्वम् ये २-जगत्पुं. २० गलानिः (स्त्री.)
 वलहीनतो ये २-गलानि, गलहीनपशुं. २१ दैन्यम्, कार्पण्यम् ये
 २-गरीभाघं, कृपणता २२ श्रमः, क्लमः, कलेशः, परिश्रमः ॥३१९॥
 प्रयासः, आयासः, व्यायामः ये ७-थाङ्, परिश्रम, कसरत. २३ उन्मादः,
 चित्तविप्लवः ये २-घेदलघा, चित्तभ्रम. २४ मोहः, मोह्यम्-ये २-
 मोहं, मूढता २५ चिन्ता, ध्यानम् ये २-विद्यारण्य, ध्यान. २६
 अमर्षः-प्रतिकार करवानी धम्निष्ठावाणो क्रोध, क्रोधधी उत्पन्न थयेद अने
 लुतवानी धम्निष्ठावाणो आवेश. ॥ ३२० ॥ २७ त्रासः-अकस्मात् आवी
 पडतो लय २८ अपस्मारः, आवेशः ये २-धातुभ्योना वैषम्यथी
 यतो आवेश. २९ निर्वेदः-पोताना आत्मा उपरतो तिरस्कार, पश्चा-
 त्तापः, वैराग्य ॥ ३२१ ॥ ३० आवेगः, त्वरिः (स्त्री.) तूर्णिः (स्त्री.)
 संवेगः, सम्भ्रमः, त्वरा ये ६-उतावण, शीघ्रता, संवेग. ३१ वितर्कः,
 उन्नयनम्, परामर्शः, विमर्शनम् ॥ ३२२ ॥, अध्याहारः, तर्कः,

અધ્યાહારસ્તર્ક ઉહોઽસૂયાઽન્યગુણદૂષણમ્ ।

મૃતિ સંસ્થા મૃત્યુકાલો, પરલોકગમોત્તયયઃ ॥૩૨૩॥

પશ્ચત્વં નિધનં નાશો દીર્ઘનિદ્રા નિમીલનમ્ ।

દિષ્ટાન્તોઽસ્તં કાલધર્મોઽવસાનં સા તુ સર્વગા ॥૩૨૪॥

મરકો મારિસ્ત્રયસ્ત્રિશદમી વ્યભિચારિણઃ ।

સ્યુઃ કારણાનિ કાર્યાણિ, સહચારીણિ યાનિ ચ ॥૩૨૫॥

રત્યાદેઃ સ્થાયિનો લોકે, તાનિ ચેત્ કાવ્યનાટ્યયોઃ ।

વિમાવા અનુમાવાશ્ચ, વ્યભિચારિણ એવ ચ ॥૩૨૬॥

ઝઠઃ—ઝઠા એ ૭-વિચારણા. ૩૨ અસૂયા—ખીજના ગુણોમાં દોષારો-
પણુ ૩૩ મૃતિઃ (સ્ત્રી.), સંસ્થા, મૃત્યુઃ (પુ સ્ત્રી.) કાલઃ, પરલોક-
ગમઃ, અત્યયઃ ॥ ૩૨૩ ॥ પશ્ચત્ત્વમ, નિધનમ્ (પુ. ન.), નાશઃ,
દીર્ઘનિદ્રા, નિમીલનમ્, દિષ્ટાન્તઃ, અસ્તમ્, કાલધર્મઃ, અવસાનમ્ એ
૧૫-મૃત્યુ, ॥ ૩૨૪ ॥ મરકઃ (પુ ન), મારિઃ (સ્ત્રી) એ ૨-સર્વ-
લોકવ્યાપી મરણ, મરકી, મારી. આ ઉપર બતાવેલ ‘ધૃતિ’ વગેરે ૩૩
વ્યભિચારી ભાવો છે. લોકમાં રત્યાદિ સ્થાયી ભાવના આલંબન
સ્વભાવસ્વરૂપ કારણો જે સ્ત્રી આદિ, અને ઉદ્દીપન રવભાવરૂપ કારણ
જે ઉદાનાદિ તે કાવ્ય, નાટ્યશાસ્ત્રમાં વિભાવ કહેવાય અને તેનાં
કાર્યો કટાક્ષાદિ તે અનુભાવ કહેવાય છે, તેમજ તેના ધૃત્યાદિ સહચારી
ભાવો તે વ્યભિચારી ભાવ કહેવાય છે ॥ ૩૨૫-૩૨૬ ॥ આ વિભાવ,
અનુભાવ અને વ્યભિચારી ભાવોથી વ્યક્ત થયેલ રત્યાદિ સ્થાયી ભાવ
તે શૃંગારાદિ-રસ કહેવાય છે અહીંથી આ કાઠની સમાપ્તિ સુધીના
શબ્દો નાટકને લગતા છે—પાત્રાણિ (ન બ) નાટ્યમાં જે, અધિકારી

व्यक्तः स तैर्विभावाद्यैः, स्थायिभावो भवेद् रसः ।

पात्राणि नाट्येऽधिकृतास्तत्तद्वेषस्तु भूमिका ॥३२७॥

शैलूषो भरतः सर्वकेशी भरतपुत्रकः ।

धर्मीपुत्रो रङ्ग-जाया-ऽऽजीवो रङ्गावतारकः ॥३२८॥

नटः कुशाश्वी शैलाली, चारणस्तु कुशीलवः ।

अ-भ्र-भ्र-भृ-परः कुंसो नटः स्त्रीवेषधारकः ॥३२९॥

वेश्याचार्यः पीठमर्दः, सूत्रधारस्तु सूचकः ।

नन्दी तु पाठको नान्धाः, पार्श्वस्थः पारिपार्श्विकः ॥३३०॥

वासन्तिकः कैलिकिलो, वैहासिको विदूषकः ।

ग्रहासी प्रीतिदश्चाथ, पिङ्गः पल्लवको विटः ॥३३१॥

ते पात्रो. भूमिका-नाटकमां ते ते ज्ञतनो स्त्री वगेरेनो वेष. ॥३२७॥
 शैलूषः, भरतः, सर्वकेशी 'इन्', भरतपुत्रकः, धर्मीपुत्रः, रङ्गाजीवः,
 जायाजीवः, रङ्गावतारकः ॥ ३२८ ॥ नटः (पु. न.), कुशाश्वी 'इन्'
 शैलाली 'इन्' ये ११-नट चारणः, कुशीलवः ये २-थारण. अकुंसः,
 भ्रुकुंसः, भ्रुकुंसः, भृकुंसः ये ४-स्त्रीवेषने धारण करनार नट.
 ॥ ३२९ ॥ वेश्याचार्यः, पीठमर्दः, ये २-नृत्यनो उपाध्याय, वेश्याने
 नाय शिष्यनार. सूत्रधारः (स्थापकः) सूचकः [वीजदर्शकः शे०
 ८१] ये २-सूयन करनार नन्दी (नान्दीपाठकः) ये नान्दीपाठक,
 पूर्व-रंगना अंगने कडेनार पार्श्वस्थः, पारिपार्श्विकः ये २-पडये
 रडेनार. ॥ ३३० ॥ वासन्तिक, कैलिकिलः, वैहासिकः, विदूषकः,

પિતા ત્વાવુક^૧ આવુત્ત-માવુકૌ મૃગિનીપતૌ^૨
 માવો વિદ્વાન્ યુવરાજઃ, કુમારો મર્તૃદારકઃ ॥૩૩૨॥
 વાલા વાસુ^૩માર્ષ આર્યો, દેવો મદારકો નૃપઃ ।
 રાષ્ટ્રિયો નૃપતેઃ શ્યાલો, દુહિતા મર્તૃદારિકા ॥૩૩૩॥
 દેવી કૃતામિષેકાઽન્યા, મદ્વિની ગણિકાઽજ્જુકા ।
 નીચાવેટીસચ્ચીદૃતૌ, હૃષ્ટે-હૃજે-હૃલાઃ ક્રમાત્ ॥૩૩૪॥
 અબ્રહ્મણ્યમવધ્યોવતૌ, જ્યાયસી તુ સ્વસાઽત્તિકા ।
 મર્ત્તાઽર્યપુત્રો માતાઽમ્વા મદન્તાઃ સૌગતાદયઃ ॥૩૩૫॥

પ્રહાસી 'દન' (પુ.), પ્રીતિદઃ, [કિલીકિલઃ શિ૦ ૨૦] એ ૬ વિદ્વધક.
 પિન્નઃ, પલ્લવકઃ, વિટઃ (પુ ન) એ ૩-વિટ, ધૂતારો, વ્યલિચારી
 ॥ ૩૩૧ ॥ આવુકઃ-પિતા, આપ (નાટકની ભાષામાં). આવુત્તઃ, માવુકઃ
 એ ૨- અનેવી માવઃ-વિદ્વાન, બાલુકાર. યુવરાજઃ, કુમાર, મર્તૃદા-
 રકઃ એ ૩-યુવરાજ, સ્વામીનો પુત્ર, કુમાર, ॥ ૩૩૨ ॥ વાલા, વાસુઃ
 એ ૨-કન્યા, કુમારી. માર્ષ, આર્યઃ [મારિષઃ શિ૦ ૨૦] એ ૨-
 આર્ય દેવઃ, મદારકઃ એ ૨-રાજા રાષ્ટ્રિયઃ-રાજાનો સાળો. મર્તૃદા-
 રિકા-રાજકન્યા. ॥ ૩૩૩ ॥ દેવી અભિષેક કરાયેલી દેવી, પટરાણી.
 મદ્વિની એ પટરાણી સિવાયની રાણી 'અજ્જુકા',-ગણિકા એ ૨-
 ગણિકા વેશ્યા હૃષ્ટે-નીચ સખીને બોલાવવાનો શબ્દ હૃજે-દાસીને
 બોલાવવાનો શબ્દ હલા-સખીને બોલાવવાનો શબ્દ ॥ ૩૩૪ ॥ અબ્ર-
 હ્મણ્યમ્ (અવધયાઞ્ના)-અવધ્ય ગ્રાહ્યણના પોકારમાં આ શબ્દ બોલાય
 છે-કોઈ નિધ કે પાપકર્મ થતુ હોય ત્યારે આ શબ્દ બોલાય છે.
 અત્તિકા-મોટી બેન આર્યપુત્રઃ-ભર્તા, સ્વામી, ધણી અમ્વા-માતા.
 મદન્તાઃ (પુ બ)-સૌગત, નિર્ગન્થ વગેરે મુનિઓ ॥ ૩૩૫ ॥ પૂજ્યઃ,

पूज्ये^२ तत्रभवान^३ त्रभवांश्च^४ भगवानपि^१ ।

पादा^१ भट्टारको^२ देवः^३, प्रयोज्यः पूज्यनामतः^१ ॥३३६॥

इति श्रीरवपरसमयपारवारपारीण-शब्दावतार-

कलिकालसर्वशाचार्यपुङ्गवश्रीहेमचन्द्र-

सूरीश्वरविरचिताभिधानचिन्तामणि-

नाममालायां देवकाण्डो

द्वितीयः समाप्तः ॥२॥

तत्रभवान्, अत्रभवान्, भगवान् 'वत्, (पु) ये ४-पूज्य पूज्य
वायुके नाम पछी पादाः, भट्टारकः, देवः [भरटकः, भट्टः शै० ६१]
ये शब्दोनो प्रयेःग डरवो जेष्ठये (जेम-गुरुपादाः-पूज्य गुरु.
अर्हभट्टारकः-पूज्य अर्हन्. कुमारपालदेवः-पूज्य कुमारपाल)॥३३६॥

इति श्रीतपोगच्छाविपति-श्रीवद्वर्गारप्रमुखानेकतीर्थोद्धारक-शासन-

सम्राट्-सर्वतन्त्रस्वतन्त्राचार्यवर्य-श्रीविजयनेमिसूरीश्वरपट्टालङ्कार-

समयज-शान्तमूर्तिश्रीमदाचार्यश्रीविजयविशानसूरीश्वर-

पट्टधर-सिद्धान्तमहोदधि-प्राकृतविद्विशारदा-

चार्यश्रीविजयकस्तूरसूरिणा गौर्जर्या विरचि-

ताया चन्द्रोदयामिवटीकाया देव-

काण्डो द्वितीयः समाप्तः ॥

॥ मर्त्यकाण्डः तृतीयः ॥

मर्त्यः पञ्चजनो भूस्पृक्, पुरुषः पूरुषो नरः ।
 मनुष्यो मानुषो ना विद्, मनुजो मानवः पुमान् ॥३३७॥
 बालः पाकः शिशुर्दिग्भः, पोतः शावः स्तनन्धयः ।
 पृथुकार्मोत्तानशयाः, क्षीरकण्ठः कुमारकः ॥३३८॥
 शिशुत्वं शैशवं बाल्यं, वयःस्थिरारुणो युवा ।
 तारुण्यं यौवनं वृद्धः, प्रवया स्थविरो जरन् ॥३३९॥
 जरी जीर्णो यातयामो, जीनोऽथ विस्रसा जरा ।
 वार्द्धकं स्थाविरं ज्यायान्, वर्षीयान् दशमीत्यपि ॥३४०॥

अथ तृतीयमर्त्यकाण्डः

मर्त्यः, पञ्चजनः, भूस्पृक् 'श' (पु) पुरुषः, पूरुषः, नरः, मनुष्यः,
 मानुषः, ना 'नृ' विद् 'श' (पु) मनुजः, मानवः, पुमान् 'पुंस्'
 अ १३-मनुष्य ॥ ३३७ ॥ बालः, पाकः, शिशुः (पु) दिग्भः,
 पोतः, शावः, स्तनन्धयः, पृथुकः, अर्मः, उत्तानशयः, क्षीरकण्ठः,
 कुमारकः-कुमारः [रतनपः, क्षीरपः शि० २१] अ १२-आलकः,
 धावणु आणक, आल ॥ ३३८ ॥ शिशुत्वम्, शैशवम्, बाल्यम् अ ३
 आणयणु, आल्यावस्था वयःस्थः, तरुणः, युवान् 'अन' (पु.)
 अ ३-जुवान, तरुणु तारुण्यम्, यौवनम् [यौवनिका शि० २१] अ
 २-जुवानी वृद्धः, प्रवयाः 'अस्' (पु), स्थविरः, जरन् 'त्' (पु.)
 ॥ ३३९ ॥ जरी 'इन्' (पु.) जीर्णः, यातयामः, जीनः अ ८ रथविरं
 वृद्ध. विस्रसा, जरा अ २-जरा, वृद्धावस्थानो हेतु वार्द्धकम्, स्था-
 विरम् अ २-धउपणु, वृद्धावस्था. ज्यायान् 'अस्' (वि.), वर्षीयान्
 'अस्', दशमी 'इन्' (वि.), [जरत्तरः, दशमीस्थ शि० २१] अ
 ३-अतिधरडो. ॥ ३४० ॥ विद्वान् 'अस्, (वि.), सुधीः' (वि.)

^१विद्वान् ^२सुधीः ^३कवि-विचक्षण-लब्धवर्णाः,

^६ज्ञः ^७प्राप्तरूप ^८कृति-^९कृष्टय ^{१०}भिरूप-^{११}धीराः ।

^{१२}मेधावि-^{१३}कोविद-^{१४}विशारद-^{१५}सूरि-दोष-

^{१६}ज्ञाः ^{१७}प्राज्ञ-^{१८}पण्डित-^{१९}मनीषि-^{२०}बुध-^{२१}प्रबुद्धाः ॥ ३४१ ॥

^{२२}व्यक्तो ^{२३}विपश्चित् ^{२४}संख्यावान्, ^{२५}सन् ^{२६}प्रवीणे ^{२७}तु ^{२८}शिक्षितः ।

^{२९}निष्णातो ^{३०}निपुणो ^{३१}दक्षः, ^{३२}कर्म-^{३३}हस्त-^{३४}मुखाः ^{३५}कृतात् ॥ ३४२ ॥

^{३६}कुशलश्चतुरोऽभिज्ञविज्ञवैज्ञानिकाः ^{३७}पटुः ।

^{३८}छेको ^{३९}विदग्धे ^{४०}प्रौढस्तु, ^{४१}प्रगल्भः ^{४२}प्रतिमान्वितः ॥ ३४३ ॥

कविः (पु.), विचक्षणः, लब्धवर्णः, ज्ञः, प्राप्तरूपः, कृती 'इन्' (वि), कृष्टिः (पु), अभिरूपः, धीरः, मेधावी 'इन्' (वि), कोविदः, विशारदः, सूरिः (पु.) दोषज्ञः, प्राज्ञः, पण्डितः, मनीषी 'इन्' (वि), (धीमान्, मतिमान्-मत्), बुधः, प्रबुद्धः ॥ ३४१ ॥ व्यक्तः, विपश्चित् (पु), संख्यावान् 'वत्' (पु.), सन् 'त्' (पु.), [कविता 'त्' शि० २२] अथ २५-विद्वान्, पण्डितः, प्रवीणः, शिक्षितः, निष्णातः, निपुणः, दक्षः, कृतकर्मा 'अन्' (पु) कृतहस्तः, कृतमुखः ॥ ३४२ ॥ कुशलः, चतुरः, अभिज्ञः, विज्ञः, वैज्ञानिकः, पटुः (पु.), [क्षेत्रज्ञः, नदीष्णः, निष्णः अथ ३-शे० ६२. कृतकृत्यः, कृतार्थः, कृती 'इन्' अथ ३-शि० २२] अथ १४-प्रवीणः, निपुणः, छेकः, विदग्धः [छेकालः, छेकिलः, (छेकलः, दे०) शे० ६२] अथ २-अत्यन्त छेकः, प्रौढः, प्रगल्भः, प्रतिमान्वितः अथ ३-प्रौढ, प्रतिभाशाली.

॥ ३४३ ॥ कुशाग्रीयमतिः, सूक्ष्मदर्शी 'इन्' अथ २-अग्रीववटवाणो,

कुशाग्रीयमतिः सूक्ष्मदर्शी^१ तत्कालधीः पुनः ।

प्रत्युत्पन्नमतिर्दूराद्, यः पश्येद् दीर्घदर्शिसौ^२ ॥ ३४४ ॥

हृदयालुः सहृदयश्चिद्रूपोऽप्यथ संस्कृते ।

व्युत्पन्नप्रवृत्तक्षुण्णा^३, अन्तर्वाणिस्तु शास्त्रवित्^४ ॥ ३४५ ॥

वागीशो वाक्पतो^५ वाग्मी, वाचोयुक्तिपटुः प्रवाक् ।

समुखो वावदूको^६ ऽथ, वदो वक्तो वदावदः^७ ॥ ३४६ ॥

स्याद् जल्पाकस्तु वाचालो, वाचाटो बहुगर्हवाक् ।

यद्वदोऽनुत्तरे^८ दुर्वाक् कद्वदे स्यादथाघरः^९ ॥ ३४७ ॥

तीक्ष्णबुद्धिवाणो, तत्कालधीः (पु.), प्रत्युत्पन्नमतिः (पु.) अ-२-डाञ्जर
जवाणी दीर्घदर्शी 'इन्'-दूरदर्शी (पु) अ-लांभो विचार करनार,
लांभी नञ्जवाणो. ॥ ३४४ ॥ हृदयालुः (पु.), सहृदयः, चिद्रूपः अ-
३-परिपक्व ज्ञानवाणो, भायाणु, प्रशस्त चित्तवाणो, संस्कृतः, व्युत्पन्नः,
प्रवृत्तः, क्षुण्णः अ-४-शास्त्रादि तत्त्वोक्तो स स्फारी. अन्तर्वाणिः, (वि.)
शास्त्रविद् अ-२-शास्त्र ज्ञाणुनार, ज्ञातवाने अशक्त अथवा शास्त्र
ज्ञाणुनार. ॥ ३४५ ॥ वागीशः, वाक्पतिः (पु), अ-२-सद्वाच्यार्थ श्रेष्ठ
वक्ता, गृहस्थपति. वाग्मी 'इन्' (पु), वाचोयुक्तिपटुः (पु.) प्रवाक्
'च' (पु.), समुखः-सवचनः, वावदूकः अ-५-ज्ञातवामा कुशल,
न्याय वगेरे शास्त्रो ज्ञाणुनार. वदः, वक्तो 'तु' वदावदः अ-३-वक्ता.
॥ ३४६ ॥ जल्पाकः, वाचालः, वाचाटः, बहुगर्हवाक् 'च' (पु) अ-
४-वाचाल, गृह निध लापणु करनार यद्वदः, अनुत्तरः अ-२-ज्ञाते
तेभ ज्ञातनार दुर्वाक् 'च' कद्वदः अ-२-दुष्टवादी, भराण ज्ञातनार
अघरः ॥ ३४७ ॥, हीनवादी 'इन्' (पु) अ-२-स्वहैन्यवादी, ओष्ठ

हीनवादिन्येडमूका^१नेडमूको^२ त्ववाक्श्रुतौ^३ ।

रवणः^१ शब्दनस्तुल्यौ^२, कुवादकुचरौ^३ समौ^४ ॥ ३४८ ॥

लोहलो^१ऽस्फुटवाक्^२ मूको^३ऽवागसौ^४म्यस्वरो^५ऽस्वरः^६ ।

वेदिता^१ विदुरो^२ विन्दुर्वन्दारस्त्यभिवादकः^३ ॥ ३४९ ॥

आशंसुराशंसितरि^१, कद्वरस्त्वतिकुत्सितः^२ ।

निराकरिण्युः^१ क्षिप्नुः^२ स्याद्, विक्रासी तु विकस्वरः^३ ॥ ३५० ॥

भोलनार. एडमूकः, अनेडमूकः, अवाक्श्रुतिः (पु.), (कलमूकः) —
 ये ३-अडेशे अने मूगो, [अनेडमूकः शि० २२ शठ, ७३, आंधणो]
 रवणः, शब्दनः ये २-शब्दं करनार. कुवादः, कुचरः [कुटिलाशयः
 शि० २२] ये २-भराण भोलनार, भराण आशयवाणो. ॥ ३४८ ॥
 लोहलः, अस्फुटवाक् 'च्' (पु) [काहलः शि० ६२] ये २ अस्पष्ट
 भोलनार मूकः, अवाक् 'च्' (पु.), [जडः, 'कडः, शि० ६३] ये २
 मूगो. असौम्यस्वरः, अस्वरः ये २-भराण स्वरवाणो वेदिता 'तृ'
 (पु.) विदुरः, विन्दुः ये ३-जणुनार वन्दारः (पु.) अभिवादकः
 ये २-वदत करनार ॥ ३४९ ॥ आशंसुः (पु.), आशंसिता 'तृ' (वि.)
 ये २-वाध करनार. कद्वरः-कद्वरः, अतिकुत्सितः ये २-अत्यंत
 भराण. निराकरिण्युः (पु), क्षिप्नुः (पु) ये २-निराकरण करनार
 ईकनार विक्रासी 'इन्', विकस्वरः ये २-विकस्वर ॥ ३५० ॥

दु^१मुखे सु^२खराव^३द्धमुखौ श^४क्तः प्रि^५यंवदः ।

दानशीलः स वदान्यो, वदन्योऽप्यथ बालिशः ॥ ३५१ ॥

मूढो मन्दो यथाजातो, बालो मातृमुखो जडः ।

मूर्खोऽमेधोविवर्णाऽज्ञा, वैधेयो मातृशासितः ॥ ३५२ ॥

देवानांप्रियजालमौ च, दीर्घसूत्रश्चिरक्रियः ।

मन्दः क्रियासु कुण्ठः स्यात्, क्रियावान् कर्मसूधतः ॥ ३५३ ॥

कर्मक्षमोऽलङ्कर्मिणः कर्मशूरस्तु कर्मठः ।

कर्मशीलः कर्म आयःशूलिकस्तीक्ष्णकर्मकृत् ॥ ३५४ ॥

दु^१मुखः—दुष्टवचनः, सुखरः, अवद्धमुखः अथे ३—अप्रिय भोक्तार
अर्थशून्य भोक्तार शक्तः, प्रियंवदः अथे २—प्रिय भोक्तार. वदान्यः
वदन्यः अथे २—प्रिय वाणीथी दान आपनार [वदान्यः—दानशीलः,
प्रियंवदः—प्रियवाक् 'च' दाता, प्रियवाही शि० २३] बालिशः ॥
३५१ ॥ मूढः, मन्दः, यथाजातः, बालः, मातृमुखः, जडः, मूर्खः,
अमेधाः 'अस्' (पु.), विवर्णः, अज्ञः, वैधेयः, मातृशासितः ॥ ३५२ ॥
देवानांप्रियः, जालमः [अनेडः, नामवर्जितः शि० ६३, यथोद्धतः शि०
२३] अथे १५—मूर्ध्नी. दीर्घसूत्रः, चिरक्रियः अथे २—धीमुं काम करनार,
आणसु. कुण्ठः अथे—क्रियाभा आणसु. क्रियावान् 'वत्' (वि.) क्रियाभा
तत्पर. ॥ ३५३ ॥ कर्मक्षमः, अलङ्कर्मिणः अथे २—कार्यं करवामा सभ
र्थं कर्मशूरः, कर्मठः अथे २—आर लेला कार्यने यत्नपूर्वकं पूरु
करनार कर्मशीलः, कर्मः अथे २—सतत कार्यं करनार, कार्यभां सहा
प्रवर्तेत आयःशूलिकः, तीक्ष्णकर्मकृत्, (रामसिकः) अथे २—तीक्ष्ण
उपायवडे कार्यं करनार, ॥ ३५४ ॥ सिंहसंहननः, रघुः अथे २—

^१सिंहसंहननः ^२स्वङ्गः ^१स्वतन्त्रो ^२निरवग्रहः ।

^४यथाकामी ^४स्वरचिश्च, ^५स्वच्छन्दः ^६स्वैर्यपावृतः ^७॥ ३५५ ॥

^१यदृच्छा ^२स्वैरिता ^३स्वेच्छा, ^१नाथवान् ^२निघ्नगृह्यकौ ।

^४तन्त्रायत्तवशार्थीनच्छन्दवन्तः ^५परात् ^६परे ^७॥ ३५६ ॥

^१लक्ष्मीवान् ^२लक्षणः ^३श्लील, ^४इभ्य ^५आढ्यो ^६धनीश्वरः ^७।

^१ऋद्धे ^२विभूतिः ^३संपत्तिर्लक्ष्मीः ^४श्रीऋद्धिसम्पदः ^५॥ ३५७ ॥

सिंहं जेवा संधयणुवाणो, सारा उपवाणो. स्वतन्त्रः, निरवग्रहः,
यथाकामी 'इन्' (वि), स्वरचिः (पु.), स्वच्छन्दः, स्वैरी 'इन्'
(वि), अपावृतः जे ७-स्वतंत्र, स्वच्छंदी. ॥ ३५५ ॥ यदृच्छा,
स्वैरिता, स्वेच्छा जे ३-स्वेच्छा, स्वतंत्रता. नाथवान् 'वत्' (पु.),
निघ्नः, गृह्यकः, परतन्त्रः, परायत्तः, परवशः, पराधीनः, परच्छन्दः,
परवान् 'वत्' [वशः, आयत्तः, अधीनः जे ३-शे० ६३] जे ८
परवश, पराधीन. ॥ ३५६ ॥ लक्ष्मीवान् 'वत्' (पु.), लक्ष्मणः,
श्लीलः-श्रीलः [श्रीमान् 'वत्' शि० २३] जे ३-लक्ष्मीवाणो. इभ्यः,
आढ्यः, धनी 'इन्' (पु.), ईश्वरः, ऋद्धः (समृद्धः) जे ५-धनाढ्य,
धनवान्. विभूतिः (स्त्री.), संपत्तिः (स्त्री.), लक्ष्मीः (स्त्री.), श्रीः (स्त्री.),
ऋद्धिः (स्त्री.), सम्पद् (स्त्री) जे ६-संपत्ति, समृद्धि. ॥ ३५७ ॥
दरिद्रः, दुर्विधः, दुःस्थः, दुर्गतः, निःस्वः, कीकटः, अकिञ्चनः [शुद्धः

दरिद्रो दुर्विधो दुःस्थो, दुर्गतो निःस्वकीकटौ ।

अकिञ्चनोऽधिपस्त्वीशो नेता परिवृढोऽधिभूः ॥ ३५८ ॥

पतीन्द्रस्वामिनाथाऽर्याः, प्रभुर्भक्तेश्वरो विभुः ।

ईशितेनो नायकश्च, नियोज्यः परिचारकः ॥ ३५९ ॥

डिङ्गरः किङ्करो भृत्यश्चेटो गोप्यः पराचितः ।

दासः प्रेष्ठ्यः परिस्कन्दो, भुजिष्यपरिकर्मिणौ ॥ ३६० ॥

परान्नः परपिण्डादः, परजातः परैधितः ।

भृतके भृतिभुक् वैतनिकः कर्मकरोऽपि च ॥ ३६१ ॥

स निर्भृतिः कर्मकारो, भृतिः स्यान्निष्क्रयः पणः ।

कर्मण्या वेतनं मूल्यं, निर्वेशो भरणं विधा ॥ ३६२ ॥

दीनः, नीचः अ० ३-शे० ६४] अ० ७-निर्धन, दीन. अधिपः, ईशः,
नेता 'तु', परिवृढः, अधिभूः (पु), ॥ ३५८ ॥ पतिः (पु.), इन्द्रः,
स्वामी 'इन्', नाथः, अर्याः, प्रभुः, भर्ता 'तु' (पु.), ईश्वर, विभुः,
(पु.), ईशिता 'तु' (पु.), इनः, नायकः अ० १७-स्वामी, नायक
नियोज्यः, परिचारकः ॥ ३५९ ॥ डिङ्गरः, किङ्करः, भृत्यः, चेटः,
गोप्यः, पराचितः, दासः, प्रेष्ठ्यः, परिस्कन्दः, भुजिष्यः, परिकर्मी
'इन्' (पु.) ॥ ३६० ॥ परान्नः, परपिण्डादः, परजातः, परैधितः
[प्रतिचरः शि. २४] अ० १७ याकर भृत्यः, भृतिभुक् 'जु' (पु.),
वैतनिकः, कर्मकरः, अ० ४-पणारहार ॥ ३६१ ॥ कर्मकारः पणार-
विना काम करनार. भृतिः (स्त्री.), निष्क्रयः, पणः, कर्मण्या, वेतनम्,
मूल्यम्, निर्वेशः, भरणम्, विधा ॥ ३६२ ॥ कर्मण्या, भर्म 'अन्' (न.),

भर्मण्या भर्म भृत्या च, भोगस्तु गणिकाभृतिः ।

खलपूः स्याद् बहुकरो. भारवाहस्तु भारिकः ॥ ३६३ ॥

वार्तावहे वैवधिको, भारे विवधवीवधौ ।

काचः शिष्यं तदालम्बो, भारयष्टिर्विहङ्गिका ॥ ३६४ ॥

शूरश्वारमटो वीरो, विक्रान्तश्चाथ कातरः ।

दरितश्चकितो भीतो, भीरुभीरुक-भीलुकाः ॥ ३६५ ॥

विहस्तव्याकुलो व्यग्रे, कान्दिगीको भयद्रुते ।

उत्पिञ्जलसमुत्पिञ्जपिञ्जला मृशमाकुले ॥ ३६६ ॥

भृत्या अये १२-पगार, भूत्य, भूरी, भोगः, गणिकाभृतिः [भाटिः (स्त्री.) शि० ८४] अये २-गणिकानो पगार. खलपूः, बहुकरः [समार्जकः (बहुधान्यार्जकः-धणुं धान्य पेदा करना.) शि० २४] अये २-अणुं साइ करना, आडु डाढनार. भारवाहः, भारिकः अये २-लार उपाडनार, भूर ॥ ३६३ ॥ वार्तावहः, वैवधिकः [विवधिकः, शि० २४] अये २-अन्नादिकनो लार उपाडनार. भारः, *विवधः, वीवधः अये ३-लार, णोले काचः, शिष्यम् अये २-सीधुं भारयष्टिः, विहङ्गिका [विहङ्गमा शि० २५] अये २-लार उपाडवानी लाडडी, डावड. ॥ ३६४ ॥ शूरः, चारमटः, वीरः, विक्रान्तः अये ४-सुलट, शूरवीर, पशडमी. कातरः, दरितः, चकितः, भीतः, भीरुः (पु.), भीरुकः, भीलुकः [त्रयुः, त्रस्तः शि० ८४] अये ७-णीडधु ॥ ३६५ ॥ विहस्तः, व्याकुल, व्यग्रः, अये ३-व्याकुल, गलरायेवो. कान्दिशीकः, भयद्रुतः अये २-लयथी पीडित, लयथी नासी गयेवो. उत्पिञ्जलः, समुत्पिञ्जः, पिञ्जलः अये ३-अतिव्याकुल ॥ ३६६ ॥ महेच्छः, उरुटः, उदारः,

* विवध-वीवधौ मार्गे पर्याहारे (ध्यानादौ) चेत्यमरकोशे ।

महेच्छे^१ तू^२दो^३दारी^४-दा^५तो^६दीर्ण^७महाशयाः ।

महामनो^८ महात्मा^९ च, कृपणस्तु^{१०} मितम्पचः^{११} ॥ ३६७ ॥

कीनाश^{१२}तद्धनः^{१३} क्षुद्र^{१४}कदर्य^{१५}दृढमुष्टयः^{१६} ।

किम्पचानो^{१७} दयालुस्तु^{१८}, कृपालुः^{१९} करुणापरः^{२०} ॥ ३६८ ॥

सूरतो^{२१}ऽथ दया^{२२} शूकः^{२३}, कारुण्यं^{२४} करुणा^{२५} धृणा^{२६} ।

कृपा^{२७}ऽनुकम्पा^{२८}ऽनुक्रोशो^{२९}, हिंसे^{३०} शरा^{३१}धातुकौ^{३२} ॥ ३६९ ॥

व्यापादनं^{३३} विशरणं^{३४} प्रमयः^{३५} प्रमापणं^{३६},

निर्ग्रन्थनं^{३७} प्रमथनं^{३८} कर्दनं^{३९} निर्वर्हणम्^{४०} ।

निस्तर्हणं^{४१} विशसनं^{४२} क्षणनं^{४३} परासनं^{४४},

प्रोज्जासनं^{४५} प्रशमनं^{४६} प्रतिवातनं^{४७} वधः^{४८} ॥ ३७० ॥

उदातः, उदीर्णः, महाशयः, महामनाः 'असू' (यु), महात्मा 'अनू' (यु.), अ-उ-उदात्त, महात्मा कृपणः, मितम्पचः ॥ ३६७ ॥, कीनाशः, तद्धनः, क्षुद्रः, कदर्यः, दृढमुष्टिः, किम्पचानः अ-कृपण दयालुः (यु), कृपालुः (यु), करुणापरः ॥ ३६८ ॥, सूरतः अ-दयालु, दया, शूकः (यु न), कारुण्यम्, करुणा, धृणा, कृपा, अनुकम्पा, अनुक्रोशः अ-अनुकम्पा, दया, हिंसे, शराः (यु.), धातुकः अ-हिंसे ॥ ३६९ ॥, व्यापादनम्, विशरणम्, प्रमयः (यु. न.), प्रमापणम्, निर्ग्रन्थनम्, प्रमथनम्, कर्दनम्, निर्वर्हणम्, निस्तर्हणम्, विशसनम्, क्षणनम्, परासनम्, प्रोज्जासनम्, प्रशमनम्, प्रतिवातनम्, वधः ॥ ३७० ॥, प्रवासनम्, उद्धासनम्, घातः, निर्वसनम्,

^{૧૭} પ્રવાસનો^{૧૮} દ્વાસનધાતનિર્વાસનાનિ^{૧૯} સંજ્ઞસિનિશુમ્ભહિસા^{૨૦} ।

^{૨૪} નિર્વાપણાલમ્ભનિષૂદનાનિ,^{૨૫} નિર્યાતનોન્મન્યસમાપનાનિ^{૨૬} ॥૩૭૧॥

^{૨૭} અપાસનં^{૨૮} વર્જનમારપિઞ્જા,^{૨૯} નિષ્કારણક્રાથવિશારણાનિ^{૩૦} ।

સ્યુઃ^{૩૧} કર્તનૈ^{૩૨} કલ્પન-વર્ધને^{૩૩} ચ, છેદશ્ચ^{૩૪} વાતોદયત^{૩૫} આતતાયી^{૩૬} ॥ ૩૭૨॥

સ શૌર્પચ્છેદિકઃ^{૩૭} શૌર્પચ્છેદ્યો^{૩૮} યો વ્યધમર્હતિ^{૩૯} ।

પ્રમીત^{૪૦} ઉપસમ્પન્નઃ,^{૪૧} પરેતપ્રેતસંસ્થિતાઃ^{૪૨} ॥ ૩૭૩ ॥

^{૪૩} નામાલેખ્ય-યશઃ-શેષો,^{૪૪} વ્યાપન્નોપગતૌ^{૪૫} મૃતઃ ।

^{૪૬} પરાશુસ્તદદે^{૪૭} દાનં,^{૪૮} તદર્થમૌર્ધ્વદેહિકમ્^{૪૯} ॥ ૩૭૪ ॥

સજ્ઞસિઃ (સ્ત્રી.), નિશુમ્ભઃ, હિસા, નિર્વાપણમ્, આલમ્ભઃ, નિષૂદનમ્, નિર્યાતનમ્, ઉન્મન્યઃ, સમાપનમ્ ॥ ૩૭૧ ॥, અપાસનમ્, વર્જનમ્, મારઃ, પિઞ્જઃ, નિષ્કારણમ્, ક્રાથઃ, વિશારણમ્ એ ૩૬-હિંસા. કર્તનમ્, કલ્પનમ્, વર્ધનમ્, છેદઃ એ ૪-ઠાપવું ધાતોદયતઃ, આતતાયી 'ઇન્' (પુ.) (અગ્નિદઃ, મરદઃ, શસ્ત્રપાણિઃ, ધનાપહઃ, દ્વૈત્રહરઃ, દારહરઃ-છ પ્રકારના આતતાયી છે.) એ ૨-વધ કરવાને તૈયાર થયેલો. ॥૩૭૨॥ શૌર્પચ્છેદિકઃ, શૌર્પચ્છેદ્યઃ એ ૨-વધ કરવા યોગ્ય. પ્રમીતઃ, ઉપસમ્પન્નઃ, પરેતઃ, પ્રેતઃ, સંસ્થિતઃ ॥ ૩૭૩ ॥, નામશેષઃ, આલેખ્યશેષઃ, યશઃશેષઃ, વ્યાપન્નઃ, ઉપગત, મૃતઃ, પરાશુઃ (પુ.), એ ૧૨ (ત્રિ-) મરેલો, મૃત્યુ પામેલ. ઔર્ધ્વદેહિકમ્-ઋર્ધ્વદેહિકમ્ [ઔર્ધ્વદેહિકમ્ શિ૦ ૨૫] મરેલાની પછવાડે મરણ દિવસે જે દાન કરવું તે, મરનારને ઉદ્દેશી પિડાદિ દાન. ॥ ૩૭૪ ॥ મૃતસ્નામ્, અપાનાનમ્ એ

મૃતરજાનમપરજાનં, નિવાપઃ પિતૃતર્પણમ્ ।

ચિતિચિત્યાચિતારણુલ્યા, ઋજુરણુ પ્રાઞ્જલોઞ્જસઃ ॥ ૩૭૫ ॥

દક્ષિણે સરલોદારો શઠસ્તુ નિકૃતોઽનૃજુઃ ।

કૂરે નૃશંસનિસ્ત્રિશપાપા ધૂર્તસ્તુ વશ્ચકઃ ॥ ૩૭૬ ॥

વ્યંસકઃ કુહકો દાણ્ડાજિનિકો માયિજાલિકો ।

માયા તુ શઠતા શાઠ્યં, કુસ્ટતિનિકૃતિશ્ચ સા ॥ ૩૭૭ ॥

કપટં કૈતવં દમ્ભઃ, કૂટં છદ્મોપધિશ્છલમ્ ।

વ્યપદેશો મિષં લક્ષ, નિમં વ્યાજોઽથ કુવકુટિઃ ॥ ૩૭૮ ॥

૨-મરેલાનું જ્ઞાન. નિવાપઃ, પિતૃતર્પણમ્ એ ૨-પિતૃઓ માટે આપેલું જલાદિ દાન, શ્રાદ્ધાદિ-પિતૃયજ્ઞ. ચિતિઃ (સ્ત્રી), ચિત્યા, ચિતા એ ૩-ચિતા એહ ઋજુઃ (પુ.), પ્રાઞ્જલઃ, અઞ્જસઃ એ ૩-સરળ ॥ ૩૭૫ ॥ દક્ષિણઃ, સરલઃ, ઉદારઃ એ ૩-ઉદાર, સરળ ચિત્તવાળો. શઠં, નિકૃતઃ, અનૃજુઃ [શબ્દઃ શિ૦ ૨૫] એ ૩-શઠ, માયાવી. કૂરઃ, નૃશંસઃ, નિસ્ત્રિશઃ, પાપઃ એ ૪-કૂર, પાપી ધૂર્તઃ, વશ્ચકઃ ॥ ૩૭૬ ॥ વ્યંસકઃ, કુહકઃ, દાણ્ડાજિનિકઃ, માયી 'ઇન્' જાલિકઃ, [માયાવી 'ઇન્', માયિકઃ શિ૦ ૨૬] એ ૭-ઠગ, ધૂર્ત. માયા, શઠતા, શાઠ્યમ્, કુસ્ટતિઃ (સ્ત્રી), નિકૃતિઃ (સ્ત્રી), એ ૫-માયા, લુપ્તચારી ॥ ૩૭૭ ॥ કપટમ્ (પુ ન), કૈતવમ્, દમ્ભઃ, કૂટમ્ (પુ. ન), છદ્મ 'ન્' (ન), ઉપધિઃ (પુ), છલમ્, વ્યપદેશઃ, મિષમ્, લક્ષમ્ (પુ ન), નિમમ્, વ્યાજઃ [ઉપધા શિ૦ ૨૬] એ ૧૨-કપટ, છલ, (માયા વગેરે અને કપટ વગેરે શબ્દો એકાર્થવાળા પછુ કેટલાએક માને છે,) કુવકુટિઃ ॥ ૩૭૮ ॥, કુહના, દમચર્યા એ ૩-

कुहना दम्भचर्या च, वञ्चनं तु प्रतारणम् ।

व्यलीकमतिसन्धानं, साधौ सभ्यार्थसज्जनः ॥ ३७९ ॥

दोषैकदक् पुरोभागी, कर्णेजपस्तु दुर्जनः ।

पिशुनः सूचको नीचो, द्विजिह्वो मत्सरी खलः ॥ ३८० ॥

व्यसनार्तस्तूपरक्तश्चोरस्तु प्रतिरोधकः ।

दस्युः पाटच्चरः स्तेनस्तम्करः पारिपन्थिकः ॥ ३८१ ॥

परिमोपिपरास्कन्धैकागारिकमलिम्लुचाः ।

यः पश्यतो हरेदर्थं, स चोरः पश्यतोहरः ॥ ३८२ ॥

दंलपूर्वकं आक्षेपं वञ्चनम्, प्रतारणम्, व्यलीकम्, अतिसन्धानम् अये ४-अणुं साधुः, सभ्यः, आर्यः, सज्जनः अये ४-सज्जन.

॥ ३७९ ॥ दोषैकदक् 'श्र' (यु), पुरोभागी 'इन्' (यु), अये २-

दोषआर्ही कर्णेजपः, दुर्जनः, पिशुनः, सूचकः, नीचः, द्विजिह्वः,

मत्सरी 'इन्' (यु), खलः (यु न.) [क्षुद्रः, प्रखलः शै० ६४]

अये ८-दुर्जन, आर्हीअो ॥ ३८० ॥ व्यसनार्तः, उपरक्तः अये २-

व्यसनथी पीडायेव. चोरः, प्रतिरोधकः, दस्युः (यु); पाटच्चरः-

पाटचोरः, स्तेनः (यु.न.), तरकरः, पारिपन्थिकः ॥ ३८१ ॥ परि-

मोपी 'इन्' (यु), परारकन्दी 'इन्' (यु), ऐकागारिकः, मलिम्लुचः,

[चोरडः, रात्रिचरः शै० ६५, चौरः शि० २६] अये ११ और

पश्यतोहरः-देभतां औरी करना, सोनी ॥ ३८२ ॥ चौर्यम्, चौरिका

चौर्यं तु चौरिका स्तेयं, लोप्त्रं त्वपहृतं धनम् ।

यद्भविष्यो दैवपरोऽथालस्यः शीतकोऽलसः ॥ ३८३ ॥

मन्दस्तुन्दपरिमृजोऽनुष्णो दक्षस्तु पेशलः ।

पटूष्णोष्णकक्षत्थानचतुराश्चाथ तत्परः ॥ ३८४ ॥

आसक्तः प्रवणः प्रह्वः, प्रसितश्च परायणः ।

दातोदारः स्थूललक्षदानशौण्डौ बहुप्रदे ॥ ३८५ ॥

दानमुत्सर्जनं त्यागः, प्रदेशनविसर्जने ।

विहायितं वितरणं, स्पर्शनं प्रतिपादनम् ॥ ३८६ ॥

(स्त्री न.) स्तेयम् [स्तैन्यम् शि० २६] अथ ३-चोरी लोप-
त्रम् अथ चोरीनुं धन. यद्भविष्यः, दैवपरः ('दैववादी 'इन्',
दैवप्रमाणकः) अथ २-लाग्य उपर आधार राभनार, दैव-
वादी आलस्यः, शीतकः, अलसः ॥ ३८३ ॥ मन्दः, तुन्दपरि-
मृजः, अनुष्णः अथ ६-आणसु दक्षः, पेशलः, पटुः, उष्णः, उष्णकः,
सूत्थानः, चतुरः अथ ७-दक्ष, छेडिशियार तत्परः ॥ ३८४ ॥ आसक्तः,
प्रवणः, प्रह्वः, प्रसितः, परायणः अथ ६-तत्पर, आसक्त. दाता 'तृ'
(पु.), उदारः अथ २-उद्धार, दातार स्थूललक्षः, दानशौण्डः, बहुप्रदः
अथ ३-धातुं आपनार ॥ ३८५ ॥ दानम्, उत्सर्जनम्, त्यागः,
प्रदेशनम्, विसर्जनम्, विहायितम्, वितरणम्, स्पर्शनम्, प्रति-
पादनम् ॥ ३८६ ॥ विश्राणनम्, निर्वपणम्-निर्वापणम्, अपव-

वि^{१०}श्राणनं नि^{११}र्वपणमपव^{१२}र्जनमह^{१३}तिः ।

अ^१र्थव्ययज्ञः सु^२कलो, या^१चकस्तु वनी^२पकः ॥ ३८७ ॥

मा^२र्गणोऽ^४र्थी या^५चनकस्त^६र्कुकोऽ^७थार्थन^८पणा ।

अ^२र्दना प्रणयो या^४च्ना, या^५चनाऽ^४ध्येपणा सनिः ॥ ३८८ ॥

उ^१त्पतिष्णुस्तू^२त्पतिता डल^३क्करिष्णुस्तु म^३ण्डनः ।

भ^१विष्णुर्भ^२विता भू^३ष्णुः, समौ व^१त्तिष्णुव^२र्त्तनौ ॥ ३८९ ॥

वि^१सृत्वरो वि^२सृमरः, प्र^२सारी च वि^३सारिणि ।

लज्जाशीलोऽ^१पत्रपिष्णुः, स^१हिष्णुः क्ष^२मिता क्ष^३मी ॥ ३९० ॥

जनम्, अहतिः (स्त्री), [प्रादेशनम् शि० २७] अये १३-दान,
त्याग. अर्थव्ययज्ञः, सुकलः अये २-दानी अने लोगी. याचकः, वनी-
पकः ॥ ३८७ ॥ मार्गणः, अर्थी 'इन्' (पु.), याचनकः, तर्कुः अये
६-भाग्य. याचक अर्थना, पपणा, अर्दना, प्रणयः, याच्ना, याचन,
अध्येपणा, सनिः (स्त्री पु), [मिश्रणा, अमिषस्तिः, मार्गणा
अये ३-शे० ६५] अये ८-भागाक्षी, याचना करवी. ॥ ३८८ ॥ उत्प-
तिष्णुः (वि.), उत्पतिता 'तृ' (वि.), अये २-उडनार, डूहनार अलक्क-
रिष्णुः (वि), मण्डनः अये २-शेलावनार भविष्णुः, भविता
'तृ', भूष्णुः अये ३-(वि.) उत्पन्न थनार, डोनार. वत्तिष्णुः, (वि.),
वर्त्तनः अये २-वर्तनार ॥ ३८९ ॥ विसृत्वरः, विसृमरः, प्रसारी
'इन्' (पु), विसारी 'इन्' अये ४-विस्तार पासनार, प्रसरनार.
लज्जाशीलः-लज्जालुः, अपत्रपिष्णुः अये २-दग्धशु. सहिष्णुः,
(वि), क्षमिता 'तृ' (वि), क्षमी 'इन्' (वि) ॥ ३९० ॥ तितिक्षुः,

तितिक्षुः सहनः क्षन्ता, तितिक्षा सहनं क्षमा ।

ईर्ष्यालुः कुहनोऽक्षान्तिरीर्ष्या क्रोधी तु रोषणः ॥ ३९१ ॥

अमर्षणः क्रोधनश्च, चण्डस्त्वत्यन्तकोपनः ।

बुभुक्षितः स्यात् क्षुधितो, जिघत्सुरशनायितः ॥ ३९२ ॥

बुभुक्षायामशनाया, जिघत्सा रोचको रुचिः ।

पिपासुरतृपितस्तृष्णाक्, तृष्णा तर्षोऽपलासिका ॥ ३९३ ॥

पिपासा तृद् तृषोदन्या, धीतिः पानेऽथ शोषणम् ।

रसादानं भक्षकस्तु धरारोऽन्नर आशितः ॥ ३९४ ॥

(वि), सहनः, क्षन्ता 'तृ' (वि) अ ६-क्षभावान्, सहनशील तितिक्षा, सहनम्, क्षमा, [क्षान्तिः शि० २७] अ ३-क्षमा. सहनशीलपणुं. ईर्ष्यालुः, कुहनः अ २-ईर्ष्यालु. अक्षान्तिः (स्त्री), ईर्ष्या (स्त्री), अ २-ईर्ष्या क्रोधी 'हन्' (पु.), रोषणः ॥ ३९१ ॥ अमर्षणः, क्रोधनः [कोपनः शि० २७] अ ४-क्रोधी. चण्डः, अत्यन्तकोपनः अ २-अतिक्रोधी. बुभुक्षितः, क्षुधितः, जिघत्सुः (पु.), अशनायितः अ ४-भूष्यो. ॥ ३९२ ॥ बुभुक्षा, अशनाया, जिघत्सा, रोचकः (पु. न.), रुचिः (स्त्री.) [क्षुधा, क्षुत् 'धू' शे० ६५] अ ५-भूष, क्षुधा. पिपासुः (पु.), तृपितः-तृपितः, तृष्णाक् 'जू' (वि.), [पिपासितः शि० २७] अ ३-तरस्यो तृष्णा, तर्षः, अपलासिका ॥ ३९३ ॥ पिपासा, तृद् 'ष' (स्त्री.), तृषा, उदन्या, धीतिः (स्त्री.), पानम् अ ६-पिपासा, तरस. शोषणम्, रसादानम् अ २-सुकांठि ऋषु भक्षकः, धरारः, अन्नरः, आशितः [आशिरः शि० २८] अ ४-लक्षणे कर्नार, भानार. ॥ ३९४ ॥ भक्तम्,

^૧ મૃતમન્નં ^૨ કૂરમન્ધો, ^૩ મિસ્સા ^૪ દીદિવિરોદનઃ ।

^૫ અશનં ^૬ જીવનકં ચ, ^૭ યાજો ^૮ વાજઃ ^૯ પ્રસાદનમ્ ॥ ૩૦૫ ॥

^{૧૦} મિસ્સટા ^{૧૧} દગ્ધિકા ^{૧૨} સર્વરસાગ્રં ^{૧૩} મખ્ડમત્ર તુ ।

^{૧૪} દધિજે ^{૧૫} મસ્તુ ^{૧૬} મત્તોત્યે, ^{૧૭} નિઃસ્રાવા ^{૧૮} આમમાસરાઃ ॥ ૩૦૬ ॥

^{૧૯} શ્રાણા ^{૨૦} વિલેપી ^{૨૧} તરલા, ^{૨૨} યવાગૂ ^{૨૩} ણિકાપિ ચ ।

^{૨૪} સૂપઃ ^{૨૫} સ્યાત્ ^{૨૬} પ્રહિતં ^{૨૭} સૂદો, ^{૨૮} વ્યજનં ^{૨૯} તુ ^{૩૦} ઘૃતાદિકમ્ ॥ ૩૦૭ ॥

અન્નમ્, કૂરમ્ (પુ. ન), અન્ધઃ 'સૂ' (ન.), મિસ્સા, દીદિવિઃ (પુ. સ્ત્રી.), ઓદનઃ (પુ. ન.), અશનમ્ (પુ. ન.), જીવનકમ્, યાજઃ, વાજઃ, પ્રસાદનમ્ એ ૧૨-લોજન, ભાત. ॥ ૩૦૫ ॥ મિસ્સટા, દગ્ધિકા એ ૨-બળેલો ભાત. સર્વરસાગ્રમ્, મખ્ડમ્ (પુ. ન.)-૧ મંડ-આ સર્વ પ્રવાહી પદાર્થોમાં શ્રેષ્ઠ છે. ઓસામણુ-ઓખા વગેરેને ઓઢ ગણ્યા પાણીમાં પકાવીને પાતળી રાખ કરવી તે. ૨ સારભૂત, સત્ત્વ, તર. દધિજમ્, મસ્તુ (ન.)-એ ૨-દહીની તર, મઠો. નિઃસ્રાવઃ, આચામઃ, માસરઃ, [મૃતમખ્ડમ્, પ્રસાવઃ, પ્રસ્રવઃ, આન્છોદનમ્, આસ્રવઃ એ ૫-શેઠ ૯૬] એ ૩-ઉકાળેળા અનાજનું ધોવણુ, ઓસામણુ, ઓખાનો મંડ ॥ ૩૦૬ ॥ શ્રાણા, વિલેપી-વિલેપ્યા, તરલા (સ્ત્રી. ન.), યવાગૂઃ (સ્ત્રી.), ણિકા એ ૫-રાખડી, કાણુ, વવાગૂ, જવરુ-અનાજ ને છ ગણ્યા પાણીમાં પકવતાં જરા નરમ રહે તે સૂપઃ (પુ. ન), પ્રહિતમ્, સૂદઃ એ ૩-દાળ. વ્યજનમ્ ધી વગેરે, શાક, દાળ, કઢી વગેરે. ॥ ૩૦૭ ॥ કસરઃ,

તુલ્યૌ તિલાન્ને ^૧કૃસરત્રિસરાવથ ^૨પિષ્ટકઃ ।

^૩પૂપો^૩પૂપઃ ^૪પૂલિકા તુ, ^૫પૌલિકા-પૌલિ-^૬પૂપિકાઃ ॥૩૯૮॥

^૭પૂપલ્યથૈષત્પકવે સ્યુરમ્યુપામ્યૌષપૌલયઃ ।

નિષ્ઠાનં તુ ^૧તૈમનં સ્યાત્ ^૨કરમ્મો ^૩દધિસત્તવઃ ॥ ૩૯૯ ॥

^૪ધૃતપૂરો ^૫ધૃતવરઃ, ^૬પિષ્ટપૂરશ્ચ ^૭ધાર્તિકઃ ।

^૮ચમસી ^૯પિષ્ટવત્તિઃ સ્યાદ્ ^{૧૦}વટકસ્ત્વવસેકિમઃ ॥૪૦૦॥

મૃષ્ટા યવાઃ ^૧પુનર્ધાના, ^૨ધાનાચૂર્ણં તુ ^૩સત્તવઃ ।

^૪પૃથુકશ્ચિપિટસ્તુલ્યૌ, ^૫લાંજાઃ સ્યુઃ ^૬પુનરક્ષતાઃ ॥ ૪૦૧ ॥

ત્રિસરઃ (ત્રિ.) એ ૨-તલ મિશ્રિત અન્ન. પિષ્ટકઃ (પુ. ન.), પૂપઃ,

અપૂપઃ [પારિશોલઃ શેઠ ૯૬] એ ૩-પૂડલો, માલપૂડા, પૂલિકા,

પોલિકા, પોલિઃ-પોલી (સ્ત્રી.), પૂપિકા ॥ ૩૯૮ ॥, પૂપલી એ

પ-પૂરી અમ્યૂષઃ, અમ્યોષઃ, પૌલિઃ એ ૩-ધી વગેરેમાં તળેલી

પૂરી વગરે. નિષ્ઠાનમ્ (પુ. ન.), તૈમનમ્, (ઉપસેચનમ્, ક્રોપ-

નમ્) એ ૨-કંઠી, વ્યંજન. કરમ્મઃ, દધિસત્તવઃ 'ક્તુ' (પુ. બ.)

[કરમ્મઃ શેઠ ૯૬] દહીં છાંટેલો સાથવો, કરમ્મો. ॥ ૩૯૯ ॥

ધૃતપૂરઃ, ધૃતવરઃ, પિષ્ટપૂરઃ, ધાર્તિકઃ એ ૪-ઘેખર. ચમસી-ચમસઃ

(સ્ત્રી. પુ), પિષ્ટવત્તિઃ એ ૨-અડદ, મગ વગેરેની વસ્તુ, પાપડ,

સેવ વગેરે. વટકઃ (પુ ન), અવસેકિમઃ એ ૨-ખાદ્યવસ્તુ, વડાં,

[ફ્રેંડેરિકા, વટિકા-વડી. અષ્કુલી, અર્ધલોટિકા -ાની રોટલી.

પર્પટાઃ, મર્મરાલાઃ-પાપડ, મમરા ધૃતાણ્ડી, ધૃતૌષણી-ધીમાં તળેલી

રોટલી ॥ ૯૭ ॥ મોદકઃ, લડ્ડકઃ-લોટ, ખાંડ અને ઘીથી બનેલો

લાડવો. સિંહકેસરઃ-એલચી અને મરી નાખેલો લાડવો. શેઠ ૯૭-

૯૮] ॥ ૪૦૦ ॥ ધાનાઃ (સ્ત્રી. બ.) એ ભૂંજેલા જવ, ધાણી.

गोधूमचूर्णे^१ समिता^२, यवक्षोदे^३ तु चिक्कसः^४ ।

गुड^१ इक्षुरसक्वाथः^२ शर्करा^३ तु सितोपला^४ ॥ ४०२ ॥

सिता^१ च मधुधूलिस्तु^२, खण्डस्तद्विकृतिः^३ पुनः^४ ।

मत्स्यण्डी^१ फाणितं^२ चापि^३, रसालायां^४ तु मर्जिता^५ ॥ ४०३ ॥

शिखरिण्यथ^१ गृध्रपोरसो^२ दुग्धं^३ तु सोमजम्^४ ।

गौरसः^१ क्षीरमूधस्यं^२, स्तन्यं^३ पुंसवनं^४ पयः^५ ॥ ४०४ ॥

घानाचूर्णम्, सक्तुः (पु. न.) अथ २-धाष्टीतुं यूर्णुः पृथुकः, चिपिटः-चिपिटकः अथ २-पौवा लाजाः (पु स्त्री. ञ), अक्षताः (पु ञ. न.) [भरुजः, उद्धूषः, खटिका, परिवारकः अथ ४-शे० ६६] अथ २-योष्मानी धाष्टी. ॥ ४०१ ॥ गोधूमचूर्णः, समिता अथ २-घटिनो दोट. चिक्कसः (पु. न.), यवक्षोदः अथ २-ज्वनेनो दोट. गुडः, इक्षुरसक्वाथः अथ २ शेरडीना रसनो उक्षाणो, गोण. शर्करा, सितोपला ॥ ४०२ ॥, सिता अथ ३-साकर. मधुधूलिः (स्त्री.), खण्डः (पु न.) अथ भांड. मत्स्यण्डी, (मत्स्याण्डी, मत्स्याण्डिका, मत्स्यण्डिका) फाणितम् (पु. न.) अथ २-सामान्य साकर, शेरडीना रसनी गोण करता पातणी भनावट. रसाला, मर्जिता ॥ ४०३ ॥, शिखरिणी [मर्जिता शि० २८] अथ ३-शीर्षांड. द्यूः (पु.), द्यूषः (पु. न.), रसः अथ ३-भग वगेरेनो उक्षाणो, भग वगेरेनुं ओसा-भण्ण. दुग्धम्, सोमजम्, गौरसः, क्षीरम् (पु. न.), ऊधस्यम्, स्तन्यम्, पुंसवनम्, पयः 'स्र' (न.) [योग्यम्, वालसान्यम्, जीवनीयम्, रसोत्तमम् ॥ ६६ ॥, सैरम्, गव्यम्, मधुज्येष्ठम् अथ ७ अने अमृतम्-तरत दोटिडुं दूध. शे० ६६-१००] अथ ८-दूध.

पयस्यं धृतदध्यादि, पेयूषोऽभिनयं पयः ।

उभे क्षीरस्य विकृती, किलाटी कूर्चिकापि च ॥ ४०५ ॥

पायसं परमान्नं च, क्षैरेयी क्षीरजं दधि ।

गौरसश्च तदधनं, द्रप्सं पत्रलमित्यपि ॥ ४०६ ॥

धृतं हविष्यमाज्यं च, हविरावारसपिपी ।

द्योगोदोहोद्भवं ह्येङ्गवीनं शरजं पुनः ॥ ४०७ ॥

दधिसारं तक्रसारं, नवनीतं नवोद्धृतम् ।

दण्डाहते कालशेयधोलारिष्टानि गौरसः ॥ ४०८ ॥

॥ ४०४ ॥ पयस्यम् धी, दही, माण्डु वगेरे पेयूषः (पु न.)
[पीयूषम् शि० २८] नवी प्रसवेली गायनुं उकाण्डुं ह्म, नवुं ह्म.
किलाटी (पु. स्त्री), कूर्चिका [कूर्चिका शि० २८] अये २-
ह्मने विहार, भावो वगेरे. २ दही भांथी पाणी काली नाणी साक-
रनी साथे मिश्रणु करुं, उ दही अथवा छासनी साथे ह्मने रांध-
वाथी गने ते. ॥ ४०५ ॥ पायसम् (पु न.) परमान्नम्, क्षैरेयी
अये ३-ह्मपाक क्षीर. क्षीरजम्, दधि (न.), गौरसः [अधनम्,
मङ्गल्यम् शे० १००] अये ३-दही, गौरस द्रप्सम् (पु. न.),
पत्रलम् [द्रप्स्यम् शि० २६] अये २-पातणुं दही, छास. ॥ ४०६ ॥
धृतम् (पु. न.), हविष्यम्, आज्यम्, हविः 'वृ' (न.), आधारः,
सपि 'पू' (न.) अये ६-धी ह्येङ्गवीनम्-गण्डिकाते होडेली गायना
ह्मनुं धी, माण्डु. शरजम् ॥ ४०७ ॥ दधिसारम्, तक्रसारम्,
नवनीतम्, नवोद्धृतम् अये ५-माण्डु. दण्डाहतम्, कालशेयम्,
धोलम्, अरिष्टम्, गौरसः ॥ ४०८ ॥, रसायनम् अये ६-छास,

रसायनमथार्थान्वुदश्चित् श्वेतं समोदकम् ।

तक्रं पुनः पादजलं, मथितं वारिवर्जितम् ॥४०९॥

सार्पिष्कं दाधिकं सर्पिर्दधिभ्यां संस्कृतं क्रमात् ।

लवणोदकाभ्यां तु दकलावणिकमुदश्चित्ति ॥४१०॥

औदश्चित्तमौदश्चित्कं, लवणे स्यात् तु लावणम् ।

पैठरोख्ये उखासिद्धे, प्रयत्नं तु सुसंस्कृतम् ॥४११॥

पक्वे राद्धं च सिद्धं च, भृष्टं पक्वं विनाम्बुना ।

भृष्टामिषं भटित्रं स्याद्, भूतिर्मरूढकं च तत् ॥४१२॥

वलौघेयुं ढडीं उदश्चित् (न.)-अर्धुं पाणीवाणुं ढडीं श्वेतम्-
श्वेतरसम्-सरथा लागना पाणीवाणुं ढडीं. तक्रम् (पु. न.), [कै-
वरम्, सारणम् ॥ १०० ॥, अर्शोन्नम्, परमरसः ये ४-शे० १००-
१०१] पालागना पाणीवाणुं ढडीं. मथितम्-पाणी विना मथेयुं
ढडीं ॥ ४०६ ॥ सार्पिष्कम्-घीथी संस्कारितं द्रव्य. दाधिकम्-
ढडींथी संस्कारितं द्रव्य. दकलावणिकम्-मीठुं, अने पाणीथी संस्का-
रितं द्रव्य ॥ ४१० ॥ औदश्चितम्, औदश्चित्कम् ये २-अर्धा
पाणीवाणा ढडींथी संस्कारितं द्रव्य. लावणम्-मीठाथी संस्कारित.
पैठरम्, उख्यम् ये २-थाणी के तपेलीमां संस्कारितं के रांधेल
अन्न. प्रयत्नम्, सुसंस्कृतम् ये २ शारी रीते संस्कारित अन्न
प्रयत्न वडे पकायेयुं पकवान्न वगेरे. ॥ ४११ ॥ प. वम्, राद्धम्,
सिद्धम् ये ३-पाकी गयेयुं के पाणीथी रांधेयुं अन्न. भृष्टम्-पाणी
विना न पाकेयुं, सेकेयुं अन्न. भटित्रम्, भूतिः (स्त्री). मरूढकम्

શૂલ્યં શૂલાકૃતં માંસં, નિષ્કાથો રસકઃ સમૌ ।
 પ્રણીતમુપસમ્પન્નં, સ્નિગ્ધૈ મસૃળચિવકણે ॥૪૧૩॥
 પિચ્છિલં તુ વિજિવિલં, વિજ્જલં વિજિલં ચ તત્ ।
 ભાવિતં તુ વાસિતં સ્યાત્ તુલ્યે સંમૃષ્ટશોધિતે ॥૪૧૪॥
 કાઞ્ચિકં કાઞ્જિકં ધાન્યામ્લારનાલે તુપોદકમ્ ।
 કુલ્માપામિપુતાવન્તિસોમશુક્તાનિ કુઙ્ગલમ્ ॥૪૧૫॥
 ચુક્રં ધાતુમ્પુન્નાહં, રક્ષોઘ્નં કુણ્ડગોલકમ્ ।
 મહારસં સુવીરામ્લં, સૌવીરં મ્રક્ષણં પુનઃ ॥૪૧૬॥

એ ૩-અગ્નિમાં પાકેલું માંસ. ॥ ૪૧૨ ॥ શૂલ્યમ્, શૂલાકૃતમ્ એ
 ૨-લોહાનો સળીયા ઉપર પકાવેલું માંસ. (મદિત્ર વગેરે અને શૂલ્ય
 વગેરે એકાર્થવાળા પદ્ય છે.) નિષ્કાથઃ, રસકઃ એ ૨-માંસનો
 રસ. પ્રણીતમ્, ઉપસમ્પન્નમ્ એ ૨-સિદ્ધ અન્ન, ૩૫ રસાદિવાળું અન્ન
 મશાલો નાખી સ્વાદિષ્ટ કરેલું-કઠી વગેરે. સ્નિગ્ધઃ, મસૃળમ્, ચિવક-
 ણમ્ એ ૩-ચીકણું ॥ ૪૧૩ ॥ પિચ્છિલમ્, વિજિવિલમ્, વિજ્જ-
 લમ્, વિજિલમ્ [વિજિપિલમ્ શિ૦ ૨૯] એ ૪-૧ અત્યંત ચીકણું;
 ૨ તરસહિત દહીંનું બનાવેલું લોજન, મઠો. ભાવિતમ્, વાસિતમ્
 એ ૨-ધૂપ કે પુષ્પાદિ વડે વાસિત કરેલું. સંમૃષ્ટમ્, શોધિતમ્
 એ ૨-સાફ કરેલું, સ્વચ્છ કરેલું. ॥ ૪૧૪ ॥ કાઞ્ચિકમ્,
 કાઞ્જિકમ્, ધાન્યામ્લમ્, આરનાલમ્, તુપોદકમ્, કુલ્માપામિ-
 પુતઃ કુલ્માપમ્, અમિપુતમ્, અવન્તિસોમમ્, શુક્તમ્, કુઙ્ગ-
 લમ્ ॥૪૧૫॥, ચુક્રમ્ (પુ. ન.) ધાતુમ્, પુન્નાહમ્, રક્ષોઘ્નમ્,

तैलं स्नेहोऽभ्यञ्जनं च वैष्वानर उपस्करः ।

स्यात् तित्तिडीकं तु चुक्रं, वृक्षाम्लं चाम्लवेतसे ॥४१७॥

हरिद्रा काञ्चनी पीता, निशाख्या वरवर्णिनी ।

क्षवः क्षुताभिजननो, राजिका राजसर्पपः ॥४१८॥

असुरी कृष्णिका चासौ, कुस्तुम्बुः तु धान्यकम् ।

धन्या धन्याकं धान्याकं, मरिचं कृष्णमूषणम् ॥४१९॥

कोलकं वेलेजं धार्मपत्तनं यवनप्रियम् ।

शुण्ठी महौषधं विश्वा, नागरं विश्वमेवजम् ॥४२०॥

कुण्डगोलकम्, महारसम्, सुवीरालम्, सौवीरम् [गृहाम्बु, मधुरा शें० १०१] अथ १७-कांठ, राय. प्रक्षणम् ॥४१६॥, तैलम् (पु. न.), स्नेहः (पु. न.), अभ्यञ्जनम् अथ ४-तेल. वैष्वानरः, वैसवारः, वैशवारः, उपस्करः, अथ २-मसाढो, सूठ, भरी वगेरे. तित्तिडीकम्, चुक्रम् (पु. न.) वृक्षाम्लम्, अम्लवेतसः अथ ४-आमली, कोकम्. ॥४१७॥ हरिद्रा, काञ्चनी, पीता, निशा अने निशावायक रात्रि वगेरे. शण्ढो, वरवर्णिनी अथ ५-हुणहर. क्षवः, क्षुताभिजननः, राजिका, राजसर्पपः, ॥४१८॥ असुरी, कृष्णिका अथ ६-शर्ष. कुस्तुम्बुः (पु. न.), धान्यकम्, धन्या, धन्याकम्, धान्यकम् [अल्लुका शें० १०१] अथ ५-धास्या, डोथभीर. मरिचम्, कृष्णम्, कृष्णम् ॥४१९॥, कोलकम्, वेलेजम्, धार्मपत्तनम्, यवनप्रियम् [झारवृत्तम्, मरीचम्, वलितम् अथ ३-शें० १०२] अथ ७-काणां भरी. शुण्ठी-शुण्ठिः, महौषधम्, विश्वा (श्री.

वैदेही^१ पिप्पली^२ कृष्णोपकुल्या^३ मागधी^४ कणा^५ ।
तन्मूलं^१ ग्रन्थिकं^२ सर्वग्रन्थिकं^३ चटिकाशिरः^४ ॥४२१॥
त्रिकटु^१ व्यूषणं^२ व्योषमजाजी^३ जीरकः^४ कणा^५ ।
सहस्रवेधि^१ वाह्लीकं^२, जतुकं^३ हिङ्गु^४ रामठम्^५ ॥४२२॥
न्यादः^१ स्वदनं^२ खादनमशनं^३, निधसो^४ वल्भनमभ्यवहारः^५ ।
जग्धि^१ जक्षण^२ भक्षण^३ लेहाः^४, प्रत्यवसानं^५ धसिराहारः^६ ॥४२३॥
प्साना^१ अवष्वाण^२ विष्वाणा^३, भोजनं^४ जेमनादने^५ ।
चर्वणं^१ चूर्णनं^२ दन्तै^३ जिह्वास्वादस्तु^४ लेहनम्^५ ॥४२४॥

न.), नागरम्, विश्वमेषजम् अथ ५-सूठ ॥४२०॥ वैदेही, पिप्पली-
'पिप्पलिः,' कृष्णा, उपकुल्या, मागधी, कणा, [ऊषणा, शौण्डी,
चपला, तीक्ष्णतण्डुला १०२ उषणा, तण्डुलफली, कोला, कृष्णतण्डुला
अथ ८-शे० १०२-१०३] अथ ६-पीपर. ग्रन्थिकम्, सर्वग्रन्थि-
कम्, चटिकाशिरः 'स्र' (न.), अथ ३-पीपणीभूत. ॥४२१॥ त्रिकटु
(न.), व्यूषणम्, व्योषम् [त्रिकटुकम् शि० २८] अथ ३-सूठ
भरी अने पीपर, अथ त्रिष्टु लेगा अजाजी (स्त्री.), जीरकः (पु.
न.), कणा, [जीरः, जीरणः, जरणः अथ ३-शे० १०३] अथ ३-
लुङ्. सहस्रवेधि 'इन' (न.) वाह्लीकम्, जतुकम्, हिङ्गुः (पु. न.),
रामठम्, [भूतनाशनम् ॥१०३॥, अगदगन्धम्, अत्युग्रम् अथ ३-
शे० १०३-१०४] अथ ५-डीण. ॥४२२॥ न्यादः, स्वदनम्,
खादनम्, अशनम्, निधसः, वल्भनम्, अभ्यवहारः, जग्धिः (स्त्री),
जक्षणम्, भक्षणम्, लेहः, प्रत्यवसानम्, धसिः (पु.), आहारः
॥४२३॥, प्सानम्, अवष्वाणः, विष्वाणः, भोजनम्, जेमनम्,

કલ્પવર્ત્તઃ^૧ પ્રાતરાશઃ^૨, સગ્ધિ^૩સ્તુ સહમોજનમ્^૪ ।

ગ્રાસો^૧ ગુડેરકઃ^૨ પિણ્ડો^૩, ગડોલઃ^૪ કવકો^૫ ગુડઃ^૬ ॥૪૨૫॥

ગણ્ડોલઃ^૧ કવલરૂપ્તે^૨, ત્વાત્રાતસુહિતાશિતાઃ^૩ ।

તૃપ્તિઃ^૧ સૌહિત્યમાત્રાણમથ^૨ મુક્તસમુજ્જિતે^૩ ॥૪૨૬॥

ફેલા^૧ પિણ્ડોલિફેલી^૨ ચ, સ્વોદરપૂરકે^૩ પુનઃ ।

કુક્ષિ+મરિરાત્મ+મરિરુદર+મરિરણ્યથ^૪ ॥૪૨૭॥

આદ્યૂનઃ^૧ સ્યાદૌદરિકો^૨, વિજિગીષાવિવર્જિતે^૩ ।

ઉદરપિશાચઃ^૧ સર્વાન્નીનઃ^૨ સર્વાન્નમક્ષકઃ^૩ ॥૪૨૮॥

અદનમ્, [જમનમ્, જવનમ્, શિ૦ ૨૬] એ ૨૦ ખાવું, લોજન.

ચર્વણમ્-દાંતવડે ચાવવું. લેહનમ્, જિહ્વારવાદઃ એ ૨ ચાટવું.

॥૪૨૪॥ કલ્પવર્ત્તઃ, પ્રાતરાશઃ એ ૨-પ્રભાતનુ લોજન, નારતો

સગ્ધિઃ (સ્ત્રી.), સહમોજનમ્ એ ૨-સાથે જમવું, ગ્રાસઃ, ગુડેરકઃ,

પિણ્ડઃ (પુ સ્ત્રી.), ગડોલઃ, કવકઃ, ગુડઃ ॥૪૨૫॥, ગણ્ડોલઃ,

કવલઃ (પુ. ન.) એ-ટકોળીઓ. તૃપ્તઃ, આત્રાતઃ, સુહિતઃ, આશિતઃ,

[આત્રાણઃ શિ૦ ૩૦] એ-૪ તૃપ્ત, ધરાયેલ. તૃપ્તિઃ (સ્ત્રી.), સૌહિ-

ત્યમ્, આત્રાણમ્, એ ૩ તૃપ્તિ, ધરાવવું મુક્તસમુજ્જિતમ્-મુક્તો-

છિદ્રમ્ ॥૪૨૬॥, ફેલા, પિણ્ડોલિઃ (સ્ત્રી.), ફેલિ, એ ૪-જમતાં

વધેલું તે-એકું. સ્વોદરપૂરકઃ, કુક્ષિમ્મરિ, આત્માગરિઃ, ઉદર+મરિઃ

એ ૪-પેટભરે ॥૪૨૭॥ આદ્યૂનઃ, ઔદરિકઃ એ ૨-ઉદરની ધજી-

રહિત. ભૂખથી અત્યંત પીડાયેલા, કેવલ પોતાનું જ પેટ ભરનાર.

ઉદરપિશાચઃ, સર્વાન્નીનઃ, સર્વાન્નમક્ષકઃ, એ ૩-ખધું ખાઈ

^१शाङ्कुलः ^२पिशिताशु^{११}न्मदिष्णु^२रून्मादसंयुतः ।

^१गृध्रुस्तु ^२गर्धनरू^३ष्णक्, ^४लिप्सु^५र्लुब्धोऽमिलायुकः ॥४२९॥

^६लोलुपो ^७लोलुभो ^८लोमस्तृ^९ष्णा ^{१०}लिप्सा ^{११}वशः ^{१२}स्पृहा ।

^{१३}काङ्क्षाऽऽशंसा ^{१४}गर्द्धवाञ्छाऽऽशेच्छेहातृ^{१५}द्-मनोरथाः ॥४३०॥

^{१६}कामोऽमिलाषोऽमि^{१७}ध्या तु, ^{१८}परस्वेहो^{१९}द्धतः पुनः ।

^{२०}अविनीतो ^{२१}विनीतस्तु, ^{२२}निभृतः ^{२३}प्रश्रितोऽपि च ॥४३१॥

^{२४}विधेये ^{२५}विनयस्थः ^{२६}स्यादाश्रयो ^{२७}वचने स्थितः ।

^{२८}वश्यः ^{२९}प्रणयो ^{३०}धृष्टस्तु ^{३१}वियातो ^{३२}धृष्णु^{३३}धृष्णजौ ॥४३२॥

जनार, सर्वतुं अन्न भानार ॥ ४२८ ॥ शाङ्कुलः, पिशिताशी
'इन' (पु.), [शौष्कलः शि० उ०] ये २-भांस भानार. उन्म-
दिष्णुः (पु.), उन्मादसंयुतः ये २-उन्मत्त गृध्रुः (पु.), गर्धनः,
तृष्णक् 'ज', लिप्सुः (पु.), लुब्धः, अमिलायुकः अलिदायुक
॥ ४२९ ॥ लोलुपः, लोलुभः, [लालसः, लम्पटः, लोलः ये ३-शे०
१०४] ये ८-लोली, अतिलोली. लोभः, तृष्णा, लिप्सा, वशः,
स्पृहा, काङ्क्षा, आशंसा, गर्द्धः, वाञ्छा, आशा, इच्छा, इहा-
ईहः, तद् 'प्र' (स्त्री.), मनोरथः ॥ ४३० ॥, कामः (पु. न.),
अमिलाषः [घनाया, रुचिः, ईप्सा, कामना ये ४-शे० १०४,
मनोराज्यम्, मनोगवी शि० उ०] ये १६-धृच्छा, अलिदाषा,
मनोरथ. अमिध्या, परस्वेहा, (विषमस्पृहा, विषमप्रार्थना)
ये २-पारकुं धन हरण करवानी धृच्छा, दुष्ट शुद्धिथी परधननी
धृच्छा. उद्धतः, अविनीतः, ये २-उद्धत, अविनीत विनीतः,
निभृतः, प्रश्रितः ये ३-विनयी, नम्र ॥ ४३१ ॥ विधेयः, विनयस्थः
ये २-शास्त्रना संस्कारवाणो, धृष्टियज्यी आश्रयः-साक्षणवामा तत्पर

વિલાપનો વિલસોડયાવૃષ્ટે શાલીનશારદો ।

શુભંયુઃ શુભસંયુક્તઃ સ્યાદહંયુરહંકૃતઃ ॥૪૩૩॥

કામુકઃ કામિતા કમ્પોડનુકઃ કામયિતાડમિકઃ ।

કામનઃ કમરોડમીકઃ, પચ્ચમદ્રાણુ વિપ્લુતઃ ॥૪૩૪॥

વ્યસની હર્ષમાણરુ, પ્રમના હૃદ્યમાનસઃ ।

વિકુર્વાણો વિચેતાસ્તુ, દુરન્તવિપરો મનાઃ ॥૪૩૫॥

મત્તે શૌણ્ડોત્કટભીવા, ઉત્કસ્તૂત્સુક ઉન્મનાઃ ।

ઉત્કણ્ઠિતો ડમિશસ્તે તુ, વાચ્યભારિતદૂષિતાઃ ॥૪૩૬॥

વચ્ચઃ, પ્રણેયઃ એ ૨-વશ થયેલો, આધીન થયેલો. (વિધેય વગેરે પાંચ શબ્દો એકાર્થવાળા પણ છે.) ધૃષ્ટઃ, વિચારતઃ, ધૃષ્ટ્યુઃ, ધૃષ્ટાક 'જ્ઞ' એ ૪ ધીઠો, નિર્લજ્જ, અવિનીત ॥ ૪૩૨ ॥. વીક્ષાપન્નઃ, વિલક્ષઃ એ ૨-વિસ્મયપામેલ, વિલખો. અધૃષ્ટઃ, શાલીનઃ, શારદઃ એ ૩-સરળ, લજ્જણુ શુભંયુઃ 'સ' (પુ.) શુભસંયુક્તઃ એ ૨ મોંગલિક, શુભશાલી અહંયુઃ 'સ' (પુ.), અહંકૃતઃ, (અહંકારો 'ઇન્') એ ૨ અહંકારી. ॥ ૪૩૩ ॥ કામુકઃ, કામિતા 'ત્', કમ્રઃ, અનુકઃ, કામયિતા 'ત્' (પુ.), અમિકઃ, અમીકઃ, કામનઃ, કમરઃ, [કમનઃ શિ૦ ૩૧] એ ૮ કામી. કામવાસનાયુક્ત પચ્ચમદ્રઃ, વિપ્લુતઃ ॥ ૪૩૪ ॥, વ્યસની 'ઇન્' (પુ.) એ ૩-દુતાદિકનો વ્યસની. હર્ષમાણઃ, પ્રમનાઃ 'અસ્' (પુ.) હૃદ્યમાનસઃ, વિકુર્વાણઃ એ ૪-આતંદ્રી, પ્રસન્ન મનવાળો. વિચેતાઃ 'અસ્' (પુ.), દુર્મનાઃ 'અસ્' (પુ.), અન્તર્મનાઃ 'અસ્' (પુ.), વિમનાઃ 'અસ્' (પુ.), એ ૪-દુષ્ટચિત્તવાળો ॥ ૪૩૫ ॥ મત્તઃ, શૌણ્ડઃ, ઉત્કટઃ, ક્ષીવઃ એ ૪-મત્ત, મદવાળો. ઉત્કઃ, ઉત્સુકઃ, ઉન્મનાઃ 'અ' (પુ.), સ

गुणैः प्रतीते त्वाहतलक्षणः कृतलक्षणः ।

निर्लक्षणस्तु पाण्डुरपृष्ठः सङ्कसुकौऽस्थिरे ॥४३७॥

तूष्णीशीलस्तु तूष्णीको, विवशोऽनिष्टदुष्टधीः ।

बद्धो निगडितो नद्धः, कीलितो यन्त्रितः सितः ॥४३८॥

सन्दानितः संयतश्च, स्यादुदानं तु बन्धनम् ।

मनोहतः प्रतिहतः, प्रतिबद्धो हतश्च सः ॥४३९॥

प्रतिक्षिप्तोऽधिक्षिप्तोऽवकृष्टनिष्कासितौ समौ ।

आतगन्धेऽभिभूतोऽपध्वस्ते न्यक्कृतधिकृता ॥४४०॥

उत्कण्ठित ये ४-उत्साही, आतुर, छष्ट वस्तु प्राप्त करवाभां
तत्पर. अभिशरः, वाच्यः, क्षारितः, दूषितः, [आक्षारितः-शि०
३१] ये-४-ठपका लायक, दोषापवादधी निन्दित. ॥४३६॥ आहत-
लक्षणः, कृतलक्षणः ये २-गुणोवडे प्रसिद्धि पाभेदो. निर्लक्षणः,
पाण्डुरपृष्ठ ये २-निर्गुणी. संकसुकः, अस्थिरः, ये २-अस्थिर,
अपण. ॥४३७॥ तूष्णीशीलः, तूष्णीकः ये २-भूंगो. विवशः, अनिष्ट-
दुष्टधीः (यु.) ये २-अराण बुद्धिवाणो. बद्धः, निगडितः, नद्धः,
कीलितः, यन्त्रितः, सितः ॥४३८॥, सन्दानितः, संयतः ये ८-
अंधायेदो, डेही. उदानम्, बन्धनम्, ये २-अंधन. मनोहतः, प्रति-
हतः, प्रतिबद्धः, हतः ये ४-निराश, ना उमेद थयेदो ॥४३९॥, प्रति-
क्षिप्तः, अधिक्षिप्तः ये २-तिरस्कार पाभेदो. अवकृष्टः, निष्कासितः,
(निरक्षारितः) ये २-अडार अढेल. आतगन्धः, अभिभूतः ये
२-परासव पाभेद. अपध्वरतः, न्यक्कृतः, चिक्कृतः ये ३-
धिक्कारायेदो (आतगन्ध वणेरे पांथ अन्यना मतथी अकार्यक-

निकृतस्तु विप्रकृतो, न्यक्कारस्तु तिरस्किया ।

परिभावो विप्रकारः, परा-पर्यमितो भवः ॥४४१॥

अत्याकारो निकारश्च, विप्रलब्धस्तु वञ्चितः ।

स्वप्नक् शयालुर्निद्रालुर्धूर्णिते प्रचलायितः ॥४४२॥

निद्राणः शयितः सुप्तो, जागरूकस्तु जागरी ।

जागर्या स्याज्जागरणं, जागरा जागरोऽपि च ॥४४३॥

विष्वगञ्चति विष्वद्वद्, देवद्वद् देवमञ्चति ।

सहाञ्चति तु सप्रथद् स्यात्, तिर्यद् पुनस्तिरोऽञ्चति ॥४४४॥

संशयालुः संशयिता, गृहयालुर्ग्रहीतरि ।

पतयालुः पातुकः स्यात्, समौ रोचिष्णुरोचनौ ॥४४५॥

वाणा छे). ॥४४०॥ निकृतः, विप्रकृतः, ऐ २-आंभो पडेत्वे।

न्यक्कारः, तिरस्किया, परिभावः, विप्रकारः, परामवः, परिभवः,

अभिभवः ॥४४१॥ अत्याकारः, निकारः ऐ ६-पराभव, तिरस्कार.

विप्रलब्धः, वञ्चितः ऐ २-ठगाथेत्वे। स्वप्नक् 'ज्', शयालुः,

निद्रालुः ऐ ३-उंघनार, शयन करनार. धूर्णितः, प्रचलायितः ऐ

२-भेहां भेहां उंघनार ॥४४२॥ निद्राणः, शयितः, सुप्तः ऐ ३ सूतेत्वे।

जागरूकः, जागरी 'इन्' (पु.) [जागरिता 'त्' शि० ३९] ऐ २-

जगनार जागर्या, जागरणम्, जागरा, जागरः ऐ ४-उल्लगदो.

॥४४३॥ विष्वद्वद् 'च्' (वि.), -विश्वद्वद् सर्व तरङ्ग जनार,

सर्वव्यापके, सर्वने पूजनार देवद्वद् 'च्' (वि.)-देवपूजके सप्रथद् 'ञ्च्' (वि.)साथे जनार तिर्यद् 'च्' (वि.)-वाङ्गे आलनार. ॥४४४॥ संशयालुः, संशयिता 'त्' (वि.), [सांशयिकः शि० ३९] ऐ २ संशयवाणो.

દક્ષિણાર્હસ્તુ દક્ષિણ્યો, દક્ષિણીયોઽથ દણ્ડિતઃ ।

દાપિતઃ સાધિતો ઽર્ચ્યરુઃ, પ્રતીક્ષ્યઃ પૂજિતેઽર્હિતઃ ॥૪૪૬॥

નમસ્યિતો નમસિતોઽપચિતાવઞ્ચિતોઽર્ચિતઃ ।

પૂજાઽર્હણા સપર્યાઽર્ચા, ઉપહારવલી સમૌ ॥૪૪૭॥

વિક્લ્વો વિહ્વલઃ સ્થૂલઃ, પીવા પીનશ્ચ પીવરઃ ।

ચક્ષુષ્યઃ સુમગો દ્રેષ્યોઽક્ષિગતો ઽથાંસલો વલી ॥૪૪૮॥

નિર્દિગ્ધો માંસલશ્ચોપચિતો ઽથ દુર્વલઃ કૃશઃ ।

ક્ષામઃ ક્ષીણસ્તનુરઘાતસ્તલિનાઽર્માસપેલવાઃ ॥૪૪૯॥

મૃદ્યાલુઃ (વિ.) ગ્રહીતા 'ત્' (પુ.) એ ૨-ગ્રહણ કરનાર. પત્યાલુઃ (વિ.), પાતુકઃ એ ૨-પડનાર રોચિણ્યુઃ (વિ.), રોચનઃ એ ૨-રુચિ-વાળો, કાન્તિવાળો ॥૪૪૫॥. દક્ષિણાર્હઃ, દક્ષિણ્યઃ, દક્ષિણીયઃ એ ૩-દક્ષિણીને યોગ્ય દણ્ડિતઃ, દાપિતઃ, સાધિતઃ એ ૩-૧ દંડાયેલો, ૨ ધનાદિ આપી વશ કરાયેલો અર્ચ્યઃ, પ્રતીક્ષ્યઃ એ ૨-પૂજ્ય. પૂજિતઃ, અર્હિતઃ ॥ ૪૪૬ ॥, નમસ્યિતઃ, નમસિતઃ, અપચિતઃ, અઞ્ચિતઃ, અર્ચિતઃ, [અપચાયિતઃ શિ૦ ૩૨] એ ૭-પૂજ્યેલો. પૂજા, અર્હણા, સપર્યા, અર્ચા, [અપચિતિઃ (સ્ત્રી) શે૦ ૧૦૫] એ ૪-પૂજા. ઉપહારઃ, વલિઃ (પુ. સ્ત્રી.) એ ૨-ખલિહાન, પૂજની સામગ્રી. ॥ ૪૪૭ ॥ વિક્લ્વઃ, વિહ્વલઃ એ ૨-ભયભીત, મુઝાયેલો. સ્થૂલઃ, પીવા 'અન્' (પુ.) પીનઃ, પીવરઃ એ ૪ સ્થૂલ, જાડું. ચક્ષુષ્યઃ, સુમગઃ એ ૨-આંખને ગમે તેવો, રૂપાળો. દ્રેષ્યઃ, અક્ષિ-ગતઃ એ ૨-દ્રેષ્યેયોગ્ય. અંસલઃ, વલી 'ઇન્' (પુ.) ॥ ૪૪૮ ॥, નિર્દિગ્ધઃ, માંસલઃ, ઉપચિતઃ (વલવાન્ 'વત્') એ ૫-ખલવાન,

પિચિ^૧ણ્ડલો વૃહ^૨ત્કુક્ષિ^૩સ્તુન્દિ^૪તુન્દિક^૫તુન્દિલાઃ ।

ઉદર્યુદરિ^૬લે વિ^૭સ્ત્રવિ^૮સ્ત્રુવિ^૯ત્રા અનાસિકે ॥૪૫૦॥

નતનાસિકે^૧અવનાટો^૨અવટીટો^૩અવઘટો^૪અપિ ચ^૫ ।

સુરણા^૧સ્તુ સુરણસો^૨, નઃશુદ્રઃ^૩ શુદ્રનાસિકઃ^૪ ॥૪૫૧॥

સુરણાઃ^૧ સ્યાત્ સુરણસઃ^૨, ડન્નસસ્તૂપ્રનાસિકઃ^૩ ।

પદ્મગુઃ^૧ શ્રોણઃ^૨ સ્વલતિસ્તુ^૩, સ્વલ્વાટ એન્દ્રલુપ્તિકઃ^૪ ॥૪૫૨॥

શિપિવિષ્ઠો^૧ વમ્બુરથઃ^૨, કાણઃ^૩ કનન એકદક્^૪ ।

પૃથ્વિરલપતનો^૧ કુબ્જે^૨, ગડુલઃ^૩ કુકરે^૪ કુણિઃ^૫ ॥૪૫૩॥

પુષ્ટ દુર્વલઃ, કૃશઃ, ક્ષામઃ, ક્ષીણઃ, તનુઃ, છાતઃ, તલિનઃ, અમાંસઃ, પેલવઃ એ ૮ દુબળે, કૃશ. ॥ ૪૪૯ ॥ પિચિણ્ડલઃ, વૃહત્કુક્ષિઃ, તુન્દી 'ઇન્' (પુ), તુન્દિકઃ, તુન્દિલઃ, ઉદરી 'ઇન્' ઉદરિલઃ, [તુન્દિમઃ, ઉદરિષ્ શિ૦ ૩૨] એ ૭-સોટા પેટવાળો. વિસ્ત્રઃ, વિસ્ત્રુઃ (પુ.), વિત્રઃ, અનાસિકઃ એ ૪ નાક વિનાનો. ॥ ૪૫૦ ॥ અવનાટઃ, અવટીટઃ, અવઘટઃ (નતનાસિકઃ, ચિપિટનાસિકઃ) [ચિપિટઃ, નમ્રનાસિકઃ શે૦ ૧૦૫] એ ૩ ચપટા નાકવાળો, ચીઓ, સુરણાઃ 'અસ્' (પુ.), સુરણસઃ એ ૨-તીણા નાકવાળો, ગધેકાના જેવા નાકવાળો. નઃશુદ્રઃ, શુદ્રનાસિક એ ૨-નાના નાકવાળો શુદ્ર નાકવાળો ॥ ૪૫૧ ॥ સુરણાઃ 'અસ્' (પુ.), સુરણસઃ, (વિકટધોળઃ) એ ૨-તીક્ષ્ણ નાકવાળો, પશુની ખરી જેવા નાકવાળો. ડન્નસઃ, ડગ્રનાસિકઃ એ ૨-ઊંચી નાસિકાવાળો. પદ્મગુઃ (પુ.), શ્રોણઃ [પદ્મગુલઃ, પીઠસર્પી 'ઇન્' શે૦ ૧૦૫] એ ૨-પાગળો સ્વલતિઃ (પુ.), સ્વલ્વાટ, એન્દ્રલુપ્તિકઃ ॥ ૪૫૨ ॥, શિપિવિષ્ઠઃ, વમ્બુઃ (પુ.), [સ્વલતઃ શિ૦ ૩૨] એ ૫-ટાલીઓ. કાણઃ,

નિ^૧ર્લ^૨ર્વઃ^૩ સ્વ^૪દનઃ^૫ સ્વ^૬ર્વઃ^૭, સ્વ^૮ર્વશા^૯સ્વ^{૧૦}શ્ચ વામનઃ^{૧૧} ।

અ^{૧૨}કર્ણ^{૧૩} ઇ^{૧૪}ડો^{૧૫} વ^{૧૬}ધિરો^{૧૭}, દુ^{૧૮}શ્વર્મા^{૧૯} તુ દ્વિ^{૨૦}નન્નકઃ^{૨૧} ॥૪૫૪॥

વ^{૨૨}ણ્ડ^{૨૩}શ્ચ શિ^{૨૪}પિવિ^{૨૫}ષ્ઠ^{૨૬}શ્ચ, સ્વો^{૨૭}ડસ્વો^{૨૮}રો^{૨૯} તુ સ્વ^{૩૦}જ્જકે^{૩૧} ।

વિ^{૩૨}કલા^{૩૩}ઙ્ગસ્તુ પો^{૩૪}ગણ્ડ^{૩૫} ઝ^{૩૬}ર્ધ્વજ્ઞ^{૩૭}રૂ^{૩૮}ર્ધ્વજા^{૩૯}નુકઃ^{૪૦} ॥૪૫૫॥

ઝ^{૪૧}ર્ધ્વજ્ઞ^{૪૨}ચા^{૪૩}પ્યથ પ્ર^{૪૪}જ્ઞ^{૪૫}પ્રજ્ઞો^{૪૬} વિ^{૪૭}રલજા^{૪૮}નુકે^{૪૯} ।

સં^{૫૦}જ્ઞ^{૫૧}સંજ્ઞો^{૫૨} યુ^{૫૩}તજા^{૫૪}નો^{૫૫}, વ^{૫૬}લિનો^{૫૭} વ^{૫૮}લિમઃ^{૫૯} સમો^{૬૦} ॥૪૫૬॥

કનનઃ, પકલ્ક 'ચ' (પકાક્ષઃ) એ ૩-કાણો, એકાક્ષ. પૃથ્તિઃ (પુ.), અલ્પતનુઃ, [કિરાતઃ શે૦ ૧૦૫] એ ૨-નાના શરીરવાળો. કુબ્જઃ, ગાંડલઃ [ન્યુજઃ શિ૦ ૩૨] એ ૨-કૂબડો, કુબ્જ. કુકરઃ, કુણિઃ એ ૨-કૂઠો, હાથની ખોડવાળો. ॥૪૫૩॥ નિર્લર્વઃ, સ્વદનઃ, સ્વર્વઃ, સ્વર્વશાસ્ત્રઃ, વામનઃ [હ્રસ્વઃ શે૦ ૧૦૬] એ ૫-ઠીંગણો, વામન. અકર્ણઃ, (શ્રુતિવિકલઃ), ઇડઃ, વધિરઃ એ ૩-બહેરો. દુશ્વર્મા 'અન્' (પુ.), દ્વિનન્નકઃ ॥ ૪૫૪ ॥, વણ્ડઃ, શિપિવિષ્ઠઃ એ ૪-ખરાળ ચામડી વાળો, ખરાળ ચામડીવાળા પુરુષચિન્હવાળો. સ્વોડઃ, સ્વોરઃ, સ્વજ્જકઃ-સ્વજ્જઃ એ ૩-લંગડો. વિકલાઙ્ગઃ, પોગણ્ડ એ ૨-પાગળો, એકાધાવત્તા અંગવાળો. ઝર્ધ્વજ્ઞઃ (પુ.), ઝર્ધ્વજાનુકઃ ॥ ૪૫૫ ॥, ઝર્ધ્વજ્ઞ એ ૩-ઊંચા ઠીંચણવાળો, ઊભા રહેતાં જેના ઠીંચણુ ઊંચા રહે તે. પ્રજ્ઞઃ (પુ), પ્રજ્ઞઃ, વિરલજાનુકઃ એ ૩-વચ્ચે આતરાવાળા ઠીંચણુવાળો, ચાલતા ઠીંચણુ વચ્ચે ઘણું આંતરું રહે તે. સંજ્ઞઃ (પુ.), સંજ્ઞઃ, યુતજાનુઃ એ ૩-જોડાયેલા ઠીંચણુવાળો, ચાલતાં ઠીંચણુ જોડેલા રહે તે. વલિનઃ, વલિમઃ એ ૨-જેની ચામડી ઠીલી પડતાં કરચોલી વળી ગઈ હોય તે. ॥ ૪૫૬ ॥ ઉદયદન્ 'ત્વ' (પુ),

ઉદ્ગ્રદન્^૧ દન્તુરઃ^૨ સ્યાત્, પ્રલમ્બા^૩પદસ્તુ^૪ મુપ્કરઃ^૫ ।
 અન્વો^૬ ગતાક્ષ^૭ ઉત્પર્ય, ડન્મુલ્લો^૮ ડધોમુલ્લસ્ત્વવાદ્^૯ ॥૪૫૭॥
 મુપ્કસ્તુ^{૧૦} મુપ્કિતઃ^{૧૧} કેશી, કેશવઃ^{૧૨} કેશિકો^{૧૩}પિ ચ^{૧૪} ।
 વલિરઃ^{૧૫} કેકરો^{૧૬} વૃદ્ધનામૌ^{૧૭} તુપ્કિલતુપ્કિમૌ^{૧૮} ॥૪૫૮॥
 આમયાવ્યપદુલ્લો^{૧૯}નો, ગ્લાસ્તુવિપ્કૃત^{૨૦} આતુરઃ^{૨૧} ।
 વ્યધિતો^{૨૨} ડમ્યમિતો^{૨૩} ડમ્યાન્તો^{૨૪}, દદ્રુરોગી^{૨૫} તુ દદ્રુણઃ^{૨૬} ॥૪૫૯॥
 પામનઃ^{૨૭} કચ્છુરસ્તુલ્યો^{૨૮}, સાતિસારો^{૨૯} અતિસારકી^{૩૦} ।
 વાતકી^{૩૧} વાતરોગી^{૩૨} સ્યાત્, શ્લેષ્મલઃ^{૩૩} શ્લેષ્મણઃ^{૩૪} કફી^{૩૫} ॥૪૬૦॥

દન્તુરઃ એ ૨-બહાર નીકળેલા દાતવાળો, બોખડાંતો. પ્રલમ્બાપદઃ, મુપ્કરઃ એ ૨-લાંબા અંડવાળો અન્ધઃ, ગતાક્ષઃ, (ચક્ષુવિકલઃ), [અનેડમૂકઃ શે ૦ ૧૦૬] એ ૨-આંધળો ઉત્પર્યઃ, ડન્મુલ્લઃ એ ૨- ઊંચા મુખવાળો અધોમુલ્લઃ, અવાદ 'ચ', [ન્યુક્તઃ શે ૦ ૧૦૬] એ ૨-નીચા મુખવાળો ॥ ૪૫૭ ॥ મુપ્કઃ, મુપ્કિતઃ એ ૨-મૂંડાયેલા. કેશી 'ઇન્' (યુ.), કેશવઃ, કેશિકઃ એ ૩-વાળવાળો, કેશવાળો, વલિરઃ, કેકરઃ એ ૨-ત્રાંસી આંખવાળો. વૃદ્ધનામિઃ, તુપ્કિલઃ, તુપ્કિમઃ એ ૩-મોટા પેટવાળો ॥ ૪૫૮ ॥ આમયાવી 'ઇન્' (યુ.) અપદુઃ, ગ્લાન, ગ્લાનુઃ, વિકૃતઃ, આતુરઃ, વ્યધિતઃ, અમ્યમિતઃ, અમ્યાન્તઃ, (રોગિતઃ). એ ૬-રોગી દદ્રુરોગી 'ઇન્' 'દદ્રુરોગી' (યુ.), દદ્રુણ 'દદ્રુણઃ' એ ૨-દાહરવાળો ॥ ૪૫૯ ॥ પામનઃ, કચ્છુરઃ [પામરઃ શિ ૦ ૩૩] એ ૨-ખસ અને ખરબવાના રોગવાળો. સાતિ-સારઃ, અતિસારકી 'ઇન્' (યુ.), [અતિસારકી 'ઇન્' શિ ૦-૩૩] એ ૨ અતિસારનો રોગી, ઝાડાનો રોગી. વાતકી 'ઇન્' (યુ.), વાતરોગી 'ઇન્' (યુ.), એ ૨-વાતરોગી, વાયુરોગી, શ્લેષ્મલઃ, શ્લે-

क्लिन्ननेत्रे चिह्नचुह्नौ, पिल्लोऽथाशौयुर्गर्शसः ।

मूर्च्छिते मूर्त्तमूर्च्छालौ, सिध्मलस्तु किलासिनि ॥४६१॥

पित्तं मायुः कफः श्लेष्मा, बलाशः स्नेहभूः खटः ।

रोगो रुजा रुगातङ्को, मान्द्यं व्याधिरपाटवम् ॥४६२॥

आम आमय आकल्यमुपतापो गदः समाः ।

क्षयः शोषो राजयक्ष्मा, यक्ष्माऽथ क्षुत् क्षुतं क्षेवः ॥४६३॥

ध्मणः, कफो 'इन्' (पु), ये ३-सणेभम के कक्ष्मा रोगवाणो. ॥ ४६० ॥ क्लिन्ननेत्रः, चिह्नः, चुह्नः, पिल्लः ये ४-यीपडालरी आंभवाणो, लीनी आंभवाणो. अशौयुक् 'जू' (पु), अर्शसः ये २-छरसरोगवाणो मूर्च्छितः, मूर्त्तः, मूर्च्छालः ये ३-मूर्च्छा पाभेद, भेलान. सिध्मलः, किलासी 'इन्' (पु), ये २-श्वेत केाढना रोगवाणो ॥ ४६१ ॥ पित्तम्, मायुः (पु), [पलाशः, पल्लज्वरः, अग्निरेचकः शे० ये ३-१०६] ये २-पित्त. कफः, श्लेष्मा 'अन्' (पु), बलाशः, स्नेहभूः (स्त्री), खटः [शिङ्खानकः, खेटः शे० १०७] ये ५-कक्षः रोगः, रुजा, रुग् 'जू' (स्त्री), आतङ्कः, मान्द्यम्, व्याधिः (पु) अपाटवम्, ॥ ४६२ ॥ आमः-आमनम्, आमयः, आकल्यम्, उपताप, गदः ये १२-रोग. क्षयः, शोषः, राजयक्ष्मा 'अन्' (पु), यक्ष्मा 'अन्' (पु), ये ४-क्षयरोग. क्षुत् (स्त्री), क्षुतम्, क्षेवः, (छिका देश्याम्) ये ३-छीक. ॥ ४६३ ॥

कासस्तु क्षवयुः पामा, खसः कच्छूर्विचर्चिका ।

कण्डः कण्डूयनं खर्जूः, कण्डूयाऽथ क्षतं व्रणः ॥४६४॥

अरुर्गमं क्षणनुश्च, खठव्रणपदं किणः ।

श्लीपदं पादवल्मीकः, पादस्फोटो विपादिका ॥४६५॥

स्फोटकः पिटको गण्डः, पृष्ठग्रन्थिः पुनर्गडुः ।

श्चित्रं स्यात् पाण्डुरं कुष्ठं, केशघ्नं त्विन्द्रलुप्तकम् ॥४६६॥

सिध्मं किलासं त्वक्पुष्पं, सिध्मं कोठस्तु मण्डलम् ।

गलगण्डो गण्डमालो, रोहिणी तु गलाङ्कुरः ॥४६७॥

कासः, क्षवयुः (पु), अये २-आसी. पामा 'अन्' (स्त्री), पामा, खसः, कच्छूः (स्त्री), विचर्चिका अये ४ अस् कण्डूः (स्त्री), कण्डूयनम्, खर्जूः (स्त्री), कण्डूया, [कण्डूतिः (स्त्री), खर्जूतिः (स्त्री), शि० उ३] अये ४-अरण, अरण्यं. क्षतम्, व्रणः (पु.), ॥ ४६४ ॥, अरुः 'ख' (न.), ईर्नम् (पु. न.), क्षणनुः (पु), अये प-धा, व्रण, नहि रुजता धारा किणः (पु. न.)-उध, धानुं ग्रिह श्लीपदम्, पादवल्मीकम् (पु. न.) श्लीपदरोग, पगनो रोग-अये पगना रोगमां हाथीना पग जेवा पग थाय. हाथीपगो. पादस्फोटः, विपादिका अये २-पगमा थयेल झड डे झड्डी ॥ ४६५ ॥ स्फोटकः, पिटकः (त्रि), गण्डः, [विस्फोट. शि० उ३] अये ३-विस्फोटक, झड्डी. पृष्ठग्रन्थि (पु.), गडुः (पु.), अये २-पीठमां थयेली गांठ पुं. श्वित्रम्, पाण्डुरम्-श्वेतम्, कुष्ठम् अये ३-घोणो डोढरोग केशघ्नम्, इन्द्रलुप्तकम् अये २-केश अरी पडे तेवो रोग, वातरोग-विशेष. ॥ ४६६ ॥ सिध्मं 'अन्' (न.), किलासम्, त्वक्पुष्पम्, सिध्मम् अये ४-ग्रामडीना रोग, डोढरोग. कोठः, मण्डलम् (त्रि.)

ह्रिका ह्रिका च हल्लासः, प्रतिश्यायस्तु पीनसः ।

शोथस्तु श्वयथुः शोफे, दुर्नामारौ गुदाङ्कुरः ॥४६८॥

छर्दो प्रच्छर्दिका छर्दिर्वमयुर्वमनं वमिः ।

गुल्मः स्यादुदरग्रन्थिरुदावर्त्तौ गुदग्रहः ॥४६९॥

गतिर्नाडीव्रणो वृद्धिः, कुरण्डश्चाण्डवर्धने ।

अश्मरी स्यान्मूत्रकृच्छ्रे, प्रमेहो बहुमूत्रता ॥४७०॥

[मण्डलकम् शि० ३४] ये २-येकं ज्ञतनो डोढ गलगाण्डः, गण्ड-
मालः ये २ कंठभाण. रोहिणी, गलाङ्कुरः ये २-ग उभाणनो रोग,
येकं ज्ञतनो गणानो रोग. ॥४६७॥ ह्रिका, ह्रिका. हल्लासः ये
उ-हेउडी. प्रतिश्यायः, पीनसः ये २-पीनसरोग, नाडनो रोग.
सणेभम. शोथः (पु न), श्वयथुः (पु), शोफः ये ३ सोले
दुर्नामा 'अन' (पु), अशः 'अस्' (न), गुदाङ्कुरः [गुदकीलः
शि० ३४] ये उ-डरस, भसा ॥४६८॥ छर्दिः (स्त्री. न.), प्रच्छ-
र्दिका, छर्दिः 'प' (स्त्री.), वमथुः (पु), वमनम्, वमिः (स्त्री),
ये ६-डिडटी, वमन. गुल्मः (पु. न) उदरग्रन्थिः (पु.), ये २-
पेटनी गांठ, अशेल, पेटनी डाणी आणुनो भास पिड, गोणो. उदा-
वर्त्तः, गुदग्रहः ये २-भणमूत्रादि रोकवाथी थतो रोग, आङ्कुरो.
॥४६९॥ गतिः (स्त्री), नाडीव्रणः, ये २-डोडी अस्तुं प्रथु, नासुर.
वृद्धिः (स्त्री), कुरण्डः, अण्डवर्धनम् ये ३-अंउकोशनी वृद्धि.
अश्मरी, मूत्रकृच्छ्रम् ये २-मूत्राशयभा पथरीनो रोग. प्रमेहः,
बहुमूत्रता [मेहः शि० ३४] ये २-अमेह, परमीओ. ॥४७०॥

આનાદરુ વિવન્ધઃ સ્યાદ્, ગ્રહણીરુક્ પ્રવાહિકા ।

વ્યાધિપ્રમેદા વિદ્રધિમગન્દરજ્વરાદયઃ ॥૪૭૧॥

દોષજ્ઞસ્તુ મિષક્ વૈદ્ય, આયુર્વેદી ચિકિત્સકઃ ।

રોગહાર્યગદક્કારો, મેપજં તન્મૌષધમ્ ॥૪૭૨॥

મૈષજ્યમગદો જાયુશ્ચિકિત્સા સ્વપ્રતિક્રિયા ।

ઉપચર્યૌપચારૌ ચ, લઘ્વનં ત્વપતર્પણમ્ ॥૪૭૩॥

જાદ્યુલિકો વિષમિષક્, સ્વાસ્થ્યે વાર્તિમનામયમ્ ।

સહ્યારોગ્યે પદૂલ્લાધવાર્તકલ્યાસ્તુ નીરુજિ ॥૪૭૪॥

આનાદરુઃ, વિવન્ધઃ એ આડો અને પેશાખનું રોડાણું, અંધકેશ,
આંદરો. ગ્રહણીરુક્ 'જૂ' (સ્ત્રી.), પ્રવાહિકા એ ૨-આડાનો રોગ,
સંગ્રહણી વિદ્રધિઃ (પુ. સ્ત્રી.)-હાડકામાં રહેલો ભયંકર સોજો.
મગન્દરઃ એ-ભગંદર. જ્વરઃ-તાવ તેમજ અર્બુદઃ વગેરે વ્યાધિના
પ્રકારો છે. ॥ ૪૭૧ ॥ દોષજ્ઞઃ, મિષક્ 'જૂ' (પુ.), વૈદ્યઃ, આયુર્વેદો
'દન' (પુ.),-આયુર્વેદકઃ ચિકિત્સકઃ, રોગહારી 'દન' (પુ.),
અગદક્કારઃ [આયુર્વેદિકઃ શિ૦ ૩૪] એ ૭-વૈદ્ય. મેપજમ્, તન્મ્,
ઔષધમ્ (પુ. ન.) ॥ ૪૭૨ ॥ મૈષજ્યમ્, અગદઃ, જાયુઃ (પુ.), એ
૬-ઔષધ ચિકિત્સા, સ્વપ્રતિક્રિયા, ઉપચર્યા, ઉપચારઃ એ ૪-
રોગ દૂર કરવાની ક્રિયા લઘ્વનમ્, અપતર્પણમ્ એ ૨-લાંઘણુ. ॥ ૪૭૩ ॥
જાદ્યુલિકઃ, વિષમિષક્ 'જૂ' (પુ.), (વિષવૈદ્યઃ) એ ૨-વિષવૈદ્ય,
વિષવિદ્યાનો બાણકાર. સ્વાસ્થ્યમ્, વાતમ્, અનામયમ્, સહ્યમ્, આરો-
ગ્યમ્ એ ૫-આરોગ્ય, રોગરહિતપણું પદુઃ (વિ.), ઉલ્લાધિઃ, વાર્તેઃ,
કલ્યઃ, નીરુક્ 'જૂ' એ ૫-નીરોગી ॥ ૪૭૪ ॥ પાર્શ્વકઃ, સન્ધિજીવકઃ

कुसृत्या विभवाऽन्वेपी, पार्श्वकः सन्धिजीवकः ।

सत्कृत्याऽलङ्कृतां कन्यां, यो ददाति स कूकुदः ॥४७५॥

चपलश्चिकुरो नीलीरागरागु स्थिरसौहृदः ।

ततो हरिद्रारागोऽन्यः, सान्द्रस्तिग्धस्तु मेदुरः ॥४७६॥

गेहेनदी गेहेश्वरः, पिण्डीशूरोऽस्तिमान् धनी ।

स्वस्थानस्थः परद्वेषी, गोष्ठश्चोऽथापदि स्थितः ॥४७७॥

आपन्नोऽथापद् विपत्तिर्विपत् रिग्धस्तु वत्सलः ।

उपाध्यभ्यागारिकौ तु, कुटुम्बव्यापृते नरि ॥४७८॥

ये २-लाय लेनार, स धिवडे आल्लविका यदावनार, हलादी करमार.
कूकुदः [कूपदः, पारिमितः श्लो १७७]-सत्कारपूर्वक अलङ्कार पङ्क्ति-
रावी कन्यासुं दान करनार ॥ ४७५ ॥ चपलः, चिकुरः ये २-चपल
नीलीरागः, स्थिरसौहृदः, (स्थिरप्रेमा 'अन्') ये २-गाढ स्नेही
स्थिर रागवाणो. हरिद्रारागः-क्षयिक रागवाणो. सान्द्ररिग्धः, मेदुरः
ये २-अतिशय स्निग्ध, अतिशय स्नेहवाणो. ॥ ४७६ ॥ गेहेनदी
'इन्' (पु.), गेहेश्वरः, पिण्डीशूरः ये ३-धरमां शूरो. अस्तिमान्
'मत्' (वि.), धनी 'इन्' (वि.), ये २-धनवान् गोष्ठश्चः-पोतांना
स्थानमां रही जीजनो द्वेष करनार, पडोशी वगेरेतुं सारुं न देणी
शके तेवो, अदेणो. ॥ ४७७ ॥ आपन्नः-ये आपत्तिमां पडेवो,
आइतथी घरायेवो आपद्, विपत्तिः, विपद् ये ३-(स्त्री.), आपत्ति,
विपत्ति. रिग्धः, वत्सलः ये २-स्नेहवाणो. उपाधिः (पु.), अभ्या-
गारिकः, कुटुम्बव्यापृतः ये ३-कुटुम्ब पोषणु करवामां उद्यत. ॥४७८॥

जैवात्कस्तु दीर्घायुस्त्रासदायी तु शङ्कुरः ।

अधिपन्नः शरणार्थी, कारणिकः परीक्षकः ॥४७९॥

समर्थुकस्तु वरदो, ब्रातीनाः सङ्गजीविनः ।

सभ्याः सदस्याः पार्ष्णाः, सभास्ताराः समासदः ॥४८०॥

सामाजिकाः सभा संसत्, समाजः परिषद् सदः ।

पर्यत् समज्या गोष्ठ्यास्था, आस्थानं समितिर्घटा ॥४८१॥

सांवत्सरो ज्यौतिषिको, भौहूर्तिको निमित्तवित् ।

दैवज्ञगणकाऽऽदेशिज्ञानिकार्तान्तिका अपि ॥४८२॥

जैवात्कः, दीर्घायुः 'स्र' [आयुष्मान् शि० उ५] अये २-लांभी आव-
रहावाणो. त्रासदायी 'इन्' शङ्कुरः अये २-त्रास आपनार. अभि-
पन्नः, शरणार्थी 'इन्' (वि.), अये २-शरणागत, शरणार्थी. कारणिकः,
परीक्षकः, [आक्षपाटलिकः-शि० उ५] अये २-परीक्षा करनार.
॥४७९॥ समर्थुकः, वरदः अये २-वांछित आपनार, वरदान आपनार.
ब्रातीनाः (पु. थ.), संवजीविनः 'इन्' (पु. थ.), अये २-संव-संमु-
दायनी साथे रही अनेक जतनी आलुविकावडे लुवनारा. सभ्याः,
सदस्याः, पार्ष्णाः, सभास्ताराः, समासदः 'दृ' ॥ ४८० ॥, सामा-
जिकाः [परिषदाः शि० उ५] अये १-(पु. थ.) सलाजिनो. सभा,
संसद् (स्त्री.), समाजः, परिषद् (स्त्री.), सदः 'स्र' (स्त्री. न.), पर्यद्
(स्त्री.), समज्या, गोष्ठी, आस्था, आस्थानम्-आस्थानी, समितिः
(स्त्री.), घटा अये १२-सला. ॥ ४८१ ॥ सांवत्सरः, ज्यौतिषिकः,
भौहूर्तिकः, निमित्तविद्, दैवज्ञः, गणकः, आदेशी 'इन्' (वि.), क्षानी
'इन्' कार्तान्तिकः ॥४८२॥, विप्रश्निकः, ईक्षणिकः, [नैमित्तिकः,

विग्रंशिकेक्षणीको च, सैद्धान्तिकस्तु तान्त्रिकः ।

लेखकेक्षरपूर्वाः स्युश्चणजीवकचञ्चवः ॥४८३॥

वार्णिको लिपिकरश्चाक्षरन्यासे लिपिलिखिः ।

मषिधानं मषिकूपी, मलिनाम्बु मषी मसी ॥४८४॥

कुलिकारु कुलश्रेष्ठी, समिको द्यूतकारकः ।

कितवो द्यूतकृद् धूर्तोऽक्षधूर्तश्चाक्षदेविनि ॥४८५॥

दुरोदरं कैतवं च, द्यूतमक्षवती पणः ।

पाशकः प्रासकोऽक्षश्च, देवनस्तत्पणो ग्लहः ॥४८६॥

नैमित्तः, मौहूर्तः अ० ३-शि० ३६] अ० ११ न्योतिषी, द्वैवज्ञ.
सैद्धान्तिकः, तान्त्रिकः अ० २-शास्त्र ज्ञातुनार पारमेश्वर वैद्यक
अने न्योतिषादि शास्त्र ज्ञातुनार लेखकः, अक्षरचणः, अक्षरजीवकः,
अक्षरचञ्चुः (पु) ॥४८३॥, वार्णिकः, लिपिकरः-लिखिकरः, [काय-
स्थः, करणः शि० १०७] अ० ६-लेखक, लङ्घीयो. अक्षन्यासः, लिपिः
(स्त्री.), लिखिः (स्त्री.), [लिखिता शि० ३६] अ० ३-लिपि, लभाणु,
अक्षरन्यास मषिधानम्-मषीधानम्, (मषीभाजनम्), मषिकूपी-
मषीकूपी अ० २-सङ्घीनो भङ्गीयो मलिनाम्बु (न.), मषी-मषिः (पु.
स्त्री) मसी गतिः (पु. स्त्री.), [मिला शि० ३६] अ० ३-मसी, साङ्घी,
॥४८४॥ कुलिकः, कुलश्रेष्ठी 'इन्', [कुलकः शि० ३६] अ० २-
कुलवान्, नगरशेठ. समिकः, द्यूतकारकः अ० २-जुगारी, जुगार
रमाङ्गनार. कितवः, द्यूतकृद् (पु), धूर्तः, अक्षधूर्तः, अक्षदेवो
'इन्' (वि.) अ० ५ लुङ्घो, पासावडे, जुगार रमनार. ॥४८५॥ दुरो-
दरम् (पु न.), कैतवम्, द्यूतम् (पु न.), अक्षवती, पणः अ० ५-

अष्टापदः शारिफलं, शारः शारिश्च खेलनी ।

परिणायस्तु शारीणां, नयनं स्यात् सम-गतः ॥४८७॥

समाद्वयः प्राणिधूतं, व्यालग्राह्याह्निपिडकः ।

स्यान्मनोजवसस्तातुल्यः शास्ता तु देशकः ॥४८८॥

सुकृती पुण्यवान् धन्यो, मित्रयुमित्रवत्सलः ।

क्षेमङ्करो रिष्टतातिः, शिवतातिः शिवङ्करः ॥४८९॥

श्रेष्ठाष्टास्तिकः श्राद्धो, नास्तिकस्तद्विपर्यये ।

वैरङ्गिको विरोगार्हो, वीतदमस्तत्त्वकलनः ॥४९०॥

जुगार. पाशकः, प्रासकः, अक्षः, देवः ऐ-४ जुगार रमवाना यासा.
ग्लहः-ग्लहिः, (अक्षपणः) ऐ आलु उपर छोडमां भूडेदी रक्षम.
॥४८६॥ अष्टापदः (पु. न), शारिफलम् (पु. न), [शारिफलकः
शि० उ७] ऐ २-चोपाट-शेत्रं वगेरे रमवानुं आनावाणुं लुण्डं,
सोगटां गोठववा माटेनी आनांवाणी आलु. शारः (पु. स्त्री), शारिः
(पु. स्त्री.), खेलनी ऐ ३-शेत्रं वगेरेनी सोगडी. परिणायः-
यासा प्रमाणे सोगटां इश्ववां ते ॥४८७॥ समाद्वयः, प्राणिधूतम्
ऐ २-प्राणिधूत, इडडा वगेरे प्राणिआने सरत करी लडाववा ते.
व्यालग्राही 'इन' (वि.) आह्निपिडकः-'अह्निपिडकः' ऐ २-
गारुडी, वाही, सूर्य पडडनार. मनोजवसः, तातुल्य [मनोजव शि०
उ७] ऐ २-पितातुल्य (डडा वगेरे) शारता 'तृ' (वि.), देशकः ऐ
२-शासन करनार. ॥४८८॥ सुकृती 'इन' (वि.), पुण्यवान् 'वत्'
(वि.), धन्यः ऐ ३-पुण्यशाणी. मित्रयुः (पु), मित्रवत्सलः ऐ
२-मित्र उपर प्रेम राखनार. क्षेमङ्करः, रिष्टतातिः (वि.), शिव-

प्रणाव्योऽसंगतोऽन्वेष्टाऽनुपधय सहः क्षमः ।

शक्तः प्रभूष्यभूतात्तस्त्वाविष्टः शिथिलः श्लथः ॥४९१॥

संवाहकोऽङ्गमर्दः स्थान्नष्टवीजस्तु निष्कलः ।

आसीन उपविष्टः स्यादूर्ध्व ऊर्ध्वन्दमः स्थितः ॥४९२॥

अध्वनीनोऽध्वगोऽध्वन्यः, पान्थः पथिकदेशिकौ ।

प्रवासी तद्वणो हारिः, पाथेयं शम्बलं समे ॥४९३॥

तातिः (वि.), शिवङ्करः अये ४-उदयाणु करनार. ॥४८८॥ अश्वालेः
(वि.), आस्तिकः, आश्वः अये ३-अश्वावाणो, आस्तिकः नास्तिकः
अये अश्वारहित-नास्तिकः, वैरङ्गिकः, विरागाहः अये २-वैराग्यनेयोऽय.
वीतदम्भः, अकल्कनः अये २-हंलविनानो, अमायावी, सरण. ॥४८९॥
प्रणाव्यः, असम्मतः अये २ विरुद्ध. अन्वेष्टा 'तु' (वि.), अनुपदी
'इन्', (वि.), अये २-पाछण जनार, शोधनार. सहः, क्षमः, शक्तः,
प्रभूष्यः (वि.), [समर्थः, अलम्भूष्यः शेष १०८, प्रभविष्युः शेष
३७] अये ४-समर्थः, सहनशील. भूतात्तः, आविष्टः अये २-भूतत्रस्त
शिथिलः, श्लथः अये २ ढीलो ॥४९०॥ संवाहकः, अङ्गमर्दः अये २-
अङ्ग मर्दन करनार. नष्टवीजः, निष्कलः अये २-सत्वरहित, वीर्य-
रहित. आसीनः, उपविष्टः अये २-जेठेलो ऊर्ध्वः, ऊर्ध्वन्दमः, स्थितः
अये ३-जेठेलो. ॥४९१॥ अध्वनीनः, अध्वगः, अध्वन्यः, पान्थः,
पथिकः, देशिकः, प्रवासी 'इन्' (वि.) अये ७-मुसाइर. हारिः (स्त्री.),
पथिकसार्थः अये २-मुसाइरनो समुदाय. पाथेयम्, शम्बलम् (पुं न.)
अये लातु ॥४९३॥ जङ्घालः, अतिजवः अये २-वेगवाणो. जङ्घाकरिकः,

जङ्घालोऽतिजयो जङ्घाकरिको जाङ्घिको जयो ।

जवनस्त्वरितो वेगो, रयो रंहस्तरः स्यदः ॥४९४॥

जयो वाजः प्रसरश्च, मन्दगामी तु मन्थरः ।

कामंगाम्यनुकामीनोऽत्यन्तीनोऽत्यन्तगामिनि ॥४९५॥

सहायोऽभिचरोऽनोश्च जीविनामि-चर-प्लवाः ।

सेवकोऽथ सेवा भक्तिः, परिचर्या प्रसादना ॥४९६॥

शुश्रूषाऽऽराधनोपास्तिर्वरिवस्यापरीष्टयः ।

उपचारः पदातिस्तु, पत्तिः पद्गः पदातिकः ॥४९७॥

जाङ्घिकः [जङ्घाकरः शि० उ८] अ० २-अपीअो. जयो 'इन्' (वि.), जवनः, त्वरितः अ० ३-घणु वेगवाणो (जङ्घालः थी त्वरितः सुधीना शुण्हो अ० ३-घणु वेगवाणो पणु छे.) वेगः, रयः, रंहः 'स्' (न.), तरः 'स्' (न.) स्यदः ॥४९४॥, जवः, वाजः, प्रसरः अ० ८-वेण मन्दगामी 'इन्' (वि.), मन्थरः अ० २-धीमे आलनार. कामंगामी 'इन्' (वि.) अनुकामीनः अ० २ रवेअण्णायारी. अत्यन्तीनः, अत्यन्तगामी 'इन्' (वि.) अ० २-घणु आलनार. ॥४९५॥ सहायः, अभिचरः, अनुजीवो 'इन्' (वि.), अनुगामी 'इन्' (वि.), अनुचरः, अनुप्लवः, सेवकः, [अनुगः शि० उ८] अ० ७-सेवक, पाण्ण आलनार. सेवा, भक्तिः (स्त्री.), परिचर्या, प्रसादना ॥४९६॥, शुश्रूषा, अराधना, उपास्तिः (स्त्री.), वरिवस्या, परीष्टिः (स्त्री.), उपचारः, [पर्येषणा, उपासना शि० उ८] अ० १०-सेवा, लक्षित. पदातिः (पु.), पत्तिः (पु.) पद्गः, पदातिकः ॥४९७॥, पदातिकः, पदाचारी 'इन्' (वि.), 'पादाजिः,

^५पादातिकः ^६पादचारी, ^७पदाजिपदिकावपि ।

सरः ^१पुरोऽग्रतोऽग्रेभ्यः, ^२पुरस्तो ^४गम-^५गामि-^६गाः ॥४९८॥

^७प्रष्टोऽथावेशिकाऽऽगन्तू, ^८प्राधूणोऽभ्यागतोऽतिथिः ।

^९प्राधूर्णकेऽथावेशिकमातिथ्यं ^{१०}चातिथ्येयपि ॥४९९॥

^{११}सूर्योदस्तु स सम्प्राप्तो, यः ^{१२}सूर्येऽस्तं गतेऽतिथिः ।

पादार्थः ^{१३}पाद्यमर्थार्थमर्थ्यं ^{१४}वार्थ्यं गौरवम् ॥५००॥

^{१५}अभ्युत्थानं ^{१६}व्यथकस्तु, ^{१७}स्याद् ^{१८}मर्मस्पृगरन्तुदः ।

^{१९}ग्रामेयके तु ^{२०}ग्रामीणग्राम्यौ ^{२१}लोको ^{२२}जनः ^{२३}प्रजा ॥५०१॥

पदिकः, [पादातः, पदगः शि० १०८] अथ ८-पणे आलनार, पाणो.
पुरःसरः, अग्रतःसरः, अग्रेसरः, पुरोगमः, पुरोगामी 'इन्' (वि.),
पुरोगः ॥४९८॥, प्रष्टः (अग्रेभ्यः) अथ ७-अग्रेसर, नायक. आवेशिकः,
आगन्तुः (पु.), प्राधूणः, अभ्यागतः, अतिथिः (पु.), प्राधूर्णकः,
[आतिथ्य. शि० ३६] अथ ६-भडेमान, परोक्षो, अतिथि आवेशि-
कम्, आतिथ्यम्, आतिथ्येयी (स्त्री. न.) अथ ३-भडेमानगीरी ॥४९९॥
सूर्योदः-सूर्यास्त आद आवेद भडेमान. पाद्यम्-पण धोवानुं पाण्णी.
अर्थ्यम्-पूजने भाटेनुं पाण्णी. गौरवम् ॥५००॥, अभ्युत्थानम् अथ
२-उत्था थर्धने सत्कार करवो ते. व्यथकः, मर्मस्पृक् 'श्' (वि.),
अरन्तुदः अथ ३-पीडनार. ग्रामेयकः, ग्रामीणः, ग्राम्यः अथ ३-ग्राम-
डीयो. लोकः, जनः प्रजा अथ ३-दोळ, प्रजा ॥५०१॥ आमुच्यायणः,

સ્યાદામુખ્યાયણોઽમુખ્યપુત્રઃ પ્રણ્યાતવપ્તુકઃ ।

કુલ્યઃ કુલીનોઽમિજાતઃ, કૌલેયકમહાકુલો ॥૫૦૨॥

જાત્યો ગોત્રં તુ સન્તાનોઽન્વવાયોઽમિજનઃ કુલમ્ ।

અન્વયો જનનં વંશઃ, સ્ત્રી નારી વનિતા વધૂઃ ॥૫૦૩॥

વશા સીમન્તિની વામા, વર્ણિની મહિલાઽવલા ।

યોષા યોષિત્ વિશેષાસ્તુ, કાન્તા મીરુનિતમ્બિની ॥૫૦૪॥

પ્રમદા સુન્દરી રામા, રમણી લલનાઽજ્ઞના ।

સ્વશુભેનોપમાનેન, મનોજ્ઞાદિપદેન ચ ॥૫૦૫॥

અમુખ્યપુત્રઃ, પ્રણ્યાતવપ્તુકઃ એ ૩-પ્રણ્યાત પિતાનો પુત્ર. કુલ્યઃ, કુલીનઃ, અમિજાતઃ, કૌલેયકઃ, મહાકુલઃ ॥૫૦૨॥, જાત્ય [અમિજઃ શિ૦ ૩૯] એ ૬-કુલવાન. ગોત્રમ્, સન્તાનઃ, અન્વવાયઃ, અમિજનઃ, કુલમ્, અન્વયઃ, જનનમ્, વંશઃ, [સન્તતિઃ (સ્ત્રી.) શિ૦ ૩૯] એ ૮-કુલ, વંશ. સ્ત્રી, નારી, વનિતા, વધૂઃ ॥૫૦૩॥, વશા, સીમન્તિની, વામા, વર્ણિની, મહિલા, અવલા, યોષા, યોષિત્, [મહેલી, યોષિતા શિ૦ ૩૯] એ ૧૨-સ્ત્રી, નારી. કાન્તા, મીરુઃ, નિતમ્બિની ॥૫૦૪॥ પ્રમદા, સુન્દરી, રામા, રમણી, લલના, અજ્ઞના એ ૯-વિશેષ પ્રકારની સ્ત્રીઓ. (કાન્તા-મનોહર સ્ત્રી, મીરુઃ-ખીકણ, નિતમ્બિની-સુંદર નિતંબવાળી, પ્રમદા-પ્રકૃષ્ઠ મહવાળી, સુન્દરી-સુંદર અંગવાળી, રામા-કીડા કરતી, રમણી-કીડા કરનારી, લલના-કીડાવાળી અજ્ઞના સુંદર અવયવવાળી.) પોતાના શુભૃથી, ઉપમાનથી, મનોજ્ઞ વગેરે પદોથી અવયવોના વિશેષ પ્રકારવાળી ॥૫૦૫॥ અને વિશિષ્ટ અંગ

વિરોધિતાઙ્ગકર્મા સ્ત્રી, યથા તરલલોચનાં ।
 અલસેક્ષણા મૃગાક્ષી, મત્તેભગમનાપિ ચ ॥૫૦૬॥
 વામાક્ષી સુસ્મિતાંઽસ્યાઃ સ્વં, માનલીલાસ્મરાદયઃ ।
 લીલા વિલાસો વિચ્છિન્નિવિવ્વોકઃ કિલિકિચ્ચિતમ્ ॥૫૦૭॥
 મોટાયિતં કુદ્દુમિતં લલિતં વિહતં તથા ।
 વિઞ્નમથ્રેત્યલક્ષારાઃ સ્ત્રીણાં સ્વભાવિકા દશ ॥૫૦૮॥
 પ્રાગલ્ભ્યૌદાર્યમાધુર્યશૌભાધૌરત્વકાન્તયઃ ।
 દીપ્તિશ્ચાઽયત્નજાઃ ભાવહાવહેલાસ્ત્રયોઽઙ્ગજાઃ ॥૫૦૯॥

અને ક્રિયાવાળી સ્ત્રીઓ-તરલલોચના, અલસેક્ષણા, મૃગાક્ષી, મત્તે-
 ભગમના ॥૫૦૬॥, વામાક્ષી, સુસ્મિતા, (વરારોહા, વરવર્ણિની,
 પ્રતીપદર્શિની) વગેરે શબ્દો થાય છે. માનઃ-અભિમાન, લીલા-શૃંગાર-
 ચેષ્ટા, સ્મરઃ-કામ (મનોવિલાસ-મનનો વિલાસ.) વગેરે સ્ત્રીઓનું
 ધન છે. તેથી થતાં સ્ત્રીનાં નામો-માનિની, લીલાવતી, સારવતી,
 (મનોવિલાસવતી) ઇત્યાદિ. લીલા ૧, વિલાસઃ ૨, વિચ્છિન્નિઃ (સ્ત્રી.),
 ૩ વિવોકઃ-વિવ્વોકઃ ૪, કિલિકિચ્ચિતમ્ ૫ ॥૫૦૭॥, મોટાયિ-
 તમ્-મોટાયિતમ્ ૬, કુદ્દુમિતમ્ ૭, લલિતમ્ ૮, વિહતમ્ ૯,
 વિઞ્નમઃ ૧૦-એ દશ સ્ત્રીઓના સ્વાભાવિક અલંકારો છે, ॥૫૦૮॥
 પ્રાગલ્ભ્યમ્ ૧, ઔદાર્યમ્ ૨, માધુર્યમ્ ૩ શૌભા ૪, ધૌરત્વમ્ ૫,
 કાન્તિઃ (સ્ત્રી.) ૬, દીપ્તિઃ (સ્ત્રી.), ૭-આ વગર મહેનતે પ્રાપ્ત થતાં
 સાત સાર્વિક અલંકારો. ભાવઃ ૧, હાવઃ ૨, હેલા ૩-આ ત્રણ અંગથી
 ઉત્પન્ન થતા અલંકારો છે. કંમધી અલ્પ, ઘણા અને બહુ ૪ વધારે
 શરીરના વિકારવિશેષ ૫ આ અલંકારો છે. ॥૫૦૯॥ કોપના,

સા^૧ કોપના^૨ મામિની^૩ સ્થાત્, છેકા^૪ મત્તા^૫ ચ^૬ વાણિની^૭ ।
 કન્યા^૧ કની^૨ કુમારી^૩ ચ^૪, ગૌરી^૫ તુ નગ્નિકા^૬ ડરજા^૭: ॥૫૧૦॥
 મધ્યમા^૧ તુ દપ્પરજા^૨ સ્તરણી^૩ યુવતિ^૪ શ્વરી^૫ ।
 તલુની^૬ દિક્કરી^૭ વર્યા^૮, પતિવરા^૯ સ્વયંવરા^{૧૦} ॥૫૧૧॥
 સુવામિની^૧ વધૂટી^૨ સ્વાચ્ચિરિ^૩ ણ્ટચંથ^૪ સધર્મિણી^૫ ।
 પત્ની^૬ સહચરી^૭ પાણિગૃહીતી^૮ ગૃહિણી^૯ ગૃહાઃ^{૧૦} ॥૫૧૨॥
 દારાઃ^૧ ક્ષેત્રં^૨ વધૂર્માર્યા^૩, જની^૪ જાયા^૫ પરિગ્રહઃ^૬ ।
 દ્વિતીયાઢા^૭ કલત્રં^૮ ચ^૯, પુરન્ધ્રી^{૧૦} તુ કુડુમ્બિની^{૧૧} ॥૫૧૩॥

મામિની એ ૨-કોપવાલી સ્ત્રી વાણિની-હોશિયાર અને ઉન્મત્ત સ્ત્રી. કન્યા, કની, કુમારી એ ૩-કુમારી ગૌરી, નગ્નિકા, ડરજા: 'અસુ' (સ્ત્રી.) એ ૩-ઋતુ નહિ પ્રાપ્ત થયેલી કન્યા, નવ કે દશ વર્ષની કન્યા. ॥૫૧૦॥ મધ્યમા, દપ્પરજા: 'અસુ' (સ્ત્રી.) તરુણી, યુવતિ:, ચરી, તલુની, દિક્કરી [યુવતી શિ૦ ૩૯] એ ૭-યુવાન સ્ત્રી, ઋતુ પ્રાપ્ત થયેલી સ્ત્રી. વર્યા, પતિવરા, સ્વયંવરા એ ૩-જાતે વરને પસંદ કરી પરણનાર સ્ત્રી. ॥૫૧૧॥ સુવાસિની, સ્વવાસિની, વધૂટી વધ્વટી, ચિરિણ્ટી [ચરિણ્ટી, ચિરણ્ટી, ચરણ્ટી, એ ૩-શિ૦ ૪૦] એ ૩-પરણેલી યુવાન સ્ત્રી, કંઈક યુવાની આઠ્યા પછી પરણેલી સ્ત્રી. સધર્મિણી, પત્ની, સહચરી, પાણિગૃહીતી, ગૃહિણી, ગૃહાઃ (પુ. ઇ. ન.) ॥૫૧૨॥ દારાઃ, (નિત્ય પુ. ઇ.), (દાર: -પુ. દારા- સ્ત્રી.), ક્ષેત્રમ્, વધૂઃ, માર્યા, જની, જાયા, પરિગ્રહઃ, દ્વિતીયા, કુઢા, કલત્રમ્ [કરાતી, ગૌહણી, સહધર્મિણી ॥૪૦॥, સધર્મચારિણી એ ૪-શિ૦ ૪૦, ૪૧] એ ૧૬-પત્ની, પરણેલી સ્ત્રી, સહચારિણી પુરન્ધ્રી, કુડુમ્બિની એ ૨-પુત્ર, નોકર વગેરે કુટુંબવાણી સ્ત્રી. ॥૫૧૩॥

प्रजावती^१ आतुर्जाया^२, क्षुणोः^१ स्नुषा^२ जनी^३ वधूः^३ ।

आतृवर्गस्य या^१ जाया, यातरस्ताः^१ परस्परम्^१ ॥५१४॥

वीरपत्नी^१ वीरभार्या^१, कुलस्त्री^१ कुलवालिका^१ ।

प्रेयसी^१ दयिता^३ कान्ता^३, प्राणेशा^४ वल्लभा^५ प्रिया^६ ॥५१५॥

हृदयेशा^७ प्राणसमा^८, प्रेष्ठा^९ प्रणयिनी^{१०} च सा^१ ।

प्रेयस्याद्याः^{१०} पुंसि^{११} पत्यौ^{१२}, भर्ता^{१३} सेक्ता^{१४} पतिर्वरः^{१५} ॥५१६॥

विवोढा^{१५} रमणो^{१६} भोक्ता^{१७}, रुच्यो^{१८} वरयिता^{१९} धवः^{२०} ।

जन्यास्तु^१ तस्य^१ सुहृदो^१, विवाहः^१ पाणिपीडनम्^१ ॥५१७॥

प्रजावती, आतुर्जाया आतृजाया अये २-लाघनी स्त्री, लासी. स्नुषा, जनी, वधूः [वधूटी शि० ४१] अये ३-पुत्र वधू यातरः 'क्र' (स्त्री. भ.), द्वेष्टास्त्रीयो, द्वेष्टास्त्रीयो ॥५१४॥ वीरपत्नी, वीरभार्या अये २-वीरपुरुषपत्नी स्त्री. कुलस्त्री, कुलवालिका, (कुलपालिका) अये २-कुलीन स्त्री प्रेयसी, दयिता, कान्ता, प्राणेशा, वल्लभा, प्रिया ॥५१५॥, हृदयेशा, प्राणसमा, प्रेष्ठा, प्रणयिनी [प्रेमवती शि० ४१] अये १०-वडाढी स्त्री प्रेयान् 'इयस्' (पु.), दयितः, कान्तः, प्राणेशः, वल्लभः, प्रियः, हृदयेशः, प्राणसमः, प्रेष्ठः, प्रणयी 'इन्' (पु.), भर्ता 'तृ' (पु.), सेक्ता 'तृ', पतिः (पु), वरः ॥५१६॥, विवोढा 'तृ', रमणः, भोक्ता 'तृ' रुच्यः, वरयिता 'तृ', धवः [परिणेतृ 'तृ', पाणिग्राहः, उपयन्ता 'तृ' शि० ४१-४२] अये २०-वडाढी पति, वर. जन्याः-वरना मित्रो, वरना स्नेहीयो. विवाहः, पाणिपीडनम् ॥५१७॥, पाणिग्रहणम्, उद्वाहः, उपयामः,

પાણિગ્રહણમુદ્ગ્રાહ, ઉપાત્ યામયમાવપિ ।

દારકર્મ પરિણયો, જામાતા દુહિતુઃ પતિઃ ॥૫૧૮॥

ઉપપતિસ્તુ જારઃ સ્યાદ્, મુજક્ષો ગણિકાપતિઃ ।

જમ્પતી દમ્પતી જાયાપતી માર્યાપતી સમાઃ ॥૫૧૯॥

ઉપયમઃ, દારકર્મ 'અન્' (ન.) પરિણયઃ એ ૮-વિવાહ. [જામ્બૂલ-
માલિકા-વિવાહ. વરયાત્રા, દૌન્દુમી એ ૨-વરયાત્રા. ॥૧૦૮॥
ગોપાલી, વર્ણકમ્-વિલેપન, શરીરમાં પીઠી વગેરે લગાડવી તે.
શાન્તિયાત્રા, વરનિમન્ત્રણમ્-વરતુ નિમંત્રણ. કન્દ્રાણીમહઃ, હેલિઃ
-વરનો મહોત્સવ, ડલ્હુઃ, મક્કલધ્વનિઃ-માંગલિક શબ્દ, ॥૧૦૯॥
સ્વરત્યયન્તે, પૂર્ણકલશમ્, મક્કલાક્તિકમ્ એ ૩-વિવાહમાં માંગલિક
દિવસે કલશ ભરીને કરાતી શુભ ક્રિયા. મક્કલસ્નાનમ્, શાન્તિકમ્
શાન્તિક ક્રિયામાં સુગંધિ જલવડે કરાતું સ્નાન. ॥૧૧૦॥ કરણમ્,
હસ્તલેપઃ-લગ્નસમયે હાથમાં લેપ કરવો તે. પોડનમ્, હસ્તવન્ધઃ
એ ૨-કરપીડન, પાણિગ્રહણ, હરતામેલાપ. સમવચ્ચંશઃ-કરમોચન.
વાર્તિકમ્, ધૂલિમક્તમ્-ધૂલિભક્ત, આ બધી વિવાહ પ્રસંગની
ક્રિયાઓ છે શે. ૧૦૮-૧૧૧] જામાતા 'ત્ત્વ' એ-દીકરીનો પતિ,
જમાઈ. ॥૫૧૮॥ ઉપપતિઃ (પુ.), જારઃ, એ ૨-પતિના જેવો, બર
પુરુષ. મુજક્ષઃ, ગણિકાપતિઃ એ ૨-ગણિકાનો પતિ. જમ્પતી,
દમ્પતી, જાયાપતી, માર્યાપતી એ ૪-(પુ.) પતિપત્ની, વરવહુ-
એ બન્નો ॥૫૧૯॥ ચૌતકમ્, સુદાયઃ, હરણમ્, [દાયઃ શિ. ૦૪૨]
એ ૩-લગ્ન વગેરે પ્રસંગે કરાતો ચાંદલો, પતિપત્નીને પહેરામણીમાં

યૌતકં યુતયોર્દેયં, સુદાયો હરણં ચ તત્ ।
 કૃતાભિષેકા મહિષી, મૌગિન્યોડન્યા નૃપસ્ત્રિયઃ ॥૫૨૦॥
 સૈરન્ધ્રી યાડન્યવેશ્મસ્થા, સ્વતન્ત્રા શિલ્પજીવિની ।
 અસિક્તચન્તઃપુરપ્રેખ્યા, દૂતીસંચારિકે સમે ॥૫૨૧॥
 પ્રજ્ઞા પ્રાજ્ઞી પ્રજાનત્યાં, પ્રાજ્ઞા તુ પ્રજ્ઞયાન્વિતા ।
 સ્યાદામીરી મહાશૂદ્રી, જાતિપુંયોગયોઃ સમે ॥૫૨૨॥
 પુંયુજ્યાચાર્યાચાર્યાની, માતુલાની તુ માતુલી ।
 ઉપાધ્યાયાન્યુપાધ્યાયી, ક્ષત્રિય્યૈર્ચી ચ શૂદ્રપિ ॥૫૨૩॥

મળેલું દ્રવ્ય. મહિષી-અભિષેક કરાયેલી રાજની રાણી, પટરાણી.
 મોગિન્યઃ 'ની' (સ્ત્રી. ણ) અભિષેક વિનાની રાજની રાણીઓ.
 ॥૫૨૦॥ સૈરન્ધ્રી-પારકે ઘેર રહેનારી સ્વતંત્ર અને કેશ સમારવા
 વગેરેનું શિલ્પ જાણનારી સ્ત્રી. અસિક્તો-અંતઃપુરમાં નિમાયેલી સ્ત્રી.
 દૂતી, સંચારિકા એ ૨-દૂતી ॥૫૨૧॥ પ્રજ્ઞા, પ્રાજ્ઞી, પ્રજાનતી એ-
 ૩ જાણનાર સ્ત્રી, તીક્ષ્ણ બુદ્ધિવાળી સ્ત્રી. પ્રાજ્ઞા-બુદ્ધિવાળી સ્ત્રી.
 આમીરી, મહાશૂદ્રી એ-ભરવાડની જાતિમાં ઉત્પન્ન થયેલી સ્ત્રી,
 ભરવાડની સ્ત્રી. ॥૫૨૨॥ આચાર્ય, આચાર્યાની એ ૨-આચાર્યની
 સ્ત્રી. માતુલાની, માતુલી એ ૨-મામાની, સ્ત્રી. મામી. ઉપાધ્યાયાની
 ઉપાધ્યાયી એ ૨-ઉપાધ્યાયની સ્ત્રી ક્ષત્રિયો એ ક્ષત્રિયની સ્ત્રી.
 'અર્ચી-વૈશ્યની સ્ત્રી. શૂદ્રી-શૂદ્રની સ્ત્રી ॥૫૨૩॥ આચાર્યા-સ્ત્રી

સ્વત આચાર્યા શૂદ્રા ચ, ક્ષત્રિયા ક્ષત્રિયાણ્યપિ ।

ઉપાધ્યાય્યુપાધ્યાયા સ્યાદર્યાઽર્યાણ્યો પુનઃ સમે ॥૫૨૪॥

દિધિષૂસ્તુ પુનર્મૂર્ઢિરૂઢાઽસ્યા દિધિષૂઃ પતિઃ ।

સ તુ દ્વિજોઽગ્રેદિધિષૂર્યસ્ય સ્યાત્ સૈવ ગેહિની ॥૫૨૫॥

જ્યેષ્ઠેઽનૂઢે પરિવેત્તાઽનુજો દારપરિગ્રહી ।

તસ્ય જ્યેષ્ઠઃ પરિવિત્તિર્જાયા તુ પરિવેદિની ॥૫૨૬॥

વૃપસ્યન્તી કામુકી સ્યાદિચ્છાયુકા તુ કામુકા ।

કૃતસાપત્નિકાઽધ્યૂઢાઽધિવિન્નાઽથ પતિવ્રતા ॥૫૨૭॥

આચાર્ય, વ્યાખ્યાત્રી સ્ત્રી. શૂદ્રા-શૂદ્ર જાતિમાં ઉત્પન્ન થયેલી સ્ત્રી. ક્ષત્રિયા, ક્ષત્રિયાણી એ ૨-ક્ષત્રિય જાતિમાં ઉત્પન્ન થયેલ સ્ત્રી. ઉપાધ્યાયી, ઉપાધ્યાયા એ ૨-શિક્ષિકા, ભણાવનારી સ્ત્રી 'અર્યા, અર્યાણી એ ૨-વૈશ્ય જાતિમાં ઉત્પન્ન થયેલી સ્ત્રી. ॥૫૨૪॥ દિધિષૂઃ- 'દિધિષુઃ' પુનર્મૂઃ, દ્વિરૂઢા, [દિધોષૂઃ શિ૦ ૪૨] એ ૩-ફરીથી પરણેલી, પુનર્લગ્નવાળી સ્ત્રી દિધિષૂઃ એ પુનર્લગ્ન કરેલી સ્ત્રીનો પતિ અગ્રેદિધિષૂઃ-પુનર્લગ્ન કરેલી સ્ત્રીનો પતિ જે બ્રાહ્મણ હોય તો તે. ॥૫૨૫॥ પરિવેત્તા 'વ' (પુ) મોટો ભાઈ ન પરણેલો હોય ત્યારે પરણેલો નાનો ભાઈ. પરિવિત્તિઃ (પુ.) નાનો ભાઈ પરણેલો છતાં કુંવારો મોટો ભાઈ. પરિવેદિની-એ મોટો ભાઈ નહિ પરણેલો છતાં પરણેલ નાનાભાઈની સ્ત્રી ॥૫૨૬॥ વૃપસ્યન્તી, કામુકી એ ૨-મૈથુનની ઇચ્છાવાલી સ્ત્રી. કામુકા સામાન્ય ધનાદિકની ઇચ્છાવાળી સ્ત્રી. કૃતસાપત્નિકા, અધ્યૂઢા, અધિવિન્ના એ ૩-આદ્ય સ્ત્રી, પહેલી પરણેલી સ્ત્રી. પતિવ્રતા ॥૫૨૭॥, પક્ષપત્ની, સુચરિત્રા, સાધ્વી, સતી

૧૬૫૮૧ સુચરિત્રા, સાધ્વી સત્યસતીત્વરી ।
 પુંશ્ચલી ચર્પણી વન્ધવ્યવિનીતા ચ પાંસુલા ॥૫૨૮॥
 સ્વૈરિણી કુલટા યાતિ, યા પ્રિયં સાંઝમિસારિકાં ।
 વયસ્યાલિઃ સંઘી સંઘ્રીચ્યશિશ્વી તુ શિશું વિના ॥૫૨૯॥
 પતિવત્ની જીવત્પતિર્વિશ્વસ્તા વિધવા સમે ।
 નિર્વીરા નિષ્પતિસુતા, જીવત્તોકા તુ જીવસૂઃ ॥૫૩૦॥
 નરયત્પ્રસૂતિકા નિન્દુઃ, સમશ્રુર્નરમાલિની ।
 કાત્યાયની ત્વર્ધવૃદ્ધા, કાપાયવસનાઽધવા ॥૫૩૧॥

એ ૫-પતિવ્રતા સ્ત્રી. અસતી, સ્ત્વરી, પુંશ્ચલી, ચર્પણી, વન્ધકી, અવની-
 તા, પાંસુલા ॥૫૨૮॥, સ્વૈરિણી, કુલટા [કુલટા, વન્ધુદા, કલકૂળિકા,
 ચર્પણી, લાઞ્છની ખણ્ડશીલા, મદનમાલિકા ॥૧૧૨॥ ત્રિલોચના, મનો-
 હારી એ ૬-શેઠ ૧૧૨-૧૧૩] એ ૬-અસતી, કુલટા. અમિસારિકા-
 કામની ઇચ્છાથી પ્રિય પાસે જનારી સ્ત્રી. વયસ્યા, આલિઃ, સંઘી,
 સંઘ્રીચો એ ૪-સખી. અશિશ્વી-પુત્ર વિનાની સ્ત્રી ॥૫૨૯॥ પતિ-
 વત્ની, જીવત્પતિ, [જીવત્પત્ની શિઠ ૪૨] એ ૨-સધવા સ્ત્રી. વિશ્વસ્તા,
 વિધવા એ ૨-વિધવા સ્ત્રી નિર્વીરા, નિષ્પતિસુતા [અવોરા શિઠ
 ૪૩] એ ૨-પુત્ર વિનાની વિધવા સ્ત્રી જીવત્તોકા, જીવસૂઃ (સ્ત્રી),
 જેની સતતિ જીવતી રહેતી હોય તેવી સ્ત્રી. ॥૫૩૦॥ નિન્દુઃ (સ્ત્રી),
 જેની સતતિ મરી જતી હોય તેવી સ્ત્રી. સમશ્રુઃ, નરમાલિની
 [પાલિઃ શેઠ ૧૧૩] એ ૨-દાઢી-મૂછવાળી સ્ત્રી કાત્યાયનો-આધે-
 ડવયની કપાયવર્ણનાં વસ્ત્ર ધારણ કરનારી વિધવા [રણ્ડા, વિધવા
 શિઠ ૪૩ વિધવા સ્ત્રી.] ॥૫૩૧॥ શ્રવણા, મિશ્રુકી, મુણ્ડા, [મિશ્રુણી

श्रवणा भिक्षुकी मुण्डा, पोटा तु स्त्री वृलक्षणा ।

साधारणस्त्री गणिका, वैश्या पण्यपणाङ्गना ॥५३२॥

भुजिष्या लज्जिका रूपाजीवा वारवधूः पुनः ।

सा वारमुख्याथ चुन्द्री कुट्टनी शम्भली सभाः ॥५३३॥

पोटा वोटा च चेटी च, दासी च कुटहारिका ।

नन्ना तु कोटवी वृद्धा, पलिकन्यथ रजस्वला ॥५३४॥

पुष्पवत्यधिरात्रेयी, स्त्रीधर्मिणी मलिन्यवीः ।

उदक्या ऋतुमती च, पुष्पहीना तु निष्कला ॥५३५॥

शे० ११३, अमणा [शि० ४३] ये ३- साध्वी, लिक्षुणी. पोटा-
पुरुषनां लक्षणवाणी स्त्री. साधारणस्त्री, गणिका, वैश्या, पण्यपणाङ्गना,
पणाङ्गना ॥५३२॥, भुजिष्या, लज्जिका, रूपाजीवा [खगालिका
११३॥, वारवाणिः, कामलेखा, क्षुद्रा ये ४-शे० ११३-११४] ये
८-वैश्या वारवधूः, वारमुख्या ये २-सेवाना कामभां निभायेली
वैश्या. षोडशवडे आदर करयेली वैश्या चुन्द्री, कुट्टनी, शम्भली
ये ३-कुट्टणी, परस्त्री, पुरुषनो संयोग भेणवी आपनारी स्त्री. ॥५३३॥
पोटा, वोटा, चेटी, दासी, कुटहारिका, [गणेरुका, वडवा, कुम्भ-
दासी ये ३-शे० ११४] ये ५ दासी नन्ना-नन्निका, कोटवी ये
२-अस्त्री. पलिको ये वृद्ध स्त्री रजस्वला ॥५३४॥ पुष्पवती,
अधिः, आत्रेयी, स्त्रीधर्मिणी, मलिनो, अवीः, उदक्या, ऋतुमती
[पुष्पिता शि० ४३] ये ६-रजस्वला स्त्री, ऋतुवाणी स्त्री पुष्प-
हीना, निष्कला ये २-ऋतु विनानी स्त्री ॥५३५॥ राका-रजस्वला

१ राका तु सरजाः कन्या, स्त्रीधर्मः पुष्पमार्चवम् ।

४ रजस्तत्कालस्तु ऋतुः, सुरतं मोहनं रतम् ॥५३६॥

५ संवेशनं संप्रयोगः, सम्भोगश्च रहो रतिः ।

९ ग्रान्यधर्मो निधुवनं, कामकेलिः पशुक्रिया ॥५३७॥

१३ व्यवायो मैथुनं स्त्रीपुंसौ द्वन्द्वं मिथुनं च तत् ।

अन्तर्वत्नी गुर्विणी स्याद्, गर्भवत्युदरिण्यपि ॥५३८॥

५ आपन्नसत्त्वा गुर्वी च, श्रद्धालुर्दोहदान्विता ।

विजाता च प्रजाता च, जाताऽपत्या प्रसूतिका ॥५३९॥

कन्या. स्त्रीधर्मः, पुष्पम्, आर्चवम्, रजः 'स्त्र' (न.) [कुसुमम् शि० ४४] अत्र ४-स्त्री रज. ऋतुः (पु) रजसूनोऽक्ष. सुरतम्, मोहनम्, रतम् ॥५३६॥, संवेशनम्, सम्प्रयोगः, सम्भोगः, रहः 'स्त्र' (न.) रतिः (स्त्री.), ग्रान्यधर्मः, निधुवनम्, कामकेलिः (स्त्री.), पशु-क्रिया ॥५३७॥, व्यवायः, मैथुनम्, [पशुधर्मः शि० ४४] अत्र १४-मैथुनं, कामकीडा. स्त्रीपुंसौ (द्वि. व.) द्वन्द्वम्, मिथुनम् अत्र ३-स्त्री पुरुषतु जेडतुं अन्तर्वत्नी, गुर्विणी, गर्भवती, उदरिणी ॥५३८॥ आपन्नसत्त्वा, गुर्वी अत्र ६-गर्भवती स्त्री. श्रद्धालुः (स्त्री.), दोह-दान्विता अत्र २-दोहदवाणी स्त्री गर्भनाप्रलावथी दोहद उत्पन्न-थयेद स्त्री. विजाता, प्रजाता, जातापत्या, प्रसूतिका अत्र ४-सुवा-वडी स्त्री, प्रसूता स्त्री. ॥५३९॥ गर्भः, गरभः, भ्रूणः, दोहदलक्षणम्, अत्र ४-गर्भ. गर्भशयः, जरायुः (पु), उल्बम् (पु. न.) अत्र ३-

गर्भश्च^२ गर्भो भूषो, दोहदलक्षणं च सः ।
 गर्भाशयो जरायू^२ल्वे, कललो^२ल्वे पुनः समे ॥५४०॥
 दोहदं दोहदं श्रद्धा, लालसा^४ सूतिमासि तु ।
 वैजननो^२ विजननं, प्रसवो^२ नन्दनः पुनः ॥५४१॥
 उद्वहोऽङ्गात्मजः^३ सूनुस्तनयो^४ दारकः सुतः ।
 पुत्रो^३ दुहितरि^३ स्त्रीत्वे, तौकापत्यप्रसूतयः^२ ॥५४२॥
 तुक् प्रजोमयो^३ भ्रात्रीयो, भ्रातृव्यो^३ भ्रातुरात्मजे ।
 स्वस्त्रीयो^३ भागिनेयश्च, जामेयः कुतपश्च सः ॥५४३॥

गर्भाशय, गर्भस्थान. कललम् (पु. न.) उल्वम् (पु. न.) अथ २-
 शुके अने रुधिरतुं मिश्रण, गर्भवेष्टन अर्भ. ॥५४०॥ दोहदम्
 (पु. न.), दोहदम्, श्रद्धा, लालसा (पु. स्त्री.) अथ ४-दोहद.
 सूतिमासू-‘सूतिमासः’, वैजननः अथ २-प्रसव भास, गर्भानो छेदो
 भास विजननम्, प्रसवः अथ २-प्रसव, जन्म. नन्दनः ॥५४१॥
 उद्वहः, अङ्गजः, आत्मजः, सूनुः (पु.), तनयः, दारकः, सुतः, पुत्र,
 [कुलधारकः ॥११४॥, दायादः, द्वितीयः अथ ३-शे० ११४-११५]
 अथ ६-पुत्र नन्दनो, उद्वहा, अङ्गजा, आत्मजा, सूनुः (स्त्री.), तनया,
 दारिका, सुता, पुत्री, दुहिता ‘तु’ [धीदा, समर्धुका, देहसञ्च-
 रिणी अथ ३-शे० ११५] अथ १०-पुत्री. तोकम्, अपत्यम्, प्रसूतिः
 (स्त्री.), ॥५४२॥ तुक्, प्रजा, [सन्तानः, सन्ततिः शे० ११५]
 अथ ५-सन्तति, छेदकं. भ्रात्रीयः, भ्रातृव्यः अथ २-भ्रात्रीजे. स्वस्त्रीयः
 भागिनेयः, जामेयः, कुतपः अथ ४-भाषेज्. ॥५४३॥ नता ‘तु’ (पु.),

नप्ता पौत्रः पुत्रपुत्रो, दौहित्रो दुहितुः सुतः ।

प्रतिनप्ता प्रपौत्रः स्यात्, तत्पुत्रस्तु परम्परः ॥५४४॥

पैतृष्वसेयः स्यात् पैतृष्वस्त्रीयस्तुक् पितृष्वसुः ।

मातृष्वस्त्रीयस्तुक् मातृष्वसुर्मातृष्वसेयवत् ॥५४५॥

विमातृजो वैमात्रेयो, द्वैमातुरो द्विमातृजः ।

सत्यास्तु तनये सांमातुरवद् भाद्रमातुरः ॥५४६॥

सौभागिनेयकानीनो, सुभगाकन्ययोः सुतौ ।

पौनर्मवपारस्त्रैण्यौ पुनर्भूपरस्त्रियोः ॥५४७॥

पौत्रः, पुत्रपुत्रः अे ३-पुत्रनो पुत्र, पौत्र दौहित्रः, [नप्ता 'तृ' शे० ११६] द्विकरीनो द्विकरे. प्रतिनप्ता 'तृ' (पु.), प्रपौत्रः अे २-पौत्रनो पुत्र, पुत्रना पुत्रनो पुत्र परम्परः-प्रपौत्रनो पुत्र ॥५४४॥ पैतृष्वसेयः पैतृष्वस्त्रीयः अे २-इष्टिनो द्विकरे मातृष्वस्त्रीयः मातृष्वसेयः अे २-मास्तीनो द्विकरे. ॥५४५॥ विमातृजः वैमात्रेयः अे २-आरमान् लाष्ट. द्वैमातुरः, द्विमातृजः अे २-अे भातानो पुत्र. सांमातुरः, भाद्रमातुरः अे २-सतीनो पुत्र ॥५४६॥ सौभागिनेयः-सौभाग्यवतीनो पुत्र. कानीनः-कुंवारी स्त्रीनो (कन्यानो) पुत्र (व्यास अने कर्षु) पौनर्मवः-पुनर्लङ्गनवाणी स्त्रीनो पुत्र पारस्त्रैण्यः परस्त्रीनो पुत्र ॥५४७॥ दासेयः, दासेरः अे २-दास्तीनो पुत्र नाटेरः-नाट्येयः, नटीसुतः अे २-नटीनो पुत्र. वन्धुलः, वाग्धविनेय,

दास्या दासेरदासेयौ, नादेरस्तु नदीसुतः ।

बन्धुलो बान्धकिनेयः, कौलटेरोऽसतीसुतः ॥५४८॥

स तु कौलटिनेयः स्याद्, यो भिक्षुकसतीसुतः ।

द्रावप्येतौ कौलटेयौ, क्षेत्रजो देवरादिजः ॥५४९॥

स्वजाते त्वोरसोरस्यौ, मृते भर्तरि जारजः ।

गौलकोऽथामृते कुण्डो, आता तु स्यात् सहोदरः ॥५५०॥

समानोदर्यसोदर्यसगर्भसहजा अपि ।

सौदरश्च स तु ज्येष्ठः, स्यात् पित्र्यः पूर्वजोऽग्रजः ॥५५१॥

जघन्यजे यविष्ठः स्यात्, कनिष्ठोऽवरजोऽनुजः ।

स यवीयान् कनीयांश्च, पितृव्यस्यालमातुलाः ॥५५२॥

कौलटेरः, असतीसुतः, (कौलटेयः) अे ४-असती अथवा कुलटा (व्यसिग्यारिष्ठी) स्त्रीना पुत्र ॥५४८॥ कौलटिनेयः-भिक्षुकी सती स्त्रीना पुत्र. कौलटेयः-असती के भिक्षुकी सती स्त्रीना पुत्र क्षेत्रजः दीयर वज्रेथी थयेल पुत्र. ॥५४९॥ औरसः, उरस्यः, अे २-पोता-नाथी स्वस्त्रीमां उत्पन्न थयेलो पुत्र, सगो पुत्र. गोलकः पति भरी गया पछी नरथी उत्पन्न थयेलो पुत्र कुण्डः-पति लुवतां छतां नरथी उत्पन्न थयेलो पुत्र. आतां 'तृ' सहोदरः ॥५५०॥, समानोदर्यः, सोदर्यः, सगर्भः, सहजः, सोदरः, [सगर्भः, शि० ४४] अे ७-सगो लाभ. ज्येष्ठ, पित्र्यः, पूर्वजः, अग्रजः, [अग्रिमः शि० ४४] अे ४-भोटाभाध. ॥५५१॥ जघन्यजः, यविष्ठः, कनिष्ठः, अवरजः, अनुजः, यवीयान् 'ईयस्' (पु.), कनीयान् 'ईयस्' (पु.) [कन्यसः शि० ११६] अे ७-नानो लाभ. पितृव्यः-पितानो लाभ-काके. श्यालः पत्नीना लाभ-साणो मातुलः-मातानो लाभ-भामो ॥५५२॥ देवा

પિતુઃ પત્ન્યાશ્ચ માતૃશ્ચ, આતરો દૈતૃદેવરૌ ।

દૈવા ચાવરજે પત્યુર્જામિરુ ભગિની સ્વસા ॥૫૫૩॥

નનાન્દા તુ રવસા પત્યુર્નનન્દા નન્દિનીત્યપિ ।

પત્ન્યા ભગિની જ્યેષ્ઠા, જ્યેષ્ઠશ્વશ્રૂઃ કુલી ચ સા ॥૫૫૪॥

કનિષ્ઠા શ્યાલિકા હાલી, યન્ત્રણી કેલિકુચ્ચિકા ।

કેલિર્દ્રવઃ પરીહાસઃ, ક્રીડા લીલા ચ નર્મ ચ ॥૫૫૫॥

દૈવનં કૂર્દનં સેલા, લલનં વર્કરોઽપિ ચ ।

વસા તુ જનકસ્તાતો, વીજી જનયિતા પિતા ॥ ૫૫૬ ॥

‘તૃ’ (પુ.), દેવર., દેવા ‘અન્’ એ ૩-પતિનો નાનો ભાઈ-દીયર.
જામિઃ (સ્ત્રી), ભગિની, સ્વસા ‘સ્તૃ’ (સ્ત્રી) એ ૩-બહેન [વીર-
ભવન્તી-મોટીબહેન. શે૦ ૧૧૬] ॥૫૫૩॥ નનાન્દા ‘ન્દ’, નનન્દા
‘ન્દ’, નન્દિની એ ૩-પતિની બહેન, નષ્ટુંદ જ્યેષ્ઠશ્વશ્રૂઃ, કુલી એ
૨-પત્નીની મોટી બહેન ॥૫૫૪॥ શ્યાલિકા, હાલી, યન્ત્રણી,
કેલિકુચ્ચિકા એ ૪-પત્નીની નાની બહેન કેલિઃ (પુ સ્ત્રી), દ્રવઃ,
પરીહાસઃ, પરિહાસઃ, ક્રીડા, લીલા, નર્મ ‘ન્’ (ન) ॥૫૫૫॥ દેવનમ્,
કૂર્દનમ્, સેલા, લલનમ્, વર્કરઃ [સુખોત્સવઃ, રાગરસઃ, વિનોદઃ,
કિલઃ એ ૪-શે૦ ૧૧૭] એ ૧૧-ક્રીડા, રમત વસા ‘તૃ’ (પુ.)
જનકઃ, તાતઃ, વીજી ‘ઈન્’ (પુ), જનયિતા ‘તૃ’ (પુ) પિતા
‘તૃ’ (પુ), [‘વપ્ચઃ, જનિત્રઃ, રેતોઘાઃ ‘અસ્’ (પુ.), એ ૩-
શે૦ ૧૧૭] એ ૬-પિતા, બાપ. ॥૫૫૬॥ પિતામહઃ-પિતાના પિતા,

पितामहस्तस्य पिता, तत्पिता प्रपितामहः ।

मातुर्मातामहाद्येवं, माताऽम्बा जननी प्रसूः ॥ ५५७ ॥

सवित्री जनयित्री च, कृमिला तु बहुप्रसूः ।

धात्री तु स्यादुपमाता, वीरमाता तु वीरसूः ॥ ५५८ ॥

श्वश्रूमाता पतिपत्न्योः, श्वशुरस्तु तयोः पिता ।

पितरस्तु पितुर्वग्या, मातुर्मातामहाः कुले ॥ ५५९ ॥

पितरौ मातापितरौ मातरपितरौ पिता च माता च ।

श्वश्रूश्चशुरौ श्वशुरौ पुत्रौ पुत्रश्च दुहिता च ॥ ५६० ॥ (आर्या)

दादा. प्रपितामहः-पितामहना पिता, वडा दादा, मातामहः-माताना पिता. प्रमातामहः-मातामहना पिता. माता 'तृ' (स्त्री.), अम्बा, जननी प्रसूः ॥५५७॥, सवित्री, जनयित्री [जानी शे० ११७, जनित्री शि० ४५] ये ६-माता, मा. कृमिला, बहुप्रसूः ये २-घण्टीवार प्रसव करनारी. धात्री, उपमाता 'तृ' । स्त्री , ये २-धाव माता. वीरमाता 'तृ' (स्त्री), वीरसूः ये २-वीर पुरुषने जन्म आपनारी ॥५५८॥ श्वश्रूः-पति के पत्नीनी माता सासु. श्वशुरः-पति के पत्नीनो पिता, असरो पितरः 'तृ' (पु ण) पिताना वंशमां थयेला मातामहाः (पु ण.)-माताना वंशमा थयेला ॥५५९॥ पितरौ, मातापितरौ, मातरपितरौ ये ३-'ऊ' (पु द्वि.), माता-पिता अने श्वश्रूश्चशुरौ, श्वशुरौ ये २-(पु. द्वि.) सासु-ससरो अने. पुत्रौ (पु द्वि.)-दीकरो-दीकरी अने, ॥५६०॥ आतरौ 'तृ'

आता च भगिनी चापि, आतरावथ बान्धवः ।

२ ८ ४ ५ ६ १ १
रवो ज्ञातिः स्वजनो बन्धुः, सगोत्रश्च निजः पुनः ॥ ५६१ ॥

२ ८ ४ १ १ २ १
आत्मीयः स्वः स्वकीयश्च, सपिण्डास्तु सनामयः ।

१ २ ३ ४ ५
तृतीयाप्रकृतिः पण्डः, षण्डः क्लीबो नपुंसकम् ॥ ५६२ ॥

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
इन्द्रियायतनमङ्गविग्रहो, क्षेत्रगात्रतनुभूधनास्तनूः ।

१ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६
मूर्त्तिमत्करणकायमूर्त्तयो, वेरसंहननदेहसञ्चराः ॥ ५६३ ॥

१७ १८ १९ २० २१ २२ २३
धनो बन्धः पुरं पिण्डो वपुः पुद्गलवर्ष्मणी ।

२४ २५ १ १
कलेवरं शरीरोऽस्मिन्नजीवे कुणपं शवः ॥ ५६४ ॥

(पु. द्विव)-लार्ध षडेन षडेन बान्धवः, स्वः, ज्ञातिः (पु.),
स्वजनः, बन्धुः (पु), सगोत्रः अथैक-स्वजन, अथैक गोत्रनो कुटुम्बी.
निजः ॥५६१॥, आत्मीयः, स्वः, स्वकीयः अथैक-वि.) पोतातुं
सपिण्डाः, सनामयः अथैक-२-(पु ष व), पित्रार्धयो-सातपेठी
सुधीना कुटुम्बीयो तृतीयाप्रकृतिः (स्त्री.), पण्डः, षण्डः, क्लीबः,
नपुंसकम् (पु न) [षण्डः, शण्डः, पण्डः अथैक-३-शि० ४५] अथैक-
५-नपुंसक. ॥५६२॥ इन्द्रियायतनम्, अङ्गम्, विग्रहः, क्षेत्रम्, गात्रम्,
तनुः (स्त्री) भूधनः, तनूः (स्त्री.) मूर्त्तिमत् (न.), करणम्,
कायः, मूर्त्तिः (स्त्री), वेरम् (पु न.), संहननम्, देहः (पु न.),
सञ्चरः ॥५६३॥, धनः, बन्धः, पुरम्, पिण्डः (पु. न.), वपुः
'ष' (न.), पुद्गल, वर्ष्म 'न' (न.), कलेवरम्, शरीरः (पु. न.),
[सिनम्, प्रजनुकः, चतुःशाखम्, षडङ्गकम्, व्यधिस्थानम्-अथैक-
शि० ११८] अथैक-२५-शरीर. कुणपम्, शवः (पु. न.) ॥५६४॥,

८ १ २ १
मृतकं रुण्ड-कवन्धौ, त्वपशीर्षे क्रियायुजि ।

१ २ २ १ १ २ १
वयांसि तु दशाः प्रायाः, सामुद्रं देहलक्षणम् ॥ ५६५ ॥

१ २ ३ ४ १
एकदेशे प्रतीकोऽङ्गावयवाऽपधना अपि ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७
उत्तमाङ्गं शिरो मूर्ध्ना, मौलिर्मुण्डं क-मस्तके ॥ ५६६ ॥

८ ९ १० ११ १
वराङ्गं करणत्राणं, शीर्षं मस्तिकमित्यपि ।

१ २ ३ ४ ५
तज्जाः केशास्तीर्थवाकाश्चिकुराः कुन्तलाः कचाः ॥ ५६७ ॥

६ १ २ ३ ४
वालाः स्युस्तत्पराः पागो, रचना भार उच्चयः ।

५ ६ ७ १
हस्तः पक्षः कलापश्च, केशभूयस्त्ववाचकाः ॥ ५६८ ॥

मृतकम् अथ ३-मउडुं, डलेवर. रुण्डः, कवन्धः (पु. न.) अथ २-
नायतुं धउ वयांसि 'स्' (न. थ.), दशाः (स्त्री. थ.), प्रायाः
(पु. थ.), अथ ३-वय-उमर, आल्याहि वय सामुद्रम्, देहलक्षणम्
अथ २-अड, धवल वगेरे देडनां लक्षणम् ॥५६५॥ प्रतीकः, अङ्गम्,
अवयवः, अपधनः [गात्रम् शै० ११८] अथ ४- शरीरना अवयव
उत्तमाङ्गम्, शिरः 'स्' (न.), मूर्ध्ना 'अन्' (पु.), मौलिः (पु. स्त्री.),
मुण्डम् (पु. न.) कम्, मस्तकम् (पु. न.) ॥५६६॥ वराङ्गम्,
करणत्राणम्, शीर्षम्, मस्तिकम् अथ ११-मस्तके. (शिरसिजाः)
केशाः, तीर्थवाकाः, चिकुराः, कुन्तलाः, कचाः ॥५६७॥, वाला
(पु. न.), [वृजिनः, वेष्टिताग्रः, अस्रः, अथ ३-शै० ११८, चिहुराः
शि० ४५] अथ ६-(पु. थ.), केश, पाण. केशपाशः, केशरचना,
केशभारः, केशोच्चयः, केशहस्तः, केशपक्षः, केशकलापः, अथ ७-
केशेना समूह, केश स्थना ॥५६८॥ अलपः (पु. न.), कर्करालः,

અલકસ્તુ^૧ કર્કરાલઃ^૨, સ્વહ્વરશ્રૂણીકુન્તલઃ^૩ ।

સ તુ માલે^૧ અમરકઃ^૨, કુરલો^૩ અમરાલકઃ ॥ ૫૬૯ ॥

ધગિગલ્લઃ^૧ સંયતાઃ^૨ કેશાઃ^૩, કેશવેષે^૪ કવર્યથ^૫ ।

વેણિઃ^૧ પ્રવેણી^૨ શીર્ષણ્યશિરસ્યો^૩ વિશદે^૪ કચે^૫ ॥ ૫૭૦ ॥

કેશેષુ^૧ વર્ત્મ^૨ સીમન્તઃ^૩, પલિતં^૪ પાણ્ડુરઃ^૫ કચઃ^૬ ।

ચૂડા^૧ કેશી^૨ કેશપાશી^૩, શિશ્વા^૪ શિશ્વણ્ડિકા^૫ સમાઃ^૬ ॥ ૫૭૧ ॥

સા^૧ વાલાનાં^૨ કાકપક્ષઃ^૩, શિશ્વણ્ડકશિશ્વણ્ડકો^૪ ।

તુણ્ડમાસ્યં^૧ મુખં^૨ વર્વત્રં^૩, લપનં^૪ વદનાનને^૫ ॥ ૫૭૨ ॥

સ્વહ્વરઃ, ચૂર્ણકુન્તલઃ (કુટિલકેશઃ) એ ૪-શુચળાવાળા વાળ, વાંકા વાળ. અમરકઃ (પુ. નં.), કુરલઃ, અમરાલકઃ એ ૩-લલાટ ઉપરના લટકતા વાળ. ॥૫૬૯॥ ધગિગલ્લઃ [મૌલિઃ, જૂદકઃ શે. ૧૧૬] અંખોડો, મોતીની દામણી વગેરે ભૂષણો સહિત વાળેલો અંખોડો કવરી ['વર્વરી શે. ૧૧૬] કેશવેષઃ એ ૨-કેશ રચના-ગૂથેલા વ્યવસ્થિત કેશ, અંખોડો. વેણિઃ-વેણી, પ્રવેણી-પ્રવેણિઃ એ ૨-વેણી, સર્પાકારે ગૂથેલો ચોટલો. શીર્ષણ્યઃ, શિરસ્યઃ [પ્રલોમ્યઃ શે. ૧૧૬] એ ૨-નિર્મળ કેશ. ॥૫૭૦॥ સીમન્તઃ-સેથો. પલિતમ્ (પુ. નં.)-વૃદ્ધાવસ્થામાં કેશ ઘોળા થાય છે તે. ચૂડા, કેશી, કેશપાશી, શિશ્વા, શિશ્વણ્ડિકા એ ૫-શિખા, ચોટલી. ॥૫૭૧॥ કાકપક્ષઃ, શિશ્વણ્ડકઃ, શિશ્વણ્ડકઃ એ ૩-કાનશેરીયાં, બુદ્ધી. તુણ્ડમ્, આસ્યમ્, મુખમ્ (પુ. નં.), વર્વત્રમ્, લપનમ્-વદનમ્, ઓનનમ્ [વન્તાલયઃ, તેરમ્, ધનમ્, ચરમ્, ઘનોત્તમમ્, એ ૫-શે. ૧૨૦] એ ૭-મુખ. ॥૫૭૨॥ માલમ્ (પુ. નં.), ગોચિઃ (સ્ત્રી),

भा^१ले गो^२व्यलि^३काली^४कल^५लाटा^६नि श्रु^७तो श्रवः ।

शब्दाधिष्ठानपैञ्जूपमहानादध्वनिग्रहः ॥ ५७३ ॥

कर्णः श्रोत्रं श्रवणं च, वेष्टनं कर्णशङ्कुली ।

पालिस्तु कर्णलतिका, शङ्खो भालश्रवोऽन्तरं ॥ ५७४ ॥

चक्षुरक्षीक्षणं नेत्रं, नयनं दृष्टिरम्बकम् ।

लोचनं दर्शनं दृक् च, ततारा तु कनीनिका ॥ ५७५ ॥

वामं तु नयनं सौम्यं, भानवीयं तु दक्षिणम् ।

असौम्येऽक्षप्यनक्षि स्यादक्षीक्षणं तु निशामनम् ॥ ५७६ ॥

अलिकम्, अलीकम्, ललाटम्, ओ य क्पाण, ललाट. श्रुतिः (स्त्री)
श्रवः 'स्' (न.), शब्दाधिष्ठानम्, पैञ्जूपः (पु. न.), महानादः,
ध्वनिग्रहः ॥५७३॥, कर्णः, श्रोत्रम् (पु. न.), श्रवणम् [शब्दग्रहः
शि० ४५] ओ ८-कान. वेष्टनम्, कर्णशङ्कुली ओ २-कर्णपापडी,
कानभां रडेव पोलाणु, काननो पडहो. पालिः (स्त्री.), कर्णलतिका
ओ २-काननी वेद, काननो अत्रलाग [कर्णग्रान्तः, धारा-काननो
ग्रान्तलाग. कर्णमूलम्, शीलकम्-काननो मूल लाग. शे० १२०]
शङ्खः (पु. न.)-१ क्पाण अने काननी वञ्चयेनो लाग, लमणुं, ओ २
ललाटतु डाडकु. ॥५७४॥ चक्षुः 'ज्' (न.) अक्षि (न.),
ईक्षणम्, नेत्रम् (पु. न.), नयनम्, दृष्टिः (स्त्री), अम्बकम्, लोच-
नम्, दर्शनम्, दृक् 'श्' (स्त्री.), [रूपग्रहः, देवदीपः शे०. १२१;
विलोचनम् शि० ४६] ओ १०-आंभ. तारा (पु. स्त्री.)-तारका,
कनीनिका ओ २-आंभनी डीडी. ॥५७५॥ सौम्यम्-आंभी आंभ.
भानवीयम्-ज्मण्णी आंभ अनक्षि (न.)-विकारवाणी आंभ. ईक्षणम्,
निशामनम् ॥५७६॥ निमालनम्, निशमनम्, निध्यानम्, अवलो-

નિમાલનં નિશમનં, નિધ્યાનમવલોકનમ્ ।

દર્શન ઘોતનં નિર્વર્ણનં^૧ ચાર્ધવીક્ષણમ્ ॥ ૫૭૭ ॥

અપાઙ્ગદર્શનં કાક્ષઃ, કટાક્ષોઽક્ષિવિકૂણિતમ્ ।

સ્યાદુન્મીલનમુંમેષો^૨, નિમેષસ્તુ નિમીલનમ્ ॥ ૫૭૮ ॥

અક્ષ્ણોર્વાહ્યાન્તાવપાઙ્ગૌ, મૂર્ધ્વે રોમપદ્ધતિઃ ।

સકોપમૂવિકારે સ્યાત્, મ્ર-મ્રુ-મ્રૂ-મૃ-પરા કુટિઃ^૩ ॥ ૫૭૯ ॥

કૂર્ષે^૪ કૂર્પ-મૂર્વોર્મધ્યે^૫, પદ્મ સ્યાન્નેત્રરોમણિ ।

ગન્ધજ્ઞા નાસિકા નાસા, ઘ્રાણં ઘ્રોણા વિકૂણિકા ॥ ૫૮૦ ॥

કનમ્, દર્શનમ્, ઘોતનમ્, નિર્વર્ણનમ્ એ ૯-જેવું, અર્ધવીક્ષણમ્

॥૫૭૭॥, અપાઙ્ગદર્શનમ્, કાક્ષઃ, કટાક્ષઃ, અક્ષિવિકૂણિતમ્ એ

૫-કટાક્ષ, વાકી નજરે જેવું તે. ઉન્મીલનમ્, ઉન્મેષઃ એ ૨ આંખ

ખોલવી. નિમેષઃ, નિમીલનમ્ એ ૨-આખ ખવ કરવી ॥૫૭૮॥

અપાઙ્ગૌ (પુ. દ્વિવ)-આખ પાસેના બહાર અને અદરના ખૂણા,

આંખના છેડા. મૂર્ધ્વે (સ્ત્રી) આંખ ઉપરના રુવાડાં, ભમર, ભવા મ્રકુટિઃ,

મ્રુકુટિઃ, મ્રૂકુટિઃ, મૃકુટિઃ એ ૪ (સ્ત્રી)-કોધ વગેરેથી વાકી ભમર

થાય છે તે. ॥૫૭૯॥ કૂર્ષમ્ (પુ. ન), કૂર્પમ્ એ ૩-જે ભવાનો

વચ્ચે ભાગ પદ્મ 'ન' (પુ. ન)-આખની પાપણુ, ગન્ધજ્ઞા, નાસિકા,

નાસા, ઘ્રાણમ્, ઘ્રોણા, વિકૂણિકા ॥૫૮૦॥, મ્રક્રમ્ (પુ. ન) નક્ર

ટકમ્, શિદ્ધિની [ગન્ધહત્, નસા, ગન્ધવહા, નસ્યા, નાસિક્યમ્,

नक्रं नर्कुटकं शिङ्घिन्योष्ठोऽधरो रदच्छदः ।

दन्तवस्त्रं च तत्प्रान्तौ, सुक्कणी असिकं त्वधः ॥ ५८१ ॥

असिकाधस्तु चिबुकं, स्याद् गलः सुक्कणः परः ।

गल्लात् परः कपोलश्च, परो गण्डः कपोलतः ॥ ५८२ ॥

ततो हनुः श्मश्रु कूर्चमास्यलोम च मासुरी ।

दाढिका दंष्ट्रिका दाढा, दंष्ट्रा जम्भो द्विजा रदाः ॥ ५८३ ॥

गन्धनालिका अ ६-शे० १२१] अ ८-नासिका, नाड ओष्ठः,

अधरः, रदच्छदः, दन्तवस्त्रम् (पु न.), [दशनोच्छिष्टः, रसालेपी,

वाग्दलम् अ ३-शे० १२२] अ ४-डोढ. 'सुक्कणी 'सुक्कन्' (न.

द्विव.), 'सुक्कणी-सुक्कन्' (न. द्विव.), सुक्कणी (स्त्री), सुक्किणी-

सुक्कि (न द्विव), सुक्कम्, [सुक्किणी-शि० ४६] अ-डोढना

छेडानो लाग, भेडानो भूणो. असिकम्-डोढनी नीयेनो लाग.

॥ ५८१ ॥ चिबुकम्-नीयला डोढनी नीयेनो लाग, हुडपयी. गलः-

सुक्कणीनी पासेनो लाग, गाल कपोलः-गालनी पासेनो लाग.

गण्डः-कपोलनी आगणनो लाग, लमणुं (गलः, कपोलः,

गण्ड आ त्रणे अकार्थक पणु छे.) ॥ ५८२ ॥ हनुः (पु. स्त्री.)-हुडपयी,

गालनी नीयेनो लाग. श्मश्रु (न) कूर्चम् (पु न), आस्यलोम 'न'

(न.) मासुरी [व्यञ्जनम्, कोटः शे० १२२] अ ४-मूछ, दाढी,

दाढिका, दंष्ट्रिका [दाढिका शि० ४६] अ २-दाढी दाढा, दंष्ट्रा,

जगः अ ३-दाढ. द्विजाः, रदा ॥ ५८३ ॥, रदनाः, दशनाः, दन्ताः,

૨ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૧
રદના દર્શના દન્તા, દંશસ્ત્રાદનમલ્લકાઃ ।

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
રાજદન્તૌ તુ મધ્યસ્થાવુપરિશ્રેણિકૌ ક્વચિત્ ॥ ૫૮૪ ॥

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
રસજ્ઞા રસના જિહ્વા, લૌલા તાલુ તુ કાકુદમ્ ।

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
સુઘાસ્રવા ઘિષ્ટકા ચ, લમ્બિકા મલશુષ્ણિકા ॥ ૫૮૫ ॥

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
કન્ધરા ધમનિગ્રીવા, શિરોધિશ્ચ શિરોધરા ।

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
સા ત્રિરેષા કમ્બુગ્રીવાઽવદુર્વાટા કૃકાટિકા ॥ ૫૮૬ ॥

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
કૃકસ્તુ કન્ધરામધ્યં, કૃકપાશ્વૌ તુ વીતનૌ ।

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
ગ્રીવાધમન્યૌ પ્રાગ્ નીલે, પશ્ચાન્મન્યે કલમ્બિકે ॥ ૫૮૭ ॥

દંશાઃ, શ્વાદનાઃ, મલ્લકાઃ [મુલ્લુરુઃ, સ્વરુઃ, દાલુઃ એ ૩ શેઠ ૧૨૨-૧૨૩] એ ૮-(પુ. બ વ), દાત. ॥૧૨૨॥ રાજદન્તૌ (દિવ.)-ઉપર નીચેના આગલા એ દાત, ડોઠક ઠેકાણે ઉપરના વચેલા એ દાતોને 'રાજદન્તૌ' કહ્યા છે. ॥૫૮૪॥ રસજ્ઞા, રસના 'રસના' (સ્ત્રી ન.), જિહ્વા, લોલા [રસિકા, રસના, રસમાર્ટકા, રસા, કાકુઃ, લલના એ ૬ શેઠ ૧૨૩] એ ૪-જીલ તાલુ (ન), કાકુદમ્ [વક્રદલમ્ શેઠ ૧૨૩] એ ૨ તાણુ, તાણવુ. સુઘાસ્રવા, ઘષ્ટિકા, લમ્બિકા, મલશુષ્ણિકા એ ૪ પડજીલી. ॥૫૮૫॥ કન્ધરા, ધમનિઃ (સ્ત્રી) ગ્રીવા, શિરોધિઃ (સ્ત્રી.) શિરોધરા એ ૫ ડોક કમ્બુગ્રીવા-ત્રણુ રેખાવાળી ડોક, શ ખના આકારવાળી ડોક અવદુઃ (પુ. સ્ત્રી), ઘાટા, કૃકાટિકા [શિરઃપીઠમ્ શેઠ ૧૨૪] એ ૩-ડોક અને માથાની સંધિનો પાછલો ભાગ. ॥૫૮૬॥ કૃકા, કન્ધરામધ્યમ્ એ ૨-ડોકનો મધ્યભાગ વીતનૌ (દિવ.)-ડોકની બન્ને બાજુના પડખાં નીલે 'લા' (દિવ.)-ગ્રીવાની આગળ રહેલ બને-નાડીઓ. મન્યે 'ન્યા' (દિવ.) કલમ્બિકે 'કા' (દિવ.) એ ૨- ગ્રીવાની પાછલા ભાગની બંને

ગલો નિગરણઃ કण्ठः, કાકલકસ્તુ તન્મણિઃ ।

અંસો મુજશિરઃ સ્વન્ધો, જત્રુ સન્ધિરુરોડસયઃ ॥ ૫૮૮ ॥

મુજો વાહુઃ પ્રવેષ્ટો દોર્વાદાડય મુજકોટરઃ ।

દોર્મૂલં સ્વણિકઃ કક્ષા. પાર્શ્વે સ્યાદેતયોરધઃ ॥ ૫૮૯ ॥

કફોણિન્તુ મુજામઃયં, કફણિઃ કૂર્પરશ્ચ સઃ ।

અધન્તસ્યાડ્ડમણિવન્ધોત્. સ્યાત્ પ્રકોષ્ઠઃ કલાચિકા ॥ ૫૯૦ ॥

પ્રગણ્ડઃ કૂર્પરાંસાન્તઃ, પચ્ચગાશ્વઃ શયઃ શમઃ ।

હસ્તઃ પાણિઃ કરોડસ્યાદો. મણિવન્ધો મણિશ્ચ સઃ ॥ ૫૯૧ ॥

ધમની-નાડી. ॥૫૮૭॥ ગલઃ, નિગરણઃ, કણ્ઠઃ, (પુ. ન.), એ ૩-
કંઠે કાકલકઃ-કાકલઃ-કંઠેનો મણિ. અંસઃ (પુ. ન.), મુજશિરઃ
'સ્' (ન.)-મુજશિશ્વરમ્, સ્વન્ધઃ, એ ૩-ખભો. જત્રુ (ન) છાતી
અને ખભાની વચ્ચેનો સાધો ॥૫૮૮॥ મુજઃ (પુ. સ્ત્રી.), વાહુઃ
(પુ. સ્ત્રી.), પ્રવેષ્ટઃ, દોઃ 'સ્' (પુ. ન.) વાહા એ ૫-ભુજ, હથ.
મુજકોટરઃ (પુ. ન.), દોર્મૂલમ્, સ્વણિકઃ, કક્ષા (પુ. સ્ત્રી)
એ ૪-ભુજની ખખોલ, કાળ. પાર્શ્વમ્ (પુ ન.) કાંખની નીચેનો
ભાગ, ૫૪ખુ ॥ ૫૮૯ ॥ કફોણિઃ-કફાણિઃ (સ્ત્રી) મુજામધ્યમ્,
કફણિઃ (સ્ત્રી), કૂર્પરઃ [રત્તિપ્રાઠકમ્, વાહુપવાહુસન્ધિઃ શેઠ
૧૨૪, કપોણિઃ, કુર્પરઃ શિઠ ૪૬-૪૭] એ ૪ કોણી. પ્રકોષ્ઠઃ,
કલાચિકા (ઉપવાહુ) એ ૨-કોણીથી નીચેનો કાંડા સુધીનો ભાગ
॥ ૫૯૦ ॥ પ્રગણ્ડ એ-કોણીથી ખભા સુધીનો ભાગ. પચ્ચગાશ્વઃ,
શયઃ, શમઃ, હસ્તઃ (પુ ન) પાણિઃ (પુ), કર. મુજદલ,
સલ શેઠ ૧૨૪] એ ૬-હાથનો ખભો. મણિવન્ધ, મણિ (પુ.
સ્ત્રી.) એ ૨-કાંડું, હાથ અને પ્રકોષ્ઠનો સંધિભાગ. ॥ ૫૯૧ ॥

करमोऽरगादाकनिष्ठं, करशाखाङ्गुली समे ।

अङ्गुरी चाङ्गुलोऽङ्गुष्ठस्तर्जनी तु प्रदेशिनी ॥ ५९२ ॥

ज्येष्ठा तु मध्यमा मध्या, सावित्री स्यादनामिका ।

कनीनिका तु कनिष्ठाऽवहस्तो हस्तपृष्ठतः ॥ ५९३ ॥

कामाङ्कुशो महाराजः, करजो नखरो नखः ।

करशूको भुजाकण्टः, पुनर्मवपुनर्मवौ ॥ ५९४ ॥

प्रदेशिन्यादिभिः सार्द्धमङ्गुष्ठे वितते सति ।

प्रादेशतालगोर्णवितस्तयो यथाक्रमम् ॥ ५९५ ॥

करम हाथना ठाठाथी ते ट्यली आंगणी (छेक नानी आगणी) सुधीने लाग. करशाखा, अङ्गुली-अङ्गुलि, अङ्गुरी-अङ्गुरिः, अं ३- आंगणीओ अङ्गुल, अङ्गुष्ठः अं २-अंगुठो तर्जनी, प्रदेशिनी अंगूठो पासेनी आगणी ॥५९२॥ ज्येष्ठा, मध्यमा, मध्या अं ३- वयली आंगणी सावित्री, अनामिका अं २-मध्यमा अने कनिष्ठानी वयली आंगणी कनीनिका, कनिष्ठा अं-२ ट्यली आगणी. अवह- रतः-हाथनी पाछलनेो लाग ॥५९३॥ कामाङ्कुशः, महाराजः, करज, नखर (त्रि), नखः (पु. न), करशूकः, भुजाकण्टः, पुनर्मवः, पुनर्मवः (पाणिजः, कररुहः)अं ६-नथ ॥५९४॥ प्रदेशिनी वगेरे आग- णीओ साथे अंगूठानो विस्तार करता यता नाम-प्रादेशः-अंगूठो तर्जनी सहित लंभावे तेटली लभाई तालः-अंगूठो मध्यमा सहित लभावे तेटली लभाई. गोर्णः-अंगूठो अनामिका सहित लभावे तेटली लंभाई वितस्तिः (पु. स्त्री) अंगूठो कनिष्ठा सहित लंभावे तेटली लभाई, वेत (गार अंगुल प्रमाण.) ॥५९५॥ चपेट (पु. स्त्री.), प्रतलः, तलः, प्रहस्तः, तालिका, ताल अं-

પ્રસારિતાઙ્ગુલૌ પાણૌ, ચૃપેટઃ પ્રતલસ્તલઃ ।

પ્રહરતસ્તાલિકા તાલઃ, સિંહતલસ્તુ તૌ યુતૌ ॥ ૫૯૬ ॥

સંપિણ્ડિતાઙ્ગુલિઃ પાણિર્મુષ્ટિર્મુસ્તુર્મુચુટચપિ ।

સંગ્રાહશ્ચાર્ધ્વમુષ્ટિસ્તુ, સ્વટકઃ કુઞ્જિતઃ પુનઃ ॥ ૫૯૭ ॥

પાણિઃ પ્રસૃતઃ પ્રસૃતિસ્તૌ યુતૌ પુનરઞ્જલિઃ ।

પ્રસૃતે તુ દ્રવાધારે, ગણ્ડપચુલ્લકશ્ચલુઃ ॥ ૫૯૮ ॥

હસ્તાઃ પ્રામાણિકો મધ્યે, મધ્યમાઙ્ગુલિકૂર્પરમ્ ।

વદ્ધમુષ્ટિરસૌ રત્નિરરત્નિર્નિષ્કનિષ્ઠિકઃ ॥ ૫૯૯ ॥

૬-પહોળી કરેલી આગળીઓવાળો હાથ, હાથનો પંજો. સિંહતલઃ

[સિંહતલઃ શિ૦ ૪૭]-હાથા અને જમણા હાથની બને હથેલી ભેગી

કરવી તે ॥૫૯૬॥ મુષ્ટિઃ (પુ. સ્ત્રી.), મુસ્તુઃ (પુ. સ્ત્રી.), મુચુટી-

મુચુટિઃ (સ્ત્રી.), સંગ્રાહઃ એ ૪-વાળેલી આગળીઓવાળો હાથ,

મૂઠી સ્વટકઃ-અર્ધ મૂઠી. ॥ ૫૯૭ ॥ પ્રસૃતઃ, પ્રસૃતિઃ (સ્ત્રી.) એક

હાથના પંજાનો વાળેલો ખોખો-અર્ધ અજળી, પસલી. અઞ્જલિઃ

(પુ, બને હાથને પહોળા કરવા ખોખો, અજળી. ગણ્ડપઃ (પુ

સ્ત્રી), ચુલ્લકઃ (પુ. સ્ત્રી), ચલુઃ (પુ), [ચલુકઃ શિ૦ ૪૭] એ ૩-

પાણીના આધાર રૂપે બતાવેલી પસલી (આગળ). ॥ ૫૯૮ ॥ હસ્તાઃ-

વચલી આગળી અને ડૃષ્ટીનું પ્રમાણ, (ચોવીસ આગળ પ્રમાણ).

રત્નિઃ-(પુ. સ્ત્રી.) મૂઠી વાળેલો હાથ અરત્નિઃ (પુ. સ્ત્રી),-કોણીથી

માઠી કનિષ્ઠા આગળી સુધીનું માપ ॥૫૯૯॥ વ્યામઃ, વ્યાયામઃ,

व्यामव्यायामन्यग्रोधास्तिर्यग्वाहू प्रसारितौ ।

ऊर्ध्वीकृतभुजापाणि, नरमानं तु पौरुषम् ॥ ६०० ॥

दक्षद्वयसमात्रास्तु, जान्वादेस्तत्तदुन्मिते ।

रीढकः पृष्ठवंशः स्यात्, पृष्ठं तु चरमं तनोः ॥ ६०१ ॥

पूर्वभाग उपस्थोऽङ्कः, क्रोड उत्सङ्ग इत्यपि ।

क्रोडोरो हृदयस्थानं, वक्षो वत्सो भुजान्तरम् ॥ ६०२ ॥

स्तनान्तरं हृद् हृदयं, स्तनौ कुचौ पयोधरौ ।

उरोजौ च चूचुकं तु, स्तनाद् वृन्त-शिखा-मुखाः ॥ ६०३ ॥

न्यग्रोधः [व्यामः, बाहुचापः तनूतलः अ ३-शे० १२५] अ ३-वाम, अने हाथ आडा बाया करे अटसी दायाई. पौरुषम् अत्रा हाथ करी बिला रडेद मनुष्यनु प्रमाण ॥६००॥ जानु-दक्षम्, जानुद्वयसम्, जानुमात्रम्, अ ३-जानुप्रमाण, दायाय प्रमाण. (पुरुषदक्षम्, पुरुषद्वयसम्, पुरुषमात्रम्, अ ३ पुरुष प्रमाण-जानु वगेरेनु प्रमाण अतापवुं हाथ तो ते शब्देने दक्ष, द्वयस अने मात्र प्रत्यय लगाउये अ शब्दे त्रणे लिगमां वपराय.) रीढकः, पृष्ठवंशः अ २-पासणी, पीठनुं डाउकु पृष्ठम्-शरीरने पाछ-णेने लाग-पीठ. ॥६०१॥ उपस्थः, अङ्कः, क्रोडः, उत्सङ्गः अ ४-शरीरने पूर्वभाग, ओणे क्रोडा (अ. न.), उरः 'स्र' (न.), हृदयस्थानम्, वक्षः 'स्र' (न.), वत्सः (पु न.), भुजान्तरम् अ ६-छाती, अ हाथनी वच्चेने लाग ॥६०२॥ स्तनान्तरम्, हृद् (न.), हृदयम् [असहम् मर्मचरम्, गुणाधिष्ठानकम्, त्रसम् अ ४-शे० १२५] अ ३-हृदय, अन्तःकरण. स्तनौ, कुचौ, पयोधरौ, उरोजौ. (उरसिजौ, वक्षोजौ) [धरणौ शे० १२६] अ ४-(द्विव) अ रतन-

તુન્દં^૧ તુન્દિર્ગર્ભકુલી^૨, પિચ્છંડો^૩ જઠરોદરે^૪ ।

કાલાર્ણવં^૧ કાલસ્ત્રવં^૨, કાલેયં^૩ કાલકં^૪ યકૃત્ ॥ ૬૦૪ ॥

દક્ષિણે^૧ તિલકં^૨ ક્લોમં^૩, વામે^૪ તુ રક્તફેનજઃ ।

પુષ્પસઃ^૧ સ્યાદંથ પ્લીહા^૨, ગુલ્મો^૩ ઽન્ત્રં^૪ તુ પુરીતતિ^૫ ॥ ૬૦૫ ॥

રોમાવલી^૧ રોમલતા^૨, નાભિઃ^૩ સ્યાત્ તુન્દકૂપિકા^૪ ।

નાભેરથો^૧ મૂત્રપુટં^૨, વસ્તિર્મૂત્રાશયો^૩ ઽપિ ચ ॥ ૬૦૬ ॥

ચૂચુકમ્ (પુ ન), સ્તનવૃન્તમ્, સ્તનશિખા, સ્તનમુલમ્, (સ્તનાત્રમ્) [પિપ્પલઃ, મેચકઃ શે૦ ૧૨૬] એ ૪-સ્તનતુ સુખ, સ્તનની ડીટ ॥ ૬૦૩ ॥ તુન્દમ્, તુન્દિઃ (શ્રી.), ગર્ભઃ, કુદ્ધિઃ (પુ. શ્રી), પિચ્છંડઃ, જઠરમ્ (પુ. ન), ઉદરમ્ (પુ. ન) [મિલુકઃ, રોમલતાધારઃ શે૦ ૧૨૬] એ ૭-પેટ. કાલાર્ણવમ્, કાલસ્ત્રવમ્, કાલેયમ્, કાલકમ્, યકૃત્ (ન.) એ ૫-હૃદયના જમણા ભાગમાં રહેલ ડાળો માસનો 'તુટ્ટો-કલેબુ' ॥ ૬૦૪ ॥ તિલકમ્, ક્લોમ 'અન્' (ન.), [તાલ્યમ્, કૃપુયમ્, ક્લોમમ્ એ ૩ શે૦ ૧૨૭] ૨-હૃદયના જમણા ભાગમાં રહેલી (પિત્તાશયરૂપ) પાણીની કોથળી, (લીવરની અંદર રહેલો ભાગ) રક્તફેનજઃ, પુષ્પસઃ એ ૨-હૃદયમાં ડાળા પડેલ રહેલી લોહીના ફેણમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ બરોળ, ફેફસાં પ્લીહાઃ 'અન્' (પુ.), ગુલ્મઃ (પુ ન) એ ૨-હૃદયની ડાળી બાજુનો માસ-પિંડ, બરોળ. અન્ત્રમ્, પુરીતત્ (પુ. ન) એ ૨-આતરડું. ॥ ૬૦૫ ॥ રોમાવલી, રોમલતા એ ૨-નાભિમાંથી નીકળેલી રૂવાંટીની શ્રેણિ. નાભિઃ (પુ શ્રી.), તુન્દકૂપિકા [પુતારિકા, સિરામૂલમ્ શે૦ ૧૨૭] એ ૨-નાભિ-ફાંટી મૂત્રપુટમ્, વસ્તિઃ (પુ શ્રી.), મૂત્રાશયઃ એ ૩-નાભિની નીચેનો મૂત્ર વિભાગ-મૂત્રાશય ॥ ૬૦૬ ॥

મધ્યોઽવલગ્નં, વિલગ્નં, મધ્યમોઽથ કટઃ કટિઃ ।

શ્રોણિઃ કલત્રં કટોરં, કાઞ્ચીપદં કકુબ્ધતી ॥ ૬૦૭ ॥

નિતમ્વારોઘૌ સ્ત્રીકટયાઃ, પશ્ચાજ્જઘનમગ્રતઃ ।

ત્રિકં વંશાધસ્તત્પાર્શ્વકૂપકો તુ કુકુન્દરે ॥ ૬૦૮ ॥

પુતૌ સ્ફિજૌ કટિપ્રોથૌ, વરાજ્ઞં તુ ચ્યુતિર્બુલિઃ ।

મગ્નોઽપત્યપથો યોનિઃ, સ્મરન્મન્દિર--કૂપિકે ॥ ૬૦૯ ॥

સ્ત્રીચિહ્નમથ પુંશ્ચિહ્નં, મેહનં શેપશેપસી ।

શિશ્નં મેદૂઃ કામલતા, લિજ્ઞં ચ દ્વયમપ્યદઃ ॥ ૬૧૦ ॥

મધ્યઃ, અવલગ્નમ્, વિલગ્નમ્, મધ્યમઃ એ ૪ (પુ ન) -શરીરનો વચ્ચેનો ભાગ, કંઠોરો વગેરે અંધાય તે જગ્યા. કટઃ (પુ ન.) કટિઃ (સ્ત્રી), શ્રોણિઃ (પુ. સ્ત્રી), કલત્રમ્, કટોરમ્ કાઞ્ચીપદમ્, કકુબ્ધતી એ ૭ કેડ ॥૬૦૭॥ નિતમ્વઃ, આરોહઃ એ ૨-સ્ત્રીની કેડનો પાછલો ભાગ. જઘનમ્-સ્ત્રીની કેડનો આગલો ભાગ ત્રિકમ્-વાંસાની નીચે બન્ને સાથળની સધિનો ભાગ, બરડામાં નીચે ત્રણ હાડકાતુ બનેલુ ત્રિક કુકુન્દરે (પુ ન-દ્વિવ) કુકુન્દુરઃ [કટીઃ કૂપૌ, 'અચ્ચિલિજ્ઞૌ, રતાવુકે એ ૩-શે ૧૨૭] નિતમ્બ (કુલા માં રહેલા ગોળાકાર જે ખાડા. ॥૬૦૮॥ પુતૌ (પુ ન.), સ્ફિજૌ 'જ' 'સ્ફિજૌ-ચ' (સ્ત્રી.), કટિપ્રોથૌ એ ૩ (દ્વિવ.)-કુલા, ધગડા. વરાજ્ઞમ્, ચ્યુતિઃ (સ્ત્રી), બુલિઃ (સ્ત્રી), મગઃ (પુ ન.), અપત્ય-પથઃ, યોનિઃ (પુ સ્ત્રી.), સ્મરમન્દિરમ્, સ્મરકૂપિકા ॥૬૦૯॥ સ્ત્રીચિહ્નમ્ એ ૯-સ્ત્રીનું ચિહ્ન, યોનિ પુંશ્ચિહ્નમ્, મેહનમ્, શેપઃ, શેપઃ 'સ' (ન.), શિશ્નમ્ (પુ ન.), મેદૂઃ (પુ ન.), કામલતા,

ગુહ્યપ્રજનનોપસ્થા, ગુહ્યમધ્ય ગુલો મણિઃ, ।

સીવની તદયઃ સૂત્રં, સ્યાદ્અંડં પેલમण्डकः ॥ ૬૧૧ ॥

મુખ્કોઽણ્ડકોશો વૃષ્ણોઽપાનં પાયુર્ગુદં ચ્યુતિઃ ।

અધોમર્મ શક્ટદ્વારં, ત્રિવલોકવુલી અપિ ॥ ૬૧૨ ॥

વિદ્યં તુ મહાવીજ્યમન્તરા મુક્તવદ્ધક્ષણમ્ ।

જરસન્ધિર્વદ્ધક્ષણઃ સ્યાત્, સંવધૂરસ્તસ્ય પર્વ તુ ॥ ૬૧૩ ॥

લિજ્જમ્ [લિજ્જગુલમ્, શક્ટુ, લાજ્જગુલમ્, શેફઃ, શેફઃ 'સ્' એ ૫-શે૦

૧૨૮] એ ૬-પુરુષ ચિહ્ન, લિંગ ॥ ૬૧૦ ॥ ગુહ્યમ્, પ્રજનનમ્,

ઉપસ્થઃ (પુ. ન) એ ૩-સ્ત્રી અને પુરુષ એ ૪ નેતુ ચિહ્ન (યોનિ

અને લિંગ એ બંને) ગુહ્યમધ્યમ્, ગુલઃ, મણિઃ (પુ. સ્ત્રી.) એ

૩-ગુહ્યનો મધ્ય ભાગ. સીવની-ગુહ્યની નીચેનો દોરો અણ્ડમ્

(પુ. ન), પેલમ્, અણ્ડકઃ ॥ ૬૧૧ ॥, મુખ્કઃ (પુ. ન), અણ્ડકોશઃ,

વૃષ્ણઃ (પુ ન.), [આણ્ડઃ, પેલકઃ શિ૦ ૪૭] એ ૬-

અડકોશ, પુરુષની ગુહ્યેન્દ્રિય નીચે અંડ રહે છે તે કોથળો. અપા-

નમ્, પાયુઃ (પુ), ગુદમ્ (પુ ન), ચ્યુતિઃ (સ્ત્રી), અધોમર્મ 'ન'

(ન), શક્ટદ્વારમ્, ત્રિવલોકમ્, વુલિઃ (સ્ત્રી) એ ૮-ગુહ્ય

॥ ૬૧૨ ॥ વિદ્યમ્, મહાવીજ્યમ્ એ ૨-અંડ અને વંક્ષણનો મધ્ય-

ભાગ-અંડમૂલ વદ્ધક્ષણઃ-મૂત્રાશયની નીચે સાથળની સંધિનો

ભાગ સન્ધિય (ન.), જરઃ (પુ. સ્ત્રી.) એ ૨-સાથળ ॥ ૬૧૩ ॥

जानुर्नलकीलोऽष्टीवान्, पश्चाद्भागोऽस्य मन्दिरः ।

कपोली त्वग्रिमो जङ्घा, प्रसृता नलकिन्यपि ॥ ६१४ ॥

प्रतिजङ्घा, त्वग्रजङ्घा, पिण्डका तु पिचण्डिका ।

गुल्फस्तु चरणग्रन्थिर्घुटिको धुण्टको घुटः ॥ ६१५ ॥

चरणः क्रमणः पादः, पदोऽहिश्चलनः क्रमः ।

पादमूलं गौहिरं स्यात् पाणिस्तु घुटयोरधः ॥ ६१६ ॥

पदाग्रं प्रपदं क्षिप्रं, त्वङ्गुष्ठाऽङ्गुलिमध्यतः ।

कूर्चं क्षिप्रस्योपर्येहिस्कन्धः कूर्चशिरः समे ॥ ६१७ ॥

જાનુ: (પુ ન.), નલકોલ:; અઙ્ઠીવાન્ 'વત્' (પુ. ન), એ ૩-સા-
 થળની ગાઠ, ઢીચણુ, ઘૂટણ મન્દિર:-ઢીચણુનો પાછલો ભાગ
 કપોલી-ઢીચણુનો આગલો ભાગ જઙ્ઘા, પ્રસ્થતા, નલકિની એ
 ૩-જઘ, જઘ-પગની ઘૂંટીથી ઘૂટણ સુધીનો ભાગ ॥૬૧૪॥ પ્રતિજઙ્ઘા,
 અગ્રજઙ્ઘા એ ૨-જઘાનો અગ્રભાગ પિષ્ઠિકા, પિચ્ઠિકા એ ૨-
 પીંડી. ગુલ્ફ:; ચરણત્રન્ધિ, યુટિક:; યુપ્તક, ઘુટ: એ ૫ (પુ સ્ત્રી.)
 પગન એડી ઉપરની ઘૂંટી, ઘૂટણ. ॥૬૧૫॥ ચરણ:; (પુ ન),
 કમળ:; પાદ:; પદ: (પુ ન), અંહિ: (પુ), ચલન, ક્રમ: [પદ,
 પાદ, અસ્થિ: એ ૩-શિ૦૪૮] એ ૭-પગ પાદમૂલમ્, ગોહિરમ્
 એ ૨-પગનુ મૂળ, પગની એડી પાર્શ્વિ: (સ્ત્રી)-ઘૂંટીની નીચેનો
 ભાગ, પગની પાની. ॥૬૧૬॥ પાદાત્રમ્, પ્રપદમ્ એ ૨-પગનો
 આગલો ભાગ, પગની પાટલીનો આગલો ભાગ. ક્ષિપ્રમ્ અંગૂઠો
 અને આગળીઓની મધ્યનો ભાગ કૂર્ચમ્ (પુ ન) ક્ષિપ્રની ઉપ-
 રનો ભાગ, અંગૂઠો અને આગળીઓની વચ્ચેનો ઉપરનો ભાગ-કાકસા
 અહિરકન્ધ:; કૂર્ચશિર: 'સ' (ન.) એ ૨-કૂર્ચનો અગ્રભાગ, અંગૂઠો
 અને આગળીઓનો અગ્રભાગ ॥ ૬૧૭ ॥ તલહૃદયમ્, તલમ્ એ

तलहृदयं तु तलं, मध्ये पादतलस्य तत् ।

तिलकः कालकः पिप्पुर्जडुलस्तिलकालकः ॥ ६१८ ॥

रसासृग्मांसमेदोऽस्थिमज्जशुक्राणि धातवः ।

सप्तैव दश वैकेपां, रोमत्वक् रगायुभिः सह ॥ ६१९ ॥

रस आहारतेजोऽग्निसम्भवः पट्टसासवः ।

आत्रेयोऽसृकरो धातुर्वन-मूल-महा-परः ॥ ६२० ॥

रक्तं रुधिरमाग्नेयं, विस्रं तेजो-भवे रसात् ।

शोणितं लोहितमसृग्, वाशिष्ठं प्राणदाऽऽसुरे ॥ ६२१ ॥

२-पगना तण्ठियानो मध्यभाग तिलकः, कालकः, पिप्पुः (पु.), जडुलः, तिलकालकः ये ५-शरीरभा डाणु -ग्रिह-तल. ॥ ६१८ ॥

१ रसः, २ असृग्-दोही, ३ मांसम्, ४ मेदः-थरणी, ५ अस्थि-डाडडा. ६ मज्जा, ७ शुक्रम्-वीर्यं, आ सात धातुयो शरीरभा छे डेटढायेडना भते डपरनी सात तथा ८ रोम 'त्र' रुवांटा, ९ त्वक्-आमडी, १० र्नायुः-नस मणोने ये दृश-धातवः (पु. ण.) धातुयो छे ॥ ६१९ ॥ रसः, आहारतेज. 'स्र' (न.) अग्निसंभवः, पट्टरसासवः, आत्रेयः, असृक्करः, घनधातुः, मूलधातुः, महाधातुः ये ६-रस धातु ॥ ६२० ॥ रक्तम्, रुधिरम्, आग्नेयम्, विस्रम्, रस-तेजः 'स्र' (न.). रसभवम्, शोणितम्, लोहितम्, असृक् 'ज्र' (न.), वाशिष्ठम्, प्राणदम्, आसुरम्, ॥ ६२१ ॥ क्षतजम्,

^{१३} क्षतजं ^{१४} मांसकार्यसं, ^{१५} मांसं ^{१६} पललजङ्गले ।

^४ रक्तात् ^५ तेजो-भवे ^६ क्रव्यं, ^७ काश्यपं ^८ तरसामिषे ॥ ६२२ ॥

^{१०} मेदस्कृत् ^{११} पिशितं ^{१२} कीनं, ^{१३} पलं ^{१४} पेश्यस्तुं ^{१५} तल्लताः ।

^१ वृका ^२ हृद् ^३ हृदयं ^४ वृका, ^५ सुरसं ^६ च ^७ तदग्रिमम् ॥ ६२३ ॥

^१ शुष्कं ^२ वल्लूरमुत्तप्तं, ^३ पूथ-दूष्ये ^४ पुनः ^५ समे ।

^१ मेदोऽस्थिकृद् ^२ वपा ^३ मांसात् ^४ तेजो-जे ^५ गौतमं ^६ वसा ॥ ६२४ ॥

मांसकारि 'इन्' (न) असम् [शोध्यम्, कीलालम् शै. १२८]

ये १५-लोही मांसम् (पु. न), पललम्, जङ्गलम् (पु. न),

रक्ततेजः 'स्' (न.), रक्तभवम्, क्रव्यम्, काश्यपम्, तरसम्,

आमिषम् (पु. न) ॥ ६२२ ॥, मेदस्कृत् (न.), पिशितम्,

कीनम्, पलम् (पु. न.) [उद्धः, समारटम् ॥ १२८ ॥, लेपनम्

ये ३-शै. १२८-१२९] ये १३-मांस. पेश्यः-पेशी (स्त्री. य.)-

मांसलता. वृका 'अन्' (पु.)-वृकः (त्रि.), हृद् (न.), हृदयम्,

वृकेका, सुरसम्. (अग्रमांसम्) ये ५-हृदयनी अंहरनो कभलना

आकारनो मांसपिंड. हृदय, मुण्य मांस. ॥ ६२३ ॥ वल्लूरम्-

'वल्लूरम्' (त्रि.) उत्तप्तम् ये २-शुष्क मांस. पूथम् (पु. न.),

दूष्यम् ये २-दुर्गन्धवाण मांस, पर. मेदः 'स्' (न.), अस्थिकृत्

(न.), वपा, मांसतेजः 'स्' (न.), मांसजम्, गौतमम्, वसा ये

७-मेद, यरणी. ॥ ६२४ ॥ गोदम् (पु. न.), मस्तकस्नेहः, मस्तिष्कः

गोदं^२ तु^३ मस्तकस्नेहो^४, मस्तिष्को^५ मस्तुलुङ्गकः^६ ।

अस्थि^१ कुल्यं^२ भारद्वाजं^३, मेदस्तेजश्च^४ मज्जकृत्^५ ॥ ६२५ ॥

मांसपित्तं^६ श्वदयितं^७ कर्करो^८ देहधारकम् ।

मेदोजं^{१०} कीकसं^{११} सारः^{१२}, करोटिः^१ शिरमोऽस्थनि^२ ॥ ६२६ ॥

कपालकपरो^३ तुल्यो^४, पृष्ठस्याऽस्थि^५ कशेरुका^६ ।

शाखाऽस्थनि^१ स्यान्नलकं^२, पार्श्वोऽस्थि^३ वङ्क्रियर्थुके^४ ॥ ६२७ ॥

शरीराऽस्थि^१ करङ्कः^२ स्यात्, कङ्कालमस्थिपञ्जरः^३ ।

मज्जा^४ तु^५ कौशिकः^६ शुक्रकरोऽस्थः^७ स्नेहसम्भवो^८ ॥ ६२८ ॥

(पु. न.), मस्तुलुङ्गकः अथ ४-मस्तकस्नेहो, मज्ज. अस्थि (न.), कुल्यम् (पु. न.), भारद्वाजम्, मेदस्तेजः 'सू' (न.), मज्जकृत् (न.) ॥ ६२५ ॥, मांसपित्तम्, श्वदयितम्, कर्करः, देहधारकम्, मेदोजम्, कीकसम्, सारः [हङ्गुम् शि० ४८] अथ १२-डाड्डुं. करोटिः-करोटी (स्त्री.) माथानुं डाड्डुं-करोड, माथानी ज्योपरीनुं डाड्डिंजर. ॥ ६२६ ॥ कपालः (पु. न.), कर्परः [शकलम् शि० ४८] अथ २-कपाल, माथानी ज्योपरी. ज्योपरीनो डड्डो. कशेरुका (स्त्री. न.) [कशाशुका शि० ४८] पीठनुं डाड्डुं. गरडानी करोड. नलकम्-नली ज्येपुं डाड्डुं. वङ्क्रिः (स्त्री), पशुका अथ २-पड्यानी पांसणी. ॥ ६२७ ॥ करङ्कः, कङ्कालम् (पु. न.), अस्थिपञ्जरः अथ ३-डाड्डिंजर. मज्जा 'अनू'-मज्जा (पु. स्त्री), कौशिकः, शुक्रकरः, अस्थिरोगहः, अस्थिसंभवः [अस्थितेजः 'सू' (न.), शि० ४८] अथ ५-मज्जा, डाड्डानी गरणी. ॥ ६२८ ॥ शुक्रम्, रेतः 'सू'

शुक्रं^१ रैतो^३ बलं^४ वीजं^५, वीर्यं^६ मज्जसमुद्भवम् ।

आनन्दप्रभवं पुंस्त्वमिन्द्रियं^७ किट्टवर्जितम् ॥ ६२९ ॥

पौरुषं^{११} प्रधानधातुलोम^{१२} रोम^{१३} तनूरुहम् ।

त्वक्^{१४} छविश्छादनी^{१५} कृत्तिश्चर्मा^{१६} अजिनमसृग्धरा^{१७} ॥ ६३० ॥

वस्नसा^{१८} तु स्नसा^{१९} स्नायुर्नाड्यो^{२०} धमनयः^{२१} सिराः^{२२} ।

कण्डरा^{२३} तु महारगायुमलं^{२४} किट्टं^{२५} तदक्षिजम् ॥ ६३१ ॥

(न), बलम्, वीजम्, वीर्यम्, मज्जसमुद्भवम्, आनन्दप्रभवम्, पुंस्त्वम्, इन्द्रियम्, किट्टवर्जितम् ॥ ६२९ ॥, पौरुषम्, प्रधान-धातुः अ १२-शुक्रं, वीर्यं. लोम 'न' (न.), रोम 'न' (न.), तनूरुहम्-तनूरुहम् (पु. न.), [त्वग्मलम्, वालपुत्रकः, कूपजः, मांसनिर्यासः, परित्राणम् अ ५-शे० १२६] अ ३-रोम, रुवाडा, रुवाटां. त्वक् 'च' (स्त्री), छविः (स्त्री.), छादनी, कृत्तिः (स्त्री), चर्म 'न' (न.), अजिनम्, असृग्धरा अ ७-आमडी. (अजिनम्, चर्म 'न', कृत्तिः अ ३-भृंज वगेरेनुं यर्म.) ॥ ६३० ॥ वस्नसा, स्नसा-नसा, रगायुः (स्त्री. न.) [तन्त्री, नखासः रगावा 'अन' (पु), सन्धिवन्धनम् अ ४-शे० १३०] अ ३-नस, स्नायु, सर्वं स धिना अंधनश्च स्नायु. नाड्यः 'डी',-नडिः, धमनयः 'नि', सिराः-शिराः, [नाडिः, नाटिका शि० ४६] अ ३-(स्त्री-भट्टव.) अ ३-नाडी. कण्डरा, महारगायुः (पु.) अ २ महारगायु, मोटी नस. मलम् (पु. न.) किट्टम् ('पु. न.), अ २-भण, क्षान वगेरेनो भेल. ॥ ६३१ ॥

^१दूषोका ^२दूषिका ^१जैवं, ^१कुलुकं ^१पिप्पिका पुनः
^१दन्त्यं ^१कार्णं तु ^१पिञ्जूपः, ^१शिङ्गाणो ^१प्राणसम्भवम् ॥ ६३२ ॥
^१सृणीका ^२स्यन्दिनी ^४लालाऽऽस्यासवः ^५कफकूचिका ।
^१मूत्रं ^२वस्तिमलं ^३मेहः, ^४प्रस्रावो ^५नृजलं ^६स्रवः ॥ ६३३ ॥
^१पुष्पिका तु ^२लिङ्गमलं, ^३विद् ^४विष्टाऽवस्करः शकृत् ।
^१गूथं ^२पुरीषं ^३शमलोच्चारौ ^४वर्चस्कवर्चसौ ॥ ६३४ ॥
^१वेषो ^२नेपथ्यमाकल्पः, ^३परिकर्माऽङ्गसंस्क्रिया ।
^१उद्वर्तनमुत्सादनमङ्गरागो ^२विलेपनम् ॥ ६३५ ॥

दूषोका, दूषिका ओ २-आंभनो भेद कुलुकम्-लुलनो भेद.
 पिप्पिका-हातनो भेद. पिञ्जूपः-क्षाननो भेद शिङ्गाणः 'सिङ्गाणम्',
 सिङ्गाणम्, 'सिङ्गानम्' [शिङ्गाणकः शि० ४६]-नाड क्षाननो भेद.
 ॥ ६३२ ॥ सृणीका, स्यन्दिनी, लाला, आस्यासवः, कफकूचिका
 [सृणिका शि० ४६] ओ ५-लाण. मूत्रम्, वस्तिमलम्, मेहः,
 प्रस्रावः, नृजलम्, स्रवः ओ ६-मूत्र. ॥ ६३३ ॥ पुष्पिका-दिङ्गनो
 भेद. विद् 'श्च', (स्त्री. न.), विष्टा, अवस्करः, शकृत् (न.);
 गूथम् (पु न.), पुरीषम्, शमलम्, उच्चारः, वर्चस्कम् (पु न.),
 वर्चः 'स्' (न.), [विद्-त्-ष्, अशुचि (त्रि.) शि० ५०] ओ १०
 विष्टा ॥ ६३४ ॥ वेषः (पु न.), नेपथ्यम्, आकल्पः [वेशः, शि०
 ५०] ओ ३-वस्त्र, अलङ्कार, भाषा वगेरेथी यती अंगशोभा. परि-
 कर्म 'न्' (न.) र्नाम, विलेपन वगेरेथी यतो अंगक्षस्कार. उद्व-
 वर्तनम्, उत्सादनम् [उच्छादनम् शि० ५०] ओ २-योणु,
 उद्वर्तन. अङ्गरागः, विलेपनम् ओ २-विलेपन ॥ ६३५ ॥ चञ्चि-

^૧ચર્ચિવયં ^૨સમાલમનં, ^૩ચર્ચા ^૧સ્થાન્મખ્ડનં ^૧પુનઃ
^૨પ્રસાધનં ^૩પ્રતિકર્મ, ^૧માર્ઘિઃ ^૨સ્થાન્માર્જના ^૩મૃજા ॥ ૬૩૬ ॥
^૧વાસયોગસ્તુ ^૨ચૂર્ણ ^૧સ્થાત્, ^૨પિષ્ઠાતઃ ^૩પટવાસકઃ ।

^૧ગન્ધમાલ્યાદિનાં ^૨યસ્તુ, ^૧સંસ્કારઃ ^૨સોડધિવાસનમ્ ॥ ૬૩૭ ॥
^૧નિર્વેશ ^૨ઉપમોગોડય, ^૧સ્નાનં ^૨સવનમાપ્લવઃ ।

^૧કર્પૂરાગુરુકકોલકર ^૨તૂરી ^૩ચન્દનદ્રવૈઃ ॥ ૬૩૮ ॥
^૧સ્વાદ્ ^૨યક્ષકર્દમો ^૩મિશ્રૈર્વર્તિર્ગાત્રાનુલેપનો ।

^૧ચન્દનાગુરુકર ^૨તૂરી ^૩કુહુકુમૈસ્તુ ^૪ચતુઃસમમ્ ॥ ૬૩૯ ॥

ક્યમ્, સમાલમનમ્, ચર્ચા એ ૩-ચદનાદિ વડે શરીરને સુગંધિત કરવું. મખ્ડનમ્, પ્રસાધનમ્, પ્રતિકર્મ 'અન્' (ન.), એ ૩-શણુ-ગાર, અલંકાર. માર્ઘિઃ (સ્ત્રી.), માર્જના, મૃજા એ ૩-સાફ કરવું. ॥ ૬૩૬ ॥ વાસયોગઃ, ચૂર્ણમ્ (પુ. ન.), એ ૨-અખીલ, પટવાસાદિ સુગંધી ચૂર્ણ. પિષ્ઠાતઃ, પટવાસકઃ એ ૨-અખીલ, કુંકુમ-કેશર ચૂર્ણ વગેરે. સુગંધી ચૂર્ણ. અધિવાસનમ્-ગંધ, માલ્ય-ધૂપ વગેરેથી સ્પર્શ કરવો. ॥ ૬૩૭ ॥ નિર્વેશઃ, ઉપમોગઃ એ ૨-સ્ત્રી વગેરેનો ઉપભોગ. સ્નાનમ્, સવનમ્, આપ્લવઃ [આપ્લાવઃ શિ૦ ૫૦] એ ૩-સ્નાન. યક્ષકર્દમઃ-તે ૧ કર્પૂરઃ-કપૂર, ૨ અગુરુઃ-અગર, ૩ કવકોલઃ-કંકેળ, ૪ કસ્તૂરી અને ૫ ચન્દનઃ-આ પાંચે દ્રવ્યો મિશ્ર કરી બનાવેલ સુગંધી લેપ તે યક્ષકર્દમ વર્તિઃ (સ્ત્રી.), ગાત્રાનુલેપનો એ ૨-વાટેલી વસ્તુનો લેપ. ચતુઃસમમ્-તે ૧ ચન્દનઃ, ૨ અગરુઃ, ૩ કસ્તૂરી અને ૪ કુહુકુમઃ-કેશર એ ચારેનો સમમિશ્રલેપ તે ચતુઃસમ ॥ ૬૩૮-૬૩૯ ॥ અગુરુઃ (પુ. ન.) અગર (પુ. ન.), રાંજાર્દમ્,

अ^१गुर्व^२गराजाहं, लो^३हं कृ^४मिजवंशिके ।

अ^१नार्यजं जो^२ङ्गकं च, म^३ङ्गल्या म^४ल्लिगन्धि यत् ॥ ६४० ॥

का^१लागरुः का^२कतुण्डः, श्री^३खण्डं रो^४हणद्रुमः ।

ग^१न्धसारो म^२लयजश्च^३न्दने हरि^४चन्दने ॥ ६४१ ॥

तै^१लपर्णिकगौ^२शीर्षो, पत्रा^३ङ्गं रक्तच^४न्दनम् ।

कु^१चन्दनं ता^२म्रसारं, रज्ज^३नं तिलपर्णिका ॥ ६४२ ॥

जा^१तिकोशं जा^२तिफलं, कर्पू^३रो हिमवा^४लुका ।

धनसारः सि^१ताम्रश्च, चन्द्रो^२ऽयं मृ^३गनामिजा ॥ ६४३ ॥

लोहम् (पु. न.), कृमिजम्, वंशिका (स्त्री. न.), अनार्यजम्,
जोङ्गकम् (वंशामम्), [प्रवरम्, शृङ्गम्, शीर्षिकम्, सृङ्गलम्,
लघु ॥१३०॥, वरद्रुमः, परमदः, प्रकरम्, गन्धदारु ये ६-शे०
१३०-१३१, वंशकम्, कृमिजगन्धम् शि० ५१] ये ८-अगर,
अगर. मङ्गल्या, मल्लिगन्धि ये २-मदिलका-मोगराना जेवी सुगन्धी-
वाणो अगर. ॥६४०॥ कालागरुः, काकतुण्डः ये २- डाणो अगर.
श्रीखण्डम्, रोहणद्रुमः, गन्धसारः, मलयजः (पु. न.), चन्दन. (पु.
न.), [पकाङ्गम्, मद्रात्रीः, फलकी 'इन्' ये ३-शे० १३१] ये
५- चन्दन, सुण्ड. हरिचन्दनम् ॥६४१॥, तैलपर्णिकः, गोशीर्षः
ये ३ (पु. न.)-गोशीर्षचन्दन, गोशुचन्दन. पत्राङ्गम्-पतङ्गम्, रक्त-
चन्दनम्. कुचन्दनम्, ताम्रसारम्, रज्जनम्, तिलपर्णिका-तिलपर्णी
ये ६ रक्तचन्दन, रतांजली. ॥६४२॥ जातिकोशम्, जातिफलम्-
जातीफलम्, [सौमनसम्, पुटकम्, मदशौण्डकम्, कोशफलम् ये
४-शे० १३२] ये २-जयद्रव. कर्पूरः (पु. न.), हिमवालुका, धनसारः,

^२मृगनामिमृगमदः, ^४कस्तूरी ^५गन्धधूल्यपि ।

^१कश्मीरजन्म ^२धुसृणं, ^३वर्णं ^४लोहितचन्दनम् ॥ ६४४ ॥

^५वाहिकं ^६कुङ्कुमं ^७वह्निशिखं ^८कालेयजागुडे ।

^{१०}सङ्कोचपिशुनं ^{११}रक्तं, ^{१२}धीरं ^{१३}पीतनदीपने ॥ ६४५ ॥

^१लवङ्गं ^२देवकुसुमं, ^३श्रीसंज्ञमथ ^४कोलकम् ।

^२ककोलकं ^३कोशफलं, ^४कालीयकं तु ^५जापकम् ॥ ६४६ ॥

सिताम्बः, चन्द्र (पु. न.), (चन्द्रना पर्याय वायक शब्दो.) अथ ५-

कपूरः मृगनामिजा ॥६४३॥, मृगनामिः (श्री.), मृगमदः, कस्तूरी,

गन्धधूली अथ ५-कस्तूरी. कश्मीरजन्म 'अन' (न.), धुसृणम्, वर्णम्,

लोहितचन्दनम् ॥६४४॥, वाहिकम्, कुङ्कुमम् (पु. न.), वह्नि-

शिखम्, कालेयम्, जागुडम्, सङ्कोचपिशुनम्, रक्तम्, धीरम्,

पीतनम्, दीपनम् [करटम्, वासनीयकम् ॥१३२॥, प्रियङ्गु, पीत-

कावेरम्, धीरम्, पुष्परजः 'स्र', वरम्, कुसुमम्, जवापुष्पम्,

कुसुमान्तम्, गौरवम् अथ ११ शि० १३२-१३३, वाहिकम्,

सङ्कोचम्, पिशुनम्, वर्णम्, अष्टकसंज्ञम्-अष्टकपर्यायम्

अथ ५-शि० ५१] अथ १४-केशर. ॥६४५॥ लवङ्गम्,

देवकुसुमम्, श्रीसंज्ञम्, श्रीपर्यायम्-अथ ३-लवीग. कोलकम्,

ककोलकम्, कोशफलम् अथ ३-कंडोद कालीयकम्, जाप-

कम्-'जापकम्' [कालानुसार्यम् शि० ५२] अथ २-मलयगिरी,

पीत चन्दन. ॥६४६॥ यक्षधूपः, बहुरूप, सालावेष्टः, अश्विलभः,

यक्षधूपो बहुरूपः, सालवेष्टोऽग्निवल्लभः ।

सर्जमणिः सर्जरसः, रालः सर्वरसोऽपि च ॥ ६४७ ॥

धूपो वृकोत् कृत्रिमाच्च, तुरुष्कः सिलहपिण्डको ।

पायसस्तु वृक्षधूपः, श्रीवासः सरलद्रवः ॥ ६४८ ॥

स्थानात् स्थानान्तरं गच्छन्, धूपो गन्धपिशाचिका ।

स्थासकस्तु हस्तविम्बमलङ्कारस्तु भूषणम् ॥ ६४९ ॥

परिष्कारामरणे च, चूडामणिः शिरोमणिः ।

नायकस्तरलो हारान्तर्मणिर्मुकुटं पुनः ॥ ६५० ॥

सर्जमणि, सर्जरसः, रालः (पु. न.), सर्वरसः अथ ८-राज. ॥६४७॥

वृक्षधूपः, कृत्रिमधूपः, तुरुष्कः (पु. न.), सिलहः—‘सिलहः’, पिण्डकः

[सिलहकः, यावनः शि० पर] अथ ५—अनेकं द्रव्येनो जनेतो दृशाग

वगेरे धूप, लोथान, शेलारस पायसः, वृक्षधूपः, श्रीवासः, सरल-

द्रवः [श्रीवेष्टः, दध्याह्वयः, क्षीराह्वयः, घृताह्वयः अथ ४ शि० १३४]

अथ ४-गूगलनो धूप, देवदारुना रसनो गूंदरूप धूप. ॥६४८॥

गन्धपिशाचिका—अथ ६ स्थानं गीले स्थाने जतो धूप स्थासकः,

हस्तविम्बम्—केशर वगेरेथी करेखं हाथतुं यित्र, हाथनो थापो. अल-

ङ्कारः, भूषणम् (पु. न.) ॥६४९॥, परिष्कारः, आमरणम् अथ ४—

अलङ्कार धरेणु। चूडामणिः—चूडारत्नम्, शिरोमणिः—शिरोरत्नम्,

अथ २—भरताड उपरनो मणि नायकः, तरलः, हारान्तर्मणिः अथ

३—हारनी वयमा रहेतो मणि मुकुटम् (पु. न.) ॥६५०॥, मौलिः

मौलिः किरीटं कोटीरमुष्णीपं पुष्पं दाम तु ।

मूर्ध्नि माल्यं मालां स्रक् गर्भकः केशमध्यगम् ॥ ६५१ ॥

प्रभ्रष्टकं शिखालम्बिव, पुरोन्यस्तं ललामकम् ।

तिर्यक् दक्षसि वैकक्षं, प्रालम्बमृजुलम्बिव यत् ॥ ६५२ ॥

सन्दर्भो रचना गुम्फः, ग्रन्थनं ग्रन्थनं समाः ।

तिलके तमालपत्रचित्रपुण्ड्रविशेषकाः ॥ ६५३ ॥

आपीडशेखरोत्तंसाऽवतंसाः शिरसः स्रजि ।

उत्तंगे कर्णपूरेऽपि, पत्रलेखा तु पत्रतः ॥ ६५४ ॥

(पु. स्त्री.), किरीटम् (पु. न.), कोटीरम् (पु. न.), उष्णीषम् (पु. न.), [मकुटः शि० पर] ये प-मुकुट. पुष्पदाम 'अन' (न), माल्यम्, माला, स्रक् 'ज' (स्त्री). ये ४-भस्तक उपर धारणु करवानी पुष्प-माला. गर्भकः-केशभां धारणु करवानी पुष्पमाला. ॥६५१॥ प्रभ्रष्टकम्-शिथिलानी पेठे भस्तक उपर पाछणना लागमां लटकती पुष्पमाला. ललामकम्-माथा उपरथी आगणना कपाणे लटकती पुष्पमाला, दामणी. वैकक्षम्-जोडणी पेठे पडेरली भाणा. प्रालम्बम्-गणाभांथी ळन्ने ळाणुये छाती उपर लटकती भाणा ॥६५२॥ सन्दर्भः, रचना, गुम्फः, ग्रन्थनम्, ग्रन्थनम् [परिस्पन्दः, प्रतियत्नः शि० १३४] ये प- रचना गुंथणु, पुष्पना डार वगेरेनी रचना तिलकम् (पु. न.), तमालपत्रम्, चित्रम्, पुण्ड्र, विशेषकः (पु. न.) [चित्रकम् शि० पर] ये प-केशर-ग्रन्थनाद्विनुं तिलक, ग्राहको, टीलु. ॥६५३॥ आपीडः, शेखर, उत्तंसः, अवतंस [वर्तंसः शि० ५३] (पु. न.), ये ४-भस्तक उपर मुकुटना आकारे नाणेली भाणा, उत्तंसः, अवतंसः, कर्णपूरः (पु. न.) ये ३-काननुं आलूषणु. पत्रलेखा ॥६५४॥ पत्रभङ्गिः-पत्रभङ्गी

^૨ ^૩ ^૪ ^૫ ^૧ ^૧ ^૨ ^૧
 મૃગ્ગિવલ્લિલતાજ્જુલ્યઃ, પત્રપાશ્યા લલાટિકાં ।

^૧ ^૨ ^૧ ^૧ ^૧ ^૧ ^૧ ^૧
 વાલપાશ્યા પારિતથ્યા, કર્ણિકા કર્ણભૂષણમ્ ॥ ૬૫૫ ॥

^૧ ^૨ ^૨ ^૪ ^૧
 તાડક્રસ્તુ તાડપત્રં, કુण्डलं કર્ણવૈષ્ટકઃ ।

^૧ ^૨ ^૧ ^૧ ^૧ ^૧ ^૧ ^૧
 ઉત્ક્રિષ્ટિકા તુ કર્ણાન્દુર્વાલિકા કર્ણપૃષ્ઠગા ॥ ૬૫૬ ॥

^૧ ^૨ ^૧ ^૧ ^૧ ^૧ ^૧ ^૧
 ઐવૈયકં કण્ઠભૂષા, લમ્બમાના લલન્તિકાં ।

^૧ ^૧ ^૧ ^૧ ^૧ ^૧ ^૧ ^૧
 પ્રાલમ્બિકા કૃતા હેત્તોરઃસૂત્રિકા તુ મૌત્તિકૈઃ ॥ ૬૫૭ ॥

(શ્રી.), પત્રવલ્લિઃ-પત્રવલ્લી(શ્રી.), પત્રલતા, પત્રાજ્જુલિઃ [પત્રવલ્લરી, પત્રમઞ્જરોશિં પ૩] એ ૫ શ્રીઓના ગાલ, રાન વગેરે ઉપર કસ્તૂરી વગેરેથી કરેલી વેલ, પાદડાં વગેરેની રચના. પત્રપાશ્યા, લલાટિકાં એ ૨-લલાટનું આભૂષણ (દામણી) વાલપાશ્યા, પારિતથ્યા-પાય-તિથ્યા [પર્યવતથ્યાશિં પ૩] એ ૨-વાળ બાંધવાને માટે મોતીની સેરો, માથે સેથા ઉપર રાખવાનું ઘરેણું. કર્ણિકા-કાને પહેરવાનું ઘરેણું ॥૬૫૫॥ તાડક્રઃ, તાડપત્રમ્ (પુ. ન.), (સૌવર્ણઃ), કુण्डलम् (પુ. ન.), કર્ણવૈષ્ટકઃ [કર્ણાદર્શઃ શેં ૧૩૫] એ ૪-કુંડલ. (તાડક્રઃ, તાડપત્રમ્ તાલપત્રમ્-કાને પહેરવાનું તાડપત્રના આકારનું સોનાનું આભૂષણ કુण्डलम्, કર્ણવૈષ્ટકઃ એ-કુંડલ. આ પ્રમાણે આ ગાળે લિન્ન અર્થવાળા પણ છે.) ઉત્ક્રિષ્ટિકા, કર્ણાન્દુ. (શ્રી.) [કર્ણાન્દુઃ શિં પ૪] એ ૨-કાનનું આભૂષણ વિશેષ વાલિકા વાલિકાકાનમાં રહેલું આભૂષણ, વાળી ॥૬૫૬॥ ઐવૈયકમ્. કણ્ઠભૂષા એ ૨-કોકનું આભૂષણ, કંઠી વગેરે લલન્તિકા-નાલિસુધી લટકતી કંઠી. પ્રાલમ્બિકા નાલિસુધી લટકતી સોનાની કંઠી. હરઃસૂત્રિકા-નાલિ સુધી લટકતી મોતીની માલા. ॥૬૫૭॥ હારઃ (પુ. શ્રી), મુક્તાપ્રા-

^૧હારો ^૨મુક્તોતઃ ^૩પ્રાલમ્બસ્રેક્કલાપોવલીલતાઃ ।
^૪દેવચ્છન્દઃ ^૫શતં સાષ્ટં, ^૬ત્વિન્દ્રચ્છન્દઃ સેહસ્રકમ્ ॥ ૬૫૮ ॥
 તદર્ધં ^૭વિજયચ્છન્દો, ^૮હારસ્ત્વષ્ટોત્તરં ^૯શતમ્ ।
^{૧૦}અર્ધે રશ્મિકલાપોડસ્ય, ^{૧૧}દ્વાદશ ^{૧૨}ત્વર્ધમાણવઃ ॥ ૬૫૯ ॥
^{૧૩}દ્વિદ્વાદશાર્ધગુચ્છઃ ^{૧૪}સ્યાત્ ^{૧૫}પચ્ચ ^{૧૬}હારફલં ^{૧૭}લતાઃ ।
^{૧૮}અર્ધહારશ્ચતુઃપષ્ટિર્ગુચ્છમાણવમન્દરાઃ ॥ ૬૬૦ ॥
^{૧૯}અપિ ^{૨૦}ગૌસ્તનગૌપુચ્છાવર્ધમર્ધે ^{૨૧}યથોત્તરમ્ ।
^{૨૨}इति हारा यष्टिभेदादेकावल्येकयष्टिका ॥ ६६१ ॥

લમ્બઃ, મુક્તાસ્રક્ 'જ' (શ્રી), મુક્તાકલાપઃ, મુક્તાવલી, મુક્તાલતા
 એ ૬-મોતીનો હાર. હારના ચૌદ પ્રકારો છે. તેનાં નામ ૧ દેવચ્છન્દઃ
 -સો સેરનો હાર. ૨ હન્દ્રચ્છન્દઃ એક હળાર આઠ સેરનો હાર.
 ॥૬૫૮॥ ૩ વિજયચ્છન્દઃ-પાચસો ચાર સેરનો હાર ૪ હાર:-એકસો
 આઠ સેરનો હાર. ૫ રશ્મિકલાપિ:-ચોપન સેરનો હાર ૬ અર્ધમા-
 ણવઃ-ચાર સેરનો હાર ॥૬૫૯॥, ૭ અર્ધગુચ્છઃ-ચૌવીસ સેરનો
 હાર ૮ હારફલમ્-પાચ સેરનો હાર ૯ અર્ધહારઃ-ચોસઠ સેરનો
 હાર. ૧૦ ગુચ્છઃ-બત્રીસ સેરનો હાર. ૧૧ માણવઃ સોલ સેરનો
 હાર. ૧૨ મન્દરઃ-આઠ સેરનો હાર ॥૬૬૦॥, ૧૩ ગોસ્તનઃ-ચાર
 સેરનો હાર. ૧૪ ગોપુચ્છઃ-બે સેરનો હાર. આ પ્રમાણે લતા-સેરોના
 લેહોથી ૧૪ પ્રકારના હાર છે. પકાવલી, પજયષ્ટિકા ॥૬૬૧॥,
 કણ્ઠિકા એ ૩-એક સેરનો હાર, ઠંઠી, નક્ષત્રમાલા-નક્ષત્રની સંખ્યા
 પ્રમાણે સત્તાવીસ મોતીઓની માલો. કેયૂરમ્, અક્ષદંમ્, વીહુમૂષા
 એ ૩-કોણીના ઉપરના ભાગે પહેરવાનું ધરણું-ખાતુબધ, કડું

कण्ठिकाऽप्यथ नक्षत्रमाला तत्सङ्ख्यमौक्तिकैः ।

कैयूरमङ्गदं बाहुभूषाऽथ करभूषणम् ॥ ६६२ ॥

कटको वलयं पारिहार्यावापौ च कङ्कणम् ।

हस्तसूत्रं प्रतिसरं, ऊर्मिका त्वङ्गलीयकम् ॥ ६६३ ॥

सा साक्षराऽङ्गलिमुद्रा, कटिसूत्रं तु मेखला ।

कलापो रशना सारसनं काञ्ची च सप्तकी ॥ ६६४ ॥

सा शृङ्खलं पुंस्कटिस्था, किङ्कणी क्षुद्रधण्डिका ।

नूपुरं तु तुलाकोटिः पादतः कटकाङ्गदे ॥ ६६५ ॥

वगेरे. करभूषणम् ॥६६२॥, कटकः, वलयम्, पारिहार्यः, आवापः, कङ्कणम्, हस्तसूत्रम्, आ ७ (पु. न.). प्रतिसरः (त्रि.) [परिहार्यः शि० ५४] अ ८-हाथना डाडानुं धरेणुं-पोंथी, कडु, वलय, अंगडी वगेरे. (कङ्कणम्, हस्तसूत्रम्, प्रतिसरः अ ३-हाथे आधवानुं भंग-लसूत्र) उर्मिका, अङ्गुलीयकम् अ २-वींटी, गड्डे. ॥६६३॥ अङ्गुलिमुद्रा-नाभाक्षरवाणी वींटी. कटिसूत्रम्, मेखला, कलापः, रशना 'रसना' (स्त्री. न.), सारसनम्, काञ्ची, सप्तकी [लालिनी, कटि-मालिका शे० १३५] अ ७-स्त्रीनी डेडनो कटोरो, मेखला ॥६६४॥ शृङ्खलम् (त्रि.)-पुरुषनी डेडनो कटोरो किङ्कणी-किङ्कणिः, (स्त्री), क्षुद्रधण्डिका, किङ्कणिः, 'कङ्कणी' [घर्घरी, विद्या, विद्यामणिः अ ३ शे० १३५ किङ्कणी शि० ५४] अ २-गूधरी नूपुरम् (पु. न.) तुलाकोटिः (पु. न.), पादकटकम् (पु. न.), पादोङ्गदम् ॥६६५॥

^૫મંજીરં ^૬હંસકં ^૭શિંજીન્યં ^૮શુકં ^૯વસ્ત્રમં ^{૧૦}અમ્બરમ્ ।

^{૧૧}સિંચયો ^{૧૨}વસનં ^{૧૩}ચીરાડ ^{૧૪}આદૌ ^{૧૫}સિક્ વેલવાસસી ॥ ૬૬૬ ॥

^{૧૬}પટઃ ^{૧૭}પ્રોતો ^{૧૮}આલો ^{૧૯}ડસ્યાન્તો, ^{૨૦}વર્તિર્વસ્તિશ્ચ ^{૨૧}તદશાઃ ।

^{૨૨}પત્રોર્ણ ધૌતકૌશેયમુ ^{૨૩}ખીપો ^{૨૪}મૂર્ધવેષ્ટનમ્ ॥ ૬૬૭ ॥

તત્ સ્યાદુદ્ગમનીયં યદ્ધૌતયોર્વસ્ત્રયોર્યુગમ્ ।

ત્વક્ફલકૃમિરોમમ્યઃ, સમ્ભવાત્ તત્ત્વતુર્વિધમ્ ॥ ૬૬૮ ॥

મંજીરમ્ (પુ ન.), હંસકમ્ (પુ. ન.), શિંજિની [પાદશીલી, મન્દીરમ્, પાદનાલિકા એ ૩ શેઠ ૧૩૬] એ ૭-પગે પહેરવાનું ઝાંજર, કલ્લુ [પાદાશ્ચુલીયકમ્, પાદપાલિકા, પાદકોલિકા એ ૩-પગની ઝાંઘૂઠીઓ. શેઠ ૧૩૬] અંશુકમ્, વસ્ત્રમ્, (પુ ન.), અમ્બરમ્, સિંચય, વસનમ્, ચીરમ્, આચ્છાદઃ, સિક્ 'ચ' (સ્ત્રી.) ચેલમ્, વાસઃ 'સ' (ન) ॥૬૬૬॥, પટઃ (ત્રિ.), પ્રોતઃ (પુ. ન.) [નિવસનમ્, વસ્નમ્, સત્રમ્, કર્પટમ્, એ ૪-શેઠ ૧૩૭, આચ્છાદનમ્ શિઠ ૫૪] એ ૧૨-વસ્ત્ર. અચ્ચલઃ (પુ. ન.)-વસ્ત્રનો છેડો. વર્તિઃ (પુ. સ્ત્રી.), વસ્તિઃ (પુ સ્ત્રી.), દશાઃ (પુ. સ્ત્રી. બ.), [વસ્ત્રપેશ્યઃ 'શી' (સ્ત્રી. બ.), શેઠ ૧૩૭] એ ૩-વસ્ત્રની દશીઓ. વસ્ત્રનાખંને છેડે જે દશીઓ હોય છે તે. પત્રોર્ણમ્, ધૌતકૌશેયમ્ એ ૨-કેશોટાની લાળનુ વસ્ત્ર, કીડાથી ઉત્પન્ન થયેલુ રેશમી વસ્ત્ર, ધૌયેલુ રેશમી વસ્ત્ર ડાળીયઃ (પુ ન.), મૂર્ધવેષ્ટનમ્ એ ૨-પાઘડી, ફેંટે. ॥૬૬૭॥ ઉદ્ગમનીયમ્-ધૌયેલા વસ્ત્રનો બેડો. ધૌયેલુ વસ્ત્ર, ત્વક્, ફલ, કૃમિ અને રોમ (રુવાટી) થી ઉત્પન્ન થયેલ વસ્ત્રના ચાર પ્રકાર છે. ॥૬૬૮॥ ત્વક્-છાલથી બનેલ વસ્ત્ર-સ્ત્રૌમાદિ, ફલ-કપાસનું

ક્ષૌમકાર્પાસકૌશેયરાક્ષવાદિવિભેદતઃ ।

ક્ષૌમં^૧ દુક્કૂલં^૨ દુગૂલં^૩, સ્યાત્^૪ કાર્પાસં^૫ તુ વાદરમ્^૬ ॥ ૬૬૯ ॥

કૌશેયં^૧ કૃમિકોશોત્યં^૨, રાક્ષવં^૩ મૃગરોમજમ્^૪ ।

કમ્બલઃ^૧ પુનરુર્ણાયુરાવિકૌરમ્રરણકાઃ^૨ ॥ ૬૭૦ ॥

નવં^૧ વાસોઽનાહતં^૨ સ્યાત્^૩, તન્ત્રકં^૪ નિષ્પ્રવાણિ^૫ ચં ।

પ્રચ્છાદનં^૧ પ્રાવરણં^૨, સંવ્યાનં^૩ ચૌત્તરીયકમ્^૪ ॥ ૬૭૧ ॥

વૈકક્ષે^૧ પ્રાવારોત્તરાસક્ષો^૨ વૃહતિકાપિ^૩ ચં ।

વરાશિઃ^૧ સ્થૂલશાટઃ^૨ સ્યાત્^૩, પરિધાનં^૪ ત્વઘોડશુકમ્^૫ ॥ ૬૭૨ ॥

બનેલ વસ્ત્ર-કાર્પાસાદિ, કૃમિ-કીડાથી બનેલ વસ્ત્ર કૌશેયાદિ, રુવાટીથી બનેલ વસ્ત્ર-રાક્ષવાદિ એ વસ્ત્રના ચાર પ્રકાર છે. ક્ષૌમમ્ (પુ. ન.), દુક્કૂલમ્, દુગૂલમ્ એ ૩-શણુ વગેરેનું વસ્ત્ર કાર્પાસમ્, વાદરમ્ (ફાલમ્) એ ૨-કપાસમાથી બનેલું વસ્ત્ર. ॥૬૬૯॥ કૌશેયમ્-કૌશેટાથી બનેલું વસ્ત્ર, રેશમી વસ્ત્ર રાક્ષવમ્, મૃગરોમજમ્ એ ૨ હરણુ વિશેષનાં રુવાટામાંથી બનેલ વસ્ત્ર. કમ્બલઃ (પુ, સ્ત્રી.) ઝળાયુ. (પુ), આવિકાં, ઔરમ્રઃ, રણકઃ એ ૫-ઊનનું વસ્ત્ર, કાંબલ. ॥૬૭૦॥ અનાહતમ્, તન્ત્રકમ્, નિષ્પ્રવાણિ એ ૩ (ત્રિ),-નવું વસ્ત્ર. પ્રચ્છાદનમ્, પ્રાવરણમ્, સંવ્યાનમ્, ચૌત્તરીયકમ્ એ ૪-ઓઢવાનું વસ્ત્ર, શરીર ઉપર નાખવાનું વસ્ત્ર ॥૬૭૧॥ વૈકક્ષમ્, પ્રાવારઃ, ઉત્તરાસક્ષઃ, વૃહતિકા એ ૪-ઉત્તરાસંગ, ખેસ. વરાશિઃ (પુ.) સ્થૂલ-શાટઃ એ ૨-ઝાડું વસ્ત્ર. પરિધાનમ્, અઘોડશુકમ્ ॥૬૭૨॥ અન્ત-

અંતરીયં નિવસનમુપસંવ્યાનમિત્યપિ^૧ ।

તદ્ગ્રન્થિરુચયો નીવી^૨, વરસ્ત્યર્ધોરુકાંશુકમ્ ॥ ૬૭૩ ॥

ચણ્ડાતકં ચલનકશ્ચલની ત્વિતરસ્ત્રિયાઃ ।

ચોલઃ કચ્ચુલિકા કૂર્પાસકોઽઙ્ગિકા ચ કચ્ચુકે^૩ ॥ ૬૭૪ ॥

શાટી ચોટચથ નીશારો, હિમવાતાપહાંશુકે^૪ ।

કચ્છા કચ્છાટિકા કક્ષા, પરિધાનાપરાચલે^૫ ॥ ૬૭૫ ॥

કક્ષાપટસ્તુ કૌપીનં, સમૌ નત્તકકર્પટૌ^૬ ।

નિચોલઃ પ્રચ્છદપટો, નિચુલશ્ચોત્તરચ્છદઃ^૭ ॥ ૬૭૬ ॥

રીયમ્, નિવસનમ્, ઉપસંવ્યાનમ્ એ ૫-નીચે પહેરવાનું વસ્ત્ર.
 ડચ્ચયઃ, નીવી એ ૨-અતરીય-નીચેના વસ્ત્રની ગાંઠ. ॥૬૭૩॥
 ચણ્ડાતકમ્ (પુ. ન.), ચલનકઃ એ ૨-સુંદર સ્ત્રીનું અર્ધ સાથળ
 સુધી ઢંકાય તેવું વસ્ત્ર. ચલની-સાધરણ સ્ત્રીનું અર્ધ સાથળ ઢંકાય
 તેવું વસ્ત્ર-અણિયો. ચોલઃ, કચ્ચુલિકા, કૂર્પાસકઃ, અઙ્ગિકા,
 કચ્ચુકઃ (પુ. ન.) [કૂર્પાસઃ શિ૦ ૫૫] એ ૫-ચોળી, કાંચળી
 વગેરે. ॥૬૭૪॥ ચોટી (પુ સ્ત્રી) શાટી (પુ. સ્ત્રી),-શાટકઃ
 (પુ. ન.) એ ૨ સાડી. નીશારઃ, હિમવાતાપહાંશુકમ્ [દ્વિચ્છણ્ડકઃ,
 વરકઃ શે૦ ૧૩૭-૧૩૮] એ ૨-ટાઢ અને પવન રોકવા માટે
 ઓઢવાનું વસ્ત્ર-સ્નાઈ વગેરે. કચ્છા, કચ્છાટિકા-કચ્છાટી, કક્ષા,
 એ ૩-વસ્ત્રનો છેડો, કાછડી ॥૬૭૫॥ કક્ષાપટઃ, કૌપીનમ્
 [કક્ષાપુટઃ શિ૦ ૫૫] એ ૨-લગોટી નક્તકઃ, કર્પટઃ (પુ ન.)
 એ ૨-વસ્ત્રનો ટુકડો, ગળણું, ચીથરું નિચોલઃ, પ્રચ્છદપટઃ,
 નિચુલઃ (પુ. ન.)- નિચુલકમ્, ઉત્તરચ્છદ એ ૪-ઓછાડ, ઉત્ત-
 રપટ ॥૬૭૬॥ પૂર્ણપાત્રમ્, પૂર્ણાનકમ્ એ ૨-ઉત્સવોમાં જે વસ્ત્ર,

उत्सवेषु सुहृद्भिर्यद्, वलादाकृष्य गृह्यते ।

वस्त्रसाल्यादि तत् पूर्णपात्रं पूर्णानकं च तत् ॥ ६७७ ॥

तत् तु स्यादाग्रपदीनं, व्याप्तोत्पाग्रपदं हि यत् ।

चीवरं मिश्रसङ्घाटी, जीर्णवस्त्रं पटच्चरम् ॥ ६७८ ॥

शाणी गोणी छिद्रवस्त्रे, जलार्द्रा क्लिन्नवाससि ।

पर्यस्तिका परिकरः, पर्यङ्कश्चावसक्थिका ॥ ६७९ ॥

कुथे वर्णः परिस्तोमः, प्रवेणीनवताऽऽस्तराः ।

अपटी काण्डपटः स्यात्, प्रतिसीरा जवन्यपि ॥ ६८० ॥

तिरस्कारिण्यथोल्लोचो, वितानं कंदकोऽपि च ।

चन्द्रोदये स्थूलं दूष्ये, कैणिका पटकुटयपि ॥ ६८१ ॥

भाजा वगेरे मित्रोवडे षलाढारे जेथीने लेवाय ते ॥ ६७७ ॥

आग्रपदीनम्-पगनी पानी मुधी सर्व अंग ढंडाय तेवुं पडेरवानुं

वस्त्र. चीवरम्, मिश्रसङ्घाटी अये २-मुनिओनुं वस्त्र. जीर्णवस्त्रम्,

पटच्चरम्-लुण्ठं वस्त्र. ॥ ६७८ ॥ शाणी, गोणी, छिद्रवस्त्रम् अये

उ-डाष्टा पडेवुं वस्त्र. गुथी. जलार्द्रा, क्लिन्नवाससः 'स्त्र' (न), अये

२-लीनयेवुं वस्त्र. पर्यस्तिका, परिकरः, पर्यङ्कः, अवसक्थिका,

[पल्यङ्कः शि० प६] अये ४-पलाठी ॥ ६७९ ॥ कुथः (त्रि.), वर्णः,

परिस्तोमः, प्रवेणी, नवतम्, आस्तरः [वर्णपरिस्तोमः ॥ ५५ ॥

आस्तरणम् शि० ५५-५६] अये ६ हाथी डे रथ उपर नाणवानुं

वस्त्र-जूल. अपटी, काण्डपटः, प्रतिसीरा, जवनी ॥ ६८० ॥,

तिरस्कारिणी [यमनी शि० प६] अये ५-डनात, पडेटो. उल्लोचः,

वितानम् (पु. न.), कंदकः, चन्द्रोदयः अये ४-अंहरयो. स्थूलम्,

^३गुणलयनिकायां स्यात्, संस्तरस्तरौ^३ समौ^३ ।

^१तल्पं^२ शय्या^३ शयनीयं, शयनं^४ तलिमं^५ च तत्^६ ॥ ६८२ ॥

^१मञ्चमञ्चकपर्यङ्क^२पल्यङ्काः^४ खट्वा^५ समाः^६ ।

^१उच्छीर्षकमुपाद्^२ धानवर्हो^३ पाले^४ पतद्ग्रहः^५ ॥ ६८३ ॥

^१प्रतिग्राहो^२ मकुरात्मदर्शः^३ आदर्शस्तु^४ दर्पणे^५ ।

^१स्याद्^२ वेत्रासनमासन्दी,^३ विष्टरः^४ पीठमासनम्^५ ॥ ६८४ ॥

^१कसिपुर्मोजनाच्छादावौशीरं^२ शयनासने^३ ।

^१लाक्षा^२ द्रुमामयो^३ राक्षा,^४ रङ्गमाता^५ पलङ्कया^६ ॥ ६८५ ॥

द्रुप्यम् अ २-वस्त्रतुं धर, तंथु. केणिका, पटकुटी ॥६८१॥, गुणलय-
निका अ ३-वस्त्रतुं नानुं धर, रावटी संस्तरः, स्तरतरः [प्रस्तरः शि०
प६] अ २-पांढां वगेरेनी शय्या तल्पम् (पु न.) शय्या, शयनीयम्,
शयनम् (पु न.), तलिमम् अ ५-शय्या, तणाध. ॥६८२॥ मञ्चः,
मञ्चकः (पु. न.), पर्यङ्कः, पल्यङ्कः, खट्वा अ ५-भाटलो, पलंग.
उच्छीर्षकम्, उपधानम्, उपवर्हः अ ३-योशीकुं. पालः, पतद्ग्रहः
॥६८३॥, प्रतिग्राहः [पतद्ग्राहः, प्रतिग्रह शि० प७] अ ३-(पु. न.)
थूँडवानु पात्र, पिङ्गवाणी, पातरु. मकुरः, आत्मदर्शः, आदर्शः,
दर्पणः [मुकुरः शि० प७] अ ४-दर्पण, आरीसो वेत्रासनम्,
आसन्दी अ २-नेतरतु गनावेलु आसन, पुरशी वगेरे. विष्टरः
(पु. न.), पीठम् (स्त्री न.), आसनम् (पु. न.), अ ३-आसन,
आषासन ॥६८४॥ कसिपुः (पु न.), [कशिपुः शि० प७]-लोचन
अने वस्त्र ओशीरम् शयन अने आसन. लाक्षा, द्रुमामयः, राक्षा,
रङ्गमाता, पलङ्कया ॥६८५॥ जतु (न.) क्षतघ्ना, कृमिजा अ ८

ज^६पु^७ क्षत^८घ्ना^९ कृ^१मिजा^१, या^१वा^१ल^१क्तौ^१ तु^२ त^३द्र^३सः^३ ।

अ^१ञ्जनं^१ क^२ज्जलं^२ दी^३पः^३, प्र^२दी^२पः^२ क^३ज्जल^३ध्वजः^३ ॥ ६८६ ॥

स्ने^४ह^४प्रि^४यो^४ गृ^५ह^५मणि^५र्द^५शा^५कर्पो^५ द^६शे^६न्धनः^६ ।

व्य^१ज^१नं^१ त^२ला^२वृ^२न्तं^२ त^३त्, ध^३वि^३त्रं^३ मृ^४ग^४च^४र्मणः^४ ॥ ६८७ ॥

आ^१ला^१व^१र्त्तं^१ तु^२ व^३स्त्र^३स्य^३, क^४ङ्क^४तः^४ के^५श^५मा^५र्जनः^५ ।

प्र^१सा^१ध^१न^१श्चा^१य^१ वा^२ल^२क्री^२डन^२के^२ गु^३डो^३ गि^४रिः^४ ॥ ६८८ ॥

गि^१रि^१य^१को^१ गि^२रि^२गु^२डः^२, स^३मौ^३ क^४न्दु^४क^४गे^४न्दु^४को^४ ।

रा^१जा^१ रा^२ट् पृ^३थि^३वी^३श^३क्र^३म^३ध्व^३लो^३के^३श^३भू^४भृ^४तः^४ ॥ ६८९ ॥

ला०. यावः, अलक्तः [यावकः, अलक्तकः शि० प८] अ २-
ला०. रस-अलतो, ला०. अञ्जनम्, कज्जलम् अ २-काञ्ज.
दीपः (पु. न) प्रदीपः, कज्जलध्वजः ॥ ६८६ ॥, स्नेहप्रियः, गृह-
मणिः, दशाकर्पः, दशेन्धनः अ ७-दोषो. व्यजनम्, तालवृन्तम्
[वीजनम् शि० प८] अ २-पञो-वीञ्जो. धवित्रम्-मृगचर्मनो
यनावेद पञो. ॥ ६८७ ॥ आलावर्त्तम्-वस्त्रनो पञो. कङ्कतः, (त्रि.)
केशमार्जनः, प्रसाधनः अ ३-कांसको, कांसकी वालक्रीडनकम्,
गुडः, गिरिः (पु.) ॥ ६८८ ॥, गिरियकः, गिरिगुडः [गिरियकः,
गिरिकः शि० प८] अ ५-गेडी आणकने रमवानुं साधनं कन्दुकः
(पु. न), गेन्दुकः [गन्दुकः शि० प८] अ २-दो. राजा 'अन्'
(पु.), राट् 'ज्' (पु.), पृथिवीशक्रः, मध्यलोकेशः, भूभृत् (पु.)
॥ ६८९ ॥, महीक्षित् (पु.), पार्थिवः, मूर्धामिषिक्तः, भूपः, प्रजापः,

મહીક્ષિત્ પાર્થિવો મૂર્ધાભિપિત્તો મૂ-પ્રજા-નૃ-પઃ ।

મધ્યમો મण्डलाधीशः सम्राट् तु शास्ति यो नृपान् ॥ ૬૯૦ ॥

યઃ સર્વમण्डलस्येशो, राजसूयं च योऽयजत् ।

चक्रवर्ती सार्वभौमस्ते तु द्वादश भारते । ૬૯૧ ॥

आर्षभिर्भरतस्तत्र, सगरस्तु सुमित्रभूः ।

मधवा वैजयिण्याश्वसेननृपनन्दनः ॥ ૬૯૨ ॥

सनत्कुमारोऽयं शान्तिः, कुन्थुरो जिना अपि ।

सुभूमस्तु कार्तवीर्यः, पञ्चः पञ्चोत्तरात्मजः ॥ ૬૯૩ ॥

નૃપઃ, (મૂપાલઃ, લોકપાલઃ, નરપાલઃ) [મૂર્ધાવસિકતઃ શિ૦ ૫૯] એ ૧૧-રાજા મધ્યમઃ, મણ્ડલાધીશઃ એ ૨-એક દેશાધિપતિ, સામાન્ય રાજા, માંડાલિક રાજા સમ્રાટ્, 'જ' (પુ)-રાજાઓ ઉપર શાસન કરનાર, સર્વ મહલ (દેશ) નો સ્વામી અને રાજસૂય યજ્ઞ કરનાર રાજા. ॥૬૯૦॥ ચક્રવર્તી 'ઇન્' (પુ.) સાર્વભૌમઃ [અધીશ્વરઃ શે૦ ૧૩૮] એ ૨-સર્વ ભૂમિનો અધિપતિ, ચક્રવર્તી રાજા તે ચક્રવર્તીઓ ભારત વર્ષમાં (ભરતક્ષેત્રમાં) એક અવસર્પિણી અગર એક ઉત્સર્પિણીમાં ૧૨ થાય છે. ॥૬૯૧॥

આ અવસર્પિણીમાં થયેલા ૧૨ ચક્રવર્તીનાં અનુક્રમે નામો

૧ આર્ષભિઃ, ભરતઃ-એ ૨-પહેલા ચક્રવર્તી ભરત. ૨ સગરઃ, સુમિત્રભૂઃ (પુ.), એ ૨-બીજો સગર. ૩ મધવા 'અન્', વૈજયિઃ એ ૩-ત્રીજો મધવા. ૪ અશ્વસેનનૃપનન્દનઃ ॥૬૯૨॥, સનત્કુમારઃ એ ૨-ચોથો સનત્કુમાર. ૫ શાન્તિઃ (પુ), ૬ કુન્થુઃ, ૭ અરઃ-પાંચમા શાન્તિનાથ, છઠ્ઠા કુન્થુનાથ, સાતમા અરનાથ-આ ત્રણે ચક્રવર્તી અને તીર્થંકર પણ થયા છે ૮ સુભૂમઃ, કાર્ત્તવીર્યઃ એ ૨-આઠમો સુભૂમ. ૯

હરિષેણો હરિસુતો, જયો વિજયનન્દનઃ ।

બ્રહ્મસૂતુર્બ્રહ્મદત્તઃ, સર્વેઽપીશ્વાકુવંશજાઃ ॥ ૬૯૪ ॥

પ્રાજાપત્યસ્ત્રિપૃષ્ઠોઽથ, દ્વિપૃષ્ઠો બ્રહ્મસમ્ભવઃ ।

સ્વયમ્ભૂ રુદ્રતનયઃ, સોમમ્ભૂઃ પુરુષોત્તમઃ । ૬૯૫ ॥

શૈવઃ પુરુષસિંહોઽથ, મહાશિરસ્સમુદ્ભવઃ ।

સ્યાત્ પુરુષપુણ્ડરીકો, દત્તોઽગ્નિસિંહનન્દનઃ ॥ ૬૯૬ ॥

નારાયણો દાશરથિઃ, કૃષ્ણસ્તુ વસુદેવમ્ભૂઃ ।

વાસુદેવા અમી કૃષ્ણા, નવ શુક્લા વલાસ્ત્વમી ॥ ૬૯૭ ॥

પદ્મઃ, પદ્મોત્તરાત્મજઃ એ ૨-નવમો પદ્મ. ॥ ૬૯૩ ॥ ૧૦ હરિષેણઃ, હરિસુતઃ
એ ૨-દશમો હરિષેણ. ૧૧ જયઃ, વિજયનન્દનઃ એ ૨ અગિયારમો
જય ૧૨ બ્રહ્મદત્તઃ, બ્રહ્મસૂતુઃ એ ૨ બારમો બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી.
આ બારે ચક્રવર્તીઓ ઇક્ષ્વાકુ વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલ છે. ॥ ૬૯૪ ॥

નવ અર્ધચક્રવર્તી વાસુદેવના નામ ૧ પ્રાજાપત્યઃ, ત્રિપૃષ્ઠઃ એ
૨-પ્રથમ વાસુદેવ ત્રિપૃષ્ઠ. ૨ દ્વિપૃષ્ઠઃ, બ્રહ્મસમ્ભવઃ એ ૨ બીજો
દ્વિપૃષ્ઠ ૩ સ્વયમ્ભૂઃ (પુ), રુદ્રતનયઃ એ ૨ ત્રીજો સ્વયંભૂ ૪
સોમમ્ભૂઃ (પુ.), પુરુષોત્તમઃ ૨-ચોથો પુરુષોત્તમ. ॥ ૬૯૫ ॥ ૫ શૈવઃ,
પુરુષસિંહઃ એ ૨-પાંચમો પુરુષસિંહ ૬ મહાશિરઃસમુદ્ભવઃ,
પુરુષપુણ્ડરીકઃ એ ૨-છઠ્ઠો પુરુષ પુણ્ડરીક ૭ દત્તઃ, અગ્નિસિંહ
નન્દનઃ એ ૨-સાતમો દત્ત ॥ ૬૯૬ ॥ ૮ નારાયણઃ, દાશરથિઃ
એ ૨-આઠમો નારાયણ-લક્ષ્મણ વાસુદેવ. ૯ કૃષ્ણઃ, વસુદેવમ્ભૂઃ
એ ૨-નવમો કૃષ્ણ વાસુદેવ આ નવે વાસુદેવ વાસુદેવાઃ,
કાળા વર્ણવાળા હોય છે. નવ (અગ્રલ વગેરે) વલાઃ-બલદેવા શ્વેત

અ^૧ચલો વિજયો^૨ મદ્રઃ^૩, સુપ્રમશ્ચ^૪ સુદર્શનઃ^૫ ।

આનન્દો^૬ નન્દનઃ^૭ પન્નો^૮, રામો^૯ વિષ્ણુદ્વિપસ્ત્વમી ॥ ૬૯૮ ॥

અશ્વગ્રીવસ્તારકશ્ચ^{૧૦}, મેરકો^{૧૧} મધુરેવ^{૧૨} ચ ।

નિશુમ્ભવલિપ્રહાદલક્ષ્મશમગધેશ્વરાઃ^{૧૩} ॥ ૬૯૯ ॥

જિનૈઃ^{૧૪} સહ ત્રિષષ્ટિઃ^{૧૫} સ્યુઃ^{૧૬}, શલાકાપુરુષા અમી^{૧૭} ।

આદિરાજઃ^{૧૮} પૃથુવૈન્યો^{૧૯}, માન્ધાતા યુવનાશ્વજઃ^{૨૦} ॥ ૭૦૦ ॥

ધુન્ધુમારઃ^{૨૧} કુવલાશ્વો^{૨૨}, હરિશ્ચન્દ્રસિંશક્કુજઃ^{૨૩} ।

પુરુરવા વૌથ એલ^{૨૪}, ઊર્વશીરમણશ્ચ સઃ^{૨૫} ॥ ૭૦૧ ॥

વણુવાળા હોય છે તેમનાં નામ ॥૬૯૮॥ ૧ અચલઃ, ૨ વિજયઃ, ૩ મદ્રઃ, ૪ સુપ્રમઃ, ૫ સુદર્શનઃ, ૬ આનન્દઃ, ૭ નન્દનઃ, ૮ પન્નોઃ, ૯ રામઃ આ નવ વાસુદેવના મોટા ભાઈ બલદેવનાં નામો અનુક્રમે જાણવા.

વિષ્ણુદ્વિષઃ ‘વ’ (પુ. બ) -વાસુદેવના પ્રતિપક્ષી (શત્રુઓ). અશ્વગ્રીવ વગેરે પ્રતિવાસુદેવ નવ હોય છે. તે નવ પ્રતિવાસુદેવના અનુક્રમે નામો ॥૬૯૯॥ ૧ અશ્વગ્રીવઃ, ૨ તારકઃ, ૩ મેરકઃ, ૪ મધુઃ, ૫ નિશાંગઃ, ૬ વલિઃ (પુ.) ૭ પ્રહાદઃ, ૮ લક્ષ્મશઃ-રાવણઃ, ૯ મગધેશ્વરઃ-જરા-

સન્ધઃ આ નવ પ્રતિવાસુદેવનાં નામો અનુક્રમે જાણવાં. ॥૬૯૯॥ ૨૪-તીર્થંકર, ૧૨-ચક્રવર્તી, ૮ વાસુદેવ, ૬-બલદેવ, ૬-પ્રતિવાસુદેવ એમ કુલ મળી આ ત્રેસઠ શલાકાપુરુષ કહેવાય છે આદિરાજઃ, પૃથુઃ (પુ.), વૈન્યઃ એ ૩-આદિરાજ, પૃથુરાજ. લોકમાં છ ચક્રવર્તીઓ પ્રસિદ્ધ છે, તેનાં નામ ૧ માન્ધાતા ‘ત’ (પુ), યુવનાશ્વજઃ એ ૨-માન્ધાતા રાજ ॥૭૦૦॥

૨-ધુન્ધુમારઃ, કુવલાશ્વઃ એ ૨-ધુન્ધુમાર રાજ. ૩-હરિશ્ચન્દ્રઃ, ત્રિશક્કુજઃ એ ૨-હરિશ્ચન્દ્ર રાજ. ૪ પુરુરવાઃ ‘અસ’ (પુ.)

दौष्यन्तिर्भरतः सर्वदमः शकुन्तलात्मजः ।

हैहयस्तु कार्तवीर्यो, दोस्सहस्रमृदर्जुनः ॥ ७०२ ॥

कौशल्यानन्दनो दाशरथी रामोऽस्य तु प्रिया ।

वैदेही मैथिली सीता, जानकी धरणीसुता ॥ ७०३ ॥

रामपुत्रो कुशलवाकेकयोक्त्या कुशीलवो ।

सौमित्रिर्लक्ष्मणो वाली, वालिरिन्द्रसुतश्च सः ॥ ७०४ ॥

आदित्यसन्तुः सुग्रीवो, हनुमान् वज्रकङ्कटः ।

मारुतिः केशरिसुत, आज्ञनेयोऽर्जुनध्वजः ॥ ७०५ ॥

वौधः, पेलः, उर्वशीरभणः ये ४-पुत्रवा राज्ञ-उर्वशीनो पति.
॥७०१॥ ५-दौष्यन्तिः (पु), भरतः, सर्वदमः, शकुन्तलात्मजः
[सर्वदमनः शि० ५६] ये ४-भरत, दृष्यन्त अने शकुन्तलानो पुत्र.
६-हैहयः, कार्तवीर्यः, दोःसहस्रमृत् (पु.), अर्जुनः ये ४-कार्तवीर्य,
कृतवीर्यनो पुत्र-अर्जुन. ॥७०२॥ कौशल्यानन्दनः, दाशरथिः (पु),
रामः [रामचन्द्रः, रामभद्रः शि० ६०] ये ३ राम, रामग्रं
वैदेही, मैथिली, सीता, जानकी, धरणीसुता ये ५-सीता, रामनी
श्री. ॥७०३॥ कुशः, लवः आ २-रामना पुत्रो अने एक साथे
वपराता प्रयोगमा-कुशीलवो (पु द्विव). ये कुश अने लव. सौमित्रिः
(पु.), लक्ष्मणः ये २-लक्ष्मण वाली 'इन्' (पु.) वालिः (पु),
इन्द्रसुतः [सुग्रीवाग्रजः शि० ६०] ये ३-वाली ॥७०४॥ आदित्य-
सन्तुः (पु.), सुग्रीवः ये सुग्रीव. हनुमान् 'मत्' (पु.), वज्रकङ्कटः,
मारुतिः (पु); केशरिसुतः, आज्ञनेयः, अर्जुनध्वजः [हनुमान्
शि० ६०] ये ६-हनुमान. ॥७०५॥ पौलत्यः, रावणः, रत्नईशः,

पौलस्त्यो रावणो रक्षो लङ्केशो दशकन्धरः ।

रावणिः शक्रजिद् मेघनादो मन्दोदरीसुतः ॥ ७०६ ॥

अजातशत्रुः शल्यारिर्धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः ।

कङ्कोऽजमीढो भीमरपु, मरुत्पुत्रो वृकोदरः ॥ ७०७ ॥

किर्मीर-कीचक-वक-हिडिम्बानां निषूदनः ।

अर्जुनः फाल्गुनः पार्थः, सव्यसाची धनञ्जयः ॥ ७०८ ॥

राधावेधी किरीटचैन्द्रिजिष्णुः श्वेतहयो नरः ।

बृहन्नटो गुडाकेशः, सुभद्रेशः कपिध्वजः ॥ ७०९ ॥

लङ्केशः, दशकन्धरः (राक्षसेशः, लङ्कापतिः, दशास्यः, दश-
शिराः, दशकण्ठः) अथ ५-रावण रावणिः (पु.), शक्रजित् (पु.),
मेघनादः, मन्दोदरीसुतः अथ ४-रावणनो पुत्र धन्द्रजित् ॥७०६॥
अजातशत्रु (पु.), शल्यारिः (पु.), धर्मपुत्रः, युधिष्ठिरः, कङ्कः,
अजमीढः अथ ६ युधिष्ठिर. भीमः, मरुत्पुत्रः, वृकोदरः ॥७०७॥,
किर्मीरनिषूदनः, कीचकनिषूदनः, वकनिषूदनः, हिडिम्बनिषूदनः,
(किर्मीरारिः वगेरे यौगिष्ठ) अथ ७-भीम, भीमसेन. अर्जुनः, फाल्-
गुनः, पार्थः, सव्यासाची 'इन्द्र' (पु.), धनञ्जयः ॥७०८॥,
राधावेधी 'इन्द्र' (पु.), किरीटी 'इन्द्र' (पु.), 'चैन्द्रिः' (पु.), जिष्णुः
(पु.), श्वेतहयः, नरः, बृहन्नटः, गुडाकेशः, सुभद्रेशः, कपिध्वजः,
॥७०९॥ भीमरक्षः भीमरपुः, कर्णजित् (पु.), (कर्णारि वगेरे यौगिष्ठ)

^{૧૬}વીમત્સઃ ^{૧૭}કર્ણજિત્ તસ્ય ^૧ગાण्डीવં ^૨ગાण्डिवં ધનુઃ ।

માઁચાલી દ્રૌપદી કૃષ્ણા, સૈરન્ધ્રી નિત્યયૌવના ॥ ૭૧૦ ॥

^૬વેદિજા યાજ્ઞસેની ચ, ^૧કર્ણ^૨ચમ્પાધિપોઽક્ષરાદ્ ।

^૪રાધાસૂતા-^૬અર્કતનયઃ, ^૧કાલપૃષ્ઠં તુ તદ્ધનુઃ ॥ ૭૧૧ ॥

શ્રેણિકસ્તુ મમ્માસારો, હાલઃ સ્યાત્ સાતવાહનઃ ।

^૧કુમારપાલ^૨ચૌલુક્યો ^૩રાજર્ષિઃ ^૪પરમાર્હતઃ ॥ ૭૧૨ ॥

[વિજયઃ, ચિત્રયોધી 'ઇન્' (પુ), ચિત્રાક્ષસુદનઃ ॥૧૩૮॥ યોગી
'ઇન્' (પુ.), ધન્વી 'ઇન્' (પુ.), કૃષ્ણપદ્મઃ એ ૬-શેઠ ૧૩૬,
વીમત્સુઃ શિઠ ૬૦] એ ૧૭ અર્જુન [નન્દિધોષઃ-અર્જુનનો રથ.
અધિકઃ, સહદેવઃ એ ૨-સહદેવ. તન્તિપાલકઃ, નકુલઃ એ ૨-નકુલ
॥૧૩૬॥ માદ્રેયો (પુ. દ્વિ. વ.) એ સહદેવ અને નકુલ બંને, માદ્રીના
પુત્રો કોન્તેયાઃ (પુ બ), યુધિષ્ઠિર, ભીમ અને અર્જુન એ ત્રણ
પાण्डवेयाઃ, પાण्डवाઃ, પાण्डवायनाઃ એ ૩-પાંચે પાંડવો. શેઠ ૧૪૦]
ગાण्डीवम् , ગાण्डिवम् એ ૨-(પુ ન.) અર્જુનનું ધનુષ પાञ्चालી,
દ્રૌપદી, કૃષ્ણા, સૈરન્ધ્રી, નિત્યયૌવના ॥૭૧૦॥, વેદિજા, યાજ્ઞસેની
એ ૭-દ્રૌપદી. કર્ણઃ, ચમ્પાધિપઃ, અક્ષરાદ્ 'જ્' (પુ.), રાધાતનયઃ,
સૂતતનયઃ, અર્કતનયઃ (રાધેયઃ) એ ૬ ઈર્ષ્ય. કાલપૃષ્ઠમ્ એ
ઈર્ષ્યનું ધનુષ ॥૭૧૧॥ શ્રેણિકઃ, મમ્માસારઃ એ ૨-શ્રેણિક રાજા.
હાલઃ, સાતવાહન. [સાલવાહનઃ શિઠ ૬૧] એ ૨-સાલિવાહન.
કુમારપાલઃ, ચૌલુક્યઃ, 'રાજર્ષિઃ' (પુ), -પરમાર્હતઃ ॥ ૭૧૨ ॥,

મૃતસ્વમોક્તા ધર્માત્મા, મારિવ્યસનવારકઃ ।

રાજવીજી રાજવંશ્યો, વીજ્યવંશ્યૌ તુ વંશજે ॥ ૭૧૩ ॥

સ્વામ્યમાત્યઃ સુહૃદ્ કોશો, રાષ્ટ્રદુર્ગવલ્લાનિ ચ ।

રાજ્યાજ્ઞાનિ પ્રકૃતયઃ, પૌરાણાં શ્રેણયોઽપિ ચ ॥ ૭૧૪ ॥

તન્ત્રં સ્વરાષ્ટ્રચિન્તા સ્યાદાવાપસ્ત્વરિચિન્તનમ્ ।

પરિસ્યન્દઃ પરિકરઃ, પરિવારઃ પરિગ્રહઃ ॥ ૭૧૫ ॥

પરિચ્છદઃ પરિવર્હસ્તન્ત્રોપકરણે અપિ ।

રાજશય્યા મહાશય્યા, મદ્રાસનં નૃપાસનમ્ ॥ ૭૧૬ ॥

મૃતસ્વમોક્તા 'તૃ' (પુ), ધર્માત્મા 'અનૃ' (પુ), મારિવારકઃ, વ્યસ-
નવારકઃ એ ૮-કુમારપાલ રાજા. રાજવીજી 'ઇનૃ' (પુ.), રાજવંશ્યઃ
એ ૨-રાજના વશમા ઉત્પન્ન થયેલ, રાજવંશી. વીજ્યઃ, વંશ્યઃ,
વંશજઃ એ ૩-વંશ-કુલમા ઉત્પન્ન થયેલો, વંશજ, જેમ-સૂર્યવંશી
રામ. ॥૭૧૩॥ ૧ સ્વામી 'ઇનૃ' (પુ)-રાજા, ૨ અમાત્યઃ મન્ત્રી, પ્રધાન
૩ સુહૃદ્-મિત્ર, ૪ કોશઃ-ભાડાર, ૫ રાષ્ટ્રમ્-દેશ, ૬ દુર્ગ-કિલ્લો
૭ વલમ્-લશ્કર આ સાત-પ્રકૃતયઃ-રાજ્યના અંગો છે, તે પ્રકૃતિ
કહેવાય છે. નગરના લોકોની શ્રેણિ એ પણ રાજ્યના અંગો છે. તે
પ્રકૃતિ કહેવાય છે નગરના લોકોની શ્રેણિઓ પણ રાજ્યના અંગમા
ગણાય છે ॥૭૧૪॥ તન્ત્રમ્-પોતાના દેશની રક્ષણ-પોષણાદિ ચિન્તા.
આવાપઃ-પર મહાલની ચિન્તા પરિસ્યન્દઃ, પરિકરઃ, પરિવારઃ,
પરિગ્રહઃ ॥૭૧૫॥, પરિચ્છદઃ, પરિવર્હઃ-પરિવર્હણમ્, તન્ત્રમ્,
ઉપકરણમ્ [પરિજનઃ, પરિવર્હણમ્ શિ૦ ૬૧] એ ૮-નોકર, ચાકર
વગેરે પરિવાર.રાજશય્યા, મહાશય્યા એ ૨-રાજાની શય્યા. મદ્રા-

सिंहासनं तु तद्धर्मं, छत्रमातपवारणम् ।

चामरं चालव्यजनं रोमगुच्छः प्रकीर्णकम् ॥ ७१७ ॥

स्थग्री ताम्बूलकरङ्को भृङ्गारः कनकालुका ।

भद्रकुम्भः पूर्णकुम्भः, पादपीठं पदासनम् ॥ ७१८ ॥

अमात्यः सचिवो मन्त्री धीसखः सामवायिकः ।

नियोगी कर्मसचिव, आयुक्तो व्यापृतश्च सः ॥ ७१९ ॥

दृष्टा तु व्यवहाराणां, प्राङ्ग्विवाकोऽक्षदर्शकः ।

महामात्राः प्रधानानि, पुरोधास्तु पुरोहितः ७२० ॥

सनम्, नृपासनम् अथ २-राजने योग्य आद्री वगेरेतुं सिंहासन.
॥७१६॥ सिंहासनम्-राजने योग्य सेनानुं सिंहासन. छत्रम् (त्रि),
आतपवारणम् (आतपत्रम्, उष्णवारणम्) । [नृपलक्ष्म 'न' शै०
१४१] अथ २-राजनु छत्र. चामरम्, चालव्यजनम्, रोमगुच्छः,
प्रकीर्णकम् [चमरः शै० १४१] अथ ४-चामर. ॥७१७॥ स्थग्री
(श्री), ताम्बूलकरङ्कः अथ २-पानहानी, ताम्बूलपात्र. भृङ्गारः, कनका-
लुका अथ २-सेनानी आरी, कणश. भद्रकुम्भः, पूर्णकुम्भः अथ २-
पाण्डुथी लदेला कणश. पादपीठम्, पदासनम् अथ २-पग भूकवानो
पान्तेठ ॥७१८॥ अमात्यः, सचिवः, मन्त्री 'इन्' (पु.), धीसखः,
सामवायिकः [बुद्धिसहायः शि० ६२] अथ ५-प्रधान. सलाह
आपनार मन्त्री. नियोगी 'इन्' (पु.), कर्मसचिवः-कर्मसहायः,
आयुक्तः, व्यापृतः अथ ४-अमात्य सिवायना काम उपर नीमेला
मन्त्रीयो. ॥७१९॥ प्राङ्ग्विवाकः, अक्षदर्शक. [न्यायद्रष्टा 'ट्ट' (पु),
स्थेयः शै० १४१] अथ २-न्यायाधीश महामात्राः, प्रधानानि
(वि.) अथ २-मुण्य प्रधानो आमात्य, पुरोहित, सेनापति वगेरे.

सौवस्तिकोऽथ द्वारस्थः, क्षत्ता स्याद् द्वारपालकः ।

दौवारिकः प्रतीहारो, वैद्युत्सारकदण्डिनः ॥ ७२१ ॥

रक्षिवर्गोऽनीकस्थः स्यादध्यक्षधिकृतौ समौ ।

पौरोगवः सूदाध्यक्षः, सूदस्त्वोदनिको गुणः ॥ ७२२ ॥

भक्तकारः सूपकारः, सूपाऽऽरालिकवल्लवाः ।

भौरिकः कनकाध्यक्षो, रूप्याध्यक्षस्तु नैष्किकः ॥ ७२३ ॥

स्थानाध्यक्षः स्थानिकः स्यात्, शुल्काध्यक्षस्तु शौल्किकः ।

शुल्कस्तु घट्टादिदेयं, धर्माध्यक्षस्तु धार्मिकः ।

पुरोधाः 'अस्' (पु.), पुरोहितः ॥ ७२० ॥. सौवस्तिकः अथ ३-
पुरोहित द्वारस्थः, क्षत्ता 'तृ' (पु), द्वारपालकः, दौवारिकः,
प्रतीहारः, वेत्री 'इन्' (पु), उत्तारकः, दण्डी 'इन्' (पु), (द्राःस्थः,
द्राःस्थितः) [द्राःस्थितिदर्शकः शि० १४१, वेत्रधरः शि० ६२]
अथ ८-द्वारपाल ॥ ७२१ ॥ रक्षिवर्गः, अनीकस्थः अथ २-रक्षकवर्गः,
अंगरक्षक, लश्करी सैनिक. अध्यक्षः, अधिकृतः अथ २-अधिकारी
पौरोगवः, सूदाध्यक्षः अथ २-रसोऽनो उपरी, मोटो रसोऽधो. सूदः,
औदनिकः, गुणः ॥ ७२२ ॥, भक्तकारः, सूपकारः, सूपः, आरालिकः,
वल्लवः अथ ८-रसोऽधो. भौरिकः, कनकाध्यक्षः, [हेमाध्यक्षः, हैरिकः
शि० ६२] अथ २ सुवर्ण उपरनो अधिकारी रूप्याध्यक्षः, नैष्किकः,
[तृङ्गपतिः शि० ६२] अथ २-इयु अथवा द्वीनारइपानाणां उपरनो
अधिकारी ॥ ७२३ ॥ स्थानाध्यक्षः, स्थानिकः अथ २-पांथ-दश गामनी
रक्षा उपर निभायेतो-थाणुहार शुल्काध्यक्षः, शौल्किकः अथ २ नडात
उपर निभायेत शुल्कम् (पु) नदीकाठा वगेरे स्थाने देवाती
नडात धर्माध्यक्षः, धार्मिकः ॥ ७२४ ॥, धर्माधिकरणी 'इन्' (पु) अथ ३-

धर्माधिकरणी चाथ, हृद्वाध्यक्षोऽधिकर्मिकः ।

चतुरङ्गवलाध्यक्षः, सेनानीदण्डनायकः ॥ ७२५ ॥

स्थायुकोऽधिकृतो ग्रामे, गोपो ग्रामेषु भूरिषु ।

स्यातामन्तःपुराध्यक्षेऽन्तर्वशिकोऽवरोधिकौ ॥ ७२६ ॥

शुद्धान्तः स्यादन्तःपुरमवरोधोऽवरोचनम् ।

सौविदल्लाः कञ्चुकिनः, स्थापत्याः सौविदाश्च ते ॥ ७२७ ॥

षण्ढे वर्षवरः शत्रौ, प्रतिपक्षः परो रिपुः ।

शात्रवः प्रत्यवस्थाता, प्रत्यनीकोऽभियात्यरी ॥ ७२८ ॥

धर्मरक्षाभा निभायेल हृद्वाध्यक्षः, अधिकर्मिकः अये २-वेपारी पासेथी
 फान लेवाना डार्थभा निभायेल अधिकारी चतुरङ्गवलाध्यक्षः, सेनानीः
 (पु.), दण्डनायकः अये ३-हाथी, घोडा, रथ, पाणा अये अतुरंगी
 सेनानी नायक, सेनापति. ॥७२५॥ स्थायुकः-ग्रामनो अधिकारी
 गोपः धणा-ग्रामनो अधिकारी. 'अन्तर्वशिकः, अवरोधिकः-आव-
 रोधिकः, अन्तःपुराध्यक्षः [शुद्धान्ताध्यक्षः, 'आन्तर्वेदिकः, आन्तः
 पुरिकः अये ३-शि० ६३] अये ३-अन्तः पुरनो अधिकारी. [पारि-
 कर्मिक-नाना उपकरणेनो अधिकारी पुराध्यक्षः, कोट्टपतिः,
 पौरिकः, दण्डपाशकः अये ४-डोटवाल, नगरनो अधिकारी,
 पुराध्यक्ष २० १४२] ॥७२६॥ शुद्धान्तः (पु, न.१), अन्तःपुरम्,
 अवरोधः, अवरोधनम् अये ४-अतःपुर सौविदल्लाः, कञ्चुकिनः
 'इन्द्र, स्थापत्याः, सौविदाः अये ४-(पु ७), कुण्ड, वामन वगेरे
 अन्तःपुरना रक्षके. ॥७२७॥ षण्ढः, वर्षवरः अये २-अतःपुरनो रक्षक
 नपुंसक. शत्रुः, प्रतिपक्षः, परः, रिपुः, (पु), शात्रवः, प्रत्यवस्थाता 'त'

^{૧૦}દસ્યુઃ ^{૧૧}સપત્નોઽસહનો ^{૧૨}વિપક્ષો, ^{૧૩}દ્વેષી ^{૧૪}દ્વિષન્ ^{૧૫}વૈર્યદ્વિતો ^{૧૬}જિધાંસુઃ ।
^{૧૭}દુર્હૃત્ ^{૨૦}પરેઃ ^{૨૧}પન્થકપન્થિનો ^{૨૨}દ્વિદ્, ^{૨૩}પ્રત્યર્થ્યમિત્રાવભિમાત્યસાતી ॥૭૨૯॥
^{૨૪}વૈરં ^{૨૫}વિરોધો ^{૨૬}વિદ્વેષો, ^{૨૭}વયસ્યઃ ^{૨૮}સવયાઃ ^{૨૯}સુહૃત્ ।
^{૩૦}સ્નિગ્ધઃ ^{૩૧}સહચરો ^{૩૨}મિત્રં, ^{૩૩}સખાં ^{૩૪}સચ્ચં ^{૩૫}તુ ^{૩૬}સૌહૃદમ્ ॥ ૭૩૦ ॥
^{૩૭}સૌહાર્દં ^{૩૮}સાક્ષપદીનમૈત્ર્યજર્યાણિ ^{૩૯}સજ્જતમ્ ।
^{૪૦}આનન્દનં ^{૪૧}ત્વાપ્રચ્છનં, ^{૪૨}સ્થાત્ ^{૪૩}સંભાજનમિત્યપિ ॥ ૭૩૧ ॥
^{૪૪}વિષયાનન્તરો ^{૪૫}રાજા, ^{૪૬}શત્રુમિત્રમતઃ ^{૪૭}પરમ્ ।
^{૪૮}ઉદાસીનઃ ^{૪૯}પરતરઃ ^{૫૦}પાર્ણિગ્રાહસ્તુ ^{૫૧}પૃષ્ઠતઃ ॥ ૭૩૨ ॥

(પુ), પ્રત્યનીકઃ, અભિયાતિઃ (પુ), અરિઃ (પુ.) ॥૭૨૮॥, દસ્યુઃ,
 સપત્નઃ, અસહનઃ, વિપક્ષઃ, દ્વેષી 'ઇન્' (પુ), દ્વિષન્ 'ત્' (પુ),
 વૈરી 'ઇન્' (પુ), અહિતઃ, જિધાસુઃ (પુ), દુર્હૃદ્ (પુ), પરિપ-
 ન્થકઃ, પરિપન્થી 'ઇન્' (પુ), દ્વિદ્ 'ષ્' (પુ), પ્રત્યર્થી 'ઇન્' (પુ),
 અમિત્રઃ, અભિમાતિઃ. (પુ), અસાતિઃ (પુ), [અસુહૃદ્ શિ૦ ૬૩]
 એ ૨૬-શત્રુ. ॥૭૨૯॥ વૈરમ્, વિરોધઃ, વિદ્વેષઃ એ ૩-વૈર, વિરોધ.
 વયસ્યઃ, સવયાઃ 'અસ્' સુહૃદ્ (પુ), સ્નિગ્ધઃ, સહચરઃ, મિત્રમ્
 (ન.) સખા 'સ્વ' (પુ), [સહાયઃ, સાક્ષપદિનઃ શિ૦ ૬૩] એ ૭-મિત્ર
 સચ્ચમ્, સૌહૃદમ્, ॥૭૩૦॥ સૌહાર્દમ્, સાક્ષપદીનમ્, મૈત્રી (સ્ત્રી),
 અજર્યમ્, સજ્જતમ્ એ ૭-મિત્રતા. આનન્દનમ્, આપ્રચ્છનમ્,
 સંભાજનમ્ 'સ્વભાજનમ્' એ-૩ મિત્ર વગેરેને આલિંગનાદિથી
 આનન્દ ઉપજાવવો તે. ॥૭૩૧॥ શત્રુઃ (પુ)-પાડોશી રાજા, જિત-
 વાની ધન્યાવાલા નજીકના દેશનો રાજા, મિત્રમ્-પાસેનો દેશ મૂકીને
 તેની પછીના દેશનો રાજા, ઉદાસીનઃ-ઉપર કહેલા શત્રુ અને મિત્ર
 રાજાઓથી બીજો રાજા પાર્ણિગ્રાહઃ-બીજા રાજાને જિતવાને ગયેલો

અનુવૃત્તિસ્ત્વનુરોધો, હેરિકો ગૃહપુરુષઃ ।

પ્રણિધિર્યથાર્હવર્ણોઽવસર્પો મન્ત્રવિચ્ચરઃ ॥ ૭૩૩ ॥

વાર્તાયનઃ સ્પશચ્ચાર, આસપ્રત્યયિતૌ સમૌ ।

સન્નિધિ સ્યાદ્ ગૃહપતિર્દૂતઃ સન્દેશહારકઃ ॥ ૭૩૪ ॥

સન્ધિવિગ્રહયાનાન્યાસનદ્વૈધાશ્રયા અપિ ।

૫૬ ગુણાઃ શક્તયસ્તિસ્રઃ, પ્રમુત્વોત્સાહમન્ત્રજાઃ ॥ ૭૩૫ ॥

બાણી તેનુ રાજ્ય લેવાને ઇચ્છતો રાજા, પાછળ પડેલો શત્રુ. ॥૭૩૨॥
 અનુવૃત્તિઃ (સ્ત્રી.), અનુરોધઃ એ-૨ ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તવું, અનુ-
 સરવુ. હેરિક, ગૃહપુરુષઃ, પ્રણિધિઃ (પુ), યથાર્હવર્ણઃ, અવસર્પઃ,
 મન્ત્રવિદ્ (પુ.), ચરઃ ॥૭૩૩॥, વાર્તાયનઃ, સ્પશઃ, ચારઃ એ ૧૦-
 ચર પુરુષ, યુષ્મ પુરુષ. આસઃ-અવિસંવાદિવાક્ 'ચૂ', પ્રત્યયિતઃ
 એ ૨-વિશ્વાસુ, અવિસંવાદી. સન્નો 'દન' (પુ.), ગૃહપતિઃ એ ૨-
 હંમેશા દાન આપનાર, ઘરઘણી દૂતઃ, સંદેશહારકઃ એ ૨-હૂત-
 સંદેશ લઈ જનાર ॥૭૩૪॥ ૧ સન્ધિઃ (પુ.),-સલાહ ૨ વિગ્રહઃ-
 લડાઈ. ૩ યાનમ્ યુદ્ધયાત્રા લડાઈ કરવા સામે જવું. ૪ આસનમ્-
 લડાઈ વગેરેની નિવૃત્તિ. કિલ્લામાં ભરાઈ રહેવું. ૫ દ્વૈધમ્-એકની
 સાથે સંધિ કરી બીજો લડાઈ કરવા જવું, શત્રુમાં કાટકૂટ પાડવી,
 ૬ આશ્રયઃ-બળવાનનો આશ્રય લેવો ગુણાઃ-આ છ રાજ્યને ઉપ-
 કારી ગુણો છે. પ્રમુત્વશક્તિઃ-કેશ, દંડના પ્રભાવથી ઉત્પન્ન થયેલી.
 ઉત્સાહશક્તિઃ-પરાક્રમાંદિવડે ઉત્પન્ન થયેલી. મન્ત્રશક્તિઃ-સંધિ,
 વિગ્રહ વગેરે પાત્રને યથાસ્થાને સ્થાપન કરવાથી ઉત્પન્ન થયેલી.
 શક્તયઃ-ત્રણ શક્તિઓ છે. ॥૭૩૫॥ ઉપાયાઃ રામ, દાન, લેદ અને

સામ^૧દાન^૨મેદ^૩દण्डा, ઉપાયા^૪: સામ^૧ સન્ત્વનમ્^૨ ।
 ઉપજાપ: પુનર્મેદો^૩, દण्ड: સ્યાત્ સાહસં^૪ દમ: ॥૭૩૬॥
 પ્રામૃતં^૧ ઠૌકનં^૨ લઙ્ચોત્કચ: કૌશલિકામિષે^૩ ।
 ઉપાચાર: પ્રદાનં^૪ દાહારો^૫ ગ્રાહ્યાયને અપિ^૬ ॥ ૭૩૭ ॥
 માયોપેક્ષેજન્દ્રાલાનિ, ક્ષુદ્રોપાયા^૧ ઇમે ત્રય: ।
 મૃગયા^૨ડક્ષા: સ્ત્રિય: પાનં, વાક્પારુષ્યાર્થદૂષણે ॥ ૭૩૮ ॥
 દण्डપારુષ્યમિત્યેતદ્દેયં, વ્યસનસત્તકમ્ ।
 પૌરુષં વિક્રમ: શૌર્યં, શૌણ્ડીર્યં ચ પરાક્રમ: ॥ ૭૩૯ ॥

દંડ-આ ચાર ઉપાયો છે. સામ 'ન' (ન.), સન્ત્વનમ્ એ ૨-પ્રિય-વચનાદિ. મેદ:; ઉપજાપ: એ ૨-લેદ, સગઠન તોડવું તે. દણ્ડ: (પુ. ન.), સાહસમ (પુ ન.), દમ: એ ૩-દંડ. ॥૭૩૬॥ પ્રામૃત-તમ્, ઠૌકનમ્, લઙ્ચા (પુ. સ્ત્રી.), ઉત્કોચ:, કૌશલિકમ્, આમિષમ્ (પુ. ન.), ઉપચાર:, ઉપપ્રદાનમ્, ઉપદા, ઉપહાર:, ઉપગ્રાહ્ય:, ઉપાયનમ્ એ ૧૨-દાન, લેટ, લાંચ. ॥૭૩૭॥ ૧ માયા-રૂપ પરાવર્તન વગેરે. ૨ ઉપેક્ષા-ઉપેક્ષા, તિરસ્કાર ૩ હિન્દ્રજાલમ્-મંત્ર, દ્રવ્ય, તત્રાદિવડે અસંભવિત વસ્તુ દેખાડવી. આ ત્રણુ-ક્ષુદ્રોપાયા:-ક્ષુદ્ર (તુચ્છ) ઉપાયો છે ૧ મૃગયા-શિકાર ૨ અક્ષા:-બુગાર ૩ સ્ત્રિય:-પરસ્ત્રી ૪ પાનમ્-મદિરા ૫ વાક્પારુષ્યમ્-કર્કશ વચન. ૬ અર્થદૂષણમ્-આ (આદાનમ્ સર્વની પાસેથી ગ્રહણ કરવું. અદાનમ્-નહિ આપવું વિનાશ: ધનનો નાશ, પરિત્યાગ-ત્યાગ) ચાર પ્રકારનું અર્થદૂષણ ॥ ૭૩૮ ॥ દણ્ડપારુષ્યમ્-આકરો, દંડ આ વ્યસનસત્તકમ્-સાત વ્યસનો રાજાને ત્યાગ કરવા લાયક છે પૌરુષમ્, વિક્રમ:, શૌર્યમ્, શૌણ્ડીર્યમ્, પરાક્રમ: એ ૫-

યત્કોશદણ્ડજં તેજઃ, સ પ્રભાવઃ પ્રતાપવત્ ।

મિયા ધર્માર્થિકામૈશ્વ, પરીક્ષા યા તુ સોપધા ॥ ૭૪૦ ॥

તન્મન્ત્રાધપદક્ષીણં, યતૃતીયાધગોચરઃ ।

રહસ્યાલોચનં મન્ત્રો, રહઃછન્નમુપદ્ધરમ્ ॥ ૭૪૧ ॥

વિવિક્તવિજનૈકાન્તનિઃશલાકાનિ કેવલમ્ ।

ગુહ્યે રહસ્યં ન્યાયરપુ, દેશરૂપં સમઞ્જસમ્ ॥ ૭૪૨ ॥

કલ્પાઽઞ્જેષો નયો ન્યાય્યં, તૂચિતં યુક્તસાંપ્રતે ।

લભ્યં પ્રાપ્તં મજમાનાઽમિનીતૌપયિકાનિ ચ ॥ ૭૪૩ ॥

પરાક્રમ, ॥૭૩૯॥ પ્રભાવઃ, પ્રતાપઃ એ ૨-કોશ, દંડ અને પ્રભુ-
ત્વશક્તિથી ઉત્પન્ન થયેલું તેજ. પ્રાણના ભોગે બીજાનું અપમાન,
તિરસ્કાર વગેરેને સહન ન કરે તેવું તેજ. ઉપધ્યા-ધર્મ અર્થ, કામ
અને ભય વગેરેથી અમાત્યાદિકની પરીક્ષા કરવી તે. ॥૭૪૦॥
અપદક્ષીણમ્-ત્રીજો માણસ ન જાણી શકે તેવી ખાતગી મસલત
વગેરે. મન્ત્રઃ-એકાન્તે થતી વિચારણા. રહઃ 'સ્' (ન અ),
છન્નમ્, ઉપદ્ધરમ્(પુ ન) ॥૭૪૧॥, વિવિક્તમ્, વિજનમ્, પકા-
ન્તમ્, નિઃશલાકમ્, કેવલમ્ એ ૮-એકાંત ગુહ્યમ્, રહસ્યમ્
એ ૨-ગુપ્ત રાખવા યોગ્ય ન્યાય., દેશરૂપમ્. સમઞ્જસમ્ ॥૭૪૨॥,
કલ્પઃ, અન્નેષઃ, નયઃ [નોતિ (ચી.) શિ૦ ૬૪] એ ૬ ન્યાય.
ન્યાય્યમ્, યુક્તમ્, સામ્પ્રતમ્, લભ્યમ્, પ્રાપ્તમ્,
મજમાનમ્, અમિનીતમ્, ઔપયિકમ્ એ ૯-(ત્રિ.)-યોગ્ય, ન્યાય-
યુક્ત, વ્યાજબી. ॥૭૪૩॥ પ્રક્રિયા, અધિકારઃ એ ૨-વ્યવસ્થા કરવી.

प्रक्रिया त्वधिकारोऽयं, मर्यादा धारणा स्थितिः ।

संस्थाऽपराधस्तु मन्तुर्व्यलीकं विप्रियाऽङ्गसी ॥ ७४४ ॥

बलिः करो भागधेयो, द्विपाद्यो द्विगुणो दमः ।

वाहिनी पृतना सेना, बलं सैन्यमनीकिनी ॥ ७४५ ॥

कटकं ध्वजिनी तन्त्रं, दण्डोऽनीकं पताकिनी ।

वरुथिनी चमूश्चक्रं, स्कन्धावारोऽस्य तु स्थितिः ॥ ७४६ ॥

शिविरं रचना तु स्याद्, व्यूहो दण्डादिको युधि ।

प्रत्यासारो व्यूहपार्ष्णिः, सैन्यपृष्ठे प्रतिग्रहः ॥ ७४७ ॥

मर्यादा, धारणा, स्थितिः (स्त्री.), संस्था ये ४-मर्यादा, न्याय
भाग्भां रહેवुं. अपराधः, मन्तुः (पु) व्यलीकम् (पु न.), विप्रि-
यम्, आगः 'सू' (न.) ये ५-अपराध. ॥७४४॥ बलिः (पु स्त्री.),
करो, भागधेयः (पु. स्त्री) ये ३-करो, भडेसूत. द्विपाद्यः-अभष्टो.
दंड. वाहिनी, पृतना, सेना, बलम्, सैन्यम्, अनीकिनी ॥७४५॥
कटकम् (पु. न.), ध्वजिनी, तन्त्रम्, दण्डः (पु. न.), अनीकम्
(पु न.), पताकिनी, वरुथिनी, चमूः (स्त्री.), चक्रम् (पु. न.),
स्कन्धावारः [शिविरः शि० ६४] ये १६-लश्कर. ॥७४६॥ शिवि-
रम्-लश्करतु रडेठाणु-छावणी. व्यूहः-युद्धमा सैन्यनी दंडाकृति
मंडलाकृति वगेरे रयना प्रत्यासारः, व्यूहपार्ष्णिः (पु.) ये २-व्यूहनी
पाछणनो. भाग. सैन्यपृष्ठः, प्रतिग्रहः ये २-सैन्यनी पाछणनो
भाग. ॥ ७४७ ॥ पत्तिः-येक-छाथी, येक रथ, त्रयु घोडा, पांथ

આસ્ત્રયશ્વાઃ, પત્તિઃ પચપદાતિકા ।

પત્તિકોઽથ

તના સેનામુખં ગુલ્મો, વાહિની પૃતના ચમૂઃ ॥ ૭૪૮ ॥

અનીકિની ચ પત્તેઃ સ્યાદિમાઘૈસ્ત્રિગુણૈઃ ક્રમાત્ ।

દશાનીકિન્યોઽક્ષૌહિણી, સજ્જનં, તૂપરક્ષણમ્ ॥ ૭૪૯ ॥

પદાતિ-પાયદલ, એવું સૈન્ય હોય તે પત્તિ કહેવાય છે. પત્તિથી ત્રણ ત્રણ ગણી સંખ્યાવાળી સેના વગેરે થાય છે, તેમાં સેના-પત્તિથી ત્રણ ગણી. સેનામુખમ્-સેનાથી ત્રણ ગણું ગુલ્મઃ (પુ ન.) સેનામુખથી ત્રણ ગણું. વાહિની-ગુલ્મથી ત્રણ ગણી. પૃતના-વાહિનીથી ત્રણ ગણી. ચમૂઃ-પૃતનાથી ત્રણ ગણી. ॥૭૪૮॥ અનોકિની ચમૂથી ત્રણ ગણી અનીકિની થાય છે. અનોકિની માં કુલ સંખ્યા ૨૧૮૭૦ થાય છે.

॥પત્તિ વગેરે સૈન્ય સંખ્યાનું કોષ્ટક.॥

નામ	હરતી	રથ	અશ્વ	પદાતિ.
પત્તિઃ	૧	૧	૩	૫
સેના	૩	૩	૯	૧૫
સેનામુખમ્	૯	૯	૨૭	૪૫
ગુલ્મઃ	૨૭	૨૭	૮૧	૧૩૫
વાહિની	૮૧	૮૧	૨૪૩	૪૦૫
પૃતના	૨૪૩	૨૪૩	૭૨૯	૧૨૧૫
ચમૂ	૭૨૯	૭૨૯	૨૧૮૭	૩૬૪૫
અનોકિની	૨૧૮૭	૨૧૮૭	૬૫૬૧	૧૦૯૩૫

(અમરકોશમાં પત્તિ પછી ત્રણ ત્રણ ગણું કરતાં અનુક્રમે સેનામુખમ્, ગુલ્મઃ, ગણઃ, વાહિની, પૃતના, ચમૂઃ, અને અનોકિની એ પ્રમાણે નામે જણાવ્યાં છે.) અક્ષૌહિણી-દશ અનીકિની પ્રમાણ; જેમાં ૨૧૮૭૦ હોય, ૨૧૮૭૦ રથ, ૬૫૬૧૦ અશ્વ, ૧૦૯૩૫૦ પાયદલ પ્રમાણ સૈન્ય હોય છે. સજ્જનમ્, ઉપરક્ષણમ્ એ ૨-

વૈજયન્તી પુનઃ કેતુઃ, પતાકા કેતનં ધ્વજઃ ।

અસ્યોચ્છૂલાવચ્છૂલાભ્યાવૃદ્ધર્વાધોમુખકૂર્ચકો ॥ ૭૫૦ ॥

ગજો વાજી રથઃ પત્તિઃ, સેનાજ્ઞં સ્યાચ્ચતુર્વિધમ્ ।

યુદ્ધાર્થે ચક્રવદ્યાને, શતાજ્ઞઃ સ્યન્દનો રથઃ ॥ ૭૫૧ ॥

સ ક્રીડાર્થઃ પુષ્પરથો, દેવાર્થસ્તુ મરુદ્રથઃ ।

યોગ્યારથો વૈનયિકોઽધ્વરથઃ પારિયાનિકઃ ॥ ૭૫૨ ॥

કર્ણીરથઃ પ્રવહ્નં, હયનં રથગર્ભકઃ ।

અનસ્તુ શકટોઽથ સ્યાદ્ ગન્ત્રી કમ્બલિવાહ્યકમ્ ॥ ૭૫૩ ॥

સૈન્યને સજ્જ કરવું, સૈન્યતું રક્ષણ કરવું. ॥૭૪૯॥ વૈજયન્તી, કેતુઃ

(પુ.), પતાકા, કેતનમ્, ધ્વજઃ (પુ. ન), [જયન્તી, પટાકા

શિ૦ ૬૪] એ પ-ધ્વજ-દંડમાં નાખેલ હોય તે [ધ્વજઃ-પતાકા-

દણ્ડઃ-ધ્વજના દંડને પણ કોઈધ્વજ કહે છે શિ૦ ૬૫] ઓચ્છૂલઃ

ધ્વજની ઉપરનો અગ્રભાગ. અવચ્છૂલઃ-ધ્વજની નીચેનો ભાગ.

॥૭૫૦॥ ૧ ગજઃ-હાથી, ૨ વાજી 'ફર' (પુ)-ઘોડો, ૩ રથઃ-

રથ, ૪ પત્તિઃ (પુ) પદાતિ, પાળો આ ચાર-સેનાજ્ઞમ્ સેનાનાં

અંગો છે શતાજ્ઞઃ, સ્યન્દનઃ, રથઃ(પુ. સ્ત્રી.) એ-૩ યુદ્ધમાં લઈ

જવાનો રથ. ॥૭૫૧॥ પુષ્પરથઃ-ક્રીડા, યાત્રા, મહોત્સવ નિમિત્તનો

રથ. મરુદ્રથઃ-દેવ માટેનો રથ, દેવોનો રથ. યોગ્યારથઃ, વૈનયિકઃ

એ ૨ શાસ્ત્રાભ્યાસ માટેનો રથ. અધ્વરથઃ, પારિયાનિકઃ એ ૨-

મુસાફરીનો રથ. ॥ ૭૫૨ ॥ કર્ણીરથઃ, પ્રવહ્નમ્, હયનમ્,

રથગર્ભકઃ એ ૪-પુરુષો વડે ખેલે ઉપાડી લઈ જવાતો રથ,

અઠકોળ. સ્ત્રીઓને માટે પ્રહલાવાળો રથ. પાદપી અનઃ 'સ્' (ન.),

શકટઃ (ત્રિ.) એ ૨-ગાડું ગન્ત્રી, કમ્બલિવાહ્યકમ્ (પુ, ન) એ-૨-

અથ કાન્વલવાસ્ત્રાઘાસ્તૈસ્તઃ પરિવૃતે રથે ।

સ પાણ્ડુકન્વલી યઃ સ્યાત્, સંવીતઃ પાણ્ડુકન્વલૈઃ ॥ ૭૫૪ ॥

સ તુ દ્વૈપો વૈયાઘ્રશ્ચ, યો વૃતો દ્વીપિચર્મણા ।

રથાક્ષં રક્ષપાદોડરિ, ચક્રં ધારા પુનઃ પ્રવિઃ ॥ ૭૫૫ ॥

નેમિરક્ષાગ્રકીલે ત્વણ્યાળી, નામિસ્તુ પિણ્ડિકા ।

યુગન્ધરં કૂવરં સ્યાત્, યુગમીશાન્તવન્ધનમ્ ॥ ૭૫૬ ॥

યુગકીલકારુ શમ્યા, પ્રાસજ્ઞસ્તુ યુગાન્તરમ્ ।

અનુકર્પી દાર્વધસ્થં, ધૂર્વી યાનમુખં ચ ધૂઃ ॥ ૭૫૭ ॥

બળદ જોડેલી ગાડી, બેલગાડી, વહેલ. ॥૭૫૩॥ કાન્વલઃ કાંબળથી ઢંકા-
યેલો રથ વાસ્ત્રઃ-વસ્ત્રથી ઢંકાયેલો રથ. (આદિ પદ્યથી દૌગૂલઃ વગેરે-
વસ્ત્ર વગેરેથી બનેલા રથો જાણવા) પાણ્ડુકન્વલી 'કન્' (પુ.)-પાંડુ-
સ્વેત કબલથી ઢંકાયેલો રથ ॥૭૫૪॥ દ્વૈપઃ, વૈયાઘ્રઃ-એ ૨-વાઘના
ચામડાથી ઢંકાયેલો રથ રથાક્ષમ્, રથપાદઃ, અરિ 'ઇન્' (ન.),
ચક્રમ્ (પુ. ન) એ ૪-ચક્ર, પૈડું. ધારા, પ્રવિઃ (પુ સ્ત્રી.)
॥૭૫૫॥ નેમિઃ (સ્ત્રી.) એ ૩-ઘેરાવો, પૈડાનો ગોળ ફરતો ભાગ.
અણિઃ, આણિઃ એ ૨-(પુ સ્ત્રી.) ધરીનો ખીલો. નામિઃ (સ્ત્રી.),
પિણ્ડિકા એ ૨-પૈડાનો મધ્યભાગ, પૈડાની વચ્ચમાં જ્યાં ધરી રહે
છે તે. યુગન્ધરમ્, કૂવરમ્ એ ૨-(પુ. ન.) ધૂંસરીનું કાષ્ઠ. યુગમ્
(પુ ન.), ર્શાન્તવન્ધનમ્ એ ૨-ધોસરું. ॥ ૭૫૬ ॥ યુગકીલકઃ,
શમ્યા એ ૨-ધૂંસરીનો ખીલો. પ્રાસજ્ઞઃ, યુગાન્તરમ્ એ ૨-ખીલ
ધૂંસરી, જોતર, નવા વાહરડાને જોડવા માટે ખાંધ ઉપર નાખવાની
એક પ્રકારની. ધૂંસરી, અનુકર્પઃ-આંરી-રથની નીચેનું લાકડું. ધૂર્વી,
યાનમુખમ્, ધૂઃ 'દ્' (સ્ત્રી.) એ ૩-ધોસરો, રથ વગેરેનો અગ્રભાગ.

रथगुप्तिस्तु वरूथो, रथाङ्गानि त्वपस्कराः ।

शिविका याप्ययानेऽथ, दोला प्रेङ्गादिका भवेत् ॥ ७५८ ॥

वैनीतकं परम्परावाहनं शिविकादिकम् ।

यानं युग्यं पत्रं वाह्यं, वह्यं वाहनधोरणे ॥ ७५९ ॥

नियन्ता प्राजिता यन्ता, सूतः सव्येष्टसार्थी ।

दक्षिणस्थप्रवेतारो, क्षता रथकुटुम्बिकः ॥ ७६० ॥

रथरोहिणि तु रथी, रथिके रथिरो रथी ।

अश्वारोहे त्वश्वचारः, सादी च तुरगी च सः ॥ ७६१ ॥

॥७५७॥ रथगुप्तिः (स्त्री.), वरूथ. (पु न.) अथ २-शस्त्रादिकथी
अथाववा भाटे रथ उपरतुं दोढानुं ढाकणु रथाङ्गानि, अपस्कराः,
अथ २-(अ व) अथ सिवायना रथनां अंगो शिविका, याप्यया-
नम् (क्षम्पानम्), [क्षम्पानम् शि ६५] अथ २-भाणुस उपाडी शके
तेवी पादणी, सुभपाद वगेरे दोला, प्रेङ्गा (हिण्डोलकः,
शयानकः वगेरे.) अथ २-ढींयको, डोणो ॥७५८॥ वैनीतकम्
(पु.न.)-शिविका वगेरे (भनुष्यो वडे लध जवाय तवुं.) वाहन
यानम्, युग्यम्, पत्रम् (पु न.) वाह्यम्, वह्यम्, वाहनम्, धोरणम्
अथ ७-सर्वजतना वाहन, रथ, हाथी, घोडा वगेरे ॥७५९॥ नियन्ता
'तु' (पु) प्राजिता 'तु' (पु) यन्ता 'तु' (पु.), सूतः, सव्येष्टा 'तु' (पु),
सार्थिः (पु), दक्षिणस्थः, प्रवेता 'तु' (पु.), क्षता 'तु' (पु.), रथ-
कुटुम्बिकः [सव्येष्टः, सादी 'इन्' (पु) शि ६५] अथ १० सार्थी
॥७६०॥ रथरोही-रथारोही 'इन्' (पु), रथी 'इन्' (पु.) अथ २-
रथमां भेसीने युद्ध करनार थोद्धो रथिकः, रथिरः, रथो 'इन्' (पु)
अथ ३-रथवाणो. अश्वारोहः, अश्वचारः, सादी 'इन्' (पु), तुरगी
'इन्' (पु) अथ ४-घोडेसवार. ॥७६१॥ हस्त्यागोहः, सादी 'इन्' (पु.),

હસ્ત્યારોહે સાદિયન્તુમહામાત્રનિપાદિનઃ ।

આધોરણા હસ્તિપકા, ગજાજીવેમપાલકાઃ ॥ ૭૬૨ ॥

યોદ્ધારસ્તુ મટા યોધાઃ, સેનારક્ષાસ્તુ સૈનિકાઃ ।

સેનાયાં યે સમવેતાસ્તે સૈન્યાઃ સૈનિકા અપિ ॥ ૭૬૩ ॥

યે સહસ્રેણ યોદ્ધારસ્તે સાહસ્રાઃ સહસ્રિણઃ ।

છાયાકરઃ છત્રધારઃ, પતાકી વૈજયન્તિકઃ ॥ ૭૬૪ ॥

પરિધિસ્થઃ પરિચર, આમુક્તઃ પ્રતિમુક્તવત્ ।

અપિનદ્ધઃ પિનદ્ધોઽથ, સન્નદ્ધો વ્યુદ્ધકક્કટઃ ॥ ૭૬૫ ॥

યન્તા 'ત્' (પુ), મહામાત્રઃ, નિપાદી 'ઇન્' (પુ.) એ ૫-હાથી ઉપર ખેસનાર. આધોરણાઃ, હસ્તિપકાઃ, ગજાજીવાઃ, હમપાલકાઃ (મૈખઃ દેવ) એ ૪-(પુ. ખ.) મહાવત, હાથીવડે આજીવિકા ચલાવનાર (કેટલાએક દરત્યારોહઃ વગેરે અને હમપાલક વગેરે શબ્દો એક અર્થવાળા માને છે) ॥૭૬૨॥ યોદ્ધારઃ 'ત્', મટાઃ, યોધાઃ એ ૩-(પુ. ખ.) સુભટો, લડવૈયા. સેનારક્ષાઃ, સૈનિકાઃ (પ્રાહરિકાઃ) એ ૨-(પુ.ખ.) પહેરેગીરો, સૈનિક. સૈન્યાઃ, સૈનિકાઃ એ ૨-(પુ. ખ.)-સૈનિકો, સેનામાં રહેલા. ॥૭૬૩॥ સાહસ્રાઃ, સહસ્રિણઃ 'ઇન્' એ ૨-(પુ. ન.)-હજાર સૈનિકનો ઉપરી-નાયક છાયાકરઃ, છત્રધારઃ એ ૨-છત્રને ધારણ કરનાર. પતાકી 'ઇન્' (પુ.) વૈજયન્તિકઃ એ ૨-નિશાનવાળો, ધ્વજને ધારણ કરનાર. ॥૭૬૪॥ પરિધિસ્થઃ, પરિચરઃ એ ૨ સૈન્યનો બંદોબસ્ત રાખનાર. દંડનાયક, સેનાનું રક્ષણ કરનાર, ચોકીદાર. આમુક્તઃ, પ્રતિમુક્તઃ, અપિનદ્ધઃ, પિનદ્ધઃ એ

दंशितो वर्मितः सज्जः, सन्नाहो वर्म कङ्कटः ।

जगरः कवचं दंशस्तनुत्रं माठयुरश्छदः ॥ ७६६ ॥

निचोलकः स्यात् कूर्पासो, वारवाणश्च कञ्चुकः ।

सारसनं त्वधिकाङ्गं, हृदि धार्यं सकञ्चुकैः ॥ ७६७ ॥

शिरस्त्राणे तु शीर्षण्यं, शिरस्कं शीर्षकं च तत् ।

नागोदमुदरत्राणं, जङ्घात्राणं तु मत्कुणम् ॥ ७६८ ॥

बाहुत्राणं बाहुलं स्याज्जालिका त्वङ्गरक्षणी ।

जालप्रायाऽऽयसी स्यादायुधीयः शस्त्रजीविनि ॥ ७६९ ॥

४-कंयुक धारण्यु करेलो. सन्नद्धः, व्यूढकङ्कटः ॥७६५॥, दंशितः,

वर्मितः, सज्जः [कवचितः शि० ६५] अये ५-अण्तर पड़ेरेलो.

सन्नाहः, वर्म 'नृ' (न.) कङ्कटः, जगरः, कवचम् (पु. न.), दंशः,

तनुत्रम्, माठी-माठिः (स्त्री.), उरश्छदः [दंशनम्, त्वक्रम्,

तनुत्राणम् अये ३-शि० ६६] अये ६-अण्तर कवच. ॥७६६॥ निचो-

लकः, कूर्पासः, वारवाणः, कञ्चुकः (पु. न.) अये ४-योणी,

कंयणी, योद्धा वगेरेनुं छातीनुं सुतराउ अण्तर सारसनम्, अधि-

काङ्गम् [अधियाङ्गम्, धियाङ्गम्, शि० ६६] अये २-कंयुक उपर

आंधवानो पटो, डेडे आंधवानो कमरपटो ॥७६७॥ शिरस्त्राणम्,

शीर्षण्यम्, शिरस्कम्, शीर्षकम् [खोलम् शि० ६७] अये ४-

१ मोथानी पाघडी, २ टोप, माथानुं अण्तर. नागोदम्, उदरत्रा-

णाम् अये २-पेटनुं अण्तर. जङ्घात्राणम्, मत्कुणम् अये २-आंधनुं

अण्तर. ॥७६८॥ बाहुत्राणम्, बाहुलम् अये २-हाथनुं अण्तर.

जालिका, अङ्गरक्षणी, जालप्राया, आयसी अये ४-लोढानुं अण्तर.

काण्डपृष्ठा^४युधिकौ च, तुल्यौ प्रासिककौ^३न्तिकौ ।

पारश्व^१धिकस्तु पारश्व^२घः परश्व^३धायुधः ॥ ७७० ॥

स्यु^१नैस्त्रिशिक^२शाक्ती^३कयाष्टीकास्तत्तदायुधाः ।

तूणी^१ धनु^२मृद्^३ धानु^४ष्कः, स्यात् काण्डीरस्तु काण्डवान् ॥ ७७१ ॥

कृतहस्तः^१ कृतपुङ्खः^२, सुप्रयुक्त^३शरो दि यः ।

शीघ्रवेधी^१ लघुहस्तो^२ऽपराद्धे^३स्तु लक्ष्यतः ॥ ७७२ ॥

च्युते^१पुर्दूरवेधी^२ तु, दूरापात्या^३युधं पुनः ।

हेतिः^१ प्रहरणं^२ शस्त्रमस्त्रं^३ तच्च तदुर्विवम् ॥ ७७३ ॥

आयुधीयः, अस्त्रजीवी 'इन्' (पु) ॥७६६॥ काण्डपृष्ठः, आयुधिकः

ये ४-शस्त्रो वडे आलुविडा यलावनार. प्रासिकः, कौन्तिकः ये

२-लालावाणो. पारश्वधिकः, पारश्वघः, परश्वधायुधः ये ३-

कुडाडीवाणो. ॥७७०॥ नैस्त्रिशिकः-तलवारवाणो. शाक्तीकः-शक्ति-

इय शस्त्रवाणो याष्टीकः-लाडडीवाणो तूणी 'इन्' (पु.), धनुमृद्

(पु.), धानुष्कः (धनुर्घरः, धन्वी 'इन्', धनुष्मान् 'मत्') [निपङ्गो

'इन्' (पु.), शि० ६७] ये ३-धनुष्य धारणु करनार. धनुर्धारी.

(तूणी 'इन्', निपङ्गो 'इन्'-ये २-आणु राणवाना लाथावालो)

काण्डीरः, काण्डवान् 'वत्' (पु.) ये २-डाण्ड-आणु धारणु करनार.

॥ ७७१ ॥ कृतहस्तः, कृतपुङ्खः, सुप्रयुक्तशरः ये ३-आणु सारी

रीते वापरी णालुनार शीघ्रवेधी 'इन्' (पु.) लघुहस्तः ये २-

निशानभाण, लक्ष्यने अडपथी वीधनार अपराद्धेपुः (अष्टवाणः)

निशान सृष्टेला ॥७७२॥ दूरवेधी 'इन्' (पु.), दूरापाती 'इन्' (पु.)

ये २-हृत्थी लक्ष्य वीधनार. आनुधम् (पु न), हेतिः (स्त्री),

प्रहरणम्, शस्त्रम् (न स्त्री) अस्त्रम् ये ५-शस्त्र. ते शस्त्र गार

મુક્તં દ્વિધા^૧ પાણિયન્નમુક્તં શક્તિશેરાદિકમ્ ।

અમુક્તં શસ્ત્રિકાદિ સ્યાદ્ , યદ્વચાધં તુ દ્રવ્યાત્મકમ્ ॥ ૭૭૪ ॥

ધનુશ્ચાપોઽસ્ત્રમિધ્વાસઃ, કોદણ્ડં ધન્વં કાર્મુકમ્ ।

દ્રુણાઽઽસૌ^૧ લસ્તકોઽસ્યાન્તરગ્રં ત્વત્તિરદન્યપિ ॥ ૭૭૫ ॥

મૌર્વી^૨ જીવા^૩ ગુણો^૪ ગવ્યા, શિજ્ઞા^૫ વાણાસનં^૬ દ્રુણા^૭ ।

શિજ્ઞિની^૮ જ્યા^૯ ચ^{૧૦} ગોધા^{૧૧} તુ, તલં^{૧૨} જ્યાવાતવારણમ્ ॥ ૭૭૬ ॥

પ્રકારનાં છે-૧૭૭૩॥ ૧ પાણિમુક્તમ્-તે શક્તિ વગેરે-હાથથી મૂકી શકાય તેવું શસ્ત્ર ૨ યન્નમુક્તમ્ તે શર, વાણ વગેરે જે યંત્ર-ધનુષ્ય વગેરેથી મૂકી શકાય તેવું ૩ અમુક્તમ્ તે શસ્ત્રિકા વગેરે મૂકવું ન પડે તેવું-હાથમા જ રહેલી છરી વગેરે. ૪ મુક્તા-મુક્તમ્-તે યદ્વિ આદિ મૂકી શકાય અને હાથમા પણ રાખી શકાય તેવું શસ્ત્ર (લાકડી વગેરે.) ॥ ૭૭૪ ॥ ધનુઃ ‘પ’ (પુ. ન.), ચાપઃ (પુ. ન.), અસ્ત્રમ્, ઇધ્વાસઃ (પુ. ન.), કોદણ્ડમ્ (પુ. ન.), ધન્વં ‘અન્’ (ન.) કાર્મુકમ્, દ્રુણમ્, આસઃ (પુ. ન.) [ધનૂ (સ્ત્રી.), ધનુ (પુ. ન.), શરાસનમ્ એ ૩-શિ ૦ ૬૭] એ ૯-ધનુષ્ય. લસ્તકઃ-ધનુષ્યનો મધ્ય ભાગ, ગ્રહણ સ્થાન અપ્તિઃ (સ્ત્રી.), અટનો-અટનિઃ (સ્ત્રી.) એ ૨-ધનુષ્યનો અગ્રભાગ, છેડા. ૧૭૭૫॥ મૌર્વી, જીવા, ગુણઃ, ગવ્યા (સ્ત્રી.ન.), શિજ્ઞા, વાણાસનમ્, દ્રુણા, શિજ્ઞિની, જ્યા એ ૯-પણુછ, ધનુષ્યની દોરી ગોધા, તલમ્-તલા, જ્યાવાતવારણમ્ એ ૩-હાથ ઉપર ધનુષ્યની દોરીનો ઘસારો ન લાગે તેને માટે કરેલો

^१स्थानान्यालीढवैशाखप्रत्यालीढानि ^४मण्डलम् ।

^५समपादं च ^१वेध्यं तु, ^२लक्षं ^४लक्ष्यं शरव्यकम् ॥ ७७७ ॥

^१वाणे ^२पृषत्कविशिखौ ^४खगगार्धपक्षौ,

^६काण्डाशुगप्रदरसायिकपत्रवाहः ।

^{११}पत्रीञ्जिह्वगशिलीमुखकङ्कपत्र-

^{१६}रोपाः ^{१७}कलम्बशरमार्गणाचित्रपुङ्खाः ^{२०}॥ ७७८ ॥

ग्रामडानो आहुधं ॥७७६॥ स्थानानि-धनुर्धारीना पांशु आसन्नो
छे त आ प्रमाणे-१ आलीढम्-जमणो पग दंभावी डाभा पगने
संकोची ङिला रडेपुं ते. २ वैशाखम्-(पु. न.) अने पग वय्ये
वेततुं अतर राभी ङिला रडेपुं ते ३ प्रत्यालीढम्-डाभो पग
दंभावी जमणो पगे स कोची ङिला रडेपुं ते ४ मण्डलम्-अने
पग गोणाकारे राभवा ते. ५ समपादम्-अने पग सरभा राभी
ङिला रडेपुं ते वेध्यम् (स्त्री. न.), लक्षम्, लक्ष्यम्, शरव्यकम्
(स्त्री. व), [निमित्तम् शे० १४३] अे ४-निशान, आणुतुं
लक्ष्य, वीधवा योग्य वस्तु. ॥७७७॥ वाणः (पु. न.), पृषत्कः,
विशिख, खगः, गार्धपक्षः, काण्डः (पु. न), आशुगः, प्रदरः,
सायकः, पत्रवाहः, पत्री 'इन्' (पु) इपुः (त्रि), अजिह्वगः, शिली-
मुखः, कङ्कपत्रः, रोपः, कलम्बः, शरः (पु न.), मार्गणः, चित्रपुङ्खः,
[लक्षहा, मर्ममेदनः, वारः, वीरशङ्कुः, कादम्बः, अस्त्रकण्टकः
अे ६-शे० १४३] अे २०-आणु ॥७७८॥ अक्षवेदनः सर्वलोहः,

प्रक्ष्वेडनः सर्वलौहो, नाराच एषणश्च सः ।

निरस्तः प्रहितो बाणे, विपाक्ते दिग्धलिप्तकौ ॥ ७७९ ॥

बाणमुक्षितव्यवच्छेदो, दीप्तिर्वेगस्य तीव्रता ।

क्षुरप्रतद्वलाद्धेन्दुतीरीमुख्यारु तद्भिदः ॥ ७८० ॥

पक्षो वाजः पत्रणा तन्यासः पुङ्खस्तु कर्त्तरी ।

तूणो निषङ्गरतूणीर, उपासङ्गः शराश्रयः ॥ ७८१ ॥

नाराचः, एषणः, [लोहनालः, अस्त्रसायकः शै० १४४] अे ४-
 दोढानुं आणु. निरस्तः, प्रहितः (क्षिप्तः) अे २-नाणेलुं आणु.
 विपाक्तः, दिग्ध, लिप्तकः अे ३-अेरवाणुं आणु. ॥७७९॥ बाणमु-
 क्षितः, व्यवच्छेदः अे २-धनुषांथी आणुनुं छाडवुं. दीप्तिः (स्त्री)
 आणुनो धणु. वेग, क्षुरप्रः-धारवाणु. दोढानु आणु. तद्वलः
 उद्धरना पूंछडाना जेवी आकृतिवाणुं आणु अर्द्धेन्दुः-अर्धश्चन्द्रनी
 आकृतिवाणुं दोढानुं आणु. तीरी-त्रणुलागनुं शर अने अेक लाग
 दोढानो छाय तेवुं आणु. (आदि पक्षी दण्डासनः, तोमरः, वाव-
 लः, भल्लः, गरुडः, अर्द्धनाराचः वगेरे आणुना लेढो जेणुवा.)
 ॥७८०॥ पक्षः, वाजः (छदावलिः, पत्रपाली) अे २-आणुना
 पुणमां रडेला गीध वगेरेनां पीछां. पत्रणा-पक्षनुं आणुस्कन्ध
 उपर स्थापवुं. पुङ्खः (पु न.), कर्त्तरी कर्त्तरिः (स्त्री.) अे २-आणुनुं
 मूल, आणुमां दोरी स्थापवानुं स्थान. तूणः (त्रि), निषङ्गः, तूणीरः,
 उपासङ्गः, शराश्रयः ॥७८१॥ शरधिः, (इषुधिः, बाणधिः अे-

शरधिः कलापोऽप्यथ चन्द्रहासः

करवालनिस्त्रिशकृपाणखङ्गाः ।

तरवारिकौक्षेयकमण्डलाग्रा,

असिर्ऋष्टिरिष्टी त्सरस्य मुष्टिः ॥ ७८२ ॥

प्रत्याकारः परीवारः, कोशः खङ्गपिधानकम् ।

अङ्गुलं फलकं चर्म, खेटकाऽऽवरणस्फुराः ॥ ७८३ ॥

अस्य मुष्टिस्तु संग्राहः, क्षुरी क्षुरी कृपाणिका ।

शस्त्र्यसेवैतुपुत्र्यौ च, पत्रपालस्तु साऽऽयता ॥ ७८४ ॥

यौगिडः), कलापः अथ ७-आधु रथवानुं लाधु चन्द्रहासः, करवालः, निस्त्रिशः, कृपाण, खङ्गः, तरवारिः (पु), कौक्षेयकः, मण्डलाग्रः, असिः (पु), ऋष्टिः (पु. स्त्री.), रिष्टिः (पु. स्त्री.), [सायकः, श्रीगर्मः, विजयः, शारता 'तृ', व्यवहारः, प्रजाकरः ॥ १४४ ॥, धर्मपालः, अक्षरः, देवः, तीक्ष्णकर्मा 'अन', दुरासदः, प्रसङ्गः, रत्नतनयः, मनुज्येष्ठः, शिवङ्करः ॥ १४५ ॥, करपालः, विशसनः, तीक्ष्णधारः, विषाग्रज, धर्मप्रचारः, घाराङ्गः, घाराघरः, करालिकः ॥ १४६ ॥, चन्द्रहासः, शस्त्रः अथ २५-शे० १४४-१४७] अथ ११-तरवार. त्सरः (पु) अथ तरवारवगेरेनी मूठ. ॥ ७८२ ॥ प्रत्याकारः, परीवारः, परिवारः, कोशः, (त्रि.), खङ्गपिधानम् खङ्गपिधानकम् अथ ४-तरवारने रथवानुं भोणुं-भ्यान. अङ्गुलम्, फलकम् (पु. न.) चर्म 'अन' (न.), खेटकः (पु. न.), आवरणम्, स्फुरः [खेटः, फरका (पु. न.) स्फुरकः शि० ६८] अथ ६-ढाल, इलड. ॥ ७८३ ॥ सङ्ग्राहः-ढालनी मूठ. क्षुरी, क्षुरी, कृपाणिका-कृपाणी, शस्त्री, असिधेनुः (स्त्री.),

दण्डो यष्टिश्च लगुडः, स्यादीली करवालिका ।

भिन्दिपाले सृगः कुन्ते, प्रासोऽथ द्रुघणो वनः ॥ ७८५ ॥

मुद्गरः स्यात् कुठारस्तु, परशुः पर्शुपर्वधौ ।

परश्वधः स्वधितिश्च, परिवः परिवातनः ॥ ७८६ ॥

सर्वला तोमरे शल्यं, शङ्को शूले त्रिशोर्षिकम् ।

शक्तिपट्टिसदुःस्फोटचक्राद्याः शस्त्रजातयः ॥ ७८७ ॥

असिपुत्री [अस्त्री, कोशशायिका, पत्रम्, धेनुका ये ४-शे०
१४७, क्षुरिका, छुरिका शि० ६८ ये ६-छरी पत्रपालः [हुल-
मातृका, कुट्टन्तीः, पत्रफला ये ३-शे० १४७-१४८] ये लाभी
छरी, छरो. ॥ ७८४ ॥ दण्डः (पु. न.), यष्टिः (पु. स्त्री.) लगुडः ये
३-लाकडी. ईली-ईलिः (स्त्री.), करवालिका [तरवालिका शि० ६८]
ये २-येक आगु धारवाणी तरवार, नानी तरवार, कटारी. भिन्दि-
पालः, सृगः ये २-छायथी इंकवा योग्य शस्त्र, गोक्षु कुन्तः,
प्रासः ये २-लाढो. द्रुघणः, घनः, ॥ ७८५ ॥, मुद्गरः (पु. स्त्री.),
ये ३-धणु, भगदल, भोगरी कुठारः (पु. स्त्री.), परशुः (पु.),
पर्शुः (पु.), पश्वधः, परश्वधः, स्वधितिः (पु.), ये ६-परशु, कुडाडो
परिधः, परिधातन [पलिघः शि० ६८] ये २-लोढाथी अधायेदी
लाकडी, कडीयाणी लाकडी. ॥ ७८६ ॥ सर्वला, तोमरः (पु. न.) ये २-रवै-
याना आकारनुं शस्त्र. शल्यम् (पु. न.), शङ्कुः (पु.) ये २-आधुनो
अग्रभाग शूलम् (पु. न.) त्रिशोर्षिकम् ये २-त्रिशूल. शक्तिः
(स्त्री.), पट्टिस-पट्टिश, दुःस्फोट-दुस्फोटः, चक्रम् (पु. न.),
आदि पद्धती शतघ्नी, महाशिला, मुपुण्डी, चिरिका, वराहक-
र्णकः वगेरे शस्त्रना लेहो जालुवा कास्तुः (स्त्री.), महाफला, अष्टता-

खुरली तु श्रमो योग्याऽभ्यासस्तद्भूः खलूरिका ।

सर्वाभिसारः सर्वौघः, सर्वसंहनं समाः ॥७८८॥

लोहाभिसारो दशभ्यां, विधिनीराजनात् परः ।

प्रस्थानं गमनं व्रज्याऽभिनिर्माणं प्रयाणकम् ॥७८९॥

यात्राऽभिषेकनं तु स्यात्, सेनयाऽभिगमो रिपो ।

स्यात् सुहृद्वलमासारः, प्रचक्रं चलितं वलम् ॥७९०॥

लाऽऽयता ये ३-शक्ति नामतुं शस्त्र. पट्टिसः-खुरोपमः ॥१४८॥, लोहदण्डः, तीक्ष्णधार ये ३-पट्टिस-अस्त्रना जेवुं शस्त्र, (भरपदी). दु.स्फोटः=अराफलः-आराफलः-हुःस्ट्रेट नामतुं शस्त्र. चक्रम् वलयप्रायम्, अरसञ्चितम् ये २-यक. ॥१४९॥ शतघ्नी-चतुरताला. लोहकण्टकसञ्चिता ये २-शतघ्नी-सेंठडो भाष्यसोने संहार करनाई शस्त्र-तोप अयःकण्टकसंछन्ना, महाशिला ये २-महाशिला-शस्त्र-विशेष, मोटी तोप, श्रेष्ठ लोढानां कंठाग्र्याथी ठंकायेव शतघ्नी ॥१५०॥ मुपुण्ढी=गोण लोढना भीलाथी युक्त दाकडानी भनेली ते मुपुण्ढी, शस्त्रविशेष. कणयः, लोहमात्रः ये २-केवल लोढानुं भनेव शस्त्र-विशेष. चिरिका, हुलाग्रका ये २ चिरिका नामतुं शस्त्रविशेष. ॥१५१॥ वराहकर्णकः रूअर लूडनां कानना आकारवाणुं शस्त्र. हुलम्, मुनयः, अस्त्रशेखरम् ये ३-इलपत्राग्रक-इलपत्रना अग्र-भाग जेवुं शस्त्र. शे० १४८-१५२ ॥७८७॥ खुरली, श्रमः, योग्या, अभ्यासः [शराभ्यासः, उपासनम् शे० १५२] ये ४-शस्त्रकणाने। अभ्यास. तद्भूः (स्त्री), खलूरिका-खलूरः ये २ शस्त्राभ्यास करवानुं स्थान. सर्वाभिसारः, सर्वौघः, सर्वसंहनम् ये ३-यतु-रंगी सेनाने तैयार करी युद्ध माटेनुं प्रयाण. ॥७८८॥ लोहाभिसारः,

प्रसारस्तु प्रसरणं, तृणकाष्ठादिहेतवे ।

अभिक्रमो रणे यानममीतस्य रिपून् प्रति ॥७९१॥

अभ्यमित्र्योऽभ्यमित्रियोऽभ्यमित्रिणोऽभ्यरि व्रजन् ।

स्यादुरस्वानुरसिल, ऊर्जस्व्यूर्जरवलौ समौ ॥७९२॥

सांयुगीनो रणे साधुर्जेता जिष्णुश्च जित्वरः ।

जय्यो यः शक्यते जेतुं, जेयो जेतव्यमात्रके ॥७९३॥

वैतालिका बोधकरा, अर्थिकाः सौखसुप्तिकाः ।

घण्टिकाश्चाक्रिकाः सूतो, वन्दी मङ्गलपाठकः ॥७९४॥

(निराजनाविधिः, नीराजनम्) अये २-युद्ध यात्रानी पडेला शस्त्रधारी
राजन्मोत्तुं शस्त्र-पूजा विधान. प्रस्थानम्, गमनम्, प्रज्या, अभि-
निर्याणम्, प्रयाणकम्, ॥७८८॥ यात्रा अये ६-प्रयाण, गमन अभि-
वेणनम् सेना सहित शत्रु सामे जवुं सुहृद्वलम्, आसारः अये २-
मित्रनु गण प्रचक्रम् यादेलुं लश्कर ॥७८९॥ प्रसार-धास, लाकडां,
पाण्ठी वगेरे माटे सैन्यनी गडार जवु अभिक्रम. युद्धमा निर्णय धर्ध
शत्रुनी सामे जवुं ॥७९०॥ अभ्यमित्र्य, अभ्यमित्र्य, अभ्यमि-
त्रिणः अये-३ शत्रुनी सन्मुख जनार. उरस्वान्-वत् (वि), उर-
सिलः अये २-विशाण छातीवाणे ऊर्जस्वी 'विन्' (वि),
ऊर्जस्वल [ऊर्जस्वान् 'वत्' (वि), शि० ६६] अये २ अतिशय
पराक्रमी. ॥७९२॥ सांयुगीनः अये युद्धना कुशण. जेता 'तृ', जिष्णुः,
जित्वरः [विजयी 'इन', जैत्रः शि० १५३] अये ३-विजय मेणवनार.
जय्यः-लुती शकाय तेवे जेयः (वि) लुतवा येज्य. ॥७९३॥ वैता-
लिकाः, बोधकराः, अर्थिकाः, सौखसुप्तिका, [सौखशायनिकः,
सौखशायकः शि० ६६] अये ४ (पु ग)-वैतालिक, स्तुतिवडे

^१मागधो ^२मगधः ^१संशतका ^२युद्धाऽनिवर्त्तिनः ।

^१नग्नः ^२स्तुतिव्रतस्तस्य, ^१ग्रन्थो ^१भोगावली भवेत् ॥७९५॥

^१प्राणः ^२स्थाम ^३तरः ^४पराक्रमवलद्युन्नानि ^५शौर्यौजसी,

^६शुष्मं ^{१०}शुष्म च ^{११}शक्तिरुज्जसवसी ^{१२}युद्धं ^{१३}तु ^१सहयं ^२कलिः ।

^४सङ्ग्रामाहवसम्प्रहारसमरा ^५जन्यं ^६मुदायोचनं,

^{११}संस्फोटः ^{१२}कलहो ^{१३}मृधं ^{१४}प्रहरणं ^{१५}संयद्रणो ^{१६}विग्रहः ॥७९६॥

प्रभातभां राज्ञ वगेरेने जगाडनार, णंदीजन. वाण्टिकाः, चाक्रिकं
ये २ (पु. ण.)-हेव वगेरेनी आगण घट वगाडी डडेनार-आवड,
धंटा वगाडी राज्ञ वगेरेने जगाडनार स्तुतः, चन्दी 'इन्' (पु.),
मङ्गलपाठकः ये ३-स्तुति-मंगल पाठ जोडनार. लाट, आरखु.

॥७९४॥ मागधः, मगधः [मह. शि० ६६] ये २-मागध, राज्ञ
वगेरेना पूर्वजोना पराक्रमोनी स्तुति डरनार लाट. संशतकाः, युद्धा-
डनिवर्त्तिनः 'इन्' ये २ (पु. ण.) युद्धथी पाछा नडि डरनार. नग्नः,
स्तुतिव्रतः ये २-स्तुतिपाठक. भोगावली-स्तुतिपाठकनो ग्रन्थ.

॥७९५॥ प्राणः, स्थाम 'अन्' (न.), तरः 'स्' (न.), पराक्रमः,
वलम् (पु. न.), द्युन्नम्, शौर्यम्, ओजः 'स्' (न.), शुष्मम्, शुष्म
'न्' (न.), शक्तिः (स्त्री) ऊर्ज (पु स्त्री.), सहः 'स्' (न.) [द्रवि-
णम्, ऊर्ग 'र्ज' (स्त्री.) शि० ७०] ये १३-पराक्रम युद्धम्, सहयम्
(पु. न.), कलिः (पु.). सङ्ग्रामः, आहवः, सम्प्रहारः, समरः (पु.न.)
जन्यम् (पु. न.) युत् 'ध्' (स्त्री.), आयोचनम्, संस्फोटः, कलहः,
मृधम्, प्रहरणम्, संयत् (स्त्री न.) रणः (पु. न.), विग्रहः ॥७९६॥

^{१८} ^{१९} ^{२०}
द्वन्द्वं समाधातसमाह्वयाऽभि-

^{२१} ^{२२} ^{२३} ^{२४}
सम्पातसंमर्दसमित्प्रधाताः ।

^{२५} ^{२६} ^{२७} ^{२८}
आस्कन्दनाऽऽजिप्रधनान्यनीक-

^{२९} ^{३०}
मभ्यागमश्च प्रविदारणं च ॥७९७॥

^{३१} ^{३२} ^{३३} ^{३४} ^{३५}
समुदायः समुदयो, राटिः समितिसङ्गरो ।

^{३६} ^{३७} ^{३८} ^{३९}
अभ्यामर्दः सम्परायः, समीकं साम्परायिकम् ॥७९८॥

^{४०} ^{४१}
आक्रन्दः संयुगं चाथ, नियुद्धं तद्भुजोद्ध्वम् ।

^{४२} ^{४३} ^{४४} ^{४५}
पटहाडम्बरो तुल्यौ, तुमुलं रणसङ्कुलम् ॥७९९॥

^{४६} ^{४७} ^{४८} ^{४९}
नासीरं त्वग्रयानं स्यादवमर्दस्तु पीडनम् ।

^{५०} ^{५१} ^{५२} ^{५३} ^{५४}
प्रपातस्त्वभ्यवस्कन्दो, घाट्यभ्यासादनं च सः ॥८००॥

द्वन्द्वम्, समाधातः, समाह्वयः, अभिसम्पातः, संमर्दः, समित् (स्त्री)
प्रधातः, आस्कन्दनम्, आजिः (स्त्री), प्रधनम्, अनीकम् (पु. न.),
अभ्यागमः, प्रविदारणम् ॥७९७॥ समुदायः, समुदयः, राटिः (स्त्री.)
समितिः (स्त्री.), सङ्गरः, अभ्यामर्दः, सम्परायः (पु. न.), समीकम्,
साम्परायिकम् ॥७९८॥ आक्रन्दः, संयुगम् (पु, न.), [संस्फोटः,
संस्फोटः शि० ७०] ये ४१-युद्धं, लडाईं नियुद्धम्-बाहुयुद्धम् ऐ-
भाहुयुद्धं. पटहः, आडम्बरः ये २ (पु. न.)-युद्धेनो पटह, ढोल, युद्ध
वाजित्रेनो ध्वनि तुमुलम्, रणसङ्कुलम् ये २ डोलाडलवाणुं
युद्धं. ॥७९९॥ नासीरम् (त्रि), अग्रयानम् ये २-भोभरातु लश्कर,
युद्धभां आगण ऋषुं. अवमर्दः, पीडनम् ये २-पीडयुं, शत्रुना
मैन्यथी देशने थयेली पीडा. प्रपातः, अभ्यवस्कन्दः, घाटिः-घाटी

तद् रात्रौ सौप्तिकं वीराशंसनं त्वाजिभीष्मभूः ।

नियुद्धमूरक्षवाटो, मोहो मूर्च्छा च कश्मलम् ॥८०१॥

वृत्ते भाविनि वा युद्धे, पानं स्याद् वीरपाणकम् ।

पलायनमपयानं, संदावद्रवविद्रवाः ॥८०२॥

अपक्रमः समुत्प्रेभ्यो, द्रावोऽथ विजयो जयः ।

पराजयो रणे भङ्गो, डमरे डिम्बविप्लवौ ॥८०३॥

वैरनिर्यातनं वैरशुद्धिवैरप्रतिक्रिया ।

वलात्कारस्तु प्रसभं, हठोऽथ स्वलितं छलम् ॥८०४॥

(स्त्री.), अभ्यासादनम् [अवस्कन्दः शि० ७०] ऐ४-धा३, छल-
 कपट्थी ऐ४कमछापे भारवो ते. ॥८००॥ सौप्तिकम्-रात्रिमां थयेषु
 कपटी आकमणु, सूतेला सैन्य उपर आकमणु करुं ते वीराशंसनम्,
 वीराशंसनी, आजिभीष्मभूः, ऐ २-(अहु संहार थवार्थी) लयंकर
 युद्ध भूमि. नियुद्धमूरः, अक्षवाट. ऐ २-मदल्युद्धनी जगा, अभाडो.
 मोह, मूर्च्छा, कश्मलम् ऐ ३-मूर्च्छा. ॥८०१॥ वीरपाणकम्-
 वीरपाणम् आहु अथवा लावी युद्धमा थतुं मदिरापान. पलायनम्,
 अपयानम्, संदावः, द्रवः, विद्रव ॥८०२॥, अपक्रमः, संद्रावः,
 उद्द्रावः, प्रद्रावः [नशनम् शि० ७०] ऐ ६-पलायन-नासी जवुं.
 विजयः, जयः ऐ २-विजय. पराजयः-रणुमां डारवुं. डमरः, डिम्ब-
 विप्लवः [शृंगाली शे० १५३] ऐ ३-लूट, जोटो कजियो, विपद्रव,
 प्रलय ॥८०३॥ वैरनिर्यातनम्, वैरशुद्धिः (स्त्री.), वैरप्रतिक्रिया ऐ
 ३-वेरनेो अहलो. वलात्कारः, प्रसभम् (पु. न.), हठ. ऐ ३-अला-
 त्कार. नुलम. स्वलितम्, छलम् ऐ २-भार्गवी चलित थवुं, कगाध.

પરા-પર્યમિતો ભૂતો, જિતો મગ્નઃ પરાજિતઃ ।

પલાયિતસ્તુ નષ્ટઃ સ્યાદ્, ગૃહીતદિક્ તિરોહિતઃ ॥૮૦૫॥

જિતાહવો જિતકાશી, પ્રસ્કન્નપતિતૌ સમૌ ।

ચારઃ કારા ગુપ્તૌ વન્દ્યાં, ગ્રહકઃ પ્રોપતો ગ્રહઃ ॥૮૦૬॥

ચાતુર્વર્ણ્યે દ્વિજક્ષત્રવૈશ્યશૂદ્રા નૃણાં મિદઃ ।

બ્રહ્મચારી ગૃહી વાનપ્રસ્થો મિશ્નુરિતિ ક્રમાત્ ॥૮૦૭॥

ચત્વાર આશ્રમાસ્તત્ર, વર્ણી સ્યાદ્ બ્રહ્મચારિણિ ।

જ્યેષ્ઠાશ્રમી ગૃહમેધી, ગૃહસ્થઃ સ્નાતકો ગૃહી ॥૮૦૮॥

॥૮૦૪॥ પરાભૂતઃ, પરિભૂતઃ, અભિભૂતઃ, જિતઃ, મગ્નઃ, પરાજિતઃ એ
૬-હારેલો પલાયિતઃ, નષ્ટઃ, ગૃહીતદિક્ 'શ્' (વિ.), તિરોહિતઃ એ
૪-પલાયન કરી ગયેલો, નાસી ગયેલો. ॥૮૦૫॥ જિતાહવઃ, જિતકાશી
'હન્' (વિ) એ ૨- લડાઈમાં જીતી ગયેલો પ્રસ્કન્ન, પતિત, એ
૨-પતિત-પડેલો ચારઃ, કારા, ગુપ્તિઃ (સ્ત્રી.), [ચારકઃ શિ૦ ૭૧]
એ ૩-જેલ, કેદખાતું. વન્દીઃ, ગ્રહકઃ, પ્રગ્રહઃ, ઉપગ્રહઃ એ ૪-કેદી,
ખંદીવાન. ॥૮૦૬॥ ચાતુર્વર્ણ્યમ્-બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર
એ ચારે વર્ણનો સમુદાય આશ્રમાઃ (પુ. ન.) બ્રહ્મચારી, ગૃહી,
વાનપ્રસ્થ અને મિશ્નુ એ ૪-આશ્રમો છે. ॥૮૦૭॥ બ્રહ્મચારી 'હન્'
(પુ), વર્ણી 'હન્' (પુ) એ ૨-પડેલો બ્રહ્મચર્ય આશ્રમ. જ્યેષ્ઠાશ્રમી
'હન્' (પુ.), ગૃહમેધી 'હન્' (પુ), ગૃહસ્થઃ, સ્નાતકઃ, ગૃહી 'હન્'
(પુ) એ ૫-ળીજો ગૃહસ્થ આશ્રમ. ॥૮૦૮॥ વૈશ્વાનસઃ, વાનપ્રસ્થઃ

वैखानसो वानप्रस्थो, मिश्रुः सांन्यासिको यतिः ।

कर्मन्दी रक्तवसनः, परिव्राजकतापसो ॥८०९॥

पाराशरी पारिकाङ्क्षी, मस्करी पारिरक्षकः ।

स्थाण्डिलः स्थण्डिलशायी, यः शेते स्थण्डिले व्रतात् ॥८१०॥

तपःक्लेशसहो दान्तः, शान्तः आन्तो जितेन्द्रियः ।

अवदानं कर्म शुद्धं, ब्राह्मणस्तु त्रयीमुखः ॥८११॥

भूदेवो वाडवो विप्रो, द्व्यग्राम्यां जाति-जन्म-जाः ।

वर्णज्येष्ठः सूत्रकण्ठः, पद्कर्मा मुखसम्भवः ॥८१२॥

ये २-त्रीन्ने वानप्रस्थ आश्रम मिश्रुः, सांन्यासिकः, यतिः (यु.)
 कर्मन्दी 'इन्' (यु), रक्तवसनः, परिव्राजकः, तापसः, ॥८०९॥
 पाराशरी 'इन्' (यु.), पारिकाङ्क्षी 'इन्' (यु), मस्करी 'इन्' (यु.),
 पारिरक्षकः [तपस्वी 'इन्' (यु.) शि० ७१] ये ११-योथे मिश्रु-
 संन्यास आश्रम. स्थाण्डिलः, स्थण्डिलशायी 'इन्' (यु.), ये २-
 व्रत धारण करी भूमि उपर सूध रहेनार ॥८१०॥ दान्तः, तपः
 क्लेशसहः ये २-तपना क्लेशने सहन करनार शान्तः, आन्तः,
 जितेन्द्रियः ये ३-धन्द्रियो उपर जय भेणवनार. अवदानम्, शुद्ध-
 कर्म 'न्' (न) ये २-सारं आचरण ब्राह्मणः, त्रयीमुखः ॥८११॥
 भूदेवः, वाडवः, विप्रः, द्विजातिः (यु), द्विजन्मा 'अन्' (यु.),
 द्विजः, अग्रजातिः, अग्रजन्मा 'अन्' (यु), अग्रजः, वर्णज्येष्ठः, सूत्र-

વેદગર્ભઃ શમીગર્ભઃ, સાવિત્રો મૈત્ર એતસઃ ।

વદુઃ પુનર્માણવકો, મિશ્તા સ્યાદ્ ગ્રાસમાત્રકમ્ ॥૮૧૩॥

ઉપનાયસ્તૂપનયો, વદ્નકરણમાનયઃ ।

અગ્નિન્ધનં ત્વગ્નિકાર્યમાગ્નીઘ્રા ચાગ્નિકારિકા ॥૮૧૪॥

પાલાગો દણ્ડ આષાઢો, વ્રતે રામ્ભસ્તુ વૈજવઃ ।

વૈલ્લવઃ સારસ્વતો રૌચ્યઃ, પૈલવસ્ત્વૌપરૌચિકઃ ॥૮૧૫॥

આશ્વત્થસ્તુ જિતનેમિ રૌદુમ્બર ઉલ્લૂક્ષલઃ ।

જટા સટા વૃષી પીઠં, કુણ્ડિકા તુ કમણ્ડલુઃ ॥૮૧૬॥

કणठः, પદ્કર્મા 'અન્' (પુ), મુખસમ્ભવઃ, ॥૮૧૨॥ વેદગર્ભઃ, શમી-
ગર્ભઃ સાવિત્રઃ, મૈત્રઃ, પતસઃ [બ્રહ્મા 'અન્' શિ૦ ૭૧] એ ૨૦-
બ્રાહ્મણુ વદુઃ-વદુઃ (પુ.), માણવકઃ એ ૨-જનોર્ધ ધારણુ કરનાર
બાળક, બટુક. મિશ્તા, ગ્રાસમાત્રકમ્ એ ૨-ભિક્ષા ॥૮૧૩॥ ઉપનાયઃ,
ઉપનયઃ, વદ્નકરણમ્, આનયઃ એ ૪-જનોર્ધ સંસ્કાર, અગ્નિન્ધનમ્,
અગ્નિકાર્યમ્, આગ્નિઘ્રા, અગ્નિકારિકા [આગ્નીઘ્રો, શિ૦ ૭૧] એ ૪-
હવિષ્ વગેરે આપી અગ્નિ સળગાવવો તે, અગ્નિહોમનુ સ્થાન.
॥૮૧૪॥ પાલાશઃ, આષાઢઃ એ ૨-વ્રતમા બાખરાનો દડ રામ્ભઃ,
વૈજવ. એ ૨-વ્રતમા ધારણુ કરવા લાયક વાસના દડ. વૈલ્લવઃ,
સારસ્વતઃ, રૌચ્યઃ એ ૩-બીણનો દડ. પૈલવઃ ઔપરૌચિકઃ એ
૨-પીણનો દડ ॥૮૧૫॥ આશ્વત્થઃ, જિતનેમિઃ (પુ.) એ ૨-વ્રતમાં
ધારણુ કરવા લાયક પીપળાનો દડ ઔદુમ્બરઃ, ઉલ્લૂક્ષલઃ એ ૨-
વ્રતમા ધારણુ કરવા લાયક ઉદુમ્બર વૃક્ષનો દડ. જટા, સટા એ ૨-
તપસ્વી વગેરેના કેશની જટા. વૃષી (શ્રી) પીઠમ્ [વૃસી શિ૦ ૭૧],

श्रोत्रियश्छान्दसो यष्टा, त्वादेष्टा स्याद् मखे व्रती ।

याजको यजमानश्च, सोमयाजी तु दीक्षितः ॥८१७॥

इज्याशीलो यायजूको, यज्वा स्यादासुतीवलः ।

सोमपः सोमपीथी स्यात्, स्थपतिर्गोऽपतीष्टिकृत् ॥८१८॥

सर्ववेदास्तु सर्वस्वदक्षिणं यज्ञमिष्टवान् ।

यजुर्विद्वश्चर्युक्त्वाग्विद् होताज्ञाता तु सामवित् ॥८१९॥

यज्ञो यागः सवः सत्रं, स्तोमो मन्धुर्मखः क्रतुः ।

संस्तरः सप्ततन्तुश्च, वितानं वहिरध्वरः ॥८२०॥

ये २-तपस्वी वगेरेतुं ब्रह्मतुं आसन्न कुण्डिका, कमण्डलुः (पु. न.)

ये २-उमंडलु ॥८१६॥ श्रोत्रियः छान्दसः ये २-छन्द-वेदं ज्ञातुनार

ब्राह्मण. यष्टा 'तृ' (पु.), आदेष्टा 'तृ' (पु.), व्रती 'इन्' याचकः, यज-

मानः ये ५-यजमां व्रतवाणो यजमान, याग करनार सोमयाजी 'इन्

(पु.), दीक्षितः ये २-सोमयज्ञ करनार. जेहे सोमयज्ञ करेवे छे

ते. ॥८१७॥ इज्याशील, यायजूकः ये २-इमेशा यज्ञ करवाना

स्वसाववाणो यज्वा 'अन्' (पु.), आसुतीवलः ये २ सोमरस जेयी

यज्ञ करनार. सोमप, सोमपीथी 'सोमपीथी, सोमपीथी'-'इन्' (पु.)

ये २-यज्ञमां सोमरस पीनार स्थपतिः (पु.), गोःपतीष्टिकृत् (पु.)

ये २-जुह्वितस्य नामनेना यज्ञ करनार. ॥८१८॥ सर्ववेदाः 'अस्'

(पु.) ये-पेतातुं सर्वस्व ब्राह्मणने-आपी याग करनार. यजुर्विद्

(पु.), अच्वर्युः (पु.) ये २-यजुर्वेदं ज्ञातुनार ऋत्विज ऋग्विद्

(पु.) होता 'तृ' (पु.) ये २-ऋग्वेद ज्ञातुनार. उद्गाता 'तृ' (पु.)

सामवित् ये २-सामवेद ज्ञातुनार, सामवेदनेना गान करनार ऋत्विज

॥८१९॥ यज्ञः, याग, सव, सत्रम्, स्तोमः, मन्धुः (पु.), मखः, क्रतुः

અધ્યયનં^૧ બ્રહ્મયજ્ઞઃ^૨, સ્યાદ્ દેવયજ્ઞ આહુતિઃ ।

હોમો^૩ હોત્રં^૪ વયદ્કારઃ^૫, પિતૃયજ્ઞસ્તુ તર્પણમ્ ॥૮૨૧॥

તૃણાદં^૬ પિણ્ડદાનં^૭ ચ, નૃયજ્ઞોઽતિથિપૂજનમ્ ।

ભૂતયજ્ઞો^૮ વલિઃ^૯ પશ્ચ, મહાયજ્ઞા ભવન્ત્યમી ॥૮૨૨॥

પૌર્ણમાસશ્ચ^{૧૦} દર્શશ્ચ^{૧૧}, યજ્ઞો પક્ષાન્તયોઃ^{૧૨} પૃથક્ ।

સૌમિકી^{૧૩} દીક્ષણીયેષ્ટિર્દીક્ષા^{૧૪} તુ વ્રતસંગ્રહઃ ॥૮૨૩॥

વૃત્તિઃ^{૧૫} સુગઢના^{૧૬} કુમ્ભા^{૧૭}, વેદો ભૂમિઃ^{૧૮} પરિષ્કૃતા ।

સ્થણ્ડિલં^{૧૯} ચત્વરં^{૨૦} ચાન્યા^{૨૧}, યૂપઃ^{૨૨} સ્યાદ્ યજ્ઞકીલકઃ ॥૮૨૪॥

(પુ), સસ્તરઃ, સસતન્તુઃ (પુ), વિતાનમ્ (પુ. ન.), વહ્નિ 'ષ્' (ન) અધ્વર એ ૧૩-યજ્ઞ. ॥૮૨૦॥ અધ્યયનમ્, બ્રહ્મયજ્ઞ એ ૨-વેદનું અધ્ય-
યન તથા અધ્યાપન વગેરે, પ્રહારાન દેવયજ્ઞઃ, આહુતિઃ (સ્ત્રી.), હોમઃ,
હોત્રમ્, વયદ્કારઃ એ ૫-હોમ, અગ્નિમા હોમવું તે, દેવયજ્ઞ પિતૃયજ્ઞ,
તર્પણમ્ ॥૮૨૧॥ આદ્ધમ્ (પુ, ન), પિણ્ડદાનમ્ એ ૪-પિતૃયજ્ઞ, પિતૃને
તૃપ્ત કરવાનો તે નામનો યજ્ઞ નૃયજ્ઞઃ, અતિથિપૂજનમ્ એ ૨-અતિથિની
પૂજા તે મનુષ્ય યજ્ઞ ભૂતયજ્ઞ, વલિઃ (પુ સ્ત્રી) એ ૨-બલિદાન
આપવું તે ભૂતયજ્ઞ મહાયજ્ઞા -ઉપર કહેલા પ્રહ્મયજ્ઞ, દેવયજ્ઞ, પિતૃ-
યજ્ઞ, નૃયજ્ઞ અને ભૂતયજ્ઞ એ પાંચ મહાયજ્ઞો છે ॥૮૨૨॥ પૌર્ણમાસ
શુકલપક્ષને અતે થતો યજ્ઞ દર્શઃ (આમાવાસ્યઃ)-કૃષ્ણપક્ષને અતે
થતો યજ્ઞ સૌમિકો, દીક્ષણીયેષ્ટિઃ એ ૨-સોમયાગ માટે દીક્ષા આપવા
યોગ્ય ઇષ્ટિ દીક્ષા, વ્રતસંગ્રહઃ એ ૨-દીક્ષા શાસ્ત્રમા કહેલ નિયમોનો
સંગ્રહ. ॥૮૨૩॥ કુમ્ભા-યજ્ઞને ફરતી કરેલી અતિગહન વાડ. વેદો-
યજ્ઞ માટે શણગારેલી ચોખંડી ભૂમિ. સ્થણ્ડિલમ્, ચત્વરમ્ એ ૨-

૧ ચપાલો ૨ યૂપકટકે, ૩ યૂપકર્ણો ૪ ધૃતાવનો ।

૧ યૂપાગ્રમાગે ૨ સ્યાત્ ૩ તર્મ ૪ ઋણિર્નિર્મન્થદારણિ ॥૮૨૫॥

૧ સ્યુર્દક્ષિણા ૨ હવનોય-ગાર્હપત્યાસ્ત્રયોઽનયઃ ।

૩ દમગ્નિત્રયં ૪ ત્રેતા, ૫ પ્રણીતઃ સંસ્કૃતોઽનલઃ ॥૮૨૬॥

૧ ઋક્ સામીધેની ૨ ધાવ્યા ૩, સમિદાધીયતે ૪ યથા ।

૧ સમિદિન્વનમૈધૈધ્મ-તર્પણૈર્ધાસિ ૨ મરણ ૩ તુ ॥૮૨૭॥

૧ સ્યાદ્ ૨ ભૂતિર્મસિતં ૩ રક્ષા, ૪ શ્વારઃ ૫ પાત્રં ૬ સુવાદિકમ્ ।

૧ સુવઃ ૨ સુગધરા ૩ સોપમૃદ્ ૪ બ્રુહઃ ૫ પુનરુત્તરા ॥૮૨૮॥

યજ્ઞની અસંસ્કૃત ભૂમિ. યજ્ઞકોલક, યૂપ. (પુ ન), એ ૨-અસંસ્કૃત યજ્ઞનો ખીલો, પશુની હિંમા માટેનો યજ્ઞસ્તંભ. ॥૮૨૪॥ ચપાલ (પુ. ન) યૂપકટકઃ એ ૨ યજ્ઞીય યૂપને માથે દડાની આકૃતિગળી (વલયાકાર) વસ્તુ. યૂપકર્ણઃ, ધૃતાવનિઃ (સ્ત્રી) એ ૨-ધીથી ચોપડેલો યજ્ઞસ્તંભને એક ભાગ યૂપાગ્રમાગઃ, તર્મ 'અન્' (પુ. ન.) એ ૨-યૂપનો અગ્રભાગ ઋણિઃ, (પુ. સ્ત્રી) નિર્મન્થદાર (ન) એ ૨ અરણિ કાષ્ઠ, જેને ઘસવાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય તેવું લાકડું ॥૮૨૫॥ ૧ દક્ષિણઃ. ૨ આહવનોય, ૩ ગાર્હપત્યઃ આ ત્રણ પ્રકારના અગ્નિ છે ત્રેતા (સ્ત્રી)-દક્ષિણ. આહવનીય અને ગાર્હપત્ય એવા ત્રણ અગ્નિ પ્રણીતઃ-મંત્ર વગેરેથી સંસ્કારિત કરેલો અગ્નિ ॥૮૨૬॥ સામિધેનો. ધાવ્યા એ ૨-યજ્ઞના અગ્નિમાં લાકડાં નાખતી વખતે બોલવાની ઋચા સમિત 'ધ' (સ્ત્રી), હન્ધનમ. પથઃ (પુ.), હધ્મમ્ (પુ ન), તર્પણમ, પથઃ 'સ' (ન), એ ૬-લાકડાં, ગળતણ મસ્મ 'અન્' (ન) ॥૮૨૭॥ ભૂતિઃ (સ્ત્રી.) મસિતમ્, રક્ષા, શ્વારઃ એ પ-રાખ પાત્રમ-યજ્ઞમાં

ધ્રુવા તુ સર્વસંજાર્થે, યસ્યામાજ્યં નિધીયતે ।

યોડમિમન્વ્ય નિહન્યેત, સ સ્યાત્ પશુરૂપાકૃતઃ ॥૮૨૯॥

પરમ્પરાકં શસનં, પ્રોક્ષણં ચ મયે વધઃ ।

હિસાર્થે કર્માભિચારઃ, સ્યાદ્ યજ્ઞાર્હ તુ યજ્ઞિયમ્ ॥૮૩૦॥

હવિઃ સાન્નાય્યમામિક્ષા, શૃતોળ્ળાક્ષીરગં દધિ ।

ક્ષીરશરઃ પયસ્યા ચ, તન્મસ્તુનિ તુ વાજિનમ્ ॥૮૩૧॥

ઠવ્યં સુરેભ્યો દાતવ્યં, પિતૃભ્યઃ કવ્યમોદનમ્ ।

આજ્યે તુ દધિસંયુક્તે, પૃષ્ઠદાજ્યં પૃષ્ઠાતકઃ ॥૮૩૨॥

વપરાતુ સ્ત્રુવ, યમસ વગેરે પાત્ર સ્ત્રુવઃ, સ્ત્રુવ 'ચ' (સ્ત્રી-) એ ૨-
ખાખરાના લોકડાતુ' ણનાવેલ યજ્ઞપાત્ર, સરવો-જેનાથી ધી અગ્નિમા
નખાય તે. ઉપમૃત્ (સ્ત્રી). નીચે રહેલી સુદ્ધ એક યજ્ઞપાત્ર વિશેષ-
જે વડે ધી સુચમાં ભરાય છે તે. જુંદ્દુઃ (સ્ત્રી.) પાછળ રહેલી સુદ્ધ,
યજ્ઞપાત્ર વિશેષ-જે વડે હવનીય ધી અગ્નિમાં નખાય છે તે સરવો
॥૮૨૮॥ ધ્રુવા-દરેક જાતની સજ્ઞા માટેતું ધી, જે સુચિમાં નખાય
તેવું ધૃતપાત્ર, યજ્ઞીય પાત્રવિશેષ. ઉપાકૃતઃ-જે પશુ મત્રીને હણાય
તે, યજ્ઞને માટે મત્રથી સંસ્કારિત પશુ. ॥૮૨૯॥ પરમ્પરાકમ્,
શસનમ્, પ્રોક્ષણમ્, [શમનમ્ શિ૦ ૭૨] એ ૩-યજ્ઞમાં થતો
પશુનો વધ અભિચારઃ-શત્રુ વગેરેને હણવા માટે ઉચ્ચાટન, માર-
ણાદિ યજ્ઞિયમ્, યજ્ઞાર્હમ્ એ ૨-યજ્ઞને યોગ્ય કાર્ય. ॥૮૩૦॥
હવિઃ 'ષ' (ન.), સાન્નાય્યમ્ એ ૨-હવિ, જલિહાન આમિક્ષા,
ક્ષીરશરઃ, પયસ્યા એ ૩-યજ્ઞમા પાકેલુ અને ગરમ દૂધમાં નાળેલું
ઢી વાજિનમ્-યજ્ઞની આમિક્ષામાથી નીકળેલું જળ, તપાવેલો

દધ્ના તુ મધુસંપૃત્તં, મધુપર્ક મહોદયઃ ।

હવિત્રી તુ હોમકુण्डं, હવ્યપાકઃ પુનશ્ચરુઃ ॥૮૩૩॥

અમૃતં યજ્ઞશેષે સ્યાદ્, વિધસો મુક્તશેષકે, ।

યજ્ઞાન્તોઽવમૃથઃ પૂર્ત્તે, વાપ્યાદીપ્તં મૃલક્રિયા ॥૮૩૪॥

ઇષ્ટાપૂર્ત્તં તદુમયં, વર્હિર્મુષ્ટિસ્તુ વિષ્ટરઃ ।

અગ્નિદ્વોત્ર્યગ્નિચિચ્વાઽઽહિતાગ્નાવર્થાગ્નિરક્ષણમ્ ॥૮૩૫॥

પાણીમા દહીં નાખતાં જે ડોકડા ડોકડાં થઇ જાય છે તે આમિશ્ના. ॥ ૮૩૧ ॥ કલ્પ્યમ્—અગ્નિ દ્વારા દેવતાઓને આપવા યોગ્ય ઓદન (ભાત). કલ્પ્યમ્—ગ્રાહણ દ્વારા પિતાઓને આપવા યોગ્ય ઓદન. પૃષ્ઠદાજ્યમ્, (દધ્યાજ્યમ્) પૃષ્ઠાતક [દધિગ્રાજ્યમ્-શિ૦ ૭૨] એ ૨-દહીં મિશ્ર ધી. ॥ ૮૩૨ ॥ મધુપર્કમ્, મહોદય. એ ૨-દહીં સાથે મિશ્રણ કરેલું મધ. હવિત્રી, હોમકુण्डમ્ એ ૨-હોમ કરવાનો કુંડ હવ્યપાકઃ ચરુઃ (પુ.) એ ૨-હવ્યાન્ન, હોમને માટે રાંધેલું અન્ન હોમનું અન્ન રાંધવાનું પાત્ર ॥ ૮૩૩ ॥ અમૃતમ્, યજ્ઞશેષ એ ૨-યજ્ઞ કરતા બચેલું દ્રવ્ય વિધસ., મુક્તશેષક એ ૨-યજ્ઞમા ખાતા વધેલું યજ્ઞાન્ત, અવમૃથઃ એ ૨-યજ્ઞની સમાપ્તિ સમયે બાકી રહેલું કર્મ, યજ્ઞાન્તે સ્નાન કરવું તે. પૂર્ત્તમ્ (પુ ન.), -વાવ, કૂવા, તળાવ, દેવાલય વગેરે બાંધવાનું કર્મ, અન્ન આપવાનું પુણ્ય કર્મ ૩૫મ્, મૃલક્રિયા એ ૨-યજ્ઞ વગેરે. ॥ ૮૩૪ ॥ ઇષ્ટાપૂર્ત્તમ્-યજ્ઞકર્મ અને વાવ, કૂવા વગેરે બાંધે કરાવવા વર્હિર્મુષ્ટિઃ (સ્રી.), વિષ્ટર (પુ. ન.) એ ૨-દર્શની મૂઠી, દર્શનું કરેલું એ જાતનું આસન અગ્નિદ્વોત્રી 'ઇન્' (પુ.), અગ્નિચિત્ (પુ.), આહિતાગ્નિઃ [અગ્ન્યાહિતઃ શિ૦ ૭૨] એ ૩-અગ્નિહોત્રી, વેદમંત્રથી જેણે અગ્નિનો સંસ્કાર કરી

अग्न्याधानमग्निहोत्रं, दर्वी तु घृतलेखनी ।

होमाग्निस्तु महाज्वालो, महावीरः प्रवर्गवत् ॥८३६॥

होमधूमस्तु निगणो, होमभस्म तु वैष्टुतम् ।

उपस्पर्शस्त्वाचमनं, धारसेकौ तु सेचने ॥८३७॥

ब्रह्मासनं ध्यानयोगासनेऽथ ब्रह्मवर्चसम् ।

वृत्ताध्ययनद्विः पाठे, स्याद् ब्रह्माञ्जलिरञ्जलिः ॥८३८॥

पाठे तु मुखनिष्क्रान्ता, विप्रुपो ब्रह्मविन्दवः ।

साकल्यवचनं पारायणं कल्पे विधिक्रमौ ॥८३९॥

अग्निं धरमा राज्ञ्यो होय ते अग्निरन्नणम् ॥ ८३५ ॥, अग्न्याधान-
नम्, अग्निहोत्रम् अग्ने उ-भंत्रपूर्वकं अग्निनुं स्थापन, अग्निहोत्र-
दर्वी-दर्विः, घृतलेखनी अग्ने २-धी होमवानी कडली, आटुडी होमाग्निः
(पु.), महाज्वालो, महावीरः, प्रवर्गः अग्ने ४-होमने भाटेनो अग्नि,
यज्ञाग्नि. ॥ ८३६ ॥ होमधूमः, निगणः अग्ने २-होमने धूमाडो
होमभस्म 'न' (न.), वैष्टुतम् अग्ने २ होमनी राज्ञ्यो उपस्पर्शः,
आचमनम् अग्ने २-आचमन, वेष्टुत मंत्रपूर्वकं पाञ्चमी मुष्म वगे
देनो स्पर्शं करवो. धारः, सेकः, सेचनम् अग्ने ३-धी वगेरेथी अग्निनुं
सिंथन. ॥ ८३७ ॥ ब्रह्मासनम्, ध्यानयोगासनम् अग्ने २-ध्यान अने
योग करवा भाटेनुं आसन ब्रह्मवर्चसम्, वृत्ताध्ययनद्विः अग्ने २-
तप, स्वाध्यायाद्विथी उत्पन्न थयेलुं तेज. ब्रह्माञ्जलिः (पु.)-
वेष्टपाठ करती वणते करेली अञ्जलि ॥ ८३८ ॥ ब्रह्मविन्दवः (भ व.)-
वेष्टपाठ होलती वणते मुष्ममाथी नीकणता जलकलु (थूंक) साक-
ल्यवचनम्, पारायणम्, अग्ने २-अथनी आद्विथी अत सुधी आवृत्ति

મૂળેઽઙ્ગુષ્ઠસ્ય સ્યાદ્ બ્રાહ્મં, તીર્થં કાયં કનિષ્ઠયોઃ ।

પિતૃયં તર્જન્યઙ્ગુષ્ઠાન્તર્દેવતં ત્વઙ્ગુલીમુખે ॥૮૪૦॥

બ્રહ્મત્વં તુ બ્રહ્મમૂયં, બ્રહ્મસાયુજ્યમિત્યપિ ।

દેવમૂયાદિકં તદ્વદંથોપાકરણં શ્રુતેઃ ॥૮૪૧॥

સંસ્કારપૂર્વગ્રહણં, સ્યાત્ સ્વાધ્યાયઃ પુનર્જપઃ ।

ઔપવસ્ત્રં તૂપવાસઃ, કૃષ્ણં સાન્તપનાદિકમ્ ॥૮૪૨॥

કરવી તે. કલ્પઃ, વિધિઃ (પુ.), કર્મઃ એ ૩-કલ્પં, આચાર. ॥ ૮૩૯ ॥

બ્રાહ્મમ્-અગૂઠાના મૂળરૂપ બ્રાહ્મ તીર્થ, અંગૂઠાના મૂળતુ' નામ. કાયમ્ કનિષ્ઠા અને અનામિકા એ બે આંગળીઓના મૂળસ્થાન રૂપે પ્રજ્ઞપતિ તીર્થ, કનિષ્ઠા અને અનામિકા એ બે આંગળીઓના મૂળતુ' નામ. પિતૃયમ્-તર્જની અને અગૂઠાના મૂળરૂપ તીર્થ, તર્જની અને અંગૂઠાના મધ્યતુ' નામ. દેવતમ્-આંગળીઓના અગ્ર ભાગ રૂપ તીર્થ, આંગળીઓના અગ્રભાગતુ નામ. [સૌમ્યમ્-હાથના મધ્યભાગ રૂપ તીર્થ, શેઠ ૧૫૩] ॥૮૪૦॥ બ્રહ્મત્વમ્, બ્રહ્મમૂયમ્, બ્રહ્મસાયુજ્યમ્ એ ૩ બ્રહ્મપણું, શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ, કેવળ બ્રહ્મભાવ. દેવત્વમ્, દેવમૂયમ્, દેવસાયુજ્યમ્ એ ૩-દેવપણું (મૂર્ક્ષત્વમ્, મૂર્ક્ષમૂયમ્, મૂર્ક્ષસાયુજ્યમ્ એ ૩-મૂર્ખપણાના શબ્દો બોલવા.) ઉપાકરણમ્-વેદપાઠના આરંભમાં શ્રુતિનું સંસ્કારપૂર્વક ગ્રહણ કરવું. ॥ ૮૪૧ ॥ સ્વાધ્યાયઃ, જપઃ એ ૨-વેદનું અધ્યયન ઔપવસ્ત્રમ્, ઉપવાસ (પુ. ન), [ઔપવસ્ત્રમ્, ઉપવસ્ત્રમ્ શેઠ ૭૩] એ ૨-ઉપવાસ. કૃષ્ણમ્ (પુ. ન), સાન્તપનમ્ (ચાન્દ્રાવર્ણમ્ ધર્મે.) એ ૨ પાપને નાશ કરનાર તપવિશેષ ॥ ૮૪૨ ॥ પ્રાયઃ 'સ' (પુ. ન),

પ્રાયઃ સંન્યાસ્યનશને, નિયમઃ પુણ્યકં વ્રતમ્ ।

ચરિત્રં ચરિતાચારૌ, ચારિત્રચરણે અપિ ॥૮૪૩॥

વૃત્તં શીલં ચ સર્વેનોધ્વંસિ જપ્યેઽવમર્ષણમ્ ।

સમાસ્તુ પાદગ્રહણાભિવાદનોપસંગ્રહાઃ ॥૮૪૪॥

ઉપવીતં યજ્ઞસૂત્રં, પ્રોદ્ધૃતે દક્ષિણે કરે ।

પ્રાચીનાવીતમન્યરિગન્, નિવીતં કઠલમ્બિતમ્ ॥૮૪૫॥

પ્રાચેતસરુ વાલ્મીકિર્વાલ્મીકકુશિનો કવિઃ ।

મૈત્રાવરુણવાલ્મીકૌ, વૈદવ્યાસસ્તુ માઠરઃ ॥૮૪૬॥

સંન્યાસીતુ અનશન, બધું ત્યાગ કરીને મરણ પામવું. નિયમઃ, પુણ્યકમ્, વ્રતમ્ (પુ ન), [તપઃ સ્ (ન) શેઠ ૧૫૩] એ ૩-નિયમ, વ્રત ચરિત્રમ્, ચરિતમ્, આચારઃ, ચારિત્રમ્, ચરણમ્. ॥ ૮૪૩ ॥, વૃત્તમ્, શીલમ્, (પુ. ન) એ ૭-શુદ્ધ આચાર, શિયલ, ચારિત્ર. અધમર્ષણમ્ (ત્રિ.) સર્વ પાપના ક્ષય માટે જપવા યોગ્ય મંત્ર, સર્વ પાપ નાશ કરનારો જપ પાદગ્રહણમ્, અભિવાદનમ્, ઉપસંગ્રહઃ એ ૩-પગમા પડવું, (વન્દન નમસ્કાર). ॥ ૮૪૪ ॥ ઉપવીતમ્ (પુ. ન.) યજ્ઞસૂત્રમ્-યજ્ઞોપવીતમ્ [વ્રહ્મસૂત્રમ્, પવિત્રમ્, શિઠ ૭૩] એ ૨-જમણા ખલે ધારણ કરેલી જનોઈ આવીતમ્-પ્રાચીનાવીતમ્-ડાળા ખલા ઉપર ધારણ કરેલી જનોઈ. નિવીતમ્-કંઠમાં માળાની પેઠે પહેરેલી જનોઈ ॥ ૮૪૫ ॥ પ્રાચેતસઃ, વાલ્મીકિઃ, વલ્મીકઃ, કુશો 'કુશ' (પુ.), કવિઃ (પુ), મૈત્રાવરુણઃ, વાલ્મીકિઃ [આદિકવિઃ, મૈત્રાવરુણિઃ શિઠ ૭૪] એ ૭-વાલ્મીકિ ઋષિ. વૈદવ્યાસઃ, માઠરઃ ॥ ૮૪૬ ॥, દ્વૈપાયનઃ, પારાશર્યઃ;

द्वैपायनः^२ पाराशर्यः^४, कानीनो^५ वादरायणः^६ ।

व्यासोऽस्याम्बा सत्यवती, वासवी^२ गन्धकालिका^३ ॥८४७॥

योजनगन्धा^१ दाशेयी^५, शालङ्कायनजा^६ च सा^१ ।

जामदग्न्यस्तु^१ रामः^२ स्याद्, भार्गवो^३ रेणुकासुतः^४ ॥८४८॥

नारदस्तु^१ देवप्रह्ला, पिशुनः^२ कलिकारकः^३ ।

वशिष्ठोऽरुन्धतीजानिरक्षमाला^१ त्वरुन्धती^२ ॥८४९॥

त्रिशङ्कुयाजी^१ गाधेयां, विश्वामित्रश्च^२ कौशिकः^३ ।

कुशारणिस्तु^१ दुर्वासाः^२, शतानन्दस्तु^३ गौतमः^४ ॥८५०॥

कानीनः, वादरायणः, व्यासः अे ७-व्यास ऋषि सत्यवती, वासवी,
गन्धकालिका ॥८४७॥, योजनगन्धा, दाशेयी, शालङ्कायनजा
[गन्धवती, मत्स्योदरी शे० १५४] अे ६-व्यास ऋषिनी माता,
जामदग्न्य, रामः, भार्गव, रेणुकासुतः-रेणुकेय. [पशुपतिः-पर-
शुरामः शि० ७४] अे ४-अमरुत्तमो पुत्र, परशुराम. ॥८४८॥
नारदः, देवप्रह्ला 'अन' (पु), पिशुनः, कलिकारकः अे ४-
नारद ऋषि. वशिष्ठः, अरुन्धतीजानि. (पु,) अे २-वशिष्ठ ऋषि.
अश्रमाला, अरुन्धती अे २-अरुन्धती, वशिष्ठनी पत्नी. ॥८४९॥
त्रिशङ्कुयाजी 'इन्' (पु), गाधेयः-गाधिनन्दनः, विश्वामित्रः,
कौशिकः अे ४-विश्वामित्र. कुशारणिः (पु.), दुर्वासाः 'स्र' (पु)
अे २-दुर्वासा ऋषि शतानन्दः, गौतमः अे २-गौतम ऋषि ॥८५०॥

याज्ञवल्क्यो ब्रह्मरात्रियो योगेशोऽप्यथ पाणिनौ ।

सालातुरीयदाक्षेयो, गौनदीये पतञ्जलिः ॥८५१॥

कात्यायनो वररुचिर्मेधाजिच्च पुनर्वसुः ।

अथ व्याडिर्विन्ध्यवासी, नन्दिनीतनयश्च सः ॥८५२॥

स्फोटायने तु कक्षीवान्, पालकाप्ये करेणुभूः ।

वात्स्यायने मल्लनागः, कौटिल्यश्चणकात्मजः ॥८५३॥

द्रामिलः पक्षिलस्वामी, विष्णुगुप्तोऽङ्गुलश्च सः ।

क्षतव्रतोऽवकीर्णोऽस्याद्, व्रात्यः संस्कारवर्जितः ॥८५४॥

याज्ञवल्क्यः, ब्रह्मरात्रिः (पु), योगेशः [योगीशः शि० ७४] अथ
 ३-याज्ञवल्क्यः (यज्ञवल्क्यो पुत्रः) पाणिनिः (पु), सालातुरीयः,
 दाक्षेयः [दाक्षीपुत्रः-शि० ७४] अथ ३-पाणिनिः (पु), गौन-
 दीयः, पतञ्जलिः (पु) अथ २-पतञ्जलि ऋषिः ॥ ८५१ ॥ कात्यायनः,
 वररुचिः (पु), मेधाजिच्च (पु), पुनर्वसुः (पु), [कात्यः शि०
 ७५] अथ ४-कात्यायनः, व्याडिः (पु), विन्ध्यवासी 'इन्' (पु),
 नन्दिनीतनयः अथ ३-व्याडि मुनिः ॥ ८५२ ॥ स्फोटायनः-स्फोटनः
 कक्षीवान् 'वत्' (पु), [स्फोटायनः शि० ७५] अथ २-स्फोटायन
 ऋषिः पालकाप्यः, करेणुभूः (पु), [कारेणवः शि० ७५] अथ
 २-पालकाप्य मुनिः वात्स्यायनः, मल्लनागः, कौटिल्यः कौटिल्यः,
 चणकात्मजः ॥ ८५३ ॥ द्रामिलः, पक्षिलस्वामी 'इन्' (पु), विष्णु-
 गुप्तः, अङ्गुलः, [चाणक्यः शि० ७५] अथ ८-वात्स्यायन मुनिः,
 न्यायसूत्र उपरं भाष्यं उत्तरं पक्षिल मुनिः क्षतव्रतः, अवकीर्णो
 'इन्' (पु) अथ २-व्रतलग्नं उत्तरं पक्षिणं व्रात्यः, संस्कार-

શિશ્વિદાનઃ કૃણ્ણકર્મા, બ્રહ્મવન્ધુર્દ્વિજોડધમઃ ।

નષ્ટાગ્નિયૌરહા જાતિમાત્રજીવી દ્વિજસ્રુવઃ ॥૮૫॥

ધર્મધ્વજી લિંગ્લવૃત્તિર્વેદહીનો નિરાકૃતિઃ ।

વાર્તાશી મોજનાર્થ યો, ગોત્રાદિ વદતિ સ્વકમ્ ॥૮૫૬॥

ઉચ્છિષ્ટમોજનો દેવનૈવેદ્યવલિમોજનઃ ।

અજપસ્ત્વસદ્ધ્યેતા, શાંસ્વારણ્ડોઽન્યશાસ્ત્રકઃ ॥૮૫૭॥

શસ્ત્રાજીવઃ કાણ્ડસ્પૃષ્ઠો, ગુરુહા નરકીલકઃ ।

મલો દેવાદિપૂજાયામશ્રાદ્ધોઽયં મલિન્નલુવઃ ॥૮૫૮॥

વર્જિતઃ એ ૨-પ્રાયશ્ચિત્તને યોગ્ય, સંસ્કારહીન બ્રાહ્મણ વગેરે.

॥ ૮૫૪ ॥ શિશ્વિદાનઃ, કૃણ્ણકર્મા 'અન્' (પુ.), (દુરાચારઃ)

એ ૨-દુરાચારી બ્રાહ્મણ બ્રહ્મવન્ધુઃ (પુ.)-અધમ બ્રાહ્મણ. નષ્ટાગ્નિઃ

(પુ.), વોરહા 'અન્' (પુ.), એ ૨ અગ્નિહોત્રનો અગ્નિ જેનો

હોલવાઈ ગયો છે એવો બ્રાહ્મણ જાતિમાત્રજીવી 'ઇન્' (પુ.), દ્વિજ-

સ્રુવઃ એ ૨-ફક્ત જાતિ માત્રથી જીવનાર બ્રાહ્મણ ॥ ૮૫૫ ॥ ધર્મધ્વજી

'ઇન્' (પુ.), લિંગ્લવૃત્તિઃ (પુ.) એ ૨-આજીવિકાં માટે વેદ રાખતો

પાખાંડી. વેદહીનઃ, નિરાકૃતિઃ (પુ.) એ ૨ ૨વાધ્યાય વિનાનો-

પંચ યજ્ઞનો ત્યાગ કરનાર બ્રાહ્મણ. વાર્તાશી 'ઇન્' (પુ.)-સોજનને

માટે પોતાના ગોત્ર વગેરે કહેનાર ॥ ૮૫૬ ॥ ઉચ્છિષ્ટમોજનઃ, દેવ-

નૈવેદ્યવલિમોજનઃ એ ૨-દેવને ધરાયેલું નૈવેદ્ય અને બિન બાનાર.

અજપઃ, અસદ્ધ્યેતા 'ત્ત્' (પુ.) એ ૨-ખોટો જાપ કરનાર, કુપાઠક.

શાંસ્વારણ્ડઃ, અન્યશાસ્ત્રકઃ એ ૨-પોતાની વેદશાખાના કર્મ છોડ-

નાર, અન્ય વેદશાખાના કર્મો કરનાર ॥ ૮૫૭ ॥ શસ્ત્રાજીવઃ, કાણ્ડ

पञ्चयज्ञपरिभ्रष्टो, निषिद्धैकरुचिः खरुः ।

सुप्ते यरिगन्नुदेत्यर्कोऽस्तमेति च क्रमेण तौ ॥८५९॥

अभ्युदितोऽभिनिर्मुक्तौ, वीरोज्जो न जुहोति यः ।

अग्निहोत्रच्छलाद् याच्यापरो वीरोपजीवकः ॥८६०॥

वीरविप्लावको जुह्वद्, धनैः शूद्रसमाहृतैः ।

स्याद्वादवादार्हतः स्याच्छून्यवादी तु सौगतः ॥८६१॥

नैयायिकस्त्वाक्षपादो, योगः साङ्ख्यस्तु कापिलः ।

स्पृष्टः ऐ २-शस्त्रथी आलुप्रिक्षा यदावनार गुरुह्वा 'अन' (पु),
नरकोलकः ऐ २-शुरुने डलुनार मलः-देव वगेरेनी पूजाभा श्रद्धा-
विनानो मलिम्लुचः ॥ ८५८ ॥, पञ्चयज्ञपरिभ्रष्टः ऐ २-प्रहयज्ञ
वगेरे पांय यज्ञथी अष्ट थयेद निषिद्धैकरुचिः (पु), खरुः (पु)
ऐ २-निषेध करयेली वस्तुयोभां रुचिवाणो ॥ ८५९ ॥ अभ्युदितः-
सूतो होय ने सूर्येद्वय थाय, सूर्येद्वय पछी पण सुनार. अभिनिर्मुक्तः-
सूतो होय ने सूर्येस्त थाय, सूर्यास्त पछेलां सुनार, सूर्यास्त काले
निद्रावश थतां ते कालनु अनुष्ठान छोडनार. वीरोज्जः-होम नडि
करनार ग्राह्यण, अग्निनो त्याग करनार. वीरोपजीवकः-अग्निहोत्रना
पडानाथी भागी णानार ॥ ८६० ॥ वीरविप्लावकः-शूद्रना
धनथी होम करनार स्याद्वादवादी 'इन' (पु), आर्हतः [जैनः
अनेकान्तवादी 'इन' (पु) शे० ७६] ऐ २-जैन, स्याद्वादवादी.
शून्यवादी 'इन' (पु), सौगतः (बौद्धः) ऐ २-भौद्ध-
॥ ८६१ ॥ नैयायिकः, आक्षपादः, योगः ऐ ३-नैयायिक-

^૧વૈશેષિકઃ ^૨સ્યાદૌલૂક્યો, ^૩વાર્હસ્પત્યસ્તુ ^૪નાસ્તિકઃ ^૫॥૮૬૨॥

^૬ચાર્વાકો ^૭લૌકાયતિકઃ ^૮ચૈતે ^૯પડપિ ^{૧૦}તાર્કિકાઃ ।

^{૧૧}ક્ષત્રં ^{૧૨}તુ ^{૧૩}ક્ષત્રિયો ^{૧૪}રાજા, ^{૧૫}રાજન્યો ^{૧૬}વાહુસમ્ભવઃ ॥૮૬૩॥

^{૧૭}અર્યા ^{૧૮}ભૂમિસ્પૃશો ^{૧૯}વૈશ્યા, ^{૨૦}ઊરવ્યા ^{૨૧}ઊરુજા ^{૨૨}વિશઃ ।

^{૨૩}વાણિજ્યં ^{૨૪}પાશુપાલ્યં ^{૨૫}ચ, ^{૨૬}કર્પણં ^{૨૭}વેતિ ^{૨૮}વૃત્તયઃ ॥૮૬૪॥

^{૨૯}આજીવો ^{૩૦}જીવનં ^{૩૧}વાર્તા, ^{૩૨}જીવિકા ^{૩૩}વૃત્તિવેત્તને ।

^{૩૪}ઉચ્છો ^{૩૫}ધાન્યકળાદાનં, ^{૩૬}કણિશાઘર્જનં ^{૩૭}શિલમ્ ॥૮૬૫॥

સાહચ્યઃ, કાપિલઃ એ ૨-સાંખ્ય. વૈશેષિકઃ, ઔલૂક્યઃ [કળાદઃ શિ૦ ૭૬] એ-૨ વૈશેષિક વાર્હસ્પત્યઃ, નાસ્તિકઃ ॥ ૮૬૨ ॥ ચાર્વાકઃ, લૌકાયતિકઃ [લૌકાયતિકઃ શિ૦ ૭૬] એ ૪ ચાર્વાક (નાસ્તિક). આ છ તાર્કિકાઃ દર્શનકારો છે. ક્ષત્રમ્-(પુ. ન.), ક્ષત્રિયઃ, રાજા 'અન્' (પુ.), રાજન્યઃ, વાહુસમ્ભવઃ એ ૫-ક્ષત્રિય. ॥ ૮૬૩ ॥ અર્યાઃ, ભૂમિસ્પૃશઃ 'શૂ', વૈશ્યાઃ, ઊરવ્યાઃ, ઊરુજાઃ, વિશઃ 'શૂ' એ ૬-(પુ. બ.) વૈશ્ય વૃત્તયઃ 'ત્તિ' (સ્ત્રી. બ.)-આણવિકાના પ્રકાર ત્રણ છે-૧ વાણિજ્યમ્-વેપાર ૨ પાશુપાલ્યમ્-પશુ રાખવા ૩ કર્પણમ્-ખેતી ॥ ૮૬૪ ॥ આજીવઃ, જીવનમ, વાર્તા, જીવિકા, વૃત્તિઃ (સ્ત્રી), વેતનમ્ એ ૬-આણવિકા ઉચ્છઃ (પુ. ન.), ધાન્યકળાદાનમ્ એ ૨-ધાન્યના દાણા એકઠા કરવા તે. કણિશાઘર્જનમ્, શિલમ્-ધાન્યની-મજરી, શિગ વગેરેને ગ્રહણ કરવું. ॥ ૮૬૫ ॥ ઉચ્છ-શિલમ્, કતમ્ એ ૨-ઉચ્છ અને શિલ એ બંને સાથે-ખેતરમાં

^{११} कृतं ^२ तद् ^१ द्वयममृतं ^२ कृषिमृतं ^१ तु ^२ याचितम् ।

^१ अयाचितं ^२ स्यादमृतं ^१ सेवावृत्तिः ^२ श्वजीविका ॥८६६॥

^१ सत्यामृतं ^२ तु ^१ वाणिज्यं, ^२ वणिज्या ^१ वाणिजो ^२ वणिक् ।

^३ क्रयविक्रयिकः ^४ पण्याजीवाऽऽपणिकनैगमाः ॥८६७॥

^७ वैदेहः ^८ सार्थवाहश्च, ^१ क्रायकः ^२ क्रयिकः ^३ क्रयी ।

^{१-२} क्रेयदे ^१ तु ^२ विपूर्वास्ते, ^३ मूल्ये ^४ वस्नाऽर्ध-वक्रयाः ॥८६८॥

पडेल। दाल। अने मंजरी-शिंंग ये ण'नेतुं अहणुं करवुं. अनृतम्, कृषिः [प्रैमृतम् शि० ७६] ये २-भेती मृतम्, याचितम् ये २-भागवाथी भणेलु अयाचितम्, अमृतम् (अविनश्वरम्) ये २-भाग्या विना भणेलु-सेवावृत्तिः-सेवा (स्त्री), श्वजीविका ये २-सेवा, याकरी ॥ ८६६ ॥ सत्यामृतम्, वाणिज्यम्, वणिज्या (स्त्री. न) ये ३-वेपार वाणिज., वणिक् 'ज्' (पु), क्रयविक्रयिकः, पण्याजीवः, आपणिकः, नैगमः ॥ ८६७ ॥, वैदेहः, सार्थवाहः [प्रापणिकः शि० ७७] ये ८-वेपारी. क्रायकः, क्रयिकः, क्रयी 'इन्' (वि.) ये ३-भरीह करनार. विक्रायकः, विक्रयिकः, विक्रयी 'इन्' (वि.) ये ३ वेयनार मूल्यम्, वस्नः (पु. न), अर्धः, वक्रयः [भाटकः शि० १५४] ये ४-मूल्य, कीमत ॥ ८६८ ॥

^१ मूलद्रव्यं ^२ परिपणो, ^३ नीवी ^४ लाभोऽधिकं ^५ फलम् ।

^१ परिदानं ^२ विनिमयो, ^३ नैमेयः ^४ परिवर्तनम् ॥८६९॥

^५ व्यतिहारः ^६ परावर्त्तो, ^७ वैमेयो ^८ निमयोऽपि च ।

^१ निक्षेपोपनिधि ^२ न्यासे, ^३ प्रतिदानं ^४ तदर्थणम् ॥८७०॥

^१ क्रेतव्यमात्रके ^२ क्रेयं, ^३ क्रयं ^४ न्यस्तं ^५ क्रयाय यत् ।

^१ पणितव्यं ^२ तु विक्रेयं, ^३ पण्यं ^४ सत्यापनं ^५ पुनः ॥८७१॥

^१ सत्यङ्कारः ^२ सत्याकृतिस्तुल्यौ ^३ विपणविक्रयौ ।

^१ गण्यं ^२ गण्येयं ^३ सङ्ख्येयं, ^४ सङ्ख्या ^५ त्वेकादिका भवेत् ॥८७२॥

मूलद्रव्यम्, परिपणः, नीवी-नीविः अे ३-मूलधन, पुं०, मूडी
लाभः, फलम् अे २-लाभ, नई। परिदानम्, विनिमयः, नैमेयः,
परिवर्तनम् ॥ ८६९ ॥, व्यतिहारः, परावर्त्तः, वैमेयः, निमयः अे
८-इरेरुकर करवो, साटुं-अहदोअहदो करवो निक्षेपः, उपनिधिः
(पु), न्यासः अे ३-थापणु प्रतिदानम्, न्यासार्पणम् [परिदा-
नम् शि० ७७] अे थापणु पाछी आपवी. ॥ ८७० ॥ क्रेतव्यमा-
त्रकम्, क्रेयम् अे २-जे द्रव्य मात्र वेयवानुं होय ते। क्रय्यम्-
वेयवा माटे विस्तारेखु द्रव्य पणितव्यम्, विक्रेयम्, पण्यम् अे
३-अरीहवा योग्य सत्यापनम् ॥ ८७१ ॥, सत्यङ्कारः, सत्याकृतिः
अे ३-अरीहवा माटे नखी करीने प्हातुं आपवुं ते. विपणः,
विक्रयः अे २-वेयाणु, वडरो. गण्यम्, गण्यम्-गणनीयम्, सङ्ख्ये-
यम् अे ३ गणी शक्य तेवुं सङ्ख्या-अेक, जे, त्रणु वगेरे संख्या.
॥ ८७२ ॥ अेक वगेरे संख्याने उत्तरेत्तर दश दश वडे गुणुवाथी

યથોત્તરં દશયુગં, મવેદેકો દશાઽમુતઃ ।

શતં સહસ્રમયુતં, લક્ષપ્રયુતકોટયઃ ॥૮૭૩॥

અર્બુદમઞ્જં સ્વર્વં ચ, નિસ્વર્વં ચ મહામયુજમ્ ।

શઙ્કુર્વાદ્ધિરન્ત્યં મધ્યં, પરાર્દ્ધં ચેતિ નામતઃ ॥૮૭૪॥

અસહ્જયં દ્વીપવાદ્ધ્યાદિ, પુદ્ગલાઽઽત્માધનન્તકમ્ ।

સાંયાત્રિકઃ પોતવાણિગ્, યાનપાત્રં વહિત્રકમ્ ॥૮૭૫॥

ઉપર ઉપરની સંખ્યાઓ અઢાર થાય છે તે સંખ્યાઓનાં નામ-પક:-
એક. દશ 'નૃ'-દશ, શતમ્ (પુ. ન.)-સો (૧૦૦). સહસ્રમ્
(પુ. ન.)-હજાર અયુતમ્ (પુ. ન.)-દશ હજાર. લક્ષમ્ (સ્ત્રી. ન.),
[નિયુતમ્ શિ૦ ૭૭]-લાખ. પ્રયુતમ્ (પુ. ન.)-દશ લાખ કોટિઃ
(સ્ત્રી.)-કોટ ॥ ૮૭૩ ॥ અર્બુદમ્ (પુ. ન.)-દશ કોટ અઞ્જમ્
અળજ. સ્વર્વમ્-દશ અળજ. નિસ્વર્વમ્-દશ ખર્વ. મહામયુજમ્-દશ
નિખર્વ. શઙ્કુઃ (પુ. સ્ત્રી.)-દશ મહામ્બુજ. વાદ્ધિઃ-સમુદ્રઃ (પુ.)
એ-દશ શઙ્કુ. અન્ત્યમ્-એ દશ વાદ્ધિ-સમુદ્રપ્રમાણુ. મધ્યમ્ એ-
દશ અન્ત્ય પ્રમાણુ. પરાર્દ્ધમ્-દશ મધ્યમ પ્રમાણુ-પરાર્દ્ધ. ॥ ૮૭૪ ॥
અસહ્જયમ્-જંખૂદ્વીપ વગેરે દ્વીપો, લવણસમુદ્ર વગેરે સમુદ્રો તેમજ
આદિ પદ્ધતી ચ દ્ર અને સૂર્ય વગેરે અસંખ્યાતા છે અનન્તકમ્-
પુદ્ગલ, આત્મા તેમજ આદિ પદ્ધતી આકાશના પ્રદેશ વગેરે અનન્તા
છે. સાંયાત્રિકઃ, પોતવાણિક્ 'જ' (પુ.) એ ૨-વહાણુવડે વેપાર
કરનાર, વહાણુવટી યાનપાત્રમ્, વહિત્રકમ્ ॥ ૮૭૫ ॥, વોહિત્ર્યમ્-

વૌહિત્યં^૧ વહનં^૪ પોતઃ^૧, પોતવાહો^૧ નિયામકઃ^૧ ।
 નિર્યામઃ^૧ કર્ણધારસ્તુ^૧, નાવિકો^૧ નૌરુ^૧ મજ્જિની^૧ ॥૮૭૬॥
 તરીતરણ્યૌ^૧ વેડાડય^૧, દ્રોણી^૧ કાષ્ઠામ્બુવાહિની^૧ ।
 નૌકાદણ્ડઃ^૧ ક્ષેપણી^૧ સ્યાદ્, ગુણવૃક્ષસ્તુ^૧ કૂપકઃ^૧ ॥૮૭૭॥
 પોલિન્દાસ્ત્વન્તરાદણ્ડાઃ^૧, સ્યાદ્ મજ્જો^૧ મજ્જિનીશિરઃ^૧ ।
 અત્રિસ્તુ^૧ કાષ્ઠકુદાલઃ^૧, સેકપાત્રં^૧ તુ સેચનમ્^૧ ॥૮૭૮॥

વૌહિત્યમ્, વહનમ્, પોતઃ [પ્રવહનમ્ શિ૦ ૭૭] એ ૫-વહાણુ.
 પોતવાહ, નિયામક, નિર્યામઃ એ ૩-૧વહાણુ અલાવવાને શક્તિમાન,
 ૨. વહાણુના મધ્ય સ્તાંલ ઉપર બેસી સમુદ્રનો રરો બેનાર. કર્ણ-
 ધારઃ, નાવિકઃ એ ૨-વહાણુનું સુકાન પકડનાર, સુકાની, ખલાસી
 વગેરે બેઓ. નૌકાથી તરે છે. નૌઃ (શ્રી.), મજ્જિની ॥ ૮૭૬ ॥
 તરી-તરિઃ (શ્રી.), તરણી-તરણિઃ (શ્રી.), વેડા એ ૫. પૌકા,
 નાવ. વહાણુ. દ્રોણી, કાષ્ઠામ્બુવાહિની એ ૨-લાકડા અને પાણીને
 વહન કરનારુ ભાજનવિશેષ, પાણી ભરી લાવવાનું લાકડાનું વાસણ.
 નૌકાદણ્ડઃ, ક્ષેપણી 'ક્ષેપણિઃ, ક્ષિપણી' એ ૨-નાવ અલાવવાનો
 દંડ, હલેસુ. ગુણવૃક્ષઃ, કૂપકઃ એ ૨-બેમાં નાવ દોરીથી
 બંધાય છે તે સહ, વહાણુનો કૂવારતલ. ॥ ૮૭૭ ॥ પોલિન્દાઃ,
 અન્તરાદણ્ડાઃ એ ૨- (પુ. બ.) વહાણુના વચલા દંડા. મજ્જઃ (પુ ન.),
 મજ્જિનીશિરઃ 'સ્' એ ૨-વહાણુનો અથભાગ. અત્રિઃ (શ્રી.),
 કાષ્ઠકુદાલઃ એ ૨-લકડાની કોદાળી-વહાણુનો કચરો કાઢવા માટેનું
 સાધન. સેકપાત્રમ્, સેચનમ્ એ ૨-નાવનું પાણી ઉલેચાય તે,
 ડોલ, બોબ ॥ ૮૭૮ ॥ કેનિપાતઃ, કોટિપાત્રમ્, અરિત્રમ્ [કર્ણઃ-

કેનિપાતઃ કોટિપાત્રમરિત્રે^૩ઢોડુપઃ^૧ પુવઃ^૨ ।

કોલો મેલસ્તર^૫ण्डश्च, સ્યાત્ તરપણ્યમાતરઃ^૨ ॥૮૭૯॥

વૃદ્ધ્યાજીવો દ્વૈ^૨ગુણિકો, વાર્ધુ^૩ષિકઃ કુસીદિકઃ ।

વાર્ધુષિ^૧શ્ચ કુસીદાર્થપ્રયોગો વૃદ્ધિજીવને^૧ ॥૮૮૦॥

વૃદ્ધિઃ કલાન્તરમૃણં, તૂદ્ધારઃ પર્યુદ^૩શ્ચનમ્ ।

યાચ્ચયાડઽપ્તં યાચિતકં, પરિવૃત્તયાડઽપમિત્યકમ્ ॥૮૮૧॥

અધમર્ણો ગ્રાહકઃ સ્યાદુત્તમર્ણસ્તુ દાયકઃ ।

પ્રતિભૂલૈ^૨ગ્નકઃ સાક્ષી, સ્થેય^૧ આધિસ્તુ વન્ધકઃ^૨ ॥૮૮૨॥

(હુર્ગસ્ય મતે ટી૦ ૮૭૬) શિ૦ ૭૮] એ ૩-વહાણુનું સુકાન, જાડા પાણીમાં ચલાવવાનું હલેસુ ડહપઃ (પુ ન), પ્લવઃ, કોલઃ, મેલઃ, તરણ્ડઃ (પુ ન.) એ ૫-નાની હોડી, મધ્યે. તરપણ્યમ્, આતરઃ એ ૨-વહાણુનું ભાડું ॥૮૭૯॥ વૃદ્ધ્યાજીવઃ, દ્વૈગુણિક, વાર્ધુષિકઃ, કુસીદિકઃ, વાર્ધુષિઃ એ ૫-વ્યાજથી આજીવિકા ચલાવનાર. કુસીદમ્ 'કુસીદમ્, કુબીદમ્', અર્થપ્રયોગઃ, વૃદ્ધિ-જીવનમ્ એ ૩-વ્યાજનો ધંધો-વેપાર. ॥૮૮૦॥ વૃદ્ધિઃ (સ્ત્રી.), કલાન્તરમ્ એ ૨-વ્યાજ ઋણમ્, ઉદ્ધારઃ, પર્યુદશ્ચનમ્ એ ૩-કરજ, હેવુ યાચિતકમ્-માગીને મેળવેલું આપમિત્યકમ્-ખદલાંથી ખરીદ કરેલ, સાટામાં લીધેલી વસ્તુ ॥૮૮૧॥ અધમર્ણઃ, ગ્રાહકઃ એ ૨-કરજ લેનાર, દેવાદાર ઉત્તમર્ણ, દાયકઃ એ ૨-નાણું ધીરનાર, લેણુદાર. પ્રતિભૂઃ (પુ.), લગ્નકઃ એ ૨-પ્રતિનિધિ, જામીન. સાક્ષી 'ઇન્' (પુ), સ્થેયઃ [મધ્યસ્થઃ, પ્રાશ્નિકઃ શે૦ ૧૫૪], એ ૨-સાક્ષી, વિવાહમાં નિર્ણય કરનાર પ્રામાણિક પુરુષ [કૂટ-સાક્ષી 'ઇન્' ખોટું બોલનાર સાક્ષી, સૂચી 'ઇન્'-દુષ્ટસાક્ષી 'ઇન્'-દુષ્ટ સાક્ષી. શે૦ ૧૫૫] આધિઃ (પુ), વન્ધકઃ એ ૨-લેણુદારને ઘેર

તુલાઘૈઃ પૌતવં માનં, દ્રુવયં કુડવાદિભિઃ ।

પાચ્યં હસ્તાદિભિસ્તત્ર, સ્યાદ્ ગુજ્ઞાઃ પચ્ચ માપકઃ ॥૮૮૩॥

તે તુ પોદશ કર્પોડ્ધૈઃ, પલં કર્પચતુષ્ટયમ્ ।

વિસ્તઃ સુવર્ણો હેત્નોડ્ધૈઃ, કુરુવિસ્તસ્તુ તત્પલે ॥૮૮૪॥

તુલા પલશતં તાસાં, વિંશત્યા માર આચિતઃ ।

શાકટઃ શાકટીનશ્ચ, શલાટસ્તે દશાચિતઃ ॥૮૮૫॥

ચતુર્ભિઃ કુડવૈઃ પ્રસ્થઃ, પ્રસ્થૈશ્ચતુર્ભિરાઢકઃ ।

ચતુર્ભિરાઢકૈર્દ્રોણઃ, ચારી પોદશભિશ્ચ તૈઃ ॥૮૮૬॥

ગીરો મૂકેલી વસ્તુ. ॥૮૮૨॥ પૌતવમ્-‘પૌતવમ્’-માપ, વજન. (તુલાદિવડે માપ). દ્રુવયમ્-કુડવ વગેરેથી માન-માપ. પાચ્યમ્-હાથ વગેરેથી માન. પૌતવમ્, દ્રુવયમ્ અને પાચ્યમ્ એ ત્રણ પ્રકારના માન-માપ છે, તેમાં-૧ પૌતવ તે તુલા વગેરે માપતું પ્રમાણ-માપકઃ (પુ. ન. -પાંચ રતિપ્રમાણ-માસો ગુજ્ઞા-રત્તિકા એ -ચણોઢી, રતિ. ॥૮૮૩॥ કર્પઃ (પુ ન.), અશ્વ એ ૨-સોલ માસા પ્રમાણ પલમ્, કર્પચતુષ્ટયમ્ (પુ ન.) એ ૨-ચાર કર્પ. વિસ્તઃ, સુવર્ણઃ એ ૨-એક સોનાનો કર્પ (૮૦ રતિભાર વજન.) કુરુવિસ્તઃ -એક સુવર્ણ પલ (પલના વજન જેટલું સોનું.) ॥૮૮૪॥ તુલા, પલશતમ્ એ ૨-સો (૧૦૦) પલ વજન. મારઃ, આચિતઃ, શાકટઃ, શાકટીનઃ, શલાટઃ એ ૫-વીસ તુલા પ્રમાણ (૨૦૦૦ હજાર પલ વજન) આચિતઃ (પુ. ન.)-દશ (૧૦) ભાર પ્રમાણ. ॥૮૮૫॥ ૨ કુડવ વગેરેનું પ્રમાણ-(પ્રસૂતમ્ અડધી અજલી (પસલી) કુડવઃ-એ પસલી પ્રમાણ. પ્રસ્થઃ (પુ. ન.)-ચાર કુડવ પ્રમાણ. આઢકઃ (ત્રિ.) ચાર પ્રસ્થ પ્રમાણ. દ્રોણઃ (પુ. ન.) ચાર આઢકનું માન ચારી-સોલ (૧૬)-દ્રોણ પ્રમાણ ॥૮૮૬॥ ૩ હાથ

चतुर्विंशत्यङ्गुलानां, हस्तो दण्डश्चतुष्करः ।

तत् सहस्रौ तु गव्यूतं, क्रोशस्तौ द्वौ तु गोरुतम् ॥८८७॥

गव्या गव्यूतगव्यूती, चतुष्क्रोशं तु योजनम् ।

पाशुपाल्यं जीववृत्तिर्गोमान् गोमी गवीश्वरः ॥८८८॥

गोपाले गोधुगाभीरगोषगोसङ्ख्यवल्लवाः ।

गोविन्दोऽधिकृतो गोषु, जावालस्त्वजजीविकः ॥८८९॥

कुडुम्बी कर्षकः क्षेत्री, हली कृषिकार्षकौ ।

कृषीवलोऽपि जित्या तु, हलिः सीरस्तु लाङ्गलम् ॥८९०॥

वगेरे भापनुं प्रमाण-हस्तः-२४ आंगण प्रमाण दण्डः-चार (४)
 हाथ प्रमाण. गव्यूतम्, क्रोशः अ २-अ ६००० (२०००) दंड
 प्रमाण, गाढ गोरुतम् ॥८८७॥ गव्या, गव्यूतम्, गव्यूतिः
 (पु स्त्री.), अ ४-अ ६०००, अ ६०००. चतुष्क्रोशम्, योजनम् अ
 २-चार गाढ प्रमाण. पाशुपाल्यम्, जीववृत्तिः (स्त्री), अ २-
 पशुपालनी वृत्ति, पशुपालनं काम. गोमान् 'मत्' (पु.), गोमी
 'इन्' (पु.), गवीश्वरः [गवेश्वर शि० ७८] अ ३-गायवाणो, गायनो
 भाक्षिक. ॥८८८॥ गोपालः, गोधुक् 'ह' (पु.), आभीरः, गोषः,
 गोसङ्ख्यः, वल्लवः अ ६-गोवाण. गोविन्द-गायने भाटे निमा
 येद जावाल, अजजीविकः अ २ अक्षराने पाणनार (लरवाड,
 रणारी). ॥८८९॥ कुडुम्बी 'इन्' (पु.), कर्षकः, क्षेत्री 'इन्' (पु.),
 हली 'इन्' (पु.), कृषिकः-कृषकः, कार्षकः कृषीवलः [क्षेत्राजीवः
 शि० ७८] अ ७-अक्षराने. जित्या, हलिः अ २-(पु स्त्री) मोटुं
 डण, डणनुं डण. सीरः (पु न), लाङ्गलम्, ॥८९०॥ गोदारणम्,

^૩ગોદારણં ^૪હલમીપાસીતે ^૧તદ્દण्डयद्धती ।

નિરીષે ^૨કુટકં ^૧ફાલે, ^૨કૃષકઃ ^૩કુશિકઃ ^૪ફલમ્ ॥૮૯૧॥

દાત્રં ^૨લવિત્રં ^૧તન્મુષ્ટો, ^૨વण्टो ^૧મર્ત્યં ^૨સમીકૃતૌ ।

ગોદારણં ^૨તુ ^૩કુદ્દાલઃ, ^૨સ્વનિત્રં ^૨ત્વવદારણમ્ ॥૮૯૨॥

પ્રતોદસ્તુ ^૨પ્રવચણં, ^૨પ્રાજનં ^૧તોત્રતોદને ।

યોત્રં ^૨તુ ^૨યોનમાવન્ધઃ, ^૧કોટિશો ^૨લૌષ્ટમેદનઃ ॥૮૯૩॥

હલમ્ (પુ. ન.) એ ૪-હળ. ફૈયા, 'ફૈશા'-એ હળનો ઢંડ. સીતા-
'શીતા' ખેતરમાં હળથી પાડેલી રેખા, યાસ. નિરીષમ્ 'નિરીશમ્',
કુટકમ્, 'કૂટકમ્' એ ૨-કૂટ રહિત હળ, જેમાં ફાલ અધાય
છે તે. ફાલઃ, કૃષકઃ, કુશિકઃ, ફલમ્ એ ૪-હળતુ નીચલું
લોખંડી ફળું, કોસ, (જેનાથી ભૂમિ ખોદાય છે તે). ॥૮૯૧॥ દાત્રમ્,
લવિત્રમ્ એ ૨-દાતરડુ. વण्टः દાતરડાની મૂઠ, હાથો. મર્ત્યમ્-
ખેતરની ભૂમિને સરખી કરવી. ગોદારણમ્, કુદ્દાલઃ (પુ. ન.)
એ ૨-કોદાળી. (પૃથ્વી ખોદવાનું સાધન.) સ્વનિત્રમ્, અવદારણમ્
એ ૨-પાવડો, કોદાળો વગેરે. ॥૮૯૨॥ પ્રતોદઃ, પ્રવચણમ્, પ્રાજ-
નમ્, તોત્રમ્, તોદનમ્ એ ૫-અળદ વગેરે હાંકવાનો પરીણો,
આખુડ. યોત્રમ્, યોત્રમ્, આવન્ધ એ ૩-જોતરું કોટિશઃ,
લૌષ્ટમેદનઃ [કોટાશ' શિ૦ ૭૮] એ ૨-ઢેફા ભાગવાનો મુદ્દગર,
હથોડો. ॥૮૯૩॥ મૈથિઃ (પુ. સ્ત્રી.), મૈથિઃ (પુ. સ્ત્રી.), સ્વલેવાલી

મેઘિમેથિઃ^૨ સ્વલેવાલી,^૩ સ્વલે ગોવન્ધદાર^૪ યત્ ।

શૂદ્રો^૧અન્ત્યવર્ણો^૨ વૃષલઃ,^૩ પદ્યઃ^૪ પજ્જો^૫ જઘન્યજઃ^૬ ॥૮૯૪॥

તે તુ મૂર્ધાવસિક્તાદારથકૃદ્ મિશ્રજાતયઃ ।

ક્ષત્રિયાયાં દ્વિજાદ્ મૂર્ધાવસિક્તો વિદસ્ત્રિયાં પુનઃ ॥૮૯૫॥

અન્વષ્ઠો^૧અન્ત્ય પારશવનિષાદો^૨ શૂદ્રયોષિતિ^૩ ।

ક્ષત્રાદ્ માહિષ્યો^૪ વૈશ્યાયામુગ્રસ્તુ^૫ વૃષલસ્ત્રિયામ્ ॥૮૯૬॥

વૈશ્યાત્ તુ કર્ણઃ^૧ શૂદ્રાત્ ત્વાયોગવો^૨ વિશઃ^૩ સ્ત્રિયામ્ ।

ક્ષત્રિયાયાં પુનઃ ક્ષત્તો,^૪ ચણ્ડાલો^૫ બ્રાહ્મણસ્ત્રિયામ્ ॥૮૯૭॥

એ ૩-બળામાં બળદ બાધવાનું લોકડું. શૂદ્રઃ, અન્ત્યવર્ણઃ, વૃષલઃ, પદ્યઃ, પજ્જઃ, જઘન્યજઃ એ ૬-શૂદ્ર. ॥૮૯૪॥ તે શૂદ્રો મૂર્ધાવસિક્તથી માંડી રથકાર સુધીની ૧૨ મિશ્રજાતિ ગણાય છે. ૧ મૂર્ધાવસિક્તઃ-બ્રાહ્મણ પુરુષ અને ક્ષત્રિય સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલો હોય તે ॥૮૯૫॥ ૨ અન્વષ્ઠ-બ્રાહ્મણ પુરુષ અને વૈશ્ય સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ હોય તે. ૩ પારશવઃ, નિષાદઃ એ ૨-બ્રાહ્મણ પુરુષ અને શૂદ્ર સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ હોય તે. ૪ માહિષ્યઃ-ક્ષત્રિય પુરુષ અને વૈશ્ય સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ હોય તે. ૫ ઉગ્રઃ-ક્ષત્રિય પુરુષ અને શૂદ્ર સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ હોય તે. ॥૮૯૬॥ ૬ કર્ણ-વૈશ્ય પુરુષ અને શૂદ્ર સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ ૭ આયોગવ-શૂદ્ર પુરુષ અને વૈશ્ય સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ. ૮ ક્ષત્તો 'ત્' (પુ.) શૂદ્ર પુરુષ અને ક્ષત્રિય સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ. ૯ ચણ્ડાલઃ-શૂદ્ર પુરુષ અને બ્રાહ્મણ સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ. ॥ ૮૯૭ ॥ ૧૦ માગચ-વૈશ્ય પુરુષ અને ક્ષત્રિય સ્ત્રીથી

૧૦
૧૧
વૈગ્યાત્ તુ માંગધઃ કન્યાં, વૈદેહકો દ્વિજસ્ત્રિયામ્ ।

૧૨
સૂતરપુ ક્ષત્રિયાજ્ઞાત, ઇતિ દ્વાદશ તદ્વિદઃ ॥૮૯૮॥

માહિષ્યેણ તુ જાતઃ સ્યાત્, કરણ્યાં રથકારકઃ ।

કારસ્તુ કારી પ્રકૃતિઃ, શિલ્પી શ્રેણિસ્તુ તદગણઃ ॥૮૯૯॥

શિલ્પં કલા વિજ્ઞાનં ચ, માલાકારસ્તુ માલિકઃ ।

પુષ્પાજીવઃ પુષ્પલાવી, પુષ્પાણામવચાયિની ॥૯૦૦॥

કલ્પપાલઃ સુરાજીવી, શૌણ્ડિકો મણ્ડહારકઃ ।

વારિવાસઃ પાનવણિક્, ધ્વજો ધ્વજ્યાઽસુતીવલઃ ॥૯૦૧॥

ઉત્પન્ન થયેલ. ૧૧ વૈદેહકઃ—વૈશ્ય પુરુષ અને ગ્રાહ્યણ સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ. ૧૨ સૂત.—ક્ષત્રિય પુરુષ અને ગ્રાહ્યણ સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ. આ પ્રમાણે શૂદ્રના બાર લેહ છે ॥ ૮૯૮ ॥ રથકારક—માહિષ્ય પુરુષ (ક્ષત્રિય પુરુષ અને વૈશ્ય સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલો પુત્ર) અને કરણી (વૈશ્ય પુરુષ અને શૂદ્ર સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલી કન્યા) સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ પુરુષ. કારકઃ (પુ), કારી ‘હન્’ (પુ), પ્રકૃતિઃ, શિલ્પી ‘હન્’ (પુ.) એ ૪—શિલ્પી, કારીગર શ્રેણિઃ (પુ. સ્ત્રી.)—શિલ્પીઓનો સમુદાય. ॥ ૮૯૯ ॥ શિલ્પમ્, કલા, વિજ્ઞાનમ્ એ ૩—કળા, કારીગરી. માલાકાર, માલિક, પુષ્પાજીવઃ એ ૩—માલી. પુષ્પલાવી—ફૂલ એકઠા કરનારી માલણ. ॥ ૯૦૦ ॥ કલ્પપાલઃ, સુરાજીવી ‘હન્’ (પુ.), શૌણ્ડિકઃ, મણ્ડહારકઃ, વારિવાસઃ, પાનવણિક્ ‘જ્ઞ’ (પુ.), ધ્વજઃ, ધ્વજી ‘હન્’ (પુ.), આસુતીવલઃ એ ૬—કલાલ, મહિરા વેચનાર. ॥ ૯૦૧ ॥ મધમ્, મદિષ્ઠા, મદિરા,

मधं^२ मदिष्टां^३ मदिरा^४ परिस्तुता
 कश्यं^५ परिस्तुद्^६ मधु^७ कापिशायनम् ।
 गन्धोत्तमा^९ कल्यमिरा^{१०} परिप्लुता,^{११}
 कादम्बरी^{१२} स्वादुरसा^{१३} हलिप्रिया ॥९०२॥

शुण्डां^{१६} हाला^{१७} हारहूरं,^{१८} प्रसन्ना^{१९} वारुणी^{२०} सुरा ।
 माध्वीकं^{२२} मदना^{२३} देवसृष्टा^{२४} कापिशमब्धिजा^{२५} ॥९०३॥

मध्वासर्वे^१ माधवको^२, मैरेये^३ शीधुरासवः^४ ।
 जगलो^१ मैदको^२ मधपङ्कः^३ किण्वं^४ तु नग्नहूः^५ ॥९०४॥

परिस्तुता, कश्यम्, परिस्तुत् (स्त्री.), मधु (पु. न.), कापि-
 शायनम्, गन्धोत्तमा, कल्यम् (स्त्री. न.), इरा, परिप्लुता, काद-
 म्बरी (स्त्री. न.), स्वादुरसा, हलिप्रिया ॥ ९०२ ॥, शुण्डा (पु
 स्त्री.), हाला, हारहूरम्, प्रसन्ना, वारुणी, सुरा, माध्वीकम्,
 मदना, देवसृष्टा, कापिशम्, अब्धिजा, [माध्वीकम् शि० ७६] अये
 २६-मदिरा. ॥ ९०३ ॥ मध्वासर्वः, माधवकः अये २-मधुमिश्र
 आसव, महुडानो दाइ मैरेयः, शीधुः (पु. न.), आसवः अये ३-
 भीरा नामना देशनी मदिरा, शेरडी वगेरेनो दाइ. जगलः, मैदकः,
 मधपङ्कः अये ३-मदिरानो अदव, मधनो नीयदो लाग. किण्वम्,
 'कण्वम्', नग्नहूः (पु.) ॥ ९०४ ॥, नग्नहूः (पु.), मधबीज अये

નન્નહુર્મદ્યવીજં ચ, મદ્યસન્ધ્યાનમાસુતિઃ ।

આસવોઽભિપવો મદ્યમण्ड-કારોત્તમો સમો ॥૯૦૫॥

ગલ્વર્કરુ ચપકઃ સ્યાત્, સરકશ્ચાનુતર્પણમ્ ।

શુण्डા પાનમદસ્થાનં, મધુવારા મધુક્રમાઃ ॥૯૦૬॥

સપીતિઃ સહપાનં સ્યાદાપાનં પાનગોષ્ઠિકા ।

ઉપદંશસ્ત્રવદંશશ્ચક્ષણં મદ્યપાશનમ્ ॥૯૦૭॥

૪-સુરાળીજ, જેમાંથી મદ્ય બને છે એવાં બીજ. મદ્યસન્ધ્યાનમ્, આસુતિઃ, આસવઃ, અભિપવઃ એ ૪-મદિરા બનાવવાની ક્રિયા, મદ્ય વગેરે અર્ક કાઢવો તે. મદ્યમण्डः, કારોત્તમઃ એ ૨-મદિરામાંનો સ્વચ્છ ભાગ, મદ્યની તર. ॥ ૯૦૫ ॥ ગલ્વર્કઃ, ચપક. (પુ. ન.), સરકઃ (પુ. ન.), અનુતર્પણમ્ [અનુતર્પઃ શિ૦ ૭૯] એ ૪-મદિરા પીવાતું પાત્ર (સરકઃ, અનુતર્પણમ્ એ-મદ્યપાન. અમર૦). શુણ્ડા, પાનમદસ્થાનમ્ એ ૨-મદિગ પીવાતું સ્થાન, દાડતું પીકું. મધુવારાઃ, મધુક્રમાઃ એ ૨-(પુ. બ.) મદ્ય પીવાની પદ્ધતિ-વારા કરતી પીવો તે. ॥ ૯૦૬ ॥ સપીતિઃ (સ્ત્રી), સહપાનમ્ એ ૨-સાથે પીવું. આપાનમ્, પાનગોષ્ઠિકા એ ૨-એકઠા થઈ દાડ પીવાતું સ્થાન, દાડ પીવા એઠેલી મંડળી. ઉપદંશઃ, અવદંશઃ, ચક્ષણમ્, મદ્યપાશનમ્ એ ૪-મદિરા પીવાની પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરે તેવો લક્ષ્ય પદાર્થ. ॥ ૯૦૭ ॥ નાર્દિયમઃ, સ્વર્ણકારઃ, કલાદઃ, મુષ્ટિકઃ એ

नाडिधमः स्वर्णकारः, कलादो तुष्टिकश्च सः ।
 तैजसावर्त्तनी मूषा, भस्त्रा चर्मप्रसेविका ॥९०८॥
 आस्फोटनी वैधनिका, शाणस्तु निकषः कषः ।
 संदंशः स्याद् कङ्कमुखो, भ्रमः कुन्दं च यन्त्रकम् ॥९०९॥
 वैकटिको मणिकारः, शौल्विकस्तौत्रकुट्टकः ।
 शाङ्खिकः स्यात् काम्बविकस्तुन्नवायस्तु सौचिकः ॥९१०॥
 कृपाणी कर्त्तरी कल्पन्यपि सूची तु सेवनी ।
 सूचिसूत्रं पिप्पलकं, तर्कुः कर्त्तनसाधनम् ॥९११॥

४-सोनी. तैजसावर्त्तनी, मूषा ये २-धातु गाणवानी कूदडी-भूष.
 भस्त्रा, चर्मप्रसेविका-चर्मप्रसेवकः (पु. स्त्री.) ये २-धमणु.
 ॥ ९०८ ॥ आस्फोटनी. वैधनिका ये २-सोती वगेरे वीधवानुं
 शस्त्र. शाणः (पु. स्त्री), निकषः, कषः ये ३-कसोटी-सोनाने
 तपासवानी कसोटीनो पथ्थर, सराणु. संदंशः, कङ्कमुखः ये २-
 साणुसी, ग्रीपीओ भ्रमः, कुन्दम् (पु न), यन्त्रकम् ये ३-
 क्षरको, दाड्ब्रामके यन्त्र. ॥ ९०९ ॥ वैकटिकः, मणिकारः ये २-
 अवेरी शौल्विकः, ताम्रकुट्टकः ये २-वासणु धडनार, कंसारे.
 शाङ्खिकः, काम्बविकः ये २-भलियार-शंण, छीप वगेरेना धरेणुं
 करीने वेयनार. तुन्नवायः, सौचिकः ये २-तूणुनार, दरणु ॥ ९१० ॥
 कृपाणी, कर्त्तरी-कर्त्तरिः, कल्पनी ये ३-कातर, कापवानु साधन
 सूची-सूचीः (स्त्री.), सेवनी ये २-सोय. सूचिसूत्रम्, पिप्पल-
 कम् ये २-सोयनो होरो. तर्कुः (पु), कर्त्तनसाधनम् ये २-
 यरणो, रेटीओ, त्राण ॥ ९११ ॥ पिञ्जनम्, विह्वनम्, तुल-

पिञ्जनं विहननं च. तुलस्फोटनकार्मुकम् ।

सेवनं सीवनं स्यूतिस्तुल्यो स्यूतप्रसेवको ॥९१२॥

तन्त्रवायः कुविन्दः स्थातुः, त्रसरः सूत्रवेष्टनम् ।

वाणिर्व्युत्तिर्वानदण्डो, वेमा सूत्राणि तन्त्रवः ॥९१३॥

निर्णोजकस्तु रजकः, पादुकाकृत् तु चर्मकृत् ।

उपानत् पादुका पादः, पन्नद्धा पादरक्षणम् ॥९१४॥

स्फोटनकार्मुकम् ओ ३-पीञ्जानुं यन्त्र, पीञ्जुं. सेवनम्, सीव-
नम्, स्यूतिः (श्री) ओ ३ गीपुं. स्यूतः. प्रसेवकः ओ २-
क्षेपणी, क्षेपणो. श्रेणी. ॥९१२॥ तन्त्रवायः. कुविन्दः [तन्त्रवायः
शि० ७६] ओ २-वण्डर, वस्र वणुनार. त्रसरः, सूत्रवेष्टनम् ओ २-
वण्डरतुं वणुवानुं साधन (ताञ्जनी) वाणिः-वानम्, व्युतिः ओ
२-(श्री.) वणुपुं. वानदण्डः, 'वापदण्डः', वेमा 'अन्' (पु न)
[वेमः शि० ७६] ओ २-वेमा, वण्डरनी याणि. सूत्राणि, तन्त्रवः
'न्तु' (पु.) ओ २-(ग. व.) अतर. ॥९१३॥ निर्णोजकः, रजकः
[धावकः शि० ८०] ओ २-धोणी. पादुकाकृत् (पु.), चर्मकृत्
(पु) ओ २-भोत्री उपानत् (श्री.), पादुका, पादः (श्री.),
पन्नद्धा, पादरक्षणम् ॥९१४॥ प्राणहिता [पादस्थी (श्री.),

प्राणहिताऽनुपदीना, त्वाविद्धाऽनुपदं हि या ।

नद्धी वद्धी वरत्रा स्यादारा चर्मप्रभेदिका ॥९१५॥

कुलालः स्यात् कुम्भकारो, दण्डभृच्चक्रजीवकः ।

शाणाजीव शस्त्रमार्जो, अमासक्तोऽसिधावकः ॥९१६॥

धूसरश्चाक्रिकस्तैली, स्यात् पिण्याकखलो समौ ।

स्थकृत् स्थपतिस्त्वष्टा, काष्ठतद् दक्षवर्द्धकी ॥९१७॥

पादजङ्घु, पदत्वर ॥ १५५ ॥, पादवीथी (स्त्री.), पेशी, पादपीठी (स्त्री.), पैदायता अ० ७-शे० १५६, पादत्राणम् शि ८०] अ० ६-पगरभा, नेडा, मोजडी, भूट अनुपदीना-पग प्रमाणे विस्तार-वाणे नेडो, मोजडी नद्धी, वद्धी (पु स्त्री), वरत्रा अ० ३-आमडानी होरी, वाधरी आरा, चर्मप्रभेदिका (चर्मसीवनी) अ० २-आरी, आमडुं कापवानु लुथियार, रांपी, आमडुं सीववानी सोय. ॥ ९१५ ॥ कुलालः, कुम्भकारः, दण्डभृत् (पु.), चक्रजीवकः अ० ४-कुंभार. शाणाजीवः, शस्त्रमार्जः, अमासक्तः, असिधावकः अ० ४-सराणियो, तलवार वगेरे शस्त्र धसनार. ॥ ९१६ ॥ धूसरः, चाक्रिकः, तैली, 'इन्' (पु) [तैलिकः, तिलंतुद्ः शि० ८०] अ० ३-तेली, तल पीलनार धांयी पिण्याकः, खलः अ० २-(पु. न.) जोण, तल काढता वधेलेो क्यरो स्थकृत् (पु) स्थपतिः (पु.), त्वष्टा 'त्' (पु.), काष्ठतद् 'क्षू' (पु), दक्ष 'अन्' (पु.), वर्द्धकिः (पु.), [स्थकारः शि० ८०] अ० ६-स्थकार, सुथार. ॥ ९१७ ॥ आमदक्षः-गामडीयो सुथार. कौटतक्षः-स्वतंत्र सुथार

ग्रामायत्तो ग्रामतक्षः, कौटतक्षोऽनधीनकः ।

वृक्षमिद् तक्षणी वासी, क्रकचं करपत्रकम् ॥९१८॥

स उद्धनो यत्र काण्डे, काष्ठं निक्षिप्य तक्ष्यते ।

वृक्षादनो वृक्षमेदी, टङ्कः पापाणदारकः ॥९१९॥

व्योकारः कर्मारो लोहाकारः कूटं त्वयोधनः ।

व्रश्चनः पत्रपरशुरीषीका तूलिकैषिका ॥९२०॥

भक्ष्यकारः कान्दविकः कन्दुस्वेदनिके समे ।

रक्षाजीवस्तौलिकिकश्चित्रकृष्णार्थ तूलिका ॥९२१॥

वृक्षमिद् (स्त्री.), तक्षणी, वासी ये उ-वासलो, कुडाडी. क्रकचम् (पु. न.), करपत्रकम् ये २-करपत्र ॥ ९१८ ॥ उद्धनः-ये लाकडा उपर लाकडुं मूडी धराय ते, नीयेतुं लाकडुं-वाघोडियुं. वृक्षादनः, वृक्षमेदिन् (पु.) ये २-कुडाडो. टङ्कः (पु. न.), पापाणदारकः ये २-पथ्थरने तोडनार, टांकलुं. ॥ ९१९ ॥ व्योकारः, कर्मारः, लोहाकारः ये उ-लुहार. कूटम् (पु. न.), अयोधनः ये २-लोढानो धणु, लोढानो भगदण, भोगरी वगेरे. व्रश्चनः, पत्रपरशुः ये २-धातु डे पाहडां आपवानी छीछी ईषीका, तूलिका, ईषिका ये उ-लाकडा डे लोढानी सणी ॥ ९२० ॥ भक्ष्यकारः, कान्दविकः ये २-कंढोर्. कन्दुः, स्वेदनिका (पु. स्त्री.) ये २-लोढानुं वासणु, तवी, कढोर् वगेरे. रक्षाजीवः, तौलिकिकः, चित्रकृष्णार्थ (पु.) [चित्रकरः, शि० ८१] ये उ-चित्रकार, चितारे तूलिका ॥ ९२१ ॥, कृचिका ये २-चितारानी पीछी. चित्रम्, आलेख्यम्

૨૩૫૧ 'ચિત્રમાલૈલ્યં,' પલગण्डस्तુ ૨૩૫૨ 'લેપ્યકૃત્' ।

પુસ્તં લેપ્યાદિ કર્મ સ્યાદ્, નાપિતશ્ચण्डिलઃ સુરી ॥૧૨૨॥

૨૩૫૩ સુરમર્દી દિવાકીર્તિર્મુण्डકોઽન્તાવસાયપિ ।

મુण्डનં મદ્રાકરણં, વપનં પરિવાપણમ્ ॥૧૨૩॥

૨૩૫૪ 'ધૌરં' નારાચી ત્વેષण्याં, 'દેવા'જીવસ્તુ દેવલઃ ।

માર્દજ્જિકો મૌરજિકો, વીણાવાદસ્તુ વૈણિકઃ ॥૧૨૪॥

એ ૨-ચિત્ર. પલગण्डः, લેપ્યકૃત્ [લેપકઃ શિ૦ ૮૧] એ ૨-કડિયો, લીપનાર પુસ્તમ્ (પુ. ન.) માટી વગેરેની પૂતળી બનાવવાની ક્રિયા, માટી વગેરેનાં રમકડાં બનાવવા. નાપિતઃ, ચण्डिलઃ, સુરી 'હન' (પુ) ॥ ૬૨૨ ॥, સુરમર્દી 'હન' (પુ.), દિવાકીર્તિઃ (પુ.), મુण्डક, અન્તાવસાયો 'હન' (પુ.), [ગ્રામણીઃ (પુ.), મેण्डિવાહઃ, સ્ફૌરિકઃ, માण्डિકઃ એ ૪-શે૦ ૧૫૬] એ ૭-હળમ. મુण्डનમ્, મદ્રાકરણમ્, વપનમ્, પરિવાપણમ્ ॥ ૬૨૩ ॥, સ્ફૌરમ્ એ ૫-હળમત. નારાચી, પષણી એ ૨-પ્રણુ શોધવાનું શસ્ત્ર, પ્રણુ ફેડવાનું એક શસ્ત્ર. દેવાજીવઃ, દેવલ એ ૨-દેવનો પૂજારી માર્દજ્જિકઃ, મૌરજિકઃ એ ૨-મૃદંગ-તબલાં વગાડનાર. વીણાવાદઃ, વૈણિકઃ એ ૨-વીણા વગાડનાર. ॥ ૬૨૪ ॥ વેણુધમઃ, વૈણવિકઃ (વાંશિકઃ) એ ૨-વાંસળી વગાડનાર. પાણિઘઃ, પાણિવાદકઃ એ

વૈણ્વમ્ : સ્યાદ્ વૈણવિકઃ, પાણિયઃ પાણિવાદકઃ ।

સ્યાત્ પ્રાતિહારિકો માયાકારો માયા તુ શામ્વરી ॥૧૨૫॥

ઇન્દ્રજાલં તુ કુહુકં જાલં કુષ્ટતિરિત્યપિ ।

કૌતૂહલં તુ કુતુકં, કૌતુકં ચ કુતૂહલમ્ ॥૧૨૬॥

વ્યાધો મૃગવધાજીવી, લુન્ધકો મૃગયુશ્વ સઃ ।

પાપદ્ધિમૃગયાઽઽસેટો, મૃગવ્યાઽઽચ્છોદને અપિ ॥૧૨૭॥

જાલિકસ્તુ વાયુરિકો, વાયુરા મૃગજાલિકા ।

શુશ્વં વટારકો રજ્જુઃ, શુલ્વં તન્ત્રી વટી ગુણઃ ॥૧૨૮॥

૨-વાજિત્ર સાથે તાળીવડે તાલ મેળવનાર, હાથનો તાલ દેનાર.
પ્રાતિહારિકઃ, માયાકાર. એ ૨-ઇન્દ્રજાલિકે, બાણગર માયા,
શામ્વરી એ ૨-બાણગરની વિદ્યા, ઇન્દ્રજાલ વગેરે માયા. ॥ ૬૨૫ ॥
ઇન્દ્રજાલમ્, કુહુકમ્ કુહકમ્, જાલમ્, કુષ્ટતિઃ (સ્ત્રી.) એ
૪-ઇન્દ્રજાલ, જાદુગીરી, ગારુડી વિદ્યા કૌતૂહલમ્, કુતુકમ્, કૌતુ-
કમ્, કુતૂહલમ્ [વિનોદઃ શિ૦ ૮૧] એ ૪-કૌતુક, તમાસો.
॥ ૬૨૬ ॥ વ્યાધઃ, મૃગવધાજીવી 'ઇન્' (પુ), લુન્ધક, મૃગયુઃ (પુ)
એ ૪-શિકારી, પારધી પાપદ્ધિઃ (સ્ત્રી), મૃગયા, આસેટઃ, મૃગ-
વ્યમ્ (સ્ત્રી. ન.), આચ્છોદનમ્ (સ્ત્રી. ન.) એ ૫-શિકાર ॥ ૬૨૭ ॥
જાલિકઃ, વાયુરિકઃ એ ૨-જાળથી પશુઓને હણનાર-વાઘરી,
જાળથી મૃગ વગેરે પકડી જીવન ચલાવનાર. વાયુરા, મૃગજાલિકા
મૃગને પકડવાની જાળ. શુશ્વમ્ (સ્ત્રી ન.), વટારકઃ, રજ્જુઃ
(સ્ત્રી.), શુલ્વમ્, તન્ત્રી-તન્ત્રિઃ (સ્ત્રી.), વટી (સ્ત્રી), ગુણઃ એ
૭-દોરી, દોરડું. ॥ ૬૨૮ ॥ ધીવર, દાસઃ, કૈવર્તઃ એ ૩-માછી-

धीवरो दाशकैवर्तो, वडिशं मत्स्यवेधनम् ।
 आनायस्तु मत्स्यजालं, कुवेणी मत्स्यबन्धनी ॥९२९॥
 जीवान्तकः शाकुनिको, वैतंसिकस्तु सौनिकः ।
 मांसिकः कौटिकश्चाथ, सूना स्थानं वधस्य यत् ॥९३०॥
 स्याद् बन्धनोपकरणं, वीतंसो मृगपक्षिणाम् ।
 पाशस्तु बन्धनग्रन्थिरवपातावटौ समौ ॥९३१॥
 उन्माथः कूटयन्त्रं स्याद्, विवर्णस्तु पृथग्जनः ।
 इतरः प्राकृतो नीचः, पामरो वर्वरश्च सः ॥९३२॥

भार. वडिशम्-‘वडिशम्’ (स्त्री. न), मत्स्यवेधनम् अये २ माछलां पड्डवानो आड्डो-गरल आनायः, मत्स्यजालम्-अये २-माछलां पड्डवानी जल कुवेणी, मत्स्यबन्धनी अये २-माछला पड्डवानो डरडियो. ॥ ६२६ ॥ जीवान्तकः, शाकुनिकः पारेवां वगेरे पक्षीओने डणुनार. वैतंसिकः, सौनिकः, मांसिकः, कौटिकः [खट्टिकः शि० ८१] अये ४-मासनो वेपारी, कसाडि, आटकी. सूना-पशुने डणुवानुं स्थान. ॥ ६३० ॥ वीतंस ‘वितंसः’ अये डरणु, पशु वगेरेने आधवानु साधन, पाश, जल वगेरे. पाशः, बन्धनग्रन्थिः (पु) अये २-मृगादि आधवा भाटेनी गांठ-पाश. अवपातः, अवटः अये २-मृगादिने पाडवा भाटे करेलो आडो. ॥ ६३१ ॥ उन्माथः, कूटयन्त्रम् [पाशयन्त्रम् शि० ८२] अये २-पशु, पक्षी वगेरेने पड्डवानो डंसो. विवर्णः, पृथग्जनः, इतरः, प्राकृतः, नीचः, पामरः, वर्वरः अये ७-पामर, नीच, असंस्कारी ॥ ६३२ ॥ जण्डालः, अन्तावसायी

^१चण्डाले^२न्तापसा^३यन्तेवा^४सि^५श्वपचवुक्कसाः ।

^६निषाद^७लवमीतङ्ग^८दिवाकीर्ति^९जनङ्गमाः^{१०} ॥९३३॥

^१पुलिन्दा^२ नाहला^३ निष्ट्याः^४ शवरा^५ वरुटा^६ भटाः ।

^७माला^८ मिष्टाः^९ किराताश्च, सर्वेऽपि^{१०} म्लेच्छजातयः ॥९३४॥

इति श्रीस्वपरसमयपारावारपारीण-शब्दावतार-

कलिकालसर्वज्ञाचार्यपुङ्गवश्रीहेमचन्द्र-

सूरीश्वरविरचिताभिधानचिन्तामणि-

नाममालायां मर्त्यकाण्ड-

स्तुतीयः समाप्तः ॥३॥

‘इन्’ (पु), अन्तेवासी ‘इन्’ (पु), श्वपचः, वुक्कसः-पुक्कसः,
निषादः, लवः, मातङ्गः, दिवाकीर्तिः, जनङ्गमः [चाण्डालः,
पुक्कसः शि० ८२] ये १०-थांडाल वगेरे. (श्वपचः-डोम्बः ये
डोम्बजति. वुक्कसः-भृतयः ये रश्मशाननुं कार्यं करनार थांडाल).
॥ ६३३ ॥ पुलिन्दाः, नाहलाः, निष्ट्याः, शवरा, वरुटाः, भटाः,
मालाः, मिष्टाः, किराताः (म्लेच्छाः) ये ६-जंगलमां करनारी
भक्षेभ्य जतिभ्यो देशलेद्वथी जणुवी ॥ ६३४ ॥

इति श्रीतपोगच्छाविपत्ति-श्रीकदम्बगिरिप्रमुखानेकतीर्थोद्धारक-शासन-

सम्राट् सर्वतन्त्रस्वतन्त्राचार्य-श्रीविजयनेमिसूरीश्वरपट्टालङ्कार-

समयश-शान्तमूर्तिश्रीमदाचार्यश्रीविजयविशानसूरीश्वर-

पट्टधर-सिद्धान्तमहोदधि-प्राकृतविशारदा-

चार्यश्रीविजयकस्तूरसूरिणा गौर्ज्या विरचि-

ताया चन्द्रोदयामिषटीकाया मर्त्य-

काण्डस्तुतीयः समाप्तः ॥ ३ ॥

तिर्यक्काण्डः चतुर्थः ।

अथ पृथ्वीकायानाह-

^१भू^२भूमिः ^३पृथिवी ^४पृथ्वी, ^५वसुधो^६र्वी ^७वसुन्धरा ।

^८धात्री ^९धरित्री ^{१०}धरणी, ^{११}विश्वा ^{१२}विश्वम्भरा ^{१३}धरा ॥९३५॥

^{१४}क्षितिः ^{१५}क्षोणी ^{१६}क्षमाऽनन्ता, ^{१७}ज्या ^{१८}कुर्वसुमती ^{१९}मही ।

^{२०}गौर्गोत्रा ^{२१}भूतधात्री ^{२२}क्ष्मा, ^{२३}गन्धमाता^{२४}ऽचला^{२५}ऽवनिः ॥९३६॥

^{२६}सर्वसहा ^{२७}रत्नगर्भा, ^{२८}जगती ^{२९}मेदिनी ^{३०}रसा ।

^{३१}काश्यपी ^{३२}पर्वताधारा, ^{३३}स्थिरेला ^{३४}रत्नबीज-सूः ॥९३७॥

तिर्यक्काण्डः चतुर्थः ॥

तत्र पृथ्वीकायनामानि-

भूः, भूमिः (स्त्री.), पृथ्वी, पृथिवी, वसुधा, उर्वी, वसुन्धरा, धात्री, धरित्री, धरणी-धरणिः, विश्वा, विश्वाभारा, धरा ॥९३५॥, क्षितिः, क्षोणी-क्षोणिः, क्षमा, अनन्ता, ज्या, कुः, वसुमती, मही, गौः-गो, गोत्रा, भूतधात्री, क्ष्मा, गन्धमाता 'तृ', अचला, अवनिः-अवनो ॥९३६॥, सर्वसहा, रत्नगर्भा, जगती, मेदिनी, रसा, काश्यपी, पर्वताधारा, स्थिरा, इला, रत्नसूः, बीजसूः, ॥९३७॥, त्रिपुला, सागरनेमी,

^{४०} विपुला ^{४१} सागराच्चाग्रे, ^२ स्युर्नेमीमेखलाम्बराः ^१ ।

^१ धावापृथिव्यौ ^२ तु ^३ धावामूमी ^४ धावाक्षमे अपि ॥९३८॥

^४ दिवस्पृथिव्यौ ^५ रोदस्यौ ^६ रोदसी ^७ रोदसी च ते ^१ ।

^१ उर्वरा ^२ सर्वसस्या ^१ भूरिरिणं ^२ पुनरूपरम् ॥९३९॥

^१ स्थलं ^२ स्थली ^१ मर्त्यन्वा, ^१ क्षेत्राद्यग्रहतं ^२ खिलम् ^१ ।

^१ मृद् ^२ मृत्तिका ^१ सा ^२ भारोपो, ^१ मृत्सा ^२ मृत्स्ना च ^१ सा शुभा ॥९४०॥

सागरमेखला, सागराम्बरा (समुद्ररशना, समुद्रकाञ्चिः, समुद्र-
वलना वगेरे यौगिड.) [महाकान्ता, क्षान्ता, सर्वैर्द्रिकणिका, गोत्र-
कीला, धनश्रेणी, मध्यलोका, जगद्धा ॥१५७॥, देहिनी, कैलिनी,
मौलिः, महास्थाली, अम्बरस्थली ये १२ शेष १५७-१५८, रत्न-
वती शि० ८३] ये ४३ (स्त्री.)-पृथ्वी. धावापृथिव्यौ 'ई', धावामूमी
'इ', धावाक्षमे 'आ' ॥८३८॥, दिवस्पृथिव्यौ 'ई', रोदस्यौ 'सी', रोदसी
'स्र' (न द्वि.), रोदसी 'स्र'-रोदसी (अ.) [दिवःपृथिव्यौ शि०
८३] ये ७ (स्त्री द्वि.)-स्वर्ग अने पृथिवी. (येकसाथे अनेना वायक)
उर्वरा-ज्यां सर्व जतनुं धान्य थाय तेवी पृथ्वी. हरिणम्, ऊपरम्
ये २-उपर भूमि-ज्यां धान्य न थाय तेवी भूमि. ॥८३८॥ स्थलम्,
स्थली ये २-पाणी विनानी अकृत्रिम भूमि स्थण. (स्थला-कृत्रिम
भूमि). मरुः (पु.), धन्वा 'अन्' (पु.), ये २-पाणी विनानो प्रदेश,
भारवाड देश. अग्रहतम्, खिलम् ये २ (त्रि.)-नहि जेडेला क्षेत्र वगेरेनी
भूमि. मृद्, मृत्तिका ये २ (स्त्री.)-भाटी. ऊपः-भारी भाटी. 'मृत्सा,
मृत्सा ये २ सारी भाटी. ॥८४०॥ रुमा, लवणखानिः (स्त्री),

^१रुमा ^२लवणखानिः ^१स्यात्, ^१सामुद्रं ^२लवणं ^२हि यत् ।
 तदक्षीवं ^१वशिरश्च, ^१सैन्धवं ^२तु ^२नदीभवम् ॥९४१॥
 माणिमन्थं ^१शीतशिवं, ^१रौमकं ^२तु ^२रुमाभवम् ।
 वसुकं ^४वसूकं ^१तच्च, ^१विडपाक्ये ^२तु ^२कृत्रिमे ॥९४२॥
 सौवर्चलेऽक्षं ^४रुचकं, ^४दुर्गन्धं ^५शूलनाशनम् ।
 कृष्णे ^१तु ^१तत्र ^१तिलकं, ^१यवक्षारो ^२यवाग्रजः ॥९४३॥
 यवनालजः ^४पाक्यश्च, ^१पाचनकस्तु ^२टङ्कणः ।
 मालतीतीरजो ^४लोहश्लेषणो ^५रसशोधनः ॥९४४॥

अे २-लवण (भीष्म)नी आणु सामुद्रम्, लवणम्, अक्षीवम्, वशिरः
 (पु. न.) अे ४-समुद्रतुं लवण (भीष्म). सैन्धवम् (पु. न.), नदी-
 भवम् ॥९४१॥, माणिमन्थम्, शीतशिवम्, 'सिन्धुजम्' [माणिमन्थम्,
 माणिमन्तम्, शि० ८३] अे ४- सिन्धव, सिन्धुदेशमा उत्पन्न थयेलुं
 भीष्मं रौमकम्, रुमाभवम्, वसुकम्, वसूकम् [वसु (न.) शि० ८३]
 अे ४-साणर भीष्म, वरागडु भीष्म- 'विडम्', विडम्, पाक्यम्
 अे २-भीष्म लवण, पडावेलुं भीष्मं. ॥९४२॥ सौवर्चलम् (पु. न.),
 अक्षम्, रुचकम्, दुर्गन्धम्, शूलनाशनम् अे ५-सत्रण. तिलकम्
 (पु. न.)-गन्धरहित कणो सत्रण यवक्षारः, यवाग्रजः ॥९४३॥,
 यवनालजः, पाक्यः अे ४-लवणार. पाचनकः, टङ्कणः, मालतीतीरजः,
 लोहश्लेषणः, रसशोधनः [टङ्कनः शि० ८४] अे ५-टङ्कणुआर
 ॥९४४॥ स्वर्जिकाक्षारः, कापोतः, सुखवर्चकः 'सृजिकाक्षारः' अे

સમાસ્તુ ^૧સ્વર્જિકા ^૨ક્ષારકા ^૩પોત ^૪સુસ્વર્ચકાઃ ।

^૧સ્વર્જિસ્તુ ^૨સ્વર્જિકા ^૩સ્તુગ્રામી, ^૪યોગવાહી ^૫સુવર્ચિકા ॥૧૪૫॥

^૧ભરતાન્યૈરાવતાનિ, ^૨વિદેહાશ્ચ ^૩કુરુન્ ^૪વિના ।

^૧વર્ષાણિ ^૨કર્મભૂમયઃ ^૩સ્યુઃ, ^૪શેષાણિ ^૫ફલભૂમયઃ ॥૧૪૬॥

૩-સાઘક્ષાર-સાઘને બાળીને કરેલો ખાર. રવર્જિઃ (શ્રી.), સ્વર્જિકા, સ્તુગ્રામી, યોગવાહી 'ઇન્' (પુ), સુવર્ચિકા એ ૫-સાઘ. ॥૬૪॥ પાત્ર ભરતાનિ (ન. બ.)-પાંચ ભરત, પેરાવતાનિ (ન. બ.) પાંચ ઐરાવત, વિદેહાઃ (પુ. બ.)-પાંચ મહાવિદેહ તે કુરવઃ 'ઉ' (પુ. બ.) દેવકુરુ અને ઉત્તરકુરુ વિના આ ૧૫ ક્ષેત્રો તે કર્મભૂમયઃ 'મી'-(શ્રી બ.) કર્મ (અસિ-મધી-કૃષી જ્યાં હોય તે) ભૂમિઓ છે. (જંબૂદ્વીપમાં-એક ભરત, એક ઐરાવત, એક મહાવિદેહ છે. ધાતકી-ખંડ અને પુષ્કરવરદ્વીપાર્ધમાં-બે ભરત, બે ઐરાવત, બે મહાવિદેહ આ પ્રમાણે ૧૫ ક્ષેત્રો થાય છે.) કર્મભૂમિઓ સિવાયની બાકીની ફલભૂમયઃ ફલભૂમિઓ (લોગ-અકર્મભૂમિઓ) છે. ૩૦ લોગભૂમિ તે અકર્મભૂમિ. તે આ પ્રમાણે-હૈમવતાનિ (ન. બ.)-પાંચ હૈમવત, હરિવર્ષાણિ (ન. બ.)-પાંચ હરિવર્ષ, રમ્યકાનિ (ન. બ.)-પાંચ રમ્યક, હૈરણ્યવતાનિ (ન. બ.)-પાંચ હૈરણ્યવત, દેવકુરવઃ (પુ. બ.) પાંચ દેવકુરુ, ઉત્તરકુરવઃ (પુ. બ.)-પાંચ ઉત્તરકુરુ આ ત્રીસ અકર્મ (લોગ) ભૂમિ તે યુગલિયાનાં ક્ષેત્રો બાણુવાં. આ પાંચ પાંચ ક્ષેત્રો-તે જંબૂદ્વીપમાં એકેક, અને ધાતકીખંડ અને પુષ્કરવરદ્વીપાર્ધમાં બપ્પે ક્ષેત્રો હોય છે. ॥૬૪૬॥ વર્ષમ્ (પુ. ન.), વર્ષધરાદ્યક્લમ્ એ ૨-ક્ષેત્ર. વિષયઃ, ઉપવર્તનમ્, દેશઃ, જનપદ, નીવૃત્ત (પુ. શ્રી.),

વર્ષ^૧ વર્ષધરાઘઙ્ક^૨, વિષયસ્તૂપવર્તનમ્^૩ ।

દેશો^૪ જનપદો^૫ નીવૃદ્, રાષ્ટ્રં^૬ નિર્ગશ્ચ^૭ મળ્ડલમ્^૮ ॥૧૪૭॥

આર્યાવર્તો^૯ જન્મભૂમિર્જિનચક્રચર્દ્ધચક્રિણામ્ ।

પુણ્યભૂરાચારવેદી^{૧૦}, મધ્યં^{૧૧} વિન્ધ્યહિમાગયોઃ^{૧૨} ॥૧૪૮॥

ગાઙ્ગાયમુનયોર્મધ્યમન્તર્વેદિઃ^{૧૩} સમસ્થલી^{૧૪} ।

બ્રહ્માવર્તઃ^{૧૫} સરસ્વત્યા, દ્વપદ્વત્યાશ્ચ^{૧૬} મધ્યતઃ^{૧૭} ॥૧૪૯॥

બ્રહ્મવેદિઃ^{૧૮} કુરુક્ષેત્રે, પઞ્ચરામહદાન્તરમ્^{૧૯} ।

ધર્મક્ષેત્રં^{૨૦} કુરુક્ષેત્રં, દ્વાદશયોજનાવધિ^{૨૧} ॥૧૫૦॥

રાષ્ટ્રમ્ (પુ ન), નિર્ગઃ, મળ્ડલમ્ (ત્રિ.), [અપાવર્તનમ્ શિ૦ ૮૪]

એ ૮-દેશ, માણ્સોની વસ્તીવાળો દેશ. ॥૬૪૭॥ આર્યાવર્તઃ,

પુણ્યભૂઃ (સ્ત્રી.), આચારવેદી એ ૩-તીર્થંકર, ચક્રવર્તી અને

વાસુદેવ. વગેરેની પુણ્યભૂમિ, (૨૪ તીર્થંકર, ૧૨ ચક્રવર્તી, ૬

વાસુદેવ, ૬ બલદેવ, ૬ પ્રતિવાસુદેવ આ ૬૩ શલાકા પુરુષોની

જન્મભૂમિ), વિન્ધ્યાચલ અને હિમાચલનો મધ્ય પ્રદેશ. (પૂર્વ અને

પશ્ચિમ સમુદ્રનો મધ્ય ભાગ તેમજ હિમાલય અને વિન્ધ્યાચલનો

વચ્ચલો પ્રદેશ તેને 'વ્યાડિ' આર્યાવર્ત કહે છે) ॥૬૪૮॥ અન્તર્વેદિઃ

(સ્ત્રી.), સમસ્થલી એ- ૨ પ્રયાગથી તે હરદ્વાર સુધી ગંગા અને

યમુનાનો વચ્ચલો પ્રદેશ બ્રહ્માવર્તઃ સરસ્વતી અને દ્વપદ્વતીનો મધ્ય

ભાગ. ॥૬૪૯॥ બ્રહ્મવેદિઃ (સ્ત્રી)-કુરુક્ષેત્રમા પાંચ રામહદનો મધ્ય

ભાગ. ધર્મક્ષેત્રમ્, કુરુક્ષેત્રમ્ એ ૨-કુરુક્ષેત્રનો બાર યોજન સુધીનો

ભાગ. ॥૬૫૦॥ મધ્યદેશઃ, મધ્યમઃ, એ ૨-હિમાચલ અને વિન્ધ્યાચલ

हिमवद्विन्ध्ययोर्मध्यं, यत् प्राग् विनशनादपि ।

अत्यगेव प्रयागाच्च, मध्यदेशः स मध्यमः ॥९५१॥

देशः प्राग्दक्षिणः प्राच्यो, नदीं यावच्छरावतीम् ।

पश्चिमोत्तररज्जुदीच्यः, प्रत्यन्तो म्लेच्छमण्डलः ॥९५२॥

पाण्डूदक्-कृष्णातो भूमः, पाण्डूदक्-कृष्णामृत्तिके ।

जङ्गलो निर्जलोऽनूपोऽम्बुमान् कच्छस्तु तद्विधः ॥९५३॥

कुमुदान् कुमुदावासो, वेतस्वान् भूरिवेतसः ।

नडप्रायो नडकीयो, नड्वांश्च नड्वलश्च सः ॥९५४॥

वज्येनो, विनशननी पूर्वोऽने प्रयागनी पश्चिमनो देश, मध्यदेश.

॥९५१॥ प्राच्यः-शरावती नदीनो पूर्वोऽने दक्षिणनो देश.

उदीच्यः-शरावतीनदीनो पश्चिम अने उत्तरनो देश प्रत्यन्त, म्लेच्छ-

मण्डलः ये २-लोहो वगेरे म्लेच्छनो देश. ॥९५२॥ पाण्डूभूमः,

पाण्डूमृत्तिकः ये २-घोणी माटीवाणो देश. उदक्-भूमः, उदक्मृत्तिकः

ये २-उद्वृष्ट-सारी भूमिवाणो देश कृष्णभूमः, कृष्णामृत्तिकः ये

२-ठाणी भूमिवाणो देश. जङ्गलः, निर्जल. [जाङ्गलः शि० ८४]

ये २-पाणी विनानो देश अनूपः, अम्बुमान् 'मत्' (पु) ये २-

अहु जलवाणो देश कच्छः (पु. न.) ये जलप्राय देश. ॥९५३॥

कुमुदान् 'वत्' (पु), कुमुदावासः ये २-कुमुद-पोयल्यांवाणो प्रदेश.

वेतस्वान् 'वत्' (पु), भूरिवेतसः ये २-अहु नेतरवाणो प्रदेश.

नडप्रायः, नडकीयः, नड्वान् 'वत्' (पु.), नड्वलः ये ४-अहु

नलतृषुवाणो देश, घण्टा अड्वाणो देश. ॥९५४॥ शाङ्गलः-'शावलः'

શાદ્દલઃ^૧ શાદ્દહરિતે^૨, દેશો^૧ નદ્યમ્બુજીવનઃ^૧ ।

સ્યાદ્^૨ નદીમાતૃકો^૨ દેવમાતૃકો^૨ વૃષ્ટિજીવનઃ^૧ ॥૯૫૫॥

પ્રાગ્જ્યોતિષાઃ^૧ કામરૂપાઃ^૨, માલવાઃ^૧ સ્યુરવન્તયઃ^૨ ।

ત્રૈપુરાસ્તુ^૧ ડાહલાઃ^૨ સ્યુશ્વૈદ્યાસ્તે^૩ ચૈદયશ્ચ^૪ તે^૧ ॥૯૫૬॥

વજ્રાસ્તુ^૧ હરિકેલીયાં^૨, અજ્ઞાશ્ચમ્પોપલક્ષિતાઃ^૧ ।

સાલ્વાસ્તુ^૧ કારકુક્ષીયાં^૨, મરવસ્તુ^૧ દશેરકાઃ^૨ ॥૯૫૭॥

શાદ્દહરિતઃ એ ૨-લીલા ઘાસવાળો દેશ નદ્યમ્બુજીવનઃ, નદીમાતૃકઃ
એ ૨ નદીના પાણીથી અનાજ ઉત્પન્ન થાય તેવો દેશ. દેવમાતૃકઃ,
વૃષ્ટિજીવનઃ એ ૨-વરસાદના પાણીવડે અનાજ ઉત્પન્ન થાય તેવો
દેશ. ॥૯૫૫॥ દેશ વિશેષનાં નામો (ખંડુવચનમાં વપરાય છે.)-પ્રા-
ગ્જ્યોતિષાઃ, કામરૂપાઃ એ ૨-કામરૂપ દેશ, આસામ. માલવાઃ,
અવન્તયઃ એ ૨-માલવ દેશ. ત્રૈપુરાઃ, ડાહલાઃ, ચૈદ્યાઃ, ચૈદયઃ એ
૪-ચૈદીદેશ, પૂર્વ હિંદુસ્તાન ॥૯૫૬॥ વજ્રાઃ, હરિકેલીયાઃ એ ૨-વંગ-
ખંગાળ દેશ. અજ્ઞાઃ-અંધાનગરીથી પ્રસિદ્ધ અંગ-ખિહાર દેશ. સાલ્વાઃ,
કારકુક્ષીયાઃ એ ૨-હિંદુસ્તાનના ઉત્તર ભાગમાં સાલ્વ નામના
રાજથી પ્રસિદ્ધ સાલ્વ દેશ મરવઃ, દશેરકાઃ એ ૨-મારવાડ દેશ.
॥૯૫૭॥ જાલન્ધરાઃ, ત્રિગર્તાઃ એ ૨-ત્રિગર્તદેશ (લાહોર પ્રાન્તનો
એક દેશ). તાચિકાઃ, તર્જિકાઃ એ ૨-તર્જિક-ખુખારા પાસેનો દેશ.

જાલન્ધરાસ્ત્રિભર્તાઃ સ્યુસ્તાયિકાસ્તર્જિકામિવાઃ ।

કરમીરાસ્તુ માધુમતાઃ, સારસ્વતા વિકર્ણિકાઃ ॥૯૫૮॥

વાહીકાષ્ટવકનામાનો, વાહીકા વાહ્લિકાદ્વયાઃ ।

તુરુષ્કાસ્તુ સાંસ્વયઃ સ્યુઃ, કારુપાસ્તુ વૃહદ્ગૃહાઃ ॥૯૫૯॥

લમ્પાકારુ મુરુણ્ડાઃ સ્યુઃ, સૌવીરાસ્તુ કુમાલકાઃ ।

પ્રત્યગ્રથાસ્ત્વહિચ્છત્રાઃ, કીકટા મગધાદ્વયાઃ ॥૯૬૦॥

ઓણ્ડાઃ કેરલપર્યાયાઃ, કુન્તલા ઉપહાલકાઃ ।

ગ્રામસ્તુ વસથઃ સૈન્નિ-પ્રતિ-પર્યુ-પતઃ પરઃ ॥૯૬૧॥

કરમીરાઃ, માધુમતાઃ, સારસ્વતાઃ, વિકર્ણિકાઃ એ ૪-કાશ્મીર
દેશ. ॥૯૫૮॥ વાહીકાઃ, ટકાઃ એ ૨-વાહીક દેશ વાહીકાઃ,
વાહ્લિકાઃ એ ૨-વાહ્લીક દેશ-અરબસ્તાન. તુરુષ્કાઃ, સાંસ્વયઃ 'સ્વિ,
એ ૨-તુર્કસ્તાન. કારુપાઃ, વૃહદ્ગૃહાઃ એ ૨-કારુપ દેશ. ॥૯૫૯॥
લમ્પાકાઃ, મુરુણ્ડાઃ એ ૨-લંપાક દેશ. સૌવીરાઃ, કુમાલકાઃ એ
૨-સૌવીર દેશ. પ્રત્યગ્રથાઃ, અહિચ્છત્રાઃ એ ૨-અહિચ્છત્ર દેશ.
કીકટાઃ, મગધાઃ એ ૨-મગધ દેશ. ॥૯૬૦॥ ઓણ્ડાઃ, એ-૨ કેરલ
દેશ, મલબાર દેશ, ઓરિસ્સા દેશઃ કુન્તલાઃ, ઉપહાલકાઃ એ ૨-
કુન્તલ દેશ (પ્રાગ્જ્યોતિષ, માલવ, ગૌદિ, વંગ, અંગ અને મગધ એ
પૂર્વના દેશો છે. મરુ, સાલ્વ એ પશ્ચિમના દેશો છે. જાલન્ધર,
તાયિક. કાશ્મીર, વાહીક, વાહ્લીક, તુરુષ્ક, કારુપ, લમ્પાક અને પ્રત્ય-
ગ્રથ એ ઉત્તરના દેશો તેમજ ઓણ્ડ અને કુન્તલ એ દક્ષિણના
દેશો છે) ગ્રામઃ, સંવસથઃ, નિવસથઃ, પ્રતિવસથઃ, પરિવસથઃ,
ઉપવસથઃ એ ૬-ગામ. ॥૯૬૧॥ પાટકઃ-પાટો-ગામનો અર્થો

पाटकस्तु तदर्धे स्यादापाटस्तु घटोऽवधिः ।

अन्तोऽवसानं सीमा च, मर्यादापि च सीमनि ॥९६२॥

ग्रामसीमा तूपशल्यं, मालं ग्रामान्तराऽटवी ।

पर्यन्तभूः परिसरः, स्यात् कर्मान्तस्तु कर्मभूः ॥९६३॥

गोस्थानं गोष्ठमेतत् तु, गौष्ठीनं भूतपूर्वकम् ।

तदाशितंगवीनं स्याद्, गावो यत्राऽऽशिताः पुरा ॥९६४॥

क्षेत्रे तु वप्रः कैदारः, सेतौ पाल्याऽऽलिसंवरः ।

क्षेत्रं तु शाकस्य शाकशाकटं शाकशाकिनम् ॥९६५॥

लाग. आधाटः, घटः, अवधिः (पु.), अन्तः, अवसानम्, सीमा (स्त्री), मर्यादा, सीमा 'मन्' (स्त्री) अये ट-मर्यादा, सीमा, छट. ॥९६२॥ ग्रामसीमा, उपशल्यम् अये २-ग्रामनी मर्यादा, ग्रामनो सीमाडो मालम् (पु. न.), [मालकः शि० ८४]-ग्राम वन्धे रडेढो जंगल विभाग. पर्यन्तभूः (स्त्री), परिसरः अये २-ग्रामनी अन्त-भूमि, सीमाडो. कर्मान्तः, कर्मभूः (स्त्री) अये २-कृषिकर्म करेढी भूमि, जेडेढी भूमि. ॥९६३॥ गोस्थानम्, गोष्ठम् (पु. न.) अये २-गायनो वाडो. गौष्ठीनम्-पडेढा गायनो वाडो छाय तेवु स्थान आशितंगवीनम्-जे ठेकाष्टे गायो ग्ररीने धराय अयेवुं स्थान ॥९६४॥ क्षेत्रम्, वप्रः (पु. न.), कैदारः (पु. न.) अये ३-जेतर. सेतुः (पु.), पालिः-पाली (स्त्री.), आलिः-आली (स्त्री.), संवरः अये ४-सेतु, पूल, पंध, पाण. शाकशाकटम्, शाकशाकिनम् अये २-शाक वाववानुं जेतर ॥९६५॥ त्रैह्यम्, शालेयम् अये २-डांगरनु जेतर. पष्टि-

वैहेयं शालेयं पट्टिक्यं कौद्रवीण-मौद्गीने ।

व्रीह्यादीनां क्षेत्रेऽणव्यं, तु स्यादाणवीनमणोः ॥९६६॥

भङ्ग्यं भाङ्गीनमौमीनमुभ्यं, यव्यं यवक्यवत् ।

तिल्यं तैलीनं माषीणं, माष्यं भङ्गादिसम्भवम् ॥९६७॥

सीत्यं हल्यं त्रिहल्यं तु, त्रिसीत्यं त्रिगुणाकृतम् ।

तृतीयाकृतं द्विहल्याद्यं शम्वाकृतं च तत् ॥९६८॥

बीजाकृतं तूतकृष्टं द्रौणिकाऽऽढकिकादयः ।

स्युर्द्रौणाऽऽढकवापादौ, खलधानं पुनः खलम् ॥९६९॥

क्यम्-साठी योभा थर्ग शङ्गे तेषु भेतर. कौद्रवीणम्-डोहरातुं भेतर.
मौद्गीनम्-भगतुं भेतर. अणव्यम्, आणवीनम् ऐ-आणु नामना
धान्यतुं (कांग)तुं भेतर ॥९६६॥ भङ्ग्यम्, भाङ्गीनम् ऐ-२-शणुतुं
भेतर औमीनम्, उभ्यम् ऐ २-अणशीतुं भेतर. यव्यम्, यवक्यम्
ऐ २-नवतुं भेतर. तिल्यम्, तैलीनम् ऐ २-तलतुं भेतर माषीणम्,
माष्यम् ऐ २-अडहतुं भेतर ॥९६७॥ सीत्यम्, हल्यम् ऐ २-
हुणथी भेडी शकाय तेषु भेतर. त्रिहल्यम्, त्रिसीत्यम्, त्रिगुणाकृ-
तम्, तृतीयाकृतम् ऐ ४-त्राणुवार हुणथी भेडेलुं भेतर द्विहल्यम्,
द्विसीत्यम्, द्विगुणाकृतम्, द्वितीयाकृतम्, शम्वाकृतम् 'सम्वाकृतम्'
ऐ ५-ऐ वार भेडेलुं ॥९६८॥ बीजाकृतम्, उतकृष्टम् ऐ २-प्रथम
वावीने भेडेलुं. द्रौणिकः, द्रोणवापः ऐ २-ऐक द्रोणु (ऐक नततुं
भाप) प्रमाणु धान्य वावी शकाय तेषु भेतर द्रौणिकः-ऐक
द्रोणु अनाज रांधी शकाय तेषु वासणु आढकिकः, आढकवापः
ऐ २-ऐक आढक (ऐक नततुं भाप) प्रमाणु धान्य वावी शकाय
तेषु भेतर (खारीक-१ ऐक भारी प्रमाणु धान्य वावी शकाय
तेषु भेतर. २ ऐक भारी प्रमाणु अनाज रांधी शकाय तेषु वासणु)

૧૦૦, ૧૦૦૦૦૦ રજસિ, સ્પુર્ધ્વલીપાંસુરેણવઃ ।

લોપ્ટે લોપ્દુર્દલિલેપ્દુર્વલ્મીકઃ કૃમિપર્વતઃ ॥૧૭૦॥

વમ્રીકૂટં વામલૂરો, નાકુઃ શક્રશિરશ્ચ સઃ ।

નગરી પૂઃ પુરી દ્રક્કઃ, પત્તનં પુટમેદનમ્ ॥૧૭૧॥

નિવેશનમધિષ્ઠાનં, સ્થાનીયં નિગમોઽપિ ચ ।

શાલાપુરં તૂપપુરં, શ્વેટઃ, પુરાર્દધિસ્તરઃ ॥૧૭૨॥

સ્વલધાનમ્, સ્વલમ્ (ત્રિ) એ ૨-ખળુ ॥૬૬૬॥ સૂર્ણમ્ (પુ. ન.)
 શ્વેદઃ એ ૨-કાકરાવાળી ધૂળ, ચૂર્ણ, ભૂકો, ધૂળ. રજઃ 'સ', (ન),
 ધૂલી-ધૂલિઃ (સ્ત્રી.), પાંસુઃ-પાંચુઃ (પુ.), રેણુઃ (પુ. સ્ત્રી.) એ ૪-
 ધૂળ. લોષ્ટઃ (પુ. ન.), લોષ્ઠુઃ (પુ.), દલિઃ-દલી (સ્ત્રી), લેષ્ઠુઃ (પુ.)
 એ ૪-માટીનું ઢેકું. વલ્મીકઃ (પુ. ન.), કૃમિપર્વતઃ ॥૬૭૦॥, વમ્રી-
 કૂટમ્, વામલૂરઃ, નાકુઃ (પુ.), શક્રશિરઃ 'સ' (ન) એ ૬-રાકડો.
 નગરી (સ્ત્રી. ન.), પૂ 'હ', (સ્ત્રી.), પુરી-પુરિઃ (ત્રિ), દ્રક્કઃ (૩દ્રક્કઃ,
 નિવેશઃ), પત્તનમ્, પુટમેદનમ્ ॥૬૭૧॥, નિવેશનમ્, અધિષ્ઠાનમ્,
 સ્થાનીયમ્, નિગમઃ [પટ્ટનમ્, શિ૦ ૮૫] એ ૧૦-નગર, મુખ્ય
 શહેર (સ્થાનીયમ્-આઠસો પરગણામાં ઘણુ લાંબુ અને શ્રેષ્ઠ રાજ-
 ધાનીનું નગર દ્રોણમુખમ્, કર્વટમ્ (પુ. ન) એ ૨-ચારસો પર-
 ગણામાં સુંદર નગર. કર્વટિકમ્-કર્વટનું અર્ધ-૨૦૦ ગામોમાં
 શ્રેષ્ઠ નગર. કર્વટમ્-કર્વટિકનું અર્ધ-૧૦૦ ગામોમાં શ્રેષ્ઠ નગર.
 પત્તનમ્, પુટમેદનમ્ એ ૨-કાર્વટનું અર્ધ-૫૦ ગામોમાં શ્રેષ્ઠ નગર.
 નિગમઃ-પત્તનનું અર્ધ-૨૫ ગામોમાં શ્રેષ્ઠ નગર. નિવેશનમ્-નિગ-
 મનું અર્ધ-શ્રેષ્ઠ નગર. દ્રક્કઃ, ૩દ્રક્કઃ, નિવેશઃ એ ૩-કર્વટથી ઉત-
 રનું અને પત્તનથી શ્રેષ્ઠ નગર.) શાલાપુરમ્, તૂપપુરમ્ એ ૨-૫૩,
 રાજધાનીથી બીજું નગર શ્વેટઃ-નગરનો અર્ધો વિસ્તાર ॥૬૭૨॥

स्कन्धावारो राजधानी, 'कोट्टुर्गे पुनः समे' ।

गया पूर्ण्यराजर्षेः, कन्यकुब्जं महोदयम् ॥९७३॥

कन्याकुब्जं गाधिपुरं, कौशं कुशस्थलं च तत् ।

काशिराणसी वाराणसी शिवपुरी च सा ॥९७४॥

साकेतं कोसलाऽयोध्या, विदेहा मिथिला समे ।

त्रिपुरी चेदिनगरी, कौशाम्बी वत्सपत्तनम् ॥९७५॥

उज्जयनी स्याद् विशालाऽवन्ती पुष्पकरिडिनी ।

पाटलिपुत्रं कुसुमपुरं चम्पा तु मालिनी ॥९७६॥

स्कन्धावारः, राजधानी (श्री. न.) ये २-राजधानी. कोट्टः (पु. न.),
 दुर्गम् ये २-कोट-किट्टो गया-गय राजर्षिनी पुरी. उत्तर
 हिन्दुस्तानमां अलाहाबाद पासं ये नामनुं तीर्थं. कन्यकुब्जम् (श्री.
 न.), महोदयम् (श्री. न.) ॥९७३॥ कन्याकुब्जम् (श्री. न.), गाधि-
 पुरम्, कौशम्, कुशस्थलम् ये ६-कान्यकुब्ज-कनौज. काशिः-
 काशी (श्री.), वाराणसी, वाराणसी, शिवपुरी ये ४-काशी ॥९७४॥
 साकेतम्, कोसला कोसला, अयोध्या ये ३-अयोध्या नगरी.
 विदेहा, मिथिला ये २-मिथिला नगरी. त्रिपुरी, चेदिनगरी ये
 २-येही देशनी नगरी. कौशाम्बी, वत्सपत्तनम् ये २-वत्स देशनी
 कौशाम्बी नगरी. ॥९७५॥ उज्जयनी, विशाला, अवन्ती, पुष्पक-
 रिडिनी ये ४-उज्जयिनी नगरी. पाटलिपुत्रम्, कुसुमपुरम् ये
 २-पाटलिपुत्र-पटना. चम्पा, मालिनी ॥९७६॥, लोमपादपूः 'इ-

लोमपाद-कर्णयोः पूर्व्वीकोट उमावनम् ।

कोटिव^० वाणपुरं, स्याच्छोणितपुरं च तत् ॥९७७॥

मथुरा तु मधूपक्षं, मथुराऽथ गजाद्वयम् ।

स्याद् हस्तिनपुरं हस्तिनीपुरं हस्तिनापुरम् ॥ ९७८ ॥

तामलिप्तं दामलिप्तं, तामलिप्ती तमालिनी ।

स्तम्बपूर्विष्णुगृहं च, स्याद् विदर्भा तु कुण्डिनम् ॥९७९॥

द्वारवती द्वारका स्याद्, निषधा तु नलस्य पूः ।

प्राकारो वरणः साले, चयो वप्रोऽस्य पीठभूः ॥ ९८० ॥

लोमपादपुरी, कर्णपूः 'इ-कर्णपुरी' अथ ४-अंभापुरी, लागदपुर.

देवीकोटः, उमावनम्, कोटिवर्षम्, वाणपुरम्, शोणितपुरम् अथ ५-

आष्टासुरतु' नगर. ॥९७७॥ मथुरा, मधूपक्षम्, मथुरा अथ ३-मथुरा-

नगरी. गजाद्वयम्, गजपुरम्, हस्तिनपुरम्, हस्तिनीपुरम्, हस्तिना-

पुरम् अथ ४-हस्तिनापुर, द्विडी. ॥९७८॥ तामलिप्तम्, दामलिप्तम्,

तामलिप्ती, तमालिनी, स्तम्बपूः 'इ'-स्तम्बपुरी, विष्णुगृहम् अथ ६०

-तामलिप्ती नगरी. विदर्भा, कुण्डिनम् [कुण्डिनपुरम्, कुण्डिनापुरम्

शि० ८५] अथ-२-कुण्डिनपुर. ॥९७९॥ द्वारवती-द्वारावती, द्वारका

अथ २-द्वारकानगरी. निषधा-नलराजनी निषधा नगरी. प्राकारः,

वरणः, सालः अथ ३-कोट, द्विडी, वाड चयः, वप्रः (यु. न) अथ

२-कोटनी भूण-भूमि, आर्धमाथी कोटिनी भाटीनी द्वग. ॥९८०॥

प्रा॑काराग्रं क॒पिशीर्षं, धौमाऽऽ॒ङ्गाऽङ्गाल॑का समाः ।

पूर्वार्॑रे गो॒पुरं रथ्याप्र॑तोलीविशिखाः समाः ॥ ९८१ ॥

परि॑कूटं ह॒स्तिनखो, नगर॑द्वारकूटके ।

मुखं निःसर॑णे वाटे, प्राचीनाऽऽवेष्ट॑कौ वृतिः ॥ ९८२ ॥

पद॑व्यैकपदी पद्या, पञ्च॑तिर्वर्त्म वर्त्तनी ।

अयनं सर॑णिर्भार्गोऽध्वा पन्था निगमः सृतिः ॥ ९८३ ॥

प्राकाराग्रम्, कपिशीर्षम् अथै २-प्राकारना कागरा. क्षौमम् (पु न),
अङ्गः (पु. न), अङ्गालकः अथै ३-१ प्रक्षरना उपरतो समलाग, २
डिङ्गला उपरतुं सैन्यगृह. ३ भेडी, उपलो भाण. पूर्वार्मम्, गोपुरम्
अथै २ नगरतो हरवाले. रथ्या, प्रतोली, विशिखा अथै ३-शेरी,
गामनी अहरतो रस्तो. ॥९८१॥ परि॒कूटम् (पु. न), हस्तिनखः,
नगरद्वारकूटकः-नगरद्वारकूटः अथै ३-नगरता हरवाले पासो यदवा
उतरवानो ढाण मुखम्, निःसरणम् अथै २-धरमा पेसवा नीकणवानुं
प्रथम द्वार. वाटः (त्रि), प्राचीनम्, आवेष्टकः, वृतिः (स्त्री),
अथै ४-धर अथवा नगरद्विकने इरतो डोट डे वाड. ॥९८२॥ पदवी-
पदविः (स्त्री.), एकपदी, पद्या, पञ्चतिः (स्त्री), वर्त्म 'न' (न.),
वर्त्तनी-वर्त्तनिः (स्त्री.), अयनम्, सरणिः, 'सरणी, शरणी' (स्त्री),
भार्गः, अध्वा 'न' (पु), पन्थाः, 'इन' पथः (पु.), निगमः, सृतिः
(स्त्री) अथै १३-भार्ग, रस्तो. ॥९८३॥ सत्पथः, सुपन्थाः 'इन'
(पु), अतिपन्थाः 'इन' (पु) अथै ३-साशे भार्ग, सडक. अपन्थाः

सत्पथे रवतितः पन्थाः अपन्था अपथं समे ।

व्यध्वो दुरध्वः कदध्वा विपथं कापथं च सः ॥ ९८४ ॥

प्रान्तरं दूरशून्योऽध्वा, कान्तारो वर्ता दुर्गमम् ।

सुरङ्गा तु सन्धिला स्याद्, गूढमार्गो भ्रुवोऽन्तरे ॥ ९८५ ॥

चतुष्पथे तु संस्थानं, चतुष्कं त्रिपथे त्रिकम् ।

द्विपथं तु चारपथो, गजाद्यध्वा त्वसद्वकुलः ॥ ९८६ ॥

घण्टापथः संसरणं, श्रीपथो राजवर्त्म च ।

उपनीष्क्रमणं चौपनिष्करं च महापथः ॥ ९८७ ॥

‘इन्’ (पु), अपथम् अये २-उन्मार्गं व्यध्वः, दुरध्वः, कदध्वा ‘अन्’ (पु.) विपथम् (पु. न.), कापथम् (पु. न.) अये ५-कुमार्गं, भराण् मार्गः ॥९८४॥ प्रान्तरम्-हरतो मार्गं, शून्य मार्गं, घण्टे हर सुधी वृक्षनी छाया अने पाणी वगेरे न भणी शके तेवो शून्य मार्गः कान्तारः (पु. न.)-विकट मार्गं, योर-कांटादि उपद्रववाणो मार्गः सुरङ्गा-सुरङ्गा सन्धिला [सन्धिः (पु) शि० ८६] अये २-पृथ्वीनी अहरतो गूढ मार्गं, सुरङ्गः ॥९८५॥ चतुष्पथम्, संस्थानम्, चतुष्कम्, अये ३-चार रास्ता न्यां अयेकठा थाय अयेवुं स्थानं, यकटुं, योडुं, योके त्रिपथम्, त्रिकम् अये २-न्यां त्रय रास्ता अयेकठा थाय तेवुं स्थानं, द्विपथम्, चारपथः अये २-न्यां अये रस्ता सेगां थाय तेवुं स्थानं, असद्वकुलः ॥९८६॥ घण्टापथः, संसरणम्, श्रीपथः, राजवर्त्म ‘अन्’ (न.), उपनिष्क्रमणम्, उपनिष्करम्, महापथः अये ८-राजमार्गं हाथी वगेरेने नवानो रस्ता ॥९८७॥ विपणिः ‘विपणी’

विपणिस्तु वणिग्मार्गः^१, स्थानं^२ तु पदमास्पदम्^३ ।

श्लेषस्त्रिमाग्याः^१ शृङ्गादं^१, बहुमार्गीं^१ तु चत्वरम्^२ ॥ ९८८ ॥

श्मशानं^१ करवीरं^२ स्यात्, पितृ-प्रेताद्^३ वनं^४ गृहम्^५ ।

गेहभूमीस्तु^१ गेहं^२ तु, गृहं^३ वैश्वं^४ निकेतनम्^५ ॥ ९८९ ॥

मन्दिरं^१ सदनं^२ सञ्च, निकाय्यो^३ भवनं^४ कुटः^५ ।

आलयो^१ निलयः^२ शाला, समोदवसितं^३ कुलम्^४ ॥ ९९० ॥

धिष्यमावसथः^१ स्थानं^२, परत्यं^३ संस्त्याय^४ आश्रयः^५ ।

ओको^१ निवास^२ आवासो, वसतिः^३ शरण^४ क्षयः^५ ॥ ९९१ ॥

(श्री.), वणिग्मार्गः [पण्यवीथी-पण्यवीथिका शि० ८५] ओ २-
 अन्तर दुकानोनी श्रेणी. स्थानम्, पदम्, आस्पदम् ओ ३-स्थान.
 शृङ्गादम्-ज्यां त्रणु रस्ता लेगा थाय तेवुं स्थान. बहुमार्गी, चत्वर-
 म् ओ २-धनु रस्ता लेगा थाय तेवुं स्थान. ॥९८८॥ श्मशानम्,
 करवीरम्, पितृवनम्, पितृगृहम्, प्रेतवनम्, प्रेतगृहम् ओ ६ श्मशान.
 गेहभूः (श्री.), वास्तु (पु. न) ओ २-घर भाटेनी भूमि, वास
 कृत्वा योग्य भूमि. गेहम् (पु. न), गृहम् (पु. न), वैश्व 'अन्'
 (न.), निकेतनम् ॥९८९॥, मन्दिरम् (श्री. न), सदनम्, सञ्च
 'अन्' (न.), निकाय्यः, भवनम् (पु. न), कुटः (पु. श्री.), आलयः,
 निलयः, शाला, समा, उदवसितम्, कुलम् ॥९९०॥, धिष्यम्,
 आवसथः, स्थानम्, परत्यम्, संस्त्यायः, आश्रयः, ओकः 'स'
 (न), निवासः, आवासः, वसतिः (श्री), शरणम्, क्षयः ॥९९१॥
 धाम 'अन्' (न.), अगारम्, निशान्तम् [धामम् शि० ८६] ओ

^{२९} धामाङ्गारं ^{२०} निशान्तं ^{२१} च, ^१ कुट्टिमं ^२ त्वस्य ^३ वद्धभूः ।

^१ चतुःशालं ^२ सञ्जवनं, ^३ सौधं ^४ तु ^५ नृपमन्दिरम् ॥ ९९२ ॥

^१ उपकारिकोपकार्या, ^२ सिंहद्वारं ^३ प्रवेशनम् ।

^१ प्रासादो ^२ देवभूपानां, ^३ हर्म्यं ^४ तु ^५ धनिनां गृहम् ॥ ९९३ ॥

^१ मठाऽऽवसथ्याऽऽवसथाः, ^२ स्थुरशत्रव्रतिवेशमनि ।

^१ पर्णशालोत्तजश्चैत्यविहारौ ^२ जिनसन्ननि ॥ ९९४ ॥

^१ गर्भागारेऽपवरको, ^२ वासौकः ^३ शयनास्पदम् ।

^१ भाण्डागारं ^२ तु ^३ कोशः ^४ स्यात्, ^५ चन्द्रशाला ^६ शिरोगृहम् ॥ ९९५ ॥

उ१-धर. कुट्टिमम् (पु. न.)-धरनी पथथर वगेरेथी भांधेदी लूमि, इरसभंध जमीन. चतुःशालम्, सञ्जवनम् अ० २-आर ओरडा-वाणुं धर, ओडवाणुं धर. सौधम्, नृपमन्दिरम् अ० २-राजमहेल. ॥९९२॥ उपकारिका, उपकार्या [उपकार्या शि० ८६] अ० २-राजमहेल, तांथु, उरा वगेरे सिंहद्वारम्, प्रवेशनम् अ० २-प्रवेशद्वार, मुभ्य दवरवाले प्रासादः [प्रासादनः शि०-८६] अ०-१ देव भन्दिर २ राजनो महेल. हर्म्यम्-धनवान्तुं धर, डवेदी. ॥ ९९३ ॥ मठः (त्रि), आवसथ्यम्, आवसथः अ० ३-विद्यार्थीओ के व्रतीओतुं रडेठाष्टु. पर्णशाला-पर्णशालम्, उत्तजः (पु. न.) अ० २-उत्तपडुं, पांढडां वगेरेतुं धर, मुनिओने रडेवानी कुटीर. चैत्यम्, विहारः (पु. न.), जिनसन्न (न.), 'आयतनम्' अ० ३-जिनालय, जिन-भन्दिर. ॥ ९९४ ॥ गर्भागारम्, अपवरकः, वासौकः 'अस्र' (न.), शयनास्पदम् अ० ४-धरनो मध्य भांड, ओरडो, शयनगृह. भाण्डा-गारम्, कोशः (पु. न.) अ० २-लंडार, तिलेरी. चन्द्रशाला, शिरोगृहम् अ० २-१ अगासी, २ डपरनी मेडी. ॥ ९९५ ॥ कुप्य-

કુપ્યશાલા તુ સન્ધાની, કાયમાનં તૃણૌકસિ ।

હોત્રીયં તુ હવિર્ગૌહં, પ્રાગ્વંશઃ પ્રાગ્ હવિર્ગૃહાત્ ॥ ૧૧૬ ॥

આથર્વણં શાન્તિગૃહમાસ્થાનગૃહમિન્દ્રકમ્ ।

તૈલિશાલા યન્ત્રગૃહમરિષ્ટં સૂતિકાગૃહમ્ ॥ ૧૧૭ ॥

સૂદશાલા રસવતી, પાકસ્થાનં મહાનસમ્ ।

હસ્તિશાલા તુ ચતુરં, વાજિશાલા તુ મન્દુરા ॥ ૧૧૮ ॥

શાલા, સન્ધાની એ ૨-ટંકશાલ, તાંબા વગેરે ધાતુનાં વાસણુ બનાવવાનું સ્થાન કાયમાનમ્, તૃણૌકઃ ‘અસ્’ (ન.) એ ૨-૧ તૃણુ કાષ્ઠથી બનાવેલી કુપડી, ૨ ઘરની ઉપર કરેલી તૃણુકાષ્ઠની મેડી. હોત્રીયમ્, હવિર્ગૌહમ્ એ ૨ હોમવાની વસ્તુઓ રાખવાનું સ્થાન, અલિધર. પ્રાગ્વંશઃ-૧ હવિર્ગૃહ-(હોમવાની વસ્તુઓ રાખવાના સ્થાન) થી પૂર્વદિશામાં પ્રેક્ષકો માટે કરેલો મંડપ, ૨ અગ્નિ-શાલોનો ‘પત્નીશાલા’ એ નામનો આદ્ય ભાગ. ॥ ૯૯૬ ॥ આથર્વણમ્, શાન્તિગૃહમ્ [શાન્તીગૃહમ્ શિ૦ ૮૭] એ ૨-ચત્ર-સ્થલ પાસેનું શાન્તિઘર, અથર્વણુ વેદપાઠીનું શાન્તિઘર આસ્થાન-ગૃહમ્, ઇન્દ્રકમ્ એ ૨-સભાગૃહ. તૈલિશાલા-તૈલિશાલમ્, યન્ત્ર-ગૃહમ્ એ ૨-તેલની ઘાણી. અરિષ્ટમ્, સૂતિકાગૃહમ્ એ ૨ સુવા-વડનું ઘર. ॥ ૯૯૭ ॥ સૂદશાલા, રસવતી, પાકસ્થાનમ્, મહાનસમ્ એ ૪-રસોડું. હસ્તિશાલા હસ્તિશાલમ્, ચતુરમ્ એ ૨-હસ્તિ-શાલો. વાજિશાલા-વાજિશાલમ્, મન્દુરા (સ્ત્રી.ન.) એ ૨-ઘોડાર, ઘોડો બાંધવાની જગ્યા ॥ ૯૯૮ ॥ સન્દાનિની, ગોશાલા એ ૨-

स॑न्दा॒निनी तु गो॑शाला, चि॒त्रशाला तु जा॑लिनी ।

कु॒म्भशाला पा॑कपुटी, तन्तुशाला तु ग॑र्तिका ॥ ९९९ ॥

ना॑पितशाला व॒पनी, शिल्पा खरकुटी च सा ।

आ॑वेशनं शिल्पिशाला, स॒त्रशाला प्र॑तिश्रयः ॥ १००० ॥

आ॑श्रमरु मु॒निस्थानमु॑प॒घ्नस्त्वन्ति॑काश्रयः ।

प्र॒पा पा॑नीयशाला स्यात्, ग॒ञ्जा तु म॑दिरागृहम् ॥ १००१ ॥

गाथेनुं स्थान, गोशाला. चित्रशाला-चित्रशालम्, जालिनी अ॒ २-
चित्रशाला कुम्भशाला कुम्भशालम्, पाकपुटी अ॒ २-कुंभारनो
नीलाडो, भाटीनां वासुषु पकाववानुं स्थान. तन्तुशाला-तन्तुशालम्,
गर्तिका अ॒ २-कापड वणुवानुं स्थान, तन्तुशाला ॥ ९९९ ॥ नापि-
तशाला-नापितशालम्, वपनी, शिल्पा, खरकुटी अ॒ ४-हुणमतनु
स्थान (छेस्कटींग सेडुन). आवेशनम्, शिल्पिशाला-‘शिल्प-
शाला’ अ॒ २-शिष्टपीओनी शाला, सोनी वगेरे करीगरेनुं स्थान
सत्रशाला-सत्रशालम्, प्रतिश्रयः अ॒ २-हु मेशनी दानशाला.
॥ १००० ॥ आश्रमः (पु न) मुनिस्थानम् अ॒ २-मुनिओनुं
स्थान, आश्रम उपघ्नः, अन्तिकाश्रयः अ॒ २-पासेनो आश्रय, लगे-
लगेनो आधार, पाडोशीनुं घर प्रपा, पानीयशाला-पानीयशालम्
अ॒ २-परण. गञ्जा, मदिरागृहम् अ॒ २-दाइ पीवानुं स्थान.
॥ १००१ ॥ पकणः (पु न.), शबरावासः अ॒ २-लीदोनुं रडेकाथु.

૧ ૨ ૧ ૨
 પક્ષાઃ શવરાવાસો, વોપરત્વામીરપલ્લિકા ।
 ૧ ૨ ૩ ૪
 પપ્પશાલા નિપદ્યાઽદ્દો, હદ્દો વિપણિરાપણઃ ॥ ૧૦૦૨ ॥
 ૧ ૨ ૩ ૪
 વેશ્યાશ્રયઃ પુરં વેશો, મળ્ડપસ્તુ જનાશ્રયઃ ।
 ૧ ૨ ૩ ૪
 કુડયં મિત્તિસ્તદેહકમન્તર્નિહિતકીકસમ્ ॥ ૧૦૦૩ ॥
 ૧ ૨ ૩ ૪
 વેદી ત્રિતર્દિરજિરં, પ્રાક્ષણં ચત્વરાઽક્ષને ।
 ૧ ૨ ૩ ૪
 વલજં પ્રતીહારો દ્વાદ્વરિઽથ પરિધોઽર્ગલા ॥ ૧૦૦૪ ॥
 ૧ ૨ ૩ ૪
 સાઽલ્પા ત્વર્ગલિકા સૂચિઃ, કુઞ્ચિકાયાં તુ કૂચિકા ।
 ૧ ૨ ૩ ૪
 સાધારણ્યઙ્કુટઆસો, દ્વારયન્ત્રં તુ તાલકમ્ ॥ ૧૦૦૫ ॥

ધોષઃ, આમીરપલ્લિકા એ ૨-ગોવાલોનું રહેઠાણ. પપ્પશાલા-
 પપ્પશાલમ્, નિપદ્યા, અદ્દઃ (પુ. ન), હદ્દઃ, વિપણિઃ-‘વિપણી’
 (સ્ત્રી.), આપણઃ એ ૬-હાટ, હુકાન. ॥૧૦૦૨॥ વેશ્યાશ્રયઃ, પુરમ્,
 વેશઃ એ ૩-વેશ્યાઓને રહેવાનું સ્થાન. મળ્ડપઃ (પુ. ન.), જના-
 શ્રયઃ એ ૨-મંડપ, માંડવો. કુડયમ્ (પુ. ન), મિત્તિઃ (સ્ત્રી.)
 એ ૨-લીંત. પદ્ધકમ્-જેમાં હાડકાં ભરવામાં આવ્યાં હોય તેવી લીંત.
 ॥ ૧૦૦૩ ॥ વેદી, વેદિઃ, ‘વેદિકા’, ત્રિતર્દિઃ-‘ત્રિતર્દી’ એ ૨-(સ્ત્રી.)
 વેદિકા-લાંકડાથી સંસ્કાર કરેલી ચાર ખૂણાવાળી ભૂમિ. અજિરમ્,
 પ્રાક્ષણમ્, ચત્વરમ્, અક્ષનમ્ [અક્ષણમ્ શિ૦ ૮૭] એ ૪-આગળું.
 વલજમ્, પ્રતિહારઃ, દ્વાઃ ‘દ્વ’ (સ્ત્રી), દ્વારમ્ એ ૪-દ્વાર, બારણું.
 પરિધઃ, અર્ગલા (વિ.) એ ૨-ભોગળ, કમાડ બંધ કરી પછવાડે
 નાંખેલ લોઢાનો કે લાંકડાનો દંડ. ॥ ૧૦૦૪ ॥ અર્ગલિકા, સૂચિઃ-
 સૂચી (સ્ત્રી.) એ ૨-નાનો આગળીઓ કુચ્ચિકા, કૂચિકા, સાધા-
 રણી, અઙ્કુટઃ એ ૪-કુંચી, ચાવી. દ્વારયન્ત્રમ્, તાલકમ્ એ ૨-
 તાળું. ॥ ૧૦૦૫ ॥ તાલી, પ્રતિતાલી એ ૨-તાળું ઉઘાડવાનું યંત્ર,

અસ્યોદ્ઘાટનયન્ત્રં તુ, તાલ્યપિ પ્રતિતાલ્યપિ ।

તિર્યગ્દારોર્ધ્વદારૂત્તરજ્ઞં સ્યાદરં પુનઃ ॥ ૧૦૦૬ ॥

કપાટોરરિઃ કુવાટઃ પક્ષદારં તુ પક્ષકઃ ।

પ્રચ્છન્નમન્તર્દારં સ્યાદ્, બહિર્દારં તુ તોરણમ્ ॥ ૧૦૦૭ ॥

તોરણોર્ધ્વે તુ મજ્જલ્યં, દામ વન્દનમાલિકાં ।

સ્તમ્ભાદેઃ સ્યાદધોદારો, શિલાં નાસોર્ધ્વદારુણિં । ૧૦૦૮ ॥

ગોપાનસી તુ વલમીચ્છાદને વક્રદારુણિં ।

ગૃહાવગ્રહણી દેહલ્યુન્વરોદુન્વરોન્વુરાઃ ॥ ૧૦૦૯ ॥

કુંચી. ઉત્તરજ્ઞમ્—દારવું ઉપરનું કાષ્ઠ, ઓતરંગ, ખારણી ઉપર નાખવામાં આવતું આડું લાકડું અરરમ્ ॥ ૧૦૦૬ ॥, કપાટઃ (ત્રિ.), અરરિઃ (પુ ન), કુવાટઃ [કવાટઃ શિ૦ ૮૭] એ ૪-કમાડ, ખારણી. પક્ષદારમ્, પક્ષકઃ [સ્વટિકિકા શિ૦ ૮૭] એ ૨-ખડકી, ખડકીનું દાર. પ્રચ્છન્નમ્, અન્તર્દારમ્ એ ૨-શુભદાર, અંદરનું ખારણી. બહિર્દારમ્, તોરણમ્ (પુ ન) એ ૨-૧ તોરણ, ૨ મહેરાખ ॥ ૧૦૦૭ ॥ વન્દનમાલિકા—તોરણ ઉપર મગલને માટે બંધાતી આંખા વગેરેનાં પાંદડાંની માળા શિલા સ્તંભ વગેરેની નીચે લાકડાનો આધારભૂત પથ્થર, કુંલી. નાસા—સ્તંભ વગેરેની ઉપર રહેલ આધારભૂત લાકડું, ઓતરંગ, ખારણીખની ઉપરનો ભાગ. ॥ ૧૦૦૮ ॥ ગોપાનસી—ગોપાનસિઃ—ભારવટિયાં, વલ્લભીને ઢાંકવાનું વાંકું લાકડું. ગૃહાવગ્રહણી, રેહલી, ઉન્વરઃ, ઉદુન્વરઃ, ઉન્વુરાઃ એ ૫-ધરનો ઉંખરો. ॥ ૧૦૦૯ ॥ પ્રધાણઃ, પ્રઘણઃ, અલિન્દઃ (પુ. ન.)

પ્રધાણઃ પ્રધણોઽલિન્દો, વહિર્દ્વારપ્રકોષ્ઠકૃં ।

કપોતપાલી વિટક્કઃ, પટલેચ્છદિપી સમે ॥ ૧૦૧૦ ॥

નીમ્રં વલીકં તત્પ્રાન્ત, ઇન્દ્રકોશસ્તમજ્જકઃ ।

વલમી છદિરાધારો, નાગદન્તાસ્તુ દન્તકાઃ ॥ ૧૦૧૧ ॥

મંત્તલમ્બોઽપાશ્રયઃ સ્યાત્, પ્રગ્રીવો મત્તવારણો ।

વાતાયનો ગવાક્ષઃ, જાલકેઽધાન્નકોષ્ઠકઃ ॥ ૧૦૧૨ ॥

—ઉપલિન્દકઃ, ‘પ્રાધાણઃ’ આલિન્દઃ એ ૩—આરણ્યાના આગળ ભાગમાં કરેલો ઓટલો. કપોતપાલી, વિટક્કઃ (પુ. ન.) એ ૨-૧ પક્ષીઓ-ને વિશ્રામ માટે લાકડાનું બનાવેલ સ્થાન, કબૂતર માટે ઘરનો ઝરુખો, ૨ લાકડાની પરબડી, કબૂતરખાનું. પટલઃ (ત્રિ), છદિઃ ‘ધ્રુ’ (ન.) એ ૨-છાપરું. ॥ ૧૦૧૦ ॥ નીમ્રમ્, વલીકમ્ (પુ. ન.) એ ૨-છાપરાનો આગલો ભાગ, છાપરાના બંને છેડા ઇન્દ્રકોશઃ, તમજ્જકઃ-તમજ્જક એ ૨-ઝલતી અટારી, અગાસી. વલમી-વલમિઃ (સ્ત્રી.)-છાપરાનો આધાર, જે વંશ પંજરરૂપ હોય છે. નાગદન્તાઃ, દન્તકાઃ એ ૨-(પુ. બ.) ખીટી, ટોલ્લો. ॥ ૧૦૧૧ ॥ મંત્તલમ્બઃ, અપાશ્રયઃ, પ્રગ્રીવઃ (પુ. ન.), મત્તવારણઃ એ ૪-ઝરુખો, ગોખ. વાતાયનઃ (પુ. ન), ગવાક્ષઃ, જાલકમ્ એ ૩-ગોખ, બળી, બારી. અન્નકોષ્ઠકઃ ॥ ૧૦૧૨ ॥, કુસૂલઃ [કુશૂલ શિ. ૮૮] એ ૨-અન્નનો ડોઠાર. અશ્ત્રિઃ ‘અશ્રી’ (સ્ત્રી.), કોણઃ, અણિઃ-‘અળી’

कुक्षलोऽश्रिस्तु कोणोऽणिः, कोटिः पाल्यस्र इत्यपि ।
 आरोहणं तु सोपानं, निश्रेणिस्त्वधिरोहणी ॥ २०१३ ॥
 स्थूणा स्तम्भः सालमञ्जी, पाञ्चालिका च पुत्रिका ।
 काष्ठादिघटिता लेप्यमयी त्वञ्जलिकारिका ॥ २०१४ ॥
 नन्धावर्तप्रभृतयो, विच्छन्दा आढ्यवेश्मनाम् ।
 समुद्रः सम्पुटः पेडा, स्याद मञ्जूषाऽथ शोधनी ॥ २०१५ ॥
 समगार्जनी बहुकरी, वर्धनी च समूहनी ।
 सङ्कराऽवकरो तुल्याबुद्धखलमुल्लखलम् ॥ २०१६ ॥

(पु स्त्री), कोटिः-‘कोटी’ (स्त्री.), पाली-पालिः (स्त्री.), अस्त्रः
 अ ६-भूष्णो. आरोहणम्, सोपानम् अ २-पगथियुं. निश्रेणिः-
 निश्रेणीः’ (स्त्री.), अधिरोहणी अधिरोहिणी अ २-निसरणी,
 दाहर. ॥ १०१३ ॥ स्थूणा, स्तम्भः अ २-थाललो. सालमञ्जी,
 पाञ्चालिका, पुत्रिका अ ३-डाष्ठ, दांत वगेरेथी घडेदी पूतली.
 लेप्यमयी, अञ्जलिकारिका अ २ थीतरेदी पूतली, भाटी वगेरेनी
 अनावेदी पूतली. ॥ १०१४ ॥ नन्धावर्तः (रवस्तिकः, सर्वतोभद्रः)
 वगेरे श्रीमन्तोना धरोनी विच्छन्दाः (पु. ण)-विशेष प्रकारनी
 रथनाथो. समुद्रः, सम्पुटः [पुटः शि० ८८] अ २-हालडो पेडा,
 मञ्जूषा, [पेटकः, पेडा शि० ८८] अ २-पेटी शोधनी ॥ १०१५ ॥
 समगार्जनी, बहुकरी (पु स्त्री), वर्धनी, समूहनी [पवनी शि०
 ८८] अ ५-सावरणी. सङ्करः, अवकरः अ २-अथरो उदुखलम्,
 उल्लखलम् अ २-आडणी, आडणीथो. ॥ १०१६ ॥ प्रस्फोटनम्, पव-

प्रस्फोटनं तु पवनमवधातस्तु कण्डनम् ।

कटः किलिञ्जो मुसलोऽयोत्रं कण्डोलकः पिटम् ॥ १०१७ ॥

चालनी तितडः शूर्पं, प्रस्फोटनमथाऽन्तिका ।

खुल्लयऽस्मन्तकमुद्धानं, स्यादधिश्रयणी च सा ॥ १०१८ ॥

स्थाल्युखा पिठरं कुण्डं, चरुः कुम्भी घटः पुनः ।

कुटः कुम्भः करीरश्च, कलशः कलसो निपः ॥ १०१९ ॥

हसन्यङ्गारात् शकटी-धानी-पात्रयो हसन्तिका ।

आण्डोऽम्बरीष ऋचीपमृजीपं पिष्टपाकमृत् ॥ १०२० ॥

नम् अ २-१ छोडां डाढी नाभवां, १ सूपडुं. अवधातः, कण्डनम्
 अ २ धान्यवगेरेतु भांडवुं कटः (त्रि.), किलिञ्जः अ २-साढी,
 यटाई. मुसलः 'मुशलः, मुपलः' अयोऽग्रम् [अयोनिः शि० ८६] अ
 २-(पु. न.) भूसण, साणेलुं. कण्डोलकः, पिटम् (पु. न.) [पिटकः
 शि० ८६] अ २-टोपलो, टोपली, डरंडियो. ॥१०१७॥ चालनी
 (स्त्री. न.), तितड (पु. न.) अ २-यालषी. शूर्पम्-सूर्पम्, प्रस्फो-
 टनम् अ २-(पु. न.) सूपडुं. अन्तिका, खुल्लो खुल्लिः (स्त्री.), अस्म-
 न्तकम्, उद्धानम्-'उध्मानम्', अधिश्रयणी [अन्ती शि० ८६] अ
 ५-यूलो. ॥१०१८॥ स्थाली. उखा-'उषा', पिठरम् (त्रि.), कुण्डम्
 (त्रि.), चरुः (पु.), कुम्भी अ ६-१ थाणी, २ तपेली. घटः (पु. स्त्री.),
 कुटः (पु. न.), कुम्भः (पु. स्त्री.), करीरः (पु. न.), कलशः (त्रि.),
 कलसः (त्रि.), निपः (पु. न.) अ ७-घट, डलश, घडो. ॥१०१९॥
 हसनो, अङ्गारशकटी, अङ्गरधानी, अङ्गारपात्री, हसन्तिका अ ५-
 सगडी आण्डः, अम्बरीषः (पु. न.), अ २ यण्णा वगेरेशेकवानी डाढी.
 ऋचीपम्, ऋजपम् अ २-लोढी, क्लाडुं. ॥१०२०॥ कम्बिः-'कम्बी'

क^१गि^२व^३र्द^४र्विः ख^५जाका^६ऽथ, स्यात् त^७दू^८र्द^९र्द^{१०}स्तकः ।

वा^१र्धान्यां तु ग^२लन्त्यालूः, क^३र्करी करको^४ऽथ सः ॥ १०२१ ॥

ना^१लिकेरजः क^२रङ्क^३र^४पुल्यौ क^५टाह^६क^७र्परौ ।

भ^१णिको^२ऽल^३ञ्जरो गर्गरी^४क^५ल^६श्यौ तु म^७न्थनी ॥ १०२२ ॥

वै^१शाखः ख^२जको म^३न्था, म^४न्थानो म^५न्थदण्डकः ।

म^१न्थः क्षु^२ब्धो^३ऽस्य वि^४ष्कम्भो, म^५ञ्जीरः कु^६टरो^७ऽपि च ॥ १०२३ ॥

(श्री.) दर्विः—‘दर्वी’, खजाका ये उ-ऊछी तदूः (श्री.), दोरहस्तकः
 ये २-डोथे. लाड्डानी ऊछी वार्धानी, गलन्ती, आलूः-आलु (श्री),
 कर्करी, करकः (पु. न) ये-य-अरी, नानुं पाण्णीनुं पात्र ॥ १०२१ ॥
 करङ्कः-नालियेरनी अयली. कटाहः (त्रि), कर्पर ये २-दोढानी
 कडाई, तवी वगेरे. मणिकः, अलञ्जरः ये २ (पु न)-जल भरवानुं
 मोट्टु पात्र, मोटो घडो. गर्गरी, कलिशी, मन्थनी ये उ-गागर,
 गोणी (दुडीं वदोववानी. १०२२ ॥ वैशाखः, खजकः, मन्थाः ‘मथिन्’
 (पु.), मन्थानः, मन्थदण्डकः, मन्थः, क्षुब्धः [खजः शि०-६०] ये
 उ-मन्थनड उ, रवेथे विष्कम्भः, मञ्जीरः, कुटरः ‘कुठरः’ (दण्डक-
 टकः, दण्डकरोटकम्, मन्दीरम् दे०) [कुटकः शि० ६०] ये उ-
 रवथे पाधवानो णीदो, थालदो वगेरे, ॥ १०२३ ॥ शालाजीरः,
 वर्धमानः (पु. न.), शरावः (पु. न.) ये उ-डोडियुं, शकेरुं.

શાલાજીરો વર્ધમાનઃ, શરાવઃ કૌશિકો પુનઃ ।

મલ્લિકા ચપકઃ કંસઃ, પારી સ્યાત્ પાનમાજનમ્ ॥ ૧૦૨૪ ॥

કુતૂશ્વર્મસ્નેહપાત્રં, કુતુપસ્તુ તદલ્પકમ્ ।

દત્તિઃ સ્વલ્લશ્વર્મમયી, ત્વાલ્લઃ કરકપાત્રિકા ॥ ૧૦૨૫ ॥

સર્વમાવપનં માણ્ડં, પાત્રાઽમત્રે તુ માજનમ્ ।

તદ્વિશાલં પુનઃ સ્થાલં, સ્યાત્ પિધાનમુદચ્ચનમ્ ॥ ૧૦૨૬ ॥

કૌશિકા, મલ્લિકા, ચપકઃ (પુ ન.), કંસઃ (પુ. ન.), પારી,
પાનમાજનમ્ એ ૬-ધ્યાલો, જલ પીવાનું પાત્ર. ॥૧૦૨૪॥ કુતૂઃ
(સ્ત્રી)-ઘી, તેલ વગેરે ભરવાનું મોટું ચર્મપાત્ર, કુડકું. કુતુપઃ
(પુ. ન.)-ઘી, તેલ વગેરે ભરવાનું નાનું ચર્મપાત્ર, નાનું કુડકું.
દત્તિઃ (પુ.), સ્વલ્લઃ (પુ. ન.) એ ૨-મશક. કરકપાત્રિકા-ચામડાની
ઝારી, ચામડાનું ઠમડળ જેવું પાત્ર. ॥૧૦૨૫॥ આવપનમ્, માણ્ડમ્
એ ૨-ઢરેક પ્રકારનું વાસણ. પાત્રમ્ (ત્રિ), યમત્રમ્, માજનમ્ એ
૩-વાસણ. (અમર-આવપન વગેરે પાંચ શબ્દો એકાર્થક માને છે.)
સ્થાલમ્ (સ્ત્રી ન.)-મોટું વાસણ પિધાનમ્, ઉદચ્ચનમ્ એ ૨-
ઢાંકણું, ઢાકણ. ॥૧૦૨૬॥ શૈલઃ, અદ્રિઃ (પુ), શિલ્લરો 'ઇન્' (પુ.),
શિલોન્ચયઃ, ગિરિઃ (પુ.), ગોત્રઃ, ઝવલઃ, સાનુમાન્ 'મત્' (પુ.),

शैलोऽद्रिः शिखरी शिलोच्चयगिरी गोत्रोऽचलः सानुमान्,

प्रावा पर्वतभूध्रभूधरधराऽहार्या नगोऽथोदयः ।

पूर्वाद्विश्वरमाद्रिरस्त उदगाद्रिरत्वद्रिराद् मेनका-

प्राणेशो हिमवान् हिमालयहिमप्रस्थो भवानीगुरुः ॥ १०२७ ॥

हिरण्यनाभो मेनाकः, सुनामश्च तदात्ताजः ।

रजताद्रिस्तु कैलासोऽष्टापदः स्फटिकाचलः ॥ १०२८ ॥

क्रौञ्चः कुञ्चोऽथ मलय, आपाढो दक्षिणाचलः ।

स्याद् माल्यवान् प्रस्रवणो, विन्ध्यस्तु जलवालकः ॥ १०२९ ॥

प्रावा 'अन्' (पु.), पर्वतः, भूध्रः, भूधरः, धरः अहार्यः, नगः (कुध्रः, महोध्रः, महोधरः, भूभृद् वगेरे यौगिके) [प्रपाती 'इन्' (पु.), कुक्षारः, उर्वङ्गः, कन्दराकरः अे ४ शै० १५८, अगः शि० ६०] अे १५-पर्वत उदयः, पूर्वाद्विः (पु) अे २-उदयायल. चरमाद्रिः, अरतः अे २-अस्तायल. उदगाद्रिः (पु.), अद्रिराद् 'ज्' (पु.), मेनकाप्राणेशः, हिमवान् 'वत्' (पु.), हिमालयः, हिमप्रस्थः, भवानीगुरुः अे ७-हिमालय. ॥१०२७॥ हिरण्यनाभः, मेनाकः, सुनामः अे ३-हिमालयतो पुत्रं रजताद्रिः (पु.), कैलासः, अष्टापदः, स्फटिकाचलः [धनदावासः, हराद्रिः, हिमवद्धसः अे ३-शै० १५६] अे ४-अष्टापद. ॥१०२८॥ क्रौञ्चः, कुञ्चः [क्रौञ्जः शि० ६०] अे २-कौञ्च पर्वत. मलयः (पु. न.), आपाढः, दक्षिणाचलः [चन्दनगिरिः (पु) शै० १५६] अे ३-मलयायल पर्वत माल्यवान् 'वत्' (पु.), प्रस्रवणः अे २-माल्यवान् पर्वत विन्ध्यः, जलवालकः अे २-विन्ध्यायल. ॥१०२९॥ शत्रुञ्जयः, विमलाद्रिः अे २-शत्रुञ्जय पर्वत.

શત્રુઞ્જયો વિમલાદ્રિરિન્દ્રકીલસ્તુ મન્દરઃ ।

સુવેલઃ સ્યાત્ ત્રિમુકુટસ્ત્રિકૂટસ્ત્રિકકુચ્ચ સઃ ॥ ૧૦૩૦ ॥

ઉજ્જયન્તો રૈવતકઃ, સુદારઃ પારિયાત્રિકઃ ।

લોકાલોકચક્રવાલોઽથ મેરુઃ કર્ણિકાચલઃ ॥ ૧૦૩૧ ॥

રત્નસાનુઃ સુમેરુઃ સ્વર્ગ-સ્વર્ગિ કાચ્ચનતો ગિરિઃ ।

શૃંગં તુ શિશ્વરં કૂટં, પ્રપાતસ્ત્વતટો મૃગુઃ ॥ ૧૦૩૨ ॥

મેઘલા મધ્યમાગોઽદ્રેનિતમ્બઃ કટકચ્ચ સઃ ।

દરી સ્યાત્ કન્દરોઽસ્તાતવિલે તુ ગઢરં ગુહા ॥ ૧૦૩૩ ॥

ઇન્દ્રકીલઃ, મન્દરઃ, એ ૨-મંદરાચલ. સુવેલઃ, ત્રિમુકુટઃ, ત્રિકૂટઃ, ત્રિકકુદ્ (પુ) એ ૪-ત્રિકુટાચલ. ॥૧૦૩૦॥ ઉજ્જયન્તઃ, રૈવતકઃ એ ૨-ઉજ્જયન્ત પર્વત, ગિરનાર. સુદારઃ (પુ.), પારિયાત્રિકઃ એ ૨-આ નામનો કુલાચલ પર્વત. લોકાલોકઃ, ચક્રવાલઃ એ ૨-દ્વીપ અને સમુદ્રને વીંટીને રહેલ લોકાલોક નામનો પર્વત, અંધ-કાર અને જગતની વચ્ચે આવેલો તે નામનો એક કલ્પિત પર્વત. મેરુઃ, કર્ણિકાચલઃ ॥૧૦૩૧॥, રત્નસાનુઃ, સુમેરુઃ, સ્વર્ગિરિઃ, સ્વર્ગિ-ગિરિઃ, કાચ્ચનગિરિઃ એ ૭ (પુ.)-મેરુપર્વત. શૃંગમ્, શિશ્વરમ્, કૂટમ્ એ ૩-(પુ ન.) શિખર. પ્રપાતઃ, અતટઃ, મૃગુઃ (પુ) એ ૩-૧ પર્વતનું ઊંચું સ્થાન, ૨ પર્વત ઉપરથી પડવાનું સ્થાન. ॥૧૦૩૨॥ મેઘલા, નિતમ્બઃ, કટકઃ (પુ. ન) એ ૩-પર્વતનો મધ્ય-ભાગ. દરી, કન્દરઃ (ત્રિ.) એ ૨-કૃત્રિમ ગુફા. ગઢરમ્ (પુ. ન), ગુહા એ ૨-સ્વાભાવિક ગુફા (ઊર્ધ્વની બનાવેલ ન હોય તે), ॥૧૦૩૩॥

द्रोणी तु शैल्योः सन्धिः, पादाः पर्यन्तपर्वताः ।

दन्तकास्तु वहिस्तिर्यक्प्रदेशा निर्गता गिरेः ॥ १०३४ ॥

अधित्यकोर्ध्वभूमिः स्यादधोभूमिरुपत्यका ।

स्तुः प्रस्थं सानुरश्मा तु, पाषाणः प्रस्तरः दृषद् ॥ १०३५ ॥

ग्रावा शिलोपलो गण्डशैलाः स्थूलोपलाश्च्युताः ।

स्यादाकरः खनिः खानिर्गञ्जा धातुस्तु गैरिकम् ॥ १०३६ ॥

शुक्लधातो पाकशुक्ला, कठिनी खटिनी खटी ।

लोहं कालायसं शस्त्रं, पिण्डं पारशवं धनम् ॥ १०३७ ॥

द्रोणी-ये पर्वतना संघंधवाली भूमि (ये पर्वतनी संधी). पादाः, पर्यन्तपर्वताः ये २ (पु. ण)-मुण्य पर्वतनी नीचेना नाना पर्वतो. दन्तकाः (पु. ण)-पर्वतना दांत जेवा नीकणता लागो. ॥१०३४॥ अधित्यका-पर्वतनी उपरनी भूमि उपत्यका-पर्वतनी नीचेनी भूमि (तणेटी). स्तुः (पु), प्रस्थम् (पु न.), सानुः (पु न) ये ३-शिथर, पर्वत उपरने सरणे भूमिसाग अश्मा 'अन' (पु), पाषाणः, प्रस्तरः, दृषद् (स्त्री) ॥१०३५॥, ग्रावा 'अन' (पु.), शिला, उपलः (पु. न.) ये ७-पथ्थर. गण्डशैलाः (पु. ण) पर्वतमाथी छूटा पडेला मोटा पथ्थर. आकरः, खनिः (स्त्री.), खानिः (स्त्री.), गञ्जा (पु. स्त्री.) ये ४-भाणु. धातुः (पु), गैरिकम् ये २-१ गेइ, २ पर्वतमाथी नीकणतुं सोतुं, रुपु वगेरे धातु. ॥१०३६॥ शुक्लधातुः (पु.), पाक-शुक्ला, कठिनी, खटिनी, खटी [कखटी शि० ६१] ये ५-घोणी धातु, णडी. लोहम् (पु न.), कालायसम्, शस्त्रम्, पिण्डम्, पार-शवम्, (पु न) धनम् ॥१०३७॥, गिरिसारम् (पु न.), शिलासारम्

गिरिसारं शिलासारं, तीक्ष्ण-कृष्णामिषे अयः ।

सिंहान-धूर्त-मण्डूर-सरणान्यस्य किट्टके ॥ १०३८ ॥

सर्वं च तैजसं लौहं, विकारस्त्वयसः कुशी ।

ताम्रं म्लेच्छमुखं शुल्बं, रक्तं द्वयष्टमुदुम्बरम् ॥ १०३९ ॥

म्लेच्छशारमेदारुणं, मर्कटास्यं कनीयसम् ।

ब्रह्मवर्धनं वरिष्ठं, सीसं तु सीसपत्रकम् ॥ १०४० ॥

नागं गण्डूपदभवं, वप्रं सिन्दूरकारणम् ।

वर्धं स्वर्णारि योगैष्टे, यवनेष्टं सुवर्णकम् ॥ १०४१ ॥

(यु. न.), तीक्ष्णम्, कृष्णामिषम्, अयः 'स्र' (न) [धीनम्, धीवरम् शे० १५८] अये ११-लोढुं सिंहानम्, धूर्तम्, मण्डूरम्, सरणम्, अये ४-लोढानो मेल, लोढानो डाट. ॥१०३८॥ लोहम् (यु. न.)-सुवर्णं वगेरे सर्वं धातुयो (सुवर्णं, ३युं, तांयु, पित्तण, डांसु, त्रयु, सीसु, लोढु वगेरे धातुं) कुशी (फालः)-लोढानी डेश. ताम्रम्, म्लेच्छमुखम्, शुल्बम्, रक्तम्, द्वयष्टम्, 'द्विष्टम्' उदुम्बरम् ॥१०३९॥ म्लेच्छम्, शारम्, मर्कटास्यम्, कनीयसम्, ब्रह्मवर्धनम्, वरिष्ठम् [पवित्रम्, कांस्यम् शे० १६०, औदुम्बरम् शि० ६९] अये १२-त्रायु. सीसम् 'सीसकम्' (यु. न.), सीसपत्रकम् ॥१०४०॥, नागम्, गण्डूपदभवं, वप्रम्, सिन्दूरकारणम्, वर्धम् (यु. न.), स्वर्णारिः (यु.), योगैष्टम्, यवनेष्टम्, सुवर्णकम्, [महवल्गुम्, चीनः, पट्टम्, समोल्कम्, कृष्णम्, त्रयुवन्धकम् अये ६ शे० १६०] अये ११ सीसुं ॥१०४१॥ वङ्गम्, त्रयु (न.), स्वर्णजम्, नागजीवनम्, मृदङ्गम्,

^१वङ्गं ^२त्रयु ^३स्वर्णज-^४नागजीवने,

^५मृदङ्ग-^६रङ्गे ^७गुरुपत्र-^८पिचटे ।

^९स्याच्चक्रसंज्ञं ^{१०}तमरं च ^{११}नागजं,

^{१२}कस्तीरमाऽऽलीनकसिंहले ^{१३}अपि ^{१४}॥१०४२॥

^१स्याद् ^२रूप्यं ^३कलधौत-^४तार-^५रजत-^६श्वेतानि ^७दुर्वर्णकं,

^८खर्जूरं च ^९हिमांशु-^{१०}हंस-^{११}कुमुदामिरुप्यं ^{१२}सुवर्णं पुनः ।

^{१३}स्वर्णं ^{१४}हेम ^{१५}हिरण्य ^{१६}हाटक-^{१७}वस्तुन्यष्टापदं ^{१८}काञ्चनं,

^{१९}कल्याणं ^{२०}कनकं ^{२१}महारजत-^{२२}रै-^{२३}गाङ्गेय-^{२४}रुक्माण्यपि ॥१०४३॥

रङ्गम्, गुरुपत्रम्, पिचटम्, चक्रसंज्ञम्, तमरम्, नागजम्, कस्तीरम्, आलीनम्, आलीनकम्, सिंहलम्, [श्वेतरूप्यम्, शठम्, सलवणं, रजः 'स्र' (न.), परासम्, मधुकम्, ज्येष्ठम्, धनम्, मुखभूषणम्] अथ ६-शे० १६१] अथ १४-कलधौतं. सीसु ॥१०४२॥ रूप्यम्, कलधौतम्, तारम्, रजतम् (पु. न.), श्वेतम् (सितम् वगेरे.), दुर्वर्णम्-दुर्वर्णकम्, खर्जूरम्, हिमांशु-चन्द्रद्वयम्, हंसाद्वयम्, कुमुदाद्वयम् [त्रायुषम्, वङ्गम्, जीवनम्, वस्तु (न.), भीरुकम्, शुभ्रम्, सौम्यम्, शोध्यम्, रूपम्, भीरु (न.), जवीयसम्] अथ ११-शे० १६२] अथ १०-३पुं. सुवर्णम् (पु. न.), स्वर्णम् (पु. न.), हेम 'न्र' (न.), हेमम् (पु. न.), हिरण्यम् (पु. न.), हाटकम् (पु. न.), वस्तु (न.), अष्टापदम् (पु. न.), काञ्चनम्, कल्याणम्, कनकम्, महारजतम्, राः 'रै' (पु. स्त्री.), गाङ्गेयम्, रुक्मम्, ॥१०४३॥

१ भानु० वङ्गजीवनम् । २ शोध्यम् ।

अभि. १९

^{१५}कलधौत-^{१६}लोहोत्तम-^{१७}वद्विवीज-

न्यपि ^{१८}गारुडं ^{१९}गैरिक-^{२०}जातरूपे ।

^{२१}तपनीय-^{२२}चामीकर-^{२३}चन्द्र-^{२४}भर्मा-

^{२५}अर्जुन-^{२६}निष्क-^{२७}कार्तस्वर-^{२८}कर्धुराणि ॥ १०४४ ॥

^{२९}जाम्बूनद-^{३०}शातकुम्भं, ^{३१}रजतं ^{३२}भूरि ^{३३}भूत्तमम् ।

^{३४}हिरण्य-^{३५}कोशाऽकुप्यानि, ^{३६}हेम्नि ^{३७}रूप्ये ^{३८}कृताकृते ॥ १०४५ ॥

^{३९}कुप्यं तु तद्दृष्ट्यादन्यद्, ^{४०}रूप्यं तु द्वयमाहतम् ।

^{४१}अलङ्कारसुवर्णं तु, ^{४२}शृङ्गीकनकमायुधम् ॥ १०४६ ॥

कलधौतम्, लोहोत्तमम्, वद्विवीजम्, गारुडम्, गैरिकम्, जातरूपम्,
तपनीयम्, चामीकरम्, चन्द्रः (पु न), भर्मा 'अनृ' (न), अर्जुनम्,
निष्कः (पु न), कार्तस्वरम्, कर्धुरम्-कर्धुरम्, 'कर्धूरम्, कर्धूरम्,
(पु. न)' ॥१०४४॥ जाम्बूनदम्, शातकुम्भम्, रजतम्, भूरि (पु.
न.), भूत्तमम्, [लोभनम्, शुक्रम्, तारजीवनम्, औजसम्, दाक्षाय-
णम्, रक्तवर्णम्, श्रीमत्कुम्भम्, शिलोद्भवम्, ॥१६३॥ वैणवम्,
कर्णिकारच्छायम्, वेणुतटीभवम्, अ ११-शे० १६३-१६४, शात-
कोम्भम् [शि० ६१] अ ३३-सोतुं हिरण्यम्, कोशम्-'कोपः' अकु-
प्यम्, अ ३-सोतु, इपुं, सोतुं अगर इषाना सिद्ध, आत्सुषु वगेरे
घडेदी वस्तु ॥१०४५॥ कुप्यम्-सोना अगर इषा सिवायनी धातु.
रूप्यम्,-इध्य (त्राणा वगेरेनो सिद्धो) अथवा अइध्य (सोना अगर
इषानो सिद्धो), दीनार वगेरे अलङ्कारसुवर्णम्, शृङ्गीकनकम्, आयु-
धम्, अ ३-अलङ्कार भाटेतुं सोतुं. ॥१०४६॥ वनगोलकः(पु.न)

रजतं च सुवर्णं च, संश्लिष्टे वनगोलकम् ।

पित्तलाऽऽरेऽथाऽऽरकूटः, कपिलोहं सुवर्णकम् ॥ १०४७ ॥

रिरी रीरी च रीतिश्च, पीतलोहं सुलोहकम् ।

ब्राह्मी तु राक्षी कपिला, ब्रह्मरीतिर्महेश्वरी ॥ १०४८ ॥

कांस्ये विद्युत्प्रियं घोषः, प्रकाशं वज्रशुल्बजम् ।

घण्टाशब्दमसुराहं, रवणं लोहजं मलम् ॥ १०४९ ॥

सौराष्ट्रके पञ्चलोहं, वर्तलोहं तु वर्तकम् ।

पारदः पारतः सूतो, हरवीजं रसञ्चलः ॥ १०५० ॥

स्रोतुं अने इपाथी मिश्र धातु. पित्तला (पु. श्री. न.), आरः (पु. न.) अये २-पित्तल विशेष आरकूट (पु. न.), कपिलोहम्, सुवर्णकम्, ॥१०४७॥, रिरी, रीरी, रीतिः-‘रीती’, पीतलोहम्, सुलोहम्-सुलोहकम् अये ८-पित्तल. ब्राह्मी, राक्षी, कपिला, ब्रह्मरीतिः (श्री.), महेश्वरी अये ५-अयेकं ज्ञातुं पित्तल ॥१०४८॥ कांस्यम्, विद्युत्प्रियम्, घोषः, प्रकाशम्, वज्र-शुल्बजम्, घण्टाशब्दम्, असुराहम् (कंसम्), रवणम्, लोहजम्, मलम् अये १०-अंसु ॥ १०४९ ॥ सौराष्ट्रकम्, पञ्चलोहम् अये २-पांय धातु (ताप्, पित्तल, कलध, सीसु, दोढु), वर्तलोहम्, वर्तकम्, अये २-अयेकं ज्ञातुं दोढु. पारदः (पु. न.), पारतः, सूतः, हरवीजम्, रसः, चलः, [चपलः शि० ६१] अये ६-पारो. ॥१०५०॥ अञ्जकम्, स्वच्छपत्रम्, खम् (गगनम्-गगनवायकं शण्ड),

अ^१म्रकं स्वच्छपत्रं खमेवा^२ख्यं गिरिजामले^३ ।

स्रोतोऽ^४ञ्जनं तु कोपोतं, सौवीरं कृष्णायामुने^५ ॥ १०५१ ॥

अथ तु^१त्थं शिखिग्रीवं, तु^२त्थाञ्जन-मयूरके^३ ।

मूषातु^४त्थं कांस्यनीलं, हेमतारं वि^५तुन्नकम् ॥ १०५२ ॥

स्यात् तु^१ कर्परिकातु^२त्थममृतासङ्गमञ्जनम् ।

रसगर्भे ता^३र्क्ष्यशैलं, तु^४त्थे दा^५त्रीरसोद्भवम् ॥ १०५३ ॥

पुष्पाञ्जनं रीतिपुष्पं, पौष्पकं पुष्पकेतु च^१ ।

माक्षिकं तु^२ कदम्बः स्यात्, चक्रनामा^३ऽजनामकः^४ ॥ १०५४ ॥

मेघम् (अ^१नुदम्--मेघवायुके शब्दे), गिरिजामलम्, (-गिरिजम्, अमलम्) अ^२ये ५-अभरण. स्रोतोञ्जनम्, कोपोतम्, सौवीरम्, कृष्णम्, यामुनम् अ^३ये ५-सुरभे. ॥ १०५१ ॥ तु^४त्थम्, शिखिग्रीवम्, तु^५त्थाञ्जनम्, मयूरकम्, अ^६ये ४-भोरथुथु मूषातु^७त्थम्, कांस्यनीलम्, हेमतारम्, वि^८तुन्नकम् अ^९ये ४-अ^{१०}के जतनुं भोरथुथु, नील अ^{११}ञ्जना ॥ १०५२ ॥ कर्परिकातु^{१२}त्थम्, अमृतासङ्गम्, अञ्जनम् अ^{१३}ये ३-आपरीडं, अ^{१४}के जतनुं भोरथुथु. रसगर्भम्, तार्क्ष्यशैलम् [रसजातम्, रसाग्रम् शि० ८२] अ^{१५}ये २-रसाञ्जन, रसवती-द्वारे कुलद्वरेणा क्वाथतुं (समलागे भक्षरीतुं हृद्य नांभी) जनावेतुं. ॥ १०५३ ॥ पुष्पाञ्जनम्, रीतिपुष्पम्, पौष्पकम्, पुष्पकेतु (न.) अ^{१६}ये ४-कुसुमाञ्जन-१. कुलमांथी जनावेत. अ^{१७}ञ्जन २-आपरिया कुल माक्षिकम्, कदम्बः, चक्रनामा, 'अन्' (पु.) अजनामकः [वैष्णवः शि० ८२] अ^{१८}ये ४-माक्षिके धातु-स्वर्णं माक्षिके के रौप्यमाक्षिक. ॥ १०५४ ॥ ताप्यः, नदीजः, कामारिः

ताप्यो नदीजः कामारिस्तारारिविटमाक्षिकः ।
 सौराष्ट्री पार्वती काक्षी, कालिका पर्यटी सती ॥१०५५॥
 आढकी तुवरी कंसोद्धवा काक्षी मृदाह्वया ।
 कासीसं धातुकासीसं, खेचरं धातुशेखरम् ॥ १०५६ ॥
 द्वितीयं पुष्पकासीसं, कंसकं नयनौषधम् ।
 गन्धाश्मा शुल्ब-पामा-कुष्ठारिर्गन्धिकगन्धकौ ॥ १०५७ ॥
 सौगन्धिकः शुक्पुच्छो, हरितालं तु पिञ्जरम् ।
 विडालकं विस्रगन्धि, खर्जूरं वंशपत्रकम् ॥ १०५८ ॥

(पु.), तारारिः (पु.), विटमाक्षिकः अे ५-१ ढीराक्षी. २ माक्षिक
 धातु. सौराष्ट्री, पार्वती, काक्षी, कालिका, पर्यटी, सती ॥१०५५॥
 आढकी, तुवरी, कंसोद्धवा, काच्छी, मृदाह्वया-मृद् (मृत्तिका,
 मृत्सना, मृत्सा) अे ११-सौराष्ट्रदेशनी भाटी, इटकडी. कासीसम्,
 धातुकासीसम्, खेचरम्, धातुशेखरम् अे ४-राती ढीराक्षी.
 ॥१०५६॥ पुष्पकासीसम्, कंसकम्, नयनौषधम् अे ३-अेक जतनी
 ढीराक्षी गन्धाश्मा 'अन्' (पु.), शुल्वारिः (पु), पामारिः (पु.),
 कुष्ठारिः (पु), गन्धिकः, गन्धकः ॥१०५७॥, सौगन्धिकः, शुक्पुच्छ.
 अे ८-गन्धक हरितालम्, पिञ्जरम्, विडालकम्, विस्रगन्धि (न.),
 खर्जूरम्, वंशपत्रकम् ॥१०५८॥, आलम्, पीतनम्, तालम्, गो-

आलपीतनतालानि, गोदन्तं नटमण्डनम् ।

वक्रारिर्लोमहन्त्राय, मनोगुप्ता मनःशिला ॥ १०५९ ॥

करवीरा नागसाता, रोचनी रसनेत्रिका ।

नेपाली कुन्दी गोला, मनोदा नागजिहिका ॥ १०६० ॥

सिन्दूरं नागजं नागरक्तं शृङ्गारभूषणम् ।

चीनपिष्टं हंसपादकुम्बिन्दे तु हिङ्गुलः ॥ १०६१ ॥

शिलाजतु स्याद् गिरिजमर्थ्यं गैरेयमञ्जम् ।

धारः काचः कुलाली तु, स्यात् चक्षुष्या कुलन्तिका ॥ १०६२ ॥

दन्तम्, नटमण्डनम्, वक्रारिः (पु.), लोमहृद् (पु.), [गोपितम्

[शि० ६२] अ १३-हस्ताल मनोगुप्ता, मनःशिला ॥ १०५९ ॥,

करवीरा, नागसाता 'तु' (स्त्री.), रोचनी (स्त्री.), रसनेत्रिका.

नेपाली, कुन्दी, गोला, मनोदा. नागजिहिका, (शिला, नेपाली

[शि० ६३] अ ११-मणुषीव धातु. ॥ १०६० ॥ सिन्दूरम्, नागजम्,

नागरक्तम्, शृङ्गारभूषणम्, चीनपिष्टम् (शृङ्गारम् [शि० ६३]

अ ५-सिन्दूर हंसपादः, कुम्बिन्दम्, हिङ्गुलः (पु. न.) [हिङ्गुलः

[शि० ६३] अ ३-हिङ्गुली ॥ १०६१ ॥ शिलाजतु (न.), गिरिजम्,

अर्थ्यम्, गैरेयम्, अञ्जम् अ ५-शिलाजतु. धारः, काचः अ

२-अचलवणु-भङ्गीधार. कुलाली, चक्षुष्या, कुलन्तिका (दक्ष-

प्रसादा) अ ३-यामेड, अणो सुरभो. ॥ १०६२ ॥ बोलः, गन्धरसः,

बो^१लो गन्ध^२रसः प्रा^३णः, पि^४ण्डो गो^५परसः शशः^६ ।

रत्नं^१ वसु^२ मणिस्तत्र^३, वैदूर्यं^४ वालवायजम्^५ ॥ १०६३ ॥

मरकतं^१ त्वग्भगम्^२, गा^३रुत्मतं^४ हरिन्मणिः^५ ।

पद्मरागो^१ लोहितकलक्ष्मीपुष्पा^२रुणोपलाः^३ ॥ १०६४ ॥

नीलमणिस्त्रि^१वन्दनीलः^२, सूचीमुखं^३ तु हीरकः^४ ।

वरा^१रकं रत्नमुख्यं^२, वज्रपयोयनाम^३ च ॥ १०६५ ॥

विराटजो^१ राजपट्टो^२, राजवर्त्तो^३ऽथ विद्रुमः^४ ।

रक्ताङ्गो^१ रक्तकन्दश्च^२, प्रवालं^३ हेमकन्दलः^४ ॥ १०६६ ॥

प्राणः, पिण्डः, गोपरसः, शशः [गोपः, रसः शि० ६४] ये
६-हीराणोऽण. रत्नम्, वसु (न.), मणिः (पु स्त्री) [माणिक्यम्
शि० ६४] ये ३-रत्न. (हीरकम्, मौक्तिकम्, स्वर्णम्, रजतम्,
चन्दनम्, शङ्खः, चर्म, वस्त्रम् ये ८-रत्ननी जतिभ्यो छे.) वैदूर्यम्,
वालवायजम् ये २-वैदूर्यं रत्न. ॥ १०६३ ॥ मरकतम्, अश्मभगम्,
गारुत्मतम्, हरिन्मणिः (पु स्त्री) (अश्मयोनिः) ये ४-मरकतमणिः,
पद्मा, दीप्ता मणिः पद्मरागः (पु. न.), लोहितकः, लक्ष्मीपुष्पम्,
अरुणोपलः [शोणरत्नम् शि० ६४] ये ५-पद्मराग मणिः, भाण्डुलः
॥ १०६४ ॥ नीलमणिः (पु स्त्री.), इन्द्रनीलः (पु. न.) [महानीलम्
शि० ६५] ये २-नीलमणिः, सूचीमुखम्, हीरकः (पु. न.), वरा-
रकम्, रत्नमुख्यम्, वज्रम् (दन्तोऽलिः वजरे वज्रवायकं शब्दो)
ये ५-हीरा. ॥ १०६५ ॥ विराटजः, राजपट्टः, राजवर्त्तः [वैराटः
शि० ६४] ये ३-विराट देशभां उत्पन्नं यथेव हीरा विद्रुमः,
रक्ताङ्गः, रक्तकन्दः, प्रवालम् (पु. न.), हेमकन्दलः, ये ५-पर-
वाला ॥ १०६६ ॥ सूर्यकान्तः, सूर्यमणिः, सूर्याश्मा 'अन' (पु.),

સૂર્યકાન્તઃ સૂર્યમણિઃ, સૂર્યાશ્મા દહનોપલઃ ।

ચન્દ્રકાન્તઃ ચન્દ્રમણિઃ ચન્દ્રોપલઃ સઃ ॥ ૧૦૬૭ ॥

ક્ષીરતૈલસ્ફટિકામ્યામન્યૌ સ્વસ્ફટિકાવિમો ।

શુક્તિજં મૌત્તિકં મુક્તા, મુક્તાફલં રસોદ્ભવમ્ ॥ ૧૦૬૮ ॥

સમાપ્તોઽયં પૃથ્વીકાયઃ ॥

અથાપ્કાયનામાનિ—

નીરં વારિ જલં દકં કમુદકં પાનીયમમ્મઃ કુર્ગં,

તૌયં જીવનજીવનીયસલિલાર્ણીસ્યમ્બુ વાઃ સંવરમ્ ।

દહનોપલઃ એ ૪—સૂર્યકાન્ત મણિ. ચન્દ્રકાન્તઃ, ચન્દ્રમણિઃ, ચાન્દ્રઃ, ચન્દ્રોપલઃ એ ૪—ચન્દ્રકાન્ત મણિ ॥૧૦૬૭॥ ક્ષીરસ્ફટિકઃ—ક્ષીરના જેવું ધવલ સ્ફટિકરત્ન. તૈલસ્ફટિકઃ—તેલના વર્ણ જેવું સ્ફટિકરત્ન. સ્વસ્ફટિકૌ—આકાશસ્ફટિકૌ—સૂર્યકાન્ત અને ચન્દ્રકાન્ત મણિ તે આકાશસ્ફટિક કહેવાય છે અને તે ક્ષીરસ્ફટિક તથા તૈલસ્ફટિકથી બુદ્ધ છે. શુક્તિજમ્, મૌત્તિકમ્, મુક્તાફલમ્, રસોદ્ભવમ્ એ ૫—છીપ વગેરેથી ઉત્પન્ન થનારાં મોતી. હરિતમરતક—દન્તૌ તુ, દંષ્ટ્રા શુનવરાહયોઃ । મેઘો મુજક્રમો વેણુર્મરયો મૌત્તિકયોનય ॥ અર્થ—હાથીના મસ્તક તથા દાંત, શુન અને સૂઅરની દાઢા, મેઘ, સર્પ, વાંસ, અને મત્સ્ય—આમા મોતીઓની ઉત્પત્તિ થાય છે. ॥૧૦૬૮॥

॥ इति पृथ्वीकायः समाप्तः ॥

અથાપ્કાયનામાનિ

નીરમ્, નારમ્, વારિ (ન.), 'વારમ્' જલમ્, દકમ્, કમ્,

^{१८}क्षीरं ^{१९}पुष्करमेघपुष्पकमलान्यापः ^{२०}पयःपाथसी,
^{२१}कीलालं ^{२२}भुवनं ^{२३}वनं ^{२४}धनरसो ^{२५}यादोनिवासोऽमृतम् ॥ १०६९ ॥
^{२६}कुलीनसं ^{२७}कवन्धं ^{२८}च, ^{२९}प्राणदं ^{३०}सर्वतोमुखम् ।
^१अस्थाघाऽस्थागमस्तधिमगार्धं ^२चाऽतलस्पृशि ॥ १०७० ॥
^३निम्नं ^४गभीरं ^५गम्भीरमुत्तानं ^६तद्विवक्षणम् ।
^७अच्छं ^८प्रसन्नोऽनच्छं ^९स्यादाविलं ^{१०}कलुषं ^{११}च तत् ॥ १०७१ ॥

उदकम्, पानीयम्, अम्भः 'स्', (न.), कुशम्, तीयम्, जीवनम्, जीवनीयम्, सलिलम्, अर्णः 'स्', (न.), अम्बु (न.), वाः, 'रू' (स्त्री.), संवरम्—'शम्बरम्, शंवरम्' क्षीरम्, पुष्करम्, मेघपुष्पम्, कमलम्, आपः 'अप्' (स्त्री. ञ), पयः 'स्' (न.), पाथः 'स्' (न.), कीलालम्, भुवनम्, वनम्, धनरसः (पु. न.), यादो-निवासः, अमृतम्, ॥१०६९॥, कुलीनसम्, कवन्धम्, 'कमन्धम्' प्राणदम्, सर्वतोमुखम्, [दिव्यम्, इरा, सेव्यम्, कृपीटम्, धृतम्, अङ्कुरम्, ॥१०६४॥, विषम्, पिप्पलम्, पातालम्, नलिनम्, कम्बलम्, पावनम्, षडसम्, ऐ १३—, पल्लूरम्, घौणु पाण्णी. ॥१०६५॥ किट्टिमम्—अति क्षारवाणुं पाण्णी शालूकम्—काद्वना गंधवाणुं पाण्णी अन्धम्—मेदवाणुं पाण्णी. फाचिमम्—काय जेवुं अतिस्वच्छ पाण्णी. शे० १०६४—१०६६ कम्, अन्धम् शि० ६५.] ऐ ३४—पाण्णी, ७७. अस्थाघम्, अस्थागम्, अस्ताघम्, अगाघम्, अतलस्पृक् 'श' ऐ ५ (त्र.)—अत्यत ठाडु ॥१०७०॥ निम्नम्, गभीरम्, गम्भीरम्, ऐ ३७ गंभीर ठाडु (अस्थाघ वगेरे शब्दो ऐकार्थं वाच्यं पणु छे) उत्तानम्—गंभीरथी ठाडु, छीछरुं. अच्छम्, प्रसन्नम् ऐ २—निर्भण. अनच्छम्, आविलम्, कलुषम् ऐ ३—मलिन, मेलुं. ॥१०७१॥

અવશ્યાયસ્તુ તુહિનં ગ્રાલેય મિત્તિકા હિમમ્ ।

સ્વાદ્ નીહારસ્તુપારશ્ચ હિમાની નુ મહદ્દિમમ્ ॥ ૧૦૭૨ ॥

પારાવારઃ સાંભગોઽવારપારો-

ઽકૃપારોદ્યવર્ણશ વીચિમાલી ।

યાદઃ-સ્રોતો-ગા-તેદી-શઃ સસ્વાન્ ।

સિન્ધુદન્વન્તો મિત્ત્રુઃ સમુદ્રઃ ॥ ૧૦૭૩ ॥

આકરો મકરાદ્ રત્નાજ્જલાદ્ નિધિ-વિ રાગયઃ ।

દીપાન્તરા અસદ્વ્યામ્ને, સપ્તવેતિ તુ લૌકિકાઃ ॥૧૦૭૪॥

અવશ્યાયઃ, તુહિનમ્, ગ્રાલેયમ, મિત્તિકા-‘મિત્તિકા’ હિમમ્ (પુ. ન.),
નીહારઃ (પુ ન.), તુપારઃ (પુ. ન.) ધૃમિકા, ધૃમમદ્વિપી, ધમરી
એ ૩-શિ૦ ૬૫] એ ૭-હિમ, આક્રા હિમાની-હિમસન્નતિઃ એ-
હિમનો સમૂહ ॥૧૦૭૨॥ પારાવારઃ, સાંભગઃ, અવારપારઃ, અકૃ-
પારઃ, ઉદયિઃ (પુ). અર્ણવઃ, વીચિમાલી ‘દ્વર’ (પુ), યાદૈશઃ-
યાદઃપતિઃ, સ્રોતૈશઃ, ગારીશઃ, નદીશઃ, સસ્વાન્ ‘વત્’ (પુ.),
સિન્ધુઃ (પુ કી), ઉદન્વાન્ ‘વત્’ (પુ), મિત્રુઃ, સમુદ્રઃ ॥૧૦૭૩॥
મકરાકરઃ, રત્નાકર-રત્નરાશિઃ, જલનિધિ. (પુ.), જલધિઃ (પુ.),
જલરાશિઃ (પુ.) (વારિનિધિઃ, વારિધિઃ, વારિરાશિઃ વગેરે [મહા
કણ્ઠ, દાર્દ, ધરણીપ્લવઃ, મહીપ્રાવારઃ, ઉર્વજઃ, તિમિકોશઃ, મહા-
શયઃ, એ ૭ શે૦ ૧૬૭, અકૃવારઃ, મકરાલયઃ શિ૦ ૬૬] એ ૨૧-
સમુદ્ર. જેમા વ-એ વચ્ચે દીપો રહેલા છે એવા સમુદ્રો અમંખ્યાત
છે મિથ્યાદષ્ટિ દોડો સાત જ માને છે. ॥૧૦૭૪॥ મીઠું, દૂધ, દહીં,

લવણ^૧ક્ષીર^૨દધ્યા^૩જ્યસુર^૪ેશુ^૫સ્વા^૬દુવારયઃ^૭ ।

તરજ્ઞે^૧ મંજ્ઞવી^૨ચ્યુર^૩ુત્કલિકા^૪ મહતિ ત્વિહ ॥ ૧૦૭૫ ॥

લહર્યુ^૧લ્લોલ^૨કલ્લોલા^૩, આવર્તઃ^૪ પયસાં^૫ ઔષઃ^૬ ।

તાલૂરો^૧ વોલકશ્ચાસો^૨, વેલા^૩ સ્યાદ્ વૃદ્ધિરમ્મસઃ^૪ ॥ ૧૦૭૬ ॥

હિંડીરો^૧ઽઅધિકફઃ^૨ ફેનો^૩, બુદ્બુદ^૪સ્થાસકો^૫ સમૌ^૬ ।

મર્યાદા^૧ કૂલમૂઃ^૨ કૂલં^૩, પ્રપાતઃ^૪ કચ્છરો^૫ઘસી ॥ ૧૦૭૭ ॥

ધી, મદિરા, ઇશુરસ અને સ્વાદિષ્ટ પાણીવાળા સાત સમુદ્રના અનુક્રમે નામ-૧ લવણવારિઃ-લવણોદ. એ ૨-લવણસમુદ્ર ૨ ક્ષીરવારિઃ-ક્ષીરોદઃ એ ૨-ક્ષીરસમુદ્ર ૩ દધિવારિઃ-દધ્યુદઃ એ ૨-દધિસમુદ્ર. ૪ આજ્યવારિઃ-આજ્યોદઃ એ ૨-ઘૃતસમુદ્ર. ૫ સુરાવારિઃ-સુરોદઃ એ ૨ સુરા (દારુ) સમુદ્ર ૬ હશુવારિઃ-હશૂદઃ એ ૨-ઇશુ સમુદ્ર. ૭ સ્વાદુવારિઃ-સ્વાદૂદઃ એ ૨-સ્વાદુજળવાળો સમુદ્ર. બીજે ઠેકાણે સાત સમુદ્રના નામો આ પ્રમાણે છે-૧ લાવણ, ૨ રસમય, ૩ સુરોદક, ૪ સાર્પિષઃ, ૫ દધિજલઃ, ૬ પયપયાઃ 'સ' (પુ) ૭ સ્વાદુવારિઃ. તરજ્ઞઃ, મંજ્ઞઃ, વીચિઃ (સી), ઝર્મિઃ (પુ. સી.), ઉત્કલિકા એ ૫-પાણીના મોજાં, છોળો-લહરો ॥૧૦૭૫॥ લહરી, ઉલ્લોલઃ, કલ્લોલઃ એ ૩-પાણીના મોટા તરંગો, પાણીના મોટા મોજા આવર્તઃ, તાલૂરઃ, વોલકઃ એ ૩-પાણીની ભમરી, પાણીનું ચકાકારે ભમવું. વેલા-પાણીની વૃદ્ધિ, ભરતી ॥૧૦૭૬॥ હિંડીરઃ, અધિકફઃ, ફેનઃ, (સાગરમલ), 'હિંડીરઃ, હિંડિરઃ' એ ૩-સમુદ્રદેશુ. બુદ્બુદઃ-જલસ્ફોટઃ, સ્થાસકઃ એ ૨-પાણીનો પરપોટો. મર્યાદા, કૂલમૂઃ-એ ૨-સમુદ્ર કાંઠાની ભૂમિ-કિનારો. કૂલમ્, પ્રપાત, કચ્છઃ, રોઘઃ 'સ'(ન) ॥૧૦૭૭॥, તટમ્ (ત્રિ.), તીરમ્, પ્રતીરમ્ એ ૭-કાંઠો

तटं^५ तीरं^६ प्रतीरं^७ च, पुलिनं^८ तज्जलोज्झितम् ।

सैकतं^९ चाऽन्तरीपं^{१०} तु, द्वीपमन्तर्जले तटम्^{११} ॥ १०७८ ॥

तत्परं^{१२} पारमवारं^{१३}, त्वर्वाक्^{१४} पात्रं^{१५} तदन्तरम्^{१६} ।

नदी^{१७} हिरण्यवर्णा^{१८} स्याद्, रोधोवक्रा^{१९} तरङ्गिणी^{२०} ॥ १०७९ ॥

सिन्धुः^{२१} शैवलिनी^{२२} वह्ना^{२३} च हृदिनी^{२४} स्रोतस्विनी^{२५} निम्नगा,^{२६}

स्रोतो निर्झरिणी^{२७} सरिच्च^{२८} तटिनी^{२९} कूलङ्कषा^{३०} वाहिनी^{३१} ।

कर्षू^{३२} द्वीपवती^{३३} समुद्रदयिता^{३४} धुन्यो^{३५} स्रवन्तीसर-

स्वत्यो^{३६} पर्वतजाऽऽपगा^{३७} जलधिगा^{३८} कुल्या^{३९} च जम्वालिनी^{४०} ॥ १०८० ॥

तीर, किनारो पुलिनम् (पु न), सैकतम् अ २-१ पाष्ठी जितरी
गया पल्ली डोरी पडेली जभीन, २ रेताण जभीन. अन्तरीपम्, द्वीपम्
(पु न) पाष्ठीनी वयभांनो जेट, द्वीप ॥ १०७८ ॥ पारम्-सामेनो
किनारो, सामो डोढो, अवारम् (पु न.) आ तीर, आ तरङ्गनो डोढो.
पात्रम् (त्रि) ञंने किनारानी वच्येनो जलपट. नदी, हिरण्यवर्णा,
रोधोवक्रा, तरङ्गिणी ॥ १०७९ ॥, सिन्धुः (पु श्री.) शैवलिनो, वह्ना,
हृदिनी, स्रोतस्विनी, 'स्रोतस्वती', निम्नगा, स्रोतः 'स्र (न),
निर्झरिणी, सरिच् (श्री.), तटिनी, कूलङ्कषा, वाहिनी, कर्षूः (श्री.),
द्वीपवती, समुद्रदयिता धुनी-धुनिः, स्रवन्ती, सरस्वती. पर्वतजा,
आपगा, जलधिगा, कुल्या, जम्वालिनी [हृदिनी शि० ६६] अ
२७ नदी. ॥ १०८० ॥ गङ्गा, त्रिपथगा-त्रिमार्गगा, भागीरथी, त्रिदश-

गङ्गा त्रिपथगा भागीरथी त्रिदशदीर्घिका ।

त्रिस्रोता जाह्नवी मन्दाकिनी भीष्मकुमारसूः ॥ १०८१ ॥

सरिद्धरा विष्णुपदी, सिद्ध-स्व-स्वर्गि-खापगा ।

ऋषिकुल्या हैमवती, स्वर्वापी हरशेखरा ॥ १०८२ ॥

यमुना यमभगिनी कालिन्दी सूर्यजा यमी ।

रेवेन्दुजा पूर्वगङ्गा, नर्मदा मेकलाद्रिजा ॥ १०८३ ॥

गोदा गोदावरी तापी, तपनी तपनात्मजा ।

शुतुद्रिस्तु शतद्रुः स्यात् कावेरी त्वर्द्धजाह्वी ॥ १०८४ ॥

दीर्घिका, त्रिस्रोताः 'असू' (स्त्री.), जाह्नवी, मन्दाकिनी, भीष्मसूः (स्त्री.), कुमारसूः ॥१०८१॥, सरिद्धरा, विष्णुपदी, सिद्धापगा, रवरापगा, स्वर्ग्यापगा, खापगा, ऋषिकुल्या, हैमवती, स्वर्वापी, हरशेखरा, [जह्नुकन्या शि० ८६] ये १६-गङ्गा नदी. ॥१०८२॥ यमुना, यमभगिनी, कालिन्दी, सूर्यजा, यमी, (कलिन्दतनया), [कलिन्दपुत्री (शि० ८७)] ये ५-यमुना नदी रेवा, इन्दुजा, पूर्व-गङ्गा, नर्मदा, मेकलाद्रिजा-मेखलाद्रिजा [मेकलकन्या-मेकलकन्यका शि० ८७] ये ५-नर्मदा नदी. ॥१०८३॥ गोदा, गोदावरी ये २-गोदावरी नदी. तापी, तपनी, तपनात्मजा ये ३-तापी नदी. शुतुद्रिः (स्त्री.), शतद्रुः (स्त्री) ये २-सतलज नदी कावेरी, अर्धजाह्वी ये २-कावेरी नदी. ॥१०८४॥ कर्तोया, सदानीरा ये २-पार्वतीना

કરતોયા સદાનીરા, ચન્દ્રમાગા તુ ચન્દ્રકા ।
 વાસિષ્ઠી ગૌમતી તુલ્યે, બ્રહ્મપુત્રી સરસ્વતી ॥ ૧૦૮૫ ॥
 વિપાદ વિપાશાઽઽર્જુની તુ વાહુદા સૈતવાહિની ।
 વૈતરણી નરકસ્થા, સ્રોતોઽમ્મઃસરણં સ્વતઃ ॥ ૧૦૮૬ ॥
 પ્રવાહઃ પુનરોવઃ સ્યાદ્, વેણી ધારા રયશ્ચ સઃ ।
 વદસ્તીર્થોઽવતારેઽમ્બુવૃદ્ધો પૂરઃ પ્લવોઽપિ ચ ॥ ૧૦૮૭ ॥

વિવાહુમા કન્યાદાનના જલથી કે મહાદેવના હાથમાથી ઉત્પન્ન થયેલી
 એક નદી. (આ નદી બંગાળમાં છે) ચન્દ્રમાગા, ચન્દ્રકા [ચાન્દ્ર-
 માગા શિ૦ ૯૭] એ ૨-ચન્દ્રભાગા નદી વાસિષ્ઠી, ગૌમતી [ગૌતમી
 શિ૦ ૯૭] એ ૨-ગૌમતી નદી બ્રહ્મપુત્રી, સરસ્વતી એ ૨-સરસ્વતી
 નદી. ॥૧૦૮૫॥ વિપાદ 'ઝ' (ઝી), વિપાશા એ ૨-ખિયાસ નદી,
 વિપાશા નદી આર્જુની, વાહુદા, સૈતવાહિની એ ૩-બાહુદા નદી.
 વૈતરણી, નરકસ્થા એ ૨ વૈતરણી નદી. [મુરન્દલા, મુરલા એ ૨-
 મુરલા નદી. સુરવેલા, સુનન્દિની એ ૨-સુરવેલા નદી. ચર્મખવતો,
 રન્તિનદી એ ૨-ચર્મખવતી નદી સમ્મેદઃ, સિન્ધુસક્કમઃ એ ૨-નદીનો
 સંગમ. શે૦ ૧૬૮] સ્રોતઃ 'સ્' (ન.) એ સ્વાભાવિક જળનો પ્રવાહ.
 ॥૧૦૮૬॥ પ્રવાહઃ, ઓધઃ, વેણી, ધારા, રયઃ એ ૫-પ્રવાહ. ધદ્ઃ,
 તીર્થઃ (પુ. ન), અવતારઃ એ ૩-તીર્થ, ઘાટ, પાણીનો આરો.
 અમ્બુવૃદ્ધિઃ, પૂરઃ, પ્લવઃ (ઝી) એ ૩-જલની વૃદ્ધિ ॥૧૦૮૭॥ પુટમેદાઃ

पुटभेदास्तु वक्राणि, अमास्तु जलनिर्गमाः ।

परीवाहा जलोच्छ्वासाः, कूपकास्तु विदारकाः ॥ १०८८ ॥

प्रणाली जलमार्गेऽथ, पानं कुल्या च सारणिः ।

सिकता वालुका विन्दौ, पृषत्पृषतविमृषः ॥ १०८९ ॥

जम्बालचिकिलौ पङ्कः, कर्दमश्च निषधरः ।

शादो हिरण्यवाहुस्तु शोणो नदी पुनर्वहः ॥ १०९० ॥

(पु. अ.), वक्राणि (न. अ.) [चक्राणि (न. अ.) शि० ८८] अ० २-
१ नदीनो वणाक, २ जलानु अकाकारे इरवुं, वमण अमाः (पु. अ.),
जलनिर्गमाः (पु. अ.) अ० २-१ पाष्णिने नीकणवानो रस्तो, २ अकाकारे
जलानुं नीये जवु परीवाहाः-परिवाहा (पु. अ.), जलोच्छ्वासाः
(पु. अ.) अ० २-वधी गयेला पाष्णिने नीकणवाना मार्गे कूपकाः,
विदारकाः अ०-२ सुकायेली नदी वगेरेभा पाष्णि काढवा भाटे करता
भाडा-वडेणाओ ॥१०८८॥ प्रणाली (त्रि.), जलमार्गः अ० २-पाष्णि
जवानी परनाण-पाष्णि नीकलवाने भाटे कराती भकरमुअ वगेरेनी
आकृतिओ. पानम्, कुल्या, सारणिः-सारणी (स्त्री.), [नीका, शे० १६६]
३-पाष्णिनी भाध-नीक सिकताः (स्त्री. अ.), वालुकाः (स्त्री. अ.),
अ० २-रेती. विन्दुः (पु.), पृषत् (न.), पृषतः, विमृद् 'वृ' (स्त्री.),
अ० ४-जलानिहु ॥१०८९॥ जम्बालः (पु. न.), चिकिलः, पङ्कः (पु.
न.), कर्दमः, निषधरः, शादः (विस्फल्ल सं० दे०), [चिक्खल्लः
शि० ८८] अ० ६-काढव हिरण्यवाहुः - 'हिरण्यवाहः'
शोणः अ० २-द्रुविशेष, शोणु नदी नदः, वहः ॥१०९०॥

મિધ ઉદ્ધ્યઃ સરસ્વાંશ્વઃ, દ્રહોઽગાધજલો હ્રદઃ ।

કૂપઃ સ્યાદુદપાનોઽન્ધુઃ પ્રહિન્નેમી તુ તત્ત્રિકા ॥ ૧૦૯૧ ॥

નાન્દીમુખો નાન્દીપટો, વીનાહો મુખવન્વને ।

આહાવસ્તુ નિપાનં સ્યાદુપકૂપેઽયં દીર્ઘિકા ॥ ૧૦૯૨ ॥

વાપી સ્યાત્ શુદ્રકૂપે તુ, ચુરી ચુળ્લી ચ ચૂતકઃ ।

ઉદ્ઘાટકં ઘટીયન્ત્રં, પાદાવર્તોઽરઘટ્ટકઃ ॥ ૧૦૯૩ ॥

અસ્તાતં તુ દેવસ્તાતં, પુન્કરિણ્યાં તુ સ્વાતકમ્ ।

પદ્માકરસ્તડાંગઃ સ્યાત્, કાસીરઃ સરસી સરઃ ॥ ૧૦૯૪ ॥

મિધઃ, ઉદ્ધ્યઃ, સરસ્વાન્ 'વત્' (પુ.) એ ૫-મોટી નદી, નદ, દ્રહઃ દ્રહઃ, અગાધજલઃ, હ્રદઃ, એ ૩-ઊંડો દ્રહ. કૂપઃ (પુ. સ્ત્રી), ઉદપાન (પુ ન), અન્ધુ (પુ), પ્રહિઃ (પુ.) એ ૪-કૂવો. નેમી- 'નેમિઃ' (સ્ત્રી), ત્રિકા એ ૨-પાણી કાઢવા માટે કૂવા ઉપર જે લાકડાનું ચોકડું ઊભુ કરે છે તે, ગરગડી ॥૧૦૯૧॥ નાન્દીમુખઃ, નાન્દીપટઃ, વીનાહઃ- 'વિનાહઃ' (પુ ન) એ ૩-કૂવાના મુખનું ઈંટોવડે ચણેલું લંકણ. આહાવઃ, નિપાનમ્ (પુ. ન.), ઉપકૂપઃ એ ૩-હવાડો, કૂવાની પાસે ઢોરને પાણી પીવા માટેનું સ્થાન દીર્ઘિકા ॥૧૦૯૨॥ વાપી-વાપિઃ (સ્ત્રી.) એ ૨-વાવડી શુદ્રકૂપઃ, ચુરી, ચુળ્લી, ચૂતકઃ એ ૪-નાનો કૂવો ઉદ્ઘાટકમ્, ઘટીયન્ત્રમ્ [ઉદ્ઘાતનમ્, ઉદ્ઘાટનમ્ શિ૦ ૯૮] એ ૨ કૂવામાંથી પાણી ઊંચે ચઢાવવાનું ઘડાવાળું યન્ત્ર-રેંટ. પાદાવર્તઃ, અરઘટ્ટકઃ એ ૨-કૂવા-માંથી પાણી કાઢવા લાકડાનો બનાવેલ રેટ વિશેષ, અરઘટ્ટ. ॥૧૦૯૩॥ અસ્તાતમઃ, દેવસ્તાતમ્ એ ૨-ખોદા વિનાનો નાગ વગેરે કુદરતી કુડ, અધૃત્રિમ તળાવ પુન્કરિણી, સ્વાતકમ્, (તડાગિકા) એ

वेशन्तः^१ पल्लो^२ऽल्यं^३ तत्^४, परिखा^५ खेयखातिके^६ ।

स्यादालवालमावालमावापः^१ स्थानकं^४ च सः^१ ॥ १०९५ ॥

आधारस्त्वम्भसां^१ वन्धो^५, निर्झरस्तु^२ झरः^३ सरिः^३ ।

उत्सः^४ स्रवः^५ प्रस्रवणं^६, जलाधारा^१ जलाशयाः^१ ॥ १०९६ ॥

॥ समाप्तोऽयमप्रकायः ॥

अथ तेजस्कायमाह—

२-भोदेदी तलावडी पद्माकरः, तडागः (पु. न.), कासारः (पु. न.)
सरसी, सरः 'स्र' (न.) [तडाकः, तटाकः [शि० ६६] अये ५-तणाव.
॥१०८४॥ वेशन्तः, पल्लवः [तल्लः [शि० ६६] अये २-नानुं सरोवर.
परिखा, खेयम्, खातिका अये ३-भाष्. आलवालम् (पु. न.),
आवालम् (पु. न.), आवापः, स्थानकम् अये ४-क्याशे ॥१०८५॥
आधारः-भेतरमा छाटवा भाटे पाणी लरी मूकवा भाधेदो भंध.
निर्झरः (पु. न.), झर (पु. न.), सरिः (स्त्री), उत्सः, (पु. न.),
स्रवः, प्रस्रवणम् अये ६-अक्षु, अरो, नदी वगेरे जयाथी नीकणे छे ते
स्थान. जलाधाराः, जलाशयाः अये २-(पु. भ.), जलाशय, पाणीनी
जया. ॥१०८६॥

॥ इत्यप्रकायः समाप्तः ॥

अथ तेजस्कायनामानि—

^१वह्निर्वृ^२ह्जानु-^३हिरण्यरेतसौ,
^४धनञ्जयो हव्य^५हविर्^७हुताशनः
^६कृपीटयोनिर्द^८मुना विरोचना-

^{११}ऽऽशुशुक्षणी ^{१२}छागरथस्तनूनपात् ॥ १०९७ ॥

^{१४}कृशानु-^{१५}वैश्वानर-^{१६}वीतिहोत्राः,
^{१७}वृषाकपिः ^{१८}पावक-^{१९}चित्रमानू ।

^{२०}अपिप्त-^{२१}धूमध्वज-^{२२}कृष्णवर्त्मा-

^{२३}ऽर्चिष्मत-^{२४}शमीगर्म-^{२५}तमोघ्न-^{२६}शुक्राः ॥ १०९८ ॥

^{२७}शोचिक्लेशः ^{२८}शुचि-^{२९}हुतवहो-^{३०}उपवृथाः सप्तमन्त्र-

^{३१}ज्वालाजिह्वो ^{३२}ज्वलन-^{३३}शिखिनौ ^{३४}जायृधिर्जातवेदाः ।

वत्तिः (यु), वृह-जानु (यु), हिरण्यरेताः 'अस्' (यु), धन-
 अयः, हव्यशनः, 'हव्यमुग्' 'ज्' (यु). उविरशनः, हुताशनः, कृपी-
 टयोनिः (यु), दमुना 'अस्' (यु), विरोचनः, आशुशुक्षणीः,
 (यु), छागरथः, तनूनपात् (यु) ॥१०९७॥, कृशानुः (यु), वैश्वान-
 नरः, वीतिहोत्रः, वृषाकपिः (यु), पावकः, चित्रमानुः (यु),
 अपिप्तम, धूमध्वजः, कृष्णवर्त्मा 'अन्' (यु), अर्चिष्मान् 'मत्'
 (यु), शमीगर्मः, तमोघ्नः, शुक्रः ॥१०९८॥, शोचिक्लेश, शुचिः
 (यु), हुतवहः, उपवृथः सप्तजिह्वः, मन्त्रजिह्वः, ज्वालाजिह्वः, ज्व-

वर्हिः^{३८}शुष्मा^{३९}अनिल^{४०}सख^{४१}चसू^{४२} रोहिताश्व^{४३}अश्रयाशौ,
 वर्हिज्योतिर्दहन^{४४}बहुलौ^{४५} हव्यवाहो^{४६}अनलो^{४७}अग्निः^{४८} ॥ १०९९ ॥
 विभावसुः^{४९} सप्तो^{५०}दर्चिः^{५१}, स्वाहा^{५२}अग्नायी^{५३} प्रिया^{५४}अस्य^{५५} च^{५६} ।
 और्वः^{५७} संवर्त्तको^{५८}अग्निर्वाडवो^{५९} वडवामुखः^{६०} ॥ ११०० ॥
 दवो^{६१} दावो^{६२} वनवह्निर्मेधवह्निरिगादः^{६३} ।
 छागणस्तु^{६४} करीपाग्निः^{६५}, कुकूलस्तु^{६६} तुषानलः^{६७} ॥ ११०१ ॥

लनः, शिखी 'इन' (पु), जागृतिः (पु), जातवेदाः 'अस्' (पु.),
 वर्हिःशुष्मा 'अन्' (पु), अनिलसखः (पु.), वसुः (पु), रोहिताश्वः,
 अश्रयाशः, वर्हिज्योतिः 'ष' (पु.), दहनः, बहुलः, हव्यवाहः,
 अनलः, अग्निः (पु.) ॥१०९९॥, विभावसुः (पु.), सप्तार्चिः 'ष'
 (पु.), उदर्चि 'ष' (पु.), (वर्हिस्तकः), [वभिः, दीपः, समन्तमुक्
 'ज', पर्वरीकः, पविः, धासिः, पृथुः, घसुरिः, आशिरः, ॥११००॥,
 जुहुराणिः, पृदाकुः, कुषाकुः, हवनः, हविः 'ष', वृताचिः 'ष'
 नाचिकेतः, पृष्ठैः, वञ्चतिः, अञ्चतिः ॥११०१॥ भुजिः, भरथः, पीथः,
 स्वनिः, पवनवाहनः अये २४ शै० ११६६-११७१, आशयाशः, शुष्मा
 'अन्', वर्हिः'ष', वर्हिस्तथः, दमूनाः 'अस्' अये ५-शि० ६६] अये ५१-
 (अप्पित्त शण्ड विना सर्व पु.) अग्नि स्वाहा (स्त्री. अ), अग्नायी
 अये २-स्वाहा, अग्निनी प्रिया-स्त्री और्व'- 'ऊर्वः', संवर्त्तकः, अग्ध्यग्निः
 (पु.), वाडवः, वडवामुखः, वडवानलः, अये ५-वडवानल, सप्तु-
 द्रमा थतो अग्नि. ॥११००॥ दवः, दावः, वनवह्निः (पु) अये ३-
 दावानल मेधवह्निः (पु.), 'इरगादः', मेधज्योतिः 'ष' अये २-वीज-
 णीनो अग्नि. छागणः, करीपाग्निः अये २-छाणानो अग्नि, कुकूलः
 (पु न), तुषानलः अये २ इतरानो अग्नि, ॥११०१॥ सन्तापः,

सन्तापः संज्वरो वाष्प, ऊष्मा जिह्वाः स्युरर्चिषः ।

हेतिः कीला शिखा ज्वालाऽर्चिल्लवका महत्यसौ ॥ ११०२ ॥

स्फुलिङ्गोऽग्निकणोऽलातज्वालोऽलातमुल्मुकम् ।

धूमः स्याद् वायुवाहोऽग्निवाहो दहनकेतनम् ॥ ११०३ ॥

अम्भरसूः करमालश्च, स्तरीर्जीमूतवाहपि ।

तडिदैरावती विद्युच्चला शम्पाऽर्चिरप्रभा ॥ ११०४ ॥

संज्वरः अ २-अश्विउडे दाञ्जवाथी यती पीडा, अश्विउडे दाञ्जवाथी
आवेदो नवर-ताप. वाष्पः (पु. न.), ऊष्मा अन्' (पु.) अ २-
गरभी, हुंइ जिह्वाः (अ. य) अ २-अग्निनी लल हेतिः (अ.),
कीला (पु. अ.), शिखा, ज्वाला (पु. अ.), अर्चि 'ष' (अ. न.)
अ ४-अग्निनी नवाणा, ओण 'उलक्का अ २-मोटी नवाणा. ॥ ११०२ ॥
स्फुलिङ्गः (त्रि), अग्निकणः अ २-अग्निउल्लु, अग्निना तल्लुभा.
अलातज्वाला, उल्का अ २-नवाणा रडित अग्नि, तेनो नमूळ.
अलातम्, उल्मुकम् अ २-१ लोणाडियुं. २ अंगारो, ३ ओयलो.
धूम, वायुवाहः, अग्निवाहः, दहनकेतनम् ॥ ११०३ ॥, अम्भरसूः
(पु.), करमालः, स्तरीः (अ.), जीमूतवाही 'इन्' (पु.) अ ८-धूमाडो.
तडित् (अ.), ऐरावती, विद्युत् (अ.), चला, शम्पा-सम्पा, अर्चि-
रप्रभा ॥ ११०४ ॥, आकालिकी, शतहृदा, चञ्चला, चपला,

^७ आ^८काली^९ शत^{१०}हृदा, च^{११}ञ्चला च^{१२}पलाऽशनिः ।

^{१३} सौ^{१४}दामनी क्ष^{१५}णिका च, ह्रा^{१६}दिनी जल^{१७}वालि^{१८}का ॥११०५॥

॥ समाप्तोऽयं तेजस्कायः ॥

अथ वायुकायमोह-

^१ वायुः ^२ समीर ^३ समिरौ ^४ पवनाऽऽशुगौ नमः-

^५ श्वासो नमस्वद^६र्शनिल-^७श्वसनाः ^८ समीरणः ।

^९ वातोऽहि^{१०}कान्त पवमान-^{११}मरुत्-^{१२}प्रकम्पनाः,

^{१३} कम्पाक-^{१४}नित्यगति-^{१५}गन्धवह-^{१६}प्रमञ्जनाः ॥११०६॥

^{१७} मातरि^{१८}श्वा जगत्प्राणः, ^{१९} पृषद^{२०}श्वो मलावलः ।

^{२१} मारुतः स्पर्शनो ^{२२} दैत्यदेवो ^{२३} जञ्ज्ञा स वृष्टियुक् ॥११०७॥

अशनिः (तुलसी), सौदामनी-‘सौदामिनी’, क्षणिका, ह्रादिनी, जलवालि^१का [क्षणप्रभा शि० १००] अ १५-वीजणी. ॥११०५॥

॥ इति तेजस्कायः समाप्तः ॥

अथ वायुकायनामानि-

वायुः, समीरः, समिरः, पवनः, आशुगः, नमश्वासः, नमस्वान् ‘वत्’ (पु), अनिलः, श्वसनः, समीरणः, वातः, अहिकान्तः, पवमानः, मरुत्, प्रकम्पनः, कम्पाकः, नित्यगतिः, गन्धवहः, प्रमञ्जनः ॥११०६॥, मातरिश्वा ‘अन्’ (पु), जगत्प्राणः, पृषदश्वः, महावलः, मारुतः, स्पर्शनः, दैत्यदेवः [सुरालयः, प्राणः, संभृतः, जलभूषणः ॥ १७१ ॥, शुचिः (पु), ‘वह’, लोलधण्डः, पश्चिमदिक्पतिः, उत्तरदिक्पतिः, अङ्कतिः, क्षिपणुः, मर्कः, ध्वजप्रहरणः, चलः ॥१७२॥, शीतलः जलकान्तारः मेवारिः, सूमरः अ १८-शे० १७१-१७३, गन्धवाहः, सदागतिः, शि० १००] अ २६-वायु, पवन

પ્રાણો નાસાગ્રહન્નામિપાદાહ્નુષ્ઠાન્તગોચરઃ ।

અપાનઃ પવનો મન્યાપૃષ્ઠપૃષ્ઠાન્તર્ણિગઃ ॥૧૧૦૮॥

સમાનઃ સન્ધિહન્નામિષૂદાનો હૃદ્ધિરોડન્તરે ।

સર્વત્વગ્વૃત્તિકો વ્યાનઃ, સ્ત્યજ્ઞઃ પચ્ચ વાયવઃ ॥૧૧૦૯॥

॥સમાપ્તોડયં વાયુકાયઃ॥

અથ વનસ્પતિકાયમાદ-

અરણ્યમટવી સત્રં, વાર્ક્ષં ચ ગહનં જ્ઞપઃ ।

કાન્તારં વિપિનં કક્ષઃ સ્યાત્ પण्डं કાનનં વનમ્ ॥૧૧૧૦॥

જ્ઞા 'જ્ઞાવાતઃ' - વરસાદ સહિત પવન-આપટાં ॥૧૧૦૭॥ ૧ પ્રાણઃ - નામિકાથ, હૃદય, નાલિ અને પગના અંગૂઠા સુધીના વિષયવાળો પવન. અપાનઃ - ડોકની પાછળનો ભાગ, પીઠ, ગુદા અને પગની પાની સુધીનો પવન. ॥૧૧૦૮॥ ૨ સમાનઃ (પુ ન.) - સર્વ સાંધા, હૃદય, અને નાલિમાં રહેલો પવન ૪ ઉદાનઃ - હૃદય અને મસ્તકની વચ્ચેનો પવન, હૃદય, કંઠ, તાલુ, બૃમધ્ય અને મસ્તકમાં રહેલો પવન ૫ વ્યાનઃ - સર્વ આમડીમાં રહેલો પવન આ પ્રમાણે શરીરમાં પાંચ પ્રકારના વાયુ છે. ॥૧૧૦૯॥

॥ ઇતિ વાયુકાયઃ સમાપ્તઃ ॥

અથ વનસ્પતિકાયનામાનિ-

અરણ્યમ્ (પુ ન.), અટવી (સ્ત્રી), સત્રમ્, વાર્ક્ષમ્, ગહનમ્, જ્ઞપઃ, કાન્તારમ્ (પુ ન.), વિપિનમ્, કક્ષઃ, પण्डમ્ (પુ. ન.), કાનનમ્, વનમ્, ॥૧૧૧૦॥, દવઃ, દાવઃ એ ૧૪-વન, જંગલ.

^{१३}दवो ^{१४१}दाव प्रस्तारस्तु ^१तृणाटव्यां ^२अपौऽपि च ।

^{११}अपोपाभ्यां ^{१२}वनं ^{१३}वेलमारामः ^{१४}कृत्रिमे वने ॥११११॥

^१निष्कुटस्तु ^२गृहारामो ^३बाह्यारामस्तु ^४पौरकः ।

^१आक्रीडः ^२पुनरुद्यानं, ^३राज्ञां त्वन्तःपुरोचितम् ॥ १११२ ॥

तदेव प्रमदवनममात्यादेस्तु निष्कुटे ।

वाटी पुष्पाद् वृक्षाच्चासौ, क्षुद्रारामः प्रसीदिका ॥ १११३ ॥

^१वृक्षोऽगः ^२शिखरी च ^३शाखि-^४फलदावद्रिह्रिद्रुद्रमो ,

^{१०}जीर्णो ^{११}द्रुविटपी ^{१२}कुठः ^{१३}क्षितिरुहः ^{१४}कारस्करो ^{१५}विष्टरः ।

(अरण्यानी, महारण्यम् अथ २-मोडुं जंगल, प्रस्तारः, तृणाटवी,
झण्डः अथ ३-धलु धासवाणुं जंगल अपवनम्, उपवनम्, वेलम्,
आरामः अथ ४-अगीथो, वाडो, भाग, कृत्रिम उत्पन्न करेला वृक्षनो
समूह ॥ ११११ ॥ निष्कुटः, गृहारामः अथ २-धरनी पासेनो
अगीथो के वाडी बाह्यारामः, पौरकः अथ २-नगरनी अडारनो
अगीथो, आक्रीडः, उद्यानम् अथ २-(पु. नः), राज्ञ वगेरेनो साधा-
रण अगीथो, भाग ॥१११२॥ प्रमदवनम्-राणीथोने डीडा करवानो
भाग पुष्पवाटी, वृक्षवाटी अथ २-अमात्य, वेश्या, सार्थवाड
वगेरेना धरनी पासेनी वाडी-अगीथो. क्षुद्राराम, प्रसीदिका अथ
२-नानी वाडी-अगीथो, ॥१११३॥ वृक्षः, अगः, शिखरी 'इन्' (पु),
शाखी 'इन्' (पु), फलदः, अद्रिः (पु), हरिद्रुः, द्रुमः, जीर्णः,
द्रुः (पु.), विटपी 'इन्' (पु.), कुठः 'कुटः', क्षितिरुहः, (कुजः,
महीरुहः), कारस्करः, विष्टरः, नन्यावर्तः, करालिक, तरुः, वसुः

^{૧૬}નન્ધા^{૧૭}વર્ષ-^{૧૮}કરાલિકો^{૧૯} તરુ-^{૨૦}વક્ષ^{૨૧} પર્ણી^{૨૨} પુલાક્યંહિપઃ,
^{૨૩}સાલ-^{૨૪}ડનોકહ-^{૨૫}ગાચ્છ-^{૨૬}પાદપ-^{૨૭}નગા^{૨૮} રુક્ષા^{૨૯}અગમૌ^{૩૦} પુષ્પદઃ ॥ ૧૧૧૪ ॥
^૧કુઞ્જ-^૨નિકુઞ્જ-^૩કુડજાઃ, સ્થાને^૪ વૃક્ષૈર્વૃતાન્તરે^૫.
 પુષ્પૈરુ^૬ ફલવાન્^૭ વૃક્ષો, વાનસ્પત્યો^૮ વિના^૯ તુ^{૧૦} તૈઃ ॥ ૧૧૧૫ ॥
^૧ફલવાન્^૨ વનસ્પતિઃ^૩ સ્યાત્, ફલાવન્ધ્યઃ^૪ ફલેગ્રહિઃ^૫.
 ફલેવન્ધ્યસ્ત્વવકેશી^૬ ફલવાન્^૭ ફલિનઃ^૮ ફલી^૯ ॥ ૧૧૧૬ ॥
 ઔપધિઃ^{૧૦} સ્યાદૌપધિશ્ચ, ફલપાકાવસાનિકા^{૧૧}.
 શ્રુપો^{૧૨} હર્ષ્વાશિફાશાસઃ, પ્રતતિવ્રતતિર્લતાઃ ॥ ૧૧૧૭ ॥
 પર્ણી 'ઇન્' (પુ.), પુલીકો 'ઇન્' (પુ), અંહિપઃ-અહિપ્રપઃ, સાલ-
 'સાલઃ', અનોકહઃ, ગાચ્છઃ, પાદપઃ, નગઃ, રુક્ષઃ, અગમઃ, પુષ્પદઃ,
 'પલાશી'-ઇન્, [આરોહકઃ, સ્કાન્ધ 'ઇન્', સમિકઃ, હરિતચ્છદઃ
 ॥૧૭૩૩, ડરુઃ, જન્તુઃ, વલ્લિમૂઃ એ ૭-શે૦ ૧૭૩-૧૭૪, ચરણપઃ
 ૫[શિ૦ ૧૦૦] એ ૩૦ (સર્વ પુ) વૃક્ષ, ઝાડ. ॥૧૧૧૪॥ કુઞ્જઃ
 (પુ. ન.), નિકુઞ્જઃ (પુ ન), કુડજઃ એ ૩-લતાગૃહ, વેલા વગેરેથી
 ઠંકાયેલું સ્થાન. વાનસ્પત્યઃ-પ્રથમ ફૂલ આવી ફૂલ આવે તેવું વૃક્ષ-
 આખો, આખલી વગેરે ॥૧૧૧૫॥ વનસ્પતિઃ-ફૂલ ન આવતાં પ્રથમથી
 જ ફળ આવે તેવું વૃક્ષ-પીપળો, ફણસ વગેરે. ફલાવન્ધ્યઃ, ફલેગ્રહિઃ
 એ ૨-ફળે તેવું વૃક્ષ ફલવન્ધ્યઃ, અવકેશી-અવકેશી 'ઇન્' (પુ)
 એ ૨-વાંઝિયું વૃક્ષ, જેને ફળ ન આવે તેવું વૃક્ષ ફલવાન્ 'વત્'
 (પુ), ફલિનઃ, ફલી 'ઇન્' (પુ), એ ૩-ફળવાળું ॥૧૧૧૬॥ ઔપધિઃ
 (સ્ત્રી), ઔપધિઃ (સ્ત્રી), 'ઔપધી' એ ૨-ફળ પરિપકવ થતા જે વૃક્ષ
 નાશ પામે છે તે ઘઉં ડાગર, જવ વગેરે. શ્રુપઃ એ -શિક્ષા-જટા
 કાર મૂળ અને શાખાઓ નાની હોય તેવું ઝાડ પ્રતતિઃ (સ્ત્રી). વ્રતતિઃ
 (સ્ત્રી.), લતા ॥૧૧૧૭॥ વલ્લી-વલ્લિઃ (સ્ત્રી.) એ ૪-વલ્લી, વેલો.

વલ્લ્ય'સ્યાં તુ પ્રતાનિન્યાં, ગુલ્મિન્યુલપ-વીરુઘઃ ।

સ્યાત્ પ્રરોઠોઽકુરોઽકુરો, રોઠશ્ચ' સ તુ પર્વણઃ ॥ ૧૧૧૮ ॥

સમુત્થિતઃ સ્યાદ્ વલિશં, શિખા-શાખા-લતાઃ સમાઃ ।

સાલા શાલા સ્કન્ધશાખા, સ્કન્ધઃ પ્રકાણ્ડમસ્તકમ્ ॥ ૧૧૧૯ ॥

મૂલાત્ શાખાવધિર્ગણ્ડિઃ, પ્રકાણ્ડોઽથ જટા શિખા' ।

પ્રકાણ્ડરહિતે સ્તમ્બો, વિટપો ગુલ્મ ઇત્યપિ ॥ ૧૧૨૦ ॥

શિરોનામાગ્રં શિખરં મૂલં વુઘ્નોઽઘ્નિનામ ચ' ।

સારો મૈષ્ણિ ત્વચિ છલી, ચોચં વલ્કં ચ વલ્કલમ્ ॥ ૧૧૨૧ ॥

પ્રતાનિની, ગુલ્મિની, ડલપઃ, વીરુ'ઘ' (શ્રી) એ ૪-વિસ્તાર ૫ મેલો વેલો, ગુચ્છવાળી વેલડી, પ્રરોઠઃ, અકુરઃ (પુ ન), અકુરઃ (પુ ન.), રોઠઃ એ ૪-અકુરો, કુણ્ણો ॥૧૧૧૮॥ વલિશમ્ ગાદામાથી નીકળેલો અકુરો શિખા, શાખા, લતા એ ૩-ડાળી સાલા, શાલા, સ્કન્ધ-શાખા એ ૩-મોટી ડાળી, મોટી શાખા સ્કન્ધઃ-આડનું થડ ॥૧૧૧૯॥ ગણ્ડિઃ-ગણ્ડિકા, પ્રકાણ્ડઃ (પુ ન) એ ૨-મૂળથી લઈને શાખા સુધીનો ભાગ (સ્કન્ધઃ અને પ્રકાણ્ડઃ અમરકોશમાં તુલ્ય અર્થવાળા પણ છે) જટા, શિખા એ ૨-આડનું મૂળ સ્તમ્બ, વિટપઃ (પુ. ન.), ગુલ્મઃ (પુ. ન) એ ૩-થડ તથા શાખા વગરનું વૃક્ષ, પ્રકાણ્ડરહિત વૃક્ષ ॥૧૧૨૦॥ શિરોનામ 'નૃ' (શિરઃ 'સ' (ન) અને તેના પર્યાયવાચક શબ્દ) અગ્રમ્, શિખરમ્ (પુ ન) એ ૩-(ન) ટોચ, વૃક્ષનો અગ્રભાગ મૂલમ્ (પુ ન), વુઘ્નઃ-'વ્રઘ્નઃ', ંઘ્નિનામ-'નૃ' (ંઘ્નિઃ- (પુ.) અને તેના પર્યાયવાચક પાદ વગેરે શબ્દ) એ ૩-વૃક્ષનું મૂળ, મૂળનીચેનો ભાગ. સારઃ, મજ્જા 'અનૃ'-પુ), 'મજ્જા' (કવચિત્ આકારાન્ત શ્રી) એ ૨-વૃક્ષાદિનું સત્ત્વ-ગર્ભ-ત્વક્ 'ચ' (શ્રી), છલી, ચોચં,

स्थाणौ तु ध्रुवकः शङ्कुः, काण्डे दलिक-दाहणी ।

निष्कुहः कोटरो मञ्जा, मञ्जरिर्वल्लरिश्च सा ॥ ११२२ ॥

पत्रं पलाशं छदनं, वर्हं पर्णं छदं दलम् ।

नवे तरिण् कसिलयं, कसिलं पल्लवोऽत्र तु ॥ ११२३ ॥

नवे प्रवालोऽस्य कोशी शुक्ला माढिर्दलस्नसा ।

विस्तार-विटपो तुल्यौ, प्रसूनं कुसुमं सुमम् ॥ ११२४ ॥

वल्कम् (पु न). वल्कलम् (पु न) [त्वचा शि० १००] अये प-
वृक्ष वगेरेनी छात्र ॥११२१॥ स्थाणुः (पु न), ध्रुवकः-ध्रुवः, शङ्कुः
(पु) अये उ-वृक्षतुं हुं हुं काण्डम्, दलिकम्, दाह (पु. न.) अये उ-
कोष्ठ लाङ्कुं निष्कुहः, कोटरः (पु न) अये २-कोटर, वृक्षनो पोला-
लुवाणो लाज मञ्जा, मञ्जरिः-वल्लरिः-‘वल्लरी’ अये उ-मञ्जरी,
भडोर ॥११२२॥ पत्रम् (पु. न), पलाशम्, छदनम्, वर्हम् (पु. न),
पर्णम्, छदम्, (पु न) दलम् (पु. न) अये उ-पत्र, पाङ्कुं. कसिलयम्
-‘कसिलयम्’ कसिलम्, पल्लवः (पु न) अये उ-कुं पण, ग्रीष्मा पान.
॥११२३॥ प्रवालः (पु न -नवी कुं पणो कोशी, शुक्ला (पु. स्त्री),
अये २-प्रवालनो अग्रभाग. माढि (स्त्री), दलस्नसा अये २-पाङ्कडानी
नस विस्तारः, विटपः (पु न) अये २-वृक्षनो विस्तार प्रसूनम्,
कुसुमम् (पु न), सुमम् ॥११२४॥ पुष्पम् (पु. न.), सूतम्, सुमनसः

પુષ્પં^૪ સૂનં^૫ સુમનસઃ^૬, પ્રસવશ્ચ^૭ મળીવકમ્^૮ ।

જાલક^૧ ક્ષારકો^૨ તુલ્યૌ^૩, કલિકાયાં^૪ તુ કોરકઃ^૫ ॥ ૧૧૨૫ ॥

કુદ્મલે^૧ મુકુલં^૨ ગુચ્છે^૩, ગુચ્છસ્તવક-ગુત્સકાઃ^૪ ।

ગુલ્મો^૧ઽથ રજઃ^૨ પૌષ્પં^૩, પરાંગો^૪ઽથ રસો^૫ મધુ ॥ ૧૧૨૬ ॥

મકરન્દો^૨ મરન્દશ્ચ^૩, વૃન્તે^૪ પ્રસવબન્ધનમ્^૫ ।

પ્રવુદ્ધો-જ્જૃમ્મ-ફુલ્લાનિ^૧, વ્યાકોશં^૨ વિકચં^૩ સ્મિતમ્^૪ ॥ ૧૧૨૭ ॥

ઉન્મિષિતં^૧ વિકસિતં^૨, દલિતં^૩ સ્ફુટિતં^૪ સ્ફુટમ્^૫ ।

પ્રફુલ્લો-ત્ત્ફુલ્લ-સમ્ફુલ્લો-ચ્છ્વસિતાનિ^૧ વિજૃમ્મિતમ્^૨ ॥ ૧૧૨૮ ॥

‘અસ્’ (શ્રી. ય.), પ્રસવઃ, મળીવકમ્ એ ૮-પુષ્પ, ફૂલ જાલકઃ, ક્ષારકઃ (પુ ન) એ ૨-નવી કળી, નવી કળીઓનો સમુદાય કલિકા, કોરકઃ (પુ ન) એ ૨-પુષ્પની કળી ॥૧૧૨૫॥ કુદ્મલમ્, મુકુલમ્ એ ૨-પુ ન) અર્ધ ખીલેલી પુષ્પની કળી ગુચ્છઃ, ગુચ્છ, સ્તવક (પુ ન), ગુત્સકઃ, ગુત્સઃ, ગુલ્મોઃ, (પુ ન) [ગુલ્મોઃ, પુષ્પી શિ. ૧૦૧] એ ૫-નહિ ખીલેલી કુંપળોનો ગુચ્છો પરાંગ-ફૂલની રજ મધુ (ન) ॥૧૧૨૬॥, મકરન્દઃ, મરન્દ, ‘પુષ્પરસઃ’ એ ૩-મધ, પુષ્પરસ વૃન્તમ્, પ્રસવબન્ધનમ્ એ ૨-પુષ્પ અને ફળતું બંધન, ડીંટ પ્રવુદ્ધમ્, ડજ્જૃમ્મમ્, ફુલ્લમ્, વ્યાકોશમ્, વિકચમ્, સ્મિતમ્ ॥૧૧૨૭॥, ઉન્મિષિતમ્, વિકસિતમ્, દલિતમ્, સ્ફુટિતમ્, સ્ફુટમ્, પ્રફુલ્લમ્, ત્ત્ફુલ્લમ્, સંફુલ્લમ્, ચ્છ્વસિતમ્, વિજૃમ્મિતમ્ ॥૧૧૨૮॥, સ્મેરમ્, વિનિદ્રમ્, ઉન્નિદ્રમ્, વિમુદ્રમ્, હસિતમ્

१०^{१०} १८^{१८} १९^{१९} २०^{२०} २१^{२१}
 १०^{१०} रं विनिद्रमु^{१८}निद्र-विमुद्र-हसितानि च ।

सङ्कुचितं तु निद्राणं, मीलितं मुद्रितं च तत् ॥११२९॥

फलं तु सस्यं तच्छुष्कं, वानमाऽऽमं शलाढु च ।

अन्थिः पर्व पर वीजकोशी शिऽऽवां शमी शिमिः ॥११३०॥

शिम्वश्च पिप्पलोऽश्वत्थः, श्रीवृक्षः कुञ्जराशनः ।

कृष्णावासो वोधितरः, प्लक्षस्तु पर्कटी जटी ॥११३१॥

न्यग्रोधस्तु बहुपात् स्याद् वटो वैश्रवणालयः ।

उदुम्बरो जन्तुफलो, मशकी हैमदुग्धकः ॥११३२॥

ये २१-भीवेखुं पुष्प. सङ्कुचितम्, निद्राणम्, मीलितम्, मुद्रितम्

ये ४-भिडायेखुं पुष्प ॥११२६॥ फलम् (पु. न.), सस्यम्, 'सस्यम्'

ये २-वृक्षादितुं इति वानम् (त्रि.)-सूक्त इण. शलाढु (त्रि.) डायुं

इण अन्थिः (पु.), पर्व 'न' (न.), पर 'व' (न.) ये ३-गाढे, अन्थि

वीजकोशी, शिम्वा, शमी, शिमिः (स्त्री) ॥११३०॥, शिम्विः (स्त्री),

'शिम्वी' ये ५-भीवनेो डेश, शींग. पिप्पलः (पु स्त्री). अश्व-

त्थः, श्रीवृक्षः, कुञ्जराशन, कृष्णावासः, वोधितरः-वोधिसत्त्वः,

'चलदलः' ये ६-पीपणो प्लक्षः, पर्कटी (स्त्री.)-पर्कटी 'इन्'

(पु.), जटी 'इन्' ये ३-पीपण. ॥११३१॥ न्यग्रोध, बहुपात्

'ट्' (पु.), वटः (त्रि.), वैश्रवणालयः ये ४-वड उदुम्बरः, जन्तु

फलः, मशकी 'इन्' (पु.), हैमदुग्धकः. 'उदुम्बरः, यजाङ्गः' ये ४-

डिगशतुं ङाड, डमैडो ॥११३२॥ काकोदुम्बरिका, फल्गुः (स्त्री),

काकोदुम्बरिका फल्गुर्मलयुर्जघनेफला ।

आम्रचूतः सहकारः, सप्तपर्णा स्त्वयुच्छदः ॥ ११३३ ॥

शिशुः शोभाञ्जनोऽक्षीव-तीक्ष्णगन्धक मोचकाः ।

श्वेतोऽत्र श्वेतमरिचः, पुन्नागः सुरपर्णिका ॥ ११३४ ॥

वकुलः केसरोऽशोकः, कङ्कलिलः ककुभोऽर्जुनः ।

मालूरः श्रीफलो विल्वः, किङ्किरातः कुरण्टकः ॥ ११३५ ॥

मलयुः (श्री), जघनेफला ये ४-ठाणा उंणरानु वृक्ष, धुलरडे,
आम्रः, चूतः, सहकारः [माकन्द, रसालः शि० १०१] ये ३-
आभे। सप्तपर्णा, अयुच्छदः, 'विशालत्वक्-च, शारदः-शारदी,
विषमच्छदः' ये २-सप्तपर्णु सात्विन ॥११३३॥ शिशुः (पु न.),
शोभाञ्जनः, अक्षीवः, तीक्ष्णगन्धकः, मोचकः, 'सोभाञ्जनः,
सोभाञ्जन, 'शोभाञ्जनः' ये ५-सरगवे। श्वेतमरिचः-सईद सरगवे।
पुन्नागः, सुरपर्णिका ये २-पुन्नाग, सोरगीनु अड ॥११३४॥
वकुल, केसरः-केशरः' ये २-भोरसली, अकुलवृक्ष. अशोकः,
कङ्कलिल. (श्री.), 'वञ्जुलः' ये २-आसोपादवनुं अड, अशोक वृक्ष
ककुभः, अर्जुनः, 'नदीसर्जः, वीरतरुः, इन्द्रद्रुः' ये २-अर्जुन वृक्ष,
सादडानुं अड. मालूर, श्रीफलः, विल्वः, 'शाण्डिल्यः, शैलूषः' ये
३-पीलीनुं अड. किङ्किरातः, कुरण्टकः [कुरण्टकः, कुरण्डकः,
शि० १०१] ये २-पीणो आणुपुण्य. ॥११३५॥ त्रिपत्रकः, पलाशः,

ત્રિપત્રકઃ^૧ પલાશઃ^૨ સ્યાત્, કિંશુકો^૩ બ્રહ્મપાદપઃ^૪ ।

તૃણરાજસ્તલસ્તાલો,^૧ રમ્મા^૨ મોચા^૩ કદલ્યપિ^૪ ॥ ૧૧૩૬ ॥

કરવીરો^૧ હયમારઃ^૨, કુટજો^૩ ગિરિમલ્લિકા^૪ ।

વિદુલો^૧ વેતસઃ^૨ શીતો,^૩ વાનિરો^૪ વજ્જુલો^૫ રથઃ^૬ ॥ ૧૧૩૭ ॥

કર્કન્ધુઃ^૧ કુવલી^૨ કોલિ,^૩ વૃદ્ય-થ^૪ હલિપ્રિયઃ^૫ ।

નીપઃ^૧ કદમ્બઃ^૨ સાલરુ,^૩ સર્જો^૪ અરિષ્ટસ્તુ^૫ ફેનિલઃ^૬ ॥ ૧૧૩૮ ॥

કિંશુકઃ, બ્રહ્મપાદપઃ, ‘પર્ણઃ, વાતપોથઃ’ એ ૪-પદ્માશ વૃક્ષ, આખર.
તૃણરાજઃ, તલઃ, તાલઃ, એ ૩-તાડે રમ્મા, મોચા, કદલી, ‘કદલઃ,
અંશુમત્ફલા, કાષ્ઠીલા, વારણવુસા-વારણવુષા’ એ ૩-કેળ.
॥૧૧૩૬॥ કરવીરઃ, હયમાર ‘પ્રતિહાસઃ-પ્રતીહાસઃ, શતપ્રાસઃ,
ષ્પડાતઃ’ એ ૨-કેળેર કુટજઃ, ગિરિમલ્લિકા, ‘શક્રઃ, વત્તકઃ’
એ ૨-ઇદ્રજવનુ ઝાડ, કડાછાલ થાય છે તે વૃક્ષ વિદુલઃ, વેતસઃ
(પુ સ્ત્રી), શીતઃ, વાનારઃ, વજ્જુલઃ, રથઃ, ‘અન્નપુષ્પઃ, વિદુરઃ’
એ ૬-નેતર. ॥૧૧૩૭॥ કર્કન્ધુઃ (પુ સ્ત્રી), કુવલી (ત્રિ.), કોલિઃ
‘કોલો, કોલા’ (સ્ત્રી), વદરી [કર્કન્ધૂઃ (સ્ત્રી) શિ. ૧૦૨] એ
૪-ખેરડી. હલિપ્રિયઃ, નીપઃ, કદમ્બઃ (ઘારાકદમ્બઃ, રાજકદમ્બઃ,)
‘પ્રિયકઃ, હરિપ્રિયઃ’ એ ૩-કેળ. સાલઃ (પુ ન), સર્જઃ, ‘શ્યાલઃ
કાર્શ્યઃ કાર્ણ્યઃ, અશ્વકર્ણકઃ, સસ્યસંવરઃ-શસ્યસંવરઃ’ એ ૨-
શાલ, મોટો ગજ, ડામરનું ઝાડ. અરિષ્ટઃ, ફેનિલઃ ૨-અરિઠાનું
ઝાડ. ॥૧૧૩૮॥ નિમ્બઃ, અરિષ્ટઃ, પિચુમન્દઃ, ‘સર્વતોમદ્રઃ, હિમ્ગુ-

निम्बोऽरिष्टः पिचुमन्दः, 'समौ पिचुल-झावुकौ ।

कर्पासस्तु वादरः स्यात्, पिचव्यं स्तूलकं पिचुः ॥ ११३९ ॥

आरग्वधः कृतमाले, वृषो वासा-ऽऽटरूपके ।

करञ्जस्तु नक्तमालः, स्नुहिर्वज्रो महातरुः ॥ ११४० ॥

महाकालस्तु किम्पाके, मन्दारः पारिमद्रके ।

मधूकरस्तु मधुष्ठीलो, गुडपुष्पो मधुद्रुमः ॥ ११४१ ॥

निर्यासः, मालकः, पिचुमन्दः' अे ३-लीण्डो पिचुल, झावुकः-
'झावुकः' अे २-डिण्णल वृक्ष कर्पासः (पु न), 'कार्पासी,
कर्पासी' वादर - 'वदरा,' पिचव्यः अे ३-कपासनेो छेड तूलकम्
(पु न), पिचुः (पु) अे २-कपास, ३ ॥११३९॥ आरग्वधः, कृत-
मालः 'अरग्वधः-अर्ग्वधः, राजवृक्षः, शम्पाकः-सम्पाकः-शम्पाकः,
चतुरङ्गुलः, आरेवतः, व्याधिघातः, सुवर्णकः-सुपर्णकः अे २-
गरभाणो. वृषः (पु. स्त्री), वासा, आटरूपकः-आटरूपः-अटरूपः)
'वैद्यमाता, सिंही, वाशिका, सिंहास्यः वासक, वाजिदन्तकः'
[वाशा, अटरूपकः शि० १०२] अे ३ अरदुशी. करञ्ज, नक्त-
मालः, 'चिरविल्व'-चिरविल्वः, रक्तमालः, करजः' अे २-कंरं
वृक्ष स्नुहिः (स्त्री), वज्रः, महातरुः [स्नुहा शि० १०२] अे ३-
थेअर. 'सीहुण्डः सिहुण्डः'-हृषियो थेअर 'स्नुक् (स्त्री) स्नुही,
गुडा' अे-विदायती थेअर. (समन्तदुग्धा-काटाणो थेअर), ॥११४०॥
महाकालः, किम्पाकः अे २-कपास वृक्ष. मन्दारः, पारिमद्रकः,
'पारिजातकः' अे २-१०८५वृक्ष, २ मीठो लीण्डो, मधूकः, मधुष्ठीलः,
गुडपुष्पः, मधुद्रुमः 'मधुकः, वानप्रस्थः' अे ४-महुडो. ॥११४१॥

પીલુઃ સિનો ગુડફલો, ગુગુલુસ્તુ પલક્રપઃ ।

રાજાદનઃ પિયાલઃ સ્યાત્, તિનિગસ્તુ રથદ્રુમઃ ॥ ૧૧૪૨ ॥

નાગરજ્ઞસ્તુ નારજ્ઞઃ, હ્રુદી તાપસદ્રુમઃ ।

કાશ્મરી મદ્રપર્ણી શ્રીપર્ણ્યમ્લિકા તુ તિન્તિડી ॥ ૧૧૪૩ ॥

શેલુઃ શ્લેષ્માતકઃ પીતસાલસ્તુ પ્રિયકોઽસનઃ ।

પાટલિઃ પાટલા મૂર્જો, વહુત્વકો મૃદુચ્છદઃ ॥ ૧૧૪૪ ॥

પીલુઃ (પુ), સિનઃ, ગુડફલઃ- ‘સંસી-ઇન્’ એ ૩-પીલુનું ઝાડ.
 ગુગુલુઃ (પુ.), પલક્રપઃ, ‘કુમ્ભઃ, ડલ્સલકમ્, કૌશિકઃ, ગુગુલુઃ,
 પુરઃ’ એ ૨-ગુગુળનું ઝાડ. રાજાદનઃ (પુ ન.), પિયાલઃ, ‘રાજા-
 તનઃ, સન્નકદ્રુઃ, ઘનુઃ પ્ પટઃ, ઘનુઃ પટઃ’ [પિયાલઃ શિ૦ ૧૦૨]
 એ ૨-આરોલીનું ઝાડ તિનિશઃ, રથદ્રુમઃ ‘સ્યન્દનઃ, નેમી-ઇન્ (નેમિઃ),
 રથદ્રુઃ, અનિમુક્તકઃ, વન્જુલઃ ચિત્રકૃત્’ એ ૨-તિનિશ વૃક્ષ,
 તથુછ ॥૧૧૪૨॥ નાગરજ્ઞઃ, નારજ્ઞઃ, ‘પેરાવતઃ’ [નાર્યજ્ઞઃ શિ૦
 ૧૦૩] એ ૨-નારગીનું ઝાડ હ્રુદી (ત્રિ), તાપસદ્રુમઃ એ ૨-
 ધગીરીઓ, (તાપસ લોકો તેના ઈળના તેલનો દીવા વગેરેમાં ઉપ-
 યોગ કરે છે) કાશ્મરી, મદ્રપર્ણી, શ્રોપર્ણી ‘ગમ્ભારી (કમ્ભારી),
 સર્વતોમદ્રા, મધુર્પર્ણિકા, કાશ્મર્યઃ એ ૩ સીવણનું વૃક્ષ અમ્લિકા,
 તિન્તિડી ‘તિન્તિલી, તિન્ચા, અમ્લિકા આમ્લીકા’ એ ૨-આંખ-
 લીનું વૃક્ષ. ॥૧૧૪૩॥ શેલુઃ (પુ), શ્લેષ્માતકઃ- ‘શેલુઃ’ એ ૨-
 મોટી શુંદી પીતસાલઃ- પ્રિયકઃ, અસનઃ (પુ ન.) ‘પીતસારકઃ,
 સર્જકઃ, (આસનઃ વન્ધૂકપુષ્પઃ, જીવક’ એ ૩-અસન વૃક્ષ, ભવક.
 પાટલિઃ (પુ સ્ત્રી.), પાટલા ‘મોઘા (અમોઘા), કાચસ્થાલી,
 (કાલાસ્થાલી), ફાલેરુદા, કૃષ્ણવૃન્તા, કુવેરાક્ષી’ એ ૨-કાંકર,
 કાચડી. મૂર્જઃ, ‘વહુત્વકઃ મૃદુચ્છદઃ, ‘ચર્મી ઇન્, મૃદુત્વક ૫
 ૩-લોચપત્રનું વૃક્ષ ॥૧૧૪૪॥ દ્રુમોન્મલઃ, કર્ણિકારઃ, ‘પરિવ્યાધઃ’

द्रुमोत्पलः कर्णिकारे, निचुले हिज्जले-ज्जलौ ।

धात्री शिवा चाऽऽमलकी, कलिरक्षो विभीतकः ॥ ११४५ ॥

हरीतक्यमया पथ्या, त्रिफला तत्फलत्रयम् ।

तापिच्छस्तु तमालः स्यात्, चम्पको हेमपुष्पकः ॥ ११४६ ॥

निर्गुण्डी सिन्दुवारोऽतिमुक्तके माधवी लता ।

वासन्ती चौडूपुष्पं तु, जपा जातिस्तु मालती ॥ ११४७ ॥

ये २-पीणी कणेर, करेण निचुलः, हिज्जलः, इज्जलः 'अम्बुजः'
 ये ३-१ पाष्ठीभा थतुं नेतर. २ समुद्रक्ष. धात्री, शिवा, आमलकी
 (त्रि.), 'तिष्यफला, अमृता, वयस्था' ये ३-आमणां. कलिः
 (पु.), अक्षः, विभीतकः (त्रि.), 'तुषः, कर्षफलः, भूतावासः,
 कलिद्रुम.' [विभेदकः शि० १०३] ये ३-अडेडा. ॥११४५॥ हरी-
 तकी, अमया, पथ्या, 'अव्यथा, कायस्था, (वयस्था,) पूतना,
 अमृता, हेमवती, चेतकी, श्रेयसी, शिवा' ये ३-(स्त्री) डरडे.
 त्रिफला-डरडां, अडेडां अने आमणा ये त्रिणे लेशां. तापिच्छः,
 तमालः (पु. न.), 'कालस्कन्धः, तापिज्जः' [तापिच्छ शि०
 १०३] ये २-तमाल वृक्ष चम्पकः, हेमपुष्पक, 'चापेयः ये २-
 थपे. ॥११४६॥ निर्गुण्डी, सिन्दुवारः, 'सिन्दुकः (सिन्धुकः),
 इन्द्रसुरसः-इन्द्रसुरिसः, निर्गुण्ठी, इन्द्राणिका' [निर्गुण्ठी शि०
 १०३] ये २-सिन्दुवार, नगोडनुं अड. अतिमुक्तकः, माधवी, लता,
 वासन्ती 'पुण्ड्रकः' ये ४-माधवी लता, भोगरानो वेला, डालरनी
 येड लत. चौडूपुष्पम्, जपा, 'चौडूपुष्पम्, जपापुष्पम्' [जपा शि०
 १०४] ये २-जपा पुष्प, लसुह, लसवही जातिः (स्त्री), मालती,
 अभि. २१

मल्लिका स्याद् विचकिलः, सप्तला नवमालिका ।

मागधी यूथिका सा तु, पीता स्याद् हेमपुष्पिका ॥ ११४८ ॥

प्रियङ्गुः फलिनी श्यामा, वन्धूको वन्धुजीवकः ।

करणे मल्लिकापुष्पो, जम्बीरे जम्भ-जम्भलौ ॥ ११४९ ॥

मातुलङ्गो बीजपूरः, करीर-क्रकरो समौ ।

पञ्चाङ्गुलः स्यादेरण्डे, धातक्यां धातुपुष्पिका ॥ ११५० ॥

‘सुमनाः-अस् (सुमना आ), जाती’ अे २ अमेदी, लार्ध ॥११४७॥
मल्लिका, विचकिलः, ‘तृणशूयम्, भूपदी, शीतभीरुः- शतभीरुः’
अे २-भोगरो सप्तला, नवमालिका, ‘नवमल्लिका’ अे २-अट
भोगरो. मागधी, यूथिका, ‘गणिका, अम्बठा’ अे २-लुर्ध. हेम-
पुष्पिका-पीणा झूलवाणी लुर्ध ॥११४८॥ प्रियङ्गु. (श्री.), फलिनी,
श्यामा, ‘महिलाक्ष्या, लता, गोवन्दनी, गुन्द्रा, फली, विष्वक्सेना,
गन्धफली, कारम्भा, प्रियकः’ अे ३-डांग, सुगंधी धर्तलो.
वन्धूकः, वन्धुजीवकः ‘रक्तकः-वन्धुकः’ अे २-अपेरीयो. करणः,
मल्लिकापुष्पः अे २-कुटल वृक्ष जम्बीरः, जागः (पु न.), जम्भलः,
‘जम्बिर, दन्तशठः, जम्भीरः, जम्भरः’ अे ३-लांगु लींगु ॥११४९॥
मातुलङ्गः, बीजपूरः ‘फलपूरः, रुचकः,’ [मातुलिङ्ग शि० १०४]
अे ४-णीनेरु करीरः (पु. न.), क्रकरो, ‘अन्थिलः’ अे २-केरडो
पञ्चाङ्गुलः, परण्डः, ‘व्याघ्रपुच्छः, गन्धर्वहस्तकः, उरवूकः-
उरवुकः, रुवुकः, रूवूक, रुचकः, चित्रकः, चञ्चुः, मण्डः, वर्द्ध
भोनः, व्यडम्बकः-व्यडम्बनः’ अे २-अेरडो, हीवेलो धातकी,
धातुपुष्पिका, ‘अग्निज्वाला, सुमिश्रा, धातुपुष्पिका’ अे २-धावडी,
धावणी, धावणो ॥११५०॥ कपिकच्छः (श्री), आत्मगुप्ता ‘अजहा-

કપિકચ્છૂરાત્મશુભા, ધતૂરઃ કનકાહ્વયઃ ।

કપિત્થસ્તુ દધિફલો, નાલિકેરસ્તુ લાઙ્ગલી ॥ ૧૧૫૧ ॥

આમ્રાતકો વર્ષપાકી, કેતકઃ ક્રકચ્છદઃ ।

કોવિદારો યુગપત્રઃ, સલ્લકી તુ ગંજપ્રિયા ॥ ૧૧૫૨ ॥

વંશો વૈળુર્યવફલસ્ત્વચિસારસ્તૃણધ્વજઃ ।

મસ્કરઃ શતપર્વા ચ, સ્વનન્ વાતાત્ સ કીચકઃ ॥ ૧૧૫૩ ॥

જહા, અવ્યણ્ડા, કણ્ડુરા-કણ્ડૂરા, પ્રાવૃપાયણી, ઋધ્યપ્રોક્તા, શૂકશિમ્વિઃ, શૂકશિમ્વા, કપિકચ્છુઃ, મર્કટો' એ ૨-કૌવચ. ધતૂરઃ; કનકાહ્વયઃ, 'ઉન્મત્તઃ, કિતવઃ, ધૂર્તઃ, ધુસ્તુરઃ, ધુસ્તૂરઃ, ધૂસ્તૂરઃ, ધુતુરઃ, માતુલઃ, મદનઃ' [ધુતૂરઃ શિ૦ ૧૦૪] એ ૨-ધતુરો, ધંતુરો કપિત્થ, દધિફલ, 'કવિત્થઃ, દધિત્થઃ, ગ્રાહી 'હન', મન્મથઃ, પુષ્પફલઃ, દન્તશઠઃ' એ ૨-કોઠ, કોઠી નાલિકેરઃ (પુ. સ્ત્રી), લાઙ્ગલી 'નારિકેરઃ, નારિકેલઃ, નારીકેલઃ, નારિકેલિઃ, નારીકેલી' એ ૨-નાળિયેરી. ॥૧૧૫૧॥ આમ્રાતકઃ, વર્ષપાકી 'હન' (પુ), 'પીતનઃ, કપીતનઃ, (અમ્રાતકઃ)' એ ૨-જંગલી આંખો, અમૃત વૃક્ષ કેતકઃ, ક્રકચ્છદઃ એ ૨-કેવડો કેતકીનુ ઝાડ કોવિદારઃ, યુગપત્રઃ, 'ચમરિક, કુદ્દાલઃ' એ-૨-કોવિદારનું ઝાડ સલ્લકી (પુ. સ્ત્રી), ગંજપ્રિયા, 'ગંજમદ્યા-ગંજમક્ષા, સુવહા, સુરમી સુરમિઃ, રસા, મહેરણા-મહેરણા, કુન્દુરકો (શલ્લકો, સિલ્લકો) હાદિની-હાંદિની' એ ૨-શરૂ, શાલેડું ॥૧૧૫૨॥ વંશઃ, વેળુ (પુ), ચવફલઃ, ત્વચિસારઃ, તૃણધ્વજઃ, મસ્કરઃ, શતપર્વા 'અન' (પુ), 'કમરિઃ, તેજનઃ' [ત્વચિસારઃ શિ૦ ૧૦૪] એ ૭-વાંસ. કીચકઃ-જે વાસમાં છિદ્ર થતાં પવન ભરાવાથી શબ્દ થાય તેવો વાંસ. ॥૧૧૫૩॥ તુકા-

તુ^૧કાક્ષીરી વંશક્ષીરી, ત્વક્ષીરી વંશરોચના^૧ ।

પૂગો^૧ ક્રમુકમૂવાકો^૨, તસ્યોદ્દેગં^૩ પુનઃ ફલમ્^૪ ॥ ૧૧૫૪ ॥

તામ્બૂલવલ્લી^૧ તામ્બૂલી^૨, નાગપર્યાયવલ્લયપિ^૩ ।

તુમ્બ્યાલાવૂઃ^૧ કૃષ્ણલા^૨ તુ, ગુઝ્જા^૩ દ્રાક્ષા^૪ તુ ગોસ્તની ॥ ૧૧૫૫ ॥

મૃદ્વીકા^૧ હારહૂરા^૨ ચ^૩, ગોક્ષુરસ્તુ^૪ ત્રિકણ્ડકઃ^૫ ।

શ્વદંષ્ટ્રા^૧ સ્થલશૃંગાદો^૨, ગિરિકર્પ્યપરાજિતા^૩ ॥ ૧૧૫૬ ॥

ક્ષીરી, વંશક્ષીરી, ત્વક્ષીરી (સ્ત્રી. ન.), વંશરોચના ‘વંશલોચના’
એ ૪-વંશલોચન, વાંસકપૂર. પૂગઃ, ક્રમુકઃ, મૂવાકઃ, ‘વોળ્ડા,
મુવાકઃ, સ્વપુરઃ’ એ ૩-સોપારીનું ઝાડ. ઉદ્દેગમ્-સોપારી ॥૧૧૫૪॥
તામ્બૂલવલ્લી, તામ્બૂલી, નાગવલ્લી (નાગ વાચક શબ્દની સાથે વલ્લી
વાચક શબ્દ જોડવાથી પણ સર્પવલ્લી, ફળિલતા વગેરે શબ્દો
થાય છે.) એ ૩-નાગરવેલ તુમ્બી (સ્ત્રી. ન.), અલાવૂઃ (સ્ત્રી. ન.),
‘તુમ્બિયઃ, તુમ્બા, -અલામ્બૂઃ-આલાવૂઃ, આલાવુઃ, લાવૂઃ, લાવુઃ’ એ
૨-તુંબડી. કૃષ્ણલા, ગુઝ્જા ‘કાકચિચ્ચો, કાકચિચ્ચિઃ, કાક-
ચિચ્ચા’ એ ૨-ચણોડી દ્રાક્ષા, ગોસ્તની ॥૧૧૫૫॥, મૃદ્વીકા,
હારહૂરા, ‘ગોસ્તના, સ્વાદ્વી, મધુરસા’ એ ૪-દ્રાક્ષ-દરાખ. ગોક્ષુરઃ,
ત્રિકણ્ડકઃ, શ્વદંષ્ટ્રા, સ્થલશૃંગાદઃ ‘પલક્ષપા, દક્ષુગન્ધા, સ્વાદુ-
કણ્ડકઃ, ગોકણ્ડકઃ, વનશૃંગાદઃ’ એ ૪-ગોખરુ. ગિરિકર્પી, અપ-
રાજિતા-અપ્રતિહતા, ‘આસ્ફોટા-આસ્ફોતા, વિષ્ણુકાન્તા’ એ ૨-
ગરબી. ॥૧૧૫૬॥ વ્યાઘ્રી, નિર્દિગ્ધિકા-‘નિર્દિગ્ધિકા, કણ્ડકારિકા,

व्याघ्री निर्दिग्धिका कण्टकारिका स्यादथामृता ।

वत्सादनी गुहूची च, विशाला त्विन्द्रवारुणी ॥ ११५७ ॥

उसीरं वीरणीमूले, ह्रीवेरे वालक जलम् ।

प्रपुन्नाटस्त्वेडगजो, दद्रुघ्नश्चक्रमर्दकः ॥ ११५८ ॥

लद्वायां महारजनं, कुसुम्भं कमलोत्तरम् ।

लोध्रे तु गालवो रौघ्र-तिल्व शावर मार्जनाः ॥ ११५९ ॥

स्पृशी, वृहती, प्रचोदनी, कुलो, क्षुद्रा, दुस्पर्शा, राष्ट्रिका' ये
 ३-येडी लोथ रीगुणी अमृता, वत्सादनी, गुहूची, 'छिन्नरुहा,
 गहुची, तन्त्रिका, जीवन्तिका, सोमवल्ली, विशल्या, मधुपर्णी,'
 ये ३-गणो विशाला, इन्द्रवारुणी, 'चित्रा, गवाक्षी, गोह्रुम्बा'
 ये २-छ'द्रवारुणी ॥११५७॥ उशीरम् (पु न), वीरणीमूलम्,
 'अमयम्, नलदम्, सेव्यम्, अमृणालम्, जज्ञाशयम्, लामञ्जकम्,
 लघुलयम्, अवदाहम्, इष्टकापथम्,' ये २-काणा वाणानुं भूण.
 'वीरणम्, वीरतरम्'-काणो वाणो ह्रीवेरम्, वालिकम्, जलम्,
 'वह्निष्ठम्, उदोच्यम्, केशाम्बुनाम' [केश-वाण अने सलिल-
 पाणीना पर्याय वाचक शब्दो. शि० १०५] ये ३-सुगधी वाणो,
 भस, विरणुवाणो प्रपुन्नाटः, पडगजः, दद्रुघ्नः, चक्रमर्दकः,
 'प्रपुन्नाड-प्रपुन्नालः-प्रपुन्नालः-प्रपुनाडः, प्रपुनडः, पलगजः,
 दद्रुघ्नः, पञ्जाटः, उरणाख्यः' ये ४-कुवाडियो, पुंवाडीआनु वृक्ष.
 ॥११५८॥ लद्वा, महारजनम्, कुसुम्भम् (पु. न), कमलोत्तरम्,
 'वह्निशिखम्' ये ४-कसुणो, कसुल लोध्रः, गालवः, रौघ्रः, तिल्व,
 'शावरः, मार्जनः 'सावरः, तिरीटः' ये ६-लोध्र, लोधर ॥११५९॥

मृणालिनी पुटकिनी, नलिनी पङ्कजिन्यपि ।

कमलं नलिनं पद्ममरविन्दं कुशेशयम् ॥ ११६० ॥

परं शत-सहस्राभ्यां, पत्रं राजीव-पुष्करे ।

विसप्रसूतं नालीकं, तामरसं महोत्पलम् ॥ ११६१ ॥

तज्जलात् सरसः पङ्कात्, परै रद्-रद्-जन्म-जैः ।

पुण्डरीकं सिताम्भोजमथ रक्तसरोरुहे ॥ ११६२ ॥

रक्तोत्पलं कौकनदं, कैरविण्यां कुमुद्वती ।

उत्पलं स्यात् कुवलयं, कुवेलं कुवलं कुवम् ॥ ११६३ ॥

मृणालिनी, पुटकिनी, गलिनी, पङ्कजिनी, 'नडिनी, विसिनी, पद्मिनी, सरोजिनी' [कमलिनी शि० १०५] अथ ४-उभयतो वेक्षे. कमलम् (पु. न.), नलिनम् (पु. न.), पद्मम् (पु. न.), अरविन्दम्, कुशेशयम् ॥११६०॥, शतपत्रम्, सहस्रपत्रम्, राजीवम्, पुष्करम्, विसप्रसूतम्-विसप्रसूतम्, नालीकम्, (पु. न.), तामरसम्, महोत्पलम्, ॥११६१॥, जलरद् 'ह' (न.), जलरुद्, जलजन्म, 'अन' (न.), जलजम्, सरोरुद् 'ह' (न.), सरोरुद्, सरोजन्म 'न' (न.), सरोजम्, पङ्करुद् 'ह', न.) पङ्करुद्, पङ्कजन्म 'न', (न.), पङ्कजम्, (वारिजम्, सरसीरुद्) [विसप्रसूतम् शि० १०६] अथ २५ उभय. पुण्डरीकम्, सिताम्भोजम् अथ २-श्वेत उभय रक्तसरोरुद् ॥११६२॥, रक्तोत्पलम्, कौकनदम् अथ ३-रक्त उभय कैरविणी, कुमुद्वती, [कुमुदिनी, शि० १०५] अथ २-कुमुदो वेक्षे. उत्पलम् (पु. न.), कुवलयम्, कुवेलम्, कुवलम् (पु. न.), कुवम्, अथ ५-कुमुद, पोथणु. ॥११६३॥ कुमुदम् (पु. न.), कैरवम्, गर्दभाक्षयम्, [कुमुद् शि०

श्वेते तु तत्र कुमुदं, कैरवं गर्दभाद्वयम् ।

नीले तु स्यादिन्दीवरं, हल्लकं रक्तसन्ध्यके ॥ ११६४ ॥

सौगन्धिके तु कलारं, बीजकोशो वराटकः ।

कर्णिका पद्मनालं तु, मृणालं तन्तुलं विसम् ॥ ११६५ ॥

किञ्जल्कं केसरं स्रवर्तिका तु स्याद् नवं दलम् ।

करहाटः शिफा च स्यात्, कन्दे सलिलजन्मनाम् ॥ ११६६ ॥

उत्पलानां तु शालूकं, नील्यां शैवाल-शैवले ।

शैवालं शैवलं शैपालं जलात् शूक-नीलिके ॥ ११६७ ॥

१०६] अ ३ अर्द्रविकासी धौणुं, कभण. इन्दीवरम्, 'इन्दिवरम्, -
इन्दीवारम्, नीलाम्बुजन्म-अन', अ-नील कभण. डाणु कभण.
हल्लकम्, रक्तसन्ध्यकम्, (रक्तोत्पलम्) अ २-संध्याविकासी रातुं
कभण. ॥११६४॥ सौगन्धिकम्, कलारम्, अ २-संध्याविकासी शुक्ल
कभण. शरद्वक्तुतु श्वेत कभण. बीजकोशः, वराटकः, कर्णिका
अ ३-कभणना णीजनो डोडो. पद्मनालम्, मृणालम् (त्रि.), तन्तु-
लम्, विसम्-विसम्, 'विशम्' (पु. न.) अ ४-कभणनी नाण.
॥११६५॥ किञ्जल्कम्, केसरम् 'केसरः' अ २-(पु. न.) केसरां,
तांतणुः. स्रवर्तिका, (नवदलम्, शरयन्त्रिकम्) कभण वगेरेतुं नवुं
पादुं करहाट, शिफा, कन्द (पु. न.), 'शिफाकन्दः' अ ३-
कभण वगेरेतुं मूल-कंद. ॥११६६॥ शालूकम्-अर्द्रविकासी कभणतुं
मूण-कंद नीली, शैवालम् (पु. न.), शैवलम् (पु. न.), शैपालम्,
(पु. न.) शैवलम्, (पु. न.), 'शैपालम्, (पु. न.) जलशूकम्, (पु.
न.), जलनीलिका, [जलनीली शि० १०६] अ ८-सेवाल, लील.

धान्यं तु सस्यं सीत्यं च, व्रीहिः स्तम्बकरिश्च तत् ।

आशुः स्यात् पाटलो व्रीहिर्गर्मपाकी तु पट्टिकः ॥ ११६८ ॥

शालयः कलमाद्याः स्युः, कलमस्तु कलामकः ।

लोहितो रक्तशालिः स्याद्, महाशालिः सुगन्धिकः ॥ ११६९ ॥

यवो हयप्रियस्तीक्ष्णशूकस्तोषमस्त्वसौ हरित् ।

भङ्गल्यको मसूरः स्यात्, कलायस्तु सतीनकः ॥ ११७० ॥

हरेणुः खण्डिकश्चाथ, चणको हरिमन्थकः ।

मापरपु मदनो नन्दी, वृष्यो बीजवरो वली ॥ ११७१ ॥

॥११६७॥ धान्यम्, सस्यम्, सीत्यम्, व्रीहिः (पु.), स्तम्बकरिः (पु.) अथ धान्य. आशुः (पु.), पाटलः, व्रीहिः अथ उ-डांगरनी अथ नत गर्मपाकी 'इन्', (पु.), पट्टिकः अथ २-पोतानी मेणे पाकता योभा, साठी योभा ॥११६८॥ शालयः, 'लि' (पु. अ) डलभी वगेरे योभा कलमः, कलामकः, अथ २-डलभी डांगर, डलभी योभा. लोहितः, रक्तशालिः अथ २-दाद योभा. महाशालिः (पु.), सुगन्धिकः, अथ २-सुगन्धी योभा ॥११६९॥ यवः, हयप्रियः, तीक्ष्णशूकः, अथ उ-जव तोकाः, -लीले! जव मङ्गल्यकः, मसूरः (पु. स्त्री.) अथ २-मसुर. कलायः, सतीनकः ॥११७०॥ हरेणुः (पु.), खण्डिकः, (त्रिपुटः), [सातीनः शि० १०६] अथ ४-वटाया चणकः, हरिमन्थकः अथ २-यणो मापः (पु. न.), मदनः, नन्दी 'इन्' (पु.), वृष्यः, बीजवरः, वली 'इन्', (पु.) अथ ६-अडह. ॥११७१॥ मुद्गः,

मुद्रस्तु प्रथनो लोभ्यो, वलाटो हरतो हरिः ।

पीतेऽस्मिन् वसु-खण्डीर-प्रवेल-जय-शारदाः ॥ ११७२ ॥

कृष्णे प्रवर-वासन्त-हरिमन्थज-शिम्विकाः ।

वनमुद्गे तुवरक-निगूढक-कुलीनकाः ॥ ११७३ ॥

खण्डी च राजमुद्गे तु, मकुष्ठक-मयुष्टकौ ।

गोधूमे सुमनो वल्ले, निष्पावः शितशिम्विकः ॥ ११७४ ॥

कुलत्थस्तु कालवृन्तस्ताम्रवृन्ता कुलत्थिका ।

आढकी तुवरी वर्णा, स्यात् कुल्मासस्तु यावकः ॥ ११७५ ॥

प्रथनः, लोभ्यः, वलाटः, हरितः, हरिः (पु.) अे ६-भग. वसुः (पु),
खण्डीरः, प्रवेलः, जयः, शारदः अे ५-पीणा भग. ॥११७२॥

प्रवरः, वासन्तः, हरिमन्थजः, शिम्विकः अे ४-ठाणा भग. तुवरकः,

निगूढकः, कुलीनकः, ॥११७३॥, खण्डी 'इन्', (पु) अे ४-जंगली

भग. राजमुद्रः, मकुष्ठक, मयुष्टकः, 'मकुष्ठकः-मकूष्ठकः-मुकुष्ठकः,

मयुष्टकः-मयष्टकः मपष्टकः-मपष्ठः-मपुष्ठकः-मपुष्ठः' अे ३-भठ.

गोधूमः, सुमनः अे २-धठं वल्लः, निष्पावः, 'शितशिम्विकः अे

३-वाल ॥११७४॥ कुलत्थः, कालवृन्तः अे २-डलथी ताम्रवृन्ता,

कुलत्थिका अे २-नानी डलथी. आढकी, तुवरी, वर्णा अे ३-तुवेर

कुल्मासः, यावकः, [कुल्माषः शि० १०७] अे २-अर्धपाडेला अडढ

वगेरे ॥११७५॥ नीवारः, वनवीहिः (पु) अे, २-जंगली योणा,

नीवारस्तु धनत्रीहिः, न्यामाक-न्यामको समौ ।

कङ्कुस्तु कङ्कुनी कङ्कुः, प्रियङ्गुः पीततण्डुला ॥ ११७६ ॥

सा कृष्णा मधुका रक्ता, शोधिका मुसटी सिता ।

पीता माधव्यथोदालः, कोद्रवः कोरदूपकः ॥ ११७७ ॥

चीनकस्तु काककङ्कुर्यवनालस्तु योनलः ।

जूर्णाह्वयो देवधान्यं, जोन्नाला बीजपुष्पिका ॥ ११७८ ॥

शणं भङ्गा मातुलानी, स्यादुमा तु क्षुमाऽतसी ।

गवेषुका गवेषुः स्याद्, जर्तिलोऽरण्यजस्तिलः ॥ ११७९ ॥

तृण धान्य. न्यामाकः, न्यामकः ये २-उदाला योष्ठा, सामो धान्य.
कङ्कुः, कङ्कुनी, कङ्कुः, प्रियङ्गुः, पीततण्डुला, 'कङ्कू'ः ये
५-(स्त्री) डाग, पीणा योष्ठा ॥११७६॥ मधुका-डाणी डाग.
शोधिका-दाद डाग मुसटी-योष्ठा डाग माधवी-पीणी डाग.
उदालः, कोद्रवः, कोरदूपक 'काद्रवः' ये ३-डोहरा ॥११७७॥
चीनकः, काककङ्कुः (स्त्री) ये २-डाग जतितुं धान्य थवनालः,
योनलः, जूर्णाह्वयः, देवधान्यम्, जोन्नाला, बीजपुष्पिका ये ६-
जुवार ॥११७८॥ शणम्, भङ्गा, मातुलानी ये ३-शणु, लाग.
उमा. क्षुमा, अतसी ये ३-अणशी गवेषुका, गवेषुः (स्त्री.)
'गवेड', [गवीधूका शि० १०७] ये २-१ णरंटी, णंटी २ मुनिने
भावा योष्य ञठ धान्य, थेगी. जर्तिलः-जंगली तल ॥११७९॥

પૃઠતિલે તિલપિઞ્જસ્તિલપેજોડ્થ સર્પપઃ ।

કદમ્બકસ્તન્તુમોડ્થ, સિદ્ધાર્થઃ શ્વેતસર્પપઃ ॥ ૧૧૮૦ ॥

માપાદયઃ શમીધાન્યં, શૂકધાન્યં યવાદયઃ ।

સ્યાત્ સસ્યશૂકં કિંશારુઃ, કણિશં સસ્યશીર્ષિકમ્ ॥ ૧૧૮૧ ॥

સ્તમ્બસ્તુ શુચ્છો ધાન્યાદેર્નાલં કાળ્ડોડ્ફલસ્તુ સઃ ।

પલઃ પલાલો ધાન્યત્વક્, તુપો વુસે કડ્ઙ્ગરઃ ॥ ૧૧૮૨ ॥

પૃઠતિલઃ, તિલપિઞ્જઃ, તિલપેજઃ એ ૩-ઉગી ન શકે તેવા તલ. સર્પપઃ, કદમ્બકઃ, તન્તુમઃ-‘તુન્તુમઃ’ એ ૩-સરસવ સિદ્ધાર્થઃ, શ્વેતસર્પપઃ એ ૨-ધોળો સરસવ. ॥૧૧૮૦॥ શમીધાન્યમ્ અડદ, મગ વગેરે ધાન્ય શૂકધાન્યમ્-જવ, ઘઉં વગેરે ધાન્ય. સસ્યશૂકમ્ (પુ. ન.), કિંશારુઃ (પુ), એ ૨-ધાન્યના દાણાનો પાતળો અથ-ભાગ. કણિશમ્ (પુ ન.), સસ્યશીર્ષિકમ્-સસ્યમજ્જરી, ‘કણિષઃ’ [કનિશમ્ શિ૦ ૧૦૭] એ ૨-કણુશલુ ॥૧૧૮૧॥ સ્તમ્બઃ, શુચ્છઃ એ ૨-ધાન્ય વગેરેની નાળ, ધાન્યનો છોડ. નાલમ્ (ત્રિ.), કાળ્ડઃ (પુ. ન), ‘નાહી’ એ ૨-અનાજના છોડનો દાડો, સાઠો પલઃ, પલાલઃ એ ૨-(પુ ન), અનાજ રહિત છોડ-પરાળ, કડળ. તુપઃ ધાન્યના છોડા, કુકસી વુસઃ (પુ ન), કડ્ઙ્ગરઃ-‘વુપમ્’ એ ૨-પરાળ વગેરેનો ભૂડો ॥૧૧૮૨॥ ધાન્યમ્, આવસિતમ્, રિદ્ધમ્,

धान्यमावसितं रिद्धं, तत्पूतं निर्वृत्तीकृतम् ।

मूल-पत्र-करीरा-अग्र-फल-काण्डोऽविरूढवाः ॥ ११८३ ॥

त्वक् पुष्पं कवकं शाकं, दग्धा शिशुकं च तद् ।

तण्डुलीयस्तण्डुलेरो, मेघनादोऽल्पमारिषः ॥ ११८४ ॥

विम्बी रक्तफला पीलुपर्णी स्यात् तुण्डिकेरिका ।

जीवन्ती जीवनी जीवा, जीवनीया मधुस्रवा ॥ ११८५ ॥

(सिद्धम्, सुसम्पन्नम्) 'क्रद्धम्', [आवसितम् शि० १०७] अत्र
 उ-भसण्डु' अनाङ्ग-ओष्ठा ड्यरा सहितं पूतम्, निर्वृत्तीकृतम्,
 'बहुलीकृतम्,' अत्र २-छोडा विनातुं अनाङ्ग-साक्षरार्थेष्टुं अनाङ्ग-
 १ मूलम्-मूला, जिस वगेरेना मूल. २ पत्रम्-लीमडा वगेरेना
 पान. ३ करीरम् वंश वगेरेना अङ्कुर. ४ अग्रम्-डरीर डेरडा वगेरेना
 अग्रभाग ५ फलम्-रीगणा-वेगण वगेरे इण ६ काण्डम्-अरंड,
 वांस वगेरेना डाड ७ विरूढका-विरूढः (पु. अ)-इण मूल वगेरेना
 नवा अङ्कुर, इणगा (अविरूढकम्-ताडना इलतुं जीङ्ग.) ॥११८३॥ ८
 त्वक् 'चू' डेण वगेरेनी छाल ९ पुष्पम्-डरीर (डेरडा) वगेरे अडनां
 पुष्प. १० कवकम्-भूयश्चक्रना (योमासासा नीकणती छत्राडार
 डागडानी टोपी) डंढ शाकम्, शिशुकम् अत्र २ (पु. न) (उपर
 डेडेल) दश प्रकारना भावालायड शाक शाक विशेषना नाम-तण्डु-
 लीयः, तण्डुलेरः, मेघनादः, अल्पमारिषः अत्र ४-तादणजे ॥११८४॥
 विम्बी, रक्तफला, पीलुपर्णी, तुण्डिकेरिका-तुण्डिकेरो, 'तुण्डिकेशी'
 अत्र ४-टीडाणां, जीवोड'नो वेडो जीवन्तो, जीवनी, जीवा, जीव-
 नीया, मधुस्रवा 'मधुः, अवा' अत्र ५-भीडी णरओडी, डिरणु दोडी

वास्तुकं तु क्षीरपत्रं, पालक्या मधुसूदनी ।

रसोनो लशुनोऽरिष्टो, म्लेच्छकन्दो महौषधम् ॥ ११८६ ॥

महाकन्दो रसोनोऽन्यो, गृजनो दीर्घपत्रकः ।

भृङ्गराजो भृङ्गरजो, मार्कवः केशरञ्जनः ॥ ११८७ ॥

काकमाची वायसी स्यात्, कारवेल्लः कटिल्लकः ।

कूष्माण्डकस्तु कर्कारुः, कोशातकी पटोलिका ॥ ११८८ ॥

चिर्मिटी कर्कटी वालुङ्क्येर्वास्त्रपुसी च सा ।

अशोमः सूरणः कन्दः, शृङ्गवेरकमाद्रकम् ॥ ११८९ ॥

॥११८५॥ वास्तुकम्, 'क्षीरपत्रम्' 'वास्तूकम्' ये २-थीलनी
ला७, अथवे. पालक्या, मधुसूदनी ये २-पादाभ्यानी ला७. रसोनः
(पु. न.), लशुनः (पु. न.), अरिष्टः, म्लेच्छकन्दः, महौषधम्
॥११८६॥, महाकन्दः, 'लशूनम्' ये ६-लसणु रसोनः, गृजनः
(पु. न.), दीर्घपत्रकः ये ३-१ गात्र २ दाद लसणु. ३ दुंगणी.
भृङ्गराजः, भृङ्गरज, मार्कवः, केशरञ्जनः४ लागरे. ॥११८७॥
काकमाची, वायसी ये २-कायक्षलने वेला, काकमाची कारवेल्लः,
कटिल्लकः, 'कटिल्लकः-कटल्लकः, सुषवी-सुसवी' ये २-कारेली.
कूष्माण्डकः, कर्कारुः (पु.) ये २-काणु कोशातकी, पटोलिका ये
२-पटोल. ॥११८८॥ 'चिर्मिटी, कर्कटी, वालुङ्की, पर्वारुः (पु. श्री),
त्रपुसी 'उर्वारुः-उर्वालुः-पर्वालुः' ये ५-काकडी अशोमः, सूरणः-
सुरणः, कन्दः (पु. न.) ये ३-सूरणु कन्द शृङ्गवेरकम्, आद्रकम्

કર્કોટકઃ કિલાસઘ્રસ્તિકતપત્રઃ સુગન્ધકઃ ।

મૂલકં તુ હરિપર્ણ, સૈકિમં હસ્તિદન્તકમ્ ॥ ૧૧૯૦ ॥

નડાદિ નીવારાદિ ચ શૃષ્યં તુ તદ્ નવમ્ ।

સૌગન્ધિકં દૈવજઘ્નં, પૌરં કતૃણ-રૌહિષે ॥ ૧૧૯૧ ॥

દર્મઃ કુશઃ કુથોઃ વહ્નિઃ, પવિત્રમથ તેજનઃ ।

ગુન્દ્રો મુઞ્જઃ શરો દૂર્વા, ત્વનન્તા શતપર્વિકા ॥ ૧૧૯૨ ॥

હરિતાલી સ્વા પોટગલસ્તુ ધમનો નડઃ ।

કુલવિન્દો મેઘનામા, મુસ્તા ગુન્દ્રા તુ સોત્તમા ॥ ૧૧૯૩ ॥

(પુ ન) એ ૨-આદુ. ॥૧૧૮૯॥ કર્કોટકઃ, કિલાસઘ્ર, તિક્તપત્રઃ, સુગન્ધકઃ એ ૪-૧ કંડોડી. ૨-તમાલપત્ર. મૂલકમ્ (પુ. ન), હરિ-પર્ણમ્, સૈકિમમ્, હસ્તિદન્તકમ્ એ ૪-મૂળો. ॥૧૧૯૦॥ તૃણમ્-નડ વગેરે અને નીવાર વગેરે તૃણની જાતિઓ શૃષ્યમ્-નવું ઘાસ, આલ તૃણ. સૌગન્ધિકમ્, દૈવજઘ્નમ્, પૌરમ્, કતૃણમ્, રૌહિષમ્ (પુ ન) એ ૫-રૌહિષ, રૌહિડો, રૌંસાનું ઘાસ-એક જાતનું સુગંધી ખડ ॥૧૧૯૧॥ દર્મઃ, કુશઃ (પુ. ન.), કુથઃ, વહ્નિઃ 'વ' (પુ ન.), પવિત્રમ્ એ ૫-દહી, દાલ. તેજન, ગુન્દ્રઃ, મુઞ્જઃ, શરઃ એ ૪-મુંજ તૃણ દૂર્વા, અનન્તા, શતપર્વિકા ॥૧૧૯૨॥ હરિતાલી, સ્વા, 'શતપર્વિકા, સહસ્રવીર્યા, માર્ગવી' એ ૫-ધરો. પોટગલઃ, ધમનો, નડઃ (પુ. ન) ગલ, એ-૩ બેડ. કુલવિન્દઃ, મેઘનામા 'અન' (પુ), મુસ્તા મિસ્તકઃ (પુ. ન.) શિ૦ ૧૦૮] એ ૩-મોથ. ગુન્દ્રો, 'મદ્રમુસ્તકઃ' એ ૨-ભદ્રમોથ, ઉત્તમ મોથ ॥૧૧૯૩॥

૧ ૨ ૩ ૪
વલ્લજા ઉલપોડ્યેશ્નુઃ, સ્યાદ્ રસાલોડસિપત્રકઃ ।

મેદાઃ કાન્તાર-પુણ્ડ્રાધાસ્તસ્ય મૂલં તુ મોરટમ્ ॥ ૧૧૯૪ ॥

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
કાશસ્તિવપીકા વાસસ્તુ, યવસં તૃણમર્જુનમ્ ।

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
વિષઃ ક્ષ્વેડો રસસ્તીક્ષ્ણં, ગરલોડ્ય હલાહલઃ ॥ ૧૧૯૫ ॥

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
વત્સનામઃ કાલકૂટો, બ્રહ્મપુત્રઃ પ્રદીપનઃ ।

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
સૌરાષ્ટ્રિકઃ શૌલિકકેયઃ, કાકોલો દારદોડપિ ચ ॥ ૧૧૯૬ ॥

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
અહિચ્છત્રો મેષશૃંગઃ, કુષ્ઠ-વાલૂક-નન્દનાઃ ।

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
કૈરાટકો હૈમવતો, મર્કટઃ કરવીરકઃ ॥ ૧૧૯૭ ॥

વલ્લજાઃ (પુ ૫), ઉલપ એ ૨-એક જાતનું કોમલ ધાસુ દશુઃ
(પુ.), રસાલ, અસિપત્રકઃ એ ૩-શેરડી કાન્તાર, પુણ્ડ્રઃ-પુણ્ડ્રકઃ
એ ૨-બુદ્ધી બુદ્ધી જાતની શેરડી. (આદિપદ્ધતી, કોષકારઃ, પૌણ્ડકઃ
વગેરે શેરડીના લેદો જાણવા) મોરટમ્-શેરડીનું મૂળ. ॥૧૧૯૪॥
કાશ. (પુ. ન.), દર્ષીકા 'કાસમ્' એ ૨-કાશ તૃણ, કસાડો ધાસઃ,
યવસમ્ (પુ. ન.) એ ૨-ધાસ, ખડ. તૃણમ્ (પુ. ન.), અર્જુ-
નમ્ એ ૨-સર્વ જાતનું તૃણ વિષઃ (પુ. ન.), ક્ષ્વેડઃ, રસઃ (પુ. ન.),
તીક્ષ્ણમ્, ગરલ (પુ. ન.) એ ૫-વિષ, ઝેર. હલાહલઃ (પુ. ન.)
॥૧૧૯૫॥ વત્સનામઃ, કાલકૂટઃ (પુ. ન.), બ્રહ્મપુત્રઃ, પ્રદીપનઃ,
'સૌરાષ્ટ્રિકઃ-સારોષ્ટ્રિકઃ' શૌલિકકેયઃ, કાકોલઃ (પુ. ન.), દારદઃ
॥૧૧૯૬॥, અહિચ્છત્ર, મેષશૃંગઃ, કુષ્ઠઃ, વાલૂકઃ, નન્દનઃ, કૈરા-
ટકઃ, હૈમવતઃ, મર્કટઃ, કરવીરકઃ ॥૧૧૯૭॥, સર્પપઃ, મૂલકઃ,

^{૧૯}સર્પો ^{૨૦}મૂલકો ^{૨૧}ગૌરાદ્રકઃ ^{૨૨}સન્તુક-^{૨૩}કર્દમૌ ।

^{૨૪}અક્કોલસારઃ ^{૨૫}કાલિજઃ, ^{૨૬}ગૃજ્ઞિકો ^{૨૭}મધુસિન્ધકઃ ॥ ૧૧૯૮ ॥

^{૨૮}ઇન્દ્રો ^{૨૯}લાઙ્ગુલિકો ^{૩૦}વિસ્ફુલિજ-^{૩૧}પિજ્જલ-^{૩૨}ગૌતમાઃ ।

^{૩૩}મુસ્તકો ^{૩૪}દાલવથેતિ, સ્થાવરા વિપજાતયઃ ॥ ૧૧૯૯ ॥

કુરુપ્તાઘા અગ્રવીજા, મૂલજાસ્તૂત્પલાદયઃ ।

^{૩૫}પર્વયોનય ઇક્ષ્વાઘાઃ, ^{૩૬}સ્કન્ધજાઃ સલ્લકીમુખાઃ ॥ ૧૨૦૦ ॥

શાલ્યાદયો વીજરુદ્ધાઃ, સમ્મૂર્છજાતૃણાદયઃ ।

સ્તુર્વનસ્પતિકાયસ્ય, પટેતા મૂલજાતયઃ ॥ ૧૨૦૧ ॥

॥ સમાપ્તોઽયં વનસ્પતિકાયઃ ॥

ગૌરાદ્રકઃ, સન્તુકઃ, કર્દમઃ, અક્કોલસારઃ, કાલિજઃ, ગૃજ્ઞિકઃ, મધુ-
સિન્ધકઃ ॥૧૧૯૮॥, ઇન્દ્ર, લાઙ્ગુલિકઃ, વિસ્ફુલિજ, પિજ્જલ,
ગૌતમઃ, સુરજકઃ, દાલવઃ [હાલાહલમ્, હાલહલમ્ શિ૦ ૧૦૮]
એ-૩૪ (પુ. ન.) પ્રકારનાં સ્થાવર વિષ છે. (વનસ્પતિ વગેરેથી આ
વિષો ઉત્પન્ન થાય છે.) ॥૧૧૯૯॥ ૧ અગ્રવીજાઃ (પુ. બ.)-કુરુપ્ત,
પારિભ્રમ વગેરે અગ્રવીજા ૨ મૂલજા (પુ. બ.)-ઉત્પલ, સુરજ
વગેરે મૂલકાંડમાંથી ઉત્પન્ન થનાર છે ૩ પર્વયોનયઃ 'નિ' (પુ. બ.)-
ઇક્ષુ, તૃણ, વંશ વગેરે ગાઠમાંથી ઉત્પન્ન થનાર છે. ૪ સ્કન્ધજાઃ
(પુ. બ.)-સલ્લકી, વટ વગેરે સ્કન્ધમાંથી ઉત્પન્ન થનાર છે. ॥૧૨૦૦॥
૫ વીજરુદ્ધાઃ (પુ. બ.)-શાલિ, પશ્વિક, મુદ્ર વગેરેમાંથી ઉત્પન્ન
થનાર છે. ૬ સમ્મૂર્છજાઃ (પુ. બ.)-તૃણ, મૂર્છજા વગેરે પોતાની
મેળે ઉત્પન્ન થનાર છે. વનસ્પતિ કાયની આ પ્રમાણે ૭ મૂળ
ભૂતિઓ છે. ॥૧૨૦૧॥

॥ इति वनस्पतिकायः समाप्तः ॥

અથ દ્રોન્દ્રિયાનાંહ-

નીલઙ્ગુઃ કૃમિરન્તર્જઃ, ક્ષુદ્રકીટો વહિર્મવઃ ।

પુલ્કાસ્તૂમયેઽપિ સ્યુઃ, કૌકસાઃ કૃમયોઽગવઃ ॥ ૧૨૦૨ ॥

કાષ્ઠકીટો ઘુળો ગણ્ઢપદઃ કિચ્ચુલકઃ કુસઃ ।

મૂલતા ગણ્ઢપદી તુ, શિલ્પસ્ત્રપા જલૌકસઃ ॥ ૧૨૦૩ ॥

જલાલોકા જલ્લુકા ચ, જલૌકા જલસર્પિણી ।

મુક્તાસ્ફોટોઽઘ્નિમણ્ઢકી, શુક્તિઃ કમ્બુસ્તુ વારિજઃ ॥ ૧૨૦૪ ॥

અથ દ્રોન્દ્રિયનામાનિ-

નીલઙ્ગુઃ-નીલાઙ્ગુઃ, (પુ.) કૃમિઃ એ ૨-શરીરની અંદર ઉત્પન્ન

થનાર કરમિયા. ક્ષુદ્રકીટઃ (પુ. સ્ત્રી)-ખડાર થનાર નાનો કીટો.

પુલ્કાઃ (પુ. બ.)-શરીરની અંદર અને ખડાર થનાર નાના કીટા.

કૌકસાઃ (પુ. બ.)-નાના કરમિયા ॥૧૨૦૨॥ કાષ્ઠકીટઃ, ઘુળઃ

એ ૨-લાકડાનો કીટો. ગણ્ઢપદ, કિચ્ચુલકઃ-‘કિચ્ચિલકઃ’, કુસઃ

(પુ.), મૂલતા-‘મહીલતા’, [કિચ્ચુલકઃ શિ૦ ૧૦૮] એ ૪-અળ-

સિયા, જમીનનાં કીટા ગણ્ઢપદી, શિલી એ ૨-(સ્ત્રી) ગંડોલા.

અસ્ત્રપા-વિચકા, જલૌકસ ‘અસ’ (સ્ત્રી બ.) ॥૧૨૦૩॥, જલા-

લોકા, જલ્લુકા, જલૌકા, જલસર્પિણી, ‘રક્તપાઃ’ એ ૬-જળો. મુક્તા-

સ્ફોટઃ, અઘ્નિમણ્ઢકી, શુક્તિઃ(સ્ત્રી.) એ ૩-મોતીની છીપ. કમ્બુઃ

(પુ. ન.), વારિજઃ, ॥૧૨૦૪॥ ત્રિરેખઃ, ષોડશાવર્ત્તઃ, શઙ્ખઃ (પુ. ન.)

અભિ. ૨૨

त्रिरेखः^४ पोडशवर्षः^५, शहो^६ऽथ क्षुद्रकम्बवः ।

शह्वनकाः^७ क्षुल्लकाश्च^८, शम्बुकास्त्विम्बुमात्रजाः^९ ॥ १२०५ ॥

कपर्दस्तु^{१०} हिरण्यः^{११} स्यात्, पणास्थिके^{१२} वराटकौ^{१३} ।

दुर्नामा तु दीर्घकोशा,

॥ समाप्ता द्वीन्द्रियाः ॥

अथ त्रीन्द्रियानाह-

पिपीलिकस्तु पीलकः^{१४} ॥ १२०६ ॥

पिपीलिका तु होनाङ्गी^{१५}, ब्राह्मणी^{१६} स्थूलशीर्षिका^{१७} ।

धृतेली^{१८} पिङ्गकपिशा^{१९}ऽथोपजिह्वोपदेहिका^{२०} ॥ १२०७ ॥

ओ ५-शंभ. क्षुद्रकम्बवः-‘क्षुद्रशह्वानः,’ शह्वनकाः-‘शह्वनजाः’
क्षुल्लकाः ओ ३-(पु. भ.) नाना शंभो, शंभला. शम्बुकाः-
‘शम्बुकाः, शम्बवः’ [शम्बुकाः शि० १०६] (पु. भ.)-जणमां
उत्पन्न थयेला शंभला, छीपो. ॥१२०५॥ कपर्दः, हिरण्यः (पु. न.),
पणास्थिकः, वराटकः [श्वेतः, कपर्दकः शि० १७४] ओ ४-डोडी.
दुर्नामा ‘आ’, दीर्घकोशा (दुःसंज्ञा) ‘दुर्नाम्नी’ ओ २-जणोना
आडारनुं जलयर जंतुं

॥ इति द्वीन्द्रियजोवा समाप्ताः ॥

अथ त्रीन्द्रियजोवाः-

पिपीलिकः, पीलकः ओ २-मंङडो, मोटी डोडी ॥१२०६॥ पिपी-
लिका, होनाङ्गी ओ २-डोडी, ब्राह्मणी, स्थूलशीर्षिका ओ २-मोटा
माथावाणी नानी डोडी. धृतेली, पिङ्गकपिशा ओ २-धीमेव. उप-
जिह्वा, उपदेहिका ॥१२०७॥, वन्नी, उपदीका ओ ४-उधेध.

चन्द्रपदीका रिक्षा तु, लिक्षा यूका तु पट्पदी ।
 गोपालिका महाभीरुमयोत्था तु गर्दभी ॥ १२०८ ॥
 मत्कुणस्तु कोलकुण, उदंशः किटिभो-त्कुणौ ।
 इन्द्रगोपस्त्वग्निरजो, वैराट्स्तित्तिभोऽग्निकः ॥ १२०९ ॥
 कर्णजलौका तु कर्णकीटा शतपदी च सा ।

॥ उक्तास्त्रीन्द्रियाः ॥

अथ चतुरिन्द्रियानाह-

ऊर्णनाभस्तन्त्रवायो, जालिको जालकारकः ॥ १२१० ॥

रिक्षा, लिक्षा ये २-लीण. यूका, पट्पदी ये २-भू गोपा-
 लिका, महाभीरुः (स्त्री) ये २-गीगोडी, थीथडी. गोमयोत्था,
 गर्दभी ये २-छाणुना डीडा, गद्डीया. ॥१२०८॥ मत्कुण, कोल-
 कुणः, उदंशः, किटिभः, उत्कुणः ये ५-भांडउ इन्द्रगोपः, अग्नि-
 रजः, वैराटः, तित्तिभः, अग्निकः ये ५-छद्रगोप, गोक्षणाथ,
 भांमणुमुडा-योभासाना डीडा ॥१२०९॥ कर्णजलौका-‘कर्णजलूका,
 कर्णजलौकाः-असू,’ कर्णकीटा, शतपदी ये ३-डानभजूशे.

॥ इति त्रीन्द्रियजीवा समाप्ताः ॥

अथ चतुरिन्द्रियजीवनामानि-

ऊर्णनाभः, तन्त्रवायः, तन्त्रुवायः, जालिकः, जालकारकः ॥१२१०॥,

કૃમિર્મર્કટકો લૂતા, લાલાસાવોઽપ્રપાચ્ચ સઃ ૧

વૃશ્ચિકો દ્રુણ આલ્યાલિરલ તત્પુચ્છકપ્ટકઃ ॥ ૧૨૧૧ ॥

અમરો મધુકૃત્ મૃદ્ધચ્ચરીકઃ શિલીમુખઃ ।

ઈન્દિન્દિરોઽલી રોલમ્બો, દ્વિરેફોઽમ્ય પટંદ્રયઃ ॥ ૧૨૧૨ ॥

મોખ્યં તુ પુષ્પ-મધુની, સ્વધોતો જ્યોતિરિક્ષણઃ ।

પતન્નઃ શલભઃ શુદ્રા, સરવા મધુમધિકા ॥ ૧૨૧૩ ॥

કૃમિઃ, મર્કટકઃ, લૂતા, લાલાસાવઃ, અપ્રપાદ્ (પુ), [ક્રિમિઃ, શિં ૧૦૮] એ ૯-લૂતા-કરોળીઓ વૃશ્ચિકઃ (પુ. સ્ત્રી.), દ્રુણઃ-‘દ્રોણઃ’, આલી (સ્ત્રી.), આલિઃ ‘અલિઃ’ [દ્રુતઃ શિં ૧૦૯] એ ૪-વીંછી. અલમ્-વીંછીનો આંકડો. ॥૧૨૧૧॥ અમરઃ, મધુકૃત્ (પુ.), મૃદ્ધઃ, ચચ્ચરીકઃ, શિલીમુખઃ, ઈન્દિન્દિરઃ, અલિઃ (પુ.)-અલી ‘ઇન્’ (પુ.), રોલમ્બઃ, દ્વિરેફઃ [મિસલઃ, મધુકરઃ શિં ૧૦૯] એ ૯ (સ્ત્રી. ન.)-અમરો. અમરાને છ પગ હોય છે (તેથી પટંદ્રિઃ, પટ્પદઃ, પટ્તચરણઃ વગેરે અમરવાચક શબ્દો ણને છે) ॥૧૨૧૨॥ અમરાનું લોજન પુષ્પ-ફૂલ અને મધુ-મધ હોય છે. (તેથી પુષ્પલિદ્ ‘હ્’ મધુલિદ્ ‘હ્’, પુષ્પન્ધયઃ, મધુપઃ, મધુવ્રતઃ વગેરે અમરવાચક શબ્દો થાય છે) સ્વધોતઃ, જ્યોતિરિક્ષણઃ, [કોટમણિઃ, જ્યોતિર્માલી ‘ઇન્’, તમોમણિઃ, પરાવૃદ્ઃ, નિમેષધુત્, ધ્વાન્તચિત્રઃ એ ૬-શેં ૧૭૪-૧૭૫] એ ૨-ખધોત, આગીઓ જીવડો પતન્નઃ, શલભઃ એ ૨-પતંગિયુ, તીડ. શુદ્રા, સરવા, મધુમધિકા એ ૩-મધમાખી. ॥૧૨૧૩॥ માધિકમ્, મધુ (ન. પુ.), (પૌત્તિકમ્, આમરમ્,

માક્ષિકાદિ તુ મધુ સ્યાત્, મધૂચ્છિષ્ટં તુ સિન્ધ્યકમ્ ।

વર્વણા મક્ષિકા નીલા, પુત્તિકા તુ પતન્જિકા ॥ ૧૨૧૪ ॥

વનમક્ષિકા તુ દંશો, દંશો તજ્જાતિરલ્પિકા ।

તૈલાદી વરદા ગન્ધોલી સ્યાત્ ચીરી તુ ચીરુકા ॥ ૧૨૧૫ ॥

ઝિલ્લીકા ઝિલ્લિકા વર્ષકરો મૃજારિકા ચ સા ।

॥ ઉતાશ્વતુરિન્દ્રિયાઃ ॥

અથ પચ્ચેન્દ્રિયાનાહ

પશુસ્તિર્યક્ ચરિર્હિસેડિગિન્ વ્યાલઃ શ્વાપદોડપિ ચ ॥ ૧૨૧૬ ॥

ક્ષૌદ્રમ્, દાલમ્, ઔદાલકમ્, માક્ષિકમ્, અર્ધ્યમ્, છાત્રકમ્ એ આઠ મધની જાતિ છે.) એ ૨-મધ મધૂચ્છિષ્ટમ્, સિન્ધ્યકમ્ (મદનમ્)

એ ૨-મીઠુ વર્વણા-વર્વણા લીલા વર્ણવાળી માખ, કાળી માખ.

પુત્તિકા, પતન્જિકા એ ૨-ગગતરા, પત ગિયાના જેવી નાની માખ

॥ ૧૨૧૪ ॥ વનમક્ષિકા, દંશઃ એ ૨-જગલી માખ, ડાસ દંશી-

નાના ડાસ. તૈલાદી, વરદા (પુ સ્ત્રી), ગન્ધોલો, 'વરદી' એ ૩-

સમરાના જેવું ચ ચળ ડખ મારતુ પાખવાળું જીવડું ચીરો, 'ચીરુકા

॥ ૧૨૧૫ ॥, 'ઝિલ્લીકા, ઝિલ્લિકા, 'ઝિલ્લિકા', વર્ષકરી, મૃજારિકા-

મૃજારી, 'ઝીરુકા, 'ઝિરુકા, ઝીરિકા, ઝિરિકા, ઝિરીકા' એ ૨-

સમરાના જેવું કુદ્ર જંતું, તમરું (જે રાત્રે ઝી-ચીં ધ ઇત્યાદિ

શબ્દ કરે છે તે.)

॥ ૧૨૧૬ ॥ इति चतुर्निन्द्रियजीवाः समाप्ताः ॥

અથ સ્થલચર-સ્થેચર-જલચરપચ્ચેન્દ્રિયજીવનામાનિ-

તત્ર સ્થલચરપચ્ચેન્દ્રિયજીવનામાનિ-પશુઃ, તિર્યક્ 'ચ', ચરિઃ

એ ૩-(પુ.) પશુ. વ્યાલઃ, શ્વાપદઃ એ ૨-(હંસકપ્રાણી-પશુ ॥ ૧૨૧૬ ॥

^૧હસ્તી ^૨મતઙ્ગજ-^૩ગજ-^૪દ્વિપ-^૫કર્ય-^૬નેકપા,

^૭માતઙ્ગ-^૮વારણ-^૯મેઢામૃગ સામયોનય: ।

^{૧૧}સ્તમ્બેરમ-^{૧૨}દ્વિરદ-^{૧૩}સિન્ધુર નાગ-^{૧૪}દંતિ-^{૧૫}નો,

^{૧૬}દન્તાવલ: કરટ્ટિ-^{૧૭}કુન્જર-^{૧૮}કુન્મિ-^{૧૯}પીલવ: ॥ ૧૨૧૭॥

^{૨૧}ઇમ: કરેણુર્ગર્જો-^{૨૨}સ્વ, સ્ત્રી ધેનુકા વશો-^{૨૩}પિ ચ' ।

^{૨૪}મદ્રો મન્દો મૃગો મિશ્રશ્વત્તો ગજજાતય: ॥ ૧૨૧૮॥

કાલે-^{૨૫}પ્યજાતદન્તશ્ચ, સ્વલ્પાઙ્ગશ્ચાપિ મત્કુળો' ।

પૃચ્ચવર્ષો ગજો વાલ:, સ્યાત્ પોતો દશવર્ષક: ॥૧૨૧૯॥

હસ્તી 'ઇન્' (પુ.), મતઙ્ગજ:, ગજ:, દ્વિપ:, કરી 'ઇન્' (પુ.),
અનેકપ:, માતઙ્ગ:, વારણ:, મેઢામૃગ:, સામયોનિ: (પુ), સ્તમ્બે-
રમ:, દ્વિરદ:, સિન્ધુર:, નાગ:, દન્તી 'ઇન્' (પુ), દન્તાવલ:,
કરટ્ટો 'ઇન્' (પુ.) કુન્જર: (પુ. ન), કુન્મિ 'ઇન્' (પુ.), પીલુ:
(પુ) ॥૧૨૧૭॥, ઇમ:, કરેણુ: (પુ સ્ત્રી), ગર્જ: [પેચકો 'ઇન્',
પુષ્કરી 'ઇન્', પશ્વી 'ઇન્', પેચિલ:, સૂચિકાધર: ॥૧૭૫॥ વિલો-
મજિહ:, અન્ત:સ્વેદ:, મદ્ધાકાય:, મદ્ધામદ:, સૂર્યકર્ણ:, જલ્પાકાક્ષ:
જટી 'ઇન્', ષષ્ઠિહાયન: ॥૧૭૬॥, અસુર:, દોર્ધપવન:, શુન્ડાલ:,
કપિ એ ૧૭-શે૦ ૧૭૫-૧૭૭, કરિ. શિ૦ ૧૦૬] એ ૨૩-હાથી-
ધેનુકા, વશા, (હસ્તિનો) [વાસિતા, કર્ણધારિણી, ગણિકા એ
૩-શે૦ ૧૭૭] એ ૨-હાથણી. ૧ મદ્ર:, ૨ મન્દ:, ૩ મૃગ:, ૪ મિશ્ર:
એ ચાર હાથીની જાતિઓ છે. ॥૧૨૧૮॥ મત્કુળ:-કાળ થવા છતાં
દાંત ન આવેલા હોય તેવો અને ટૂંકા અંગવાળો હાથી. વાલ:-
પાંચ વર્ષનો હાથી પોત:- દશ વર્ષનો હાથી. ॥૧૨૧૯॥ વિક:

વિકો વિશતિવર્ષઃ સ્યાત્, કલમસ્ત્રિશદન્દકઃ ।

યૂથનાથો યૂથપતિર્મત્ત પ્રમિન્નગર્જિતો ॥ ૧૨૨૦ ॥

મદોત્કટો મદકલઃ, સમાબુદ્ધાન્ત-નિર્મદો ।

સજ્જિતઃ કલ્પિતસ્તિર્યગ્ધાતી પરિણતો ગજઃ ॥ ૧૨૨૧ ॥

વ્યાલો દુષ્ટગજો ગમ્ભીરવેદ્યવમતાક્કુશઃ ।

રાજવાહ્યસ્તૂપવાહ્યઃ, સન્નાહ્યઃ સમરોચિતઃ ॥ ૧૨૨૨ ॥

ઉદગ્રદન્તિષાદન્તો, વહ્નનાં ઘટના ઘટા ।

મદો દાનં પ્રવૃત્તિશ્ચ, વમથુઃ કરશીકરઃ ॥ ૧૨૨૩ ॥

[પિષ્કકઃ શિ૦ ૧૦૯]-વીશ વર્ષનો હાથી. કલમઃ (પુ. ન.)-ત્રીસ વર્ષનો હાથી. યૂથનાથઃ, યૂથપતિઃ, (પુ.) એ ૨-ટોળાનો નાયક. મત્તઃ, પ્રમિત્તઃ, ગર્જિતઃ એ ૩-મદોન્મત્ત હાથી. ॥૧૨૨૦॥ મદોત્કટઃ, મદકલઃ એ ૨-ઘણા મદવાળો હાથી. ઉદ્ધાન્તઃ, નિર્મદઃ એ ૨-મદ વિનાનો હાથી. સજ્જિતઃ, કલ્પિતઃ એ ૨-યુદ્ધ માટે તૈયાર કરેલો હાથી તિર્યગ્ધાતો 'ઇન્', પરિણતઃ એ ૨-વાંકો ઘા કરનાર હાથી ॥૧૨૨૧॥ વ્યાલઃ, દુષ્ટગજઃ, [વ્યાહઃ શિ૦ ૧૧૦] એ ૨-ખરાળ હાથી ગમ્ભીરવેદી 'ઇન્' (પુ), અવમતાક્કુશઃ એ ૨-અંકુશને નહિ ગણનારો હાથી. રાજવાહ્યઃ, ઉપવાહ્યઃ [ઓપવાહ્યઃ શિ૦ ૧૧૦] એ ૨-રાજને ખેસવા યોગ્ય હાથી. સન્નાહ્યઃ, સમરોચિતઃ એ ૨-લડાઈને યોગ્ય હાથી. ॥૧૨૨૨॥ ઉદગ્રદન્ત 'ત્' (પુ), ઈષાદન્તઃ એ ૨-લાંબા દાતવાળો હાથી. ઘટા, 'હાસ્તિકમુઃ ગજતા' હાથીઓનો સમુદાય. મદઃ, દાનમ્, પ્રવૃત્તિઃ (શ્રી.), એ ૩-ગંડસ્થળમાથી ઝરતું પાણી, મદ. વમથુઃ (પુ), -કરશીકરઃ એ ૨-હાથીની સૂઢમાંથી ઊડતા પાણીના બિંદુઓ. ॥૧૨૨૩॥ હસ્તિ-

હસ્તિનાસા કરઃ શુન્ડા, હસ્તોઽગ્રં ત્વસ્ય પુષ્કરમ્ ।
 અઙ્ગુલિઃ કર્ણિકા દન્તો, વિષાળો સ્કન્ધ આસનમ્ ॥૧૨૨૪॥
 કર્ણમૂલં ચૂલિકા સ્યાદીપિકા ત્વક્ષિકૂટકમ્ ।
 અપાઙ્ગદેશો નિર્યાણં, ગણ્ડસ્તુ કરટઃ કટઃ ॥ ૧૨૨૫ ॥
 અવગ્રહો લલાટં સ્યાદારક્ષઃ કુમ્ભયોરવઃ ।
 કુમ્ભૌ તુ શિરસઃ પિષ્ઠો, કુમ્ભયોરન્તરં ત્રિદુઃ ॥ ૧૨૨૬ ॥
 વાતકુમ્ભસ્તુ તસ્યાધો, વાહિત્યં તુ તતોઽપ્યધઃ ।
 વાહિત્યાધઃ પ્રતિમાનં, પુચ્છમૂલં તુ પૈચકઃ ॥ ૧૨૨૭ ॥

નાસા, કરઃ, શુન્ડા, હસ્તઃ એ ૪-સૂંઠ. પુષ્કરમ્-સૂંઠનો
 અગ્રભાગ કર્ણિકા-હાથીની આગળી. વિષાળોઃ (ત્રિ. દ્વિ. વ.)-
 હાથીના બે દંતૂશલ. આસનમ્-હાથીનો સ્કન્ધ. ॥ ૧૨૨૪ ॥
 કર્ણમૂલમ્, ચૂલિકા એ ૨-હાથીના કાનનું મૂળ. દીપિકા 'દીપાકા,
 દીવીકા, દીપિકા', અક્ષિકૂટકમ્ એ ૨-હાથીની આંખનો ડોળો,
 આંખનો ગોળો. નિર્યાણમ્-હાથીની આંખનો ખૂણો ગણ્ડઃ, કરટઃ,
 કટઃ એ ૩-હાથીનું ગંડસ્થળ ॥ ૧૨૨૫ ॥ અવગ્રહઃ-અવગ્રાહઃ-
 હાથીનું લલાટ. આરક્ષઃ-હાથીના કુંભસ્થળનો નીચેનો ભાગ કુમ્ભૌ
 (પુ. દ્વિ.)-હાથીના મસ્તક ઉપરના બે કુંભસ્થળ ત્રિદુઃ (પુ.)-બે
 કુંભસ્થળનો મધ્યભાગ. ॥ ૧૨૨૬ ॥ વાતકુમ્ભઃ-હાથીના વિદુની
 (કુંભસ્થળના મધ્યભાગથી) નીચેનો ભાગ. વાહિત્યમ્-કુંભસ્થળ અને
 લલાટની નીચેનો ભાગ. પ્રતિમાનમ્-વાહિત્યની નીચેનો ભાગ.
 પૈચકઃ-૧. પૂંછડાનું મૂળ. ૨. હાથીના
 પૂંછડાના મૂળ પાસેનો શુદ્ધ આચ્છાદક ભાગ ॥ ૧૨૨૭ ॥ દન્તમાનઃ-

दन्तभागः पुरोभागः, पक्षभागस्तु पार्श्वकः ।

पूर्वस्तु जङ्घादिदेशो, गात्रं स्यात् पश्चिमोऽपरा ॥ १२२८ ॥

विन्दुजालं पुनः पदम्, शृङ्खलो निगडोऽन्दुकः ।

हिज्जोरश्च पादपाशो, वारिस्तु गजबन्धभूः ॥ १२२९ ॥

त्रिपदी गात्रयोर्वन्ध, एकस्मिन्नपरेऽपि च ।

तोत्रं वैणुकमालानं, बन्धस्तम्भोऽङ्कुशः सृणिः ॥ १२३० ॥

अपष्टं त्वङ्कुशस्याग्रं, यातमङ्कुशवारणम् ।

निपादिनां पादकर्म, यतं वीतं तु तद्द्वयम् ॥ १२३१ ॥

डाथीना आगणनो लाग पक्षभागः-डाथीना पडणानो लाग गात्रम् (स्त्री. न.), डाथीना पग, जघा वगेरे आगणनो प्रदेश अपरा (स्त्री. न.), 'अवरम्' [अवरा शि० ११०]-डाथीनी पाछक्षी ज्ज'ध वगेरेनो लाग ॥१२२८॥ पन्नम् 'पन्नकम्'-डाथीने जुवा-नीमा शरीरमां उपर यता राता णिदुओ. शृङ्खलः (त्रि), निगलः, (पु. न.), अन्दुकः (पु. न.), हिज्जोरः (पु. न.), पादपाशः, [निगलः, अन्दुकः (स्त्री) शि० ११०] ओ प-डाथीना पगे आधवानी शृजला-सांकेण. वारिः (स्त्री), 'वारी'-डाथीने आधवानी जग्घा, डाथीने पडडवा भाटे कुरातो आडो. ॥१२२९॥ त्रिपदी-डाथीनो तग, जे आग-णनी ज'घा अने ओक पाछणनी ज'घामां डाथीनु ज'धन-आधवानी होरी. तोत्रम्, वैणुकम्, 'वैणुकम्' ओ २-वांसनो पसैणो आलानम्-डाथीने आधवानो स्तंल-भीलो अङ्कुशः (पु. न.), सृणिः (पु. स्त्री), 'सृणिः' ओ २-अङ्कुश ॥१२३०॥ अपष्टम्-अङ्कुशनो आग-णनो लाग यातम् अङ्कुशथी वारणु, अङ्कुशवडे अनिष्ट स्थानथी वारणु करवु. यतम्-डाथीने यलाववामां मडावतना पगनी सज्ञा.

कक्ष्या^१ दूष्या^२ वरत्रा^३ स्यात्, कण्ठवन्धः^४ कलापकः^५ ।

घोटकस्तुरगस्ताक्षर्यस्तुरङ्गो^६ अश्वस्तुरङ्गमः^७ ॥ १२३२ ॥

गन्धर्वो^८ अर्वा^९ सप्तिवीती^{१०}, वाहो^{११} वाजी^{१२} हयो^{१३} हरिः^{१४} ।

वडवा^{१५} अश्वा^{१६} प्रसू^{१७} वामी^{१८}, किशोरो^{१९} अल्पवया^{२०} हयः^{२१} ॥ १२३३ ॥

जवाधिकस्तु^{२२} जवनो^{२३}, रथ्यो^{२४} वोढा^{२५} रथस्थ^{२६} यः^{२७} ।

आजानेयः^{२८} कुलीनः^{२९} स्यात्, तप्तदेशास्तु^{३०} सैन्धवाः^{३१} ॥ १२३४ ॥

वीतम्-यत अने यात अे अंने ॥१२३१॥ कक्ष्या, दूष्या, वरत्रा-
'चूष्या' [कक्षाः शि० ११०] अे ३-हाथीनी डेड उपर आंधवानो.
आमडानो दोर कण्ठवन्धः, कलापक अे २-हाथीने गणे आंधवातु
अंधन. घोटक', तुरगः, ताक्षर्यः, तुरङ्गः, अश्वः, तुरङ्गमः ॥१२३२॥
गन्धर्वः, अर्वा 'न' (पु), सप्तिः, (पु.), वीतिः (पु.), वाहः, वाजी
'इन्' (पु), हयः, हरिः (पु.), [क्रमणः, कुण्डी 'इन्', प्रोथो 'इन्',
हेपी 'इन्', प्रकीर्णक', पालक, परलः, किण्वी 'इन्', कुटरः,
सिंहविक्रमः ॥१७८॥, मापाशी 'इन्', 'केशरी 'इन्', हंसः, 'मुद्गमुग्
'ज', 'गूढभोजनः, वालुदेवः, शालिहोत्रः, लक्ष्मीपुत्रः, मरुद्रथः
॥१७९॥, चामरो 'इन्', एकशफः अे २१-शे० १७८-१८०] अे १४-
(पु) घोडो वडवा, अश्वा, प्रसूः (स्त्री.), वामी [अवर्ती शे० १८०]
अे ४-घोडी किशोर-नानी उभरने घोडो, वछेरो. ॥१२३३॥
जवनः-अधिक वेगवाणे घोडो. रथ्यः-रथने वहन करनार घोडो.
आजानेयः, कुलीनः अे २-कुलीन घोडो. सैन्धवाः-सिन्धुदेशमा-
धयेला घोडा. ॥१२३४॥ वानायुजाः-वनायु-अरभरतान देशना घोडा.

વાનાયુજાઃ પારસીકાઃ, કામ્બોજાં વાહિકાદયઃ ।

વિનીતસ્તુ સાધુવાહી, દુર્વિનીતસ્તુ શૂકલઃ ॥ ૧૨૩૫ ॥

કશ્યઃ કશાહો હૃદયનાવર્તી શ્રીવૃક્ષકી હયઃ ।

પન્ચમદ્રસ્તુ હૃત્પૃષ્ઠપુલ્કપાર્શ્વેષુ પુષ્પિતઃ ॥ ૧૨૩૬ ॥

પુચ્છોરઃ સુરકેશામ્ભૈઃ, મિતૈઃ સ્યાદષ્ટમંજલઃ ।

સિતે તુ કર્ક-કોકાહો, સ્વોજ્ઞાહઃ શ્વેતપિન્નલે ॥ ૧૨૩૭ ॥

પીયૂષવર્ણે સેરાહઃ, પીતે તુ હરિયો હયે ।

કૃષ્ણવર્ણે તુ સ્વોજ્ઞાહઃ, ક્રિયાહો લોહિતો હયઃ ॥ ૧૨૩૮ ॥

પારસીકાઃ-પારસ-ઇરાન દેશના ઘોડા કામ્બોજાઃ-કમ્બોજ દેશના ઘોડા. વાહિકાઃ, 'વાહિકાઃ, વાહીકાઃ,' [વાહીકઃ શિ૦ ૧૧૧૧]-એ વાહિક દેશના ઘોડા (આદિ પદ્ધતી તુષારાઃ વગેરે તે તે દેશથી ઉત્પન્ન થયેલા ઘોડા જાણવા.) વિનીતઃ, સાધુવાહી 'ઇન્' (પુ) એ ૨-સુશિક્ષિત ઘોડો, સારી સરળ ચાલવાળો ઘોડો શૂકલઃ-દુર્વિનીત-ખરાબ ચાલનો ઘોડો. ॥ ૧૨૩૫ ॥ કશ્ય-ચાખૂકને યોગ્ય-મધ્યમ ચાલનો ઘોડો હૃદયનાવર્તી 'ઇન્', શ્રીવૃક્ષકી 'ઇન્' એ ૨-હૃદય-મુખ ઉપર પ્રશસ્ત (રોમાવર્ત) આવર્તવાળો ઘોડો, શ્રીવૃક્ષના ચિહ્નથી અંકિત ઘોડો પન્ચમદ્રઃ-હૃદય, પીઠ, મુખ અને બંને પડખામા શ્વેત-શુભ ચિહ્નવાળો ઘોડો-પચક્રધ્યાણી ઘોડો. ॥ ૧૨૩૬ ॥ અષ્ટમંજલઃ-પૂછડું, છાતી, ખરી, વાળ અને મુખ એ આઠ શ્વેત હોય તે અષ્ટમંજલ (કટ્યાણુ) વાળો ઘોડો. કર્ક, કોકાહઃ એ ૨-ઘોળો ઘોડો. સ્વોજ્ઞાહઃ-ઘોળો અને પીળો ઘોડો ॥ ૧૨૩૭ ॥ સેરાહઃ-અમૃત કે દૂધ જેવા વર્ણુવાળો ઘોડો. હરિયઃ-પીળો ઘોડો. સ્વોજ્ઞાહઃ ધોળો ઘોડો. ક્રિયાહ-લાલ ઘોડો-॥ ૧૨૩૮ ॥ નીલક-લીલો ઘોડો.

આનીલસ્તુ નીલકોડય, ત્રિયૂઠઃ કપિલોઽયઃ ।

વોલ્લાહસ્ત્વયમેવ સ્યાત્, પાણ્ડુકેશરવાલધિઃ ॥ ૧૨૩૯ ॥

ઉરાહસ્તુ મનાક્ પાણ્ડુઃ, કૃષ્ણજઘ્નો ભવેદ્ યદિ ।

મુરુદ્ધકો ગર્ભામ્નો, વોરુલાનસ્તુ પાટલઃ ॥ ૧૨૪૦ ॥

કુલાહસ્તુ મનાક્ પીતઃ, કૃષ્ણ સ્યાદ્ યદિ જાતુનિ ।

ઉકનાહઃ પીતરક્તચ્છાયઃ સ એવ તુ કચિત્ ॥ ૧૨૪૧ ॥

કૃષ્ણરક્તચ્છયિઃ પ્રોક્તઃ, શૌણઃ કોકનદચ્છયિઃ ।

હરિકઃ પીતહરિતચ્છાયઃ સ એવ હાલકઃ ॥ ૧૨૪૨ ॥

ત્રિયૂઠઃ-કપિલ-પિંગલ વર્ણવાળો થોડો, તેલીઆ કે બદામી રંગનો થોડો. વોલ્લાહઃ-ઘોળા કેશરા અને પૂછંડાવાળો ત્રિયૂઠ (કપિલ) થોડો ॥૧૨૩૯॥ ઉરાહઃ-કંઈક ઘોળો અને ઢાળી જ ઘાવાળો થોડો. મુરુદ્ધકઃ-ગંધેડાના જેવો થોડો. વોરુલાનઃ-પાટલ-ગુલાબી રંગનો થોડો, લાલ તંબૂ ઘોળા મિશ્ર રંગનો થોડો. ॥૧૨૪૦॥ કુલાહઃ-કંઈક પીળો અને જાતુ પ્રદેશના ઢાળા વર્ણવાળો થોડો. ઉકનાહઃ-પીત અને લાલ કાંતિવાળો થોડો, તેજ ઉકનાહ ને કોઈકેકાણે ॥૧૨૪૧॥ કૃષ્ણ અને લાલ કાંતિવાળો પણ કહ્યો છે. શૌણઃ-કોકનદ-રક્ત કમળ જેવી કાંતિવાળો થોડો. હરિકઃ, હાલકઃ એ ૨-પીત અને લીલી કાંતિવાળો થોડો ॥૧૨૪૨॥ પદ્મગુલઃ-સફેદ કાચ જેવો થોડો. દલાહઃ-

પંક્તુલઃ સિતકાચામો, હલાહશ્ચિત્રિતો હયઃ ॥ ૧૨૪૩ ॥
 યેયુરશ્વોઽશ્વમેધીયઃ પ્રોથમશ્વસ્ય નાસિકા ॥ ૧૨૪૩ ॥
 મધ્યં કશ્યં નિગાલસ્તુ, ગલોદેશઃ સુરાઃ શફાઃ ॥
 અથ પુચ્છં વાલહસ્તો, લાઙ્ગૂલં લૂમ વાલધિઃ ॥ ૧૨૪૪ ॥
 અપાવૃત્તપરાવૃત્તલુઠિતાનિ તુ વેલિલતે ॥
 ધૌરિતં વલિગતં પ્લુતોત્તેજિતોત્તેરિતાનિ ચ ॥ ૧૨૪૫ ॥
 ગતયઃ પશ્ચ ધારાસ્તુરજ્ઞાણાં ક્રમાદિમાઃ ॥
 તત્ર ધૌરિતકં ધૌર્યં, ધૌરણં ધૌરિતં ચ તત્ ॥ ૧૨૪૬ ॥

ઠાળરચીતરે ઘોડો. [મલ્લિકાશ્વઃ-શ્વેતનેત્રવાળો ઘોડો હન્દ્રાયુધઃ-
 ઠાળા નેત્રવાળો ઘોડો ॥૧૮૦॥ કકુદો 'કન', કકુદાવર્ત્તઃ એ ૨-
 કકુદ-વિશિષ્ટ આવર્તવાળો ઘોડો હન્દ્રવૃદ્ધિકઃ-ગુપ્ત અડવાળો
 ઘોડો શે. ૦-૧૮૦-૧૮૧.] યયુઃ, અશ્વમેધીયઃ એ ૨-અશ્વમેધ
 યજ્ઞનો ઘોડો. પ્રોથમ (પુ ન)-ઘોડાનું નાક ॥ ૧૨૪૩ ॥
 કશ્યમ્-ઘોડાનો મધ્ય ભાગ. નિગાલઃ-ગળાનો પ્રદેશ. સુરાઃ,
 શફાઃ (પુ ન ણ.) એ ૨-ખરી પુચ્છમ્ (પુ ન.), વાલહસ્તઃ,
 લાઙ્ગૂલમ્, 'લાઙ્ગુલમ્' (પુ ન) લૂમ 'ન' (ન), વાલધિઃ (પુ.)
 એ ૫-પૂછડું. ॥૧૨૪૪॥ અપાવૃત્તમ્, પરાવૃત્તમ્, લુઠિતમ્, વેલિલતમ્
 એ ૪-ઘોડાનું જમીન ઉપર આળોટવું ॥૧૨૪૫॥ ધારાઃ (સ્ત્રી.
 ણ.)-ધૌરિત, વલિગત, પ્લુત, ઉત્તેજિત અને ઉત્તેરિત એ પાંચ
 ઘોડાની ગતિઓ (ચાલ) છે. તેમા ધૌરિતકમ્, ધૌર્યમ્, ધૌરણમ્,
 ધૌરિતમ્ એ ૪-નોળીઆ, કંકપક્ષી, સોર અને ડુક્કરના જેવી ગતિ.

वभ्रुकङ्कशिखिक्रोडगतिवद् वलिगतं पुनः ।

अग्रकायसमुल्लासात्, कुञ्चितास्यं नतत्रिकम् ॥ १२४७ ॥

प्लुतं तु लङ्घनं पक्षिमृगगत्यनुहारकम् ।

उत्तेजितं रेचितं स्याद्, मध्यवेगेन या गतिः ॥ १२४८ ॥

उत्तेरितमुपकण्ठमास्कन्दिकमित्यपि ।

उत्प्लुत्योत्प्लुत्य गमनं, कोपादिवाखिलैः पदैः ॥ १२४९ ॥

आश्वीनोऽध्वा स योऽध्वेन, दिनेनैकेन गम्यते ।

कवी खलीनं कविका, कवियं मुखयन्त्रणम् ॥ १२५० ॥

पञ्चाङ्गी वक्रपट्टे तु-तलिका तलसारकम् ।

दामाञ्चनं पादपाशः, प्रक्षरं प्रखरः समौ ॥ १२५१ ॥

॥१२४६॥ वलिगतम् आगणनीं कथाने उछाणवी, मुञ्चने संकोचयुं
अने पाछणना लागने नमाववाउय गति. ॥१२४७॥ प्लुतम्,
लङ्घनम्, पक्षिमृगगत्यनुहारकम् अये ३-पक्षी अने मृगना जेवी गति,
ठेकडा भारती-हुडती आल. उत्तेजितम्, रेचितम् अये २-मध्यम
वेगवाणी गति, हुडकी आल ॥१२४८॥ उत्तेरितम्, उपकण्ठम्,
आस्कन्दितम् अये ३-कोधधी आरे पगे टेकीने जवु. ॥१२४९॥
आश्वीनः-घोडो अयेक दिवस जेटलुं जध शके तेटलो मार्ग. कवी
(अ), खलीनम् (पु न.), कविका, कवियम् (पु न.), मुखयन्त्रणम्
॥१२५०॥, पञ्चाङ्गी [खलिनम् शि० १११] अये ६-लगाभ,
येकडुं तलिका, तलसारकम् अये २-मुजे आंधवानो आभडानो पट्टो,
घोडानो तंग. दामाञ्चनम्, पादपाशः अये २-हामेणु, घोडाने पगे
आंधवानुं दोरडुं, प्रक्षरम् प्रखरः (पु. न.) अये २-पाणर, घोडानुं

૧૨૫૧ ચર્મદण्डे^૧ કશા^૨ રશ્મૌ^૩, વલ્ગા^૪અવક્ષેપણી^૫ કુશા^૬ ।

પર્યાણં^૭ તુ પલ્પયનં^૮, વીતં^૯ ફલ્યુ^{૧૦} હ્યદ્વિપમ્^{૧૧} ॥ ૧૨૫૨ ॥

વેસરો^{૧૨}અશ્વતરો^{૧૩} વેગસરશ્ચાથ^{૧૪} ક્રમેલકઃ^{૧૫} ।

કુલનાશઃ^{૧૬} શિશુનામા^{૧૭}, શલો^{૧૮} મૌલિર્મરુપ્રિયઃ^{૧૯} ॥ ૧૨૫૩ ॥

મયો^{૨૦} મહાજ્ઞો^{૨૧} વાસન્તો^{૨૨}, દ્વિકકુદ્^{૨૩} દુર્ગલહ્વનઃ^{૨૪} ।

મૂતપ્ત^{૨૫} ઉદ્દ્રો^{૨૬} દાશેરો^{૨૭}, રવણઃ^{૨૮} કણ્ઠકાશનઃ^{૨૯} ॥ ૧૨૫૪ ॥

દીર્ઘગ્રીવઃ^{૩૦} કેલિકીર્ણઃ^{૩૧}, કરમસ્તુ^{૩૨} ત્રિહાયણઃ^{૩૩} ।

સ તુ શૃંગલકઃ^{૩૪} કાષ્ઠમયૈઃ^{૩૫} સ્યાત્^{૩૬} પાદવન્ધનૈઃ^{૩૭} ॥ ૧૨૫૫ ॥

અખતર. ॥૧૨૫૧॥ ચર્મદण्डः, કશા એ ૨-ચાણુક. રશ્મિ (શ્રી.), વલ્ગા, અવક્ષેપણી, કુશા [વલ્ગા, વાગા શિ૦ ૧૧૧] એ ૪-દોરી, લગામ પર્યાણમ્, [પલ્પયનમ્ એ ૨-પલાણુ વીતમ્-નકામા હાથી ઘોડા. ॥૧૨૫૨॥ વેસરઃ, અશ્વતરઃ, વેગસરઃ એ ૩-અશ્વર. ક્રમેલકઃ, કુલનાશઃ, શિશુનામા 'અન્' (પુ), શલઃ, મૌલિઃ, મરુપ્રિયઃ ॥૧૨૫૩॥ મયઃ, મહાજ્ઞઃ, વાસન્તઃ, દ્વિકકુદ્ (પુ.), દુર્ગલહ્વનઃ, મૂતપ્તઃ, ઉદ્દ્રઃ, દાશેરઃ, રવણઃ, કણ્ઠકાશનઃ ॥૧૨૫૪॥, દીર્ઘગ્રીવઃ, કેલિકીર્ણઃ [મર્યઃ શિ૦ ૧૧૧] એ ૧૮-ઊંટ કરમ-ત્રણુ વરસનો ઊંટ. શૃંગલકઃ-લાકડાના બનાવેલા પગબંધન (દામણુ) વડે બેડા-ચેલો ઊંટ. ॥૧૨૫૫॥ ગર્દભઃ, ચિરમેહી 'હન્' (પુ.), વાલેયઃ,

ગર્દભસ્તુ ચિરમેઘી, વાલેયો રાસમઃ સ્વરઃ ।

ચક્રીવાન્ શંકુકર્ણોઽય, ઋપમો વૃષમો વૃષઃ ॥૧૨૫૬॥

વાડવેયઃ સૌરમેયો, મદ્રઃ ગન્ધર્વ-શાકરૌ ।

ઉક્ષાઽનન્વાન્ કકુદ્માન્ ગૌર્વલોવર્દશ્ચ શાક્કરઃ ॥૧૨૫૭॥

ઉક્ષા તુ જાતો જાતોક્ષઃ, સ્કન્ધિકઃ સ્કન્ધવાહકઃ ।

મહોક્ષઃ સ્યાદુક્ષતરો, વૃદ્ધોક્ષસ્તુ જરદ્ગવઃ ॥ ૧૨૫૮ ॥

પૃથ્વતોચિત આર્ષભ્યઃ, કૂટો મગ્નવિપાણકઃ ।

ઈત્ચરો ગોપતિઃ પૃથ્વો, ગોવૃષો મદકોદહલઃ ॥ ૧૨૫૯ ॥

રાસમઃ, સ્વરઃ, ચક્રીવાન્, 'વત્' (પુ), શંકુકર્ણઃ એ ૭-અધેડો.

ઋપમઃ, વૃષમઃ, વૃષઃ ॥૧૨૫૬॥, વાડવેયઃ, સૌરમેયઃ, મદ્રઃ, શકરઃ,

શાકવારઃ, ઉક્ષા 'અન્' (પુ), અનન્વાન્ 'હ્' (પુ), કકુદ્માન્

'મત્' (પુ), ગૌઃ 'ગૌ' (પુ. સ્ત્રી), વલોવર્દઃ, શાક્કર. એ ૧૪-અળદ.

॥૧૨૫૭॥ જાતોક્ષઃ-જુવાન અળદ સ્કન્ધિકઃ, સ્કન્ધવાહકઃ એ

૨-સારા સ્કંદવાળો મહોક્ષઃ, ઉક્ષતરઃ એ ૨-મોટો અળદ.

વૃદ્ધોક્ષઃ, જરદ્ગવઃ એ ૨-ઘરડો અળદ. ॥૧૨૫૮॥ આર્ષભ્યઃ-નપું-

સકે કરવા થોગ્ય-અસી કરવા લાયક. કૂટઃ, મગ્નવિપાણકઃ એ ૨-

ભાખેલા શીંગડાવાળો અળદ ઇત્ચરઃ, ગોપતિઃ, પૃથ્વઃ, ગોવૃષઃ,

મદકોદહલઃ ['અળદહઃ, ઇત્વરઃ શિ૦ ૧૧૧] એ ૫-સાંઠ, આખડો.

વહઃ^૨ સ્કન્ધૌ^૧ અશ્વૈ^૩ કૃતં^૪ તુ^૫ કકુદં^૬ નૈચિકં^૭ શિરઃ^૮ ।

વિપાણં^૧ કૃણિકા^૨ શૃજ્ઞં^૩, સાસ્ના^૪ તુ^૫ ગલકમ્બલઃ^૬ ॥ ૧૨૬૪ ॥

ગૌઃ^૧ સૌરમેયી^૨ માહેયી^૩, માહા^૪ સુરમિર્^૫ અર્જુની^૬ ।

ઉસા^૭ અન્યા^૮ રોહિણી^૯ શૃજ્ઞિણ્યન^{૧૦} દ્વાહ્યન^{૧૧} હુહ્યપા^{૧૨} ॥ ૧૨૬૫ ॥

તમ્પા^{૧૩} નિલિમ્પિકા^{૧૪} તંવા^{૧૫}, સા^{૧૬} તુ^{૧૭} વર્ણૈર^{૧૮} નેકઘા^{૧૯} ।

પ્રઘૌહી^{૨૦} ગર્મિણી^{૨૧} વન્ધ્યા^{૨૨}, વશા^{૨૩} વેહત્^{૨૪} વૃષોપમા^{૨૫} ॥ ૧૨૬૬ ॥

‘દન્’ (પુ.), પૃષ્ઠ્ય - પૃષ્ઠવાહ્યઃ [સ્થૂરી ‘દન્’ (પુ) શિ૦ ૧૧૨] એ ૩-પીઠ ઉપર ભાર ઉપાડનાર બળદ. દ્વિદન્ ‘ત્’ (પુ) બે દાતવાળો પોડન્ ‘ત્’ (પુ.)-છ દાંતવાળો. ॥૧૨૬૩॥ વહઃ, સ્કન્ધઃ એ ૨-બળદનો સ્કન્ધ-બાધ. અંશકૃદમ્, કકુદમ્ (પુ. ન.) [કકુદ્, (સ્ત્રી), કુકુદમ્ શિ૦ ૧૧૨] એ ૨-બળદના બે બલા ઉપરનો ટેકરો નૈચિકમ્ [નૈચિકી (સ્ત્રી.) શિ૦ ૧૧૨]-બળદનું માથું વિપા-ણમ્ (ત્રિ), કૃણિકા, શૃજ્ઞા (પુ. ન.) એ ૩-બળદનું શીંગડું. સાસ્ના, ગલકમ્બલઃ એ ૨-ગલકંબલ-બળદના ગળા નીચે લટકતી ગોદડી ॥૧૨૬૪॥ ગૌઃ ‘ગૌ’ (પુ સ્ત્રી), સૌરમેયી, માહેયી, માહા, ‘માતા-દ’, સુરમિ. (સ્ત્રી.), અર્જુનો, ઉસા, અન્યા, રોહિણી, શૃજ્ઞિણી, અનદ્વાહી, અનહુહી, ઉપા ॥૧૨૬૫॥, તમ્પા, નિલિ-મ્પિકા, તંવા-ત્તવા એ ૧૬-ગાય. તે ગાય અતેક પ્રકારના વર્ણ-વાળી હોય છે-(શવલા-‘શવલી’-બુદા બુદા રંગવાળી. ધવલા-ધોળી ગાય વગેરે.) પ્રઘૌહી, ‘પ્રઘૌહી’, ગર્મિણી-વાલગર્મિણી એ ૨-૧ ગર્ભિણી ગાય, ૨. બાલ વયમાં ગર્ભવતી થયેલી ગાય. વન્ધ્યા, વશા એ ૨-વાંઝણી ગાય. વેહત્ (સ્ત્રી), વૃષોપમા એ ૨-૧ ગર્ભાધાન માટે બળદ પાસે જનારી ગાય, ૨ ગર્ભધાત કર-

अवतोका स्रवद्गर्भा, वृषाक्रान्ता तु सन्धिनी ।
 प्रौढवत्सा वष्कयिणी, धेनुस्तु नवसूतिका ॥ १२६७ ॥
 परेष्टुर्वहुसूतिः स्याद्, गृष्टिः सकृत्प्रसूतिका ।
 अजने काल्योपसर्या, सुखदोह्या तु सुवता ॥ १२६८ ॥
 दुःखदोह्या तु करटा, बहुदुग्धा तु वञ्जुला ।
 द्रोणदुग्धा द्रोणदुघा, पीनोन्नी पीवरस्तनी ॥ १२६९ ॥

नारी गाय ॥१२६६॥ अवतोका, स्रवद्गर्भा 'वतोका' अये २-१
 गर्भायात थयेली, २ वत्स मरी जतो होय तेवी गाय. वृषाक्रान्ता,
 सन्धिनी अये २-१ साढनो स येग यामेली-गर्भाधान करायेली, २
 अकादे हूध आपती गाय, ३ होडन कादे हूध नडि आपनारी गाय.
 प्रौढवत्सा, वष्कयिणी, (चिरप्रसूता) 'वष्कयणी' अये २-दाभा
 वभतनी वियायेली गाय धेनुः, नवसूतिका अये २-नवी प्रसवेली
 गाय. ॥१२६७॥ परेष्टुः (स्त्री), बहुसूतिः (स्त्री) अये धणुी वभत
 प्रसव करनारी गाय गृष्टिः (स्त्री)-अयेकवार प्रसव करनारी गाय.
 काल्या, उपसर्या अये २-गर्भा अडणु समयने प्राप्त थयेली गाय
 सुखदोह्या, सुवता अये २-सुणे होडी शकाय तेवी गाय ॥१२६८॥
 दुःखदोह्या, करटा अये २-कष्टी होडी शकाय तेवी गाय वञ्जुला,
 बहुदुग्धा अये २-धणुा हूधवाणी गाय. द्रोणदुग्धा, द्रोणदुघा,
 'द्रोणक्षीरा' अये २-द्रोणु (भूत्रीश शेर) प्रमाणु हूध आपनारी
 गाय. पीनोन्नी, पीवरस्तनी अये २-आडा आंयगवाणी गाय. ॥१२६९॥

पीतदुग्धा तु धेनुष्या, संस्थिता दुग्धबन्धके ।

नैचिकी तूत्तमा गोपु, पलिको वालगर्भिणी ॥ १२७० ॥

समांसमीना तु सा या, प्रतिवर्षं विजायते ।

स्यादचण्डी तु सुकरा, वत्सकामा तु वत्सला ॥ १२७१ ॥

चतुस्त्रेहयणी द्वित्र्यकाद्, द्वायन्येकादिवर्षिका ।

आपीनमूयो गोविद् तु, गोमयं भूमिलेपनम् ॥ १२७२ ॥

पीतदुग्धा, धेनुष्या अ० २-देवाद्वारे देणुद्वारे त्वां हूध पीवा आपेक्षी
गाय, गीशे भूदेक्षी नैचिको-उत्तम गाय पलिको, वालगर्भिणी
[मलिनी शि० ११२] अ० २-१ आल (नाना) गर्लवाक्षी गाय. २
आलवयमां गर्लवाणी थयेक्षी गाय. ॥१२७०॥ समांसमीना-द्व
वर्षं विजायती गाय अचण्डी, सुकरा (अकोपना) अ० २-शान्त
स्वसाववाणी गाय, रांड. वत्सकामा, वत्सला अ० २-वाछरडाने धृष्ट-
नारी गाय. ॥१२७१॥ चतुर्हयणी, चतुर्वर्षा अ० २-आर वर्षनी
उभरवाणी गाय त्रिहायणी, त्रिवर्षा अ० २-त्रिष्टु वरसनी गाय.
द्विहायनी, द्विवर्षा अ० २-द्वे वरसनी गाय. एकहायनी, एकवर्षा
अ० २-एक वरसनी गाय. आपीनम् (पु. न.), ऊधः 'स्र' (न.)
अ० २-आंयण गोविद् 'श्र' (श्री.), गोमयम् (पु. न.), भूमिले-
पनम् [पवित्रम् शि० ११३] अ० ३-गायतुं छाणु ॥१२७२॥

शुष्के तु तत्र गोग्रन्थिः, करीष-छगणे अपि ।

गवां सर्वं गव्यं ब्रजे गोकुलं गोधनं धनम् ॥ १२७३ ॥

प्रजने स्यादुपसरः, कीलः पुष्पलकः शिवः ।

चन्धनं दाम सदानं, पशुरञ्जुस्तु दामनी ॥ १२७४ ॥

अजः स्यात् छगलः छागरछगो वस्तः स्तभः पशुः ।

अजा तु छागिका मञ्जा सर्वभक्षा गलस्तनी ॥ १२७५ ॥

युवाऽजो वर्करोऽवौ तु मेपो-र्णायु-हुडोरणाः ।

उरभ्रो मेण्डको वृष्णिरेडको रोमशो हुडुः ॥ १२७६ ॥

गोग्रन्थिः (पु.), करीषम् (पु. न.), छगणम् अये ३-सूड छगु,
अथायां गव्यम्-गायतुं सर्व-इध, दडीं वगेरे ब्रजः (पु. न.).
गोकुलम्, गोधनम्, धनम् अये ४-गायनो समूह ॥१२७३॥
प्रजनः, उपसरः अये २-गर्ल ग्रहणु क्षण, गर्लाधान. कीलः
(पु स्त्री), पुष्पलकः, शिवः अये ३-गाय गाधवानो भीक्षो.
चन्धनम्, दाम 'न' (स्त्री. न.), सदानम् अये ३-पशुअने
गांधवानुं होरडु, दामणु दामनी, पशुरञ्जुः (स्त्री) अये २-अेक होरडे
घणु पशुअो न धाय तेवुं होरडुं ॥१२७४॥ अजः, छगलः, छागः,
छगः, वस्तः-‘वस्तः’, स्तभः, पशुः (पु), ‘शुभः, स्तुभः’ [तुभः शि०
११३] अये ७-अकरो. अजा, छागिका-छागी, मञ्जा, सर्वभक्षा, गल-
स्तनी अये ५-अकरी. ॥१२७५॥ वर्करः-वर्करः-णुवान अकरो. अविः
(पु), मेपः (पु न.), ऊर्णायुः (पु), हुडः, उरणः, उरभ्रः, मेण्डक-
मेण्डः, वृष्णिः (पु.), पडकः, रोमशः, हुडुः (पु), ॥ १२७६ ॥

^{१२}संफालः ^{१३}शृङ्गिणो ^{१४}मेडो, ^१मेपी तु ^२कुररी ^३रजा ।

^४जालकिन्यविला ^५वैण्यथेडिकः ^६शिशुवाहकः ॥ १२७७ ॥

^७पृष्ठशृङ्गो ^८वनाजः ^९स्यादविदुग्धे ^{१०}त्ववेः ^{११}परम् ।

^{१२}सौदं ^{१३}दूसं ^{१४}मरीसं च, ^{१५}कुक्कुरो ^{१६}वक्रवालधिः ॥ १२७८ ॥

^{१७}अस्थिमुग् ^{१८}भषणः ^{१९}सारमेयः ^{२०}कौलेयकः ^{२१}शुनः ।

^{२२}शुनिः ^{२३}श्वानो ^{२४}ग्रहमृगः, ^{२५}कुक्कुरो ^{२६}रात्रिजागरः ॥ १२७९ ॥

^{२७}रसनालिङ् ^{२८}रतपराः ^{२९}कौल-शायि-त्रणा-^{३०}अन्दुकाः ।

^{३१}शाळावृको ^{३२}मृगदंशः, ^{३३}श्वा^{३४}लर्कस्तु ^{३५}स रोगितः ॥ १२८० ॥

संफालः, शृङ्गिणः, मेडः अ १४-घेटो मेपी, कुररी, रजा, जाल-
किनी, अविला, वैणी अ ६-घेटी इडिकः, शिशुवाहकः, ॥१२७७॥
पृष्ठशृङ्गः, वनाजः, अ ४-ज गली अडरो अविदुग्धम्, अविसोढम्,
अविदुसम्, अविमरोसम् अ ४-घेटीनुं ह्ध कुक्कुरः 'कुक्कुरः',
वक्रवालधिः (पु) ॥१२७८॥, अस्थिमुग् 'ज्' (पु), भषणः, सार-
मेयः, कौलेयकः, शुनः, शुनिः (पु), श्वानः, ग्रहमृगः, कुक्कुरः,
रात्रिजागरः ॥१२७९॥, रसनालिङ् 'ह्' (पु), रतकीलः, रतशायी
'इन्' (पु), रतत्रण, रतान्दुकः, शालावृकः, मृगदंशः, श्वा 'अन्'
(पु), [क्रोधी 'इन्' (पु), रसापायी 'इन्' (पु), शिवारिः (पु),
सूचकः, रुह, ॥१८१॥ वनंतपः, स्वजातिद्विद् 'प्' (पु), कृतजः,
भल्लहः, दीर्घनादः, पुरोगामी 'इन्' (पु), इन्द्रमहकामुकः, ॥१८२॥
मण्डलः, कपिलः, ग्राममृगः, 'इन्द्रमहः अ १६-शे १८१-१८३
भपक-शि० ११३] अ २०-कृतरो अलर्कः-प्रयोगवडे उन्मत्त थयेल
कृतरो, रोगी कृतरो, उडडयो कृतरो ॥ १२८०॥ विश्वकदुः-शिकारी

विश्वकट्टुस्तु कुशलो, मृगव्ये^१ सरमा शुनी^२ ।
 विट्चरः^३ शूकरे ग्राम्ये^४ महिषो यमवाहनः ॥ १२८१ ॥
 रजस्वलो वाहरिपु^५ल्लायः सैरिभो^६ महः^७ ।
 धीरस्कन्धः^८ कृष्णशृङ्गो, जरन्तो^९ दंशभीस्कः ॥ १२८२ ॥
 रक्ताक्षः^{१०} कासरो हंसकालीतनय-लालिकौ^{११} ।
 अरण्यजेऽग्निान् गवलः^{१२}, सिंहः^{१३} कण्ठीरवो हरिः ॥ १२८३ ॥
 हर्यक्षः^{१४} केसरीभारिः^{१५}, पञ्चास्यो नखरायुधः ।
 महानादः^{१६} पञ्चशिखः^{१७}, पारिन्द्रः^{१८} पत्न्यरी मृगात् ॥ १२८४ ॥

इतरे. सरमा, शुनी [देवशुनी शि० ११३] ओ २-इतररी विट्चरः-
 गममां रडेत्तुं भूँड. महिषः, यमवाहनः ॥१२८१॥, रजस्वलः,
 वाहरिपुः, लुलायः, 'लुलायः', सैरिभः, महः, धीरस्कन्धः, कृष्णशृङ्गः,
 जरन्तः, दंशभीस्क ॥१२८२॥, रक्ताक्षः, कासरः, हंसकालीननयः,
 लालिकः [कलुष, पिङ्गः, कटाहः, गद्गदस्वरः, ॥१८३॥ हेरम्बः,
 स्कन्धशृङ्गः ओ ६-शे० १८३-१८४, यमस्थः शि० ११३]
 ओ १५-पाडे. गवलः-जंगली पाडे सिंहः, कण्ठीरवः, हरिः
 (पु.) ॥ १२८३ ॥, हर्यक्षः, केसरी 'इन' (पु.), इभारिः (पु.),
 पञ्चास्यः, नखरायुधः, महानादः, पञ्चशिखः, पारिन्द्रः, मृगापतिः,
 मृगारिः (पु.) ॥१२८४॥, श्वेतपिङ्गः, मृगदृष्टिः, मृगाशनः, पुण्डरीकः,

^{१४}श्वेतपिङ्गोऽप्यथ व्याघ्रो, ^३द्वीपी ^४शार्दूल-चित्रकौ ।

^१चित्रकायः ^६पुण्डरीकस्तरक्षुस्तु ^१मृगादनः ^२॥ १२८५ ॥

^१शरभः ^२कुञ्जरारतिरुत्पादकोऽष्टपादपि ।

^१गवयः ^२स्याद् वनगवो, ^३गोसदक्षोऽश्ववारणः ^४॥ १२८६ ॥

^१खड्गी ^२वाघ्रीणसः ^३खड्गो, ^४गण्डकोऽथ किरः किरिः ।

^३भूदारः ^४सूकरः ^५कोलो, ^६वराहः ^७क्रोड- ^८पोत्रिणौ ॥ १२८७ ॥

^१घोणी ^{१०}धृष्टिः ^{११}स्तब्धरोमा, ^{१२}दंष्ट्री ^{१३}किट्या-^{१४}ऽऽस्यलाङ्गलौ ।

^{१५}आखनिकः ^{१६}शिरोमर्मा, ^{१७}स्थूलनासो ^{१८}बहुप्रजः ॥ १२८८ ॥

पञ्चनखः, चित्रकायः, मृगद्विद्-‘ष’ [पलङ्कपः, शैलाटः, वनराजः, नभकान्तः, गणेश्वरः, ॥१८४॥ शृङ्गोष्णीपः, रक्तजिह्वः, व्यादीर्णास्यः, सुगन्धिकः अे ६-शे० १८४-१८५, पारोन्द्रः शि० ११४] अे १४-सि ६. व्याघ्रः, द्वीपी ‘इन्’ (पु), शार्दूलः, चित्रकः, चित्रकायः, पुण्डरीकः अे ६-वाघ तरक्षुः, मृगादनः, ‘तरक्षः’ अे २-नानो वाघ, जरण, जित्तो, वाघ ॥१२८५॥ शरभः, कुञ्जरारतिः (पु), उत्पादकः, अष्टपाद (पु), [अष्टापदः शि० ११४] अे ४-अष्टापद, शरभ गवयः, वनगवः, गोसदक्षः, अश्ववारणः अे ४-शे० ॥१२८६॥ खड्गी ‘इन्’ (पु), वाघ्रीणसः, खड्गः, गण्डकः अे ४-शे० किरः, किरिः (पु), भूदारः, सूकरः-‘सुकर’, कोलः, वराहः, क्रोडः, पोत्री ‘इन्’ (पु) ॥१२८७॥, घोणी ‘इन्’ (पु), धृष्टिः-‘गृष्टिः’ (पु), स्तब्धरोमा ‘अन्’ (पु), दंष्ट्री ‘इन्’ (पु), किटिः (पु), आस्यलाङ्गलः, आखनिकः, शिरोमर्मा ‘अन्’ (पु), स्थूलनासः, बहुप्रजः [कुमुखः, कामरूपी ‘इन्’, सलिलप्रियः, ॥१८५॥ तलेक्षणः, वक्रदंष्ट्रः, पङ्कक्रोडनकः अे ६-

माल्लूके माल्लूक-क्षा^२ -अच्छमल्ल-मल्लूक-मल्लूकोः^१ ।
 सृगालो जम्बुकः फेरः^१, फेरण्डः^४ फेरवः^५ शिवा^६ ॥ १२८९ ॥
 धोरवासी भूरिमायो, गोमायुर्मृगधूर्त्कः^१ ।
 हूरवो भरुजः क्रोष्टा^१, शिवाभेदेऽल्पके किखिः^१ ॥ १२९० ॥
 पृथौ गुण्डिव-लोपाको^१, कोकस्वीहामृगो वृकः^३ ।
 अरण्यश्वा मर्कटस्तु, कपि कीशः प्लवङ्गमः^४ ॥ १२९१ ॥
 प्लवङ्गः^५ प्लवगः^६ शाखामृगो हरिर्वलीमुखः^१ ।
 वनौका वानरोऽथासौ, गोलार्गूलोऽसिताननः^१ ॥ १२९२ ॥

शे० १८५-१८६] ये १८-लू३ ॥१२८८॥ माल्लूकः, माल्लूकः, ऋक्षः,
 अच्छमल्लः, मल्लूकः, मल्लूकः ये ६-रीछ. सृगालः, 'जम्बूकः',
 जम्बूकः 'फेरः' (पु), फेरण्डः, फेरवः, शिवा (स्त्री), (शकुनावेदनी)
 ॥१२८९॥ धोरवासी 'इन' (पु), भूरिमायः, गोमायुः, मृगधूर्त्कः,
 हूरवः, भरुजः, क्रोष्टा 'त' (पु), 'वज्रकः-वज्रुकः' [सृगालः शि०
 ११४] ये १३-शियाल किखिः (स्त्री.), शियाल जेवुं प्राणी, अंक
 नतनुं शियाल-लोकिडी ॥१२९०॥ गुण्डिवः, लोपाकः ये २-थोडुं
 शियालने भणतुं प्राणी. कोकः, ईहामृगः, वृकः, अरण्यश्वा 'अन'
 (पु.), ये ४-व३ मर्कटः, कपिः, कीशः, प्लवङ्गमः, ॥१२९१॥ प्लवङ्गः,
 प्लवगः, शाखामृगः, हरि (पु), वलीमुखः, 'वलिमुखः', वनौकाः
 'स' (पु), वानरः [प्रवङ्ग शि० ११४] ये ११-वानर, वांढरे. गोला-
 र्गूलः-काणा मुभवणो वांढरे ॥ १२९२ ॥ मृगः, कुरङ्गः, सारङ्गः,

૧ મૃગઃ ૨ કુરજ્ઞઃ ૩ સારજ્ઞો ૪ વાતાયુ ૫ હરિણાવપિ' ।

૧ મૃગમેદા ૨ રુચ-ન્યહ-કુ-રહ-કુ-ગોકર્ણ-શંવરાઃ ॥ ૧૨૯૩ ॥

૬ ચમૂર-૭ પીન-૮ ચમરાઃ, ૯ સમૂર ૧૦ ણ-૧૧ ર્ય-૧૨ રોહિવાઃ ।

૧૩ કદલી ૧૪ કન્દલી ૧૫ કૃષ્ણશારઃ ૧૬ પૃપત-૧૭ રોહિતૌ ॥ ૧૨૯૪ ॥

૧ દક્ષિણેર્મા ૨ તુ ૩ સ મૃગો. ૪ યો ૫ વ્યાથૈર્દક્ષિણે ૬ ધતઃ' ।

૧ વાતપ્રમીર્વાતમૃગઃ, ૨ ગગસ્તુ ૩ મૃદુલોમકઃ ॥ ૧૨૯૫ ॥

૪ શૂલિકો ૫ લોમકર્ણોઽય, ૬ શલ્યે ૭ શલલ-૮ શલ્યકૌ ।

૯ શ્વાવિચ્ચ ૧૦ તચ્છલાકાયાં, ૧૧ શલલં ૧૨ શલમિત્યપિ' ॥ ૧૨૯૬ ॥

વાતાયુઃ (પુ.), હરિણઃ, 'વનાયુઃ' [અજિનયોનિઃ (પુ.) શેઠ ૧૮૬, વાનાયુ. શિઠ ૧૧૫] એ ૫-મૃગ, હરિણ રુચઃ (પુ), ન્યુહકુઃ, રહકુઃ (પુ), ગોકર્ણઃ, શવરઃ 'શંવરઃ, સંવરઃ' ॥૧૨૯૩॥, ચમૂરઃ (પુ.), પીનઃ, ચમર. સમૂરઃ-'સમૂરઃ', ણઃ, ક્રદ્યઃ,-'ક્રબ્યઃ', રોહિવઃ-'રોહિવઃ', કદલી (સ્ત્રી), કન્દલી (ત્રિ.), 'કદલો-ઇન્', કન્દલો-ઇન્', કૃષ્ણશારઃ-'કૃષ્ણસારઃ'. પૃપતઃ, રોહિતઃ 'પ્રિયકઃ' એ સત્તર પ્રકારના હરણ છે. ॥૧૨૯૪॥ દક્ષિણેર્મા 'અન્' (પુ.)-પારધિએ. દક્ષિણ-જમણા પડખામા ઘાયલ કરેલો મૃગ. વાતપ્રમીઃ (પુ), વાત-મૃગ એ ૨-એક જાતનું વેગવાળું હરણ શશઃ, મૃદુલોમકઃ ॥૧૨૯૫॥, શૂલિકઃ, લોમકર્ણઃ એ ૪-સમૂલો. શલ્યઃ, શલલઃ, શલ્યકઃ (પુ ન), શ્વાવિદ્ 'ધ્' એ ૪-શાહુડી શલલમ્ (ત્રિ), શલમ્, 'શલલી' એ ૨-૧ શાહુડીની રોમમય શળી, ૨ શીશોળિયું.

ગૌધા નિહાકાં ગૌધેર-ગૌધારૌ દુષ્ટતત્સુતે ।

ગૌધેયોઽન્યત્ર મુસલી, ગૌધિકા-ગૌલિકે ગૃહાત્ ॥ ૧૨૯૭ ॥

માણિક્યા મિત્તિકા પલ્લી, કુઙ્ઘમત્સ્યો ગૃહોલિકા ।

સ્પાદઞ્જનાધિકા હાલિન્યઞ્જનિકા હલાહલઃ ॥ ૧૨૯૮ ॥

સ્થૂલાઞ્જનાધિકાયાં તુ, બ્રાહ્મણી રક્તપુચ્છિકા ।

કૃકલાસસ્તુ સરટઃ, પ્રતિસૂર્યઃ શયાનકઃ ॥ ૧૨૯૯ ॥

મૂષિકો મૂષકો વજ્રદશનઃ સ્વનકોન્દુરૌ ।

ઁન્દુરુષ્પ આશુશ્ચ, સૂચ્યાસ્યો વૃષલોચને ॥ ૧૩૦૦ ॥

॥૧૨૯૬॥ ગોધા, નિહાકા એ ૨ ઘો ગૌધેરઃ, ગૌધાર, ‘ગૌધેયઃ’

એ ૨-૧ ઘોનાં દુષ્ટ બન્યા, ૨ ચંદન ઘો (કાળો) સર્પ અને સ્થળ

ઘોથી ઉત્પન્ન થયેલ સતાન) ગૌધેય-ઘોના સારાં બન્યાં. મુસલી-

‘મુસલી’, ગૃહગોધિકા, ગૃહગોલિકા ॥૧૨૯૭॥, માણિક્યા, મિત્તિકા,

પલ્લી, કુઙ્ઘમત્સ્યઃ, ગૃહોલિકા એ ૮-ગરેણી અઞ્જનાધિકા,

હાલિની, અઞ્જનિકા, હલાહલઃ એ ૪-ગરેણીની બત-આબણી.

॥૧૨૯૮॥ બ્રાહ્મણી, રક્તપુચ્છિકા એ ૨-મોટી ગરેણી, બીડી ગરેણી,

બોડી બ્રાહ્મણી કૃકલાસઃ, -‘કૃકલાસઃ, કૃકલાસ,’ સરટઃ, પ્રતિ-

સૂર્યઃ શયાનકઃ, (પ્રતિસૂર્યશયાનકઃ) એ ૪-કાચેડો, કાચ ડો, સરડો.

॥૧૨૯૯॥ મૂષિકઃ (પુ. ન.), મૂષકઃ-મુષકઃ, વજ્રદશનઃ, સ્વનકઃ,

ઁન્દુરઃ, ઁન્દુરુઃ (પુ), વૃષઃ, આશુઃ (પુ સ્ત્રી), સૂચ્યાસ્યઃ, વૃષ

લોચનઃ [ઁન્દરઃ શિ૦ ૧૧૫] એ ૧૦-ઉંદર ॥૧૩૦૦॥ છુછુન્દરી,

^१छु^२छुन्दरी गन्ध^३मू^४ष्यां, गिरिका^५ वाल^६मूषिका^७
विडाल^८ ओतु^९मार्जारो^{१०}, ह्रीकु^{११}श्च वृ^{१२}पदंशकः^{१३} ॥ १३०१ ॥
जाहको^{१४} गात्रसङ्कोची^{१५}, मण्डली^{१६} नकुलः^{१७} पुनः^{१८} ।
पिङ्गलः^{१९} सर्पहा^{२०} वभ्रुः^{२१}, सर्पो^{२२}ऽहिः^{२३} पवननाशनः^{२४} ॥ १३०२ ॥
भोगी^{२५} भुजङ्ग^{२६}-भुजगा^{२७}वुरगो^{२८} द्विजिह्व-
व्यालौ^{२९} भुजङ्गमसरी^{३०}सृप-दीर्घजिह्वाः^{३१} ।
काकोदरो^{३२} विपधरः^{३३} फणभृत्^{३४} पृदाकु-
द्वक्कर्ण-कुण्डलि-विलेशय^{३५} दन्दशूकाः^{३६} ॥ १३०३ ॥

गन्धमूषो (गन्धमूषिका) ये २-छुछुन्दरी गिरिका, वालमूषिका
(खटाखुः) ये २-नानो उदर. विडालः-‘विडालः’, ओतुः (पु),
मार्जारः, ह्रीकुः (पु). वृपदंशकः, ‘आखुमुक्-‘ज्’ ये ५-गिलाडो.
[ह्रीकु-वनविडालः शि० ११५-जंगली गिलाडो] ॥१३०१॥ जाहकः,
गात्रसंकोचो ‘इन्’ (पु.), मण्डली ‘इन्’ (पु.) ये ३-सेहलो, येके
नतनो गिलाडो नकुलः पिङ्गलः, सर्पहा ‘अन्’ (पु.), वभ्रुः ये
४-नोगियो सर्पः, अहिः (पु स्त्री), पवननाशनः, ॥१३०२॥ भोगी
‘इन्’ (पु), भुजङ्गः, भुजगा, उरगः, द्विजिह्व, व्यालः-व्याडः,
भुजङ्गमः, सरीसृपः, दीर्घजिह्वः, काकोदरः, विपधरः, फणभृत्
(पु), पृदाकुः (पु), द्वक्कर्ण-वभ्रुःश्रवाः ‘स्’, कुण्डलो ‘इन्’
(पु). विलेशयः, दन्दशूकः, ॥१३०३॥ द्वक्कर्णः, कञ्चुकी ‘इन्’,

^{૨૧}દર્વી^{૨૨}કરઃ ક^{૨૩}ચુકિ-પક્રિ-ગૂઢ-

^{૨૪}પાત્ ^{૨૫}પન્નગા ^{૨૬}જિહ્વા-^{૨૭}લેલિહાનો ।

^{૨૮}કુમ્મીનસા-^{૨૯}ડડશીવિપ-^{૩૦}દીર્ઘપૃષ્ઠાઃ,

સ્યાદ્ રાજસર્પસ્તુ મુજઙ્ગમોજી ॥ ૧૩૦૪ ॥

^૧ચક્રમ^૨પ્હલ્યજગરઃ, પારીન્દ્રો ^૪વાહસઃ શયુઃ ।

અલગર્દો જલવ્યાલઃ, સમૌ રાજિલ-^૨દુન્દુમૌ ॥ ૧૩૦૫ ॥

મવેત્ તિલિત્સો ગોનાસો, ગોનસો ઘોણસોઽપિ ચ ।

કુકુટાહિઃ કુકુટામો, વર્ણેન ચ રવેણ ચ ॥ ૧૩૦૬ ॥

(પુ.), ચક્રી ‘ઇન્’ (પુ.), ગૂઢપાદ (પુ), પન્નગઃ, જિહ્વાઃ, લેલિ-
હાનઃ, કુમ્મીનસ, આશોવિપઃ-‘આશોવિપઃ’ દીર્ઘપૃષ્ઠઃ, ‘ઙિરસનઃ,
ફળઘરઃ, હરિઃ, મોગઘરઃ’ [ગોઠ્ઠઃ શિ૦ ૧૧૫] એ ૩૦-સર્પ, નાગ.
રાજસર્પઃ, મુજઙ્ગમોજી ‘ઇન્’ (પુ.) [‘અહીરણી ‘ઇન્’ દ્વિમુખઃ શે૦
૧૮૭] એ ૨-રાજસર્પ, એ મોંવાળો સર્પ ॥૧૩૦૪॥ ચક્રમપ્હલો
‘ઇન્’ (પુ.), અજગરઃ, પારીન્દ્રઃ, વાહસઃ, શયુઃ એ ૫-અજગર
અલગર્દઃ, ‘અલગર્દઃ’, [અલીગર્દઃ શિ૦ ૧૧૬], જલવ્યાલઃ એ ૨-
જલનો સર્પ રાજિલઃ, દુન્દુમઃ-દુન્દુમઃ, ‘રાજીલઃ, હુન્દુમઃ’ એ ૨-
૧ એર વિનાનો મોટો સર્પ, ૨ એ મુખવાળો નિર્વિષ ‘સર્પ’ ૩-કાબર
ચિતરો સર્પ. ॥૧૩૦૫॥ તિલિત્સઃ, ગોનાસઃ, ગોનસઃ, ઘોણસઃ એ
૪-ગાયના જેવી નાસિકાવાળો સર્પ કુકુટાહિઃ (પુ), કુકુટામઃ,
એ ૨-વર્ણ અને અવાજમાં કુકડા જેવો સર્પ-કુક્કુટ સર્પ.
॥૧૩૦૬॥ નાગાઃ, કાઢવેયાઃ એ ૨ (પુ. અ.)-૧ નાગો, દેવયોનિવળા

નાગાઃ પુનઃ કૌદ્રવેયાઃ, તેષાં મૌગાવતી પુરી ।

શેષો નાગાધિપોઽનન્તો, દ્વિસહસ્રાક્ષ આલુકઃ ॥ ૧૩૦૭ ॥

સ ચ વ્યામોઽથવા શુક્લઃ, સિતપદ્મજલાઞ્છનઃ ।

વાસુકિસ્તુ સર્પરાજઃ, શ્વેતો નીલસરોજવાન ॥ ૧૩૦૮ ॥

તક્ષકસ્તુ લોહિતાક્ષઃ, સ્વસ્તિકાક્ષિતમસ્તકઃ ।

મહાપદ્મસ્ત્વતિશુક્લો, દશવિન્દુકમસ્તકઃ ॥ ૧૩૦૯ ॥

શઙ્ખસ્તુ પીતો વિભ્રાણો, રેખામિન્દુસિતાં ગલે ।

કુલિકોઽર્ધચન્દ્રમૌલિર્જ્વાલાધૂમસમપ્રભઃ ॥ ૧૩૧૦ ॥

સર્પો, ૨ મનુષ્યાકારે દેષુ અને પૂછડાવાળા સર્પો. મૌગાવતી નાગોની નગરી શેષઃ, નાગાધિપઃ, અનન્તઃ, દ્વિસહસ્રાક્ષઃ, આલુકઃ, [एककुण्डलः शि० ११६] એ પ-શેષ નાગ ॥૧૩૦૭॥ સિતપદ્મજલાઞ્છનઃ-કાળો અગર સફેદ શેષ નાગ વાસુકિઃ (પુ), સર્પરાજઃ (નીલોત્પલજલાઞ્છનઃ) એ ૨-વાસુકી નાગ, નીલોત્પલ જેવા વર્ણુવાળો સફેદ નાગ. ॥૧૩૦૮॥ તક્ષકઃ-તક્ષક નાગ, લાલ શરીર અને મસ્તકે સાથિયાના ચિહ્નવાળો નાગ. મહાપદ્મઃ-અત્યંત સફેદ શરીર અને મસ્તકમાં દશ ટીલાંવાળો નાગ. ॥૧૩૦૯॥ શઙ્ખઃ-પીળો અને ગળામાં ચંદ્રમાં જેવી સફેદ રેખાવાળો નાગ કુલિકઃ-જ્વાલાના ધૂમાડા જેવી કાતિવાળો અને મસ્તકમાં અર્ધચંદ્રના ચિહ્નવાળો નાગ ॥૧૩૧૦॥

અથ કમ્બલા^૧ઽશ્વતર^૨-ધૃતરાષ્ટ્ર^૩વલાહકા^૪ઃ ।

ઉત્પાદયો^૧પરે નાગાસ્તત્કુલસમુદ્ભવાઃ ॥ ૧૩૧૧ ॥

નિર્મુક્તો^૧ મુક્તનિર્મોકઃ^૨, સવિષા^૩ નિર્વિષાશ્ચ^૪ તે ।

નાગા^૧ સ્યુર્દગ્ધિષા^૨ લૂમવિષાસ્તુ^૩ વૃશ્ચિકાદયઃ^૪ ॥ ૧૩૧૨ ॥

વ્યાત્રાદયો^૧ લોમવિષા^૨, નસ્ત્રવિષા^૩ નરાદયઃ^૪ ।

લાલાવિષાસ્તુ^૧ લૂતાદ્યાઃ^૨, કાલાન્તરવિષાઃ^૩ પુનઃ ॥ ૧૩૧૩ ॥

મૂષિકાદ્યા^૧ દૂપીવિષં^૨, ત્વવીર્યમૌષધાદિભિઃ^૩ ।

કૃત્રિમં^૧ તુ વિષં^૨ ચારં^૩, ગરશ્ચોપવિષં^૪ ચ તત્ ॥ ૧૩૧૪ ॥

કમ્બલઃ, અશ્વતરઃ, ધૃતરાષ્ટ્રઃ, વલાહકઃ એમ ચાર પ્રકારના નાગો હોય છે. બીજા પશુ મહાનીલઃ વગેરે નાગો તે તે કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલા તે તે નામવાળા છે. ॥૧૩૧૧॥ નિર્મુક્તઃ, મુક્તનિર્મોકઃ, 'મુક્ત-કચ્ચુકઃ' એ ૨-ઉતરેલી કાચબીવાળો સર્પ સવિષાઃ-જે સર્પો ઝેર-વાળા હોય તે નાગ વગેરે નિર્વિષાઃ-ઝેર વિનાના અજગર વગેરે. દગ્ધ-વિષઃ-દષ્ટિમા ઝેર હોય તેવા નાગો. લૂમવિષાઃ પૂછડામાં ઝેરવાળા વીંછી વગેરે ॥૧૩૧૨॥ લોમવિષાઃ-લોમ-વાળામાં ઝેરવાળા વાઘ વગેરે. નસ્ત્રવિષાઃ-નખમાં ઝેરવાળા મનુષ્ય વગેરે લાલાવિષાઃ-લાળમાં ઝેર-વાળા કરોળિયા વગેરે કાલાન્તરવિષાઃ-કાલાન્તરે જેઓનું ઝેર ચઢે તેવા ઉંદર વગેરે ॥૧૩૧૩॥ દૂપોવિષમ્-ઔષધ, મંત્ર વગેરેના પ્રયોગથી વીર્ય વિનાનું કરાયેલું ઝેર. ચારમ્, ગરઃ, ઉપવિષમ્ એ ૩-બનાવટી ઝેર ॥૧૩૧૪॥ મોગઃ, અહિકાયઃ એ ૨-સર્પનું શરીર.

भोगोऽहिर्कायो^१ दंष्ट्राऽऽशीः^२ दर्वी^३ भोगः^४ फटः^५ स्फटः^६ ।

फणोऽहिकोरो^७ तु निर्ल्यनी-निर्मोक-कञ्चुकाः^८ ॥ १३१५ ॥

॥ इति स्थलचरपञ्चेन्द्रियाः ॥

अथ खेचरपञ्चेन्द्रियानाह

विहगो^१ विहङ्गम-खगौ^२ पतगो^३ विहङ्गः^४,

शकुनिः^५ शकुन्ति-शकुनौ^६ वि-वयः^७ शकुन्ताः^८ ।

नभसङ्गमो^९ विकिर-पत्ररथौ^{१०} विहायो-

द्विज-पक्षि-विष्किर-पतत्रि-पतत्-पतङ्गाः^{११} ॥ १३१६ ॥

आशीः 'इप्' (श्री), (अहिदंष्ट्रा) [आशी 'ई' (श्री) शि० ११६]—
ताणवामां रडेली सर्पनी दाढ (वेनाथी उसायेद भाषुस लवता
नथी.) दर्वी-दर्विः (श्री.), भोग, फट (पु श्री), स्फट. (पु. श्री.),
फण. (त्रि.) ये प-सर्पनी द्रेणु, द्रेणु। अहिकोरो, निर्ल्यनी,
निर्मोक., कञ्चुक (पु. न.), (अहित्वक्-'च्') [निर्ल्यनी शि० ११६]
ये ४-सापनी डायणी. ॥१३१५॥

॥ इति स्थलचरपञ्चेन्द्रियजीवाः समाप्ताः ॥

अथ खेचरपञ्चेन्द्रियनामानि

विहगः, विहङ्गमः, खगः, पतगः, विहङ्ग, शकुनिः (पु.),
शकुन्तिः (पु.), शकुनः, विः, वयः 'अस्' (न.), शकुन्तः, नभस-
ङ्गमः, विकिरः, पत्ररथः, विहायो, 'अस्' (पु.), द्विजः, पक्षी 'इन्',
विष्किरः, पतत्रि 'इन्' (पु.), पतन् 'त्' (पु.), पतङ्गः ॥१३१६॥

^{२२}पित्सन् ^{२३}नीडा-^{२४}अण्डजो^{२५}अगौकाश्च^१चुश्च^२चूः सृपाटिका ।
^३त्रोटिश्च^१ पत्रं^२ पतत्रं, ^३पिच्छं^४ वाजस्तनूरुहम् ॥ १३१७ ॥
^५पक्षो^७ गरुच्छदश्चापि, ^१पक्षमूलं^२ तु ^३पक्षतिः^४ ।
^१प्रडीनो^२ड्डीन-^३सण्डीन-^४ड्यनानि नमोगतौ ॥ १३१८ ॥
^१पेशीकोशो^२अण्डे^३ कुलायो, ^४नीडे^५ केकी तु ^६सर्पमुक्^७ ।
^८मयूर-^९वर्हिणो नीलकण्ठो ^{१०}मेघसुहृत् ^{११}शिखी ॥ १३१९ ॥

पित्सन् 'त्' (यु), नीडजः, अण्डजः, अगौकाः 'अस्' (यु.), 'पत्री-
 'इन्', नगौकाः-'अस्', वाजि-'इन्', विविष्करः, नीडोज्ञवः, गरु-
 त्मान्-'मत्', [चञ्चुमान्-'मत्', कण्ठाग्रिः, कोकसमुखः, लोमकी-
 'इन्', रसनारदः, ॥१८७॥ वारङ्गः, नाडोचरणः अ ७-शे० १८७-
 १८८; पतत्रिः (यु) शि० ११७] अ २५-पक्षी चञ्चुः, चञ्चूः,
 सृपाटिका-सृपाटी, त्रोटिः अ ४-(स्त्री) पक्षीनी याय. पत्रम्,
 पतत्रम्, पिच्छम्, वाज, तनूरुहम् (यु. न.), ॥१३१७॥ पक्षः,
 गरुत् (यु. न.), छदः (यु. न.) [पिच्छम् शि० ११७] अ ८-
 पक्षीनी याय. पक्षमूलम्, पक्षतिः (स्त्री.) अ २-पांभनुं भूण.
 प्रडीनम्, ड्डीनम्, सण्डीनम्, ड्यनम्, नमोगतिः (स्त्री) अ ५-
 उडवानी क्रिया, उडवुं ते. ॥१३१८॥ पेशीकोशः, अण्डम् (यु. न.)
 'पेशी-पेशिः, कोषः-कोशः,' अ २-ध'डुं. कुलायः, नोडः (त्रि)
 अ २-पक्षीनो भाणे. केकी 'इन्' (यु), सर्पमुक् 'जू' (यु), मयूरः,
 वर्हिणः, नीलकण्ठः, मेघसुहृद् (यु), शिखी 'इन्' (यु),-शिखा-
 वलः ॥१३१९॥, शुक्लापाङ्गः [चित्रपिङ्गलः, नृत्यप्रियः, स्थिरमदः

शुक्लापाङ्गोऽस्य वाक् केका, पिच्छं वहं शिखण्डकः ।

प्रचलाकः कलापश्च, मेचकश्चन्द्रकः समौ ॥१३२०॥

वनप्रियः परमृतः, ताम्राक्षः कोकिलः पिकः ।

कलकण्ठः काकपुष्टः, काकोऽरिष्टः सकृत्प्रजः ॥१३२१॥

आत्माधोपश्चिरजीवी, धूकारिः करटो द्विकः ।

एतद्वग् वलिमुग् ध्वाङ्क्षो, मौकुलिर्वायसोऽन्यमृत् ॥१३२२॥

खिलखिलः, गरमृतः ॥१८८॥, मार्जारकण्ठः, मरुकः, मेघनादानु-
लासकः, 'मयुकः', बहुलप्रीवः, नगावासः, चन्द्रकी 'इन्' (पु)
अ १२-शे० १८८-१८९. वहाँ 'इन्' (पु.) शि० ११७] अ ८-
भोर. केका-भोरनी वाष्ठी-अवाज. पिच्छम्, वहम्, (पु. न.),
शिखण्डकः-शिखण्डः, प्रचलाकः, कलापः अ ५-भोरतुं पीछुं.
मेचकः, चन्द्रकः अ २-भोरना पीछानो चन्द्रक थांढो. (टीलडी)
॥१३२०॥ वनप्रियः, परमृतः, ताम्राक्षः, कोकिलः-कोकिला, पिकः,
कलकण्ठः, काकपुष्टः [मिदोएलापी 'इन्' (पु), काकजातः, रतोरुहः,
मधुघोषः, मधुकण्ठः, सुधाकण्ठः, कुहमुखः, ॥१६०॥ घोषयितुः
(पु.), पोषयितु (पु.), कामतालः, कुनालिकः अ ११-शे०
१६०-१६१; परपुष्टः, अन्यमृतः शि० ११७] अ ७-डायल. काकः,
अरिष्टः, सकृत्प्रजः ॥१३२१॥, आत्मधोपः, चिरजीवी 'इन्' (पु),
धूकारिः (पु.), करटः, द्विकः, पकदक् 'श' (पु.), वलिमुक् 'जू'
(पु.), ध्वाङ्क्षः, मौकुलिः, वायसः, अन्यमृत् (पु.), 'परमृत्'
[वीलपुष्टः शि० ११८] अ १४-डागडो. ॥१३२२॥ वृद्धकाकः-अक

^१पृ^२ङ्-^३द्रोण-^४दग्ध-^५कृष्ण-पर्वतैर्म्यस्त्वसौ परः ।

^६चनाश्रयश्च ^७काकोलो, ^८मद्गुस्तु ^९जलवायसः ॥१३२३॥

^{१०}धूके ^{११}निशाटः ^{१२}काकारिः, ^{१३}कौशिको-^{१४}लूक-^{१५}पेचकाः ।

^{१६}दिवान्धोऽथ ^{१७}निशावेदी, ^{१८}कुक्कुटश्चरणायुधः ॥१३२४॥

^{१९}कृकवाकुस्ताम्रचूडो, ^{२०}विवृताक्षः ^{२१}शिखण्डिकः ।

^{२२}हंसाश्चक्राङ्ग-^{२३}चक्राङ्ग मानसौकः ^{२४}सितच्छदाः ॥१३२५॥

जलतनो डागडो. द्रोणकाकः, [द्रोणः शि० ११८]-द्रोणु-छिंसक डागडो.
दग्धकाकः, कृष्णकाकः, पर्वतकाकः, चनाश्रयः, काकोलः-ये सात
जलतना डागडाओ छे. मद्गुः (पु), जलवायसः ये २-पाणीनो
डागडो. ॥१३२३॥ धूकः, निशाटः, काकारिः, कौशिकः, उलूकः,
पेचकः, दिवान्धः, 'दिवाभीतः' ये ७-धूवड. निशावेदी 'इन'
(पु), कुक्कुटः (पु. न), चरणायुधः ॥१३२४॥, कृकवाकुः, ताम्र-
चूडः, विवृताक्षः, शिखण्डिकः [दीर्घनादः, चर्मचूडः, नखायुधः
॥१६१॥, मयूरचटकः, शौण्डः, रणेच्छुः, (पु), कलाधिकः, आरणी
'इन' (पु.), विष्किरः, बोधिः, नन्दीकः, पुष्टिवर्धनः ॥१६२॥, चित्र-
वाजः, महायोगी 'इन' (पु.), स्वस्तिकः, मणिकण्ठकः, उषाकोलः,
विशोकः ये १८-वाजः, ग्रामकुक्कुटः-गामडानो कुड्डो शे० १६१-
१६३] ये ७-कुड्डो. हंसाः, चक्राङ्गाः, चक्राङ्गाः, मानसौकसः 'अस्',
सितच्छदाः, 'श्वेतगरुतः-त्' [मरालाः शे० १६४] ये ये-(पु. ण.)
हंस. ॥१३२५॥ राजहंसाः (पु ण)-राजहंसो-शरीर-धोणु अने

રાજહંસાસ્ત્વમી ચન્ચુચરણૈરતિલોહિતૈઃ ।

મલ્લિકાક્ષાસ્તુ મલિનૈર્ધાર્તરાષ્ટ્રાઃ સિતેતરૈઃ ॥૧૩૨૬॥

કાદમ્વાસ્તુ કલહંસાઃ, પક્ષૈઃ સ્થૂરતિધૂસરૈઃ ।

વારલા વરલા હંસી, વારટા વરટા ચ સા ॥૧૩૨૭॥

દાર્વાધાટઃ શતપત્રઃ સ્વઞ્જરીટસ્તુ સ્વઞ્જનઃ ।

સારસસ્તુ લક્ષ્મણઃ સ્યાત્, પુષ્કરાલ્યઃ કુરક્કર ॥૧૩૨૮॥

આચ તથા પગ ઘણા રાતા હોય તેવા હંસો. મલ્લિકાક્ષાઃ (પુ બ) શરીર ધોળું અને આંચ તથા પગ કંઈક કાળાશ પડતા હોય તેવા હંસો. ધાર્તરાષ્ટ્રાઃ (પુ બ) - શરીર ધોળું અને આંચ તથા પગ કાળા હોય તેવા હંસો. (રાજહંસથી કંઈક ન્યૂત હોય.) ॥૧૩૨૬॥ કાદમ્વાઃ, કલહંસાઃ એ ૨- (પુ બ.) બાલહંસ, કલહંસ, અતિ ધૂસર-કાળી અને ધોળી પાંખવાળા હંસ વારલા, વરલા, હંસી, વારટા, વરટા એ ૫-હંસની સ્ત્રી, હંસી. ॥૧૩૨૭॥ દાર્વાધાટઃ, શતપત્ર-એ લક્ષ્મણ પક્ષી સ્વઞ્જરીટઃ, સ્વઞ્જનઃ એ ૨-દિવાળી ઘોડો, ખંજન પક્ષી. સારસઃ, લક્ષ્મણ, પુષ્કરાલ્યઃ, કુરક્કરઃ [દીર્ઘજાનુકઃ, ગોનર્દન, મૈથુની 'ઇન્' (પુ.), કામી 'ઇન્' (પુ.), 'રથેનાક્ષઃ, રક્તમરુતકઃ એ ૬-શેઠ ૧૯૪] એ ૪-સારસ પક્ષી ॥ ૧૩૨૮ ॥ સારસી, લક્ષ્મણા 'લક્ષ્મણા' [લક્ષ્મણી શિઠ ૧૧૮] એ ૨ ચારસી.

सारसी लक्ष्मणाऽथ क्रुङ्, क्रौञ्चे चापे किकीदिविः ।

चातकं स्तोकको वप्पीहः सारङ्गो नमोऽम्बुपः ॥१३२९॥

चक्रवाको रथाङ्गाङ्गः, कोको द्वन्द्वचरोऽपि च ।

टिट्ठिमस्तु कटुक्वाण, उत्पादशयनश्च सः ॥१३३०॥

चटको गृहवलिमुक्, कलविङ्कः कुलिङ्ककः ।

तस्य योपित् तु चटका, स्यपत्ये चटका तयोः ॥ १३३१ ॥

सुमपत्ये चाटकैरौ, दात्यूहे कालकण्टकः ।

जलरङ्कुर्जलरज्जो, वके कङ्को वकोटवत् ॥ १३३२ ॥

क्रुङ् 'ञ्च', क्रौञ्चः- 'क्रुञ्च' अ २-कौञ्च पक्षी [क्रौञ्ची, क्रुञ्चा-
कौञ्चपक्षीनी स्त्री. शि० ११८] चापः; किकीदिविः 'किकीदीविः,
किकिदिविः, किकिदिवः, किकीदिवीः, किकीदिवः, किकिः, किकी,
दिवः' [किकी, दिविः ॥ ११८ ॥, किकिदीविः अ ३-शि० ११८-
११९] अ २-याप पक्षी चातकः, स्तोककः, वप्पीहः, सारङ्गः,
नमोऽम्बुपः, 'सारङ्गः, तोककः' अ ५-यातक पक्षी, अपैथे।
॥ १३२९ ॥ चक्रवाकः-चक्रः (यके शब्द-वायके शब्दे.), रथाङ्गाङ्गः-
रथाङ्गः, कोको, द्वन्द्वचरः अ ४-यकवाक पक्षी, यकपो टिट्ठिमः,
कटुक्वाणः, उत्पादशयनः 'टिट्ठिमकः, टिट्ठिमकः' [टिट्ठिमः,
शि० ११९] अ ३-टीटोडी. ॥१३३०॥ चटक, गृहवलिमुक् 'ज्'
(पु), कलविङ्कः, कुलिङ्ककः [कुलिङ्कः शि० ११९] अ ४-यकलो.
चटका-यकली चटका-भाल यकली ॥ १३३१ ॥ चाटकैरः-भाण
यकलो. दात्यूहः, कालकण्टकः, जलरङ्कुः (पु) जलरज्जः [काल
कण्टकः, दात्यूहः- 'दात्यूहः' शि० ११९-१२०] अ ४-१
जल काण्डो, २ जल कुण्डो, ३ ढेंक पक्षी वकः, कङ्कः, वकोटः अ

વલાહકઃ સ્યાદ્ વલાકો, વલાકા વિસકણ્ઠિકા ।

મૃજ્ઞઃ કલિજ્ઞો ધૂમ્યાટઃ, કક્કસ્તુ કમનચ્છદઃ ॥ ૧૩૩૩ ॥

લોહપૃષ્ઠો દીર્ઘપાદઃ, કર્કટઃ સ્કન્ધમલ્લકઃ ।

ચિલ્લઃ શકુનિરાતાપી, શ્યેનઃ પત્રી શશાદનઃ ॥ ૧૩૩૪ ॥

દાક્ષામ્યો દૂરદ્વન્ ગૃધ્રોઽથોત્ક્રોશો મત્સ્યનાશનઃ ।

કુરરઃ કોરસ્તુ શુકો, રક્તતુण्डઃ ફલાદનઃ ॥ ૧૩૩૫ ॥

૩-અગલો ॥ ૧૩૩૨ ॥ વલાહકઃ, વલાકઃ એ ૨-અગલાની જાતિ. વલાકા, વિસકણ્ઠિકા-વિસકણ્ઠિકા [વિસકણ્ઠિકા, વકેરુકા-વકેરુઃ શિ૦ ૧૨૦] એ ૨-અગલી. મૃજ્ઞઃ, કલિજ્ઞઃ, ધૂમ્યાટઃ એ ૩-મસ્તકચૂડ, કાકા કઉઆ નામનું પક્ષી. કક્કઃ, કમનચ્છદઃ ॥ ૧૩૩૩ ॥, લોહપૃષ્ઠઃ, દીર્ઘપાદઃ, કર્કટઃ, સ્કન્ધમલ્લકઃ એ ૬-કેકે પક્ષી-આ પક્ષીના પાંખની ખાણની પૂંખ થાય છે. ચિલ્લઃ, શકુનિઃ (પુ), આતાપી 'ઇન્' (પુ),-આતાયી-'ઇન્' એ ૩-સમળી. શ્યેનઃ, પત્રી 'ઇન્' (પુ), શશાદનઃ એ ૩-શ્યેન પક્ષી, સીંચાણો, ખાજ પક્ષી ॥ ૧૩૩૪ ॥ દાક્ષામ્યઃ, દૂરદ્વન્ 'શ્' (પુ), ગૃધ્રઃ [પુરુષવ્યાધ્રઃ, કામાયુઃ (પુ), કૂળિતેક્ષણઃ, સુદર્શનઃ, શકુનિઃ, આજઃ] એ ૬-શે૦ ૧૯૫ | એ ૩-ગીધ ઉત્ક્રોશઃ, મત્સ્યનાશનઃ, કુરરઃ એ ૩ ૧ માછલાનો નાશ કરનાર કુરર પક્ષી, કુર કુર એવો શબ્દ કરનાર પક્ષી, ૨ માછલાના આકારનું ખાજ પક્ષી કોરઃ, શુકઃ, રક્તતુण्डઃ, ફલાદનઃ [પ્રિયદર્શનઃ ॥ ૧૯૫ ॥, શ્રીમાન્ 'મત્' (પુ), મેઘાતિથિઃ (પુ), વાગ્મી 'ઇન્' (પુ.) એ ૪-શે૦ ૧૯૫-૧૯૬; મેઘાવી 'ઇન્' (પુ.) શિ૦ ૧૨૦] એ ૪-પોપટ. ॥ ૧૩૩૫ ॥

शारिका तु पीतपादा, गोराटी गोकिराटिका ।
 स्याच्चर्मचटकायां तु, जतुकाऽजिनपत्रिका ॥१३३६॥
 वल्गुलिका मुखविष्ठा, परोष्णी तैलपायिका ।
 कर्करेदुः करेदुः स्यात्, करदुः कर्करादुकः ॥१३३७॥
 आटिरातिः शरारिः स्यात्, कृकण-क्रकरो समौ ।
 भासे शकुन्तः कौयष्टौ, शिखरी जलकुवकुमः ॥१३३८॥

शारिका, पीतपादा, गोराटी, गोकिराटिका, 'सारिका' ओ ४-
 सारिका, मेना. चर्मचटका, जतुका, 'जतूका', अजिनपत्रिका-
 'अजिन-
 पत्रा' ओ ३-आमाथीडियु. ॥ १३३६ ॥ वल्गुलिका, मुखविष्ठा,
 परोष्णी, तैलपायिका, [निशादनी शि० १२०] ओ ३-१ वागोण.
 २ तेल पीनार पांणवाणुं ओक जतनुं आमाथीडियुं. कर्करेदुः,
 करेदुः, करदुः, कर्करादुकः-कर्करादु. ओ ४-अशुल ओलनार ओक
 जतनुं पक्षी. ॥१३३७॥ आटिः, आतिः, 'आटी, आडो', शरारिः-
 'शरालिः, शराली, शरातिः, शराटिः, शराडिः' ओ ३ (अ.)-
 शरारी, ओक जतनुं पक्षी कृकणः, क्रकरो ओ २-सङ्केत तेतर.
 भासः, शकुन्त. ओ २-भास पक्षी, काभर, गीध जेवु पक्षी कौयष्टिः
 (पु), शिखरी 'इन्' (पु.), जलकुवकुमः ओ ३-जलकुडडी, ओक
 जतनु जलथर पक्षी. ॥ १३३८ ॥ पारापतः, कलरवः, कपोतः,

પારાવતઃ^૧ કલરવઃ^૨, કપોતો^૩ રક્તલોચનઃ^૪ ।

જ્યોત્સ્નાપ્રિયે^૧ ચલચન્ચુ-ચકોર-વિપક્ષચક્રાઃ^૨ ॥૧૩૩૯॥

જીવંજીવસ્તુ^૧ ગુન્દ્રાલો^૨, વિપદર્શનમૃત્યુકઃ^૩ ।

વ્યાઘ્રાટસ્તુ^૧ મરદાજઃ^૨, પ્લવસ્તુ^૩ ગાત્રસંપ્લવઃ^૪ ॥૧૩૪૦॥

તિત્તિરિસ્તુ^૧ સ્વરકોળો^૨, હારીતસ્તુ^૩ મૃદકુરઃ^૪ ।

કારણ્ડવરુ^૧ મરુલઃ^૨, સુગૃહચન્ચુસૂચિકઃ^૩ ॥૧૩૪૧॥

કુમ્ભકારકુવકુટસ્તુ^૧, કુવકુમઃ^૨ કુહકસ્વનઃ^૩ ।

પક્ષિણા યેન મૃહ્યન્તે, પક્ષિણોઽન્યે સ દીપકઃ^૧ ॥૧૩૪૨॥

રક્તલોચન. [પારાવતઃ શિ૦ ૧૨૧] એ ૪-કબૂતર. જ્યોત્સ્નાપ્રિયઃ, ચલચન્ચુઃ (પુ), ચકોરઃ, વિપક્ષચક્રઃ એ ૪-ચકોર પક્ષી. ॥ ૧૩૩૯ ॥ જીવંજીવઃ, ગુન્દ્રાલઃ, વિપદર્શનમૃત્યુકઃ એ ૩-શુવ-શુવ પક્ષી-મોરના પીંછાં જેવા પીંછાવાળું પક્ષી, જે પક્ષી ઝેર નેતાંની સાથે મૃત્યુ પામે છે. વ્યાઘ્રાટઃ, મરદાજઃ, એ ૨-ભાર-દાજ પક્ષી પ્લવઃ, ગાત્રસંપ્લવઃ એ ૨-પ્લવ પક્ષી-જલમાં કુબકી ભારનાર પક્ષી. ॥ ૧૩૪૦ ॥ તિત્તિરિઃ (પુ), સ્વરકોળઃ એ ૨-તેતર. હારીતઃ-‘હારિતઃ’ મૃદકુરઃ એ ૨-હારીત પક્ષી. કારણ્ડવઃ, મરુલઃ એ ૨-ખતક પક્ષી. સુગૃહ, ચન્ચુસૂચિકઃ એ ૨ ગુધરી પક્ષી. ॥ ૧૩૪૧ ॥ કુમ્ભકારકુવકુટઃ, કુવકુમઃ, કુહકસ્વનઃ એ ૩-રાની કૂકડો. દીપકઃ- શ્યેન, સિંચાનક વગેરે પક્ષી, જે બીજા પક્ષીઓને પકડે છે તે. ॥ ૧૩૪૨ ॥ છેકાઃ, મૃહ્યાઃ, એ ૨-(પુ બ.)

छेका गृह्याश्च ते गेदासका ये मृगपक्षिणः ।

॥ इति खेचराः पञ्चेन्द्रियाः ॥

जलचरानाह

मत्स्यो मीनः पृथुरोमा, झपो वैसारिणोऽण्डजः ॥१३४३॥

सङ्घचारी स्थिरजिह्व, आत्मागी स्वकुलक्षयः ।

विसारः शकली शल्की, शंवरोऽनिमिषस्तिमिः ॥१३४४॥

सहस्रदंष्ट्रे वादालः पाठीने चित्रवल्लिकः ।

शकुले स्यात् कलकोऽथ, गडकः शकुलार्भकः ॥१३४५॥

घेर पाणेषां पशु-पक्षी ॥ इति खेचरपञ्चेन्द्रियजीवाः समाप्ताः ॥

अथ जलचरपञ्चेन्द्रियनामानि

मत्स्यः, मीनः, पृथुरोमा 'अन्' (यु), झपः, वैसारिणः, अण्डजः ॥१३४३॥, सङ्घचारी 'इन्' (यु), स्थिरजिह्वः, आत्माशी 'इन्' (यु), स्वकुलक्षयः, विसारः, शकली 'इन्' (यु), शल्की 'इन्' (यु), शंवरः-शम्बरः, अनिमिषः, तिमिः (यु.) [जलपिप्पकः, मूकः, जलाशयः, शेवः अे ४-शे० १६६, मत्सः शि० १२१] अे १६-मच्छ, भाछलु ॥१३४४॥ सहस्रदंष्ट्रः, वादालः [पतनः ॥ १६६॥, जलवालः, वदालः अे ३-शे० १६६-१६७] अे २-डुनर दाढावाणे मच्छ. पाठीनः, चित्रवल्लिकः [मृदुपाठकः शे० १६७] अे २-भगरमच्छ, मत्स्य विशेष शकुलः, कलकः अे २-शकुल मच्छ गडकः, शकुलार्भकः अे २-शकुलमच्छतु पाणक. ॥१३४५॥ उलूपी-उलूपी-इन्, शिशुकः अे २-अेक नतनो मच्छ,

'ઉલ્લૂપી શિશુકે' પ્રોષ્ઠી, શફરઃ શ્વેતકોલકે ।
 નેલમીનચ્ચિલિચિમો, મત્સ્યરાજસ્તુ રોહિતઃ ॥૧૩૪૬॥
 મદ્ગુરસ્તુ રાજશૃંગઃ, શૃંગી તુ મદ્ગુરપ્રિયા ।
 હુદ્રાण्डમત્સ્યજાતં તુ, પોતાધાનં જલાણુકમ્ ॥૧૩૪૭॥
 મદામત્સ્યાસ્તુ ચોરિલિલ-તિમિજ્જિલ-ગિલાદયઃ ।
 અથ યાદાંસિ નક્રાઘા હિંસકા જલજન્તવઃ ॥૧૩૪૮॥
 નક્રઃ કુમ્ભીર ઓલાસ્યઃ, કુમ્ભી મહામુખોઽપિ ચ ।
 તાલુજિહ્વઃ શઙ્ખમુખો, ગોમુખો જલસૂકરઃ ॥૧૩૪૯॥

શિશુમારના જેવો મચ્છ. પ્રોષ્ઠી, શફરઃ (પુ. સ્ત્રી.), શ્વેતકોલકઃ
 એ ૩-સહરી મચ્છ, સદેદ મચ્છ નલમીનઃ 'નલમીનઃ,' ચિલિચિમઃ
 'ચિલિચિમિઃ' એ ૨-તૃણચારી મચ્છ. મત્સ્યરાજઃ, રોહિતઃ એ
 ૨-મચ્છરાજ-મોટો મચ્છ. ॥ ૧૩૪૬॥ મદ્ગુરઃ, રાજશૃંગઃ એ ૨-
 રાજશૃંગ મચ્છ, શીંગડાવાળો મચ્છ. શૃંગી, મદ્ગુરપ્રિયા મદ્ગુર-
 મચ્છની સ્ત્રી પોતાધાનમ્, જલાણુકમ્ એ ૨-નાનાં માછલાંનો
 સમુદાય, ઇંડામાથી નીકળેલાં માછલાંનો સમુદાય ॥ ૧૩૪૭ ॥
 મદામત્સ્યાઃ, ચોરિલિલઃ (પુ.), તિમિજ્જિલઃ, તિમિજ્જિલગિલઃ
 (નન્દાવર્ત્તઃ વગેરે) એ ૪-મોટા માછલાં. યાદાંસિ 'અસ' (ન. ષ.)-
 મગર વગેરે હિંસક જલજન્તુઓ. ॥ ૧૩૪૮ ॥ નક્રઃ, કુમ્ભીરઃ,
 ઓલાસ્યઃ, કુમ્ભી 'કન' (પુ.), મહામુખઃ, તાલુજિહ્વઃ, શઙ્ખમુખઃ,
 ગોમુખઃ, જલસૂકર. [શઙ્ખકુમુખઃ શિ૦ ૧૨૧] એ ૮- મગરમચ્છ.
 ॥ ૧૩૪૯ ॥ શિશુમારઃ, (જલકપિઃ), અમ્બુકૂર્મઃ, ડળાવીર્યઃ, મદાવસઃ

શિશુમારસ્ત્વ^૨વુર્મ, ઉ^૩ખાવીયો^૪ મહાવસઃ^૫ ।
 ઉદ્ર^૧સ્તુ જલમાર્જારઃ, પા^૩નીયનકુલો વસી^૪ ॥૧૩૫૦॥
 ગ્રા^૧હે તન્તુસ્તન્તુનાગો^૩ઽવહારો નાગ-તન્તુણો^૫ ।
 અન્યે^૧ઽપિ યાદોમેદાઃ, સ્યુર્વહવો મંકરાદયઃ^૫ ॥૧૩૫૧॥
 કુલીરઃ^૧ કર્કટઃ^૨ પિન્નચક્ષુઃ^૩ પાશ્વોદરપ્રિયઃ^૪ ।
 દ્વિધાગતિઃ^૧ પોડશાંહિઃ^૨, કુરચિલ્લો વહિશ્ચરઃ^૩ ॥૧૩૫૨॥
 કચ્છપઃ^૧ કમઠઃ^૨ કૂર્મઃ^૩, ક્રોડપાદચતુર્ગતિઃ^૪ ।
 પન્થાઙ્ગુત્ત-દૌલેયો, જીવથઃ^૧ કચ્છપી દુલી^૨ ॥૧૩૫૩॥

એ ૪-જલનો વાંદરો, શિશુમાર મચ્છ. (ખાળકોને ખાઈ જનાર મચ્છ) ઉદ્રઃ, જલમાર્જારઃ, પાનીયનકુલઃ, વસી 'હન' (પુ.) એ. ૪-જલનો બિલાડો, જલનો નોળિયો ॥ ૧૩૫૦ ॥ ગ્રાહઃ, તન્તુઃ (પુ.), તન્તુનાગઃ, અવહારઃ, નાગઃ-જલસર્પઃ, તન્તુણઃ [વરુણપાશઃ શિ. ૧૨૧] એ ૬-ગ્રાહ-ઝુંડ. મકરઃ (શહકુઃ, ફળી 'હન')-મગર વગેરે જલજન્તુના બીજા-પણુ લેહો છે. ॥ ૧૩૫૧ ॥ કુલીરઃ- 'કુલિરઃ' (પુ ન), કર્કટ- 'કરકટઃ, કર્કડઃ', પિન્નચક્ષુઃ 'ષ' (પુ), પાશ્વોદરપ્રિયઃ, દ્વિધાગતિઃ (પુ), પોડશાંહિઃ (પુ.), કુરચિલ્લઃ, વહિશ્ચરઃ એ ૬-કરચલો. ॥ ૧૩૫૨ ॥ કચ્છપઃ, કમઠઃ, કૂર્મઃ, ક્રોડપાદઃ, ચતુર્ગતિઃ (પુ), પન્થાઙ્ગુત્તઃ, દૌલેયઃ, જીવથઃ- [ઉહારઃ શિ. ૧૨૨] એ ૬-કાચબો કચ્છપી, દુલી, 'કમઠી, હલી' એ ૨-કાચબી. ॥ ૧૩૫૩ ॥ મપ્હકઃ, હરિઃ (પુ), શાલ્હરઃ-

મખ્દકે^૧ હરિ-શાલૂર-પ્લવ-મેક-પ્લવજ્ઞમાઃ ।

વર્ષામૂઃ^૨ પ્લવગઃ^૩ શાલુરજિહ્વ-વ્યજ્ઞ-દદુરાઃ^૪ ॥૧૩૫૪॥

સ્થલે નરાદયો યે તુ, તે જલે જલપૂર્વકાઃ ।

અખંડજાઃ^૫ પક્ષિસર્પાદ્યાઃ^૬, પોતજાઃ^૭ જરાયુદયઃ ॥૧૩૫૫॥

રસજા મધકીટાદ્યાઃ^૮, નૃ ગવાદ્યા^૯ જરાયુજાઃ ।

યૂકાદ્યાઃ^{૧૦} સ્વેદજા^{૧૧} મત્સ્યાદયઃ સંમૂર્ચ્છનોદ્ભવાઃ^{૧૨} ॥૧૩૫૬॥

‘શાલૂરઃ’, પ્લવઃ, મેકઃ, પ્લવજ્ઞમ, વર્ષામૂઃ (પુ), પ્લવગઃ, શાલુઃ (પુ.), અજિહ્વ, વ્યજ્ઞ, દદુરઃ એ ૧૨-દેહકે ॥૧૩૫૪॥ નર (મનુષ્ય, હસ્તી, તુરંગ) વગેરે જે સ્થલચર જીવો છે, તે જ જીવોમાં જલ શબ્દ પૂર્વમાં મૂકવાથી જલચર જીવો થાય છે જેમ-જલનરઃ, જલમનુષ્યઃ, જલહસ્તી ‘હનુ’ (પુ.), જલતુરજ્ઞઃ વગેરે ॥ इति जलचरपञ्चेन्द्रियजीवाः समाप्ताः ॥ ૧ અખંડજાઃ-પક્ષી, સાપ વગેરે અખંડ-છંડામાંથી ઉત્પન્ન થનારા છે. ૨ પોતજા-હાથી વગેરે પોત (જરાયુ-વિનાના) ગર્ભાથી ઉત્પન્ન થનાર પોતજ છે. ૩ રસજાઃ-મદિરાના કીડા વગેરે રસજ રસમાંથી ઉત્પન્ન થનારા છે ૪ જરાયુજાઃ-મનુષ્ય, ગાય વગેરે જરાયુજ-ઓરમાંથી ઉત્પન્ન થનારા છે ૫ સ્વેદજાઃ-જૂ, માંકણ, મચ્છર વગેરે સ્વેદજ-ઘામ, પરસેવાથી ઉત્પન્ન થનારા છે. ૬ સંમૂર્ચ્છનોદ્ભવા-મછલાં, સર્પ વગેરે છે સંમૂર્ચ્છિમ-એની મેળે ઉત્પન્ન થનારા છે ॥૧૩૫૬॥ ૭ ઉદ્ભિદઃ ‘દ્’ (પુ. જા) ઉદ્ભિજમ્, ઉદ્ભિવમ્

સ્વજ્ઞનાસ્તૂર્ઙ્ગિદોઽથોપપાદુકા દેવતારકાઃ-૧૦

ત્રસયોનય इत्यष्टाबुद्धिदुद्धिजमुद्भिदम् ॥૧૩૫૭॥

इति श्रीस्वपरसमयपारावारपारीण-शब्दावतार-कलिकालसर्वज्ञ-
चार्यपुङ्गवश्रीहेमचन्द्रसूरीश्वरविरचितामिधानचिन्तामणि

नाममालायां तिर्यक्काण्डश्चतुर्थः समाप्तः ॥ ४ ॥

એ ૩-અંજન, તીડ વગેરે ઉદ્દલિદ-જમીન ક્ષેડીને ઉત્પન્ન થનારા
છે. ૮ ઉપપાદુકા-દેવ, નારકી ઉપપાદુક-પોતાની મેળે ઉત્પન્ન
થનારા છે. આ પ્રમાણે ત્રસયોનયઃ (પુ સ્ત્રી) ત્રસ જીવોની યોજી
ઉત્પત્તિ-સ્થાનો આઠ છે ॥૧૩૫૭॥

इति श्रीतपोगच्छधिपति-श्रीकदम्बगिरिप्रमुखानेकतीर्थोद्धारक शासन-
सम्राट्-सर्वतन्त्रस्वतन्त्राचार्यवर्यश्रीविजयनेमिसूरीश्वर-पट्टालङ्कार-

समयज्ञ-शान्तमूर्ति-श्रीमदाचार्यश्रीविजयविज्ञानसूरीश्वर-

पट्टधरसिद्धान्तमहोदधि-प्राकृतविशारदाचार्य-

श्रीविजयकस्तूरसूरिणा गौर्जयां विरचितायां

चन्द्रोदयामिधटोकायां तिर्यक्काण्डः

चतुर्थः समाप्तः ॥ ४ ॥

નારકકાण्डઃ પઞ્ચમઃ ।

^૧સ્થુ^૨ના^૩રકા^૪સ્તુ^૫ પે^૬રેત-પ્રે^૭ત-યા^૮ત્યા-ઽતિ^૯વા^{૧૦}હિકાઃ ।
^૧આ^૨જૂ^૩ર્વિ^૪ષ્ટિ^૫ર્યા^૬તના^૭ તુ, ^૮કાર^૯ણા^{૧૦} તી^{૧૧}વ્રવે^{૧૨}દના^{૧૩} ॥૧૩૫૮॥
^૧નર^૨કસ્તુ^૩ નાર^૪કઃ સ્યા^૫દ્, નિ^૬રયો^૭ દુ^૮ર્ગતિ^૯શ્ચ સઃ^{૧૦} ।
^૧ઘ^૨નો^૩દધિ-^૪ઘન^૫વાત-^૬તનુ^૭વાત-^૮નમઃ^૯સ્થિતાઃ^{૧૦} ॥૧૩૫૯॥
^૧રત્ન-^૨શર્કરા^૩વા^૪લુકા-^૫પક્ક-^૬ધૂમ-^૭તમઃ^૮પ્રમાઃ^૯ ।
^{૧૦}મહા^{૧૧}તમઃ^{૧૨}પ્રમા^{૧૩} ચેત્ય^{૧૪}ધો^{૧૫}ઽધો^{૧૬} નર^{૧૭}કભૂમયઃ^{૧૮} ॥૧૩૬૦॥

અથ પઞ્ચમઃ નારકકાણ્ડઃ

નારકાઃ, પેરેતાઃ, પ્રેતાઃ, યાત્યાઃ, અતિવાહિકાઃ (નારકિકાઃ, નારકીયા.) [નૈરયિકાઃ શિ૦ ૧૨૨] એ ૫-નારકીઓ-નરકમાં ઉત્પન્ન થયેલા છવે આજૂઃ, વિષ્ટિઃ એ ૨-(સ્ત્રી.) બલાત્કારે નરકમાં નાખવું તે યાતના, કારણા, તીવ્રવેદના એ ૩- નરકની પીડા. ॥૧૩૫૮॥ નરકઃ, નારકઃ, નિરયઃ, દુર્ગતિઃ (પુ સ્ત્રી) એ ૪-નરક ઘનોદધિઃ-નરકની જેમ બમેલું પાણી. ઘનવાતઃ-થીજેલા ઘી જેવો કઠિન વાયુ. તનુવાતઃ-પાતળો વાયુ આ ઘનોદધિ, ઘનવાત, તનવાત અને નમઃ 'સ્' નસઃ-આકાશ એ ચારેના આધારે નરકાવાસો રહેલા છે. ॥૧૩૫૯॥ ૧ રત્નપ્રમા, ૨ શર્કરાપ્રમા, ૩ વાલુકાપ્રમા, ૪ પક્કપ્રમા, ૫ ધૂમપ્રમા, ૬ તમઃપ્રમા, ૭ મહાતમઃપ્રમા-આ સાત નરકભૂમયઃ (સ્ત્રી.). નરકની પૃથ્વીઓ નીચે નીચે ॥૧૩૬૦॥ અનુ-

ક્રમાત્ પૃથુતરાઃ સપ્તાઽથ ત્રિશત્ પચ્ચવિંશતિઃ ।

પચ્ચદશ દશ ત્રીણિ, લક્ષાણ્યૂનં ચ પચ્ચભિઃ ॥૧૩૬૧॥

લક્ષં પચ્ચ ચ નરકાવાસાઃ સીમન્તકાદયઃ ।

હતાસુ સ્યુઃ ક્રમેણાઽથ, પાતાલં વડવામુખમ્ ॥ ૧૩૬૨ ॥

વલિવેશ્માધોમુવનં, નાગલોકો રસાતલમ્ ।

રન્ધ્રં વિલં નિર્વ્યથનં, કુહરં શુષિરં શુષિઃ ॥ ૧૩૬૩ ॥

ક્રમે મોટા મોટા વિસ્તારવાળી છે. [રત્નપ્રભા-ધર્મા, શર્કરાપ્રભા-વંશા ॥૧૬૭॥, વાલુકાપ્રભા-શૈલા, પદ્મપ્રભા-અજ્ઞતા, ધૂમપ્રભા-રિષ્ટા, તમઃપ્રભા-માધવ્યા ॥૧૬૮॥, મહાતમઃપ્રભા-માધવી-આ રત્નપ્રભા વગેરે સાતે પૃથ્વીના ધર્મા વગેરે અનુક્રમે સાત નામ (ગોત્ર) છે. શે. ૧૬૭-૧૬૮] ૧ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં ૩૦ લાખ નરકાવાસો છે, ૨-શર્કરાપ્રભામાં ૨૫ લાખ, ૩-વાલુકાપ્રભામાં ૧૫ લાખ, ૪-પદ્મપ્રભામાં ૧૦ લાખ, ૫-ધૂમપ્રભામાં ૩ લાખ ॥૧૩૬૧॥, ૬-તમ પ્રભામાં ૬૬૬૬૫ હજાર, ૭-મહાતમઃપ્રભામાં સીમન્તક વગેરે પાંચ નરકાવાસો છે. સીમન્તકઃ-સીમન્તકે 'રૌદ્ર, હાહારવ, ઘાતન' વગેરે નામના નરક-વાસ પાતાલમ્, વડવામુખમ્ ॥૧૩૬૨॥, વલિવેશ્મ 'નૃ' (ન). અધો-મુવનમ્, નાગલોક, રસાતલમ્ [રસા, તલમ્ શિ. ૧૨૨] એ ૬-પાતાલ, નાગલોક. રન્ધ્રમ્, વિલમ્, નિર્વ્યથનમ્, કુહરમ્, શુષિ-રમ્-'સુષિરમ્', શુષિઃ (પુ. સ્ત્રી.),-'સુષિઃ', ॥૧૩૬૩॥ છિદ્રમ્,

छिद्रं^{१०} रोपं^{११} विवरं^{१२} च, निम्नं^{१३} रोकं^{१४} वपा^{१५} अन्तरम्^{१६} ।

गर्त-^१श्व-^२आ-^३अवट-^४अगाध-^५दरास्तु विवरे^१ भुवः ॥ १३६४ ॥

इति श्रीस्वपरसमयपारावारपारोण-शब्दावतार-कलिकोलसर्वज्ञा-
चार्यपुङ्गवश्रीहेमचन्द्रसूरेश्वरविरचिताभिधानचिन्तामणि

नामालायां नारककाण्डः पञ्चमः समाप्तः ॥ ५ ॥

रोपम्, विवरम्, निम्नम्, रोकम्, वपा, अन्तरम्, श्वश्रम्^१
शे १३-छिद्र, णिद्र. गर्तः (पु. श्री), श्वश्रम्, अवटः-‘अवटिः’,
अगाधः, दरः (त्रि.) शे ५-भूमिनो भाडो. ॥१३६४॥

इति श्रीतपोगच्छादिपति-श्रीकदम्बगिरिप्रमुखानेकतीर्थोद्धारकशासन-
सम्राट्-सर्वतन्त्रस्वतन्त्राचार्यवर्यश्रीविजयनेमिसूरेश्वर-पट्टालङ्कार-

समयज्ञ-शान्तमूर्ति-श्रीमदाचार्यश्रीविजयविज्ञानसूरेश्वर-

पट्टधरसिद्धान्तमहोदधि-प्राकृतविशारदाचार्य-

श्रीविजयकस्तूरसूरिणा गौर्जयौ विरचितायां

चन्द्रोदयामिधटीकायां नारककाण्डः

पञ्चमः समाप्तः ॥ ५ ॥

सामान्यकाण्डः षष्ठः ।

स्याल्लोको विष्टपं विश्व, भुवनं जगती जगत् ।

जीवाजीवाधारक्षेत्रं, लोकोऽलोकस्ततोऽन्यथा ॥ १३६५ ॥

क्षेत्रज्ञ आत्मा पुरुषश्चेतनः स पुनर्मयी ।

जीवः स्यादसुमान् सत्त्वं, देहमृज्जन्त्यु-जन्तवः ॥ १३६६ ॥

उत्पत्तिर्जन्म-जनुपी, जननं जनिरुद्भवः ।

जीवेऽसु-जीवित-प्राणा, जीवातुर्जीवनौषधम् ॥ १३६७ ॥

अथ षष्ठः सामान्यकाण्डः

लोकः, विष्टपम् 'पिष्टपम्' (पु. न.), विश्वम्, भुवनम् (पु. न.), जगती, जगत् (न.) ये ६-लोक, जगत्-दुनिया. लोकः-लव, अलव, धर्मास्तिकाय वगेरेना आधारभूत क्षेत्र. अलोकः-लोक सिवायनो अलोक-केवल आकाशरूप. ॥१३६५॥ क्षेत्रज्ञः, आत्मा 'अन्' (पु.), पुरुषः, चेतनः [जीवः शि० १२३] ये ४-आत्मा लव. भवी 'इन्' (पु.), जीवः, असुमान् 'मत्' (पु.), सत्त्वम् (पु. न.), देह-मृत् (पु.), जन्त्युः (पु.), जन्तुः (पु. न.), (संसारो 'इन्' पु शरीरो 'इन्' (पु.), देहभाक्-जू) [प्राणी 'इन्' (पु) शि० १२३] ये ७-संसारो लव, प्राणी-दश प्रकारना प्राणोने धारण करनार ॥१३६६॥ उत्पत्तिः (स्त्री), जन्म 'अन्' (न.), जनुः 'बु' (न.), जननम्, जनिः (स्त्री.), उद्भवः [जन्मः (पु न.), शि० १२३] ये ६-जन्म, उत्पत्ति. जीवः, (त्रि.), असवः 'सु' (पु न.), जीवितम्, प्राणाः (पु न.) [जीवातुः शि० १२४] ये ४-प्राण. जीवातुः (पु. न.), जीवनौषधम् ये २-लवनऔषध, लवन रक्षणेपाय. ॥१३६७॥ श्वास, श्वत्

श्वासस्तु श्वसितं^१ सोऽन्तर्मुख उच्छ्वास आहरः ।

आनो वहिमुखस्तु स्यान्निःश्वासः^२ पान एतनः^३ ॥ १३६८ ॥

आयुर्जीवितकालोऽन्तःकरणं मानसं मनः ।

हृच्चेतो हृदयं चित्तं, स्वान्तं गूढपथोच्चलेः^{१०} ॥ १३६९ ॥

मानसः कर्म सङ्कल्पः, स्यादयो शर्म निवृत्तिः ।

सातं सौख्यं सुखं दुःखं त्वसुखं वेदना व्यथा ॥ १३७० ॥

पीडा बाधाऽर्त्तिरामीलं, कृच्छ्रं कष्टं प्रसूतिजम् ।

आमनस्यं प्रगाढं च स्यादायिर्मानसी व्यथा ॥ १३७१ ॥

सितम् अत्र २-श्वास, श्वास देवानी क्रिया. उच्छ्वासः, आहरः, आनः
 अत्र ३-अन्तरनो श्वास. निःश्वासः, पानः, पतनः अत्र ३-निःश्वास-
 अन्तरनो श्वास. ॥१३६८॥ आयुः 'पू' (न.), जीवितकालः [आयुः
 (पु) शि० १२४] अत्र २-आयुष्य, आवरहा. अन्तःकरणम्, मान-
 सम्, मनः 'सू' (न.), हृद् (न.), चेतः 'सू' (न.), हृदयम्,
 चित्तम्, स्वान्तम्, गूढपथम्, उच्चलम् [अनिन्द्रियम् शि०
 १२४] अत्र १०-चित्त, मन. ॥१३६९॥ सङ्कल्पः [विकल्पः शि०
 १२४]-मननो सङ्केतः, मननो व्यापार. शर्म 'नू' (न.), निवृत्तिः
 (स्त्री), सातम्-'शातम्', सौख्यम्, सुखम् [शर्मम् शि० १२५] अत्र
 ५-सुख. दुःखम्, असुखम्, वेदना, व्यथा ॥१३७०॥, पीडा,
 बाधा, अर्त्तिः (स्त्री), आमीलम्, कृच्छ्रम्, कष्टम्, प्रसूतिजम्,
 आमनस्यम्-वैमनस्यम्, प्रगाढम्, 'अमानस्यम्' [बाधः शि०
 १२५] अत्र १३-दुःख, पीडा. आधिः (पु.) मानसिक पीडा. ॥१३७१॥

सपत्राकृति-निष्पत्राकृती त्वत्यन्तपीडने ।

क्षुब्धाठराग्निजा पीडा, व्यापादो द्रोहचिन्तनम् ॥ १३७२ ॥

उपज्ञा ज्ञानमाद्यं स्यात्, चर्चा सङ्ख्या विचारणा ।

वासना भावना संस्कारोऽनुभूताद्यविरगृतिः ॥ १३७३ ॥

निर्णयो निश्चयोऽन्तः सम्प्रधारणा समर्थनम् ।

अविद्याऽहंमत्यज्ञाने, अन्तिर्मिथ्यामतिर्भ्रमः ॥ १३७४ ॥

सन्देह-द्वापराऽऽरेका, विचिकित्सा च संशयः ।

परभागो गुणोत्कर्षो, दोषे त्वादीनवाऽऽस्रवौ ॥ १३७५ ॥

सपत्राकृतिः, निष्पत्राकृतिः ये २-अत्यन्त पीडा. क्षुब्ध 'धू' (स्त्री) क्षुधा, ऋषराग्निनी पीडा. व्यापादः, द्रोहचिन्तनम् ये २-द्रोह चिन्तन-वयो. ॥१३७२॥ उपज्ञा-प्रथम ज्ञान, केधना उपदेश विना योतानी मेणे प्रथम ज्ञानुवाभां आवे ते ज्ञान, जेम-यद्रोपज्ञ व्याकरण. चर्चा, सङ्ख्या, विचारणा [चर्चः शि० १२५] ये ३-यर्था, विचारणा-प्रमाणे वडे वस्तुओंनो विचार. वासना, भावना, संस्कारः ये ३-पूर्वसंस्कार. वासना-अनुलवेद, हेणेद वगेरे प्रसंगने भूली न जवुं. ॥१३७३॥ निर्णयः, निश्चयः, अन्तः ये ३-निश्चय सम्प्रधारणा, समर्थनम् ये २-योग्य अयोग्यनी परीक्षा. अविद्या, अहंमतिः, अज्ञानम् ये ३-अज्ञान अन्तिः, मिथ्यामतिः, भ्रमः ये ३-विपरीत ज्ञान, ब्रमात्मक ज्ञान ॥१३७४॥ सन्देहः, द्वापरम् (पु. न), आरेकः, विचिकित्सा, संशयः ये ५-संदेह, संशय. परभागः, गुणोत्कर्षः ये २-गुणानु उत्कृष्टपाणुं, उत्कर्ष. दोषः, आदीनव, आस्रवः-“आस्रवः” ये ३-१ दोष, २ कष्ट, दुःख. ॥१३७५॥

स्वाद् रूपं लक्षणं भावश्चात्मा-प्रकृति-रीतयः ।

सहजो रूपतत्त्वं च, धर्मः सर्गो निसर्गवत् ॥ १३७६ ॥

शीलं सतत्त्वं संसिद्धिरवस्था तु दशा स्थितिः ।

स्नेहः प्रीतिः प्रेम-हार्दे, दाक्षिण्यं त्वनुकूलता ॥ १३७७ ॥

विप्रतिसारोऽनुशयः, पश्चात्तापोऽनुतापश्च ।

अवधानसमाधानप्रणिधानानि तु समाधौ स्युः ॥ १३७८ ॥

धर्मः पुण्यं वृषः श्रेयः, सुकृते नियतो विधिः ।

दैवं भाग्यं भागधेयं, दिष्टं चाऽयस्तु तच्छुभम् ॥ १३७९ ॥

स्वरूपम्, स्वलक्षणम्, स्वभावः, आत्मा 'अन्' (पु.), प्रकृतिः (स्त्री.), रीतिः (स्त्री.), सहजः, रूपतत्त्वम्, धर्मः (पु. न.), सर्गः, निसर्गः ॥ १३७६ ॥, शीलम् (पु. न.), सतत्त्वम्, संसिद्धिः अ-
१४-स्वप्न, स्वभाव अवस्था, दशा, स्थिति अ- ३-अवस्था.
स्नेहः (पु. न.), प्रीतिः (स्त्री), प्रेम 'अन्' (पु. न.), हार्दम् अ-
४-प्रेम, स्नेह दाक्षिण्यम्, अनुकूलता अ- २-अनुकूलता, सरलता.
॥ १३७७ ॥ विप्रतिसारः, अनुशयः, पश्चात्तापः, अनुताप [विप्रती-
सारः शि० १२५] अ- ४-पश्चात्ताप, पश्तापो. अवधानम्,
समाधानम्, प्रणिधानम्, समाधिः (पु.), अ- ४ समाधि, समा-
धान. ॥ १३७८ ॥ धर्मः, पुण्यम्, वृषः, श्रेयः 'अस्' (न), सुकृतम्
अ- ५-धर्म, पुण्य, सुकृत्य. नियतिः (स्त्री.), विधिः (पु.), दैवम्
(पु. न.), भाग्यम्, भागधेयम्, दिष्टम् अ- ६-भाग्य, पूर्वं कर्म,
नशील. अयः (पु.)-साधु नशील. ॥ १३७९ ॥ अलक्ष्मीः (स्त्री.),

અલક્ષ્મીનિર્ઝતિઃ કાલકર્ણિકા સ્યાદથાઽશુભમ્ ।

દુષ્કૃતં દુરિતં પાપમેનઃ પાપ્મા ચ પાતકમ્ ॥૧૩૮૦॥

કિલ્વિપમ્ કલુષમ્ કિર્ણવં, કલ્મષમ્ વૃજિનં તમઃ ।

અંહઃ કલ્મષમ્ પક્ક, ઉપાધિર્ધર્મચિન્તનમ્ ॥૧૩૮૧॥

ત્રિવર્ગો ધર્મકામાર્થાશ્ચતુર્વર્ગઃ સમોક્ષકાઃ ।

ચતુર્વર્ગાશ્ચતુર્મદ્રં, પ્રમાદોઽનવધાનતા ॥૧૩૮૨॥

છન્દોઽભિપ્રાય આકૂતં, મતભાવાઽઽશયા અપિ ।

હૃષીકમક્ષં કરણં સ્ત્રોતઃ સ્વં વિપયીન્દ્રિયમ્ ॥૧૩૮૩॥

નિર્ઝતિઃ (સ્ત્રી.), કાલકર્ણિકા એ ૩-દરિદ્રતા, અશુભ લાગ્ય. અશુભમ્, દુષ્કૃતમ્, દુરિતમ્, પાપમ્, પનઃ 'સ્' (ન), પાપ્મા 'ન્' (પુ.), પાતકમ્ (પુ ન) ॥૧૩૮૦॥, કિલ્વિપમ્, કલુષમ્, કિર્ણવમ્, કલ્મષમ્, વૃજિનમ્, તમઃ 'સ્' (ન), અંહઃ 'સ્' (ન.), 'અહ્નઃ-સ્', કલ્મષમ્ (પુ ન), અયમ્, પક્કઃ (પુ ન) એ ૧૭-અશુભ, પાપ, દુષ્કૃત્ય ઉપાધિઃ (પુ.), ધર્મચિન્તનમ્ એ ૨-ધર્મનો વિચાર ॥૧૩૮૧॥ ત્રિવર્ગઃ-ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રિવર્ગ. ચતુર્વર્ગઃ-ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચાર ચતુર્મદ્રમ્-૧ ધર્મ, અર્થ, કામ અને બલ એ ચાર ૨ ધર્મ, અર્થ કામ અને મોક્ષ એ ચારે ઉત્તમ હોય તો પ્રમાદ, અનવધાનતા એ ૨-પ્રમાદ, અસાવધાનપણું. ॥૧૩૮૨॥ છન્દઃ, અભિપ્રાયઃ, આકૂતમ્, મતમ્, ભાવઃ (પુ ન.), આશયઃ એ ૬-અભિપ્રાય. હૃષીકમ્, અક્ષમ્, કરણમ્, સ્ત્રોતઃ 'સ્' (ન.), સ્વમ્, વિપયિ 'ઇન્' (ન), ઇન્દ્રિયમ્ એ ૭-ઇન્દ્રિય (ચક્ષુ વગેરે). ॥૧૩૮૩॥ બુદ્ધોન્દ્રિય 'ધીન્દ્રિયમ્'-

વુદ્ધીન્દ્રિયં સ્પર્શનાદિ, પાણ્યાદિ, તુ ક્રિયેન્દ્રિયમ્ ।

સ્પર્શાદયસ્તિવન્દ્રિયાર્થા, વિષયા ગોચરા અપિ ॥૧૩૮૪॥

શીતે તુષાર; શિશિર; સુશીમ; શીતલો જડ; ।

હિમોઽથોઽણે તિગ્મસ્ત્રીવ્રસ્તીક્ષ્ણચ્ચણ્ડઃ સ્વરઃ પદુઃ ॥૧૩૮૫॥

કોળાઃ કવોળાઃ કદુળા, મન્દોળાશ્ચૈવદુળાવત્ ।

નિષ્ઠુરઃ કક્ષતઃ ક્રૂરઃ પરુષઃ કર્કશઃ સ્વરઃ ॥૧૩૮૬॥

દઢઃ કઠોરઃ કઠિનો, જરઠઃ કોમલઃ પુનઃ ।

મૃદુલો મૃદુસોમાલસુકુમારા અકર્કશઃ ॥૧૩૮૭॥

સ્પર્શન, રસન, ઘ્રાણ, ચક્ષુ અને કર્ણ એ પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિય છે. ક્રિયેન્દ્રિયમ્, 'કર્મેન્દ્રિયમ્' - હાથ, પગ, વાગ્યા, ગુદા અને ગુહ્યેન્દ્રિય એ પાંચ કર્મેન્દ્રિયો છે. ઇન્દ્રિયાર્થાઃ, વિષયાઃ, ગોચરા [અર્થાઃ શિ. ૧૨૫] એ ૩-(પુ બ.) વિષયો-સ્પર્શ, રસ, ગન્ધ, રૂપ અને શબ્દ એ ઇન્દ્રિયોના પાંચ વિષયો. ॥૧૩૮૪॥ શીતઃ, તુષારઃ, શિશિરઃ, સુશીમઃ, શીતલઃ, જડઃ, હિમં [સુશીમઃ-સુષિમઃ શિ. ૧૨૬] એ ૭-(પુ) વિશેષણરૂપે (ત્રિ)-શીતસ્પર્શ, શીતળ, ઠંડું, ડાળઃ, તિગ્મઃ, તીવ્ર, તીક્ષ્ણ, ચ્ચણ્ડઃ, સ્વર, પદુઃ એ ૭-વિશેષણરૂપે (ત્રિ)-ઉષ્ણ સ્પર્શ, અત્યંત ગરમ ॥૧૩૮૫॥ કોળાઃ, કવોળાઃ, કદુળાઃ, મન્દોળાઃ, રૂપદુળા, એ ૫-(પુ) વિશેષ્ય સાથે (ત્રિ)-થોડું ઊંતું, ઠંડકે ગરમ. નિષ્ઠુરઃ, કક્ષતઃ, ક્રૂરઃ, પરુષઃ, કર્કશઃ, સ્વરઃ ॥૧૩૮૬॥ દઢઃ, કઠોર, કઠિનઃ, જરઠ.-જઠરમ્, મૂર્તિમત્, મૂર્તમ્, [સ્વક્ષતઃ, જરઠઃ શિ. ૧૨૬] એ ૧૦-કઠોર સ્પર્શ, નિષ્ઠુર, કઠિન. (વિશેષ્ય સાથે ત્રિ.) નિર્દય. કોમલઃ, મૃદુલઃ, મૃદુઃ, સોમાલઃ, સુકુમારઃ, અકર્કશઃ, એ ૬-(ત્રિ.) કૌમળ, મૃદુ-

મધુરસ્તુ રસજ્યેષ્ઠો, ગુલ્મયઃ સ્વાદુર્મધૂલકઃ ।

અમ્લસ્તુ પાચનો દન્તશઠોઽથ લવણઃ સરઃ ॥૧૩૮૮॥

સર્વરસોઽથ કટુઃ સ્યાદોષણો મુખશોધનઃ ।

વક્ત્રમેદી તુ તિંકોઽથ, કષાયસ્તુવરો રસાઃ ॥૧૩૮૯॥

ગન્ધો જનમનોહારી, સુરભિર્ધ્રાણતર્પણઃ ।

સમાકર્ષી નિર્હારી ચ, સ આમોદો વિદૂરગઃ ॥૧૩૯૦॥

વિમર્દોત્થઃ પરિમલોઽથામોદી મુખવાસનઃ ।

દૃષ્ટગન્ધઃ સુગન્ધિશ્ચ, દુર્ગન્ધઃ પૂતિગન્ધિકઃ ॥૧૩૯૧॥

રૂપર્શિ. ॥૧૩૮૮॥ મધુરઃ, રસજ્યેષ્ઠઃ, ગુલ્મયઃ, સ્વાદુઃ, મધૂલકઃ—
મધૂલઃ એ ૫—મધુર રસ, મીઠું, ગળ્યુ. અમ્લઃ, પાચનઃ, દન્તશઠઃ
[અમ્લઃ શિ૦ ૧૨૬] એ ૩—ખાટો રસ લવણઃ, સરઃ ॥૧૩૮૮॥,
સર્વરસઃ એ ૩—ખારો રસ, ખારુ. કટુઃ, ઓષણઃ, મુખશોધનઃ
એ ૩—કટુરસ, તીખું વક્ત્રમેદી ‘ઇન્’ (પુ.), તિંકત. એ ૨—તિક્ત
રસ, કડવું. કષાય-, તુવરઃ—‘તૂવરઃ’ એ ૨—કષાયલો રસ, તૂડું.
આ છ રસા. (પુ ન)—રસો છે. ॥૧૩૮૯॥ ગન્ધઃ, જનમનોહારી
‘ઇન્’ (પુ.), સુરભિઃ, ધ્રાણતર્પણઃ, સમાકર્ષી ‘ઇન્’ (પુ.), નિર્હારી
‘ઇન્’ (પુ.) એ ૬—સુગંધ. આમોદઃ, વિદૂરગઃ એ ૨—આમોદ—ઘણે
દૂર સુધી જાય તેવી સુગંધ. ॥૧૩૯૦॥ પરિમલઃ—મર્દન કરવાથી
ઉત્પન્ન થયેલ સુગંધ, દેહ-અંગરાગના સંઘર્ષથી ઉત્પન્ન થયેલ
સુગંધ. આમોદી ‘ઇન્’ (પુ.), મુખવાસનઃ, દૃષ્ટગન્ધઃ, સુગન્ધિઃ
એ ૪—ઘણ્ટ ગંધ, સુગંધી, સુવાસ. (આમોદી—‘ઇન્’, મુખવાસનઃ
એ ૨—તાંબુલાદિ મુખવાસની ગંધ—ખીજના મતે) દુર્ગન્ધ-, પૂતિ-
ગન્ધિકઃ—પૂતિગન્ધિઃ એ ૨—દુર્ગંધ. ॥૧૩૯૧॥ આમગન્ધિ (ત્રિ.);

આમગન્ધિ તુ વિસં સ્યાદ્, વર્ણાઃ શ્વેતાદિકા અમી ।

શ્વેતઃ રૂપેતઃ સિતઃ શુક્લો, હરિણો વિશદઃ શુચિઃ ॥૧૩૯૨॥

અવદાતગૌરશુભ્રવલક્ષધવલાવર્જુનાઃ ।

પાણ્ડુરઃ પાણ્ડરઃ પાણ્ડુરીપત્પાણ્ડુરુ ધૂસરઃ ॥૧૩૯૩॥

કાપોતસ્તુ કપોતામઃ, પીતસ્તુ સિતરજનઃ ।

હારિદ્રઃ પીતલો ગૌરઃ, પીતનીલઃ પુનર્હરિત્ ॥૧૩૯૪॥

પાલાશો હરિતસ્તાલકામઃ રક્તસ્તુ રોહિતઃ ।

માઞ્જિષ્ઠો લોહિતઃ શોણઃ, શ્વેતરક્તસ્તુ પાટલઃ ॥૧૩૯૫॥

વિસ્રમ્ એ ૨-કાચા માંસ વગેરેની ગંધ. વર્ણાઃ (પુ ન.)-સફેદ વગેરે છે, તે આ પ્રમાણે-શ્વેતઃ, રૂપેતઃ, સિતઃ, શુક્લઃ, હરિણઃ, વિશદઃ, શુચિ, ॥૧૩૯૨॥, અવદાતઃ, ગૌરઃ, શુભ્ર, વલક્ષઃ, -‘અવલક્ષઃ’, ધવલઃ, અર્જુનઃ, પાણ્ડુરઃ, પાણ્ડરઃ, પાણ્ડુઃ એ ૧૬-સફેદ વર્ણુ, શુક્લ. ઈષત્પાણ્ડુઃ, ધૂસરઃ એ ૨-કંઈક ધોળાશ પડતો રંગ. ॥૧૩૯૩॥ કાપોતઃ, કપોતામઃ એ ૨-કબૂતર-પારેવાના જેવો રંગ પીતઃ, સિતરજનઃ, હારિદ્રઃ, પીતલઃ, ગૌરઃ એ ૫-પીળો રંગ પીતનીલઃ, હરિત્ ॥૧૩૯૪॥, પાલાશ-‘પલાશ’, હરિતઃ, તાલકામઃ, એ ૫-લીલો પીળો મિશ્રિત વર્ણુ, લીલો વર્ણુ. રક્તઃ રોહિતઃ, માઞ્જિષ્ઠઃ, લોહિતઃ, શોણ. એ ૫-રાતો વર્ણુ. શ્વેતરક્તઃ, પાટલઃ એ ૨-ધોળો અને રાતો મિશ્ર રંગ, શુદ્ધાબી ॥૧૩૯૫॥ અરુણઃ,

૧^૧અરુણો ૨^૨વાલસન્ધ્યામઃ, ૧^૩પીતરક્તસ્તુ ૨^૪પિંજરઃ ।

૩^૫કપિલઃ ૪^૬પિંક્કલઃ ૫^૭શ્યાવઃ, ૬^૮પિશક્કઃ ૭^૯કપિશો ૮^{૧૦}હરિઃ ॥૧૩૯૬॥

૯^{૧૧}વશ્રુઃ ૧૦^{૧૨}કદ્રુઃ ૧૧^{૧૩}કડારશ્ચ, ૧૨^{૧૪}પિંડ્ગો ૧^{૧૫}કૃષ્ણસ્તુ ૧^{૧૬}મેચકઃ ।

૧૬^{૧૭}સ્યાદ્ ૧૭^{૧૮}રામઃ ૧૮^{૧૯}શ્યામલઃ ૧૯^{૨૦}શ્યામઃ, ૨૦^{૨૧}કાલો ૨૧^{૨૨}નીલોઽસિતઃ ૨૨^{૨૩}શિતિઃ ॥

૨૩^{૨૪}રક્તશ્યામે ૨૪^{૨૫}પુનર્ધૂમ્રધૂમલાવંથ ૨૫^{૨૬}કર્વુરઃ ।

૨૬^{૨૭}કિર્મીર ૨૭^{૨૮}પ્તઃ ૨૮^{૨૯}શવલશ્ચિત્રકલ્માપચિત્રલાઃ ૨૯^{૩૦} ॥૧૩૯૮॥

૩૦^{૩૧}શબ્દો ૩૧^{૩૨}નિનાદો ૩૨^{૩૩}નિર્વોષઃ, ૩૩^{૩૪}સ્વાનો ૩૪^{૩૫}ધ્વાનઃ ૩૫^{૩૬}સ્વરો ૩૬^{૩૭}ધ્વનિઃ ।

૩૭^{૩૮}નિર્દ્વાદો ૩૮^{૩૯}નિનદો ૩૯^{૪૦}હ્રાદો, ૪૦^{૪૧}નિઃસ્વાનો ૪૧^{૪૨}નિઃસ્વનઃ ૪૨^{૪૩}સ્વનઃ ॥૧૩૯૯॥

વાલસન્ધ્યામઃ એ ૨-કંઈક રાતો વણુ-ઊગતી સંધ્યા જેવો. પીત-
રક્તઃ, પિંજરઃ, કપિલઃ, પિંક્કલઃ, શ્યાવઃ, પિશક્કઃ, કપિશ, હરિઃ
॥૧૩૯૬॥, વશ્રુ, કદ્રુઃ, કડારઃ, પિંક્કઃ એ ૧૨-લાલ મિશ્રિત
પીળો વણુ. કૃષ્ણઃ, મેચકઃ, (પુ. ન), રામઃ, શ્યામલઃ, શ્યામઃ,
કાલઃ, નીલઃ (પુ. ન), અસિતઃ, શિતિઃ એ ૬-કાળો વણુ, શ્યામ
વણુ. ॥૧૩૯૭॥ રક્તશ્યામઃ, ધૂમ્રઃ, ધૂમલઃ એ ૩-રાતો અને કાળો
મિશ્રિત વણુ. કર્વુરઃ, કિર્મીરઃ-‘કર્મીરઃ’, પ્તઃ, શવલઃ, ચિત્રઃ,
કલ્માષ., ચિત્રલઃ એ ૭-કાળરો, તરેહવાર વણુ. (શ્વેત થી ચિત્રલ
સુધીના શબ્દો વણુ-રંગ માટે પુલિંગ છે અને વિશેષ્ય સાથે ત્રણે
લિંગમાં વપરાય છે.) ॥૧૩૯૮॥ શબ્દઃ, નિનાદઃ, નિર્વોષઃ, સ્વાનઃ,
ધ્વાનઃ, સ્વર, ધ્વનિઃ, નિર્દ્વાદઃ, નિનદઃ, હ્રાદઃ, નિઃસ્વાનઃ, નિઃસ્વનઃ,

^{૧૪} રવો ^{૧૫} નાદઃ ^{૧૬} સ્વનિર્વોષઃ ^{૧૭} સંન્યાઙ્મ્યો ^{૧૮} રાવ ^{૨૦} આરવઃ ^{૨૧} ।

^{૨૨} કણનં ^{૨૩} નિક્કણઃ ^{૨૪} કાણો, ^{૨૫} નિકાણશ્ચ ^{૨૬} કણો ^{૨૭} રણઃ । ॥૧૪૦૦॥

^૧ પૃજ-^૨ઋપમં-^૩ગાન્ધારા, ^૪ મધ્યમઃ ^૫ પञ્ચમસ્તથા ।

^૬ ધૈવતો ^૭ નિપદઃ ^૮ સપ્ત, ^૯ તન્ત્રીકણ્ઠોદ્ગ્રવાઃ ^{૧૦} સ્વરાઃ । ॥૧૪૦૧॥

^૧ તે ^૨ મન્દ્ર-^૩મધ્ય-^૪તારાઃ ^૫ સ્યુર-^૬કણ્ઠ-^૭શિરોમવાઃ ।

^૧ રુદિતં ^૨ ક્રન્દિતં ^૩ ક્રુષ્ટં, ^૪ તદ્ગુષ્ટં ^૫ તુ ^૬ ગદ્ગરઃ । ॥૧૪૦૨॥

રવનઃ ॥૧૩૯૯॥, રવઃ, નાદઃ, સ્વનિઃ, વોષઃ, સંરાવઃ, વિરાવઃ, આરાવઃ, આરવઃ, ક્વણનમ્, નિક્કણઃ, નવાણઃ, નિક્વાણઃ, ક્વણઃ, રણઃ, 'નિરવાન. નિસ્વનઃ,' [રાવઃ શિ૦ ૧૨૬] એ ૨૭-શબ્દ, ધ્વનિ 'નવણન વગેરે પાત્ર વીણાદિકનાં શબ્દો છે' ॥૧૪૦૦॥ પૃજઃ, ઋપમં, ગાન્ધાર, મધ્યમઃ, પञ્ચમઃ, ધૈવતઃ, નિપદઃ-[નિપાદઃ શિ૦ ૧૨૭] આ સાત વીણા અથવા કંઠમાંથી બોલાતા સ્વરોનાં નામો છે. (સાતે સ્વરોના ઉદાહરણ પૃજં રૌતિ મધૂરસ્તુ, ગાવો નર્દન્તિ ચર્પમમ્ । અજાવિકૌ તુ ગાન્ધારં, કૌञ્ચો નર્દતિ મધ્યમમ્ ॥ ૧ ॥ ધુપ્પસાધારણે કાલે, કોકિલો રૌતિ પञ્ચમમ્ । અશ્વસ્તુ ધૈવતં રૌતિ, નિપાદં રૌતિ કુञ્જરઃ ॥ ૨ ॥ ૧ સોર 'પૃજ' સ્વર બોલે છે. ૨ ગાયો 'ઋપમ' સ્વર બોલે છે ૩ બકરો અને ઘેટો 'ગાન્ધાર' સ્વર બોલે છે ૪ કૌચ પક્ષી 'મધ્યમ' સ્વર બોલે છે. ૫ કુલ આવે તેવા સાધારણ કાળમાં કોયલ 'પञ્ચમ' સ્વર બોલે છે. ૬ ઘોડો 'ધૈવત' બોલે છે. અને ૭ હાથી 'નિપાદ' સ્વર બોલે છે.) ॥૧૪૦૧॥ મન્દ્રઃ-મનુષ્યોની છાતીમાંથી નીકળતો ગંભીર-ઉંડો ધ્વનિ. મધ્યઃ-કંઠમાંથી નીકળતો અવાજ. તારઃ-મરતકમાંથી નીકળતો અવાજ-ઘણાં ઊંચો સ્વર. (મનુષ્યોના હૃદયમાં બાવીશ પ્રકારનો રહેલ ધ્વનિ તે 'મન્દ્રઃ' છે, તે ધ્વનિ કંઠમાં આવે તો 'મધ્યઃ')

શબ્દો ગુણાનુરાગોત્થઃ, પ્રણાદઃ સીત્કૃતં તૃણામ્ ।

પર્દનં ગુદજે શબ્દે, 'કર્દનં કુક્ષિસંભવે' ॥ ૧૪૦૩॥

ક્ષ્વેડા તુ સિંહનાદોડ્ય, ક્રન્દનં સુમટધ્વનિઃ ।

કોલાહલઃ કલકલસ્તુમુલો વ્યાકુલો રવઃ ॥ ૧૪૦૪॥

મર્મરો વસ્ત્રપર્ણાદિર્મૂષણાનાં તુ શિઞ્જિતમ્ ।

દ્વેષા દ્વેષા તુરજ્ઞાનાં, ગજાનાં ગર્જ-બૃહિતે ॥ ૧૪૦૫॥

અને મસ્તકમાં રહેલ 'તારઃ' કહેવાય છે.) રુદિતમ્, ક્રન્દિતમ્, ક્રુદ્ધમ્ એ ૩-રુદ્ધન, રડવું તે. ગહ્વરઃ-પોકાર વિનાનું આન્તરહૃદયનું રુદ્ધન-ગદ્ગદકંઠે રુદ્ધન. ॥૧૪૦૨॥ પ્રણાદઃ, સીત્કૃતમ્ એ ૨-ગુણાનુરાગથી બોલાયેલ શબ્દ-જ્યજ્યકાર વગેરે. પર્દનમ્-ગુહામાથી ઉત્પન્ન થતો શબ્દ-પાદવું તે કર્દનમ્-પેટમાથી ઉત્પન્ન થતો શબ્દ-પેટમાં આંતરડાનો ગડગડાટ. ॥૧૪૦૩॥ ક્ષ્વેડા, સિંહનાદઃ એ ૨-સુભટોની સિંહના જેવી ગર્જના. ક્રન્દનમ્, સુમટધ્વનિઃ એ ૨-સુભટોને યુદ્ધમાં બોલાવવું. કોલાહલઃ, (પુ ન.), કલકલઃ એ ૨-કોલાહલ-ઘણા માણસોનો કલકલાટ શબ્દ તુમુલઃ-૧ યુદ્ધનો શોર-ખકોર. ૨ ગભરાવી નાખે તેવો અવાજ ॥ ૧૪૦૪ ॥ મર્મર-વસ્ત્ર અગર પાંદડાં વગેરેનો શબ્દ. શિઞ્જિતમ્-ભૂષણ-કંકણ, નૂપુર વગેરેનો અવાજ. દ્વેષા, દ્વેષા એ ૨-ઘોડાઓનો અવાજ-ખોંખારો. ગર્જઃ, બૃહિતમ્ [ગર્જા શિ૦ ૧૨૭] એ ૨-હાથીઓની ગર્જના.

विस्फारो धनुषां हम्भारम्भे गोर्जिलदस्य तु ।

स्तनितं गर्जितं गर्जिः, स्वनितं रसितादि च ॥ १४०६ ॥

कूजितं स्याद् विहङ्गानां, तिरश्चां स्तवाशिते ।

वृकस्य रेपणं रेपा, वृकनं भयणं-शुनः ॥ १४०७ ॥

पीडितानां तु कणितं, मणितं रतकूजितम् ।

प्रक्वाणः प्रक्वणस्तन्व्या, मर्दलस्य तु गुन्दलः ॥ १४०८ ॥

क्षीजनं तु कीचकानां, मेर्या नादस्तु दद्रुरः ।

तारोऽत्युच्चैर्ध्वनि मन्द्रो, गम्भीरो मधुरः कलः ॥ १४०९ ॥

॥१४०५॥ विस्फारः-धनुष्यनो शब्द. हम्भा, रम्भा, ओ २-गायनो
शब्द स्तनितम्, गर्जितम्, गर्जिः (पु), स्वनितम्, रसितम् (ध्वनि-
तम् वगेरे) ओ-प मेघनी गङ्गा. ॥१४०६॥ कूजितम्-कूजनम्
ओ-पक्षीओनो शब्द स्तम्, वाशितम् 'वासितम्' ओ २-तिर्य्य
पशुओनो शब्द रेपणम्, रेपा ओ २-वङ्गनो अवाज वृकनम्, भय-
णम् ओ २-इतरानुं लसपुं. ॥१४०७॥ कणितम्-कणातिः-हु षथी
पीडितनो शब्द, आर्तस्वर, हु.षनी भूष मणितम्-रतिजाणे
दपतीनो न समन्तय तेवो अन्यक्त अवाज. प्रकाणः, प्रक्वणः
ओ २-वीष्णुनो अवाज गुन्दलः-मर्दल-मृदङ्गनो शब्द. ॥१४०८॥
क्षीजनम्-१ क्षीयक-वांसनो अवाज २ वेष्टुवाद्य. दद्रुरः-लेरी
(हुंहुलि)नो अवाज. तारः-अत्यंत उच्चो अवाज. मन्द्रः [मद्रः शि०
१२७]-गंभीर अवाज. कलः-मधुर अवाज. ॥१४०९॥ काकली-

^१काकली तु कलः ^१सूक्ष्मः, ^१एकतालो ^२ल्यानुगः ।

^१काकुर्ध्वनिविकारः स्यात्, ^१प्रतिश्रुत् तु ^१प्रतिध्वनिः ॥ १४१० ॥

^१सधाते ^२प्रकरौ-^३व-^४वार-^५निकर-^६व्यूहः ^७समूहश्चयः,

^{१०}सन्दोहः ^{११}समुदाय-^{१२}राशि-^{१३}विसर-^{१४}त्राताः ^{१५}कलापो ^{१६}व्रजः ।

^{१६}कूटं ^{१७}मण्डल-^{१८}चक्रवाल-^{१९}पटल-^{२०}स्तोमा ^{२१}गणः ^{२२}पेटकं,

^{२३}वृन्दं ^{२४}चक्र-^{२५}कदम्बके ^{२६}समुदयः ^{२७}पुञ्जोत्कर्षौ ^{२८}संहतिः ॥ १४११ ॥

^{२९}समवायो ^{३०}निकुरम्बं, ^{३१}जालं ^{३२}निवह-^{३३}सञ्चयौ ।

^{३४}जातं ^{३५}तिरश्चां ^{३६}तद्यथं, ^{३७}सङ्घसार्थौ तु ^{३८}देहिनाम् ॥ १४१२ ॥

काकलिः (स्त्री) - जीष्वा अने मधुर शब्द एकतालः, ल्यानुगः ऐ
२-गीत, वाजि'त्राहितुं सरणापणुं, ऐक लयवाणुं गान. काकुः
(पु, स्त्री.), ध्वनिविकारः ऐ २-शोक, लय वगेरेथी थतो ध्वनिमां
विकार-स्वरतुं णट्ठापु ते. प्रतिश्रुत् (स्त्री), प्रतिध्वनिः (पु.),
ऐ २-पडघो ॥ १४१० ॥ सङ्घातः, प्रकरः, ओघः, वारः (पु. न.),
निकरः, व्यूहः, समूहः, चयः, सन्दोहः, समुदाय, राशिः (पु.),
विसरः, त्रातः, कलापः, व्रजः (पु. न.), कूटम् (पु. न.), मण्डलम्
(त्रि), चक्रवालः, पटलम् (स्त्री न), स्तोमः, गणः, पेटकम् (त्रि),
वृन्दम्, चक्रम् (पु. न.), कदम्बकम्, समुदयः, पुञ्जः, उत्कर्षः,
संहतिः (स्त्री) ॥ १४११ ॥, समवायः, निकुरम्बम्, जालम् (स्त्री. न.)
निवहः, सञ्चयः, जातम् [आकरः शि० १२७] ऐ ३५-समूहः,
समुदाय. यूथम् (पु. न.) - पशुओनो समुदाय-पशु, पक्षीओनो
सज्जतीय समूह, जेम गृगयूथ-भृगोनो समूह. सङ्घः, सार्थः, ऐ
२-सज्जतीय विज्जतीय प्राणीओनो समुदाय, जेम-अमणादिसङ्घः

*सप्तशब्दोऽन्यत्र समुदायेऽपि, यथा विघ्नसङ्घः ।

१, १, १

કુલં તેષાં સજાતીનાં, નિકાયસ્તુ સધર્મિણામ્ ।

વર્ગસ્તુ સદૃશાં સ્કન્ધો, નરકુઙ્ગરવાજિનામ્ ॥ ૧૪૧૩ ॥

ગ્રામો વિષય-શબ્દાઽસ્ત્ર-ભૂતેન્દ્રિય-ગુણાદ્ વ્રજે ।

સમજસ્તુ પશૂનાં સ્યાત્, સમાજસ્ત્વન્યદેહિનામ્ ॥ ૧૪૧૪ ॥

શુકાદીનાં ગણે શૌક-માયુર-તૈત્તિરાદયઃ ।

મિલ્લાદેમૈક્ષ-સાહસ-ગાર્મિણ-યૌવતાદયઃ ॥ ૧૪૧૫ ॥

પાન્થસાર્થઃ ॥૧૪૧૨॥, કુલમ્ સજાતીય પ્રાણીઓનો સમુદાય, જેમ-
વિપ્રકુલમ્, મૃગકુલમ્ । નિકાય-સમાન આચારવાળાનો સમુદાય
જેમ-દેવનિકાયઃ, વૈયાકરણનિકાયઃ । વર્ગ-સમાન સજાતીય જડ
અને પ્રાણીઓનો સમુદાય-જેમ ત્રિવર્ગઃ, વ્રાહ્મણવર્ગઃ, અરિષ્ટ-
વર્ગઃ । રક્તચઃ-સતુખ્ય, હાથી અને ઘોડાઓનો સમુદાય. ॥૧૪૧૩॥
ગ્રામઃ-વિષય, શબ્દ, અસ્ત્ર, ભૂત, ઇન્દ્રિય અને ગુણના સમુદાયમાં
વપરાય છે-વિષય, શબ્દ, અસ્ત્ર, ઇન્દ્રિય અને ગુણ શબ્દની પછી
સમુદાય અર્થમાં ગ્રામ શબ્દ મૂકવાથી તેનો તે સમુદાય થાય છે-
જેમ વિષયગ્રામઃ-વિષયોનો સમૂહ, શબ્દગ્રામઃ-શબ્દોનો સમૂહ,
અસ્ત્રગ્રામ-શસ્ત્ર સમૂહ, ભૂતગ્રામઃ-પ્રાણીઓનો સમૂહ, ઇન્દ્રિય-
ગ્રામઃ-ઇન્દ્રિયોનો સમૂહ, ગુણગ્રામ-ગુણોનો સમૂહ, સમજઃ-
પશુઓનો સમૂહ. સમાજઃ-પશુ સિવાય પ્રાણીઓનો સમૂહ, જેમ-
ઓત્રિયસમાજઃ ॥૧૪૧૪॥ શુક વગેરેનો સમુદાય, જેમ શૌકમ્-
પોપટનો સમૂહ, માયુરમ્-મોરનો સમૂહ, તૈત્તિરમ્-તેતરનો સમૂહ,
આદિ પદ્ધતી કોર્પોતમ્-પારેવાનો સમૂહ વગેરે સમૂહવાચક શબ્દો
થાય છે. મૈક્ષમ્-લિક્ષાનો સમૂહ, સાહસમ્-હંજરોનો સમૂહ,
ગાર્મિણમ્-ગર્ભિણીઓનો સમૂહ, યૌવતમ્-યુવતીઓનો સમૂહ,

ગોત્રાર્થપ્રત્યયાન્તાનાં, સ્યુરૌપગવકાદયઃ ।

ઉક્ષાદેરૌક્ષકં માનુષ્યકં વાર્ધ્વકમૌષ્ઢ્રકમ્ ॥ ૧૪૧૬ ॥

સ્યાદ્ રાજપુત્રકં રાજન્યકં, રાજકમાજકમ્ ।

વાત્સકૌરવ્રકે કાવચિકં કવચિનામપિ ॥ ૧૪૧૭ ॥

હાસ્તિકં તુ હસ્તિનાં સ્યાદાપૂષ્પિકાઘવેતસામ્ ।

ધેનૂનાં ધૈનુકં ધેનવન્તાનાં ગૌધેનુકાદયઃ ॥ ૧૪૧૮ ॥

વગેરે શબ્દો સમૂહવાચક છે. ॥૧૪૧૫॥ ગોત્રાર્થક પ્રત્યય (અણ્ વગેરે) થી થતા ઔપગવ વગેરે શબ્દોથી સમૂહ વાચક શબ્દ થાય છે. જેમ- ઔપગવકમ્-ઉપગુના વંશનો સમુદાય. (ગાર્ગકઃ-ગર્ગઃકષિના વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલાનો સમૂહ) ઔક્ષકમ્-બળદનો સમૂહ, માનુષ્યકમ્-મનુષ્યનો સમૂહ, વાર્ધ્વકમ્-વૃદ્ધોનો સમૂહ ઔષ્ઢ્રકમ્-ઊંટનો સમૂહ. ॥૧૪૧૬॥ રાજપુત્રકમ્-રાજપુત્રનો સમૂહ, રાજન્યકમ્, રાજકમ્ એ ર-રાજ્યોનો સમૂહ, આજકમ્-બકરાનો સમૂહ, વાત્સકમ્-વાઘરડાંઓનો સમૂહ, કૌરવ્રકમ્-ઘેટાંઓનો સમૂહ, કાવચિકમ્-બખ્તર પહેરેલા પુરૂષોનો સમૂહ, ॥૧૪૧૭ ॥ હાસ્તિકમ્-હાથીઓ કે હાથણીઓનો સમૂહ અગ્નિ-જડ વસ્તુઓનો સમુદાય જેમ આપૂષ્પિકમ્ અપૂષ્પઃ-રોટલી, પૂડલો તેનો સમૂહ, (શાંકુલિકમ્-જલેળી કે પુડલાઓનો સમૂહ પાર્વતિકમ્-પર્વતોનો સમૂહ.) વગેરે જડનો સમુદાય છે. ધૈનુકમ્-ગાયોનો સમૂહ. ધેનુ-શબ્દ અન્તમાં હોય તેવા નામના સમૂહ અર્થમાં ગૌધેનુ-ઉપરથી, ગૌધેનુકમ્-બળદ અને ગાયોનો સમુદાય વગેરે શબ્દો થાય છે.

કૈદારકં કૈદારિકં, કૈદાર્યમપિ તદ્રજે ।

ગ્રાહણાદેગ્રાહણ્યં, માણવ્યં વાડવ્યમિત્યપિ ॥ ૧૪૧૯ ॥

ગણિકાનાં તુ ગાણિક્યં, કેશાનાં કૈશ્ય-કૈશિકે ।

અશ્વાનામાશ્વમશ્વીયં, પર્શ્નાં પાર્શ્વમપ્યથ ॥ ૧૪૨૦ ॥

વાતૂલ-વાત્યે વાતાનાં ગવ્યા-ગોત્રે પુનર્ગવામ્ ।

પાર્યા-ખલ્યાદિ પારાદેઃ, ખલાદેઃ ખલિનીનિમાઃ ॥ ૧૪૨૧ ॥

જનતા વન્ધુતા ગ્રામતા ગજતા સહાયતા ।

જનાદીનાં રથાનાં તુ, રથાદ્ રથ્યા રથકવ્યયા ॥ ૧૪૨૨ ॥

॥૧૪૧૮॥ કૈદારકમ્, કૈદારિકમ્, કૈદાર્યમ્ એ ૩-૧ ક્યારાનો સમૂહ,
૨ ક્ષેત્રનો સમૂહ ગ્રાહણ્યમ્-ગ્રાહણોનો સમૂહ. માણવ્યમ્-(માણવ-
બાલક) બાલકોનો સમૂહ. વાડવ્યમ્ (વાડવ:-ગ્રાહણ) ગ્રાહણોનો
સમૂહ. ॥૧૪૧૯॥ ગાણિક્યમ્-ગણિકાનો સમૂહ કૈશ્યમ્, કૈશિકમ્-
એ ૨-કેશ-વાળનો સમુદાય. આશ્વમ્, અશ્વીયમ્-એ ૨-અશ્વોનો
સમુદાય પાર્શ્વમ્-(પર્શુ-કુહાડી) કુહાડીઓનો સમૂહ (શૌકમ્,
માયૂરમ્ વગેરે શબ્દો નપુ સકે લિંગના છે.) ॥૧૪૨૦॥ વાતૂલ,
વાત્યા એ ૨-વાયુનો સમૂહ. ગવ્યા, ગોત્રા એ ૨-ગાયોનો સમૂહ.
પાર્યા-બળોનો સમૂહ ખલ્યા-બલ પુરુષનો સમૂહ. (તૃપ્યા-તૃણનો
સમૂહ. ધૂમ્યા-ધુમાડાનો સમૂહ) વગેરે ખલિની-બલ પુરુષનો સમૂહ.
(કુહુમ્વિની-કુટુંબનો સમૂહ.) તેવી જ રીતે તેના સરખા શબ્દો
સમજી લેવા ॥૧૪૨૧॥ જનતા-જનનો સમૂહ, વન્ધુતા-બંધુઓનો
સમૂહ, ગ્રામતા-ગામોનો સમૂહ, ગજતા-ગજ-હાથીઓનો સમૂહ,
સહાયતા-સહાય-મિત્રોનો સમૂહ. રથ્યા, રથકવ્યા એ ૨-રથોનો

राजिलेखा ततिर्वीथी मालाऽऽल्याऽऽवलिपङ्क्तयः ।

घोरणी श्रेण्युमौ तु द्वौ, युगलं द्वितयं द्वयम् ॥ १४२३ ॥

युगं द्वैतं यमं द्वन्द्वं, युग्मं यमल-यामले ।

पशुभ्यो गौयुगं युग्मे, परं पदत्वे तु पङ्गवम् ॥ १४२४ ॥

परःशताद्यास्ते येषां, परा सहस्रा शतादिकात् ।

प्राज्यं प्रभूतं प्रचुरं, बहुलं बहु पुष्कलम् ॥ १४२५ ॥

समूहः॥१४२२॥ राजिः, लेखा, ततिः, वीथि वीथिः, माला, आलिः—

‘आली’, आवलिः,—‘आवली’, पङ्क्तिः, घोरणी, श्रेणी-श्रेणिः(पु. स्त्री.)

ये १० (स्त्री)—श्रेणी, ओणी. उमौ (उभ), द्वौ (द्वि) ये २—(वि.

द्विव.)—ये, अन्ने. युगलम्, (स्त्री. न.), द्वितयम् (स्त्री न.), द्वयम्

(स्त्री. न.) ॥१४२३॥, युगम्, द्वैतम्, यमम्, द्वन्द्वम्, युग्मम्, यमलम्,

यामलम् [जकुटम् —(पु. न.) शि० १२७] ये १०—युगल, येनुं

नेडुं. पशुभ्योनां युगलमां पशुवाचकं शब्दं थकी-गौयुगं शब्दं

नेडवो. (नेम-गौगौयुगम्-गाथोनु युगल, अश्वगौयुगम्-घोडा-

थोनुं युगल) पशुभ्योनुं षट्कं (छ) अताववा भाटे पशुवाचकं शब्दं

थकी-पङ्गव शब्दं लगाडवो (नेम-हस्तिपङ्गवम्-छ हाथी, अश्व-

पङ्गवम्-छ घोडा) ॥ १४२४ ॥ १०० थी अधिकं संख्या अताववा

भाटे परःशत वगेरे शब्दो लगाडवा—(नेम-पर शताः कुञ्जरा -

सोथी वधारे हाथीयो, पर सहस्रा-हजारथी वधारे, परोलक्षा

लाअथी वधारे प्राज्यम्, प्रभूतम्, प्रचुरम्, बहुलम्, बहु (न);

भूयिष्ठं^८ पुरुहं^८ भूयो^{१०} भूयदभ्रं^{११} पुरु^{१२} स्फिरम्^{१३} ।

स्तोकं^१ क्षुल्लं^२ तुच्छमल्पं^३, दभ्रा-ऽणु-तलिनानि च ॥ १४२६ ॥

तनु^४ क्षुद्रं^५ कृशं^६ सूक्ष्मं^७, पुनः^८ श्लक्ष्णं^९ च पेलवम्^{१०} ।

त्रुटौ^{११} मात्रा^{१२} लवो^{१३} लेशः^{१४} कणो^{१५} ह्रस्वं^{१६} पुनर्लघुं^{१७} ॥ १४२७ ॥

अत्यल्पेऽल्पिष्ठमल्पीयः^{१८}, कनीयोऽणीय इत्यपि^{१९} ।

दीर्घायते^{२०} समे^{२१} तुङ्गमुच्चमुन्नतमुङ्कुरम् ॥ १४२८ ॥

प्रांशुच्छ्रितमुद्रग्रं^{२२} च, न्यग्^{२३} नीचं^{२४} ह्रस्वमन्थरे^{२५} ।

खर्वं^{२६} कुञ्जं^{२७} वामनं^{२८} च, विशालं^{२९} तु विशङ्कटम् ॥ १४२९ ॥

पुष्कलम् ॥१४२५॥, भूयिष्ठम्, 'पुरुहम्-पुरुहः,' पुरुहम्, भूयः
'स्र' (न.), भूरि (न.), अदभ्रम्, पुरु (न.), स्फिरम्-'स्फारम्' ये
१३-अङ्. घण्टु. स्तोकम्, क्षुल्लम्, तुच्छम्, अल्पम्, दभ्रम्, अणु (न.),
तलिनम् ॥१४२६॥, तनु (न.), क्षुद्रम्, कृशम् ये १० -ानुं, थोडुं.
सूक्ष्मम्, श्लक्ष्णम्, पेलवम्, ये-३-सूक्ष्म, जीणुं, भारीक. त्रुटिः-
'त्रुटौ' (अ.), मात्रा, लवः, लेशः, कणः, (पु. अ.) ये ५-लव,
लेश, अल्प. ह्रस्वम्, लघु ये २-नानुं, द्वंङुं ॥१४२७॥ अत्य-
ल्पम्, अल्पिष्ठम्, अल्पीयः 'स्र' (न.), कनीयः 'स्र' (न.), अणीयः
'स्र' (न.) [कनिष्ठम् शि० १२८] ये ५-अत्यंत थोडुं, घण्टुं
नानुं. दीर्घम्, आयतम्, ये २-लांणु. तुङ्गम्, उच्चम्, उन्नतम्,
उङ्कुरम् ॥१४२८॥, प्रांशु (न.), उच्छ्रितम्, उदग्रम् ये-७-अंशु. न्यक्
'न्य' (न.), नीचम्, ह्रस्वम्, मन्थरम्, खर्वम्, कुञ्जम्, वामनम् ये
७-द्वंङुं, नीचुं विशालम्, विशङ्कटम् ॥१४२९॥, पृथु (न.); उरु

^८पृथू^४रं ^५पृथुलं ^६व्यूढं, ^७विकटं ^८विपुलं ^९बृहत् ।

^{१०}स्फारं ^{११}वरिष्ठं ^{१२}विस्तीर्णं, ^{१३}तत् ^{१४}बहु ^{१५}महद् ^{१६}गुरु ॥ १४३० ॥

^१दैर्घ्यमायाम् ^२आनाहः, ^३आरोहस्तु ^४समुच्छ्रयः ।

^५उत्सेध उदयोच्छ्रायो, ^६परिणाहो ^७विशालता ॥ १४३१ ॥

^८प्रपञ्चाऽऽभोग-विस्तार-व्यासाः शब्दे स विस्तरः ।

^९समासस्तु ^{१०}समाहारः, ^{११}संक्षेपः ^{१२}संग्रहोऽपि च ॥ १४३२ ॥

^{१३}सर्वे ^{१४}समस्तमन्यूनं ^{१५}समग्रं ^{१६}सकलं ^{१७}समम् ।

^{१८}विश्वा-ऽशेषा-ऽखण्ड-^{१९}कृत्स्न-^{२०}न्यक्षाणि ^{२१}निखिलाखिले ॥ १४३३ ॥

(न.), पृथुलम्, व्यूढम्, विकटम्, विपुलम्, बृहत् (न.), स्फारम्, वरिष्ठम्-‘बड़म्’, विस्तीर्णम्, तत्, बहु (न.), महत् (न.), गुरु (न.) अये १६-विशाण, मोटुं. ॥१४३०॥ दैर्घ्यम्, आयामः, आनाहः अये ३-लंणार्थ आरोहः, समुच्छ्रयः, -‘उच्छ्रयः’, उत्सेधः (पु न), उदयः, उच्छ्राय, अये ५-लंणार्थ परिणाहः, विशालता अये २-पडोणार्थ ॥१४३१॥ प्रपञ्चः, आभोगः, विस्तारः, व्यासः अये ४-विस्तार.विस्तरः [विग्रहः शि० १२८] शब्देनो विस्तार. समासः, समाहारः, संक्षेपः, संग्रहः अये ४-संक्षेप, दूडा सारङ्ग वयन. ॥१४३२॥ सर्वम्, समस्तम्, अन्यूनम्, समग्रम्, सकलम्, समम्, विश्वम्, अशेषम्, अखण्डम्, कृत्स्नम्, न्यक्षम्, निखिलम्, अखिलम्, ‘पूर्णम्’ [निशेषम्, अनूनम् शि० १२८] अये १३-समस्त, अधुं. ॥ १४३३ ॥ खण्डः (पु न), अर्धः (वि.), शकलम्,

^१खण्डेऽर्धशकले ^४भित्तं, ^१नेम ^६शल्क-^८दलानि च ।
^१अंशो ^२भागश्च ^३वण्टः स्यात्, ^१पादस्तु स ^२तुरीयकः ॥ १४३४ ॥
^१मलिनं ^२कच्चरं ^३म्लानं, ^४कर्मलं च ^५मलीमसम् ।
^१पवित्रं ^२पावनं ^३पूतं, ^४पुण्यं ^५मेध्यमथोज्ज्वलम् ॥ १४३५ ॥
^१विमलं ^२विशदं ^३वीथ्रमवदातमनाविलम् ।
^१विशुद्धं ^२शुचिं ^३चोक्षं तु ^४निःशोध्यमनवस्करम् ॥ १४३६ ॥
^१निर्णिक्तं ^२शोधितं ^३मृष्टं, ^४धौतं ^५क्षालितमित्यपि ।
^१सम्मुखीनमभिमुखं, ^२पराचीनं ^३पराङ्मुखम् ॥ १४३७ ॥

(यु न.), भित्तम्, नेमः, शल्कम्, दलम् [खण्डलम् शि० १२८] ओ
 ७-छकडो, टुकडो. अंशः, भागः, वण्टः-‘वण्टकः’ ओ ३-भाग, छिन्नी.
 पादः, तुरीयकः ओ २-योथो भाग ॥१४३४॥ मलिनम्, कच्चरम्,
 म्लानम्, कर्मलम्, मलीमसम्, (मलदूषितम्), [कल्मषम् शि०
 १२६] ओ ५-मलीन, मेहुं. पवित्रम् (वि) पावनम्, पूतम्, पुण्यम्,
 मेध्यम् ओ ५-पवित्र उज्ज्वलम् ॥१४३५॥, विमलम्, विशदम्,
 वीथ्रम्, अवदातम्, अनाविलम्, विशुद्धम्, शुचि (न) ओ ८-
 छल्लवद, स्वभावथी निर्माण चोक्षम्, निःशोध्यम्, अनवस्करम्
 ओ ३-क्षेत्रा विनातुं साक्ष करेहु, शुद्ध करेहुं ॥१४३६॥ निर्णि-
 क्तम्, शोधितम्, मृष्टम्, धौतम्, क्षालितम् ओ ५-धौयेहुं, साक्ष
 करयेहुं. (निशोध्य थी मृष्ट सुधीना शण्डो ओकार्थक पणु छे.)
 सम्मुखीनम्, अभिमुखम् ओ २-सम्मुख. पराचीनम्, पराङ्मुखम्

^१ मुख्यं ^२ प्रकृष्टं ^३ प्रमुखं ^४ अवर्हं, ^५ वर्त्य ^६ वरेण्यं ^७ प्रवरं ^८ पुरोगम् ।

^९ अनुत्तरं ^{१०} प्राग्रहरं ^{११} प्रवेकं, ^{१२} प्रधानम् ^{१३} अग्रेसरम् ^{१४} उत्तमम् ^{१५} अग्रम् ॥१४३८॥

^{१६} ग्रामण्यम् ^{१७} अग्रण्यम् ^{१८} अग्रिमम्—

^{१९} जात्याऽऽग्न्यानुत्तमान्यनवरार्ध्य-वरे ।

^{२४} प्रष्ट-^{२५} परार्ध्य-^{२६} पराणि,

^१ श्रेयसि तु ^२ श्रेष्ठसत्तमे ^३ पुष्कलवत् ^४ ॥१४३९॥

^१ स्थुस्तरपदे व्याघ्र-^२ पुङ्गव-^३ पम्-^४ कुञ्जराः ।

^५ सिंह-^६ शार्दूल-^७ नागाद्यास्तल्लजश्च ^८ मतल्लिका ॥१४४०॥

ये २-अवणु, विभुष ॥१४३७॥ मुख्यम्, प्रकृष्टम्, प्रमुखम्, प्रव-
र्हम्, वर्त्यम्, वरेण्यम्, प्रवरम्, पुरोगम्, अनुत्तरम्, प्राग्रहरम्,
प्रवेकम्, प्रधानम्, अग्रेसरम्, उत्तमम्, अग्रम् ॥ १४३८ ॥,
ग्रामणी, अग्रणी, अग्रिमम्, जात्यम्, अग्न्यम्, अनुत्तमम्, अनव-
रार्ध्यम्, वरम् (पु न), प्रष्टम्, परार्ध्यम्, परम्, 'प्राध्यः, अग्रोयः,
अग्रियः' ये २६-(विशेषण्यु) मुण्य, प्रधान श्रेयः 'स्' श्रेष्ठम्, सत्त-
मम्, पुष्कलम्, 'अतिशोभनम्' ये ४-(वि.) श्रेष्ठ ॥१४३९॥ व्याघ्रः,
पुङ्गवः, ऋपमः, कुञ्जरः, सिंहः, शार्दूलः, अने नागः वगेरे तेमज
तल्लजः, मतल्लिका, ॥१४४०॥ मचर्चिका प्रकाण्डम् अने उद्धः

^{૧૦}મર્ચર્ચિકાં ^{૧૧}પ્રકાण्डોદ્ધૌ , ^{૧૨}પ્રશસ્યાર્થપ્રકાશકાઃ ।

^૧ગુણોપસર્જનોપાગ્રાણ્યપ્રધાને^૪ડયમં પુનઃ ॥૧૪૪૧॥

^૨નિકૃષ્ટમણકં ^૩ગર્હ્યમવધં ^૪કાण्डकुत्तिसते ।

^૫અપકૃષ્ટં ^૬પ્રતિકૃષ્ટં, ^૭યાપ્યં ^૮રેફોડયમં ^૯બ્રુવમ્ ॥ ૧૪૪૨ ॥

^{૧૦}સ્વેદં ^{૧૧}પાપમપશદં, ^{૧૨}કુપૂયં ^{૧૩}ચેલમર્વં ^{૧૪}ચ ।

તદોસેચનકં યસ્ય, દર્શનાદ્ દગ્ ન તૃપ્યતિ ॥ ૧૪૪૩ ॥

આ ૧૨-શબ્દો ઉત્તર પદ્મના ભેડવાથી પ્રશંસાવાચક શબ્દો બને છે (આ હંમેશ પોતાના લિંગે જ રહે છે, વિશેષ્ય પ્રમાણે લિંગ બદલાતું નથી) જેમ-પુરુષવ્યાગ્રઃ, પુરુષપુરુષઃ, પુરુષર્પમઃ, પુરુષકુચ્ચરઃ, પુરુષસિંહઃ પુરુષશારૂલઃ એ ૬-ઉત્તમ પુરુષ. ગોનાગઃ (આદિ પદ્ધતી ગોવૃન્દારકઃ), ગોતલ્લજઃ, ગોમનહ્લિકા, ગોમર્ચર્ચિકા, ગોપ્રકાण्डમ્, ગવોદ્ધઃ, એ ૬-ઉત્તમ બળદ કે ગાય ગુણઃ, ઉપસર્જનમ્ (ન.), ઉપાગ્રમ્, અપ્રધાનમ્ ‘અપ્રાગ્યમ્’ એ ૪-ગૌણ, અપ્રધાન અધમમ્ ॥૧૪૪૧॥, નિકૃષ્ટમ્, અણકમ્, ગર્હ્યમ્, અવધમ્, કાण्डम् (પુ. ન), કુત્તિસતમ્, અપકૃષ્ટમ્, પ્રતિકૃષ્ટમ્, યાપ્યમ્, રેફઃ ‘રેપઃ’, અવમમ્, બ્રુવમ્ ॥૧૪૪૨॥, સ્વેદમ્, પાપમ્, અપશદમ્, કુપૂયમ્-‘કપૂયઃ’ ચેલમ્, અર્વં ‘ન’ [યાવ્યમ્, રેપ. ‘સ્’ શિ૦ ૧૨૯] એ ૧૬-અધમ, હલકું. (રેફ શબ્દ સિવાય બાકીના વિશેષણ સમજવા) આસેચનકમ્-જેના ભેવાથી આંખ તૃષિને પામતી નથી. ॥૧૪૪૩॥ ચાર (ન.)

^१चारु ^२हारि ^३रुचिरं ^४मनोहरं,

^५वल्गु ^६कान्तमभिराम-^७वन्धुरे ।

^८वाम-^{१०}रुच्य-^{११}सुषमाणि ^{१२}शोभनं,

^{१३}मञ्जु-^{१४}मञ्जुल-^{१५}गनौरमाणि च ॥ १४४४ ॥

^{१६}साधु-^{१७}रम्य-^{१८}मनोज्ञानि, ^{१९}पेशलं ^{२०}हृद्य-^{२१}सुन्दरे ।

^{२२}काम्यं ^{२३}कप्रं ^{२४}कमनीयं, ^{२५}सौम्यं च ^{२६}मधुरं ^{२७}प्रियम् ॥ १४४५ ॥

^१व्युष्टिः ^२फलमसारं तु, ^३फल्यु ^४शून्यं तु ^५रिक्तकम् ।

^६शून्यं तुच्छं ^७वशिकं च, ^८निविडं तु ^९निरन्तरम् ॥ १४४६ ॥

^{१०}निविरीसं ^{११}वनं ^{१२}सान्द्रं, ^{१३}नीरन्ध्रं ^{१४}वहलं ^{१५}दृढम् ।

^{१६}गाढमविरलं ^{१७}चाथ ^{१८}विरलं ^{१९}तनु ^{२०}पेलवम् ॥ १४४७ ॥

हारि 'इन्' (न), रुचिरम्, मनोहरम्, वल्गु (न), कान्तम्, अभिरामम्, वन्धुरम्, वामम्, रुच्यम्, सुषमम्, शोभनम्, मञ्जु (न.), मञ्जुलम्, मनोरमम् ॥ १४४४ ॥ साधु (न), रम्यम्, मनोज्ञम्, पेशलम्, हृद्यम्, सुन्दरम्, काम्यम्, कप्रम्, कमनीयम्, सौम्यम्, मधुरम्, प्रियम्, [लडहम्, रमणीयम् शि० १२६] अथ २७-(विशेषण.) सुन्दर, मनोहर. ॥ १४४५ ॥ व्युष्टिः (स्त्री), फलम्, अथ २-ईद, परिणाम, प्रयोजन. असारम्, फल्यु (न) अथ २-नडासु, असार. शून्यम्, रिक्तकम्-रिक्तम्, शून्यम्, तुच्छम्, वशिकम्, अथ ५-शून्य, आदी निविडम्, निरन्तरम् ॥ १४४६ ॥ निविरीसम्, वनम्, सान्द्रम्, नीरन्ध्रम्, वहलम्-वहलम्, दृढम्, गाढम्, अविरलम्, अथ १०-घट, निरन्तर. विरलम्, तनु (न.), पेलवम् अथ ३-छटुछपायुं, आधु, विरल. ॥ १४४७ ॥ नवम्, नवीनम्, सधरकम्,

^१नयं ^२नवीनं ^३सद्यस्कं, ^४प्रत्यग्रं ^५नूतनं ^६नूतने ।

^७नव्यं ^८चामिनवे ^९जीर्णे, ^{१०}पुरातनं ^{११}चिरन्तनम् ॥ १४४८ ॥

^{१२}पुराणं ^{१३}प्रतनं ^{१४}प्रतनं, ^{१५}जरन्मूर्ते ^{१६}तु ^{१७}मूर्तिमत् ।

उच्चावचं ^{१८}नैकभेदमतिरिक्ताधिके ^{१९}समे ॥ १४४९ ॥

^{२०}पार्श्वे ^{२१}समीपं ^{२२}सविधं ^{२३}ससीमा-

^{२४}भ्याशं ^{२५}सवेगाऽन्तिक-^{२६}सन्निकर्षाः ।

^{२७}सदेशमभ्यग्र-^{२८}सनीड-^{२९}सन्नि-

^{३०}धानान्युपान्तं ^{३१}निकटोपकण्ठे

॥ १४५० ॥

^{३२}सन्निकृष्ट-^{३३}समर्थादा-^{३४}भ्यर्णान्याऽऽसन्नसन्निधी ।

^{३५}अव्यवहितेऽनन्तरं, ^{३६}संसक्तमपदान्तरम् ॥ १४५१ ॥

प्रत्यग्रम्, नूतनम्, नूतनम्, नव्यम्, अमिनवेम् अ ८-नवुं. जीर्णम्,
पुरातनम्, चिरन्तनम्, ॥१४४८॥, पुराणम्, प्रतनम्, प्रतनम्, जरत्
(न) अ ७-नूतुं, पुरातन मूर्त्तम्, मूर्तिमत् (न.) अ २-उपी,
आधारवाणु उच्चावचम् नैकभेदम्-नानाप्रकारम् अ २-अहुविध,
अनेके प्रकार. अतिरिक्तम्, अधिकम्-‘समधिकः’ अ २-अधिके,
वधादे ॥१४४९॥ पार्श्वम्, समीपम्, सविधम्, ससीमम्, अभ्या-
शम्-‘अभ्यासः’, सवेश’, अन्तिकम्, सन्निकर्षः, सदेशम्, अभ्यग्रम्,
सनीडम्, सन्निधानम्, उपान्तम्, निकटम्, (पु. न), उपकण्ठम्
॥१४५०॥, सन्निकृष्टम्. समर्थादम्. अभ्यर्णम्, आसन्नम्, सन्निधिः
(पु.), ‘अमितः-स्’ (अ.) अ २०-समीप, निकट. अव्यवहितम्, अन-
न्तरम्, संसक्तम्, अपदान्तरम् ‘अपदान्तरम्’ अ ४-संलग्न, साथे

^१ ^२ ^३ ^१ ^२ ^३
 ऋजावजिह्व-प्रगुणाववाग्रेऽवनतानते ।

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६
 कुञ्चितं नतमाविद्धं, कुटिलं वक्रवैलिलते ॥ १४५६ ॥

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६
 वृजिनं भङ्गुरं भुग्नमरालं जिह्वमूर्धिमत् ।

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६
 अनुगेऽनुपदान्वक्षाऽन्वञ्च्येकाव्येक एककः ॥ १४५७ ॥

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६
 एकात् तानाऽयन-सर्गाग्राण्यैकाग्रं च तद्गतम् ।

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६
 अनन्यवृत्त्येकायनगतं चाथाद्यमादिमम् ॥ १४५८ ॥

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६
 पौरस्त्यं प्रथमं पूर्वमादिरग्रमथान्तिमम् ।

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६
 जधन्यमन्त्यं चरममन्तः पाश्चात्यपश्चिमे ॥ १४५९ ॥

ये ३-सरण, सीधुं. अवाग्रम्-अधोमुखम्, अवनतम्, आनतम्
 ये ३-अधोमुख, नभेलुं कुञ्चितम्, नतम्, आविद्धम्, कुटिलम्,
 वक्रम्, वैलिलम् ॥१४५६॥, वृजिनम्, भङ्गुरम्. भुग्नम्, अरालम्,
 जिह्वम्, ऊर्मिमत् (न) ये १२-वङ्, वाङ् अनुगम्, अनुपदम्
 (न अ), अन्वक्षम्, अन्वक् 'च्' ये ४-पाछण, पछी, पगले पगले.
 एकाकी 'इन्' (पु.), एकः, एककः [अवगणः [शि० १३०] ये ३-येडलो.
 ॥१४५७॥ एकतानम्, एकायनम्, एकसर्गम्, एकाग्रम् 'एकाग्र्यः',
 एकाग्रम्, तद्गतम्, अनन्यवृत्ति, एकायनगतम् ये ८-येडाग्र.
 आद्यम्, आदिमम् ॥१४५८॥, पौरस्त्यम्, प्रथमम्, पूर्वम्, आदिः
 (पु.), अग्रम्, [प्राक् (अ) शि १३०] ये ७-प्रथम, पडेलुं.
 अन्तिमम्, जधन्यम्, अन्त्यम्, चरमम्, अन्तः (पु. न.), पाश्चात्यम्,
 पश्चिमम्, ये ७-डेडलुं, पाछलुं ॥१४५९॥ मध्यमम्, माध्यमम्,

મધ્યમં^૧ માધ્યમં^૨ મધ્યમીયં^૩ માધ્યન્દિનં^૪ ચ તત્^૫ ।

અમ્યન્તરમન્તરાલં^૧, વિચાલે^૨ મધ્યમન્તરે^૩ ॥ ૧૪૬૦ ॥

તુલ્યઃ^૧ સમાનઃ^૨ સદક્ષઃ^૩, સરૂપઃ^૪ સદશઃ^૫ સમઃ^૬ ।

સાધારણ-સધર્માણૌ^૧, સર્વર્ણઃ^૨ સન્નિભઃ^૩ સદૃક્^૪ ॥ ૧૪૬૧ ॥

સ્થુરુત્તરપદે^૧ પ્રખ્યઃ^૨, પ્રકારઃ^૩ પ્રતિમો^૪ નિભઃ^૫ ।

ભૂત-રૂપો-પમાઃ^૧ કાશઃ^૨ સં-ની-પ્ર-પ્રતિતઃ^૩ પરઃ^૪ ॥ ૧૪૬૨ ॥

ઔપમ્યમનુકારોઽનુદારઃ^૧ સામ્યં^૨ તુલોપમા^૩ ।

કક્ષોપમાનમર્ચા^૧ તુ, પ્રતેર્મા^૨ યાતના^૩ નિધિઃ^૪ ॥ ૧૪૬૩ ॥

મધ્યમીયમ્, માધ્યન્દિનમ્ [મધ્યન્દિનમ્ શિ૦ ૧૩૧] એ ૪-મધ્યમ, વચ્ચુ. અમ્યન્તરમ્, અન્તરાલમ્, વિચાલમ્ એ ૩ વચ્ચેનું, વચ્ચે, અંદર, અંદરનું. મધ્યમ્, અન્તરમ્ (પુ ન) એ ૨-અંતર, અવકાશ ॥૧૪૬૦॥ તુલ્યઃ, સમાન, સદક્ષઃ, સરૂપઃ, સદશઃ, સમઃ, સાધારણ, સધર્મા 'અન્' (પુ), સર્વર્ણઃ, સન્નિભઃ, સદૃક્ 'શ્' એ ૧૧ (ત્રિ.)-તુલ્ય, સમાન ॥૧૪૬૧॥ પ્રખ્યઃ, પ્રકારઃ, પ્રતિમઃ, નિભઃ, ભૂતઃ, રૂપમ્, ઉપમા, સદ્કાશઃ, નીકાશઃ, પ્રકાશઃ, પ્રતિકાશઃ-પ્રતીકાશઃ આ ૧૧-શબ્દો સમાન-તુલ્ય અર્થવાળા છે, અને તે સમાસમાં ઉત્તર પદમાં આવે છે.-જેમ-કાશસંકાશઃ કૈશઃ કાશપુષ્પનો જેવા સંદેહ કેશ. ચન્દ્રપ્રખ્યં મુલમ્-ચદ્ર જેવું મુખ. ॥૧૪૬૨॥ ઔપમ્યમ્, અનુકારઃ, અનુદારઃ, સામ્યમ્, તુલા, ઉપમા, કક્ષા, ઉપમાનમ્, (ઉપમિતિઃ) એ ૮-ઉપમા, સમાનપાણુ. અર્ચા, પ્રતિમા, પ્રતિયાતના, પ્રતિનિધિઃ (પુ), ॥૧૪૬૩॥, પ્રતિચ્છાયા, પ્રતિચ્છન્દઃ, પ્રતિકાયઃ,

५ छाया छन्दः ६ कायो रूपं, विम्बं मान-कृती अपि १ ।

१ सूमी स्थूणाऽयःप्रतिमा, हरिणी स्याद्विरण्मयी ॥ १४६४ ॥

१ प्रतिकूलं तु २ विलोममपसव्यमपण्डुरम् ।

५ वामं प्रसव्यं ६ प्रतीपं, ७ प्रतिलोममपण्डु च ॥ १४६५ ॥

५ वामं शरीरेऽङ्गं २ सव्यमपसव्यं ३ दक्षिणम् ।

१ अवाधोच्छृङ्खलोदामान्ययन्त्रितमनर्गलम् ॥ १४६६ ॥

१ निरङ्कुशो स्फुटो स्पष्टः, प्रकाशं प्रकटोल्बणो ।

६ व्यक्तं वर्तुलं तु ३ वृत्तं, ४ निस्तलं ५ परिमण्डलम् ॥ १४६७ ॥

प्रतिरूपम्, प्रतिविम्बम्, प्रतिमानम्, प्रतिकृतिः अे ११-प्रतिमा,
 पञ्छाथो, प्रतिषिंण सूमीं सूमिः, -स्थूणा, अयःप्रतिमा अे ३-लोढानी
 प्रतिमा. हरिणी, हिरण्मयी अे २ शुवर्णुनी प्रतिमा. ॥१४६४॥ प्रति-
 कूलम्, विलोमम्, अपसव्यम्, अपण्डुरम्, वामम्, प्रसव्यम्, प्रती-
 पम्, प्रतिलोमम्, अपण्डु (न) अे ६-विपरीत, प्रतिकूल, उलटुं.
 ॥१४६५॥ वामम्, सव्यम् अे २ शरीरतुं ङाथु अंग. अपसव्यम्,
 दक्षिणम् अे २-अभायु अंग. अवाधम्, उच्छृङ्खलम्, उदामम्,
 अयन्त्रितम्, अनर्गलम् ॥१४६६॥, निरङ्कुशः [निरर्गलम् शि०१३१]
 अे ६-अङ्कुश रहित, णाधा रहित, प्रतिषिं ध विनानुं, अटकाव रहित.
 स्फुटम्, स्पष्टम्, प्रकाशम्, प्रकटम्, उल्बणम्, व्यक्तम्-‘प्रव्यक्तम्’,
 अे ६-स्पष्ट. वर्तुलम्, वृत्तम् (त्रि), निस्तलम्, परिमण्डलम् अे

वन्धुरं^१ तून्नतानतं^२, स्थपुटं^३ विषमोन्नतम्^४ ।

अन्यदन्यतरद्^५ भिन्नं^६, त्वमेकमितरच्च^७ तत्^८ ॥ १४६८ ॥

करम्बः^९ कवरो^{१०} मिश्रः^{११}, सम्पृक्तः^{१२} खचितः^{१३} समाः^{१४} ।

विविधस्तु^{१५} बहुविधो^{१६}, नानारूपः^{१७} पृथग्विधः^{१८} ॥ १४६९ ॥

त्वरितं^{१९} सत्वरं^{२०} तूर्णं^{२१} शीघ्रं^{२२} क्षिप्रं^{२३} द्रुतं^{२४} लघु^{२५} ।

चपलाविलम्बिते^{२६} च, अरम्पा^{२७} सम्पातपाटवम्^{२८} ॥ १४७० ॥

अनारतं^{२९} त्वविरतं^{३०}, संसक्तं^{३१} सतताऽनिशे^{३२} ।

नित्याऽनवरताऽजस्राऽसक्ताऽश्रान्तानि^{३३} सन्ततम्^{३४} ॥ १४७१ ॥

४-गो. ॥ १४६७ ॥ वन्धुरम् 'वन्धूरम्', उन्नतानतम् अ २-स्वा-
लाविके ७. २, परंतु उपाधिवश के छेके नभे. स्थपुटम्, विषमोन्न-
तम् अ २-विषम अने उन्नत. अन्यद् (न), अन्यतरद् (न), भिन्नम्
त्वम्-'त्व', एकम्, इतरत् (न), 'अन्यतरः, एकतरः' अ ६-लि. १०,
जुहुं, जीजुं (भिन्न शब्द सिवाय गद्यां सर्वनाम) ॥ १४६८ ॥ करम्बः,
कवरो, मिश्रः, सम्पृक्तः, खचितः अ ५-मिश्रित, अकेहुं थयेहुं
विविधः, बहुविधः, नानारूपः, पृथग्विधः [बहुरूपः, पृथग्रूपः, नाना-
विधः शि० १३१] अ ४-विविध प्रकारनु, धृष्टा प्रकारनु ॥ १४६९ ॥
त्वरितम्, सत्वरम्, तूर्णम्, शीघ्रम्, क्षिप्रम्, द्रुतम्, लघु (न.),
चपलम्, अविलम्बितम्, (अरम्, आशु, मङ्गु, 'अञ्जसा,
झटिति, साक्, अहाय, द्राक्, सपदि' अ ६ अ) अ ६-जलदी
झम्पा, सम्पातपाटवम्, [झम्पः शि० १३२] अ २-झड्डु, छल ग
मारपी. ॥ १४७० ॥ अनारतम्, अविरतम्, संसक्तम्, सततम्,
अनिशम् (न. अ.), नित्यम्, अनवरतम्, अजस्रम्, असक्तम्,
अश्रान्तम्, सन्ततम्, अ. ११ निरंतर, नित्य, अथम. ॥ १४७१ ॥

साधारणं तु सामान्यं, दृढसन्धि तु संहतम् ।
 कलिलं गहने सङ्कीर्णं तु संकुलमाकुलम् ॥ १४७२ ॥
 कीर्णमाकीर्णं च पूर्णं, त्वाचितं छन्नपूरिते ।
 भरितं निचितं व्याप्तं, प्रत्याख्याते निराकृतम् ॥ १४७३ ॥
 प्रत्यादिष्टं प्रतिक्षिप्तमपविद्धं निरस्तवत् ।
 परिक्षिप्ते वलयितं, निवृतं परिवेष्टितम् ॥ १४७४ ॥
 परिष्कृतं परीतं च, त्यक्तं तूत्सृष्टमुज्जितम् ।
 धूतं हीनं विधूतं च विन्नं वित्तं विचारिते ॥ १४७५ ॥

साधारणम्, सामान्यम्, अ० २-साधारणं दृढसन्धि, (वि.) संहतम्
 (वि.) अ० २-मज्जुत पाथो, दृढ सङ्घनन कलिलम्, गहनम्, अ०
 २-१, दुःखे प्रवेश करी शक्य तेवुं, २-दुःखे जलणी शक्य तेवुं.
 सङ्कीर्णम्, सङ्कुलम्, आकुलम्, ॥१४७२॥ कीर्णम्, आकीर्णम्, अ० ५-
 धणी न लीडथी अवकाश विनानुं स्थान, भीयोभीय, लरपुर. (आ
 कलिल वगेरे सात शब्दो अर्थवाणा पणु छे) पूर्णम्, आचितम्
 छन्नम्, पूरितम्, भरितम्, निचितम्, व्याप्तम् [छादितम् शि० १३२]
 अ० ७-पूषुं, लरेखुं. प्रत्याख्यातम्, निराकृतम् ॥१४७३॥ प्रत्यादि-
 ष्टम्, प्रतिक्षिप्तम्, अपविद्धम्, निरस्तम्, अ० ६-निराकरणे करेखुं,
 रद करेखुं, इर करेखुं, निषिद्ध करयेव. परिक्षिप्तम्, वलयितम्,
 निवृतम्, परिवेष्टितम्, ॥१४७४॥ परिष्कृतम्, परीतम्, अ० ६-
 वेरायेखुं, वीटायेखुं. त्यक्तम्, उत्सृष्टम्, उज्जितम्, धूतम्, हीनम्,
 विधूतम् अ० ६-छाडी दीधेखुं, तजेखुं विन्नम्, वित्तम्, विचारितम्,

अवकीर्णे^१ त्ववध्वस्तं^२ संवीते^३ रुद्धमावृतम् ।

संवृतं^४ पिहितं^५ छन्नं^६, स्थगितं^७ चापवारितम् ॥ १४७६ ॥

अन्तर्हितं^८ तिरोहितमन्तर्द्धिस्त्वपवारणम् ।

छदन-व्यवधा-अन्तर्द्धी-पिधान-स्थगनानि च ॥ १४७७ ॥

व्यवधानं^९ तिरोधानं^{१०}, दर्शितं^{११}, तु प्रकाशितम् ।

आविष्कृतं^{१२} प्रकटितमुच्चण्डं^{१३} त्ववलम्बितम् ॥ १४७८ ॥

अनादृतमवाद्^{१४} ज्ञातं^{१५}, मानितं^{१६} गणितं^{१७} मतम् ।

रीढाऽवज्ञाऽवहेलान्यसूक्ष्णं^{१८} चाप्यनादरे^{१९} ॥ १४७९ ॥

ये ३-विद्यारेखुं ॥ १४७५ ॥ अवकीर्णम्, अवध्वस्तम् ये २-विभ-
रायेखुं संवीतम्, रुद्धम्, आवृतम्, संवृतम्, पिहितम्, छन्नम्,
स्थगितम्, अपवारितम्, ॥ १४७६ ॥ अन्तर्हितम्, तिरोहितम्,
[छादितम्, अपिहितम्, शि० १३२] ये १०-ढंकायेखुं, आच्छादित
थयेत् अन्तर्द्धि (पु), अपवारणम्, छदनम्, व्यवधा (स्त्री), अन्तर्द्धी,
पिधानम्, स्थगनम् ॥ १४७७ ॥, व्यवधानम्, तिरोधानम् ये-६
अन्तर्धानं, ढांकेषु, आच्छादनं दर्शितम्, प्रकाशितम्, आविष्कृतम्,
प्रकटितम्, [प्रादुर्भूतम्, शि० १३२] ये ४-गतायेखु, प्रगट करायेलुं.
उच्चण्डम्, अवलम्बितम्-‘अविलम्बितम्’ ये २-१. अवलम्बनवाणुं,
२. शीघ्र, जलदी. ॥ १४७८ ॥ अनादृतम्, अवज्ञातम्, अवमानितम्,
अवगणितम्, अवमतम्, ‘परिभूतम्,’ ये ५-अपमानं करायेलुं, तिर-
स्कारेखुं रीढा, अवज्ञा, अवहेलम् (त्रि), असूक्ष्णम्, अनादरः,
‘परिभवः, परीभावः, तिरस्क्रिया’ [असूक्ष्णम्, अवमाननम् (स्त्री. नं.)
अवगणनम् (स्त्री. नं.) शि० १३२-१३३] ये ४-तिरस्कार, अनादरः.

उन्मूलितमावर्हितं, स्यादुत्पाटितमुद्धृतम् ।

प्रेक्षोलितं तरलितं, ललितं प्रेक्षितं धृतम् ॥ १४८० ॥

चलितं कम्पितं धृतं, वैलितान्दोलिते अपि ।

दोला प्रेक्षोलनं प्रेक्षा, फण्टं कृतमयत्नतः ॥ १४८१ ॥

अधःक्षिप्तं न्यञ्चितं स्यादूर्ध्वक्षिप्तमुदञ्चितम् ।

नुन्न-नुत्ताऽस्त-निष्ठयुतान्याविद्धं क्षिप्तभीरितम् ॥ १४८२ ॥

समे दिग्बलिप्ते रुग्णमुग्ने रूपितगुण्डिते ।

गूढगुप्ते च मुषितमूषिते गुणितार्हतम् ॥ १४८३ ॥

अपमान ॥ १४७८ ॥ उन्मूलितम्, आवर्हितम्, उत्पाटितम्, उद्धृतम्
 अ ४-मूणमांथी उणेडी नाथेल प्रेक्षोलितम्, तरलितम्, ललितम्,
 प्रेक्षितम्, धृतम् ॥ १४८० ॥, चलितम्, कम्पितम्, धृतम्, वैलितम्,
 आन्दोलितम् अ १०-डलापेखुं, डपेखुं. दोला-‘दोली’, प्रेक्षोलनम्,
 प्रेक्षा [आन्दोलनम् शि० १३३] अ ३-डीओणे, डोणी. फण्टम्
 यत्न सिवाय थयेलो क्वाथ-औपधने रात्रे पाण्णीमां पलाणी मूडी
 सवारि ते पाण्णी गाणी लेखुं ते. ॥ १४८१ ॥ अधःक्षिप्तम्, न्यञ्चितम्
 अ २-नीये डे’डेखुं. ऊर्ध्वक्षिप्तम्, उदञ्चितम् [उदस्तम् शि० १३३]
 अ २-७-ये डे’डेखुं. नुन्नम्, नुत्तम्, अस्तम्, निष्ठयुतम्-‘नि’हृतः,
 आविद्धम्, क्षिप्तम्, ईरितम् [चोदितम् शि० १३४] अ ७-१.
 प्रेरेखुं, प्रेरणा करेखुं, मोडलेखुं, २ डाढी मूडेखुं, डे’डेखुं. ॥ १४८२ ॥
 दिग्धम्. लिप्तम्, अ २-वेपायेखुं, दीपेखुं रुग्णम्, मुत्रम्, अ २-१.
 वाडुं वणेखुं, नमेखुं २. लग्न. ३ पीडित. रूपितम्, गुण्डितम्,
 अ २-धूणथी णरडयेखुं. गूढम्, गुप्तम् अ २-संतायेखुं, गुप्त.
 मुषितम्, मूषितम् अ २-चोरायेखुं. गुणितम्, आहतम् अ २-गुण-

स्याभिशातं शितं शातं, निशितं तेजितं क्षुतम् ।

वृते तु वृत्त-वावृत्तौ, ह्रीतह्रीणौ तु लज्जिते ॥ १४८४ ॥

संगूढः स्यात् सकलिते, संयोजित उपाहिते ।

पक्वे परिणतं पाके क्षीराज्यहविषां शृतम् ॥ १४८५ ॥

निष्पक्वं क्वथिते प्लुष्टપ્રુષ્ટદग्ધોષिताः समाः ।

तनूकृते त्वष्टतष्टौ, चिद्धे छिद्रितवेधितौ ॥ १४८६ ॥

સિદ્ધે નિર્વૃત્તનિષ્પન્નૌ, વિલીને દ્રુતવિદ્રુતૌ ।

उतं प्रौते स्यूतमूतमुतं च तन्तुसन्तते ॥ १४८७ ॥

યેલું, ગુણ્યાકાર કરેલ. ॥૧૪૮૩॥ નિશાતમ્, શિતમ્, શાતમ્, નિશિતમ્, તેજિતમ્, ક્ષુતમ્ એ ૬-તીક્ષ્ણ કરાયેલું, ઉત્તેજિત કરાયેલું, વૃત્તઃ, વૃત્તઃ, વાવૃત્તઃ, 'વ્યાવૃત્તઃ' એ ૩-૧ ઢકાયેલું, ૨ પસંદ કરેલું, ચૂંટી કાઢેલું. હ્રીતઃ, હ્રીણઃ, લજ્જિતઃ એ ૩-લજ્જા પામેલું, શરમાયેલું ॥૧૪૮૪॥ સંગૂઢઃ, સકલિતઃ એ ૨-સરવાળા કરેલું. સંયોજિતઃ, ઉપાહિતઃ 'સંયોગિતઃ' એ ૨ ભેડાયેલું પક્વમ્, પરિણતમ્ એ ૨-પાકેલું શૃતમ્-પકાવેલું દૂધ, ઘી અને બલીનો પાક ॥૧૪૮૫॥ નિષ્પક્વમ્, ક્વથિતમ્ એ ૨-૧ સારી રીતે પકાવેલું, ૨-ઉકાળેલું, ક્વાથ પ્લુષ્ટઃ, પ્રુષ્ટઃ, દગ્ધઃ, ઉષિતઃ એ ૪-બળેલું તનૂકૃતઃ, ત્વષ્ટઃ, તષ્ટઃ એ ૩-પાતળું કરેલું, છાલેલું ચિદ્ધઃ, છિદ્રિતઃ, વેધિતઃ-એ ૩-વીંધાયેલું, કાણ પાડેલું ॥૧૪૮૬॥ સિદ્ધમ્, નિર્વૃત્તમ્, નિષ્પન્નઃ એ ૩-સિદ્ધ થયેલું. વિલીનઃ, દ્રુતઃ, વિદ્રુતઃ એ ૩-પીગળી ગયેલું રૂતમ્, પ્રૌતમ્ એ ૨-પરોવેલું સ્યૂતમ્, ઝૂતમ્, ડૂતમ્, તન્તુસન્તતમ્ એ ૪-સીવેલું, વણેલું. ॥૧૪૮૭॥ પાટિતમ્, દારિતમ્, મિન્નમ્ એ ૩-

पाटितं दारितं भिन्ने, विदरः स्फुटनं मिदा ।

अङ्गीकृतं प्रतिज्ञातमूरीकृतोरूरीकृते ॥ १४८८ ॥

संश्रुतमभ्युपगतमुररीकृतमाश्रुतम् ।

सङ्गीर्णं प्रतिश्रुतं च, छिन्ने लूनं छितं दितम् ॥ १४८९ ॥

छेदितं खण्डितं वृक्कणं, कृत्तं प्राप्ते तु भावितम् ।

लब्धमासादितं भूतं पतिते गलितं न्युतम् ॥ १४९० ॥

स्वस्तं अष्टं स्कन्नपन्ने, संशितं तु सुनिश्चितम् ।

मृगितं मार्गिताऽन्विष्टाऽन्वेषितानि गवेषिते ॥ १४९१ ॥

शब्देभ्यः, श्रीरेभ्यः, विदरः, स्फुटनम्, मिदा [भिद् शि० १३४] ओ ३-शब्देभ्यः, श्रीरेभ्यः अङ्गीकृतम्, प्रतिज्ञातम्, ऊरीकृतम्-‘उरीकृतम्’, उररीकृतम्, ॥१४८८॥ संश्रुतम्, अभ्युपगतम्, उररीकृतम्, आश्रुतम्, सङ्गीर्णम्, प्रतिश्रुतम्, ‘विदितम्, उपश्रुतम्, उपगतम्’, [कक्षीकृतम्, स्वीकृतम्, शि० १३४] ओ १०-स्वीकारेभ्यः, स्वीकारेभ्यः, छिन्नम्, लूनम्, छितम्, दितम् ॥१४८९॥, छेदितम्, खण्डितम्, वृक्कणम्, कृतम्, ‘दातम्’ [छातम् शि० १३४] ओ ८-छेदायेभ्यः, आपेभ्यः, प्राप्तम्, भावितम्, लब्धम्, आसादितम्, भूतम् [विन्नम् शि० १३५] ओ ५-भेजेभ्यः पतितम्, गलितम्, न्युतम्, ॥ १४९० ॥ स्वस्तम्, अष्टम्, स्कन्नम्, पन्नम्, ‘द्वस्तम्’ ओ ७-पडी गयेभ्यः, गणेभ्यः, संशितम्, सुनिश्चितम्, ओ २-सारी रीते निश्चित ययेभ्यः, मृगितम्, मार्गितम्, अन्विष्टम्, अन्वेषितम्, गवेषितम् ओ ५-शोषेभ्यः, ओषेभ्यः, ॥१४९१॥ तिमितः, स्तिमितः, क्लिन्नः, सार्द्रः, आर्द्रः, उन्नः, ‘समुत्तः, ओ ७-लीचुं, यक्षणेभ्यः प्रस्थापितम्, प्रतिशिष्टम्, प्रहितम्,

तिमिते स्तिमितक्लिन्नसार्द्राऽऽर्द्रोन्नाः समुत्तवत् ।

प्रस्थापितं प्रतिशिष्टं, प्रहितप्रेषिते अपि ॥ १४९२ ॥

ख्याते प्रतीतप्रज्ञातवित्तप्रथितविश्रुताः ।

तप्ते सन्तापितो दूनो, धूपायितश्च धूपितः ॥ १४९३ ॥

शीने स्त्यानमुपनतस्तूपसन्न उपस्थितः ।

निर्वातस्तु गते वाते, निर्वाणः पावकादिषु ॥ १४९४ ॥

प्रवृद्धमेधितं प्रौढं, विस्मृतान्तर्गते समे ।

उद्धान्तमुद्गते गूढं, हन्ने मीढं तु भूत्रिते ॥ १४९५ ॥

प्रेषितम्, अये ४-भोडलेखुं. ॥ १४८२ ॥ ख्यातः, प्रतीतः, प्रज्ञातः, वित्तः, प्रथितः, विश्रुतः, विज्ञातः, अये ६-विख्यात, प्रसिद्ध. तप्तः, सन्तापितः 'सन्तप्तम्', दूनः, धूपायितः, धूपितः अये ५-सन्तापेखुं, तपायेखुं, दुलवेख. ॥ १४८३ ॥ शीनम्, स्त्यानम् अये २ थीलेखुं, ठरेखुं-धी वगेरे उपनतः, उपसन्नः, उपस्थितः अये ३-उपस्थित पासेख, नमेख निर्वातः-पवन विनानो, वायु वगरनो निर्वाणः-मुक्त-थपुं, शान्त थपुं-मुनि, अग्नि वगेरेतु ॥ १४८४ ॥ प्रवृद्धम्, पघितम्, प्रौढम् अये ३-वृष्टुं वधेखुं, प्रौढ विस्मृतम्, अन्तर्गतम् [प्रस्मृतम् शि० १३५] अये २-मूला ज्ञायेखुं, विसरी गयेखुं. उद्धान्तम्, उद्गतम्-'उद्वातम्' अये २-वमन करेखु अन्नादि गूढम्, हन्तम्, अये २-हगेखुं, मल त्याग करेखुं. मोढम्, भूत्रितम् अये २-भूतरेखुं, पेशाण करेखुं. ॥ १४८५ ॥ विदितम्, बुधितम्, बुद्धम्, ज्ञातम्, अवसितम्, अवगतम्, मर्नितम्, प्रतिपन्नम्, अये ८-जालेखुं. स्थन्नम्, रीणम्, स्नुतम्, सुतम्, अये ४-जरेखुं, टपडेखुं.

विदितं बुधितं बुद्धं, ज्ञातं सितगते अवात् ।

मानितं प्रतिपन्नं च, स्यन्ने रीणं स्तुतं स्तुतम् ॥१४९६॥

गुप्तगोपायितत्राणाऽवितत्राणानि रक्षिते ।

कर्म क्रिया विद्या हेतुशून्या त्वाऽऽस्या विलक्षणम् ॥ १४९७ ॥

कर्मणं मूलकर्माऽयं, संवननं वशीक्रिया ।

प्रतिबन्धे प्रतिपृम्भः स्यादास्याऽऽस्थ्याऽऽसना स्थितिः ॥१४९८॥

परस्परं स्यादन्योऽन्यमितरेतरमित्यपि ।

आवेशादौषो संरम्भे, निवेशो रचना स्थितौ ॥ १४९९ ॥

॥ १४९६ ॥ गुप्तम्, गोपायितम्, त्रातम्, अवितम्, त्राणम्, रक्षितम्, अये ६-रक्षणे कर्तव्येष्टुं. कर्म 'न' (न.), क्रिया, विद्या अये ३-कर्म, क्रिया विलक्षणम्-अप्रतिपत्तिः (श्री.)-प्रयोजन विनानी स्थिति, विचारगहित. ॥ १४९७ ॥ कर्मणम्, मूलकर्म 'न' (न.) अये २-कामण, औषधि. जडीभुटी वगेदेशी वशीकरणे कर्तव्यं ते. संवननम्, वशीक्रिया (वशीकरणम्) अये २-वशीकरणे. प्रतिबन्धः, प्रतिपृम्भः अये २-रोकाण, अटकाव. आस्था, आस्था, आसना, स्थितिः अये ४-स्थान, स्थिति ॥ १४९८ ॥ परस्परम् अन्योऽन्यम्, इतरेतरम् (मिथः आ) अये ३-परस्पर. आवेशः, आदौषः, संरम्भः अये ३-आवेश, अङ्कार, अङ्गपर, भूत वगेदेशी आवेश निवेशः, रचना, स्थितिः अये ३-रचना. ॥ १४९९ ॥ निर्वन्धः अभिनिवेशः, अये २-आग्रह. प्रवेशः, अन्तर्विगाहनम् अये २-प्रवेशेष्टुं, अङ्कर जवु ते. गति. (श्री.) वीक्षा, विहारः ईर्ष्या, परिसर्पः, परिक्रमः अये ६-विहार, पगेद्याष्टुं. ॥ १५०० ॥ वज्या, अटाद्या, पर्यटनम् [अटाटा, अट्या-अटा शि० १३५] अये ३-पर्यटन, कर्तव्यं

निर्वन्धोऽभिनिवेशः स्यात् , प्रवेशोऽन्तर्विगाहनम् ।

गतौ वीङ्क्षा विहारे-र्या-परिसर्प-परिक्रमाः ॥ १५०० ॥

व्रज्याऽटाद्या पर्यटनं, चर्या त्वीर्यापथस्थितिः ।

व्यत्यासस्तु विपर्यासो, वैपरीत्यं विपर्ययः ॥ १५०१ ॥

व्यत्ययेऽथ स्फातिर्वृद्धौ, प्रीणनेऽवन-तर्पणे ।

परित्राणं तु पर्याप्तिर्हस्तधारणमित्यपि ॥ १५०२ ॥

प्रणतिः प्रणिपातोऽनुनयेऽथ शयने क्रमात् ।

विशाय उपशायश्च, पर्यायोऽनुक्रमः क्रमः ॥ १५०३ ॥

परिपाद्यानुपूर्व्याऽऽवृद्धतिपातस्त्वतिक्रमः ।

उपात्ययः पर्ययश्च, समौ संवाधसङ्कटौ ॥ १५०४ ॥

चर्या, ईर्यापथस्थितिः (ईर्या) अे २-साधुओनुं आचारमां रडेवु,
ध्यान, मौन वगेरेमा रडेवुं. व्यत्यासः, विपर्यासः वैपरीत्यम्,
विपर्ययः-‘विपर्यायः’ ॥ १५०१ ॥ व्यत्ययः अे ५-विपरीत, णिदटुं.
स्फातिः (स्त्री), वृद्धिः अे २-वृद्धि, वधवुं प्रीणनम्, अवनम्,
तर्पणम् अे २-भुश डरवु, तृप्ति. परित्राणम्, पर्याप्तिः, हस्त-
धारणम्-हस्तस्थापनम् अे ३-भारवाने तैयार थयेशाने वारणु
डरवुं, रक्षणीयने अयाववु. ॥ १५०२ ॥ प्रणतिः (स्त्री), प्रणिपातः,
अनुनयः अे ३-नमस्कार, नमवु, प्रणाम विशायः, उपशायः,
(क्रमशयनम्) अे २-पडेरेगीरेनुं वारा इरती सूवु ते पर्यायः,
अनुक्रम, क्रमः ॥ १५०३ ॥ परिपाटी-परिपाटिः (स्त्री.), आनु-
पूर्वी (स्त्री न.) आवृत्-आवृत्तिः (स्त्री) [आनुपूर्व्यम् शि०
१३५] अे ६-अनुक्रम, परिपाटी. अतिपातः, अतिक्रमः, उपात्ययः,

^૧કામં ^૨પ્રકામં ^૩પર્યાપ્તં, ^૪નિકામેષ્ટે ^૫યથેષ્ણિતે ।

^૧અત્યર્થં ^૨ગાઢમુદ્ગાઢં, ^૩વાઢં ^૪તોત્રં ^૫મૃશં ^૬દઢમ્ ॥ ૧૫૦૫ ॥

^૧અતિમાત્રાઽ ^૨તિમર્યાદ-^૩નિતાન્તો-^૪ત્કર્ષ-^૫નિર્મરાઃ ।

^૧મરેકાન્તાઽ-^૨તિવેલાઽ-^૩તિશયા ^૪જૃમ્મા ^૫તુ ^૬જૃમ્મણમ્ ॥ ૧૫૦૬ ॥

^૧આલિંગનં ^૨પરિષ્વજ્ઞઃ, ^૩સંશ્લેષ ^૪ઉપગૂહનમ્ ।

^૫અઙ્કપાલી ^૬પરીરમ્મઃ, ^૭ક્રોડીકૃતિર્યોત્સવે ॥ ૧૫૦૭ ॥

^૧મહઃ ^૨ક્ષણો-^૩હ્રવો-^૪હ્રર્ષા, ^૫મેલકે ^૬સજ્ઞ-^૭સજ્ઞમૌ ।

^૧અનુગ્રહોઽમ્બ્યુપપત્તિઃ, ^૨સમૌ ^૩નિરોધનિગ્રહૌ ॥ ૧૫૦૮ ॥

પર્યયઃ એ ૪-અતિક્રમ, ક્રમનું ઉલ્લંઘન. સમ્વાદ્યઃ, સંકટઃ એ ૨-૧
જ્યાં અવકાશ ન મળે તેવું સ્થાન, ગીરદી, સાંકડું ૨ પરસ્પર
સંઘર્ષણુ. ॥ ૧૫૦૪ ॥ કામમ્, પ્રકામમ્, પર્યાપ્તિમ્, નિકામમ્ (એ
૪-ન), દ્વયમ્, યથેષ્ણિતમ્ (એ ૨-અ) -આ બધા પ્રાય. ક્રિયા-
વિશેષણુ તરીકે વપરાય છે; એ ૬-ધન્વા પ્રમાણે, તૃપ્તિ થતા સુધી.
અત્યર્થમ્, ગાઢમ્, ઉદ્ગાઢમ્, વાઢમ્, તોત્રમ્, મૃશમ્, દઢમ્, ॥ ૧૫૦૫ ॥
અતિમાત્રમ્, અતિમર્યાદમ્, નિતાન્તમ્, ઉત્કર્ષઃ, નિર્મરઃ, મરઃ,
પ્રકાન્તમ્, અતિવેલમ્, અતિશયઃ એ ૧૬-અતિશય, ઘણું જૃમ્મા
(ત્રિ.), જૃમ્મણમ્ એ ૨-બગાસુ ॥ ૧૫૦૬ ॥ આલિંગનમ્, પરિ-
ષ્વજ્ઞઃ, સંશ્લેષઃ, ઉપગૂહનમ્, અઙ્કપાલી-અઙ્કપાલિઃ, પરીરમ્મઃ,
ક્રોડીકૃતિઃ [પરિરમ્મઃ શિ૦ ૧૩૬] એ ૭-આલિંગન. ॥ ૧૫૦૭ ॥
મહઃ (પુ.), ક્ષણઃ, હ્રવઃ, હ્રર્ષઃ એ ૫-ઉત્સવ, ઓચ્છવ મેલકઃ,
સજ્ઞઃ, સજ્ઞમઃ (પુ ન.) એ ૩-મળવું, સંગમ, સંયોગ અનુગ્રહઃ,
અમ્બ્યુપપત્તિઃ એ ૨-અનુગ્રહ, મહેરબાની, સ્વીકાર. નિરોધઃ, નિગ્રહઃ,

वि^१द्वेने^२न्तराय-प्र^३त्यूह-व्य^४वायाः^१ समये^२ क्षणः ।

वेला-वार^४व-वसरः^५, प्रस्तावः^६ प्रक्रमो^७न्तरम् ॥१५०९॥

अभ्यादानमुपोद्घातः^८, आरम्भः^९ प्रोपतः^{१०} क्रमः ।

प्रत्युत्क्रमः^{११} प्रयोगः^{१२} स्याद^{१३}ारोहणं^{१४} त्वभिक्रमः^{१५} ॥१५१०॥

आक्रमे^{१६}धिक्रम-क्रान्ती^{१७}, व्युत्क्रमस्तूत्क्रमो^{१८}ऽक्रमः ।

विप्रलम्भो^{१९} विप्रयोगो^{२०}, वियोगो^{२१}, विरहः^{२२} समाः^{२३} ॥१५११॥

आभा राढा विभूषा श्रीरभिरव्या-कान्ति-विभ्रमाः^{२४} ।

लक्ष्मीश्रवाया च शोभायां, सुपमा साऽतिशायिनी ॥१५१२॥

श्लो २-अटकाव, अस्वीकार. ॥ १५०८ ॥ विघ्नः, अन्तरायः, प्रत्यूहः, व्यवायः श्लो ४-अतराय, विघ्न. समयः, क्षणः, वेलाः वारः (पु. न.), अवसरः, प्रस्तावः, प्रक्रमः, अन्तरम्, श्लो ८-समय, अवसर, प्रसंग ॥ १५०९ ॥ अभ्यादानम्, उपोद्घातः, आरम्भः, प्रक्रमः, उपक्रमः, [उद्घातः शि० १३६] श्लो ५-ज्ञानपूर्वक आरंभ, शङ्कात प्रत्युत्क्रमः, प्रयोगः, (प्रत्युत्क्रान्तिः) श्लो २-१ प्रयोग-कार्येण आरंभ, २. युद्धे भाटे अतिविधौ, युद्धेनी तैयारी. आरोहणम्, अभिक्रमः श्लो २-१ अटवुं, २. सामे जवुं ॥ १५१० ॥ आक्रमः, अधिक्रमः, क्रान्तिः श्लो ३-आक्रमेण व्युत्क्रमः, उत्क्रमः, अक्रमः श्लो ३-जिह्वे कर्म, कर्मविनाशुं. विप्रलम्भः, विप्रयोगः, वियोगः, विरहः श्लो ४-वियोग, विरह, लुप्त पडवुं. ॥ १५११ ॥ आभा, राढा, विभूषा, श्रीः (स्त्री.), अभिरव्या, कान्तिः, विभ्रमः, लक्ष्मीः (स्त्री.), छाया, शोभा, 'द्युतिः, छविः' श्लो १०-शोभा, कान्ति. सुपमा-अत्यंत शोभा. ॥ १५१२ ॥ संस्तवः, परिचयः श्लो २-परिचय, ओजभाषु.

સંસ્તવઃ સ્યાત્ પરિચય, આકારસ્તિવજ્ઞ ઇજ્ઞિતમ્

નિમિત્તે કારણં હેતુર્વાજં યોનિર્નિવન્ધનમ્ ॥૧૫૧૩॥

નિદાનમથ કાર્ય સ્યાદર્થઃ કૃત્યં પ્રયોજનમ્ ।

નિષ્ઠા-નિર્વહણે તુલ્યે, પ્રવહો ગમનં વહિઃ ॥૧૫૧૪॥

જાતિઃ સામાન્યં વ્યક્તિસ્તુ, વિશેષઃ પૃથગાત્મિકા ।

તિર્યક્ સાચિઃ સંહર્ષસ્તુ સ્પર્દ્ધા દ્રોહસ્ત્વપક્રિયા ॥૧૫૧૫॥

વન્ધ્યે મોઘાઽ-ફલપ્રુઘા, અન્તર્ગહુ નિરર્થકમ્ ।

સંસ્થાનં સન્નિવેશઃ સ્યાદર્થસ્યાપગમે વ્યયઃ ॥૧૫૧૬॥

આકારઃ, ઇજ્ઞઃ, ઇજ્ઞિતમ્ એ ૩-હૃદયનો ભાવ જણાવનાર ઇશારો,
ઈશારત. નિમિત્તમ્, કારણમ્, હેતુઃ (પુ.), વોજમ્, યોનિઃ (પુ.
સ્ત્રી.), નિવન્ધનમ્ ॥ ૧૫૧૩ ॥, નિદાનમ્ એ ૭-કારણ, હેતુ, મુખ્ય
કારણ કાર્યમ્, અર્થઃ, કૃત્યમ્, પ્રયોજનમ્ એ ૪-કાર્ય. નિષ્ઠા,
નિર્વહણમ્ એ ૨-સમાપ્તિ પ્રવહઃ-જળ વગેરેનું બહાર જવું
॥ ૧૫૧૪ ॥ જાતિઃ (સ્ત્રી), સામાન્યમ્ [જાતમ્ શિ૦ ૧૩૬] એ ૨-
સામાન્ય, જાતિ, જાત. વ્યક્તિઃ (સ્ત્રી.), વિશેષઃ, પૃથગાત્મિકા એ
૩-વિશેષ, ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપ. તિર્યક્ 'ચ્' (ત્રિ.), સાચિઃ (સ્ત્રી),
(સાચિ અ.) એ ૨-વાકું, તીરછું સંહર્ષઃ, સ્પર્દ્ધા [સહર્ષઃ શિ૦
૧૩૬] એ ૨-હરિશર્ષ, સ્પર્દ્ધા દ્રોહઃ, અપક્રિયા એ ૨-અપકાર.
॥ ૧૫૧૫ ॥ વન્ધ્યમ્-વન્ધ્યમ્, મોઘમ્, અફલમ્, મુઘા (સ્ત્રી. અ.)
એ ૪-અર્થ, નિષ્ફળ. અન્તર્ગહુ (ત્રિ.), નિરર્થકમ્, એ ૨-નિરર્થક,
નકામું. સંસ્થાનમ્, સન્નિવેશઃ એ ૨-આકાર, અવયવોની રચના.
વ્યયઃ-દ્રવ્યનો વ્યય ॥ ૧૫૧૬ ॥ સંમૂર્છનમ્, અભિવ્યાપ્તિઃ એ ૨-

संमूर्च्छनं त्वमि॒व्याप्तिर्भ्र॑पो भ्रंशो यथोचितात् ।

अभावो नाशे संक्रामसंक्रमौ दुर्गसञ्चरे ॥१५१७॥

नीवाकस्तु प्रयामः स्यादवेक्षा प्रतिजागरः ।

समो विश्रम्भविश्वासौ, परिणामस्तु विक्रिया ॥१५१८॥

चक्रावर्तो भ्रमो भ्रान्तिर्भ्रमिर्घूर्णिश्च घूर्णने ।

विप्रलम्भो विसंवादो विलम्भस्त्वतिसर्जनम् ॥ १५१९ ॥

उपलम्भस्त्वनुभवः, प्रतिलम्भस्तु लम्भनम् ।

नियोगे विधि-सम्प्रैषौ, विनियोगोऽर्पणं फले ॥ १५२०॥

सर्वं तरङ्ग व्यापवु श्रेषः, भ्रंशः अ २-पोताना योऽय स्थानथी
पडवुं, जि॒या स्थानथी पडवु अभावः, नाशः अ २-नाश. सङ्क्रामः
(पु न.), सङ्क्रमः (पु न.), दुर्गसञ्चरः अ ३-विडट भागं ॥१५१७॥
नीवाकः, प्रयामः अ २-१ दुःकाण, २ वञ्चनमा सुमानता, ३ क्रियाभां
आहर. अवेक्षा-अवधानम्, प्रतिजागरः अ २-१. अवधान, २
हेणरेण, तपाय, सावेयेती विश्रम्भः-‘विस्त्रम्भः’, विश्वासः अ
२-विश्वास. परिणामः, विक्रिया [विकारः, विकृतिः शि० १३७]
अ २-परिणाम-इरकार, विकार ॥ १५१८॥ चक्रावर्तः, भ्रमः,
भ्रान्तिः (स्त्री), भ्रमिः (स्त्री), घूर्णिः (स्त्री), घूर्णनम् अ
६-यङाकारे इरवु, लभवु. विप्रलम्भः, विसंवादः अ २-ठगवुं,
भोदुं कडी लभाववुं ते विक्रम्भः, अतिसर्जनम् [समर्पणम् शि०
१३७] अ २-अतिशय दान. ॥ १५१९॥ उपलम्भः, अनुभवः अ
२-अनुभव, साक्षात्कार प्रतिलम्भः, लम्भनम् अ २-प्राप्ति, लाभ,
पुनः प्राप्ति. नियोगः, विधिः (पु.), सम्प्रैषः अ ३ आशा, हुक्म
इरभाववु, विधि विनियोगः-इण व्यापवु ॥ १५२०॥ लव, अभि-

લવોઽમિલાવો લવનં, નિષ્પાવઃ પવનં પવઃ ।

નિષ્ઠેવ-ઘ્ઠીવન-ઘ્ઠ્યૂત-ષ્ઠેવનાનિ તુ થૂત્કૃતે ॥ ૧૫૨૧ ॥

નિવૃત્તિઃ સ્વોદુપરમો, વ્યવોપાદ્ભ્યઃ પરા રતિઃ ।

વિધૂનનં વિધુવનં, રિઘ્ણં સ્વલનં સમે ॥ ૧૫૨૨ ॥

રક્ષણસ્ત્રાણે ગ્રહો ગ્રાહે, વ્યધો વૈધે ક્ષયે ક્ષિયા ।

સ્ફરણં સ્ફુરણં જ્યાનિર્જીર્ણવિથ વરો વૃત્તૌ ॥ ૧૫૨૩ ॥

સમુચ્ચયઃ સમાહારોઽપહારાઽપચયૌ સમૌ ।

પ્રત્યાહાર ઉપાદાનં, બુદ્ધિશક્તિસ્તુ નિષ્ક્રમઃ ॥ ૧૫૨૪ ॥

લાવઃ, લવનમ્ એ ૩-છેદવુ, કાપવુ. નિષ્પાવઃ, પવનમ્, પવઃ એ ૩-ધાન્ય વગેરેનાં ક્ષેત્રનાં કાઠી રાખવાં તે. નિષ્ઠેવઃ (પુ. ન) ઘ્ઠીવનમ્, ઘ્ઠ્યૂતમ્, ઘ્ઠેવનમ્, થૂત્કૃતમ્ 'નિષ્ઠ્યૂતિઃ, નિષ્ઠેવનમ્, નિષ્ઠીવનમ્' એ ૫-થૂકવું. ॥૧૫૨૧॥ નિવૃત્તિઃ, ઉપરમઃ, વિરતિઃ, અવરતિઃ, ઉપરતિઃ, આરતિઃ એ ૬-નિવૃત્તિ, અટકવું. વિધૂનનમ્- 'વિધુનનમ્', વિધુવનમ્ એ-૨ હલાવવુ, કાપવું રિઘ્ણમ્, સ્વલનમ્ એ ૨-સ્ખલના, ભૂલ, સ્વધર્મથી ચૂકવું ॥૧૫૨૨॥ રક્ષણઃ, ત્રાણમ્, 'રક્ષા' એ ૨-રક્ષણુ ગ્રહઃ, ગ્રાહે એ ૨-ગ્રહણુ કરવું. વ્યધઃ, વૈધઃ એ ૨-વીંધવું. ક્ષયઃ, ક્ષિયા એ ૨-ક્ષય પામવું, ક્ષીણતા. સ્ફરણમ્, સ્ફુરણમ્, 'સ્ફુરણા, સ્ફોરણમ્, સ્ફારણમ્, સ્ફુલનમ્' એ ૨-૧. ફર-કવું, ધડકવું, ૨. સ્ફૂર્તિ. જ્યાનિઃ, જીર્ણિઃ, એ ૨ (સ્ત્રી)-જીર્ણતા, વૃદ્ધતા, ઘરડાપણું. વરઃ, વૃત્તિઃ, (સ્ત્રી.) એ ૨-૧ ઘેરો, વીંટવું તે ૨ વરદાન, ઇષ્ટાર્થ માગવું તે. ॥૧૫૨૩॥ સમુચ્ચયઃ, સમાહારઃ એ ૨-સમુદાય, સમૂહ. અપહારઃ, અપચયઃ-હાનિઃ એ ૨-હાનિ, હાસ, વ્યય, અપહરણુ. પ્રત્યાહારઃ, ઉપાદાનમ્ એ ૨ ઇન્દ્રિયોને

इत्यादयः क्रियाशब्दा, लक्ष्या धातुषु लक्षणम् ।

अथाव्ययानि वक्ष्यन्ते, स्वः स्वर्गे भू रसातले ॥ १५२५ ॥

भुवो विहायसा व्योम्नि, धावाभूम्योस्तु रौदसी ।

उपरिष्ठादुपर्यूर्ध्व, स्यादधस्तादधोऽप्यवाक् ॥ १५२६ ॥

वर्जने त्वन्तरेण क्ते, हिंसग् नानા પૃથગ્ વિના ।

સાકં સત્રા સમં સાર્દ્ધમમા સહ કૃતં ત્વલમ્ ॥ ૧૫૨૭ ॥

भवत्त्वस्तु च किं तुल्याः, प्रेत्याऽमुत्र भवान्तरे ।

तूष्णीं तूष्णीकां जोषं च, मौने दिष्ट्या तु सगार्दे ॥ १५२८ ॥

વિષયથી પાછી ખેંચવી તે. વુદ્ધિશક્તિઃ, નિષ્ક્રમઃ એ ૨-પ્રજ્ઞાસામર્થ્ય

॥ ૧૫૨૪ ॥ આ પ્રમાણે સિદ્ધ થયેલા ક્રિયાશબ્દો અને બીજા પાશુ

ધાતુઓ ઉપરથી બનતા શબ્દો જાણવા, તે શબ્દોની વ્યુત્પત્તિ

ધાતુપારાયણથી જાણવી હવે અવ્યયો કહે છે-જે ત્રણે લિંગમાં,

સર્વ વિભક્તિઓમા, અને સર્વ વચનોમા ફેરફાર ન થાય તે

‘અવ્યય’ કહેવાય છે-(સદશં ત્રિપુ લિંગેષુ, સર્વાસુ ચ વિભક્તિષુ ।

વચનેષુ ચ સર્વેષુ, યન્ન વ્યેતિ તદવ્યયમ્ ॥) સ્વઃ ‘ઠ’-સ્વર્ગ. ભૂ-

રસાતલ, ભૂલોક. ॥ ૧૫૨૫ ॥ ભુવઃ ‘સ’, વિહાયસા એ ૨-આકાશ.

રોદસી (ધાવાભૂમી)-આકાશ અને પૃથ્વી ઉપરિષ્ઠાત્, ઉપરિ એ

૨-ઉર્ધ્વ, ઊંચુ, ઉપર અધસ્તાદ્ અધઃ ‘સ’, (અવાક્ ‘ચ’ એ ૨-

નીચે, હેઠળ ॥ ૧૫૨૬ ॥ અન્તરેણ, ક્રત્તે, હિંસક્, નાના, પૃથક્, વિના

એ ૬-વિના, સિવાય, વગર સાકમ્, સત્રા, સમમ્, સાર્દ્ધમ્, અમા,

સહ એ ૬-સાથે. કૃતમ્, અલમ્, ॥ ૧૫૨૭ ॥ ભવતુ, અસ્તુ, કિમ્

એ ૫-બસ, પર્યાપ્ત, સર્થુ પ્રેત્ય, અમુત્ર એ ૨-પરલોક, ભવાન્તર.

તૂષ્ણીમ્, તૂષ્ણીકામ્, જોષમ્ એ ૩-મૌન. દિષ્ટ્યા [સમુપજોષમ્

परितः सर्वतो विष्वक्, समन्ताच्च समन्ततः ।

पुरः पुरस्तात् पुरतोऽग्रतः प्रायस्तु भूमनि ॥ १५२९ ॥

साम्प्रतमधुनेदानीं, सम्प्रत्येतर्ह्यथाञ्जसा ।

द्राक् साग-रं झटित्याशु, मङ्क्ष्वह्नाय च सत्वरम् ॥ १५३० ॥

सदा सनाऽनिरं शश्वद्, भूयोऽभीक्ष्णं पुनः पुनः ।

असकृन्मुहुः सायं तु दिनान्ते दिवसे दिवा ॥ १५३१ ॥

सहसैकपदे सद्योऽकस्मात् सपदि तत्क्षणे ।

चिराय चिररात्राय, चिरस्य च चिराच्चिरम् ॥ १५३२ ॥

शि० १३७]-सम्भट्ट, आनद्वी, सुभथी, शुशीथी ॥ १५२८ ॥

परितः 'स्', सर्वतः 'स्', विष्वक्, समन्तात्, समन्ततः 'स्',
 अ० ५-यारे आशु, सर्वं तरे. पुरः 'स्', पुरस्तात्, पुरतः 'स्',
 अग्रतः 'स्', अ० ४-आगण, अगाडी प्रायः 'स्', (भूमन्) अ० १-
 धातुं करीने ॥ १५२९ ॥ साम्प्रतम्, अधुना, इदानीम्, सम्प्रति,
 पतहि अ० ५-डाव, डभण् अञ्जसा, द्राक्, साक्, अरम्, झटिति,
 आशु, मङ्क्षु, अह्नाय, सत्वरम्, 'सपदि' अ० ८ जलही ॥ १५३० ॥
 सदा, सना, अनिशम्, शश्वत् [सर्वदा, सनत्, सनात् शि०
 १३७] अ० ४-डभेष्ठा, नित्य भूयः 'स्', अभीक्ष्णम्, पुनः पुनः
 'स्', असकृत्, मुहुः 'स्' अ० ५-यारंवार सायम्-सांजे. दिवा-
 दिवसे ॥ १५३१ ॥ सहसा, एकपदे, सद्यः 'स्', अकस्मात्, सपदि
 अ० ५-अेकहम्, तत्क्षणे चिराय, चिररात्राय, चिरस्य, चिरात्,
 चिरम् ॥ १५३२ ॥, चिरेण अ० ६-दाभो वणत्, धण् वणतथी.
 कदाचित्, जातु, कर्हिचित् अ० ३-डेऽङि वणत्. दोषा, नक्तम्,

ચિરેણ દીર્ઘકાલાર્થે, કદાચિજ્જાતુ કર્હિચિત્ ।

દૌષા નક્કમુષા રાત્રી, પ્રગે પ્રાતરહર્મુલે ॥ ૧૫૩૩ ॥

તિર્યગર્થે તિરઃ સાચિ, નિષ્ફલે તુ વૃથા મુધા ।

મૃષા મિથ્યાઽનૃત્તેઽભ્યર્ણે, સમયા નિકપા હિરુક્ ॥ ૧૫૩૪ ॥

શં સુલે વલવત્ સુષ્ટુ, કિમુતાઽતીવ નિર્મરે ।

પ્રાક્ પુરા પ્રથમે સંવદ્, વર્ષે પરસ્પરે મિથઃ ॥ ૧૫૩૫ ॥

ઉષા નિશાન્તેઽલ્પે કિઞ્ચિદ્, મનાગૌષ્ઠ્ય કિઞ્ચન ।

આહો ઉતાહો કિમુત, વિતર્કે કિં કિમૂત ચ ॥ ૧૫૩૬ ॥

ઉષા એ ૩-રાત્રિ પ્રગે, પ્રાતઃ 'હ' એ ૨-સવાર. ॥૧૫૩૩॥ તિરઃ 'સ', સાચિ એ ૨-તિર્યચ, તીરછુ, વાહુ. વૃથા, મુધા એ ૨-નિષ્ફળ, દેગટ મૃષા, મિથ્યા એ ૨-અસત્ય, ખોટું સમયા, નિકપા, હિરુક્ એ ૩-સમીપે, પાસે, નજીક ॥ ૧૫૩૪ ॥ શમ્-સુષ, કલ્યાણુ વલવત્, સુષ્ટુ, કિમુત, અતીવ [સુ, અતિ શિ૦ ૧૩૮] એ ૪-અતિ, અતિશય પ્રાક્, પુરા એ ૨-પૂર્વે-ગયા કાળમાં, પહેલાં સંવત્-વર્ષ. મિથઃ 'સ'-પરસ્પર ॥ ૧૫૩૫ ॥ ઉષા-નિશાન્ત, રાત્રિનો છેડો, પ્રાતઃકાલ, પરાદિયું કિઞ્ચિત્, મનાક્, ઈષત્, કિઞ્ચન એ ૪-થોડું, અ.પ આહો, ઉતાહો, કિમુત, કિમ્, કિમ્, ઉત એ ૬-વિતર્ક, વિકલ્પ જાણાવનાર-આ હશે કે પેલું ॥ ૧૫૩૬ ॥ इतिह પરંપરાથી આવેલ ઉપદેશ, સંપ્રદાય. यत्, तद्, यत', 'स', ततः 'स', [येन, तेन शि० १३८] એ ૪-હેતુ, કારણ કે, જેથી, તેથી અક્ષ, મોઃ 'સ', વ્યાટ્, પાદ્, હે, હૈ, હંદો, અરે, અયિ, રે-અરરે [અહો શિ૦ ૧૩૮] એ ૧૦-સંબોધન અર્થમાં-હે ! ॥૧૫૩૭॥ [આ

इतिह स्यात् संम्प्रदाये, हेतो यत् तद् यतस्ततः ।
 सम्बोधनेऽङ्ग भौः प्याद् पाद्, हे हे हंही अरेऽयि रे । १५३७।
 औपद् वौपद् वपद् स्वाहा, स्वधा देवद्विर्हुतो ।
 रहस्युपांशु मध्येऽन्तरन्तरेणाऽन्तरेऽन्तरा ॥ १५३८ ॥
 प्रादुराविः प्रकाशे स्यादभावे त्वं न नो नहि ।
 हठे प्रसन्न मा मास्म, वारणेऽस्तमदर्शने ॥ १५३९ ॥
 अकामानुमतौ कामं स्यादौ औ परमं मते ।
 कच्चिदिष्टपरिप्रश्नेऽवश्यं नूनं च निश्चये ॥ १५४० ॥

શિલોંછ વિક્રમ સંવત ૧૪૩૩ વૈશાખ વદ એકમને દિવસે શ્રીમાન
 જિનદેવસૂરીશ્વરજી મહારાજે બનાવી પૂર્ણ કર્યો છે. શિ. ૧૩૯]
 औपद्, वौपद्, वपद्, स्वाहा, स्वधा એ ૫-દેવોને બલિ આપ-
 વામાં વપરાય છે. (પિતૃદાનમાં સ્વધા વપરાય છે-સ્વાહા દેવેભ્યઃ,
 સ્વધા પિતૃભ્યઃ) ઉપાંશુ-રહ, એકાંત, ગુપ્ત અન્તઃ 'હૂ', અન્તરેણ,
 અન્તરે, અન્તરા એ ૪-મધ્યે, વચ્ચે, અંદર ॥ ૧૫૩૮ ॥ પ્રાદુઃ
 'સૂ', આવિઃ 'સૂ' એ ૨-પ્રકટ, ખુલ્લું, પ્રગટ અ, ન, નો, નહિ
 એ ૪-અભાવ, નિષેધ, ના, નહિ પ્રસન્ન-બહાતકારથી, હૃંથી મા,
 મારા એ ૨-વારણુ-નિષેધ, નહિ, મા. અરતમ્-અદૃશ્ય. ॥૧૫૩૯॥
 કામમ્-પહેલી ઇચ્છા ન હોય અને પછીથી સ્વીકાર કરવો, ઇચ્છા વિના
 અનુમતિ આપવી. ઓમ્, આમ્, પરમમ્ એ ૩-સ્વીકાર જણાવનાર-હા.
 કચ્ચિત્-ઇંટ પ્રશ્ન જણાવનાર, ઇંટ માટેનો પ્રશ્ન. અવશ્યમ્, નૂનમ્
 એ ૨-નિશ્ચય. ॥ ૧૫૪૦ ॥ વહિઃ 'સૂ'-બહાર. હ્યઃ 'સૂ'-અનન્તર

वैर्हिर्वहिर्मवे' ह्यः स्यादतीतेऽहिं श्व एष्यति ।

नीचैरल्पे महत्युच्चैः, सत्त्वेऽस्ति दुष्ट निन्दने ॥ १५४१ ॥

ननुच स्याद् विरोधोक्तौ, पक्षान्तरे तु चेद् यदि ।

शनैર્મन्दેऽवरे त्वર્वाक्, रोपोक्तौ नતौ નમઃ ॥ ૧૫૪૨ ॥

इति श्रीरवपरसमयपारावारपारीण-शब्दावतार-

कलिकालसर्वज्ञाचार्यपुङ्गवश्रीहेमचन्द्र-

सूरीश्वरविरचिताभिधानचिन्तामणि

नाममालायां સામાન્યકાण्डः

પઠઃ સમાપ્ત ॥૬॥

ગથેલો દિવસ, ગઈ કાલે શ્વ. 'સૂ'-અનન્તર આવતો દિવસ, આવતી કાલે. નીચે: 'સૂ'-અલ્પ, નાનું, નીચું ઉચ્ચે: 'સૂ-મોટું, ઊંચું. અસ્તિ સત્તા-હોવાપણું. દુષ્ટ-નિન્દા અર્થમાં, નિન્દા. ॥ ૧૫૪૧ ॥ નનુચ-વિરુદ્ધ બોલવું. ચેદ્, યદિ એ ૨-બીજો પક્ષ કરવામાં, જો શનૈ: 'સૂ'-મંદ, ધીમું. અર્વાક્-પહેલાં ઉમ્-રોષ-ક્રોધવાળું વચન બતાવનાર નમઃ 'સૂ' નમસ્કાર [પ્રાધ્વમ્-અનુકૂલપણું બતાવનાર ચિત્, યન એ ૨-કંઈક, અસાકાંક્ષ્ય બતાવનાર. ॥ ૧૬૬૦ ॥ તુ, હિ, ચ, રા, હ, વૈ એ ૬-પાઠપૂરણમાં વપરાય છે. સુ, અતિ એ ૨-પૂજનમાં, શ્રેષ્ઠ અર્થમાં વદ્, વા, યથા, તથા, પવ, પવમ્ એ ૬-સામ્ય અર્થમાં, સરળાપણું બતાવનાર અહો, હી એ ૨-વિસ્મય બતાવનાર-અહો ? ॥ ૨૦૦ ॥ પવમ્, તુ, પુનઃ 'હુ:', વા, પવ, હિતિ એ ૬-નિશ્ચય અર્થ બતાવનાર. કમ્-પ્રશ્નાર્થ બતાવનાર પ્રાક્-પૂર્વ કાળમાં, પહેલાં. અદ્વા, અઙ્ગસા એ ૨-નિશ્ચયાર્થ, યથાર્થ અર્થ જણાવનાર. ॥ ૨૦૧ ॥ અતઃ 'સૂ', એથી, એ માટે. મહઃ 'સૂ'-કરીથી આરભ બતાવનાર રવયમ્-પોતે સુષ્ટુ-પ્રશંસાર્થ, સારું. પરશ્વઃ 'સૂ', શ્વઃ 'સૂ' એ ૨-આવતી કાલે, પરમ દિવસે ॥ ૨૦૨ ॥ અઘ-આજ, આજનો દિવસ. પૂર્વેયુઃ 'સૂ'-પૂર્વ દિવસે "આદિપદથી ઉત્તરેયુઃ 'સૂ' આવતે દિવસે.

અપરેદ્યુઃ 'સૂ'-બીજ દિવસે. 'અધરેદ્યુઃ 'સૂ'-ગઈ કાલે, પેલે દિવસે. અન્યેદ્યુઃ 'સૂ' બીજ દિવસે. અન્યતરેદ્યુઃ 'સૂ' બેમાંથી એક દિવસે. રૂતરેદ્યુઃ 'સૂ' બીજ દિવસે વગેરે શબ્દો જાણવા " સઘઃ 'સૂ' સમાન દિવસે, તેજ દિવસે પરેદ્યવિ-બીજ દિવસે. ॥૨૦૩॥ ડમયેદ્યુઃ 'સૂ' ડમયેદ્યુઃ 'સૂ' એ ૨-બંને દિવસે યુગપદ્, પકદા એ ૨-એક સમયે. તદાનીમ્, તદા, તર્હિ એ ૩-ત્યારે, તે સમયે. યદા, યર્હિ એ ૨-જ્યારે અન્યદા, પકદા એ ૨-બીજે વખતે, એક વખતે. ॥૨૦૪॥ પરત્-પરાં, ગયુ વર્ષ પરાં-છેડી સાલની આગલી સાલ, પરાં. એવમઃ 'સૂ' ચાલતું વર્ષ. અન્યથા, હતરથા એ ૨-બીજી રીતે કથમ્-કેવી રીતે. હત્યમ્-એ પ્રમાણે, એમ યથા-જેમ, જે પ્રમાણે તથા-તેમ, તે પ્રમાણે. ॥૨૦૫॥ દ્વિઘા, દ્વેઘા એ ૨-બે પ્રકારે. ત્રિઘા, ત્રેઘા એ ૨-ત્રણ પ્રકારે. ચતુર્ઘા-ચાર પ્રકારે. દ્વૈઘમ્-બે પ્રકારે, બે રીતે, વગેરે. દ્વિઃ 'સૂ'-બે વાર ત્રિઃ 'સૂ' ત્રણ વાર ચતુઃ 'સૂ'-ચાર વાર. -પચ્ચક્રત્વઃ 'સૂ'-પાંચ વાર, વગેરે. ॥૨૦૬॥ પ્રાક્, ઉદક્, પ્રત્યક્ વગેરે દિશાવાચક શબ્દો ૧ દિશા, ૨ દેશ, ૩ કાળ એ ત્રણે અર્થમાં વપરાય છે. (જેમ-પૂર્વદિશા, પૂર્વદેશ અને પૂર્વ-કાળ) અન્યથો અનંત હોવાથી અહીં થોડા આખ્યા છે. ॥૨૦૭॥ આટલાં જ અન્યથો છે તેની ગણતરી નથી, તેથી કાર્ય પ્રસંગે વારંવાર આ અન્યથો (નિપાતથી) અને છે. ॥૨૦૮॥ ॥૧૫૪૪॥

इति श्रीतपोगच्छाधिपति श्रीकदम्बगिरिप्रमुखानेकतीर्थोद्धारक-

शासन-सम्राट्-सर्वतन्त्रस्वतन्त्रार्चयिमहाराजश्रीविजय-

नेमिसूरोश्वर पट्टालङ्कार समयज्ञ-शान्तमूर्ति श्रीमदा-

चार्यवर्यश्रीविजयविज्ञानसूरोश्वर-पट्टधरसिद्धान्त-

महोदधि प्राकृतविशारदाचार्य-श्रीविजयकस्तूर-

सूरिणा गौजैर्या विरचितायां

चन्द्रोदयामिघटोकायां

सामान्यकाण्डः पष्ठः

समाप्तः ॥६॥

ગૌર્જરી હૈમકોશસ્ય. ટીકા પ્રતિમણ્ડિયમ્ ।

વિન્નવે વિશ્વહિતા જીવાદ, શાવચ્છ્રેજનશાસનમ્ ॥૧॥

१ परिशिष्टम्

॥ ॐ अहं नमः ॥

आचार्यश्रीहेमचन्द्रसूरीश्वरविरचिता

शेषनाममाला ।

अथ प्रथमः काण्डः शेष प्रारम्भ्यते ।

अणिपत्यार्हतः सिद्ध-साङ्गशब्दानुशासनः ।

शेषाख्यनाममालाया, नामानि प्रतनोम्यहम् ॥१॥

निर्वाणे स्यात् शितीभावः, शान्तिनैश्चिन्त्यमन्तिकः ।

शिष्ये छात्रो भद्रे भव्यं, काम्यं सुकृतसूनुते ॥२॥

इति शेषनाममालायां देवाधिदेवकाण्डः प्रथमः ।

अथ द्वितीयः काण्डः शेष प्रारम्भ्यते ।

फलोदयो मेरुपृष्ठं, वासवावास-सैरिकौ ।

दिदिविर्दीदिविर्द्युश्च, दिवं च स्वर्गवाचकाः ॥३॥

निलिम्पाः कामरूपाश्च, साध्याः शोभाश्चिरायुषः ।

पूजिता मर्त्यमहिताः, सुवाला वायुभाः सुराः ॥४॥

द्वादशार्का वसवोऽष्टौ, विश्वेदेवास्त्रयोदश ।

पद्त्रिंशत् तृपिताश्चैव, पष्टिराभास्वरा अपि ॥५॥

पद्त्रिंशदधिके माहाराजिकाश्च शते उभे ।

रुद्रा एकादशैकोनपञ्चाशद् वायवोऽपरे ॥६॥

पूजिता मर्त्यं । वयना. सुरा. ॥ ४ ॥ विश्वदेवा ॥ ५ ॥ वायवोऽपि च
-पु० ॥६॥

चतुर्दश तु वैकुण्ठाः, सुशर्माणिः पुनर्दश ।
 साध्याश्च द्वादशेत्याद्या, विजेया गणदेवताः ॥७॥
 सूर्ये वाजी लौकवन्धुर्मानेभिर्मानीकुसरोः ।
 सहस्राङ्गो दिवापुष्टः, कालभृद् रात्रिनाशनः ॥८॥
 पृथ्वीः सदागतिः पीतुः, सांवत्सररथः कपिः ।
 दशानः पुष्करो ब्रह्मा, बहुरूपश्च कर्णसूः ॥९॥
 वेदोदयः खतिलकः, प्रत्युपाण्डं सुरावृतः ।
 लोकप्रकाशनः पीथो, जगदीपोऽम्बुतस्करः ॥१०॥

[अभिधानमूलश्लोकाङ्काः ७५-९८]

अरुणे विपुलस्कन्धो, महासारथिरागमनः ।
 चन्द्रस्तु मास्तपोन्राजौ, शुभांशुः श्वेतवाहनः ॥११॥
 जर्णः सृप्रो राजराजो, यजतः कृत्तिकाभवः
 यज्ञराडौपधीगर्भः, तपसः शयितो बुधः ॥१२॥
 स्यन्दः खसिन्धुः सिन्धूत्थः, श्रविष्ठारमणस्तथा ।
 आकागचमसः पीतुः, कलेदुः पर्वरिचिक्षिदौ ॥१३॥
 परिज्वा युवनो नेमिश्चन्द्रिरः स्नेहुरेकभूः ।
 भौमे न्योमोल्लुक्कैकाङ्गौ, गीष्पतिस्तु महामतिः ॥१४॥

भानिमिः ॥८॥ जर्ण. सृप्रो । शयितो-सू० ॥१२॥ स्यन्द. खसिन्धुः ॥१३॥

प्र॒त्याः प्र॒क्ष्वा वा॒ग् वा॒ग्मी, गौ॒रो दी॒दिर्वि॒गीर॒थौ ।

शु॒क्रे भृ॒गुः शनौ॑ प॒ङ्गुः, श्रु॒तकर्मा॑ म॒हाग्र॒हः ॥१५॥

श्रु॒तश्र॒वोऽनु॒जः का॒लो, प्र॒त्न॒ण्यश्च॑ य॒मः स्थि॑रः ।

क्रू॒रात्मा॑ चाथ॒ राहो॑, स्या॒दुप॒राग॑ उ॒प॒प्लवः॑ ॥१६॥

के॒तावृ॒र्ध्वक॒चो ज्योती॑रथ॒ग्रहा॑श्च॒यो ध्रु॒वे ।

अ॒गस्त्ये॑ वि॒न्ध्यकू॒टः स्या॒द्, दक्षि॑णा॒शर॒तिर्मु॒निः ॥१७॥

स॒त्याग्नि॒र्वारु॑णिः का॒थिस्त॑प॒नः क॒लशी॑सुतः ।

व्यु॒ष्टे नि॑शा॒त्यय॑गो॒सर्गो॑ नि॒शि च॑क्र॒मेदि॑नी ॥१८॥

नि॒प॒द्वरो॑ नि॒शीथ्या॑ नि॒द्, घौ॒रा वा॑सर॒कन्य॑का ।

श॒ताक्षी॑ रा॒क्षसी॑ या॒म्या, पू॒ताचि॑स्ता॒मसी॑ त॒मिः ॥१९॥

शा॒र्वरी॑ क्ष॒णिनी॑ ने॒क्ता, पै॒शाची॑ वा॒सुरा॑ उ॒शाः ।

दि॒नात्य॑यः प्र॒दोषे॑ स्या॒द्, ध्वा॒न्ते वृ॒त्रो र॑जो॒वल॑म् ॥२०॥

[अभि० मूल० लोकाङ्कः १०२-१४६]

रा॒त्रिरा॒गो नी॑ल॒पङ्को, दि॒नाण्डं॑ दि॒नके॑सरः ।

ख॒परा॒गो नि॒शाच॑र्म, वि॒यद्भू॒तिदि॑श॒म्बरः॑ ॥२१॥

पाङ्गुः ॥ १५ ॥ कोलो ॥ १६ ॥ कश्यपुत ॥ १८ ॥ मृताचिः पु०,

धृताचिः ए० ॥ १९ ॥ वासुरा उमा ॥ २० ॥ निशाचर्म ॥ २१ ॥

पक्षः कृष्णः सितो द्वेधा, कृष्णो निशाद्वयोऽपरः ।
 शुक्लो दिवाद्वयः पूर्वो, भासे वर्षाशको भवेत् ॥२२॥
 वर्षाकोशो दिनमलः, फाल्गुनालश्च फाल्गुने ।
 चैत्रे भौवनिकः कामसखश्च फाल्गुनातुजः ॥२३॥
 वैशाखे तूच्छरो ज्येष्ठमासे तु खरकोमलः ।
 ज्येष्ठामूलीय इति च, कार्तिके सैरिकौमुदी ॥२४॥
 हिमागमस्तु हेमन्ते, वसन्ते पिकवान्धवः ।
 पुष्पसाधारणश्चापि, ग्रीष्मे तूष्मायणो मतः ॥२५॥
 आश्वीर-पञ्चौ वर्षे तु, ऋतुवृत्तिर्युगांगकः ।
 कालग्रन्थिर्भासमलः, संवत्सर्वतुशारदौ ॥२६॥
 वत्स इहवत्सर इडावत्सरः परवाणिवत् ।
 नक्षत्रवर्त्मनि पुनर्ग्रहनेभिर्नभोऽवटी ॥२७॥
 छायापथश्च मेवे तु, व्योमधूमो नभोऽध्वजः ।
 गडयित्नुर्गदयत्नुर्वामिसिर्वारिवाहनः ॥२८॥
 खतमालोऽप्यथासारे, धारासम्पात इत्यपि ।
 करकेऽम्बुधनो मेघकफो मेधास्थिमिज्जिका ॥२९॥

वर्षाशको-पु० ॥२२॥ फाल्गुनालस्तु ॥२३॥ वैशाखे तूच्छरो पु० ।
 सैर-कौमुदी-पु० ॥२४॥ नभो वटी ॥२७॥ गडयित्नुर्गदयित्नुर्वामिसि ॥२८॥
 मेधास्थिपुजिका ॥२९॥

वीजोदकं तोयडिम्भो, वर्षावीजमिरावरम् ।
यथाऽपरेतरा पूर्वा, परा पूर्वतरा तथा ॥३०॥

[अभि० भूल्लोकाङ्काः १४६-१६१]

यथोत्तरेतराऽपाची, तथाऽपाचीतरोत्तरा ।
इन्द्रे तु खदिरो नेरी, त्रायस्त्रिंशपतिर्जयः ॥३१॥

गौरावस्कन्दी वन्दीको, वराणो देवदुन्दुभिः ।
किणालातश्च हरिमान्, यामनेमिरसन्महाः ॥३२॥

शपीविर्मिहिरो वज्रदक्षिणो वयुनोऽपि च ।
स्यात् पौलोम्यां तु शक्राणी, चारुधारा शैतावरी ॥३३॥
महेन्द्राणी परिपूर्णसहस्रचन्द्रवत्यपि ।
जयन्ते यागसन्तानो, वृषणश्चो हरेर्हये ॥३४॥

मातलो हयङ्गपः स्यादैरावणे मदाम्बरः ।
सदादानो भद्ररेणुः, पुरे त्वैन्द्रे सुदर्शनम् ॥३५॥

नाशिकययोस्तु नासत्यदस्त्रौ प्रवस्वाहनौ ।
गान्तकौ यज्ञवहौ, यमे तु यमुनाग्रजः ॥३६॥

खदिरो नेरी ॥३१॥ वियुनोऽपि च । चारुधारा-पु० ॥३३॥ योगसन्तान-
सू० । वृषणाश्चो ॥ ३४ ॥ मदावर ॥३५॥ यज्ञवहौ ॥३६॥

^२महासत्यः ^३पुराणान्तः, ^४कालकूटोऽथ राक्षसे ।

^१पलप्रियः ^२खसापुत्रः, ^३कर्बरो ^४नरविष्वणः ॥३७॥

^५आशिरो ^६हनुषः ^७शङ्कुर्विद्युरो ^८जललोहितः ।

^{१०}उद्धरः ^{११}स्तब्धसंभारो, ^{१२}रक्तग्रीवः ^{१३}प्रवाहिकः ॥३८॥

^{१४}सन्ध्यावलो ^{१५}रात्रिवलस्त्रिशिरा ^{१६}समितीपदः ।

वरुणे तु ^१प्रतीचीशो, ^२दुन्दुभ्युदामसंवृताः ॥३९॥

धनदे ^१निधनाक्षः ^२स्यान्गाहासत्त्वः ^३प्रमोदितः ।

^४रत्नगर्भं ^५उत्तराशाधिपतिः ^६सत्यसङ्गरः ॥४०॥

[अभि० भूल्लोकाङ्काः-१६७-१९०]

^७धनकेलिः ^८सुप्रमन्नः, ^९परिविद्धोऽलका पुनः ।

^१वसुप्रभा ^२वसुसारा, ^३शङ्करे ^४नन्दिवर्द्धनः ॥४१॥

^५बहुरूपः ^६सुप्रसादो, ^७मिहिराणोऽपराजितः ।

^८कङ्कटीको ^९गुह्यगुरुर्भगनेत्रान्तकः ^{१०}खरः ॥४२॥

^{११}परिणाहो ^{१२}दशवाहुः, ^{१३}सुभगोऽनेकलोचनः ।

^{१४}गोपालो ^{१५}वरवृद्धोऽहिर्षयङ्कः ^{१६}पांसुचन्दनः ॥४३॥

^{१७}कूटकृन्मन्दरमणिर्नवशक्तिमहाम्बकः ।

^{२०}कौणवादी ^{२१}शैलधन्वा, ^{२२}विशालक्षोऽक्षतस्वनः ॥४४॥

खखापुत्र ॥३७॥ आशिरो हनुषः । विद्युरो जललोहित । उद्धर-॥३८॥ परवि-
द्धोऽ० ॥४१॥ पांसुचन्दन-॥४३॥ महाम्बुक-पु० । कौणवादी ॥४४॥

^{२६}उन्नात्तवेपः ^{२७}शवरः, ^{२८}सिताङ्गो ^{२९}धर्मवाहनः ।
^{३०}महाकान्तो ^{३१}वह्निनेत्रः ^{३२}स्त्रीदेहाङ्गो ^{३३}नृवेष्टनः ॥४५॥
^{३४}महानादो ^{३५}नराचारो, ^{३६}भूरिरेकादशोत्तमः ।
^{३८}जोटी ^{३९}जोटीङ्गो ^{४०}उर्ध्वकूटः, ^{४१}समिरो ^{४२}धूम्रयोगिनौ ॥४६॥
^{४४}उलन्दो ^{४५}जयतः ^{४६}कालो, ^{४७}जटाधरदशाव्ययौ ।
^{४९}सन्ध्यानाटी ^{५०}रेरिहाणः, ^{५१}शङ्कुश्च ^{५२}कपिलाञ्जनः ॥४७॥
^{५३}जगद्रोणिर्ध्रुवकालो, ^{५४}दिशांभ्रियतमोऽतलः ।
^{५७}जगत्स्रष्टा ^{५८}कटाटङ्कः, ^{५९}कटभूहीरहृत्कराः ^{६०} ॥४८॥
^{६१}गौतमी ^{६२}कौशिकी ^{६३}कृष्णा, ^{६४}तामसी ^{६५}वाग्म्वी ^{६६}जया ।
^{६७}कालरात्रिर्महामाया, ^{६८}आमरी ^{६९}यादवी ^{७०}वरा ॥४९॥
^{७१}बर्हिध्वजा ^{७२}शूलधरा, ^{७३}परमब्रह्मचारिणी ।
^{७४}अमोघा ^{७५}विन्ध्यनिलया, ^{७६}पृथ्वी ^{७७}कान्तारवासिनी ॥५०॥

[अभि० मूलं लोकाङ्का १९०-२०५]

^{१९}जाङ्गुली ^{२०}वदरीवासा, ^{२१}वरदा ^{२२}कृष्णपिङ्गला ।
^{२३}द्वपद्वतीन्द्रभगिनी, ^{२४}प्रगल्भा ^{२५}रेवती तथा ॥५१॥

निराधारो-सू० भूरिरेको दशोत्तमः । क्षोटीङ्गोऽ० । समरो धूम्र० ॥४६॥

अर्धकलो-पु० ॥४८॥

^{२७}महाविद्या ^{२८}सिनीवाली ^{२९}रक्तदन्त्येकपाटला ।

^{२९}एकपर्णा ^{३२}बहुभुजा, ^{३३}नन्दपुत्री ^{३४}महाजया ॥५२॥

^{३५}भद्रकाली ^{३६}महाकाली, ^{३७}योगिनी ^{३८}गणनायिका ।

^{३९}हासा ^{४०}भीमा ^{४१}प्रकूष्माण्डी, ^{४२}गदिनी ^{४३}वारुणी ^{४४}हिमा ॥ ५३ ॥

^{४५}अनन्ता ^{४६}विजया ^{४७}क्षेमा, ^{४८}मानस्तोका ^{४९}कुहावती ।

^{५०}चारणा ^{५१}च पितृगणा, ^{५२}स्कन्दमाता ^{५३}घनाञ्जनी ॥ ५४ ॥

^{५४}गान्धर्वी ^{५५}कर्बुरा ^{५६}गार्गी, ^{५७}सावित्री ^{५८}ब्रह्मचारिणी ।

^{५९}कौटिशी ^{६०}मन्दरावासा, ^{६१}केशी ^{६२}मलयवासिनी ॥ ५५ ॥

^{६३}कालायनी ^{६४}विशालाक्षी, ^{६५}किराती ^{६६}गोकुलोद्भवा ।

^{६७}एकानसी ^{६८}नारायणी, ^{६९}शैला ^{७०}शक्रभरीश्वरी ॥ ५६ ॥

^{७२}प्रकीर्णकेशी ^{७३}कुण्डा च, ^{७४}नीलवस्त्रोग्रचारिणी ।

^{७६}अष्टादशभुजा ^{७७}पौत्री, ^{७८}शिवदूती ^{७९}यमस्वसा ॥ ५७ ॥

^{८०}सुनन्दा ^{८१}विक्रवा ^{८२}लम्बा, ^{८३}जयन्ती ^{८४}नकुला ^{८५}कुला ।

^{८६}विलङ्का ^{८७}नन्दिनी ^{८८}नन्दा, ^{८९}नन्दयन्ती ^{९०}निरञ्जना ॥ ५८ ॥

^{९१}कालञ्जरी ^{९२}शतमुखी, ^{९३}विकराला ^{९४}करालिका ।

^{९५}विरजाः ^{९६}पुरला ^{९७}जारी, ^{९८}बहुपुत्री ^{९९}कुलेश्वरी ॥ ५९ ॥

गणनायिका उ० । गण्डिनी वारुणी ॥५३॥ गन्धर्वी कर्बुरी ॥५५॥

एकानन्ता-पु० ॥५६॥ मदनी नन्दा ॥ ५८ ॥

^{१००}कैटभी ^{१०१}कालदमनी, ^{१०२}दर्दुरा ^{१०३}कुलदेवता ।
^{१०४}रौद्री ^{१०५}कुन्द्रा ^{१०६}महारौद्री, ^{१०७}कालङ्गमा ^{१०८}महानिशा ॥ ६० ॥
 (अभि० मूल० लोकाङ्काः २०५)
^{१०९}वलदेवस्वसा ^{११०}पुत्री, ^{१११}हीरी ^{११२}क्षेमङ्करी ^{११३}प्रभा ।
^{११४}भारी ^{११५}हैमवती चापि, ^{११६}गोला ^{११७}शिखरवासिनी ॥ ६१ ॥
 चामुण्डायां महाचण्डी, चण्डमुण्डाऽप्यथाऽऽखुरे ।
 पृश्निगर्भः पृश्निशृङ्गो, द्विशरीरस्त्रिधातुकः ॥ ६२ ॥
 हस्तिमल्लो विषाणान्तः, स्कन्दे तु करवीरकः ।
 सिद्धसेनो वैजयन्तो, बालचर्यो दिगम्बरः ॥ ६३ ॥
 भृङ्गी तु चर्मी ब्रह्मा तु क्षेत्रज्ञः पुरुषः सनत् ।
 नारायणो तीर्थपादः, पुण्यलोको बलिन्दमः ॥ ६४ ॥
^४उरुक्रमोरुगायौ च, ^६तमोन्नः ^७श्रवणोऽपि वा ।
^९उदारथिर्लतापर्णः, ^{१०}सुभद्रः ^{११}पांशुजालिकः ॥ ६५ ॥
^{१२}चतुर्भूहो ^{१३}नवभूहो, ^{१४}नवशक्तिः ^{१५}पडङ्गजित् ।
^{१६}द्वादशमूलः ^{१७}शतको, ^{१८}दशावतार ^{१९}एकदक् ॥ ६६ ॥
^{२०}हिरण्यकेशः ^{२१}सौमोऽहिस्त्रिधाभा ^{२२}त्रिकुत् ^{२३}त्रिपात् ^{२४}त्रिपात् ^{२५}त्रिपात् ।
^{२६}मानञ्जरः ^{२७}पराविद्धः, ^{२८}पृश्निगर्भोऽपराजितः ॥ ६७ ॥

दर्दुरी-सु० । दर्दुरी । कालङ्गमी ॥ ६० ॥ करवारक-पु० ॥ ६३ ॥ सनत्-सु०

॥ ६४ ॥ उरुक्रमोरुगायौ च । श्रवणोऽपि च ॥ ६५ ॥

^{२०}हिरण्यनामः ^{२१}श्रीगर्भो, ^{२२}वृषोत्साहः ^{२३}सहस्रजित् ।
^{२४}ऊर्ध्वकर्मा ^{२५}यज्ञधरो, ^{२६}धर्मनेमिरसंयुतः ^{२७}॥ ६८ ॥
^{२८}पुरुषो ^{२९}यौनिगद्रालुः, ^{३०}खण्डास्यः ^{३१}शलिकाञ्जितौ ।
^{३३}कालकुण्ठो ^{३४}वरारोहः, ^{३५}श्रीकरो ^{३६}वायुवाहनः ॥ ६९ ॥
^{३७}वर्द्धमानश्चतुर्दंष्ट्रो, ^{३८}वृसिंहवपुरव्ययः ।
^{३९}कपिलो ^{४०}भद्रकपिलः, ^{४१}सुषेणः ^{४२}समितिञ्जयः ॥ ७० ॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्का २०५-२१९]

^{५५}ऋतुधामा ^{५६}वासुभद्रो, ^{५७}बहुरूपो, ^{५८}महाक्रमः ।
^{५९}विधाता ^{६०}धार ^{६१}एकाङ्गो, ^{६२}वृषाक्षः ^{६३}सुवृषोऽक्षजः ॥ ७१ ॥
^{६५}रन्तिदेवः ^{६६}सिन्धुवृषो, ^{६७}जितमन्युर्वृकोदरः ।
^{६९}बहुशृङ्गो ^{७०}रत्नबाहुः, ^{७१}पुष्पहासो ^{७२}महातपाः ॥ ७२ ॥
^{७३}लोकनाम ^{७४}सूक्ष्मनामो, ^{७५}धर्मनाम ^{७६}पराक्रमः ।
^{७७}पद्महासो ^{७८}महाहंसः, ^{७९}पद्मगर्भः ^{८०}सुरात्तमः ॥ ७३ ॥
^{८१}शतवीरो ^{८२}महामायो ^{८३}ब्रह्मनामः ^{८४}सरीसृपः ।
^{८५}वृन्दाङ्कोऽधोमुखो ^{८६}धन्वी, ^{८७}सुधन्वा ^{८८}विश्वमुक् ^{८९}स्थिरः ॥ ७४ ॥
^{९१}शतानन्द ^{९२}शरश्चापि, ^{९३}यवनारिः ^{९४}प्रमर्दनः ।

भद्रकपिलः, सुषेण सुमतिञ्जयः ॥ ७० ॥ ऋतुधामा-पु० । ऋतुधामा सू० ।
 वासुभद्रो बहुरूपो ॥ ७१ ॥

^{९५}यज्ञनेमिलो^{९७}हिताक्षः, एकपा^{१००}द् द्विपदः^{१०२} कर्षिः ॥ ७५ ॥

^{१००}एकशृङ्गो^{१०१} यमकीलः, आसन्दः^{१०२} शिवकीर्तनः ।

^{१०४}शद्रुवशः^{१०५} श्रौवराहः, सदायोगी^{१०७} सुयामुनः^{१०८} ॥ ७६ ॥

वलभद्रे तु भद्राक्षः, फालो^३ गुप्तचरो^४ बली ।

^५प्रलापी भद्रचलनः, पौरः^६ शैवाहिनामभृत् ॥ ७७ ॥

लक्ष्म्यां तु भर्भरी विष्णुगतिः^३ क्षौराब्धिमानुषी ।

कामे तु यौवनोद्धेदः, गिखिमृत्युर्महोत्सवः ॥ ७८ ॥

^४शमान्तकः^५ सर्वधन्वी, रागरज्जुः^७ प्रकर्षकः ।

मनोदाही मथनश्च, गरुडस्तु विषापहः ॥ ७९ ॥

पक्षिसिंहो महापक्षो, महावेगो विशालकः ।

उन्नतीशः स्वमुखभूः, शिलानीहोऽहिभुक् च सः ॥ ८० ॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः २१९-२३१]

बुद्धे तु भगवान् योगी, बुधो विज्ञानदेशनः ।

महासत्त्वो लोकनाथो, बौधिरर्हन् सुनिश्चितः ॥ ८१ ॥

^{१०}गुणाब्धिर्विगतद्वन्द्वो, वचने स्यात् तु जल्पितम् ।

लपितोदितमणितामिधानगदितानि च ॥ ८२ ॥

ऋक्षनेमिलोहिताक्ष० ॥ ७५ ॥ गुप्तचरो बली । भद्रचलतः—भद्रचलनः ॥ ७७ ॥

उन्नतीशः स्वमुखभूः सू० ॥ ८० ॥

हुतौ हकारकाऽऽकारौ, चण्डालनां तु वल्लकी ।
 काण्डवीणा कुवीणा च, डकारी किन्नरी तथा ॥८३॥
 सारिका खुङ्खणी चाथ, दर्दरे कलशीमुखः ।
 सूत्रकोणो डमरुकं, समो पणवकिङ्कणौ ॥८४॥
 गृङ्गवाद्ये गृङ्गमुखं, हुडुकस्तालमर्दकः ।
 काहला तु कुहाला स्यात्, चण्डकोलाहला च सा ॥८५॥
 संवेशप्रतिबोधार्थं, द्रगड-द्रकटाकुम्भौ ।
 देवतार्चनतुर्ये तु, धूमलो बलिरित्यपि ॥८६॥
 क्षुण्णकं मृतयात्रायां, माङ्गले प्रियवादिका ।
 रणोद्यमे त्वर्धतूरो, वाद्यभेदास्तथाऽपरे ॥८७॥
 डिण्डिमो झञ्झरो मङ्गुस्तिमिला किरिकिञ्चिका ।
 लम्बिका टडरी वेध्या, कलापूरादयोऽपि च ॥८८॥
 भयङ्करे तु डमरुमाभीलं भासुरं तथा ॥८९॥
 आश्रये फुल्लकं मोहो, वीक्ष्य लौतस्तु दग्गजले ॥९०॥
 निद्रायां तामसी सुप्ते, सुष्यापः सुखमुप्तिका ।
 आकारगूहने चावकटिकाऽवकुटारिका ॥९०॥

हकार-काङ्कारौ, चण्डालना तु । डकारी किन्नरी ॥ ८३ ॥ डमरुक, समौ ।
 पणव-किङ्कणौ ॥ ८४ ॥ तालमर्दकः ॥ ८५ ॥ माङ्गले प्रियं ॥ ८७ ॥
 मङ्गुस्तिमिल । लम्बिका टडरी ॥ ८८ ॥ वीक्षम् ॥ ८९ ॥

४^४जालिका^१स्य सूत्रधारे स्याद् वीजदर्शकः^१ ।

पूज्ये भरटको भट्टः, प्रयोज्यः पूज्यनामतः ॥९१॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः २३२-३३६]

इति शेषनाममालायां देवकाण्डो द्वितीयः ॥२॥

॥ अथ तृतीयकाण्डशेषः प्रारम्भ्यते ॥

अथ प्रवीणे क्षेत्रज्ञो, नदीणो निष्ण इत्यपि^१ ।

छेकालच्छेकिलो छेके, काहलोऽस्फुटभाषिणि^१ ॥९२॥

भूके जडकडो मूर्खे, त्वनेडो नामवर्जितः^१ ।

परतन्त्रे वशाऽऽयत्तावधौनोऽप्यथ दुर्गते ॥९३॥

क्षुद्रो दीनश्च नीचश्च, भाटिस्तु गणिकाभृतौ^१ ।

त्रस्तु-त्रस्तौ तु चकितेऽथ क्षुद्र-प्रखलौ खले^१ ॥९४॥

चौरे तु चोरडो रात्रिचरो याचना तु भिक्षणा ।

अभिपस्तिर्भार्गिणा च, बुभुक्षायां क्षुधाक्षुधौ^१ ॥९५॥

भक्तमण्डे तु प्रस्राव-प्रस्रवाऽऽच्छोदनाऽऽस्रवाः^१

अपूपे पारिशोलोऽथ, करम्बो दधिसक्तुषु^१ ॥९६॥

ईण्डेरिका तु वटिका, शङ्कुली त्वर्धलोटिका^१ ।

पर्यटास्तु मर्मराला, धृताण्डी तु धृतौषणी^१ ॥९७॥

समितारखण्डाज्यकृतो, मोदको लङ्कुचश्च सः ।

एलामरिचादिद्युतः, स पुनः सिद्धकेसरः ॥९८॥

लाजेषु भरजोद्धूषखटिकोपरिवारकाः ।

दुग्धे योग्यं बालसात्म्यं जीवनीयं रमोत्तमम् ॥९९॥

सरं गव्यं मधुज्येष्ठं, धारोष्णं तु पयोऽमृतम् ।

दध्नि श्रीवत्तमङ्गल्ये, तत्रे कट्वरसारणे ॥१००॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः ३४२-४०९]

अशोऽन्नं परमरसः, कुल्माषाभिद्युते पुनः ।

गृहाम्बु मधुरा चाय, स्यात् कुस्तुम्बुलखटिका ॥१०१॥

मरिचे तु द्वारवृत्तं, मरीचं चलितं तथा ।

पिप्पल्यामूषणा शौण्डी, चपला तीक्ष्णतण्डुला ॥१०२॥

उषणा तण्डुलफला, कौला च कृष्णतण्डुला ।

जीरे जीरणजरणी, विङ्गो तु भूतनाशनम् ॥१०३॥

अगृहगन्धमत्युग्रं, लिप्सा लालसलम्पटौ ।

लौलो लिप्सा तु धनाया, रुचिरोप्सा च कामना ॥१०४॥

पूजा त्वपचितिरथ, चिपिटो नम्रनासिके ।

पङ्कुलस्तु पीठसर्पी, किरातस्त्वल्पवर्मणि ॥१०५॥

भरजोद्धूष० ॥ ९९ ॥ मरीच चलितं तथा । ०मूषणा शौण्डी ॥ १०२ ॥

उषणा तण्डुल० ॥ १०३ ॥

सर्वं ह्रस्वोऽनेङ्मूकस्त्वन्धे न्युञ्जस्त्वधोमुखे ।
 पित्ते पलाग्निः पललज्वरः स्यादग्निरेचकः ॥१०६॥
 कफे शिङ्खानकः खेटः, स्यात् कूकुदे तु कूपदः ।
 पारिमितोऽथ कायस्थः, करणोऽक्षरजीविनि ॥१०७॥
 क्षमे समर्थोऽलंभूष्णः, पादातपदगौ समौ ।
 जाम्बूलमालिकोद्वाहे, वरयात्रा तु दौन्दुमी ॥१०८॥
 गोपाली वर्णके शान्तियात्रा वरनिमन्त्रणे ।
 स्यादिन्द्राणीमहे हेलिल्लूलर्मङ्गलध्वनिः ॥१०९॥
 स्यात् तु स्वस्त्ययनं पूर्ण-कलशे मङ्गलाहिकम् ।
 शान्तिके मङ्गलस्तानं, वारिपलववारिणा ॥११०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः ४०९-५१८]

हस्तलेपे तु करणं, हस्तवन्धे तु पीडनम् ।
 तच्छेदे समवभ्रशो, धूलिमक्ते तु वार्तिकम् ॥१११॥
 कुलटायां तु दुःशृङ्गी, बन्धुदा कुलकूणिका ।
 धर्पणी लाञ्छनी खण्डशीला मदननालिका ॥११२॥
 त्रिलोचना मनोहारी, पालिः सश्मश्रुयोषिति ।
 श्रवणायां भिक्षुणी स्याद्, वेश्यायां तु खगालिका ॥११३॥

कफे सिङ्खानकः ॥ १०७ ॥ शान्तियात्रा ॥ १०९ ॥ शान्तिके मङ्गलः

वारवाणिः कामलेखा, छुद्रा चेदद्यां गणेरुका ।
 पडवा कुम्भदासी च, पुत्रे तु कुलवारकः ॥११४॥
 स दायादो द्वितीयश्च, पुत्र्यां धीदा समर्थुका ।
 देहसंचारिणी चाप्यपत्ये सन्तानसन्तती ॥११५॥
 नप्ता तु दुहितुः पुत्रे, स्यात् कनिष्ठे तु कन्यसः ।
 ज्येष्ठमगिन्यां तु वीरभवन्ती स्यात् तु नर्मणि ॥११६॥
 सुखोत्सवो रागरसो, विनोदोऽपि किलोऽपि च ।
 वप्यो जनित्रो रेतोवास्ताते जानी तु मातरि ॥११७॥
 देहे सिनं प्रजनकश्चतुःशाखं पडङ्गकम् ।
 व्याधिस्थानं च देहकदेशे गात्रं कचे पुनः ॥११८॥
 धृजिनो वेल्लिताग्रोऽस्रो धगिलले मौलिजूट्कौ ।
 पर्परी तु कवरी स्यात्, प्रलोभ्यो विशदे कचे ॥११९॥
 मुखे दन्तालयस्तेरं, घनं चरं वनोत्तमम् ।
 कर्णप्रान्तस्तु धारा स्यात् कर्णमूलं तु शीलकम् ॥१२०॥
 [अभि० मूलश्लोकाङ्काः ५१८-५७४]
 अक्षिण रूपग्रहो देवदीपो नासा तु गन्धहृत् ।
 नसा गन्धवहा नस्या, नासिकयं गन्धनालिका ॥१२१॥

कलोऽपि च । वप्यो ॥११७॥ मूलि-जूट्कौ । पर्परी तु कवरी ॥११९॥
 वरं वनोत्तमम् ॥ १२० ॥

ओष्ठे तु दशनोच्छिष्टो, रसालेपी च वाग्दलम् ।
 श्मश्रूणि व्यञ्जनं कौटो, दन्ते मुखधुरः खरः ॥१२२॥
 दालुर्जिह्वा तु रसिका रस्ना च रसमातृका ।
 रसा काकुर्ललना च, वक्त्रदलं तु तालुनि ॥१२३॥
 अवटौ तु शिरःपीठं; कफोणौ रत्निपृष्ठकम् ।
 बाहूपवाहुसन्धिश्च, हस्ते भुजदलः सलः ॥१२४॥
 अथ व्यामे वियामः स्याद्, बाहुचापस्तनूतलः ।
 हृदयसहं मर्मचरं, गुणाधिष्ठानकं त्रसम् ॥१२५॥
 स्तनौ तु धरणावग्रे तयोः पिप्पलमेचकौ ।
 जठरे मल्लको रौमलताधारोऽथ क्लोमनि ॥१२६॥
 स्यात् ताडयं क्लृपुषं क्लोममथ नाभौ पुतारिका ।
 सिरामूलं कटीकूपौ तूच्चिलिङ्गौ रतावुके ॥१२७॥
 शिश्रे तु लङ्गुलं शङ्कुः, लाङ्गुलं शैफ-शैफसी ।
 रक्ते तु शोध्यकीलाले, मांसे तूङ्गः समारटम् ॥ १२८ ॥
 लेपनं च रोमणि तु, त्वग्मलं बालपुत्रकः ।
 कूपजो मांसनिर्यासः, परित्राणमथ स्नसा ॥ १२९ ॥

०खुर. खुर.-पु० ॥१२२॥ रत्नपृष्ठकम् शल-सू० ॥१२४॥ स्य त् ताण्डयं ।

तूच्चलिङ्गौ रतावुके ॥१२७॥ शिश्रे तु लाङ्गुल-पु० । शङ्कुर्लाङ्गुलं सू० ॥१२८॥
 अभि २९

तन्त्री-नखा-रगावानः, सन्धिवन्धनमित्यपि ।

अगुरौ प्रवरं शृङ्गं, शीर्षकं मृदुलं लघु ॥ १३० ॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः-५७५-६४०]

परद्रुमः परमदः, प्रकरं शन्वदारं च ।

चन्दने पुनरेकाङ्गं, भद्रश्रीः फलकीत्यपि ॥ १३१ ॥

जातीफले सोमनसं, पुटकं मदशौण्डिकम् ।

कोशफलं कुङ्कुमे तु करटं वासनीयकम् ॥ १३२ ॥

प्रियङ्गु पीतकावेरं, घोरं पुष्परजो वरम् ।

कुसुमं च जवापुष्पं, कुसुमान्तं च गौरवम् ॥ १३३ ॥

वृषधूपे तु श्रीवेष्टो, दधिक्षीरधृताद्वयः ।

रचनायां परिस्पन्दः, प्रतियत्नोऽथ कुण्डले ॥ १३४ ॥

कर्णादशो मेखला तु लालनी कटिमालिका ।

अथ किङ्कण्यां चर्वरी विद्या विद्यामणिस्तथा ॥ १३५ ॥

नूपुरे तु पादगौली, मन्दीरं पादनालिका ।

पादाङ्गुलीयके पादपालिका पादकीलिका ॥ १३६ ॥

कण्ठवधनमित्यपि । अगुरौ प्रवरशृङ्गं ॥ १३० ॥ सोमनसं सू० ॥ १३२ ॥

पीतं कावेरं-पु० । कुसुमं च जवापुष्पं, कुसुमान्तं च -पु० ॥ १३३ ॥

परिस्पन्दः सू० ॥ १३४ ॥ अथ किङ्कण्यां तु विद्या, विद्यामणिस्तथा परा-पु०

॥ १३५ ॥ पादशीला सू० ॥ १३६ ॥

चस्त्रे नियसन्तं वस्त्रं, सत्रं कर्पटमित्यपि ।

दशासु वस्त्रपेश्योऽथ, हिमवातापहांशुके ॥१३७॥

द्विखण्डको वरकश्च चक्रवर्तिन्यधीश्वरः ।

अर्जुने विजयश्चित्रयोधी चित्राङ्गसूदनः ॥१३८॥

योगी धन्वी कृष्णपक्षो, नन्दिधोषस्तु तद्रथः

ग्रन्थिकस्तु सहदेवो, नकुलस्तन्तिपालकः ॥१३९॥

माद्रेयाविमौ कौन्तेयाः भीमार्जुनयुधिष्ठिराः ।

द्वयेऽपि पाण्डवेयाः स्युः, पाण्डवाः पाण्डवायनाः ॥१४०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः : ६४०-७१०]

राज्ञश्छत्रे नृपलक्ष्णे चमरः स्यात् तु चामरे ।

स्यान्न्यायद्रष्टरि स्थैर्यो, द्वाःस्थो द्वाःस्थितिदर्शकः ॥१४१॥

सुद्रोपकरणानां स्यादध्यक्षः पौरिकमिकः ।

पुराध्यक्षे कौटुपतिः, पौरिको दाण्डपाशिकः ॥१४२॥

वेद्ये निमित्तं वाणे तु, लक्ष्महा मर्मभेदनः ।

वारश्च वीरशङ्कुश्च, कादम्बोऽप्यस्त्रकण्टकः ॥१४३॥

नाराचे लौहनालोऽस्त्रभायकोऽसिस्तु सायकः ।

श्रीगर्भो विजयः गास्ता, व्यवहारः प्रजाकरः ॥१४४॥

द्विखण्डो वरकश्च-पु ॥ १३८ ॥ योगी धन्वी सू० ॥ १३९ ॥ माद्रेयो
चेमौ ॥ १४० ॥ द्वाःस्थे द्वा स्थिति०-पु० ॥ १४१ ॥

^{७२}धर्मपालो^{१८}ऽक्षरो^{१९} देवस्तीक्ष्णकर्मा^{१९} दुरासदः ।

^{१२}प्रसङ्गो^{१३} रद्रतनयो, ^{१४}भलुज्येष्ठः^{१५} शिवङ्करः ॥१४५॥

^{१६}करपालो^{१७} विशसनस्तीक्ष्णधारो^{१८} विपाग्रजः ।

^{२०}धर्मप्रचारो^{२१} धाराङ्गो, ^{२२}धाराधरकरालिकौ^{२३} ॥१४६॥

^{२४}चन्द्रभासश्च^{२५} शस्त्रो^{२६}ऽथ, ^{२७}क्षुर्यस्त्री^{२८} कौगगायिका ।

^{२९}पत्रं च^{३०} धेनुकां^{३१} पत्रपाले^{३२} तु हुलमातृका ॥१४७॥

^{३३}कुहन्ती^{३४} पत्रफलो^{३५}ऽथ, शक्तिः^{३६} कास्मर्माफला ।

^{३७}अष्टताला^{३८}ऽऽयतो^{३९} सा च, ^{४०}पट्टिसस्तु^{४१} खुरोपमः ॥१४८॥

^{४२}लोहदण्डस्तीक्ष्णधारो, ^{४३}दुःस्फोटो^{४४}ऽऽराफलो^{४५} समौ ।

^{४६}चक्रं तु^{४७} वलयप्रायमरसञ्चितमित्यपि ॥१४९॥

^{४८}शतघ्नी तु^{४९} चतुस्ताला, ^{५०}लोहकण्टकसंचिता ।

^{५१}अयःकण्टकमंछन्ना, ^{५२}शतघ्न्येव^{५३} महाशिला ॥१५०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्गः—७१७—७८७]

^{५४}मुष्ण्ठी स्याद् दारुमयी, ^{५५}वृत्तायःकीलसंचिता ।

^{५६}कणयो^{५७} लोहमात्रो^{५८}ऽथ, ^{५९}चिरिका तु^{६०} हुलाग्रका ॥१५१॥

^{६१}वराहकर्णको^{६२}ऽन्वर्थः^{६३} फलपत्राग्रके^{६४} हुलम् ।

विशाग्रज । धीराङ्गो वराधर०—सू० ॥१४६॥ दुःस्फोटाऽस्त्रफलो समौ
—पु० ॥ १४९ ॥ अयोषण्टक०—सू० ॥ १५० ॥ कणयो लोह० ॥ १५१ ॥

मुनयोऽत्तशेखरं च, शराभ्यास उपासनम् ॥ १५२ ॥

जिष्णौ तु विजयी जैत्रः, स्यात् शृंगाली तु विप्रवे ।

करमध्ये सौम्यं तीर्थमथ स्थान्निभये तपः ॥ १५३ ॥

सत्यवत्यां सन्धवती, मत्स्योदर्यथ वक्रये ।

भाटकोऽथ साक्षिणि स्थान् मध्यस्थः प्राश्निकोऽप्यथ ॥ १५४ ॥

कूटसाक्षी मृषासाक्ष्ये, सूची स्याद् दुष्टसाक्षिणि ।

पादुकायां पादरथी, पादजङ्घुः पदत्तरा ॥ १५५ ॥

पादवीथी च पैशी च, पादपीठी पदायता ।

नापिते ग्रामणीर्मण्डिवाहक्षौरिकमाण्डिकाः ॥ १५६ ॥

इति शेषनाममालायां मर्त्यकाण्डस्तृतीयः ।

अथ चतुर्थः काण्डः शेषः प्रारभ्यते ।

अथ पृथ्वी महाकान्ता, क्षान्ता मेर्वद्रिकर्णिका ।

गौत्रकीला धनश्रेणी मध्यलोका जगद्धरा ॥ १५७ ॥

देहिनी कैलिनी मौलिर्महास्थाल्यम्बरस्थली ।

गिरौ प्रपाती कुङ्कार उर्वङ्गः कन्दराकरः ॥ १५८ ॥

कैलासे धनदावासो, हराद्रिहिमवद्भूतः ।

मलयश्चन्दनगिरिः, स्याद् लोहे धीनधीवरे ॥ १५९ ॥

करमध्ये सौम्य ॥ १५३ ॥ पादजङ्घुः पदोत्तरा-पु० ॥ १५५ ॥

उच्यते. कन्द०-सू० ॥ १५८ ॥

ताम्रे पवित्रं कांस्यं च, सीसके तु मृदावलम् ।

चीनः पट्टं समोत्कं कृष्णं च त्रिपुन्यकम् ॥ १६० ॥

[अभि० मूललोकाङ्काः—७८७—१०४१]

त्रिपुणि श्वेतरूप्यं स्यात्, गठं मलवणं रजः ।

परासं मधुकं ज्यैष्ठं, वनं च सुखभूषणम् ॥ १६१ ॥

रजते त्रापुपं वङ्गं, जीवनं वधु मौस्कम् ॥

शुभ्रं सौम्यं च शौध्यं च रूपं भीरु जीवीयसम् ॥ १६२ ॥

सुवर्णं लोभनं शुक्रं, तारजीवनमोजसम् ।

दाक्षायणं रक्तवर्णं, श्रीमत्कुम्भं गिलोद्भवम् ॥ १६३ ॥

वैणवं तु कर्णिकारच्छायं वैशुतटीभवम् ।

जले दिव्यमिरा सैव्यं, कृपीटं घृतमङ्गुरम् ॥ १६४ ॥

विषं पिप्पल-पाताल-नलिनानि च कम्बलम् ।

पावनं पट्टसं चापि, पल्लवं तु सितं पयः ॥ १६५ ॥

किट्टिमं तदतिक्षारं, गोलकं पङ्कगन्धिकम् ।

अन्यं तु कलुषं तोयमतिस्वच्छं तु काचिमम् ॥ १६६ ॥

हिमवद्वत् । वन-जीवरे ॥ १५३ ॥ चीन पट्ट-पु० । त्रिपुन्यवनम्-सू० ॥ १६० ॥ जीवनं च सुमौस्कम् । शुभ्रं सौम्यं च शौध्यं साध्यं च-पु० ॥ १६२ ॥ सुवर्णं लोभनं । नारजीवनमौ० ॥ १६३ ॥ पिप्पल० सू० । सुरवेज्ज तु नन्दिनी ॥ १६८ ॥

समुद्रे तु महाकच्छो, दारदो धरणीप्लवः ।

महीप्रावार उर्वङ्गस्तिमिकोशो महाशयः ॥ १६७ ॥

सुरन्दला तु सुरला, सुरवेला सुनन्दिनी ।

चर्मण्वती रन्तिनदी, संभेदः सिन्धुसङ्गमः ॥ १६८ ॥

नीका तु सारणावणौ, वभिर्दीप्रः समन्तभुक् ।

पर्परीकः पविर्वासिः, पृथुर्वसुरिराशिरः ॥ १६९ ॥

उहुराणः पृदाकुश्च, कुपाकुर्वनो हविः ।

धृताचिर्नाचिकेतश्च, पृष्ठो वञ्चतिरञ्चतिः ॥ १७० ॥

[अभि० मूलरलोकाङ्काः-१०४२-११००]

भुजिर्भरथ-पीथौ च, स्वनिः पवनवाहनः ।

वायौ सुरालयः प्राणः, संमृतो जलभूषणः ॥ १७१ ॥

शुचिर्वहो लोलवपटः, पश्चिमोत्तरदिक्पतिः ।

अङ्कतिः क्षिपणुर्मर्को, ध्वजग्रहरणश्चलः ॥ १७२ ॥

शीतलो जलकान्तारो, मेघारिः सुमरोऽपि च ।

वृक्षे त्वारोहकः स्कन्धी, सीमिको हरितच्छदः ॥ १७३ ॥

उरुर्जन्तुर्वह्निभूश्च, स्यात् तु श्वेतः कपर्दके ।

खद्योते तु कीटमणिज्योतिर्माली तमोमणिः ॥ १७४ ॥

परार्धुदो निमेषवृत्, ध्वान्तचित्रोऽथ कुञ्जरे ।

पैचकी पुष्करी पद्मी, पैचिलः सूचिकाधरः ॥१७५॥

विलोमजिह्वोऽन्तःस्वेदो, सहाययो महाभद्रः ।

सूर्यकर्णो जलाकाङ्क्षो, जटी च पट्टिहायनः ॥१७६॥

असुरो दीर्घपवनः, शुण्डालः क्षपिरित्यपि ।

वशायां वासिता कर्णवारिणी शणिकाऽपि च ॥१७७॥

अश्वे तु क्रमणः कुण्डी, प्रौथी ह्यपी प्रकीर्णकः ।

पालकः परलः किण्वी, कुटरः सिंहविक्रमः ॥१७८॥

मापाशी केसरी हंसो, मुद्गभुग् गृहभोजनः ।

वासुदेवः गालिहोत्रो, लक्ष्मीपुत्रो भरद्वाजः ॥१७९॥

चामर्यकशफोऽपि स्यादश्वायां पुनर्यवती ।

मल्लिकाञ्जः सितैर्नैः, स्याद् वाजीन्द्रायुषोऽसितैः ॥१८०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः-११००-१२४३]

ककुदी ककुदावती, निर्मुष्कस्त्विन्द्रवृद्धिकः ।

शुनि क्रौधी रसापायी, शिवारिः सूचको रुरुः ॥१८१॥

वनतपः स्वजातिद्विद्, कृतज्ञो भेल्लहश्च सः ।

दीर्घनादः पुरोगामी, स्यादिन्द्रमहकामुकः ॥१८२॥

वशायां वासिता ॥ १७७ ॥ पालकः परल ॥ १७८ ॥ मुद्गभुग्
ग्रहभोजनः ॥ १७९ ॥ निर्मुष्करिवन्द्रवृद्धिकः । शुनिः क्रौधी ॥ १८१ ॥

^{१३}भण्डलः ^{१४}कपिलो ^{१५}ग्राममृगश्चिन्द्रमहोऽपि च ।

महिषे कलुषः ^{१६}पिङ्गः, ^{१७}केटादो गद्गदस्वरः ॥१८३॥

हेरम्बः स्कन्धगृध्रश्च, ^{१८}सिंहे तु स्यात् पलङ्कपः ।

^{१९}शैलादो वनराजश्च, नमःक्रातो ^{२०}गणेश्वरः ॥१८४॥

^{२१}शृङ्गोष्णीपो रत्तजिह्वो, व्यादीर्णाभ्यः सुगन्धिकः ।

शूकरे कुमुखः ^{२२}कामरूपी च सलिलप्रियः ॥१८५॥

^{२३}तलेक्षणो वक्रदंष्ट्रः, ^{२४}पङ्कक्रीडनकोऽपि च ।

मृगे त्वजिनयोनिः स्यादथो ^{२५}भुजगभोजिनि ॥१८६॥

अहीरणी द्विमुखश्च, भवेत् ^{२६}पक्षिणि चञ्चुमान् ।

^{२७}कण्ठाग्निः कीकसमुखो, ^{२८}लोमकी रसनारदः ॥१८७॥

^{२९}वारङ्ग-नाडीचरणौ, मयूरे चित्रपिङ्गलः ।

^{३०}वृत्त्यप्रियः स्थिरमदः, ^{३१}खिलखिलो गरव्रतः ॥१८८॥

^{३२}भार्जारकण्ठो मरुको, मेघनादानुलासकः ।

^{३३}मयुको बहुलग्रीवो, ^{३४}नगावासश्च चन्द्रकी ॥१८९॥

कोकिळे तु मंदोललापी, ^{३५}काकजातो रतोद्ग्रहः ।

^{३६}मधुवोषो मधुकण्ठः, ^{३७}सुधाकण्ठः कुहूमुखः ॥१९०॥

चञ्चुमान् ॥ १८७ ॥ वारङ्गि-नाडीचरणौ । खिलिखिलो गर० ॥१८८॥

मयूको बहुल० ॥ १८९ ॥

[अभि० मूलप्रलोकाङ्काः-१२४३-१३२१]

वौषयित्तुः पौषयित्तुः, कामतालः कुनोलिकः ।
 कुक्कुटे तु दीर्घनादः चर्मचूडो नखायुधः ॥१९१॥
 मयूरचटकः शौण्डो, रणोच्छ्र कलाधिकः ।
 आरणी विष्करो वौधिर्नन्दीकः पुष्टिवर्धनः ॥१९२॥
 चित्रवाजो महायोगी, स्वस्तिको मणिकण्ठकः ।
 उपाकीलो विशोकश्च आजस्तु ग्रामकुक्कुटः ॥१९३॥
 हंसेषु तु मरालाः स्थुः, सारसे दीर्घजालुकः ।
 गौनदो मैथुनी कामी, रयेनाखो रक्तमस्तकः ॥१९४॥
 गृध्रे तु पुरुषव्याघ्रः, कामायुः कूणितेक्षणः ।
 सुदर्शनः शकुन्याजो शुके तु प्रियदर्शनः ॥१९५॥
 श्रीमान् मैधातिथिर्वाग्मी, मत्स्ये तु जलपिप्पकः ।
 मूको जलाशयः शैवः, सहस्रदंष्ट्रस्त्वेतनः ॥१९६॥
 जलवालो वदालोऽथ, पाठीने मृदुपाठकः ।

इति शेषनाममालायां तिर्यक्काण्डः चतुर्थः ।

अथ पञ्चमः काण्डः शेषः प्रारम्भ्यते ।

अथ रत्नप्रभा धर्मा, वंशा तु शर्कराप्रभा ॥१९७॥

जलपिप्पिकः ॥ १९६ ॥ जलवालो वदालोऽथ ॥ १९७ ॥

स्याद् वालुकाप्रभा शैला, भवेत् पङ्कप्रभाऽञ्जना ।
धूमप्रभा पुनारिष्टा, माधव्या तु तमःप्रभा ॥१९८॥
महातमःप्रभा माधव्येवं नरकभूमयः ।

इति शेषनाममालायां नारककाण्डः पञ्चमः ।

अथ षष्ठः काण्डः शेषः प्रारभ्यते ।

आनुकूल्यार्थकं प्राञ्चमसाकल्ये तु चिचन ॥ १९९॥
तु हि च स्म ह वै पादपूरणे पूजने स्वती ।
वद् वा यथा तथैवैव, साम्येऽहो ह्री च विरामये ॥२००॥
[अभि० मूलश्लोकोः १३२१-१५३२]

स्युरेवं तु पुनर्वैवेत्यवधारणवाचकाः ।
ॐ पृच्छायामतीते प्राक्, निश्चयेऽर्द्धाऽञ्जसा द्वयम् ॥२०१॥
अतो हेतौ महः प्रत्यारम्भेऽथ स्वयमात्मनि ।
प्रशंसने तु सुष्ठु स्यात्, परेश्वः श्वः परेऽहनि ॥२०२॥
अद्याऽत्रार्द्धयथ पूर्वेऽह्नीत्यादौ पूर्वधुरादयः ।
समानेऽहनि सद्यः स्यात्, परे त्वह्नि परेद्यवि ॥२०३॥
उभयद्युस्तूभयेद्युः, समे युगपदैकदा ।
स्यात् तदानीं तदा तर्हि, यदा यद्यन्यदैकदा ॥२०४॥

प्रत्यारम्भे तु ॥ २०२ ॥

परत् परार्थैपमोऽवदे, पूर्वे पूर्वतरेऽत्र च ।

प्रकारेऽन्यथेतस्या, कथमित्थं यथा तथा ॥२०५॥

द्विधा द्वैधा त्रिधा त्रैधा, चतुर्धा द्वैधमादि च ।

द्विस्त्रिचतुःपञ्चकृत्य, इत्याद्यवर्तने कृते ॥२०६॥

दिग्देगकाले पूर्वार्दो, प्रागुदरूप्रत्यगादयः ।

अव्ययानामनन्तत्वाद्, दिग्मात्रमिदं द्गितम् ॥२०७॥

[यदाहुः—]

इयन्त इति संख्यानं, निपातानां न विद्यते ।

प्रयोजनवशादेते, निपात्यन्ते पदे पदे ॥२०८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितायामभिधानचिन्तामणौ
नाममालायां शेषनामसंग्रहः समाप्तः ॥

अथ लघुखरतरंगच्छालङ्कारधोमज्जिनप्रभसूरिशिष्यमुख्यश्रीजिनदेव-
सूरिविरचितः

हैमनाममालाशिलोच्छः ॥

अथ प्रथमः काण्डः ।

अहं वीजं नमस्कृत्य, गुरुणांमुपदेशतः ।

श्रीहैमनाममालायाः, शिलोच्छः क्रियते मया ॥१॥

सर्वीय इत्यपि जिने, संभवः शंभवेऽपि च ।

श्रीसुव्रते मुनिरपि, नेमौ नेमीत्यपीष्यते ॥२॥

पण्डे गणेशे मण्डितपुत्रोऽपि कथ्यते बुधैः ।

मरुदेव्यपि विज्ञेया, युगादिजिनमातरि ॥३॥

चक्रेश्वर्यामप्रतिचक्राऽप्यजिताऽपि कविभिरजितवला ।

श्यामा त्वच्युतदेव्यपि सुतारकोक्ता सुताराऽपि ॥४॥

भद्रकृद् भद्रकरोऽपि, श्रमणः श्रवणोऽपि च ।

भद्रे भन्द्रमपि माहुः, प्रशस्तमपि कोविदाः ॥५॥

प्रव्रज्याऽपि परिव्रज्या, शिष्योऽन्तेपदपि स्मृतः ।

इति प्रथमकाण्डस्य, शिलोच्छोऽयं समर्थितः ॥६॥

अथ द्वितीयः काण्डः ।

व्योमयानमपि प्रोक्तं, विमानं बुधपुङ्गवैः ।

स्यात् समुद्रनवनीतं, पेयुपमपि चामृतम् ॥७॥

शम्भवे सम्भवोऽपि च ॥ २ ॥ कथितो बुधैः ॥ ३ ॥ भद्रकृद् तोर्थकृद्
भद्र-शि० टी० ॥ ५ ॥ शिष्योऽन्तिपदपि स्मृतः ॥ ६ ॥

कथ्यन्ते व्यन्तरा वानमन्तरा अपि सूरिभिः ।

द्योतस्तथा पृष्णिपृष्णी, प्रोक्ता रश्म्यभिधायकाः ॥८॥

समुद्रनवनीतं च, विदुश्चन्द्रमसं बुधाः ।

चन्द्रिका चन्द्रिमाऽपि स्यादित्यला इत्यका अपि ॥९॥

अनुराधाऽप्यनूराधा, गुरुः सप्तर्षिजोऽपि च ।

सौरिः सौरोऽपि राहुस्तु, ग्रहकलोल इत्यपि ॥१०॥

[अभिधानमूल*लोकाङ्कः-२५-१२१]

अभ्रपिशाचोऽपि तथा, नाडिका नालिकाऽपि च ।

रात्रौ यामवती-तुङ्गयौ, निःसंपातो निशीथवत् ॥११॥

तमः स्यादन्धातमसं, वर्षाः स्युर्वरिषा अपि ।

खेऽन्तरीक्षं सांसृष्टिकमपि तत्कालजे फले ॥१२॥

मेवमाला कालिकाऽपि, वार्दलं चापि दुर्दिनं ।

सूत्रामाऽपीन्द्रे शतारः, भ्रतधारोऽपि चाशनी ॥१३॥

आश्विनेयौ स्वर्गवैद्यौ, हर्यक्षोऽपि धनाधिपः ।

अजगवमजगावमपि शङ्करधन्वनि ॥१४॥

गौर्या दाक्षायणीश्चर्यौ, नारायणे जलेश्वरः ।

कौमोदकी कौपोदकी, आ ईः शन्दौ स्त्रियां मतौ ॥१५॥

केन्तुः कन्दर्पे सिद्धार्थः, सुगते परिकीर्तितः ।
 अङ्गे व्याख्याविवाहभ्यां, प्रज्ञप्तिरपि पञ्चमे ॥१६॥
 दृष्टिपातो द्वादशाङ्गे, कल्याणेऽवन्ध्यमप्यथ ।
 निन्दा गैर्हा जुगुप्साऽथाऽऽक्षारणा रतिगालिषु ॥१७॥
 समाख्यापि समाज्ञावद्, रशतीवदुशत्यपि ।
 काल्याऽपि कल्यां संधायां, समाधिरपि कथ्यते ॥१८॥
 त्रीडः शूका मन्दाक्षं च, ह्रियामूहाऽपि चोद्धवत् ।
 तन्द्निस्तन्द्नी च निद्रायामहंप्रथमिकाऽपि च ॥१९॥
 अहंपूर्विकायां केलीकिलोऽपि स्याद् विदूषके ।
 सार्पवन्मारिषोऽपीति, शिलोच्छे देवकाण्डगाः ॥२०॥

[अभि० मूलप्रलोकाङ्काः-१२१-३३३]

अथ तृतीयः मर्त्यकाण्डः ।

स्तनन्धये स्तनपश्च, क्षीरपश्चाभिधीयते ।
 तारुण्यं स्याद् यौवनिका, दशमीस्थो जरत्तरः ॥२१॥
 कविताऽपि कविः स्यात् कृतकर्मणि कृतकृत्यकृतिकृतार्थाश्च ।
 कुटिलाशयोऽपि कुचरोऽन्धजडश्चेष्वप्यनेडमूकस्तु ॥२२॥

इन्विका अपि ॥९॥ अनूराधाप्यनूराधा ॥१०॥ यामवती तुङ्गी ॥११॥
 रशतीवद् रिशत्यपि ॥ १८ ॥ शूका मन्दाक्ष्य च । तन्द्निस्तन्द्नीश्च ॥१९॥

वदान्यौ पृथगित्यन्ये, दानशीलप्रियंवदौ ।
 मूर्खे यथोद्गतोऽपीभ्ये, श्रीमानपि बुधैः स्मृतः ॥२३॥
 विवधिक-वैवधिकावपि वैवधिके प्रतिचरोऽपि भृत्ये स्यात् ।
 संमार्जको बहुकरे बहुधान्याऽर्जक इतीष्यते च परैः ॥२४॥
 विहङ्गिकायां च विहङ्गमाऽप्यथोर्ध्वदेहिके ।
 और्ध्वदेहिकमप्याहुरनृजौ शण्ठ इत्यपि ॥२५॥
 मायावि-मायिकौ धूर्ते, कपटे तूषधा मता ।
 चौरश्चोरोऽपि विज्ञेयः, स्तेयं स्तैन्यमपीष्यते ॥२६॥
 दाने प्रादेशनमपि, क्षमा स्यात् क्षान्तिरित्यपि ।
 क्रोधनः कोपनस्तृष्णाक्, पिपासितोऽपि कथ्यते ॥२७॥
 भक्षकः स्यादागिरोऽपि, मर्जिताऽपि च मर्जिता ।
 पेयूपमपि पीयूषं, कूचिकाऽपि तु कूचिका ॥२८॥
 द्रुप्से द्रुप्स्यमपि प्रोक्तं, विजिपिलं च पिच्छिलं ।
 व्योपे त्रिकटुकं जग्धौ, जमनं जवनं तथा ॥२९॥
 आत्राणोऽपि भवेत् तृप्तः, शौक्लः पिशिताशिनि ।
 मनोराज्यमनोगव्यावपि स्यातां मनोरथे ॥३०॥

मूकः स्यात् ॥२२॥ ऽऽपीभ्यः श्रीमानपि ॥ २३ ॥ बहुधान्यार्जक इति
 प्राहुः ॥ २४ ॥ मर्जिता चापि मर्जिता ॥२८॥

[अभि० मूलप्रलोकाङ्का. ३३८- ४३१]

कामुके कमनोऽपि स्यादाक्षारितोऽपि दूषिते ।
 संशयालुः सांशयिके, जागरिताऽपि जागरी ॥३१॥
 पूजितोऽपचायितोऽपि, तुन्दिभोदरिकावपि ।
 तुन्दिले न्युञ्जोऽपि कुञ्जे, खलतोऽप्यैन्द्रलुप्तिके ॥३२॥
 पामरोऽपि कच्छुरोऽतीसारव्यप्यतिसारकी ।
 कण्डूतिरपि खर्जूतिर्विस्फोटः पिटके रगृतः ॥३३॥
 कोठो मण्डलकमपि, गुदकीलोऽपि चादर्शसि ।
 मेढः प्रमेहवदायुर्वेदिकोऽपि चिकित्सके ॥३४॥
 आयुष्मानपि दीर्घायुः, कथ्यतेऽथ परीक्षकः ।
 स्यादाक्षपाटलिकोऽपि, पारिषद्योऽपि सम्यवत् ॥३५॥
 स्युनैमित्तिकनैमित्तमौहूर्ता गणके लिपौ ।
 लिखिताऽपि मषी मेला, कुलिके कुलकोऽपि च ॥३६॥
 अष्टापदे बुधैः शारिकलकोऽपि निगद्यते ।
 मनोजवस्ताततुल्ये, प्रभविष्णुरपि क्षमे ॥३७॥
 जाङ्घिके जङ्घाकरोऽपि, चानुगोऽप्यनुगामिनि ।
 पर्येषणोपासनाऽपि, शृश्रूपायामधीयते ॥३८॥

जाङ्घाकरोऽपि ॥ ३८ ॥

अभि. ३०

आतिथ्योऽप्यतिथौ^१ कुल्येऽभिजौ^२ गोत्रं तु सन्ततिः^३ ।

महेला योषिता च स्त्री, तरुणी युवतीत्यपि ॥३९॥

स्ववासिनी चरिण्टी च, चिरण्टी च चरण्ट्यपि ।

वधूट्यां पत्न्यां कराची, गेहिनी सहधर्मिणी ॥४०॥

[अभि० भूल्लोकाङ्काः ४३४-५१३]

सधर्मचारिणी चापि, स्तुपायां तु वधूट्यपि^४ ।

भैमवत्यपि कान्तायां, पाणिग्राहो विवोढरि ॥४१॥

परिणेतोपयन्ता च, यौतके दाय इत्यपि^५ ।

दिधीषूदिधिषूजीवत्पत्नी जीवत्पतिः समे^६ ॥४२॥

कुल्ये अवीरानिर्वीरे, श्रवणाश्रमणे तया^७ ।

रण्डाऽपि विधवा पुष्पवती स्यात् पुष्पिताऽपि च^८ ॥४३॥

पुष्पे कुसुममप्युक्तं, पशुधर्मोऽपि मोहने^९ ।

सहोदरे संगमोऽपि, स्यादग्रजवदग्रिमः ॥४४॥

शण्ठः शण्ठः पण्डुरपि, क्लीवो माता जनित्र्यपि^{१०} ।

चिहुरा अपि केशाः स्युः, कर्णः शब्दग्रहोऽपि च^{११} ॥४५॥

नेत्रं विलोचनमपि, सृक्किणी सृक्कणी अपि^{१२} ।

दाढिका द्राढिकाऽपि स्यात्, कपोनिरपु कफोणिवत् ॥४६॥

स्ववासिनी चरिण्टी च चिरिण्टी च चरण्ट्यपि । वधूट्यां ॥४०॥

दीधीषुदिधिषुः ॥४२॥ सहोदरे संगम्योऽपि ॥४४॥ सृक्कणी सृक्किणी ॥४६॥

कूर्परे कूर्परः सिंहतले, सिंहतलोऽपि च ।
 चल्लकोऽपि चलौ मुष्के, स्यादाण्डः पेल्लकोऽपि च ॥४७॥
 पत् पादङ्घ्रिश्च चरणे, कीकसं हड्डमित्यपि ।
 कपालं शकलमपि, पृष्ठास्थनि कशास्का ॥४८॥
 मज्जायामस्थितेजोऽपि, नाडीषु नाडिनाटिकाः ।
 शिङ्खाणकोऽपि शिङ्खाणः, सृणीका सृणिकाऽपि च ॥४९॥
 शान्तः पान्तश्च विद् गूथेऽशुचि वेशोऽपि वेषवत् ।
 उत्सादनोच्छादने चाऽऽप्लवाऽऽप्लवौ तथा समौ ॥५०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः ५१३-६३८]

वंशक कृमिजग्धं चागरौ स्यादथ वाहिकम् ।
 सङ्कोचं पिशुनं वर्ण्यमसृक्संज्ञं च कुङ्कुमे ॥५१॥
 जापके कालानुसाये, यावनोऽपि च सिलहके ।
 मकुटोऽपि च कोटीरे, चित्रकं च विशेषके ॥५२॥
 वर्तसोऽप्यवतंसे स्यात्, पत्रमङ्ग्यां तु वल्लरी ।
 मञ्जरी च पत्रात् पारितय्या पर्यवतथ्यया ॥५३॥

चल्लकोऽपि चल्ल ॥ ४७ ॥ उत्सादनोच्छादनौ ॥ ५० ॥ चाऽगुरौ
 ॥ ५१ ॥ पत्रमङ्ग्या तु पण्डितै । पत्राद् वल्लरी पत्रमञ्जरी च तथोदिता-शि०
 टी । मञ्जरी च पारितय्या पर्यातय्या तथैव च-पु० ॥ ५३ ॥

कर्णा^१न्दूरपि कर्णा^२न्दुः, परिहार्ये^३ऽपि कङ्कणम् ।
 किङ्कणी^४ किङ्किणी^५ तुल्ये, आच्छादा^६ऽऽच्छादने समे ॥५४॥
 कूर्पा^७सोऽप्यङ्गिका^८ कक्षापटे^९ कक्षापुटो^{१०}ऽपि च ।
 कुथे^{११} वर्णपरिस्तोम इत्यखण्डं जगुः परे ॥५५॥
 तत्रा^{१२}ऽऽस्तरणमिति च, पल्यङ्को^{१३}ऽप्यवसन्धिका^{१४} ।
 यमन्यपि^{१५} प्रतिसीरा^{१६}, स्रस्तरः^{१७} प्रस्तरो^{१८}ऽपि च ॥५६॥
 पतद्ग्राह^{१९}प्रतिग्रहावपि^{२०} स्यातां पतद्ग्रहे ।
 मुकुरो^{२१}ऽप्यात्तादर्शे^{२२}ऽथ, कशिपुः^{२३} कसिपुः^{२४} समौ ॥५७॥
 यावका^{२५}ऽलक्तको^{२६} यावे, तुल्ये^{२७} न्यजनवीजने^{२८} ।
 गिरीयको^{२९} गिरिको^{३०}ऽपि, वालक्रीडनके^{३१} मतौ ॥५८॥
 गेन्दुको^{३२}ऽपि गेन्दुको^{३३} राह, मूर्द्धावसिता^{३४} इत्यपि ।
 भरतः^{३५} सर्वदमनो^{३६}ऽप्यथ दाशरथा^{३७}सुमौ ॥५९॥
 रामचन्द्र^{३८}राममद्रौ, हनूमानपि^{३९} मारुतौ ।
 वालौ^{४०} सुग्रीवाग्रजो^{४१}ऽपि, पार्थे^{४२} वीभत्सुरित्यपि ॥६०॥
 [अभि० मूलप्रलोकाङ्काः ४४०-७१०)
 सातवाहनवत्^{४३} सालवाहनो^{४४}ऽपि प्रकीर्तितः ।
 परिच्छदे^{४५} परिजनः, परिवर्हणमित्यपि ॥६१॥

किङ्कणी कङ्कणी तुल्ये-शि० टी० ॥५४॥ प्रतिग्रह-पतद्ग्राहावपि । कशिपुः
 कशिपुः समौ ॥ ५७ ॥ गेण्डुकोऽपि गेण्डुक (कन्दुरपि-शि० टी) ॥५९॥ परि-
 वर्हणमित्यपि ॥६१॥

मन्त्री बुद्धिसहायोऽपि, वेत्री वेत्रीधरोऽपि च ।
 हेमाध्यक्षे हैरिकोऽपि, टङ्कपतिस्तु नैष्किके ॥६२॥
 शुद्धान्ताध्यक्ष आन्तर्वेशिकाऽऽन्तःपुरिकावपि ।
 सहाय-सासपदीनौ, सख्यावसुहृदप्यरौ ॥६३॥
 नये नीतिरपि स्कन्धावारेऽपि शिविरो मतः ।
 जयन्त्यपि वैजन्त्यां, पटाकाऽपि प्रकीर्त्यते ॥६४॥
 ध्वजः पताकादण्डोऽपि, झम्पानं याप्ययानवत् ।
 सादी सव्येष्टोऽपि स्रुते, कवचितोऽपि वर्मिते ॥६५॥
 कवचे देशनं त्वक्त्रं, तनुत्राणमपि रगृतम् ।
 अधियाङ्गं धियाङ्गं चाधिकाङ्गवदुदाहतम् ॥६६॥
 शिरस्कं खोलमप्याहुः, स्यान्निपङ्गयपि तूणिनि ।
 चापे धनू धनु-शरासनान्यपि विदुर्बुधाः ॥६६॥
 फरक-स्फुरकौ खेटे, क्षुरिका क्षुरिका क्षुरी ।
 ईल्यां तरवालिकाऽपि, परिधः पलियः समौ ॥६८॥
 उर्जस्व्यूर्जस्वान् मगधो, मङ्गो बोधकरोऽर्थिकः ।
 सौखशायनिकः सौखशाय्यकः सौखसौप्तिके ॥६९॥

रणे संस्फोट-संफोटौ, वले द्रविणमूर्कू तथा ।

अवस्कन्दोऽपि धाट्यां स्याद्, नशनं च पलायने ॥७०॥

[अभि० मूलप्रलोकाङ्काः ७१२-८०३]

चारकोऽपि भवेद् शुप्तौ, तापसे तु तपस्व्यपि ।

विभे ब्रह्माऽपि चाऽऽग्नीध्याऽऽग्नीव्राऽप्यथ वृषी वृषी ॥७१॥

शसने शमनं चार्थं, दधिप्राज्यं पृषातके ।

अग्निहोत्र्यग्न्याहितोऽप्यथोपवासे समाविमौ ॥७२॥

उपवस्त्रमौपवरासुपवीते प्रचक्षते ।

ब्रह्मसूत्रं पवित्रं च, वाल्मीकी द्वाविमावपि ॥७३॥

भैत्रावरुण्यादिकवी, पर्युरामोऽपि भार्गवे ।

योगीशो याज्ञवल्क्योऽपि, दाक्षीपुत्रोऽपि पाणिनौ ॥७४॥

स्फोटायनः, स्फोटायनः, कोत्यो वररुचौ तथा ।

कोरेणवः पालकाप्ये, चाणक्यश्चणकात्मजे ॥७५॥

वैशेषिके कणादोऽपि, जैनोऽनैकान्तवाद्यपि ।

चावर्गके लौकायितिकः, कृपि प्रमृतमित्यपि ॥७६॥

चाऽऽग्नीध्राऽऽग्नीध्रयपि ॥७१॥ दधिखाय्य (दीर्घाखाय्यम्) पृषातके ।

अग्निहोत्रिण्यग्न्याहितोऽग्न्युपवासे सम विमौ ॥७२॥ प्रचक्षते ॥७३॥ याज्ञवल्क्योऽयम्

॥७४॥ जैनोऽनैकान्तवाद्यपि । कृपि प्रमृतमित्यपि ॥७६॥

न्यासार्पणे परिदानं, वणिक् प्रापणिकः स्मृतः ।
 लक्षे च नियुतं पोते, स्मृतं ग्रवहणं बुधैः ॥७७॥
 कर्णोऽप्यरित्रे दुर्गस्य, गवेश्वरोऽपि गोमति ।
 कर्षके क्षेत्राजीवोऽपि, कौटोशो लोष्ट्रभेदनः ॥७८॥
 माद्वीकमपि मद्येऽनुतर्पोऽपि चषके स्मृतः ।
 कुविन्दे तन्तुवायोऽपि वेमा वेमोऽपि कीर्त्यते ॥७९॥
 रजको धावकोऽप्युक्तः, पादत्राणं च पादुका ।
 तैलिकस्ति लन्तुदोऽपि रेथकारोऽपि वर्द्धकिः ॥८०॥

[अभि० मूललोकाङ्काः-८०६-९१७]

चित्रकरो लिखकश्च, लेप्यकृल्लेपकोऽपि च ।
 कुतूहले विनोदोऽपि, सौनिकः खट्विकोऽपि च ॥८१॥
 कूटयन्त्रे पाशयन्त्रं, समौ चाण्डालपुङ्गवौ
 इत्थं तृतीयकाण्डस्य, शिलोच्छेदस्य समर्थितः ॥८२॥

॥ इति तृतीयः काण्डः ॥

॥ अथ चतुर्थकाण्डः ॥

रत्नवती भुवि दिवःपृथिव्यावपि रोदसी ।
 भोणिवन्धं भोणिमन्तं, सैन्धवे वसुके वसु ॥८३॥
 टङ्कनष्टङ्कणं उपावर्त्तनं चापि नीवृत्ति ।
 जङ्गलः स्याज्जङ्गलोऽपि, मालवन्मालकोक्तः ॥८४॥

पत्तने पट्टनमपि, कुण्डिने कुण्डिनापुरम् ।
 स्यात् कुण्डिनपुरमपि विषणौ पण्यवीथिका ॥८५॥
 सुख्खायां सन्धिरपि, गृहे धाममपि रगृतम् ।
 उपकार्योपकर्याऽपि, प्रासादे च प्रसादनः ॥८६॥
 शान्तीगृहं शान्तिगृहे, प्राङ्गणं त्वङ्गणं मतम् ।
 कपाटवत् कवाटोऽपि, पक्षद्वारे खटविकका ॥८७॥
 कुक्षलवत् कुशलोऽपि, सम्पुटे पुट इत्यपि ।
 पेढायां स्यात् पेढकोऽपि, पेडाऽपि कृतिनां मते ॥८८॥
 पवन्यपि समूहन्यामयोनिर्मुसलं विदुः ।
 कण्डोलके पिढकोऽपि, चूल्यामन्तीति कथ्यते ॥८९॥
 खजः खजकोऽपि मथि, विष्कम्भः कुटकोऽस्य तु ।
 अगोऽपि पर्वते कौञ्जः, क्रौञ्चवन्मन्यते बुधैः ॥९०॥
 [अभि० मूलप्रलोकाङ्काः ९२१-१०२९]
 कखट्यपि खटिन्यां स्यात्, तान्नमौदुम्बरं विदुः ।
 शातकौम्भमपि स्वर्णे, पारदश्चपलोऽपि च ॥९१॥
 रसजातं रसाग्रं च तुल्ये दावीरसोद्भवे ।
 भाक्षिके वैष्णवोऽपि स्याद् गोपित्तं हरितालवत् ॥९२॥

कुक्षलवत् कुशलोऽपि । सम्पुटे तु पुटो मतः ॥८८॥ खजः खजाकोऽपि ॥९०॥
 रसाभ्यं च, तुल्ये दावीरसोद्भवे ॥९२॥

मनःशिलायां नैपाली, शिला च सुधियां मता ।
 शृङ्गारमपि सिन्दूरे, कुरुविन्दे तु हिङ्गुलः ॥९३॥
 वोलो गोयो रसोऽप्युक्तो, रत्नं माणिक्यमित्यपि ।
 पद्मरागे शौणरत्नं, वैराटो राजपट्टवत् ॥९४॥
 नीलमणौ महानीलं, कमन्धमपि वारिणि ।
 धूमिका-धूममहिषी-धूमर्यो मिहिकासमाः ॥९५॥
 अकूवारोऽपि जलधौ, मेकरालय इत्यपि ।
 निम्नगायां हादिनी न्याज्जङ्घकन्याऽपि जाह्नवी ॥९६॥
 कालिन्दपुत्री कालिन्दी, रेवा मेकलकन्यका ।
 चान्द्रभागा चन्द्रभागा, गौतमी गौमतीत्यपि ॥९७॥
 चक्राण्यपि पुटभेदाः, पङ्के चिक्खल्ल इत्यपि ।
 उद्धातनोद्धाटने च धटीयन् प्रकीर्तिते ॥९८॥
 सरस्तडाकस्तटाकोऽप्यथ तल्लश्च पल्लवे ।
 आशयाश-शुभ-वर्हि-वर्हिसुत्य-दमूनसः ॥९९॥
 अग्नौ क्षणप्रभा विद्युद्, गन्धवाह-सदागती ।
 वार्यो चरणपेऽपि द्रुस्त्वक् त्वचा स्तवके पुनः ॥१००॥

सुधिया मता ॥९३॥ कमन्धमपि वारिणि ॥९५॥ चन्द्रभागा चन्द्रभागी
 (चान्द्रभागा चान्द्रभागी), गोमती गौतमीत्यपि ॥९७॥ उद्धातनमुद्धाटनं
 धटीयन्त्रं प्रकीर्तितम् ॥९८॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः-१०३७-११२६]

गुलुञ्छु लुन्धौ^१ भोकन्द-रसालावापि चूतवत् ।

किङ्किराते कुण्टक-कुण्डकावपि स्मृतौ ॥१०१॥

कर्कन्धूरपि कर्कन्धौ^२, ह्रस्वादिश्चाऽट्स्वरूपकः ।

वाशा च स्तुहिः स्तुहाऽपि, प्रियालोऽपि पियालवत् ॥१०२॥

नौर्यङ्गोऽपि च नारङ्गोऽक्षे विमेदक इत्यपि ।

भवेत् तमालस्तापिच्छो, निर्गुण्ठी सिन्दुवारवत् ॥१०३॥

जया जवा मातुलङ्गो, मातुलिङ्गोऽपि कीर्तितः ।

धतूर इव धुतूरो, वंगस्त्वक्सार इत्यपि ॥१०४॥

हीवेरं केश सलिलपर्यायैः रग्यते बुधैः ।

पङ्कजिन्यां कमलिनी, कुमुदिनी कुमुदती ॥१०५॥

विसप्रसूनं कमले, कुमुत् कुमुद्वन्मतम् ।

शेपालं च जलनीली, सातीनोऽपि सतीनवत् ॥१०६॥

कुलमासवत् कुलमापोऽपि, गवेधुका गवीधुका ।

कणिशं कनिशं रिद्धे, धान्ये त्वावासितं मतम् ॥१०७॥

वज्रे स्तुहिः स्तुहाऽपि स्यात् ॥१००॥ नारङ्गेऽ । निर्गुण्ठी सिन्दुवारवत्
॥१०३॥ मातुलिङ्गो मातुलङ्गोऽपि ॥१०४॥ पङ्कजिन्यां कमलिनी, सरोजिनी-कुमुदती
॥१०५॥

हालाहलं हालहलं, मुस्तायां मुस्तकोऽपि च ।
 कृमिः क्रिमिरपि गण्डूपदः किञ्चुलकोऽपि च ॥१०८॥
 शम्बुका अपि शम्बूका, वृश्चिको द्रुत इत्यपि ।
 भसलो मधुकरोऽलिः, पिको विकः करिः करी ॥१०९॥
 व्यालो व्याडोऽप्यौपवाहोऽप्युपवाहोऽपराऽवरा ।
 शृङ्खले निगलोऽन्दूथ, कक्षा कक्ष्याऽपि बाह्निके ॥११०॥

[अभि० मूलप्रलोकाङ्काः ११२६-१२३५]

वाहीकोऽपि वलग्वागे, खलिनश्च खलीनवत् ।
 मयोऽप्युष्ट्रे गोपतौ तु, शण्ड इत्वर इत्यपि ॥१११॥
 स्थौरी स्थूर्यपि केकुदे केकुत् कुकुदमित्यपि ।
 नैचिकं नैचिकी च स्याद् मलिनी बालगर्भिणी ॥११२॥
 पवित्रं गोमये छागे, तुभोऽथ भेषकः शुनिः ।
 सरमा देवशुन्यां च, यमरथोऽपि सैरिभे ॥११३॥

हालाहलं तथा हाल ॥१०८॥ शम्बूका अपि शाम्बूका । भसलो मधुकरोऽली
 च ॥ १०९ ॥ -ऽप्युपवाहोऽप्यौपवाहोऽपराऽवरा ॥ ११० ॥ -वाहीको वलग-
 वागे-च । -मयुष्ट्रे ॥ १११ ॥ -छागे शुभोऽथ ॥११३॥,

पारिन्द्र इव पारीन्द्रः, शरमैऽष्टापदोऽपि च ।

सृगालवच्छृगालोऽपि, प्लवगः प्रवज्जोऽपि च ॥११४॥

चानायुरपि वातायुरेन्दरोऽपि च मूपके ।

ह्रीकुर्वनविडालोऽपि, गौकर्णोऽपि भुजङ्गमे ॥११५॥

जलव्यालेऽलीगदोऽपि, शेघे स्यादेककुण्डलः ।

आशीराशी च दंष्ट्रायां, निर्मोके निर्लयन्यपि ॥११६॥

पतत्रि पतत्रिरपि, पिच्छं पिच्छमपि रघुतम् ।

परपुष्टोऽन्यभृतौ च, पिके वह्निणि वह्निः ॥११७॥

चायसे बलिपुष्टोऽपि, द्रोणोऽपि द्रोणकाकवत् ।

सारस्यां लक्ष्मणीं क्रौञ्च्यां कुञ्जां चाषे दिविः किंकी ॥११८॥

किंकीदीविरपि प्रोक्तष्टिष्टिमे टीट्टिमोऽपि च ।

कलविङ्के कुलिङ्गोऽपि, दात्युहे कालकण्ठकः ॥११९॥

दात्योहोऽपि बलाका च, बकेरविसकण्टिका ।

मेधान्यपि शुके तैलपायिकायां निशाटनी १२०॥

प्रवजोऽपि च ॥११४॥ विहगे पतत्रिरपि ॥११७॥ चाषे दिविः किंकिः

॥११८॥ कञ्चिङ्के कुलिहोऽपि ॥११९॥ बलाका बकेरका विसकण्टिका ॥ १२०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः १२३५-१३३७]

कपोते पारावतोऽपि, मत्स्ये मत्सोऽथ तन्तुणे ।
 रघुतो वरुणपाशोऽपि, नग्रे शङ्कुमुखोऽपि च ॥१२१॥
 उहारः कूर्म इत्येव तिर्यक्काण्डः शिलोच्छेदः ।

॥ इति चतुर्थः काण्डः ॥

॥ अथ पञ्चमः काण्डः ॥

नारकास्तु नैरयिका; पाताले तु तलं रसां ॥१२२॥
 इति पञ्चमकाण्डस्य, शिलोच्छेदोऽयं समर्थितः ।

॥ इति पञ्चमः काण्डः ॥

॥ अथ षष्ठः काण्डः ॥

जीवोऽपि चेतने' जन्तौ, प्राणी' जंगोऽपि जन्मनि ॥१२३॥

जीवावृर्जीविते' द्यायुः, पुंस्युदन्तोऽपि चायुषि' ।

सङ्कल्पे स्याद् विकल्पोऽपि, मनोऽनिद्रियमप्यथ ॥१२४॥

शर्म सौख्यं पीडा वावः, चर्चा चर्चोऽपि कथ्यते ।

विप्रतीसारोऽनुशये' द्याऽर्था अपीन्द्रियार्थवत् ॥१२५॥

सुशीमस्तु' सुपीमोऽपि, कक्खटे खक्खटोऽपि च ।

जरठे जरठोऽम्लेऽम्बलो, रावो रव इव रगृतः ॥१२६॥

निपादो निपदो' गजो, गजो भद्रोऽपि मन्द्रवत् ।

आकरो' निकरे' युग्मे, जकुटोऽथ कनीयसि ॥१२७॥

केनिष्ठं' विग्रहः शब्दप्रपञ्चे' निखिले पुनः ।

स्यान्निःशेषमनूने' च, खण्डलं चापि खण्डवत् ॥१२८॥

मलोमसे' कल्मषं च, निकृष्टे याव्य-रैपसी ।

लडहं रमणीयं च, रम्ये' नित्ये सदातनम् ॥१२९॥

शाश्वतिकं च, नेदीय, इत्यन्तिकतमे रगृतम् ।

एकाकिन्यवगणोऽपि, आगप्यादौ प्रकीर्तितम् ॥१३०॥

जरठो जरठोऽ ॥१२६॥

[अभि० मूललश्लोकाङ्काः १३३९-१४१९]

मध्यमे मध्यंदिनं च, 'निरर्गलमनर्गले ।

बहु^१रूप-पृथ^२ग्रूप-ना^३नाविधाः पृथ^४ग्विधे । ॥१३१॥

झम्पा झम्पोऽप्यथ छिन्ने, छादिताऽपिहितेऽपि च ।

प्रकाशिते प्रादुष्कृतमवज्ञायामसूक्षणम् ॥१३२॥

बुधैरवमाननाऽवगणने अपि कीर्तिते ।

अन्दोलनमपि भेद्वाऽथोदस्तमप्युदञ्चितम् ॥१३३॥

मिदा भिच्चोदितमपीरितेऽथाङ्गीकृते पुनः ।

कक्षीकृतं स्वीकृतं च, छिन्ने छातमपि रगृतम् ॥१३४॥

प्राप्ते विन्तुं विरगृते च, भवेत् प्ररगृतमित्यपि ।

अटाटाऽटया पर्यटनमानुपूर्व्यमनुक्रमे ॥१३५॥

परिरम्भोऽपि संश्लेषे, स्यादुद्धातोऽप्युपक्रमे ।

जातो जातमपि स्पर्धा, सङ्घर्षोऽप्यथ विक्रिया ॥१३६॥

विकारो विकृतिश्चापि, विलम्भस्तु समर्पणम् ।

दिष्ट्या समुपजोषं सर्वदा सदा सनत् मनात् ॥१३७॥

निर्भरे च रव-ऽती हेतौ, येन तेन च कीर्तितौ ।

अहो सम्बोधनेऽपीति, षष्ठः काण्डः शिलोच्छितः ॥१३८॥

॥इति षष्ठ काण्डः॥

विस्तृत च, भवेत् ॥१३५॥ परीरम्भोऽपि ॥१३६॥ इति सटीकशिलोच्छ-

पाठान्तराणि ॥

(अभि० मूल*लोकाङ्काः १४६०-१५३७)

वैक्रमेऽब्दे त्रिविंशेन्द्रमिते [१४३३] राधाधपक्षतौ ।
 ग्रन्थोऽयं ददमे श्रीमज्जिनदेवमुनीश्वरैः ॥१३९॥

इति वृद्धेतरखरतरगच्छालङ्कार श्रीमज्जिनप्रभसूरिशिष्य-
 मुख्यश्रीजिनदेवसूरिसंदब्धः हैमनाममालाया
 शिलोच्छः समाप्तः ॥

॥ ॐ ह्रीं अर्हं नमः ॥

सूरिसम्राट्-विजयनेमिसूरिमगवद्भ्यो नमः ।

शान्तमूर्तिश्रीविजयविज्ञानसूरीश्वरसद्गुरुभ्यो नमः ।

अथ सशेषशिलोऽष्टाभिधानचिन्तामणिकोशस्थ-

शब्दानामनुक्रमणिका

२

शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
अ		अहस	१३८१	(अकोपना)	१२७१
अ	१५३९	अहि	६१६	अकम	१५११
अश	१४३४	(„)	११२१	अक्ष	४८६
अशकूट	१२६४	अहिनामन्	११२१	„	७३८
अंशु	९५	अंहिप	१११४	„	८८४
“	९९	अंहिस्कन्ध	६१७	„	१४३
अशुक	६६६	अकम्पित	३२	„	११४५
अशुपति	१३-प	अकर्कश	१३८७	„	१३८३
अशुमत्	१३-प	अकर्ण	४५४	अक्षज	२१९-शे
(„)	९८	अकल्कन	४९०	अक्षत	४०१
‘अशुमत्फला’	११३६	अकस्मात्	१५३२	अक्षतस्वन	२००-शे
अशुमालिन्	१३-प	अकिञ्चन	३५८	अक्षदर्शक	७२०
(„)	९८	अकिञ्चनता	८१	अक्षदेविन्	४८५
अशुहस्त	९६	अकुप्य	१०४५	अक्षधूर्त	४८५
अस	५८८	अकूपार	१०७३	(अक्षपण)	४८६
असल	४४८	अकूवार	१०७४-शि	अक्षमाला	८४९
अहति	३८७	(अकृश)	१७-प	अक्षर	७५

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द-	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
॥	७८२-शे.	अगरित	१२२	अभिरज	१००९
अक्षरचञ्चु	४८३	अगस्तिपुत्रा	१५-प	अभिरैचक	४६२-शे.
अक्षरचण	४८३	अगन्त्य	१२२	अभिवलभ	६४७
अक्षरजीवक	४८३	अगाध	१०७०	अभिवाह	११०३
अक्षरन्यास	४८४	॥	१३६४	अभिसम्भव	६२०
अक्षवती	४८६	अगावजल	१०९१	अभिसिंहनन्दन	६९६
अक्षवाट	८०१	अगार	९९२	अभिहोत्र	८३६
अक्षान्ति	३९१	अगुरु	६३८	अभिहोत्रिन्	८३५
अक्षि	५७५	॥	६४०	अग्नीन्धन	८१४
अक्षिकूटक	१२२५	अगूढगन्ध	४२२-शे	अग्न्याधान	८३६
अक्षिगत	४४८	अगौकम्	१३१७	अग्न्याहित	८३५-शि
अक्षिविकृणित	५७८	अभायी	११००	अग्र	११२१
अक्षीव	९४१	अग्नि	१६९	॥	११८३
॥	११३४	॥	१०९९	॥	१४३८
अक्षौहिणी	७४९	अग्निक	१२०९	॥	१४५९
अक्षुब्ध	१४३३	अग्निकण	११०३	अग्रज	९-प.
अक्षात	१०९४	अग्निकारिका	८१४	॥	५५१
अखिल	१४३३	अग्निकार्य	८१४	॥	८१२
अखेदित्व	७१	अग्निचित्	८३५	अग्रजङ्घा	६१५
अग	१११४	(अग्निजन्मम्)	२०९	अग्रजन्मम्	८१२
॥	१०२७-शि.	'अग्निज्वाली'	११५०	अग्रजाति	८१२
अगद	४७३	(अग्निद)	३७२	अग्रणी	१४३९
अगदङ्कार	४७२	अग्निदेवा	१०९	अग्रतःसर	४९८
अगम	१११४	अग्निभू	२०९	अग्रतस्	१५२९
अगरु	६३९	अग्निभृति	३१	अग्रवीज	१२००
॥	६४०	अग्निरक्षण	८३५	(अग्रमांस)	६२३

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क
अग्रयान	८००	,,	१०७०-शे.	अङ्गारशकटी	१०२०
अग्रसर	४९८	अङ्कुरा	१२३०	अङ्गिका	६७४
अग्रायणीय	२४७	अङ्कुरा	४५	(अङ्गिरस्)	१२४
अग्रिम	१४३९	अङ्कुर	१११८	अङ्गीकार	२७८
,,	५५१-शि	अङ्गोलसार	११९८	अङ्गीकृत	१४८८
'अग्रिय'	१४३९	(अङ्कथ)	२९३	अङ्गुरि	५९२
'अग्रीय'	१४३९	अङ्ग	५६३	अङ्गुरी	५९२
(अग्रेषू)	४९९	,,	५६६	अङ्गुल	५९२
अग्रेदिधीषू	५२५	,	९५७	,,	८५४
अग्रेसर	४९८	,,	१५३७	(अङ्गुलि)	५९२
,,	१४३८	अङ्गज	२२७	अङ्गुलिमुद्रा	६६४
अग्न्य	१४३९	,,	५४२	अङ्गुली	५९२
अघ	१३८१	(अङ्गजा)	५४२	अङ्गुलीयक	६६३
अधमर्षण	८४४	अङ्गण	१००४-शि	अङ्गुष्ठ	५९२
अध्वन्या	१२६५	अङ्गद	६६२	'अध्वरा'	१३८१
अङ्क	६-प.	अङ्गन	१००४	अङ्घ्रि	६१६-शि
,	१०६	अङ्गना	५०५	(अङ्घ्रिप)	१११४
,,	२८४	अङ्गमर्द	४९२	अचण्डी	१२७१
,,	६०२	अङ्गरक्षणी	७६९	अचल	६९८
(,,)	२५७	अङ्गराग	६३५	,,	१०२७
अङ्कति	११०७-शे	अङ्गराज	७११	अचलप्रातृ	३२
(अङ्कपालि)	१५०७	अङ्गविक्षेप	२८२	अचला	९३६
अङ्कपाली	१५०७	अङ्गहार	२८२	अचिरप्रभा	११०४
अङ्किन्	२९३	अङ्गारक	११६	अचिरा	४०
अङ्कुट	१००५	अङ्गारधानी	१०२०	अचेष्टता	३०७
अङ्कुर	१११८	अङ्गारपात्री	१०२०	अच्छ	१०७१

शब्द	श्लोकाङ्क	गण्डः	श्लोकाङ्क-	गण्ड	श्लोकाङ्क
अच्छभल्ल	१२८९	अजित	२६	अजलि	५९८
अच्छुता	२४०	,,	४२	अजलिकारिका	१०१४
अच्युत	२१४	,,	२१९-जे.	अजस	३७७
अच्युतज	९३	अजितवला	४४	अजसा	१५३०
अच्युतदेवी	४४-शि	अजिता	४४-शि.	,,	१५४२-जे.
अच्युताग्रज	१७१	अजिन	६३०	(अटनि)	७७५
,,	२२५	'अजिनपत्रा'	१३३६	अटनी	७७५
अज	२११	अजिनपत्रिका	१३३६	अटवी	१११०
,,	२१४	अजिनयोनि	१२९३-जे	(अटलप)	११४०
,,	१२७५	अजिर	१००४	अटलपक	११४०-शि.
अजकाव	२०१	अजिह्व	१४५६	'अटा	१५०१
अजगर	१३०५	अजिह्वा	७७८	अटाटा	१५०१-शि.
अजगव	२०१-शि	अजिह्व	१३५४	अटाव्या	१५०१
अजगाव	२०१-शि.	अज्जुका	३३४	अट्ट	९८१
अजजीविक	८८९	अज	३५२	,,	१००२
अजदेवता	११४	अजान	७३	अट्टहास	२९७
अजनामक	१०५४	,,	१३७४	अट्टहासिन्	१९७
अजन्य	१२६	अखल	६६७	अट्टालक	९८१
अजप	८५७	अद्यति	११००-जे	अट्टा	१५०१-शि.
अजमीढ	७०७	अश्रित	४४७	अट्टन	७८३
अजर्य	७३१	अजन	१७०	अणक	१४४२
अजस्र	१४७१	,,	६८६	अणव्य	९६६
'अजहा'	११५१	,,	१०५३	अणी	७५६
अजा	१२७५	अजना	१३६१-जे	,,	१०१३
अजाजी	४२२	अजनाधिका	१२९८	अणिसन्	२०२
अजातशत्रु	७०७	अजनिका	१२९८	'अणी'	१०१३
				अणीयस्	१४२८

शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
अणु	१४२६	अतिमुक्तक	११४७	अत्रिद्वज	१०५
अण्ड	६११	"	११४२	(अत्रिनयनसमुत्प-	
,	१३१९	अतिरिक्त	१४४९	ज्योतिस्)	१५-प.
अण्डक	६११	अतिवाहिक	१३५८	(अत्रिनेत्रप्रसूत)	१०५
अण्डकोश	६१२	अतिवृष्टि	६०	अथर्वन्	२४९
अण्डज	१३१७	अतिवेल	१५०६	(अथर्ववेद)	२४९
"	१३४३	अतिशय	१५०६	अदन	४२४
"	१३५५	'अतिशोभन'	१४३९	अटभ्र	१४२६
अण्डवर्धन	४७०	अतिसन्धान	३७९	अदान	७३८
अतट	१०३२	अतिसर्जन	१५१९	(अदितिज)	८८
अतल	२००-शे.	अतिसारकिन्	४६०	अदष्ट	३०२
अतलस्पृश	१०७०	अतिस्थिर	१४५३	अद्धा	१५४२-शे.
अतस्	१५४२-शे.	अतिस्निग्धमधुरत्व	६८	अद्भुत	२९५
अतसी	११७९	अतिहास	२९८	"	३०३
अति	१५४२-शे.	अतीव	१५३५	अद्भुततय	७०
"	१५३५-शि	अतीसारकिन्	४६०-शि.	अचर	३९४
अतिकुत्सित	३५०	अतिका	३३५	अद्य	१५४२-शे.
अतिक्रम	१५०४	अत्यन्तकोपन	३९२	अद्रि	१७४
अतिजव	४९४	अत्यन्तगामिन्	४९५	"	१०२७
अतिथि	४९९	अत्यन्तीन	४९५	"	१११४
अतिथिपूजन	८२२	अत्यय	३२३	अद्रिजा	२०४
अतिदूर	१४५२	अत्यर्थ	१५०५	अद्रिराज	१०२७
अतिपथिन्	९८४	अत्यल	१४२८	(अद्रिद्विष)	१७१
अतिपात	१५०४	अत्याकार	४४२	अद्रय	२३४
अतिभी	१८१	अत्युग्र	४४२शे.	अधम	१४४१
अतिमर्याद	१५०६	अत्रभवान्	३३६	अधमर्ण	८८२
अतिमात्र	१५०६	(अत्रि)	१२४	अधर	३४७

शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क
”	५८१	”	६९१-शे	अनगार	७६
‘अधरेद्युस्’	१५४२	अधुना	१५३०	अनङ्ग	२२७
अधस्	१५२६	अधृष्ट	४३३	अनङ्गासुहृद्	२००
अधस्तात्	१५२६	अर्वाऽशुक	६७२	अनच्छ	१०७१
अध क्षिप्त	१४८०	अधोऽश्रज	२१४	अनङ्गह	१२५७
अधि	५३५	अधोमुवन	१३६३	अनङ्गही	१२६५
अधिक	१४४९	अधोमर्मन्	६१२	अनङ्गवाही	१२६५
अधिकरण	२५५	अधोमुख	४५७	अनतिविलम्बिता	७०
अधिकर्मिक	७२५	,	२१९-शे	अनन्त	२९
अधिकाङ्ग	७६७	‘ , ’	१४५६	”	१६३
अधिकार	७४४	अध्यक्ष	७२२	”	२२४
अधिकृत	७२०	अध्ययन	८२१	”	१३०७
अधिक्रम	१५११	अव्यवसाय	३००	अनन्तक	८७५
अधिक्षिप्त	४४०	(अध्याय)	२४९	अनन्तजित्	२९
अधित्यक्ता	१०३५	अध्याहार	३२३	अनन्ततीर्थकृत्	२७
अधिप	३५८	अध्यूढा	५२७	अनन्तवीर्थ	५६
अविभू	३५८	अध्येषणा	३८८	अनन्तर	१४५१
अधियाङ्ग	७६७-शि.	अध्वग	४९३	अनन्ता	९३६
अविरोहणी	१०१३	अध्वन्	९८३	”	११९२
‘अविरोहिणी’	१०१३	अध्वनीन	४९३	”	२०५-शे.
अधिवासन	६३७	अध्वन्य	४९३	अनन्यज	२२७
अधिविन्ता	५२७	अध्वर	८२०	अनन्यवृत्ति	१४५८
अधिश्रयणी	१०१८	अध्वरय	७५२	अनर्गल	१४६६
अधिष्ठान	९७२	अध्वर्थु	८१९	अनल	१०९९
अधीन	३५६-शे.	अनक्षर	२६६	अनवधानता	१३८२
अधीश्वर	२४	अनक्षि	५७६	अनुवरत	१४७१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्कः
अनवरार्य	१४३९	अनीक	७४६	"	३४७
अनवस्कर	१४३६	"	७९७	"	१४३८
अनवस्थिति	३१५	अनीकस्थ	७२२	अनुत्तरोपपातिकदशा	
अनश्वर	१४५३	अनीकिनी	७४५		२४४
अनस	७५३	"	७४९	अनुनय	१५०३
अनादर	१४७९	अनुक	४३४	अनुपद	१४५७
अनादत	१४७९	अनुकम्पा	३६९	अनुपदिन	४९१
अनामय	४७४	अनुकर्ष	७५७	अनुपदीना	" ९१५
अनामिका	५९	अनुकामीन	४९५	अनुलव	४९६
अनारत	१४७१	अनुकार	१४६३	अनुभव	१५२०
अनार्यज	६४०	अनुकूलता	१३७७	अनुभाव	३२६
अनालम्बी	२८८	अनुक्रम	१५०३	अनुमति	१५०
अनाविर्ल	१४३६	अनुकोश	३६९	(अनुयोग)	२६३
अनासिक	४५०	अनुग	१४५७	अनुयोगकृत	७८
अनाहत	६७१	"	४९६-शि	अनुयोजन	२६३
अनिन्द्रिय	१३६९-शे.	(अनुगत)	२९२	अनुरति	२९६
अनिमिष	८८	अनुगामिन्	४९६	अनुराग	२९६
"	१३४४	अनुग्रह	१५०८	अनुराधा	११३
अनिर्द्ध	२३०	अनुचर	४९६	अनुरोध	७३३
अनिल	५२	अनुज	५५२	अनुलाप	२७४
"	११०६	अनुजीविन्	४९६	अनुवत्सर	१५९
अनिलकुमार	९०	अनुतर्ष	९०६-शि	अनुवृत्ति	७३३
अनिलसख	१०९९	अनुतर्षण	९०६	अनुशय	१३७८
अनिश	१४७१	अनुताप	१३७८	अनुष्ण	३८४
"	१५३१	अनुताम	१४३९	अनुहार	१४६३
अनिष्टदुष्टधी	४३८	अनुत्तर	९४	अनुचान	७८

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क
अनून	१४३३-शि.	अन्तकारिन्	१०-प.	अन्तर्वेदि	९४९
अनूप	९५३	अन्तकृद्दशा	२४४	अन्तर्विगाहन	१५००
अनूराधा	११३-शि.	अन्तर	१५३८	अन्तर्हित	१४७७
अनूरु	१०२	अन्तर	१३६४	अन्तावसायिन्	९२३
अमृत्यु	३७६	,,	१४६०	,,	९३३
अमृत	२६५	,,	१५०९	अन्तिक	१४५०
,,	८६६	अन्तरा	१५३८	,,	७५-शे
अनेकजातिवैचित्र्य	७०	अन्तरादण्ड	८७८	अन्तिकतम	१४५२
अनेकप	१२१७	अन्तराय	१५०९	अन्तिका	१०१८
अनेकलोचन	२००-शे	अन्तराल	१४६०	अन्तिकाश्रय	१००१
अनेकान्तवादिन्	२५	अन्तरिक्ष	१६३	अन्तिम	१४५९
,,	८६१-शि.	अन्तरीक्ष	१६३-शि.	अन्ती	१०१८-शि.
अनेक	३५३-शे.	अन्तरीप	१०७८	अन्तेवासिन्	७९
अनेकमूक	३४८	अन्तरीय	६७३	,,	९३३
,,	३४८-शि	अन्तरे	१५३८	अन्तेषू	७९-शि.
,,	४५७-शे	अन्तरेण	१५२७	अन्त्य	८७४
अनेहस्	१२६	,,	१५३८	,,	१४५९
अनोकह	१११४	अन्तर्गत	१४९५	अन्त्यवर्ण	८९४
अन्त	९६२	अन्तर्गडु	१५१६	अन्त्र	६०५
अन्त	१३७४	अन्तर्द्धा	१४७७	अन्दुक	१२२९
,,	१४५९	अन्तर्द्धि	१४७७	अन्दू	१२२९-शि
अन्त करण	१३६९	अन्तर्द्धार	१००७	अन्दोलन	१४८१-शि.
अन्त पुर	७२७	अन्तर्भनस्	४३५	अन्ध	४५७
अन्त पुराध्यक्ष	७२६	अन्तर्बत्नी	५३८	,,	१०७०-शे
अन्त स्वेद	१२१८-शे.	अन्तर्वशिक	७२६	,,	१०७०-शि
अन्तक	१८४	अन्तर्वाणि	३४५	अन्धकार	१४६

शब्द -	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क
(अन्धकारि)	२००	अन्वेषित	१४९१	अपर	१४७-शे.
अन्धकासुहृद्	२००	अन्वेष्ट	४९१	अपररात्र	१४५
अन्धतमस	१४६	अप्	१०६९	अपरा	१६७
अन्धस्	३९५	अपकृष्ट	१४४२	,,	१२२८
,,	७-प.	अपक्रम	८०३	अपराजित	२००-शे.
अन्धातमस	१४५-शि	अपक्रिया	१५१५	,,	२१९-शे.
अन्धु	१०९१	अपघन	५६६	(,,)	९४
अन्न	३९५	अपचय	१५२४	अपराजिता	११५६
अन्नकोष्ठक	१०१२	अपचायित	४४७-शि.	अपराद्धेष्टु	७७२
अन्य	१४६८	अपचित	४४७	अपराध	७४४
अन्यतर	१४६८	अपचिति	४४७-शे.	अपर्णा	२०३
'अन्यतरेद्युस्'	१५४२	अपटान्तर	१४५१	अपरेतरा	१६७-शे
अन्यथा	१५४२-शे	अपटी	६८०	'अपरेद्युस्'	१५४२
अन्यदा	१५४२-शे	अपटु	४५९	अपलाप	२७६
अन्यमृत	१३२२	अपतर्पण	४७३	अपलासिका	३९३
अन्यमृत	१३२१-शे	अपत्य	५४२	अपवरक	९९५
अन्यशास्त्रक	८५७	अपत्यपथ	६०९	अपवर्ग	७५
अन्यून	१४३३	अपत्रपा	३११	अपवन	११११
'अन्येद्युस्'	१५४२	अपत्रविष्णु	३९०	अपवर्जन	३८७
अन्योऽन्य	१४९९	अपथ	९८४	अपवाद	२७१
अन्योऽन्योक्ति	२७५	अपथिन्	९८४	अपवारण	१४७७
अन्वक्ष	१४५७	'अपदान्तर'	१४५१	अपवारित	१४७६
अन्वच्	१४५७	अपदिश	१६७	अपविद्ध	१४७४
अन्वय	५०३	अपन्वस्त	४४०	अपशद	१४४३
अन्ववाय	५०३	(अपभ्रंश)	२८५	अपष्ट	१२३१
अन्विष्ट	१४९१	अपयान	८०२		

शब्द-	श्लोकाङ्कः	शब्द-	श्लोकाङ्कः	शब्द-	श्लोकाङ्कः
अपभ्रु	१४६५	अपूप	३९८	अव्विकफ	१०७७
अपभ्रुर	१४६५	अपोह	३११	अव्विज	१८७
अपसव्य	१४६५	अप्पित	१०९८	अव्विजा	१०३
„	१४६६	अप्रकीर्णप्रसृतत्व	६८	अव्विमण्डूकी	१२०४
अपस्कर	७५८	अप्रतिचका	४४-शि	अव्विमयन	२१४
अपस्तान	३७५	(अप्रतिगति)	१४९७	अव्व्यभि	११००
अपस्मार	३२१	(अप्रतिहता)	११५६	अव्वहण्य	३३५
अपहार	१५२४	अप्रवान	१४४१	‘अमय’	११५८
अपहास	२९८	अप्रहत	९४०	अमयद	२५
(अपानाथ)	१८८	‘अप्राभ्य’	१४४१	अमया	११४६
अनाज्ञ	५७९	अप्सर.पति	१७३	अभाव	१५१७
अपाज्ञदर्शन	५७८	अप्सरस्	१८३	अभाषण	७७
अपाच्	१६८	अफल	१५१६	अभिक	४३४
अपाची	१६७	अवकेशिन्	१११६	अभिन्नम	७९१
अपाचीतरा	१६७-शे	अवद्ध	२६७	„	१५१०
अपाचीन	१६८	अवद्धमुख	३५१	अभिल्या	२६०
अपाच्य	४६२	अवला	५०४	अभिल्या	२७३
अपान	६१२	अवाव	१४६६	„	१५१२
„	११०८	अवज	४७	अभिचर	४९६
अपावृत्त	३५७	„	१०५	अभिचार	८३०
अपावृत्त	१२४७	„	८७४	अभिज	५०३-शि.
अपाथ्रय	१०१२	अवजवान्धव	९६	अभिगन	५०३
अपासन	३७२	अवजहस्त	९६	अभिजात	५०२
अपिनद्ध	७६५	अव्जिनीपति	९७	अभिज	३४३
अपिहित	१४७७-शि	अव्द	१५९	अभिज्ञान	१०६
अपुनर्भव	७४	(अव्दवाहन)	१९७	‘अमितस्’	१४५१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अभिधा	२६०	अभिवादक	३४९	अभ्यागत	४९९
अभिधान	२४१-शे	अभिवादन	८४४	अभ्यागम	७९७
अभिध्या	४३१	अभिव्याप्ति	१५१७	अभ्यागारिक	४७८
अभिनन्दन	२६	अभिस्त	४३६	अभ्यादान	१५१०
अभिनय	२८२	अभिषव	९०५	अभ्यान्त	४५९
अभिनव	१४४८	अभिषस्ति	३८८-शे.	अभ्यामर्द	७९८
अभिनिर्मुक्त	८६०	(अभिषुत)	४१५	अभ्याश	१४५०
अभिनिर्माण	७८९	अभिषेणन	७९०	अभ्यास	७८८
अभिनिवेश	१५००	अभिसपात	७९७	' , , '	१४५०
अभिनीत	७४३	अभिसारिका	५२९	अभ्यासादन	८००
अभिपन्न	४७९	अमीक	४३४	अभ्युत्थान	५०१
अभिप्राय	१३८३	अमीक्षणम्	१५३१	अभ्युदित	८६०
अभिभव	४४१	अमीशु	९९	अभ्युपगत	१४८९
अभिभूत	४४०	अमीषङ्ग	२७२	अभ्युपगम	२७८
"	८०५	(अमीषु)	९९	अभ्युपपत्ति	१५०८
अभिमन्त्रण	२६१	अभ्यथ	१४५०	अभ्युपाय	२७८
अभिमाति	७२९	अभ्यजन	४१७	अभ्यूष	३९९
अभिमान	३१७	अभ्यन्तर	१४६०	अभ्योष	३९९
अभिमुख	१४३७	अभ्यमित	४५९	अभ्र	१६३
अभियाति	७२८	अभ्यमित्रिण	७९२	,	१६४
अभियोग	३००	अभ्यमित्रिण	७९२	अभ्रक	१०५१
अभिराम	१४४४	अभ्यमित्र्य	७९२	अभ्रपथ	१६३
अभिरूप	३४१	अभ्यर्ण	१४५१	अभ्रपिशाच	१२१-शि
अभिलाव	१०२१	अभ्यवत्कन्द	८००	'अभ्रपुष्प'	११३७
अभिलाष	४३१	अभ्यवहार	४२३	अभ्रमातङ्ग	१७७
अभिलाषुक	४२९	अभ्याख्यान	२६८	अभ्रमुप्रिय	१७७

શબ્દ	શ્લોકાંક	શબ્દ	શ્લોકાંક	મંડ.	શ્લોકાંક.
અન્નરૂપ	૧૭૭	અમુત્ર	૧૫૨૮	‘ , , ’	૧૧૪૪
અગ્નિ	૮૭૮	અમુખ્યપુત્ર	૫૦૨	અમ્બક	૫૭૫
અગ્રેષ	૭૪૩	‘અમૃણાલ’	૧૧૫૮	અમ્બર	૧૬૩
અમત્ર	૧૦૨૬	અમૃત	૭૪	”	૬૬૬
અમમ	૫૨	”	૮૧	અમ્બરસ્યલી	૧૩૮-૫૨૦
અમર	૮૭	’	૮૩૪	અમ્બરીષ	૧૦૨૦
અમરાવતી	૧૭૮	”	૮૬૬	અમ્બઘ	૮૯૬
અમર્ત્ય	૮૮	”	૧૦૬૧	‘અમ્બઘા’	૧૧૪૮
અમર્ત્યનિકાયકોટિ	૬૩	”	૪૦૪-જો.	અમ્બા	૩૩૫
અમર્મવેધિતા	૬૧	અમૃતધૃતિ	૫૦૫	”	૫૫૭
અમર્ષ	૩૨૦	(અમૃતપ)	૭-પ.	અમ્બિકા	૪૬
અમર્ષણ	૩૯૨	(અમૃતપાયિન)	૭-પ	”	૨૦૩
(અમલ)	૧૦૫૧	(અમૃતમુખ)	૭-પ.	અમ્બુ	૧૦૬૧
અમા	૧૫૦	(અમૃતલિહ)	૭-પ	અમ્બુકૂર્મ	૧૩૫૦
અમા	૧૫૨૭	(અમૃતવ્રત)	૭-પ	અમ્બુધન	૧૬૬-જો.
અમાસ	૪૮૧	અમૃતસ્	૧૦૪	‘અમ્બુજ’	૧૧૪૫
અમાત્ય	૭૧૪	અમૃતા	૧૧૫૭	અમ્બુતત્કર	૧૮-જો.
”	૭૧૯	‘ , , ’	૧૧૪૫	(અમ્બુદ)	૧૦૫૧
‘અમાનસ્ય’	૧૩૭૧	‘ , , ’	૧૧૪૬	અમ્બુપ	૧૩૨૧
અમાવસી	૧૫૦	(અમૃતાન્ધસ્)	૭-પ	અમ્બુમત્	૧૫૩
અમાવસ્યા	૧૫૦	(, ,)	૮૮	અમ્બુવૃદ્ધિ	૧૦૮૭
અમાવાસી	૧૫૧	(અમૃતાશ)	૭-પ	અમ્બૂકૃત	૨૬૭
અમાવાસ્યા	૧૫૧	(અમૃતાશન)	૭-પ	અમ્બલ	૧૩૮૮-શિ
અમિત્ર	૭૨૧	અમૃતાસર્જી	૧૦૫૩	અમ્મસ્	૧૦૬૧
અમુક્ત	૭૭૪	અમૃતસ	૩૫૨	અમ્મસ્ત્	૧૧૦૪
		અમૃધા	૨૦૫-જો.	અમ્લ	૧૩૮૮

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अम्लवेतस	४१७	,,	६९३	अरिष्ट	१२५
अम्लिका	११४३	'अरग्वध'	११४०	,,	२२०
'अम्लिका'	११४३	अरघट्टक	१०९३	,,	४०८
अय	१३७९	अरजस्	५१०	,,	९९७
अय कण्टकसंछन्ना		अरणि	८२५	,,	११३८
७८७-शे.		अरण्य	१११०	,,	११३९
अय प्रतिमा	१४६४	अरण्यश्चक्र	१२९१	,,	११८५
अयन	१५८	(अरण्यानी)	११११	,,	१३२१
,,	९८३	अरति	७२	अरिष्टमेमि	३०
अयन्त्रित	१४६६	,,	३१४	(अरिष्टहन्)	२२१
अयस्	१०३८	अरति	५९९	अरण	९५
अयाचित	८६६	अरम्	१५३०	,,	१०२
अयि	१५३७	(,,)	१४७०	,,	१३९६
अयुक्	१५-प	अरविन्द	११६०	अरुणसारथि	९८
अयुक्छद	११३३	अरर	१००६	अरुणावरज	२३०
(अयुक्पलाश)	१६-प	अररि	१००७	अरुणोपल	१०६४
(अयुक्शक्ति)	१६-प.	(अररे)	१५३७	अरुन्तुद	५०१
(अयुगिधु)	१६-प	अराति	७२९	अरुन्वती	८४९
(अयुद्नेत्र)	१६-प	अराफल	७८७-शे.	अरुन्धतीजानि	८४९
अयुत	८७३	अराल	१४५७	अरुष	४६५
अयोऽग्र	१०१७	अरसन्धित	७८७-शे	अरे	१५३७
अयोधन	९२०	अरि	१०-प.	अर्क	९२
अयोध्या	९७५	,,	७२८	,,	९५
अयोनि	१०१७-शि	अरित्र	८७९	अर्क	८९-शे
अर	२८	अरिन्	७५५	अर्कज	१८२
,,	१२८	(अरिषड्वर्ग)	१४१३	अर्कतनय	७११

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
अर्कवान्वव	२३६	अर्णवमन्दिर	१८८	अर्धलोटिका	४००-शे.
अर्करेतोज	१०३	अर्णस्	१०६९	अर्धवीक्षण	५७७
अर्कशुभ्र	१८४	अर्त्ति	७७५	अर्धहार	६६०
अर्कतोदर	१७७	,,	१३७१	अर्धेन्दु	७८०
अर्गला	१००४	अर्थ	१९२	अर्बुद	४७१
अर्गलिका	१००५	अर्थ	१५१४	,,	८७४
'अर्धव'	११४०	,,	१३८४-शि.	अर्भ	३३८
अर्थ	८६८	अर्थदूषण	७३८	अर्थ	३५९
अर्थ्य	५००	अर्थना	३८८	,,	८६४
(,,)	१११४	अर्थप्रयोग	८८०	अर्थमदेवा	११२
अर्चा	४४७	अर्थवाद	२७०	अर्थमन्	९५
,,	१४६३	अर्थविज्ञान	३११	अर्था	५२४
अर्चित	४४७	अर्थव्ययज्ञ	३८७	अर्थाणी	५२४
अर्चिष्	९९	अर्थिक	७९४	अर्थी	५०३
,,	११०२	अर्थिन्	३८८	अर्वती	१२३३-शे.
अर्चिष्मत्	१०९८	अर्थ्य	१०६२	अर्वन्	१२३३
अर्च्य	४४६	अर्दना	३८८	,,	१४४३
अर्जुन	७०२	अर्थ	१४३४	अर्वाक्	१५४२
,,	७०८	अर्थकाल	२००-शे.	अर्शस्	४६८
,,	१०४४	अर्थकूट	२००-शे.	अर्शस	४६१
,,	११३५	अर्थगुच्छ	६६०	अर्शोन	११८९
,,	११९५	अर्थजोहवी	१०८४	,,	४०९-शे.
,,	१३९३	अर्थदूर	२९४-शे.	अर्शोयुज	४६१
,,	७०५	(अर्थनाराच)	७८०	अर्हणा	४४७
अर्जुनचवज	१२६५	अर्वमाणव	६५९	अर्हत्	२४
अर्जुनी	१०७३	अर्वरात्र	१४५	,,	२३५-शे.
अर्णव					

शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
(अहंभ्रमहारक)	३३३	अलिअर	१०२२	,,	१२२६
अर्हित	४४६	(अलिन्)	१२१२	अवग्राह	१६६
अल	१२११	अलिन्द	१०१०	' , , '	१२२६
अलक	५६९	अलीक	२६५	अवघात	१०१७
अलका	१९१	,,	५७३	अवचूल	७५०
अलका	६८६	अलीगर्द	१३०५-शि	अवज्ञा	१४७९
अलकाक	६८६-शि.	अलोक	१३६५	अवज्ञात	१४७९
अलक्ष्मी	१३८०	अल्प	१४२६	अवट	९३१
अलगर्द	१३०५	अल्पतनु	४५३	,,	१३६४
'अलगर्द'	१३०५	अल्पमारिष	११८४	'अवटि'	१३६४
अलङ्कारिण्यु	३८९	अल्पिष्ठ	१४२८	अवटिन्	१६३-शे
अलङ्कारिणी	३५४	अल्पीयस्	१४२८	अवटीट	४५१
अलङ्कार	६४९	अल्लुका	४१९-शे	अवड्ड	५८६
अलङ्कारसुवर्ण	१०४६	अवकाटिका	३१४-शे.	अवतप्त	६५४
अलम्	१५२७	अवकर	१०१६	,,	६५४
अलम्बूष्यु	४९१-शे.	अवकीर्ण	१४७६	अवतप्तस	१४६
अलर्क	१२८०	अवकीर्णिन्	८५४	अवतार	१०८७
अलस	३८३	अवकुटारिका	३१४-शे	अवतोका	१२६७
अलसेक्षणा	५०६	अवकृष्ट	४४०	अवदश	९०७
अलात	११०३	(अवकेशिन्)	१११६	अवदात	१३९३
अलातज्वाला	११०३	अवक्षेपणी	१२५२	,,	१४३६
अलावू	११५५	अवगण	१४५७-शि	अवदान	८११
'अलाम्बू'	११५५	अवगणना	१४७९-शि	अवदारण	८९२
अलि	१२१२	अवगणित	१४७९	'अवदाह'	११५८
' , , '	१२११	अवगत	१४९६	अवध	१४४२
अलिक	५७३	अवग्रह	१६६		

शब्दः	श्लोकोक्तः	पदः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकोक्तः
(अवधयन्त्रिणा)	३३५	अवरज	९-प.	अवनेकिम	४००
अववांन	१३७८	"	५५२	अनस्कन्द	८००-शि.
' , , '	१५१८	अवरति	१५२२	अनस्कन्	६३४
अवधि	९६२	अवरी	१२२८-मि.	अनम्बा	१३७७
अववस्न	१४७६	अवरोध	७२७	अवहन्त	५९३
अवन	१५०२	अवरोधन	७२७	अवहार	१३५१
अवनत	१४५६	अवरोधिक	७२६	अवहित्या	३१४
(अवनद्ध)	२८७	अवर्ण	२७१	अवहेल	१४७९
अवनाट	४५१	'अवलक्ष'	१३९३	अवारध्रुति	३४८
अवनि	९३६	अवलग्न	६०७	अवान	१४५६
(अवनी)	९३६	अवलम्बित	१४७८	अवाच्	३४९
अवन्ति	९५६	अवलिप्तता	३१६	"	४५७
अवन्तिसोम	४१५	अवलोकन	५७७	(, ,)	१७२६
अवन्ती	९७६	अववाद	२७७	(अवाची)	१६७
अवन्ध्य	२४८-शि.	अवर्दयम्	१५४०	अवाच्य	२६६
अवपात	९३१	अवर्दयाय	१०७२	अवार	१०७९
अवमृथ	८३४	अवध्वाण	४२४	अवारपार	१०७३
अवभट	४५१	अवसन्निधका	६७९	अवि	१२७६
अवम	१४४२	"	६८३-शि.	अवित	१४९७
अवमत	१४७९	अवसर	१५०९	अविदुग्ध	१२७८
अवमताङ्कुश	१२२२	अवसर्प	७३३	अविद्वन्	१२७८
अवमर्द	८००	अवसर्पिणी	१२७	अविद्या	१३७४
अवमानन	१४७९-शि.	अवसाद	३१२	अविनीत	४३१
अवमानित	१४७९	अवसान	३२४	अविनीता	५२८
अवयव	५६६	"	९६२	(अविनक्षर)	८६६
'अवर'	१२२८	अवसित	१४९६	अविमरीच	१२७८

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क.
अविरत	१४७१	अशनायित	३९२	अश्वकर्णक	११३८
अविरति	७३	अशनि	१८०	अश्वकिनी	१०८
अविरल	१४४७	,	११०५	(अश्वगोयुग)	१४२४
(अविस्मृक)	११८३	अशिर	१८८-शे	अश्वश्रीव	६९९.
अविलम्बित	१४७०	अशिश्वी	५०९	अश्वतर	१२५३
' , '	१४७८	अशुचि	६३४-शि	,,	१३११
अविला	१२७७	अशुभ	१३८०	अश्वत्थ	११३१
(अविसवादिवाचू) ७३४		अशेष	१४३३	अश्वमेधीय	१०४३
अविसोढ-	१२७८	अशोक	११३५	अश्वयुज्	१०८
अवित्त	५७	(,)	२०९	अश्ववार	७६१
अवी	५३५	अशोका	४५	अश्ववारण	१२८६
अवीरा	५३०-शि	अश्मगर्भ	१०६४	(अश्वषङ्गाव)	१४२४
अवृष्टि	६०	अश्मज	१०६२	अश्वसेन	३८
अवेक्षा	१५१८	अश्मन्	१०३५	अश्वसेननृपनन्दन	६९२
'अव्यण्डा'	११५१	अश्मन्तक	१०१८	अश्वा	१२३३
'अव्यया'	११४६	(अश्मयोनि)	१०६४	अश्वारोह	७६१
अव्यय	२१९-शे	अश्मरी	४७०	अश्विन्	१८१
अव्यवहित	१४५१	अश्रान्त	१४७१	अश्विनी	१०८
अव्याहतरव	६६	अश्रि	१०१३	अश्विनीपुत्र	१८१
अव्युच्छिति	७१	'अश्री'	१०१३	अश्वीय	१४२०
अश	७-प	अश्रु	३०७	अषडक्षीण	७४१
अशन	७-प	अश्लील	६६	अष्टतालायता	७८७-शे
,,	३९५	अश्लेषा	१११	अष्टपाद्	१२११
,,	४०३	अश्लेषाभू	१२२	,	१२८६
,,	३९३	अश्व	४७	अष्टमङ्गल	१२३७
अशनाया	३९३	,,	१२३२	अष्टमूर्ति	१९६

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.
अष्टाश्रवण	२११	असित	१७०	अष्टज्	६१९
अष्टादशभुजा	२०५-जो	असित	१७०	"	६२१
अष्टापद	४८७	"	१३९७	अमौन्यस्वर	३४९
"	१०२८	(असितपक्ष)	१४७	अस्त	३२४
"	१०४३	असितानन	१२९२	"	१०२७
"	१२८६-जि०	अमिथावक	९१६	"	१४८२
अष्टीवत्	६१४	असिधेय	७८४	अस्तम्	१५३९
अस्युत	२१९-शे	असिपत्रक	११९४	अस्तांग	५२
असकृत्	१५३१	असिपुत्री	७८४	अस्नाद्य	१०७०
असफ	१४७१	असु	१३६७	अस्ति	१५४१
असकुल	९८६	असुख	१३७०	अस्तिनास्तिप्रवाद	२४७
असंख्य	८७५	असुमत्	१३६६	अस्तिमत्	४७७
असती	५२८	असुर	२३८	अस्तु	१५२८
असतीसुत	५४८	"	१२१८-जो.	अस्त्य	८१
(असत्य)	२६५	असुरकुमार	९०	अस्त्र	६-प.
असदभ्येत्	८५७	(असुरानार्य)	१२०	"	२२८
असन	११४४	असुराह	१०४९	"	७७३
असन्महत्	१७४-जो.	असुरी	४१९	"	७७५
(असन्वद्)	२६७	असुहृत्	७२९-शि	अस्त्रकण्टक	७७८-जो.
असमत	४९१	असूया	३२३	अस्त्रग्राम	१४१४
असह	६०३-जो	असूयण	१४७९ शि.	अस्त्रशेखर	७८७-जो.
असहन	७२९	असूयण	१४७९	अस्त्रसार्यक	७७९-जो.
असार	१४४६	असृकर	६२०	अस्त्री	७८४-जो.
असि	७८२	असृक्प	१८८	अस्यांग	१०७०
असिक	५८१	असृक्संज्ञ	६४५-शि.	अस्थाय	१०७०
असिकी	५२१	(असृक्पर्याय)	६४५-जि	अस्थि	६१९
		असृग्धरा	६३०	"	६२५
				अस्थिकृत्	६२४

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
अस्थितेजस्	६२८-शि	अहङ्कृत	४३३	अहिमुञ्ज	१४-प.
अस्थियन्त्र	१९७	अहन्	१३८	, ,	२३१-शे.
अस्थिपञ्जर	६२८	(अहमग्रिका)	३१८	अहिमृत्	१९९
अस्थिभुज	१२७९	अहमहमिका	३१७	अहिरणिन्	१३०४-शे.
अस्थिर	४३७	अहम्पूर्विका	३१८	अहिरिपु	१४-प
, ,	१४५५	अहम्प्रथमिका	३१८-शि.	अहिर्बुध्न	१९७
अस्थिविग्रह	२१०	अहमति	१३७४	अहिर्बुध्नदेवता	११४
अस्थिसम्भव	६२८	अहर्वान्धव	९६	अहो	१५३७-शि.
अस्थिस्नेह	६२८	अहर्मणि	९५	, ,	१५४२-शे.
(अस्पष्ट)	२६६	अहर्मुख	१३८	अहोरात्र	१३८
अस्फुट	२६६	अहस्कार	९७	अढाय	१५३०
अस्फुटमाषिन्	३४९-शे.	अहार्य	१०२७	आ-	
अस्फुटवाच	३४९	अहि	२१९-शे.	आ	२२६-शि.
अस	३०७	, ,	१३०२	आकर	१०३६
अस	५६८-शे	अहिंसा	८१	, ,	१४१२-शि
, ,	६२२	अहिकान्त	११०६	आकल्प	६३५
, ,	१०१३	अहिकाय	१३१५	आकल्प्य	४६३
अस्रपा	१२०३	अहिकोश	१३१५	आकार	२६१-शे.
असु	३०७	अहिच्छत्र	९६०	, ,	१५१३
अस्वप्न	८९	, ,	११९७	आकारगूहन	३१४-शे.
अस्वर	३४९	अहित	७२९	आकारगोपन	३१४
अस्वल्पाधान्यनिन्दिता		(अहितुण्डिक)	४८८	आकारण	२६१
	६८	(अहित्वच्)	१३१५	(आकारणा)	२६१
अहंयु	४३३	(अहित्वच्)	१३१५	आकालिकी	११०५
अहङ्कार	३१६	अहिपर्यङ्क	२००-शे	आकाश	१६३
(अहङ्कारिन्)	४३३	अहिभय	३०१	आकाशचमस	१०५-जे

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(आकाशस्फटिक)	१०६८	आनिमासत	१२३	आच्छुरितक	२९८
आकीर्ण	१४७३	आभीत्रा	८१४	आच्छोदन	३९६-शे
आकुल	१४७७	आभीघ्नी	१८४-शि.	,,	९२७
आकृत	१३८३	आग्नेय	१२३	आज	१३३५-शे
आकन्द	७९१	,,	६२१	आजक	१४१७
आक्रम	१५११	(आग्नेयी)	१३९	आजगव	२०११
आकोड	१११२	आग्रहायणिक	१५२	आजानेय	१०३४
आनोश	२७२	आग्रहायणी	११०	आजि	७९७
आक्षिपाटलिक ४७९-शि		आघाट	९६२	आजिर्भीष्मभू	८०१
आक्षपाट	८६२	आधार	४०७	आजीव	८६५
आक्षारणा	२७२-शि	आङ्गिक	२८३	आजू	१३५८
आक्षारित	४३६-शि	आङ्गिरस	११९	आजा	२७७
आक्षेप	२५२	आचमन	८३७	आज्य	४०७
आखण्डल	२-प.	आचाम	३९६	आज्यवारि	१०७५
,,	१७१	आचार	८४३	(आज्योद)	१०७५
आखनिक	१२८८	आचारवेदी	९४८	आञ्जनेय	७०५
आखु	१३००	आचारङ्गि	२४३	(आटरूप)	११४०
आखुग	२०७	आचार्य	७८	आडक	११४०
'आखुमुञ्ज'	१३८१	आचार्या	५२४	आटि	१३३८
आखेट	९२७	आचार्यानी	५२३	आटी	१३३८
आखोर	१५७-शे.	आचार्यो	५२३	आटोप	१४९९
आख्या	२६०	आचित	८८५	आडम्बर	७९९
आगन्तु	४९९	,,	८८५	'आडो'	१३३८
आगम	२४२	,,	१४७३	आटक	८८६
आगास्	७४४	आच्छाद	६६६	आटकवाप	९६९
आगू	२७८	आच्छादन	६६६-शि.	आडकिक	९६९

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
आढकी	१०५६	(,,)	६-प	आदि	१४५९
,	११७५	(आत्मजन्मन्)	६-प	आदिकवि	८४६-शि.
आढ्य	३५७	(आत्मजा)	५४२	आदितेय	८८
आणवीन	९६६	आत्मदर्श	६८४	आदित्य	९५
आणि	७५६	आत्मन्	२२९	,,	१११
आण्ड	६१२-शि	,,	१३६६	(,,)	८८
आतङ्क	३०१	,,	१३७६	आदित्यसूनु	७०५
,,	४६२	आत्मप्रवाद	२४७	आदिम	१४५८
आततायिन्	३७२	आन्मभू	२१३	आदिराज	७००
आतप	१०१	,,	२१७	आदीनव	१३७५
(आतपत्र)	७१७	(,,)	६-प.	आदेश	२७७
आतपवारण	७१७	(,,)	२२९	आदेशिन्	४८२
आतर	८७९	आत्मम्भरि	४२७	आदेष्टु	८१७
आतापिन्	१३३४	(आत्मयोनि)	२२९	आद्य	१४५८
'आतायिन्'	१३३४	(,,)	६-प	आद्युन	४२८
आति	१३३८	(,,)	२१३	आधार	१०९६
आतिथेयी	४९९	(आत्मरह)	६-प	आवि	३१२
आतिथ्य	४९९	(आत्मसम्भव)	६-प	,,	८८२
,,	४९९-शि	(आत्मसूति)	६-प.	,,	१३७१
आपुर	४५९	आत्माशिन्	१३४४	आधोरण	७६३
आतोद्य	२८६	आत्मीय	५६२	आध्यान	३०८
आत्तगन्व	४४०	आत्रेय	६२०	आघ्राण	४२६
आत्मगुप्ता	११५१	आत्रेयी	५३५	,,	४२६-शि,
आत्मघोष	१३२२	आयर्वण	९९७	आघ्रात	४२६
आत्मज	९-पे	आदर्श	६८४	आन	१३६८
,,	५४२	(आदान)	७३८	आनक	२९३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
आनककुन्दुमि	२२३	आपत्र	४७८	आभोग	१४३२
आनत	१४५६	आपन्नसर्वा	५३९	(आभोगिक)	२९३
आनतज	९३	आपमित्यक	८८१	आम्	१५४०
आनद्ध	२८७	आपान	९०७	आम	४६३
आनन	५७२	आपी	११३	(आमन)	४६३
आनन्द	३१६	आपीड	६५४	आमगन्धि	१३९२
"	६९८	आपीन	१२७२	आमनस्य	१३७१
आनन्दयु	३१६	आपूपिक	१४१८	आमन्त्रण	२६१
आनन्दन	७३१	आपृच्छा	२७४	आमय	४६३
आनन्दप्रभव	६२९	आप्त	२५	आमयाविन्	४५९
आनय	८१४	"	७३४	आमलकी	११४५
आनाय	९२९	आप्तोक्ति	२४२	(आमावात्य)	८२३
आनाह	४७१	आप्रच्छन	७३१	आमिक्षा	८३१
"	१४३१	आप्रपदीन	६७८	आमिष	५७
आनिली	११२	आलव	६३८	"	६२२
आनुपूर्वी	१५०४	आलाव	६३८-शि.	"	७३७
आनुपूर्व्य	१५०४-शि.	आवन्ध	८९३	आमुक्त	७६५
आन्त पुरिक	७२६-शि.	आभरण	६५०	आमुध्यायण	५०२
आन्तर्वेदिक	७२६-शि	आमा	१५१२	आमोद	३१६
आन्दोलित	१४८१	आमास्वर	८९-शे	"	१३९०
आन्वोक्षिकी	२५१	आमिजात्य	६८	आमोदिन्	१३९१
"	५३	आमीर	८८९	आन्नाय	८०
आपगा	१०८०	आमीरपल्लिका	१००२	"	२४९
आपण	१०००	आमीरी	५२२	आभ्र	११३३
आपणिक	८६७	आमील	१३७१	आभ्रातक	११५२
आपद्	४७८	"	३०३-शे.	आभ्रेडित	०६७

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
'आम्लीका'	११४३	आरक्ष	१२२६	आर्द्रक	११८९
आयत	१४२८	आरम्बध	११४०	आर्द्रा	११०
'आयतन'	९९४	आरणज	९३	आर्य	२३२
आयति	१६२	आरणिन्	१३२५-शे	"	३३३
आयत्त	३५६-शे	आरनाल	४१५	"	३७९
आयल्लक	३१४	आरति	१५२२	आर्यपुत्र	३३५
आयसी	७६९	आरमटी	२८५	आर्या	२०३
आय श्ल्लिक	३५४	आरम्भ	१५१०	आर्यावर्त	९४८
आयाम	१४३१	आरव	१४००	आर्षभि	६९२
आयास	३२०	आरा	९१५	आर्षभ्य	१२५९
आयु	१३६९-शि	आराधना	४९७	आर्हत	८६१
आयुक्त	७१९	आराफल	७८७-शे.	आल	१०५९
आयुध	७७३	आराम	११११	आलम्भ	३७१
"	१०४६	आरालिक	७२३	आलथ	९९०
आयुधिक	७७०	आराव	१४००	आलवाल	१०९५
आयुधीय	७६९	आरेक	१४७५	आलस्य	३१५
(आयुर्वेदक)	४७२	'आरेवत'	११४०	"	३८३
आयुर्वेदिक	४७२-शि	आरोग्य	४७४	आलान	१२३१
आयुर्वेदिन्	४७२	आरोपितविशेषता	७०	आलाप	२७४
आयुध	१३६९	आरोह	६०८	'आलापु'	११५५
आयुधत्	४७९-शि	"	१४३१	आलावू'	११५५
आयोगव	८९७	आरोहक	१११४-शे.	आलावर्त	६६८
आयोधन	७९६	आरोहण	१०१३	आलास्य	१३४९
आर	११६	"	१५१०	आलि	५२९
"	१०४७	आर्जुनी	१०८६	"	९६५
आरकूट	१०४७	आर्तव	५३६		
		आर्द्र	१४९२		

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क
,,	१२११	आवनय	९९१	आवेगन	१०००
,,	१४२३	,	९९४	आवेगिक	४९९
आलिङ्गन	१५०७	आवस्य	९९४	,,	४९९
आलिङ्गिन्	२९३	आवसित	११८३	आवेष्टक	९८२
(आलिङ्ग्य)	२९३	आवाप	६६३	आशसा	४३०
आलिन्	१२११	,,	७१५	आशसिष्ट	३५०
'आलिन्द'	१०१०	आवाप	१०९५	आशसु	३५०
आली	१२११	आवाल	१०९५	आशक्का	३०१
(, ,)	९६५	आवास	९९१	आशय	१३८३
' , , '	१४२३	आवासित	११८३-शि	आशयाश	११००-शि.
आलीढ	७७७	आविक	६७०	आशर	१८७
(आलीन)	१०४२	आविद्ध	१४५६	आशा	१६६
आलीनक	१०४२	,,	१४८२	,,	४३०
(आलु)	१०२१	आविल	१०७१	आशित	३९४
आलुक	१३०७	आविष्ट	१४७८	आशित	४२६
आलु	१०२१	आविष्ट	४९१	आशितज्ञवीन	९६४
आलेख्य	९२२	आविस्	१५३९	आशिर	३९४-शि.
आलेख्यशेष	३७४	आवीत	८४५	,,	११००-शे.
आलोक	१०१	आवुक	३३२	आशिष	२७२
आवपन	१०२६	आवुत्त	३३२	,,	१३१५
आवरण	७८३	आवृत्	१५०४	आशी	१३१५-शि.
(आवरोधिक)	७२६	आवृत्त	१४७६	आशीविष	१३०४
आवर्त्त	१०७६	(आवृत्ति)	१५०४	'आशीर्विष'	१३०४
आवर्हित	१४८०	आवेग	३२२	आशु	११६८
आवलि	१४२३	आवेश	३२१	,,	१५३०
'आवली'	१४२३	,,	१४९९	(, ,)	१४७०

शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क
आशुग	७७८	आस	७७५	आस्तिक	४९०
,,	११०६	आसक्त	३८५	आस्था	२७८
आशुशुक्षिण	१८९७	आसन	९-५	,,	४८१
आश्चर्य	३०४	,,	८२	आस्या	१४९८
आश्मन	१०२-शे	,,	६८४	आस्थान	४८१
आश्रम	११३	,,	७३५	आस्थानगृह	९९७
आश्रम	८०८	,,	१२२४	(आस्थानी)	४८१
,,	१००१	,,	११४४	आस्पद	९८८
आश्रय	७३५	आसना	१४९८	आस्फोटनी	९०९
,,	९९१	आसन्द	२१९-शे	'आस्फोटा'	११५६
आश्रयाग	१०९९	आसन्दी	६८४	आस्य	५७२
,,	११००-शि	आसन्न	१४५१	आस्यलाङ्गल	१२८८
आश्रव	२७८	आसव	९०४	आस्यलोमन्	५८३
,,	४३२	,,	९०५	आस्या	१४९८
,,	१३७५	आसादित	१४९०	आस्यासव	६३३
आश्रुत	१४८९	आसार	१६५	'आसप'	११३
आश्व	१४२०	,,	७९०	आसव	१३७५
आश्वत्थ	८१६	आसीन	४९२	,,	३९६-जे
आश्वयुज	१५५	आसुति	९०५	आहत	१४८३
आश्विन	१५५	आसुतीवल	८१८	आहतलक्षण	४३७
आश्विनेय	१८१-शि	,,	९०१	आहर	१३६८
आश्वीन	१२५०	आसुर	६२१	आहव	७९६
आषाढ	१५४	आसेचनक	१४४३	आहवनीय	८२६
,,	८१५	आस्कन्दन	७९७	आहार	४२३
,,	१०२९	आस्कन्दित	१२४९	आहारतेजस	६२०
आषाढाभू	११७	आस्तर	६८०	आहारनीहारविधि	५८
		आस्तरण	६८०-शि		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
आहार्य	२८३	इष्ट्यागील	८१८	इन्दुकान्ता	१४३
आहाव	१०९२	इन्द्रचर	१२५९	इन्दुजा	१०८३
आहिक	१२१	इष्टवत्सर	१५९-शे	इन्दुसृग्	१९९
आहिताग्नि	८३५	इडावत्सर	१५९ शे.	इन्द्र	१६९
आहितुण्डिक	४८८	इडिक्	१२७७	"	१७१
आहुति	८२१	इतर	९३२	"	३५९
आहो	१५३६	"	१४६८	"	११९९
आहोपुरुषिका	३१८	इतरथा	१५४२-शे.	इन्द्रक	९९७
आहिक	२५५	इतरेतर	१४९९	इन्द्रकील	१०३०
आहय	२६०	'इतरेधुस्'	१५४२	इन्द्रकोज	१०११
आह्रा	२६०	इति	१५४२-शे.	इन्द्रगोप	१२०९
आह्वान	२६१	इतिह	१५३७	इन्द्रच्छन्द	६५८
इ		इतिहास	२५९	इन्द्रजाल	७३८
इक्षु	११९४	इत्यम्	१५४२-शे.	"	९२६
"	१२००	इत्वर	१२४९-शि.	'इन्द्रहु'	११३५
'इक्षुगन्धा'	११५६	इत्वरी	५२८	इन्द्रनील	१०६५
इक्षुरसकाय	४०२	इदानीम्	१५३०	इन्द्रमिनी	२०५-शे.
इक्षुवारि	१०७५	इष्म	८२७	इन्द्रभूति	३१
(इन्द्र)	१०७५	इन	३५९	इन्द्रमह	१२८०-शे.
इक्ष	१४५४	"	९७	इन्द्रमहकामुक	१२८०-शे.
"	१५१३	इन्दिरा	२२६	इन्द्रलोक	४६६
इक्षित	१५१३	इन्दिन्दिर	१२१२	इन्द्रवाणी	११५७
इक्षुदी	११४३	'इन्दिवर'	११६४	इन्द्रवृद्धिक	१२४३-शे.
इच्छा	४३०	इन्दीवर	११६४	इन्द्रसुत	७०४
इच्छावसु	१८९	इन्दीवार	११६४	'इन्द्रसुरस'	११४७
इज्जल	११४५	इन्दु	१०५	'इन्द्रसुरिस'	११४७

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्कः
इन्द्राग्निदेवता	११२	'इधाका'	१२२५	(,)	१५०१
'इन्द्राणिका'	११४७	'इषिका'	१२२५	ईयापथस्थिति	१५०१
इन्द्राग्नी	१७५	इका	११९५	ईर्ष्या	३९१
इन्द्राणीमह	५१८-शे	इधु	२२८	ईर्ष्यालु	३९१
इन्द्रानुज	२१४	,,	७७८	(ईलि)	७८५
इन्द्रायुध	१२४३-शे.	(इधुधि)	७८२	ईली	७८५
(इन्द्रावरज)	९	इष्ट	८३४	ईश	८-प.
इन्द्रिय	६२९	,,	१५०५	,,	१९५
,,	१३८३	'इष्टकापथ'	११५८	,,	३५८
इन्द्रियग्राम	१४१४	इष्टगन्ध	१३९१	ईशसख	१८९
इन्द्रियायतन	५६३	इष्टापूर्त	८३५	'ईशा'	८९१
इन्द्रियार्थ	१३८४	इध्य	१५६	ईशान	१६९
इन्धन	८२७	इध्वास	७७५	,,	१९५
इन्धका	११०-शि	ई	२२६-शि.	ईशान्तबन्धन	७५६
इभ	१२१८	ई	२२६-शि.	ईशितृ	३५९
इभपालक	७६२	ईक्षण	५७५	ईशित्व	२०२
इभारि	१२८४	,,	५७६	ईश्वर	१९६
इभ्य	३५७	ईक्षणिक	४८३	ईश्वर	३५७
इरम्मद	११०१	ईडा	२६९	,,	३५९
इरा	९०२	ईण्डेरिका	४००-शे	ईश्वरा	२०४
,,	१०७०-शे	ईति	६०	ईश्वरी	२०५-शे
इरावर	१६६-शे	,,	१२६	,,	२०५-शि
इरिण	९३९	ईप्सा	४३१-शे	ईषत्	१५३६
इला	९३७	इरित	१४८२	ईषत्पाण्डु	१३९३
इल्वला	११०	ईर्म	४६५	ईषदुष्ण	१३८६
इष	१५५	ईर्या	१५००	ईषा	८९१

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
ईषादन्त	१२२३	उच्चय	६७३	उच्छिन्निल	८६६
ईषिका	९२०	उच्चल	१३६९	उच्चज	९९४
„	१२२५	उच्चार	६३४	उच्च	१०७
ईषीका	९२०	उच्चावच	१४४९	उच्चप	८७९
„	१२२५	उच्चिलिङ्ग	६०८-शे.	उच्चपय	१६३
(ईह)	४३०	उच्चूल	७५०	‘उच्चवर’	११३२
ईहा	४३०	उच्चै श्रवस्	१७६	उच्चनी	१३१८
ईहामृग	२८४	उच्चैर्घुष्ट	२६९	उच्चरीश	१९५
„	१२९१	उच्चैस्	१५४१	उच्च	१४८७
उ		उच्चर	१५३-शे	„	१४८७
उकनाह	१२४१	उच्छादन	६२५-शि.	„	१५३६
उक्षतर	१२-८	उच्छृङ्खल	१४६६	उत्तथ्यानुज	११९
उक्षन्	१२५७	‘उच्छ्रय’	१४३१	उत्ताहो	१५३६
उखा	१०१९	उच्छाय	१४३१	उत्क	४३६
उक्ष्य	४११	उच्छिष्टभोजन	८५७	उत्कट	४३६
उग्र	१९५	उच्छित्त	१४२९	(उत्कट)	३१४
„	८९६	उच्छीर्षिक	६८३	उत्कटो	३१४
उग्रचारिणी	२०५-शे	उच्छ्वसित	११२८	उत्कण्ठित	४३६
उग्रत्व	३१८	उच्छ्वास	१३६८	उत्कर	१४११
उग्रवन्धन	१७४	(,,)	२७५	उत्कर्ष	१५०६
उग्रनासिक	४५२	उज्जयनी	९७६	उत्कालिका	३१४
उचित	७४३	उज्जयन्त	१०३१	„	१०७५
उच्च	१४२८	उज्ज्वल	१४३५	उत्कुण	१२०९
उच्चपड	१४७८	उज्जृम्भ	११२७	उत्कोच	७३७
उच्चताल	२८१	उज्जित	१४७५	उत्क्रम	१५११
उच्चन्द्र	१४५	उज्ज	८६५	उत्कोश	१३३५
				उत्कालिका	६५६

शब्द	श्लोकांक	शब्द	श्लोकांक	शब्द	श्लोकांक
उत्स	६५४	उत्पत्तिवृ	३८९	उदक्	१६८
उत्स	६५४	उत्पत्तिष्णु	३८९	उदक्	१५४२-शे
उत्स	६२४	उत्पत्ति	१३६७	उदक	१०६९
उत्स	१४३८	उत्पल	११६३	उदक्या	५३५
उत्समर्ण	८८२	उत्पल	१२००	उदगद्भि	१०२७
उत्समङ्ग	५६६	उत्पश्य	४५७	उदगयन	१५८
उत्सर	२६३	उत्पाटित	१४८०	उदगभूम	९५३
(उत्सरकुक्ष)	९४६	उत्पात	१२६	उदग्र	१४२९
उत्सरङ्ग	१००६	उत्पादक	१२८६	उदग्रदत्	४५७
उत्सरच्छद	६७६	उत्पादपूर्व	२४७	उदग्रदत्	१२२३
उत्सरदिवपति	११०७-शे	उत्पादशयन	१३३०	उदङ्गमृत्तिक	९५३
उत्सरफल्गुनी	११२	उत्पिञ्जल	३६६	उदखन	१०२६
उत्सरभद्रपदा	११५	उत्फुल्ल	११२८	उदखित	१४८२
उत्तरा	१६७	उत्स	१०९६	उदधि	१०७३
उत्तरायण	१५८	उत्सङ्ग	६०२	उदधिकुमार	९०
उत्तरायाधिपति	१९०-शे	उत्सर्जन	३८६	उदन्त	२६०
उत्तरापाठा	११३	उत्सर्पिणी	१२७	उदन्या	३९४
उत्तरासङ्ग	६७२	उत्सव	१५०७	उदन्वत्	१०७३
उत्तरीयक	६७१	उत्सादन	६३५	उदपान	१०९१
उत्तरेतरा	१६७-जे.	उत्सारक	७२१	उदर्थ	५४
'उत्तरेद्युस्'	१५४२	उत्साह	२९९	उदर्थ	१०२७
उत्तान	१०७१	उत्साहशक्ति	७३५	उदर्थ	१४३१
उत्तानपादज	१२२	उत्सुक	४३६	उदर	६०४
उत्तानशय	३३८	उत्सुर	१४०	उदरग्रन्थि	४६९
उत्तेजित	१२४८	उत्सृष्ट	१४७५	उदरत्राण	७६८
उत्तेरित	१२४९	उत्सेध	१४३१	उदरपिशाच	४२८

શબ્દ.	શ્લોકાર્કઃ	શબ્દ	શ્લોકાર્કઃ	શબ્દ	શ્લોકાર્કઃ
અદરમ્ભરિ	૪૨૭	,,	૧૦૩૯	અદ્ધાર	૮૮૧
અદરિક	૪૫૦-શિ	,,	૧૧૩૨	અદ્ધુર	૧૪૨૮
અદરિણી	૫૩૮	અદ્ધલ	૧૦૧૬	અદ્ધુષણ	૩૦૬
અદરિન્	૪૫૦	અદ્ધત	૧૪૯૫	અદ્ધુષ	૪૦૧-જો.
અદરિલ	૪૫૦	અદ્ધમનીય	૬૬૮	અદ્ધૂત	૧૪૮૦
અદર્ક	૧૬૨	અદ્ધાલ	૧૫૦૫	‘અદ્ધમાન’	૧૦૧૮
અદર્ચિષ્	૧૧૦૦	અદ્ધાતૃ	૮૧૯	અદ્ધથ	૧૦૯૧
અદવસિત	૯૯૦	અદ્ધ	૧૪૪૧	અદ્ધટ	૩૬૭
અદશ્વિન્	૪૦૯	,,	૬૨૩-જો	અદ્ધવ	૧૩૬૭
અદસ્ત	૧૪૮૨-શિ.	અદ્ધન	૯૧૯	અદ્ધિજન	૧૩૫૭
અદાત	૩૬૭	અદ્ધાટક	૧૦૯૩	અદ્ધિદ્	૧૩૫૭
અદાન	૧૧૦૯	અદ્ધાટન	૧૦૯૩-શિ.	અદ્ધિદ	૧૩૫૭
અદાર	૩૬૭	અદ્ધાત	૧૫૧૦-શિ.	અદ્ધમ	૩૦૦
,,	૩૭૬	અદ્ધામન	૧૦૯૩-શિ	અદ્ધાન	૧૧૧૨
,,	૩૮૫	અદ્ધશ	૧૨૦૯	અદ્ધોગ	૩૦૦
અદારથિ	૨૧૯-જો.	અદ્ધાન	૪૩૯	અદ્ધ	૧૩૫૦
અદાવર્ત	૪૬૯	અદ્ધામ	૧૪૬૬	(અદ્ધજ્ઞ)	૯૭૨
અદાસીન	૭૩૨	,,	૧૮૮-જો	અદ્ધત્પર	૧૫૯
અદાહાર	૨૬૨	અદ્ધાલ	૧૧૭૭	અદ્ધર્તન	૬૩૫
અદિત	૨૪૧-જો	અદ્ધ્યોત.	૧૦૧	અદ્ધહ	૫૪૨
અદીચી	૧૬૭	અદ્ધાવ	૮૦૩	(અદ્ધહા)	૫૪૨
અદીચીન	૧૬૮	અદ્ધત	૪૩૧	‘અદ્ધાત’	૧૪૯૫
અદીચ્ય	૯૫૨	અદ્ધર	૧૮૮-જો.	અદ્ધાત	૧૨૨૧
‘ , , ’	૧૧૫૮	અદ્ધર્થ	૧૫૦૮	,,	૧૪૯૫
અદીર્ણ	૩૬૭	અદ્ધવ	૧૫૦૮	અદ્ધાસન	૩૭૧
અદુમ્બર	૧૦૦૯	અદ્ધાન	૧૦૧૮	અદ્ધાહ	૫૧૮

शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क
उद्देश	११५४	,,	१४५०	उपदेश	९०७
उद्देश	१३००-शि	उपकरण	७१६	उपदा	७३७
उद्देश	१३००	उपकार्या	९९३-शि	उपदीका	१२०८
उद्देश	१३००	उपकारिका	९९३	उपदेहिका	१२०७
उन्न	१४९२	उपकार्या	९९३	उपद्रव	१२५
उन्नेत	१४२८	उपकूप	१०९२	उपधा	७४०
उन्नतानत	१४६८	उपकुल्या	४२१	,,	३३८-शि
उन्नतीश	२३१-शे.	उपक्रम	१५१०	उपधान	६८३
उभयन	३२२	उपकोश	२७१	उपधि	३७८
उन्नस	४५२	उपगत	३७४	उपधृति	९९
उन्नाह	४१६	,,	१४८९	उपनत	१४९४
उन्निद्र	११२९	उपगूहन	१५०७	उपनय	८१४
'उन्मत्'	११५१	उपग्रह	८०६	उपनाय	८१४
उन्मत्तवेष	२००-शे.	उपग्राह्य	७३७	उपनाह	२९०
उन्मदिष्णु	४२९	उपग्र	१००१	उपनिधि	८७०
उन्मनस्	४३६	उपचर्या	४७३	उपनिषद्	२५०
उन्मन्थ	३७१	उपचार	४७३	उपनिष्कार	९८७
उन्माय	९३२	,,	४९७	उपनिष्क्रमण	९८७
उन्माद	३२०	,,	७३७	उपनीतरागत्व	६६
उन्मादसंयुत	४२९	उपचारपरीतता	६५	उपन्यास	२६२
उन्मिषित	११२८	उपचित	४४९	उपपति	५१९
उन्मीलन	५७८	उपजाप	७३६	उपपादुक	१३५७
उन्मुख	४५	उपजिह्वा	१२०७	उपपुर	९७२
उन्मूलित	१४८०	उपशा	१३७३	उपप्रदान	७३७
उन्मेष	५७८	उपताप	४६३	उपप्लव	१२५
उपकण्ठ	१२४९	उपत्यका	१०३५	,,	१२१-शे.

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.
उपवर्ह	६८३	उपवर्तन	९४७	उपस्कर	४१७
(उपवाहु)	५९०	उपवस्य	९५१	उपस्य	६०२
उपमृत्	८२८	उपवस्त्र	८४२	,,	६११
उपमोग	६३८	उपवोस	८४२-शि	उपस्थित	१४९४
उपमोगान्तराय	७२	उपवाह्य	१२२२	उपस्पर्ग	८३७
उपमा	१४६२	उपविषे	१३१४	उपहार	४४७
,,	१४६३	उपविष्ट	४९२	,,	७३७
उपमातृ	५५८	उपवीन	८४५	उपहालक	९६१
उपमान	१४६३	उपवैणव	१४०	उपहर	७४१
(उपमिति)	१४६३	उपशम	३०४	उपाशु	१५३८
उपयन्तृ	५१७-गि.	उपशान्य	९६३	उपाकक्षण	८४१
उपयम	५१८	उपशाय	१५०३	उपाकृत	८२९
उपयाम	५१८	(उपगोचन)	२७५	उपाग्र	१४४१
उपरवत	३८१	'उपश्रुत'	१४८९	उपात्यय	१५०४
उपरक्षण	७४९	उपश्रुति	२६३	उपादान	१५२४
उपरति	१५२२	उपसङ्ग्रह	८४४	उपाधि	४७८
उपरम	१५२२	उपसन्न	१४९४	,,	१३८१
उपराग	१२५	(उपसेचन)	३९९	उपाध्याय	७८
उपराग	१२१-जे.	उपसम्पन्न	३७३	उपाध्याया	५२४
उपरि	१५२६	,,	४१३	उपाध्यायानी	५०३
उपरीध्यात्	१५२६	उपसव्यान	६७३	उपाध्यायी	५२३
उपल	१०३६	उपसर	१२७४	,,	५२४
उपलब्धि	३०९	उपसर्ग	१२५	उपानह	९१४
उपलम्भ	१५२०	उपसर्जन	१४४१	उपान्त	१४५०
उपलिङ्ग	१२५	उपसर्था	१२६८	उपाय	७३६
उपवन	११११	उपसूर्यक	१०१		

શબ્દ	શ્લોકોક્ક	શબ્દ	શ્લોકોક્ક	શબ્દ	શ્લોકોક્ક
ઉપાર્યન	૭૩૭	ઉમ્ય	૯૬૭	ઉર્વરા	૯૩૯
(ઉપાલિન્દક)	૧૦૧૦	ઉર મૂત્રિકા	૬૫૭	ઉર્વશી	૧૮૩
ઉપાવર્તન	૯૪૭-શિ	ઉરગ	૧૩૦૩	ઉર્વશીરમણ	૭૦૧
ઉપાશકદશા	૨૪૪	(ઉરગમૂષળ)	૧૯૯	'ઉર્વાર'	૧૧૮૯
ઉપાસજ્ઞ	૭૮૧	ઉરળ	૧૨૭૬	'ઉર્વાલિ'	૧૧૮૯
ઉપાસન	૭૮૮-શે.	'ઉરળાશ્વ્ય'	૧૧૫૮	ઉર્વી	૯૩૫
ઉપાસના	૪૯૭-શિ.	ઉરમ્ર	૧૨૭૬	(ઉર્વીધર)	૧૮-પ
ઉપાસ્તિ	૪૯૭	ઉરરીકૃત	૧૪૮૯	(ઉર્વીમૃત)	૧૮-પ.
ઉપાહિત	૫૨૬	ઉરરછદ	૭૬૬	ઉલ્લક્ષા	૧૧૦૨
ઉપાહિત	૧૪૮૫	ઉરસ	૬૦૨	ઉલ્લન્દ	૨૦૦-શે.
ઉપેક્ષા	૭૩૮	(ઉરસિજ)	૬૦૩	ઉલ્લપ	૧૧૧૮
ઉપેન્દ્ર	૨૧૪	ઉરસિલ	૭૯૨	,,	૧૧૯૪
ઉપોદ્ઘાત	૨૬૨	ઉરસ્ય	૫૫૦	ઉલ્લક	૧૩૨૪
,,	૧૫૧૦	ઉરસ્વત્	૭૯૨	ઉલ્લક્ષલ	૮૧૬
ઉપકૃષ્ટ	૯૬૯	ઉરાહ	૧૨૪૦	,,	૧૦૧૬
ઉપમ	૧૪૨૩	'ઉરીકૃત'	૧૪૮૮	'ઉલ્લક્ષલક'	૧૧૪૨
ઉપમયધુમ્	૧૫૪૨-શે.	ઉર	૧૪૩૦	'ઉલ્લપિન્'	૧૩૪૬
ઉપમયેધુમ્	૧૫૪૨-શે	,,	૧૧૧૪-શે	ઉલ્લપી	૧૩૪૬
ઉમ્	૧૫૪૨	ઉરન્નમ	૨૧૯-શે.	ઉલ્લહ	૫૧૮-શે.
ઉમા	૨૦૩	ઉરગાય	૨૧૯-શે.	ઉલ્લકા	૧૧૦૩
,,	૧૧૭૯	ઉરરીકૃત	૧૪૮૮	ઉલ્લવ	૫૪૦
ઉમાપતિ	૧૯૯	'ઉરુક'	૧૧૫૦	,,	,,
ઉમાવન	૯૭૭	'ઉરુક'	૧૧૫૦	ઉલ્લવળ	૧૪૬૭
ઉમાસુત	૨૦૮	ઉરોજ	૬૦૩	ઉલ્લુક	૧૧૦૩
ઉમ્વર	૧૦૦૯	ઉર્વજ્ઞ	૧૦૨૭-શે.	ઉલ્લકર્મન	૩૦૬
ઉમ્વર	૧૦૦૯	,,	૧૦૭૪-શે.		

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क.
उल्लाघ	४७४	उष्णवीर्यं	१३५०	ऊर्णनाभ	१२१०
उल्लाप	२७५	उष्णाशु	९५	ऊर्णायु	६७०
उल्लोच	६८१	उष्णागम	१५७	,,	१२७६
उल्लोल	१०७६	उष्णिका	३९७	ऊर्ध्व	४९२
उगती	२७३-शि	उष्णीष	६५१	ऊर्ध्वक	२९३
उशनस्	११९	,,	६६७	ऊर्ध्वकच	१२२-जो.
उशस	१४३-जो.	उत्त	९९	ऊर्ध्वकर्मन्	२१९-जो.
उशीर	११५८	उत्ता	१२६५	ऊर्ध्वक्षिप्त	१४८२
उषणा	४२१-जो.	उत्हार	१३५३-शि	ऊर्ध्वजानुक	४५५
उषर्वुव	१०९९	ऊ		ऊर्ध्वज	४५६
उषस्	१३९	उडा	५१३	ऊर्ध्वजु	४५५
उषा	१४३	ऊन	१४८७	ऊर्ध्वन्दम	४९२
,,	१२६५	ऊषस्	१२७२	(ऊर्ध्वदेहिक)	३७४
,,	१५३३	ऊर्वस्य	४०४	ऊर्ध्वलिङ्ग	१९६
,,	१५३६	ऊम्	१५४०-जो.	ऊर्ध्वलोक	८७
‘,,’	१०१९	ऊरव्य	८६४	ऊर्मि	१८७५
उषाकोल	१३२५-जो.	ऊरीकृत	१४८८	ऊमिका	६६३
(उषारमण)	२३०	ऊर	६१३	ऊर्मिमत्	१४५७
उषित	१४८६	ऊरुज	८६४	‘ऊर्व’	११००
उषेग	२३०	ऊर्ज्	७९६-शि.	ऊष	९४०
उष्ट्र	१२५४	ऊर्ज	१५५	ऊषण	४१९
उष्ण	१५७	,,	७९६	ऊषणा	४२१-जो
,,	३८४	ऊर्जस्	३००	ऊषर	९३९
,,	१३८५	ऊर्जस्त्वत्	७९२-शि	(ऊष्म)	१५७
उष्णक	३८४	ऊर्जस्त्वल	७९२	ऊष्मक	१५७
(उष्णवारण)	७१७	ऊर्जस्विन्	७९२	ऊष्मन्	११०२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
ऊष्मायण	१५७-शे.	ऊते	१५२७	एकपुं०	७९
ऊह	३११	ऊद्ध	३५७	‘एकतर’	१४६८
,,	३२३	‘,’	११८३	एकतान	१४५८
ऊहा	३११-शि.	ऊद्धि	३५७	एकताल	१४१०
(,,)	३२३	ऊमु	८८	एकदन्त	२०७
ऊ		ऊमुक्षिन्	१७२	एकदा	१५४२-शे.
ऊक्थ	१९२	ऊरथ	१२९४	,,	१५४२-शे.
ऊक्थ	१९२	ऊषम	२६	एकदश	१९६
ऊक्ष	१०८	,,	२९	,,	४५३
,,	१२८९	,,	१२५६	,,	१३२२
ऊग्विषद्	८१९	,,	१४०१	,,	२१९-शे.
(ऊग्वेद)	२४९	,,	१४४०	एकधुर	१२६२
ऊचू	२४९	ऊषि	७६	एकधुरीण	१२६२
ऊचीष	१०२०	ऊषिकुल्या	१०८२	(एकनेत्र)	१९६
ऊजीष	१०२०	ऊष्टि	७८२	एकपत्नी	५२८
ऊजु	३७५	‘ऊष्य’	१२९४	एकपदी	९८३
,,	१४५६	(ऊष्यकेतु)	२३०	एकपदे	१५३२
(ऊजुरोहित)	१७९	‘ऊष्यप्रोक्ता’	११५१	एकपर्णा	२०५-शे.
ऊण	८८१	ऊष्याङ्क	२३०	एकपाटला	२०५-शे.
ऊत	२६४	ए		एकपाद्	१९६
,,	८६६	एक	८७३	,,	२१९-शे.
ऊतु	१५५	,,	१४५७	एकपिङ्ग	१८९
,,	५३६	,,	१४६८	एकभू	१०५ शे
ऊतुमती	५३५	एकक	१४५७	एकयष्टिका	६६१
ऊतुवृत्ति	१५९-शे.	एककुण्डल	२२४	एकवर्षा	१२७२
		,,	१३०७-शि.	एकशफ	१२३३-शे.

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्क.
एकशृङ्ग	२१९-ओ	एत	१३९८	ऐतिह्य	२५९
एकसर्ग	१४५८	एतन	१३६८	ऐन्द्रलुप्तिक	४५७
एकहायनी	१२७२	,,	१३४५-ओ	ऐन्द्रि	७०९
एकाकिप्	१४५७	एतहि	१५३०	ऐन्त्री	११३
(एकाक्ष)	४५३	एतस	८१३	(,,)	१६९
एकाग्र	१४५८	एध	८२७	ऐरावण	१७७
'एकाग्र्य'	१४५८	एधस्	८२७	ऐरावत	१७०
एकाक्ष	११७-ओ.	एधित	१४९५	,,	१७७
,,	२१९ ओ	एनस्	१३८०	,,	१८०
,,	६४९-ओ.	एरण्ड	११५०	,,	९४६
एकादशोत्तम	२००-ओ	'एरावत'	११४३	',,'	११४३
एकानसी	२०५-ओ	एर्वाक	११८९	ऐरावती	११०४
एकान्त	७४२	'एर्वाल्'	११८९	ऐल	७०१
,,	१५०६	'एल्गज'	११५८	ऐलविल	१८९
एकान्तदु यमा	१३१	एव	१५४२-ओ.	ऐशानज	९३
एकान्तसुधमा	१२९	,,	१५४२-ओ.	(ऐशानी)	१६९
एकायन	१४५८	एवम्	१५४२-ओ	ऐश्वर्य	२०२
एकायनगत	१४५८	,,	१५४२-ओ	ऐयमस्	१५४२-ओ
एकावली	६६१	एयण	७७९	ओ	
एड	४०४	एयणा	३८८	ओकस	९९१
एडक	१२७६	एयणी	९२४	ओघ	२९७
एडगज	११५८			,,	१०८७
एडमूक	३४८	ऐ		,,	१४११
एडक	१००३	ऐकागारिक	३८२	ओङ्कार	२५०
एण	१२९४	ऐकाग्र	१४५८	ओजस्	७६६
एणमृत्	१०५	(ऐडविड)	१८९	ओण्ड	९६१

शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्क.
ओतु	१३०१	औपयिक	७४३	,,	१०७०-शि
ओदन	३९५	औपरोधिक	८१५	कस	२२०
ओदुम्बर	१०३९-शि.	औपवस्त	८४२-शि	,,	१०२४
ओम्	१५४०	औपवध	८४२	(,,)	१०४९
ओषण	१३८९	औपवाध	१२२२-शि.	कसक	१०५७
ओषधि	१११७	औमीन	९६७	(कसजित्)	२२१
ओष्ठ	५८१	औरभ्र	६७०	कसोद्भवा	१०५६
औ		औरभ्रक	१४१७	ककुद्	१२६४-शि
औक्षक	१४१६	औरस	५५०	ककुद	१२६४
औजस	१०४४-शे	और्ध्वदेहिक	३७४	ककुदावर्त	१२४३-शे
औद्रुष्य	११४७	और्ध्वदैहिक	३७४-शि.	ककुदिन्	१२४३-शे
(औत्तानपाद)	१२२	और्वे	११००	ककुधत्	१२५७
(औत्तानपादि)	१२२	और्वशेय	१२३	ककुधती	६०७
औत्सुक्य	३१४	औल्लव्य	८६२	ककुभ्	१६६
औदनिक	७२२	औशीर	६८५	ककुभ	२९१
औदरिक	४२८	औषध	४७०	,,	११३५
,,	४५०-शि	औषधि	१११७	ककोल	६३८
औदश्वित	४११	औषधिगर्भ	१०५-शे.	कनकोलक	६४६
औदश्वित्क	४११	'औषधी'	१११७	कवखट	१३८६
औदात्य	६५	औषधीपति	१०४	कक्ष	१११०
औदार्य	६९	(औषधीश)	१०४	कक्षा	५८९
,,	५०९	औष्ट्रक	१४१६	कक्षा	६७५
औदुम्बर	८१६	क		,,	१४६३
(औद्दालक)	१२१४	क	२११	,,	१२३२-शि.
औपगवक	१४१६	,,	५६६	कक्षापट	६७६
(औपपातिक)	२४५	,,	१०६९	कक्षापुट	६७६-शि.
औपम्य	१४६३				

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्कः
कक्षीकृत	१४८९-शि	कच्छपी	२८८	,,	१२८३-शे.
कक्षीवत्	८५३	,,	१३५३	कटि	६०७
कक्ष्या	१२३२	कच्छा	६७५	कटिप्रोथ	६०९
कक्षटी	१०३७-शि.	कच्छाटिका	६७५	कटिमालिका	६६४-शे.
कक्क	७०७	(कच्छाटी)	६७५	कटिल्लक	११८८
,,	१३३३	कच्छुर	४६०	कटिसूत्र	६६४
कक्कट	७६६	कच्छ	४६४	कटीर	६०७
कक्कटीक	२००-शे.	कच्छल	६८६	कटु	१३८९
कक्कण	६६३	कच्छलध्वज	६८६	कटुकाण	१३३०
'कक्कणी'	६६५	कच्छुक	६७४	कटोलवीणा	२९०
कक्कत	६८८	,,	७६७	कटर	३५०
कक्कपत्र	७७८	,,	१३१५	कठुर	४०९-शे.
कक्कमुख	९०९	कच्छुकिन्	७७७	कठिन	१३८७
कक्काल	६२८	,,	१३०४	कठिनी	१०३७
कक्कल्लि	११३५	कच्छुलिका	६७४	'कठिल्लक'	११८८
कक्कु	११७६	कट	६०७	कठोर	१३८७
कक्कुनी	११७६	,,	१०१७	कड	३४९-शे.
'कक्कु'	११७६	,,	१२२५	कडङ्गर	११८२
कक्क	५६७	कटक	६६३	कडार	१३९७
कक्कर्मश्रुतखामृष्टि	६३	,,	७४६	(कडिन्दिका)	२५८
कक्कय	१४३५	,,	१०३३	कण	१४२७
कक्कित्त	१५४०	कटसू	२००-शे.	(कणाति)	१४०८
कक्क	९५३	'कटल्लक'	११८८	कणय	७८७-शे.
,,	१०७७	कटाक्ष	५७८	कणा	४२९
कक्कप	१९३	कटाक्ष	२००-शे.	,,	४२२
,,	१३५३	कटाह	१०२२	कणाद	८६२-शि.

शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्कः
कणित	१४०८	कटुण	११९१	कनिष्ठ	५५२
कणिश	११८१	कयकधिकता	२६३	कनिष्ठ	१४२८-शि.
कणिशार्थजन	८६५	कथम्	१५४२-शे.	कनिष्ठा	५९३
'कणिष'	११८१	कदक	६८१	कनी	५१०
कण्टक	६२	कदध्वन्	९८४	कनीनिका	५७५
"	३०५	कदन	३७०	"	५९३
कण्टकारिका	११५७	कदम्ब	१०५४	कनीयस्	५५३
कण्टकाशन	१२५४	"	११३८	"	१४२८
कण्ठ	५८८	कदम्बक	११८०	कनीयस	१०४०
कण्टकूजिका	२८७	"	१४११	कण्डु	२२८-शि.
कण्ठबन्ध	१२३२	कदर्य	३६८	कन्द	११६६
कण्ठभूषा	६५७	'कदल'	११३६	"	११८९
कण्ठाग्नि	१३१७-शे.	'कदलिन्'	१२९४	कन्दर	१०३३
कण्ठिका	६६२	कदली	११३६	कन्दराकर	१०२७-शे.
कण्ठीरव	१२८३	"	१२९४	कन्दर्प	२२८
कण्ठेकाल	१९५	कदचित्त	१५३३	कन्दर्पा	४५
कण्ठन	१०१७	कटुष्ण	१३८६	'कन्दलिन्'	१२९४
कण्ठरा	६३५	कटु	१३९७	कन्दली	१२९४
'कण्ठरा'	११५१	कट्टद	३४७	कण्डु	९२१
कण्ठ	४६४	(कट्टर)	३५०	कण्डुक	६८९
कण्ठति	४६४-शि.	कनक	१०४३	कण्ठरा	५८६
कण्ठयन	४६४	कनकाध्यक्ष	७२३	कण्ठरामध्य	५८७
कण्ठया	४६४	कनकाञ्जिका	७१८	कण्ठकुञ्ज	९७३
'कण्ठरा'	११५१	कनकाह्वय	११५१	कण्ठस	५५२-शे.
कण्ठोलक	१०१७	कनन	४५३	कण्ठ्या	५१०
'कण्ठ'	९०४	कनिश	११८१ शि	(,,)	११६

शब्द-	श्लोकाङ्कः	शब्द-	श्लोकाङ्कः	शब्द-	श्लोकाङ्कः
कन्याकुञ्ज	९७४	‘कपीतन’	११५२	‘कमन्ध’	१०७०
कपट	३७८	‘कपूय’	१४४३	कमर	४३४
कपर्द	२००	कपोणि	५९०-शि.	कमल	१०६९
„	१२०६	कपोत	१३३९	“	११६०
कपर्दिन्	१९६	कपोतपाली	१०१०	(कमलजन्मन्)	२१३
कपाट	१००७	कपोताम	१३९४	कमला	२२६
कपाल	६२७	कपोल	५८२	कमलिनी	११६०-शि.
कपालभृत्	१९९	कपोली	१६४	कमलोत्तर	११५९
(कापलिन्)	१९९	कफ	४६२	कमिष्ट	४३४
कपालिनी	२०६	कफकूर्चिका	६३३	कम्प	३०६
कपि	१२९१	कफणि	५९०	कम्पन	१४५५
„	९८-शे.	(कफाणि)	५९०	कम्पाक	११०६
„	२१९-शे.	कफिन्	४६०	कम्पित	१४८१
„	१२१८-शे.	कफोणि	५९०	कम्प्रा	१४५५
‘कपिकच्छु’	११५१	कवन्ध	५६५	कम्बल	६७०
कपिकच्छ	११५१	„	१०७०	„	१३११
कपित्थ	११५१	कवर	१४६९	„	१०७०-शे.
कपिच्वज	७०९	कवरी	५७०	कम्बलिवाद्यक	७५३
कपिल	१३९६	‘कवित्थ’	११५१	कम्बि	१०२१
„	२१९-शे.	कमठ	१३५३	‘कम्बी’	१०२१
„	१२८०-शे.	कमण्डलु	८१६	कम्बु	१२०४
कपिला	१०४८	कमन	२२१	कम्बुग्रीवा	५८६
कपिलाजन	२००-शे.	„	२२७	‘कम्भारी’	१३४३
कपिलोह	१०४७	„	४३४-शि.	कम्प	४३४
कपिश	१३९६	कमनच्छद	१३३३	„	१४४५
कपिशोष	९८१	कमनीय	१४४५	कर	५-प.

शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क:
॥	१००	करणत्राण	५६७	करालिका	२०५-शे
॥	५९१	करतोया	१०८५	करि	१२१८-शि.
॥	७४५	करपत्रक	९१८	करिन्	१२१७
॥	१२२४	करपाल	७८२-जे.	करीर	१०१९
करक	१६६	करभ	५९२	॥	११५०
॥	१०२१	॥	१२५५	॥	११८३
'करकट'	१३५२	करभूषण	६६२	करीष	१२७३
करपात्रिका	१०२५	करमाल	११०४	करीषाम्नि	११०१
करङ्क	६२८	करम्ब	१४६९	करण	२९४
॥	१०२२	॥	३९८	॥	११४९
करज	५९४	करम्भ	३९९	करणा	३६९
॥	११४०	(करह)	५९४	करणापर	३६८
करञ्ज	११४०	करवाल	७८२	करेड्ड	१३३७
करट	१२२५	करवालिका	७८५	करेणु	१२१८
॥	१३२२	करवीर	९८९	करेणुभू	८५३
॥	६४५-शे.	॥	११३७	करोटि	६२६
(॥)	२८७	करवीरक	११९७	(करोटी)	६२६
करटा	१२६९	॥	२०९ शे	कर्क	१२३७
करटिन्	१२१७	करवीर।	१०६०	कर्कट	१३३४
करड्ड	१३३७	करशाखा	५९२	॥	१३५२
करण	८२	करशीकर	१२२३	(॥)	११६
॥	५६३	करश्लोक	५९४	कर्कटी	११८९
॥	८९७	करहाट	११६६	'कर्कट'	१३५२
॥	१३८३	करासी	५१३-शि	कर्क-धु	११३८
॥	४८४-शे	करालिक	१११४	कर्कन्धू	११३८-शि
॥	५१८-शे	॥	७८२-जे	कर्कर	६२६

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
(कर्कराडु)	१३३७	कर्णमोटी	२०६	,,	११९८
कर्कराडुक	१३३७	कर्णलतिका	५७४	कर्पट	६७६
कर्कराल	५६९	कर्णवेशक	६५६	,,	६६७-शे.
कर्करी	१०२१	कर्णशङ्कुली	५७४	कर्पर	६२७
कर्करेडु	१३३७	कर्णसू	९८-शे.	,,	१०२२
कर्कग	१३८६	कर्णादर्श	६५६ शे	कर्परिकापुत्र्य	१०५३
कर्कार	११८८	कर्णान्दु	६५६	कर्पास	११३९
कर्कोटक	११९०	कर्णाद्दू	६५६-शि	'कर्पासी'	११३९
'कर्चूर'	१०४४	(कर्णारि)	७१०	कर्पूर	६३८
कर्ण	५७४	कर्णिका	६५५	,,	६४३
,,	७११	,,	११६५	कर्वर	१८८-शे.
,,	८७९-शि	,,	१२२४	कर्चुर	१८८
कर्णकीटा	१२१०	कर्णिकाचल	१०३१	,,	१०४४
'कर्णजल्लुका'	१२१०	कर्णिकार	११४५	,,	१३९८
'कर्णजलौकसू'	१२१०	कर्णिकारच्छाय	१०४४शे.	कर्चुरा	२०५-शे
'कर्णजलौका'	१२१०	कर्णोरथ	७५३	'कर्चूर'	१०४४
कर्णजित्	७१०	कर्णेजप	३८०	कर्मेकर	३६१
कर्णधार	८७६	कर्तन	३७२	कर्मेकार	३६२
कर्णधारिणी	१२१८-शे	कर्तनसाधन	९११	कर्मेक्षम	३५४
कर्णपुर	९७७	(कर्तरि)	७८१	कर्मेठ	३५४
(कर्णपुरी)	९७७	,,	९११	कर्मेण्या	३६२
कर्णपूर	६५४	कर्तरी	७८१	कर्मेन्	१४९७
कर्णप्रान्त	५७४-शे	,,	९११	कर्मेन्दिन्	८०९
कर्णभूषण	६५५	कर्त्त	५-प	कर्मेप्रवाद	२४७
कर्णमूल	१२२५	कर्द्वन	१४०३	कर्मेभू	९६३
,,	५७४-शे.	कर्दम	१०९०	कर्मेभूमी	९४६

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
कर्मवादी	१४७	कलंक	१०६	कलाधिक	१३२५-शे.
कर्मशील	३५४	कलत्र	५१३	(कलानिधि)	१०५
कर्मशूर	३५४	,,	६०७	कलान्तर	८८१
कर्मसचिव	७१९	कलघौत	१०४३	कलाप	६६४
(कर्मसहाय)	७१९	,,	१०४४	,,	७८२
कर्मसाक्षिन्	९८	कलभ	१२२०	,,	१३२०
कर्मान्त	९६३	कलम	११६१	,,	१४११
कर्मार	९२०	(कलमूक)	३४८	कलापक	१२३२
'कर्मार'	११५३	कलम्ब	७७८	कलापूर	२९४-शे.
'कर्मीर'	१३९७	कलम्बिका	५८७	कलामृत	१०५
'कर्मेन्द्रिय'	१३८४	कलरव	१३३९	कलामेक	११६९
(कर्षट)	९७२	कलल	५४०	कलाय	११७०
(कर्षुटिक)	९७२	कलविक्क	१३३१	कलावती	२८९
कर्षुर	१०४४	कलश	१०१९	कलि	७९६
कर्ष	८८४	कलशी	१०२२	,,	११४५
कर्षक	८९०	कलशीमुख	२९४-शे.	कलिका	२९१
कर्षचतुष्टय	८४४	कलशीसुत	१२३-शे	,,	११२५
कर्षण	८६४	कलस	१०१९	कलिकारक	८४९
'कर्षफल'	११४५	कलह	७९६	कलिज्ञ	१३३३
कर्षू	१०८०	कलहस	१३२७	'कलिद्रुम'	११४५
कर्हिचित्र	१५३३	कला	१०६	(कलिन्दतनया)	१०८३
कल	१४०९	कला	१३६	कलिन्दपुत्री	१०८३-शि.
कलक	१३४५	,,	९००	कलिन्दका	२५८
कलकण्ठ	१३२१	कलाकेलि	२२७	कलिल	१४७२
कलकल	१४०४	कलाचिका	५९०	कलुष	१०७१
कलकृणिका	५२९-शे	कलाद	९०८	,,	१३८१

शब्दः	श्लोकांकः	शब्दः	श्लोकांकः	शब्दः	श्लोकांकः
॥	१२८३-जो.	॥	१०४३	॥	१४३५
कलेवर	५६४	(कल्याणप्रवाद)	२४८	कर्मभार	९२८
कलक	१३८१	कलम्ब	३०६	कर्मभारजन्मन्	६४४
कल्प	१६०	कञ्जोल	१०७६	कर्मय	९०२
॥	१६१	कवक	४२५	॥	१२३६
॥	१७९	॥	११८४	॥	१२४४
॥	२५०	कवच	७६६	कप	९०९
॥	७४३	कवचित	७६६-शि.	कपाय	१३८९
॥	८३९	कवर	१४६९	कष्ट	१३७१
कल्पन	३७२	कवल्	४२६	कसिपु	६८५
कल्पनी	९११	कवाट	१००७-शि.	कस्तीर	१०४२
(कल्पावतसिका)	२४५	कवि	११९	कस्मुरी	६३८
कल्पान्त	१६१	॥	२११	॥	६३९
कल्पित	१२२१	॥	३४१	॥	६४४
कल्मष	१३८१	॥	८४६	कह्लार	११६५
॥	१४३५-शि.	कविका	१२५०	कह्ल	१३३२
कल्माष	१३९८	कवितृ	३४१ शि	कास्थ	१०४९
(कल्ममापक्षिन्)	१०३	कविय	१२५०	॥	१०४०-जो.
कल्प	१३९	कवी	१२५०	कास्थनील	१०५२
॥	४७४	कवोष्ण	१३८६	काक	१३२१
॥	९०२	कव्य	८३२	काककङ्कु	१०७८
कल्पपाल	९०१	कशा	१२५२	'काकचिन्मा'	११५५
कल्पवर्त	४२५	कशाकका	६२७-शि	'काकचिन्मि'	११५५
कल्पा	२७३	कशिपु	६८५-शि	'काकचिन्मी'	११५५
कल्याण	८६	कशेरुका	६२७	काकजात	१६२१-जो.
॥	२४८	कर्मल	८०१	काकपुष्प	६४१

शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क
काकपत्र	५७२	काञ्चनगिरि	१०३२	‘काद्रव’	११७७
काकपुष्ट	१३२१	काञ्चनी	४१८	काद्रवेय	१३०७
काकमाची	११८८	काञ्चिक	४१५	काचन	१११०
(काकल)	५८८	काञ्ची	६६४	कानीन	५४७
काकलक	५८८	काञ्चीपद	६०७	,,	८४७
(काकलि)	१४१०	काञ्जिक	४१५	कात्त	१४४४
काकली	१४१०	काण	४५३	(,)	५१६
काकारि	१३२४	काण्ड	७७८	का-न्ता	८-प.
काकु	१४१०	,,	११८२	,,	५०४
,,	५८५ शे.	,,	११८३	का-न्ता	५१५
काकुवाचू	२७५	,,	१४४२	का-न्तार	९८५
काकुद	५८५	काण्डयट	६८०	,,	१११०
काकोदर	१३०३	काण्डपृष्ठ	७७०	,,	११९४
काकोदुम्बरिका	११३३	काण्डवत्	७७१	कान्तारवासिनी २०५-शे.	
काकोल	११९६	काण्डवीणा	२९०-शे	कान्ति	५०९
,,	१३२३	काण्डरुपृष्ठ	८५८	,,	१५१२
काक्ष	५७८	काण्डीर	७७१	कान्दविक	९२१
काक्षी	१०५५	कातर	३६५	कान्दिशीक	३६६
काङ्क्षा	४३०	कात्य	८५२-शि.	कापय	९८४
काच	३६४	कात्यायन	८५२	कापिल	८६२
,,	१०६२	कात्यायनी	२०३	कापिश	९०३
‘काचस्याली’	११४४	,,	५३१	कापिशायन	९०२
काचिम	१०७०-शे.	कादम्ब	१३२७	कापोत	९४५
काच्छी	१८५६	,,	७७८-शे	,,	१०५१
काञ्चन	२३६	कादम्बरी	९०२	,,	१३९४
,,	१०४३	कादम्बिनी	१६५	(,)	१४१५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
काम	७३	काम्बल	७५४	कारेण्य	८५३-शे.
"	२३७	काम्बविक	९१०	कारोत्तम	९०५
"	४३१	काम्बोज	१२३१	कार्तवीर्य	३९६
"	१५०५	कामिन्	१३२८-शे.	"	७०२
कामकेलि	५३७	काम्य	१४४५	कार्तस्वर	१०४४
कामगामिन्	४९५	"	८६-शे.	कार्तान्तिक	४८२
कामतल	१३२१-शे.	काय	५६३	कार्तिक	१५५
(कामध्वसिन्)	२००	"	८४०	कार्तिकिक	१५५
कामन	४३४	कायमान	९९६	कार्पण्य	३१९
कामना	४३१-शे.	कायस्य	४८४-शे.	कार्पास	६६९
कामपाल	२२४	'कायस्या'	११४६	'कार्पासी'	११३९
कामम्	१५४०	कारकाद्यविपर्यास	६९	कार्म	३५४
कामयितृ	४३४	कारकुक्षीय	९५७	कार्मण	१४९८
कामरुप	९५६	कारण	१५१३	कार्मुक	७७५
"	८९-शे.	कारणा	१३५८	कार्य	१५१४
कामरूपिन्	१२८८-शे.	कारणिक	४७९	(कार्वट)	९७२
कामलता	६१०	कारणव	१३४१	कार्य'	११३८
कामलेखा	५३३-शे.	कारम्भा'	११४९	कार्यक	८९०
कामसख	१५३-शे.	कारवेष्ट	११८८	'कार्य'	११३८
कामाङ्कुरा	५९४	कारस्कर	१११४	काल	१२६
कामायु	१३३५-शे.	कारा	८०६	"	१८४
कामायुष्	२३१	कारिका	२५८	"	३२३
कामारि	१०५५	कारिन्	८९९	"	१३९७
कासुक	४३४	कार	८९९	"	१२१-शे.
कासुका	५२७	काश्य	३६९	"	२००-शे.
कासुकी	५२७	कास्य	९५९	(,)	१९३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
कालक	६०४	कालान्तरविष	१३१३	काल्य	१३९
„	६१८	कालायनी	२०५-शे.	काल्या	१२६८
कालकण्ठक	१३३२	कालायस	१०३७	„	२७३-शि
कालकण्ठक	१३३२-शि.	काल सुहृद्	२००	कावचिक	१४१७
कालकर्णिका	१३८०	‘कालस्थाली’	११४४	कावेरी	१०८४
कालकुण्ठ	२१९-शे.	कालिका	४४	काव्य	११९
कालकूट	११९६	„	३०७	काश	११९५
कालकूट	१८५-शे.	„	१०५५	(काशसकाश)	१४६२
कालखज	६०४	„	१६५-शि	काशि	९७४
कालखण्ड	६०४	कालिङ्ग	११९८	(काशी)	९७४
कालग्रन्थि	१५९-शे.	कालिनी	११०	काश्मरी	११४३
कालज्ञमा	२०५-शे.	कालिन्दी	१०८३	‘काश्मर्य’	११४३
कालचक्र	१२८	(कालिन्दीकर्षण)	९२४	काश्यप	२३६
कालक्षरी	२०५-शे.	(कालिन्दीसू.)	९५	„	६२२
कालदमनी	२०५-शे.	कालिन्दीसोदर	१८५	काश्यपि	१०२
कालधर्म	३२४	कालिन्दीसोदर	९-प.	„	२३१
कालनेमि	२२०	कालिय	२२१	काश्यपी	९३७
(कालनेमिहर)	२२१	(कालियदमन)	१०-प	काष्ठ	११२२
कालपृष्ठ	७११	(,,)	२२१	काष्ठकीट	१२०३
कालमृत	९८-शे.	(कालियशासन)	१०-प.	काष्ठकुक्षल	८७८
कालरात्रि	२०५-शे.	(कालियारि)	१०-प	काष्ठतक्ष्	९१७
कालवृन्त	११७५	काली	२०३	काष्ठा	१३६
कालशेय	४०८	„	२३९	„	१६६
‘कालस्कन्ध’	११४६	कालीयक	६४६	काष्ठाद्य	१३६
कालागर	६४१	कालेय	६०४	काष्ठाभुवाहिनी	८७७
कालानुसार्य	६४६ शि.	„	६४५	‘काष्ठीला’	११३६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
कांस	४६४	किङ्किणी	६६५-शि	किमु	१५३६
‘,,’	११०७	किङ्किरात	११३५	किमुत	१५३५
कांसर	१०८३	किञ्चन	१५३६	‘,’	१५३६
कासार	१०९४	किञ्चित्	१५३६	किम्पचान	३६८
कासीस	१०५६	‘किञ्चिलक’	१२०३	किम्पाक	११४१
कासु	७८७-शे.	किञ्चुलक	१२०३	किम्पुरप	९१
काहल	३४९-शे	किञ्चुलुक	१२०३-शि	‘,’	१९४
काहला	२९४-शे	किजलक	११६६	किम्पुरपेश्वर	१९०
किवदन्ती	२५९	किटि	१२८८	कियदेतिका	३००
किशारु	११८१	किटिभ	१२०९	किर	१२८७
किशुक	११३६	किष्ट	६३१	किरण	९५
‘किकि’	१३२९	किष्टवर्जित	६२९	‘,’	१००
किकिदिव’	१३२९	किष्टिम	१०७०-शे.	किरात	४५३-शे.
‘किकिदिवि’	१३२९	किण	४६५	किरात	९३४
किकिदीवि	१३२९-शि	किणालात	१७४-शे.	किरातो	२०५-शे.
किको	१३२९-शि	किण्व	९०४	किरि	१२८७
‘किकोदिव’	१३२९	‘,’	१३८१	किरिक्किञ्चिका	२९४-शे.
किकोदिवि	१३२९	किण्वित्	१२३३-शे	किरीट	६५१
‘किकोदिवी’	१३२९	कितव	४८५	किरीटिन्	७०९
‘किकोदीवि’	१३२९	किन्नर	४२	किर्मीर	१३९८
किस्त्रि	१२९०	‘,’	९१	किर्मीरनिषूदन	७०८
किङ्कण	२९४-शे.	‘,’	१९४	(किर्मीरारि)	७०८
(किङ्कणि)	६६५	किन्नरी	२९०-शे.	किल	५५६-शे.
किङ्कणी	६६५	(किन्नरेश)	१९०	किलाटी	४०५
किङ्कर	३६०	किम्	११२८	किलास	४६७
‘किङ्किणि’	६६५	‘,’	१५३६	किलासन	११९०

शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्द.	श्लोकाङ्कः
किलासिन्	४६१	कीलाल	१०६९	कुञ्चिका	१००५
किलिकिञ्चित	५०७	,,	६२२-शे.	कुञ्चित-	१४५६
किलिज	१०१७	कीलित	४३८	कुञ्ज	१११५
किल्बिष	१३८१	कीश	१२९१	कुजर	१२१७
'किशलय'	११२३	कु	९३६		
किशोर	१२३३	कुकर	४५३	कुजर	१४४०
किसल	११२३	कुकुद	१२६४-शि.	कुजराशति	१२८६
किसलय	११२३	कुकुन्दर	६०८	कुजराशन	११३१
कीकट	३५८	(कुकुन्दुर)	६८८	कुजल	४१५
,,	९६०	'कुकुर'	१२७९	कुट	९९०
कीकरा	६२६	कुकूल	११०१	,,	१०१९
,,	१२०२	कुक्कुट	१३२४	,,	१११४
कीकसमुख	१३१७-शे	कुक्कुटाम	१३०६	कुटक	८९१
कीचक	११५३	कुक्कुटाहि	१३०६	,,	१०२३-शि.
कीचकनिषूदन	७०८	कुक्कुटि	३७८	कुटज	११३७
कीटमणि	१२१३-शे	कुक्कुम्भ	१३४२	कुट्टर	१०२३
कीन	६२३	कुक्कुुर	१२७८	,,	१२३३-शे.
कीनाश	१८४	कुक्षि	६०४	कुटहारिका	५३४
,,	१८७	कुक्षिम्भरि	४२७	कुटिल	१४५६
,,	३६८	कुक्षुम्भ	६४५	कुटिलकेश	५६९
कीर	१३३५	,,	६३९	(कुटिलोशय)	३४८-शि.
		कुच	६०३	कुटुम्बव्यापृत	४७८
कीर्ण	१४७३	कुचन्दन	६४२	कुटुम्बिन्	८९०
कीर्ति	२७२	कुचर	३४८	कुटुम्बिनी	५१३
कील	१२७४	कुज	११६	(,,)	१४२१
कीला	११०३	,,	१११४	कुट्टनी	५३३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
कुङ्कन्ती	७८४-शे.	कुतप	१४१	कुपूय	१४४३
कुङ्कार	१०२७-शे.	,,	५४३	कुप्य	१०४६
कुङ्किम	९९२	(कुतापक)	१०३	कुप्यशाला	९९६
कुङ्कुमित	५०८	कुपुक	९२६	कुवेर	४३
कु०	१११४	कुपुप	१०२५	,,	१६९
'कु०र'	१०२३	कुपू	१०२५	,,	१८९
कु०र	७८६	कुपूहल	९२६	'कुवेरक्षी	११४४
कुडङ्ग	१११५	कुत्सा	२७१	कुञ्ज	४५३
(कुडव)	८८६	कुत्सित	१४४२	,,	१४२९
कुङ्कुमल	११२६	कुथ	६८०	कुमार	४२
कुडथ	१००३	,,	११९२	,,	२०९
कुडथमत्स्य	१२९८	कुटाल	८९२	,,	३३२
कुपाप	७६४	',,,'	११५२	(,,)	३३८
कुणि	४५३	(कुघ्न)	१०२७	कुमारक	३३८
कुण०	३५३	कुनटी	१०६०	कुमारपाल	७१२
कुण्ड	५५०	कुनामि	१९२	(कुमारपालदेव)	३३६
,,	१०१९	कुनालिक	१३०१-शे.	कुमारसू	१०८१
कुण्डगोलक	४१६	कुन्त	७८५	कुमारी	२०३
कुण्डल	६५६	कुन्तल	५६७	,,	५१०
कुण्डलिन	१३०३	,,	९६१	कुमालक	९६०
कुण्डा	२०५-शे.	कुन्थु	२८	कुमुत्त	१२८८-शे.
कुण्डिका	८१६	कुन्थु	६९३	कुमुद्	११६४-शि.
कुण्डिन	१२३३-शे.	कुन्द	१९३	कुमुद्	१७०
कुण्डिन	९७९	,,	९०९	,,	१०४३
कुण्डिनपुर	९७९-शि.	कुन्दा	२०५-शे.	,,	११६४
कुण्डिनापुर	९७९-शि.	'कुन्दुरकी'	११५२	कुमुदवान्वेव	१०४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(कुमुदमुहद)	१०४	कुरञ्ज	१२९३	कुलधारक	५४२-शे.
कुमुदावास	९५४	कुरचिल्ल	१३५२	कुलनाश	१२५३
कुमुदाह्वय	१०४३	(कुरण्ट)	१२००	(कुलपालिका)	५१५
कुमुदिनी	११६३-शि.	कुरण्टक	११३५	कुलबालिका	५१५
कुमुदिनीपति	१०४	कुरण्ड	४७०	कुलश्रेष्ठिन्	४८५
कुमुद्वत्	९५४	कुरण्डक	११३५-शि.	कुलघ्नी	५१५
कुमुद्वती	११६३	करर	१३३५	कुला	२०५-शे.
(कुमुद्वतीश)	१०४	कुररी	१२७७	कुलाय	१३१९
कुमोदक	२१६	कुर	९४६	कुलाल	९१६
कुम्बा	८२४	कुरक्षेत्र	९५०	कुलाली	१०६२
कुम्भ	३८	कुरण्टक	११३५-शि.	कुलाह	१२४१
"	१०१९	कुरल	५६९	कुलिक	४८५
"	१२२६	कुरविन्द	१०६१	"	१३१०
(,)	४८	"	११९३	कुलिङ्ग	१३३१-शि.
(,)	११६	कुरविस्त	८८४	कुलिङ्गक	१३३१
"	११४२	कुर्कुर	१२७९	'कलिर'	१३५२
कुम्भकार	९१६	कुर्पर	५९०-शि.	कुलिश	१८१
कुम्भकारकुपकुट	१३४२	कुल	५०३	कुलिशाङ्कुशा	२३९
कुम्भदासी	५३४-शे.	"	९९०	कुली	५५४
कुम्भशाला	९९९	"	१४१३	'कुली	११५७
कुम्भिन	१२१७	कुलक	४८५-शि	कुलीन	५०२
"	१३४९	कलटा	५२९	"	१२३४
कुम्भी	१०१९	कुलतथ	११७५	कुलीनक	११७३
कुम्भौनस	१३०४	कुलतिका	१०६२	कुलीनस	१०७०
कुम्भीर	१३४९	"	११७५	कुलीर	१३५२
कुरङ्कर	१३२८	कुलदेवता	२०५-शे.	कुलुक	६३२

शब्द	श्लोकाङ्क-	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क.
कुलेरवरी	२०५-जो	कुशस्यल	९७४	कुसुमान्त	६४५-जो.
कुल्माष	११७५-शि	कुशा	१२५२	(कुसुमायुध)	२२८
(,,)	४१५	कुशाग्रीयमति	३४४	कुसुम्भ	११५९.
कुल्माषामिधुत	४१५	कुत्तारणि	८५०	,,	६४५-जो.
कुल्मास	११७५	कुशिक	८११	कुम्भ	१२०३
कुल्य	५०२	कुशिन	८४६	कुम्भल	१०१३
,,	६२५	कुशी	१०३९	कुम्भति	३७७
कुल्या	१०८०	'कुशीद	८८०	,,	९२६
,,	१०८९	कुशीलव	३२९	कुम्भ-कुम्भ	४१९
कुव	११६३	,,	७०४		
'कुवर'	१३८९	कुम्भल	१०१३-शि	कुम्भ	१८९
कुवल	११६३	कुशेशय	११६०	कुम्भक	३७७
कुवल्य	११६३	कुपाकु	११००-जो.	(,,)	९२६
कुवलाश्व	७०१	'कुपीद'	८८०	कुम्भकस्वन	१३४२
कुवली	११३८	कुष्ट	४६६	कुम्भन	३९१
कुवाट	१००७	,,	११९७	कुम्भना	३७९
कुवाद	३४८	कुष्टारि	१०५७	कुम्भर	१३६३
कुविन्द	९१३	(कुष्माण्डी)	४३	कुम्भाला	२९४-जो.
कुवीणा	२९०-जो	कुसीद	८८०	कुम्भावती	२०५ जो.
कुवेणी	९२९	कुसीदिक	८८०	कुम्भु	१५१
कुवेल	११६३	कुसुम	४२	कुम्भक	९२६
कुश	७०४	,,	११२४	कुम्भ	१५१
,,	१०६९	,,	५३६-शि	कुम्भमुख	१३२१-जो.
,,	११९२	(कुसुमधन्वन)	२२८	कुम्भुद	४७५
कुशल	८६	कुसुमपुर	९७६	कुम्भिका	९२२
,,	३४३	(कुसुमवाण)	२२८	,,	१०८५

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
"	४०५-शि.	कूर्चशिरस्	६१७	कृतकृत्य	३४३-शि.
(कूजन)	१४०७	कूर्चिका	४०५	कृतज्ञ	१२८०-शे
कूजित	१४०७	कूर्चन	५५६	कृतपुङ्ख	७७२
कूट	३७८	कूर्प	५८०	कृतम्	१५२७
"	९२०	कूर्पर	५९०	कृतमाल	११४०
"	१०३२	कूर्पास	७६७	कृतमुख	३४३
"	१२५९	"	६७४-शि	कृतलक्ष्ण	४३७
"	१४११	कूर्पासिक	६७४	कृतवर्मन्	३७
'कूटक'	८९१	कूर्म	४८	कृतसापत्निका	५२७
कूटकृत	२००-शे.	"	१३५३	कृतहस्त	३४२
कूट्यन्त्र	९३२	कूल	१०७७	"	७७२
कूटसाक्षिन्	८८२-शे	कूलङ्कषा	१०८०	कृतान्त	१८४
कूटस्थ	१४५३	कूलभू	१०७७	"	२४२
कूणिका	२९१	कूष्माण्डक	२१०	(,,)	१९-प
"	१२६४	"	११८८	कृतान्तजनक	९५
कूणितेक्षण	१३३५-शे	कृक	५८७	कृतार्थ	५२
कूप	१०९१	कृकण	१३३८	"	३४३-शि.
कूपक	८७७	'कृकलाश'	१२९९	कृतिन्	३४१
कूपक	१०८८	कृकलास	१२९९	"	३४३-शि.
कूपज	६३०-शे.	कृकवाकु	१३२५	कृत	१४९०
कूपद	४७५-शे	कृकाटिका	५८६	कृत्ति	६३०
कूबर	७५६	'कृकुलास'	१२९९	कृत्तिका	१०९
कूर	३९५	कृच्छ	८४२	कृत्तिकभव	१०५-शे.
कूर्च	५८०	"	१३७१	कृत्तिकासुत	२०८
"	५८३	कृत्	५-प.	कृत्तिवासस्	१९८
"	६१७	कृतवर्मन्	३४२	कृत्य	१५१४

શબ્દ.	શ્લોકાર્ક:	શબ્દ.	શ્લોકાર્ક:	શબ્દ:	શ્લોકાર્ક:
કૃત્રિમધૂપ	૬૪૮	કૃપિ	૮૬૬	કૃષ્ણા	૪૨૧
કૃત્સ્ન	૧૪૩૩	કૃપિક	૮૯૦	"	૭૧૦
કૃપણ	૩૬૭	કૃપીવલ	૮૯૮	"	૨૦૫-જો.
કૃપા	૩૬૯	કૃષ્ટિ	૩૪૧	કૃષ્ણામિય	૧૦૩૮
કૃપાળ	૭૪૨	કૃષ્ણ	૧૭-પ.	કૃષ્ણાવાસ	૧૧૩૧
કૃપાળિકા	૭૮૪	"	૨૧૫	કૃષ્ણિકા	૪૧૯
કૃપાળી	૯૧૧	"	૪૧૯	કૃસર	૩૯૮
(,,)	૭૮૪	"	૬૯૭	કેકર	૪૫૮
(કૃપાન)	૭૫૮	"	૧૦૫૧	કેકા	૧૩૨૦
કૃપાણ	૩૬૮	"	૧૩૯૭	કેકિન	૧૩૧૯
કૃપીટ	૧૦૭૦-જો.	"	૧૪૭-જો.	કેળિકા	૬૮૧
કૃપીટયોનિ	૧૦૯૭	"	૧૦૪૧-જો.	કેતક	૧૧૫૨
કૃમિ	૧૨૦૨	કૃષ્ણકર્મન	૮૫૫	કેતન	૨૨૯
"	૧૨૧૧	કૃષ્ણકાક	૧૩૨૩	"	૭૫૦
કૃમિજ	૬૪૦	કૃષ્ણતપ્તુલા	૪૩૧-જો.	કેતુ	૯૯
કૃમિજાધ	૬૪૦-શિ.	કૃષ્ણપક્ષ	૭૧૦-જો.	"	૧૨૨
કૃમિર્જા	૬૮૬	કૃષ્ણપિંજલા	૨૦૫-જો.	"	૭૫૦
કૃમિપર્વત	૯૭૦	કૃષ્ણમૂમ	૯૫૩	કેદાર	૯૬૫
કૃમિલા	૫૫૮	કૃષ્ણમૃત્તિકા	૯૫૩	કેનિપાત	૮૭૯
કૃશ	૪૪૯	કૃષ્ણાલા	૧૧૫૫	કેયૂર	૬૬૨
"	૧૪૨૭	કૃષ્ણવર્ત્મન	૧૦૯૮	કેરલ	૯૬૧
કૃશાણુ	૧૦૯૮	'કૃષ્ણવૃન્તા'	૧૧૪૪	કેલિ	૫૫૫
કૃશાશ્વિન	૩૨૯	કૃષ્ણસાર	૧૨૯૪	કેલિકિલ	૨૧૦
(કૃગેતર)	૧૭-પ.	કૃષ્ણશૃંગ	૧૨૮૨	"	૩૩૧
કૃષક	૮૯૧	'કૃષ્ણસાર'	૧૨૯૪	કેલિકીર્ણી	૧૨૫૫
(,,)	૮૯૦	કૃષ્ણસ્વપ્ત	૨૦૪	કેલિકુશ્વિકા	૫૫૫

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
केलिनी	९३८-शे.	(केशिहन्)	२२१	कैश्य	१४२०
केलीकिल	३३१-शि.	केशी	२०५-शे.	कोक	१२९१
केवल	७४२	,,	५७१	,,	१३३०
केवलशानिन्	५०	केशोच्चय	५६८	कोकनद	११६३
केवलिन्	२५	केसर	११३५	कोकाह	१२३७
केश	५६७	,,	११६६	कोकिल	१३२१
केशकलाप	५६८	केसरिन्	१२८४	(कोकिला)	१३२१
केशध	४६६	,,	१२३३-शे.	कोट	५८३-शे.
केशपक्ष	५६८	कैटभ	२२०	कोटर	११२२
केशपाश	५६८	(कैटमारि)	२०१	कोटवी	५३४
केशपाशी	५७१	कैटमी	२०५-शे.	कोटि	८७३
केशमार	५६८	कैतव	३७८	,,	१०१३
केशमार्जन	६८८	,,	४८६	कोटिपात्र	८७९
'केशर'	११३५	कैदारक	१४१९	कोटिवर्ध	९७७
' , '	११६६	कैदारिक	१४१९	कोटिश्वा	८९३
केशरचना	५६८	कैदार्थ	१४१९	कोटिश्त्री	२०५-शे.
केशरजन	११८७	कैरव	११६४	'कोटी'	१०१३
केशरिसुत	७०५	(कैरवबन्धु)	१०४	कोटीर	६५१
केशव	२१४	कैरविणी	११६३	कोटीश	८९३-शि.
,,	४५८	कैराटक	११९७	कोट्ट	९७३
केशवेष	५७०	कैलास	१०२८	कोट्टपति	७२६-शे.
केशहस्त	५६९	कैलासौकस्र	१९०	कोठ	४६७
'केशाम्बुनाम'	११५८	कैवर्त	९२९	कोण	२९४
केशिक	४५८	कैवल्य	७४	,,	१०१३
केशिन्	२२०	कैशिक	१४२०	कोणवादिन्	२००-शे.
,,	४५८	कैशिकी	२८५	कोदण्ड	७७५

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
कोप्रव	११७७	कोशफल	६४६	(कौवेरी)	१६९
कोप	२९९	,,	६४३-शे.	(कौमारी)	२०१
कोपन	३९२-शि	(कोशली)	९७५	कौमुद	१५५-शे.
कोपना	५१०	कोशसायिका	७८४-शे.	कौमुदी	१०७
कोमल	१३८७	कोशातकी	११८८		
कोयष्टि	१३३८	कोशिका	१०२४	कौमुदीपति	१०४
कोरक	११२५	कोशी	११२४	कौमोदकी	२२२
कोरदूषक	११७७	'कोप'	१०४५	कौलटिनेय	५४९
कोल	८७९	' , '	१३१९	कौलटेय	५४९
,,	१२८७	(कोषकार)	११९४	(,)	५४८
कोलक	४२०	कोष्ठा	१३८६	कौलटेर	५४८
,,	६४६	कोसला	९७५	कौलीन	२७०
कोलकुण	१२०९	कौक्षेयक	७८२	कौलेयक	५०२
कोलम्बक	२९०	कौञ्ज	१०२९-शि	,,	१२७९
कोला	४२१-शे.	कौटक्ष	९१८	कौश	९७४
' , '	११३८	(कौटल्य)	८५३	कौशलिक	७३७
कोलाहल	१४०४	कौटिक	९३०	कौशल्यानन्दन	७०३
कोलि	११३८	कौटिल्य	८५३	कौशाम्बी	९७५
'कोली'	११३८	कौणप	१२७	कौशिक	१७३
कोविदे	३४१	कौणुक	८२६	,,	६२८
कोविदार	११५१	कौण्डल	९२६	,,	८५०
कोश	७१४	कौप्रवीण	९६६	,,	१३२४
कोश	७८३	कौन्तिक	७७०	' , '	११४२
,,	९९५	कौन्तेय	७१०-शे.	कौशिकी	२०५-शे.
,,	१०४५	कौपीन	६७६	कौशेय	६७०
' , , '	१३१९	कौपोदकी	२२२-शि,	कौषीतकी	१२३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
कौसीद्य	३१५	मन्य	६२२	॥	६०२
कौस्तुभ	२२३	मन्याद्	१८८	॥	१२८७
(कोपन)	३९९	(मन्याद्)	१८८	मोडपाद	१३५३
मकच	९१८	मोथ	३७२	मोडा	६०२
मकचच्छद	११५२	मान्ति	१५११	मोडीकृति	१५०७
मकर	११५०	मायक	८६८	मोघ	२९९
॥	१३३८	मिमि	१२११-शि.	मोधन	३९२
मकुच्छन्द	२३६	क्रिया	१४९७	मोधिन्	३९१
मकु	८२०	क्रियावत्	३५३	॥	१२८०-शे
(, ,)	१२४	क्रियाविशाल	२४८	मोश	८८७
मकुधामन्	२१९-शे.	क्रियाह	१२३८	मोष्ट	१२९०
मकुमुञ्चू	८८	क्रियेन्द्रिय	१३८४	मौण्य	४७
मन्दन	१४०४	क्रीडा	५५५	॥	१०२९
मन्दित	१४०२	कुञ्चू	१३२९	॥	१३२९
मन्त्र	६१६	कुञ्च	१०२९	(कौञ्चदरण)	२०९
॥	८३९	‘ , , ’	१३२९	मोञ्चारि	२०९
॥	१५०३	कुञ्चा	१३२९-शि.	मोञ्ची	१३२९-शि.
मन्त्रण	६१६	कुञ्चू	२९९	कुपुष	६०५-शे.
॥	१२३३-शे.	कुधा	२९९	कलम	३१ ९
(मन्त्राशयन)	१५०३	कुष्ट	१४०२	विजन्न	१४९२
मन्त्रुक	११५४	कूर	३७६	विजन्नेत्र	४६१
मन्त्रोलक	१२५३	कूर	१३८६	विलन्नवासम्	६७९
मन्त्रविक्रयिक	८६७	कूरात्मन्	१८४-शे	विलष्ट	२६५
मन्त्रिक	८६८	क्रेतव्यमात्रक	८७१	कलीव	५६२
मन्त्रिन्	८६८	क्रेय	८७१	कलेडु	१०५-शे.
मन्त्र्य	८७१	क्रोड	१२१	कलेश	३१९

शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
क्लोम	६०५-शे.	क्षत्रिय	८६३	क्षारणा	२७२
क्लोमन्	६०५	क्षत्रिया	५२४	क्षारित	४३६
क्लृप्	११७६	क्षत्रियाणी	५२४	क्षालित	१४३७
क्वण	१४००	क्षत्रियी	५२३	क्षिति	९३६
क्वणान	१४००	क्षन्तृ	३९१	क्षितिश्च	१११४
क्वथित	१४८६	क्षपा	१४१	'क्षिपणी'	८७७
क्वाण	१४००	क्षम	४९१	क्षिपणु	११०७-शे.
क्वाथि	१२३-शे.	क्षमा	३९१	क्षिप्त	१४८२
क्षण	१३७	क्षमा	९३६	(, ,)	७७९
,,	१५०८	क्षमितृ	३९०	क्षिप्तु	३५०
,,	१५०९	क्षमिन्	३९०	क्षिप्र	६१७
क्षणदा	१४१	क्षय	१६१	,,	१४७०
क्षणान	३७०	,,	४६३	क्षिया	१५२३
क्षणानु	४६५	,,	९९१	क्षीण	४४९
क्षणप्रभा	११०५-शि.	,,	१५२३	क्षीणाष्टकर्मन्	२४
क्षणिका	११०५	क्षरिन्	१५७	क्षीजन	१४०९
क्षणिनी	१४३-शे.	क्षव	४१८	क्षीत्र	४३६
क्षत	४६४	,,	४६३	क्षीर	४०४
क्षतमा	६८६	क्षवयु	४६४	,,	१०६९
क्षतज	६२२	क्षान्ता	९३८-शे.	क्षीरकण्ठ	३३८
क्षतमत	८५४	क्षान्ति	३९१-शि.	क्षीरज	४०६
क्षत्तृ	७२१	(क्षान्तिमत)	७६	क्षीरप	३३८-शि.
,,	७६०	क्षाम	४४९	क्षीरपत्र	११८६
,,	८९७	क्षार	८२८	क्षीरस्फटिक	१०६८
क्षत्र	८०७	,,	१०६२	क्षीरवारि	१०७५
,,	८६३	क्षारक	११२५	क्षीरशर	८३१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
क्षीराब्धिमानुषी	२२६-शे.	क्षुधा	३९३-शे.	क्षेमकर	४८९
क्षीराह्वय	६४८-शे.	क्षुधित	३९२	क्षेमकरी	२०५-शे.
(क्षीगेद)	१०७५	क्षुप	१११७	क्षेमा	२०५-शे.
क्षीरोदतनया	२२६	क्षुब्ध	१०२३	क्षैरेयी	४६०
क्षुण्ण	३४५	क्षुमा	११७९	(क्षोणि)	९३६
क्षुण्णक	२९४-शे	क्षुरप्र	७८०	क्षोणी	९३६
क्षुत्	४६३	क्षुरमर्दिन्	९२३	क्षोद	९७०
क्षुत	४६३	क्षुरिका	७८४-शि.	(क्षौद्र)	१२१४
क्षुताभिजनन	४१८	क्षुरिन्	९२२	क्षौम	६६९
क्षुद्र	३६८	क्षुरी	७८४	क्षौम	९८१
„	१४२७	क्षुल्ल	१४२६	क्षौर	९२४
„	३५८-शे	क्षुल्लक	१२०५	क्षौरिक	९२३-शे.
„	३८०-शे.	क्षेत्र	५१३	क्ष्युत	१४८४
क्षुद्रकम्बु	१२०५	„	५६३	क्ष्मा	९३६
क्षुद्रकीट	१२०२	„	९६५	क्ष्वेढ	११९५
क्षुद्रकूप	१०९३	क्षेत्रज	५४९	क्ष्वेढा	१४०४
क्षुद्रधण्टिका	६६५	क्षेत्रज्ञ	१३६६		
क्षुद्रनासिका	४५१	„	२१३-शे.	ख	१६३
‘क्षुद्रशङ्ख’	१२०५	„	३४३-शे	„	१०५१
क्षुद्रा	१२१३	(क्षेत्रहर)	३७२	„	१३८३
„	५३३-शे.	क्षेत्राजीव	८९०-शि.	खक्षत्	१३८७-शि.
‘ „ ’	११५७	क्षेत्रिन्	८९०	खग	९५
क्षुद्राराम	१११३	क्षेप	२७१	„	७७८
क्षुद्रोपाय	७३८	‘क्षेपणि’	८७७	„	१३१६
क्षुध्	१३७२	क्षेपणी	८७७	खगलिका	५३३-शे.
„	३९३-शे	क्षेम	८६	खङ्कर	५६९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
खचित	१४६९	खण्ड	१२८७	खरकोमल	१५४-शे.
खज	१०२३-शि.	खण्ड	४०३	खरणस	४५१
खजक	१०२३	खण्ड	१४३४	खरणस	४५१
खजाका	१०२१	खण्डपर्यु	१९८	(खरद्वारिक)	१०३
खजित	२३५	खण्डल	१४३४-शि.	(खरदिम)	९५
(खञ्ज)	४५५	खण्डशील्य	५२९-शे.	खराशु	९५
खजक	४५५	खण्डास्य	२१९-शे.	खर	८५९
खजन	१३२८	खण्डिक	५८९	खर	२००-शे.
खजरीट	१३२८	खण्डित	११७१	खर	५८४-शे.
खट	४६२	खण्डित	१४९०	खर्ज	४६४
खटक	५९७	खण्डिन्	११७४	खर्जति	४६४-शि
(खटाख)	१३०१	खण्डीर	११७२	खर्जर	१०४३
खटिका	४०१-शे.	खतमाल	१६४-शे.	खर्ज	१०५८
खटिका	१००७-शि	खतिलक	९८-शे.	खर्व	४५४
खटिनी	१०३७	खदिर	१७४-शे.	खर्व	८७४
खटी	१०३७	खद्योत	१२१३	खर्व	१४२९
खट्टन	४५४	खनक	१३००	खर्वशाख	४५४
खट्टिक	९३०-शे.	खनि	१०३६	खल	३८०
खद्वज	६८३	खनित्र	८९२	खल	९१७
खद्वज	२००	खपरान	१४६-शे.	खल	९६९
खद्वजमृत्	१९९	'खपुर'	११५४	खलत	४५२-शि
(खद्वजधर)	१९९	खर	१२५६	खलति	४५२
खज	७८२	खर	१३८५	खलधान	९६९
खज	१२८७	खर	१३८६	खलपू	३६३
खजपिधानक	७८३	खरकुटी	१०००	खलिन	१२५१-शि.
खजिन्	४७	खरकोण	१३४१	खलिनी	१४२१

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.
खलीन	१२५०	खुरली	७८८	गङ्गासुत	२०८
(खल्लर)	७८८	खुरोपम	७८७-शे.	गच्छे	१११४
खल्लरिका	७८८	खेचर	१०५६	गज	४७
खलेवाल्लिन्	८९४	खेट	९७२	,,	७५१
खल्या	१४२१	,,	१४४३	,,	१२१७
खल्ल	१०२५	,,	४६२-शे.	गजता	१४२२
खल्लाट	४५२	खेटक	७८३	‘,’	१२२३
खस	४६४	खेद	२९९	(गजपुर)	९७८
खसापुत्र	१८८-शे.	खेय	१०९५	गजप्रिया	११५२
खसिन्धु	१०५-शे.	खेलनी	४८७	‘गजमक्षा’	११५२
खस्फटिक	१०६८	खेला	५५६	‘गजमक्ष्या’	११५२
खातक	१०९४	खोक्ताह	१२३७	गजाजीव	७६२
खातिका	१०९५	खोड	४५५	गजास्य	२०७
खादन	४२३	खोर	४५५	(गजासुरद्वेषिन्)	२००
,,	५४४	खोल	७६८-शि	गजासुहृद्	२००
खानि	१०३६	ख्यात	१४९३	गजाह्वय	९७८
खापगा	१०८२	ग-		गजा	१००१
खारी	८८६	गगन	१६३	,,	१०३६
(खारीक)	९६९	(,)	१०५१	गडक	१३४५
खिल	९४०	गगनध्वज	९७	गडयित्तु	१६४-शे.
खिल्लखिल्ल	१३२०-शे.	गगनाध्वग	९७	गडु	४६६
खड्गणी	२९०-शे.	गङ्गा	१०८१	‘गडुची’	११५७
खङ्गाह	१२३८	(गङ्गाधर)	७-प.	गडुल	४५३
खुर	१२४४	,,	१९९	गडुची	११५७
खुरणस्	४५२	गङ्गाभृत्	१९९	गडोल	४२५
खुरणस	४५२			गण	३१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शब्दः	२०१	गण्डशैल	१०३६	गन्धकालिका	८४७
"	१४११	गण्डि	११२०	गन्धरा	५८०
"	४८२	(गण्डिका)	११२०	गन्धदार	६४०-शे.
गणक	८९-शे.	गण्डपद	१२०३	गन्धधूली	६४४
गणदेवता	१९९	गण्डपदभव	१०४१	गन्धनालिका	५८१-शे.
(गणनाय)	२०५-शे.	गण्डपदी	१२०३	गन्धपिशानिका	६४९
गणनायिका	८७२	गण्डप	५९८	'गन्धफली'	११४९
(गणनीय)	१४३	गण्डोल	४२६	गन्धमातृ	९३६
गणरात्र	३१	गण्य	८७२	गन्धमूपी	१२०१
गणाधिप	७८	गतास्र	४५७	(गन्धमूपिका)	१३०१
गणि	५३२	गति	४७०	गन्धरस	१०६३
गणिका	३३४	"	१५००	गन्धर्व	४३
"	१२१८-शे.	गद	४६३	"	९१
"	११४८	गदयितु	१६४-शे.	"	१८३
"	५१९	गदाग्रज	२१६	गन्धर्व	१२३३
गणिकापति	३६३	(,,)	९-प	'गन्धर्वहस्तक'	११५०
गणिकामृति	२४५	(गदधिर)	२१९	गन्धवती	८४८-शे.
गणिषिटक	८७२	गदान्तक	१८२-शे.	गन्धवह	११०६
गण्य	५३४-शे.	गदामृत	२१९	गन्धवहा	५८१-शे.
गणेरुका	२०७	गदित	२४१-शे.	गन्धवाह	११०७-शि.
गणेश	१२८५-शे.	गदिनी	२०५-शे.	गन्धसार	६४१
गणेश्वर	४६६	गद्रदस्वर	१२८३-शे.	गन्धहर्तृ	५८१-शे.
गण्ड	५८२	गन्त्री	७५३	गन्धाम्बुवर्ष	६३
"	१२२५	गन्धुक	६८९-शि	गन्धार्मय	१०५७
"	१२८७	गन्ध	१३९०	गन्धिक	१०५७
गण्डक	४६७	गन्धक	१०५७	गन्धोत्तमा	९०२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
गन्धोली	१२१५	,,	१४०५	गल	५८८
गभस्ति	९६	गर्जा	१४०५-शि.	गलकम्बल	१२६४
,,	१००	गर्जि	१४०६	गलगण्ड	४६७
(गभस्तिपाणि)	९६	गर्जित	१२२०	गलशुण्डिका	५८५
गभीर	१०७१	,,	१४०६	गलन्ती	१०२१
गमन	७८९	गर्त	१३६४	गलस्तनी	१२७५
'गम्भीरी'	११४३	गर्तिका	९९९	गलाङ्कुर	४६७
गम्भीर	१०७१	गर्दभ	१२५६	गलि	१२६३
गम्भीरवेदिन्	१२२२	गर्दभाह्वय	११६४	गलित	१४९०
गया	९७३	गर्दभी	१२०८	गल्ल	५८२
गर	१३१४	गर्द्ध	४३०	गल्वर्क	९०६
गरभ	५४०	गर्धन	४२९	गवय	१२८६
गरल	११९५	गर्भ	५४०	गवल	१२८३
गरप्रत	१३२०-शे	,,	६०४	गवाक्ष	१०१२
गरुड	४३	गर्भक	१४४	'गवाक्षी'	११५७
,,	२३०	,,	६५१	गवीधुका	११७९-शि.
(,,)	७८०	गर्भपाकिन्	११६८	गवीश्वर	८८८
(गरुडगामिन्)	२२१	गर्भवती	५३८	'गवड'	११७९
गरुडाग्रज	१०२	गर्भागार	९९५	गवेधु	११७९
(गरुडाङ्क)	२१४	गर्भाशय	५४०	गवेधुका	११७९
गरुत्	१३१८	गर्भिणी	१२६६	गवेश्वर	८८८-शि
गरुत्मत	२३१	गर्व	३१६	गवेषित	१४९१
'गरुत्मत'	१३१७	(गर्ह)	२७१	(गवोद्ध)	१४४१
(गवल)	२३०	गर्हणा	२७१	गव्य	१२७३
गर्गरी	१०२२	गर्हा	२७१-शि	,,	४०४-शे.
गर्ज	१२१८	गर्ह्य	१४४२	गव्या	७७६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
गान्धर्व	८८८	गान्धर्व	१८३	गिरिमल्लिका	११३७
"	१४२१	"	२८०	गिरियक	६८९
"	८८७	गान्धर्वी	२०५-शे.	गिरिश	१९६
गान्धूत	८८८	गान्धार	१४०१	गिरिसार	१०३८
"	८८८	गान्धारी	४६	गिरीयक	६७९-शि.
गान्धूति	१११०	"	२४०	गिरीश	१९६
गहन	१४७२	गामिन्	९-प	गीपति	११९
"	१०३३	गारुड	१०४४	गीपतीष्टिकृत्	८१८
गहर	१४०२	गारुमत	१०६४	गीत	२८०
"	१०४३	(गार्गक)	१४१६	गीति	२८०
गाङ्गेय	२०८	गार्गी	२०५-शे.	गीरय	११९-शे.
(ग)	१४४७	गार्ध्रपक्ष	७७८	गीर्वाण	१९-प.
गाढ	१५०५	गार्भिण	१४१५	"	८९
गाढ	१४२०	गार्हपत्य	८२६	गीष्पति	११९-शे.
गाणिक्य	७१०	गालव	११५९	'गुग्गुल'	११४२
गाण्डव	७१०	गालि	२७२	गुग्गुल	११४२
गाण्डीव	५६३	गिद्	२४१	गुच्छ	६६०
गात्रा	१२२८	गिरि	६८८	"	११२६
"	५६६-शे.	"	१०२७	"	११८२
"	१३०३	गिरिक	६८९-शि.	गुञ्ज	११२६
गात्रसकोचिन्	१३४०	गिरिकर्णी	११५६	गुर्जा	८८३
गात्रसल्लव	६३९	गिरिका	१३०१	"	११५५
गात्रांगुलेपनी	८५०	गिरिगुड	६८९	गुड	४०२
(गाधिनन्दन)	९७४	गिरिज	१०६२	"	४२५
गाधिपुर	८५०	(,)	१०५१	"	६८८
गाधेय	२८०	गिरिजामल	१०५१	गुडपुष्प	११४१
गान					

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शुद्धफल	११४२	शुद्ध	११९२	,	११२०
'शुद्धा'	११४०	शुद्धा	११९३	शुद्धिनी	१११८
शुद्धाकोश	७०९	' , '	११४९	शुद्ध	१३८८
शुद्धची	११५७	शुद्धाल	१३४०	शुद्धाहक'	११५४
शुद्धेरक	४२५	शुद्ध	१४८३	शुद्ध	२०९
शुद्ध	७२२	' , '	१४९७	शुद्धा	१०३३
' , '	७३५	शुद्धचर	२२५-श्री	शुद्ध	६११
' , '	७७६	शुद्धि	८०६	' , '	७४३
' , '	९२८	शुद्धा	६५३	शुद्धक	१९४
' , '	१४४१	शुद्ध	७७	(शुद्धकोश)	१९०
शुद्धाग्राम	१४१४	शुद्ध	११९	शुद्धशुद्ध	२००-श्री.
शुद्धालयनिका	६८२	' , '	१४३०	शुद्धमध्य	६११
शुद्धवृक्ष	८७७	शुद्धम्भ	८०	शुद्ध	१४८३
शुद्धाधिष्ठानक	६०३-श्री.	शुद्धहन्	८५८	शुद्धपथ	१३६९
शुद्धाब्धि	२३५-श्री.	शुद्धदैवत	१११	शुद्धपाद्	१३०४
शुद्धित	१४८३	शुद्धपत्र	१०४२	शुद्धपुरुष	७३३
शुद्धोत्कर्ष	१३७५	(शुद्धपीद)	३३६	शुद्धभोजन	१२३३ श्री
शुद्धित	१४८३	शुद्धिणी	५३८	शुद्ध	६३४
शुद्धिव	१२९१	शुद्धी	५३९	शुद्ध	१४९५
(शुद्ध)	११२६	शुद्ध	६११	शुद्धाक	११५४
शुद्धसक	११२६	शुद्धञ्च	११२६	शुद्धजन	११८७
शुद्ध	६१२	शुद्धञ्च	११२६-शि.	शुद्ध	४२९
शुद्धकील	४६८-शि.	शुद्ध	६१५	शुद्ध	१३३५
शुद्धग्रह	४६९	शुद्ध	४६९	शुद्धि	१२६८
शुद्धाङ्कुर	४६८	' , '	६०५	' , '	१२८८
शुद्धल	१४०८	' , '	७४८	शुद्ध	५१२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
”	९८९	गेहेनर्दिन्	४७७	(गोतिल्लज)	१४४१
गृहगोधिका	१२९७	गेहेश्वर	४७७	गोत्र	२६०
गृहगोलिका	१२९७	गैरिक	१०३६	,	५०३
गृहजालिका	३१४-शे	”	१०४४	”	१००७
गृहपति	७३४	गैरय	१०६२	गोत्रकाला	९३८-शे.
गृहवलिभुज	१३३१	गो	८७	गोत्रा	९३६
गृहभणि	६८७	”	९९	”	१४२१
गृहभृग	१२७९	”	२४१	गोद	६२५
गृहिमेघिन्	८०८	”	९३६:	गोदन्त	१०५९
गृहयाञ्ज	४४५	”	१२५७	गोदा	१०८४
गृहस्थ	८०८	”	१२६५	गोदारण	८९१
गृहाम्बु	४१६ शे.	‘गोत्रपञ्चक’	११५६	”	८९२
गृहाराम	१११२	गोकर्ण	५९५	गोदावरी	१०८४
गृहावग्रहणी	१००९	”	१२९३	गोदुह	८८९
गृहिणी	५१२	”	१३०४-शि.	गोवन	१२७३
गृहिन्	८०७	गोकिराटिका	१३३६	गोघा	७७६
”	८०८	गोकुल	१२७३	”	१२९७
गृहीतदिस्	८०५	गोकुलोद्भवा	२० -शे	गोध	५७३
गृहोलिका	१२९८	गोक्षुर	११५६	गोवृम	११७४
गृध	१३४३	(गोगोयुग)	१४२४	गोवृमचूर्ण	४०२
गृधक	३२६	गोप्रन्थि	१२७३	गोनर्द	१३२८-शे.
ग्रेन्दुक	६८९	‘गोडुम्बा’	११५७	गोनस	१३०६
ग्रेय	२८०	गोचर	१३८४	गोनर्दीय	८५१
ग्रेह	९८९	गोणी	६७९	(गोनाग)	१४४१
ग्रेहम्	९८९	गोतम	३१	गोनास	१३०६
ग्रेहिनी	५१२-शि	गोतमान्वय	२३७	गोप	७२६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	८८९	"	१३४९	गोसदृक्ष	१२८६
"	१०६३-शि.	गोमेघ	४३	गोसर्ग	१३९ शे
गोपति	९७	गोयुग	१४२४	गोस्तन	६६१
"	१२५९	गोरस	४०४	'गोस्तना'	११५६
गोपरस	१०६३	"	४०६	गोस्तनी	११५५
गोपानसी	१००९	"	४०८	गोस्थान	९६४
गोपायित	१४९७	गोराटी	१३३६	गोहिर	६१६
गोपाल	८८९	गोरत	८८७	गौतम	६२४
"	२००-शे	गोलक	५५०	"	८५०
गोपालिका	१२०८	गोला	१०६०	"	११९९
गोपाली	५१८-शे.	"	२०५-शे	गौतमी	२०५-शे.
गोपित	१०५९-शे.	गोलाङ्गल	१२९२	"	१०८५-शि
गोपुच्छ	६६१	'गोवन्दनी'	११४९	गौधार	१२९७
गोपुर	९८१	गोवर्द्धनधर	२१८	गौधेनुक	१४१८
गोपेन्द्र	२१८	गोविन्द	२१५	गौधेय	१२९७
गोप्य	३६०	"	८८९	' , '	१२९७
(गोप्रकाण्ड)	१४४१	गोविश्व	१२७२	गौधेर	१२९७
(गोमर्चनिका)	१४४१	(गोवृन्दारक)	१४४१	गौर	१३९३
गोमत्	८८८	गोवृष	१२५९	"	१३९४
(गोमतल्लिका)	१४४१	गोशाला	९९९	"	११९९-शे.
गोमती	१०८५	गोशीर्ष	६४२	गौरव	५००
गोमय	१२७२	गोष्ठ	९६४	"	६४५-शे
गोमयोत्या	१२०८	गोष्ठश्च	४७७	गौरार्द्रक	११९८
गोमायु	१२९०	गोष्ठी	४८१	गौरावस्कन्दिन्	१७४ शे
गोमिन्	८८८	(गोस)	१३९	गौरी	२०३
गोमुख	४१	गोसङ्ख्य	८८९	"	२४०

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
॥	५१०	अहीवृ	४४५	ग्रीष्म	१५७
(गौरीनाथ)	१९९	(अद्देश)	९७	ग्रीवेयक	९४
(गौरीप्रणयिन्)	८-प	ग्राम	९६१	॥	६५७
(गौरीप्रिय)	८-प	॥	१४१४	ग्लह	४८६
(गौरीरमण)	८-प	ग्रामकुवकुट	१३२५-जे	(ग्लहि)	४८६
(गौरीवर)	८-प	ग्रामणी	१४३९	ग्लान	४५९
(गौरीश)	८-प	॥	९२३-जे.	ग्लानि	३१९
गौष्ठीन	९६४	ग्रामतक्ष	९१८	ग्लान्ति	४५९
'ग्रयिल'	११५०	ग्रामता	१४२२	ग्लौ	१०५
ग्रन्थन	६५३	ग्राममृग	१२८०-शे	घ	
ग्रन्थि	११३०	ग्रामसीमा	९६३		
ग्रन्थिक	४२१	ग्रामीण	५०१	घट	४८
॥	७१०-शे	ग्रामेयक	५०१	॥	९६२
अस्त	२६६	ग्राम्य	२६६	॥	१०१९
अह	९२			घटा	४८१
॥	१०७	ग्राम्य	५०१	॥	१२२३
॥	१२५	ग्राम्यधर्म	५३७	घटिका	१३७
॥	१५२३	ग्रामन्	१०२७	घटीयन्त्र	१०९३
अहक	८०६	॥	१०३६	घटोद्भव	१२२
अहवल्लोल	१२१-शि.	ग्रस्त	४२५	घट्ट	१०८७
अहण	३१०	ग्रस्तमात्रक	८१३	घण्टापय	९८७
अहणीक्यू	४७१	आह	१३५१	घण्टाशब्द	१०४९
अहनेमि	१६३-शे	॥	१५२३	घण्टिका	५८५
अहपति	९७	आहक	८८२	घन	१६४
अहपुप	९५	'आहिन्'	११५१	घन	२८६
अहाप्रय	१२२-शे.	ग्रीवा	५८६	॥	२९२
				॥	५६४

शब्द.	श्लोकांक.	शब्द	श्लोकांक.	शब्द	श्लोकांक.
"	७८५	धल	१३८	धृतवर	४००
"	१०३७	घाटा	५८६	धृतपूर	४००
"	१४४७	घाण्टिक	७९४	धृतलेखनी	८३६
"	५७२-शे	घात	३७१	धृताब्धी	४००-शे.
"	१०४२-शे	धातिन्	१०-प	धृताचिष्	११००-शे.
धनगोलक	१०४७	धातुक	३६९	धृतावनि	८२५
घनधातु	६२०	धातोद्यत	३७२	धृताह्वय	६४८-शे
धनरस	१०६९	धार	८३७	धृतेली	१००७
धनवात	१३५९	धात्तिक	४००	धृतौषणी	४००-शे
धनवाहन	१९७	धास	११९५	घृष्टि	१२८८
धनश्रेणी	९३८-शे	धासि	११००-शे	घोटक	१२३२
धनसार	६४३	घुट	६१५	धोणस	१३०६
धनाधन	१६४	धुटिक	६१५	धोणा	५८०
धनाजनी	२०५-शे.	घुण	१२०३	धोणिन्	१२८८
धनात्यय	१५८	घुण्टक	८१५	'धोण्टा'	११५४
धनाश्रय	१६३	धुसुण	६४४	धोर	३०३
धनोत्तम	५७२-शे	धूक	१३२४	"	६४५-शे.
धनोदधि	१३५९	धूकारि	१३२२	धोरा	१४३-शे
धनोपल	१६६	धूर्णन	१५१९	धोरवासिन्	१२९०-शे.
धर्धर	२९६	धूर्णि	१११९	धोल	४०८
धर्धरी	६६५-शे.	धूर्णित	४४२	धोष	१००२
धर्म	३०५	धृणा	३०३	"	१०४९
धर्मा	१३६१-शे	"	३६९	"	१४००
धसि	४२३	धृणि	९९	धोषणा	२६९
धसुरि	११००-शे	धृत	४०७	धोषयित्यु	१३२१-शे.
धस्मर	३९४	"	१०७०-शे.	धोषवती	२८७

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.
ध्राण	५८०	,,	१४११	चटु	२६४
ध्राणतर्पण	१३९०	चत्रपञ्ज	१०४२	चटुल	१४५५
च		चक्राङ्ग	१३२५	चणक	११७१
च	१५४२-जो.	चक्रावर्त	१५१९	चणकोत्तमज	८५३
चकित	३६५	चक्रिन्	१३०४	चण्ड	१८६
,,	३६५	चक्रोवत्	१२५६	,,	३९२
चकोर	१३३९	चक्रेश्वरी	४४	,,	१३८५
चक्र	७४६	,,	२३९	चण्डकोलाहला	२९४-जो.
,,	७५५	चक्षण	९०७	चण्डता	३१८
,,	७८७	‘चक्षुःश्रवस्’	१३०३	चण्डमुण्डा	२०६-जो.
,,	१०४२	(चक्षुर्विकल)	४५७	चण्डा	४५
,,	१४११	चक्षुष्	५७५	‘चण्डात’	११३७
,,	१०८८-शि.	चक्षुष्य	४४८	चण्डातक	६७४
(,)	१३३०	चक्षुष्या	१०६२	चण्डाल	८९७
चक्रजीवक	९१६	चञ्चरीक	१०१२	,,	९३३
चक्रलामन्	१०५४	चञ्चल	१४५४	चण्डिल	९२२
(चक्रपाणि)	२१९	चञ्चला	११०५	चण्डी	२०३
चक्रनान्धव	९६	चञ्चु	१३१७	चतुःशास्त्र	५६४-जो.
चक्रमृत्	२१९	,,	१११०	चतुःशाल	९५२
चक्रमण्डलिन्	१३०५	चञ्चुमत्	१३१७-जो	चतुःसम	६३९
चक्रमर्दक	११५८	चञ्चुसूचिक	१३४१	चतुर	३४३
चक्रमेदिनी	१४३-जो.	चञ्चू	१३१७	,,	३८४
चक्रवर्तिन्	६९१	चटक	१३३१	,,	९९८
चक्रवाक	१३३०	चटका	१३३१	चतुरङ्गबलाध्यक्ष	७२५
(चक्रवाकबन्धु)	९६	,,	१३३१	‘चतुरगुल’	११४०
चक्रवाल	१०३१	चटकोशिरस्	४२१	चतुर्गति	१३५३

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
चतुर्दन्त	१७७	चन्दनगिरि	१०२९-शे	(चन्द्रात्मज)	१९-प
चतुर्दशी	१५१	चन्दिर	१०५ शे	,,	११७
चतुर्दश्रु	२१९-शे	चन्द्र	९२	(चन्द्रभिरण)	७-प.
चतुर्धा	१५४२-शे.	,,	१०५	(चन्द्राह्वय)	१०४३
चतुर्भेद	१३८२	,,	६४३	चन्द्रिका	१०६
चतुर्भुज	२१६	,,	१०४४	चन्द्रिमा	१०७-शि.
चतुर्मुख	२१०	(,,)	१०४३	चन्द्रोदय	६८१
चतुर्मुखाङ्गता	६२	चन्द्रक	१३२०	चन्द्रोपल	१०६७
चतुर्वर्ग	१३८२	चन्द्रका	१०८५	चपल	४७६
चतुर्वर्षा	१२७२	चन्द्रकान्त	१०६७	,,	१४५५
चतुर्व्यूह	२१९-शे	चन्द्रकिन्	१३२०-शे	,,	१४७०
चतुर्हायणी	१२७२	चन्द्रगोलिका	१०६	,,	१०५०-शि.
चतुष्क	९८६	(चन्द्रप्रस्थ)	१४६२	चपला	११०५
चतुष्कोश	८८८	(चन्द्रप्रशस्ति)	२४५	,,	४२१-शे.
चतुष्पथ	९८६	चन्द्रप्रभ	२७	चपेट	५९६
चतुस्	१५४२-शे.	चन्द्रभागा	१०८५	चमर	६९
चतुस्तीला	७८७	चन्द्रभास	७८२-शे	,,	१२९४
चतुस्त्रिंशज्जातकश	२३३	चन्द्रमणि	१०६७	,,	७१७-शे.
चत्वर	८२४	चन्द्रमस	१०४	'चमरिक'	११५२
,,	९८८	(चन्द्रमसायनि)	११७	(चमस)	४००
,,	१००४	(चन्द्रमौलि)	७-प	चमसौ	४००
चन	१५४२-शे.	चन्द्रशाला	९९५	चमू	७४६
चन्दन	६३८	(चन्द्रशिरस्)	७-प.	,,	७४८
,,	६३९	(चन्द्रश्री)	१४३	चमूक	१२९४
,,	६४१	चन्द्रहास	७८२	चम्पक	११४६
(,,)	१०६३	चन्द्रातप	१०७	चम्पा	९७६

शब्द.	श्लोकांक.	शब्द.	श्लोकांक.	शब्द.	श्लोकांक.
चम्पाधिप	७११	चर्चस्	१९३	,,	११०७ शे.
चय	९८०	चर्चा	६३६	चलचलु	१३३९
,,	१४११	,,	१३७३	'चलदल'	११३१
चर	७३३	चर्चिका	२०६	चलन	६१६
,,	१४५४	चर्चिक्य	६३६	','	१४५५
,,	५७२-शे.	चर्मटी	२७३	चलनक	६७४
चरण	६१६	चर्मकृत्	९१४	चलनी	६७४
,,	८४३	चर्मचटका	१३३६	चला	११०४
चरणग्रन्थि	६१५	चर्मचूड	१३२५-शे.	चलाचल	१४५५
चरणप	१११४-शि	चर्मपवती	१०८६-शे	चलित	१४८१
चरणायुध	१३२४	चर्मदण्ड	१२५२	चलु	५९८
चरण्टी	५१२-शि	चर्मन्	६३०	चलुक	५९८-शि.
चरभ	१४५९	,,	७८३	चपक	९०६
चरभतीर्थकृत्	३०	(,,)	१०६३	,,	१०२४
चरभाद्रि	१०२७	चर्मप्रमेदिका	९१५	चषाल	८२५
चराचर	१४५४	चर्मप्रसेविका	९०८	चाक्त्रिक	७९४
चरि	१२१६	चर्ममुण्डा	२०६	,,	९१७
चरिण्टी	५८२-शि	(चर्मवसन)	१९८	चाटकर	१३३२
चरित	८४३	(चर्मसीवनी)	९१५	चाटु	२६४
चरित्र	८४३	चर्मित	२१०-शे.	चाणक्य	८५३-शि.
चरिष्यु	१४५४	','	११४४	चाणूर	२१९
चरी	५११	चर्या	१५०१	(चाणूरसूदन)	२२१
चरु	८३३	चर्वण	४२४	चाण्डाल	९३३-शि.
,,	१०१९	चर्वणी	५२८	चाण्डालिका	२९०
चर्व	१३७३-शि.	चल	१०५०	चातक	१३२९
चर्वरी	२७३	,,	१४५५	चातुर्वर्ण्य	८०७

शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्क
चान्द्र	१०६७	चार्वाक	८६३	चित्रक	१२८५
चान्द्रमासा	१०८५-शि.	चालनी	१०१८	,,	६३५-शि.
चान्द्रमेस	१०९	चाप	१३२१	,,	११५०
(चान्द्रमसायनि)	११७	चिकित्सक	४७२	(चित्रकार)	९०१
(चान्द्रायण)	८४२	चिकित्सा	४७३	चित्रकाय	१२८५
चाप	२२८	चिकित्सा	१०९०	,,	१०८५
,	७७५	चिकुर	४७६	चित्रकृत	९२१
चापल	३१५	,,	५६७	,,	११४२
चामर	७१७	चिकण	४१३	चित्रकृत्	७०
चामरिन्	१२३३-शे.	चिक्ष	४०२	चित्रगुप्त	५५
चामीकर	१०४४	चिक्षल्ल	१०९०-शि.	,,	१८६
चामीकरपञ्च	६१	चिकिलद	१०५-शे.	चित्रपिक्कल	१३००-शे.
चामुण्डा	२०६	'चिन्मा'	११४३	चित्रपुष्प	७७८
(,)	२०१	चित	३०९	चित्रमानु	९६
'चान्द्रपेय'	११४६	,,	१५४२-शे.	,,	१०९८
चार	७३४	चिता	३७५	चित्रयोधिन	७१० शे.
,,	८०६	चिति	३७५	चित्रल	१३९८
,,	१३१४	चित	१३६९	चित्रवल्लिक	१३४५
चौरक	८०६-शि	चितप्रमन्नता	३१५	चित्रवाज	१३२५-शे.
चारण	३२९	चित्तविलष	३२०	चित्रशाला	९९९
चारणा	२०५-शे.	चितोन्नति	३१७	चित्रशिक्षण्डिज	११८
चारपथ	९८६	चित्या	३७५	चित्रशिक्षण्डिन्	१२४
चारमट	३६५	चित्र	३०३	चित्रा	११२
चारित्र	८४३	,,	६५३	,,	११५७
चार	१४४४	,,	९२०	चित्राक्षसूदन	७१०-शे.
चारुचरा	१७५-शे.	,,	१३९८	चिद्रूप	३४५

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
चिन्ता	३२०	चिल	४६१	चूत	११३३
चिपिट	४०१	,,	१३३४	(,)	२०९
,,	४५१-शे	चिहुर	५३८-शि	चूतक	१०९३
(चिपिटक)	४०१	चिल	१०६	चूर्ण	६३७
(चिपिटनासिक)	४५१	चीन	१२९४	,,	९७०
चिबुक	५८२	,,	१०४१-शे	चूर्णकुन्तल	५६९
चिरक्रिय	३५३	चीनक	११७८	चूर्णिका	२४५
चिरजीविन्	१३२०	चीनपिण्ड	१०६१	,,	१२२५
चिरण्डी	५१२-शि.	चीर	६६६	'चूर्ण्य'	१२३२
चिरन्तन	१४४८	चीरिल्लि	१३४८	चे	३६०
(चिरप्रसूता)	१२६७	चीरी	१२१५	चेटी	३३४
'चिरविल्व'	११४०	चीरका	१२१५	,,	५-४
चिरम्	१५३०	चीवर	६७८	चेत	१५४२
चिरमेहिन्	१०५६	चुक	४१६	'चेतकी'	११४६
चिररात्राय	१५३२	,,	४१७	चेतन	१३६६
चिरस्य	१५३२	चुण्डी	१०९३	चेतना	३०८
चिरात्	१५३२	चुन्दी	५३३	चेतस्	१३६९
चिराय	१५३०	चुरी	१०९३	(चेतोभव)	२०९
चिरायुध	८९-शे.	चुलक	५९८	चेदि	९५६
चिरिका	७८७-शे.	चुल्ल	४६१	चेदिनगरी	९७५
चिरिण्डी	५१२	(चुल्लि)	१०१८	चेल	६६६
'चिरिविल्व'	११४०	चुल्ली	१०१८	,,	१४४३
चिरेण	१५३३	चूचुक	६०३	चैत्य	९९४
चिर्मिठा	११८९	चूडा	५७१	चैत्यद्रुम	६२
चिलिचिम	१३४६	चूडामणि	६५०	चैत्र	१५३
'चिलिचिमि'	१३४६	(चूडारत्न)	६५०	चैत्रय-	१९०

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
(चैनसख)	२२९	छद	११२३	(छागी)	१२७५
चैत्रिक	१५३	,,	१३१८	छात	४४९
चैथ	९५६	छदन	११२३	,,	१४९८-शि,
चोक्ष	१४३६	,,	१४७७	छात्र	७९-शे
चोच	११२१	(छदावलि)	७८१	(छात्रक)	१२१४
चोटी	६७५	छदिषू	१०१०	छादनी	६३०
चोदित	१४८२-शि.	छन्न	३७८	छादित	१४७३-शि.
चोथ	३०४	छन्द	१३८३	,,	१४७७-शि.
चोर	३८१	छन्दस	२४९	छान्दस	८१७
चोरड	३८२-शे.	,,	२५०	छाया	१५१२
चौल	६७४	छन्न	७४१	छायाकर	७६४
चौर	३८२-शि.	,,	१४७३	(छायाक)	१०५
चौरिका	३८३	,,	१४७६	छायापय	१६३-शे.
चौर्य	३८३	छदि	४६९	छायामृत्	१०५
चौलुक्क	७१२	छदिषू	४६९	छायासुत	१२०
च्युत	१४९०	छल	३७८	छिक्का)	४६३
च्युति	६०९	,,	८०४	छित	१४८९
,,	६१२	छल्ली	११२१	छिद्र	१३६४
छ-		छवि	१००	छिद्रवल	६७९
(छइल)	३४३	,,	६१०	छिद्रित	१४८६
छग	१२७५	,,	१५१२	छिम	१४८९
छगण	१२७३	छाग	४८	'छिन्नरहा'	११५७
छगल	१२७५	,,	१२७५	छुछुदरी	१३०१
छत्र	७१७	छागण	११०१	छुरिका	७८४-शि.
छत्रय	६१	छागरथ	१०९७	छुरी	७८४
छत्रघार	७६४	छागिका	१२७५	छेक	३४३

शब्दः	श्लोकांकः	शब्दः	श्लोकांकः	शब्दः	श्लोकांकः
॥	१३४३	जघन	६०८	जत्रु	६८६
छेकाल	३४३-शे.	जघनफला	११३३	जत्रुक	४२२
छेकिल	३४३-शे.	जघन्य	१४५९	जत्रुका	१३३६
छेद	३७२	जघन्यज	५५२	जत्रुका'	१३३६
छेदित	१४९०	॥	८९४	जत्रु	५८८
ज-		जज्ञम	१४५४	जन	५०१
ज	६-प	जज्ञमान्यत्	१४५४	जनके	५५६
जकुट	१४२४-शि	जगल	६२२	जनज्ञम	९३३
जक्षण	४२३	॥	९५३	जनता	१४२२
जगच्छुष्	९८	जज्ञा	६१४	जनन	५०३
जगत्	१३६५	जज्ञाकर	४९४-शि	॥	१३६७
,	१४५४	जज्ञाकरिक	४९४	जननी	५५७
जगती	९३७	जज्ञात्राण	७६८	जनपद	९४७
॥	१३६५	जज्ञाल	४९४	जनप्रवाद	२७०
जगत्कर्तृ	२१२	जज्ञा	८१६	जनमनोहारिन्	१३९०
जगत्प्रभु	२४	॥	११२०	जनयितृ	५५६
जगत्प्राण	११०७	जगज्जट	२००	जनयित्री	५०८
जगत्साक्षिन्	९८	जगधर	२००-शे.	जनश्रुति	२५९
जगत्सष्टृ	२००-शे.	जटिन्	११३१	जनार्दन	२१४
जगदीश	९८-शे.	॥	१२१८-शे	जनाश्रय	१००३
जगद्गोणि	२००-शे.	जठर	६०४	जनि	१३६७
जगद्धहा	९३८-शे.	॥	१३८७	जनित्र	५५६-शे.
जगन्नाथ	२१८	जठ	३५२	जनित्री	५५८-शि
जगर	७६६	॥	१३८५	जनी	५१३
जगल	९०४	॥	३४९-शे	॥	५१४
जगिध	४२३	जहुल	६१८	जनुध	१३६७

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.
जन्तु	१३६६	'जम्मीर'	११४९	झव	१२५८
,,	१११४-शे.	जम्मल	११४९	जरन्त	१२८२
जन्तुफल	११३२	'जम्मीर'	११४९	जरा	३४०
जन्म	१३६७-शि	जय	१७५	जराभीरु	२२७
जन्मन्	१३६७	,,	६९४	जरायु	५४०
,,	६-प	,,	८०३	जरायुज	१३५६
जन्थ	५१७	,,	११७२	(जरासन्ध)	६९९
,,	७९६	,,	१७४-शे	जरिन्	३४०
जन्थु	१३६६	जयत	२००-शे	जर्ण	१०५-शे.
जप	८४२	जयदत्त	१७५	जर्त्तिल	११७९
जपा	११४७	जयवाहिनी	१७५	जल	१०६९
'जपापुष्प'	११४७	जयन्त	१७५	,,	११५८
जमन	४२४-शि	(,,)	९४	(जलकपि)	१३५०
जम्पती	५१९	जयन्ती	१७६	जलकान्तार	१८८
जम्बाल	१०९०	,,	२०५-शे	,,	११०७-शे
जम्बालिनी	१०८०	,,	७५०-शि.	जलकुर्वकुभं	१३३८
'जम्बिर'	११४९	जया	४०	जलज	११६२
जम्बीर	११४९	,,	२०५	जलजन्मन्	११६२
जन्थुक	१२८९	,,	२०५-शे	(जलतुरङ्ग)	१३५५
'जम्बूक'	१२८९	जन्थ	७९३	जलद	१६४
(जम्बूद्वीपप्रशस्ति)	२४५	जरठ	१३८७	(,,)	१८-प.
जम्बूस्वामिन्	३३	जरढ	१३८७-शि	जलधर	१६४
जम्म	१७५	जरण	४२२-शे	जलधि	१०७४
,,	५८३	जरत्	३३९	(,,)	१८-प.
,,	११४९	,,	१४४९	जलधिगा	१०८०
(जम्मद्विष्ट)	१७५	जरत्तर	३४०-शि	(जलनर)	१३५५

शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
जलनिधि	१०७४	जलसर्पिणी	१२०४	जविन्	४९४
जलनिर्गम	१०८८	जलसूकर	१३४९	जवीयस	१०४३-शे.
जलनीलिका	११६७	(जलस्फोट)	१०७७	'जहाँ'	११५१
जलनोली	११६७भि	(जलहस्तिन्)	१३५५	जहयु	२१६
जलपति	१८८	जलालकाष्ठ	१२१८-शे	जह्नुन्या	१०८७-भि.
जलपिप्पक	१३४४-शे	जलाणुक	१३४७	जागर	४४३
जलभूषण	११०७-शे	जलाधार	१०९६	जागरण	४४३
(जलमनुष्य)	१३५५	जलाद्रा	६७९	जागरा	४४३
जलमार्ग	१०८९	जलालोका	१२०४	जागरिण	४४३-शि.
जलमार्जार	१३५०	जलाशय	१०९६	जागरिन्	४४३
जलमुचू	१६४	,,	१३४४-शे.	जागरुक	४४३
जलराशि	१०७४	',,'	११५८	जागर्या	४४३
जलरकु	१३३२	जलका	१२०४	जागुड	६४५
जलरज	१३३२	जलेगथ	२१९-भि	जागृचि	१०९९
जलरहू	११६२	जलोच्छ्वास	१०८८	जाग्रल	९५३-शि.
जलरह	११६२	जलौकस्	१००३	जाग्रुलिक	४७४
जललोहित	१८८-शे.	जलौका	१२०४	जाग्रुली	२०५-शे.
जलवायस	१३२३	जल्पाक	३४७	जाग्रिक	४९४
जलवाल	१३४५-शे.	जल्पित	२४१-शे	जाडथ	३०५
जलवालक	१०२९	जव	४९५	,,	३१०
जलवालिका	११०५	जवन	४९४	जात	१४१२
जलवाह	१६४	,,	१२३४	,,	१५१५-शि.
जलव्याल	१३०५	,,	४२४-भि	जातक	१०४४
जलशय	२१४	जवनी	६८०	जातवेदस्	१०९९
जलशूक	११६७	जवा	११४७-भि	जातापत्या	५३९
(जलसर्प)	१३५१	जवापुष्प	६४५-शे		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
जाति	११४७	जाया	५१३	जित्	१०-प.
,,	१५१५	जायाजीव	३२८	जित	८०५
जातिकोश	६४३	जायापती	५१९	जितकाशिन्	८०६
जातिफल	६४३	जायु	४७३	जितनेमि	८१६
जातिमात्रजीविन्	८५५	जार	५१९	जितमन्यु	२१९-शे.
'जाती'	११४७	जारी	२०५-शे	जितशत्रु	३६
जातीफल	६४३	जाल	९२६	जितारि	३६
जातु	१५३३	,,	१४१२	जिताहव	८०६
(जातृकार)	१०३	जालक	१०१२	जितेन्द्रिय	८११
जातोक्ष	१२५८	,,	११२५	जित्या	८९०
जात्य	५०३	जालकारक	१२१०	जित्वर	७९३
,,	१४३९	जालकिनी	१२७७	जिन	२४
जानकी	७०३	जालन्धर	९५८	,,	२१६
जानि	५५८-शे	जालप्राया	७६९	,,	२३२
जानु	६१४	जालिक	३७७	जिनसन्धन्	९९४
जानुदध्न	६०१	,,	९२८	जिनेश्वर	२४
जानुद्वयस	६०१	,,	१२१०	,,	५२
जानुमात्र	६०१	जालिका	७६९	जिष्णु	१७३
जापक	६४६	जालिनी	९९९	,,	२१४
जामदग्न्य	८४८	जात्म	३५३	,,	७०९
जामातृ	५१८	जावाल	८८९	,,	७९३
जामि	५५३	जाहक	१३०२	जिहानक	१६१
जामेय	५४३	जाह्वी	१०८१	जिह्व	१४५७
जाम्बूनद	१०४५	जिघत्सा	३९३	जिह्वग	१३०३
जाम्बूलमालिका	५१८ शे	जिघत्सु	३९२	जिह्वा	५८५
'जायक'	६४६	जिघासु	७२९	,,	११०२

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
जिह्वास्वाद	४२४	जीवनी	११८५	जूर्णास्त्रय	११७८
जीन	३४०	जीवनौघ	१०६९	जम्भण	१५०६
जीमूत	१६४	,,	४०४-ओ	जम्भा	१५०६
जीमूतवाहिन	११०४	जीवनीया	११८५	जेतृ	७९३
जीर	४२२-ओ	जीवनौघ	१३६७	जेमन	४२४
जीरक	४२२	'जीवन्तिका'	११५७	जेय	७९३
जीरण	४२२-ओ.	जीवन्ती	११८५	जैन	७९७-ओ.
जीर्ण	३४०	जीववृत्ति	८८८	जैन	८६१-शि.
,	१११४	जीवसू	५३०	जैवातृक	१०५
,,	१४४८	जीवा	७७६	,,	४७९
,,	१५२३	,,	११८५	जोङ्गक	६४०
जीर्णवस्त्र	६७८	जीवातृ	१३६७	जोदिन्	२००-ओ
जीव	११८	,,	१३६७-शि	जोटीङ्ग	२००-ओ.
,,	१३६६	जीवान्तक	९३०	जोशाला	११७८
,,	१३६७	(जीवामिगम)	२४५	जोषम्	१५२८
,,	१३६६-शि	जीविका	८६५	श	११७
'जीवक'	११४४	जीवित	१३६७	,,	३४१
जीवजीव	१३४०	जीवितकाल	१३६९	शक्ति	३०८
जीवितोका	५३०	जुगुप्सन	२७१	ज्ञात	१४९६
जीवित्यति	५३०	जुगुप्सा	७२	ज्ञातनन्दन	३०
जीवित्यती	५३० शि.	,,	३०३	ज्ञाताधर्मकथा	२४३
जीवथ	१३५३	(, ,)	२७१	ज्ञाति	५६१
जीवन	८६५	,,	२७१-शि	ज्ञान	३१०
,,	१०६९	जुहुराउ	११००-ओ	ज्ञानप्रवाद	२४७
जीवन	१०४३-ओ	जुहू	८२८	ज्ञानिन्	४८२
जीवनक	३९५	जूटक	५७०-ओ	ज्या	७७६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
ज्याघातवारण	९३६	ज्वाला	११०३	ट-	
ज्यानि	७७६	ज्वालाजिह्व	१०९९	टक्क	९५९
ज्यायस्	१५२३	झ-		टक्क	९१९
ज्येष्ठ	३४०	झञ्झा	११०७	टक्कण	९४४
॥	१५४	'झञ्झावात'	११०७	टक्कन	९४४-शि.
॥	५५१	झटिति	१५३०	टक्कपति	७२३-शि.
॥	१०४२-शे	झम्प	१४७०-शि	टट्टरी	२९४-शे.
ज्येष्ठश्चक्षू	५५४	झम्पा	१४७०	'टिटिमक'	१३३०
ज्येष्ठा	११३	(झम्पान)	७५८	टिटिम	१३३०
॥	५९३	झम्पान	७५८-शि	'टिटिमक'	१३३०
ज्येष्ठामूलीय	१५४-शे.	झर	१०९६	टीका	२५६
ज्येष्ठश्रमिन्	८०८	झर्झर	२९४-शे.	टीटिम	१३३०-शि.
ज्योतिरिङ्गण	१२१३	झष	१११०	ड-	
ज्योतिर्मालिन्	१२१३-शे.	॥	११११	डक्कारी	२९०-शे.
ज्योतिष्	९९	॥	१३४३	डमर	८०३
॥	१०७	झषध्वज)	२०९	॥	३०३-शे.
॥	२५०	झावुक	११३९	डमरक	२९४-शे.
ज्योतिष्क	९२	'झावुक'	११३९	डयन	७५३
ज्योतीरथ	१२२-शे.	'झिरिका'	१२१६	॥	१३१८
ज्योतरा	१०७	'झिरीका'	१२१६	डाहल	९५६
ज्योत्स्नाप्रिय	१३३९	'झिरुका'	१२१६	डिङ्गर	३६०
(ज्योतराश)	१०४	झिल्लका	१०१६	डिण्डिम	२९४-शे.
ज्यौतिषिक	४८२	झिल्लिका	१२१६	डिण्डीर	१०७७
ज्यौती	१४३	झिल्लीका	१२१६	डिम	२८४
ज्वर	४७१	'झीरिका'	१२१६	डिम्ब	८०३
ज्वलन	१०९९	'झीरुका'	१२१६	डिम्भ	३३८

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
'कुण्डुम्'	१३०५	,,	१४३०	,,	१४३७
कुली'	१३५३	ततस्	१५३७	,,	१४४७
ढ-		तति	१४२३	तत्र	७६६
ढक्।	०९३	तत्काल	१६०	तनुयाण	७६६-शि
ढौकन	७३७	तत्कलधी	३४४	(तनुवह)	६३०
त-		तत्ख	२९२	तनुवात	१३५९
तंवा	१२६६	तत्खशान	३१५	तनू	७६३
तक्	४०९	तत्खनिष्ठता	६७	तनूश्चत	१४८६
तक्सार	४०८	तत्पर	३८४	तनूतल	६००-शे.
तक्षक	१३०९	तत्रभवान्	३३६	तनूनपान्	१०९७
तक्षणी	९११	तत्सद्	८७	तनूवह	६३०
तक्षन्	९१७	तथा	१५४२-शे	,,	१३१७
तट	१०७८	,,	१५४२-शे.	तन्तिपालक	७१०-शे.
तट्टाक	१०९४-शि.	तथागत	२३२	तन्त्र	९१३
तटिनी	१०८०	तथ्य	२६४	,,	१३५१
तटाग	१०९४ -शि	तद्रत	१४५८	तन्तुग	१३५१
तटाग	१०९४	तदा	१५४२-शे.	तन्तुनाग	१३५१
(तटागिका)	१ ९४	तदात्व	१६२	तन्त्रुभ	११८०
तडित्	११०४	तदानीम्	१५४२-शे.	तन्तुल	११६५
तडित्कुमार	९०	तद्धन	३६८	तन्तुवाय	९१३-शि
तडित्त्वत्	१६४	तद्धल	७८०	,,	१२१०
तण्डु	२११	तद्धू	७८८	तन्तुशाला	९९९
तण्डुलफला	४२१-शे	तनय	५४२	तन्तुसन्तत	१४८७
तण्डुलीय	११८४	(तनया)	५४२	तन्न	४७२
तण्डुलेर	११८४	तनु	४४९	,,	७१५
तत्	१५३७	,,	५६३	,,	७१६
तत	२८६				

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्क.
,,	७४६	तपस्य	१५३	(तम्बा)	१२६६
तन्त्रक	६७१	तपस्या	८१	'तरक्ष'	१०८५
तन्त्रवाय	९१३	तपस्विन्	८१०-शि.	तरक्षु	१२८५
,,	१२१०	तपात्यय	१५७	तरङ्ग	१०७५
,,	११५७	(तपोधन)	७६	तरङ्गिणी	१०७९
(तन्त्रि)	९२८	तप्त	१४९३	तरणि	९५
तन्त्री	९२८	तप्तःप्रभा	१३६०	(, ,)	८७७
,	६३१-शे	(तप्तः)	१०११	तरणी	८७७
तन्त्रा	३१३	तप्तक	१०११	तरण्ड	८७९
,,	३१५	तप्तर	१०४२	तरपण्य	८७९
तन्दि	३१३-शि	तप्तस्	१२१	तरल	६५०
तन्त्री	३१३-शि	,	१४५	,,	१४५५
तप	१५७	,,	१३८१	तरललोचना	५०६
तप क्लेशसह	८११	तपस्विनी	१४२	तरला	३९७
तपन	९८	तप्ता	१४२	तरलित	१४८०
,,	१२३-शे.	तमाल	११४६	तरवारि	७८२
तपनात्मजा	१ ८४	तमालपत्र	६५३	तरवालिका	७८५-शि
तपनी	१०८४	तमालिनी	९७९	तरस्	४९४
तपनीय	१०४४	तमि	१४३-शे	,,	७९६
तपस्	७६	तमिस्त्र	१४५	तरस	६२०
,,	८२	तमिक्षा	१४३	(तरि)	८७७
,,	१५३	तमी	१४२	तरी	८७७
,,	१०५-शे.	तमोन्न	१०९८	तरु	१११४
,,	८४३-शे	,,	२१९-शे.	तरुण	३३९
तपस	१०५-शे	तमोमणि	१०१३-शे.	तरुणी	५११
तपस्तक्ष	१७३	तम्पा	१२६६	तर्क	३२३

शब्द	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्क.
तर्कविधा	२५१	तलुनी	५११	तामलिम	९७९
तर्कु	९११	तलेक्षण	१२८८-शे.	तामलिनी	९७९
तर्कुक	३८८	तल्प	६८२	तामसी	१४३-अ
तर्जनी	५९२	तल्ल	१०८५-शि.	,,	२०५-शे
तर्जिक	९५८	तल्लज	१४४०	,,	३१३-जे
तर्जो	१२६०	तविष	८७	ताम्बूलकरङ्क	७१८
तर्दू	१०२१	तविधी	१७६	ताम्बूलवल्ली	११५५
तर्पण	८२१	तष्ट	१४८६	ताम्बूली	११५५
,	८२७	तस्कर	३८१	ताम्र	१०३९
,,	१५०२	ता	२२६	ताम्रकुट्टक	९१०
तर्मन्	८२५	ताडक	६५६	ताम्रचूड	१३२५
तर्प	३९३	ताडपत्र	६५६	ताम्रवृन्ता	११७१
(तर्पित)	३९३	ताड्य	६०५-जे.	ताम्रसार	६४०
तर्हि	१५४२-शे	ताडव	२८०	ताम्राक्ष	१३२१
तल	५९६	तात	५५६	तायिक	९५८
,,	६१८	तातगुल्य	४८८	तार	१०४३
,,	७७६	तान्त्रिक	४८३	,,	१४०२
,,	११३६	तापन	९५	,,	१४०९
,,	१३६३-शि	तापस	८०९	तारक	९२
तलसारक	१२५१	तापसद्रुम	११४३	,,	६९९
तलद्वय	६१८	तापिच्छ	११४६-शि	तारका	१०७
(तला)	७७६	तापिञ्ज	११४६	(,,)	५७५
तलिको	१२५१	'तापिञ्ज'	११४६	(तारकान्तक)	२०९
तलिन	४४९	ताप्री	१०८४	तारकारि	२०९
,,	१४२६	ताप्य-	१०५५	तारजीवन	१०४४-जे
तल्म	६८२	तामरस	११६१	तारा	१०७

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
श	५७५	तिक्क	१३८९	तिरोधान	१४७८
तारारि	१०५५	तिक्कपत्र	११९०	तिरोहि	८०५
तारुण्य	३३९	तिग्म	१३८५	,,	१४७७
तार्किक	८६३	तितठ	१०१८	तिर्यग्धातिन्	५२२१
तार्क्ष्य	२३१	तितिक्षा	३९१	तिर्यच्	४४४
,	१२३२	तितिक्षु	३९१	,,	१२१५
तार्क्ष्यध्वज	२१४	तितिम	१२०९	,,	१५१५
तार्क्ष्यशैल	१०५३	तितिरि	१३४१	तिलक	६०५
ताल	२९२	तिथि	१४७	,,	६१८
,,	५९५	तिथिप्रणी	१०४	,,	६५३
,,	५९६	तिनिश	११४२	,,	९४३
,	१०५९	तिन्तिडी	११४३	तिलकाल्क	६१८
,	११३६	तिन्तिडीक	४१७	तिलन्तुद	९१७-शि
तालक	१००५	'तिन्तिली'	११४३	तिलपर्णिका	६४२
तालकाम	१३९५	तिमि	१३४४	(तिलपर्णी)	६४२
(तालपत्र)	६५६	तिमिकोश	१०७४-शे	तिलपिञ्ज	११८०
तालमर्दक	२९४-शे.	तिमिञ्जिल	१३४८	तिलपेज	११८०
ताललक्ष्मन्	२२४	तिमिञ्जिलगिल	१३४८	तिलित्स	१३०६
तालवृन्त	६८७	तिमित	१४९२	तिल्य	९६७
तालिका	५९६	तिमिर	१४५	तिल्व	११५९
ताली	१००६	(तिमिरारि)	९६	तिष्य	१११
ताञ्ज	५८५	तिमिला	२४९-शे	'तिष्यफला'	११४५
ताञ्जिह्व	१३४९	तिरस्	१५३४	तीक्ष्ण	१०३८
तालूर	१०५६	तिरस्करिणी	६८१	,,	११९५
ताविष	८७	तिरस्किया	४४१	,,	१३८५
ताविधी	१७६	' , , '	१४७९	तीक्ष्णकर्भकृत्	३५४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
तीक्ष्णकर्मन्	७८२-शे	तुण्डिकेरिका	११८५	तुरगिन्	७६१
तीक्ष्णगन्धक	११३४	(तुण्डिकेरी)	११८५	तुग्ग	१०३०
तीक्ष्णतण्डुल	४२१-शे	'तुण्डिकेरी'	११८५	तुरगम	१२३२
तीक्ष्णधार	७८२-शे.	तुण्डिभ	४५८	तुरक्यदन	१९४
"	७८७-शे.	तुण्डिल	४५८	तुराषाह	१७०
तीक्ष्णशूलक	११७०	तुण्य	१०५२	तुरीयक	१४३४
तीर	१०७८	तुण्या' जन	१०५२	तुग्गक	६४८
तीरी	७८०	'तु'तुम'	११८०	"	१५१
तीर्थ	८४०-शे	तुन्द	६०४	तुलङ्गोत्प्लवकशुक्र	११२
,	१०८७	तुन्दकृषिका	६०६	तुला	८८५
तीर्थकर	२४	तुन्दयारिभृज्	३८४	"	१४६३
तीर्थक्षर	२४	तुन्दि	६०४	(")	११६
तीर्थपाद	२१९-शे	तुन्दिक	४५०	तुलाकोटि	६६५
तीर्थवाक	५६७	तुन्दिन्	४५०	तुल्य	१४६३
तीव्र	१३८५	तुन्दिम	४५०-शि	तुवर	१३८९
"	१५०५	तुन्दिल	४५०	तुवरक	११७३
तीव्रवेदना	१३५८	तुन्नवाय	९१०	तुवरी	१०५६
तु	१५४२-शे.	तुम	१२७५-शि	"	११७५
"	१५४२-शे.	तुमुल	७९९	तुष	११८२
तुक्	५४३	"	१४०४	' , , '	११४५
तुकाक्षीरी	११५४	तुम्बा'	११५५	तुपानल	११०१
तुक्क	१४२८	'तुम्बि'	११५५	तुपार	१०७२
तुक्की	१४३-शे	तुम्बी	११५५	"	१३८५
तुच्छ	१४२६	तुम्बर	४२	(, ,)	१२३५
"	१४४६	(,)	१८३	तुषित	८९-शे.
तुण्ड	५७२	तुरग	१०३२	तुषोदक	४१५

शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्कः
तुहिन	१००२	तृतीयाप्रकृति	५६२	तैलिन	९१७
तूष्ण	७८१	तृप्त	४२६	तैलिक	९१७-शि.
तूष्णिन्	७७१	तृप्ति	४२६	तैलिशाला	९९७
तूष्णीर	७८१	तृप्	३९४	तैलीन	९६७
तूर	२८६	"	४३०	तैष	१५२
तूर्ण	१४७०	तृषा	३९४	तोक	५४२
तूर्णि	३२२	तृषित	३९३	'तोकक'	१३२९
तूर्य	२८६	तृष्णाञ्च	३९३	तोक्म	११७०
तूलक	११३९	"	४२९	तोत्र	८९३
तूलिका	९२०	तृष्णा	३९३	"	१२३०
(,)	९२१	"	४३०	तोदन	८९३
तूवर	१३८९	तृष्णाक्षय	३०४	तोमर	७८७
तूष्णीशील	४३८	तेजन	११९२	(,)	७८०
तूष्णीक	४३८	"	११५३	तोय	१०६९
तूष्णीकाम्	१५०८	तेजस्	१०१	तोयडिम्भ	१६६-शे.
तूष्णीम्	१५२८	तेजिन	१४८४	(तोयद)	१८-प.
तृण	११९१	तेन	१५३७-शि.	(तोयधि)	१८-प.
"	११९५	तेमन	३९९	तोरण	१००७
"	१२०१	तेर	५७२-शे.	तौर्यनिक	२७९
(,)	१२००	तैजसावर्तनी	९०८	तौलिकिक	९२१
तृणध्वज	११५३	तैत्तिर	१४१५	त्यक्त	१४७५
तृणराज	११३६	तैल.	४१७	त्याग	३८६
'तृणशून्य'	११४८	तैलपर्णिक	६४२	त्रपा	३११
तृणाटवी	११११	तैलपायिका	१३३७	त्रपु	१०४२
तृणौकस्	९९६	तैलस्फटिक	१०६८	(त्रपुट)	११७१
(तृण्या)	१४२१	तैलाटी	१२१५	त्रपुबन्धक	१०४१-शे.
तृतीयाकृत	९६८				

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
त्रयुषी	११८९	त्रिकालविद्	२४	त्रिमुकुट	१०३०
त्रयी	२४९	,	२३२	त्रिमुख	४१
त्रयीतयु	९८	त्रिकूट	१०३०	त्रियामा	१४२
त्रयीमुख	८११	त्रिगर्त	९५८	त्रिवृह	१२३९
त्रय	१४५४	त्रिशुणाष्टत	९६८	त्रिरेख	१२०५
,,	६३-शे.	त्रिदश	८८	त्रिलोचना	५२९-शे.
त्रययोनि	१३५७	त्रिदशदीर्घिका	१०८१	त्रिवर्ग	१३८२
त्रयर्	९१३	(त्रिदशावास)	८७	(,,)	१४१३
त्रयस्त	३६५-शे.	(त्रिदिवावीश)	८८	त्रिवर्षा	१२७२
त्रयस्तु	३६५-शे.	त्रिदिव	८७	त्रिवलीक	६१२
त्राय	१४९७	त्रिदश	१९६	त्रिविक्त्र	२१६
,,	१५२३	त्रिधा	१५४२-शे.	त्रिविष्टप	८७
त्राय	१४९७	त्रिधातुक	२०७-शे.	त्रिशकुज	७०१
त्रायुष	१०४३-शे.	त्रिधामन्	२१९-शे.	त्रिशङ्कुयाजिन्	८५०
त्रायस्त्रिरापति	१७४-शे.	त्रिनेत्र	१६-प.	त्रिशला	४१
त्राय	३२१	त्रिपत्रक	११३६	त्रिशिरस्	१८९
त्रायक्षायिन्	४७९	त्रिपय	९८६	,,	१८८-शे.
त्रिक	६०८	त्रिपथगा	१०८१	त्रिशौर्यक	७८७
,,	९८६	त्रिपदी	१०३०	त्रिस्	१५४२-शे.
त्रिककुल	२१९-शे.	त्रिपात्	२१९-शे.	त्रिसन्ध्य	१४०
त्रिकुण्ड	१०३०	(त्रिपिष्टप)	८७	त्रिसर	३९८
त्रिकुड	४२२	(त्रिपुरान्तक)	२००	त्रिसौत्य	९६८
त्रिकुडक	४२२-शि.	त्रिपुरी	९७५	त्रिसोतस्	१०८१
त्रिकृष्टक	११५६	त्रिपृष्ठ	६९५	त्रिहृत्य	९६८
त्रिका	१०९१	त्रिफला	११४६	त्रिहायणी	१२७२
त्रिकाव	२३४	(त्रिभार्गवा)	१०८१	त्रुटि	१४२७

शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्कः
'त्रुटी'	१४२७	.	९१७	दक्षिण	३७६
त्रेता	८ ६	त्वाष्ट्री	११२	,	८२६
त्रेधा	१५४२-शे	त्रिषू	१००	,	१४६६
त्रैपुर	९५६	(त्रिषामीश)	९७	दक्षिणत्व	६६
त्रोटि	१३१७	त्रिषि	१००	दक्षिणस्थ	७६०
(त्र्यक्ष)	१६-प.	त्सर	७८२	दक्षिणा	१६१७
त्र्यम्बका	२ ३	थ-		दक्षिणाचल	१०२९
त्र्युषण	४२२	थूकृत	१५२१	दक्षिणायन	१५८
त्व	१४६८	ड-		दक्षिणार्ह	४४६
त्वक्क्षीरिन्	११५४	दंश	५८४	दक्षिणाशापति	१८४
त्वक्त्र	७६६-शि	,	७६६	दक्षिणाशारति	१२३-शे.
त्वक्त्रुष्य	४६७	,	१२१५	दक्षिणीय	४४६
त्वक्त्सार	११५३-शि.	दंशन	७६६-शि	दक्षिणैर्मन्	१२९५
त्वमल	६३०-शे.	दंशमीरक	१२८०	दक्षिण्य	४४६
त्वचू	६१९	दशित	७६६	दग्ध	१४८६
,	६३०	दशी	१२१५	दग्धकाक	१३२३
,	११२१	दंष्ट्रा	५८३	दग्धिका	३९६
,	११८४	दंष्ट्रिका	५८३	दध्न	६०१
त्वचा	११२१-शि.	दंष्ट्रिन्	१०८८	दण्ड	७३६
त्वचिसार	११५३	दक	१०६९	,	७४६
त्वर	३२२	दकलावणिक	४१०	,	७८५
त्वरि	३२२	दक्ष	३४२	,	८८७
त्वरित	४९४	,	३८४	(,)	१०३
,	१४७०	दक्षजा	२०३	(दण्डकटक)	१०२३
त्वष्ट	१४८६	दक्षजापति	१०४	(दण्डकरोक्त)	१०२३
त्वष्ट	९६	(दक्षीध्वरध्वंसक)	२००	दण्डधर	१८४
,	१८२				

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
दण्डनायक	७२७	(दण्ड)	१०७५	दण्ड	१२६०
दण्डपारुष्य	७३९	दण्ड	२३८	दण्ड	३६९
दण्डमृदु	९१६	(दण्डमृदु)	८९	दण्डमृदु	२३४
(दण्डासन)	७८०	दण्ड	५८४	दण्ड	३६८
दण्डाहत	४०८	दण्ड	१८११	(दण्डित)	५१६
दण्डित	४४६	"	१०३४	दण्डिता	५१५
दण्डिन	७२१	दण्डभाग	१२२८	दण्ड	३०१
(दण्डिपुरुष)	१०३	दण्डयन्त्र	५८१	"	१३६४
दण्ड	६०६	दण्डशठ	१३८८	दण्डित	३६५
दण्डनीयकृत	५१	"	११५९	दण्डित	३५८
दण्ड	११५८	"	११५१	दण्ड	१०३३
'दण्डु'	१४०९	दण्डालय	५७२-जो.	दण्ड	२९४-जो.
'दण्डुरोगिन्'	४५९	दण्डावल	१२१७	(,,)	२८७
'दण्डु'	११५८	दण्डित	१२१७	दण्ड	१३५४
दण्ड	४०६	दण्डुर	४५७	दण्ड	२०५-जो.
दण्डिज	३९६	दण्डग्लक	१३०३	दण्ड	४५९
(दण्डिजले)	१०७५	दण्ड	१४२६	दण्डुरोगिन्	४५९
दण्डित्य'	११५१	दण्ड	७३६	दण्ड	३१७
दण्डिप्राज्य	त८३२-शि	दण्ड	११-प	दण्ड	२७७
दण्डिकल	११५१	दण्डनस	१०९७	दण्डिच्छिद्	११-प
दण्डिवारि	१०७५	दण्डनस	११००-शि	दण्ड	६८४
दण्डिसवत्तु	३९९	दण्डनस	५१९	दण्ड	११९०
दण्डिमार	४०८	दण्ड	३७८	दण्ड	१०२१
(दण्ड्याज्य)	८३२	दण्डनस	३७९	(,,)	१३१५
दण्ड्याह्वय	६४८-जो	दण्डमोलि	१८०	दण्ड	८३६
		(,,)	१०६५	"	१३१५

शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द	श्लोकाङ्क:
' , , '	१०२१	दशपारमिताधर	२३३	दहनकेतन	११०३
दर्वीकर	१३०४	दशबल	२३४	दहनोपल	१०६७
दर्श	१५०	दशबाहु	२००-शे.	दाक्षायण	१०४४-शे.
' , , '	८२३	दशभूमिग	२३३	दाक्षायणी	११५
दर्शन	५७५	दशमिन्	३४०	' , , '	२०५-शि
' , , '	५७७	दशमीस्थ	३४०-शि	(दाक्षायणीश)	१०४
दर्शयामिनी	१४३	(दशरथ)	१९-प	दाक्षाय्य	१३३५
दर्शित	१४७८	दशवाजिन्	१०४	दाक्षिण्य	१३७७
दल	११२३	(दशशतरश्मि)	९५	दाक्षीपुत्र	८५१-शि.
' , , '	१४३४	(दशशिरस्)	७८६	दाक्षेय	८५१
दलक्षसा	११२४	दशा	५६५	दाढा	५८३
दलि	९७०	' , , '	६६७	दाढिका	५८३
दलिक	११२२	' , , '	१३७७	दाढकपाशिक	७२६-शे.
दलित	११२८	दशाकर्ष	६८७	दाण्डाजिनिक	३७७
(दली)	९७०	दशार्ह	२३३	'दात'	१४९०
दल्मिन्	१७२	दशावतार	२१९-शे.	दाट्ट	३८५
दव	११०१	दशाव्यय	२००-शे.	दाट्यूह	१३३२
' , , '	११११	(दशाश्व)	१०४	दाट्योह	१३३२-शि
दविष्ट	१४५२	(दशास्य)	७८६	'दाट्योह'	१३३२
दवीयस्	१४५२	दशेन्धन	६८७	दात्र	८९२
(दशकण्ठ)	७०६	दशेरक	९५७	दाधिक	४१०
दशकन्धर	७०६	दस्थु	३८१	दान	३८६
दशन	८७३	' , , '	७२९	' , , '	१२२३
दशन	५८४	दस	१८२	(दानव)	२३८
' , , '	७६६-शि	दसदेवता	१०८	दानवारि	८९
दशनोच्छिष्ट	५८१-शे.	दहन	१०९९	दानशील	३५१-शि

शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
दानशौण्ड	३८१	(दालि)	१२१४	'द्विविधु'	५२५
दानान्तराय	७१	दाष्ट	५८४-शे.	द्विधूपू	५२५
दान्त	८११	दाव	११०१	,	५२५
दापित	४४६	,,	११११	द्विधूपू	५२५-शि
दामन्	१२७४	दाश	९२९	दिन	१३८
दामनी	१२७४	दाशरथि	६९७	दिनकर	९७
दामलित	९७९	,,	७०३	(दिनकृत्)	९७
(दामा-पन)	१२५१	दाशार्ह	२१४	दिनकेसर	१४६-शे.
दामोदर	५१	दावेयी	८४८	(दिनप्रणी)	९७
,,	२१६	दागेर	१२५४	(दिनवन्धु)	९६
दाय	५२०-शि.	दास	३६०	दिनमल	१५२-शे.
दायक	८८२	दासी	५३४	(दिनरत्न)	९५
दायाद	५४२-शे.	दासेय	५४८	दिनाण्ड	१४६-शे.
दार	५१३	दासेर	५४८	दिनात्यय	१४४-शे.
दारक	५४२	दिवकरी	५११	दिनावसान	१४०
दारकर्मन्	५१८	दिवकुमार	९०	(दिनेश)	९७
दारद	११९६	दिगम्बर	१४६-शे.	दिन्दु	२०३
,,	१०७४-शे.	,,	२०९-शे.	दिव	८७
(दारहर)	३७२	दिग्गज	१७०	दिव	१६३
(दारिका)	५४२	दिग्ध	७७९	,,	१३८
दारित	१४८८	,,	१४८३	,,	८७ शे
दार	११२२	(दिग्धवत्)	१९८	,,	१३२९
दारुण	३०३	दिग्वासस्	१९८	दिव.पृथिवी	१३९-शि.
दारुहस्तक	१०२१	दित	१४८९	दिवस	१३८
दार्वाघाट	१३२८	दितिज	२३८	दिवसकर	९७
दालव	११९९	दिदिवि	८९-शे.		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
दिव पृथिवी	९३९	,,	११९-शे.	दु.ख	१३७०
दिवा	१५३१	दीर्घिति	१००	दु.खदोषा	१२६९
दिवाकर	९७	दीन	३५८-शे	दु.शृङ्गी	५२९-शे
दिवाकीर्ति	९२३	दीप	६८६	(दु.धमदु.धमा)	१३१
,,	९३३	दीपक	१३४२	दु.धमसुधमा	१३०
दिवान्ध	१३२४	दीपन	६४५	दु.धमा	१३१
दिवापुष्ट	९८-शे.	दीप्ति	९९	(दु.सशा)	१२०६
'दिवासीत'	१३२४	,,	५०९	दु.स्थ	३४८
दिवामध्य	१३९	,,	७८०	'दु.स्पर्शा'	११५७
(दिवाश्रय)	१०-प.	दीप्र	११००-शे.	दु.स्फोट	७८७-शे
दिवाहय	१४७-शे.	दीर्घ	१४२८	,,	७८७
दिवि	१३२९-शि.	दीर्घकोशा	१२०६	दुकूल	६६९
(दिवौकस्)	१०-प.	दीर्घग्रीव	१२५५	दुगूल	६६९
दिव्य	१०७०-शे.	दीर्घजानुक	१३२८-शे.	दुग्ध	४०४
दिश	१६६	दीर्घजिह्व	१००३	दुण्डुभ	१३०५
दिशाम्प्रियतम	२००-शे.	दीर्घदर्शिन	३४४	(दुन्दुभ)	१३०५
दिश्य	१६८	दीर्घनाद	१२८०-शे	दुन्दुभि	२९३
दिष्ट	१२६	,,	१३२५-जे.	,,	१८८-शे.
,,	१३७९	दीर्घनिद्रा	३२४	दुन्दुभिनाद	६२
दिष्टान्त	३२४	दीर्घपत्रक	११८७	दुरध्व	९८४
दिष्ट्या	१५२८	दीर्घप्रवन	१२१८-शे.	(दुराचार)	८५५
दीक्षणीयेष्टि	८२३	दीर्घपाद	१३३४	दुरासद	७८२-जे.
दीक्षा	८२३	दीर्घपृष्ठ	१३०४	दुरित	१३८०
दीक्षित	८१७	दीर्घसूत्र	३५३	दुरितारि	४४
दीदिवि	३९५	दीर्घायुस्	४७९	दुरोदर	४८६
,,	८७-शे	दीर्घिका	१००२	दुर्ग	७१४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
,	९७३	दुष्टगज	१२२२	दग्जल	३०७-जे.
दुर्गत	३५८	(दुष्टवचन)	३५१	(द्वप्रसीदा)	१०६२
दुर्गति	१३५९	दुष्टवृष	१२६३	दग्विष	१३१२
दुर्गन्ध	९४३	दुष्टमाक्षिन्	८८२-शे.	दृढ	१३८७
,	१३९१	दुष्ट	१५४१	,	१४४७
दुर्गलङ्घन	१२५४	(दुस्फोट)	७८७	,	१५०५
दुर्गसञ्चर	१५१७	दुहितृ	५४२	दृढमुष्टि	३६८
दुर्गा	२०३	,	९-प	दृढरथ	३७
दुर्जन	३८०	दूत	७३४	दृढसन्धि	१४७७
दुर्दिन	१६५	दूती	५२१	दृति	१०२५
दुर्नामन्	४६८	दून	१४९३	दृथ	५७५
दुर्नामा	१२०६	दूर	१४५२	दृशान	९८-शे.
'दुर्नात्री'	१२०६	(दूरदर्शिन)	३४४	दृषद्	१०३५
दुर्वल	४४९	दूरदृश	१३३५	दृषद्वती	२०५-जे.
दुर्मिक्ष	६०	दूरवेधिन	७५३	दृष्ट	३०२
दुर्मनस्	४३५	दूरापातिन्	७७३	दृष्टरजस्	५११
दुर्मुख	३५१	दूर्वा	११९२	दृष्टि	३०९
दुर्वर्णिक	१०४३	(दूषण)	२७२	,	५७५
दुर्वान्	३४७	दूषिका	६३७	दृष्टिपात	२४५-शि.
दुर्वासस्	८५०	दूषित	४३६	दृष्टिवाद	२४५
दुर्विष	३५८	दूषीका	६३२	देव	५६
दुर्हृद्	७२९	दूषीविष	१३१४	,	८८
दुली-	१३०३	दूष्य	६२४	,	३३३
दुश्चयवन	१७१	,	६८१	,	३३६
दुश्चर्मन्	४५४	दूष्या	१२३२	,	७८२-शे.
दुष्टन्	१३८०	द्वयार्थ	१३०३	देवकीसूनु	१२८

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(देवकुंभ)	९४६	(देवभोज्ज)	८९	देश	९४७
देवकुसुम	६४६	देवमातृक	९५५	देशक	४८८
देवस्नात	१०९४	देवयज्ञ	८२१	देशरूप	७४२
(देवगणिका)	१८३	(देवयान)	८९	देशिक	४९३
देवगायन	१८३	देवर	५५३	देह	५७
(देवगुरु)	११८	(देवरज)	१८ प.	,,	५६३
देवच्छन्द	६५८	देवल	९२४	देहधारक	६२६
देवजग्ध	११९१	(देवलोक)	८७	(देहभाज्ज)	१३६६
देवता	८८	(देववर्त्मन्)	५६३	देहमृत्	१३६६
देवताप्रणिधान	८२	देववर्द्धकि	१८२	देहलक्षण	५६५
देवत्व	८४१	देवशुनी	१०८१-शि	देहली	१००९
देवदत्ताग्रज	२३७	देवश्रुत	५४	देहसचारिणी	५४२-शे.
देवदीप	५७५-शे.	देवसायुज्य	८४१	देहिनी	९३८-शे.
देवदुन्दुभि	१७४-शे.	देवसृष्टा	९०३	(दैतेय)	२३८
देवश्वधू	४४४	देवाजीव	९२४	दैत्यगुरु	१२०
देवधान्य	११७८	देवाधिदेव	२५	दैत्येव	११०७
देवन्	५५३	देवानाम्प्रिय	३५३	दैत्यारि	२१४
देवन	४८६	देवान्वस्	८९	दैत्य	३१९
,,	५५६	(देवान्न)	८९	दैर्घ्य	१४३१
देवनन्दिन्	१७६	देवायुध	१७९	दैव	१३७९
(देवनिकाय)	१४१३	देवार्थ	३०	दैवस	४८२
देवनैवेद्यबलिभोजन	८५०	(देवाहार)	८९	दैवत	८८
देवपति	१७३	देवी	४०	,,	१५९
देवप्रश्न	२६३	,,	३३४	दैवत	८४०
देवश्रक्षन्	८४९	देवीकोट	९७७	दैवपर	३८३
देवभूय	८४१	देव	५५३		

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.
(देवप्रमाणक)	३८३	द्यावाभूमि	९३८	द्रागढ	२९४-शे.
(देववादिन)	३८३	(,)	१५२६	द्रङ्ग	९७१
दो.महत्त्वमृत	७०२	द्यु	१३८	द्रप्स	४०६
दोर्मूल	५८९	,,	८७-शे.	द्रप्स्य	४०६-शि
दोला	७५८	द्युत्	१००	द्रव	५५५
,,	१४८१	द्युति	१००	,,	८०२
'दोली'	१४८१	'द्युति'	१५१२	द्रविण	१९२
दोस	५८९	द्युपति	९७	,,	७९६-शि.
दोष	७३	द्युन्न	१९१२	द्रव्य	१९२
,,	१३७१	,,	७९६	द्रह	१०९१
दोषज्ञ	३४१	(द्युवसति)	१०-प.	द्राक्ष	१५३०
,,	४७२	(द्युवासिन्)	१०-प.	द्राक्षा	११५५
दोषा	१४३	(द्युशय)	१०-प.	द्रादिका	५८३-शि
,,	१५३३	(द्युसद्)	१०-प.	द्रामिल	८५४
दोषैकदृष्ट	३८०	(द्युसदन)	१०-प.	द्रु	१११४
दोहद	५४१	(द्युसन्न)	१०-प.	द्रुधण	२११
दोहदलक्षण	५४०	,,	८७	,,	७८५
दोहदान्विता	५३९	द्युत	४८६	द्रुण	७७५
दौन्दभी	५१८-शे.	द्युतकारक	४८५	,,	१२११
दौहद	५४१	द्युतकृत्	४८५	द्रुणा	७७६
दौवारिक	७२१	द्यो	८७	द्रुत	२९२
दौलेय	१३५३	.	१६३	,,	१४७०
दौश्यन्ति	७-२	द्योत	१००-शि.	,,	१४८७
दौहित्र	५४४	(,)	१०१	,,	१२११-शि.
द्यावाधमा	९३८	द्योतन	५७७	द्रुम	१११४
द्यावापृथिवी	९३८	द्रक्त	२९४-शे.	द्रुमानति	६२
				द्रुमामय	६८५

शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्कः
द्रुमोत्पल-	११४५	(द्रा.स्थित)	७२१	,,	१३१६
द्रुवय	८८३	द्रा.स्थितिदर्शक	७२१-शे.	द्विजपति	१०४
द्रुह	१०-प.	द्रादशमूल	२१९-शे	द्विजन्मन्	८१२
द्रुहिण	२११	द्रादशाक्ष	२०९	द्विजब्रुव	८५५
द्रोण	८८६	,,	२३४	द्विजाति	८१२
,,	१३२३-शि.	द्रादशाक्षी	२४५	द्विजिह्व	३८०
,,	१२११	द्रादशात्मन्	९६	,,	१३०३
द्रोणम्नाक	१३२३	द्रादशार्चिषू	११८	(द्विजेश)	१०४
'द्रोणक्षीरा'	१२६९	द्राप	१३७५	द्वितय	१४२३-
द्रोणदुग्धा	१२६९	द्राद्	१००४	द्वितीय	५४२-शे.
द्रोणदुधा	१२६९	द्रार	१००४	द्वितीया	५१३
'द्रोणमुख'	९७२	द्रारका	९८०	द्वितीयाकृत	९६८-
द्रोणवाय	९६९	द्रारपालक	७२१	द्विदत्त	१२६३
द्रोणी	८७७	द्रारयन्त्र	१००५	द्विधा	१५४२-शे.
,,	१०३४	द्रारवती.	९८०	द्विधागत	१३५२
द्रोह	१५१५	द्रारवृत्त	४२०-शे.	द्विनभक्त	४५४
द्रोहचिन्तन	१३७२	द्रारस्थ	७२१	द्विप	१२१७
द्रौणिक	९६९	द्रारावती)	९८०	द्विपथ	९८६
द्रौपदी	७१०	द्वि	१४२३	द्विपद	२१९-शे.
द्वन्द्व	५३८	द्विक	१३२२	द्विपाद्य	७४५
,,	७९७	द्विककुक्ष	१२५४	द्विपृष्ठ	६९५
द्वन्द्व	१४२४	द्विखण्डक	६७५-शे.	द्विमातृज	५४६
द्वन्द्वचर	१३३०	द्विगुणाकृत	९६८	द्विमुख	१३०४-शे.
द्वय	१४२३	द्विज	५८३	द्विरद	१२१७
द्वयस	६०१	,,	८०७	'द्विरसन'	१३०४
(द्रा स्थ)	७२१	,,	८१२	द्विरुद्ध	५२५

शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
द्विरेफ	१०१२	द्वैप	७५५	' , '	११४२
द्विवर्षा	१२१२	द्वैपायन	८४७	(धनुष्मत्)	७७१
द्विविद	२२०	द्वैमातुर	२०७	धनू	७७५-शि.
(द्विविदारि)	२२१	,	५४६	धनेश्वर	१९०
द्विशरीर	२०७-शे	द्वथष्ट	१०३९	धन्य	४८९
द्विष्	७२९	ध-		धन्या	४१९
द्विसत्	७२९	धनूर	११५१	धन्याक	४१९
'द्विष्ट'	१०३९	धन	४-प	धन्वन	७७५
द्विस्	१५४२-शे	,	१९२	"	९४०
द्विसहस्राक्ष	१३०७	"	१२७३	धन्विन्	२१९-शे
द्विसीत्य	९६८	धनकेलि	१९०-शे	"	७१०-शे.
द्विहृत्य	९६८	धनञ्जय	७०८	(,)	७७१
द्विहायनी	१२७२	"	१०९७	धमन	११९३
द्वीप	१०७८	धनद	१८९	धमनि	५८६
द्वीपकुमार	९०	धनदावास	१०२८-शे.	"	६३१
द्वीपवती	१०८०	(धनापह)	३७२	धम्मिल्ल	५७०
द्वीपिन्	१२८५	धनाया	४३१-शे.	धर	७-प.
द्वेषा	१५४२-शे.	धनिन्	३५७	"	३६
द्वेष	७३	"	४७७	"	१०२७
द्वेषिन्	७२९	धनिष्ठा	११४	धरण	६०३-शे
"	१०-प	धनू .	७७५-शि.	धरणप्रिया	४५
द्वेष्य	४४८	'धनु पट'	११४२	(धरणि)	९३५
द्वैगुणिक	८८०	(धनुर्धर)	७७१	धरणिघर	२१७
द्वैत	१४२४	धनुर्भूत	७७१	धरणी	९३५
द्वैध	७३५	धनुष	७७५	धरणीप्लव	१०७४-शे
द्वैधम्	१५४२-शे.	(,)	११६	(धरणीसुत)	११७

शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्कः
घरणीसुता	७०३	धर्मापुत्र	३२८	धान्यक	४१९
घरा	९३५	धर्मोपदेशक	७७	धान्यकणादान	८६५
घरित्री	९३५	धर्षणी	५२९-शे.	धान्याक	४१९
धर्म	२८	धव	५१७	धान्याम्ल	४१५
,,	१३७६	धवल	१३९३	धाम	९९२-शे.
,,	१३७९	(धवला)	१२६६	धामन्	९९
धर्मक्षेत्र	९५०	ध्वित्र	६८७	,,	९९२
धर्मचक्र	६१	धाटि	८००	धाथ्या	८२७
धर्मचिन्तन	१३८१	(धाटी)	८००	धार	२१९-शे.
धर्मधातु	२३२	धातकी	११५०	धारण	३१०
धर्मध्वजिन्	८५६	धातु	६१९	धारणा	८४
धर्मनाम	२१९-शे.	,,	१०३६	,,	७४४
धर्मनेमि	२१९-शे.	धातुकासीस	१०५६	धारा	७५५
धर्मपाल	७८२-शे.	धातुम्र	४१६	,,	१०८७
धर्मपुत्र	७०७	'धातुपुष्पिका'	११५०	,,	१२४६
धर्मप्रचार	७८२-शे.	धातुशेखर	१०५६	,,	५७४-शे.
धर्मराज	१८४	धातृ	२१२	(धाराकदम्ब)	११३८
,,	२३४	'धातृपुष्पिका'	११५०	धाराङ्ग	७८२-शे.
धर्मवाहन	२००-शे.	धात्री	५५८	धाराधर	१६४
धर्मशास्त्र	२५१	,,	९३५	,,	७८२-शे.
,,	२५३	,,	११४५	धारासम्पात	१६५-शे.
धर्मसहिता	२५१	धाना	४१०	धारिका	१३७
धर्मात्मन्	७१३	धनाचूर्ण	४०१	धारिणी	४५
धर्माधिकरणिन्	७२५	धानुक्क	७७१	धार्तराष्ट्र	१३२६
धर्माध्यक्ष	७२४	धान्य	११६८	धार्मपत्तन	४२०
धर्मार्थप्रतिबद्धता	६९	,,	११८३	धार्मिक	७२४

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
धावक	९१४-शि.	धुनो	१०८०	धूर्ति	१९५
धिवद्धत	४४०	धुन्धुमार	७०१	धूर्ति	३७६
धिविक्रया	२७१	धुर	७५७	,,	४८५
धियाज्ञ	७६७-शि	धुरन्धर	१२६२	,,	१०३८
धिषण	११८	धुरीण	१२६२	,,	११५१
धिषणा	३०८	धुर्य	१२६२	धूर्वह	१२६३
धिष्य	१०८	'धुस्तुर'	११५१	धूर्वा	७५७
,,	१२०	'धुस्तूर'	११५१	(धूलि)	९७०
,,	९९१	धूत	१४७५	धूलिमफा	५१८-शे
धी	३०८	,,	१४८१	धूली	९७०
धीति	३९४	धूपायित	१४९३	धूसर	९१७
धीदा	५४२-शे	धूपित	१४९३	,,	१३९३
धीन	१०३८-शे	धूम	११०३	'धूस्तूर'	११५१
'धीन्द्रज'	१३८४	धूमध्वज	१०९८	धृतराष्ट्र	१३११
(धीमत्)	३४१	धूमप्रभा	१३६०	धृति	३०८
धीर	३४१	धूममहिषी	१०७२-शि.	धृष्ट	४३०
,,	६४५	धूमयोनि	१६४	धृष्णज	४३२
धीरत्व	५०९	धूमरी	१०७२ शि.	'धृष्णि'	९९
धीरस्कन्ध	१०८०	धूमल	१३९८	धृष्टु	४३२
धीवर	९२९	,,	२९४ शे	धेनु	१२६७
,,	१०३८-शे:	धूमिका	१०७२-शि	धेनुक	२१९
धीसख	७१९	धूमोर्णा	१८५	(धेनुकध्वंसिन्)	२२१
धुत	१४८०	(धूम्या)	१४२१	धेनुका	१२१८
'धुतुर'	११५१	धूम्याट	१३३३	,,	७८४-शे
धुतूर	११५१-शि	धूम्र	१३९८	धेनुध्या	१२७०
(धुवि)	१०८०	,,	२००-शे.	धेनुके	१४१८

शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्कः
धैवत	१४०१	ध्वजिनी	७४६	नक्षत्रमाला	६६२
धोरण	७५९	ध्वनि	१३९९	नक्षत्रवर्त्मन्	१६३-शे.
”	१२४६	ध्वनिग्रह	५७३	(,,)	१६३
धोरणी	१४२३	ध्वनिविकार	१४१०	(नक्षत्रेश)	१०४
धोरित	१२४६	(ध्वस्त)	२६६	नख	५९४
धौत	१४३७	”	१४९१	नखर	५९४
धौतकौशेय	६६७	ध्वाङ्क्ष	१३२२	नखरायुध	१२८४
धौरितक	१२४६	ध्वान	१३९९	नखविष	१३१३
धौरेय	१२६२	ध्वान्त	१४६	नखायुध	१३२५-शे.
धौरेयक	१२६२	ध्वान्तचित्र	१२१३-शे.	नखारु	६३१-शे.
धौर्य	१२४६	ध्वान्ताराति	९६	नग	१०२७
ध्यान	८४	न		”	१११४
”	३२०	न	१५३९	नगरद्वारकूट	९८२
ध्यानयोगासन	८३८	नक्षुद्र	४५१	नगरी	९७१
ध्रुव	१२२	नकुल	१३०२	नगावास	१३२०-शे.
ध्रुव	२१२	”	७१०-शे.	‘नगौकस्’	१३१७
”	१४५३	नकुला	२०५-शे.	नग्न	७९५
(,)	११२२	नकार्	६७६	नमहु	९०५
ध्रुवक	११२२	नकार्	१५३३	नमहू	९०४
ध्रुवा	८२९	(,)	१४३	नग्ना	५३४
ध्वसिन्	१०-प.	नक्षमाल	११४०	नम्रिका	५१०
ध्वज	६-प.	नक्षा	१४३-शे.	(,,)	५३४
”	७५०	नक्ष	५८१	नट	३२९
”	९०१	नक्ष	१३४९	नटन	२८०
ध्वजग्रहरण	११०७-शे.	नक्षत्र	९०	नटमण्डन	१०५९
ध्वजिन्	९०१	”	१७	नट्टीसुत	५४८

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
नड	११९३	"	५४१	नपु	५४४
नडकीय	९५४	"	६९८	"	५४४-शे.
नडप्राय	९५४	"	११९७	नभ	१६३-शे.
'नडमीन'	१३४६	(नन्दनी)	५४०	नभःकेन	९७
(नडि)	६३१	नन्दपुत्री	२०५-शे.	नभःकान्त	१२८५-शे.
'नडिनी'	११६०	नन्दयन्ती	२०५-शे.	(नभ पान्ध)	९७
नड्वत्	९५४	नन्दा	४०	नभःश्यास	११०६
नड्वल	९५४	"	२०५-शे.	नभस्	१५४
नत	१४५६	नन्दिधोष	७१०-शे.	"	१६३
(नतमस्तक)	४५१	नन्दिन	२१०	"	१३५९
नद	१०९०	"	३२०	नभस्रिभ	१३१६
नदी	१०७९	"	११७१	नभस्य	१५४
नदीअ	१०५५	नन्दिनी	५५४	नभस्वत्	११०६
नदीभव	९४१	नन्दिनी	२०५-शे.	नभोगति	१३१८
नदीमातृक	९५५	नन्दिनीतनय	८५२	नभोध्वज	१६४-शे.
नदीश	१०७३	नन्दिवर्धन	२००-शे.	नभोमणि	९५
नदीष्वा	३४३-शे.	नन्दीक	१३२५-शे.	नभोम्बुप	१३२९
'नदीसर्ज'	११३५	(नन्दीकर)	९४	नभ्राज	१६४
नद्ध	४३८	नन्दीमुखी	३१३	नभस्	१५४२
नद्धी	९१५	नन्दीश	२१०	नभसित	४४७
नधम्बुजीवन	९५५	नन्दीसरस्	१७८	नभस्यित	४४७
ननन्द	५५४	नन्धावर्त	४८	नमि	२८
ननान्द	५५४	"	१०१५	नमुचि	१७४
ननुय	१५४२	"	१११४	(नमुचिद्विष्ट)	१७५
नन्दक	२२०	(,,)	१३४८	नय	७४३
नन्दन	१७८	नपुसक	५६२	नयन	५७५

शब्द	श्लोकाङ्क.	शब्द	श्लोकाङ्क.	शब्द	श्लोकाङ्क.
नयनौषध	१०५७	'नलद'	११५८	(,,)	६३१
नर	३३७	नलमीन	१३४६	नस्तित	१२६०
"	७०९	नलिन	११६०	'नस्तोत'	१२६०
नरक	२२१	नलिन	१०७०-शे	नस्था	५८१-शे.
"	१३५९	नलिनी	११६०	नस्योत	१२६०
नरकभूमि	१३६०	नव	१४४८	नहि	१५३९
नरकस्था	१०८६	नवत	६८०	नाक	८७
(नरकारि)	२२१	(नवदल)	११६६	नाकिन	८८
नरकीलक	८५८	नवनीत	४०८	नाकु	९७३
नरदत्ता	४६	(नवमल्लिका)	२२९	(नाकेश)	१७३
"	२३९	',,'	११४८	नाग	१०४१
(नरपाल)	६९०	नवमालिका	११४८	नाग	१२१७
नरमालिनी	५३१	नवव्यूह	२१९-शे.	"	१३०७
नरविष्वण	१८८-शे.	नवशक्ति	२००-शे.	"	१३५१
नरवाहन	१८९	"	२१९-शे.	"	१४४०
नराधार	२००-शे.	(,,)	१६-प.	नागकुमार	९१
नरायण	२१४	नवसूतिका	१२६७	नागज	१०४२
नरुटक	५८१	नवार्चिष	११७	"	१०६१
नर्तन	२८०	नवीन	१४४८	नागजिहिका	१०६०
नर्मदा	१०८३	नवोद्धृत	४०८	नागजीवन	१०४२
नर्मन्	५५५	नव्य	१४४८	नागदन्त	१०११
(नल)	११९३	नशन	८०२-शि	नागमापृ	१०६०
नलक	६२७	नष्ट	८०५	नागर	४२०
नलकिनी	६१४	नष्टबीज	४९२	नागरक	१०६१
नलकील	६१४	नष्टमि	८५५	नागरक	११४३
नलकूवर	१९१	नसा	५८१-शे.	नागलोक	१३६३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
नागवल्ली	११५५	नानाविध	१४६९-गि	नाराची	९२४
नागाविष	६३०७	नान्दीपट	१०९२	नारायण	०१४
नागोद	७६८	(नान्दीपाठक)	३३०	,,	६९७
नाचिकेत	११००-जो	नान्दीमुख	१०९२	नारायणी	२०५-शि
नाटक	२८४	नापित	९२२	'नारिकेर'	११५१
नाटिका	६३१-शे	नापितशाला	१०००	'नारिकेल'	११५६
(नाट्य)	५४८	नामि	३६	'नारिकेलि'	११५१
नाटेर	५४८	,,	६०६	नारी	५०३
नाट्य	२७९	,,	७५६	'नारीकेल'	११५१
,,	२८०	(नामिजन्मन)	२१३	'नारिकेली'	११५१
नाव्यधर्मिका	२७९	नामिभू	२१३	नार्यज्ञ	११४३-शि.
नाट्यप्रिय	१९८	नामधेय	२६०	नाल	११८२
नाडि	६३१-शि.	नामन्	२६०	नालिका	१३७-शि.
नाडिका	१३७	नामवर्जित	३५३-शे	नालिकेरे	११५१
नाडिधम	९०८	नामगेव	३७४	नालिकेरज	१०२२
नाडी	६३१	नामसङ्ग्रह	२५८	नालीक	११६१
'नाडी'	११६०	नायक	३५९	नाविक	८७६
नाडीचरण	१३१७-शे.	,,	६५०	नाग	३२४
नाडीविग्रह	३१०	'नार'	१०६९	,,	१५१७
नाडीमण	४७०	नारक	१३५८	नासत्य	१८२
नाथ	३५९	,,	१३५९	नासत्यदस	१८२-शे.
नाथवत्	३५६	(नारकि)	१३५८	नासा	५८०
नाद	१४००	(नारकीय)	१३०८	,,	१००८
नाना	१५२७	नारज्ञ	११४३	नासिका	५८०
(नानाप्रकार)	१४४९	नारद	८४९	नासिक्य	१८२
नानारूप	१४६९	नाराच	७७९	,,	५८१-शे

शब्दः	श्लोकोक्तः	शब्दः	श्लोकोक्तः	शब्दः	श्लोकोक्तः
नासीरे	८००	निकुब्ज	१११५	निम्न	३५६
नास्तिक	४९०	निकुरम्भ	१४१२	निर्चित	१४७३
,	८६२	निवृत्त	३७६	निचुल	६७६
नाहले	९३४	,	४४१	,	११४५
निशलाक	७४२	निवृत्ति	३७७	(निचुलक)	६७६
निशेष	१४३३-शि.	निवृष्ट	१४४२	निचोल	६७६
निशोध्य	१४३६	निकेतन	९८९	निचोलक	७६७
निश्रेणि	१०१३	निक्षण	१४००	निज	५६१
'निश्रेणी'	१०१३	निक्षाण	१४००	नितम्ब	६०८
निश्रयस	७४	निक्षेप	८७०	,	१०३३
निश्वास	१३६८	निखर्व	४५४	नितम्बिनी	५०४
निश्चम्पात	१४५-शि	,	८७४	नितान्त	१५०६
निसरण	९८२	निखिल	१४३३	नित्य	१४५३
निःसाध	३९६	निगड	१००९	,	१४७१
निःस्व	३५८	निगडित	४३८	नित्यगति	११०६
निस्वन	१३९९	निगण	८३७	नित्ययौवना	७१०
निस्वान	१३९९	निगम	९७२	निदाध	१५७
निकट	१४५०	निगम	९८३	,	३०५
निकर	१४११	(,)	९७२	निदान	१५१४
निकष	९०९	निगरण	५८८	'निदिधिका'	११५७
निकषा	१५३४	निगल	१२२९-शि	निदेश	२७७
निकृत्तात्मज	१८७	निगल	१२४४	निद्रा	७३
निकाम	१५०५	निगूढक	११७३	,	३१३
निकाय	१४१३	निग्रह	१५०८	निद्राण	४४३
निकाय्य	९९०	निघण्टु	२५८	,	११०९
निकार	४४२	निधस	४२३	निद्राळ	४४२

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.
निधन	३२४	निमित्त	१५१३	निरङ्कुश	१४६७
निधनाक्ष	१९०-शे	,,	७७७ शे	निरञ्जना	२०५-शे
निधान	१९२	निमित्तवित	४८२	निरन्तर	१४४६
(निधानेश)	१९०	निमीलन	३२४	निरय	१३५९
निधि	१९२	,,	५७८	(निरयावलीका)	- २४५
निधीश्वर	१९०	निमोश्वर	५२	निरर्थक	२६७
निधुवन	५३७	निमेष	५७८	,,	- १५१६
निध्यान	५७७	निमेष	१३६	निरर्गल	१४६७-शि
निनद	१३९९	निमेषद्युत	१२१३-शे.	निरवग्रह	३५५
निनाद	१३९९	निम्न	१०७१	निरस्त	२६७
निन्दा	२७१	,,	१३६४	,,	७७९
निन्दु	५३१	निम्नगा	१०८०	निरस्त	- १४७४
निप	१०१९	निम्ब	११३९	निराकरिष्यु	- ३५०
निपान	१०९२	नियति	१३७९	निराकृत	१४७३
निपुण	३४२	नियन्तृ	७६०	निराकृतान्योत्तरत्व	६७
निबन्ध	२५७	नियम	८२	निराकृति	८५६
निबन्धन	२९०	,,	८४३	'निरीश'	८९१
,,	१५१३	नियमस्तिरिति	८१	निरीष	८९१
निर्वहण	३७०	नियामक	८७६	निरुप	२५४
निविड	१४४६	नियुत	८७३-शि.	(,)	२५०
निविरीस	१४४७	नियुद्ध	७९९	निरुक्ति	२५०
निम	३७८	नियुद्धम्	८०१	निरोध	१५०८
,,	१४६२	नियोग	२७७	निर्द्धृति	१३८०
निभालन	५७७	,,	१५२०	निर्ग	९४७
निमृत	४३१	नियोगिन्	७१९	निर्गुण्टी	११४७-शि
निमय	८७०	नियोज्य	३५९	'निर्गुण्टी'	११४७

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्कः
निर्गुण्डी	११४७	निर्लक्षण	४३७	निलय	९९०
निर्ग्रन्थ	७६	निर्लथनी	१३१५-शि.	निलिम्प	८९-शे.
निर्ग्रन्थन	३७०	निर्व्यथनी	१३१५	निलिम्पिका	१२६६
निर्घोष	१३९९	निर्वपण	३८७	निवसथ	९६१
निर्जर	८८	निर्वर्णन	५७७	निवसन	६७३
निर्जल	२५३	निर्वहण	१५१४	निवसन	६६७-शे.
निर्क्षर	१०९६	निर्वाणि	७४	निवह	१४१२
निर्क्षरिणी	१८०	,,	१४९४	निवाप	३७५
निर्णय	१३७४	निर्वाणिन्	५०	निवास	९९१
निर्णिक्त	१४३७	निर्वाणी	४५	निवीत	८४५
निर्णोजक	९१४	निर्वात	१४९४	निवृत्त	१४७४
निर्दिग्ध	४४९	निर्वाद	२७१	निवृत्ति	१५२२
निर्दिग्धिका	११५७	निर्वापण	३७१	निवेश	१४९९
निर्देश	२७७	(,,)	३८७	(,,)	९७२
निर्वन्ध	१५००	निर्वासन	३७१	निवेशन	९७२
निर्वुत्सीकृत	११८३	निर्विष	१३१२	(,,)	९७२
निर्भर	१५०६	निर्वीर	५३०	निश्च	१४३-शे.
निर्भेद	१२२१	निर्वृति	७४	निशमन	५७०
निर्भन्धदार	८२५	,,	१३७०	निशा	१४१
निर्मम	५५	निर्वृत्त	१४८७	,,	४१८
निर्वृक्त	१३१२	निर्वेद	३२१	निशाकर	१०५
निर्भोक्त	१३१५	निर्वेश	३६२	निशागण	१४३
निर्याण	७५	,,	६३८	निशाट	१३२४
निर्याण	१२२७	निर्व्यथन	१३६३	निशाटनी	१३३७-शि.
निर्यातन	३७१	निर्हारिन्	१३९०	निशात	१४८४
निर्याथ	८७६	निर्हाद	१३९९	निशात्यय	१३९-शे.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
निगान्त	९०२	,,	१४०१-शि	निगण	३४३-जो.
निशापति	१०४	निपादिन्	७६२	निष्पात	३४२
(निशामणि)	१०५	निपिद्धैकवचि	८५९	निष्पक	१४८६
निशामन	५७६	निपूदन	३७१	निष्पतिभुता	५३०
निशारत्न	१०५	निष्क	१ ४४	निष्पत्राकृति	१३७२
निशावर्मन्	१४६-जो	निष्कल	४९२	निष्पन्न	१४८७
निशावेदिन्	१३२४	निष्कला	५३५	निष्पाव	११७४
निशाह्वय	१४७-जो	निष्कपाय	५५	,,	१५२१
निशित	१४८५	निष्कारण	३७०	निष्पुलाक	५५
निशीय	१४५	निष्कासित	४४०	निष्प्रवाणि	६७१
निशीयिनी	१४१	निष्कुट	१११२	निर्गर्ग	१३७६
निशीय्या	१४३-जो.	निष्कुह	११२२	निस्तल	१४६७
निशुम्भ	२७१	निष्कृम	१५२४	निस्तर्हण	३७०
निशुम्भ	६९९	निष्कृत्य	३६२	निस्त्रिग	३७६
निशुम्भमथनी	२०२	निष्कवाय	४१३	,,	७८२
(निगेश)	१०४	निष्क्य	९३४	'निस्वन'	१४००
निश्चय	१३७४	निष्ठा	१५१४	'निस्वान'	१४००
निपक्ष	७८१	निष्ठान	३९९	निष्ठाका	१२९७
निपक्षिन्	७७१-जो.	'निष्ठीवन'	१५२१	निष्ठव	२७६
निपथा	१००२	निष्ठुर	२६९	नीका	१०८९-शि.
निपद्वर	१०९०	,,	१३८६	नीकाशे	१४६२
निपद्वरी	१४३-जो.	'निष्ठून'	१४८२	नीच	३८०
निपद	१४०१	निष्ठेव	१५२१	,,	९३२
निपधा	९८०	'निष्ठेवन'	१५२१	,,	१४०९
निषाद	८९६	निष्ठूत	१४८२	,,	३५८-जो
,,	९३३	'निष्ठूति'	१५२१	नीचैत्	१५४१

शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क
नीह	१३१९	'नीलाम्बुजन्मन्'	११६४	नृत्य	२८०
नीहज	१३१७	नीली	१६७१	नृत्यप्रिय	१३२०-शे.
'नीहोद्भव'	१३१७	नीलोराम	४७६	नृधर्मन्	१८९
नीति	७४३-शि.	नीलोत्पल	४८	नृप	६९०
नीप	११३८	(,,)	२२९	नृपमन्दिर	९९२
नीर	१०६९	(नीलोत्पललाञ्छन)		नृपलक्ष्मन्	७१७-शे.
(नीरद)	१८-प		१३०८	नृपासन	७१६
नीरन्ध्र	१४४७	नीवाक	१५१८	नृयज्ञ	८२२
(नीराजन)	७८९	नीवार	११७६	नृवेष्टन	२००-शे.
(नीराजनावधि)	७८९	नीवी	६७३	नृशस	३७६
नीरुज्	४७४	,,	८६९	नृसिंहवपुष्	२१९-शे.
नील	१९३	नीवृत्	९४७	नेतृ	४-प.
,,	१३९७	नीव्र	१०११	,,	३५८
नीलक	११३९	नीशीर	६७५	नेत्रा	५७५
नीलकण्ठ	३-प	नीहार	१०७२	नेत्राम्बु	३०७
,,	१९५	नुक्ति	८६९	नेदिष्ठ	१४५२
,,	१३१९	नुर्त	१४८२	नेदीयस्	१४५२-शि.
नीलङ्गु	६२०२	नुर्न	१४८२	नेपथ्य	६३५
नीलपङ्क	१४६-शे.	नूतन	१४४८	नेपाली	१०६०
नीलमणि	१०६५	नूतन	१४४८	नेम	१४३४
नीललोहित	१९८	नूर्त	१५४०	नेमि	२८
नीलवस्त्र	२०५	नृपुर	६६५	,,	३०
नीलवस्त्रा	२००-शे.	नृ	३३७	,,	३५
नीलवासस्	१२१	नृचक्षस्	१८७	,,	७५६
नीला	५८७	नृजल	६३३	,,	१०५-शे.
'नीलाक्ष'	१२०२	नृत्त	२८०	,,	१०९१

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क.
॥	११४२	नौकादण्ड	८७७	पक्षक	१००७
नेमिन्	२८-शि	न्यकार	४४१	पक्षति	१४७
॥	११४२	न्यकृत	४४०	॥	१३१८
नेमी	१०९१	न्यक्ष	१४३३	पक्षद्वार	१००७
नेरिन्	१७४-शे	न्यग्रोध	६००	पक्षभाग	१२२८
नैकमेद	१४४९	॥	११३२	पक्षमूल	१६१८
(नैकसेय)	१८७	न्यङ्कु	१२९३	पक्षान्त	१४८
नैगम	८६७	न्यञ्चू	१४२९	पक्षिन्	१३१६
नैचिक	१२६४	न्यञ्चित	१४८२	(॥)	१४४
नैचिकिन्	१२६४-शि.	न्याद	४२३	पक्षिणी	१४४
नैचिकी	१२७०	न्याय	७४२	पक्षिमृगागत्यनुहारक	१२४८
नैपाली	१०६०-शि	न्यायदष्ट	७१९-शे	पक्षिलस्वामिन्	८५४
नैमित्त	४८२-शि.	न्याय्य	७४३	पक्षिसिंह	२३१-शे
नैमित्तिक	४८२-शि.	न्यास	८७०	पक्षिस्वामिन्	२३१
नैमेय	८६९	(॥)	२५६	पक्षमन्	५८०
नैयायिक	८६२	न्यासार्पण	८७०	पक्ष	१०९०
नैरयिक	१३५८-शि	न्युञ्ज	४५३-शि	॥	१३८१
नैष्ठिक	१६९	॥	४५७-शि	पक्षकीडनक	१२८८-शे.
॥	१८८	प		पक्षज	११६२
(नैष्ठिकी)	१६९			पक्षजन्मन्	११६२
नैश्चिन्त्य	७५-शे.	पक्व	४१२	पक्षजिनी	११६०
नैष्किक	७२३	॥	१४८५	पक्षप्रभा	१३६०
(नैसर्ग)	१९३	पक्वण	१००२	पक्षरक्ष	११६२
नैस्त्रिंशिक	७७१	पक्ष	१४७	पक्षरह	११६२
नौ	१५३९	॥	७८१	पक्षिङ्	१४२३
नौ	८७६	,	१३१८	(पक्षिणी)	१४२३

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्क.
पञ्च	४५२	पञ्चेषु	१६-प.	पणास्थिक	१२०६
"	१२१-शे.	पञ्जिका	२५६	पणितव्य	८७१
पञ्चल	१२४३	पट	६६७	पण्ड	५३२
"	४५२-शे.	' , '	११४२	पण्डा	३१०
पञ्ज	८९४	पटकुटी	६८१	पण्डित	३४१
पञ्चकृत्वस्	१५४२-शे.	(पटचोर)	३८१	पण्ड	५६२-शि.
पञ्चजन	३३७	पटच्चर	६७८	पण्य	८७१
पञ्चशान	२३३	पटल	१०१०	पण्यवीथिका	९८८-शि.
पञ्चव	३०४	"	१४११	(पण्यवीथी)	९८८
पञ्चदशी	१४८	पटवासक	६३७	पण्यशाला	१००२
'पञ्चनख'	१२८५	पटह	२९४	पण्यजना	५३२
(पञ्चबाण)	२२९	"	७९९	पण्यजीव	८६७
"	१६-प	पटाका	७५०-शि.	पतग	१३१६
पञ्चमद्र	४३४	पट्ट	३४३	पतज्ञ	९५
"	१२३६	"	३८४	"	१२१३
पञ्चम	१४०१	"	४७४	"	१३१६
पञ्चमुख	१९६	"	१३८५	(,)	६४२
पञ्चयज्ञपरिब्रष्ट	८५९	पटोलिका	११८८	पतङ्गिका	१२१४
पञ्चलोह	१०५	पट्ट	१०४१-शे.	पतञ्जलि	८५१
पञ्चशास्त्र	५९१	पट्टन	९७२-शि.	पतत्	१३१६
पञ्चशिख	१२८४	पट्टिस	७८७	पतत्र	१३१७
पञ्चाङ्गगुप्त	१३५३	(पट्टिश)	७८७	पतत्रि	१३१७-शि.
पञ्चाङ्गी	१२५१	पण	३६२	पतत्रिन्	१३१६
पञ्चाङ्गुल	१ ५०	"	४८६	पतद्ग्रह	६८३
पञ्चाचिध	११७	पणव	२९४-शे.	पतद्ग्राह	६८३-शि.
पञ्चास्य	१२८४	पणाङ्गना	५३२	पतयाञ्ज	४४५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
पताका	७५०	(पत्रपात्री)	७८१	पद्	६१६-शि.
पताकादण्ड	७५०-शि	पत्रपादया	६५५	पद्	२४२
पताकिन्	७६४	पत्रफला	७८४-जो	”	६१६
पताकिनी	७४६	पत्रभङ्गि	६५५	”	९८८
पति	४-प.	(पत्रभङ्गी)	६५७	पद्म	४९८-शो
”	३५९	पत्रभङ्गरी	६५५-शि.	पदत्तरा	९१५-जो.
”	५१६	पत्ररथ	१३१६	पदभञ्जन	२५४
पतिवरा	५११	पत्रल	४०६	पदमञ्जिका	२५६
पतित	८०६	पत्रलता	६५५	(पदवि)	९८३
”	१४९०	पत्रलेखा	६५४	पदवी	९८३
पतिवली	५३०	पत्रवल्लरी	६५५-शि.	पदाजि	४९८
पतिव्रता	५२७	पत्रवल्लि	६५५	पदाति	४९७
पतन	९७१	(पत्रवल्ली),	६५५	पदातिक	४९७
(, ,)	९७२	पत्रवाह	७७८	पदायता	९१५-शो
पत्ति	४९७	पत्राङ्ग	६४२	पदासन	७१८
”	७४८	(पत्राङ्गुलि)	६५५	पदिक	४९८
”	७५१	पत्राङ्गुली	६५५	पद्म	४९७
पत्नी	५१२	पत्रिन्	७७८	पद्मति	२५७
पत्र	७५९	”	१३३४	”	९८३
”	११२३	”	१३१७	पद्म	१९३
”	११८३	पत्रोर्ण	६६७	”	६९३
”	१३१७	‘पय’	९८३	”	६९८
”	७८४-शो,	पथिक	४९३	”	११६०
पत्रगा	७८१	(पथिकसार्थ)	४९३	”	१२२९
पत्रपरशु	९२०	पथिन्	९८३	‘पथि’	१५७-शो
पत्रपाल	७८४	पथ्या	११४६	‘पथिक’	१२२९

शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्क.
पद्मगर्भ	२१९-शे.	पपी	९८-शे.	परमार्हत	७१२
पद्मनाभ	५३	(पय पयस्)	१०७५	परमेष्ठिन्	२४
,,	२१५	पयस्	४०४	,,	२११
पद्मनाल	११६५	,,	१०६९	परम्पर	५४४
पद्मप्रभ	२६	पयस्य	४०५	परम्पराक	८३०
(पद्मपाणि)	९६	पयस्या	८३१	परलोकगम	३२३
(पद्मबन्धु)	९६	पयोधर	६०३	परवत्	३५६
पद्मभू	२१३	पर	७२८	परवश	३५६
पद्मराग	१०६४	,,	१४३९	परवाणि	१५९-शे.
पद्मवासा	२२६	,,	१४५२	परशु	७८६
पद्महास	२१९-शे.	परःशत	१४२५	(परशुधर)	२०७
पद्मा	४०	(परःसहस्र)	१४२५	परशुराम	८४८-शि.
,,	२२६	परच्छन्द	३५६	परश्वध	७८६
पद्माकर	१०९४	परजात	३६१	परश्वधायुध	७७०
'पद्माट'	११५८	परजन	१८८	परश्वस	१५४२-शे.
पद्मावती	४६	परतन्त्र	३५६	परस्पर	१४९९
पद्मिन्	१२१८-शे.	परपिण्डाद	३६१	परस्वेहा	४३१
'पद्मिनी'	११६०	परपुष्ट	१३२१-शि.	पराक्रम	७३९
(पद्मिनीश)	९७	परब्रह्मचारिणी	२०५-शे.	,,	७९६
पद्मेशय	२१५	परभाग	१३७५	,,	२१९-शे.
पद्मोत्तरात्मज	६९३	'परमृत'	१३२२	पराग	११२६
पद्य	८९४	परमृत	१३२१	पराङ्मुख	१४३७
पद्या	९८३	परमद	६४०-शे.	पराचित	३६०
पन्न	१४९१	परमम्	१५४०	पराचीन	१४३७
पन्नग	१३०४	परमरस	४०९-शे.	पराजय	८०३
पर्जडा	९१४	परमान्न	४०६	पराजित	८०५

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.
पराधीन	३५६	परिखा	१०९५	,,	८७०-शि.
परान्न	३६१	परिग्रह	५१३	परिदेवन	२७५
पराभव	४४१	,,	७१५	परिधान	६७२
परामृत	८०५	परिध	७८६	परिधि	१०२
परामर्श	३२२	,,	१००४	परिधिस्य	७६५
परायत्त	३५६	परिधातन	७८६	परिपण	८६९
परायण	३८५	परिचय	१५१३	परिपन्थक	७२९
परारि	१५४२-शे.	परिचर	७६५	परिपन्थिन्	७०९
पराद्ध	८७४	परिचर्या	४९६	(परिपाटि)	१५०४
परार्थ	१४३९	परिचारक	३५९	परिपाटी	१५०४
परावृद्ध	१२१३-शे.	परिच्छद	७१६	परिपूर्णसहस्रचन्द्रवती	
परावर्त	८७०	परिजन	७१६-शि.		१७५-शे.
पराविद्ध	२१९-शे.	परिश्वन्	१०५-शे.	परिप्लव	१४५५
परावृत्त	१२४५	परिणत	१२२१	परिप्लुता	९०२
परास	१०४२-शे.	,,	१४८५	परिबर्ह	७१६
परासन	३७०	परिणय	५१८	(परिबर्हण)	७१६
परासु	३७४	परिणाम	१५१८	परिभव	४४१
परास्फुन्दिन्	३८२	परिणाय	४८७	,,	१४७९
परिकर	६७९	परिणाह	१४३१	परिभाव	४४१
,,	७१५	,,	२००-शे.	परिभाषण	२७४
परिकर्मन्	२४६	परिणेतृ	५१७-शि	परिभूत	८०५
,,	६३५	परितस्	१५२९	,,	१४७९
परिकर्मिन्	३६०	परित्राण	१५०२	परिमण्डल	१४६७
परिकूट	९८२	,,	६३०-शे.	परिमल	१३९१
परिक्लम	१५००	(परित्याग)	७३८	परिमोषिन्	३८२
परिद्विप्त	१४७४	परिदान	८६९	परिरम्भ	१५०७-शि.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
परिवत्सर	१५९	परिष्कृत	१४७५	,,	१३५८
परिवर्त्त	१६१	परिष्वज	१५०७	परेधवि	१५४२-शे
परिवर्त्तन	८६९	परिसर	१६३	परेष्टु	१२६८
परिवर्हण	७१६-शि.	परिसर्प	१५००	परैधित	३६१
परिवसथ	९६१	परिस्कन्द	३६०	(परोलक्ष)	१४२५
परिवाद	२७१	परिस्तोभ	६८०	परोष्णी	१३३७
परिवादिनी	२८८	परिस्पन्द	६५३-शे.	पर्कटिन्	११३१
परिवापण	९२३	परिस्थन्द	७१५	पर्कटी	११३१
परिवार	७१५	परिस्तुत	९०२	पञ्जन्य	१६४
(,)	७८३	परिस्तुता	९०२	,,	१७२
परिवारक	४०१-शे.	परिहार्य	६६३-शि	पर्ण	११२३
(परिवाह)	१०८८	(परिहास)	५५५	'पर्ण'	११३६
परिवित्ति	५२६	परीक्षक	४७९	पर्णशाला	९९४
परिविद्ध	१९०-शे	परीत	१४७५	पर्णिन्	१११४
परिवृढे	३५८	'परीभाव'	१४७९	पर्दन	१४०३
परिवेत्तु	५२६	परीरम्भ	१५०७	पर्पट	४००-शे
परिवेदिनी	५२६	परीवार	७८३	पर्पटी	१०५५
परिवेष	१०२	परीवाह	१०८८	पर्परीक	११००-शे
परिवेष्टित	१४७४	परीष्टि	४९७	पर्यङ्क	६७९
'परिव्याघ'	११४५	परीहास	५५५	,,	६८३
परिप्रज्या	८१	परुत	१५४२-शे	पर्यटन	१५०१
परिप्राजक	८०९	परुल	१२३३-शे.	(पर्यनुयोग)	२६३
परिशिष्ट	२५७	परुष	११३०	पर्यन्तपर्वत	१०३४
परिश्रम	३१९	परुष	२६९	पर्यन्तमू	९६३
परिषद्	४८१	,,	१३८६	पर्यय	१५०४
परिष्कार	६५०	परेत	३७३	पर्यवतथ्या	६५५-शि.

शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
पर्यस्तिका	६७९	,,	११८२	पल्लव	११२३
पर्याण	१२५२	पलगण्ड	९२२	पल्लवक	३३१
पर्यासि	१५०५	पलङ्कप	११४२	पल्ली	१२९८
पर्यासि	१५०२	,,	१२८५-शे	पल्लुर	१०७०-शे.
पर्याय	१५०३	पलङ्कया	६८५	पल्वल	१०९५
पर्युदन्न	८८१	' , , '	११५६	पव	१५२१
पर्येषणा	४९७-जि	पलप्रिय	१८८-शे.	पवन	१०१७
पर्वत	१०२७	पल्ल	६२२	,,	११०६
पर्वतकाक	१३०३	पल्लज्वर	४६२-शे.	,,	१५०१
पर्वतुजा	१०८०	पलगत	८८५	पवनवाहन	११००-शे.
पर्वतावारा	९३७	पलाभि	४६२-शे.	पवनाशन	१३०२
पर्वन्	१४८	पलाद	१८७	पवनी	१०१६-शि.
,,	१४९	पलायन	८०२	पवमान	११०६
,,	११३०	पलायित	८०५	पवि	१८०
पर्वमूल	१४८	पलाल	११८२	,,	११००-शे
पर्वयोनि	१०००	पलाश	११२३	पवित्र	११९२
पर्वरि	१०५-शे.	,,	११३६	,,	१४३५
(पर्वसन्धि)	१४९	' , , '	१३९७	,,	८४५-जि.
पशु	७८६	'पलाशिन'	१११४	पवित्र	१०४०-शे.
पशुका	६२७	पलिकनी	५३४	,,	१२७२-जि
पशुपाणि	२०७	,,	१२७०	पशु	१२१६
पशुराम	८४८-जि.	पलिध	७८६-शि.	,,	१०७५
पशुर्ध	७८६	पलित	५७१	पशुक्रिया	५३७
पशेद्	४८१	पल्यङ्क	६८३	पशुवर्म	५३६-जि.
पल	६२३	,,	६७९-शि.	(पशुनाथ)	१९९
,,	८८४	पल्ययन	१२५२	पशुपति	१९९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
पशुरज्यु	१२७४	पाधाली	७१०	,,	७१० शे
पश्चात्ताप	१३७८	पाद्	१५३७	पाण्डवेय	७१०-शे.
पश्चिम	१४५९	पाटक	९६२	पाण्डु	१३९३
पश्चिमदिक्पति	११०७-शे.	पाटचचर	३८१	(पाण्डुक)	१९३
पश्चिमा	१६७	पाटल	११६८	पाण्डुकम्बलिन्	७५४
पश्यतोहर	३८२	,,	१३९५	पाण्डुभूम	९५३
'पष्टौही'	१२६६	पाटला	११४४	पाण्डुमृत्तिक	९५३
पस्त्य	९९१	पाटलि	११४४	पाण्डुर	४६६
'पाशु'	९७०	पाटलिपुत्र	९७६	पाण्डुर	१३९३
पाशुजालिक	२१९-शे.	पाटित	१४८८	पाण्डुरपृष्ठ	४३७
पासु	९७०	पाठक	७८	पातक	१३८०
पासुचन्दन	२००-शे.	पाठीन	१३४५	पाताल	४२
पासुला	५२८	पाणि	६-प.	,,	१३६२
पाक	१७४	,,	५९१	,,	१०७०-शे.
,,	३३८	पाणिग्रहीती	५१२	पातालीकर	२३८
(पाकद्विष)	१७५	पाणिग्रहण	५१८	पातुक	४४५
पाकयुटी	९९९	पाणिग्राह	५१७-शि	पात्र	३२७
(पाकशासन)	१७५	पाणिघ	९२५	,,	८२८
पाकशुक्ला	१०३७	(पाणिज)	५९४	,,	१०२६
पाकरथान	९९८	पाणिनि	८५१	,,	१०७९
पावय	९४२	पाणिपीडन	५१७	पाथस्	१०६९
,,	९४४	पाणिमुक्त	७७४	पाथेय	४९३
पाचन	१३८८	पाणिवादक	९२५	पाद	६१६-शि.
पाचनक	९४४	पाण्डर	१३९३	पाद	१००
पाञ्चजन्य	२२२	पाण्डव	७१०-शे.	,,	३३६
पाञ्चालिका	१०१४	पाण्डवायन	२१७	,,	६१६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	१०३४	पादात	४९८-शे.	पाम्पन्	१३८०
"	१४३४	पादातिक	४९८	पामिन्	४६४
(१)	११२१	पादावर्त्त	१०९३	पामन	४६०
पादकटक	६६५	पादुका	९१४	पामर	९३२
पादकीलिका	६६६-शे.	पादुकाकृत्	९१४	,	४६०-शि.
पादग्रहण	८४४	पादू	९१४	(पामा)	४६४
पादचारिन्	४९८	पाद्य	५००	पामारि	१०५७
पादजङ्गु	९१५-जे.	पान	३९४	(पायतिव्या)	६५५
पादत्राण	९१५-शि.	"	७३८	पायस	४०६
पादनालिका	६६६-जे.	"	१०८९	"	६४८
पादप	१११४	"	१३६८	पायिन्	७-प.
पादपालिका	६६६-जे.	"	९०७	पायु	६१२
पादपेश	१२२९	पानगोष्ठिका	९०७	पाय्य	८८३
"	१२५१	पानभाजन	१०२४	पार	१०७९
पादपीठ	७१८	पानमदस्थान	९०६	पारगत	२४
पादपीठी	९१५-शे.	पानवणिज्	९०१	पारत	१०५०
पालमूल	६१६	पानीय	१०६९	पारद	१०५०
पादरक्षण	९१४	पानीयनकुल	१३५०	पारम्पर्य	८०
पादरथी	९१५-शे.	पानीयशाला	१००१	पारशव	८९६
पादवल्मीक	४६५	पान्य	४९३	"	१०३७
पादवीथी	९१५-शे.	(पान्यसार्थी)	१४१२	पारश्वघ	७७०
पादशीली	६६६-शे.	पाप	३७६	पारश्वधिक	७७०
पादस्फोट	४६५	"	१३८०	पारसीक	१२३५
पादाग्र	६१७	"	१४४३	पारस्त्रैण्य	५४७
पादाङ्गद	६६५	"	९२७	पारापत	१३३९
पादाङ्गुलीयक	६६६-शे.	पापद्धि		पारायण	८३९

शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
पारावत	१३३९-शि.	पार्थ	७०८	,,	९६५
पारावार	१०७३	पार्थिव	६९०	,,	५३१-शे.
पाराशिरिन्	८१०	(पार्वतिक)	१४१८	(,,)	१०१३
पाराशर्य	८४७	पार्वती	२०३	पाली	१०१३
पारिकर्मिक	७२६-शे.	,,	१०५५	(,,)	९६५
पारिकाङ्क्षिन्	८१०	(पार्वतीनन्दन)	२०८	पावक	१०९८
पारिजात	१७९	पार्श्व	२८	पावन	१४३५
'पारिजातक'	११४१	,,	४३	,,	१०७०-शे.
पारितथ्या	६५५	,,	५८९	पाश	९३१
पारिन्द्र	१२८४	,,	१४२०	पाशक	४८६
पारिपन्थिक	३८१	,,	१४५०	(पाशपाणि)	१८८
पारिपार्श्विक	३३०	पार्श्वक	४७५	पाशयन्त्र	९३२-शि.
पारिप्लव	१४५५	पार्श्वस्थ	३३०	पाशिन	१८८
(पारिमद्र)	१२००	पार्श्वोदरप्रिय	१३५२	पाशुपाल्य	८६४
पारिमर्दक	११४१	पार्षद	२०१	,,	८८८
पारिमित	४७५-शे.	पार्षध	४८०	पाश्चात्य	१४५९
पारियात्रिक	१०३१	पार्णि	६१६	पाश्या	१४२१
पारियानिक	७५२	पार्णिग्राह	७३२	पाषाण	१०३५
पारिरक्षक	८१०	पाल	४-प	पाषाणदारिक	९१९
पारिशोल	३९८-शे.	,,	६८३	पिक	१३२१
(पारिषद)	२०१	पालक	१२३३-शे.	पिकवान्धव	१५६ शे
पारिषथ	४८०-शि.	पालकाप्य	८५३	पिकक	१२२०-शि.
पारिहार्य	६६३	पालक्या	११८६	पिङ्ग	१३९७
पारी	१०२४	पालाश	८१५	,,	१२८३-शे.
पारीन्द्र	१३०५	,,	१३९५	पिङ्गकपिश	१२०७
,,	१२८५-शि.	पालि	५७४	पिङ्गचक्षुष	१३५२

શબ્દ:	શ્લોકાર્ક:	શબ્દ.	શ્લોકાર્ક:	શબ્દ.	શ્લોકાર્ક:
પિંક્કજટ	૧૧૧	પિંજૂષ	૬૩૨	પિતૃવત્	૮૨૧
પિંક્કલ	૧૧૧૧	પિટ	૧૦૧૭	પિતૃવન	૧૮૯
,,	૧૩૦૨	પિટક	૪૬૬	પિતૃવ્ય	૫૫૨
,,	૧૩૯૬	,,	૧૦૧૭-શિ.	પિતૃષ્ઠ	૧૪૦
(,)	૧૦૩	પિટર	૧૦૧૯	પિત્ત	૪૬૨
(,)	૧૧૩	પિઠ	૪૨૫	પિત્તલ	૧૦૪૭
(પિંક્કલજ)	૧૦૩	પિઠ	૫૬૪	પિત્ત્ય	૧૧૧
પિંક્કેક્ષણ	૧૧૧	,,	૧૦૩૭	,,	૫૫૧
પિંચળ	૬૦૪	,,	૧૦૬૩	,,	૮૪૦
પિંચળિકા	૬૧૫	પિઠક	૬૪૮	પિત્તલ	૧૩૧૭
પિંચવ્ય	૧૧૩૯	પિઠકદાન	૮૨૨	પિધાન	૧૦૦૬
પિંચિળિલ	૪૫૦	પિઠિકા	૬૧૫	,,	૧૪૭૭
પિતુ	૧૧૩૯	,,	૭૫૬	પિનદ્વ	૭૬૫
પિતુમન્દ	૧૩૧૧	પિઠીશૂર	૪૭૭	પિનાક	૨૦૧
'પિતુમર્દ'	૧૧૩૯	પિઠોલિ	૪૨૭	(પિનાકપાણિ)	૭-પ.
પિતુલ	૧૧૩૯	પિથાક	૧૧૭	(,)	૧૧૧
પિત્તર	૧૦૪૨	પિતામહ	૨૧૧	(પિનાકમર્તૃ)	૭-પ.
પિત્થ	૧૩૧૭	,,	૫૫૭	પિનાકમૃત	૧૧૧
,,	૧૩૨૦	પિતૃ	૫૫૬	(પિનાકમાલિન)	૭-પ.
પિત્થિલ	૪૧૪	,,	૫૫૯	(પિનાકશાલિન)	૭-પ.
પિંચ	૧૩૧૮-શિ.	,,	૫૬૦	પિપાસા	૩૧૪
પિંચ	૩૭૨	પિતૃગણા	૨૦૫-જો.	પિપાસિત	૩૧૩-જિ.
પિંચન	૧૧૨	પિતૃમૃદ્ધ	૧૮૯	પિપાસુ	૩૧૩
પિંચ્ચર	૧૦૫૮	પિતૃતર્પણ	૩૭૫	પિપીલક	૧૨૦૬
,,	૧૩૧૬	પિતૃપતિ	૧૮૪	પિપીલિકા	૧૨૦૭
પિંચલ	૩૬૬	(પિતૃપ્રસૂ)	૧૪૦	પિપ્પલ	૬૦૩-જો.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
”	११३१	पीठमर्द	३३०	पीन	४४८
”	१०७०-शे.	पीठसर्पिन्	४५०-शे	पीनस	४६८
पिप्पलक	९११	पीडन	८००	पीनोष्ठी	१०६९
‘पिप्पलि’	४२१	”	५१८-शे.	पीयूष	८९
पिप्पली	४२१	पीडा	१३७१	पीयूष	४०५-शि
पिप्पिका	६३२	पीत	१३९४	पीलक	१२०६
पिप्पु	६१८	पीतकावेर	६४५-शे	पीलु	११४२
पियाल	११४२	पीततण्डुला	११७६	”	१२१७
पिष्ठ	४६१	पीतदुग्धा	१२७०	पीलुपर्णी	११८५
पिशाङ्ग	१३९६	पीतन	६४५	पीवन्	४४८
पिशाच	९१	”	१०५९	पीवर	४४८
पिशाचकिन्	१८९	”	११५२	पीवरस्तनी	१२६९
पिशित	६२३	पीतनील	१३९४	पुश्चली	५२८
पिशिताशिन्	४२९	पीतपादा	१३३६	पुश्चिह्न	६१०
पिशुन	३८०	पीतरफ	१३९६	पुस्	३३७
”	८४९	पीतल	१३९४	पुंसवन	४०४
”	६४५-शि	पीतलोह	१०४८	पुस्तव	६२९
पिष्टक	३९८	‘पीतसारक’	११४४	पुवक्तस	९३३-शि
‘पिष्टप’	१३६५	पीतसाल	११४४	पुञ्ज	७८१
पिष्टपूर	४००	पीता	४१८	पुञ्जव	१४४०
पिष्टवर्ति	४००	पीताब्धि	१०२	पुच्छ	१२४४
पिष्टात	६३७	पीताम्बर	२१६	पुञ्ज	१४११
पिहित	१४७६	पीतु	९८-शे.	पुट	१०१५-शि.
पीठ	६८४	”	१०५-शे	पुटक	६४३-शे
”	८१६	पीथ	९८-शे	पुटकनी	११६०
पीठम्	९८०	”	११००-शे.	पुटभेद	१०८८

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.
पुटमेदन	९७१	(,,)	५४२	(पुरध्वंसिन्)	१०-प.
(,,)	९७२	पुट्गल	५६४	(पुरनिहन्तृ)	११-प.
पुण्डरीक	१७०	पुनद्	१५४२-शे	पुरन्दर	१७१
,,	११६२	पुन.पुनद्	१७३१	पुरन्ध्री	५१३
,,	१२८५	पुनर्नव	५९४	(पुरमिद्)	१०-प.
पुण्डरीकाक्ष	२१७	पुनर्मव	५९४	(पुरमयन)	११-प.
पुण्ड्र	६५३	पुनर्मू	५२५	पुरल	२०५-शे.
(,,)	११९४	पुनर्वसु	११०	(पुरशासन)	१०-प.
'पुण्ड्रक'	११४७	,,	२१६	पुरस्	१५२९
(,)	११९४	,,	८५२	(पुरसुदन)	११-प.
पुण्य	१३७९	पुन्नाग	११३४	पुरस्तात्	१५२९
,,	१४३५	पुद्	९७१	'पुरह'	१४२६
पुण्यक	८४३	पुर	५६४	(पुरहन्)	११-प.
पुण्यजन	१८७	,,	१००३	पुरा	१५३५
,,	१९४	','	११४२	पुराण	२५२
पुण्यभू	९४८	पुरःसर	४९८	,,	२५३
पुण्यवत्	४८९	(पुरकेषु)	११-प.	,,	१४४९
पुण्यश्लोक	२१९-शे.	(पुरचातिन्)	१०-प.	पुराणग	२१२
पुत	६०९	(पुरजयिन्)	११-प.	पुराणपुरुष	२१४
पुतारिका	६०६-शे	(पुरजित्)	११ प.	पुराणान्त	१८५-शे.
पुत्तिका	१२१४	पुरतस्	१५२९	पुरातन	१४४८
पुत्र	५४२	(पुरदमन)	११-प.	पुराध्यक्ष	७२६-शे
,,	५६०	(पुरदर्पच्छिद्)	११-प.	(पुरान्तक)	११-प.
पुत्रपुत्र	५४४	(पुरदारिन्)	११-प.	(पुरान्तकारिन्)	११-प.
पुत्रिका	१०१४	(पुरद्रुह)	१०-प.	(पुरारि)	१०-प.
पुत्री	२०५-शे	(पुरद्वेषिन्)	१०-प.	पुरावृत्त	२५९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
पुराष्टुह	२००	पुरह	१४२६	पुष्करास्य	१३२८
(पुरि)	९७१	'पुरह'	१४२६	पुष्करिणी	१०९४
पुरी	९७१	पुरहृत	१७१	पुष्करिन्	१२१८-शे.
पुरीतत्	६०५	पुरुरवस्	७०१	पुष्कल	१४२५
पुरीष	६३४	पुरोग	४९८	,,	१४३९
पुरु	१४२६	,,	१४३८	(पुष्कस)	९३३
पुरुष	३३७	पुरोगम	४९८	पुष्टिवर्द्धन	१३२५-शे.
,,	१३६६	पुरोगामिन्	४९८	पुष्य	५३६
,,	२१३-शे.	,,	१२८०-शे.	,,	११२५
,,	२१९-शे.	पुरोधस्	७२०	,,	११८४
(पुरुषकुञ्जर)	१४४१	पुरोभागिन्	३८०	,,	१२१३
(पुरुषदक्ष)	६०१	पुरोहित	७२०	पुष्पक	१९०
(पुरुषद्वयस)	६०१	पुलक	३०५	पुष्पकरिङ्गिनी	९७६
पुरुषपुङ्गव	१४४१	,,	१२०२	पुष्पकाल	१५६
पुरुषपुण्डरीक	६९६	(पुलस्त्य)	१२४	पुष्पकासीस	१०५७
(पुरुषमात्र)	६०१	(पुलह)	१२४	पुष्पकेतन	२२८
(पुरुषर्षभ)	१४४१	पुलाकिन्	१११४	पुष्पकेतु	१०५४
पुरुषव्याघ्र	१३३५-शे.	पुलिन	१०७८	(पुष्पचाप)	२२८
(,,)	१४४१	पुलिन्द	९३४	(पुष्पचूलिका)	२४५
(पुरुषशार्ङ्गल)	१४४१	पुलोमन्	१७४	पुष्पद	१११४
पुरुषसिंह	६९६	(पुलोमद्विध)	१७५	पुष्पदन्त	२९
(,,)	१४४१	पुष्कर	१६३	,,	१२४
पुरुषास्थिमालिन्	१९७	,,	१०६९	,,	१७०
पुरुषोत्तम	२५	,,	११६१	पुष्पदामन्	६५१
,,	२१४	,,	१२२४	(पुष्पध्वज)	२२८
,,	६९५	,,	९८-शे.	(पुष्पध्वज)	१२१३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
'पुष्पफल'	११५१	पूजित	८९-शे.	पृष्ठार	९८१
पुष्परजस्	६४५-शे.	पूज्य	३३६	पूर्व	२४६
पुष्परथ	७५२	पूत	११८३	,,	१४५९
'पुष्परस'	११२७	,,	१४३५	पूर्वगङ्गा	१०८३
पुष्पलक	१२७४	पूतना	२१९	पूर्वगत	२४६
पुष्पलविन्	९००	' , , '	११४६	पूर्वज	५५१
(पुष्पलिह)	१२१३	(पूतनादूषण)	२०१	पूर्वदिक्पति	१७३
पुष्पवत्	१०४	पूतार्चिषू	१४३-शे.	(पूर्वदिग्गोश)	१७३
पुष्पवती	५३५	(पूतिगन्धि)	१३९१	पूर्वदेव	२३८
पुष्पवाटी	१११३	पूतिगन्धिक	१३९१	पूर्वफलपुत्री	१११
पुष्पस	६०५	पूष	३९८	पूर्वमन्त्रदा	११५
पुष्पसाधारण	१५६-शे.	पूषली	३९९	पूर्वरज	२८२
पुष्पहास	२१९-शे.	पूषिका	३९८	पूर्वा	१६७
पुष्पहीना	५३५	पूय	६०४	पूर्वादि	१०२७
पुष्पाजीव	९००	पूर	१०८७	पूर्वानुयोग	२४६
पुष्पाञ्जन	१०५४	पूरित	१४७३	पूर्वापाठा	११३
(पुष्पात्र)	२२८	पूरुष	३३७	पूर्वेतरा	१६७-शे.
पुष्पिका	६३४	पूर्णा	१४७३	पूर्वेद्युस्	१५४२-शे.
(, ,)	२४५	' , , '	१४३३	(, ,)	१३९
पुष्पिता	५३५-शि	पूर्णकलश	५१८-शे.	पूलिका	३९८
(पुष्पेधु)	२२८	पूर्णकुम्भ	७१८	(पूषदन्तहर)	२००
पुष्प	१११	पूर्णपात्र	६७७	पृषन्	९५
पुस्त	९२२	पूर्णनक	६७७	पूषासहृद्	२००
पूग	११५४	पूर्णमा	१४९	पृथक्	१९२
पूजा	४४७	पूर्णमारुत्रि	१४३	पृच्छा	२६३
पूजित	४४६	पूत	८३४	पृतना	७४५

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	७४८	"	२०७-शे	पेयूष	४०५
पृतनापाह्	१७४	पृषत्	१०८९ शे.	"	८९-शि
पृथक्	१५२७	पृषत	१०८९	पेल	६११
पृथगात्मता	७९	"	१२९४	पेलक	६१२-शि
पृथगात्मिका	१५१५	पृषत्क	७७८	पेलव	४४९
पृथग्जन	९३२	पृषदश्च	११०७	"	१४२७
पृथग्रूप	१४६९-शि	पृषदाज्य	८३२	"	१४४७
पृथग्विध	१४६९	पृषातक	८३२	पेशल	३८४
पृथिवी	९३५	पृष्ठ	६०१	"	१४४५
पृथिवीशक्त	६८९	"	११००-शे	'पेशि'	१३१९
पृथु	७००	पृष्ठग्रन्थि	४६६	पेशी	६२३
"	१४३०	पृष्ठभासादन	२६८	"	९१५-शे
"	११००-शे	पृष्ठवश	६०१	',''	१३१९
पृथुक	३३८	पृष्ठवाह्य	१२६३	पेशीकोश	१३१९
"	४०१	पृष्ठशृङ्ग	१२७८	पैञ्जूष	५७३
पृथुरोमन्	१३४३	पृष्ठय	१२६३	पैठर	४११
पृथुल	१४३०	पृष्णि	९९-शि.	पैतृष्वसेय	५४५
पृथ्वी	३९	पेचक	१२२७	पैतृष्वस्त्रीय	५४५
"	९३५	"	१३२४	पैत्र	१५९
पृदाकु	१३०३	पेचकिन्	१२१८-शे.	पैलव	८१५
"	११००-शे.	पेचिल	१२१८-शि	पैशाची	१४३-शे
पृश्नि	९९	पेटक	१४११	(,,)	२८५
"	४५३	"	१०१५-शि-	पोगण्ड	४५५
पृश्निगर्भ	२०७-शे.	पेटा	१०१५	पोटगल	११९३
"	२१९	पेडा	१०१५-शि	पोटा	५३२
पृश्निगृह	२१७	पेटाल	५४	"	५३४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
पोटिल	५४	,,	६३०	प्रकाश	१०१
पोत	३३८	,,	७३९	,,	१०४९
,,	८७६	पौरोगव	७२२	,,	१४६२
,,	१२१९	पौर्णमास	८२३	,,	१४६७
पोतज	१३५५	पौर्णमासी	१४९	प्रकाशित	१४७८
पोतवभिज्	८७५	पौलस्त्य	१८९	प्रकीर्णक	७१७
पोतवाह	८७६	,,	७०६	,,	१२३३-शे.
पोताधान	१३४७	पौलि	३९९	प्रकीर्णकेशी	२०५-शे.
पोत्रिन्	१२८७	पौलोमी	१७५	प्रकृष्णाब्दी	२०५-शे.
पोलि	३९८	(पौलोमीश)	१७३	प्रकृति	७१४
पोलिका	३९८	पौष	१५२	,,	८९९
पोलिन्द	८७८	पौष्ण	११५	,,	१३७६
(पोली)	३९८	पौष्पक	१०५४	प्रकृष्ट	१४३८
पौषयित्तु	१३२१-शे.	प्याद्	१५३७	प्रकोष्ठ	५९०
(पौष्कूक)	११९४	प्रकट	१४६७	प्रक्रम	१५०९
पौतव	८८३	प्रकटित	१४७८	,,	१५१०
(पौत्तिक)	१२१४	प्रकम्पन	११०६	प्रक्रिया	७४४
पौत्र	५४४	प्रकर	१४११	प्रक्षण	१४०८
पौत्री	२०५-शे.	,,	६४०-शे.	प्रकाण	१४०८
पौनर्भव	५४७	प्रकरण	२५४	प्रक्षर	१२५१
पौर	११९१	,,	२८४	प्रक्षेडन	७७९
,,	२२५-शे.	प्रकर्षक	२२८-शे.	प्रखर	१२५१
पौरक	१११२	प्रकाण्ड	११२०	प्रखल	३८०-शे.
पौरस्त्य	१४५९	,,	१४४१	प्रख्य	१४६२
पौरिक	७२६-शे.	प्रकाम	१७०५	प्रख्यस्	११९-शे.
पौरुष	६००	प्रकार	१४६२	प्रख्यातवपृक	५०२

शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
आण्ड	५९१	प्रजनन	६११	अणाय्य	४९१
आलभ	३४३	प्रजनुक	५६४-शे.	अणाली	१०८९
आलभता	२९९	प्रजा	५०१	अणिधान	१३७८
आलभा	२०५-शे.	,,	५४३	अणिधि	७३३
आण्ड	१३७१	प्रजाकर	७८२-शे.	अणिपात	१५०३
अणुण	१४५६	प्रजाता	५३९	अणीत	४१३
अणो	१५३३	(प्रजानती)	५२२	,,	८२६
(,)	१३९	प्रजाप	६९०	प्रणैय	४३२
अप्रह	९९	प्रजापति	२१२	प्रतति	१११७
,,	८०६	प्रजावती	५१४	प्रतन	१४४९
अप्रीव	१०१२	प्रश	४५६	प्रतल	५९६
प्रधण	१०१०	प्रशति	२३९	प्रताप	७४०
प्रधाण	१०१०	प्रशा	३०९	प्रतारण	३७९
प्रधात	७९७	,,	५२२	प्रतानिनी	११२८
प्रचक	७९०	प्रशात	१४९३	प्रतिकर्मन्	६३६
प्रचक्षिस्	११९-शे	(प्रशापना)	२४५	प्रतिकाय	१४६४
प्रचलाक	१३२०	प्रशु	४५६	प्रतिकाश	१४६२
प्रचलायित	४४२	प्रडीन	१३१८	प्रतिकूल	१४६५
प्रचुर	१४२५	प्रणति	१५०३	प्रतिकृति	१४६४
प्रचेतस्	१८८	प्रणय	३८८	प्रतिकृष्ट	१४४२
'प्रयोदनी'	११५७	प्रणयिन्	८-प,	प्रतिक्षिप्त	४४०
प्रच्छदपट	६७६	(,)	५१६	,,	१४७४
प्रच्छन्न	१००७	प्रणयिनी	५१६	प्रतिग्रह	७४७
प्रच्छर्दिका	४६९	,,	८-प.	,,	६८३-शि.
प्रच्छादन	६७१	प्रणव	२५०	प्रतिग्राह	६८४
प्रजन	१२७४	प्रणाद	१४०३	प्रतिध	२९९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
प्रतिधातन	३७०	प्रतिम	१४६२	(प्रतिसूर्यशायनक)	१२९९
प्रतिचर	३६१-क्षि	प्रतिमा	१४६३	प्रतिहत	४३९
प्रतिच्छन्द	१४६४	प्रतिमान	१२२७	‘प्रतिहास’	११३७
प्रतिच्छाया	१४६४	,,	१४६४	प्रतीक	५६६
प्रतिजङ्घा	६१५	प्रतिमुक्त	७६५	‘प्रतीकाश’	१४६२
प्रतिजागर	१५१८	प्रतियत्न	६५३-जो	प्रतीक्ष्य	४४६
प्रतिज्ञा	२७८	प्रतियातना	१४६३	प्रतीची	१६७
प्रतिज्ञात	१४८८	प्रतिरूप	१४६४	प्रतीचीन	१६८
प्रतिताली	१००६	प्रतिरोधक	३८१	प्रतीचीश	१८८-जो.
प्रतिदान	८७०	प्रतिलम्भ	१५२०	प्रतीत	१४९३
प्रतिध्वनि	१४१०	प्रतिलोभ	१४६५	प्रतीप	१४६५
प्रतिनटु	५४४	प्रतिवचस्	२६३	(प्रतीपदर्शिनी)	५०७
प्रतिनादविधायिता	६५	प्रतिवसथ	९६१	प्रतीर	१०७८
प्रतिनिधि	१४६३	प्रतिशासन	२७७	प्रतीहार	७२१
प्रतिपक्ष	७२८	प्रतिगिष्ठ	१४९२	,,	१००४
प्रतिपद्	१४७	प्रतिश्याय	४६८	‘प्रतीहास’	११३७
,,	३०९	प्रतिश्रय	१०००	प्रतीद	८९३
प्रतिपन्न	१४९६	प्रतिश्रव	२७८	प्रतीली	९८१
प्रतिपादन	३८६	प्रतिश्रुत्	१४१०	प्रत्य	१४४९
प्रतिवद्ध	४३९	प्रतिश्रुत	१४८९	प्रत्यक्	१५४२-जो
प्रतिवन्ध	१४९८	प्रतिष्टम्भ	१४९८	प्रत्यग्र	१४४८
प्रतिविम्ब	१४६४	प्रतिष्ठ	३६	प्रत्यग्रथ	९६०
प्रतिभय	३०२	प्रतिसर	६६३	प्रत्यच्	१६८
प्रतिभा	३०९	प्रतिसर्ग	२५२	प्रत्यनीक	७२८
प्रतिभान्वित	३४३	प्रतिसीरा	६८०	प्रत्यन्त	९५२
प्रतिभू	८८२	प्रतिसूर्य	१२९९	प्रत्ययित	७३४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
प्रत्ययिन्	७२९	प्रदेशन	३८६	प्रकुल	११२८
प्रत्यवसान	४२३	प्रदेशिनी	५९२	प्रबुद्ध	३४१
प्रत्यवस्थाप	७२८	प्रदोष	१४४	"	११२७
प्रत्याकार	७८३	प्रद्युम्न	२२८	प्रबोध	३१९
प्रत्याख्यात	१४७३	प्रद्योतन	९५	प्रभञ्जन	११०६
प्रत्याख्यानप्रवाद	२४८	प्रद्राव	८०३	(प्रभव)	३३
प्रत्यादिष्ट	१४७४	प्रघन	७९७	प्रभवप्रभु	३३
प्रत्यालीढ	७७७	प्रवान	७२०	(प्रभवस्वामिन्)	३३
प्रत्यासार	७४७	"	१४३८	प्रमविष्णु	४९१-शि.
प्रत्याहार	८३	प्रधानघातु	६३०	प्रमा	१००
प्रत्याहार	१५२४	प्रधि	७५५	"	१९०
प्रत्युत्पत्ति	१५१०	प्रपञ्च	१४३२	"	२०५-शे.
(प्रत्युत्कान्ति)	१५१०	प्रपद	६१७	प्रमाकर	९७
प्रत्युत्पन्नमति	३४४	प्रपा	१८०१	प्रमात	१३८
प्रत्युपस	१३९	प्रपात	८००	प्रभाव	७४०
प्रत्युष	१३९	"	१०३२	प्रभावती	४०
प्रत्युषाण्ड	९८-शे.	"	१०७७	"	२८९
प्रत्युह	१५०९	प्रपातिन्	१०२७-शे	प्रभास	३२
प्रयन	११७२	प्रपितामह	५५७	प्रभिन्न	१२२०
प्रथम	१४५९	'प्रपुनर्'	११५८	प्रभु	३५९
प्रयित	१४९३	'प्रपुनाड'	११५८	प्रभुत्वशक्ति	७३५
प्रदक्षिण	६२	'प्रपुनाल'	११५८	प्रभूत	१४२५
प्रदर	७७८	प्रपुन्नाट	११५८	प्रभूण्य	४९१
प्रदिश	१६७	'प्रपुन्नाड'	११५८	प्रप्रष्टक	६५२
प्रदीप	६८६	'प्रपुन्नाल'	११५८	प्रमथ	२०१
प्रदीपन	११९६	प्रपौत्र	५४४	प्रमथन	३७०

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
प्रमथपति	१९९	(प्रलम्बघ्न)	२०४	प्रवासन	३७१
(प्रमथाधिप)	२०७	प्रलम्बमिद्	२२४	प्रवासिन्	४९३
प्रमद	३१६	प्रलम्बाण्ड	४५७	प्रवाह	१०८७
प्रमदवन	१११३	प्रलय	१६१	प्रवाहिक	१८८-शे.
प्रमदा	५०५	,,	३०७	प्रवाहिका	४७१
प्रमनस्	४३५	प्रथप	२७१	प्रविदारण	७९७
प्रमथ	३७०	प्रलापिन्	२२५-शे.	प्रवीण	३४२
प्रमर्दन	२१९-शे.	प्रलोभ्य	५७०-शे.	प्रवृत्ति	२६०
(प्रमातामह)	५५७	प्रवक्ष	१२९२-शि	,,	१२२३
प्रमाद	१३८२	प्रवण	३८५	प्रवृद्ध	१४९५
प्रमापण	३७०	प्रवयण	८९३	प्रवेक	१४३८
प्रमीत	३७३	प्रवयस्	३३९	(प्रवेणि)	५७०
प्रमीला	३१३	प्रवर	११७३	प्रवेणी	५७०
प्रमुख	१४३८	,,	१४३८	,,	६८०
प्रमृज	८६६-शि	,,	६४०-शे.	प्रवेनृ	७६०
प्रमेह	४७०	प्रवेवाहन	१८२-शे	प्रवेल	११७२
प्रमोद	३१६	प्रवर्ग	८३६	प्रवेग	१५००
प्रमोदित	१९०-शे.	प्रवर्ह	१४३८	प्रवेशन	९९३
प्रयस्त	४११	प्रवह	१५१४	प्रवेष्ट	५८९
प्रयाणक	७८९	प्रवहण	७५३	'प्रव्यक्त'	१४६७
प्रयाम	१५१८	,,	८३६-शि.	प्रवज्या	८१-शि
प्रयास	३२०	प्रवहिका	२५९	प्रशंसा	२७०
प्रयुत	८७३	प्रवाच्	३४६	प्रगमन	३७०
प्रयोग	१५१०	प्रवाल	२९१	प्रशस्त	८६-शि.
प्रयोजन	१५१४	,,	१०६६	प्रशस्त्यता	६८
प्ररोह	१११८	,,	११२४	प्रश्न	२६३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
प्रश्नव्याकरण	२४४	प्रसू	५५७	प्रसव	३९६-शे.
प्रप्रित	४३१	"	१२३३	प्रसवण	१०२९
प्रष्ट	४९९	प्रसूति	५४२	"	१०९६
"	१४३९	प्रसूतिका	५३९	प्रलाव	६३३
'प्रष्टवाह'	१२६०	प्रसूतिज	१३७१	"	३९६-शे
प्रष्टौही	१२६६	प्रसून	११२४	प्रहत	३४५
प्रसक्त	७८२-शे.	प्रसृत	५९८	प्रहर	१४५
प्रसन्ने	१०७१	(,)	८८६	प्रहरण	७७३
प्रसन्ना	९०३	प्रसृता	६१४	"	७९६
प्रसभ	८०४	प्रसृति	५९८	प्रहर्षुल	११७
प्रसर	४९५	प्रसेवक	२९१	प्रहसन	२८४
प्रसल	१५६	"	९१२	प्रहस्त	५९६
प्रसव	५४१	प्रस्कन्ने	८०६	प्रहासिन्	३३१
"	११२५	प्रस्तरे	१०३५	प्रहि	१०९१
प्रसवबन्धन	११२७	"	६८२-शि	प्रहित	३९७
प्रसव्य	१४६५	प्रस्तार	११११	"	७७९
प्रसथ	११३९	प्रस्ताव	२५४	"	१४९२
प्रसादन	३९५	"	१५०९	प्रहेलिका	२५९
"	९९३-शि	प्रस्तावौचित्य	६७	प्रथ	३८५
प्रसादना	४९६	प्रत्य	८८६	प्रहाद	६९९
प्रसाधन	६३६	"	१०३५	प्राशु	१४२९
"	६८८	प्रस्थान	७८९	प्राक्	१५३५
प्रसार	७९१	प्रस्थापित	१४९२	"	१५४२-शे
प्रसारिन्	३९०	प्रस्फोटन	१०१७	"	१५४२-शे
प्रसित	३८५	"	१०१८	"	१४५९-शि
प्रसीदिका	१११३	प्रसृत	१४९५-शि.	प्राकाम्य	२०२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
आकार	९८०	आना	५२२	आतराश	४२५
आकाराप्र	९८१	आनी	५२२	आतिहारिक	९२५
आकृत	९३२	आज्य	१४२५	आयमकल्पिक	७९
(„)	२८५	आञ्जल	३७५	आहुकृ	१४७८-शि.
आगल्भ्य	५०९	आङ्गिवाक	७२०	आहुत्	१५३९
आगज्योतिष	९५६	आण	७९६	आदेश	५९५
आग्रहर	१४३८	„	१०६३	आदेशन	३८६-शि
‘आग्र्य’	१४३९	„	११०८	आध्वम्	१५४२-शे.
आग्रवंश	९९६	„	१३६७	आन्तर	९८५
‘आघाण’	१०१०	„	११०७-शे.	आपणिक	८६७-शि.
आधूय	४९९	आणतज	९३	आप्त	७४३
आधूर्णक	४९९	आणद	६२१	„	१४९०
आक्षण	१००४	„	१०७०	आप्तरूप	३४१
आचू	१६८	आणयम	८३	आप्ति	२०२
आची	१६७	(आणसम)	५१६	आमृत	७३७
आचीन	१६८	आणसमा	५१६	आय	५६५
„	९८२	(आणहिता)	९१५	„	८४३
आचीनवर्हिष	१७१	आणायाम	८३	आयस्	१५२९
(आचीनावीत)	८४५	आणावाय	२४८	आलम्ब	६५२
(आचीश)	१७३	(आणावायप्रवाद)	२४८	आलम्बिका	३५७
आचेतस	८४६	आणिधूत	४८८	‘आलेय	१०७२
आच्य	९५२	आणिन्	१३६६-शि.	आवरण	६७१
आजन	८९३	(आणेश)	५१६	आवार	६७२
आजापत्य	६९५	आणेशा	५१५	आश्रिक	८८२-शे.
आजित	७६०	आतर	१५३३	आवृष्	१५७
आज्ञ	३४१	„	१३९	‘आवृषायणी’	११५१

क्र.सं.	विवरण	प्रमाण	प्रमाण	प्रमाण	प्रमाण
१	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
२	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
३	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
४	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
५	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
६	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
७	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
८	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
९	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
१०	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
११	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
१२	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
१३	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
१४	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
१५	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
१६	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
१७	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
१८	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
१९	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००
२०	प्रमाण	१००	प्रमाण	१००	१००

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
प्लवङ्ग	१२९२	'फलपूर'	११५०	फाल्गुनिक	१५३
प्लवङ्गम	१२९१	'फलभूमि	१४६	फुङ्	११२७
”	१३५४	फलवत्	१११६	फुङ्क	३०४-शे
प्लीहन्	६०५	फलवन्ध्य	१११६	फेन	१०७७
प्लुत	१२४८	फलादन	१३३५	फेनिल	११३८
प्लुष्ट	१४८६	फलावन्ध्य	१११६	फेरण्ड	१२८९
प्लान	४२४	फलिन्	१११६	फेरव	१२८९
फ-		फलिन्	१११६	फेर	१२८९
		फलिनी	११४९	फेला	४२७
फट	१३१५	'फली'	११४९	फेलि	४२७
फण	१३१५	फलेग्रहि	१११६	व	
'फणधर'	१३०४	फलेग्रहा'	११४४	वक	१३३२
फणभृत्	१३०३	'फलोदय	८७-जे.	वकनिभूदन	७०८
फणिन्	४८	फल्गु	११३३	वकुल	११३५
(,)	१३५१	”	१४४६	वकेर	१३१३-गि.
(फणिलता)	११५५	फल्गुनाल	१५३-जे.	वकेरका	१३१३-शि
फरक	७८३-शि.	फल्गुनीभव	११८	वकोट	१३३२
फल	८६९	फाणित	४०३	वङ्ग	९५७
”	८९१	फाण्ट	१४८१	'वदरा'	११३९
”	११३०	फाल	८९१	(वडु)	८९३
”	११८३	”	२२५-शे.	'वडिश'	९२९
”	१४४६	(,)	६६९	वदरी	११३८
फलक	७८३	(,)	१०३९	वदरीवासा	२०५-शे.
फलनिन्	६४१-शे	फाल्गुन	१५३	वद्ध	४३८
फलेद्	१११४	”	७०८	वधिर	४५४
फलपाकावसानिका		फाल्गुनागुज	१५३-शे.	वन्दिन्	७९४
	१११७				

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
बन्दी	८०६	बर्वरी	५७०-शे.	बलभद्र	२२५
बन्ध	५६४	बर्ह	११२३	बलवत्	१५३५
बन्धक	८८२	"	१३२०	(,,)	४४९
बन्धकी	५२८	बर्हि शुष्मन्	१०९९	बलहीनता	३१९
बन्धन	४३९	बर्हिण	१३१९	बला	४५
"	१२७४	बर्हिवर्जा	२०५-शे.	बलाक	१३३३
बन्धनग्रन्थि	९३१	बर्हिन्	१३२०-शे.	बलाका	१३३३
बन्धु	५६१	बर्हिर्ज्योतिष	१०९९	बलाक्क	१५६
'बन्धुक'	११४९	बर्हिर्मुक्ष	८८	बलाट	११७२
बन्धुजीवक	११४९	बर्हिर्मुष्टि	८३५	बलात्कार	८०४
बन्धुता	१४२२	(बर्हिस्तक)	११००	बलाशि	४६२
बन्धुदा	५२९-शे.	बर्हिस्तथ	११००-शि.	बलाहक	१६४
बन्धुर	१४४४	बर्हिप्	८२०	"	१३११
"	१४६८	"	११९२	"	१३३३
बन्धुल	५४८	"	११००-शि	बलि	२२१
बन्धूक	११४९	'बर्हिष्ठ'	११५८	"	४४७
'बन्धूकपुष्प'	११४४	बल	१७४	"	६९९
'बन्धूर'	१४६८	"	२२४	"	७४५
(बन्ध्य)	१५१६	"	६२९	"	८२३
बन्धीह	१३२९	"	६९७	"	२९४-शे.
बन्धु	२१७	"	७१४	बलित	४२०-शे.
"	४५३	"	७४५	बलिन्	४४८
"	१३०२	"	७९६	"	११७१
"	१३९७	बलदेव	२२५	"	२२५-शे.
(वर्कर)	१२७६	बलदेवस्तथ	२०५-शे.	बलिन्दम	२१९-शे.
बर्वर	९३२	(बलद्वित्र)	१७५	बलिपुष्ट	१३२२-शि.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(वलिवन्धन)	२२१	बहुभ्रज	१२८८	वाणपुर	१७७
बलिमुञ्ज	१३०२	बहुभ्रद	३८५	वाणमुक्ति	७८०
'बलिमुत्त'	१२९२	बहुभ्रष्ट	५५८	वाणासन	७७६
बलिवेदमन्	१३६३	बहुभुजा	२०५-शे.	बादर	६६९
बलिश	१११९	बहुभार्गी	९८८	,,	११३९
बलीमुख	१२९२	बहुभूत्रता	४७०	बादरायण	८४७
बलीवर्द	१२५७	बहुरूप	६४७	बाध	१३७१-शि.
'बन्धयणी	१२६७	,,	९८-शे.	बाधा	१३७१
बन्धयिणी	१२६७	,,	२००-शे.	बान्धव	५६१
'बस्त'	१२७५	,,	२१९-शे.	बाभ्रवी	२०५-शे.
बस्ति	६०६	,,	१४६९-शि.	बाहृस्पत्य	८६२
बस्तिमल	६३३	बहुल	१४७	बाल	३३८
(बल्ल)	१४४७	,,	१०९९	,,	३५२
बहिर्द्वार	१००७	,,	१४२५	,,	१२६९
बहिश्चर	१३५२	बहुलभीव	१३२०-शे.	,,	१२६९
बहिस्	१५४१	बहुला	१०९	बालकीर्तनके	६८८
बहु	१४२५	'बहुलीकृत'	११८३	बालगर्भिणी	१०७०
,,	१४३०	बहुवर्णपुष्पवृष्टि	६३	(,,)	१२६६
बहुकर	३६३	बहुविध	१४६९	बालचर्य	२०९-शे.
बहुकरी	१०१६	बहुशृङ्ग	२१९-शे.	बालभूषिका	१३०१
बहुगर्ह्यवाचू	३४७	बहुसूति	१२६८	बालसन्ध्याम	१३९६
बहुत्वक्	११४४	बाढ	१५०५	बालसात्म्य	४०४-शे.
बहुदुग्धा	१२६९	बाण	२२१	बाला	३३३
बहुधान्यार्जन	३६३-शि	,,	७७८	बालिका	६५६
बहुपाद	११३२	(बाणजित्)	२२१	बालिनी	१०८
बहुपुत्री	२०५-शे.	(बाणधि)	७८२	बालिश	३५१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
बाल्य	३३९	विम्बी	११८५	बुक्कन	६२३
बाध	३०७	बिल	१३६३	बुक्कन	१४०७
बाहु	११०२	विलेशय	१३०३	बुक्कस	९३३
बाहुचोप	५८९	बिल्व	११३५	बुद्ध	२३२
बाहुत्राण	६००-शे	(बिस)	११६५	बुद्धि	१४९६
बाहुत्राण	७६९	(बिसकण्ठका)	१३३३	बुद्धि	३०८
बाहुदन्तेय	१७२	(बिसप्रसूत)	११६१	बुद्धिशक्ति	१५२४
बाहुदा	१०८६	'बिसिनी'	११६०	बुद्धिसहाय	७१९-शि.
बाहुभूषा	६६२	बीज	६२९	बुद्धीन्द्रिय	१३८४
(बाहुयुद्ध)	७९९	बीजकेश	१५१३	बुद्धबुद्ध	१०७७
बाहुल	१५५	बीजकोशी	११६५	बुध	११७
बाहुलेय	७६९	बीजदर्शक	११३०	बुध	३४१
बाहुसंभव	८६३	बीजपुष्पिका	३३०-शे.	बुध	१०५-शे.
बाहूपवाहुसन्धि	६९०-शे	बीजपूर	११७८	बुध	२३५-शे.
बाह्याराम	१११२	बीजरह	११५०	बुधित	१४९६
'बाहिक'	१२३५	बीजवर	१२०१	बुध्न	११२१
'बाहिक'	१२३५	बीजसू	११७१	बुधुक्षा	३९३
'बिड'	९४२	बीजकृत	९३७	बुधुक्षित	३९२
बिडाल	१३०१	बीजान्	९६९	बुलि	६०९
बिडालक	१०५८	बीजिन्	५५६	बुलि	६१२
बिडौजसू	१७१	बीजोदक	१६६-शे.	'बुध'	११८२
बिन्दु	१०८९	बीज्य	७१३	बुस	११८२
बिभीतक	११४५	बीमत्स	२९५	बृहत्	१४३०
बिभेदक	११४५-शि.	बीमत्सु	७१०	बृहत्तिका	६७२
बिम्ब	१०७	(बुक्क)	७१०-शि.	'बृहती'	११५७
			६२३	बृहती	२८९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
वृहतोपति	११९	ब्रह्मज	९३	ब्रह्मभूत	८४५-शि,
वृहत्कुक्षि	४५०	ब्रह्मण्य	१२१-शे.	ब्रह्मभूत	६९४
वृहन्नाय	१०९७	ब्रह्मत्व	८४१	ब्रह्माञ्जलि	८३८
वृहन्नद	७०९	ब्रह्मदत्त	६९४	(ब्रह्मणी)	२०१
वृहस्पति	११८	ब्रह्मण	४२	ब्रह्मावर्त	९४९
वृहित	१४०५	"	७४	ब्रह्मासन	८३८
वेडा	८७७	"	८१	ब्राह्म	१६०
वैत्व	८१५	"	२१२	"	८४०
बोधकर	७९४	"	९८-शे.	ब्राह्मण	८११
बोधि	२३५-शे	"	८१३-शि.	(ब्राह्मणवर्ग)	१४१३
"	१३२५-शे.	ब्रह्मनाम	२१९-शे.	ब्राह्मणी	१२०७
बोवितर	११३१	ब्रह्मपादप	११३६	"	१२९९
बोधिद	२५	ब्रह्मपुत्र	११९६	ब्राह्मण्य	१४१९
बोविसत्त्व	२३०	ब्रह्मपुत्री	१०८५	ब्राह्मी	१०९
(")	११३१	ब्रह्मवन्तु	८५५	"	२०१
बोल	१०६३	ब्रह्मविन्दु	८३९	"	२४१
(बौद्ध)	८६१	ब्रह्ममूय	८४१	"	१०४८
बौध	७०१	ब्रह्मयश	८२१	ब्रुव	१४४२
बोहिय	८७६	ब्रह्मरात्रि	८५१	भ-	
ब्रन्त	९६	ब्रह्मरीति	१०४८	भ	१०७
"	११२१	ब्रह्मवर्चस	८३८	भक्त	३९५
(ब्रह्मचर्य)	८१	ब्रह्मवर्धन	१०४०	भक्तकार	७२३
ब्रह्मचारिणी	२-५-शे	ब्रह्मवेदि	९५०	भक्तमण्ड	३९६-शे.
ब्रह्मचारिन्	२०८	ब्रह्मसम्भव	६९५	भक्ति	४९६
	८०७	ब्रह्मसायुज्य	८४१	भक्षक	३९४
	८०८	ब्रह्मसू	२३०	भक्षण	४२३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
भक्ष्यकार	९२१	भदन्त	३३५	भयद्रुत	३६६
भग	९५	भद्र	८६	भयानक	२९४
"	६०९	"	६९८	"	३०२
भगनेत्रान्तक	२००-शे.	"	१२१८	भयावह	३०३
भगन्दर	४७१	"	१२५७	भर	१५०६
भगवत्	२४	(,,)	५६	भरटक	३३६-शे.
"	३३६-शे.	भद्रकपिल	२१९-शे.	भरण	३६२
"	२३५-शे.	भद्रकर	५६-शि.	भरणी	१०८
भगवत्यज्ञ	२४३	भद्रकाली	२०५-शे.	भरणीभू	१२१
भगिनी	५५३	भद्रकुम्भ	७१८	भरत	३२८
भग्न	८०५	भद्रकृत	५६	"	६९२
भग्नविषाणक	१२५९	(भद्रयुग)	३४	"	७०२
भङ्ग	१०७५	भद्रचलन	२२५-शे.	"	९४६
भङ्गा	११७९	भद्रपर्णी	११४३	भरतपुत्रक	३२८
भङ्गुर	१४५७	भद्रबाहु	३४	भरथ	११००-शे.
भङ्गय	९६७	भद्रमुस्तक	११९३	भरद्वाज	१३४०
भजमान	७४३	भद्रेणु	१७७-शे.	भरित	१४७३
भट	७६३	भद्रश्री	६४१-शे.	भरज	१२९०
"	९३४	भद्राकरण	९२३	"	४०१-शे.
भट्टि	४१२	भद्राङ्ग	२२५-शे.	भरुटक	४१२
भट्ट	३३६-शे.	भद्रासन	७१६	भर्ग	१९५
भट्टारक	३३३	भन्द्र	८६-शि.	भर्तृ	७-प.
"	३३६	भपति	१०४	"	३५९
भट्टिनी	३३४	भम्भासार	७१२	"	५१६
भणित	२४१-शे.	भय	६०	"	३३२
भण्डिवाह	९२३-शे.	"	३०१	भर्तृदारक	३३२
		भयङ्कर	३०२	भर्तृदारिका	३३३

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
भर्भरी	२०६-शे.	भय्रा	९०८	भामिनी	५१०
भर्मप्या	३६३	भा	१००	भार	३६४
भर्मन्	३६३	भाग	१४३४	"	८८५
"	१०४४	भागोप	७४७	भारगी	२४१
(भङ्ग)	७८०	"	१३७९	"	२८५
भाह	१२८०-शे.	भागिनेय	५४३	भारग्यज	६२५
भल्लुक	१२८९	भागीरथी	१०८१	भार्यदि	३६४
भल्लुक	१२८९	भाग्य	१३७९	भार्याह	३६३
भव	१९८	भाहीन	९६७	भारिक	३६३
भवतु	१५२८	भाजन	१००६	भार्य	११९
भवन	९९०	भाटक	८६८-शे.	"	८४८
भवनाधीश	९०	भाटि	३६३-शे.	(,)	६-प.
भवानी	२०४	भाण	२८४	'भार्यी'	११९३
भवानीपुत्र	१०२७	भाण्ड	१००६	भार्या	५१३
भवान्तष्ट	२१२	भाण्डागार	९९५	भार्यापती	५१९
भविक	८६	भाण्टिक	९२३-शे.	भाल	५७३
भवितृ	३८९	भाद्र	१५६	भालदक्ष	१९६
भविन	१३६६	भाद्रपद	१५४	भालुक	१२८९
भविष्यु	३८९	भाद्रमास	५४६	भालुक	१२८९
भव्य	८६-शे.	भानवीय	५७६	भाव	२९५
भयक	१२८०-शि	भापु	३७	"	३३२
भयण	१२७९	"	९५	"	५०९
"	१४०७	"	१००	"	१३८३
भसल	१२१२-शि	भालुकेशर	९८-शे.	भावना	१३७३
भसित	८२८	भानेभि	९८-शे.	भावित	४१४
भस्मन्	८२७	भामण्डल	५९	"	१४९०

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मातुक्	८६	मिदु	१८०	भीष्म	३०२
„	३३२	मिदुर	१८०	भीष्मसू	१०८१
भाषा	२४१	मिद्य	१०९१	मुफशेषक	८३४
„	२८५	मिन्दपाल	१८५	मुफसमुज्जित	४२६
भाषित	२४१	मिष	१४६८	(मुफोच्छिष्ट)	४२६
भाष्य	२५४	„	१४८८	मुम	१४५७
भास्	१००	मिया	३०१	„	१४८३
भास	१३३८	मिल	९३४	मुज्	४-प.
भासुर	३०३-शे.	मिषज्	४७२	„	७-प.
भास्कर	९७	मिस्सटा	३९६	मुज	५८९
भास्वत्	९८	मिस्ता	३९५	मुजकोटर	५८९
मिक्षणा	३८८-शे.	भी	३०१	मुजग	१३०३
मिक्षा	८१३	भीत	३६५	मुजङ्ग	५१९
„	११५०	भीति	७२	„	१३०३
मिक्षु	७६	„	३०१	मुजङ्गभोजिन्	१३०४
„	८०७	भीम	१९५	मुजङ्गम	१३०३
„	८०९	„	३०२	मुजदल	५९१-शे.
मिक्षुकी	५३२	„	७०७	(मुजशिखर)	५८८
मिक्षुणी	५३२-शे.	भीमा	२०५-शे.	मुजशिरस्	५८८
मिक्षुसङ्घाटी	६७८	भीरु	३६५	मुजाकण्ट	५९४
मित	१४३४	„	५०४	मुजान्तर	६०२
मिति	१००३	„	१०४३-शे.	मुजामध्य	५९०
मितिका	१२९८	भीरुक	३६५	मुजि	११००-शे.
मिद्	१०-प.	„	१०४३-शे.	मुजिष्य	३६०
„	१४८८-शि	भीलुक	३६५	मुजिष्या	५३३
मिदा	१४८८	भीषण	३०३	मुवन	१०६९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	१३६५	भूतम्	१०४५	"	१४२६
भुवत्	१५२६	भूदार	१२८७	"	२००-जो.
भुविष्	८७	भूदेव	८१२	भूरिमाय	१२९०
भू	६-प.	भूधन	४-प.	भूरिवेतस	९५४
"	९३५	भूवर	१०२७	भूर्ज	११४४
"	१५२५	(,)	१८-प	भृत्ता	१२०३
भूकर्यप	२०३	भूत्र	१०२७	भृपण	६-प.
भूधन	५६३	भूनेतृ	४-प.	"	६४९
(भूच्छत्र)	१००१	भूप	६९०	भृष्य	३८९
भृच्छाया	१४६	भूपति	४-प.	भृष्टृश्च	३३७
भूत	९१	'भूपदी'	११४८	(भृक्ष)	३२९
"	१४६२	भूपाल	४-१.	भृकुटि	४३
"	१४९०	(,,)	६९०	"	४४
भूतप्राप्त	१४१४	भृभुज	४-प	"	५७९
भूतर्त	१२५४	भृष्ट	१८-प.	भृगु	१०३२
भूतधात्री	९३६	"	६८९	"	१००-जो.
(भूतनाथ)	१९९	(,,)	१०२७	भृङ्ग	१२१२
भूतनायिका	२०५	भून्त	५-प.	"	१३३३
भूतनाशन	४२२-जो	भूमि	९३५	भृङ्गरज	११८७
भूतपति	१९९	भूमिका	३२७	भृङ्गराज	११८७
भूतयज्ञ	८२२	भूमिलेपन	१२७२	भृङ्गार	७१८
भूतात्	४९१	भूमिस्तृश्च	८६४	भृङ्गारिका	१२१६
'भूतावास'	११४५	भूयस्	१४२६	(भृङ्गारी)	१२१६
भूति	४१२	भूयस्	१५३१	भृङ्गिन्	२१०
"	८२८	भूयिष्ठ	१४२६	भृङ्गिरिति	२१०
भूतेष्ट	१५१	भूरि	१०४५	भृङ्गिरीति	२१०

शब्द.	श्लोकोक्तः	शब्द.	श्लोकोक्तः	शब्द.	श्लोकोक्तः
भृत्	६-प	भोगावली	७९५	”	५६१
भृतक	३६१	भोगिन्	१३०३	(आतृजाया)	५१४
भृति	३६२	भोगिनी	५२०	आतृव्य	५४३
भृतिभुज्	३६१	भोजन	४२४	आत्रीय	५४३
भृत्य	३६०	भोलि	१२५३	आन्ति	१३७४
भृत्या	३६३	भोस्	१५३७	”	१५१९
भृश	१५०५	भौती	१४२	(आभर)	१२१४
भृष्ट	४१२	भौम	११७-शे	आभरी	२०५-शे.
भेक	१३५४	(,,)	११७	आभ्र	१०२०
भेड	१२७७	भौरिक	७०३	अकुत्स	३२९
भेद	७३६	अश	१५१७	अकुटि	५७९
भेरी	२९३	अकुंस	३२९	अ	५७९
भेल	८७९	अकुटि	५७९	अकुंस	३२९
भेषज	४७२	अम	९०९	अकुटि	५७९
भैक्ष	१४१५	”	१०८८	अण	५४०
भैरव	१९८	”	१३७४	अेष	१५१७
”	३०३	”	१५१९	म-	
भैगवी	२०६	अभर	१२१२		
भैषज्य	४७३	अभरक	५६९	मकर	४७
भोक्तृ	५१७	अभरालक	५६९	”	१९३
भोग	३६३	अभासज	९१६	”	२२९
”	१३१५	अभि	१५१९	”	१३५१
”	१३१५	अष्ट	१४९१	(मकर)	११६
‘भोगधर’	१३०४	(अष्टबोण)	७७२	(मकरकेतन)	२०९
भोगान्तराय	७२	आतृजाया	५१४	(मकरध्वज)	२२९
भोगावती	१३०७	आतृ	५५०	मकरन्द	११२७
				मकराकर	१०७४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
नकरालय	१०७४-शि.	मङ्गलरत्नान	७१८-श्री.	मङ्गजुल	१४४४
मकुट	६५१-शि.	मङ्गला	३९	मङ्गजुषा	१०१५
मजुर	६८४	मङ्गलाहिक	५१८-श्री.	मठ	९९४
'मकुष्टक'	११७४	मङ्गल्य	४०६-श्री.	महुड	२९४-श्री.
मकुष्टक	११७४	मङ्गल्यक	११७०	मणि	५९१
'मकुष्टक'	११७४	मङ्गल्या	६४०	,,	६११
मख	८२०	मङ्गिनी	८७६	,,	१०६३
मखक्रिया	८३४	मङ्गिनीशिरस	८७८	मणिक	१००२
मखासुहृद्	२००	मयचिका	१४४१	मणिकण्ठक	१३२५-श्री.
मगध	७९५	मज्जकृत्	६२५	मणिकार	९१०
,,	९६०	मज्जन	६१९	मणित	१४०८
मगधेश्वर	६९९	,,	६२८	मणिवन्ध	५९१
मधवत्	१७१	,,	११२१	मणीषक	११२५
मधवन्	१७४	मज्जसमुद्भव	६२९	(मण्ड)	७६२
,,	६९२	मज्जा	६१९	मण्ड	३९६
मघा	१११	मज्जा	६२८	,,	११५०
मघाभव	११९	'मज्जा'	११२१	मण्डन	३८९
मङ्गु	१५३०	मन्व	६८३	,,	६३६
(,,)	१४७०	मन्वक	६८६	मण्डप	१००३
मङ्ग	७९५-शि.	मङ्गरि	११२२	मण्डेल	१०१
मङ्ग	८७८	'मङ्गरी'	११२२	,,	१०७
मङ्गल	८६	मङ्गा	११२२	,,	४६७
,,	११६	,,	१२७५	,,	७७७
मङ्गलध्वनि	५१८-श्री.	मङ्गीर	६६६	,,	९४७
मङ्गलपाठक	७९४	,,	१०२३	,,	१४११
मङ्गलशसन	२७२	मण्डु	१४४४	,,	१२८०-श्री

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.
मण्डलक	४६७-शि.	मत्स्यजाल	९२९	मदाम्बर	१७७-शे.
मण्डलाग्र	७८२	मत्स्यण्डी	४०३	मदिरा	९०२
मण्डलाधीश	६९०	(मत्स्यण्डिका)	४०३	मदिरगृह	१००१
मण्डलिन्	१३०२	(मत्स्याण्डिका)	४०३	मदिष्ठा	९०२
मण्डहारक	९०१	(मत्स्याण्डी)	४०३	मदोत्कट	१२२१
मण्डित	३०	मत्स्यनाशन	१३३५	मदोत्लापिन्	१३२१-शे.
मण्डितपुत्र	३२-शि.	मत्स्यवन्धनी	९२९	मद्गु	१३२३
मण्डूक	१३५४	मत्स्यराज	१३४६	मद्गुर	१३४७
मण्डूर	१०३८	मत्स्यवेधन	९२९	मद्गुरप्रिया	१३४७
भत	१३८३	मत्स्योदरी	८४८ शे.	मथ	९०२
भतज्ञ	१२१७	मयन	११-प	मथपक्क	९०४
भतल्लिका	१४४०	,	२२८-शे.	मथपार्शन	९०७
भति	३०८	मयित	४०९	मथबीज	९०५
(भतिभत्)	३४२	मयिन्	१०२३	मथमण्ड	९०५
भत्कुण	७६८	मधुरा	९७८	मथसन्धान	९०१
"	१२०९	मद	३१२	भद्र	८६
"	१२१९	"	१२२३	"	१४०९-शि.
भत्त	४३६	मदकल	१२२१	मधु	१५३
"	१२२०	मदकोहल	१२५९	"	२१९
भत्तवारण	१०१२	मदन	२२७	"	२२९
भत्तालम्ब	१०१२	"	११७१	"	६९९
भत्तेमगमेना	५०६	(,,)	१२१४	"	९०२
भत्य	८९२	"	११५१	"	११२६
भत्स	१३४४	मदननालिका	५२९-शे	"	१२१३
भत्सरिन्	३८०	मदना	९०३	"	१२१४
भत्स्य	१३४३	मदशौण्डक	६४३-शे.	"	११८५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मधुक	१०४२-शे	मधुष्ठील	११५	„	५९३
„	११४१	(मधुसख)	९-प	मध्यमीय	१४६०
मधुक ^{७०}	१३२१-शे.	मधुसारधि	२०७	मध्यलोका	९३८-शे
मधुकर	१२१२-शि.	मधुसिक्थक	११९८	मध्यलोकेश	६८९
मधुका	११७७	(मधुसहृद्)	२२९	मध्यस्थ	८८२-शे.
मधुकृत	१२१२	मधुसूदनी	११८६	मध्या	५९३
मधुमम	९०६	मधुसवा	११८५	मध्याह्न	१३९
मधुबोध	१३२१-शे.	मधूक	११४१	मध्वासव	९०४
मधुज्येष्ठ	४०४-शे.	मधूजिष्ट	१२३४	मन शिला	१०५९
मधुदीप	२२७	मधूपन्न	९७८	मनस्	२२९
मधुद्रुम	११४१	(मधूल)	१३८८	„	१३६९
मधुधूलि	४०३	मधूलक	१३८८	(मनसिधाय)	२२७
(मधुप)	१२१३	मध्य	२९२	मनस्ताल	२०५
मधुपर्क	८३३	„	६०७	मनाकृ	१५३६
‘मधुपर्णिका’	११४३	„	८७४	मनित	१४९६
‘मधुपर्णी’	११५७	„	१४०२	मनीषा	३०८
मधुमलिका	१२१३	„	१४६०	मनीषिन्	३४१
(मधुमयन)	२२१	मध्यदेश	९५१	मनुज	३३७
मधुर	१३८८	मध्यन्दिन	१३९	मनुज्येष्ठ	७८२-शे.
„	१४४५	„	१४६०-शि.	मनुध्य	३३७
‘मधुरसा’	११५६	मध्यम	६०७	(मनुध्यधर्मन्)	१८९
मधुरा	९७८	„	६९०	मनोगवी	४३१-शि
„	४१६-शे.	„	९५१	मनोगुप्त	१०५९
(मधुलिह)	१२१३	„	१४०१	मनोजव	४८८ शि
मधुवार	९०६	„	१४६०	मनोजवस	४८८
(मधुव्रत)	१२१३	मध्यमा	५११	मनोश	१४४५

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मनोदाहिन्	२२८-शे.	,,	३८४	,,	२५२
(मनोयोनि)	२२९	,,	१२१८	'भयष्टक'	११७४
मनोरथ	४३०	मन्दगामिन्	४९५	'भयष्ट'	११७४.
मनोरम	१४४४	मन्दर	६६०	'भयुष्ट'	११७४
(,,)	९४	,,	१०३०	'भयुष्टक'	११७४
मनोराज्य	४३१-शि.	मन्दरमणि	२००-शे.	ममता	३१७
(मनोविलास)	५०७	मन्दरावासा	२०५-शे.	मय	१२५४
(मनोविलासवती)	५०७	मन्दाकिनी	१०८१	'मयष्टक'	११७४
मनोहत	४३९	मन्दाक्ष	३११	मयु	१९४
मनोहर	१४४४	मन्दार	१७९	मयुक	१३२०-शे.
मनोहारी	५२९-शे.	,,	११४१	'मयुष्टक'	११७४
मनोहा	१०६०	मन्दिर	६१४	मयुष्टक	११७४
भन्तु	७४४	,,	९९०	मयूख	१००
भन्त्र	७४१	मन्दीर	६६६-शे.	मयूर	१३१९
भन्त्रजिह्व	१०९९	',,'	१०२४	मयूरक	१०५२
भन्त्रविद्	७३३	भन्दुरा	९९८	मयूरचटक	१३२५-शे.
भन्त्रशक्ति	७३५	भन्दोदरोक्षुत	७०६	(मयूररथ)	२०६
भन्त्रिन्	७१९	भन्दोष्ण	१३८६	भरक	३२५
भन्थ	१०२३	भन्द्र	१४०२	भरकत	१०६४
भन्थदण्क	१०२३	,,	१४०९	भरन्द	११२७
भन्थनी	१०२२	भन्मथ	२२७	भराल	१३२५-शे.
भन्थर	४९५	',,'	११५१	भरिच	४१९
,,	१४२९	भन्था	५८७	भरीच	४२०-शे
भन्थान	१०२३	भन्थु	२९९	भरीचि	९९
भन्द	१२१	,,	८२०	(,,)	१२४
,,	३५२	भन्वन्तर	११६०	भरीचिका	१०१

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
मरु	९४०	मर्मर	१४०५	मल्लि	२८
,,	९५७	मर्मराल	४००-जो.	मल्लिका	१०२४
मरुत्	८९	मर्मस्फुश	५०१	,,	११४८
,,	११०६	मर्म्य	१२५५-शि.	मल्लिकाक्ष	१३-६
मरुत्पथ	१६३	मर्म्यादा	७४४	,,	१२४३ जो.
मरुत्पुत्र	७०७	,,	९६२	मल्लिकापुष्प	११४९
मरुत्पत्	१७४	,,	१०७७	मल्लिगन्धि	६४०
मरुदेवा	३९	मल	६३१	मगकिन्	११३२
मरुदेवी	३९-जि.	,,	८५८	(मपि)	४८४
मरुद्रथ	७५२	,,	१०४९	मषिकूपी	४८४
,,	१२३३-जो.	(मलदूषित)	१४३५	मषिधानं	४८४
मरुप्रिय	१२५३	मलय	१०२९	मषी	४८४
(मरुमरोचिका)	१०१	मलयज	६४१	(मषीकूपी)	४८४
मरुल	१३४१	मलयवासिनी	२०५-जो.	(मषीधान)	४८४
मरुक	१३२०-जो.	मलयु	११३३	(मषीभाजन)	४८४
मर्क	११०७-जो.	मलि	१४३५	(मसि)	४८४
मर्कट	११९७	मलिगाम्बु	४८४	मसी	४८४
,,	१२९१	मलिनी	५३५	मसूर	११७०
मर्कटक	१२११	,,	१२७०-शि.	मसृण	४१३
मर्कटास्य	१०४०	मलिम्लच	३८२	मस्कर	११५३
'मर्कटी'	११५१	,,	८५८	मस्करित	८१०
मर्जिता	४०३-शि.	मलीमस	१४३५	मस्तक	५६६
मर्त्य	३३७	मलुक	६०४-जो.	मस्तकत्नेह	६२५
मर्त्यमहित	८९-जो.	मल्ल	५६	मस्तिक	५६७
मर्मचर	६०३-जो.	मल्लेक	५८४	मस्तिक	६२५
मर्मभेदन	७७८-जो.	मल्लेनाग	८५३	मस्तु	३९६

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
मस्तुलङ्गक	६२५	महाज्वाल	८३६	महाबिल	१०४१-शे.
मह	१२८२	महातपस्	२१९-शे	महावीज्य	१६३
„	१५०८	महातमःप्रभा	१३६०	महावीज्य	६१३
महत	१४३०	महातरु	११४०	महाबोधि	२३२
महती	२८२	महातेजस्	२०९	महाभीरु	१३०८
महत्	१००	(,,)	१२४	महाभति	११९-शे.
„	१५४२-शे.	महात्मन्	३६७	महाभास्य	१३४८
महाकच्छ	१०७४-शे.	महादेव	१९८	महामनस्	३६७
महाकेन्द	११८७	महादेवी	२०४	महामद	१२१८-शे.
महाकान्त	२००-शे.	महाधातु	८६२०	महामात्र	७२०
महाकान्ता	९३८-शे.	महानट	१९८	„	७६२
महाकाय	१२१८-शे.	महानन्द	७४	महामानसिका	२४०
महाकाल	११४१	महानस	९९८	महामाय	२१९-शे.
(,,)	१९३	महानाद	५७३	महामाया	२०५-शे.
महाकाली	४४	„	१२८४	महामुख	१३४९
„	२३९	„	२००-शे.	महामृग	१२१७
„	२०५-शे.	महानिशा	१४५	महामैत्र	२३५
महाकुल	५०२	„	२०५-शे.	महाम्बक	२००-शे.
महाम्म	२१९-शे.	महानील	१०६५-शि.	महाम्बुज	८७४
महागन्धा	२०६	(,,)	१३११	महायक्ष	४१
महागिरि	३४	महापक्ष	२३१-शे.	महायज्ञ	८२२
महाग्रह	१२१-शे.	महापथ	९८७	महायशस्	५०
महाङ्ग	१२५४	महावज्र	१९३	महायोगिन्	१३२५-शे.
महाचण्ड	१८६	„	१३०९	महारजत	१०४३
महाचण्डी	२०६-शे.	महाफला	७८७-शे.	महारजन	११५९
महाजया	२०५-शे.	महाबल	११०७	(महारण्य)	११११

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
महारस	४१६	महात्मायु	६३१	महोक्ष	१२५८
महाराज	५९४	महाहंस	२१९-शे.	महोत्पल	११६१
महारौद्री	२०५-शे.	'महिका'	१०७२	महोत्सव	२२८-शे.
महार्यता	६६	महिमन्	२०२	महोदय	७५
महावस	१३५०	महिला	५०४	,,	८३३
महाविधा	२०५-शे.	'महिलाह्वया'	११४९	,,	९७३
महावीर	३०	महिष	४७	महोरग	९१
,,	८३६	,,	१२८१	महौषध	४२०
(महावृष्टि)	१६५	महिषध्वज	१८५	,,	११८६
महावेग	२३१-शे.	महिषमयनी	२०५	मास	६१९
महाव्रतिन्	१९७	महिषी	५२०	,,	६२२
महागय	३६७	मही	९३६	मासकारिन्	६२२
,,	१०७४-शे.	महीक्षित्	६९०	मांसज	६२४
महाशय्या	७१६	(महीधर)	२१७	मांसतेजस्	६२४
महारालि	११६९	(,,)	१०२७	मांसनिर्यास	६३०-शे.
महाशिरःसमुद्भव	६९६	(महीघ्न)	१०२७	मांसपित्त	६२६
महाशिला	७८७-शे.	महीप्रावार	१०७४-शे.	मांसल	४४९
महाशुक्ल	९३	(महीरुह)	१११४	मासिक	६३०
महाशुद्धी	५२२	'महीलता'	१२०३	मा	१०२६
महासत्य	१८५-शे.	महेच्छ	३६७	,,	१५३९
महासत्त्व	१९०-शे.	महेन्द्राणी	१७५-शे.	माकन्द	११३३-शि.
,,	२३५-शे.	'महेरणा'	११५२	माक्षिक	१०५४
महासारथि	१००-शे.	'महेरणा'	११५२	,,	१२१४
महासेन	३६	महेला	५०४-शि	मागध	७९५
,,	२०८	महेर्वर	१९८	,,	८९८
महास्थाली	९३८-शे.	महेश्वरी	१०४८	मागवी	४२१

शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मा	११४८	मातामह	१५५७	माधुमत	९५८
(१)	२८५	मा	५५९	माधुर्य	५०९
माध	१५३	मातुले	५५७	माध्यन्दिन	१४६०
माञ्जिष्ठ	१३९५	मा	११५१	माध्यम	१४६०
माठर	१०३	मातुलीनी	५२३	माध्यवीक	९०३
मा	८४६	मा	११७९	मान	३१७
माठि	७६६	मातुली	५२३	मान	५०७
माठी	७६६	मातुलिङ्ग	११५०-शि.	मानञ्जर	२१९-शि.
माढि	११२४	मातुल्ल	११५०	मानव	३३७
माणव	६६०	मातृ	२०१	मानवी	४५
(१)	५९३	मा	५५७	मानवी	२४०
माणर्वक	८१३	मा	१२६५	मानस	१३६९
माणव्य	१४१९	मातृमातृ	२०३	मानसी	२४०
माणिक्य	१०६३-शि.	मातृमुख	३५२	मानसौकस	१३२५
माणिक्यी	१२४८	मातृशासित	३५२	मानस्तोका	२०५-शि.
माणिक्यन्ध	९४२-शि.	मातृष्वसेय	५४५	(मानिनी)	५०७
माणिमन्त	९४२-शि.	मातृष्वस्त्रीय	५४५	मातृष	३३७
माणिमन्थ	९४२	मात्र	६०१	मातृष्यक	१४१६
मातङ्ग	४२	मात्रा	१४२७	मान्ध	४६२
मा	४३	माद्र्य	७१०-शि.	मान्धातृ	७००
मा	९३३	माधव	१५३	माया	३७७
मा	१२१७	मा	३१५	मा	७३८
मातरपितृ	५६०	माधवक	९०४	मा	९२५
मातरिश्चन	११०७	माधवी	११४७	मायाकार	९२५
मातलि	१७६	मा	११७७	मायाविप	३७७-शि.
मातापितृ	५६०	मा	१३६१-शि.	मायासुत	२३७
		माधव्या	१३६१-शि.		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
सायिन	३७७	मार्जना	६३६	माल्यवत्	१०२९
सायिक	३७७-शि	मार्जार	१३०१	माप	११७१
सायु	४६२	मार्जारकण्ठ	१३२०-त्रे	मापक	८३८
सायुर	१४३५	मार्जारकणिका	२०६	माषाशिन	१२३३-त्रे
मार	२२७	मार्जिता	४०३	मापीण	९६७
"	७३२	मार्तण्ड	९७	माष्य	९६७
मारजित	२३५	मार्तण्ड	९५	मास	१०५-त्रे
मारि	६०	मार्दङ्गिक	९०४	मास	१५२
"	३३५	मार्द्वीक	९०३-त्रि	मासमल	१५९-त्रे
मारिवारक	७१३	मार्ध	३३३	माप्तर	३९६
मारिष	३३३-शि	मोष्टि	६३६	मासुरी	५८३
मारी	२०५-त्रे	माल	९३४	मास्म	१५३९
मारुत	११०७	"	९६३	माहा	१२६५
मारुति	७०५	मालक	९६३-शि	माहाराजिक	८९-त्रे
मार्कव	११८७	"	११३९	माहिष्य	८९६
मार्ग	१०९	मालती	११४७	माहेन्द्रज	९३
"	९८३	मालतीतीरज	९४४	(माहेय)	११७
(मार्ग)	१५२	मालव	९५६	माहेयी	१२६५
मार्गण	३८८	माला	६५१	(माहेश्वरी)	२०१
"	७७८	"	१४२३	मितद्रु	१०७३
मार्गणा	३८८-त्रे	मालाकार	९००	मितम्पच	३६७
मार्गशीर्ष	१५२	मालिक	९००	मित्र	९६
मार्गशीर्षी	१५०	मालिन्	७-प	"	७३०
मार्गित	१४९१	मालिनी	९७६	"	७३२
मार्ज	२१६	माल्य	११३५	मित्रयु	४८९
मार्जन	११५९		६५१	मित्रवत्सल	४८९

शब्द	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क.
मिथ साकाङ्क्षता	६७	मुकुटः	६५०	मुखविष्टा	१३३७
मियस्	१५३५	मुकुन्द	१९३	मुखशीघ्र	१३८९
मिथिला	९७५	,,	२१५	मुखसम्भव	८१२
मिथुन	५३८	मुकुट	६८४-शि	मुख्य	१४३८
(,,)	११६	मुकुल	११२६	(मुचुटि)	५९७
मिव्या	१५३४	'मुकुष्टक'	११७४	मुचुट्री	५९७
(,,)	२६५	मुक्तनिर्मोक	१३१२	मुञ्ज	११९२
मिथ्यात्व	७३	'मुक्तकञ्चुक'	१३१२	मुञ्जकेशिन्	२१७
मिथ्याभियोग	२६८	मुष्ण	१०६८	मुण्ड	४५८
मिथ्यामति	१३७४	मुष्णाकलाप	६५८	,,	५६६
मिश्र	१२१८	मुक्ताप्रालम्ब	६५८	मुण्डक	९२३
,,	१४६९	मुष्णाफल	१०६८	मुण्डन	९२३
मिष	३७८	मुष्णामुष्ण	७७४	मुण्डा	५३२
मिहिका	१०७२	मुष्णालता	६५८	मुण्डित	४५८
मिहिर	९७	मुष्णावली	६५८	मुद्	३१६
,,	१७४-शे.	मुष्णास्फोट	१२०४	मुदिर	१६४
मिहिराण	२००-शे	मुष्णसख	६५८	मुद्र	११७२
मीढ	१४९५	मुष्णहार	६५८	(,,)	१२०१
मीन	२२९	मुष्णित	७५	मुद्रमुञ्ज	१२३३-शे
,,	१३४३	मुख	५७२	मुद्र	७८६
(,,)	११६	,,	९८२	मुद्रित	११२९
(मीनकेतन)	२२९	मुखखुर	५८४-जे	मुधा	१५१६
मीमासा	२५१	मुखमूषण	१०४२-शे	,,	१५३४
,,	३५३	मुखयन्त्रण	१२५०	मुनय	७८७-शे
मीलित	११२९	मुखर	३५१	मुनि	७६
		मुखवासन	१३९१		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
,	२८-शि.	मुसली	११७७	मूर्ति	५६३
,,	१२३-शे	मुसल	१०१७	मूर्तिर्नाम	५६३
मुनिमुनत	२८	मुसल्लिन्	२२४	,,	१४४९
,,	२९	मुसली	१२९७	' , '	१३८७
,,	३५	मुन्तक	११९९	मूर्धन्	५६६
,,	५१	,	११९३-शि.	मूर्धवेष्टन	६६७
मुनिस्थान	१००१	मुस्ता	११९३	मूर्धामिषिक्त	६९०
मुनीन्द्र	२३५	मुस्तु	५९७	मूर्धामिषिक्त	८९५
मुमुक्षु	७५	मुस्तु	१५३१	,,	६९०-शि.
मुर	२२०	मुहूर्त	१३७	मूल	११३
मुरज	२९३	मूक	३४९	,	११२१
मुरन्दला	१०८६-शे.	,,	१३४४-शे.	,,	११८३
मुरला	१०८६-शे.	मूढ	३५२	मूलक	११९०
(मुरारि)	२२१	मूत्र	६३३	,,	११९८
मुग्ध	९६०	मूत्रकृच्छ्र	४७०	मूलकर्मन्	१४९८
'मुशल'	१०१७	मूत्रपुट	६०६	मूलज	१२००
'मुशली'	१२९७	मूत्राशय	६०६	मूलद्रव्य	८६९
'मुषक'	१३००	मूत्रित	१४९५	मूलधातु	६२०
'मुषल'	१०१७	मूर्ख	३५२	मूल्य	३६२
मुषित	१४८३	मूर्च्छा	८०१	,,	८६८
मुषुण्डी	७८७-शे.	(,)	३०७	मूषक	१३००
मुष्क	६१२	मूर्च्छाल	४६१	मूषा	९०८
मुष्कर	४५७	मूर्च्छित	४६१	मूषावुत्थ	१००२
मुष्टि	५९७	मूर्ति	४६१	मूषिक	१३००
मुष्टिक	९०८	,,	१४४९	(मूषिकरथ)	२०७
मुष्णी	१७५८-शि	' , '	१३८७	मुषित	१४८३

शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मृग	४८	मृगारि	१२८४	,,	१०५६
,,	१०९	‘मृगाशन’	१२८५	मृदङ्कुर	१३४१
,,	१२१८	मृगित	१४९१	मृदङ्ग	२९३
,,	१२९३	मृगेन्द्रासन	६१	मृदाह्वया	१०५६
(मृगकुल)	१४१३	मृजा	६३६	मृदु	१३८७
मृगजालिका	९२८	मृज	१९७	मृदुच्छद	११४४
मृगतृष्णा	१०१	मृजानी	२०३	‘मृदुत्वच्’	११४४
मृगदंश	१२८०	मृजाल	११६५	मृदुपाठक	१३४५-शे.
‘मृगदंष्ट्र’	१२८५	मृजालिनी	११६०	मृदुल	१३८७
‘मृगद्विष’	१२८५	मृत	३७४	,,	६४०-शे.
मृगधूर्त्तिक	१२९०	,,	८६६	मृदुलोभक	१२९५
मृगनाभि	६४४	मृतक	५६५	मृद्वङ्ग	१०४२
मृगनाभिजा	६४३	(मृतप)	९३३	मृद्वीका	११५६
मृगपति	१२८४	मृतस्नान	३७५	मृध	७९६
मृगमद	६४४	मृतस्वभोवत्	७१३	मृषा	१५३४
मृगाया	७३८	मृति	३२३	(,)	२६५
,,	९२७	मृत्तिका	९४०	मृष्ट	१४३७
मृगयु	९२७	(,)	१०५६	मेकलकन्या	१०८३-शि.
मृगरोजन	६७०	मृत्यु	१८४	मेकलाद्रिजा	१०८३
(मृगलाञ्छन)	१०५	,,	३२३	मेखला	६६४
मृगवधाजीविन्	९२७	मृत्युञ्जय	१९६	,,	१०३३
मृगव्य	९२७	मृत्सी	९४०	(मेखलाद्रिजा)	१०८३
मृगशिरस्	१०९	(,)	१०५६	मेध	३६
मृगशीर्ष	१०९	मृत्स्ना	९४०	,,	१६४
मृगाक्षी	१५६	(,)	१०५६	,,	१०५१
मृगादन	१२८५	मृद्	९४०	मेधकफ	१६६-शे.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मेधकाल	१५७	मेदक	९०४	मेह	६३३
मेधगुम्भीरघोषत्व	६५	मेदध्	६१९	"	४७०-जि.
'मेधज्योतिष्'	११०१	"	६२४	मेहन	६१०
मेधनाद	१८८	मेदस्कृन्	६२३	मैत्र	८१३
"	७०६	मेदस्तेजस्	६२५	मैत्रावरुण	८४६
"	११८४	मेदिनी	९३७	मैत्रावरुणि	१२३
मेधनादानुलासक	१३२०-जो.	मेदुर	४७६	"	८४६-शि.
मेधनामन्	११९३	मेदोज	६२६	मैत्री	११३
मेधपुष्प	१०६९	मेघा	३०९	"	७३१
मेधमाला	१६५	मेघाजित	८५२	मैथिली	७७३
(मेधवर्त्मन्)	१६३	मेधातिथि	१३३५-जो.	मैथुन	५३८
मेधवह्नि	११०१	मेधाविन्	३४१	मैथुनिन्	१३२८-शे.
मेधवाहन	१७१	"	१३३५-शि.	मैनाक	१०२८
मेधसुहृद्	१३१९	मेधि	८०४	मैनाकस्वर्ध	२०४
मेघागम	१५७	मेध्य	१४३५	मैन्द	२२०
मेधारि	११०७-शे.	मेनकाप्राणेश	१०२७	(मैन्दमर्दन)	२२१
मेधास्थिभिज्जिका	१६६ शे	मेनाजा	२०४	मैरेय	९०४
मेचक	१३२०	मेरक	६९९	मोक्ष	७५
"	१३९७	मेठ	१०३१	मोक्षोपाय	७७
"	६०३-जो.	मेरुपृष्ठ	८७-शे.	मोघ	१५१६
मेढ्	६१०	मेर्वद्रिकर्णिका	९३८-जो.	'मोघा'	११४४
(मेण्ड)	१२७६	मेलक	१५०८	मोचक	११३४
मेण्डक	१२७६	मेल	४८४-शि.	मोचा	११३६
मेतार्य	३२	मेध	११६	मोदायित	५०८
मेथि	८९४	"	१२७६	(मोदायित)	५०८
मेद	६१९	मेधशृङ्ग	११९७	मोदक	४००-शे.
		मेष्ठी	१२७७		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मोरट	११९४	म्लेच्छ	१०४०	यशकाल	८२४
मोह	३००	(,)	९३४	यशधर	२१९-शे
मोह	८०१	म्लेच्छकन्द	११८६	यजनेमि	२१९-जे
"	३०४-जे.	म्लेच्छमण्डल	९५२	यशपुरष	२१४
मोहन	५-६	म्लेच्छमुख	१०३९	यशराज	१०५-शे
मोहनिक	१५३-शे.	य-		यशवह	१८२-शे
मौकुलि	१३२२	यकृत्	६०४	यशशेष	८३४
मौक्तिक	१०६८	यक्ष	९१	यशसूत्र	८४५
(,)	१०६३	"	१८९	'यशज्ञ'	११३२
मौल्य	३२०	"	१९४	यशान्त	८३४
मौद्रीन	९६६	यक्षकर्म	६३९	(यशशान)	८८
मौन	७७	यक्षघूप	६४७	यशार्ह	८३०
मौरजिक	९२४	यक्षनायक	४१	यशिये	८३०
मौर्ख्य	३१२	(यक्षेन्द्र)	४३	(यशोपवीत)	८४५
मौर्यपुत्र	३२	यक्षेश	४२	यज्वन्	८१८
मौर्वी	७७६	"	४३	यत्	१५३७
मौलि	६-प.	(यक्षेश)	४१	यत	१२३१
"	५६६	यक्षेश्वर	१९०	यतस्	१५३७
"	६५१	यक्षमन्	४६३	यति	७५
"	५७०-शे	यजत्	१०५-जे	"	८०९
"	९३८-शे	यजमान	८१७	यतिन्	७६
मौहूर्त	४८२-शि.	यजुर्विद्	८१९	यत्रकामावसायित्व	२०२
मौहूर्तिक	४८२	(यजुर्वेद)	२४९	यथा	१५४२-शे.
म्रक्षण	४१६	यजुष	२४९	"	१५४२-शे
म्लान	१४३५	यश	८२०	यथाकामिन्	३५५
म्लिष्ट	२६६	यशकाल	१४८	यथाजात	३५२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
यथातथम्	२६४	(यमजित्)	२००	यचनाल	११७८
यथार्हवर्ण	७३३	यमनी	६८१-शि	यचनालज	९४७
यथास्थित	२६५	यमभगिनी	१०८३	यचनेष्ट	१०४१
यथेप्सित	१५८५	यमरथ	१२८३-शि	यचपल	११५३
यथोद्भूत	३५३-शि.	(यमराज्)	१८५	यचस	११९५
यदा	१५४२-शे.	यमराज	१८७	यवाग्नू	३९७
यदि	१५४२	यमल	१४२४	यवाग्रज	९४३
यदुनाथ	२१९	यमलार्जुने	२१९	यविष्ट	५५२
यदृच्छा	३५६	(यमलार्जुनमञ्जन)	२२१	यवीयस्	५५२
यद्भविष्य	३८३	यमवाहन	१२८१	यव्य	९६७
यद्दद	३४७	(यमसू)	९५	यश.पदह	२९३
यन्तु	७६०	यमस्वस्ते	२०५-शे	यश शेष	३७४
॥	७६२	(॥)	९-प-	यशम्	२७३
यन्त्रक	९०९	यमी	१०८३	यशोधर	५२
यन्त्रगृह	९७७	यमुना	१०८३	॥	५५
यन्त्रणी	५५५	यमुनाग्रज	१८५-शे.	यशोमद्र	३३
यन्त्रमुष्क	७७४	यमुनाजनक	१८५	यष्टि	७७४
यन्त्रित	४३८	यमुनाभिदू	२२४	॥	७८५
यम	८१	ययु	१२४३	यष्टु	८१७
॥	१६९	यर्हि	१५४२-शे.	(या)	२२६
॥	१८२	यव	११७०	याग	८२०
॥	१८४	यवकय	९६७	यागसन्तान	१७५-शे.
॥	१४२४	यवक्षीद	४०२	याचक	३८७
॥	१८४ शे.	यवस्रा	९४३	याचनक	३८८
यमकील	२१९-शे	यवनप्रिय	४२०	याचना	३८८
यमदेवता	१०८	यवनारि	२१९-शे.	याचित	८६६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
यार्चितक	८८१	याप्य	१४४२	युगपाम्भ्वग	१२६०
याच्चा	३८८	याप्ययान	७५८	युगल	१४२३
याज	३९५	याम	१४५	युगान्त	१६१
याजक	८१७	यामक	११०	युगान्तर	७५७
याजवरयय	८५१	यामवती	१४३-शि.	युगाशिक	१५९-शे.
यज्ञसेनी	७११	यामनेमि	१७४-शे	युग्म	१४२४
यात	१२३१	यामल	१४२४	युग्म	७५९
यातना	१३५८	यामिनी	१४२	”	१२६१
यातयाम	३४०	यामिनीमुख	१४४	युतजानु	४५६
यातु	१८७	यामुन	१०५१	युद्ध	७२६
यातुधान	१८७	(याम्या)	१६९	युद्धानिर्वर्तिन	७९५
यातृ	५१४	”	१४३-शे.	युधू	७९६
यात्य	१३५८	यायजूक	८१८	युधिष्ठिर	७०७
यात्रा	७९०	याव	६८६	युवति	५११
याद पति	१८८	यावक	११७५	युवती	५११-शि.
(,)	१०७३	”	६८६-शि	युवन	३३९
यादईश	१०७३	यावन	६४८-शि	युवन	१०५ शे
यादवी	२०५ शे.	याव्य	१४४३-शि.	युवनाश्वज	७००
यादस्	१३४८	याष्टीक	७७१	युवराज	३३२
(यादोनाथ)	१८८	युक्त	७४३	यू	४०४
यादोनिवास	१०६९	युग	७५६	यूका	१२०८
यान	९ प	”	१४२४	यूथ	१४१२
”	७३५	युगकीलक	७५७	यूथनाथ	१२२०
”	७५९	युगन्धर	७५६	यूथपति	१२२०
यानपात्र	८७५	युगपत्	१५४०-शे.	यूथिका	११४८
यानमुख	७५७	युगपत्र	११५२	यूप	८२४

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
यूपकटके	८२५	योव	७६३	रक्षजिह्व	१२८५-ओ
यूपकर्ण	८२५	योनन	११७८	रक्षतुण्ड	१३३५
यूपाभ्रभाग	८२५	योनि	६-प.	रक्षतजम्	६२३
यूप	४०४	,,	६०९	रक्षान्ती	२०५-ओ
येन	१५३७-शि	,,	१५१३	रक्षग	१२०४
योक्त्र	८९३	योनिदेवता	१११	रक्षपुच्छिका	१२९९
योग	७६	योपा	५०४	रक्षफल	११८७
,,	७७	योपितृ	५०४	रक्षतफेनज	६०५
,,	८५	योपिता	५०४-शि	रक्षमन	६००
योगनिद्राशु	२१९-ओ.	योग	८६२	रक्षमस्तक	१३२८-ओ
योगवाहिन्	९४५	यौतक	५२०	'रक्षमाल'	११४०
योगिन्	२००-ओ.	'यौतव'	८८३	रक्षवर्ण	१०४४-ओ.
,,	२३५-ओ.	यौवत	१४१५	रक्षलोचन	१३३९
,,	७१०-ओ.	यौवन	३३९	रक्षवसन	८०९
(,,)	७६	यौवनिका	३६९-शि	रक्षशालि	११६९
योगिनी	२०५-ओ.	यौवनोद्भेद	२२८-ओ	रक्षधाम	१३९८
योगीश	८५१-शि.	र-		रक्षसन्ध्यक	११६४
योगेश	८५१	रहस	४९४	रक्षसरोरुह	११६२
योगेष्ट	१०४१	रक्त	६२१	रक्षक्ष	१२८३
योग्य	४०४-ओ	,,	६४५	रक्षताङ्क	१०६६
योग्या	७८८	,,	१०३९	(रक्षिता)	८८३
योग्याय	७५३	,,	१३९५	रक्षतोपल	११६३
योजन	८८८	'रक्षक,	१४४९	(रक्षितल)	११६४
योजनगन्धा	८४८	रक्षकन्द	१०६६	रक्षत्	१८७
योत्र	८९३	रक्षग्रीव	१८८-ओ	रक्षईश	७०६
योद्ध	७६३	रक्षचन्दन	६४२	रक्षी	८२८

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.
रक्षित	१५२३	रजस्वली	५३४	रत्नगर्भा	९३७
रक्षिवर्ग	१४९७	रजोबल	१४६-शे	रत्नप्रभा	१३६०
रक्षोघ्न	७२२	रज्जु	९२८	रत्नबाहु	२१९-शे.
रक्षण	४१६	रज्जन	६४२	रत्नमयध्वज	६१
रङ्गकु	१५२३	रण	७९६	रत्नमुख्य	१०६५
रङ्ग	२८२	रणराजक	१४००	(रत्नराशि)	१०७४
रण	१०४२	रणसकुल	३१४	रत्नवती	९३८ शि.
रङ्गमातृ	६८५	रणोच्छु	७९९	रत्नसानु	१०३२
रक्षाजीव	३२८	रणोच्छु	१३२५-शे	रत्नसू	९३७
रण	९२१	रणडा	५३१-शि	रत्नाकर	१०७४
रक्षावतारक	३२८	रत	५३६	रत्नि	५९९
रचना	६५३	रतकील	१२८०	रत्निपृष्ठक	५९०-शे.
रण	१४९९	रतमण	१२८०	रय	७५१
रणक	९१४	रतशायिन्	१२८०	रण	७५१
रणत	१०४३	रतान्दुक	१२८०	रण	११३७
रण	१०४५	रतानुक	६०८-शे	रथकव्या	१४२२
(१)	१०६३	रतानुक	७२	रथकार	९१७-शि
रणताद्रि	१०२८	रति	२२९	रथकारक	८९९
रणनी	१४२	रति	२९५	रथकुटुम्बिक	७६०
(रणनीकर)	१०५	रति	५३७	रथकृत्	९१७
रणनीद्वन्द्व	१४४	(रतिपति)	२२९	रथगर्भक	७५३
रणसू	५३६	(रतिवर)	२२९	रथगुप्ति	७५८
रण	९७०	रतोद्वह	१३२१-शे	'रथु'	११४२
रण	१०४२-शे	रत	१०६३	रथद्रुम	११४२
रणस्वल	१२८०	रत्नकर	१८९	रथपाद	७५५
		रत्नगर्भ	१९०-शे-	रथरोहिन	७६१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
रथाक्ष	७५५	रय	४९४	रसज्ञा	५८५
„	७५८	„	१०८७	रसज्येष्ठ	१३८८
(.)	१३३०	रल्लक	६७०	रसतेजस्	६२१
रथाक्राहि	१३३०	रच	१४००	रसना	५८५
(रयारोहिन्)	७६१	रचण	३४८	‘ , , ’	६६४
रयिक	७६१	„	१०४९	रसनारद	१३१७-जो.
रयिन्	७६१	„	१२५४	रसनालिह	१२८०
„	७६१	रवि	९५	रसनेत्रिका	१०६०
रथिर	१०३४	(रविसारथि)	१०२	रसमन्त्र	६२१
रथ्य	९८१	रगना	६६४	(रसमय)	१०७५
„	१४२२	‘ , , ’	५८५	रसमातृका	५८५-जो.
रद	५८३	रदिम	९९	रसकृती	९९८
रदन	५८४	„	१२५२	रसशोधन	९४४
रदच्छद	५८१	रन्मिक्लाप	६५९	रसा	९३७
रन्तिदेव	२१९-जो.	रस	३२७	„	५८५-जो.
रन्तिनदी	१०८६-जो	„	४०४	„	१३६३-शि.
रन्ध्र	१३६३	„	६१९	‘ , , ’	११५२
रमण	८-घ	„	६२०	रनाध्र	१०५३-शि
„	५१७	„	१०५०	रसालत	१३६३
रमणी	५०७	„	११९५	रनादान	३९४
रमणीय	१४४५-शि.	„	१३८९	रसापायिन्	१२८०-जो.
रमा	२२६	„	१०६३-शि.	रमायन	४०९
रम्भा	११३६	रमक	४१३	रनाल	११९४
„	१४०६	रमगर्म	१०५३	„	११३३-शि
रम्य	१४४५	रमन्त्र	१३५६	रसाला	४०३
(रम्या)	९४६	रमजात	१०५३-शि	रमालेपिन	५८१ जो.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
रसिका	५८५ श्लो.	राजदन्त	५८४	राजहंस	१३२६
रसित	१४०६	राजधानी	९७३	'राजातन'	११४२
रसोत्तम	४०४ श्लो.	राजन	१०५	राजादन	११४२
रसोद्भव	१०६८	,,	१९४	राजाहं	६४०
रसोन	११८६	,,	६८९	राजावर्त	१०६६
,,	११८७	,,	८६३	राजि	१४२३
रस्ना	५८५ श्लो	राजन्य	८६३	राजिका	४१८
रहस्	५३७	राजन्यक	१४१७	राजिल	१३०५
,,	७४१	राजपट्ट	१०६६	'राजील'	१३०५
रहस्य	७४२	राजपुत्रक	१४१७	राजीव	११६१
राका	१४९	(राजप्रश्नीय)	२४५	राशी	१०४८
,,	५३६	राजबीजिन	७१३	राटि	७९८
राक्षस	९१	राजमुद्ग	११७४	राढा	१५१२
,,	१८७	राजयक्ष्मन्	४६३	रात्रि	१४१
राक्षसी	१४३-श्लो.	राजराज	१०५-श्लो	(,,)	४१८
(राक्षसेश)	७०६	(,,)	१९०	रात्रिचर	१८७
राक्षा	६८५	राजर्षि	७१२	,,	६८२-श्लो
राग	७३	राजवर्य	७१३	रात्रिजागर	१२७९
,,	२९६	राजवर्त्मन्	९८७	रात्रिचर	१८७
रागरज्जु	२२८-श्लो.	राजवीर्य	१२२२	रात्रिनाशन	९८-श्लो.
रागरस	५५६-श्लो.	'राजवृक्ष'	११४०	रात्रिबल	१८८-श्लो.
राक्षस	६७०	राजशय्या	७१६	रात्रिराग	१४६-श्लो.
राज्	६८९	राजशूत्र	१३४७	(रात्रि)	१४१
राज	१०५-श्लो.	(राजश्रोथ)	१०३	राक्ष	४१२
राजक	१४१७	राजसर्प	१३०४	राक्षान्त	२४२
(राजकदम्ब)	११३८	राजसर्पप	४१८	राध	१५३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
राधा	११३	रासभ	१२५६	भूमि	१०४३
राधातनय	७११	राहु	१०१	(रुक्मिणारण)	२२४
राधावेधिन	७८९	,,	२२०	रुक्मिमिदू	२२४
(राधेय)	७११	राहुप्राप्त	१२५	रुग्ण	१४८३
(राभयिक)	३५४	(राहुमूर्ध्वहर)	२२१	रुच	१००
राम	२२४	राहुलक्ष	२३७	रुचक	९४३
,,	६९८	(रिक्त)	१४४६	,,	११५०
,,	७०३	रिक्तक	१४४६	,,	११५०
,,	८४८	रिक्थ	१९१	रुचि	९९
,,	१३९७	रिक्षा	१००८	,,	३९३
रामचन्द्र	७०३-शि	रिक्षण	१५२२	,,	४३१-शे.
रामठ	४२२	रिद्ध	११८३	रुचिर	१४४४
राममद	७०३-शि	रिपु	७२८	रुच्य	५१७
रामा	३९	रिरी	१४०८	,,	१४४४
,,	५००	रिष्टनाति	४८९	रुच	४६२
राम्म	८१५	रिष्टा	१३६१-शे	रुगा	६०
राल	६४७	रिष्टि	७८२	,,	४६२
राव	१४००-शि.	रीढक	६०१	,,	१२७७
रावण	७०६	रीडा	१४७९	रुजीकर	३१२
(,,)	६९९	रीण	१४९६	रुड	५६५
रावणि	७०६	रीति	१०४८	रुत	१४०७
राशि	१४११	,,	१३७६	रुदित	१४०२
राष्ट्र	७१४	रीतिपुष्प	१०५४	रुद्ध	१४७६
,,	९४७	'रीती'	१०४८	रुद्र	१९५
'राष्ट्रिका'	११५७	रीरी	१०४८	,,	८९-शे.
राष्ट्रिय	३३३	रुक्प्रतिक्रिया	४७३	रुद्रतनय	६९५

शब्द-	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्कः
॥	७८२-शे	रे	१५३७	रोगहारिन्	४७२
रुद्राणी	२०३	रेचित	१२४८	(रोगित)	४५९
रुधिर	५७	रेणु	९७०	रोचक	३९३
॥	६२१	रेणुकासुत	८४८	रोचन	४४५
रुमा	९४१	रेतस्	६२९	रोचनी	१०६०
रुमाभव	९४२	रेतोघस्	५५६-शे.	रोचिषू	९९
रुक्	१२९१	'रेप'	१४४२	रोचिष्णु	४४५
॥	१२८०-शे.	रेपस्	१४४३-शि	रोदन	३०७
रुशती	२७३	रेफ	१४४२	रोदस्	१३९
रुष्	२९९	(रेफस्)	१४४२	रोदसि	९३९
रुषा	२९९	रेरिहाण	२००-शे	रोदसी	९३९
रुह	६-प	रेवती	११५	(,)	९३९
रुहा	११९३	॥	२०५-शे.	॥	१५२६
रुक्ष	२६९	रेवतीभव	१२०	रोघस्	१०७७
॥	१११४	(रेवतीमित्र)	३४	रोघोवक्त्रा	१०७९
रुप	१४६२	रेवतीश	२२४	रोध्र	११५९
रुपग्रह	५७५-शे.	रेवन्त	१०३	रोप	७७८
रुपतरव	१३७६	रेवा	१०८३	॥	१३६४
रुपाजीवा	५३३	रेषण	१४०७	रोमगुच्छ	७१७
रूप्य	१०४३	रेषा	१४०७	रोमन्	६१९
॥	१०४६	रै	१९१	॥	६३०
रूप्या यक्ष	७२३	॥	१०४३	रोमलता	६०६
रूप्र	१०४३-शे	(रैणुकेय)	८४८	रोमलताधार	६०४
'रुवुक'	११५०	रैवतक	१०३१	रोमविकार	३०५
'रुवूक'	११५०	रोक	१३६४	रोमश	१२७६
रुषित	१४८३	रोग	४६२	रोमहर्षिण	३०५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
रोमाञ्च	३०५	रौमक	९४२	लक्ष्य	७७७
रोमावली	६०६	रौहीण्य	२२४	लघुव	७८५
रोमाद्रम	३०६	(,)	११७	लभ	११६
रोलम्ब	१२१२	रौहिष	११९१	लभक	८८२
रोष	२९९	,,	१२९४	लधिमन्	२०२
रोषण	३९१	ल—		लघु	१४२७
रोह	१११८	लक्ष	३७८	,,	१४७०
रोहणद्रुम	६४१	,,	७७७	,,	६४०—शे
रोहिणी	१०९	,,	८७३	‘लघुल्य’	११५८
,,	२३९	लक्षण	१०६	लघुहस्त	७७२
,,	४६७	‘लक्षणा’	१३३९	(लङ्कापति)	७०६
,,	१२६५	लक्षहन्	७७८—शे.	लक्षेश	६९९
रोहिणीपति	१०४	लक्ष्मण	३५७	,,	७०६
(रोहिणीश)	१०४	,,	७०४	लङ्गुल	६१०—शे.
रोहिणीधुत	११७	,,	१३२८	लङ्घन	४७३
रोहित	१७९	लक्ष्मणा	३९	,,	१०४८
,,	१२९४	,,	१३२९	लज्ज	३११
,,	१३४६	लक्ष्मणी	१३२९—शि	(लज्जात्रु)	३९०
,,	१३९५	लक्ष्मने	१०६	लज्जाशील	३९०
रोहिताश्व	१०९९	लक्ष्मी	२२६	लज्जित	१४८४
‘रोहिष’	१२९४	,,	३५७	लज्जा	७३७
रौच्य	८१५	लक्ष्मी	१५१२	लज्जिका	५३३
रौद्र	१५६	(लक्ष्मीनाथ)	२१४	लज्जवा	११५९
,,	२९४	लक्ष्मीधुन	१२३३—शे	लज्ज	१४४५—शि.
रौद्री	११०	लक्ष्मीपुष्प	१०६४	लज्जुक	४००—शे.
,,	२०५—शे.	लक्ष्मीवत्	३५७	लज्जा	१११७

शब्द.	श्लोकांकः	शब्द.	श्लोकांकः	शब्द.	श्लोकांकः
शब्द.	१११९	लव	१३६	लाञ्छनी	५२९-शे,
'	११४७	"	७०४	लान्तकज	९३
'	११४९	"	१४२७	'लाघु'	११५५
लतापर्ण	२१९-शे.	"	१५२१	'लाघू'	११५५
लपन	५७२	लवङ्ग	६४६	लाम	८६९
लपित	२४१-शे.	लवग	९४१	लामान्तराय	७२
लव्व	१४९०	"	१३८८	'लामज्जक'	११५८
लव्ववर्ण	३४१	लवणखानि	९४१	लालस	४२९-शे.
लभ्य	७४३	लवणवारि	१०७५	लालसा	५४१
लम्पट	४२९-शे.	(लवणोद)	१०७५	लाल	६३३
लम्पाक	९६०	लवन	१५२१	लालविष	१३१३
लम्बा	२०५-शे.	लवित्र	८९२	लालासाव	१२११
लम्बिका	५८५	लशुन	११८६	लालिक	१२८३
"	२९४-शे.	'लश्न'	११८७	लालिनी	६६४-शे.
लम्बोदर	२०७	लस्तक	७७१	लावण	४११
लम्भन	१५२०	लहरी	१०७६	(,,)	१०७५
लय	२९२	लाक्षा	६८५	लास्य	२८०
ल्यानुग	१४१०	लाङ्गल	८९०	लिक्षा	१२०८
ललन	५५६	लाङ्गली	११५१	लिखक	९२१-शि
ललना	५०५	'लाङ्गल'	१२४४	लिखिता	४८४-शि.
"	५८५-शे.	लाङ्गलिक	११९९	लिङ्ग	६१०
ललान्तिका	६५७	लाङ्गल	१२४४	लिङ्गवृत्ति	८५६
ललाट	५७३	"	६१०-शे	लिपि	४८४
ललाटिका	६५५	लाज	४०१	लिपिकर	४८४
ललामक	६५२	लाजा	४०१	लित	१४८३
ललित	५०८	लाञ्छन	१०६	लितक	७७९

शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
लिप्ता	४३०	लेपन	६२३-शे	लोत्र	३८३
"	४३१-जे	लेप्यकृत्	९२२	लोम	४३०
लिप्यु	४२९	लेप्यमनी	१०१४	लोमन	१०४४-जे.
लिवि	४८४	लेलिहान	१३०४	लोम्य	११७२
(लिविकर)	४८४	लेश	१३६	लोमकर्ण	१०९६
लिह्	७-प	"	१४२७	लोमकिन्	१३१७जे
लिहा	५८७	लेष्टु	९७०	लोमन	६३०
"	५०७	लेह	४२३	लोमपादमुद्	९७७
"	५५५	लेहन	४२४	(लोमपादपुरी)	९७७
(लीलावती)	५०७	लोक	५०१	लोमविष	१३१३
लुटिन	१२४७	"	१३६५	लोमहृत्	१०५९
लुत्तवर्णपद	२६६	"	१३६५	लोल	१४५५
लुब्ध	४०९	लोकजित्	२३५	"	४२९-शे.
लुब्धक	९२७	लोकनाथ	२३५-शे.	लोलधन्व	११०७-जे.
लुम्बी	११२६-शि.	लोकनाम	२१९-जे.	लोला	५८५
'लुलाप'	१०८२	(लोकपाल)	६९०	लोडुप	४३०
लुलाय	१२८०	लोकप्रकाशन	९८-शे	लोडुम	४३०
लुलित	१४८०	लोकत्रन्धु	९८-जे	लोष्ट	९७०
लुता	१२११	लोकविन्दुसार	२४८	लोष्टमेदन	८९३
लून	१४८९	लोकालोक	१०३१	लोष्टु	९७०
लुमन्	१२४४	लोकेश	२१३	लोह	६४०
लुमविष	१३१०	लोचन	५७५	"	१०३७
लेख	८८	लोत	३०७-शे.	"	१०३९
लेखक	४८३	लोघ्न	११०९	लोहकण्टकसञ्चिता	७८७-शे.
लेखा	१४२३	लोपाक	१२९१	लोहकार	९२०
लेपक	९७२-शि.	लोपासुद्रा	१०३	लोहज	१०४९

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्क
लोहदण्ड	७८७-शे	वशपत्रक	१०५८	वक्ष्ण	६१३
लोहनाल	७७९-शे.	वंशरोचना	११५४	वक्ष्	९५७
लोहपृष्ठ	१३३४	'वशलोचना'	११५४	,,	१०४२
लोहमात्र	७८७-शे	वशशलाका	२९१	,,	१०४३-शे.
लोहल	३४९	वंशा	११६१-शे.	वक्ष्णुवज	१०४९
लोहश्लेषण	९४४	वशानुवंशचरित	२५२	वक्ष्णारि	१०५९
लोहामिसार	७८९	(वंशाम)	६४०	वचन	२४१
लोहिन	६२१	वशिक	६४०	वचनीयता	२७०
,,	११६९	वश्य	७१३	वचस	२४१
,,	१३९५	वक्तृ	३४६	वज्र	३४
लोहितक	१०६४	वक्त	५७२	,,	४८
लोहितचन्दन	६४४	वक्त्रमेदिनू	१३८९	,,	१८०
लोहिताक्ष	२१९-शे.	वक्त्र	११६	,,	१०६५
लोहिताक्ष	११६	,,	१०८८	,,	११४०
लोहोत्तम	१०४४	,,	१४५६	वज्रकण्ट	७०५
लौकायतिक	८६३	वक्रदल	५८५-शे	वज्रतुण्ड	२३१
लौकायितिक	९६३-शि.	वक्रदंष्ट्र	१२८८-शे	वज्रदक्षिण	१७४-शे
व-		वक्रवालिधि	१२७८	वज्रदशन	१३००
वश	२५२	वक्रथ	८६८	वज्रद्वेष्टला	२३९
,,	५०३	वक्राक्ष	१३२५	वज्रिजित्	२३१
,,	११५३	वक्रोष्ठिका	२९७	वज्रिन्	१७१
,,	२१९-शे.	वक्षस्	६०२	वञ्चक	३७६
(,)	१२००	(वक्षोज)	६०३	,,	१२९०
वंशक	६४०-शि.	(वग्रह)	१६६	वञ्चति	११००-शे.
वशक्षीरिन्	११५४	(वग्रह)	१६६	वञ्चन	३७९
वंशज	७१३	विष्टिक	६२७	वञ्चित	४४२

अभिधानचिन्तामणिकोशस्य

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
'वञ्चुक'	१२९०	वणिज्	८६७	वदाल	१३४५-शे.
वञ्जुल	११३७	वणिज्या	८६७	वदावद	३४६
' , '	११३५	वण्ट	८९२	वदधी	९१५
' , '	११४२	'	१४३४	वध	३७०
वञ्जुला	१२६९	'वण्टक'	१४३४	वधू	८-प.
वट	११३२	वण्ड	४५५	'	५०३
(,)	१२००	वतंस	६५४-शि	'	५१३
वटक	४००	वत्	१५४२-शे	'	५१४
वटवासिन्	१९४	'वतोका'	१२६७	वधूटी	५१२
वटारक	९२८	वत्स	६०२	'	५१४-शि.
वटिका	४००-शे	'	१२६०	(वध्वटी)	५१२
वटी	९२८	'	१५९-शे	वन	१०६९
वट्ट	८१३	वत्सक'	११३७	'	१११०
वट्टकरण	८१४	वत्सकामा	१२७१	वनगव	१२८६
वडवा	१२३३	वत्सतर	१२६०	वनन्तप	१२८०-शे.
'	५३४-शे.	वत्सनाम	११९६	वनप्रिय	१३२१
(वडवाग्नि)	१८-प	वत्सपत्तन	९७५	वनविद्याल	१३०१-शि.
(वडवानल)	१८-प	वत्सर	१५८	वनमक्षिका	१२१५
' , '	११००	वत्सरादि	१५२	वनमालिन्	२१७
वडवामुक्ष	११००	वत्सः	४७८	वनराज	१२८५-शे
'	१३६२	वत्सला	१२७१	वनवह्नि	११०१
(वडवावह्नि)	१८-प.	वत्सादनी	११५७	वनव्रीहि	११७६
वडवासुत	१८१	वद	३४६	'वनशृङ्गाट'	११५६
वडिश	९२९	वदन	५७२	वनस्पति	१११६
'वट्ट'	१४३०	वदन्य	३५१	वनाज	१२७८
वणिगमार्ग	९८८	वदान्य	३५१	वनाश्रय	१३२३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
'वनायु'	१२९३	वभ्रो	१२०८	वरनिमन्त्रण	५८-शे
वनिता	५०३	वभ्रीकूट	९७१	वरप्रदा	१२३
वनःपक	३८७	'वय स्या'	११४५	वरयात्रा	५१८-शे.
वनौकस्	१२९२	वयस्	५६५	वरयितृ	५१७
वन्दनमालिका	१००८	,,	१३१६	वररुचि	८५२
वन्दाव	३४९	वय.स्य	३३९	वरलो	१३२७
वन्दीक	१७४-शे	','	११४६	वरवणिनी	४१८
वन्ध्य	१५१६	वयस्य	७३०	(,,)	५०७
वन्ध्या	१२६६	वयस्था	५२९	वरवृद्ध	२०८-शे.
वपने	९२३	वयुन	१७४-शे	वरा	२०५-शे.
वपनी	१०००	वर	८-प	वराङ्ग	५६७
वपा	६२४	,,	५१६	,,	६०९
,,	१३६४	,,	१४३९	वराटक	११६५
वपुष्	५६४	,,	१५२३	वराटक	१२०६
वपु	५५६	,,	६४५-शे	वराण	१७४-शे
वप्य	५५६-शे.	वरक	६७५-शे	वराणसी	९७४
वप्र	९६५	वरकपु	१०३	वरारक	१०६५
,,	९८०	वरटा	१३२७	वरारोह	२१९-शे
,,	१०४१	,,	१२१५	(वरारोहा)	५०७
वप्रत्रय	६२	'वरटी'	१२१५	वराशि	६७२
वप्रा	४०	वरण	९८०	वराह	१२८७
वमथु	४६९	वरत्रा	९१५	वराहकर्णिक	७८७-शे.
,,	१२२३	,,	१२३२	वरिवस्था	४९७
वमन	४६९	वरद	४८०	वरिषा	१५७-शि
वमि	४६९	वरदा	१०५-शे	वरिष्ठ	१०४०
,,	११००-शे.	वरद्रुम	६४०-शे	,,	१४३०

अभिधानचिन्तामणिकोशस्य

शब्दः	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्क.
वरुट	९३४	वर्णिनी	५०४	वर्षकरी	९४७
वरुण	४३	वर्ण्य	६४५-शि.	वर्षकोश	१२१६
,"	१६९	वर्तुल	१४६७	वर्षण	१५२-शे
,"	१८८	वर्तक	१०१०	वर्षधराद्यङ्क	१६६
वरुणपाग	१३५१-शि	वर्तन	३८९	वर्षपाकिन्	९४७
वरुथ	७५८	(वर्तनि)	९८३	वर्षवर	११५२
वरुथिनी	७४६	वर्तनी	९८३	वर्षा	७२८
वरेष्य	१४३८	वर्तलोह	१०५०	वर्षाशक	१५२-शे.
वर्कर	५५६	वर्त्ति	६३९	वर्षावोज	१६६-शे.
,"	१२७६	,"	६६७	वर्षाभू	१३०४
वर्ग	१४१३	वर्त्तिष्णु	३८९	वर्षायस्	३४०
वर्चस्	१०१	वर्त्मन्	९८३	वर्धन्	५६४
,"	६३४	वर्द्धकि	९१७	वलक्ष	१३९३
वर्चस्क	६३४	वर्द्धमान	३०	वलज	१००४
वर्जन	३७	वर्धन	३७२	(वलमि)	१०११
वर्ण	६४४	वर्धनी	१०१६	वलमी	१०११
,"	६८०	वर्धमान	१०२४	वल्य	६६३
,"	१३९२	,"	२१९-जे.	वल्यप्राथ	७८७-शे
वर्णक	५१८-जे.	,"	११५०	वल्यित	१४७४
वर्णज्येष्ठ	८१२	वर्ध	१०४१	वलिन	४५६
वर्णना	२६९	वर्मन्	७६६	वलिभ	४५६
वर्णपदवाक्यविविक्ता	७१	वर्मित	७६६	वलिर	४५८
वर्णपरिस्तोम	६८० शि.	वर्य	१४३८	वलीक	१०११
वर्ण	११७५	वर्या	५११	वल्क	११२१
वर्णिन्	८०८	वर्वणा	१२१४		
		वर्ष	१५९		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
वल्कल	११२१	वशा	५०४	,,	९४२-शि
वल्ग	१२५२-शि.	,,	१२१८	,,	१०४३-शे.
वल्गा	१२५२	,,	१२६६	वसुक	९४२
वल्गित	१२४७	वशिक	१४४६	वसुदेव	२२३
वल्गु	१४४४	वशिता	२०२	वसुदेवता	११४
वल्गुलिका	१३३७	वशिर	०४१	वसुदेवभू	६९७
वल्गुभन	४२३	वशिष्ठ	८४९	वसुधा	९३५
वल्मीक	८४६	(वशीकरण)	१४९८	वसुन्धरा	९३५
,,	९७०	वश्य	४३२	वसुपूज्यरात्र	३७
वल्ग	११७४	वषट्	१५३८	वसुप्रभा	१९१
वल्गकी	२८८	वषट्कार	८२१	वसुमती	९३६
,,	२९०-शि	वसति	१४२	(वसुरुचि)	१८३
(वल्गम)	५१६	,,	१९१	वसुसारा	१९१-शे
वल्गमा	५१५	वसन	६६६	वसूक	९४२
वल्गरि	११२२	वसन्त	१५६	वस्त	१०७५
'वल्गरी'	११२२	वसा	६२४	,,	६६७
वल्गव	७२३	वसिन्	१३५०	वन्न	६६६
,,	८८९	(वसिष्ठ)	१२४	(,,)	१०६३
(वल्गि)	१११८	वसु	१००	वन्नपेशी	६६७-शे
वल्गी	१११८	,,	१९१	वस्त	८६८
'वल्गुर'	६२४	वसु	१०४३	,,	६६७-शे.
वल्गुर	६२४	,,	१०६३	वस्तसा	६३१
वल्गजा	१११४	,,	१०९९	वस्त्वौकसार	१९१
वश	४३०	,,	१११४	वह	१०९०
,,	३५६-शे	,,	११७२	,,	१२६४
वशक्रिया	१४९८	,,	८९-शे	,,	११०७-शे.

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क:	शब्दः	श्लोकाङ्क
वहन	८७६	वाग्मिन्	११९-शे	वाडव	८१२
वहले	१४४७	,,	१३३५-शे.	,,	११००
वहा	१०८०	वाङ्मुख	२६२	वाडवाग्मि	१७-प.
वहिनक	८७५	वाच्	२४१	वाडवेय	१२५७
वहि	१०९७	,,	११९-शे.	वाडव्य	१४१९
वहिकुमार	९०	वाचंयम	७६	वाणि	९१३
वहिनेत्र	२००-शे.	वाचस्पति	११८	वाणिज	८६७
वहिवोज	१०४४	वाचाट	३४७	वाणिज्य	८६४
वह्निभू	१११४-शे.	वाचाल	३४७	,,	८६७
वह्निरेतस्	१९७	वाचिक	२७६	वाणिनी	५१०
वह्निशिख	६४५	वाचिक	२८३	वाणी	५९
‘,,’	११५९	वाचोयुक्तिपट्ट	३४६	,,	२४१
वह्युत्पात	१२६	वाच्य	४३६	वात	६२
वह्य	७५९	वाज	३९५	,,	११०६
वा	१५४२-शे.	,,	४९५	वातकिन्	४६०
,,	१५४२-शे	,,	७८१	वातकुम्भ	१२२७
(वांशिक)	९२५	,,	१३१७	‘वातपोय’	११३६
वाक्प्रति	३४६	‘वाजिदन्तक’	११४०	वातप्रभी	१२९५
वाक्पारुष्य	७३८	वाजिन्	७५१	वातभृग	१२९५
वाक्य	२४२	,,	१२३३	वातरोगिन्	४६०
वागा	१२५२-शि	,,	९८-शे.	वातापिद्धि	१२२
वागीश	३४६	‘,,’	१३१७	वातायन	१०१२
वागुरा	९२८	वाजिन	८३१	वातायु	१२९३
वागुरिक	९२८	वाजिशाला	९९८	वातूल	१४२१
वाग्मिन्	३४६	वाञ्छा	४३०	वात्या	१४२१
वाग्दल	५८१-शे	वाट	९८२	वात्सक	१४१७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(वात्पल्य)	२९५	वामन	४५४	वारण	१२१७
वात्स्यायन	८५३	,,	१४२९	‘वारणबुधा’	११३६
वादाल	१३४५	वामलूर	९७१	‘वारणबुधा’	११३६
वादित्र	२८६	वामा	४१	वारिबाण	७६७
वाद्य	२८६	,,	५०४	वारमुख्या	५३३
वाघ्रीणस	१२८७	वामाक्षी	५०७	‘वारवधू’	५३३
वान	११३०	वासी	१०३३	वारवाणि	५३३-शे.
(,,)	९१३	(वायव्या)	१६९	वारला	१३२७
वानदण्ड	९१३	वायस	१३२२	वाराणसी	९७४
वानप्रस्थ	८०७	वायसी	११८८	(वाराही)	२०१
,,	८०९	वायु	१६९	वारि	१०६९
‘,,’	११४१	,,	११०६	,,	१२२९
वानमन्तर	९१-शि.	,,	८९-शे.	वारिज	१२०४
वानर	१२९२	वायुम	८९-शे.	(,,)	११६२
वानस्पत्य	१११५	वायुभूति	३१	(वारिद)	१६४
वानायु	१२९३-शि.	(वायुवर्त्मन)	१६३	(वारिधर)	१६४
वानायुज	१२३५	वायुवाह	११०३	(वारिधि)	१०७४
वानीर	११३७	वायुवाहन	२१९-शे.	(वारिनिधि)	१०७४
‘वापदण्ड’	९१३	(वायुसख)	९ प	(वारिमुच)	१६४
(वापि)	१०९३	वाइ	१०६९	(वारिराशि)	१०७४
वापी	१०९३	वार	१४११	वारिवास	९०१
वाम	१४४४	,,	१५०९	वारिवाहन	१६४-शे.
,,	१४६५	,,	७७८-शे.	‘वारी’	१२२९
,,	१४६६	‘,,’	१०६९	वारीश	१०७३
वामदेव	१९५	वारज	१३१७-शे.	वारणि	१२३-शे.
वामन	१७०	वारटा	१३२७	वारणी	११४

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	९०३	वालधि	१२४४	वायनीयक	६४५-शे.
"	२०५-शे.	वालपाय्या	६५५	वासन्त	११७३
(१.)	१६९	वालपुनक	६३०-शे.	"	१२५४
वार्ध	१११०	वायवायज	१०६३	वासन्तिक	३३१
वार्णिक	४८४	वालव्यजन	७१७	वासन्ता	११४७
वार्त्त	४७४	वालहस्त	१२४४	वासयोग	६३७
"	४७४	वालि	७०४	वासर	१३८
वार्त्ता	०६०	(वालिका)	६५६	वासरकन्वक्ता	१४३-शे.
"	८६५	वालिन्	७०४	(वासरकन्व)	१७
वार्त्तायन	७३४	वालुक	११९७	वाग्दे	१७१
वार्त्तावह	३६४	वालुका	१०८९	(वाग्देवावरज)	२१४
वार्त्ताशिन्	८५६	वालुकाप्रभा	१३६०	वाग्देवावास	८७-शे.
वार्त्तिक	२५६	वालुकी	११८९	वासवी	८४७
"	५१८-शे.	वालव	१२५६	वासस्	६६६
वार्दल	१६५-शे.	वाल्मीक	८४६	वासा	११४०
वार्द्धक	३४०	वाल्मीकि	८४६	वासित	४१४
"	१४१६	वावदूक	३४६	"	१४०७
वार्द्धि	१७-प.	(वावदूल)	७८०	वासिता	१२१८-शे.
"	८७४	वावृता	१४८४	वासिन्	१०-प.
(१.)	१८-प.	वाशा	११४०-शि.	वासिष्ठी	१०८५
वार्धानी	१०२१	'वाशिका'	११४०	वासि	९१८
वार्धुषि	८८०	वाशित	१४०७	वासुकि	१३०८
वार्धुषिक	८८०	वाशिष्ठ	६२१	वासुदेव	२१५
वार्मसि	१६४-शे.	'वासक'	११४०	"	६९७
वाल	५६८	वासवेयी	१४२	"	१२३३-शे.
वालक	११५८	वासना	१३७३	वासुपूज्य	२७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
वासुभद्र	२१९-शे.	वि	१३१६	विक्रयिन्	८६८
वासुरा	१४३-शे.	विकच	११२७	विक्रान्त	३६५
वासू	३३३	विकची	२०५-शे.	विक्रायक	८६८
वासौकस्य	९९५	विकट	१४३०	विक्रिया	१५१८
वास्तु	९८९	(विकटयोग)	४५२	विकुष्ट	२६९
वास्तुक	११८६	विकथन	२७०	विक्रय	८७१
'वास्तुक'	११८६	विकराला	२०५-शे.	विकलव	४४८
वास्तोष्पति	१७२	विकर्णिक	९५८	विक्ष	४५०
वास	७५४	विकर्तोन	९७	विक्षु	४५०
वाह	५८९	विकलाङ्ग	४५५	विगतद्वन्द्व	२३५-शे.
"	१२३३	विकल्प	१३७०-शे.	विगान	२७०
वाहन	७५९	विकसित	११२८	विग्र	४५०
वाहरिपु	१२८२	विकस्वर	३५०	विग्रह	५६३
वाहस	१३०५	विकराल	२०५-शे.	"	७३५
वाहित्य	१२२७	विकार	१५१८ शि.	"	७९६
वाहिनी	७४५	विकाल	१४०	"	१४३२-शि.
"	७४८	विकासिन्	३५०	"	८३४
"	१०८०	विकिर	१३१६	विघ्न	१५०९
वाहीक	९५९	विकुर्वाण	४३५	(विघ्नराज)	२०७
वाष्प	७५९	विकुणिका	५८०	विघ्नेश	२०७
वाहिक	७५९	विकृत	४५९	(विचक्रा)	१२०३
"	१५३५	विकृति	१५१८ शि	विचकिल	११४८
"	६४५-शि	विक्र	१२२०	विचक्षण	३४१
वाहीक	४२२	विक्रम	७३९	विचर्चिका	४६४
"	६४५	विक्रम्य	८७२	विचारणा	२५१
"	९५६	विक्रयिक	८६८	"	१३७३
"	१२३५-शि.				

शब्द-	श्लोकाङ्कः	शब्द-	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
विचारित	१४७५	विजृम्भित	११२८	,,	८२०
विचाल	१४६०	विज्जल	४१४	विपुन्नक	१०५२
विचिकित्सा	१३७५	विज्ञ	३४३	वित	१९१
विचेतस्	४३५	'विज्ञात'	१४९३	,,	१४७५
विच्छन्द	१०१५	विज्ञान	३१०	,,	१४९३
विच्छित्ति	५०७	,,	९००	(विरोध)	१९०
विजन	७४२	विज्ञानदेशन	२३५-शे.	विधुर	१८८-शे.
विजनन	५४१	विज्ञानमातृक	२३५	विदग्ध	३४३
विजय	३८	विट	३३१	विदर	१४८८
,,	४२	विटक्क	१०१०	विदर्भ	९७९
,,	५६	विटप	६१३	विदारक	१०८८
,,	६९८	,,	११२०	विदित	१४९६
,,	८०३	,,	११२४	,,	१४८९
,,	७१०-शे.	विटपिन्	१११४	विदिता	४५
,,	७८२-शे.	विटमाक्षिक	१०५५	विदिश	१६७
(,)	९४	विद्रचर	१२८१	विदु	१२२६
विजयच्छन्द	६५९	विड	९४२	विदुर	३४९
विजयनन्दन	६९४	'विडाल'	१३०१	,,	११३७
विजया	३९	'वितस'	९३१	विदुल	११३७
,,	२०५	वितथ	२६५	विदूरग	१३९०
,,	२०५-शे.	वितरण	३८६	विदूषक	३३१
विजयिन्	७९३-शे.	वितर्क	३२२	विदेह	९४६
विजाता	५३९	वितर्दि	१००४	,,	९७५
विजिपिल	४१४-शि.	'वितर्दी'	१००४	विद्ध	१४८६
विजिल	४१४	वितस्ति	५९५	विद्या	६६५-शे.
विजिविल	४१४	वितान	६८१	विद्याप्रवाद	२४८

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
विद्यामणि	६६५-शे.	विधूनन	१५२२	विपञ्ची	२८७
विद्युत्	११०४	विधेय	४३२	विपण	८७२
विद्युत्प्रिय	१०४९	विनतासूनु	१०२	विपणि	९८८
विदधि	४७१	विनयस्थ	४३२	,,	१००२
विद्व	८०२	विना	१५२७	‘विपणी’	९८८
विद्रुत	१४८७	विनायक	२०७	‘,,’	१००२
विद्रुम	१०६६	,,	२३४	विपत्ति	४७८
विद्वत्	३४१	(विनाश)	७३८	विपथ	९८४
विद्वेष	७३०	‘विनाह’	१०९२	विपद्	४७८
विधवा	५३०	विनिद्र	११२९	विपर्यय	१५०१
,,	५३१-शि.	विनिद्रत्व	३१९	‘विपर्याय’	१५०१
विधा	३६२	विनिमय	८६९	विपर्यास	१५०१
,,	१४९७	विनियोग	१५२०	विपश्चित्	३४२
विधातृ	५-प.	विनीत	४३१	विपश्चिन्	२३६
,,	२१२	,,	१२३५	विपाकभ्रुत	२४४
,,	२१९-शे	विनेय	७९	विपादिका	४६५
विधि	२१२	विनोद	५५६-शे.	विपाश्च	१०८६
,,	८३९	,,	९२६-शि.	विपाशा	१०८६
,,	१३७९	विन्दु	३४९	विपिन	१११०
,,	१५२०	विन्ध्य	१०२९	विपुल	१४३०
विधु	१०५	विन्ध्यकूट	१२३-शे	विपुलस्कन्ध	१०२-शे.
,,	२१६	विन्ध्यनिलया	२०५-शे.	विपुला	९३८
विधुन्नुद	१२१	विन्ध्यवासिन्	८५२	विप्र	८१२
विधुवन	१५२२	विन्न	१४७५	विप्रकार	४४१
विधूत	१४७५	,,	१४९०-शि.	(विप्रकुल)	१४१३
‘विधुनन’	१५२२	विपक्ष	७२९	विप्रकृत	४४१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
विप्रकृष्ट	१४५०	विमूषा	१५१२	विरागाह	४९०
विप्रतिसार	१३७८	विमेदक	११४५-शि.	विराटज	१. ६६
विप्रतीसार	१३७९-शि	विभ्रम	५०८	विराव	१४००
विप्रयोग	१५११	,,	१५१२	विरिञ्च	११२
विप्रलब्ध	४४२	विभ्रमादिविद्युक्ता	६९	विरिञ्चन	२१३
विप्रलम्भ	१५११	विमनस्	४३५	विरिञ्चि	२११
,,	१५१९	विमर्शन	३२२	विस्मयशसन	२७२
विप्रलाप	२७६	विमल	२७	विस्मयोक्ति	२७६
विप्रश्निक	४८३	,,	५१	(विस्म)	११८३
विप्रिय	७४४	,,	१४३६	विस्मक	११८३
विप्रुप्	१०८९	विमलाद्रि	१०३०	विस्माक्ष	१९७
विप्लव	८०३	विमातृज	५४६	विरोक	१००
विप्लुत	४३४	विमान	८९	विरोचन	९७
विप्लव	४७१	(विमानयान)	८९	,,	१०९७
विबुध	८९	(विमानिक)	८९	विरोध	७३०
(विप्लोक)	५०७	विमुद्र	११२९	विलक्ष	४३३
विभव	१९१	वियत	१६३	विलक्षण	१४९७
विमा	१००	वियद्भूति	१४६-शे.	विलभ	६०७
विमाकर	९७	वियात	४३२	विलङ्घा	२०५-शे.
विमात	१३९	वियाम	६००-जे.	विलम्बित	२९२
विमाव	३२६	वियोग	१५११	विलम्भ	१५१९
विभावरी	१४२	विरजस्	२०५-जे	विलाप	२७५
विमोवसु	९८	विरति	१५२२	विलोस	५०७
,,	११००	विरल	१४४७	विलीन	१४८७
विमु	३५९	विरलजायुक	४५६	विलेपन	६३५
विभूति	३५७	विरह	१५११	विलेपी	३९७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(विलेप्या)	३९७	विशद	१३९२	विश्राणन	३८७
विलोचन	५७५-शि.	,,	१४३६	विश्रुत	१४९३
विलोम	१४६५	विशरण	३७०	विश्व	१३६५
विलोमजिह्व	१२१८-शे.	'विशल्या'	११५७	,,	१४३३
विवध	३६४	विशसन	३७०	विश्वकद्रु	१२८१
विवधिक	३६४-शि.	,,	७८०-शे.	(विश्वकर)	५-प
विवर	१३६४	विशाख	२०९	(विश्वकर्तृ)	५-प.
विवर्ण	३५२	विशाखा	११२	विश्वकर्मन्	१८२
,,	९३२	विशाय	१५०३	(विश्वकारक)	५-प
विवश	४३८	विशारण	३७२	विश्वकृत	१८२
विवस्वत्	९६	विशारद	३४१	(,,)	५-प.
विवाद	६६२	विशाल	१४२९	(विश्वजनक)	५-प
विवाह	५१७	विशालक	२३१-शे.	(विश्वप्रथच्)	४४४
विवाहप्रशप्ति	२४३-शि.	विशालता	१४३१	विश्वमुञ्ज	२१९-शे.
विविक्त	७४२	'विशालत्वच्'	११३३	विश्वभू	२३६
विविध	१४६९	विशाली	९७६	विश्वभेषज	४२०
'विविष्किर'	१३१७	,,	११५७	विश्वम्भर	२१५
विवृताक्ष	१३२५	विशालाक्ष	२००-शे.	विश्वम्भरा	९३५
विवेक	७९	विशालाक्षी	२०५-शे.	विश्वलप	२१५
विवोद	५१७	विशिख	७७८	विश्वरेतस्	२१२
विष्णोक्त	५०७	विशिखा	९८१	(विश्वविधातृ)	५-प.
विश्	३३७	विशुद्ध	१४३६	(विश्वसू)	५-प.
,,	६३४	विशेष	१५१५	(विश्वसृज्)	५-प.
,,	८६४	विशेषक	६५३	(,,)	२१२
'विश'	११६५	विशोक	१३२५-शे.	विश्वसेनराज्	३७
विशङ्कट	१४२९	विश्रम्भ	१५१८	विश्वस्ता	५३०

शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्द.	श्लोकाङ्कः
(विश्वसलब्ध)	५-प.	विषमोजत	१४६८	विष्टि	१३५८
विश्व	४२०	विषय	९४७	विष्ठा	६३४
,,	९३५	,,	१३८४	विष्णु	३७
विश्वामित्र	८५०	विषयग्राम	१४१४	,,	४०
(विश्ववसु)	१८३	(विषयप्रार्थना)	४३१	,,	२१४
विश्वास	१५१८	विषयिन्	१३८३	'विष्णुकान्ता'	११५६
विश्वेदेव	८९-शे.	(विषयवैद्य)	४७४	विष्णुगुप्त	८५४
विष्	६३४-शि.	विषसूचक	१३३९	विष्णुगृह	९७९
विष	११९५	विपाक	७७९	विष्णुद्विप्	६९८
,,	१०७०-शे.	विपात्रज	७८२-शे.	विष्णुपद	१६३
विषण्णता	३१२	विपाण	१२२४	विष्णुपदी	१०८२
(विषद)	३७०	,,	१२६४	विष्णुवाहन	२३०
विषदर्शनमृत्युक	१३४०	विपाणान्त	२०७-शे.	विष्णुशक्ति	२२६-जे.
विषधर	१३०३	विषाद	३१२	विष्वक्	१५२९
विषमिषज्	४७४	विषान्तक	१९७	विष्वक्सेन	२१४
विषम	१५-प.	विषापह	२३१-जे.	'विष्वक्सेना'	११४९
'विषमच्छद'	११७३	विषुव	१४६	विष्वक्द्रव्य	४४४
(विषमनेत्र)	१६-प.	विषुवत्	१४६	विष्माण	४२४
(,,)	१९६	विष्कम्भ	१०२३	विस	११६५
विषमपलाश	१६-प.	विष्किर	१३१६	विसंवाद	१५१९
(विषमराशि)	१६-प.	,,	१३२५-जे.	विसकण्टिका	१३३३-शि.
(विषमस्पृहा)	४३१	विष्टय	१३६५	विसकण्ठिका	१३३३
विषमायुध	२२७	विष्टर	६८४	विसप्रसूत	११६१
(विषमाश्व)	९६	,,	८३५	विसप्रसून	११६२
(विषमेष्टु)	१६-प.	,,	१११४	विसर	१४११
',,'	२२९	विष्टरश्रवस्	२१८	विसर्जन	३८६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
विसार	१३४४	विहसित	२९७	वीतिहोत्र	१०९८
विसारिन्	३९०	विहस्त	३६६	(वीथि)	१४२३
विस्तार	३९०	विहायस्	१६३	वीथी	२८४
विस्तार	३९०	,,	१३१६	,,	१४२३
(विस्तार)	१०९०	विहायसा	१५२६	वीघ्न	१४३६
विस्त	८८४	(,,)	१६३	वीनाह	१०९२
विस्तार	१४३२	विहायित	३८६	वीर	२८
विस्तारे	११२४	विहार	९९४	,,	३०
,,	१४३२	,,	१५००	,,	२९४
विस्तीर्ण	१४३०	विहृत	५०८	,,	३६५
विस्तार	१४०६	विहृत	४४८	वीरजयन्तिका	२८१
विस्फुलिङ्ग	११९९	वीक्षापत्र	४३३	'वीरण'	११५८
विस्फोट	४६६-शि	वीक्ष्य	३०४-शे.	वीरणीमूल	११५८
विस्मय	३०३	वीक्ष्वा	१५००	'वीरतर'	११५८
विस्मृत	१४९५	वीचि	१०७१	'वीरतर'	११३५
विस्त्र	६०१	वीचिमालिन्	१०७३	वीरपत्नी	५१५
,,	१३९३	वीजन	६८७-शि.	(वीरपाण)	८०२
विस्त्रगन्धि	१०५८	वीणा	२८७	वीरपाणक	८०२
'विस्त्रम्'	१५१८	वीणावाद	९२४	वीरमवन्ती	५५३-शे.
विस्त्रसा	३४०	वीत	१२३१	वीरमार्या	५१५
विहृग	१३१६	वीत	१२५२	वीरमातृ	५५८
विहृज	१३१६	वीतस	९३१	वीरविष्ठावक	८६१
विहृजम	१३१६	वीतदम्भ	४९०	वीरशङ्कु	७७८-शे.
विहृजमा	३४६-शि.	वीतन	५८७	वीरसू	५५८
विहृजिका	३६४	वीतराग	२५	वीरहृन्	८५५
विहृजन	९१२	वीति	१२३३	वीराशसन्	८०१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(वीराशंसनी)	८०१	वृत्त	१४८४	वृन्द	१४११
वीरुध्	१११८	वृत्ति	९८२	वृन्दाङ्क	२१९-शे.
वीरोज्ज	८६०	,,	१५२३	वृन्दराक	८८
वीरोपजीविक	८६०	वृत्त	८४४	वृद्धिक	१२११
वीर्य	३००	,,	१४६७	(,,)	११६
,,	६२९	,,	१४८४	वृष	४७
वीर्यन्तराय	७२	वृत्ताध्ययनद्वि	८३८	,	११४०
वीर्यप्रवाद	२४७	वृत्तान्त	२६०	,,	१२५६
वीवध	३६४	वृत्ति	२५७	,,	१३००
वीवधिक	३६४-शि.	,,	८६४	,,	१३७९
वृक	१२९१	वृत्ति	८६५	(,,)	११६
वृकधूप	६४८	वृत्त	१७४	(वृषकेतन)	७-प.
वृकोदर	७०७	,,	१४६-शे.	(वृषगामिन्)	९-प.
,,	२१९-शे.	(वृत्तद्विध)	१७५	वृषण	६१२
वृका	६२३	वृथा	१५३४	वृषणश्च	१७६-शे.
वृषण	१४९०	वृक्ष	३३९	(वृषणाश्च)	१८३
वृक्ष	१११४	वृक्षकाक	१३२३	वृषदंशक	१३०१
वृक्षधूप	६४८	वृक्षनामि	४५८	(वृषध्वज)	७-प.
वृक्षमिद्	९१८	वृक्षप्रवह	१७२	वृषन्	१७२
वृक्षमेदिन	९१९	वृद्धि	४७०	वृषपति	१३-प.
वृक्षवाटी	१११३	,,	८८१	वृषभ	२९
वृक्षादन	९१९	,,	१५०२	,,	१२५६
वृक्षाम्ल	४१७	वृद्धिजीवन	८८०	(वृषयान)	९-प.
वृजिन	१३८१	वृद्धोक्ष	१२५८	वृषल	८९४
,,	१४५७	वृद्धयाजीव	८८०	(वृषलक्ष्मन्)	७-प.
,,	५६८-शे.	वृत्त	११२७	वृषलाञ्छन	१३-प.

शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्द.	श्लोकाङ्कः
(,,)	१९५	वेणि-	५७०	वेदितृ	३४९
वृषलोचन	११३००	वेणी	१०८७	वेदी	८२४
वृषवाहन	१२-प.	,,	१२७७	,,	१००४
(,,)	९-प.	(,,)	५७०	वेदोदय	९८-शे.
वृषस्यन्ती	५२७	वेणु	११५३	वेध	१५२३
वृषाकपि	२१५	वेणुक	१२३०	वेधनिका	९०९
,,	१०९८	वेणुतटीभव	१०४४-शे.	वेधस्	२१२
वृषाकान्ता	१२६७	वेणुध्व	९२५	,,	२१७
वृषाक्ष	२१९-शे.	वेतन	३६२	वेधित	१४८६
वृषाङ्क	१९५	,,	८६५	वेध्य	७७७
(,,)	७-प.	वेतस	११३७	वेध्या	२९४-शे.
(वृषासन)	९-प.	वेतस्वत्	९५४	वेपथु	३०६
वृषी	८१६	वेत्रवर	७२१-शि	वेम	९१३-शि.
वृषोत्साह	२१९-शे	वेत्रासन	६८४	वेमन्	९१३
वृषोपगम	१२६६	वेत्रिन्	७२१	वेर	५६३
वृष्टि	१६६	वेद	२४९	वेल	११११
वृष्टिजीवन	९५५	,,	२५३	वेला	१०७६
वृष्ण	१२६७	वेदगर्भ	२११	,,	१५०९
,,	१००-शि.	,,	८१३	वेल्लज	४२०
(वृष्णिदशा)	२४५	वेदना	१३७०	वेल्लित	१२४५
वृष्य	१११७	वेदव्यास	८४६	,,	१४५६
वृषी	८१६-शि	वेदहीन	८५६	,,	१४८१
वृहद्ग्रह	९५९	वेदान्त	२५०	वैल्लिताग्र	५६८-शे
वेग	४९४	(वेदि)	१००४	वेश	१००३
वेगवत्	१६५	'वेदिका'	१००४	,,	६३५-शि.
वेगसर	१२५३	वेदिजा	७११	वेशान्त	१०९५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
'वेशवार'	४१७	वैद्यर्थ	१०६३	(वैमनस्य)	१३७१
वेशमन्	९८९	वैणव	८१५	वैमात्रेय	४५६
वेश्या	५३२	,,	१०४४-शे.	वैमानिक	९२
वेश्याचार्य	३३०	वैणविक	९२५	(,,)	८९
वेश्याश्रय	१००३	वैणिक	९२४	वैमेय	८७०
वेष	६३५	'वैणुक'	१२३०	(वैयाकरणनिकाय)	
वेषवार	४१७	वैतसिक	९३०		१४१३
वैष्टन	५७४	वैतनिक	३६१	वैयाघ्र	७५५
'वैसवार'	४१७	वैतरणी	१०८६	वैर	६०
वैसर	१२५३	वैतालिक	७९४	,,	७३०
वैहृत्	१२६६	वैदेह	८६८	वैरक्तिक	४९०
वै	१५४२-शे.	वैदेहक	८९८	वैरनिर्यातन	८०४
वैकक्ष	६५२	वैदेही	४२१	वैरप्रतिक्रिया	८०४
,,	६७२	,,	७०३	वैरशुद्धि	८०४
वैकटिक	९१०	वैथ	४७२	वैराट	१२०९
वैकुण्ठ	२१५	'वैथमाप'	११४०	,,	१०६६-शि.
,,	८९-शे.	वैधेय	३५२	वैरिन्	७२९
वैखानस	८०९	वैध्यत	१८६	वैरोटथा	२४०
वैजयन्त	५४१	वैद्यतोय	२२१	(,,)	४५
वैजयन्त	१७८	,,	२३१	वैवधिक	३६४
,,	२०९-शे.	(,,)	१०२	वैवर्ध	३०७
(,,)	९४	(वैद्यतोयवाहन)	२२१	वैशाख	१५३
वैजयन्तिक	७६४	वैनयिक	७५२	,,	७७७
वैजयन्ती	७५०	वैनीतक	७५९	,,	१०२३
वैजयि	६९२	वैन्व	७००	वैशेषिक	८६२
वैज्ञानिक	३४३	वैपरीत्य	१५०१	वैश्य	८०७

शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्द.	श्लोकाङ्कः
,,	८६४	,,	५८३-शे.	व्यसनसप्तक	७३९
वैश्रवण	१८९	'व्यङ्ग्यक'	११५०	व्यसनार्त्त	३८१
वैश्रवणालय	११३२	'व्यङ्ग्यन'	११५०	व्यसनिन्	४३५
वैश्वानर	१०९८	व्यतिहार	८७०	व्याकरण	२५०
वैश्वी	११३	व्यत्यय	१५०२	व्याकुल	३६६
वैधुत	८३७	व्यत्यास	१५०२	व्याकोश	११२७
वैष्णव	१०५४-शि.	व्यथक	५०१	व्याख्याप्रशंसि	२४३-शि.
(वैष्णवी)	२०१	व्यथा	१३७०	व्याघ्र	१२८५
वैसारिण	१३४३	व्यघ	१५२३	,,	१४४०
वैहासिक	३३१	व्यधित	४५९	'व्याघ्रपुच्छ'	११५०
वोटा	५३४	व्यच्च	९८४	व्याघ्राट	१३४०
वोरखान	१२४०	व्यन्तर	९१	व्याघ्री	११५७
वोलक	१०७६	व्यपदेश	३७८	व्याज	३७८
वोलाह	१२३९	व्यभिचारिन्	३२६	व्याड	१२२२-शि.
वोहित्य	८७६	(,,)	२९५	',,'	१३०३
वौषट्	१५३८	व्यय	१५१६	व्याडि	८५२
व्यसक	३७७	व्यलीक	३७९	व्यादीर्घास्य	१२८५-शे.
व्यक्त	३२	,,	७४४	व्याध	९२७
,,	३४२	व्यवच्छेद	७८०	व्याधाम	१८१
,,	१४६७	व्यवधा	१४७७	व्याधि	३१२
व्यप्ति	१५१५	व्यवधान	१४७८	,,	४६२
व्यग्र	३६६	व्यवहार	२६२	'व्याधिघात'	११४०
व्यङ्ग	१३५४	,,	७८२-शे	व्याधिस्थान	५६४-शे
व्यजन	६८७	व्यवाय	५३८	व्यान	११०९
व्यजक	२८२	,,	१५०९	व्यापन्न	३७४
व्यजन	३९७	व्यसनवारक	७१३	व्यापाद	१३७२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
व्यापादन	३७०	व्योमकेश	१९८	”	११६८
व्यापृत	७१९	व्योमधूम	१६४-शे.	वैदेय	९६६
व्याप्त	१४७३	व्योमिन्	१६२	श-	
व्याप्त	६००	व्योमयान	८९-शि.	शिव	१८०
व्याथाम	३२०	(व्योनरत्न)	९५	शिवर	२२८
,	६००	व्योमोत्सुक	११७-शे.	”	१२९३
व्यायोग	२८४	व्योप	४२२	”	१३४४
व्याल	१२१६	मज	१२७३	”	१०६९
”	१२२२	”	१४११	(शिवरारि)	२०८
”	१३०३	त्रज्या	७८९	शकट	२००
व्यालप्राहिन्	४८८	”	१५०१	”	७५३
‘व्यावृत्त’	१४८४	त्रण	४६४	(शकटारि)	२२१
व्यास	८४७	मत्त	७-प.	शकल	१४३४
”	१४३२	”	८४३	”	६२७-शि
व्याहार	२४१	मत्तति	१११७	शकल्लिन्	१३४४
व्युत्क्रम	१५११	मत्तसङ्ग्रह	८२३	शकुन	६२
व्युत्पन्न	३४५	मत्तादान	८१	”	१३१६
व्युष्ट	१३९	मत्तिन्	८१७	(शकुनावेदनी)	१२८९
व्युष्टि	१४४६	मत्तचन	९२०	शकुनि	१३१६
व्यूढ	१४३०	म्राज	१३२५-शे.	”	१३३४
व्यूढकङ्कट	७६५	म्रात	१४११	”	१३३५-शे
व्यूति	९१३	म्रातीन	४८०	शकुन्त	१३१६
व्यूह	७४७	मात्य	८५४	”	१३३८
”	१४११	म्रीढ	३११-शि	शकुन्तलात्मज	७०२
व्यूहपार्ष्णि	७४७	म्रीडा	३११	शकुन्ति	१३१६
व्योकार	९२०	म्रीहि	११६८	शकुल	१३४५

शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्क.
शकुलार्भक	१३४५	शङ्कुकर्ण	१२५६	शत	०७३-
शकुल	६३४-	शङ्कुमुख	१३४९ शि	शतक	२१९-शे.
शकुलकरि	१२६०	शङ्कुर	४७९	शनकीर्ति	५४
शकुलद्वार	६१२	शङ्ख	४८	शतकोटि	१८०-
शक्त	४९१	,,	१९३	शतकण्ठ	१७३
शक्ति	७३५	,,	५७४	शतध्वनि	७८७-शे.
,,	७८७	,,	१२०५	शतद्रु	१०८४
,,	७९६	,,	१३१०	शतधार	१८०-शि.
(शक्तिपाणि)	२०९	(,)	१०६३	शतधृति	२१३
शक्तिमृत	२०९	(शङ्खक)	१९३	शतपत्र	११६१
शक्त	१७२	शङ्खनक	१२०५	,,	१३२८
,,	११३७	'शङ्खमुख'	१२०५	शतपदी	१२१०
शक्तजित	७०६	(शङ्खपाणि)	२१९	'शतपर्णिका'	११९३
शक्तेश्वर	९७१	शङ्खमृत	७१९	शतपर्वन्	११५३
शक्ताणी	१७५-शे.	शङ्खमुख	१३४९	शतपर्विका	११९२
शक्ल	३५१	शची	१७५	'शतप्रास'	११३७
शकर	१२५७	शचीपति	१७३	शतभिषज	११४
शकर	१९५	(शचीश)	१७३	'शतभीक'	११४८
शक्ता	३१५	शठ	३७६	शतमुखी	२०५-शे.
शङ्कु	७८७	,,	१०४२-शे.	शतवीर	२१९-शे.
,,	८७४	शठता	३७७	शतहृदा	११०५
,,	११२२	शण	११७९	शताक्षी	१४३-शे.
,,	१८८-शे.	शण्ठ	३७६-शि	शताङ्ग	७५१
,,	२००-शे.	,,	५६२-शि	शतानन्द	२११
,,	६१०-शे.	शण्ड	१२५९-शि.	,,	८५०
(,)	१३५१	शण्ड	५६२-शि	,,	२१९-शे.

अभिधानचिंतामणिकोशस्य

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शतार	१८०-शि.	शब्दाधिष्ठान	५७३	शम्भूक	१२०५
शताधरी	१७५-शे.	शम्भू	१५३५	शम्भली	५३३
शतावर्त	२१६	शम्भ	७३	(शम्भव)	२६
शत्रु	७२८	"	३०४	शम्भु	२४
"	७३२	"	५९१	"	१९५
शत्रुञ्जय	१०३०	शमथ	३०४	"	२१३
शत्रु	२१९-शे.	शमन	१८५	शम्भ्या	७५७
शनि	१२०	"	८३०-शि.	'शम्भ्याक'	११४०
शनैश्चर	१२०	(शमभृत्)	७६	शम्भे	१०-प.
शनैस्	१५४२	शमल	६३४	"	५९१
शप	२६२	शमान्तक	२२८-शे.	शम्भत	१०५-शे.
शपथ	२६२	शमी	११३०	शम्भन	३१३
शपन	२६२	शमीगर्भ	८१३	"	६८२
शपीवि	१७४-शे.	"	१०९८	शम्भनास्पद	९९५
शफ	१२४४-शे.	शमीधान्य	११८१	शम्भनीय	६८२
शफर	१३४६	शम्पा	११०४	शम्भानक	१२९९
शवर	९३४	'शम्पाक'	११४०	(,,)	७५८
"	२००-शे.	(शम्बर)	२८८	शम्भाल	४४२
शवरावास	१००२	(,,)	१३४४	शम्भित	४४३
शवल	१३९८	'शम्बर'	१०६९	शम्भु	१३०५
(शवल)	१२६६	"	१२९३	शम्भम्मव	३३
(शवली)	१२६६	(शम्बरारि)	२२८	शम्भ्या	६८२
शब्द	१३९९	शम्भल	४९३	शम्भ	७७८
शब्दग्रह	५७४-शि.	शम्भाल	९६८	"	११९२
शब्दग्राम	१४१४	शम्भाल	१२०५	शम्भ	४०७
शब्दन	३४८	शम्भाल	१२०५-शि.	(शम्भम्मव)	२०९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शरण	९९१	शर्कराप्रमा	१३६०	(शशधर)	१०५
शरणार्थिन्	४७९	शर्म	१३७०-शि.	शशबिन्दु	२१७
'शरणि'	९८३	शर्मन्	१३७०	शशमृत्	१०५
'शरणी'	९८३	शर्व	१९५	शशादन	१३३४
शरत्	१५९	शर्वरी	१४६	शशिन्	४७
शरद्	१५८	शर्वाणी	२०४	शशिप्रिया	११५
शरबि	७८२	शल	१२५३	शशिभास्कर	१२४
शरभ	१२८६	,,	१२९६	(शशिभूषण)	७-प.
शरभू	२०९	शलम्	१२१३	(,,)	१९९
(शरयन्त्रिक)	११६६	शलल	१२९६	शशिशेखर	७-प.
शरव्यक	७७७	,,	१२९६	शश्वत्	१५३१
'शराटि'	१३३८	'शलली'	१२९६	शकुली	४००-शे.
'शराडि'	१३३८	शलाकापुरुष	७००	शष्प	११९१
'शराति'	१३३८	शलाट	८८५	शसन	८३०
शरारि	१३३८	शलाटु	११३०	शस्ता	८६
शराव	३६९	शलिक	२१९-शे.	शस्त्र	७७३
'शरालि'	१३३८	शलक	१४३४	,,	१०३७
'शराली'	१३३८	शलिकन्	१३४४	,,	७८२-शे.
शराव	१०२४	शल्य	७८७	शस्त्रजीविन्	७६९
शराभ्यास	७८८-शे.	,,	१२९६	(शस्त्रपाणि)	३७२
शरासन	७७५-शि	शल्यक	१२९६	शस्त्रमार्ज	९१६
शराश्रय	७८१	शल्यारि	७०७	शस्त्राजीव	८५८
शरीर	५६४	'शलिक्री'	११५२	शस्त्री	७८४
(शरीरिन्)	१३३६	शव	५६४	'शस्य'	१११३०
शर	२१९-शे.	शश	१०६३	'शस्यसंवर'	११३८
शर्करा	४०२	,,	१२९५	शाक	११८४

अभिधानसिंहासिकावस्थ

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शाकः	१८५	शात	१४८४	शब्दः	१५०-श्लो.
शाकडीन	१२६१	शातकुम्भ	१३७०	शादि	११३३
शाकम्भरी	८८५	शातकौम्भ	१०४५	शारि	११३३
शाकशाकट	२०५-श्लो.	शातव	१०४५-शि.	शारि	११३३
शाकशाकिग	९६५	शाद	७२८	शारि	४८७
शाकुनिक	९३०	शादहरित	१०९०	शारि	२९४
शाक्तीक	७७१	शादल	९५५	शारि	१३३६
(शाक्य)	२३६	शान्त	९५५	शारि	४८७
शाक्यसिंह	२३६	शान्ता	२९५	शारि	४८७-शि.
शाकर	१२५७	शान्ति	८११	शारि	२२२
शाखा	११११	शान्ति	४४	शारि	२९९
शाखापुर	९७२	शान्ति	२८	शारि	२९९
शाखामृग	१२९२	शान्ति	३०४	शारि	१२८५
शाखारण्ड	८५७	शान्तिक	६९३	शारि	१४४०
शाखिन	१११४	शान्ति	७५-श्लो.	शारि	१४३-श्लो.
शाखेर	१२५७	शान्ति	५१८-श्लो.	शारि	१११४
शाखिक	९१०	शान्ति	९९७	शारि	८४८
(शाखिक)	६७५	शान्ति	५१८-श्लो.	शारि	१२८०
शाखी	६७५	शान्ति	९९७-शि.	शारि	९९०
शाख्य	३७७	शान्ति	२७२	शारि	१११९
'शाख्यल'	९५५	शान्ति	९२५	शारि	१०२४
शाण	९०९	शान्ति	१२०५	शारि	११६९
शाणजीव	९१६	शान्ति	४८७	शारि	१२०१
शाणी	६७९	शान्ति	१३२९	शारि	७-प.
'शाणिल्य'	११३५	शान्ति	४३३	शारि	१२३३-श्लो.
		शान्ति	११७२	शारि	४३३
		शान्ति		शारि	१३५४

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
शास्त्रक	११६७	शिखर	१०३२	शिञ्जा	७७६
॥	१०७०-शे.	॥	११२१	शिञ्जित	१४०५
शास्त्र	१३५४	शिखरवासिनी	२०५-शे	शिञ्जिनी	६६६
शालेय	९६६	शिखरिणी	४०४	॥	७७६
शाल्मलिन्	२३०	शिखरिन्	१०२७	शित	१४८४
शाव	३३८	॥	१११४	शितशिम्बिक	११७४
शावर	१०४०	॥	१३३८	शिति	१३९७
॥	११५९	शिखा	५७१	शियिल	४९६
शाश्वत	१४५३	॥	११०२	शिपिविष्ट	१९८
शाश्वतिक	१४५३-शे.	॥	१११९	॥	४५३
शाङ्कुल	४२९	शिखाण्डक	५७२	॥	४५५
(शाङ्कुलिक)	१४१८	(शिखावल)	१३१९	शिफा	११२०
शासन	१०-प.	शिखिग्रीव	१०५२	॥	११६६
॥	२७७	शिखिन्	१४-प	'शिफाकन्द'	११६६
शास्तृ	२३२	॥	१२२	शिविका	७५९
॥	४८८	॥	२३६	शिबिर	७४७
॥	७८२-शे	॥	१०९९	॥	७४६-शि-
शास्त्रविद्	३४५	॥	१३१९	शिमि	११३०
शिव्य	२६४	शिखिमृत्यु	२२८-शे	शिम्बा	११३०
शिखा	२५०	शिखिवाहन	२०८	शिम्वि	१९३१
शिक्षित	३४२	शिभु	११३४	शिम्विक	११७३
(शिखण्ड)	१३२०	शियुक	११८४	शिम्वी	११३१
शिखण्डक	५७२	शिङ्गाण	६३२	गिर पीठ	५८६-शे-
॥	१३२०	शिङ्गाणक	६३२-शि	शिरस्	५६६
शिखण्डिक	१३२५	शिङ्गानक	४६२-जे	(,)	११३१
शिखण्डिका	५७१	शिङ्गिनी	५८१	(शिरसिज)	५६७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शिरस्क	७६८	शिल्पिन्	८९९	शिवारि	१२८०-शे.
शिरत्राण	७६८	शिल्पिशाला	१०००	(शिवी)	२०४
शिरस्थ	५७०	शिव	७४	शिशिर	१५६
(शिरा)	६३१	"	८६	"	१३८५
शिरोमूह	९९५	"	१९७	शिशु	३३८
शिरोधरा	५८६	"	१२७४	शिशुक	१३४६
शिरोधि	५८६	शिवकर	५३	शिशुत्व	३३९
शिरोनामन्	११०१	(शिवकान्ता)	८-प.	शिशुनामन्	१२५३
शिरोमणि	६५०	शिवकीर्तन	२१९-शे.	शिशुपाल	२११
शिरोमर्मन्	१२८८	शिवगति	५२	(शिशुपालनिर्घूदन)	२२१
(शिरोरत्न)	६५०	शिवद्वर	४८९	शिशुमार	१३५०
शिल	८६५	"	७८२-शे.	शिशुवाहक	१२७८
शिला	१००८	शिवताति	४८९	शिश्र	६१०
"	१०३६	शिवद्वृति	२०-शे.	शिश्रिदान	८५५
"	१०६०-शे.	शिवपुरी	९७४	शिश्रत्व	६६
शिलाजटु	१०६२	(शिवप्रणयनी)	८-प.	शिश्रि	२७७
शिलानीह	२३१-शे.	शिवप्रियतमा	८-प.	शिश्र	७९
शिलासार	१०३८	(शिवप्रिया)	८ प.	शीकर	१६५
शिली	१२०३	(शिवरमणी)	८-प.	शीघ्र	१४७०
शिलीमुख	७७८	(शिववधू)	८-प.	शीघ्रवेचिन्	७७२
"	१२१२	(शिववल्लभा)	८-प.	शीत	११३७
शिलोच्चय	१०२७	शिवा	४०	"	१३८५
शिलोद्धव	१०४४-शे.	"	२०४	शीतक	३८३
शिल्प	९००	"	११४५	शीतमव	९४२
'शिल्पशाला'	१०००	"	१२८९	'शीतमीरु'	११४८
शिल्पा	१०००	"	११४६	शीतल	२७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	१३८५	"	१५४	शुष्काल	१२१८-शे.
"	११०७-शे.	"	६१९	शुषुद्रि	१०८४
शीतशिव	९४२	"	६२९	शुष्ककर्मन्	८११
'शीता'	८९१	"	१०९८	शुष्कमति	५३
(शीताशु)	१०५	"	१०४४-शे	शुष्कान्त	७२७
शीतीभाव	७७-शे.	शुक्कर	६२८	शुष्कोदनसुत	२३७
(शीतेतररश्मि)	९५	शुक्कज	९३	शुन	१२७९
शीघ्र	९०४	शुक्कशिष्य	२३८	शुनासीर	१७८
शीन	१४९४	शुक्क	१३९२	शुनि	१२७९
(शीर्णाङ्घ्रि)	१८४	"	१४७-शे.	शुनी	१२८१
शीर्णाङ्घ्रि	१८४	शुक्कलघातु	१०३७	शुन्य	१४४६
शीर्ष	५३७	शुक्कलपात्र	१३२०	शुभ	८६
शीर्षक	७६८	शुक्का	११२४	"	१२७५
"	६४०-शे.	शुक्	२९९	शुभयु	४३३
शीर्षच्छेद्य	३७३	शुचि	९७	शुभसंयुक्त	४३३
शीर्षण्य	५७०	"	९९	शुभाशु	१०५-शे.
"	७६८	"	१५४	शुभ्र	१३९३
शील	८४४	"	१०९९	"	१०४३-शे
"	१३७७	"	१३९२	शुम्भ	९२८
शीलक	५७४-शे.	"	१४३६	शुम्भमथनी	२०५
शुक	१३३५	"	११०७-शे	शुल्क	७२४
शुकपुच्छ	१०५९	(शुण्ठि)	४२०	शुल्काध्यक्ष	७२४
शुफ	४१५	शुण्ठी	४२०	शुल्क	९२८
शुफि	१२०४	शुण्डी	९०३	"	१०३९
शुफिज	१०६८	"	९०६	शुल्वारि	१०२७
शुक	११९	"	१२२४	शुश्रूषा	३१०

अभिधानचिन्तामणिकोशस्य

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
”	४९७	शूल	७८७	”	१०६१-शि.
शुषि	१३६३	शूलधरा	२०५ शे	(शृङ्गारजन्मन्)	२२९
शुषिर	२८७	शूलनाशन	९४३	शृङ्गारभूषण	१०६१
”	१३६३	शूलभृत्	१९९	(शृङ्गारयोनि)	२२९
शुष्म	७९६	(,,)	७-प.	शृङ्गिक	११९८
शुष्मन्	७९६	शूलकृत	४१३	शृङ्गिण	१२७७
”	११००-शि	(शूलयुध)	७-प.	शृङ्गिणी	१२६५
शृक	३६९	(शूलात्र)	७-प.	शृङ्गी	१३४७
शृकधान्य	११८१	शूलिक	१२९६	शृङ्गीकनक	१०४६
शृकर	४७	(शूलिन्)	६-प.	शृङ्गीलोष	१२८५-शे.
शृकल	१२३५	”	१९९	शृणि	१२३०
‘शृकशिम्बा’	११५१	शूल्य	४१३	शृत	१४८५
‘शृकशिम्बि’	११५१	शृगाल	१२९०-शि.	शेखर	७-प.
(शृका)	३११	शृगाली	८०३-शे.	”	६५४
शृक्ष	८०७	शृङ्गल	६६५	शेष	६१०
”	८९४	”	१२२९	शेषस्	६१०
शृक्षा	५२४	शृङ्गलक	१२५५	शेषाल	११६७
शृक्षी	५२३	शृङ्ग	१२३२	शेष	६१०-शे.
शृन्य	१४४६	”	१२६४	शेषध	६१०-शे.
शृन्यवादिन्	८६१	”	६४०-शे.	शेषुषी	३०९
शृर	३६५	शृङ्गवेरक	११८९	शेष	११४४
(,,)	९६	शृङ्गमुख	२९४-शे.	शेषधि	१२४४-शे.
शृरदेव	५३	शृङ्गवाध	२९४-शे.	शेषल	१९२
शृर्ष	१०१८	शृङ्गाट	९८८	शेषल	११६७
शृर्षक	२२८	शृङ्गार	२२९	शेष	११६७
(शृर्षकारि)	२२८	”	२९४		१३०७

शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शेषाहिनाममृत	२२५-शे.	शोणित	६२१	'शौभाञ्जन'	११३४
शैक्ष	७९	शोणितपुर	९७७	(शौरसेनी)	२८५
शैर्षच्छेदिक	३७३	शोथ	४६८	(शौरि)	२१६
शैल	१०२७	शोधनी	१०१५	शौर्य	७३९
शैलधन्वन्	२००-शे.	शोधिका	११७७	,,	७९६
शैला	२०५	शोधित	४१४	शौलिकक	७२४
"	१३६१-शे.	,,	१४३७	शौलिकेय	११९६
शैलाट	१२८५-शे.	शोध्य	६२२-शे.	शौल्विक	९१०
शैलालिन्	३२९	,,	१०४३-शे.	शौक्ल	४२९-शि.
शैल्य	३२८	शोफ	४६८	श्मशान	९८९
','	११३५	शोभ	८९-शे.	श्मशानवेस्मन्	१९६
शैव	६९६	शोभन	१४४४	श्मश्रु	५८३
शैवल	११६७	शोभा	५०९	स्यामि	१३९७
शैवलिनी	१०८०	,,	१५१२	स्यामक	११७६
शैवाल	११६७	शोभाञ्जन	११३४	स्यामल	१३९७
शैशव	३३९	शोष	४६३	स्यामा	४०
शैष	१५६	शोषण	३९४	,,	४४
शोक	७२	शौक	१४१४	,,	१४२
,,	२९९	(,)	१४२०	,,	११४९
शोचन	२९९	शौच	८२	स्यामाक	११७६
शोचि	९९	शौण्ड	४३६	स्यामाञ्ज	११७
शोचिष्केश	१०९९	,,	१३२५-शे.	(स्यामार्य)	३४
शोण	१०९०	शौण्डिक	९०१	स्याल	५५२
,,	१२४२	शौण्डी	४२१ शे.	','	११३८
,,	१३९५	शौण्डीर्य	७३९	स्यालिका	५५५
शोणरत्न	१०६४-शि.	(शौद्धोदनि)	२३७	स्याव	१३९६

अभिधानचिन्तामणिशब्दकोशस्य

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
इयेत	१३९२	"	८२२	श्रीपर्णी	११४३
इयेन	४८	श्राद्धकाल	१४१	(श्रीपर्याय)	६४६
"	१३३४	श्राद्धदेव	१८५	श्रीफल	११३५
इयेनाक्ष	१३२८-शे	श्रान्त	८११	श्रीमत्	३५७-शि.
अद्वा	५४१	श्रावण	१५४	"	१३३५-शे.
अद्वाह	४९०	श्रावणिक	१५४	श्रीमत्कुम्भ	१०४४-शे.
"	५३९	श्री	४०	(श्रील)	३५७
अन्यन	६५३	श्री	२२६	श्रीवत्स	४७
अम	३१९	"	३५७	"	२१८
"	७८८	"	१५१२	"	२२२
अमण	७५	श्रीकण्ठ	१९१	श्रीवत्सभृत्	२१९
अमणा	५३२-शि	(श्रीकण्ठसख)	९-प	(श्रीवत्साङ्क)	२१९
(अमणादिसङ्घ)	१४१२	श्रीकर	२१९ शे.	श्रीवराह	२१९-शे.
अवण	११३	श्रीकण्ठ	६४१	श्रीवास	६४८
"	३१०	श्रीगर्भ	७८२-शे.	श्रीवृक्ष	११३१
"	५७४	"	३४	श्रीवृक्षकिम्	१२३६
"	७५-शि.	(श्रीगुणसुन्दर)	३४	श्रीवेष्ट	६४८-शे.
"	२१९-शे.	(श्रीगुप्त)	२३४	श्रुतकर्मन्	६४६
अवणा	५३२	अधिन	४०६-शे.	श्रुतदेवी	१२१
अवस्	५७३	"	१८९	श्रुतअवोचुज	२४१
'अवा'	११८५	अधिद	५१	श्रुति	१२१-शे.
अविष्टा	११४	अधिद	२१४	(श्रुतिविकल)	२४९
अविष्टाभू	११७	अधिद	२२८	श्रेणि	५७३
अविष्टारमण	१०५-शे.	अधिद	२१४	(,)	८९९
आणा	३९७	अधिद	९८७		१४२३
आद्वा	४९०	अधिद			

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अणिक	७१२	श्लोक	२७३	श्वेत	४०९
अणी	१४२३	श्व श्रियस	८६	,,	१०४३
श्रियस्	२९	श्वजीविका	८६६	,,	१३९२
,,	७४	श्वदंष्ट्रा	११५६	,,	१२०६-श्री-
,,	८६	श्वदयित	६२६	(,,)	४६६
,,	१३७९	श्वन्	१२८०	श्वेतकोलक	१३४६
,,	१४३९	श्वपच	९३३	श्वेतगज	१७७
श्रियसी	११४६	श्वत्र	१३६४	'श्वेतगरुड'	१३२५
श्रियास	२७	,,	१३६४	श्वेतद्युति	१०५
,,	२९	श्वयद्यु	४६८	(श्वेतपत्ररथ)	२१२
श्रेष्ठ	१४३९	श्वशुर	५५९	श्वेतपिङ्ग	१२८५
श्रीण	४५२	,,	५६०	श्वेतमरिच	११३४
श्रीणि	६०७	श्वश्रू	५५९	श्वेतरफ	१३९५
श्रीत्र	५७४	श्वश्रूश्वशुर	५६०	(श्वेतरस)	४०९
श्रीत्रिय	८१७	श्वस	१५४१	श्वेतरुप्य	१०४२-श्री-
(श्रीत्रियसमाज)	१४१४	,,	१५४२-श्री	श्वेतवाजिन्	१०४
श्रौषद	१५३८	श्वसन	११०६	श्वेतवाहन	१०५-श्री.
श्लक्ष्ण	१४२७	श्वसित	१३६८	श्वेतसर्प	११८०
श्लथ	४९२	श्वान	१२७९	श्वेतहय	७०९
श्लाघा	२७०	श्वापद	१२१६	(श्वेवाश्व)	१०४
श्लोपद	४६५	श्वविघ्न	१२९६	श्वोवसीयस	८६
श्लील	३५७	श्वास	५७	ख-	
श्लेष्मण	४६०	,,	१३६८	षट्कर्मान्	८१२
श्लेष्मन्	४६२	श्वसप्रश्वासरोधन	८३	(षट्चरण)	१२१२
श्लेष्मल	४६०	श्वसहेति	३१३	(षट्पद)	१२१२
श्लेष्मातक	११४४	श्वित्र	४६६	षट्पदी	१२०८

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(पठहि)	१२१२	पोढत्	१२६३	‘,’	१२९३
पठञ्जक	५६४-शे.	पोढशार्चिषू	१२०	संवर्त्त	१६१
पठञ्जित्	२१९-शे.	(पोढशावर्त्त)	१२०५	संवर्त्तिक	२२५
पठञ्जी	२५३	पोढशाहि	१३५२	”	११००
पठभिज्ञ	२३३	घीवन	१५२१	संवर्त्तिका	११६६
पठ्गव	१४२४	घेवन	१५२१	संवसथ	९६१
पठ्ज	१४०१	घूत	१५२१	सवाहक	४९२
पठ्विन्दु	२१५	स-		संवित्ति	३०९
पठ्स	१०७०-शे.	संयत्	७९६	सविद्	२७८
पठ्सासव	६२०	सयत	४३९	सवर्त्त	१४७६
पठ्व	१११०	सयमनी	१८६	संवृत	१४७६
”	१२५९	संयुग	७९९	”	१८८-शे.
पठ्व	१९६	‘सयोगित’	१४८५	संवेग	३२२
”	५६२	संयोजित	१४८५	संवेश	३१३
”	७२८	संरम्भ	१४९९	संवेदान	५३७
पठ्वतिल	११८०	संराव	१४००	सव्यान	६७१
पप्पुख	४२	संलथ	३१३	संगतक	७९५
”	२०९	सलाप	२७५	संशय	१३७५
पष्टिक	११६८	संवत्	१५३५	सशयानामसम्भव	६६
(५)	१२०१	”	१५९-शे.	संशयाञ्छ	४४५
पष्टिक्य	९६६	संवत्सर	१५९	संशयितृ	४४५
पष्टिहायन	१२१८-शे.	संवनन	१४९८	संशित	१४९१
पष्टवाह	१२६०	संवर	३६	संश्व	२७८
पष्टी	२०५-शे.	”	५५	संश्रुत	१४८९
प्याप्मापूर	२०८	”	९६५	संश्लेष	१५०७
पिक्क	३३१	”	१०६९	संसेक	१४५१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
संसद्	१४७१	सहार	१६१	सङ्कीर्ण	१४७२
संसारण	४८१	संहति	२६१	सङ्कुचित	११२९
(ससारिन्)	९८७	सकल	१४३३	सङ्कुल	२६५
संसिद्धि	१३६६	सकृत्प्रग	१३२१	„	१४७२
संस्कार	१३७७	सक्नु	४०१	सङ्कोच	६४५-शि.
संस्कारवर्जित	१३७३	सक्नुक	११९८	सङ्कोचपिशुन	६४५
संस्कारवत्	८५४	सक्थि	६१३	समन्दन	१७१
संस्कृत	६४	सखि	९-प.	संभ्रम	१५१७
„	३४५	„	७३०	सन्नाम	१५१७
सस्तर	२८५	सखी	५२९	संक्षेप	१४३२
„	६८२	सख्य	७३०	सङ्क्षय	७९६
सस्तव	८२०	सगर	६९२	सङ्ख्या	८७२
संस्तयाय	१५१३	सगर्भ	५५१	„	१३७३
सस्त्या	९९१	„	५५१-शि	सङ्ख्यावत्	३४२
„	३२३	सगोत्र	५६१	सङ्क्षेप	८७२
संस्थान	७४४	सगिष	४२५	सङ्ग	१५०८
„	९८६	सङ्कट	१५०४	सङ्गत	२६८
सस्थित	१५१६	सङ्कथा	२७५	„	७३१
सस्फोट	३७३	सङ्कर	१०१६	सङ्गम	१५०८
„	७९९-शि.	सङ्कर्षण	२२४	सङ्गर	२७८
संस्तुत	७९६	सङ्कलित	१४८५	„	७९८
सहत	१४७२	सङ्कल्प	२२५	सङ्गीत	२७९
सहतल	५९६-शि.	„	१३७०	सङ्गीर्ण	१४८९
संहति	१४११	(सङ्कल्पयोनि)	२९९	सङ्गुप्त	२३४
संहनन	५६३	सङ्कलुक	४३७	सङ्गूढ	१४८५
संहर्ष	१५१५	सङ्काश	१४६२	समह	२५७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
,,	१४३२	मत्	३४२	समराज्य	१०००
सम्राज	७९६	सतत	१४७१	मग्रा	१५२७
सङ्ग्राह	५९७	सतरव	१३७७	सत्रिन्	७३४
,	७८४	सती	२०४	सत्वर	१४७०
सच्च	१४१२	,,	५२८	,,	१५३०
सच्चचारिन्	१३४४	,,	१०५५	सद्युक्तर	२६७
सच्चजीविन्	४८०	सतीनक	११७०	सद्	१०-प.
सधर्म	१५१५-शि.	सतीर्थ	७९	सदन	९९०
सध्वात	१४११	सतम	१४३९	सदस्	४८१
सच्चि	७१९	सत्त्व	१३६६	सदस्य	४८०
सज्ज	७६६	सत्त्वप्रधानता	७१	सदा	१५३१
सज्जन	३७९	सत्पथ	९८४	सदागति	९८-शे.
,,	७४९	सत्य	२६४	,,	११०७-शि.
सज्जित	१२२१	सत्यंकार	८७२	सदातन	१४५३-शि
सत्त्व	१४१२	सत्यप्रवाद	२४७	सदादान	१७७ शे.
सत्वर	५६३	सत्यवती	८४७	सदानीरा	१०८५
सत्वारिका	५२१	,,	८४७-शे.	सदायाद	५४२-शे.
सत्वारिन्	२९५	सत्यसत्तर	१९०-शे.	सदायोगिन्	२१९-शे.
सज्जन	९९२	सत्याकृति	८७२	सदक्ष	१४६१
संज्ञ	४५६	सत्यामि	१२३-शे.	सदस्	१४६१
सञ्ज्ञाति	३७१	सत्यामृत	८६७	सदश	१४६१
सञ्ज्ञा	२६०	सत्यापन	८७१	(सदशाह्वया)	२६१
सञ्ज्ञ	४५६	(सत्येतर)	२६५	सदेश	१४५०
सञ्जवर	११०२	सत्र	८२०	सद्भूत	२६५
सटा	८१६	,,	१११०	सद्यन्	१०-प.
सण्डीन	१३१८	,,	६६७-शे.	,,	९९०

शब्द	श्लोकांक.	शब्द.	श्लोकांक.	शब्दः	श्लोकांकः
सथस्	१५३२	,,	५०३	सन्ध्यानाटिन्	२००-शे.
,	१५४२-शे	,,	५४३-शे.	सन्ध्याबल	१८८-शे.
सथस्क	१४४८	सन्ताप	११०२	'सभकद्रु'	११४२
सधर्मचरिणी	५१३-शि.	सन्तापित	१४९३	सन्नद्ध	७६५
सधर्मन्	१४६१	सन्तोष	८२	सन्नाह	७६६
सधर्मिणी	५१२	,,	३०८	सन्नाद्य	१२२२
सध्रीची	५२९	सन्दर्भ	६५३	सन्निकर्ष	१४५०
सध्यूच्	४४४	सन्दश	९०९	सन्निकृष्ट	१४५१
सनात्	२१३-शे.	सन्दान	१२७४	सन्निधान	१४५०
,,	१५३१-शि	सन्दानित	४३९	सन्निधि	१४५१
सनात्कुमार	६९३	सन्दानिनी	९९९	सन्निभ	१४६१
सनात्कुमारज	९३	सन्दाव	८०२	सन्निवेश	१५१६
सना	१५३१	सन्देशवाच्	२७६	सपन्न	७२९
सनात्	१५३१-शि	सन्देशहारक	७३४	सपत्राकृति	१३७२
सनातन	२१६	सन्देश	१३७५	सपदि	१५३२
,,	१४५२	सन्दोह	१४११	,,	१५३०
सनामि	५६२	सन्प्राव	८०३	सपथ्या	४४७
सनि	३८८	सन्धा	२६७	सपिण्ड	५६२
(सनिष्ठेव)	२६७	सन्धानी	९९६	सपीति	९०७
सनीड	१४५०	सन्धि	७३५	सप्तकी	६६४
सन्तत	१४७१	,,	९८५-शि	(सप्तच्छद)	१६-प
सन्तति	५४३-शे.	सन्धिजीवक	४७५	सप्तजिह्व	१०९९
,,	५०३-शि	सन्धिनी	१२६७	सप्ततन्तु	८२०
सन्तप्त	१४९३	सन्धिवन्धन	६३१-शे	सप्तपलाश	१६-प.
सन्तप्तस	१४६	सन्धिला	९८५	सप्तपर्ण	११३३
सन्तान	१७९	सन्ध्या	१४०	सप्तर्षि	१२४

अभिधानचिन्तामणिकोशस्थ

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
सतर्पिज	११९-शि	समन्तभुज्	११००-शे.	समाकर्षिन्	१३९०
(सतर्पिपूता)	१५-७.	समन्तात्	१५२९	समाख्या	२७३-शि०
सतला	११४८	समपाद	७७७	समाधात	७९७
सतसप्ति	९६	समम्	१५२७	समाज	४८१
सतार्चिप्	१२०	समय	१२६	"	१४१४
"	११००	"	२४२	समाज्ञा	२७३
सप्ति	१२३३	"	१५०९	समाधान	१३७८
सबलि	१४०	समया	१५३४	समाधि	५५
सप्तस्त्रचारिन्	८०	समर	७९६	"	८५
समा	४८१	समरोचित	१२२२	"	१३७८
"	९९०	समर्थ	४९१-शे.	"	२७८-शि.
समाजन	७३१	समर्थन	१३७४	समान	११०९
समासद्	४८०	समर्थुक्	४८०	"	१४६१
समास्तार	४८०	समर्थुका	५४२-शे.	समानोदर्थ	५५१
समिक	४८५	समर्थण	१५१९-शि.	समापन	३७१
सम्य	३७९	समर्थार्थ	१४५१	समारट	६२३
"	४८०	समवकार	२८४	समालभन	६३६
सम	१४३३	समवध्रश	५१८-शे.	समास	१४३२
"	१४६१	समवर्तिन्	१८४	समाहार	१४३२
समग्र	१४३३	समवाय	२४३	"	१५२४
समज	१४१४	"	१४१२	समाहृति	२५७
समज्या	४८१	सममुप्ति	१६१	समाह्वय	४८८
समञ्जस	७४२	समस्त	१४३३	"	७९७
'समधिक'	१४४९	समस्त्यली	९४९	समित	७९७
समन्ततस्	१५२९	समा	१५९	समिता	४०२
समन्तभद्र	२३४	समासिमीना	१२७१	समिति	४८१

— 42 —

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
सरक	९०६	'सरोजिनी	११६०	(सर्वतोभद्र)	९४
सरधा	१२१३	सरोरुह	११६२	(,,)	१०१५
सरट	१२९९	सरोरुह	११६२	(,,)	११३९
सरण	१०३८	(,,)	१८-प.	(भवंतीभद्रा)	१४३
सरणि	९८३	सरोरुहासन	२१२	भवंतीमुख	१०७०
'सरणी'	९८३	सर्ग	२५२	सर्वदमन	६९२-शि.
सरभा	१२८१	"	१३७६	सर्वदर्शिन	२५
सरल	३७६	(,,)	२५७	सर्वदा	१५३१-शि.
सरलद्रव	६४८	सर्ज	११३८	सर्वदुःखक्षय	७५
सरस्	१०९४	'सर्जक'	११४४	सर्वघन्विन्	२२८-श्री.
सरसी	१०९४	सर्जमणि	६४७	सर्वधुरीण	१२६१
(सरसीरुह)	११६३	सर्जरस	६४७	सर्वदम	७०२
सरस्वत्	१०७३	सर्प	१३०२	सर्वमक्षा	१२७५
"	१०९१	सर्पमुञ्	१३१९	सर्वमङ्गला	२०४
परस्वती	२४१	सर्पराज	१६०८	सर्वमूपक	१२६
"	१०८०	(सर्पवली)	११५५	(सर्वरत्नक)	१९३
"	१०८५	सर्पहन्	१३०२	सर्वरस	६४७
सरि	१०९६	सर्पराति	२३१	"	१३८९
सरित्	१०८०	सर्पिष्	४०७	सर्वरत्नाग्र	३९६
सरिद्वरा	१०८२	सर्व	१४३३	सर्वर्तु	१५९-श्री.
सरीसृप	१३०३	सर्वसहा	९३७	सर्वला	७८७
सरीसृष	२१९-श्री.	सर्वकेशिन्	३२८	सर्वलौह	७७९
सरूप	१४६१	सर्वप्रान्थिक	४२१	सर्वविद्या	२५८
सरोज	११६२	सर्वश	२५	सर्ववेदस्	८१९
(,,)	१८-प	"	१९८	सर्वसन्महन्	७८८
सरोज मन्	११६२	सर्वतत्	१५२९	सर्वानुभूति	५१

शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
सद्य	४७४	सात्त्विक	२११	सा-रवन	७३६
सा	२२६	,,	२८३	सान्दष्टिक	१६२
सायात्रिक	८७५	,,	२९५	सान्द्र	१४४७
सायुगीन	७९३	सात्वत	२२४	सान्द्रस्निग्ध	४७६
सांवत्सर	४८२	सात्वती	२८५	सान्नाय्य	८३१
सांवत्सररथ	९८-शे.	साद्	३१२	सान्न्थासिक	८०९
साशयिक	४४५-शि.	सादिन्	७६१	सासपदीन	७३१
सप्तस्रष्टिक	१६२-शि.	,,	७६२	,,	७३०-शि.
साध्म	१५२७	,,	७६०-शि.	'सावर'	११५९
साकल्यवचन	८३९	साधारण	१४६१	सामन्	२४९
साकेत	९७५	,,	१४७२	,,	७३६
साक्षिन्	८८२	साधारणजी	५३२	सामयोनि	१२१७
सास्त्रि	९५९	साधारणी	१००५	सामवायिक	७१९
सागर	५०	साधित	४४६	सामविद्	८१९
,,	१०७३	साधु	७६	सामवेद	२४९
सागरनेमी	९३८	,,	३७९	'सामाजिक	४८१
(सागरमल)	१०७७	,,	१४४५	सामान्य	१४७२
सागरमेखरा	९३८	साधुवाहिन्	१२३५	,,	१५१५
सागराम्बरा	९३८	साध्य	८९-शे.	सामिषेनी	८२७
सांख्य	८६२	,,	८९-शे.	सामुद्र	५६५
साञ्चि	१५१५	साध्वस	३०१	,,	९४१
,,	१३५४	साध्वी	५२८	साम्परायिक	७९८
सात	१३७०	साधु	१०३५	साम्प्रतम्	७४३
सातवाहन	७१२	साधुमत्	१०२७	,,	१५३०
सातिसार	४६०	सान्तपन	८४२	साम्मातुर	५४६
सातीन	११७१-शि	सान्त्व	२६६	साम्य	१४६३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	१३९२	सिद्धार्था	३९	सिद्ध	६४८
"	१४७-शे.	सिद्धि	७४	'सिद्धुण्ड'	११४०
(,,)	१०४३	(सिद्धी)	२०१	'सिद्ध'	६४८
सितच्छद	१३२५	सिध्म	४६७	सीता	७०३
सितपङ्कजलाञ्छन	१३०८	सिध्मन्	४६७	"	८९१
सितरञ्जन	१३९४	सिध्मल	४६१	सीमन्त	१४०३
सिता	४०३	सिध्म	१११	सीत्य	९६८
(सिताञ्च)	१०५	सिन्	११४२	"	११६८
सिताङ्ग	२००-शे.	"	५६४-शे.	सीमन्	९६२
सिताभ्र	६४३	सिनीवाली	१५१	सीमन्त	५७१
सिताम्भोज	११६२	"	२०५-शे.	सीमन्तक	१३६२
(सिताश्व)	१०४	'सिन्दुक'	११४७	सीमन्तिनी	५०४
सितासित	२२४	सिन्दुवार	११४७	सीमा	९६२
सितेतर	१७-प.	सिन्दूर	१०६१	सीमिक	१११४-शे.
सितोदर	१८९	सिन्दूकारण	१०४०	सीर	८९०
सितोपला	४०२	सिन्धु	१०७३	सीवन	९१२
सिद्ध	४१२	"	१०८०	सीवनी	६११
"	१४८७	'सिन्धुक'	११४७	सीस	१०४०
(,,)	११८३	सिन्धुज	९४२	(सीसक)	१०४०
सिद्धसेन	२०९-शे.	सिन्धुर	१२१७	सीसपत्रक	१०४०
सिद्धान्त	२४२	सिन्धुवृष	२१९-शे.	'सीहुण्ड'	११४०
सिद्धापगा	१०८२	सिन्धुसङ्गम	१०८६-शे.	सु	१५४२-शे.
सिद्धायिका	४६	सिन्धुत्य	१०५-शे.	"	१५३५-शि
सिद्धार्थ	३८	सिरा	६३१	'सुकर'	१२८७
"	११८०	'सिरामूल	६०६-शि०	सुकरा	१२७१
"	२३२-शि.	'सिलकी'	११५२	सुकल	३८७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
सुकुमार	१३८७	सुदर्शन	३८	सुन्दरी	५०५
सुकृत	१३७९	,	२२२	सुपथिन्	९८४
,,	८६-शे	,,	६९८	सुपर्ण	२३१
सुकृतिन्	४८९	,,	१७८-शे.	'सुपर्णिक'	११४०
सुख	१३७०	,,	१३३५-शे.	सुपर्णकुमार	९०
सुखसुण	२००	(,,)	९४	सुर्वन्	८८
सुखदोह्या	१२६८	सुदाय	५२०	सुपार्श्व	२७
सुखवर्चक	९४५	सुदारु	१०३१	सुपार्श्विक	५३
सुखसुप्तिका	३१३-शे	सुधन्वन्	२१९-शे	सुम	३१३
सुखोत्सव	५५६-शे	सुधर्मन्	३२	,,	४४३
सुगत	२३२	,,	१७८	(सुप्रतिबद्ध)	९४
सुगन्धक	११९०	सुधा	८९	सुप्रतीक	१७०
सुगन्धि	१३९१	(सुधाशु)	१०५	सुप्रभ	६९८
सुगन्धिक	११६९	सुधाकण्ठ	१३२१-शे.	सुप्रयुक्तशर	७७२
,,	१२८५-शे	सुधाभुज	८८	सुप्रलाप	२७६
सुगृह	१३४१	सुधालवा	५८५	सुप्रसन्न	१९०-शे
सुग्रीव	३७	(सुधासू)	१०४	सुप्रसाद	२००-शे
,,	७०५	सुधाहृत	२३१	सुभग	४४८
सुग्रीवाम्रज	७०४-शि	सुधी	३४१	,,	२००-शे
सुचरित्रा	५२८	सुनन्दा	२०५-शे	सुभट्टध्वनि	१४०४
सुत	५४२	सुन्दिनी	१०८६-शे	सुभद्र	२१९-शे
(सुता)	५४२	सुनाम	१०२८	सुभद्रेश	७०९
सुतारका	४४	(सुनासीर)	१७२	'सुमिक्षा'	११५०
सुतारा	४४-शि.	सुनिश्चित	१४९१	सुभूम	६९३
सुतेजस्	५१	,,	२३५-शे.	सुम	११२४
सुत्रामन्	१७२	सुन्दर	१४४५	सुमति	२६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	५०	'सुरभी'	११५२	सुवर्ग	१८४१
सुमधुर	२६६	(सुरधान)	८९	"	१०४७
सुमन	११४७	सुरपेभ	१७३	"	११४०
सुममस	८८	सुरवेला	१०८६-जे.	(सुवर्णकमल)	६१
"	११०७	सुरस	६२३	सुवर्णविन्दु	२१७
"	११४७	(सुरधौ)	१८३	'सुग्रहा'	११५२
(सुमनसा)	१४	(सुरत्रीश)	१७३	सुवाल	८१-जे.
'सुमना'	१०४७	सुरा	१०३	सुवामिनी	५१२
सुमित्र	३८	सुराचार्य	११८	सुविधि	२७
सुमित्रभू	६९०	सुराजीवन	१०१	"	२१
सुमेरु	१०३२	सुरावारि	२३८	(सुधिशाल)	९४
सुयशस	४०	सुरालय	८७	सुवीराम्ल	४१६
सुयामुन	२१९-जे.	"	११०७-जे.	सुवृष	२१९-जे.
सुर	२१९-जे.	सुरारि	१८७५	सुवेल	१०३०
'सुरक्षा'	९८५	सुरावृत्त	९८ जे	सुवत	२९
सुरज्जेष्ठ	११३	सुरक्षा	९८५	"	५४
(सुरण)	११००	सुरहक	१२४०	सुवना	४०
"	११८९	(सुरेश)	१७३	"	१२६८
सुरत	१३६	सुरोत्तम	२१९-जे.	सुशर्मन्	८९-जे.
(सुरपति)	१८-५	(सुरोद)	१०७१	सुशोम	१३८५
सुरपथ	१६३	(सुरोदक)	१०७५	सुपम	१४४४
सुरपर्णिका	११३४	सुलोहक	१०४८	सुपमदुपमा	१३०
सुरभि	१५६	सुवचन	२७३	(सुपमसुपमा)	१२९
"	१२६५	सुवचका	९४५	सुपमा	१२३
"	१३९०	सुवर्णक	८८४	"	१५१२
"	११५२	"	१०४३	सुपवी	११८८

शब्द	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.	शब्द.	श्लोकाङ्क.
'सुवि'	१३६३	,,	३८	सूत्रकृत	१२४३
'सुविम'	१३८५	,,	१२८०-शे	सूत्रकोण	२९४-शे
'सुपिर'	१३६३	सूचनकृत	२५४	सूत्रधार	३३०
(,)	२८७	सूचि	१००५	सूत्रवेष्टन	९१३
सुधीम	१३८५-शि.	(,)	९११	सूत्रामान्	१७४-शि.
सुषेण	२१९-शे.	सूचिकाधर	१२१८-शे	सूद	३९७
सुष्ठु	- १५३५	सूचिन्	८८२-शे.	,,	७२२
,,	१५४२-शे.	सूचिसूत्र	९११	सूदशाला	९९८
सुधाप	३१३-शे	सूची	९११	सूदाध्यक्ष	७२२
सुसंस्कृत	-४११	(,)	१००५	सून	११२५
(सुसम्पन्न)	११८३	सूचीमुख	१०६५	सूना	९३०
'सुसवी'	११८८	सूच्यास्य	१३००	सूनु	५४२
सुसीमा	३९	सूत	७६०	(,)	५४२
सुस्मिता	५०७	,,	७९४	सूनुत	८१
सुहस्तिन्	३४	,,	८९८	,,	२६४
सुहित	४२६	,,	१०५०	,,	८६-शे.
सुहृद्	७१४	सूततनय	७११	सूप	३९७
,,	७३०	सूति	६-प	,,	७२३
सुहृद्गण	७९०	सूतिकागृह	१९७	सूपकार	७२३
सू	५-प	सूतिमास	५४१	सूर	३८
सूकर	१२८७	'सूतिमास'	५४१	,,	९६
सूका	३११-शि	सूत्यान	३८४	सूरण	११८९
सूक्ष्म	१४२७	सूत्र	२४६	सूरत	३६९
सूक्ष्मदर्शिन्	३४४	,,	२५४	सूरसूत	१०२
सूक्ष्मनाम	२१९-शे.	,,	९१३	सूरि	३४१
सूचक	३३०	सूत्रकण्ठ	८१२	'सूर्य'	१०१८

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
सूर्यकर्ण	१२१८-शे	सूपाटिका	१३१७	सेवावृत्ति	८६६
(सूरि)	१४६४	(सूपाटी)	१३१७	सेव्य	१०७०-शे.
सूमा	१४६४	सूप्र	१०५-शे.	'॥'	११५८
सूर्य	९५	सूमर	११०७ शे.	सैहिकेय	१२१
सूर्यकान्त	१०६७	सेक	८३७	सैकत	१०७८
सूर्यजा	१०८३	सेकपात्र	८७८	सैतवाहिनी	१०८६
(सूर्यप्रशमि)	२४५	सेकिम	११९०	सैदान्तिक	४८३
सूर्यमणि	१०६७	सेकृ	५१६	सैनिक	७६३
सूर्याश्मन्	१०६७	सेचन	८३७	"	७६३
सूर्यन्दुसङ्गम	१५०	"	८७८	सैन्यव	९४१
सूर्योड	५००	सेतु	९६५	"	१२३४
'सूक्'	५८१	सेना	३९	सैन्य	७४५
सूक्णी	५८१	"	७४५	"	७६३
'सूक्न'	५८१	"	७४८	सैन्यपृष्ठ	७४७
'सूक्कि'	५८१	सेनाङ्ग	७५१	मैर-त्री	५२१
सूक्किणी	५८१-शि	सेनानी	२०८	"	७१०
'सूक्किणी'	५८१	"	७२५	सैरिक	८७-शे.
'सूक्किन्'	५८१	सेनामुख	७४८	सैरिन्	१५५-शे.
सूग	७८५	सेनारक्ष	७६३	सैरिम	१२८२
सूगाल	१२८९	सेराह	१२३८	सोदर	५५१
सूज	५-प.	'सेछ'	११४४	सोदर्थ	५५१
'सूजिकाक्षार'	९४५	सेवक	४९६	सोपान	१०१३
सूणि	१२३०	सेवन	९१२	'सोमाञ्जन'	११३४
सूणिका	६३३-शि.	सेवनी	९११	सोम	१०५
सूणीका	६३३	सेवा	४९६	"	२१९-शे.
सूति	९८३	(,,)	८६६	सोमज	४०४

शब्द.	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क
सोमप	८१८	सौभागिनेय	५४७	,,	१०५१
'सोमपीतिन्	८१८	'सौभाजन'	११३४	सौहार्द	७३१
सोमपीयिन्	८१८	सौमनस	६४३-शे	सौहित्य	४२६
'सोमपीविन्'	८१८	(,)	९४	सौहृद	७३०
सोमभू	६९५	सौमिकी	८२३	स्कन्द	२०८
सोमयाजिन्	८१७	सौमित्री	७०४	स्कन्दमातृ	२०५-शे.
'सोमवली'	११५७	सौम्य	११७	(स्कन्दिलार्थ)	३४
सोमसिन्धु	२१८	,,	५७६	स्कन्ध	५८८
सोमाल	१३८७	,,	१४४५	,,	१११९
सौखशायनिक ७९४-शि.		,,	८४०-शे	,,	१२६४
सौखशाय्यक ७९४-शि.		,,	१०४३-शे.	,,	१४१३
सौखसुप्तिक	७९४	सौर	१२०-शि	स्कन्धज	१२००
सौख्य	१३७०	सौरमेय	१२५७	स्कन्धमल्लक	१३३४
सौगत	८६१	सौरमेयी	१२६५	स्कन्धवाहक	१२५८
सौगन्धिक	१०५८	सौराष्ट्रक	१०५०	स्कन्धशास्त्रा	१११९
,,	११६५	सौराष्ट्रिक	११९६	स्कन्धशृङ्ग	१२८३-शे.
,,	११९१	सौराष्ट्री	१०५५	स्कन्धधावार	७४६
सौचिक	९१०	सौरि	१२०	,,	९७३
सौदामनी	११०५	,,	२१६	स्कन्धिक	१२५८
'सौदामिनी'	११०५	सौवर्चल	९४३	स्कन्धिन	१११४-शे.
सौघ	९९२	(सौवर्ण)	६५६	स्कन्ध	१४९१
सौधर्मज	९३	सौवस्तिक	७२१	स्खलन	१५२२
सौनन्द	२२५	सौविद	७२७	स्खलित	८०४
सौनिक	९३०	सौविदल्ल	७२७	स्तन	६०३
सौपर्ण्य	२३१	सौवीर	४१६	स्तनन्धय	३३८
सौप्तिक	८०१	,,	९६०	स्तनप	३३८-शि.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
स्तनमुख	६०३	स्तेन	३८१	(स्थला)	९४०
स्तनयितुं	१२४	स्तेय	३८३	स्थली	९४०
स्तनवृत्ते	६०३	स्तैन्य	३८३-शि	स्थविर	२११
स्तनशिखा	६०३	स्तोक	१४२६	,,	३३९
स्तनान्तर	६०३	स्तोकक	१३२९	स्थाणु	१९५
स्तनित	१४०६	स्तोत्र	२६९	,	११२२
स्तनितकुमार	९०	स्तोम	८२०	स्थाण्डिल	८१०
स्तन्य	४०४	,,	१४११	स्थान	७७७
स्तावक	११२६	स्याम	१४९४	,,	९८८
स्तवरोमन्	१२८८	स्त्री	५०३	,,	९९१
स्तव्यसम्भार	१८८-शे.	,,	७३८	स्थानक	१०९५
स्तम	१२७५	स्त्रीचिह्न	६१०	स्थानाङ्ग	२४३
स्तम्ब	११२०	स्त्रीदेहाधे	२००-शे.	स्थानाध्यक्ष	७२४
,,	११८२	स्त्रीधर्म	५३६	स्थानिक	७२४
स्तम्बकरि	११६८	स्त्रीधर्मिणी	५३५	स्थानीय	९७२
स्तम्बपुर	९७९	स्त्रीपुत्र	५३८	(,,)	९७२
(स्तम्बपुरी)	९७९	स्थगन	१४७७	(स्थापक)	३३०
स्तम्बेरम	१२१७	स्थगित	१४७६	स्थापत्य	७२७
स्तम्भ	३०५	स्थगी	७१८	स्थामन्	७९६
,,	१०१४	स्थण्डिल	८२४	स्थायिन्	२९५
स्तरा	११०४	स्थण्डिलशायिन्	८१०	स्थायुक	७२६
स्तव	२६९	स्थपति	८१८	स्थाल	१०२६
स्तिमित	१४९२	,,	९१७	स्थाली	१०१९
'स्तुभ'	१२७५	स्थपुट	१४६८	स्थावर	१४५४
स्तुति	२६९	स्थल	९४०	स्थाविर	३४०
स्तुतिवत	७९५	स्थलश्रृङ्गाटे	११५६	स्थासक	६४९

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	१०७७	"	७१९-शे.	स्पर्शन	३८६-
स्यास्तु	१४५३	स्थेयस्	१४५३	"	११०७
स्थित	४९२	स्थेष्ठ	१४५३	स्पण	७३४
स्थिति	७४४	स्थौरिन्	१२६३	स्पष्ट	१४६७
"	१३७७	स्नसा	६३१	'स्पृशी'	११५७
"	१४९८	स्नातक	८०८	स्पृहा	-४३०
"	१४९९	स्नान	६३८	स्फट	१३१५
स्थिर	१८४-शे.	स्नायु	६१९	स्फटिकाचल	१०२८
"	२१९-शे.	(,,)	६३१	स्फरण	१५२३
स्थिरजिह्व	१३४४	स्नावन्	६३१-शे.	स्फाति	१५०२
(स्थिरप्रेमन्)	४७६	स्निग्ध	४१३	स्फार	१४३०
स्थिरमद	१३२०-शे.	(,,)	४७८	'	१४२६
स्थिरसौहृद	४७६	(,,)	७३०	'स्फारण'	१५२३
स्थिरा	९३७	स्तु	१०३५	'स्फिच्'	६०९
स्तुल	६८१	'स्तुक्'	११४०	स्फिज्	६०९
स्त्यूणा	१०१४	स्तुत	१४९६	स्फिर	१४२६
"	१४६४	स्तुपा	५१४	स्फुट	११२८
स्थूरिन्	१२६३-शि.	स्तुहां	११४०-शि.	"	१४६७
स्तूल	४४८	स्तुहि	११४०	स्फुटन	१४८८
(,,)	१७-प	'स्तुही'	११४०	स्फुटित	-११०८
स्तूलनास	१२८८	स्नेह	४१७	स्फुर	७८३
स्तूलभद्र	३४	"	१३७७	स्फुरक	७८३-शि.
स्तूललक्ष	३८५	स्नेहप्रिय	६८७	स्फुरण	१५२३
स्तूलशाट	६७२	स्नेहभू	४६२	'स्फुरणा'	१५०३
स्तूलशीर्षिका	१२०७	स्नेहु	१०५-जे	'स्फुलन'	१५२३
स्थेय	८८२	स्पर्धा	१५१५	स्फुलित	११०३

अभिधानचिन्तामणिकोशस्य

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
सङ्कर्षण	१८१	स्यन्दिनी	६३३	"	१०८६
स्फोटक	४६६	स्यन्न	१४९६	"	१३८३
(स्फोटन)	८५३	स्यमन्तक	२२३	'ओतस्वती	१०८०
स्फोटायन	८५३	स्याद्वादिन्	८६१	ओतस्विनी	१०८०
'स्फोरण'	१५३३	स्याद्वादिन्	२५	ओतोञ्जन	१०५१
स्फोटायन	८५३-मि	स्यूत	९१२	स्व	१९२
स्म	१५४२-जे.	"	१४८७	"	५६१
स्मय	३१७	स्यूति	९१२	"	५६२
स्मर	२२७	स्युति	११४२	स्वकीय	५६२
"	५०७	स्यु	६५१	स्वकुलक्षय	१३४४
स्मरकूपिका	६०९	स्य	६३३	स्वज्ञ	३५५
स्मरण	३०८	"	१०९६	स्वच्छन्द	३५५
स्मरध्वज	२८६	स्यद्गर्भा	१२६७	स्वच्छपत्र	१०५१
स्मरमन्दिर	६०९	स्यन्ती	१०८०	स्वजन	५६१
(स्मरवती)	५०७	स्यु	३	स्वजातिद्विष	१२८०-शे.
स्मित	२९६	"	५ प.	स्वतन्त्र	३५५
"	११२७	"	२१३	स्वदन	४२३
स्थिति	२५१	स्यस्त	१४९१	स्वधा	१५३८
"	३०८	स्यस्तार	६८२	स्वधासुख	८८
(स्थितिम्)	२२९	स्यक्	१५३०	(स्वधारान)	८८
स्मेर	११२९	स्युग्री	९४५	स्वधिति	७८६
स्यद	४९४	स्यु	८२८	स्वन	१३९९
स्यन्द	१०५-शे.	स्युत	१४९६	स्वनि	१४०६
स्यन्दन	५३	स्युव	८२८	"	११००-शे
"	७५१	स्योतईश	१०७३	स्वनिता	१४००
"	११४२	स्योतस्	१०८०	स्वमञ्ज	४४३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्कः
'स्वमाजन'	७३१	स्वर्जि	९४५	स्वादुरसी	९०२
स्वभाव	१३७६	स्वर्जिका	९४५	स्वादुवारि	१०७५
स्वभू	२१६	स्वर्जिकाक्षार	९४५	(,,)	१०७५
स्वमुखभू	२३१-शे	स्वर्ण	१०४३	(स्वादूद)	१०७५
स्वयम्	१५४२-शे.	(,,)	१०६३	'स्वाद्गीवी'	११५६
स्वयंपरा	५११	स्वर्णकाय	२३१	स्वाध्याय	८२
स्वयम्प्रभ	५४	स्वर्णकार	९०८	,,	२४९
स्वयम्भू	२४	स्वर्णज	१०४२	,,	८४२
,,	२११	स्वर्णारि	१०४१	स्वान	१३९९
,,	६९५	स्वर्माणु	१२१	स्वान्त	१३६९
स्वर	१२२५	स्वर्वधू	१८३	स्वाप	३१३
,,	१३९९	स्वर्वापी	१०८२	स्वापतेय	१९१
स्वरभेद	३०६	स्वर्वेश्या	१८३	स्वामिन्	५१
स्वरापगा	१०८२	स्वर्वैद्य	१८१	,,	२०८
स्वर	१८०	स्वलक्षण	१३७६	,,	३५९
स्वरचि	३५५	स्वासिनी	५१२-शि.	,,	७१४
स्वरूप	१३७६	स्वस्त	९-प.	स्वास्थ्य	३०८
स्वर्ग	८७	,,	५५३	,,	४७४
स्वर्गपति	१७३	स्वस्तिक	४७	स्वाहा	११००
स्वर्गसद्	८७	,,	१३२५-शे	,,	१५३८
(स्वर्गल्री)	१८३	(,,)	१०१५	स्वाहाभुज्	८८
स्वर्गिरि	१०३२	स्वस्त्ययन	५१८-शे.	(स्वाहाशन)	८८
(स्वर्गिन्)	८८	स्वस्तीय	५४३	स्वीकृत	१४८९-शि.
स्वर्गिरि	१०३२	स्वाति	११२	स्वेच्छा	३५६
स्वर्गिवधू	१८३	स्वादु	१३८८	स्वेद	३०५
स्वर्ग्यापगा	१०८२	'स्वादुकण्टक'	११५६	स्वेदज	१३५६

अभिधानचिन्तामणिकोशस्थ

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
स्वेदनिका	९२१	हृद्य	३५३	"	१३५४
स्वरिणी	५२९	हृद्यभव	७०५	"	१३५६
स्वरिता	३५६	हृद्यप	१८८-जे.	"	१३०४
स्वरिन्	३५५	हृद्यन	७०५-जे	हरिक	१२४७
स्वोदरपूरक	४२७	हृन्न	१४९५	हरिकेन्द्रीय	६७७
ह	१२४२-जे	हृन्मा	१४०६	हरिचन्दन	१७९
हस	९६	हृथ	१२३३	"	६४१
"	१०४२	हृथप्रोव	२००	हरिण	१२९३
"	१३२५	(हृथप्रोवरिपु)	१२२	"	१३९२
"	१२३३-जे	हृथद्वय	१७६-जे.	हरिणी	१४३४
हसक	६६६	हृथप्रिय	१११०	हरित	१६६
हसकालीतनय	१०८३	हृथभार	११३७	"	१३९४
हसग	२१२	हृथवाहन	१०३	हरित	११७२
हसपाद	१०६१	हर	१९८	"	१३९५
हसाहय	१०४३	हरण	५००	हरितच्छद	१११४-जे
हसी	१३२७	हरवीज	१०५०	हरिताल	१०५८
हहो	१५३७	हरसेखरा	१०८२	हरिताली	११९३
हृकारक	२६१ शे.	हराद्रि	१०२८-जे	हरिदन्त	९८
हृजो	३३४	हरि	९७	हरिदेव	११४
हृष्ट	१००२	"	१७१	हरिना	४१८
हृष्टाध्यक्ष	७२५	"	१८४	हरिदाराग	४७६
हृठ	८०४	"	२१४	हरिद्रु	१११४
हृष्ट	२२६-शि	"	११७२	हरिन्मणि	१०६४
हृष्टे	३३४	"	१२३३	हरिर्ण	११९०
हत	४३९	"	१२८३	'हरिप्रिय'	११३८
		"	२०९०	हरिप्रिया	२२६

शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्द.	श्लोकाङ्क	शब्द	श्लोकाङ्क:
हरिमत्	१७४-शे	हलिप्रिया	९०२	,,	५९१
हरिमन्थक	११७०	हल्य	९६८	,,	५९९
हरिमन्थज	११७३	हल्लक	११६४	,,	८८७
हरिय	१२३८	हल्लीसक	२८१	,,	१२२४
(हरिवर्ध)	९४६	हव	२६१	हस्तधारण	१५०२
हरिश्चन्द्र	७०१	हवन	११००-शे.	हस्तबन्ध	५१८-शे
हरिषेण	६९४	हवित्री	८३३	हस्तबिम्ब	६४९
हरिसुत	६९४	हविरशन	१०९७	हस्तलेप	५१८-शे.
हरीनकी	११४६	हविर्गेह	९९६	हस्तसूत्र	६६३
हरेणु	११७१	हविष्	४०७	(हस्तस्थापन)	१५०२
हर्म्य	९९३	,,	८३१	हस्तिदन्तक	११९०
हर्यक्ष	१२८४	,,	११००-शे.	हस्तिन्	१२१७
,,	१९०-शि	हविष्य	४०७	हस्तिनख	९८२
हर्यश्व	१७२	हल्य	८३२	हस्तिनापुर	९७८
हर्ष	३१५	हव्यपाक	८३३	हस्तिनासा	१२२४
हर्षमाण	४३५	(हव्यभुज)	१०९७	(हस्तिनी)	१२१८
हल	८९१	हव्यवाहि	१०९९	हस्तिनीपुर	९७८
(हल्लोढ)	१२६०	हव्यशान	१०९७	हस्तिपक	७६२
हला	३३४	हस	२९६	हस्तिमल	१७७
हलाह	१२४३	हसन	२९६	,,	२०७-शे.
हलाहल	११९५	,,	२९८	हस्तिशाला	९७८
,,	१२९८	हसनी	१०२०	(हस्तिपङ्कज)	१४२४
हलि	८९०	हसन्तिका	१०२०	हस्त्यारोह	७६२
हलिन	२२४	हसित	२९७	हाटक	१०४३
,,	८९०	,,	११२९	(हानि)	१५२४
हलिप्रिय	११३८	हस्त	११२	हायन	१५९

शब्दः	श्लोकांकः	शब्दः	श्लोकांकः	शब्दः	श्लोकांकः
हार	६५९	हास्य	२९४	हिमवाञ्छका	६४३
हारफल	६६०	,,	२९६	(हिमसन्तति)	१०७२
हारहर	९०३	हाहा	१८३	हिमा	२०५-शे.
हारहरा	११५६	(हाहाहृष्ट)	१८३	हिमांशु	१०४३
हारान्तर्भणि	६५०	हि	१५४२-शे.	हिमागम	१५६-शे.
हारि	४९३	हिंसा	३७१	हिमानी	१०७२
हारिन्	१४४४	हिल	३६९	हिमालय	१०७२
'हारित'	१३४१	हिक्का	४६८	हिरण्यमयी	१४६४
हारिद्र	१३९५	हिगु	४२२	हिरण्य	१९२
हारीत	१३१४	'हिगुनिर्यास'	११३९	,,	१०४३
हारदं	१३७७	हिगुल	१०६१	,,	१०४५
हाल	७१२	हिगुल	१०६१-शि.	,,	१२०६
हालक	१२४२	हिजल	११४५	हिरण्यकशिपु	२२१
हालहल	११९९-शि.	हिजोर	१२२९	(हिरण्यकशिपुदारण)	२२१
हाला	९०३	हिडिम्बनिपूदन	७००	हिरण्यकेश	२१९-शे.
हालाहल	११९९-शि	'हिण्डर'	१०७७	हिरण्यगर्भ	२१३
हालिनी	१२९८	'हिण्डीर'	१०७७	हिरण्यनाम	१०२८
हाली	५५५	(हिण्डोलक)	७५८	,,	२१९-शे.
हाव	५०९	हिम	१०७२	हिरण्यबाहु	१०९०
हास	७२	,,	१३८५	हिरण्यरेतस्	१९७
,,	२९६	हिमद्युति	१०५	,,	१०९७
हासा	२०५-शे.	हिमप्रस्थ	१०२७	हिरण्यवर्णा	१०७९
हासिका	२९६	हिमवत्	१०२७	'हिरण्यवाह'	१०९०
हास्तिक	१४१८	(हिमबहुहिष्ट)	९-प	हिरण्य	१५२७
,,	१२१३	(हिमवदस)	१०२८-शे.	,,	१५३४
हास्तिनपुर	९४८	हिमवातापहाञ्चक	६७१	ही	१५४२-शे.

शब्दः	श्लोकार्कः	शब्दः	श्लोकार्कः	शब्दः	श्लोकार्कः
हीन	१४७५	॥	१३६९	‘हैमवती’	११४६
हीनवादिन्	३४८	हृदयज्ञम	२६८	हेमाध्यक्ष	७२३-शे.
हीनाज्ञी	१२०७	हृदयज्ञमता	६७	हेरम्ब	२०७
हीर	२००-शे.	हृदयस्थान	६०२	॥	१२८३-शे.
हीरक	१०६५	हृदयाञ्च	३४५	हेरिक	७३३
(॥)	१०६३	(हृदयेश)	५१६	हेला	५०९
हीरी	२०५-शे.	हृदयेशा	५१६	हेलि	९६
हुङ्	१२७६	हृद्य	१४४५	॥	५१८-शे.
हुङ्	१२७६	हृष्टास	४६८	हेपा	१४०५
हुङ्गक	२९४-शे.	हृल्लेख	३१४	हेषिन्	१२३३-शे.
हुतवह	१०९९	हृषीक	१३८३	हि	१५३७
हुताशन	१०९७	हृषीकेष	२१४	हैमवत	११९७
हुल	७८७-शे.	हृष्टमानस	४३५	(॥)	९४६
हुलमातृका	७८४-शे.	हे	१५३७	हैमवती	१०८२
हुलाभका	७८७-शे.	हेका	४६८	॥	२०५-शे.
हूति	२६१	हेति	७७३	हैयज्ञवीन	४०७
हूव	१२९०	॥	११०२	(हैरप्यवत)	९४६
(हूह)	१८३	हेष्ट	१५१३	हैरिक	७२३-शि.
हृच्छय	२२७	(हैम)	१०४३	हैहय	७०२
हृत्कर	२००-शे.	हैमक दल	१०६६	होतृ	८१९
हृद्	६०३	हैमतार	१०५२	होत्र	८२१
॥	६२३	हैमदुग्धक	११३२	होत्रीय	९९६
॥	१५६९	हैमन्	१०४३	होम	८२१
हृद्वनोवर्तिन्	१२३६	हैमन्त	१५६	होमकुण्ड	८३३
हृदय	६०३	हैमपुष्पक	११४६	होमधूम	८३७
॥	६२३	हैमपुष्पिका	११४८	होममस्मन्	८३७

अभिधानचिंतामणिकोशस्य

शब्द	श्लोकाङ्क	शब्दः	श्लोकाङ्क.	शब्दः	श्लोकाङ्क
होमामि	८३६	हाद	१३९९	होण	१४८३
ह्यत्	१५४१	हादिनी	१८०	हीत	१४८४
हृद	१०९१	"	११०५	हीवेर	११५८
हृदिनी	१०८०	"	१०८०-शि.	हेषा	१४०५
हृत्	१४२७	"	११५२	हृद	३१६
"	१४२९	ही	३११	हादिनी	११५२
.	४५४-शे.	हीकु	१३०१		

ગુજરાતીશબ્દાનુક્રમણિકા

★

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
અ		અગ્નિ હોલવાઈ ગયો		અંગમર્દક	૪૯૨
અકર્મક ભૂમિ	૯૪૬	છે તેવો આહ્વાણ	૮૫૫	અંગરક્ષક	૭૨૨
અકૃત્રિમ તળાવ	૧૦૯૪	અગ્નિહોત્ર	૮૩૬	અગશોભા	૬૩૫
અક્ષૌહિણી	૭૪૯	અગ્નિહોત્રના		અંગસંસ્કાર	૬૩૫
અખાડો	૮૦૧	બહાનાથી માગી		અંગીકાર	૨૭૮
અગર	૬૪૦	ખાનાર	૮૬૦	અંગૂઠો	૫૯૨
,, -કાળો	૬૪૧	અગ્નિહોત્રી	૮૩૫	અંગૂઠો અને આગ-	
,, -મોગરાની સુગંધ-		અગ્નિહોમનું		ળીઓનો મધ્ય-	
વાળો	૬૪૦	સ્થાન	૮૧૪	ભાગ	૬૧૭
અગરુ	૬૪૦	અગ્ર	૧૧૮૩	અબગર	૧૩૦૫
અગસ્ત્ય	૧૨૨	અંકુર	૧૧૮૩	અચાન	૧૦૭૪
અગસ્ત્યની ભાર્યા	૧૨૩	અંકુરો	૧૧૧૮	અટકવું	૧૫૨૨
અગાશી	૯૯૫	અંકુશ	૧૨૩૦	અટકાવ	૧૫૦૮
અગ્નિ	૧૦૯૭	અંકુશથી		અડક	૧૧૭૧
અગ્નિકણ	૧૧૦૩	વારણ	૧૨૩૧	અડકનું ખેતર	૯૬૭
અગ્નિની જ્વલ	૧૧૦૨	અંકુશ નહિ		અડક મગ વગેરે	૧૧૮૧
અગ્નિની જ્વાળા	૧૧૦૨	ગણનાર હાથી	૧૨૨૨	અડક મગ વગેરેની	
અગ્નિની પ્રિયા	૧૧૦૦	અંકુશનો અગ્ર		વસ્તુ	૪૦૦
અગ્નિનો ઉપદ્રવ	૧૨૬	ભાગ	૧૨૩૧	અદાર દોષ	૭૨
અગ્નિમાં પાકેલું		અંકુશ રહિત	૧૪૬૬	અંકોશ	૬૧૧
માસ	૪૧૨	અગ અગ્યાર	૨૪૩	અંકોશની વૃદ્ધિ	૪૭૦
અગ્નિ વગેરેનો		અગથી ઉત્પન્ન થતા		અંકજ	૧૩૫૫
ભય	૩૦૨	ત્રણ અલંકાર	૫૦૯	અંકમૂલ	૬૧૨

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
અતિક્રમ	૧૫૦૪	અધુમ આકાશ	૮૫૫	અંધકાર	૧૪૫
અતિક્રોધી	૩૯૨	અધિક	૧૪૪૯	અન્નનો કોદાર	૧૦૧૨
અનિયિ	૪૯૯	અધિક નિદ્રા	૩૧૩	અન્ય ગામ્ભી	૨૭૪
અતિનિપુણ	૩૪૩	અધિકાર	૨૫૫	અપકાર	૧૫૧૫
અતિવૃદ્ધ	૩૪૦	અધિકારી	૭૨૨	અપમાન કરાવેલું	૧૪૭૯
અતિવેગવાળો	૪૯૪	અનત	૮૭૫	અપગ્રહ	૭૪૪
અતિગમ	૧૫૦૫	અનંતકાળ		અપશ્ચિત મોટા	
"	૧૫૩૫	એકસ્વરૂપી	૧૪૫૩	ભાષના નાના-	
અતિશય દાન	૧૫૧૯	અનગન	૮૪૩	ભાષની વહુ	૫૨૬
અતિશય પરાક્રમી	૭૯૨	અનામિકા	૫૯૩	અપશ્ચિત મોટા	
અતિશય		અનિત્ય	૧૪૫૪	ભાષનો પક્ષ	
રતેહવાળો	૪૭૫	અનીકિની	૭૪૯	નાનો ભાષ	
અત્યંત ઊંડું		અનુક્રમ	૧૫૦૪	અપાન વાયુ	
પાણી	૧૦૭૦	અનુચ્છ	૧૫૦૮	અપૂર્ણ વચન	
અત્યંત ખરાબ	૮૫૦	અનુત્તર	૯૪	અપ્રધાન	૧
અત્યંત ચીકણું	૪૧૪	અનુભવ	૧૫૨૦	અપ્રિય બોલનાર	
અત્યંત દૂર	૧૪૫૦	અનુભવું	૭૩૩	અપ્સરા	
અત્યંત નજીક	૧૪૫૨	અનર્ધાન	૧૪૭૭	અપરખ	૧૦
અત્યંત પીડા	૧૩૭૨	અનરામ	૧૫૦૯	અપીલ	૬
અત્યંત વ્યાકુલ	૩૬૬	અંત પુર	૭૨૬	અખોડો	૫૦
અત્યંત શોભા	૧૫૧૨	"	૭૨૭	અભિનય	૨૮
અત્યંત સ્થિર	૧૪૫૩	અંત-પુરના રક્ષકો	૭૨૬	અભિનયના પ્રકારો	૨૮
અત્યુત્સાહ	૩૦૦	અંત:પુરનો રક્ષક-		અભિપ્રાય	૧૩૮૩
અદૃશ્ય	૧૫૩૯	નપુંસક	૭૨૭	અભિમાન	૩૧૬
અદેખો	૪૭૭	અંત:પુરમા નિમા-		અમર્ષ	૩૨૦
અધમ	૧૪૪૧	ચેલી સ્ત્રી	૫૨૧	અમાત્ય	૭૧૯

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
અમાત્ય સિવાયના		અર્થ વગરનું		અશોક વૃક્ષ	૧૧૩૫
મંત્રી	૭૧૯	વચન	૨૬૭	અશ્રુ	૩૦૭
અમાત્યાદિની		અર્ધ ખીલેલી		અશ્વનો સમૂહ	૧૪૨૦
પરીક્ષા	૭૪૦	કળી	૧૧૨૬	અષ્ટસિદ્ધિ	૨૦૨
અમાત્યાદિનો		અર્ધ પાકેલા		અષ્ટાપદ	૧૦૨૮
બગીચો	૧૧૩૩	અડદ વગેરે	૧૧૭૫	,,	૧૨૮૬
અમાવાસ્માની		અર્ધમૂઠી	૫૯૭	અસખ્ય	૮૭૫
રાત્રી	૧૪૩	અર્ધરાત	૧૪૫	અસતી કે ભિક્ષુકી	
અમાસ	૧૫૦	અધુ પાણીવાળું		સતીનો પુત્ર	૫૪૯
અમૃત	૮૯	ઢઢી	૪૦૯	અસતીનો પુત્ર	૫૪૮
અમન	૧૫૮	અલંકારમાટેનું		અસત્ય	૧૫૩૪
અયોધ્યા	૯૭૫	સુવર્ણ	૧૦૪૬	અસન વૃક્ષ	૧૧૪૪
અરધદ	૧૦૯૩	અલંકૃત કન્માદાન		અસૂયા	૭૨૩
અરજસ્વલા	૫૩૫	કરનાર	૪૭૫	અસ્તાચક્ષ	૧૦૨૭
અરકુશી	૧૧૪૦	અલતો	૬૮૬	અસ્થિર	૪૩૭
અરણિકાષ્ઠ	૮૨૫	અલોક	૧૩૬૫	અસ્પષ્ટ બોલનાર	૩૪૯
અરબસ્તાન	૯૫૯	અવધાન	૧૫૧૮	અસ્પષ્ટ વચન	૨૬૬
અરિકાનું વૃક્ષ	૧૧૩૮	અવધ્ય	૩૩૫	અહંકારી	૪૩૩
અરિકંત	૨૪	અવલંબનવાળું	૧૪૭૮	અહિચત્રા દેશ	૯૬૦
અરુધતી	૮૪૯	અવસર	૧૫૦૯	અહોરાત્ર	૧૩૮
અર્જુન	૭૦૮	અવસર્જિણી	૧૨૭	અળશી	૧૧૭૯
અર્જુનનું ધનુષ્ય	૭૧૦	અવસ્થા	૧૩૨૭	અળશીનું ખેતર	૯૬૭
અર્જુનનો રથ	૭૧૦	અવાચ્ય	૨૬૬	અળસિયા	૧૨૦૩
અર્જુન વૃક્ષ	૧૧૩૫	અવિનીત	૪૩૧	આ	
અર્થ વગરનું		અવ્યક્ત સ્વર	૩૦૬	આસુ	૩૦૭
બોલવું	૨૭૫	અશુભ ભાગ્ય	૧૩૮૦	આકસ્મિક ભય	૩૨૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
આકાર	૧૫૧૬	આચમની સ્ત્રી	૫૨૩	આરીસો	૯૧૫
આકારગોપન	૩૧૪	આજીવિકા	૮૬૫	આરોગ્ય	૬૮૪
આકાશ	૧૬૩	આસા	૨૭૭	આત્મસ્વર	૪૭૪
"	૧૩૫૯	"	૧૫૨૦	આર્મ	૧૪૦૮
"	૧૫૨૬	આચળ	૧૨૭૨	આર્મવત	૩૩૩
આકાશ અને	૧૫૨૬	આંજીથી	૧૨૯૮	આલસ્ય	૯૪૮
પૃથ્વી	૧૫૨૬	આઢક પ્રાંધાન્ય વાવી	૬૬૯	આલાપ	૩૧૫
આક્રમણ	૧૫૧૧	શકાય તેવું ક્ષેત્ર	૩૭૨	આલિંગન	૨૭૪
આગમના નામ	૨૪૨	આતતામી છ	૧૦૭૯	આવતી કાલે	૧૫૦૭
આગળ	૧૫૨૯	આ તરફનો કાઠો	૧૧૮૯	આવતો કાળ	૧૫૪૧
આગીઓ	૧૨૧૩	આદુ	૧૫૨૮	આવેશ	૧૬૨
આગ્રહ	૧૫૦૦	આનદથી	૪૩૫	"	૩૨૧
આખ	૫૭૫	આનદી	૬૦૫	આશીર્વાદ	૧૪૯૯
આખ ખોલવી	૫૭૮	આતરકું	૧૪૦૨	આશ્ચર્ય	૨૭૨
આખ તૃપ્તિ ન	૧૪૪૩	આંતરિક સ્પર્શ	૪૫૭	આશ્રમ	૩૦૩
પામે તેવું	૫૭૯	આધો	૪૭૮	આસક્ત	૧૦૦૧
આખના છોડા	૬૩૨	આપત્તિ	૪૭૭	આસન	૩૮૫
આખનો મેલ	૫૭૮	આપત્તિમાં પડેલો	૪૬૯	"	૮૨
આખ બંધ કરવી	૧૦૦૪	આક્રો	૧૧૪૫	આસામ દેશ	૬૮૪
આંગણું	૫૯૨	આમળાં	૪૧૭	આળસુ	૯૫૬
આગળી	૫૯૫	આબલી	૧૧૪૩	"	૩૫૩
આંગળીઓથી	૮૩૭	"	૧૧૩૩	"	૩૮૪
અગુલાનું માપ	૮૩૯	આબો	૧૩૬૯	હું	૧૦૭૫
આચમન	૭૮	આયુષ્ય	૧૨૮	હું	૧૧૪૩
આચાર		આરો છ	૭૫૭	હું	૪૩૦
આચાર્ય		આરો			

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
ધ્રુવ પ્રમાણે	૧૫૦૫	ધન્વનો સારથિ	૧૭૬	ઉત્કર્ષ	૧૩૭૫
ધ્રુવ વિના અનુ-		ધન્વવારણી	૧૧૫૭	ઉત્તમ	૧૨૭૦
મતિ આપવી	૧૫૪૦	ધન્વ છી	૧૭૫	ઉત્તરામણ	૧૫૮
ધૃતિહાસ	૨૫૯	ધન્વિય	૧૩૮૩	ઉત્તેજિત	૧૨૪૮
ધ્રુ	૧૩૧૯	ધન્વિયજમી	૪૩૨	ઉત્તેરિત	૧૨૪૯
ધન્વ	૧૭૧	ધન્વિય વિષય	૧૩૮૪	ઉત્પત્તિ	૧૩૬૭
ધન્વગોપ	૧૨૦૯	ધન્વિયોનો		ઉત્પન્ન થનાર	૩૮૬
ધન્વજવનું વૃક્ષ	૧૧૩૭	નિરોધ	૧૫૨૪	ઉત્પર્ધિછી	૧૨૭
ધન્વજલ	૯૨૬	મશારત	૧૫૧૩	ઉત્સવ	૧૫૦૮
ધન્વજિત્	૭૦૬	મષ્ટ પ્રશ્નસૂચક	૧૫૪૦	ઉત્તમવનું વસ્ત્ર	૬૭૭
ધન્વના શત્રુ	૧૭૪	ઈ		ઉત્માહ	૨૯૯
ધન્વની નગરી	૧૭૮	ધર્મ્યા	૩૯૧	ઉત્માહી	૪૩૬
ધન્વની પુત્રી	૧૭૬	ધર્મ્યાણુ	૩૯૧	ઉચ્ચાચલ	૧૦૨૭
ધન્વની સભા	૧૭૮	ઉ		ઉદાન વાયુ	૧૧૦૯
ધન્વનું ધનુષ્ય	૧૭૯	ઉકાળેલા અનાજનું		ઉદાર	૩૬૭
ધન્વનું લાખું અને		ધોવણુ	૩૯૬	,,	૩૭૬
સરળ ધનુષ્ય	૧૭૯	ઉકાળેલું	૧૪૮૬	,,	૩૮૫
ધન્વનું વજ્ર	૧૮૦	ઉગ્રતા	૩૧૮	ઉદાસીન રાજા	૭૩૨
ધન્વનું વન	૧૭૮	ઉચ્ચાટન	૮૩૦	ઉદુ અરેનો દંડ	૮૧૬
ધન્વનું વૃક્ષ	૧૭૯	ઉચ્છ્વાસ	૧૩૬૮	ઉદ્દભિદ્	૧૭૫૭
ધન્વનું સરોવર	૧૭૮	ઉગ્મગરો	૪૪૩	ઉદ્ધર્ષ	૧૨૦૮
ધન્વનો ઘોડો	૧૭૬	ઉગ્મચિની	૯૭૬	ઉત્તનું વસ્ત્ર	૬૭૦
ધન્વનો દારપાળ	૧૭૬	ઉગ્મવલ	૧૪૩૫	ઉદગ	૧૩૦૦
ધન્વનો ધવજ	૧૭૮	ઉગ્નું	૧૩૧૮	ઉન્મત્ત	૪૨૯
ધન્વનો પુત્ર	૧૭૫	ઉતાવળે બોલવું	૨૬૭	ઉન્માર્ગ	૯૮૪
ધન્વનો પ્રાસાદ	૧૭૮	ઉત્કંઠા	૩૧૪	ઉપગુના વ શનો	

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
સમૂહ	૧૪૧૬	ગંગી ન શકે તેવા		એ	
ઉપદ્રવ	૧૨૫	તલ	૧૧૮૦	એક જાતની	
ઉપપાદુક	૧૩૫૭	ગિધનાર	૪૨૨	હીરાકસી	૧૦૫૭
ઉપભોગ	૬૩૮	ગિંચાઈ	૧૪૩૧	એક જાતનું	
ઉપમા	૧૪૩	ગિંચા ઢીચણવાળો	૪૫૫	પિત્તળ	૧૦૪૮
ઉપવાસ	૮૪૨	ગિંચા મુખવાળો	૪૫૭	એક જાતનું	
ઉપરિચત	૧૪૯૪	ગિચા સ્થાનથી		લોહ	૧૦૫૦
ઉપાંગ બાર	૨૪૫	પડવું	૧૫૧૭	એક જાતનો કોઠ	૪૬૭
ઉપાધિથી કાંઈક		ગિચી નાસિકા-		એકથી પરાધર્મી	
નમેલું	૧૪૬૮	વાળો	૪૫૨	સંખ્યા	૮૭૪
ઉપાધમામ	૭૮	ગિચુ	૧૪૨૮	એકદમ	૧૫૩૨
ઉપાખ્યાયની સ્ત્રી	૫૨૩	,,	૧૫૪૧	એક ધોંસરી	
ઉપાય ચાર	૭૩૬	ગિચે ફેંકેલું	૧૪૮૨	વાહક બળદ	૧૨૬૨
ઉપોદ્ધાત	૨૬૨	ગિચે સ્વરે બોલવું	૨૬૯	એક લયવાળું	
ઉલા ચર્મ સત્કાર		ગિચો અવાજ	૧૪૧૦	ગાન	૧૪૧૦
કરવો	૫૦૧	ગાંટ	૧૨૫૩	એકલો	૧૪૫૭
ઉભેલો	૪૯૨	,,-જોડાયેલ	૧૨૫૫	એકસેરનો હાર	૬૬૧
ઉબરાતું વૃક્ષ	૧૧૩૨	,,-તણવરસનો	૧૨૫૫	એકાગ્ર	૧૪૫૮
ઉબરા (કાળા)તું		,,-નો સમૂહ	૧૪૧૬	એકાંત	૭૪૨
વૃક્ષ	૧૧૩૩	ગિહું પાણી	૧૦૭૧	,,	૧૫૩૮
ઉબાડિયું	૧૧૦૩	ગિહો દ્રઢ	૧૦૯૧	એકાંતે થતી	
ઉંમર	૫૬૫	ગિર્ધ	૧૫૨૬	વિચારણા	૭૪૧
ઉલટી	૪૬૯	ગિરભૂમિ	૯૩૯	એકું	૪૨૬
ઉલટું	૧૪૬૫			એરંડ	૧૧૫૦
ઉચ્ચ	૧૩૮૫			એ	
ઉ		ઋતુ ૭	૧૫૫	ઐરાવણ	૧૭૬
		ઋગ્વેદ જાણનાર	૮૧૯		

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
ઓ		કઠોર વચન	૨૬૯	કપૂર	૬૪૩
ઓકાર	૨૫૦	કઠોર સ્પર્શ	૧૩૮	કફ	૪૬૨
ઓછાડ	૬૭૬	કડાહી	૧૦૨૧	કફવાળો	૪૬૦
ઓઢવાનું વસ્ત્ર	૬૭૧	કડાઈ	૧૦૨૦	કખૂતર	૧૩૩૯
ઓતરંગ	૧૦૦૬	કડીઓ	૯૨૨	કખૂતરખાનું	૧૦૧૦
ઓરડો	૯૯૫	કડીયાળી લાકડી	૭૮૬	કખૂતર જેવો	
ઓરમાન ભાઈ	૫૪૬	કડું	૬૬૨	વર્ણ	૧૩૯૪
ઓરિસાદેશ	૯૬૧	કઢાઈ	૯૨૧	કમ ડલુ	૮૧૬
ઓશિકું	૬૮૩	કઢી	૩૩૯	કમર પટ્ટો	૭૬૭
ઓસામણ	૩૯૬	કણશણું	૧૧૮૧	કમળ	૧૧૬૦
ઔ		કણેર	૧૧૩૭	કમળની નાળ	૧૧૬૫
ઔષધ	૪૭૨	,,	૧૧૪૫	કમળનો ડોડો	૧૧૬૫
ઔષધી	૧૧૧૭	કઠ	૫૮૮	કમળનો વેલો	૧૧૬૦
ક		કઠની જનોઈ	૮૪૫	કમળ વગેરેનું નવું	
કઠક ગરમ	૧૩૮૬	કઠનું ભૂષણ	૬૫૭	પાંદકું	૧૧૬૬
કસારો	૯૧૦	કઠનો મણિ	૫૮૮	કમળ વગેરે નો	
કંકણ	૬૬૩	કઠળ	૧૧૩૮	કઠ	૧૧૬૬
કંક પક્ષી	૧૩૩૩	કનોજ	૯૭૪	કમળ રાતું રાખ્યા	
કકોડી	૧૧૯૦	કંઠ	૧૧૮૪	વિકાસી	૧૧૬૪
કકોલ	૬૪૬	કદોઈ	૯૨૧	કમાડ	૧૦૦૬
કચરો	૧૦૧૬	કન્યા	૫૧૦	કંપ	૩૦૬
કચુક ધારણ		કન્યાનો પુત્ર	૫૪૭	કર	૭૪૫
કરેલ	૭૬૫	કપટ	૩૭૮	કરચલો	૧૩૫૨
કટાક્ષ	૫૭૮	કપાસ	૧૧૩૯	કરચોલીવાળો	૪૫૬
કટારી	૭૮૫	કપાસનું વસ્ત્ર	૬૬૯	કરજ-દેવું	૮૮૧
કડું	૧૩૮૮	કપાસનો છોડ	૧૧૩૯	કરજ વૃક્ષ	૧૧૪૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
ક-રટુ	૧૩૩૭	કકાકુ-લોદી	૧૦૨૦	કાંગ	૧૧૪૯
ક-રડિયો	૧૦૧૭	કલાલ	૯૦૧	,,	૧૧૭૬
કરતોયા નદી	૧૦૮૫	કલેવર	૫૬૪	,,-કાળી	૧૧૭૭
કરમિયા	૧૨૦૨	કલ્પ	૧૬૧	,,-ધોળી	૧૧૭૭
કરંબો	૩૩૯	કલ્પવૃક્ષ	૧૧૪૧	,,-ખીળી	૧૧૭૭
કરવત	૯૧૮	કલ્યાણ	૮૬	,,-લાલ	૧૧૭૭
કરોડ	૬૨૬	કલ્યાણકારી	૪૮૯	કાંગ ભતિનું	
કરોળીઓ	૧૨૧૧	કમાઇ	૯૩૦	ખેતર	૯૬૬
કર્ણ	૫૭૩	કસોટીનો પથ્થર	૯૦૯	કાંગનું ધાન્ય	૧૧૭૮
,,	૭૧૧	કસુંબો	૧૧૫૯	કાચખી	૧૩૫૩
કર્ણની વેલ	૫૭૪	કસ્તૂરી	૬૪૩	કાચબો	૧૩૫૨
કર્ણનું ધનુષ્ય	૭૧૧	કળીનો સમુદાય	૧૧૨૫	કાચડો	૧૨૯૯
કર્ણનો પ્રાન્ત		કાસકો	૬૮૮	કાચ લવણ	૧૦૬૨
ભાગ	૫૭૪	કાંસું	૧૦૪૯	કાચું ફળ	૧૧૩૦
કર્ણની પાપડી	૫૭૪	કાકડી	૧૧૮૯	કાઝડી	૬૭૫
કર્ણમૂલ	૫૭૪	કાકાકઉઆ-કાકા-		કાજળ	૬૮૬
કર્મભૂમ પંદર	૯૪૬	કોઓ	૧૩૩૩	કાચળી	૬૭૪
કર્મેન્દ્રિય	૧૩૮૪	કાકુ વચન	૨૭૫	કાંજી	૪૧૫
કલક	૧૦૪૨	કાકો	૫૫૨	કાણો	૪૫૩
કલકલ શબ્દ	૧૪૦૪	કાગડા રાત		કાઠો	૧૦૭૮
કલચી	૧૧૭૫	ભાતના	૧૩૨૨	કાડ	૧૧૮૩
કલચી નાની	૧૧૭૫	કાગડો	૧૩૨૧	કાંડાથી કનિષ્ઠા આંગળી	
કલમી ચોખા	૧૧૬૯	કાકચ	૧૧૪૪	સુધીનો ભાગ	૫૯૨
કલહંસ	૧૩૨૭	કાખ	૫૮૯	કાંડાનું ધરણું	૬૬૩
કલા	૧૩૬	કાંખની નીચેનાં		કાકું	૫૯૧
,,	૯૦૦	પડખા	૫૮૯	કાતર	૯૧૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
કાત્યાયન	૮૫૨	રથ	૭૫૪	કાળાતરે ઝેરવાળા	૧૩૧૩
કાદવ	૧૦૯૦	કાયકળનો વેલો	૧૧૮૮	કાળજી	૬૦૪
કાન	૫૭૪	કાયર	૩૬૫	કાળાવાળાનું મૂળ	૧૧૫૮
કાનખજુરો	૧૨૧૦	કારણ	૧૫૧૩	કાળો વર્ણ	૧૩૯૭
કાનતુ ધરેણુ	૬૫૫	કાળુ કે	૧૫૩૭	કાળો વાળો	૧૧૫૮
કાનતુ આભૂષણ	૬૫૪	કારિકા	૨૫૮	કિવદન્તી	૨૫૯
કાનતુ આભૂષણ		કારુષ દેશ	૯૫૯	કિનર	૧૯૪
વિશેષ	૬૫૬	કારેલી	૧૧૮૮	કિપાક વૃક્ષ	૧૧૪૧
કાનનો મેલ	૬૩૨	કાર્તવીર્મ	૭૦૨	કિરણ	૯૯
કાનશીરિયા	૫૭૨	કાર્નિકેય	૨૦૮	કિલ્લાના ઉપરનો	
કાપવું	૩૭૨	કાર્મ	૧૫૧૪	નમભાગ	૯૮૧
,,	૧૫૨૧	કાર્ય આરંભ	૧૫૧૦	કિલ્લાના કાગળ	૯૮૧
કામણ	૧૪૯૮	કાર્મ કરવામા		કિલ્લો	૯૭૩
કામદેવ	૨૨૭	સમર્થ	૩૫૪	કીકી	૫૭૫
કામના શત્રુ	૨૨૮	કાર્ય પૂર્ણ કરનાર	૩૫૪	કીડી	૧૨૦૭
કામનાં પુષ્પ	૨૨૭	કાવડ	૩૬૪	કુકસી	૧૧૮૨
કામની ઉત્પત્તિ	૨૨૯	કાવેરી નદી	૧૦૮૪	કુકકુટ-સર્પ	૧૩૦૬
કામની પ્રિયા	૨૨૯	કાશતૃણ	૧૧૯૫	કુચી	૧૦૦૫
કામનું બાણ	૨૨૯	કાશી	૯૭૪	કુટબ વૃક્ષ	૧૧૪૯
કામનુ ચિન્હ	૨૨૯	કાશ્મીર	૯૫૮	કુટુબ પોષનાર	૪૭૮
કામનો પુત્ર	૨૩૦	કાષ્ઠ	૧૧૨૨	કુટુબવાલી સ્ત્રી	૫૧૩
કામનો મિત્ર	૨૨૯	કાષ્ઠ વગેરેની		કુટુંબી	૫૩૩
કામરદેશ	૯૫૬	પુતલી	૧૦૧૪	કુડવ માપ	૮૮૬
કામી	૪૩૪	મણા	૧૩૬	કુડવનું માપ	૮૮૩
કામર ચિતરો	૧૩૯૮	કાળ	૧૨૬	કુડળ	૬૫૬
કામળાથી ઢકાયેલ		કાળચક્ર	૧૨૮	કુડિનપુર	૯૭૯

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
કુન્તલદેશ	૯૬૧	નીચેનો ભાગ	૧૨૨૬	કૂંદના	૩૮૯
કુખેર	૧૮૯	કુંભસ્થળનો		કુંદવું	૧૪૭૦
કુખેરની નગરી	૧૯૦	મધ્યભાગ	૧૨૨૬	કુંવાનું ચણેલું	
કુખેરનું વન	૧૯૦	કુંભાર	૯૧૬	કાંકણ	૧૦૯૨
કુખેરનું વિમાન	૧૯૦	કુંભારનો નિભાડો	૯૯૯	કુંવો	૧૦૯૧
કુખેરનો પુત્ર	૧૯૧	કુંભી	૧૦૦૮	કુંવાનો	૧૦૯૩
કુખજ	૪૫૩	કુરંગપક્ષી	૧૩૩૫	કુંવર-ક્ષિત્રની	
કુમાર	૩૩૨	કુરુક્ષેત્ર	૯૫૦	કુંવરનો ભાગ	૬૧૭
કુમારપાલ	૭૧૨	કુલ	૫૦૩	કુંવરનો આગળનો	
કુમારી	૩૩૩	કુલટા	૫૨૮	ભાગ	૬૧૭
„	૫૧૦	કુલા	૬૦૯	કુંભાણકગણ	૨૧૦
કુમાર્ગ	૯૮૪	કુલાચલ	૧૦૩૧	કૃત્રિમગુફા	૧૦૩૨
કુમુદ	૧૧૬૩	કુલિકનાગ	૧૩૧૦	કૃપણ	૩૬૭
કુમુદનો વેલો	૧૧૬૩	કુલીન	૫૦૨	કૃષ્ણપક્ષ	૧૪૭
કુમુદવાળો દેશ	૯૫૪	કુલીનસ્ત્રી	૫૧૫	કૃષ્ણપક્ષને આ તે	
કુપળ	૧૧૨૩	કુસુમાનન	૧૦૫૪	ચતો મત	૮૨૩
કુપળોનો ગુચ્છો		કુહાડીઓનો		કેડ	૬૦૭
(જથ્થો)	૧૧૨૬	સમૂહ	૧૪૨૦	કેટું	૧૨૧
કુંભસ્થળ	૧૨૨૬	કુહાડીવાળો	૭૭૦	કેદખાનું	૮૦૬
કુંભસ્થળ અને		કુહાડો	૭૮૬	કેદી	૪૩૮
લલાટના નીચેનો		„	૯૧૯	„	૮૦૬
ભાગ	૧૨૨૭	કૂંકડો	૧૩૨૪	કેરડો	૧૧૫૦
કુંભસ્થળના મધ્ય-		કુંતરાનું ભસવું	૧૪૦૭	કેવડો	૧૧૫૨
ભાગથી નીચેનો		કુંતરી	૧૨૮૧	કેશ	૫૬૭
ભાગ	૧૨૨૭	કુંતરો	૧૨૭૮	કેશ ખરી પડે	
કુંભસ્થળનો		„-છડકાયો	૧૨૮૦	તેવો રોગ	૪૬૬

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
કેશની પુષ્પમાળા		કેદરા	૧૧૭૭	કૌંચપર્વત	૧૦૨૯
(વેણી)	૬૫૧	કેદરાનું ખેતર	૯૬૬	કમારો	૧૦૯૫
કેશનો સમૂહ	૫૬૮	કોપવાળી સ્ત્રી	૫૧૦	કમારાનો સમુહ	૧૪૧૯
„	૧૪૨૦	કોમળ ધાસ	૧૧૯૪	કવાય	૧૪૮૧
કેશર	૬૪૪	કોમળ સ્પર્શ	૧૩૮૭	ક્ષણ	૧૩૭
કેશવાળો	૪૫૮	કોમલ	૧૩૨૧	ક્ષણિક રાગી	૪૭૬
કેસરા	૧૧૬૬	કોલાહલવાળું		ક્ષત્રિય	૮૬૩
કેળ	૧૧૩૬	યુદ્ધ	૭૯૯	ક્ષત્રિયજનિની સ્ત્રી	૫૨૪
કોષિક વખત	૧૫૩૩	કોવિદાર વૃક્ષ	૧૧૫૨	ક્ષત્રિયની સ્ત્રી	૫૨૩
કોકમ	૪૧૭	કોસ	૮૯૧	ક્ષમા	૩૬૧
કોટ	૯૮૦	કોળીઓ	૪૨૫	ક્ષમાવત	૩૬૦
કોટની મૂળભૂમિ	૯૮૦	કોળુ	૧૧૮૮	ક્ષય પામવું	૧૧૨૩
કોટર	૧૧૨૨	કૌતુક	૯૨૬	ક્ષયરોગ	૪૬૩
કોટવાળ	૭૨૬	કૌવચ	૧૧૫૧	ક્ષીરના જીવું	
કોઠ	૧૧૫૧	કૌશામ્યી	૯૭૫	સ્ફટિક	૧૦૬૮
કોડી	૧૨૦૫	કૌમવિનાનું	૧૫૧૧	ક્ષીરસમુદ્ર	૧૦૭૫
કોઢ	૪૬૭	ક્રિમા	૧૪૯૭	ક્ષુધા	૧૩૭૨
„ એક જાતનો	૪૬૭	ક્રિયામા આળસુ	૩૫૩	ક્ષુરમ્ર વગેરે	
„-ધોળો	૪૬૬	ક્રિયામાં તત્પર	૩૫૩	આણુના ભેદ	૭૮૦
કોણી	૫૯૦	ક્રીડારથ	૭૫૨	ક્ષેત્ર	૯૪૭
કોણીથી કાંડા		ક્રૂર	૩૭૬	ખ	
સુધીનો ભાગ	૫૯૦	ક્રોધ	૨૯૯	ખચ્ચર	૧૨૫૩
કોણીથી ખભા		ક્રોધવચન	૧૫૪૨	ખડકી	૧૦૦૬
સુધીનો ભાગ	૫૯૧	ક્રોધવાળાં ભવા	૫૭૯	ખડી	૧૦૩૭
કોથમીર	૪૧૯	ક્રોધી	૩૯૧	ખભો (ખંભો)	૫૮૮
કોથળી-થેલી	૯૧૨	કૌચપક્ષી	૧૩૨૯	ખરજીવું	૪૬૪

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
ખરાબ		ખાટો રસ	૧૩૮૮	ખેતી	૮૬૪
ચામડીવાળો	૪૫૪	ખાણ	૧૦૩૬	,,	૮૬૬
ખરાબ બોલનાર	૩૪૭	ખાડ	૪૦૩	ખેપીઓ	૪૯૪
ખરાબ વચન	૨૭૩	ખાડવું	૧૦૧૭	ખેસ	૬૭૨
ખરાબ સ્વરવાળો	૩૪૯	ખાંડણીઓ	૧૦૧૬	ખોખડ દંતો	૪૫૭
ખરી	૧૨૪૪	ખાનગી મસલત	૭૪૧	ખોટી પ્રશંસા	૨૭૦
ખરી જેવા		ખાનાર	૩૯૪	ખોટું આળ દેવું	૨૬૮
નાકવાળો	૪૫૨	ખાધ	૧૨૬૪	ખોટો ભાષ કરનાર	૮૫૭
ખરીફનાર	૮૬૮	ખાપરીઆ ફૂલ	૧૦૫૪	ખોદેલી તલાવડી	૧૦૯૪
ખરીફવા યોગ્ય	૮૭૧	ખાપરીઉં	૧૦૫૩	ખોપરી	૬૨૬
ખરીવા માટે		ખારી માટી	૯૪૦	ખોખો	૫૯૮
ખડાનુ આપવું	૮૭૮	ખારો રસ	૧૩૮૮	ખોળ	૯૧૭
ખલ	૩૮૦	ખીચોખીચ	૧૪૭૩	ખોળો	૬૦૨
ખલનો સમૂહ	૧૪૨૧	ખીંટી	૧૦૧૧	ગ	
ખસ	૪૬૪	ખીસેલું પુષ્પ	૧૧૨૭	ગઈકાલે	૧૫૪૧
ખસ-ખરજવાળો	૪૫૯	ખુંધ	૪૬૬	ગઈકાલે દોહલ	
ખસી કરવા લાયક		ખુંશ કરવું	૧૫૦૨	ગાયનું ધી	૪૯૭
ખળદ	૧૨૫૯	ખુશામત	૨૬૪	ગગા	૧૦૮૧
ખળાનું કાબૂ	૮૯૪	ખૂણો	૧૦૨૩	ગંગા યમુનાનો	
ખળામાં ખળદ		ખેડૂત	૮૯૦	વચસો પ્રદેશ	૯૪૯
ખાધવાનું લાકડું	૮૯૪	ખેડેલી ભૂમિ	૯૬૩	ગણ	૩૧
ખળું	૯૬૯	ખેતર	૯૬૫	ગણધર	૩૧
ખળુ સાદ કરનાર	૩૬૩	ખેતર-આઢક પ્ર.		ગણિ	૭૮
ખાઈ	૧૦૯૫	ધાન્ય વવાય તેવું	૯૬૯	ગણિકા	૩૩૪
ખાસી	૪૬૪	ખેતરની ભૂમિ		ગણિકાનો પગાર	૩૬૩
ખાખરાનો દંડ	૮૧૫	સરખી કરવી	૮૯૨	ગણિકાનો પતિ	૫૧૯

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
ગણિદાનો સમૂહ	૧૪૧૦	ગર્ભનો છેદલો		ગામોનો સમૂહ	૧૪૨૨
ગણીશંકામ તેવું	૮૭૨	માસ	૫૪૧	ગામ	૧૨૬૫
ગણેશ	૨૦૭	ગર્ભવતી સ્ત્રી	૫૩૮	,,—એક વર્ષની	૧૨૭૨
ગંડમાળ	૪૬૭	ગર્ભાશય	૫૪૦	,,—એકવાર પ્રસ-	
ગંડસ્થળ	૧૨૨૫	ગર્ભિણીઓનો		વનારી	૧૨૬૮
ગંડાલા	૧૨૦૩	સમૂહ	૧૪૧૫	,,—કષ્ટથી દોહી	
ગધેડો	૧૨૫૬	ગલકબલ	૧૨૬૪	શકામ તેવી	૧૨૬૯
ગધેડાના જોવો		ગળામા લટકતી		,,—ગર્ભધાત	
ઘોડો	૧૨૪૦	માળા	૬૫૨	કરનારી	૧૨૬૬
ગધ યુગંધ	૧૩૯૦	ગળો	૧૧૫૭	,,—ગર્ભપાત	
ગધ—કાચા માસ		ગાઉ	૮૮૭	થયેલી	૧૨૬૭
વગેરેની	૧૩૯૨	ગાગર	૧૦૨૨	,,—ગર્ભ સમયને	
ગન્ધક	૧૦૫૭	ગાજર	૧૧૮૭	પામેલી	૧૨૬૮
ગભારો	૯૯૫	ગાડું	૭૫૩	,,—ગર્ભાધાન	
ગંભીર અવાજ	૧૪૦૯	ગાઠ	૧૧૩૦	કરાયેલી	૧૨૬૭
ગંભીર સ્વર	૧૪૦૨	ગાંઠામાથી નીકળેલો		,,—ગર્ભિણી	૧૨૬૬
ગજરાજર્ણિની પુરી	૯૭૩	અંકુરો	૧૧૧૯	,,—ગીરે મૂકેલી	૧૨૭૦
ગરગડી	૧૦૯૧	ગાન-એકલયવાળું	૧૪૧૦	,,—ધણા દૂધવાળી	૧૨૬૯
ગરણી	૧૧૫૬	ગામ	૯૬૧	,,—ધણીવાર પ્રસ-	
ગરમાળો	૧૧૪૦	ગામડીઓ	૫૦૧	વનારી	૧૨૬૮
ગરમી	૧૧૦૨	ગામનું પરુ	૫૦૧	,,—ચાર વર્ષની	૧૨૭૨
ગરીબાઈ	૩૧૯	ગામનું ભૂંડ	૧૨૮૧	,,—જમડા આચળ-	
ગરુડ	૨૩૦	ગામનો જંગલ		વાળી	૧૨૬૯
ગંરોળી	૧૨૮૭	વિભાગ	૯૬૩	,,—ત્રણ વર્ષની	૧૨૭૨
ગંભ	૫૪૦	ગામનો સીમાડો	૯૬૩	,,—દર વર્ષે	
ગર્ભાશય કાળ	૧૨૭૪	ગામાધિકારી	૭૨૬	સિયાતી	૧૨૭૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
,,-ક્રોણ પ્ર૦ દૂધ		ગાયોને માટે		ગુફા સ્વાભાવિક	૧૦૩૩
આપનારી	૧૨૬૯	નિમાયેલ	૮૮૯	ગુફ-પ્રક	૧૧૮
,, નવી પ્રસવેલી	૧૨૬૭	ગાયોનો સમૂહ	૧૨૭૩	ગુફમાર્ષ	૭૯
,,-ગળદ પાસે		,,	૧૪૧૮	ગુરુહણનાર	૮૫૮
ગનારી	૧૨૬૬	,,	૧૪૨૧	ગુલાબી	૧૩૯૫
,,-માલ ગર્ભ-		ગારુડી	૪૮૮	ગુલ્મ	૭૪૮
વાળી	૧૨૭૦	ગાલ	૫૮૨	ગુલ્મની નીચેનો	
,,-માલ વચમા		ગાલની પાસેનો		દોરો	૬૧૧
ગર્ભવાળી	૧૨૬૬	ભાગ	૫૮૨	ગુલ્મનો મધ્ય ભાગ	૬૧૧
,,-ખે વર્ષની	૧૨૭૦	ગાળ	૨૭૨	ગૃહસ્થ	૮૦૮
,,-રોક	૧૨૭૧	ગિરનાર	૧૦૩૧	ગેડી	૬૮૮
,, લાંબા વખતની		ગીગોડી	૧૨૦૮	ગેંડો	૧૨૭૭
વિમાયેલી	૧૨૬૭	ગીત	૨૮૦	ગેરુ	૧૦૩૬
,, વાંઝણી	૧૨૬૬	ગીધ	૧૩૩૫	ગેહેશ્વર	૪૭૭
,, વાછરડાંને		ગીરો મૂકેલી		ગોખ	૧૦૧૨
ધમ્મજનારી	૧૨૭૧	વસ્તુ	૮૮૨	ગોખરું	૧૧૫૬
,,-શાન્ત	૧૨૭૧	ગીલોડાનો વેલો	૧૧૮૫	ગોચરભૂમિ	૯૬૪
,, યુખે દોહી		ગુગળતુ ઝાડ	૧૧૪૨	ગોદાવરી	૧૦૮૪
શકાય	૧૨૬૮	ગુગળનો ધૂપ	૬૪૮	ગોનસ સર્પ	૧૩૦૬
ગાયતું સર્વ	૧૨૭૩	ગુણાયેલું	૧૪૮૩	ગોફળ	૭૮૫
ગાયનો ખીલો	૧૨૧૪	ગુણોથી ખ્યાતિ		ગોમતી	૧૦૮૫
ગાયનો વાડો	૯૬૪	પામેલ	૪૩૭	ગોરસ	૪૦૪
ગાયનો શબ્દ	૧૪૦૬	ગુહ	૬૭૨	ગોરુચંદન	૬૪૨
ગાયવાળો	૮૮૮	ગુથેલા કેશ	૫૭૦	ગોવાળ	૮૮૯
ગાયો ચરીને ધરાય		ગુપ્ત	૭૪૨	ગોવળોનું સ્થાન	૧૦૦૨
તેલું સ્થાન	૯૬૪	ગુપ્તદાર	૧૦૦૭	ગોશાળા	૯૯૯

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
ગોળ	૪૦૨	અધિકારી	૭૨૬	ધરનો ઉ ખરો	૧૦૦૯
„	૧૪૬૭	ધણા ધાસવાળું		ધરમાટે ભૂમિ	૯૮૯
ગોણુ	૧૪૪૧	ઝગલ	૧૧૧૧	ધરેણા	૬૪૯
ગૌતમઋષિ	૮૫૦	ધણાનું ખોલવાવું	૨૬૧	ધા	૪૬૫
ગ્રંથની આદિથી		ધણા પશુ બધાય		ધાચી-તેલી	૯૧૭
અંત સુધી આવૃત્તિ	૮૩૯	તેવું દોરુંકું	૧૨૭૪	ધાનું ચિહ્ન	૪૬૫
ગ્રંથાવયવ	૨૫૭	ધણા બરુવાળો દેશ	૯૫૪	ધામ	૧૧૯૫
ગ્રહણ	૧૨૫	ધણા મહવાળો		ધાસ વગેરે માટે સૈન્ય-	
ગ્રહણ કરનાર	૪૪૫	હાથી	૧૨૨૧	ની બહાર જવું	૭૯૧
ગ્રહણ કરવું	૧૫૨૩	ધણા રસ્તાવાળું		ધી	૪૦૭
ગ્રામ્ય વચન	૨૬૬	સ્થાન	૯૮૮	ધીથી લિખત યજ્ઞ-	
ગ્રામ્ય સુથાર	૯૧૮	ધણીવાર પ્રસવ		મ્તંભનો ભાગ	૮૨૫
ગીવાની આગળની		કરનારી સ્ત્રી	૫૫૮	ધી વગેરેથી અગ્નિનું	
બે નાડી	૫૮૩	ધણું આપનાર	૩૮૫	સિ યન	૮૩૭
ગીવાની પાછળની		ધણું કરીને	૧૫૨૯	ધી દહી મીઠું પાણી-	
બે નાડી	૫૮૩	ધણું ચાલનાર	૪૯૫	થી સંસ્કારિત દ્રવ્ય	૪૧૦
ઐવેયક	૯૪	ધણું નાનું	૧૪૪૮	ધીમેલ	૧૨૦૭
ઘ		ધનવાત	૧૩૫૯	ધી હોમવાની કડઢી	૮૩૬
ઘઉં	૧૧૭૪	ધનોદધિ	૧૩૫૯	ધૂધરી	૬૬૫
ઘઉંનો લોટ	૪૦૨	ધર	૯૮૯	ધૂવડ	૧૩૨૪
ઘઉંલા સુગંધી	૧૧૪૯	ધરધણી	૭૩૪	ધેટાઓનો સમૂહ	૧૪૧૭
ઘડી	૧૩૭	ધગની પાસેની		ધેટી	૧૨૭૭
ઘડો	૧૦૧૯	વાડી	૧૧૧૨	ધેટીનું દૂધ	૧૨૭૮
ઘટા વગાડી રાખીને		ધરની બાધેલી		ધેટો	૧૨૭૬
જગાડનાર	૭૯૪	ભૂમિ	૯૯૨	ધેગર	૪૦૦
ધણા ગામનો		ધરનું પ્રથમ દ્વાર	૯૮૨	ધરે પાળેલા પશુ	

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
પક્ષી	૧૩૪૩	જેવો	૧૨૩૮	પૂછાવાળો	૧૨૩૯
ધેરાયેલું	૧૪૭૪	,,—અરખી	૧૨૩૫	,,—ધોળો	૧૨૩૭
ધેરાવો	૭૫૬	,,—અશ્વમેધ-		,,—ધોળો અને કાળી	
ધેરો	૧૫૨૩	મસૂનો	૧૨૪૩	જંઘાવાળો	૧૨૪૦
ધૂત સમુદ્ર	૧૦૭૫	,,—અષ્ટ મંગળ-		,,—ધોળો અને	
ધો	૧૨૯૭	વાળો	૧૨૩૭	પીળો	૧૨૩૭
ધોડાના ગળાનો		,,—ઈરાની	૧૨૩૫	ધોડો નાની ડિંમ-	
મદેશ	૧૨૪૪	,,—ઉકનાહ	૧૨૪૧	રનો	૧૨૩૩
ધોડાની પાચ ચાલ	૧૨૪૫	,,—ઉરાહ	૧૨૪૦	,,—પચ કલ્યાણી	૧૨૩૬
ધોડાનું આળોટલું	૧૨૪૫	,,—કપિલ વર્ણ-		,,—પીત નીલ	
ધોડાનું નાક	૧૨૪૩	વાળો	૧૨૩૯	કાંતિવાળો	૧૨૪૨
ધોડાનું બખ્ત	૧૨૫૧	,,—કબોજનો	૧૨૩૫	,,—પીળો	૧૨૩૮
ધોડાનો એક		,,—કાબરચી-		,,—પ્રશસ્ત	
દિવસનો માર્ગ	૧૨૫૦	તરો	૧૨૪૩	આવર્તવાળો	૧૨૩૬
ધોડાનો ખોખારો	૧૪૦૫	,,—કાળો	૧૨૩૮	,,—રકતકમલ	
ધોડાનો તંગ	૧૨૫૧	,,—કુલાહ	૧૨૪૧	જેવો	૧૨૪૨
ધોડાનો મધ્ય-		,,—કુલીન	૧૨૩૪	,,—રથ વહન	
ભાગ	૧૨૪૪	,,—ખગળ		કરનાર	૧૨૩૪
ધોડાનો સમૂહ	૧૪૨૦	ચાલનો	૧૨૩૫	,,—લાલ	૧૨૩૮
ધોડાર	૯૯૮	,,—ગધેડના		,,—લીલો	૧૨૩૯
ધોડી	૧૨૩૩	જેવા	૧૨૪૦	,,—વાહિલક	
ધોડેસ્વાર	૭૬૧	,,—ગુલાબી		દેશનો	૧૨૩૫
ધોડો	૧૨૩૧	રગનો	૧૨૪૦	,,—વેગવાળો	૧૨૩૪
,,—અધિક વેગ-		,,—ચાપુકને		,,—સદેહ કાચ	
વાળો	૧૨૩૪	ચોચ	૧૨૩૬	જેવો	૧૨૪૩
,,—અમૃત કે દૂધ		,,—ધોળા ફેરા અને		,,—સિંધુ દેશનો	૧૨૩૪

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
„-સુશિક્ષિત	૧૨૩૫	ચન્દનાદિવડે શરીર-		ચળુ-ચાગળું	૫૯૮
„-હૃદય મુખ ઉપર		ને સુગધિત કરવું	૬૩૬	ચાકરી	૮૬૬
શુભ આવર્ત-		ચદરવેા	૬૮૧	ચાટવું	૪૨૪
વાળો	૧૨૩૬	ચન્દ્ર	૧૦૪	ચાતક	૧૩૨૯
ધોડાના દુષ્ટ અચ્ચા	૧૨૯૭	ચદ્રકળા	૧૦૬	ચાચુક	૮૯૩
ધોડાના સારા		ચન્દ્રકાન્ત મણિ	૧૦૬૭	„	૧૨૫૨
અચ્ચાં	૧૨૯૭	ચન્દ્ર દેખામ તેવી		ચામર	૭૧૭
ચ		આમાસ	૧૫૧	ચામડાની ઝારી	૧૦૨૫
ચક્રી	૧૩૩૧	ચન્દ્ર ન દેખામ તેવી		ચામડાની દોરી	૯૧૫
ચક્રો	૧૩૩૧	અમાસ	૧૫૧	ચામડાનો	
ચકોર પક્ષી	૧૩૩૯	ચન્દ્રપ્રકાશ	૧૦૬	બાહુબંધ	૭૭૬
ચક્ર	૭૫૫	ચન્દ્રબિમ્બ	૧૦૭	ચામડી	૬૩૧
ચક્રવર્તી	૬૯૧	ચન્દ્રભાગા નદી	૧૦૮૫	ચામડીનો રોગ	૪૬૭
ચક્રવાક	૧૩૩૦	ચન્દ્રવિકાસી		ચામાચીડિયું	૧૩૩૬
ચંચલ	૩૧૫	કમળનો દુહ	૧૧૬૭	ચામુડા	૨૦૬
ચણા	૧૧૭૧	ચન્દ્રવિકાસી		ચાર આઢકનું	
ચણાદી	૮૮૩	શ્વેત કમળ	૧૧૬૪	માન	૮૮૬
„	૧૧૫૫	ચપલ	૪૭૬	ચાર આશ્રમ	૮૦૭
ચઢવું	૧૫૧૦	ચમૂ	૭૪૮	ચાર કર્ષપ્રમાણુ	૮૮૪
ચંડાળ વગેરે	૯૩૩	ચમેલી	૧૧૪૭	ચાર કુડવનું માપ	૮૮૬
ચતુરગીસેનાતું		ચંપાપુરી	૯૭૬	ચાર ગાઉ	૮૮૮
પ્રયાણુ	૭૮૮	ચ પો	૧૧૪૬	ચારણુ	૩૨૯
ચતુર્બંધ	૧૩૮૨	ચરપુરુષ	૭૩૩	ચાર પ્રકારના	-
ચતુર્વર્ગ	૧૩૮૨	ચગળી	૬૨૪	નાગો	૧૩૧૧
ચન્દનાદિચારનો		ચરમકેવળી	૩૩	ચાર પ્રકારના	-
સમમિશ્ર લેપ	૬૩૯	ચર્યા	૧૩૭૩	શસ્ત્ર	૭૭૩

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
આર પ્રસ્થતું માપ	૮૮૬	ચૂલો	૧૦૧૮	છત્ર ધારણ કરનાર	૭૬૪
આર વર્ણુ	૮૦૭	ચૂર્ણુ	૯૭૦	છ દાંતવાળો બળદ	૧૨૬૩
આર હસ્તનું		ચેદી દેશની નગરી	૯૭૫	છ ભાષા	૨૮૫
માન	૮૮૭	ચોકડું	૧૨૫૦	છરી	૭૮૪
ચાગ્રિત્ર	૮૪૩	ચોકવાળું ધર	૯૯૨	છરો	૭૮૪
ચારે બાજુ	૧૫૨૯	ચોકીદાર	૭૬૫	છ શ્રુતકેવળી	૩૩
ચારોળીનું વૃક્ષ	૧૧૪૨	ચોખા-કડમી	૧૧૬૯	છાણુ	૧૨૭૨
ચાણેલું લશ્કર	૭૯૦	,,-લાલ	૧૧૬૯	છાણુના કીડા	૧૨૦૮
ચાવવું	૪૨૪	,,-સાદી	૧૧૬૮	છાણુનો અગ્નિ	૧૧૦૧
ચાપપક્ષી	૧૦૨૯	,,-સુગંધી	૧૧૬૯	છાતી	૬૦૨
ચાળણી	૧૦૧૮	,,-હલકા	૧૧૭૬	છાતી-અને ખમાની	
ચિકિત્સા	૪૭૩	ચોખાની ધાણી	૪૦૨	વચ્ચેનો ભાગ	૫૮૮
ચિતા	૭૭૫	ચોથો ભાગ	૧૪૩૪	છાતીનું સુતરાઉ	
ચિતારાની પીછી	૯૨૨	ચોપાટ	૪૮૧	ખખતર	૭૬૭
ચિત્ત	૧૩૬૯	ચોર	૩૮૭	છાપરાનો આગસો	
ચિત્તભ્રમ	૩૨૦	ચોરાચેલું	૧૪૮૩	ભાગ	૧૦૧૧
ચિત્ર	૯૨૨	ચોરી	૩૮૩	છાપરાનો આધાર	૧૦૧૧
ચિત્રકાર	૯૨૧	ચોરીનું ધન	૩૮૩	છાપરું	૧૦૧૧
ચિત્રશાલા	૯૯૯	ચોવીસ તીર્થ કર	૨૬	છાલ	૧૧૨૧
ચિન્તા	૩૨૦	ચોળવું	૬૩૫	,,	૧૧૮૪
ચીકણું	૪૧૩	ચૌદું	૯૮૬	છાલનું વસ્ત્ર	૬૬૮
ચીથરું	૬૭૬	ચૌદ પૂર્વ	૨૭૪	છાવણી	૭૪૭
ચીપડાભરી		ચૌદ વિદ્યા	૨૫૩	છાસ	૪૦૬
આખવાળો	૪૬૧	ચૌદશ	૧૫૧	છીંક	૪૬૩
ચીખો	૪૫૧			છીંકરું પાણી	૧૦૭૧
ચીલની ભાજી	૧૧૮૬	છહુંદરી	૧૩૦૧	છીણી	૯૨૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
છીપો	૧૨૦૫	જટાકાર મૂળ નાની		જવાબ	૨૬૩
છુપાવવાનું વચન	૨૭૬	શાખાવાળું વૃક્ષ	૧૧૧૭	જળી	૧૦૬૯
છુટા પડેલા મોટા		જડતા	૩૦૫	જળીકાગડો	૧૩૨૩
પથથરો	૧૦૩૬	જડવસ્તુનો સમૂહ	૧૪૧૮	,,	૧૨૩૨
છૂટું જવાયુ	૧૪૫૭	જનસમુદાય	૧૪૨૨	જળકૂકડી	૧૩૩૮
છેલ્લેલું	૧૪૮૯	જનોઈની જેમ		જળકૂકડો	૧૩૩૨
છેલ્લુ	૧૪૫૯	પહેરેલી માળા	૬૫૨	જળજંતુઓ	૧૩૪૮
છોડા કાઢવા	૧૦૧૭	જનોઈનો સસ્કાર	૮૧૪	જળની વૃદ્ધિ	૧૦૮૭
જ		જમણા ખભાની		જળનો પટ	૧૦૭૯
જગાત	૭૨૪	જનોઈ	૮૪૫	જળનો પ્રવાહ	૧૦૮૬
જગાત ઉપર		જમણા પડખે		જળનો મર્પ	૧૩૦૫
નિમાયેલ	૭૨૪	ઘાવાળુ હરણુ	૧૧૯૫	જળપ્રાય દેશ	૯૫૩
જગલ	૧૪૫૪	જમણી આખ	૫૭૬	જળપિન્દુ	૧૦૮૯
,,	૧૧૧૦	જમણું અંગ	૧૪૭૬	જળપિલાડો	૧૩૫૦
જગલી આખો	૧૧૫૨	જમાઈ	૫૧૮	જળવગેરેનું	
જગલી ચોખા	૧૧૭૬	જયજયકાર શબ્દ	૧૪૦૩	બહાર જવું	૧૫૧૪
જગલી તલ	૧૧૭૯	જરખ	૧૨૮૮	જળાશય	૧૦૯૬
જગલી બકરો	૧૨૭૭	જરાયુજ	૧૩૫૬	જળો	૧૨૦૩
જગલી મગ	૧૧૭૩	જલદી	૧૪૭૦	જળો આકારનું	
જગલી પાડો	૧૨૮૩	,,	૧૫૩૦	જંતુ	૧૨૦૬
જંગા-ધૂટીચી		જવ	૧૧૭૦	જગનાર	૪૪૩
ધૂટણ સુધીનો		,,-લીલો	૧૧૭૦	જગવું	૩૧૯
ભાગ	૬૧૪	જવખાર	૯૪૩	જહું વસ્ત્ર	૬૭૨
જંઘાનું બખતર	૭૬૮	જવ ઘઉં વગેરે	૧૧૮૧	જણનાર	૩૪૯
જંઘાનો અગ્રભાગ	૬૧૫	જવનું ખેતર	૯૬૭	જણેલું	૧૪૯૬
જટા	૮૧૬	જવનો લોટ	૪૦૨	જાતિ માત્રથી	

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
જીવનાર બ્રાહ્મણ	૮૫૫	જુગાગી	૪૮૫	જાખો પડેલ	૪૪૧
જાનુ વગેરેનું	૬૦૧	જુફુ	૧૪૬૮	જાંઝર	૬૬૫
પ્રમાણ	૮૮૨	જુવાન બકરો	૧૨૭૬	જાડનું મૂળ	૧૧૨૦
જામીન	૫૧૯	જુવાર	૧૧૭૮	જાડનો રોગી	૪૬૦
જાગ્યુરુપ	૧૧૪૭	જૂ	૧૨૦૮	જાપટા	૧૧૦૭
જાસુદ	૯૩૧	જૈન	૮૬૧	જારી	૧૦૨૧
જાળ-પાશ	૧૪૨૧	જો	૧૫૪૨	ઝીણો-મધુર	૧૪૧૦
જાળનો સમૂહ	૬૪૩	જોડા-પૂટ	૯૧૪	શબ્દ	૧૩૫૧
જાણ	૧૦૧૨	જોડાયેલ ઊટ	૧૨૫૫	ઝૂડ	૯૯૪
જાણી	૮૧૧	જોડાયેલા	૪૫૬	ઝૂપકું	૧૦૧૧
જિતેન્દ્રિય	૯૯૧	ઢી ચણવાળો	૧૪૮૫	ઝૂલની અટારી	૬૮૦
જિનમંદિર	૭૯૩	જોડાયેલું	૭૫૭	ઝૂલ	૧૧૯૫
જીતવા યોગ્ય	૫૮૫	જોતર	૮૯૩	ઝેર	૧૩૧૪
જીની શકાય તેવો	૬૩૨	જોતરું	૫૭૬	ઝીર્ણરહિત	૧૩૧૨
જીભ	૪૨૨	જોવું	૧૩૮૪	ઝેવાળા નાગ	૭૭૯
જીભનો મેલ	૬૭૮	જાનેદ્રિય	૯૨	ઝેરવાળું બાણ	૧૩૧૨
જીરું	૧૫૨૩	જયોતિષ	૪૮૨	ઝેર વિનાના નાગ	૧૩૦૫
જીર્ણ વસ્ત્ર	૧૩૬૬	જયોતિષી	૪૭૧	ઝેર વિનાનો સર્પ	૮
જીર્ણતા	૧૩૪૦	જવર	૮૬૭	ટકણખાર	૯૪૪
જીવ	૧૩૬૭	જવાળા સહિત	૧૧૦૩	ટંકશાળ	૯૯૬
જીવ જીવપક્ષી	૫૨૦	અગ્નિ	૧૦૧૨	ટચલી આગળી	૫૯૩
જીવન ઔષધ	૧૧૪૮	ઝ	૧૪૯૬	ટાકણું	૯૧૯
જીવિતસંતતિ-	૪૮૬	ઝડુખો	૧૦૯૬	ટાલીઓ	૪૫૨
વાળી સ્ત્રી		ઝડેલું	૯૧૦	ટીકા	૨૫૬
જુધ		ઝરો		ટીટોડી	૧૩૩૦
જુગાર		ઝવેરી			

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	તત્કાળ	૧૬૨
હુકકો	૧૪૩૩	કોક	૫૮૬	તનુવાત	૧૩૫૯
દુક	૧૪૨૭	કોકનાં ખ ને		તન્નુશાલા	૯૯૯
ટોચ	૧૧૨૧	પડખા	૫૮૭	તપના કલેશને	
ટોપલો	૧૦૧૭	કોકની સ ધિ	૫૮૭	સહન કરનાર	૮૧૧
ટોળાનો નાયક	૧૨૨૦	કોકનો મધ્ય ભાગ	૫૮૭	તપ વિશેષ	૮૪૨
ઠ		કોલ-ખોખ	૮૭૮	તપેલી	૧૦૧૯
ઠગવું	૩૭૯	કોયો	૧૦૨૧	તમરુ	૧૨૧૫
ઠ	૧૫૧૯	ઠ		તમાલપત્ર	૧૧૯૦
ઠગાઈ	૮૦૪	ઠકાયેલું	૧૪૭૬	તમાલપત્રનું વૃક્ષ	૧૧૪૬
ઠગાયેલ	૪૪૨	ઠ	૧૪૮૪	તથુ	૬૮૧
ઠપકાલાયક	૪૩૬	ઠકણું	૧૦૨૬	તથુ ડેરા વગેરે	૯૯૩
ઠું	૧૧૨૨	ઠાણ	૭૮૩	તગસ	૩૯૩
ઠો	૪૫૩	ઠાણની મૂક	૭૮૪	તરસ્યો	૩૯૩
ઠ		ઠી ચણુ	૬૧૪	તરુણુ	૩૩૯
કકો	૨૯૩	ઠી ચણુનો		તર્જના	૫૯૨
કાંસ	૧૨૧૫	આગલો ભાગ	૬૧૪	તર્જિક દેશ	૯૫૮
કાગરની એક		ઠી ચણુનો પાછલો		તલ	૬૧૮
જાત	૧૧૬૮	ભાગ	૬૧૪	તલનું ખેતર	૯૬૭
કાગરનું ખેતર	૯૬૬	ઠી ચણુ વચ્ચે		તલમિશ્રિત	
કાખા ખભાની		આતરાવાળો	૪૫૬	અન્ન	૩૯૮
જનોઈ	૮૪૫	ઠીલો	૪૯૧	તલવાર	૭૮૨
કાખી આખ	૫૭૬	ઠુંકપક્ષી	૧૩૩૨	તલવારની મૂક	૭૮૨
કાખું અ ગ	૧૪૬૬	ત		તલવારવાળો	૭૭૧
કાળી	૧૧૧૯	તક્ષકનાગ	૧૩૦૯	તળાઈ	૬૮૨
કીટ	૧૧૨૭	તજેલું	૧૪૭૫	તળાવ	૧૦૯૪
કુ ગળી	૧૧૮૭	તતવગેરે વાળિ ત્ર	૨૮૬	ત્ર-અકૃત્રિમ	૧૦૯૪

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
તળાવડી-ખોદેલી	૧૦૯૪	તિલક	૬૫૩	તુલામં	૮૮૫
તળેટી	૧૦૯૫	તીક્ષ્ણ ઉપાય વડે		તુલ્ય	૧૪૬૧
તળેલી પૂરી	૭૯૯	કાર્ય કરનાર	૭૫૪	તુલ્યાર્થ શબ્દ	૧૪૬૨
તાલુ દૂધ	૪૦૪	તીક્ષ્ણ કરાયેલુ	૧૪૮૪	તુલેર	૧૧૭૫
તાડ	૧૧૩૬	તીક્ષ્ણ યુદ્ધિવાળી	૫૨૨	તુલુનાર	૯૧૦
તાલકલિક ફળ	૧૬૨	તીક્ષ્ણ યુદ્ધિવાળો	૭૪૪	તુડું	૧૩૮૯
તાદ્ગળે	૧૧૮૪	તીડ	૧૨૧૩	તુલુ સર્વજ્ઞતાનું	૧૧૯૫
તાપી	૧૦૮૪	તીણા નાકવાળો	૪૫૧	તુલુ-કાષ્ટની	
તામસિની નગરી	૯૭૯	તીંગ્લું	૧૫૩૪	તુંપડી	૯૯૬
તાંબુલ પાત્ર	૭૧૮	તીર્થ કરના		તુલુચારી મન્થ	૧૩૪૬
તારરહિત વીણા	૨૯૦	ચોત્રીશ અતિશય	૫૭	તુલુની જાતિ	૧૧૯૧
તારસવર	૧૪૦૨	તીર્થ કરના પિતા	૩૬	તુપ્તિ	૪૨૬
તાલ	૨૯૨	તીર્થ કરની માતા	૩૯	તેતર	૧૩૪૧
તાસની	૯૧૩	તીર્થ કરના મક્ષ	૪૧	તેતરનો સમૂહ	૧૪૧૫
તાળ	૨૯૨	તીર્થ કરના લાંછન	૪૭	તેલ	૪૧૬
તાળનું	૫૮૫	તીર્થ કરના વણું	૪૯	તેલના જેવું	
તાળીઆપવા		તીર્થ કરની આવની		તેલટિક	૧૦૬૮
પૂર્વક જ્ઞાન	૨૭૩	ચોવીસી	૫૩	તેલની ઘાણી	૯૯૭
તાળું	૧૦૦૫	તીર્થ કરની ગત		તોરણ	૧૦૦૭
તાળું ઉત્તરવાનું		ચોવીસી	૫૦	તોરણ ઉપરની	
મંત્ર	૧૦૦૬	તીર્થ કરની મક્ષિણી	૪૪	માળા	૧૦૦૭
તિક્તારસ	૧૩૮૯	તીર્થ કરની વાણીના		ત્રણ અગ્નિનું	
તિથિ	૧૪૭	પાંત્રીશ ગુણ	૬૫	ભેગું નામ	૮૨૬
તિનિશવૃક્ષ	૧૧૪૨	તુંબડી	૧૧૫૫	ત્રણ તુલ્ય ઉપાય ૭૭૮	
તિરસ્કાર	૧૪૭૯	તુર્કસ્તાન	૯૫૯	ત્રણ પ્રકારના માપ ૮૮૩	
તિરસ્કૃત	૪૪૦	તુલાદિનું માપ	૮૮૩	ત્રણ પ્રકારની	

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
આજીવિકા	૮૬૪	વગરનું વૃક્ષ	૧૧૨૦	દધિસમુદ્ર	૧૦૭૫
ત્રણ પ્રકારનો અગ્નિ	૮૨૬	ચાણદાર	૭૨૪	દંભપૂર્વક ચાલવું	૩૭૯
ત્રણ રસ્તા ભેગા		ચાપણ	૮૭૦	દંભરહિત	૪૯૦
ચામ તેવું સ્થાન	૯૮૮	ચાપણ પાછી		દમા	૩૬૯
ત્રણ રસ્તાવાળું		આપવી	૮૭૦	દમાળુ	૬૩૮
સ્થાન	૯૮૬	ચાંભલો	૧૦૧૪	દરજી	૯૧૦
ત્રણવાર ખેડેલું	૯૬૮	ચાળી	૧૦૧૯	દર્ભ	૧૧૯૨
ત્રણ શક્તિઓ	૭૩૫	ચીજેલું	૧૪૯૪	દર્ભાસન	૮૩૫
ત્રસ જીવોની		થૂક ઉડે તેવું		દર્શનકાર	૮૬૩
ચોનિ	૧૩૫૭	વચન	૨૬૭	દશપૂર્વી	૩૪
ત્રાસી આખવાળો	૪૫૮	થૂકવું	૧૫૨૧	દશભાર પ્ર૦	૮૮૫
ત્રાણું	૧૦૩૯	થોકું	૧૪૨૬	દશાગ વગેરે ધૂપ	૬૪૮
ત્રાસદામક	૪૭૯	,,	૧૫૩૬	દહી	૪૦૬
ત્રિકૂટાચળ	૧૦૩૦	થોકું ખોલનાર	૩૪૭	દહી-અધું	
ત્રિગર્તદેશ	૯૫૮	થોર	૧૧૪૦	પાણીવાળું	૪૦૯
ત્રિદલા	૧૧૪૬	થોર-કાટાળો	૧૧૪૦	દહી-વલોવેલું	૪૦૮
ત્રિવર્ગ	૧૩૮૨	થોર-દૂધિયો	૧૧૪૦	દહી-સમ-	
ત્રિશૂલ	૭૮૭	થોર-વિલામતી	૧૧૪૦	પાણીવાળું	૪૦૯
ત્રિસંધ્યા	૧૪૦	દ		દહીંથી મિશ્ર ધી	૮૩૨
ત્રેસઠ શલાકા		દક્ષ	૩૮૪	દહીંથી મિશ્ર મધ	૮૩૩
પુરુષ	૭૦૦	દક્ષિણાને યોગ્ય	૪૪૬	દહીંથી સંસ્કારિત	
ત્રેસઠ શલાકા		દક્ષિણાયન	૧૫૮	દ્રૉમ	૪૧૧
પુરુષની જન્મભૂમિ	૯૪૮	દરો	૬૮૯	દાઝવાથી	
થ		દંડ	૭૩૬	આવેલો તાવ	૧૧૦૨
થડ	૧૧૧૯	દંડ રહિત હળ	૮૯૧	દાદ	૫૮૩
થડ અને શાખા		દંડાયેલો	૪૪૬	દાદી	૫૮૩

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
દાદી-મૂછવાળી સ્ત્રી	૫૩૧	લગાડનાર પદાર્થ	૯૦૭	દીર્ઘાયુ	૪૭૯
દાતરહું	૮૯૨	દાવાનલ	૧૧૦૧	દીવાળી ઘોડો	૧૩૨૮
દાતરડાની મૂઠ	૮૯૨	દાસ	૩૬૦	દીવો	૬૮૬
દાતરડાનો હાથો	૮૯૨	દાસી	૫૩૪	દુઃખ	૧૩૭૧
દાતાર	૩૫૧	દાસીને બોલાવવું	૩૩૪	દુઃખથી પ્રવેશ્ય	૧૪૭૨
દાદર	૧૦૧૩	દાસીપુત્ર	૫૪૮	દુકાન	૧૦૦૨
દાદર રોગવાળો	૪૫૯	દાળ	૩૯૭	દુકાળ	૧૫૧૮
દાદા	૫૫૭	દિગ્ગજ	૧૭૦	દુગંછા	૩૦૩
દાન	૩૮૬	દિયર	૫૫૩	દુનિયા	૧૩૬૫
દાન	૭૩૬	દિયર વગેરેથી		દુનુંદુનિ	૨૯૩
દાનશાલા	૧૦૦૦	થયેલ પુગ	૫૪૯	દુગચારી બ્રાહ્મણ	૮૫૫
દાની અને		દિલ્હી	૯૭૮	દુર્ગંધ	૧૩૯૧
દાગી	૩૮૭	દિવસ	૧૩૮	દુર્જન	૩૮
દાંત	૫૮૩	દિવસ	૧૫૩૧	દુર્દિન	૧૬૫
દાંતનો મેળ	૬૩૨	દિવસનો આરંભો		દુર્ગળ	૪૪૯
દાલ	૧૧૯૨	લાગ	૧૪૧	દુર્વાસા ઋષિ	૮૫૦
દાલડો	૧૦૧૫	દિશા	૧૬૬	દુષ્ટ આશયવાળો	૩૪૮
દાલનું આસન	૮૧૬	દિશામાં ઉત્પન્ન		દુષ્ટ બુદ્ધિવાળો	૩૪૮
દામણ	૧૨૫૧	થયેલ	૧૬૮	દુષ્ટ મનવાળો	૪૩૫
દામણી	૬૫૨	દિશા-વિદિશાના		દૂત	૭૩૪
દારનું પીકું	૯૦૬	અધિપતિ	૧૬૯	દૂતી	૫૨૧
દાર પીવા બેઠેલી		દીકરીનો દીકરો	૫૪૪	દૂધ	૪૦૪
મંડલી	૯૦૭	દીકરો દીકરો બંને	૫૬૦	દૂધનો માવો	૪૦૫
દાર પીવાનું		દીક્ષા	૮૨૩	દૂધપાક	૪૦૬
સ્થાન	૧૦૦૧	દીનાર વગેરે		દૂર	૧૪૫૨
દાર સારો		અકુચ	૧૦૪૬	દૂર અને શૂન્ય	

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
માર્ગ	૯૮૫	દેશ-કાળી		દ્રૌપદી	૭૧૦
દ્વરથી લક્ષ્ય		ભૂમિવાળો	૯૫૩	ધ	
વિંધનાર	૭૭૩	દેહ	૫૬૩	ધતૂરો	૧૧૫૧
દ્વરદર્શી	૩૪૪	દેહના લક્ષણ	૫૬૫	ધન	૧૯૧
દ્વરબાપી સુગંધ	૧૩૯૦	દેહાવયવ	૫૬૬	ધનવાન	૪૭૭
દષ્ટિવાદ	૨૪૫	દૈવન તીર્થ	૮૪૦	ધનાદમ	૩૫૭
દષ્ટિવાદના ભેદ	૨૪૬	દૈવવાદી	૩૮૩	ધનુર્ધારી	૭૭૧
દષ્ટિવિધ નાગો	૧૩૧૨	દોઝકું	૯૨૮	ધનુર્ધારીનાં આસન	૭૭૭
દેખતાં ચોરી		"	૧૨૭૪	ધનુષ્ય	૭૭૫
કરનાર	૩૮૨	દોષ	૧૩૭૫	ધનુષ્યની દોરી	૭૭૬
દેડકો	૧૩૫૪	દોષ અદાર	૭૨	ધનુષ્યનો	
દેરાણી જોહાણી	૫૧૪	દોષગ્રાહી	૩૮૦	અગ્રભાગ	૭૭૫
દેવ	૮૮	દોહક	૫૪૧	ધનુષ્યનો	
દેવનૈવેદ્ય ખાનાર	૮૫૭	દ્રવ્યનો વ્યય	૧૫૧૬	મધ્યભાગ	૭૭૫
દેવપણું	૮૪૧	દ્રક્ષ	૧૧૫૫	ધનુષ્યનો શબ્દ	૧૪૦૬
દેવપૂજક	૪૪૪	દ્રોણ પ્ર૦ ધાન્ય		ધમણ	૯૦૮
દેવપ્રશ્ન	૨૬૩	વવામ તેવું ખેતર	૯૬૯	ધરાયેલ	૪૨૬
દેવમંદિર	૯૯૩	દ્રોણ પ્ર૦ રાંધી		ધરીતો ખીલો	૭૫૬
દેવચર	૮૨૧	શકાય તેવું વાસણ	૯૬૯	ધરો	૧૧૯૨
દેવચોગ્ય ઓઠન	૮૩૨	દ્રોણી	૮૭૭	ધર્મરક્ષામાં	
દેવાદાર	૮૮૨	દ્વાર	૧૦૦૪	નિમાયેલ	૭૨૫
દેવોના ગવૈયા	૧૮૩	દ્વારકા	૯૮૦	ધર્મવિચાર	૧૩૮૧
દેવોની અહોરાત્ર	૧૫૯	દ્વારપાળ	૭૨૧	ધાડ	૮૦૦
દેવોને બલિદાન	૧૫૩૭	દ્વીપ	૧૦૭૮	ધાણા	૪૧૯
દેવોનો રથ	૭૫૨	દ્વેષચોગ્ય	૪૪૮	ધાણી	૪૦૧
દેશ	૯૪૭	દ્રોહ ચિંતવવો	૧૩૭૨	ધાણીનું ચૂર્ણ	૪૦૧

અભિધાનચિન્તામણિકોશો

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
ધાતુ	૬૧૯	કરવો	૬૩૭	ભાગ	૭૫૦
ધાતુ ગાળવાની	૬૦૮	ધૂમાડો	૧૧૦૩	દવનનો અગ્ર	૭૫૦
કુલડી	૬૧૯	ધૂન	૬૭૭	ભાગ	૭૫૦
ધાતુ સાત અગ્ર	૧૧૮	ધૂળથી ખરડાયેલ	૧૪૮૩	દવનવાળો	૭૬૪
દશ	૬૧૯	ધૃતિ	૭૦૮	નકટો	૪૫૦
ધાન્ય	૧૧૮	ધૂળ	૪૩૨	નકામા હાથી	૧૨૫૨
ધાન્યના દાણા એકઠા	૮૬૫	ધોળી	૬૧૪	ધોડા	૧૪૪૬
કરવા	૮૬૫	ધોયેલ રેશમી	૬૬૭	નકામું	૭૧૦
ધાન્યના દાણા તથા	૮૬૫	વસ્ત્ર	૬૫૮	નકુલ	૧૦૭
મળરી અહણુ	૬૩૯	ધોયેલ વસ્ત્રમુગલ	૧૪૩૭	નક્ષત્ર	૧૦૮
કરવી	૧૧૮૧	ધોયેલુ	૭૫૬	નક્ષત્ર-સત્તાવીસ	૫૬૪
ધાન્યની પૃથ્વી	૧૧૮૧	ધોસરું	૧૨૬૦	નખ	૧૩૧૩
ધાન્યનો અગ્ર	૮૪	ધોસરે બેડેલ નવો	૧૨૪૬	નખમાં ઝેરવાળા	૬૭૧
ભાગ	૧૧૪૦	બળદ	૧૧૮૦	નગર	૬૮૨
ધાન્યનો છોડ	૪૪૦	ધોરિત ગતિ	૬૫૩	નગરના દરવાજાનો	૬૭૨
ધારણા	૭૦૧	ધોળા સરસવ	૧૩૯૩	નગર બહારનો	૮૮૧
ધાતરાષ્ટ્ર હંસ	૭૫૬	ધોળી કાંગ	૮૪	નગરનો અર્ધ	૧૧૧૨
ધાવડી વૃક્ષ	૧૨૨૬	ધોળી માટીવાળો	૧૧૭૭	વિસ્તાર	૪૮૫
ધાવમાતા	૪૪૦	દેશ	૧૨૨	નગરોડનું ઝાડ	૫૩૪
ધિક્કારેલો	૪૬૫	ધોળો વણુ-	૭૫૦	નગરોડ	૩૨૮
ધીમુ ચાલનાર	૭૦૧	કાઠક	૧૧૪૭		
ધુધુમાર	૭૫૬	દ્યાન	૮૪		
ધૂસરીનું કાળ	૭૫૭	ધ્રુવ	૮૪		
ધૂસરીનો ખીલો	૩૩૧	ધ્વજ	૮૪		
ધૂનારો	૩૩૧	ધ્વજની નીચેનો	૮૪		
ધૂપ વગેરેથી સંસ્કાર	૩૩૧				

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
નટીપુત્ર	૫૪૮	નવું ધાસ	૧૧૯૧	નાના ડાંસ	૧૨૧૫
નથુંદ	૫૫૪	નવું વસ્ત્ર	૬૭૧	નાના નાકવાળો	૪૫૨
નદી	૧૦૭૯	નસ	૬૩૧	નાના પર્વતો	૧૦૩૪
નદીના પાણીથી		નહિ (નહી)	૧૫૩૯	નાના માછલાનો	
યતા અનાજવાળો		નહિ ખેડેલ ભૂમિ	૯૪૦	સમુદાય	૧૩૪૭
દેશ	૯૫૫	નળની નગરી	૯૮૦	નાના શરીરવાળો	૪૫૩
નદીનો વળાક	૧૦૮૦	નળીજેવુ હાડકુ	૬૨૭	નાની કલથી	૧૧૭૫
નંદીગણુ	૨૧૦	નાક	૫૮૦	નાની તરવાર	૭૮૫
નપુંસક	૫૬૨	નાક વિનાનો	૪૫૦	નાની વાડી	૧૧૧૩
નકે	૮૬૯	નાકનો મેલ	૬૩૨	નાતું કુંડલું	૧૦૨૫
નમસ્કાર	૧૫૦૩	નાગ	૧૩૦૭	નાતું સરોવર	૧૦૯૫
”	૧૫૪૨	નાગ-સંદેહ		નાનો	
નમેલું	૧૪૧૬	અગર કાળો	૧૩૦૮	આગળીઓ	૧૦૦૫
નરક	૧૩૫૯	નાગના ભેદો	૧૩૦૭	નાનો ઉંદર	૧૩૦૧
નરકની પીડા	૧૩૫૮	નાગવેલ	૧૧૫૫	નાનો કીડો	૧૨૦૨
નગ્નવાસની		નાગો	૧૩૦૭	નાનો ફૂવો	૧૦૯૩
સખ્યા	૧૩૬૧	નાગોની નગરી	૧૩૦૭	નાનો ભાઈ	૫૫૨
નર્મદા	૧૦૮૩	નાચતું ધડ	૫૬૫	નાન્દીપાઠક	૩૩૦
નવનિધિ	૧૯૩	નાટકના પાત્રો	૩૨૭	નાભિ	૬૦૬
નવ પ્રતિવાસુદેવ	૬૯૯	નાટકનું સ્થાન	૨૮૨	નાભિસુધીની	
નવ બલદેવ	૬૯૮	નાટકનો પ્રારંભ	૨૮૨	માળા	૬૫૭
નવ રસ	૨૯૪	નાટ્ય	૨૭૯	નાભિ સુધીની	
નવ વાસુદેવ	૬૯૫	નાટ્યપ્રત્ય ધ	૨૮૪	મોતીની માળા	૬૫૭
નવી કુપળો	૧૧૨૪	નાડી	૬૩૧	નાભિ સુધીની	
નવીન શિષ્ય	૭૯	નાના કરમિયા	૧૨૦૨	સોનાની કંદી	૬૫૭
નવું	૧૪૪૮	નાના કીડા	૧૨૦૧	નામ	૨૬૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
નામક્ષત્રવાળી		નિધિ	૧૯૨	નિશાન ચૂકેલ	૭૭૨
વીટી	૬૬૪	નિદા	૨૭૧	નિશાનખાળ	૭૭૨
નાયક	૪૯૮	નિદાપૂર્વક કપકો	૨૭૪	નિશ્ચય	૧૩૭૪
નાગકીઓ	૧૩૫૮	નિઘ	૧૫૪૧	,,	૧૫૪૦
નારકી સાત	૧૩૬૦	નિપુણ	૩૪૨	નિષિદ્ધ કરાયેલ	૧૪૭૪
નારગીનુ વૃક્ષ	૧૧૪૩	નિપ્પધ	૨૫૭	નિષેધ	૧૫૩૯
નારક	૮૪૯	નિમેષ	૧૩૬	નિષેધમા	
નાવ	૮૭૬	નિયમ	૮૨	રૂચિવાળો	૮૫૯
નાવ ચક્ષાવવાનો		નિરતર	૧૪૪૬	નિષ્ફળ	૧૫૧૬
દડ	૮૩૭	,,	૧૪૭૧	નીક	૧૦૮૯
નાથ	૧૫૧૭	નિરર્થક	૧૫૧૬	નીચ	૯૩૨
નાશી ગયેલ	૮૦૫	નિગકરણ		નીચલા હોહની	
નાસિકા	૫૮૦	કન્નાર	૩૫૦	નીચેનો ભાગ	૫૮૨
નાસિકાનો મેલ	૬૩૨	નિગકરણ કરેલુ	૧૪૭૩	નીચ સ્ત્રીને	
નાસ્તિક	૪૯૦	નિરાશ	૪૩૯	ખોલાવવું	૩૩૪
,,	૮૬૨	નિર્ગુણી	૪૩૭	નીચા મુખવાળો	૪૫૭
નાસ્તો	૪૨૫	નિર્ગ્યાદિ મુનિ	૩૩૫	નીચું	૧૪૨૯
નાળિયેરની		નિર્જળ દેશ	૯૪૦	,,	૧૫૪૧
કાચલી	૧૦૨૨	નિર્ધન	૩૫૮	નીચે	૧૫૨૬
નાળિયેરી	૧૧૫૧	નિર્મયપણે શત્રુ		નીચે ફેંકેલુ	૧૪૮૨
નિઃશ્વાસ	૧૩૬૮	તરફ જવું	૭૯૧	નીચેનું વસ્ત્ર	૬૭૩
નિનિત યમાં રહેલા		નિર્મળ કેશ	૫૭૦	નીચેગી	૪૭૪
ખે ખાડા	૬૦૮	નિર્મળ પાણી	૧૦૭૧	નીચ અજન	૧૦૫૨
નિત્યકર્મ	૨૫૫	નિર્વાણ	૧૪૯૫	નીચ કમળ	૧૧૬૪
નિદ્રા	૩૧૩	નિર્વેદ	૩૨૧	નીચ મણિ	૧૦૬૫
નિધાન	૧૯૨	નિશાન	૭૭૭	નૃત્ય	૨૮૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
નૃત્ય શિક્ષક	૩૩૦	મધ્ય ભાગ	૬૧૮	પડધો	૧૪૧૦
નેતર	૧૧૩૭	પગથિયુ	૧૦૧૩	પડજીભી	૫૮૫
નેતરનુ આસન	૬૮૪	પગ ધોવાનુ		પડડો	૬૮૦
નૈયામિક	૮૬૨	પાણી	૫૦૦	પડનાર	૪૪૫
નોળિયો	૧૩૦૨	પગની એડી	૬૧૬	પડવો	૧૪૭
નોત્ર	૮૭૬	પગની ઘુટી	૬૧૫	પડેલુ	૧૪૯૦
ન્યાય	૭૪૨	પગની પાની	૬૧૬	પડેલો	૮૦૬
ન્યાયપૂર્વક		પગનો અગ્ર		પતંગિયુ	૧૨૧૩
વાતચીત	૨૭૫	ભાગ	૬૧૭	પતજલિ	૮૫૧
ન્યાયશાસ્ત્ર	૨૫૧	પગમાં થયેલો		પતિ વહાલો	૫૧૬
ન્યાયાધીશ	૭૨૦	ફેલો	૪૬૫	પતિ જીવતાં	
ન્યાય	૨૫૬	પગમા પડનુ	૮૪૪	નરથી થયેલ	
પ		પગાર	૩૨૬	પુત્ર	૫૫૦
પકાવેલું	૧૪૮૫	પગાર લઈ કાર્ય		પતિ મરી ગયા	
પક્ષ	૧૪૭	કરનાર	૩૬૧	પછી થયેલ પુત્ર	૫૫૦
પક્ષનુ બાણ રક્ષ		પગાર વિના કાર્ય		પતિવ્રતા	૫૨૭
ઉપર સ્થાપનું	૭૮૧	કરનાર	૩૬૨	પતિ આદિ સેનાના	
પક્ષી	૧૩૧૬	પગે ચાલનાર	૪૯૭	ભેદ	૭૪૮
પક્ષીઓને		પ ખો	૬૮૭	પત્ની	૫૧૨
હણનાર	૯૩૦	પટના	૯૭૬	પત્નીની નાની	
પક્ષીની ચાચ	૧૩૧૭	પટરાણી	૩૩૪	બહેન	૫૫૫
પક્ષીની પાખ	૧૩૧૭	”	૫૨૦	પત્નીની મોટી	
પક્ષીનો માળો	૧૩૧૯	પટોળ	૧૧૮૮	બહેન	૫૫૪
પક્ષીનો શબ્દ	૧૪૦૭	પડખાંતી		પત્ર	૧૧૮૩
પગ	૬૧૬	પાંસળી	૬૨૭	પથરીનો રોગ	૪૭૦
પગના તળિયાનો		પડખે રહેનાર	૩૩૦	પથ્થર	૧૦૨૫

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
પાલકાખ્ય મુનિ	૮૫૩	પિત્ર તીર્થ	૮૪૦	પુણ્યવાન	૪૮૯
પાલખાની		પીકદાની	૬૮૭	પુત્ર	૫૪૧
ખાજી	૧૧૮૬	પીગજેલુ	૧૪૮૭	પુત્રરક્તિ વિધવા	૫૩૦
પાલખી	૭૫૮	પીજવાનું મત્ર	૯૧૨	પુત્રવધૂ	૫૮૪
પાવડો-કોદાળો	૮૯૨	પીઠ	૬૦૧	પુત્રવિનાની સ્ત્રી	૫૨૯
પાગ-દાસો	૯૭૧	પીટુ હાડકું	૬૨૭	પુત્રી	૫૪૨
પાસા	૪૮૬	પીડનાર	૫૦૧	પુર્નલક્ષ્મી સ્ત્રી	૫૨૫
પાસા પ્રમાણે		પીતચ દન	૬૪૬	પુનર્લક્ષ્મી સ્ત્રીનો	
માગટા ફેરવા	૪૮૭	પીપર	૪૨૧	પુત્ર	૫૪૭
પાસાવડેરમનાર	૪૮૫	પોપરીમૂળ	૪૨૧	પુત્રાગ	૧૧૩૪
પાસે	૧૫૩૪	પીપળાનો દંડ	૮૧૫	પુરાણ	૨૫૨
પાળ	૯૬૫	પીપળો	૧૧૩૧	પુરાતન	૧૪૪૮
પિડી	૬૧૫	પીપળ	૧૧૩૧	પુરુષની કેડનો	
પિતા	૩૩૨	પીલુનું ઝાડ	૧૧૪૨	ક દોરો	૬૬૫
„	૫૫૬	પીલુનો દંડ	૮૧૫	પુરુષલક્ષણ સ્ત્રી	૫૩૨
પિતાતુલ્ય	૪૮૮	પીળા કુળવાળી		પુરુષનું ચિહ્ન	૬૧૦
પિતાના વ શમાં		જુર્ષ	૧૧૪૮	પુરુવા	૭૬૧
યથેલા	૫૫૯	પીળા મગ	૧૧૭૨	પુરોહિત	૭૨૦
પિતૃઓની		પીળા કાગ	૧૧૭૭	પુષ્પ	૧૧૮૪
અહોરાત્ર	૧૫૯	પીળો-વર્ણ	૧૩૯૪	પુષ્પની કળી	૧૧૨૫
પિતૃતર્પણ	૩૭૫	પીળો બાણ		પુષ્પરચના	૬૫૩
પિતૃન્ન	૮૨૧	પુષ્પ	૧૧૩૫	પુષ્પગ્રસ	૧૧૨૭
પિત્ત	૪૬૨	પુંવાડીઆનુ		પૂછકું	૧૨૪૪
પિત્તગ	૧૦૪૭	વૃક્ષ	૧૧૫૮	પૂંછડાનું મૂળ	૧૨૨૭
પિત્તગ વિશેષ	૧૦૪૮	પુંછ	૮૬૯	પૂંછડામાં	
પત્રાર્ષ	૫૬૨	પુણ્ય	૧૩૭૯	વિધવાળા	૧૩૨૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
પૂળ	૪૪૭	પેટનો ગડબડાટ	૧૪૦૩	પ્રળ	૫૦૧
પૂળમાટેનું		પેટભરો	૪૨૭	પ્રળપતિ તીર્થ	૮૪૦
પાણી	૫૦૦	પેટી	૧૦૧૫	પ્રજ્ઞા સામર્થ્ય	૧૫૨૪
પૂળયેલ	૪૪૭	પૈડાનો મધ્ય-		પ્રતાપ	૭૪૦
પૂળરી	૯૨૪	ભાગ	૭૫૬	પ્રતિજ્ઞા ધ વિનાનું	૧૪૬૬
પૂળમ	૩૩૬	પૈડું	૭૫૫	પ્રતિભાશાળી	૩૪૩
„	૪૪૬	પોતજ	૧૩૫૫	પ્રતિમા	૧૪૬૩
પૂડલો	૩૯૮	પોતાના વેદકર્મ		પ્રતિવાસુદેવ નવ	૬૯૯
પૂનમ	૧૪૯	છોડનાર	૮૫૭	પ્રત્યાહાર	૮૩
પૂનમ અમાસનું		પોતાનું	૫૬૨	પ્રથમ જ્ઞાન	૧૩૭૩
ભેગું નામ	૧૪૮	પોતાનું સર્વસ્વ		પ્રથમ પરિણીતા	
પૂનમની રાત્રિ	૧૪૩	આપી મજા		સ્ત્રી	૫૨૭
પૂરી	૩૯૮	કરનાર	૮૧૯	પ્રધાન	૭૧૯
પૂર્ણચંદ્ર ન		પોચી	૬૬૩	પ્રપૌત્રનો પુત્ર	૫૪૪
હોય તેવી પૂનમ	૧૫૦	પોપટ	૧૩૩૫	પ્રભાત	૧૩૮
પૂર્ણચંદ્ર હોય		પોપટનો સમૂહ	૧૪૧૫	પ્રભાદ	૧૩૮૨
તેવી પૂનમ	૧૪૯	પૌવા	૪૦૧	પ્રયાણ	૭૮૯
પૂર્વચરિત્ર	૨૫૯	પૌતવ પ્ર૦	૮૮૩	પ્રલયકાળ	૧૬૦
પૂર્વ હિન્દુસ્તાન	૯૫૫	પૌત્ર	૫૪૪	પ્રવાલનો અગ્ર	
પૂર્વાદિ દિશા	૧૬૭	પૌત્રનો પુત્ર	૫૪૪	ભાગ	૧૧૨૪
પૂલ(સેતુ)	૯૬૫	પ્રકરણ	૨૫૪	પ્રવાહ	૧૦૮૭
પૂતના	૭૪૮	પ્રકાશ	૧૦૧	પ્રવેશદ્વાર	૯૯૩
પૃથુરાજ	૭૦૦	પ્રખ્યાત પિતાનો		પ્રવેશવુ	૧૫૦૦
પૃથ્વી	૯૩૫	પુત્ર	૫૦૨	પ્રવ્રજ્યા	૮૧
પેટ	૬૦૪	પ્રગટ	૧૫૩૯	પ્રસાસા	૨૬૯
પેટનું બખતર	૭૬૮	પ્રગટ કરાયેલું	૧૪૭૮	પ્રસાસાવાચક શબ્દ	૧૪૪૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
પ્રજન	૨૬૩	ફરકવું	૧૫૨૩	ફાલ્લો	૪૬૬
પ્રસરતો ધૂપ	૬૪૯	ફળ	૧૧૩૦	ખ	
પ્રસરનાર	૩૯૦	,,	૧૧૮૩	ખકરાનો સમૂહ	૧૪૧૭
પ્રસવ	૫૪૧	ફળ આપવું	૧૫૨૦	ખકરી	૧૨૭૫
પ્રસૂતા સ્ત્રી	૫૩૯	ફળ ભૂમિ	૯૪૬	ખકરો	૧૨૭૫
પ્રસ્તાવના	૨૬૨	ફળવાળું વૃક્ષ	૧૧૧૬	ખકરો-ગુવાન	૧૨૭૬
પ્રહર	૧૪૫	કળે તેવું વૃક્ષ	૧૧૧૬	ખકુલ વૃક્ષ	૧૧૩૫
પ્રહેલિકા	૨૫૯	કારેલું	૧૪૮૮	ખખતર	૭૬૬
પ્રાણ	૧૩૬૭	કાવે તેમ બોલનાર	૩૪૭	ખખતર ધારી	૭૬૫
પ્રાણવાયુ	૧૧૦૮	ફાળકો	૯૦૯	ખખતર ધારીનો સમૂહ	
પ્રાણાયામ	૮૩	ફૂલ	૧૧૨૪		૧૪૧૭
પ્રાપ્તિ	૧૫૨૦	ફૂલ આગ્યા પછી		ખગતરા	૧૨૧૪
પ્રિયવચન	૨૬૪	ફળ આવે તેવું		ખગલાની ભતિ	૧૩૩૩
પ્રિયવાણીથી દાન		વૃક્ષ	૧૧૧૫	ખગલી	૧૩૩૩
આપનાર	૩૫૧	ફૂલની રજ	૧૧૨૬	ખગલો	૧૩૩૨
પ્રિયવાદી	૩૫૧	ફૂલ વિનાના ફળ		ખગામ્	૧૫૦૬
પ્રેમી પાસે જનારી		વાળું વૃક્ષ	૧૧૨૬	ખગડી	૬૬૩
સ્ત્રી	૫૨૯	ફેટો	૬૬૭	ખગાળ	૯૫૭
પ્રેરણા કરેલું	૧૪૮૨	ફેફસાં	૬૦૫	ખગીચો	૧૧૧૧
ખાલો	૧૦૨૪	ફેરકાગ	૧૫૧૯	ખજર	૯૮૮
ખસવ પક્ષી	૧૩૪૦	ફોષનો દીકરો	૫૪૫	ખટમોગરો	૧૧૪૮
ખુન ચાલ	૧૨૪૮	ફોગટ	૧૫૩૪	ખટુક	૮૧૩
	કે	ફોડવું	૧૪૮૮	ખતક	૧૩૪૧
ફટકડી	૧૦૫૫	ફોતરા ફાટવાં	૧૫૨૧	ખદી	૧૧૭૯
ફણગો	૧૧૮૩	ફોનરા વિનાનું	૧૪૩૬	ખદલાથી ખરીદેલ	૮૮૧
ફણા	૧૩૧૫	ફોનગનો અગ્નિ	૧૧૦૧	ખનાવટી ઝેર	૧૩૧૪

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
અનેવી	૩૩૨	અહેરો અને મૂગો	૩૪૮	,,-માગેલ શિગડા-	
અંદીજન	૭૯૪	અળતણ	૮૨૭	વાળો	૧૨૫૯
અંધ બાધેલો	૧૦૯૬	અળદ	૧૨૫૬	,,-ભાર ઉપાડનાર	
અધકોશ	૪૭૧	,,-એક ધોસરીને			૧૨૬૩
અંધન	૪૩૯	વહન કરનાર	૧૨૬૨	,,-મોટો	૧૨૫૮
અન્ને	૧૪૨૩	,,-અસી કરવા		,,-સારા રક-ધવાળો	
અપૈયો	૧૩૬૯	લાયક	૧૨૫૯		૧૨૫૮
અપોરિયો	૧૧૪૯	અળદ-ગળીઓ	૧૨૬૩	અળદના ખલા ઉપરનો	
અમણો ફંડ	૭૪૫	,,-ગાડને ખેતનાર		ટેકરો	૧૨૬૪
અરડાનીચે હાડકાનું ત્રિક			૧૨૬૧	અળદનું માથું	૧૨૬૪
	૬૦૮	,,-ધરડો	૧૨૫૮	અળદનું શિંગડું	૧૨૬૪
અરોળ	૪૬૯	,,-છ દાંતવાળો	૧૩૬૩	અળદનો સમૂહ	૧૪૧૫
,,	૬૦૫	,,-જુવાન	૧૨૫૮	અળદેવ	૨૨૪
અરુ	૧૧૯૩	,,-ધોસરી ખેતનાર		અળદેવ નવ	૬૯૮
અલદેવ	૨૨૪		૧૨૬૧	અળદેવનું સુસળ	૨૨૫
,,	૬૯૮	,,-ધોસરી વહન		અળદેવનું હળ	૨૨૫
અસ	૧૫૨૭	કરનાર	૧૨૬૩	અળવાન	૪૪૮
અહાર	૧૫૪૧	,,-ધોસરે જોડેલ		અળહીનતા	૩૧૯
અહાર કાઢેલ	૪૪૦	નવો	૧૨૬૦	અળાત્કાર	૮૦૪
અહુ	૧૪૨૫	,,-નાકમાં નાથેલો		અળાત્કારે નરકમાં	
અહુ જલવાળો પ્રદેશલપ્ત			૧૨૬૦	નાખવું	૧૩૫૮
અહુ નેતરવાળો દેશલપ્ત		,,-પીઠ ઉપર ભાર		અળિધર	૯૯૬
અહુવિધ	૧૪૪૯	ઉપાડનાર	૧૨૬૩	અળિધરની અહારનો	
અહેડા	૧૧૪૫	,,-અધા કાર્યમાં		મંડપ	૯૯૬
અહેન	૫૫૩	આવનો	૧૨૬૧	અળિદાન	૪૪૭
અહેરો	૪૫૪	,,-ખે દાંતવાળો	૧૨૬૩	,,	૮૩૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
બળેલું	૧૪૮૬	બારણું	૧૦૦૪	મઝ કરનાર	૮૧૮
બળેલો ભાત	૨૯૬	બાહુદા નદી	૧૦૮૬	બે કોશ	૮૮૮
બાગ	૧૧૧૨	બાહુયુક્ત	૭૯૯	બેઠાં ઉંઘનાર	૪૪૨
બાજ પક્ષી	૪૮૭	બાળક	૮૩૮	બેઠી ભોમરિંગણી	૧૧૫૭
બાહુ ઉપર મૂકેલી રકમ		બાળકોનો સમૂહ	૧૪૧૯	બેઠેલ	૪૯૨
	૪૮૬	બાળ ચકલી	૧૩૩૧	બે ત્રણવાર બોલવું	૨૬૭
બાહુગર	૯૨૫	બાળ ચક્રો	૧૩૩૨	બે દાંતની વચ્ચેનો ભાગ	
બાહુગરની વિદ્યા	૯૨૫	બાળપણું	૩૩૯		૧૨૨૭
બાન્નેહ	૭૧૮	બાળ હંસ	૧૩૨૭	બે દિવસની વચલી રાત્રિ	
બાણ	૭૭૮	બિન્નેરું	૧૧૫૦		૧૪૪
બાણ-ઝેરવાળું	૭૭૯	બગાયેલું પુષ્પ	૧૧૨૯	બેલાન	૪૬૧
બાણ ધારણ કરનાર		બિયાસ નદી	૧૦૮૬	બે માતાનો પુત્ર	૫૪૬
	૭૭૧	બિલ	૧૩૬૩	બે રસ્તાવાળું સ્થાન	૯૮૬
બાણ નાખેલું	૭૭૯	બિલાડો	૧૩૦૧	બેલગાડી	૭૫૩
બાણના પીછા	૭૮૧	બિહાર	૯૫૭	બે વાર ખેડેલું	૯૬૮
બાણનું છોડવું	૭૮૦	બીડ લવણ	૯૪૨	બે હથેળી બેડની	૫૯૬
બાણનું બાથું	૭૮૧	બીડી વૃક્ષ	૧૧૩૫	બોડી બ્રાહ્મણી	૧૨૯૯
બાણનું મૂળ	૭૮૧	બીલુનો ફંડ	૮૧૫	બોરડી	૧૧૩૮
બાણનો અગ્રભાગ	૭૮૭	બુધ ગ્રહ	૧૧૭	બોળવામાં કુશળ	૩૪૬
બાણનો વેગ	૭૮૦	બુદ્ધ	૨૩૨	બોલાવવું	૨૬૧
બાણ-લોટાનું	૭૭૯	બુદ્ધ સાન	૨૩૫	બોલાવીને હુકમ કરવો	
બાણ વાપરવામાં કુશલ		બુદ્ધિ	૩૦૮		૨૭૭
	૭૭૨	બુદ્ધિના શુણ	૩૧૦	બૌદ્ધ દર્શન	૮૬૧
બાણામુનું નગર	૯૭૭	બુદ્ધિવાળી સ્ત્રી	૫૨૨	બ્રહ્મચર્ય	૮૦૮
બાન્ણ પાસેનો ઓટલો		બૃહસ્પતિ	૧૧૮	બ્રહ્મનેત્ર	૮૩૮
૧૦૧૦		બૃહસ્પતિસવનામનો		બ્રહ્મપણું	૮૪૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
અક્ષબિન્દુ	૮૩૮	ભરવાડણુ	૫૨૨	ભિક્ષુકીનો પુત્ર	૫૪૯
અક્ષયજ્ઞ	૮૨૧	ભરેલુ	૧૪૭૩	ભિક્ષુણી	૫૩૨
અક્ષા	૨૧૧	ભવનપતિ	૯૦	ભીજાયેલુ વસ્ત્ર	૬૭૯
અક્ષાંજલિ	૮૩૮	ભવા	૫૭૯	ભીત	૧૦૦૩
અક્ષાસન	૮૩૮	ભવાનો વચ્ચો		ભીનુ	૧૪૯૨
આક્ષ અહોરાત્ર	૧૬૦	ભાગ	૫૮૦	ભીમસેન	૭૦૭
આક્ષણ	૮૧૧	ભાઈ બહેન	૫૬૧	ભીલ	૯૩૩
આક્ષણોનો સમૂહ	૧૪૧૯	ભાગ	૧૪૩૪	ભીનોનું સ્થાન	૧૦૦૨
આક્ષ તીર્થ	૮૪૦	ભાગ્ય	૧૩૭૯	ભૂખ	૩૯૩
ભ		ભાગ	૧૧૭૯	ભૂખથી પીડિત	૪૨૮
ભગ દર	૪૭૧	ભાગરો	૧૧૮૭	ભૂખ્યો	૩૯૨
ભગર	૯૯૫	ભાટ-ચારણુ	૭૯૪	ભૂડ	૧૨૮૭
ભત્રીજો	૫૪૩	ભાણેજ	૫૪૩	ભૂતચરત	૪૯૧
ભદ્રમોચ	૧૧૯૩	ભાતુ	૪૯૩	ભૂતચર	૮૨૨
ભદ્રાસન	૭૧૬	ભાભી	૫૧૪	ભૂમિદ્રા	૩૨૭
ભમરા જેવું જીવકુ	૧૨૧૫	ભાર ઉપાડનાર	૩૬૪	ભૂમિનો ખાડો	૧૩૬૪
ભમરો	૧૨૧૨	ભારદ્વાજ પક્ષી	૧૩૪૦	ભૂલી જવાયેલુ	૧૪૯૫
ભમવું	૧૫૧૯	ભાર પ્રાં	૮૮૫	ભૂષણ	૬૪૯
ભય	૩૮૧	ભાગ્યવિયાં	૧૦૦૯	ભૂષણનો શબ્દ	૧૪૦૫
ભય કર	૩૦૨	ભાલાવાળો	૭૭૦	ભૂષણુત	૧૦૩૨
ભય કર યુદ્ધ ભૂમિ	૮૦૧	ભાલો	૭૮૫	ભૂગીગણુ	૨૧૦
ભયપીડિત	૩૬૬	ભાવિક્ષણ	૧૬૨	ભેટ	૭૩૭
ભયભીત	૪૪૮	ભાષ્ય	૨૫૪	ભેદ	૭૩૬
ભરત	૭૦૨	ભાસ પક્ષી	૧૩૩૮	ભેરીનો અવાજ	૧૪૦૯
ભરતી	૧૦૭૬	ભિક્ષા	૮૧૩	ભોગળ	૧૦૦૪
ભરવાડ	૮૮૯	ભિક્ષાનો સમૂહ	૧૪૧૫	ભોજન	૩૯૫

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
મર્યાદા	૭૪૪	માસલક્ષક	૪૨૯	,,-ખારી	૯૪૦
,,	૯૬૨	માસ-મુખ્ય	૬૨૩	,,-સારી	૯૪૦
મલયાચલ	૧૦૨૯	માસ-સોઢાના શળિયા		માટીની પૂતળી	૧૦૧૪
મલિન-પાણી	૧૦૭૧	ઉપર પાકેલું	૬૨૩	માટીનું ઢેકું	૯૭૦
મલિનતા	૩૦૭	માસ-શુષ્ક	૬૨૪	માટી વગેરેના રમકડા	
મલ્લિકાક્ષ હંસ	૧૩૨૬	માક્ષિક ધાતુ	૧૦૫૪	બનાવવા	૯૨૨
મશક	૧૦૨૫	માખણ	૪૦૭	માણેક	૧૦૬૪
મસળેલું ધાન્ય	૧૧૮૩	માગધ	૭૯૫	માડલિક રાજા	૬૯૦
મસાલો	૪૧૭	માગવાથી મળેલું	૮૬૬	માતા	૩૩૫
મસૂર	૧૧૭૦	માગશર પૂનમ	૧૫૦	,,	૫૫૭
મસ્તક	૫૬૬	માગશર વગેરે મહિના		માતાના પિતા	૫૫૭
મસ્તક ઉપર મુગટ			૧૫૨	માતાના વ શમા થયેલા	
આકારની માળા	૬૫૪	માગીને મેળવેલ	૮૮૧		૫૫૯
મસ્તકની પુષ્પમાળા	૬૫૧	માગેલું	૮૮૧	માતા પિતા	૫૬૦
મસ્તકનો મણિ	૬૫૦	માગ્યા વિના મળેલું	૮૬૬	માતામહિના પિતા	૫૫૭
મહાપદ્મ-નાગ	૧૩૦૯	માકડ	૧૨૦૯	માથાનું બખ્તર	૭૬૮
મહાવત	૭૬૨	માગલિક	૪૩૩	માથા આગળ લટકતી	
મહાવતના પગની સંજ્ઞા		માછલા પકડવાની જાળ		પુષ્પમાળા	૬૫૨
	૧૨૩૧		૯૨૯	માથા પાછળ લટકતી	
મહુડાનો દારુ	૯૦૪	માછલાં પકડવાનો		માળા	૬૫૨
મહુડો	૧૧૪૧	આકડો	૯૨૯	માધવી લતા	૧૧૪૭
મહેમાનગીરી	૪૯૯	માછલા પકડવાનો		માનના પ્રકારો	૩૧૭
મળ	૬૩૧	કરડિયો	૯૨૯	માનસિક પીડા	૧૩૭૧
મળ ત્યાગ કરેલું	૧૪૯૫	માછલું	૧૩૪૩	માધાતા	૭૦૦
માસ	૬૨૨	માછીમાર	૯૨૯	માપ	૮૮૩
માસનો રસ	૪૧૩	માટી	૯૪૦	માપ વિશેષ	૮૮૩

શબ્દ	રસોડ	શબ્દ	રસોડ	શબ્દ	રસોડ
મામી	૫૦૩	મિષ્ટાન્ન	૪૧૧	મૃત્રાશય	૬૦૬
મામો	૫૫૨	મીઠાથી મંરકારિત		મૃત્રાશયની નીચે માથ-	
માયા	૩૭૭	દ્રૉમ	૪૧૧	ળનો સ ધિભાગ ૬૧૩	
માયાવી	૩૭૬	મીઠાની ખાણ	૯૪૧	મૂર્ખ	૮૫૨
મારવાડ	૯૫૭	મીઠું	૧૩૮૮	મૂર્ખતા	૩૧૧
મારી (મઝી)	૩૨૫	મીણ	૧૨૧૪	મૃચ્છા	૩૦૭
માર્ગ	૯૮૩	મીમાંમા	૨૫૧	,,	૮૦૧
મારવવાન	૧૦૨૯	મુકુટ	૬૫૧	મૃત્યુ	૮૬૮
મારીનો દીકરો	૫૪૫	મુખ	૫૭૨	મૃગ	૧૧૮૩
માસ	૧૫૨	મુખ્ય	૧૪૩૮	મૃગથી શાખામુધીનો	
માસાનું પ્રમાણ	૮૮૩	મુખ્ય પ્રધાન	૭૨૦	ભાગ	૧૧૨૦
માલણ	૯૦૦	મુળ-તૃણ	૧૧૯૨	મૃગમાંથી ઉગેડી	
માલવ દેશ	૯૫૬	મુડિત	૪૫૮	નાખેલ	૧૪૮૦
માળી	૯૦૦	મુનિ	૭૫	મૂળો	૧૧૯૦
મિત્ર	૭૩૦	મુનિનું વસ્ત્ર	૬૭૮	મૃગ-હરણ	૧૨૯૩
મિત્રતા	૭૩૦	મુસાફર	૪૯૩	મૃગચર્મનો પંખો	૬૮૭
મિત્રનો સમૂહ	૧૪૨૨	મુસાફરનો સમુદાય	૪૯૩	મૃગતૃણ	૧૦૧
મિત્રવ્રજ	૭૯૦	મુસાફરીનો રથ	૭૫૦	મૃગના ઝંવાટાનું	
મિત્રરાજ	૭૩૨	મુહૂર્ત	૧૩૭	વસ્ત્ર	૬૭૦
મિત્ર વગેરેને આનંદ		મૂળો	૩૪૯	મૃગને પકડવાની	
ઉપજવવો	૭૩૧	,,	૪૩૮	વ્રજ	૯૨૮
મિત્રવત્સલ	૪૮૯	મૂળ	૫૮૩	મૃગાદિને પાડવા માટે	
મિથિલા	૯૭૫	મૂઠી	૫૯૭	ખાડો	૯૩૧
મિશ્રજાતિ	૮૯૫	મૂઠા	૩૨૦	મૃતકનું સ્નાન	૩૭૫
મિશ્રવચન	૨૬૫	મૃતરેણું	૧૪૯૫	મૃત સંતતિવાળી	
મિશ્રિત	૧૪૬૯	મૂત્ર	૬૩૩	સ્ત્રી	૫૩૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
મૃત્યુ	૧૮૪	મોજડી	૯૧૫	મોર	૧૩૧૯
„	૩૨૩	મોટા પેટવાળો	૪૫૦	મોરથુથુ	૧૦૫૨
મૃત્યુ પાછળ પિડાદિ		„	૪૫૮	મોરના પીછાનો	
દાન	૩૭૪	મોટા માથાવાળી નાની		ચાદો	૧૩૨૦
મૃત્યુ પામેલ	૩૭૩	કીડી	૧૨૦૭	મોરની વાણી	૧૩૨૦
મૃદંગ	૨૯૩	મોટા માછલા	૧૩૪૮	મોરનું પીંછું	૧૩૨૦
મૃદંગનો શબ્દ	૧૪૦૮	મોટા મોજાં	૧૦૭૫	મોરનો સમૂહ	૧૪૧૫
મૃદંગ વગાડનાર	૯૨૪	મોટી કીડી	૧૨૦૬	મૌન	૭૭
મૃદંગ વિશેષ	૨૯૩	મોટી ગરોળી	૧૨૯૯	„	૧૫૨૮
મેઘ	૧૬૪	મોટી ગુદી	૧૧૪૪	મ્યાન	૭૮૩
મેઘગર્જના	૧૪૦૬	મોટી જવાળા	૧૧૦૨	મ્લેચ્છ જાતિ	૯૩૪
મેઘબ્રણી	૧૬૫	મોટી ડાળી	૧૧૧૯	મ્લેચ્છ દેશ	૯૫૨
મેના	૧૩૩૬	મોટી નદી	૧૦૯૧	ય	
મેરુપર્વત	૧૦૩૧	મોટી નસ	૬૩૧	યક્ષ	૧૯૪
મેલુ	૧૪૩૫	મોટી બહેન	૩૩૫	યક્ષકર્મ	૬૩૮
મેઘાદિ રાશિ	૧૧૬	મોટું કુડલું	૧૦૨૫	યજુર્વેદ જાણનાર	૮૧૯
મેળવેલું	૧૪૯૦	મોટું વામણ	૧૦૨૬	યદા	૮૨૦
મૈથુન	૫૩૬	મોટું હળ	૮૯૦	યજ કરવાના સ્વભાવ-	
મૈથુનની ઇચ્છાવાળી		મોટો ધડો	૧૦૨૨	વાળો	૮૧૮
સ્ત્રી	૫૨૭	મોટો ભાઈ	૫૫૧	યજની આમિક્ષા	૮૩૧
મૈથુન સબંધી		મોટો વાછરડો	૧૨૬૦	યજની જૂમિ	૮૨૪
અપવાદ	૨૭૨	મોતી	૧૦૬૮	યજની વાડ	૮૨૪
મોકલેલુ	૧૪૯૨	મોતીની છીપ	૧૨૦૪	યજની વેદી	૮૨૪
મોક્ષ	૭૪	મોતીનો હાર	૬૫૮	યજનું ઇષ્ટાપૂર્ત	
મોગરો	૧૧૪૮	મોથ	૧૧૯૩	કર્મ	૮૩૫
મોચી	૯૧૪	મોદક	૪૦૦	યજનું ધતપાત્ર	૮૨૯

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
યજનું જુહાપાત્ર	૮૨૮	યુક્તિવાળું વચન	૨૬૮	યોગના આદ	
યજનું પાત્ર	૮૨૮	યુગલ	૧૪૨૩	અંગ	૮૧
યજનું પાત્ર વિશેષ	૮૨૮	યુધિષ્ઠિર	૭૦૭	ગોગ્ય અયોગ્યની	
યજનું પૂર્ત કર્મ	૮૩૪	યુદ્ધ	૭૯૬	પરીક્ષા	૧૮૭૪
યજમા ખાના વધેલુ		„-કોલાહલવાળું	૭૯૯	યોનિ	૬૦૯
દ્રવ્ય	૮૩૪	યુદ્ધથી પાછા નહિ		યોનિ અને લિંગ	૬૧૧
યજનું શેષ દ્રવ્ય	૮૩૪	કન્યાર	૭૯૫	ઐવન	૩૩૯
યજ્ઞમ થતો પશુવધ	૮૩૦	યુદ્ધને ગોગ્ય			૨
યજ્ઞસ્તંભ	૮૨૪	હાથી	૧૨૨૨	ગુપ્તચ દન	૬૪૨
યજ્ઞાન્ને શેષ કર્મ	૮૩૪	યુદ્ધનો દોષ	૭૯૯	ગુપ્તકમળ	૧૧૬૨
યજ્ઞાર્ક	૮૩૦	યુદ્ધનો ગ્ય	૭૫૧	„ -સ દયા	
યજ્ઞિય યૂપનુ કહુ	૮૨૫	યુદ્ધનો શોરમકોર	૧૪૦૪	વિકાસી	૧૧૬૪
યત અને યાત	૧૨૩૧	યુદ્ધ પહેલાં શસ્ત્રપૂજનું		રક્ષણ	૧૫૨૩
યમ	૮૧	વિધાન	૭૮૯	ગ્રમણ કમગ્યેલુ	૧૪૯૭
„	૧૮૪	યુદ્ધમાટે સજ્જ		ગ્રહણીયતે	
યમની પુરી	૧૮૬	હાથી	૧૨૨૧	અચાવનુ	૧૫૦૨
યમની સ્ત્રી	૧૮૫	યુદ્ધમાં આગળ		રચના	૧૪૬૯
યમનો દાસ	૧૮૬	જનુ	૮૦૦	રજ	૫૩૫
યમનો પ્રતિહાની	૧૮૬	યુદ્ધમાં કુશળ	૭૯૩	ગજમૂતો કાળ	૫૩૬
યમનો લેખક	૧૮૬	યુદ્ધમાં થતુ મદિગ		ગજસ્વલા	૫૩૪
યમુના	૧૦૮૩	પાન	૮૦૨	ગજસ્વલા કન્યા	૫૩૬
યશ	૨૭૩	યુવનીઓનો		રજાઈ	૬૭૫
યાગ કરનાર	૮૧૭	સમૂહ	૧૪૧૫	રનિકાલનો અભ્યક્ત	
યાચક	૩૮૭	યુવગજ	૩૩૨	અવાજ	૧૪૦૮
યાચના	૩૮૮	યુવાન સ્ત્રી	૫૧૧	રત્ન	૧૦૬૩
યાજ્ઞવલ્કય	૮૫૧	યુવાની	૩૩૯	રય	૭૫૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
રથ-કાબળથી		રઝારી	૮૮૯	રાગ	૨૯૫
ઢકાયેલ	૭૫૪	રમન	૫૫૫	રાગકન્યા	૩૩૩
રથ-દેવોનો	૭૫૨	રવૈયાના આકારનુ		રાજદત	૫૮૪
રથ-મહોત્સવનો	૭૫૨	રશ્ત્ર	૭૮૭	રાજધાની	૯૭૩
,,-મુસાફરીનો	૭૫૨	રવૈયો	૧૦૨૩	રાજપુત્રનો સમૂહ	૧૪૧૭
,,-યુદ્ધનો	૭૫૧	રવૈયો બાધવાનો		રાજમહેલ	૯૯૨
,,-વસ્ત્રથી ઢકાયેલ	૭૫૪	ખીલો	૧૦૨૩	રાજમાર્ગ	૯૮૬
,,-વાધના આમડાથી		રસ-કડવો	૧૩૮૯	રાજવંશી	૭૧૩
ઢકાયેલ	૭૫૫	,,-કપાયલો	૧૩૮૯	રાજશૃંગમચ્છ	૧૩૪૭
,,-શ્વેતકબ્જથી		,,-ખારો	૧૩૮૮	રાજસર્પ	૧૩૦૪
ઢકાયેલ	૭૫૪	,,-ખાટો	૧૩૮૯	રાજહસ	૧૩૨૬
,,-ઞીઓ માટે પડદા		,,-તીખો	૧૩૮૯	રાજા	૩૩૩
વાળો	૭૫૩	,,-તૂરો	૧૩૮૯	,,	૬૯૦
રથકાગ	૯૧૭	,,-મધુર	૧૩૮૮	રાજાઓનો	
રથકારક	૮૯૯	રમ નવ	૨૬૪	સમૂહ	૧૪૧૭
રથના અગો	૭૫૮	રસજ	૧૩૫૬	રાજાની શર્યા	૭૧૬
રથનુ લોહાનુ		રમ ધાતુ	૬૨૦	ગજનુ છત્ર	૭૧૭
ઢાકણુ	૭૫૮	ગસના સ્થાયીભાવ	૨૯૫	ગજને યોગ્ય	
રથને યોગ્ય ઘોડો	૧૨૩૪	ગસાજન	૧૦૫૩	હાથી	૧૨૨૨
રથનો સમૂહ	૧૪૨૨	રસાનળ	૧૫૨૫	રાજાનો સાળો	૩૩૩
રથમા રહી યુદ્ધ		રસોઈ ઓ	૭૨૨	રાજેન્દ્રવર	૬૯૦
કરનાર	૭૬૧	રસોડું	૯૯૮	રાજ્ય ઉપકારી છ	
રથ વગેરેનો		રમોડાનો ઉપરી	૭૨૨	ગુણુ	૭૩૫
અગ્રભાગ	૭૫૮	રાઇ	૪૧૯	ગજનના સાન	-
રથવાળો	૭૬૧	રાક્ષસ	૧૮૭	અંગ	૭૧૪
રઠ કરેલું	૧૪૭૩	રાખ	૮૨૮	રાણી-સામાન્ય	૫૨૦

શબ્દ	રસોક	શબ્દ	રસોક	શબ્દ	રસોક
રાણીઓનો		રાવણ	૭૦૬	લ	
બગીચો	૧૧૧૩	રાશિનો ઉદય	૧૧૬	લક્ષ્મણ પક્ષી	૧૮૨૮
રાતા અને કાળો-		ગદુ	૧૨૧	લક્ષ્મણ	૭૦૪
મિશ્રિત વર્ણ	૧૩૯૮	રાગ	૬૪૭	લક્ષ્મી	૨૨૬
રાનો વર્ણ	૧૩૯૫	રોજ	૧૨૮૯	લક્ષ્મીવાળો	૮૫૭
,, -કાષ્ઠક	૧૩૯૬	રચિવાળો	૪૪૫	લગામ	૧૨૫૨
ગતિ	૧૪૧	રદન	૧૪૦૨	લગડો	૪૫૫
,,	૧૫૩૩	,, -આતરિક	૧૪૦૨	લંગોટી	૬૭૬
રાત્રિનો ઉદ્દેશો		રુવાટા	૬૩૦	લજ્જા	૩૧૧
ભાગ	૧૪૫	રૂપાનાણાં ઉપરનો		લજ્જા પામેલું	૧૪૮૪
રાત્રિનો પ્રથમ ભાગ	૧૪૪	અધિકારી	૭૦૩	લજ્જાળુ	૩૯૦
રાત્રિમાથયેલ		રૂપાળો	૪૪૮	લગાઈમાં જીતેલ	૮૦૬
આક્રમણ	૮૦૧	રૂપી	૧૪૪૯	લનાગૃહ	૧૧૧૫
રાત્રિયુગલ	૧૪૪	રૂપું	૧૦૪૩	લમણાં	૫૭૪
રાત્રિસમૂહ	૧૪૩	રૂ	૧૦૯૩	,,	૫૮૨
રાધેલું અન્ન-		રૂટીઓ	૯૧૧	લ પાક દેશ	૯૬૦
થાળીમાં	૪૧૧	રૂતી	૧૦૮૯	લખાઈ	૧૪૩૧
,, અન્ન પાણીથી	૪૧૨	રેનાળ નમીન	૧૦૭૮	લય	૨૯૨
રાતી ફૂંકડો	૧૩૪૨	રેશમી વસ્ત્ર	૬૭૦	લલાટ	૫૭૩
રાકડો	૯૭૦	રોકાણ	૧૪૯૮	લલાટ ઉપર લટકતા	
રાખ	૪૧૫	રોગ	૪૬૨	વાળ	૫૬૯
રાખડી	૩૯૭	રોગી	૪૫૯	લલાટનું આલૂપણ	૬૫૫
રામચંદ્ર	૭૦૩	રોજ	૧૦૮૬	લવ	૧૩૬
રામના બે પુત્ર	૭૦૪	રોમાચ	૩૦૫	લવણ સમુદ્ર	૧૦૭૫
રાપી	૯૧૫	રોમાવલી	૬૦૬	લવિંગ	૬૪૬
રાવટી	૬૮૧	રોસાનું ઘાસ	૧૧૯૧	લશકર	૭૪૫

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
લસણુ	૧૧૮૬	લીલો પીળો મિશ્રિત		લોધર	૧૧૫૯
,,-લીલ	૧૧૮૭	વણુ	૧૩૯૪	લોખાન	૬૪૮
લાકડાની કોદાળી	૮૭૮	લીલો વણુ	૧૩૯૪	લોભી	૪૨૯
લાકડાનો કીડો	૧૨૦૩	લીવરના અદરનો		લોહી	૬૨૧
લાકડી	૭૮૫	ભાગ	૬૦૫	લોહી ઝરતું પ્રણુ	૪૭૦
લાકડીવાળો	૭૭૧	લુહાર	૯૨૦	વ	
લાખ	૬૮૫	લૂટ	૮૦૩		
લાઘણુ	૪૭૩	લેખક	૪૮૩	વ શ	૫૦૩
લાંચ લેનાર	૪૭૫	લેણદાર	૮૮૨	વ શજ	૭૧૩
લાછન	૧૦૬	લેપ	૬૩૯	વંશલોચન	૧૧૫૪
લાખા અડવાળો	૪૫૭	લેપાયેલુ	૧૪૮૩	વફ્રતા	૩૪૬
લાખી કઠી	૬૫૭	લેશ	૧૩૬	વચન	૨૪૧
લાષુ	૧૪૨૮	,,	૧૪૨૭	વચમા	૧૫૩૮
લાયુ લિયુ	૧૧૪૯	લોક	૧૩૬૫	વચલી આંગળી	૫૯૩
લાખો વખત	૧૫૩૨	લોકાપવાદ	૨૭૦	વચલુ	૧૪૬૦
લાલ મશ્રિતિ		લોકડી	૧૨૯૦	વચ્ચેનુ	૧૪૬૦
પીળોવણુ	૧૩૯૭	લોકલોકનામનો		વછેરો	૧૨૩૨
લાળ	૬૩૩	પર્વત	૧૦૩૧	વજનમા સમા-	
લાળમા ઝેરવાળો	૧૩૧૩	લોહાની કડાઈ	૧૦૨૨	નતા	૧૫૧૮
લિગનો મેલ	૬૩૪	લોહાની કાશ	૧૦૩૯	વજની જ્વાલા	૧૮૧
લિપી	૪૮૪	લોહાની પ્રતિમા	૧૪૬૪	વજનો ધ્વનિ	૧૮૧
લીખ	૧૨૦૮	લોહાનુ બખ્તર	૭૬૯	વટાણા	૧૧૭૦
લીખડો	૧૧૩૯	લોહાનુ બાણુ	૭૭૯	વડ	૧૧૩૨
લીલા ઘાસવાળો		લોહાનો કાટ	૧૦૩૮	વડ દાદા	૫૫૭
દેશ	૯૫૫	લોહાનો ધણુ	૯૨૦	વડવાનળ	૧૧૦૦
લીલી માખી	૧૨૧૪	લોહુ	૧૦૩૭	વડા	૪૦૦
				વણકર	૯૧૩

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
વણકરની સાળ	૯૧૩	વર્તનાર	૩૮૯	ભાગ	૮૭૮
વણુ	૯૧૩	વર્ષ	૧૫૮	વહાણુવટી	૮૭૫
વધમાટે ઉઘત	૩૭૨	,,	૧૫૩૫	વહેળાઓ	૧૦૮૮
વધ યોગ્ય	૩૭૩	વહિગત	૧૨૪૭	વાસ	૧૧૫૩
વધી ગયેલા પાણીનો		વશથયેલ	૪૩૨	વાંસનો દંડ	૮૧૫
માર્ગ	૧૦૮૮	વશિષ્ઠ ઋષિ	૮૪૯	વામનો પરોણો	૧૨૩૦
વધેલુ	૧૪૯૫	વશીકરણુ	૧૪૯૮	વાસનો શબ્દ	૧૪૦૯
વનસ્પતિની છ		વસુદેવ	૨૨૩	વામળી વગાડનાર	૯૨૫
લતિ	૧૨૦૨	વસ્ત્ર	૬૬૬	વાસલો	૯૧૮
વંદન કરનાર	૩૪૯	,,-કાણાવાળુ	૬૭૯	વાક્ય	૨૪૨
વમન કરેલું	૧૪૯૫	વસ્ત્રથી ઢંકાયેલા		વાગોળ	૧૩૩૭
વમળ	૧૦૮૮	રથ	૭૫૪	વાઘ	૧૨૮૫
વરદાન આપનાર	૪૮૦	વસ્ત્રની ગાંઠ	૬૭૩	વાઘરી	૯૨૮
વરના મિત્રો	૫૧૭	વસ્ત્રની દશીઓ	૬૬૭	વાધોડિયું	૯૧૯
વરવહુ	૫૧૯	વસ્ત્રનો છેડો	૬૬૭	વાંકા વાળ	૫૬૯
વરસાદ	૧૬૬	વસ્ત્રનો પંખો	૬૮૮	વાકું	૧૪૫૬
વરસાદના પાણીથી થતા		વસ્ત્ર તથા પાદડાનો		,,	૧૫૧૫
અનાજવાળો દેશ	૯૫૫	શબ્દ	૧૪૦૫	વાકું વળેલુ	૧૪૮૩
વરસાદનો અંતરાય	૧૬૬	વહાણુ	૮૭૬	વાકો ચાલનાર	૪૪૪
વરૂ	૧૨૯૧	વહાણુ ચલાવવાને		વાચાલ	૩૪૭
વરુણદેવ	૧૮૮	શક્તિમાન	૮૭૬	વાછરડાનો સમૂહ	૧૪૧૭
વરુનો અવાજ	૧૪૦૭	વહાણુના વચલા		વાછરડો	૧૨૬૦
વર્ણ	૧૩૯૨	દડો	૮૭૮	વાછોટ	૧૬૫
,,-કપૂતર જેવો	૧૩૯૪	વહાણુનું ભાડું	૮૭૯	વાર્નિત્ર	૨૮૬
વર્ણના ભેદ	૧૩૯૨	વહાણુનું સુકાન	૮૭૯	વાંછા કરનાર	૩૫૦
વર્ણશકર	૮૯૫	વહાણુનો અગ્ર-		વાઝિયું વૃક્ષ	૧૧૧૬

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
વાટેલી વસ્તુનો લેપ	૬૩૯	વાહન	૭૫૯	વિધવા	૫૩૦
વાડ	૯૮૨	વાહિની	૭૪૮	વિધવાનો પતિ	૫૨૫
વાતરોગી	૪૬૦	વાહીક દેશ	૯૫૯	વિધવાનો બ્રાહ્મણપતિ	
વાત્સ્યામન મુનિ	૮૫૩	વાળ બાધવા માટે			૫૨૫
વાનપ્રસ્થ	૮૦૯	મોતીનો સેરા	૬૫૫	વિનીત	૪૩૧
વાંદરો	૧૨૯૧	વાળમા ઝેરવાળા	૧૩૧૩	વિન્ધ્યાચક્ર	૧૦૨૯
„-કાળામુખવાળો		વાળી	૬૫૬	વિપરીત	૧૪૬૫
	૧૨૯૨	વિકટમાર્ગ	૯૮૫	„	૧૫૦૧
વામ પ્રમાણ	૬૦૦	„	૧૫૧૭	વિમાન	૮૯
વામન	૪૫૪	વિક્તર	૩૫૦	વિમુખ	૧૪૩૭
વાયુ	૧૧૦૬	વિકારવાળી આખ	૫૭૬	વિયોગ	૧૫૧૧
વાયુનો સમૂહ	૧૪૨૧	વિખરાયેલું	૧૪૭૬	વિરાટ દેશનો હીરો	
વાવડી	૧૦૯૨	વિખ્યાત	૧૪૯૩		૧૦૬૬
વાવીને ખેડેલું	૯૬૯	વિચારણા	૩૨૨	વિરુદ્ધ	૪૯૧
વારવાર	૧૫૩૧	વિચાર રહિત	૧૪૯૭	વિરુદ્ધ બોલવું	૧૫૪૨
વારવાર બોલવું	૨૭૪	વિચારેલું	૧૪૭૫	વિરુદ્ધ વચન	૨૬૫
વાર્તા	૨૬૦	વિજય	૮૦૩	વિલબો	૪૩૩
વાર્તિક	૨૫૬	વિજય મેળવનાર	૭૯૩	વિલાપ	૨૭૫
વાલ	૧૧૭૪	વિજળી	૧૧૦૪	વિજ્ઞાતી થોર	૧૧૪૦
વાલી	૭૦૪	વિજળીનો અગ્નિ	૧૧૦૧	વિલેપન	૬૩૫
વાલ્મીકિ ઋષિ	૮૪૬	વિતક	૧૫૩૬	વિવાહ	૫૧૭
વાસણ	૧૦૨૬	વિદિશા	૧૬૭	વિવિધ	૧૪૬૯
વાસના	૧૩૭૩	વિદ્વપક	૩૩૧	વિશાળ	૧૪૨૯
વાસિત	૪૧૪	વિદ્યાદેવી સોળ	૨૩૯	વિશાળ જાતીવાળો	૭૯૨
વાસુકિ નાગ	૧૩૦૮	વિદ્વાન	૩૪૧	વિશેષ	૧૫૧૫
વાસુદેવ	૬૯૫	„	૩૩૨	વિશેષ પ્રકારની સ્ત્રી	૫૦૪

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
વિશ્વકર્મા	૧૮૨	વિસ્તાર પામેલો	વેલો	વૃક્ષ	૧૧૧૪
વસ્ત્રાભિત્ર	૮૫૦		૧૧૧૮	વૃક્ષનું મૂળ	૧૧૨૧
વિશ્વાસ	૧૫૧૮	વિહાર	૧૫૦૦	વૃક્ષનો વિસ્તાર	૧૧૨૪
	૭૩૪	વીછી	૧૨૧૧	વૃક્ષાદિનું સર્વ	૧૧૨૧
વિધ	૧૧૯૫	વીણા	૨૮૭	વૃત્તિ	૨૫૭
વિધમોત્તત	૧૪૬૮	વીણાના નારનું અંધન		,,	૨૮૫
વિધવાદિતો સમુદાય			૨૯૦	વૃદ્ધ	૩૩૯
	૧૪૧૪	વીણાના વાંસની સળી		વૃદ્ધનો સમૂહ	૧૪૧૬
વિધવૈદ્ય	૪૭૪		૨૯૧	વૃદ્ધી	૫૩૪
વિધાદ	૩૧૨	વીણાની નીચેનું કાષ્ઠ		વૃદ્ધાવસ્થા	૩૪૦
વિધ્વા	૬૩૪	પાત્ર	૨૯૧	વૃદ્ધિ	૧૫૦૨
વિધ્યુ	૨૧૪	વીણાનો અવાજ	૧૪૦૮	વેગ	૪૯૪
વિધ્યુના પિતા	૨૨૩	વીણાનો નીચલો ભાગ		વેગવાળો	૪૯૪
વિધ્યુના હાથનો મણિ			૨૯૧	વેગવાળો વરસાદ	૧૬૪
	૨૨૩	વીણાનો મધ્ય દડ	૨૯૧	વેચનાર	૮૬૮
વિધ્યુના શત્રુ	૨૧૯	વીણા વગાડનાર	૯૨૪	વેચવાને વિસ્તારેલું દ્રવ્ય	
વિધ્યુના વક્ષસ્થલનો		વીણા-શિવ વગેરેની	૨૮૮		૮૭૧
મણિ	૨૨૩	વીંટાયેલું	૧૪૭૪	વેચવાને યોગ્ય	
વિધ્યુની ગદા	૨૨૨	વીંટી	૬૬૩	દ્રવ્ય	૮૭૧
વિધ્યુની તલવાર	૨૨૨	વીંધવાનું શસ્ત્ર	૯૦૯	વેચાણુ	૮૭૨
વિધ્યુનું ચક્ર	૨૨૨	વીંધવું	૧૫૨૩	વેણી	૫૭૦
વિધ્યુનું વાહન	૨૨૧	વીંધાયેલ	૧૪૪૬	વેદ	૨૪૯
વિધ્યુનું ચિહ્ન	૨૨૧	વીરપત્ની	૫૧૫	વેદ બ્રહ્મણનાર વિગ્ર	૮૧૭
વિધ્યુનું ધનુષ્ય	૨૨૧	વીરપુરુષની માતા	૫૫૮	વેદના છ અંગ	૨૫૦
વિધ્યુનો શંખ	૨૨૨	વીર્ય	૬૨૯	વેદના નામ	૨૪૯
વિસ્તાર	૧૪૩૨	વીર્યગ્રંથિત ઝેર	૧૩૧૪	વેદરહસ્ય	૨૫૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
વેદરહિત	૮૫૬	વ્યસન	૭૩૮	લેદો	૭૮૭
વેદાધ્યયન	૮૪૨	વ્યસની	૩૮૧	શક્તિવાળો	૭૭૧
વેદિકા	૧૦૦૪	,,	૪૩૫	શકર	૧૬૫
વેપાર	૮૬૪	વ્યાકુલ	૩૬૬	શકરના ગણો	૨૦૧
,,	૮૬૭	વ્યાજ	૮૮૧	શકરના ત્રણ ગણો	૨૧૦
વેપારી	૮૬૭	વ્યાજથી આજીવિકા		શકરની જટા	૧૬૫
વેપારીપાસેથી દાન—		ચલાવનાર	૮૮૦	શકરની માતા	૨૦૧
લેનાર	૭૨૫	વ્યાજનો ધ ધો	૮૮૦	શકરની સ્ત્રી	૨૦૩
વેરનો બદલો	૮૦૪	વ્યાજખી	૭૪૩	શકરનું ધનુષ્ય	૨૦૧
વેલો	૧૧૧૭	વ્યાડિ મુનિ	૮૫૨	શકરનું સુખાસન	૨૦૦
વેશ્યા	૫૩૨	વ્યાધિ	૩૧૨	શકા	૩૧૫
વેશ્યાઓનું ઘર	૧૦૦૩	વ્યાન—ત્રાયુ	૧૧૦૯	શખ	૧૨૦૪
વૈડુર્મ રતન	૧૦૬૩	વ્યાસ ઋષિ	૮૪૬	શખના આકારવાળી	
વૈતરણી	૧૦૮૬	વ્યાસની માતા	૮૪૭	ડોક	૫૮૬
વૈદ્ય	૪૭૨	વ્રણ શોધવાનું શસ્ત્ર	૮૨૪	શખનાગ	૧૩૧૦
વૈમાનિક	૯૨	વ્રત	૮૪૩	શખલા	૧૨૦૫
વૈર	૭૩૦	વ્રત ધારીનું ભૂમિશયન		શણ	૧૧૭૯
વૈરાગી	૪૯૦		૮૧૦	શણગાર	૬૩૬
વૈશિષિક	૮૬૨	વ્રતભંગ કરનાર	૮૫૪	શણનું ખેતર	૯૬૭
વૈશ્ય	૮૬૪	શ		શણ વગેરેનું વસ્ત્ર	૬૬૯
વૈશ્યજાતિની સ્ત્રી	૫૨૪	શકુલ મચ્છ	૧૩૪૫	શત્રુ	૭૨૮
વૈશ્યની સ્ત્રી	૫૨૩	શકુલ મચ્છનો બાલક		શત્રુજય	૧૦૩૦
વ્યંજન	૩૯		૧૩૪૫	શત્રુના સૈન્યથી પીડા	
વ્યંતર	૯૧	શકોરું	૧૦૨૪		૮૦૦
વ્યવસ્થા કરવી	૭૪૪	શક્તિ	૭૯૬	શત્રુ પ્રતિ જનાર	૭૬૨
વ્યવહાર	૨૬૨	શક્તિ આદિ શસ્ત્રોના		શત્રુ સામે જવું	૭૯૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
શનિ	૧૨૦	શાકતું ખેતર	૯૬૫	શિક્ષાગ્રંથ	૧૦૬૨
શબ્દ	૧૩૯૯	શાંતિધર	૯૯૭	શિક્ષકળા	૯૦૦
શબ્દકોશ	૨૫૮	શાપ	૨૭૨	શિક્ષા જાણનાર સ્ત્રી	
શબ્દનો વિસ્તાર	૧૪૩૨	શાલવૃક્ષ	૧૧૩૮		૫૨૧
શમ	૩૦૪	શાશ્વત	૧૪૫૩	શિક્ષણશાળા	૧૦૦૦
શમી ધાન્ય	૧૧૮૧	શાસન કરનાર	૪૮૮	શિક્ષી	૮૯૯
શમન આસન	૧૮૫	શાસ્ત્રજ્ઞ	૪૮૩	શિક્ષીનો સમુદાય	૮૯૯
શમ્યા	૬૮૨	શાસ્ત્રનો સંસ્કારી	૩૪૫	શિશુમાર મચ્છ	૧૩૫૦
શરણાર્થી	૪૭૯	શાસ્ત્રવિદ્	૩૪૫	શિશુમાર જેવો	
શરારી પક્ષી	૧૩૩૮	શાસ્ત્રાધારનું સંગીત		મચ્છ	૧૩૬૪
શરીર	૫૬૩	"	૨૭૯	શિષ્ય	૭૯
શરીર મધ્ય	૬૦૭	શાહુડી	૧૨૯૬	શી કુ	૩૬૪
શરાવતી નદીનો પશ્ચિમ		શાહુડીની શળી	૧૨૯૬	શીઘ્રતા	૩૨૨
અને ઉત્તર દેશ	૯૫૨	શાળિ-ચોખા	૧૧૬૯	શીઘ્રાદિ ગતિવાળું	
શરાવતી નદીનો પૂર્વ		શિકાર	૯૨૭	નૃત્ય	૨૯૨
અને દક્ષિણ દેશ	૯૫૨	શિકાગી	૯૨૭	શી ગ	૧૧૩૦
શર્યાત	૧૫૧૦	શિકારી કૂતરો	૧૨૮૧	શી ગડુ	૧૨૬૪
શસ્ત્ર	૭૭૩	શિક્ષિકા	૫૨૪	શીત	૧૩૮૫
શસ્ત્ર કળાનો અભ્યાસ		શિખંડ	૪૦૯	શીત રૂપર્શ	૧૨૮૫
	૭૮૮	શિખર	૧૦૩૨	શીશોળિયું	૧૨૯૬
શસ્ત્રાભ્યાસનું સ્થાન	૭૮૮	"	૧૧૨૧	શુક્ર-ગ્રહ	૧૧૯
શસ્ત્રાભ્યાસનો રથ	૭૫૨	શિખા	૫૭૧	શુક્ર અને ધુધિરનું	
શસ્ત્રોવડે જીવનાર	૭૬૯	શિખિકાદિ	૭૫૮	મિશ્ર	૫૪૦
"	૮૫૮	શિયાળ	૧૨૮૯	શુકલ પક્ષ	૧૪૭
શાક	૩૯૭	શિયાળને મળતું પ્રાણી		શુકલ પક્ષને અંતે	
"	૧૧૮૪		૧૨૯૧	થતો મજા	૮૨૩

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
શુકલ વર્ણ	૧૩૯૨	શ્રદ્ધા રહિત	૮૫૮	સખીને બોલાવવું	૩૩૪
શુભ વચન	૨૭૩	શ્રદ્ધાલુ	૪૯૦	સગડી	૧૦૨૦
શુષ્ક માંસ	૬૨૪	શ્રીમંતના ધરોની		સગો પુત્ર	૫૫૦
શુષ્ક ધાન્ય	૧૧૮૧	રચના	૧૦૧૫	સગો ભાઈ	૫૫૦
શુદ્ધ	૭૯૪	શ્રુત કેવલી છ	૩૩	સકલ્પ	૧૩૭૦
શુદ્ધ જાતિની સ્ત્રી	૫૨૪	શ્રુતિનું સ રકારપૂર્વક		સક્ષેપ	૧૪૩૨
શુદ્ધના ધનથી હોમ		અહણુ	૮૪૨	સંખ્યા	૮૭૨
કરનાર	૮૬૧	શ્રેણિક રાજ	૭૧૨	સ ગમ	૧૫૦૮
શુદ્ધની આર જાતિ	૮૯૫	શ્રેણી	૧૪૨૩	સ ગીત	૨૭૯
શુદ્ધની સ્ત્રી	૫૨૩	શ્રેષ્ઠ	૧૪૩૯	સ ગ્રહ	૨૫૭
શૂન્ય	૧૪૪૬	શ્રેષ્ઠ વક્તા	૩૪૬	સ ગ્રહણી	૪૭૧
શેરડી	૧૧૯૪	શ્વાસ	૧૩૬૮	સન્નતીય-વિન્નતીય	
શેરડીનું મૂળ	૧૧૯૪	શ્વેત-વર્ણ	૧૩૯૨	પ્રાણિસમુદાય	૧૪૧૨
શેરડી વગેરેનો દારુ	૯૦૪	શ્વેતકમળ	૧૧૬૨	સન્નતીય પ્રાણિ	
શેરી	૯૮૧	સ-ધ્યા વિકાસી	૧૧૬૫	સમુદાય	૧૪૧૩
શેષનાગ	૧૩૦૭	શ્વેત કોઢ	૪૬૬	સન્નન	૩૭૯
શોક	૨૯૯	શ્વેત કોઢના રોગવાળો		સચળ	૯૪૩
શોણનદી	૧૦૯૦		૪૬૧	સચળ-કાળો	૯૪૩
શોધનાર	૪૯૧	સ		સઢ	૮૭૭
શોધેલું	૧૪૯૧	સ લગ્ન	૧૪૫૧	સતત ઉદ્યમી	૩૫૪
શોભા	૧૫૧૨	સ શય	૧૩૭૫	સતલજ નદી	૧૦૮૪
શોભાવનાર	૩૮૯	સંશયાલુ	૪૪૫	સતાર	૨૮૮
શમશાન	૯૮૯	સંસારી	૧૩૬૬	સતીપુત્ર	૫૪૬
શ્યામવર્ણ	૧૩૯૭	સ રકારહીન બ્રાહ્મણ		સત્તા	૧૫૪૧
શ્યેન પક્ષી	૧૩૩૪		૮૫૪	સત્તાવીશ મોતીઓની	
શ્યેન વગેરે પક્ષી	૧૩૪૨	સખી	૫૨૯	માળા	૬૬૨

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
સત્ય	૨૬૪	દ્રુકો હાથી	૧૨૧૯	સમુદ્રકળ	૧૧૪૫
સત્વ રહિત	૪૯૨	સમરાત્રિ-દિવસ	૧૪૬	સમુદ્રફેણ	૧૦૭૭
સંધવા	૫૩૦	સમરાગણુમા ચતુ		સમુદ્રતુ લવણ	૯૪૧
સતતિ	૫૪૨	નૃત્ય	૨૮૧	સમુદ્ર-સાત	૧૦૭૫
સંતાપેલું	૧૪૯૩	સમર્થ	૪૯૧	સમૂહ	૧૪૧૧
સંતાપેલુ	૧૪૮૪	સમસ્ત	૧૪૩૩	સમૃદ્ધિ	૩૫૭
સંદેશો	૨૭૬	સમગી	૧૩૩૪	સમદાય	૧૦
સંધ્યા	૧૪૦	સમાધાન	૧૩૭૮	સંબોધન	૧૫૩૭
સંધ્યા વિકાસી રાતુ		સમાધિ	૮૫	સંબોધન અર્થમા	૨૬૧
ક્રમળ	૧૧૬૪	સમાન આચારવાળા	૮૦	અવ્યય	૧૫૩૭
સંધ્યા વિકાસી		સમાન આચરણવા-		સમુખ	૧૪૩૭
શ્રવેત ક્રમળ	૧૧૬૫	ળાનો સમૂહ	૧૪૧૩	સમૂહનોહલવ	૧૩૫૬
સંન્યાસ	૮૦૯	સમાન જાતીય ચેતન-		સરગવો	૧૧૩૪
સપ્તર્ષિ	૧૨૪	જડનો સમૂહ	૧૪૧૩	સરસવ	૧૧૩૪
સપ્તપર્ણ	૧૧૩૩	સમાન વાયુ	૧૧૦૯	સરસતા	૧૩૭૭
સપ્ત-સ્વર	૧૪૦૧	સમાપ્તિ	૧૫૧૪	સન્વો	૮૨૮
સદૈઃ વર્ણ	૧૩૯૨	સમિધકાષ્ઠ પ્રક્ષેપ		સન્વારો	૧૪૮૫
સદૈઃ કેશ	૫૭૧	સમયની ઋચા	૮૨૭	સરસવ	૧૧૮૦
સદૈઃ તેતર	૧૩૩૮	સમીપ	૧૪૫૦	સરસવતી-વાણી	૧૧૮૦
સદૈઃ સરગવો	૧૧૩૪	સમુદાય	૧૪૧૧	સરસવતી નદી	૧૦૮૫
સંભા	૪૮૧	સરસવતી નદી	૧૦૮૫	સરસવતી અને દષ્ટવ-	
સભાગૃહ	૯૯૭	સમુદાય સાથે આજી-		તીનો મધ્યભાગ	૯૪૯
સંખ્ય	૪૮૦	વિકા ચલાવનાર	૪૮૦	સરળ	૩૭૫
સમપાણીવાળું		સમુદ્ર	૧૦૭૩	સરળ	૩૭૬
દહી	૪૦૯	સમુદ્ર કાદાની ભૂમિ		સરળ	૪૩૩
સમયે દાંત વિનાનો			૧૦૭૭		

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
સસલો	૧૪૫૬	સહદેવ	૭૧૦	સાત યુદ્ધ	૨૩૫
સરાણિયો	૯૧૬	સહરીમચ્છ	૧૩૪૬	સાતમા યુદ્ધના	
સર્પ	૧૩૦૨	સહીનો ખડીઓ	૪૮૪	નામ	૨૩૬
સરિરેલી કાચળી-		સળી	૯૨૦	સાત્વિક ભાવ	
વાળો	૧૩૧૨	સળેખમ	૪૬૮	સાત	૫૦૯
સગયના જેવી ના-		સાકર	૪૦૨	સાયળ	૬૧૩
સિકા વાળો	૧૩૦૬	સામાન્ય	૪૦૩	સાદડી	૧૦૧૭
સમે મુખવાળો	૧૩૦૪	સાક્ષી	૮૮૨	સાથે	૧૫૨૭
સર્પની કાચળી	૧૩૧૫	સાકડું	૧૫૦૪	સાથે જનાર	૪૪૪
સર્પની દાઢ	૧૩૧૫	સાખમ	૮૬૨	સાથે જમવું	૪૨૫
સર્પનું શરીર	૧૩૧૫	સાળ	૯૪૫	સાથે પીવું	૯૦૭
સર્વ	૧૪૩૩	સાળખાર	૯૪૫	સાધારણ	૧૪૭૨
સર્વ અ ગ ઢ કાય		સાજે	૧૫૩૧	સાધારણ બાગ	૧૧૧૨
તેવું વચ્ચ	૬૭૮	સાચમા લીધેલી		સાધારણ સ્ત્રીનો	
સર્વ તરફ બ્યાપવું	૧૫૧૭	વરતું	૮૮૧	ચણિયો	૬૭૪
		સાકું	૮૭૦	માધુર્યર્મા	૧૫૦૧
સર્વ જાતનું તૃણ	૧૧૬૫	સાઠી ચોખા	૧૧૬૮	સાક્ કરવું	૬૩૬
સર્વનું ખાનાર	૪૨૮	સાઠી ચોખાનું		સાક્ કરાયેલું	
સર્વનો પૂજક	૪૪૪	ખેતર	૯૬૬	ધાન્ય	૧૧૮૩
સર્વ પાપના		સાડી	૬૭૫	સાગર મીઠું	૯૪૨
ક્ષયનો મત્ર	૮૪૪	સાણસી	૯૦૯	સામ	૭૩૬
સર્વવિદ્યા	૨૫૮	સાઠો	૧૧૮૨	મામદેવ જાણનાર	૮૧૯
સલ્લકી વૃક્ષ	૧૧૫૨	સાઢ	૧૨૫૯	સામાન્ય	૧૫૧૫
સવાર-પ્રભાત	૧૫૩૩	સાન જાતના		સામાન્ય રાણીઓ	૫૨૦
સસરો	૫૫૯	કાગડા	૧૩૨૩	સામો કાઠો	૧૦૭૯
				સામેલું	૧૦૭૯

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
સાભળવામા		સિદ્ધ થયેલું	૧૪૮૭	મુંદર સ્ત્રીનો	
નતપર	૪૩૨	સિન્દુવાગ વૃક્ષ	૧૧૪૭	ચણિયો	૬૭૪
સાયકાળ	૧૩૯	સિન્દૂર	૧૦૬૧	સુભટ	૩૬૫
સારંગીનો ગજ	૨૨૯૪	સિંધવ	૯૪૨	,,	૭૬૩
માગથિ	૭૬૦	સીંચાણો	૧૩૩૪	સુભટનો સિંહ-	
સાગસ પક્ષી	૧૩૨૮	મીના	૭૦૩	નાદ	૧૪૦૪
સારસી	૧૩૨૮	સીમન્તક-નગક	૧૩૬૨	સુભટનો ધ્વનિ	૧૪૦૪
સારી ભૂમિવાળો	૯૫૩	સીમાડો	૯૬૩	સુરંગ	૯૮૫
સારી માટી	૯૪૦	સીવણ વૃક્ષ	૧૧૪૩	સુરમો	૧૦૫૧
સારીગીતે નિશ્ચિત		સીવવુ	૯૧૨	,,-કાળો	૧૦૬૨
થયેલુ	૧૪૯૧	સીવેલુ	૧૪૮૭	સુરા સમુદ્ર	૧૦૭૫
મારું આચરણ	૮૦૧	સીસું	૧૦૪૦	સુગ બીજ	૯૦૪
મારુ નસીબ	૧૩૭૬	સુકાર્ષ જવું	૩૯૪	સુવર્ણ	૧૦૪૩
મારું વચન	૨૭૬	સુકાની	૮૭૬	સુવર્ણ ઉપરનો	
મારો માર્ગ	૯૮૪	સુખ	૧૫૩૫	અધિકારી	૭૨૩
માલિવાહન	૭૧૨	,,	૧૩૭૦	સુવર્ણ કુંડલ	૬૫૬
માદવદેશ	૯૫૭	સુખડ	૬૪૧	સુવર્ણની	
માવણી	૧૦૧૬	સુગંધ	૧૩૯૦	પ્રતિમા	૧૪૬૪
માસુ	૫૫૯	સુગંધી ચોખા	૧૧૬૯	સુવર્ણ પલ પ્ર૦	૮૮૪
માસુ સસરો	૫૬૦	સુગંધી ઘઉંલો	૧૧૪૯	સુવર્ણાદિ ધાતુ	૧૦૩૯
માડી	૪૮૪	સુગંધી ચૂર્ણ	૬૩૭	સુત્રાવડુ ધર	૯૯૭
માળો	૫૫૨	સુગંધી વાળો	૧૧૫૮	સુવાસ	૧૩૯૧
સિંહ	૧૨૮૩	સુગ્રીવ	૭૦૫	સૂકું જાણ	૧૨૭૨
સિંહ જેવા સંઘયણ		સુવગી	૧૩૪૧	સૂકું ફળ	૧૧૩૦
વાળો	૩૫૫	સુનાગ (સુથાર)	૯૧૭	સૂક્ષ્મ	૧૪૨૭
સિંહામન	૭૧૭	મુંદર	૧૪૪૪	સૂડ	૪૨૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
”	૪૨૨	સેકેલું અન્ન	૪૧૨	સોથી અધિક	
સૂદ	૧૨૨૪	સેના	૭૪૮	સખ્યા	૧૪૨૫
સૂદનો અગ્રભાગ	૧૨૨૪	સેનાના ચાર		સોનાની ઝારી	૭૧૮
સૂદમાથી ઉડતા બલ-		અગ	૭૫૧	સોનાનો કર્ષ	૮૮૪
કણ	૧૨૨૩	સેનાપતિ	૭૨૫	સોના-રૂપાની મિશ્ર	
સૂતર	૯૧૩	સેનામુખ	૭૪૮	ધાતુ	૧૦૪૭
સૂતેલા સૈન્ય ઉપર		સેથા	૫૭૧	સોના-રૂપા સિવાય	
આક્રમણ	૮૦૧	સેવક	૪૯૬	ધાતુ	૧૦૪૬
સૂતેલો	૪૪૩	સેવ-પાપડ વગેરે	૪૦૦	સોની	૯૦૮
સૂતો હોમને સૂર્યોદય		સેવા	૪૯૬	સોનુ	૧૦૪૩
ચાપ	૮૬૦	સેવામા નિભાયેલી		સોનુ રૂપું	૧૦૪૫
સૂત્ર	૨૫૪	વેશ્યા	૫૩૨	સોપારી	૧૧૫૪
સૂત્રાધાર	૩૩૦	સેવાળ	૧૧૬૭	સોપારીનું ઝાડ	૧૧૫૫
સૂપડું	૧૦૧૭	સેહલો-માર્ગર		સોમયજ્ઞ કરનાર	૮૧૭
”	૧૦૧૮	વિશેષ	૧૩૦૨	સોમયજ્ઞની ધષ્ટિ	૮૨૩
સૂરણકંદ	૧૧૮૯	સૈનિક	૭૬૩	સોમરસ ખેંચી	
સૂર્ય	૯૫	સૈધવ	૯૪૧	મરૂ કરનાર	૮૧૮
સૂર્ય કાન્તમણિ	૧૦૬૭	સૈન્યના ભેદ	૭૪૮	સોમરસ પીનાર	૮૧૮
સૂર્ય ચક્ર	૧૨૪	સૈન્યની રચના	૭૪૭	સોય	૯૧૧
સૂર્યના પગિપાર્શ્વિક		સૈન્યનું સળંગ		સોયનો દોરો	૯૧૧
દેવો	૧૦૩	કરવું	૭૪૯	સોળ દ્રોણ પ્ર૦	૮૮૬
સૂર્યનો સારથિ	૧૦૨	સૈન્યનો પાછળો		સોળ માસાનું	
સૂર્યનો પુત્ર	૧૦૩	ભાગ	૭૪૭	પ્ર૦	૮૮૪
સૂર્યમંડળ	૧૦૧	સોગન સોગદ	૨૬૨	સૌભાગ્યવતીનો	
સૂર્યાસ્તબાદ આવેલ		સોગડી	૪૮૬	પુત્ર	૫૪૭
અતિથિ	૫૦૦	સોજો	૪૬૮	સૌવીર દેશ	૯૬૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
સ્ખલના	૧૫૨૨	,, ધનાદિકની		,, -દોશિયાર	૫૧૦
સ્તન	૬૦૩	ધરિયાવાળી	૫૨૭	સ્ત્રી અને પુરુષનું	
સ્તનનું મુખ	૬૦૩	,, -પરણેલ યુવતી	૫૧૨	ચિહ્ન	૬૧૧
સ્તભ	૧૦૧૪	,, -પહેલી પરણેલી	૫૨૭	સ્ત્રીના અંગ ઉપર	
સ્તભના આધારસ્તૂત		,, -પુત્ર વિનાની	૫૨૯	કરેલ કસ્તૂરીની	
લાકડું	૧૦૦૮	,, -પુત્ર વિનાની		રચના	૬૫૪
સ્તુતિપાઠક	૭૯૫	વિધવા	૫૩૦	સ્ત્રીના ભેદો	૫૦૪
સ્તુતિપાઠકનો		,, -પુરુષના લક્ષણ-		સ્ત્રીના દસ અલં-	
ગ્રન્થ	૭૯૫	વાળી	૫૩૨	કારો	૫૦૭
સ્ત્રી	૫૦૩	,, -પુનર્લેખા	૫૨૫	સ્ત્રીની કેડનો આગલો	
,, -અંત. પુરમાં		,, -પ્રથમ પરિણીતા	૫૨૭	ભાગ	૬૦૮
નિમાયેલ	૫૨૧	,, -પ્રસૂતા	૫૪૧	સ્ત્રીની કેડનો કંદોરો	૬૬૪
સ્ત્રી-અસતી	૫૨૯	,, -પ્રેમીપાસે જનારી		સ્ત્રીની કેડનો પાછલો	
,, -આચાર્યા	૫૨૪		૫૨૯	ભાગ	૬૦૮
,, -ઉન્મત્ત	૫૧૦	,, -બુદ્ધિવાળી	૫૨૨	સ્ત્રીનું ચિહ્ન	૬૧૦
,, -ઋતુવાળી	૫૩૫	,, -મૃતસંતતિવાળી	૫૩૧	સ્ત્રીનું ધન	૫૦૭
,, -ઋતુ વિનાની	૫૩૪	,, -મૈથુનની ધરિયા-		સ્ત્રીનું નૃત્ય	૨૮૧
,, -કુટુંબવાળી	૫૧૩	વાળી	૫૨૭	સ્ત્રી પુરુષ યુગલ	૫૩૮
,, -કુટીન	૫૧૫	,, -યુવતી	૫૧૧	સ્ત્રી વેષધારી નટ	૩૨૯
,, -કોપવાળી	૫૧૦	,, -રાતા વસ્ત્રવાળી		રચણ	૯૪૦
,, -ગર્ભવતી	૫૩૮	આધેડ	૫૩૧	સ્થાન	૯૮૮
,, -ધણીવાર પ્રસવ		,, -વહાલી	૫૧૫	,,	૧૪૯૮
કરનારી	૫૫૮	,, -વિધવા	૫૩૦	સ્થાવર	૧૪૫૪
,, -જાણનારી	૫૨૨	,, -વૃદ્ધા	૫૩૪	સ્થાવર વિષ	૧૧૯૫
,, -ઠાલી મૂછવાળી	૫૩૧	,, -સધવા	૫૩૦	સ્થિર રાગવાળો	૪૭૬
સ્ત્રી-દોહડવાળી	૫૩૯	,, સ્વયંવરા	૫૧૧	સ્થૂળ	૪૪૮

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
સ્નાન	૬૩૮	સ્વાધ્યાય વિનાનો	૮૫૬	હમેશ	૧૫૩૧
સ્નેહ	૧૩૭૭	સ્વામી	૩૩૫	હરે	૧૧૪૬
સ્નેહાળુ	૪૭૮	,,	૩૫૯	હરણુ	૧૨૯૩
સ્પર્ધા	૧૫૧૫	સ્વીકારેલુ	૧૪૮૮	હરણુ-જમણાપડખે	
સ્પષ્ટ	૧૪૬૭	સ્વેચ્છાચારી	૪૯૫	ધાવાળો	૧૨૯૫
સ્કોટાચન ઋષિ	૮૫૩	સ્વેદન	૧૩૫૬	,,-વેગવાળો	૧૨૯૫
સ્મૃતિ	૨૫૧	હ		હરણુના ભેદ	
,,	૩૦૮	હસ	૧૩૨૫	સત્તર	૧૨૯૪
સ્વચ્છ કરેલું	૪૧૪	હસના ભેદ	૧૩૨૬	હરતાલ	૧૦૫૮
સ્વચ્છંદી	૩૫૫	હમી	૧૩૨૭	હરસ	૪૬૮
સ્વજન	૫૬૧	હજમ	૯૨૨	હરસ રોગવાળો	૪૬૧
સ્વતંત્ર સુચાર	૯૧૮	હજમત	૯૨૩	હરિશ્ચંદ્ર	૭૦૧
સ્વદેશ ચિંતા	૭૧૫	હજમતનું સ્થાન	૧૦૦૦	હર્ષ	૩૧૫
સ્વપક્ષ લય	૩૦૧	હજર દાદાવાળો		હલાવનુ	૧૫૨૨
સ્વ-પરદેશથી લય	૩૦૨	મત્સ્ય	૧૩૪૫	હલાવેલુ	૧૪૮૦
સ્વભાવ	૧૩૭૬	હજર સૈનિકનો		હલેસુ	૮૭૭
સ્વયંવર	૫૧૧	હપરી	૭૬૪	હવાડો	૧૦૯૨
સ્વર-માત	૧૪૦૧	હજરનો સમૂહ	૧૪૧૫	હવેલી	૯૯૩
સ્વરનુ બદલાવુ	૧૪૧૦	હદની	૧૫૩૯	હસ્તનુ પ્રમાણુ	૮૮૭
સ્વર્ગ	૮૭	હડકાયો કૂતરો	૧૨૮૦	હસ્તિશાળા	૯૯૮
,,	૧૫૨૫	હડપચી	૫૮૩	હળ	૮૯૧
સ્વર્ગ અને પૃથ્વી	૯૩૪	હયેળીનો આગતો		,,-દડરહિત	૮૯૧
સ્વર્ગનો વૈદ્ય	૧૮૧	ભાગ	૫૯૨	હળ-મોટું	૮૯૦
સ્વસ્ત્રીનો પુત્ર	૫૫૦	હથોડો	૮૯૩	હળથી ખેડી શકાય	
સ્વાદિષ્ટ અન્ન	૪૧૩	હતુમાન	૭૦૫	તેવુ ખેતર	૯૬૮
સ્વાદુ જળ સમુદ્ર	૧૦૭૫	હમણા	૧૫૩૦	હળથી પાડેલી-	

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
રેખા	૮૯૧	,, -ધણા મહવાળો	૧૨૨૧	અને લલાટની	
હળનુ ફળું	૮૯૧	,, -ત્રીશ વર્ષનો	૧૨૧૯	નીચેનો ભાગ	૧૨૨૭
હળનો દડ	૮૯૧	,, -દસ વર્ષનો	૧૨૧૯	હાથીના કુભસ્થળનો	
હળદર	૪૧૮	,, -દાત રહિત		નીચેલો ભાગ	૧૨૨૬
હા	૧૫૪૦	ટૂકો	૧૨૧૯	હાથીના કુભસ્થળનો	
હાન્ન જવાળી	૩૪૪	,, -દુષ્ટ ખગમ	૧૨૨૨	મધ્ય ભાગ	૧૨૨૬
હાડકાનો સોજો	૪૭૧	,, -પાચ વર્ષનો	૧૨૧૯	હાથીના પગ જઘા વગે-	
હાડકાવાળીભીત	૧૦૦૩	,, -મદ પિનાતો	૧૦૨૧	રેનો આગણો	
હાડકું	૬૨૫	,, -મદોન્મત	૧૨૨૦	પ્રદેશ	૧૨૨૮
હાડપિજર	૬૨૮	,, -યુક્તે યોગ્ય	૧૨૨૨	હાથીના પડખાનો	
હાથ	૫૮૯	,, -યુક્ત માટે		ભાગ	૧૨૨૭
હાથણી	૧૨૧૮	તૈયાર	૧૨૨૧	હાથીના બંને	
હાથની પાછળનો		,, -રાજતે યોગ્ય	૧૨૨૨	દત્તશક્તિ	૧૨૨૪
ભાગ	૫૯૩	,, -લાંબા દાન-		હાથીના બે કુભ	
હાથનું પ્રમાણ	૮૮૭	વાળો	૧૨૨૩	સ્થળ	૧૨૨૬
હાથનું અખત	૭૬૯	,, -વાકો ધા કર-		હાથીના બે દાતની	
હાથનો તાલ દેનાર	૯૨૫	નાર	૧૨૨૧	વચ્ચેનો ભાગ	૧૨૨૭
હાથનો થાપો	૬૪૯	,, -વીચ વર્ષનો	૧૨૨૦	હાથીની આખનો	
હાથનો પજો	૫૮૧	હાથી ઉપર બેસનાર	૭૬૨	ખૂણો	૧૨૨૫
,,	૫૮૬	હાથીઓ કે હાથણી-		હાથીની આખનો	
હાથ વગેરે માપ	૮૮૩	ઓનો સમૂહ	૧૪૧૮	ગાળો	૧૨૨૫
હાથ વગેરેનું પ્ર	૮૮૭	હાથીઓનો સમૂહ	૧૨૨૩	હાથીની આંગળી	૧૨૨૪
,,	૫૯૯	,,	૧૪૨૨	હાથીની ગર્જના	૧૪૦૫
હાથી	૧૨૧૭	હાથીઓના કાનનું		હાથીની આગતિ	૧૨૧૮
,, -અ કુશને નહિ		મૂળ	૧૨૨૫	હાથીની પાછળનો	
ગણનાર	૧૨૨૨	હાથીના કુંભસ્થળ		જંઘ વગેરેનો	

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
ભાગ	૧૨૨૮	હાથીનો અંકુશ	૧૨૩૦	હિમ	૧૦૭૨
હાથીની શાળા	૯૦૮	હાથીનો આગલો		હિમ સમૂહ	૧૦૭૨
હાથીની સૂંઢ	૧૨૨૪	ભાગ	૧૨૨૭	હિમાલય	૧૦૨૭
હાથની સાકળ	૧૨૨૯	હાથીનો તગ	૧૨૩૦	હિમાલયનો પુત્ર	૧૦૨૮
હાથીનું ગડસ્થળ	૧૨૨૫	હાથીનો પગ	૪૬૫	હિરણ્ય દોડી	૧૧૮૫
હાથીનું પૂછડાનું		હાથીનો સ્કંધ	૧૨૨૪	હીચકો	૭૫૮
મૂળ	૧૨૨૭	હાનિ	૧૫૨૪	હી ડોળો	૧૪૮૧
હાથીનું લલાટ	૧૨૨૬	હારના ચૌદ ભેદ	૬૫૮	હીરાકસી	૧૦૫૫
હાથીને કેડે બાધવાનો		હારનો મધ્યમણિ	૬૫૦	„—એકજાતની	૧૦૫૭
ચામડાનો દોર	૧૨૩૨	હારીત પક્ષી	૧૩૪૧	„—રાતી	૧૦૫૬
હાથીને ગળે બાધવાનું		હારેલો	૮૦૫	હીરાબોળ	૧૦૬૩
બાધન	૧૨૩૨	હાવભાવ પૂર્વક		હીરો	૧૦૬૫
હાથીને ચલાવવમા		નૃત્ય	૨૮૨	હૃદય	૬૦૩
મહાવતની સંજ્ઞા	૧૨૩૧	હાસ્ય	૨૯૬	હૃડકી	૪૬૮
હાથીને જુવાનીમા		„—કાઈ જાન દેખાય		હોઠ	૫૮૧
શરીર ઉપર ચતા		તેવું	૨૯૭	હોઠની નીચેનો ભાગ	૫૮૧
રાતા બિંદુઓ	૧૨૨૯	હાસ્યના ભેદ	૨૯૬	હોઠનો ખૂણો	૫૮૧
હાથીને ઝરતું મદ		હિ સક	૩૬૯	હોમ કુડ	૮૩૩
	૧૨૨૩	હિ સક પશુ	૧૨૧૬	હોમ નહિ કરનાર	૮૬૦
હાથીને બાધવાની		હિ સા	૪૭૦	હોમની રાખ	૮૩૭
જગ્યા	૧૨૨૯	હિ ગ	૪૨૨	હોમનું અન્ન	૮૩૩
હાથીને બાધવાનો		હિ ગળો	૧૦૬૧	હોમનો અગ્નિ	૮૩૬
ખીલો	૧૨૩૦	હિજગલ વૃક્ષ	૧૧૩૯	હોમનો ધૂમાડો	૮૩૭

ॐ ह्रीं अहं श्रीशङ्खेश्वरपार्श्वनाथाय नमः

श्रीमज्जिनभद्रसूरिकविराट्-विरचिता

पञ्चवर्गपरिहारनाममाला

नत्वा पञ्चेषु पञ्चास्य-शरभं रभसाज्जिनम् ।

अपञ्चवर्गवर्णात्मशब्दान् कतिपयान् ब्रुवे ॥१॥

यो वर्गव्यञ्जनान्तः स्यात्, स श्लोकार्धान्तगो ध्वनिः ।

अवर्गकाव्ये कर्त्तव्यो वर्गमव्ये न तद् यतः ॥२॥

अहं^१न्नविषयो^२डरोषो^३डरिहा^४ सवरवैरिहा^५ ।

सुरासुरेशसंसेव्यः^६ गिवावासो^७ जिनेश्वरे^८ ॥३॥

स्वर्गो^१ऽव्ययं स्वरावासा^२ऽऽश्रया^३ऽऽलयाः^४ सुरात्^५ *परः^६ ॥

देवे^१सुरारिः^२ स्वाहाशी^३ बर्हि^४रास्थो^५ऽव्ययालयः^६ ॥४॥

अविप्तसः^१ सुरश्चा^२र्के सहस्रा^३शुर्हरी^४ रविः^५ ।

सूरः^१ सूर्यो^२ हैलि^३हंसो^४ऽहरीशो^५ वासरेश्वरः^६ ॥५॥

अंशु^{१०} सरोरुह^{११}सुहृद् रश्मावंशु^१र्वसुश्च^२ रुक्^३ ।

उल्लश्चन्द्रे^४ शर्वरीशः^१ शिशिरांशु^२ शशी^३ हरिः^४ ॥६॥

सरोरुहारिरंजारे^१ रसासूरार^२ इत्यपि ।

बुधे च शार्वरीशिः^१ स्यात् शशिसूश्च^२ बृहस्पतौ ॥७॥

सुरसूरिस्तथा सूरिः शुक्रे तंचासुरपूर्वकः ।

शनौ च रविसू. सौरिः सैहिकेये च शर्यरिः ॥८॥

रविवैरी च राहुः स्यात् केतावहि-विलेश्यौ ।

अश्लेषासूरगस्त्ये चौर्यशेयश्चात्रयाशसूः ॥९॥

दिनेऽहर्वासरौ प्रातर्वासरास्य-मुषस्तथा ।

सन्व्यायां सवलिः सायं रजन्यां शर्वरी उषा ॥१०॥

शशिशरीरेश्वरी च मार्गशीर्षे सहः सहाः ।

पौषे सहस्य शंसन्ति शीते च शिशिरं मतम् ॥११॥

सुरभाविष्य आषाढे वाहा[र्दा] वसर-वर्षिकौ ।

.... ॥१२॥

क्षये विलय-संहारौ खे विहायो वियत् तथा ।

वायु-स्वर्वासि-वार्वाहाश्रयो मेघे तु संवरात् ॥१३॥

वार्वारिसलिलेभ्यश्च वाहः स्याद् वेगवर्षिणि ।

आसारो वर्षणे वर्षं दिश्याशा-हरितौ स्मृते ॥१४॥

इन्द्रे सुरेश्वर. स्वाराङ् हर्यश्चौ वासवो वृषा ।

वार्वाहवाह शैलारिर्बलहा* हरिरिष्यते ॥१५॥

† असुरसूरि । * ववयोरैक्यमुद्दिष्टं न अतिज्ञाहानिः ।

देववृक्षे ^{१ २ ३ ४}साल-रसारुहौ स्वःसुरपूर्वकौ ।

कुलिशे च ^१स्वरुदेव्या ^{१ २}सुर-स्वरवलाढयः ॥१६॥

गीर्वाणगायनो ^१हाहा ^{२ १}ह्रहः पण्याङ्गनासु च ।

^१स्व-^२सुरादिपरा वेण्या उर्वरयाद्या यमे ^१हरिः ॥१७॥

^२छलायवाहः ^{३ १}सूरसूः वरुणे ^१सलिलेश्वरः ।

वारीश्वराऽऽ-^२श्रयश्चापि ^१कुवेरे ^२स्वैश्वरो *विलः ॥१८॥

*ऐल ^३ईशवयस्यश्चे-^४हावसुर्द्रविणे ^{५ १}वसु ।

^२स्वं ^३राः ^१सारं ^१विरूपाक्षे ^२शैलनासी-^२श-^२शायिनः ॥१९॥

^४शर्वो ^५वार्वाहवाहश्चाऽऽशाःवासा ^६ईश ^७ईश्वरः ।

^९शूलो ^{१०}छलायवाहारिः ^{११}स्याद् विहायः ^{११}शिरोरुहः ॥२०॥

^{१२}असुरारिः ^{१३}शिवेशश्च ^{१४}संवराहरो ^{१५}हरः ।

^{१६}शिवो ^{१७}हीर उमायां च ^१सिहावासा ^{२ ३}गिवेश्वरा ॥२१॥

^४आर्या ^५सौरिस्वसा ^१स्कन्दे ^{१ २}गिवा-^२शरा-^२ऽऽश्रयाशसूः ।

^४वर्हिवाहो ^१विधौ ^१हंसवाहो ^२विश्वात् ^३सृडीश्वरौ ॥ २२ ॥

^४वसुश्रवाः ^{५ १}सारससूर्विण्णौ ^१वारिशयो ^२हरिः ।

^४वारीशशायो ^५श्रीशोऽहिवैरिवाहः ^६सुरारिहा ॥ २३ ॥

शौरिर्विश्वेश्वरी राहु-बलिवैरी हलायुधे ।
 हली वलः सीरशयो लक्ष्म्यां वारीशसूर्वला ॥२४॥
 या सा सरोरुहावासा श्रीः शरीरेश्वरी हरेः ।
 कामे श्रेयोऽसुहृत् श्रीसू सवरारिश्च तत्सुते ॥२५॥
 उपेशो गरुडे शौरिवाहो वि-वयईश्वरः ।
 अहिवैरी दानवे स्यात् सुरारि-रसुरो गिरि ॥२६॥
 वाङ्मू वचने च व्याहारो नामन्याऽऽह्वाऽऽह्वयौ स्मृतौ ।
 आकारणे हवो ग्राम्येऽश्लीलं मङ्गलशंसने ॥२७॥
 आशीः प्रशंसने शंसा विवादे व्यवहारवाक् ।
 कीर्तौ यशोऽथ स्वीकारे चाऽऽश्रवो नर्तने भवेत् ॥२८॥
 लास्यं वंशादिके ज्ञेयं शुषिरं हसने हसः ।
 हासो हास्यं च कोपे रुद्र रुषा रोषोऽक्षिवारिणि ॥२९॥
 अक्षमक्ष च लज्जायां ह्रीर्निद्रायां च सलयः ।
 संवेशो हृत्प्रसक्तौ च हर्षोऽन्यगुणदूषणे ॥३०॥
 असूया तर्क ऊहः स्यात् शक्तौ वीर्यं क्रमे भवेत् ।
 आयासोऽपि च तन्द्रायामालस्यं मानवे तु विद् ॥३१॥
 डिम्मे बालः शिशुः शवः शिशुत्वे बाल्य-शैशवे ।
 नटे शैलालि-शैलपौ जरायां विस्रसा मृते ॥३२॥

यशःशेषो^१ वधे^१ हिंसा^१ जडे^१ बालरच^१ बालिगः^१ ।
 आशंसितरि^१ चाशंसुर्दरिद्रोऽस्वोऽवसुः^१ क्रुधि^१ (अक्षान्तौ) ॥३३॥
 ईर्ष्या^१ रोपण^१ इर्ष्यालु^१ स्यादसौम्यस्वरेऽस्त्ररम्^१ ।
 मन्दे^१ अलस^१ आलस्य^१ इम्ये^१ च श्लील^१ ईश्वरः^१ ॥३४॥
 प्रभावीश्वर^१ ईशः^१ स्यादयो^१ भूके^१ तु लोहलः^१ ।
 हिंसे^१ जरा^१ सुमटे^१ गुरो^१ वीरोऽथ^१ दक्षिणे ॥३५॥
 सरलः^१ कर्मशीले^१ स्यादायः^१ * ? सत्यार्थ^१ उच्यते ।
 शिखरिण्यां^१ रसालाऽऽज्ये^१ हविष्यं^१ हविरिष्यते^१ ॥३६॥
 ह्योगोदोहोद्भवे^१ हैयं^१ गुंठ्यां^१ विश्वा^१ऽथ^१ काञ्जिके ।
 सौवीरं^१ राजिकायामऽसुरी^१ मनोरये^१ वशः^१ ॥३७॥
 आशंसि-हा^१ऽदने^१ लेहा^१ऽऽहारा^१नुपचिते^१ऽसले^१ ।
 बली^१ च^१ अधूषणे^१ व्योषं^१ विह्वले^१ विह्वलो^१ मतः^१ ॥३८॥
 समायां^१ तु सदः^१ संसद्^१ वचनस्थित^१ आश्रवः^१ ।
 ईवश्यः^१ प्रणेये^१ चाऽर्चाया-मर्हा^१ च स्यादहंकृतौ ॥३९॥
 अहंयु^१ संशयितरि^१ संशयालुरुपस्करे^१ ।
 वेषवारोऽथ^१ निद्रालौ^१ शयालुरनुगामिनि ॥४०॥

*कर्मशीलं कर्म आयत्तलिक अभि० ॥३५४॥ ईवचनस्थे तु वश्यो-पा० ।

सहायोऽथ जवे रहो रयश्च पथिकवजे ।

हारिः पथ्यदने प्रोक्तां शंबलं हि क्षमे सह ॥ ४१ ॥

खेलिन्यां शारि-शारौ च कुले वंगः स्त्रियां विशा ।

वरारोहाऽवला बाला योषा योषिद् निषेवणे ॥ ४२ ॥

शुश्रूषा वरिवस्या च सेवा प्रियतमे वरः ।

प्रियायां च शरीरेशी सख्यामालिर्वयस्थया ॥ ४३ ॥

स्त्रीगुणे हावो हेला च विलासो लीलया सह ।

पाणिग्रहे विवाहः स्याद् गणिकायां तु वेश्या ॥ ४४ ॥

*वारयोषाऽथ सुरते सेवेशो रहसा सह ।

व्यवायश्च भाग्निनेये स्वस्तीयः पतिभार्ययो ॥ ४५ ॥

पित्रोः श्वश्रूश्चशुरौ चात्मीयेः स्वीयः स्व इत्यपि ।

भग्न्यां स्वसा बान्धवे स्वो दयितायाः सहोदरे ॥ ४६ ॥

श्यालो भार्याभगिन्यां च श्याला हाली मृते शवः ।

काये वेरं शरीरं चाङ्गोऽवयवोऽथ मूर्ध्नि ॥ ४७ ॥

शिरः शीर्षं कचे बालः शीर्षसूश्च शिरोरुहः ।

शुद्धकेशे शिरस्यः स्याद् मुखे चाऽऽस्थं श्रुतौ श्रवः ॥ ४८ ॥

स्कन्धे वाहुशिरोऽसश्च भुजे वाहुश्च बाह्या ।
 हस्ते शयो रसज्ञायां लोला वक्षसि चाप्युरः ॥ ४९ ॥
 स्तनयोरुरोरुहौ च शुक्ले वीर्यं बलं पदे ।
 अङ्घ्रि मूत्रे स्रवो योनौ स्याद् वरावयवो वलिः ॥ ५० ॥
 सृणीकायां तु लाला स्यादाऽऽस्थासवश्च सक्थनि ।
 ऊरु नितम्बे आरोहो रक्ते विस्मसृक् नृपे ॥ ५१ ॥
 रसावासव उर्वाशो राट् च सर्वसद्देश्वरः ।
 युधिष्ठिरे च शल्यारि रज्जुने नासविः स्मृतः ॥ ५२ ॥
 कर्णे सौरिः शातवाहे हालः सशयनासने ।
 औशीरं शयने शय्याऽलक्ते यावोऽवतंसके ॥ ५३ ॥
 शिरःक्षगंशुके वासः कटके बलयो भवेत् ।
 मुक्तालतायां हारः स्याद् मञ्जरीं हंस इभ्यते ॥ ५४ ॥
 स्थूलशाटे वराशिः स्यात् सूयकारे तु बलवः ।
 षण्डे वर्षवरः शत्रावरिवैर्यपि चासुहृत् ॥ ५५ ॥
 विरोधे वैरं मित्रे च वयस्यः सवयाः सुहृत् ।
 पौरुषे शौर्यं नेपथ्ये वेधो दण्डे तु साहसम् ॥ ५६ ॥
 सर्जरसे रालः स्यात् सर्वरसः सुरमिचूर्णके वासः ।
 वरधूपे श्रीवासः पार्थिवमागे बलिः सैन्ये ॥ ५७ ॥

शिविरं वलं विवित्ते रहश्च वंशोद्भवे वंश्यः ।

गुह्ये रहस्य-मश्वारोहेऽश्वारोऽश्ववारोऽपि ॥ ५८ ॥

सहस्रेण समं योद्धा स साहस्रं सहस्रयपि ।

चापे शरास इष्वासो बाहुत्राणे तु बाहुलम् ॥ ५९ ॥

चक्रेऽरिः करवालेऽसि शिलीमुखे त्विषुः शरः ।

शरीररुहवाहश्च तूणीरे तु शराश्रयः ॥ ६० ॥

तोमरे सर्वला ज्ञेया शङ्को शल्यं त्रिशिर्षके ।

शूलं लक्ष्ये शरव्यं च स्थान्नि शौर्यं बलं सहः ॥ ६१ ॥

सुहृत्कटक आसारो रणे संयद् युदाहवाः ।

विप्रे रसासुरो यज्ञे सवो वैहि-र्द्विजाधमे ॥ ६२ ॥

वीरहा देवदेये च हव्यं नैवेद्यके बलिः ।

वृत्ते शीलं क्षत्रोये तु बाहुसू-बाहवोऽपि च ॥ ६३ ॥

वैश्येषु विश उरव्या आर्याः शूद्रेऽद्विसूस्तथा ।

वृषलः कर्षके सीरी हली लाङ्गलके हलम् ॥ ६४ ॥

सीरो मध्ये सुरा हाला हारहर-मिराऽऽसवः ।

गोपाले बलवो रज्जौ गुवं शुल्वं च पामरे ॥ ६५ ॥

वर्वरः कल्यपाले च वारिवासः पुलिन्दके ।

शवरो युगे बाह्यं स्याद् बह्यं बाहोऽपि कथ्यते ॥ ६६ ॥

मुवि सर्वसहो-र्वी-ला सलिलेशाम्बरा रसा ।
 विश्वाऽथ सर्वसस्यायां धरायामुर्वरा मता ॥ ६७ ॥
 इरिणे तूपरं देशे विपयो जिनमन्दिरे ।
 विहारो भवने गाला वास आलय आश्रय ॥ ६८ ॥
 पुरे वेश्याश्रयो वैगः पक्वणे शंकरालयः ।
 खरकुट्या तुं शिल्पा (?) स्याद मण्डपे तु विशाश्रयः ॥ ६९ ॥
 देहल्यामुम्बरः स्तम्भावधः काष्ठे गिलाऽभिधा ।
 कोणेऽग्नि कपाटेऽररमरश्च धराधरे ॥ ७० ॥
 अहार्य-शैलौ *तद्वेदे सुवेलः कनकाचले ।
 स्वःशैलो हि सुराहार्यः पाषाणे तु शिला स्मृता ॥ ७१ ॥

 उज्जयिन्यां विशाला स्यात् सरोवन्धे तु संवर ॥ ७२ ॥
 आलि - रंछे शिलः क्षेत्रभेदे वैहेयमुच्यते ।
 यन्यं हल्यं च शालेयं प्राकारे साल इष्यते ॥ ७३ ॥
 स्थाल्यामुषाऽथ वार्द्धन्यां चाऽऽद्धर्माष्ट्रेऽम्बरीषवाकू ।
 वर्द्धमाने शरावश्च तीक्ष्णे लोह-मयस्तथा ॥ ७४ ॥
 शैलसारं शिलासरं ताम्रे शुल्वं भुजङ्गमे ।
 सीसं खल्ये शशी हंसः त्रपुणि स्याच्च सिंहलम् ॥ ७५ ॥

सुवर्णे^१ रा^२ वसुः^३ कांस्ये^४ सुरवैर्याह^५ - मञ्जके^६ ।
 वारिवाहाम्बराह्वाः^१ स्युः^२ पारदे^३ च रसोऽञ्जने^४ ॥ ७६ ॥
 सौवीरं^१ पित्तलायां^२ चाऽऽरो^३ रीरी^४ रीरिरित्यपि^५ ।
 *शुल्वारिगन्धके^१ ज्ञेय-स्ताले^२ चाऽऽलं^३ मणौ^४ वसु^५ ॥ ७७ ॥
 वज्रे^१ होरः^२ स्वरुः^३ शैवः^४ सूर्यकान्ते^५ रवेः^६ शिला^७ ।
 आश्रयाशशिला^१ चन्द्रकान्ते^२ शशिशिला^३ जले^४ ॥ ७८ ॥
 सलिलं^१ सैवरं^२ वारि^३ वारिवाहरसोः^४ रसः^५ ।
 वार-स्तु^१ हिमेऽवश्यायोऽनच्छे^२ त्वाविलम्बुधौ^३ ॥ ७९ ॥
 वारीशो^१ वारिराशिश्च^२ सरस्वान्^३ सलिलालयः^४ ।
 महातरंगे^१ तूलोलो^२ लहरी^३ तोयवर्द्धने^४ ॥ ८० ॥
 वेला^१ तडागे^२ सरसी^३ सरो^४ नद्यां^५ वहा^६ सरित्^७ ।
 गङ्गायां^१ स्वर्वहा^२ श्रीगांहिसू^३ सुरमरिद्^४ मता^५ ॥ ८१ ॥
 कालिन्यां^१ सूर्यसू-रश्चवैरिवाहस्वसाऽपि^२ च^३ ।
 नर्मदायां^१ तु रेवा^२ स्यात्^३ गशिसूश्च^४ नदे^५ वहः^६ ॥ ८२ ॥
 स्थानके^१ त्वालवाल^२ स्या-दावालो^३ निक्षेरे^४ सरिः^५ ।
 उपकूपजलाधारे-त्वाहाव^१ प्रसवे^२ स्रवः^३ ॥ ८३ ॥
 प्रवाहे^१ वाहो^२ वहौ^३ च हन्यवाह^४ हन्यवाहवाक्^५ ।
 हन्याशो^१ हविरागश्च^२ हन्याशी^३ हविराश्रयपि^४ ॥ ८४ ॥

*सुलोहो गन्धके शुल्ब. पा० । I प्रश्रव श्रवः ।

वायु^{१०}सुहृदाऽऽश्रयाशो^{११} वह्निः^{१२} स्वाहावरो^{१३} वसु^{१४}र्बहुलः ।

वाडववहौ^१ चौर्वः^२ स्फुलिङ्गके^३ ह्यवाहलवः^४ ॥ ८५ ॥

धूमे^१ च वायुवाहः^२ स्याद् वाते^३ आसश्च^४ वायुना^५ ।

वृक्षे^१ रसारुहः^२ साल^३ इलासू-वैसु-रंजुरे^४ ॥ ८६ ॥

रोहोऽथ^१ स्कन्धगाखायां^२ साला^३ आला^४ च पल्लवे^५ ।

वह्निः^१ परागे^२ तु रसः^३ फले^४ सस्यमुदाहृतम्^५ ॥ ८७ ॥

बीजकोश्यां^१ शिवि-जिवे^२ पिप्पले^३ श्रीरसारुहः^४ ।

हर्षावासो^१ वटे^२ स्वेगाश्रयो^३ वह्नि-राम्रके^४ ॥ ८८ ॥

रसालः^१ श्रीफले^२ विन्वः^३ सर्जके^४ साल^५ उच्यते ।

वीरणीमूले^१ तृशीरं^२ वेणौ^३ वंशः^४ प्रकीर्तितः^५ ॥ ८९ ॥

†कृतमाले^१ वृष (?)—स्तुम्यामलावू-राटरूपके ।

वासां^१ श्लेष्मातके^२ गेलु-रामलक्ष्या^३ जिवाध्वनि^४ ॥ ९० ॥

द्राक्षायां^१ हारहूरा^२ स्याद् वालं^३ हीवेरमम्बुजे ।

सरोऽम्बु-सरमी^१ वारि-वागादिभ्यश्च^२ रुड्-रुहौ^३ ॥ ९१ ॥

सहस्रवह्नि^१ नील्यां^२ तु शैवालं^३ शैवल^४ तथा ।

शैवालं^१ शैवलं^२ धान्ये^३ सस्य-मश्वप्रिये^४ यवः^५ ॥ ९२ ॥

कलमप्रमुखे^१ शालिर्मुद्गे^२ तु हरितो^३ हरिः^४ ।

माषे^१ वृष्यो^२ वली^३, सीत्ये^४ त्रीहिस्तस्मिश्च^५ पाटले^६ ॥ ९३ ॥

आशुः स्यात् कणिशे सस्यशीर्षं गोधूमके पुनः ।
 वल्लश्च शितशिम्बिके ॥ ९४ ॥
 वल्ले रक्तफलायां तु बिम्बी स्यात् चिर्मिटीषु च ।
 एवार्कः काकमाण्यां तु वायसी द्वेडके विधः ॥ ९५ ॥
 रसस्तस्य विशेषे स्तो हालाहल-हलाहलौ ।
 इक्षौ रसालौ दर्मे च बहिर्भुञ्जे शरः स्मृतः ॥ ९६ ॥
 दूर्वायां च रुहां घासे यवस च *जलौकसि ।
 शिली मर्कटके लालासावो वै वृश्चिके त्वलिः ॥ ९७ ॥
 मृद्गो रमांही रोलंबोडलि-रली वृषमे वृषः ।
 गन्धुक्तो - घां कुर्कुरे आं महिषे वाहवैरिणा ॥ ९८ ॥
 हरिवाहो छलायोऽपि करभे शिशुनाममृत् ।
 शलः खरे च वालेय इहिके शिशुवाहवाक् ॥ ९९ ॥
 कोले वराहः सिंहे च हरिर्दुष्टमतङ्गजे ।
 व्यालो हिंसे परौ व्यालो हस्तिन्यां कथ्यते वशा ॥ १०० ॥
 गजवन्धक्षितौ वारिं घोटकेऽश्वो ह्यो हरिः ।
 बाहोऽर्वा बाढवायां चोऽश्वोऽश्वे पीयूषवर्णके ॥ १०१ ॥
 सैराहः पीतदेहे च हरियश्चित्रिताङ्गके ।
 हलाहः कृष्णजङ्घेपत्पाण्डुकायिन्युराहवाक् ॥ १०२ ॥

कृष्णजानौ मनागपीते चौलाहः शुभ्रकेसरे ।
 पाण्डुपुच्छे तु वौल्लाहो वेगसरे च वेसरः ॥ १०३ ॥
 सृगाले हरवः क्रोष्टृचां शिवा स्याद् वानरे हरिः ।
 मृगभेदे भवेद्भृङ्गस्यो रोहिणः संवरोऽपि च ॥ १०४ ॥
 शल्यके शललः शल्य-स्तच्छलाकामिधा गलम् ।
 शललं भूषिकारातौ विलालो मृदुलोमके ॥ १०५ ॥
 शरा आसौ वृषः सर्पे विपवाहो विलेशयः ।
 अहूस्वलोलो व्यालोऽहि-र्वाश्याऽऽशीविपोऽपि च ॥ १०६ ॥
 शास्त्ररारि-रहीरो चाशीविषास्य - लगार्दके ।
 वाव्यालोऽजगरे च स्याद् बाहसः शयुरित्यपि ॥ १०७ ॥
 अनन्तेऽहीश-शेषौ स्तः सहस्रशिरसा सह ।
 भुजङ्गमस्य दंष्ट्राया-माशीः स्याद् नकुलेऽहिहा ॥ १०८ ॥
 व्यालवैरी विहङ्गे च स्युर्वयो - वि-विहायसः ।
 पक्षे शरीररुहकं मयूरे व्यालवैरिणा ॥ १०९ ॥
 चारिवाहसुहृद् बर्हो पिच्छे बर्ह तदीयके ।
 काके च वायसो बल्याहारो बल्याशिना सह ॥ ११० ॥
 हंसस्य दयिता हंसी वरला वारलाऽपि च ।
 सारसस्य तु सारस्याऽऽद्यां गरारिः शुके भवेत् ॥ १११ ॥

स॑स्याशी॑ द॒र्दुरे॑ शा॒लु-शा॒ल्वर-हर॑यस्तिमौ ।

वि॒शारः॑ सं॒वरो॑ न॒म्रे चा॑ऽऽला॒स्यो वा॑र्वरा॒हवाक् ॥ ११२ ॥

उ॒द्रे वा॑रि॒विलालः॑ स्या॒द व॑सी॒ ग्राहे॑ऽव॒हारकः॑ ।

पा॒ताले च॑ वलि॒न्याल॑परा वि॒श्वाश्र॑या॒लयाः॑ ॥ ११३ ॥

र॒न्ध्रे वि॑वरं शु॒षिरं शु॒षिर्विलं॑ जग॒त्यपि॑ ।

वि॒श्वं प्रा॑णे शि॒वो ज्ञेयः॑ अ॒सिते॑ अ॒स आ॑हरः ॥ ११४ ॥

स॒न्देहे॑ संश॒यो दो॑षे त्वा॒स्रवो॑ मान॒से च॑ ह॒त् ।

पा॒पेऽहः॑ स॒हजे॑ शी॒लं घ॑र्मे श्रे॒यो वृ॑षः शु॒मे ॥ ११५ ॥

वि॒धाव॑य-स्तु॒षारे च॑ शि॒शिर॑रि॒पन्ध्रि॑यार्थके ।

वि॒षयो॑ऽक्षे च वि॒षयि॑ श॒ब्दे च॑ स्वर आ॒रवः॑ ॥ ११६ ॥

र॒वः सं॒राव आ॑रा॒वो वि॑रा॒वस्तु॑रग॒ध्वनौ॑ ।

हे॒षा हे॒षाऽथा॑मि॒प्राये चा॑श॒यो ल॑वणे सरः ॥ ११७ ॥

क॒षाये॑ तु॒वर (४) श्र॑माग॒न्धे वि॑स्रं च पि॒ङ्गले॑ ।

स्या॒वो हरि॑र्नी॒लपी॑ते ह॒रितो॑ ह॒रिरि॑त्यपि ॥ ११८ ॥

कर्तु॑रे श॒वलो॑ प्रा॒ते वि॑सर-व्यू॒ह-रा॑शयः ।

वा॒रोऽपि॑ तु॒रग॑स्तोमेऽश्वी॒य - मांश्च॑ च पु॒ष्कले॑ ॥ ११९ ॥

ब॒हुलं॑ बहु॒ पंक्तौ॑ त्वा॒वलि॑-रालिः क॒णे ल॑वः ।

लेशः॑ पृ॒थौ वि॒शालं॑ स्या॒दुरु॑ बृ॒हत् स॒मुच्छ्र॑ये ॥ १२० ॥

आ॑रोहो॑ वामने॑ ह्रस्वो॑ विस्तारो॑ व्या॑स उत्तमे॑ ।
 वरं॑ वर्यं॑ समीपे॑ स्यात् सवेशो॑ऽथ मनो॑हरे ॥ १२१ ॥
 हारि॑ सान्द्रे॑ वहलं॑ श्रेष्ठे॑ श्रेयान्॑ परिक्रमे॑ ।
 विहार॑ ईर्या॑ गयने॑ विशा॑योऽथावमानने॑ ॥ १२२ ॥
 अवहेलं॑ समस्ते॑ स्तो विश्वा॑ऽ- शैषौ॑ स्वनिर्गमे॑ ।
 व्यथो॑ विघ्ने॑ व्यवायः॑ स्यात् प्रस्ता॑वेऽवसरः॑ क्षणे ॥ १२३ ॥
 वेला॑-वारौ॑ विभू॑पायां श्रीम॑गिऽशो वृत्तौ॑ वरः॑ ।
 कुटिले॑ऽराल-मा॑टोपे चावेशो॑ लवने॑ लवः॑ ॥ १२४ ॥
 व्यक्तौ॑ विशेषः॑ स्पर्द्धायां॑ संहर्षः॑ शिखरे॑ शिरः॑ ।
 शीर्षे॑ मूले॑ऽहि रुद॑ररेखायां वलि॑-रस्थिरे ॥ १२५ ॥
 लोलो॑ वामा॑ङ्गके स॑व्य-मृजौ॑ सरल॑ उच्यते॑ ।
 अव॑ष्टम्भेऽवल॑म्बः स्यादा॑लम्बः काल॑विस्तरे ॥ १२६ ॥
 विल॑म्बः परि॑रम्भे च स॑श्लेषः स्याद् निर॑न्तरे ।
 अविर॑लं भवेद् मोक्षे॑ शिवं॑ श्रेयो॑ऽव्ययं॑ तथा ॥ १२७ ॥
 विश्व॑शीर्षे विश्व॑हर्ष-र॑सा स्याद॑व्यया॒लयः॑ ।
 भ॑व्ये स्व॑श्रेयसं॑ श्रेयः॑ शिवं॑ च श्वो॑वसीयसम् ॥ १२८ ॥
 अथा॑ऽव्यया॒नि म॑ण्यन्ते स्वर्गे॑ स्व-नि॑कटे हि॑रुक् ।
 रज॑न्यां रजनी॑प्रान्ते चौ॑षां सम्बो॑धने तु रे ॥ १२९ ॥

अरे अयि च हे है च हं हो देवहविर्हुतौ ।

श्रौषद् वौषद् वषद् स्वाहा प्रकाशे त्वावि - रल्पके ॥१३०॥

ईषद् वितर्कणे त्वाहो निश्चयेऽवश्यमिष्यते ।

सत्त्वरे चाशु सहसा स्नाग् बाह्ये बहि-रेष्यति ॥१३१॥

दिने श्रोऽतीतेऽहि ह्यः स्यादवरेऽर्वाग् दिनात्यये ।

सायं नित्यं भवेत् राश्वद-नुमतौ निगद्यते ॥१३२॥

ओ-मां च विषादे हाऽहह चित्रे तु ही अहो ।

उपमानार्थमिव वा पूरणेऽहेश्च वै ह हि ॥१३३॥

सूरि श्रीजिनवल्लभान्वयवियद्गजीविनीजीविता-

धीशश्रीजिनदत्तसूरिचरणद्वंद्वारविन्दालिनः

शिष्यः पूज्यजिनप्रियस्य सुगुरोर्वर्गाक्षरुज्जिता-

मेनां श्रीजिनमद्रसूरिकविराट् चक्रेऽभिधानावलीम् ॥१३४॥

॥ श्री पञ्चवर्गपरिहारनाममाला समाप्ता ॥

अभिधानचिन्तामणिकोशः

शुद्धि पत्रकम्

पृष्ठे	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
५	१५	द्यसन्धानः	द्यसद्मानः
१०	२०	वीतारागः	वीतरागः
१२	१७	गणसुन्दरः	गुणसुन्दरः
१५	१६	अजम्	अजम्
१६	१	रक्तो	रक्तौ
१७	३	०श्रुतोदयो	०श्रुतोदयौ
१७	१३	निष्कषया	निष्कषायः
२७	१८	स्वधामुजः	०
२७	१९	ऋतुभुजः	ऋतुभुज.
२७	२१	विवुधा	विवुधा
२८-३२	१	देवाधि	०
३२	१८	वपुलस्कन्धः	विपुलस्कन्ध
३२	२०	अर्करेनोज	अर्करेतोज.
३२	२२	कुतापकौ	कुतापकौ
३३	१६	सुधाशु	(सुधाशुः
३६	४	लाहिताज्ञो	लाहिताज्ञो
३६	१८	पञ्चार्षि	पञ्चाचि.
३७	८	गौरवः	गौरथ.
३७	१	सप्तर्षिज.	सप्तर्षिज.
४२	१	गेसः	गोस.
४२	टि०	विकमेदिनी	वकमेदिनी
४५	१९	६५३	१५३
४५	टिप्प	खेटकः	खरक

पृ०	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
४६	१	ज्येष्ठरतु	ज्येष्ठस्तु
४६	२२	धनालयः	धनात्ययः
४८	७	सुरा	सुरा
५९	१	ऊर्ध्वलिङ्ग	ऊर्ध्वलिङ्ग
६९	७	भैरवो	भैरवौ
६०	२१	नगाधारः	नराधारः
६४	२०	कुम्भाङ्क	कुम्भाङ्क
६६	९	चतुर्भुजो	चतुर्भुजौ
६६	२०	जह्नुः	जह्नुः
६७	१५	सामः	सोम
६८	६	गरा	गदा
६८	८	बापुष्य	वपुष्य
६८	११	वृदाक्ष	वृन्दाक्ष
६९	२०	राम	राम
६९	२१	प्रिय-धुः	प्रियमधुः
७१	१७	ऋष्याङ्कः	ऋष्याङ्क
७१	१७	ऋष्य०	ऋष्य०
७३	९	शौद्धो	(शौद्धो०
७४	१२	चै-	चैव
७५	३	पूर्वा०	पूर्वा०
८१	९	सत्थूकारम्	सत्थूकारम्
८१	१०	अम्रेडितम्	आम्रेडितम्
८५	१७	वाणु	वाणु
९७	१	त्वावुक	त्वावुक
९७	९	प्रहासा	प्रहासी
९७	१६	देवो	देवी
९७	२०	अवधयाञ्ची	अवधयाञ्ची

पृ००८

पंक्तिः

अशुद्धम्

शुद्धम्

१०१

१८

न्या-

न्याय

१०५

५

पणाचितः

पराचित.

१०८

११

निष्काणम्

निष्कारणम्

१०९

८

लक्ष

लक्ष

१०९

१०

चित्य

चित्या

११२

३

नयणा

नैषणा

११६

२०

०सात्म्यम्

०सात्म्यम्

१२१

२०

निधसः

निधस.

१२५

२२

आत०

आत०

१२६

९

संशयालुः

संशयालुः

१२७

३

नमसितो

नमसिता

१३७

१०

-२०

पार०

१३८

१८

पुत्य

पुत्यः

१४१

१९

आमुप्यायणः

आमुप्यायणः

१४५

२१

उद्वाहः

उद्वाहः

१४८

१३

दधीषुः

दधीषुः

१४९

१२

-सती

असती

१५५

१३

यन्त्रणी

यन्त्रणी

१५६

१५

श्वश्र.

श्वश्र.

१५६

१६

ताना

पिताना

१५७

११

आत्माय

आत्मीय

१५७

२०

व्यधि०

व्याधि०

१५८

१७

बाला

बालाः

१६०

२

०धिष्ठान०

०धिष्ठान०

१६१

१८

नर्क०

नर्कम्

पृ०	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
१६३	४	घण्टिका	घण्टिका
१६३	५	शिरीषि०	शिरीषि०
१६३	१०	राजहन्तो	राजहन्तौ
१६३	१८	घाटा	घाटा
१६३	२३	गोवनी	ग्रीवानी
१६४	१३	हथ	हाथ
१६४	१७	रत्निपृ०	रत्निपृ०
१६४	१९	कलायिका	कलाचिकाः
१६४	२०	प्रगण्ड	प्रगण्ड
१६५	११	अक्षलः	अक्षगुलः
१६५	२३	चपेट	चपेटः
१६८	३	झालाभण्ड	झालाभण्ड
१६८	५	रामावली	रोमावली
१६८	२२	हुंटी	हुंटी
१६९	६	कपिके	कूपिके
१६९	२०	यानिः	योनिः
१६९	२१	पुंश्चिह्नम्	पुंश्चिह्नम्
१७०	१५	त्रिवलीकम्	त्रिवलीकम्
१७०	१५	पाथु	पाथु
१७१	३	पिण्डका	पिण्डका
१७२	१६	मूलधा-	मूलधातुः
१७३	११	उद्ध	उद्धः
१७४	१	लुप्तकः	लुप्तकः
१७४	५	कपर्पौ	कपर्पौ
१७४	१२	कोकसम्	कीकसम्
१७५	१४	मृग	मृग

पृ०	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
१७६	११	नाड्डननो	नाड्डनो
१७	२१	उत्सादनम्	उत्सादनम्
१७९	३	वाहिकं	वाहीकं
१७९	१०	वन्हि०	वहि०
१७९	१४	वाहिकम्	वाहिकम्
१८४	५	डङ्गलि०	डङ्गुलि०
१९०	४	तलावृन्तं	तोलवृन्तं
१९५	१६	सव्यासाची	सव्यसाची
२०१	७	दुहद्	दुहद्
२०१	१६	साप्तपर्दिन	सप्तपर्दिनः
२०२	१	गढ०	गूढ०
२०२	३	०प्रत्ययितो	०प्रत्ययितौ
२०५	१४	अनाकम्	अनीकम्
२०८	२३	धू	धू
२०९	२२	रथा	रथौ
२११	१२	त्वक्कम्	त्वक्कम्
२१५	१०	धनुभांथी	धनुष्यभाथी
२१५	६०	छोडपुं	छोडपुं
२१५	१५	जोणुवा	जोणुवा
२१५	१६	पात्रपालो	पात्रपाली
२१५	१९	तूणीर	तूणीर
२१७	१६	पक्षध.	पक्षधः
२१८	१३	उस्वान्	उस्वान्
२१८	१८	सांयुगान	सांयुगीन.
२२०	१९	मष्टग्रामः	संग्राम

पृ०	पंक्तिः	अनुष्ठम्	शुद्धम्
२२२	८	कारस्त	कारस्तु
२२२	१८	डिम्ब	डिम्बः
२२५	१३	अग्नीन्धनम्	अग्नीन्धनम्
२२७	१९	सौमको	सौमिकी
२२७	२१	वेदो	वेदी
२२९	१	ध्रुवा	ध्रुवा
२३०	१२	हवित्रा	हवित्री
२३२	११	पथ्यम्	पिथ्यम्
२३४	७	गोधेया	गोधेयो
२३६	१२	वारहा	वीरहा
२३७	१५	वेरोज्झ	वीरोज्झः
२३८	२०	ऊच्छ	उच्छ
२३९	१	कृषिमृतं तु	कृषिमृतं तु
२४१	१५	मध्यम	मध्य
२४३	१६	ऋणम्	ऋणम्
२४३	१९	उत्तमण	उत्तमर्ण
२४३	२१	प्राश्निकः	प्राश्निकः
२४५	११	गोरो गू	गोरुतम्
२४६	१८	कोटीश-	कोटीशः
२५४	८	रक्षाजाव०	रक्षाजीव०
२५९	११	क्षाणी	क्षोणी
२५९	१२	अवना	अवनी
२६१	१३	रुगामवम्	रुगामवम्
२६२	२२	वर्तनम्	वर्तनम्
२६३	१०	अर्यावत्त	आर्यावर्तः

पृ०३

पंक्तिः

अधुषम्

शुषम्

२६९

७

चूर्णम्

चूर्णम्

२६९

१८

उपुर्णम्

उपुर्णम्

२७०

११

उकुञ्जम्

उकुञ्जम्

२७५

१०

प्रतीला

प्रतीली

२७४

११

शृङ्गारम्

शृङ्गाटम्

२८२

९

१

२८२

१५

सुल्ला

२

२८२

२३

अजपम्

सुल्ली

२८३

११

अलञ्जरः

अजीपम्

२८३

१२

कलिशी

अलिञ्जरः

२९७

१५

षडसम्

कलशी

३००

१८

हादिनी

षडसम्

३०४

२२

देवास्तम्

हादिनी

३०७

७

जागृतिः

देवास्तम्

३०९

९

भलावलः

जागृतिः

३०९

१२

क्षणप्रम

भलावलः

३१४

१

शङ्कः

क्षणप्रमा

३१६

४

शिऽऽम्बा

शङ्कुः

३२३

१

धत्तरः

शिम्बा

३२४

७

अध्व

धत्तरः

३२३

२०

हादिनी

अध्वः

३२३

१४

चिन्वा

हादिनी

३२९

१

हरतो

चिन्वी

३३४

३

जादि

हरतो

३३६

१९

बीजपदाहाः

तृपानजादि

बीजपदाहाः

પૃષ્ઠે	પંક્તિ:	અશુદ્ધમે	શુદ્ધમે
૩૩૮	૧૧	શમ્બુકા:	શમ્બૂકા:
૩૪૪	૧૦	વિધાળૈ:	વિધાળૌ
૩૪૫	૧	પાશ્વક	પાર્શ્વક:
૩૪૬	૧૭	અવર્તી	અર્વતી
૩૪૭	૨૧	સોજીહ:	સોજીહ:
૩૫૨	૧૧	શાકવર:	શાકવર:
૩૫૨	૧૮	શણ્ડહ:	શર્ણ્ડ:
૩૫૮	૧૨	અવિમરો સમ્	અવિમરીસમ્
૩૬૨	૧૦	ન્યુહકુ	ન્યહ્કુ
૩૬૨	૧૯	શહુહી	શાહુહી
૩૬૪	૯	ગન્ધમૂષો	ગન્ધમૂષી
૩૬૪	૧૧	હોકુ.	હોકુ.
૩૬૯	૨૧	સ્થિ-મદ.	સ્થિરમદ:
૩૭૦	૬	પટદગ્	પકટગ્
૩૭૦	૨૧	લીલપુષ્ટ	લીલપુષ્ટ.
૩૭૩	૧૧	ક્ષિ-દિવ.	ક્ષિકીદિવ.
૩૭૫	૧	ગાકિરા૦	ગોકિરા
૩૭૭	૧૮	પાઠીન	પાઠીન
૩૮૩	૭	ધર્મા	ધર્મા
૩૮૩	૧૦	ધર્મા	ધર્મા
૩૮૬	૨	બહિર્મુલ્લ૦	બહિર્મુલ્લ૦
૩૮૭	૨૨	આદીનવ	આદીનવ:
૩૯૨	૩	ઽધ્વલાવર્જુના:	ધ્વલાવર્જુના:
૩૯૪	૮	નિકયળ:	નિકળ:
૩૯૭	૮	તથર્થ	તર્થથ

પૃષ્ઠે	પાનિત:	અશુદ્ધમ્	શુદ્ધમ્
૪૦૦	૮	રચવદ્વયયા	રચવદ્વયયા
૪૦૧	૨૧	ચલ્લન	ચલ્લનમ્
૪૧૬	૯	આવહિતમ્	આવહિતમ્
૪૧	૧૭	નિષ્ક્રયુતમ્	નિષ્ક્રયુતમ્
૪૧૫	૧૯	માઢમ્	મીઢમ્
૪૩૨	૨૪	મહાંદધિ	મહોદધિ
૪૪	૩૦	બજેન૦	બજન

